

John Carter Brown.

NOVVS ORBIS REGIONVM AC INSVLARVM VETERIBVS INCOGNITARVM VNA CVM TABVLA COSMOGRAPHICA,

mographica, & aliquot alijs conſimilis argumenti libellis, nunc nouis nauigationibus auctus, quorum omnium catalogus ſequenti patebit pagina.

His acceßit copioſus rerum memorabilium index.

ἐν τριόδῳ εἰμί.

Bibliotheca Collegii S. Antonii de Padua Fratrum Minor. Hibern. Lovanii 1762

Nihil arduum fatis.

ADIECTA EST HVIC POSTREMAE EDITIONI Nauigatio Caroli Cæſaris auſpicio in comitijs Auguſtanis inſtituta.

BASILEÆ APVD IO. HERVAGIVM,
ANNO M. D. LV.

CATALOGVS EORVM QVAE HOC uolumine continentur.

Præfatio Simonis Grynæi ad Collimitium & 2

In tabulam coſmographiæ introductio per Sebaſtianum Munſterũ *

Aloyſij Cadamuſti nauigatio ad terras ignotas, Archangelo Madrignano interprete. folio. 1

Chriſtophori Columbi nauigatio ex iuſſu Hiſpaniæ regis, ad multas inſulas hactenus incognitas, eodem Madrignano interprete. folio 64

Petri Alonſi nauigatio, eodem interprete 84

Pinzoni nauigatio, eodem interprete 85

Alberici Veſputij nauigationum epitome 87

Petri Aliaris nauigationis, & epiſtolarum quorundam mercatorum opuſculum. folio 94

Ioſephi Indi nauigationes 102

Americi ueſputij nauigationes IIII. 211

Epiſtola Emanuelis regis Portugalliæ ad Leonem x. Pont. Max. de uictorijs habitis in India & Machala &c. 232

Ludouici Rom. patritij nauigationũ Aethiopiæ, Aegypti, utriuſq; Arabiæ, Perſidis, Syriæ, Indiæ, intra & extra Gangem, libri VII. Archangelo Madrignano interprete 236

Locorum terræ ſanctæ exactiſſima deſcriptio autore F. Brocardo monacho. folio 314

M. Pauli Veneti de regionibus Orientalibus libri III. 338

Haithoni Armeni ordinis Præmonſtrat. de Tartaris liber 402

Mathiæ à Michou de Sarmatia Aſiana atq; Europœa. lib. II. 449

Pauli Iouij Nouocomenſis de Moſcouitarum legatione liber 484

Petri martyris de inſulis nuper repertis liber 497

Eraſmi Stellæ de Borruſſiæ antiquitatibus lib. II. 514

Maximiliani Tranſyluani de Moluccis Epiſtola 524

Ferdinandi Corteſij de Inſulis nouiter Inuentis Narratio, ad Carolum Quintum Imperatorem 538

Epiſtolæ duæ de Euangelij profectu apud Indos 665

R. P. Epiſcopi magnæ ciuitatis Temixtitan in Huketan Epiſtola. 666

F. D. Nicolai Herborn Epitome de Indis ad fidem Chriſti, conuertendis. 667

EXCELLENTI VIRO GEORGIO COL LIMITIO DANSTETTERO ARTIS MEDICAE & diſciplinarum Mathematicarum omnium facile principi.

SIMON GRINAEVS, S.

QVANQVAM hoc totum naturę ſpectaculum, ex quo uelut uiuo libro cōdiſci opifex ille rerum debebat, luculenter cōſiderationi hominum offert ſeſe: & quo minus uel euileſcere, uel faſtidium & ſatietatem parere cōtemplantibus ſe poſſet ullam, plenū dignitate maieſtateq́ꝫ, quocunqꝫ oculos & animum conieciſti, occurrit, & nouis aſſidue cœli uicibus, iucundiſſime nos inuitat, dum alia aliaq́ꝫ quotidie ſydera & occidūt et oriūtur, noctis dieiq́ꝫ alia quotidie magnitudo, caloris & frigoris alia quotidie uis, alia quotidie aut ſeneſcentis aut reiuueneſcentis anni forma: tamen ignaua eſſe uitio & ſocordia hominum uidetur, nec quicquam admirationis habere facies illa naturæ, eſtq́ꝫ incredibile memoratu, quàm pauci mortales uel maieſtate eius ſumma, uel uarietate mirabili excitentur. Aduerſus hunc morbum hominum, omnis generis ſcriptores & inuentores rerum , diuina prouidentia ueluti medicos commenta obiecit, qui imperitis & inertibus iſtis uim naturæ eruerent, & tanquam in lucem proferrent, & per eam opificis admonerent. Ac ut artes cæteras, quæ uariæ & multiplices ſunt, aliam aliamq́ꝫ unaquæqꝫ naturæ partem tractantes prætercam nunc, nullæ plus uel ſibi ipſis autoritatis, uel naturæ rerum admirationis parant, quàm quæ cœli & terræ ſitum, quem illa & ſeorſim & quem inter ſeſe habent, deſcripſerunt (ἀστρονομικὴν, γεωγραφικὴν, κοσμικὴν Græci uocant) non abſqꝫ certa & euidenti multarum & difficilium artiū notitia conſtitutas. Quæ poſtquam iuuentæ non abſqꝫ ſingulari benificentia dei, & proditæ literis fuerunt: rem prius impoſſibilē generi humano: ire non ſolum mente & cogitatione per cœli ſpatia, ſed terram oculis circuire, & mundum perambulare licebat. Nam oculis & pedibus non ante uia per inuia maria patebat, quàm eſſet ratione expedita: quam ad rem poſitus cœli terræq́ꝫ cognitu neceſſarius fuit. Sequuta deinde corporum in natura ſummorum, cum eorum magnitudinibus & interuallis notitia: quod quid aliud erat, quàm ad naturæ ſpectaculum ualuis apertis admitti? Non eſt præſentis loci dicere, quæ lux tum hominum rebus illata ſit, certe fores rerum patuerunt. Nam ex hoc pleno rerum mirabilium naturę theatro, quum ſtudioſi omnes, animis uelut œſtro, concitis, & profundiſſima admiratiōe ſaucijs rediſſent, alij hoc impetu impulſi, maiora conari cœperunt, & intimius naturam ſcrutari, σόφους uocāt: alij (hi ſunt μαθηματικοὶ) quum & ingenij & animi ope ſumma in hanc ſolam contemplationem incubuiſſent, & acie mentis finibus iam ſuis terrarum orbem circumſcripſiſſent, in anguſtum uaſtitate eius, pre cœli & maiorum corporum conſideratione, redacta, inuentione tantarū rerum exercitari, ire oculis quo-

cuncq; mentis acies præiuiſſet, & animi cogitationem per omnes difficultates exequi ac molem terrarum orbis dudum animo ſuo permeabilem, & undiq; acceſſibilem circuire luſtrareq; auſi: quòd cæteri mortales pro inſano habent, patriam, parentes, uxorem, liberos relinquere, è tuto feliciq; rerum ſtatu (eſt enim & hæc cogitare, & cogitata exequi, ampliſſimæ ſimul & mentis & fortunæ) in tot tamq; certa rerum diſcrimina, & mortem mediam conijcere ſe, illi non ſolum glorioſum ſed neceſſariũ homini, ſibi uero unum præ omnibus rebus maxime expetendum iudicarunt: inuicti et uere diuini, animi quiq; ſoli ius natura conceſſum homini, ideſt, genuinam & non degenerem ſpiritus ſui nobilitatem retuliſſe, & imperium terræ & marium, à primis parentibus hæreditarium ſibi, uendicaſſe uidentur, in quibus ſolis uetus illa humani generis nobilitas reluxit. Quorum uultus & ora, quum ex illa per naturam & noua rerum miracula peregrinatione reuertentur, cæteri homines uelut numina quædam non immerito obſtupuerunt: nouum cœlum, noua maria, nouas hominum & animantium figuras, nouos humanorũ cœtuum ritus, ampliora naturæ ſpatia commonſtrantum. Indignati uidentur excelſi animi homines, inſtigante numine: leuem & contemptibilem natura rerum exiſtimationem, ac uindicare maieſtatem eius, & ignauiam hominum coarguere increpareq; aggreſſi, dum iſta communi uita uelut relicta, aliud hominum genus, alium terrarum orbem, orbi ſuo, ſuis hominibus oſtenderunt. Non eſt autem putandum quod hos aut cæca lucri cupiditas, aut temeritas quædam (nam & hæc uitia ſuos poſtea mores in hoc tã præclarum inſtitutum intulerunt) in cæcam & inacceſſam naturæ mundiq; partẽ tranſuerſos egerit, ſed ſolida uis animi, & robur circa pectus triplex, profundiore quadam è noticia conceptum. Horum laudes extãt per ænigmata ueteribus celebratæ, integris etiam uoluminibus. Nam hi ſunt qui clauſos captiuoſq; utribus rationis ſecum uentos uexerunt, Quid enim nauiganti intereſt, uentos aut emittere quum lubet, aut admittere. Digni ſcilicet uate tãto, & Odyſſea longiore (nam iſtis laudibus opus hoc totum eſt conſumptum) Hi ſunt qui nauim, quum primum in eam irrepſiſſent. Argo, id eſt, animatam & aligeram fecerũt, uolitare per inacceſſa, partibus omnibus moueri, gyrari, flecti, reflecti, promittere, reuocare, ſiſtere curſum, ac delphini inſtar inter medios fluctus ludere paratam: quiq; numinis inſtar, in quodcunque corpus ſeu organum immigraſſent, agile & uiuum & expeditum reddiderunt, ut nihil ſit fabuloſum, quod non facilius fidem inueniat, quàm induſtria & uis humana. Nec eſt quur mihi quiſquam obijciat uel nautam impium, uel prædonem. Nam iſti deſides & ignaui ſpiritus, quod aliud corpus animent, ſuum ab ſe ſtupefactum non poſſunt? quod aliud munus obeant, qui tueri hominis nomen non ualent? ſed umbrã tantum præbent, numerũ complent, & oneri ſibi ſunt & terræ. Illi uero ſunt qui inter media mundi elementa præliantia, inter tempeſtuoſum mundi ſpiritum, & inſanum immenſi pelagi, & immanium fluctuum montes, ubi tot ſimul res exitium minitantur, explorata prius apud ſe naturæ fide, & conſtantia, quomodo ra-

do ra

do ratione duce tanta diſcrimina traijcias, docuerunt. Nam eoſdem ego & nauigandi luſtrandiq; terras nouas & nauium autores, fuiſſe ſapientes illos & naturæ peritos ſcilicet credo. Eat aliquis & neget naturę imperium homini conceſſum, qui terras ferro coercet, pontibus flumina, nauibus maria committit, ratione uelifica in ſeruitutem aduocat uentos, iter quod per mare facit, è cœlo expedit, & in obſequiũ ſuũ naturam cogit uniuerſam, ipſius momentis & legibus ad res ſuas utiliter & opportunè accommodatis. Eſt ſcilicet ſagacitas ſpiritus illius ſupra omnem naturæ uim, & per omnia ſibi uiam parans, dum expleat amorem, quo tacito & ineffabili bene conſtituta mens captiua, per omnia ſequitur te deus pater, & eo nimio ſaucia, quanto propius ignes accedit ſuos, quanto propius in operibus tuis te pater rerum uidet, tanto profundius uulneratur, ardẽtiusq; uiſceribus cõcoquitur. Ergo per omnia maria, per omnia terrarum extrema uelut amens ſequitur te, laſſaq; & exhauſta æſtu ſuo, amoribusq;, & flammæ penitus conceptæ indulgens, deſiderio immoritur tui. Quæ res quum hominis maximè propria ſit, hominibus à uera hominis nobilitate alienis, alieniſſima homine uidetur. Itaque plerique mortales animi ſui naturam, & ingenium paruipendentes (eſt enim ſapientis ſolius ſpiritum dei in ſe inueniſſe) ac diuinum illum morbum, diuinos amores non intelligentes, proximis rebus ſtultis friuoliſq; expleri mentis deſiderium poſſe putant. Degeneres homines, qui ut naturæ lucem, qua uiuunt & qua utuntur per omnia, nullam uident, ita ſapientum inuenta & mirabilium rerum autores, idcirco quia eas iam uſu contriuerunt, pro nihilo habent. Nobis autem ſecus in unaquaq; re prima origo & fons eſt perueſtigandus. Neq; uero uana uideri uis naturæ debet, tanto deſiderio ad rerum cognitionem incenſa, nec uulgare exemplum, Orbis partem noſtro ſeculo inuentam eſſe tantam propemodum, quanta eſt Europa. Parum mihi etiam cætera dei opera animaduertere uidentur, qui iſta non curant. Quũ igitur luſtrandi orbis exemplũ uetus illud, quod iſti literarum & omnis doctrinæ principes extulerunt iam olim noſtro ſeculo non infeliciter reuocarint quidam, omni laude digni uiri, quorum memoriam literis exceptam docti quidam (utinam tanta dexteritate, quanta diligentia) poſteritati tranſmiſerunt: quumq; argumenti eius libellos aliquot uulgo oberrantes, Ioan. Hutichius uir doctus, & antiquitatis mirè ſtudioſus, Heruagio noſtro excudendos dederit: eos uolui idcirco inſcribere tibi, quod nemo noſtro ſeculo, quod ego ſciam, in illam diſciplinarum Mathematicarum lucem ſublimiore mentis acie intueatur: deinde quod iſtam tam luculẽtam notitiam humanitate & ſuauitate, quam in moribus obtines, incredibili feliciter exornaris. Cuius utriuſque rei nemo teſtis fidelior eſſe poteſt quàm ego ipſe, qui ante annos plus minus quindecim quum ſumma et uoluptate & utilitate mea Viennę te auſcultarem, facile & ingenij uim incredibilem animaduerti, & humanitatem ſæpe ſum expertus. Vale.

INDEX RERVM SCITV DIGNARVM EX ALOYSIO Cadamuſto & Chriſtophoro Columbo, alijſq; ſequentium nauigationum ſcriptoribus.

A

ABacos quos appellẽt nautæ 13.a
Abaſia, regna cõtinet ſeptẽ. 398.b
Abaga Haoloni filius ipſi ſuccedit 422.b & qualis fuit.
Abaga Can bello cum uicinis multum impeditus 422.b
Abaga pater Argoni. 426.a
Abgazari uel Azeli uide Gazari 457.a
Abaga bello compoſito cum uicinis Aegiptios fugat & fundit 423.b
Abaga reſpuit Chriſtianiſmum. 422.b
Abaga Can ſemel Anthropophagus. 424.a
Abalus inſula 515.b
Abarim mons 320.a 323.a
Auaritiæ dignum præmiũ. 420.a
Abatam unus ex ducibus miſſis à magno cham ad Zipangros. 387.b
Abelina uilla 320.a
Abcas regnum 435.a.b
Abcas rex potens 406.a
Abraiamim magi 392.a
Abraiamim lae prouinciam inhabitant 395.a
Auſtriæ dux Belam regem Hungariæ tartaros fugientem capit, 453.b
Auſtriæ dux Tartaros arcuit ab Alemania 416
Abſtinentes ubi 395.a
Acaca inſula inhoſpita 530.a
Acaler quid 608.a
Acan ciuitas quando capta 439.b
Acapuzalco ciuitas 616.a
Acaler quid 554.a
Aceaſingo, prouintia. 552.a
Acculman ciuitas 625.b
Achab ubi contra Syros pugnarit 321.b
Acham ob furtum lapidibus obruitur 323.b
Achiaridam locus 13.b
Achiloæ regnum 51.a
Achmet quid Tartaris 458.a
Achor uallis 323.b
Acon ciuitas 314.b
Acon ciuitas quæ olim Tholamais 315.a
Aconenſis ciuitas à Sultano Babiloniæ expugnata 399.b
Acſac Cutlu Cham qualis. 458.a
Aculuan Colonia 617.b
Aculuacan prouincia 564.a
Adamas miræ altitudinis 6.a
Adamantum lapidum copia ubi. 42.a
Adamantes ubi & quomodo inueniantur 394.b
Aden prouincia 398.b 399.b
Aden prouincia uaſtata à rege Abaſia 399.a
Adulterio orti Vlani 470.b
Adumin caſtrum 325.a
Adoleſcentum Tartarorum qualis coma 456.b
Aedifcia pulchra 497.b
Aedificia ſplendida 541.b
Aedificiorum ueterũ forma 476.a
Aetius Roman. Dux Iburos fundit 465.b
Aegyptus quibus carnibus abundat 441.a
Aegyptus quarum rerum penuria premitur 441.a
Aegypty deficientes à Græcis quare ſe dedidere Saracenis 438.a
Aegypti potentia militaris in exteris ſita 437.a 441.a
Aegypti Soldanus militesin una ciuitate ſemper habet paratos 437.b
Aegypti Soldani ſocij 438.a
Aegypti Soldanus fœdus inijt cum armenis 433.b
Aegypti Soldanus 422.b
Aegypti Soldanus trepide fugit ex turquia 423.b
Aegyptij Armeniam depredantur. 423.a
Aegypti fugati à Tartaris 423.b
Aegyptiorũ uires amuratũ fraude multum minute 437.b
Aegyptiorum exercitus ex emptis ſeruis conſtat 437.a
Aegyptiorum militũ ſtipendia qualia 437.b
Aegros tractãdi mirus mos 390.b
Aegri ad deſperationem occiduntur & ab amicis comeduntur. 391.a
Aelius Adrianus quæ Hieroſolymis egerit. 327.a
Aeneas de picolominibus multa falſa ſcripſit 477.b
Aeris uenæ ubi 407.b
Aeſtate difficilia itinera ubi 492.a
Aeſtas bello non apta ubi 430.b
Aethiopia quas potiſſimum inſulas habeat 310.b.
Aethiopes albi ubi. 14.b.
Aetnæ montis & Adamantis collatio. 6.a
Aetholia ſubacta turcis. 469.b
Agareni. 403.a.
Agenoris filius Tyrum inſtaurat. 314.b
Ager Nabot. 321.b
Agilitas magna 7.a
Agri colendi conſuetudo diuerſa. 19.b
Agricultura uigens 547.b
Agriculturæ neglectæ damna 511.b
Alani montes ubi 448.b
Alani relictis ſedibus boruſſijs ſe coniungunt. 519.a
Alani diuiſi à Ruſſijs priores ſedes repetunt 521.a
Alani quoties mutauere ſedes. 463.b
Aliani populi Chriſtiani 383.b
Alani uicti à ſicambris 519.a
Alani quibus moribus 461.b
Alania prouincia & quare ſic dicta 406.a
Alania qualis regio 461.b
Alani uagi à cõſtatino magno pannonias accipiunt. 460.b
Albaniæ montes prealti 456.a 457.a
Albertus dux Poloniæ. 458.a
Albi homines ub i 387.b
Alboris mons 406.a
Albũ eſſe ubi turpe ducitur. 394.b
Album caſtrum 470.a
Alces quales & ubi 518.a
Alchizel quid 12.b
Alexãder magnus Lithuaniæ dux 458.a
Alexander lithuaniæ dux 477.b
Alexandri Vitoldi lithuaniæ ducis acta fuga ambitio & mors 477.a
Alexandria prouincia Aegypti. 441.a
Alexandria Aegyptiaca qualis 440.b 441.a
Alexandria unde accipit piper & aromata quæ ad Chriſtianos trãſmittit 387.a
Alexandrini negotiatores qua uia & modo aduehant Alexandriam aromata 399.b
Algorem ut tolerent quidam ſucco quodam corpora inficiunt. 6.b
Alienigenæ raro concordes 528.b
Almada oppidum 313.b
Almadiæ 35.b
Almach Tartarorum fortis dux 425.a
Almeria ciuitas 540.b
Almeria ciuitas ab Hiſpanis incendio conſumpta 558.b
Aloes unde deſcortetur. 58.b

Aloyſius

Aloyſius Cadamuſtus & Antonietus in mari mutuo obuiam fiũt 25.b

Aloyſius quas Canarias inſulas inuiſerit, & quas minime, 7.a

Aloyſius cada.Ven.pa. 2.a.b

Aloyſ. quas merces ſecum uexerit. 16.a.b.

Aloyſ. quando primò uela fecerit. 3.b.

Aloyſius Cadamuſtus patritius uetus. 1.a

Aloyſius cur accenſus ad querendas terras nonas. 3.a

Aloyſij Cadamuſti ſecunda nauigatio deſcribitur. 28.b.

Ab Aloyſio inuentus propè alter orbis. 1.a

Alpes Pannoias pluſtrarunt Tartari. 459.b

Alphonſus Aquila 498.b

Alpinus quintus Turcharum rex à Chriſtia.fuſus 469.b

Alphonſus pennato defectionẽ molitus. 538.b

Alphonſus mendoza. 602.a

Alphonſus Furtadus uicelegatus 49.a

Alphonſus Fernandez procurator uerc crucis. 537.b

Alphonſus Furtadus ad regem Calechut miſſus.55.a.& 54.b

Aluminis copia 407.b

Amăricus rex Hieroſolimitanus inuadit Aegyptum. 438.a

Amaqueruca Colonia 554.b

Amazonum terra quæ. 460.a

Amarum locus. 12.a

Amaſonum reliquiæ 500.b

Ambitus expreſſi exemplum in rege 424.b

Ambitionis finis. 510.a

Ambræ copia ingens ubi. 40.a

Ambroſia ubi creſcat 448.a

Ambrum unde colligitur. 397.b 398.a

Amăricus fugatus ex Aegypto 458.a

Amethiſtote copia ubi. 391.b

Ameza locus. 12.a

Amicus uerus 433.a

Amicitiæ officia Culta 439.b

Amicitiă Confirmădi ratio. 520.a

Ammon regio. 320.a 323.b

Ammonitarum regio. 315.a

Ampeluſia promontorium .1.b

Anni prouincia. 379.b

Amurates 7.Turchorum rex quantum propagauit fines turchorum. 469.b

Amurates quales 437.b

Amurates tertius turcorum rex 469.a

Amuratum fraus 437.b

Anatum mira uilitas 494.b

Anarchia. 515.a

Ananini Populi. 46.b

Anathoth uiculus ſacerdotũ 324.b

Ancyra Turchorum clade nobilis 488.b

Andreas de Papia 644.a

Andreas uazilo epiſcopus cretenſis 475.b

Andreæ Apoſtoli patria ubi. 319.a

Angues immanes ubi 20.a

Anglia à ſaxonib. occupata.517.b

Angradida regnum.52.a

Angamia inſula. 391.b.

Angliæ rex pro terra ſancta gladio uenenato læſus 439.a

Angeli ſuis manibus clementi ſtruxerant eccleſiam 457.a

Auguria ſectantur qui 595.a

Animalia noſtris diſsimilia 395.b

Animæ immortalis ſenſum aliquẽ habent barbari. 391.a

Animalia benedicta quæ 45.a

Animarum immortalitas ex aue perſuaſa. 533.a.

Animalium manſuetorum & ſylueſtrium grandis copia.379.b.

Animalium ſylueſtrium ingens copia 379.a

Quæ Animalia non interficiant habitatores Calechut. 43.a

Animalia non occidere quibus religio eſt. 393.b 395.a 403.a

Annonæ caritas magna ubi 311.a

Annus uiginti menſium ubi 501.a

Annus ab Heliaco occaſu uergiliarum inceptus 507.b

Annus à ſeptembri ubi incipit 494.a

Annus 20 menſes quibus 507.b

Anſeres à noſtris longe diſsimiles. 21.b (562.b

Anſeres quotannis deplumantur

Antaradenſis inſula 430.b

Anteradenſis inſula 444.b

Antheradus ciuitas. 316.b

Antigonidas tibicen. 512.a

Anthropophagi 526.a

Antilibanus mons. 316.a

Antilibani ualles fertiliſsimæ à quibus gentibus inhabitantur. 318.a

Antiochia ciuitas 408.b

Antochia prouincia 408.b

Antiochia quantum diſtat ab armenia 446.b.

Antiochia ciuitas quantum à Valania diſtet 317.a

Antiochia per ſoldanum Aegypti Chriſtianis erepta. 422.b

Antiochia ex Saracenorum iugo uendicata 410.b.

Anthiochia à ſaraſeniscapta 439.a

Antiochia capta. 411.b.

Antiochia obſeſſa. 409.a

Antiochia à quib. habitata 409.a

Antiochia à Chriſtianis Iterum recuperata. 411.b

Antiocheno patriarchæ parent ſoldini 403.b

Antiocheno principi multa reſtituit Haolonus. 421.b.

Antiochia ciuitas. 317.a
quæ olim Aſsor. ibidem.

Anthropophagi 461 b

Antonius equinones 642.b

Antonius Cõzalles uir Illuſtris.2.b

Antonieti Liguris ſecunda nauigatio deſcribitur. 28.b

Antonietus Ligur nauta optimus. 25.b

Anthropophagi 636.b 648.b 650.b

Anthropophagi 500.a.

Apamia ciuitas. 314.b

Apeliotes uentus 3.b.

Aphrica à Barbaris Europeis uaſtata 463.b.

Aphec.ciuitas. 321.b

Apri uide Verueces.

Aprorum copia grandis ubi. 5.a

Aprorum copia 517.b

Aprorum copia 480.b

Apum examina ingentia frequentiaq; ubi. 4.a. 472.b. 492.a 518.b

Aqua Ardens ex auena 482.b

Aqua benedicta qualis moſchouitis 494.a.

Aqua acutum reddens 502.b

Aquanil prouincia 498.b

Aquarum quæ regiones potiſsimum indigæ. 12.b

Aquă bibunt Tartari. 455.b

Aquæ contradictionis locus. 315.a

Aquilo omnia mala mortalibus immittit 460.a

Aquæ amaræ & ſalſæ 415.a

Aqueductus uaſti 570.b

Aquiliam triennio obſedit attilla & cepit. 466.a

Aquilæ albæ Serpentibus ueſcentes. 394.b

Aquiſsa ciuitas 405.b

Arabia lingua q̃ loquũtur 408.b

Arabiæ litora quando à Luſitanis conſpecta. 48.b

Arabia multiplex. 315.a

Arachas caſtrum 316.b

Arare omni triennio ſemel tantum ſufficit ubi 472.b

Araſchorea negociatorum primus 50.b

Arathan ciuitas & à quo condita 316.b.

Aratrum totum ligneum 482.a

Arath mons totius mundi altiſsimus. 406.a

Arath mons armeniæ 406.a

Arbores pulcherrimæ ſed infrugiferæ ſeueri dei iudicij indices. 325.a
Arbores miræ proceritatis ubi. 20.a
Arbores bombicum feraces 396.b
Arbores miræ magnitudinis. 32.b
Arbores maiores deorum domus creditæ 515 à 520.b
Arbores farinam ferunt ubi 391.a
Arbores præbent potum ubi 390.b 391.a.b
Arborum oderiferarum copia ubi 389.a.b
Arborum cultores 402.b
Ar. ciuitas 315.a.324.a
Arcubus ligna apta conficiendis quæ. 5.a
Arca noe ubi primum poſt deluuium ſedit 406.a
Arcæ noe ueſtigium 406.a
Archipelagus quid. 502.b
Archiepiſcopus de Scoira 397.a
Archanes ſecundus Turcorum imperator & qualis 469.a
Argenteorum Adriani Imperatoris copia. 465.b
Argenti copia. 401.b.482.b 507.a
Arginus ſinus. 29.b.
Argis locus. 12.a
Argonus qualis. 426.b
Argonus Can eſt cõfirmatus à maiore Can. 426.b
Argonus Can amicus Chriſtianis 426.b.
Argonus alumni gratitudine morte eripitur. 426.b
Arietes ingentes 395.a
Ariſtot. Error de fluuiorum ortu. 448.b
Ariſtoteles Bononienſis architectus 490.b
Ariſtocratia 547.b
Armenia ſpoliata ab Aegyptijs 425.a
Arma nulla ubi. 515.a
Arma apud Azanegos qualia. 12.b
Arma ueneno tincta. 33.a
Arma ueneno tincta & mortem illico afferentia. 20.b
Armorum noua genera 402.b
Armenia maior. 405.a
Armenia poſt mortem Caſani Can uaſtata 433.b
Armenianæ pelles 489.a
Armeniæ regi damna compenſat Caſanus Can. 433.a
Armeniæ quatuor ſunt regna, unus rex. 405.b
Armeniæ regis filius qua lege patri redditus. 425.b
Armeniæ rex quid accepit ab Haolono. 421.a.b
Armenorum & Aegyptiorum fœdus 433.b
Armeni Chriſtiani ubi 408.a
Armeni in quibus Tartaris ſimiles. 405.b
Arundines ingentis longitudinis & magnitudinis. 386.a
Armeni periere in eufrate. 432.b
Armelin ubi 400.b.
Arnon fl. 315.a
Arnon torrens. 324.a
Aromata unde ut plurimum aſportantur. 51.b.
Aromatum copia ubi. 41.a 389.a
Aromata ab Alexandria ad Chriſtianos unde 387.a
Aromatũ copia ingens ubi 379.a
Aromatum copia. 533.b
Aromata uaria in noſtris partibus nunquam uiſa 390.a
Aromatum caritas unde & eius minor uirtus 485.b
Aromatum differentias quæ gentes optime norunt. 3.a
Arpad iburorum dux 467.a
Arriani turbãt bellis aphricã 465.b
Arram quid Ioſepho 326.a
Arrogantia principum odioſa 510.a
Arrogantia Hiſpanica 595.a
Artes liber. florent in ruſsia 473.b
Artifices omnis generis egregij ubi 500.b
Artot & ſolimano obſident ciuitatem antiochiæ. 411.b
Artot Meſopotamiã inuadit 411.a
Artot Soldanus appellatur 411.a
Aſcarioth. rex perſarum à ſaracenis occiditur 410
Aeſchielinus frater ordinis prædicatorũ à Papa ad Cham miſſus legatus. 454.a.b
Aſer tribus. 315.a
Aſia ſub tartaris. 415.b
Aſia quam diu paruit Saracenis 410.b
Aſia maior 404.a
Aſia profunda 435.a
Aſia profunda 404.a
Aſie imperator quas terras occupauit deſciſcens à Roma. Imperio 408.b.
Aſiæ imperator quando cæpit uocari & quis 408.b
Aſiæ maioris imperium ſaracenis à Turquianis ereptum 411.a
Aſini ſylueſtres ubi ſolũ procreantur. 518.a
Aſsor ciuitas. 520.b
Aſiſinorum terra ubi 316.b
Aſſor ciuitas igne exuſta ab Ioſue 317.a
Aſphaltis. 323.b
Aſpaſalem, Dogriſſæ filius in defuncti patris locum Imperio Aſiæ potitur 411.a
Aſpaſalem armat nepotem ſuum ſolima contra græcos 411.a
Aſperorum patientes Tartari 459.b
Aſphaltum quid. 324.b
Aſſaſsini ſub Aegyptij Soldano militant. 438.a
Aſſamenta multijuga unde potiſſimum in Luſitaniam deferuntur. 4.b
Aſaſsini quales 438.a
Aſsiriorum 5. Soldani 412.b
Aſsiani populi qualis 419.b
Aſtra minuti dij quibus 532.a
Aſtronomiæ periti 473.b
Aſtronomiæ certitudo 533.b
Aſtrorum ſcientia in nullo uſu 494.a
Aſtrologorum copia ubi. 365.b
Aſtures albæ ubi 404.a
Aſtures. 494.b
Aſtures, aquilæ genus, ubi inueniantur. 313.a
Aſtutia Tartarorũ in uincẽdis Hungaris 453.b
Atambutum ciuitas. 12.a
Atacuba ciuitas capta ab Hiſpanis 616.b
Athei ubi 402.b 403.b
Atheos regayto occiſus à ſuis 427.a
Ato locus. 12.a
Attilla Iburorum rex, qualis, & eius geſta 465.b
Attilla flagellum dei ſe dicit 466.a
Attila iburorum dux. 460.b
Attilæ mors horribilis 466.b
Auaritia aromata querifacit 533.b
Aucupium maximarum auium 494.b
Audaces extrema faciunt. 502.a
Auenam quæ regiones cur minime ferant 19.b
Aues miræ ſimplicitatis 313.a
Aues uigilum loco quibus. 435.b.
Aug. Cæſar orbis monarcha 408.b.
Auguſta uendelicorum in honorem Auguſti Cæſ. condita 465.a
Auguſtinus Epiſcop. Hipponenſis in Chriſtianorum perſecutione moritur 463.b
Augurijs dediti 476.a
Auis quæ elephantũ capiat tollatq́; 397.b
Auis Ruc 397.b
Auium copia 480.b
Auitiorum plura genera ubi. 21.b
Auitiorum uaria genera ubi. 21.b
Auium copia 556.a

Auium

Auium mira genera & copia 572.a
Aula regia quomodo frequentatur 496.b.
Auri copia 404.b
Auri copia 550.b.
Auri & ſalis permutatio. 9.b.
Auri duplicis copia ingens 501.a.b
Auri cupiditas quot perdidit. 511.a
Auri copia ingens 23.b.
Aurea tecta ubi 387.b
Aures quæ gentes terebrent. 57.a
Aureo hamo piſcantes 500.a
Auribus pendulis ad tales uſq; ho/mines ubi ſunt 533.a
Auri duplicis copia. 497.a
Auri magna copia 500.a
Aurifabri excellentes 509.a.b
Auri magna copia ubi 387b
Auri granati copia 502.b
Auro expugnantur qui armis non poterant. 430.b
Auri copia 510.b
Auri mina ubi. 48.b
Aurifoſſores exercitum confece/rem in polonia. 451.b
Aurifodinæ ex fluuijs. 561.b.562.b
Aurifices optimi 566.b
Auri ferax terra 52.a
Auri iactura. 48.b
Auſtratia regio 515.b
Auſtria penetrata à turcis 469.b
Autengo colonia 608.a
Aurum unde plerumq; potiſſimum in Hiſpaniam deferatur. 12.a
Aurum è fluuijs explorandi ratio 501.b
Aruſpices uera prædicebant. 465.b
Ayatius Ciuitas. 433.b.
Aytonus Armeniæ rex ambit gra/tiam imperatoris Tartari. 417.b
Aytonus clam contendit ad impe/ratorem Tartarorum ab codē honorifice acceptus. 418.a
Aytoni petitiones ad magnum Cham. 418.a.b
Azafi locus. 12.a
Azanegi homines cuiuſmodi. 9.a
Azanegi pop. 2.a
Azanegorum mores, ſimplicitas. 9.a.& b
Azanegorum mulieres quales. 12.b
Azanegum ſacerdotum munus & libertas. 18.a
Azau Caſtrum 470.b

B

BAalis prophetæ ubi à quo oc/ciſi. 321.a
Baccalearum regio cur ita dicta 526.a
Babilonia maxima caldeæ ciuitas 406.b
Babiloniæ ſultanus adiutus copijs aduerſus Chriſtianos à ſulta/no aden. 399.b
Babiloniæ ſoldani uires quales 437.a
Babylonia quæ & Cayrum. 42.a
Babylonia Nilotica cui & Cayro nomen 51.b
Badam inſula 534.a
Baburim locus. 325.a
Baiam dux militiæ Tartarorum. 383.b
Baiam chinſam quid 381.b
Baian princeps exercitus Magni Cham. 381.b
Baiſſetus à filio regno priuatus 470.a
Baiſſetus nonus Turcorum impe/rator 469.b
Baiazetes Turcorum imperator. 458.b
Baiazetes Ottomannus ferrea ca/uea incluſus, in triumphum du/ctus 488.b
Baldach ciuitas obſeſſa & capta mireque opulenta inuenta 420.a
Balais lapis ubi 404.b
Balnea ubi uſitata 547.b
Baloneros quas uocent Portugal/lenſes. 39.b
Balduinus rex Hieroſolimitanus 315.b
Baldac ciuitas opulentiſſima. 410.a
Baldaal Suites 319.a
Balaam Hariolus. 324.a
Balaris prouincia 404.b
Balteum mare. 458.b
Bangula prouincia. 379.a
Barbarorum in ueſtitu ornatus. 561.b.
Barach mittitur ad pugnandum contra Siſaram. 324.b.
Barachi ſucceſſor iochi. 417.b
Barcat ui regnum Tartarorum affectat Babiloniæ 421.b
Diuus Bartholomeus ubi colitur. 473.b
Bartholomæus Poluſtrus Sancti portus præfectus. 4.a
Bartat Coraſminorum dux ac/ceptus cum honore in tutelam Soldani 412.b
Barti 521.a
Bartat Barbariæ prouincia 440.a
Barbam ubi non radunt nec crines tondent 479.a
Barbari bonorum omnium ſtu/dioſi ubi 532.a
Barac. dux fudit exercitum Siſa/ræ. 520.b
Baſilij ætas 495.b
Barba carent ubi 402.b
Balſami hortus ubi 324.b
Baſan regnum. 319.b.
Baſſa terra quæ. 13.b
Baſilia inſula 515.b
Baſilij laus & res per eum geſtæ 496.a
Bathi tertius Cham gothiam & ruſſiam deſtruxit. 457.b & ſuſcepit mahumetiſmum.
Bathus Tartar. rex quomodo irru/it in Hungariam. 453.a
Bathi exercitus 500000. 453.a
Batimanſan locus. 51.a
Batrinenſis regio. 54.b
Baſtrum ciuitas quæ Buſtrit. 315.a
Baſtarinæ quales 514.b
Baſtarne 488.b
Battus Tartarorum rex Poloniam uexauit 450.b
Baptizatorum ingens numerus. 312.b
Baptizandorum puerorū in Man/gi prouincia quæ conſuetudo. 385.b
Baſilius à Papa rex confirmari ambijt 486.a
Baſilij moſcouiæ principis cum Romanis pontificie acta. 485.b
Baſilij Moſcouiæ principis tituli 486.b
Baſilius quibus Tartaris imperat 488.a
Baydo Caſani conſanguineus ei rebellat 450.a
Baydo Can fauet Chriſtianis. 427.a
Baydo ſecundus filius Hoccota Can ſe temere committens flumini mergitur. 417.a
Baydo in prelio à ſuis deſertus fugiendo perijt. 427.
Baydo Can ſuccedit regayto. 427.a
Baydo ſecūdus filius Hoccota Can quas terras occupauit. 417.a
Baydo dux magni Cham. 419.b.a
Bedinni qui ſunt 425.a
Beduini tuti Arabiæ deſerto. 438.a 442.a
Beduini qua conditione militant 437.b
Bela rex Hungarorum quomodo fugit per medios Tartaros 455.b
Belæ quarti regis Hungariæ dux à Batho expugnatus. 453.a
Belfortis terra ubi. 422.a
Belchiaroc filius meleda patri in regno ſuccedit. 411.b

Belchiaroc

Belcliaroc per minorem fratrem regni parte priuatus 411.b
Belluæ immaniſsimæ deſcriptio 39.a
Beluæ marinæ 512.b
Bela Tartaros fugiens ab Auſtriæ duce capitur 453.b
Beliſarus uandalos deſtruxit in Aphrica 464.b
Belgian deſertum 403.a
Belenas ciuitas, quæ olim Dan. 322.b
Bella qui gerunt nudi 393.b
Belli utilitas 521.b
Bellicus apparatus prudenter inſtitutus 496.b
Bellum nauale 305.
Belli gerēdi cautelæ quatuor 436.b
Bellum incohant clamoribus qui 616.a
Bellum inteſtinum Tartarorum 421.b
Bella ubi non ſunt in uſu 405.a
Bellum nauale 56.a
Bellum Tartaricum 377.b
Bellena ciuitas quæ & Cæſarea Philippi 317.b
Bellum glaßiale 421 b
Belli author quomodo tractandus 532 a (a 393.b
Bello non aſſueſcunt qui ubi 392.
Bellū deteſtabile Barbaris 532. a
Bellum Luſitanorum & Pannaniorum 309.a
Benedeclar ueneno potatus interijt 424.b
Benedeclar Aegypti Soldanus 423 a
Bendecar ſe ſoldanum Aegypti per homicidium facit 439.a
Bendecar ſe melecdaer uocari facit 439.a
Beneficio ſummo maleficium relatum 458.b
Bernabas apoſtolus Coſtantiæ ſepultus 409.a
Beryllorum copia ubi 58.b
Berytus ciuitas 3.b a.
Sedes epiſcopalis ibidem
Berillorum copia ubi 42.a
Bergantinus, nauis qualis 538.b
Berytenſis ciuitas 408.a
Bethulia ciuitas 319.a
Bethſan ciuitas 320.a
Bethagla locus 323.b
Bethſaida ciuitas 320.b
Bethſan ciuitas 320.b
Bethama 319.b
Betelle quid 57.b
Bethſaida ciuitas 319.a
Bethel locus 322.b
Bethſ ciuitas 321.b
Bethulia ciuitas 320.a
à Bethania Hieruſalem num uideri poßit 325 a
Bethania caſtellum Mariæ & Marthæ ſororum 325.a
Bethel ciuitas 324.b
Bicipites homines nuſquam ſunt 468.b
Bian Sancti Ioannis 506.a
Bira ciuitas 323.a
Bircorum copia ubi & quomodo nutriuntur 391.a.b
Biſboror Budomelis regis nepos. 16.b
Biſboror 16.b & 20.b
Biſontes quales & ubi 518.a
Biſontes quid 487.b
Bithuminis Aſphaltides medicina. 324.b
Bladi ingens copia ubi 383.a
Boctara ciuitas indiæ opulenta. 405.a
Bodzanta archiepiſcopus gnezuenſis 475.a
Boeach Incolæ idololatræ 389.b
Boeach regnum proprium habet idioma 389.b
Boeach Ampliſsima & ditiſsima prouincia 389.b
Boh fluuius 475.a
Bohemi ex quibus oriundi 462.b
Bombicis copia ingens ubi 379.a
Bombicinæ ueſtes 548.a
Bombarda quid 27.a.b
Bombicum copia 396.b & 397.a
Bombardarū ſtrepitu terreri Barbaros 599.b 501.b 505.b
Bonbicini panni 399.b
Bonifacius de Caſtro qualis 416.a
Bonifacius princeps Rom. Aphricam affligi curat 465.b
Bonæ ſpei promontorium 534.b
Bonſacci aues ubi 404.b
Bonum conſilium nō ſecuti 432.b & 449.b
Boriſtines quo fluit & unde oritur 472.b
Boreas uentus 3.b
Boriſtines fluuius maior Vnde fluit 448.b
Boriſtines maior & minor ubi cōtingunt 478.a
Boriſthenes unde oritur 491.a
Borytus 314.b
Borußij unde oriundi & quales 515.a 514.b
Borußiæ nomen unde 514.b
Boſſalani cæſia rom. 522.a
Botia regnum 377.b
Boleslaus rex Poloniæ ciectus regno à ſuis 522.a
Botrus ciuitas quæ & cur ſic dicta 316.b
Borußiæ quinta mutatio 513.b
Borußiæ fines & primi habitatores 514.a.b
Borußij fidis ſocijs uſi ſunt Sudinis 517.b
Borußiæ commoda 518.a.b
Borußiorum paupertas 515.a
Borußia per quos conuerſa ad fidem Chriſti 523.a
Borußiorum opinio de dijs 520.b
Borußij contra Conradum papam præualent 522.b
Borußij ad deditionem coacti uiribus exuti 521.b
Boruſſiorum de ducendis uxoribus lex 520.a
Boruſſij reipub. faciē habere quando cœperunt & quare 519.b
Boum copia 473.a
Boum adoratores 395.a
Bos ubi colitur nec occiditur 392.b
Boues Sylueſtres 480.b
Boum copia 386.a
Boum copia 400.b
Boum ſylueſtrium magna copia ubi 379.a
Boues piſcibus paſti 400.a
Bouem niſi ab alio occiſum qui nō commedunt 392.b
Boum armenta uiliſſimo empta precio 312.a
Bouinis pilis quam uim tribuant quidam 393.b
Breuia in mari 34.b
Breuia & Syrtes ubi potiſſimum 13.a
Brugis ciuitas 2.b
& emporium ibidem
Breuia maris 17.a
Bubonem reuerentur Tartari & quare 414.b
Bubo ab hoſtibus liberat magnum Cham 414.a
Bubali multi ubi 404.a
Budomelis principis Candor. 16.a
Budomel regio 16.a
Bulgaria à gothis occupata 460.b
Bulgaria ſubacta à Turcis. 469.b
Burgundiæ ducißa qui donata muneribus à Bon Hurich. 34.a
Burgundi unde dicti & unde oriundi 462.b
Burgundia prope Rhodanum & quomodo dici cœpta 463.a
Burgundi à rheno pulſi per druſum & tiberium 462.b
Buſchiranus optimus ubi 399.b
Bithynia prouincia 407.b
Byalozor auis miranda 468.a
Byaligrod Album Caſtrum 478.a
Byaligrod à Turcis occupatum 472.b

C.

Caſtoaca prouincia 596.b
Caballi uel morboſi quibus cibus

bus eſt 455.b
Caballorum copia 455.b
Caccabe Caſtrum 431.a
Cacamacin à ſuis occiſus 587.b & 610.b
Cacauſu ciuitas 380.a
Cacamacin proditus Hiſpanis in uincula conijcitur 565.a
Cacap. fructus qualis 562.b
Cacamacin abductus à Corteſio 586.b
Cacumem Dei nominis mons. 541.a
Cadesbarne ciuitas 320.a
Cadesbarne ciuitas 314.b
Cadanus Tartarorum princeps quam partem Poloniæ Vaſta/uit 450.b
Cadan dux Tartarorum inſequi/tur Hungariæ regem 454.a
Cæſarea Philippi quæ olim Bele/nas 322.b
Cæſarea greciæ ciuitas 407.b
Cæſarea Philippi 320.b
Cæſarea Metropolis Palæſtinæ. 314.b
Cæſarea Paleſtinæ ciuitas 322.b
Cæſaris laus 599.b
Cæſari ſe ſubdit Theodori rex 533 b & 534.b
Caſpium unde natum 456.a
Caſpium mare quomodo uocant ruteni 456.a
Caſpium mare miro modo flumi/na recipit 456.a
Caffa ligurum colonia 488.a
Caigni ciuitas 383.a
Caigni ciuitas 380.b
Cain caſtrum 321.a
Calamus Aromaticus in magna co pia 461.b
Calami aromatici copia ubi 456.b
Calami Aromatici 473.a
Calco prouintia Hiſpanis amica 611.b
Calor immenſus 404.a
Caldea plana & modicæ aquæ 407.a
Calechut regis & Præfecti Por/tugallentium conuentus & col/loquutio 53.a
Calechutanorum nobilium mo/res 57.a
Calechut urbis ædificia qualia 56.b
Calechutanorum crebra Lauatio in fontibus & Lacubus. 57.a
Calechut regis faſtus 52.b
Calechut urbs quando à quibus reperta 52.b
in Calechut iter ubi 52.a
Calechut incolarum mores qui 41.a
Calechut urbs 40.a & eius de/ſcriptio ibid.b
Melinda urbs 40.a
Caliphus captus & carceri inclu ſus à Xarocon 438.b
Caliphi miſera mors 420.a
Caliphus mahumetanus doctor Haolo uiuus adductus 420.a
Caliph Mahumetanus Aegyptijs electus dominus 438.a
Caliphus 410.b
Caliphus ignauus 411.a
Caliph de Baldack caput ſectæ Mahumeti 418.b 420.a
Calicuticum regnum 525.a
Caliph nomen imperatoris apud Agarenos 410.b
Callidiſſimi homines ubi 402.b 403.a
Calor immenſus ubi 395.b
Calor ingens quibus in regioni/bus 19.b
Calphack Saracenus patria pro/fugus 428.a
Calculi remedium 517.a
Cambalu ciuitas 386.b
Cambaeth regnum 396.b
Camelorum carnibus ſolis ubi ui/uitur 397.b
Camelorũ ingens copia ubi 397.b 400.b
Camelam ciuitas 319.a
Camelorum ingens copia 8.a
Camelos comedunt ubi 441.a
Cumani quomodo cœperãt im-perare Aegypto 438.b
Canina Capita geſtantes homines nuſquam ſunt 468.b
Camphora optima ubi 391.a
Camphoræ copia 532.b
Campeſtria Moab 320.a
Canariæ inſulæ quæ 526.a
Canariæ inſulæ quarum rerum fe races 5.b
Cana Galilææ ciuitas 320.a
Canaalca ciuitas 555.b
Canariæ inſulæ incolæ quibus ue ſcantur edulijs 5.b
Canariæ inſulæ 46.a
Canariæ inſulæ quot & à Medera quantum deſideant. 5.b
Canabus in reſtes optimus. 492.b
Candelarum noſtrarum & lumen quibus gentibus pro miraculo 23.a
Canes Rhedis tranſuehendis aſſue ti 401.a
Canes ad Eſum aluntur & qua/les canes 503.b
Canes Caſtrati in Eſum alti 568.a
Canes qui magnitudine Aſinos æ/quant 401.a
Canes ingentis magnitudinis & roboris 379.b
Cangius Cham primo uicinos de bellat 414.a
Canglu ciuitas 380.a
Cangius ex fabro ferrario factus rex tartarorum 413.b
Canibales Anthropophagi ſunt 526.a
Canib. qui populi ueſcantur. 32.b
Canibus ubi litatur 503.b
Canidu prouincia 377.a
Cannis cũ rege loquẽtes ubi 532.b
Canea qualis nauis 530.a
Canonor habitatores quo pacto prælientur 308.a
Canoa Nauis qualis 554.a
Canoa quid 499.b
Capadocia inuaſa à Saracenis 409.a
Capaton Regulus aquauil 498.b
Capar ubi imperat 417.a
Capechium prouincia 498.a
Capernaum ciuitas 320.b
Capharnaum ciuitas 314.b
Capharnaum ciuitas 318.b
Capchick proditor à Caſano Da/maſco præponitur 450.b
Caphac progenies qualis 438.b
Cappadotia prouincia 407.b
Capreolorum copia 490.b
Capras quæ regiones cur non fe/rant 21.a
Caprarum copia ingens ubi 386.a
Cap. Vincentij 5.b
Caput Albus à Canarijs inſulis quantum diſtet 7.b
Caput Viride à regno Budomel, quantum diſtet 23.b
Cur ita appellatum 24.a
Caput Bon. ſp. 312.a & b
Caput Sancti Vincentij 2.b
Caprarum copia 397.b
Capitis albi deſcriptio 7.a
Capitis uiridis qui nam ſint princi pes 13.b
Captiuorum facinus audax 502.a
Caput Album quantum abſit à Se negæ flumine 13.a
Caput Album 7.b & 8.a
Caput bonæ ſpei 48.a
Caput Album petentes quibus uen tis ſeſe committunt 7.b
Ceræ plurimum unde potiſſimũ in Hiſpaniam aduehatur 5.a
Ceræ copia 518.b
Carbaganda Can fratri ſuo Caſa/no ſuccedit 433.a
Carbanda offert ſuam opem Chri ſtianis cõtra Saracenos 442.a
Carbaganda Can in baptiſmo Ni-colaus dictus 433.a
Carbanda unus ẽ tribus tartaro/rũ regib. quãtæ potẽtiæ 434.b
Carbaganda mortua matre Mahu metanus fit 433.b

Carbanda quibus inimicus. 435.a
Caraia prouincia 377.a
Cariotarum copia ubi 31.b
Cariotæ quæ dicuntur 31.b
Cariotæ recentes ubi 43.a
Carmelus mons 315.a
Carmelus mons 322.a
Carmelus mons 314.b
Carnis æſum horrētes 395.a 403.a
Carne ſemicruda ueſcentes. 527.a
Carenas portus 502.a
Carne cruda ubi ueſcebantur. 515.a
Carnes omnes ſine diſcrimine ubi commedantur 390.a
Carnes duobus menſibus bene ſeruate 494.b
Carnes æquinæ quib. cibus. 436.a
Carnes non commedentes niſi animalib. ab exteris occiſis. 393.b
Carnes defuncti putreſcere ſcelus ubi eſt 391.a
Carnes ſemicrudas cōmedunt Tartari 455.b
Carnes equorum quæ gentes edūt 384.b
Carne humana quæ ueſcantur gētes 386.a
Carthago capta à Vādalis. 463.b
Caromoran fluuius 380.b
Caromoran fluuius 382.a
Caſal Meſra locus 321.b
Caſale Lamberti ciuitas 315.b
Caſanus imperij ſpe fit mahumetanus & rebellis 427.b
caſanus filius Argoni 427.b
Caſani Can liberalitas in regem Armeniæ 433.a
Caſani fortitudo 428.b 429.a
Caſani liberalitas in milites. 429. a. b.
Caſana ciuitas dedita Caſano Can 429.a
Caſani unde dicti 491.a
Caſanus ſe Chriſtianum eſſe diſſimulat principum metu. 427.b
Caſanij moſchouitarum clientes 488.a
Caſanus Aerario Soldani Aegypti potitur 429.a
Caſanus Can omnia moriens prudenter diſponit 433.a
Caſimitus tertius Poloniæ Rex 471.b
Caſiæ copia ubi 58.b
Caſpius mons 404.a
Caſtellanorum nauigatio 524.b 525.a
Caſſubia à quo ceperit habitari. 462.b
Caſſia fiſtula copioſiſſime ubi creſ ſit 511.b
Caſtellanus quanti ualet 508.b
Caſtitas mira ubi 501.a
Caſtorij copia ingens ubi 49.a
Caſtorei copia ubi 58.b
Caſtrum regium locus 318.a
Caſtrum peregrinorum 314.b
Caſtra fortia 389.b
Cathaius ciuitas 487.b
Cathalaunici campi 465.b
Cathai prouincia 380.a
S. Catharinæ Manſoleum 51.b
Catacuba ciuitas 587.a
Cathaium ubi 490.a
Cathay ditiſſimum regnū. 434.b
Cathos ſe Soldanum Aegypti facit 438.b
Cattigoræ Promontorium 535.a
Catti humana facie ubi 399.b
Catti diuerſarum ſpecierū. 399.b
Cauno caſtrum ubi 458.b
Cayri Caſtrum 439.b
Cazac quid 461.b
Cecatami prouincia ab Hiſpanis recuperata 604.a
Cecatami prouincia deficit ab Hiſpanis 603.a
Cedar ciuitas 318.b
Cedes Neptalim 320.b
Cedes Neptalim ciuitas 318.b
Cedron inſula 516.a
Cedron torrens 325.b
Celan inſula 404.b
Celtogallia 2.b
Celtogalliæ fines ibidem
Cemabat ciuitas 508.a
Cemes quid 503.b
Cemibus uarius exibetur cultus 508.a
Cemibus ſerui emptitij qua Pompa immolantur 508.a
Cempoal à Corteſio deficit. 576.b
Centauri 505.b
Ceraſorum copia 638.a
Cerberus 512.a
Cerbagat obſidens antiochiam ab obſeſſis chriſtianis fugatur 411.b
Ceræ copia 473.a
Cereos coram Imagine Mariæ accendunt Turci 470.b
Ceruiſia ubi in prætio 495.a
Ceruiſia ex omni Granorum, genere 480.b
Ceruiſia ubi 403.b
Ceruiſiæ copia 473.a
Ceruorum copia ubi 379.a
Cete grandia 397.b 398.a
Cetorum copia 397.a
Ceyſluih Inimicus fidei Chriſtianæ à fratre occiſus 475.a
Chaba filius Attille 466.b
Chacharæ optimæ copia 441.a
Chain ciuitas 382.a.
Chaldea facile potiuntur Saraceni 409.b
Chalco prouīciamuteezuma 553.b
Cham magnus inimicus Calipho. 419.a
Cham magnus inducias cum Chriſtianis ad quinquennium facit. 454.b
Cham imperatoris nomen apud tartaros 413.b
Cham quid ſignificat 457.b
Cham Tartarorum catalogus. 457.b
Cham magnus auris catenis alligatum captum ducebat Turcam. 458.a
Chā magni ſepeliūtur ubi. 458.a
Cham magnus pro dominio quod tributum capiat ex regno Baſman 390.a
Cham magno quot reges pareant & qui 434.b
Chananæi gentes 320.a
Changius Cham per Bubonē Eua ſit hoſtium manus 414.a
Chan magnus amicus fit Chriſtianis 418.b
Changius Chan latuit inter arbuſta in medio hoſtium. 414.a
Changij equus peremptus in prelio 414.a
Changius oraculo diuino deſignatus Tartarorum rex 413.b
Changij Cham ſecundum ſomnium 415.a
Changius Cham moriens concordiam ſuadet filijs 415.a
Changius Cham 12. filios habuit 415.a
Changius Cham moriens ex filijs ſuis ſapientiorem & meliorem ſufficit ſibi 415.b
Chapar ubi regnat 435.a
Chapar rex quis & quantæ potentiæ 434.b
Caritas rerū ex luxuria 492.b
Charith torrens 323.a
Chatay regnum 402.a
Chayre caſtrum 441.a
Chayre maxima ciuitas Aegypti & qualis 440.a
Chayri ciuitas 437.b
Chelidoniorum copia ubi 58.b
Cherſoneſus 469.b
Cherſoneſus inſula Turcis tributaria 461.b
Chiamba prouincia quantum diſtat à portu Zartem 389.a
Chichimecatecle fortitudo 644.b
Chichimetatecle 605.b
Chimanta ciuitas extructa in Cæſaris gratiam 625.b
Chmyelmick oppidum 473.a
Cheos locus 12.a
Chriſtus ubi ieiunauit 323.b
Chriſtus quo in monte plurima patraſſe dicatur 318.b

Chriſti

Chriſti effigies cruci affixa & oſtenſa militibus animos auget ad futurum prælium. 305.a
Chriſtiani ingenio ſunt accerrimi. 17.b
Chriſtiani Meſopotamiæ quales 407.a
Chriſtiani Alani. 383.b
Chriſtiani alienis dominijs inhiātes ſua amiſere. 438.b
Chriſtiani ſunt in prouincia Maabar 394.a
Chriſtiani cum cogerentur ad idolatriam quomodo liberati 406.b
Chriſtiani in india 404.b
Chriſtiani libenter emunt rapta ab ethnicis. 397.a
Chriſtiani incantatores 397.a
Chriſtiani multi ubi & quomodo ſignati 395.a.396.b.397.a 398.b
Chriſtiani Neſtoriani ubi. 383.b
Chriſtiani occiſi in planicie hamſem. 406.b
Chriſtiani exceſi Tartaris quare 422.a 425.b
Chriſtianam fidem qui, qua ratione Mahumetana meliorem credant. 14.b
Chriſtianiſmus cur male audit apud Sarac. infideles. 414.b
Chriſtianorum libertas. 18.a
Chriſtianorum Indorum apud Calechut mores. 40.b.
Chriſtianorum ſtrages. 59.a
Chriſtianorum hæreditas terra ſancta 436.b
Chriſtianorum ſeptem captiuorum miſeriæ & liberatio. 504.b
Chriſtianorum contumelia in Tartaros. 422.a
Chriſt. Neſt. 385.b
Chriſtophorus goozmam 643.b
Chriſtophorus cera. 620.a
Chriſtophorus dolid præfectus cuioaca. 627.b
Chriſtophorus haro regi portugalliæ ſuccenſens ab eo deſciſcit 525.b.
Chriſtophori morantis noua nauigatio 497.a
Chryſolectri natura 516.b
Chronus fluuius 515.b
Chryſolithorum copia ubi. 42.a. 58.b
Chucula ciuitas uariolis afflicta 603.b
Churultecal prouincia 547.b 551.b
Churultecal Ciuitas qualis 551.b
Ciambæ rex quale tributum pendet magno Cham 389.b
Ciangli ciuitas. 380.a
Ciangiam ciuitas magna. 386.a
Ciamba propriam linguam habet 389.b
Ciamba idola colit 389.a
Ciamba multum uaſtata à magno Cham. 389.a
Caimba prouincia magna abundans opibus 389.a
Ciambæ rex Ambire fauorem magni Cham coactus 389.b
Cibum in mari non capiunt ciues Calechut. 504.b.
Ciconijs prædicta Aquiliæ euerſio 466.b
Cingianfu. ciuitas. 383.b
Cilicia hodie armenia 408.b
Cilicia prouincia 408.b
Cilicia inuaſa à Saracenis 409.a
Cilicia quæ hodie Armenia Saracenis adempta 410.b
Ciliam expugnant Turci 470.a
Cimpoal prouincia 538.b
Cinamomi copia ubi 41.a
Ceneret ciuitas 320.b
Cinamomi copia ubi. 58.b
Cingingui ciuitas & eius ciues quomodo interfecti. 383.b
Cirrullus à Nicolao papa citatus 457.a
Circaſſi populi quales 472.a
Cirullus ſanctus ſacrilegus in clementem 457.a
Cirullus ubi ſepultus. 457.a
Circunciduntur Tartari. 455.a
Circaſſi ubi & qua fide. 437.a
Ciſon torrens. 320.b
Ciſon torrens duplex 321.a
Cinkis uel cingos primus Chan & ſpurius. 457.b
ciuitas. 300. eccleſiarum. 458.a
Ciuitates in Aegypto non muniuntur. 441.a
Ciuitas egregia in lacu ſita 555.b
Ciuitates ligneæ 482.a
In ciuitate nouigrod ſunt tot eccleſiæ quot dies in anno 479.a
Ciuitates munitæ 389.b
Ciuitatum domus diſiunctæ 482.a
Ciuitates hortis diſtinctæ 500.b
Ciuitas 25000 domorum 505.a. 508.a
Ciuitates domus hortis diſtinctæ 505.a
Ciuitas ſine ciuibus. 458.a
Claſſis Portugallenſium in Indiam 45.b
Cleſma amnis 491.b
Cleopatræ hiſtoria illirice ſcripta 494.a
Clero priuilegia ſua conceſſa à magno Cham. 418.b
Clero parcitum etiam à tirannis 466.b
Clemens ad templum ab hominibus factum detruſus per ſanctum cirullum. 457.a
Clemens ut coleretur mare ad tempus receſſit. 457.b
Clementis corpus quomodo & à quo Romam allatum 457.a
Clypei ex teſtudinibus aquaticis. 29.b
Coadinabaced colonia capta 621.b 622.a
Coatelichamat tenis prouinciæ dominus Cæſari ſeruitium ſuū offert. 562.a
Coatincam 68.b
Coatinchan ciuitas 625.b
Coatebeq; colonia 606.b
Coatican. 607.b
Cobila Can à nobilibus magno Can defuncto ſuffectus. 420.b
Cobila Can in demerſi fratris ſui mango locum delectus imperator Tartarorum 416.b
Cobila can Chriſtianus fuit 416.b
Cocas mons ingens 404.a
Cocatrix animal homines uorans. 440.b
Cochium ciuitas. 12.a
Coccinæ ſiluæ 511 b
Cœnobia celeberrima 5.a
Cælata opera mirabilia 509.a
Cœleſtium motuum quæ gentes petiſſimum obſeruatrices 385.a
Cœleſyria quæ 314.b
Coban fluuius unde fluit. 457.a
Cobol inſula 532 a
Coilum regnum nulli tributarium 395.a
Coloniam ducere de creuere Hiſpani 506.b 510.a
Colores optimi 568.b
Columborum copia ingens ubi 5.a
Coluocani qualia paſſi ab Hiſpanis 506.a b.505.a.b
Colmogora regio 589.a
Columna oppidum 490.b
Coluocanæ terræ finis 506.b
Calyphi & Haoloni colloquia. 420.a
Coluacan inſula 499.b.500.b
Columbi ad hominis aſpectū impauidi. 29.b
Comam ſemper nutrientes ubi 479.a
Combacch. ciuitas & quibus ciuibus abūdat. 405.a
Combara prouincia 52.a
Comam ubi non alunt. 456.b
Comam qualem geſtant adoleſcentes Tartari. 456.b
Comari prouincia 395.b
Comeſſatiōes publicæ utiles 520.a
Cometes qualis protendit Tartarorum aduentum 449.a
Cometa. 48.a

Comitas in principe 496.a
Comi famoſa ciuitas 407.b
Comi inſula 498.a
Comitialis morbi remedium 518.b
Communio ſub utraq; ſpecie 495 a
Cematus regulus ab Hiſpanis ui ex Vraba pulſus 510.a
Conigangui ciuitas 381.b
Coniuges fato functi ubi gentium quomodo exurantur. 58.b
Cõiugatis qualis honor exhibetur 501.a.
Conigangui ciuitatis deſcriptio. 382.a
Conchas marinas quomodo piſcantur. 392.a
concubitus uagi 519.a
Concilij florentini acta 492.b
Concilij capiendi apud Tartaros dies 448.a
Concha regnum. 386.b
Concordes populi 400.b
Concordiam ſimili pulchro commendata. 415.b
Cunctatio utilis In loco 432.b
Concubitus promiſcuus prohibitus 419.b
Condalia quid. 53.b
Condeſaluus de Sandoual magnus executor corteſij 579.b
Condiſaluus de ſcandoual in captiuos miſericors 615.a
Condiſaluus de ſandoual pede uulneratus. 632.a
Condiſaluus Sandoual Izſtapalapa ciuitatem comburit 629.b
Condiſaluus de Sandoual uictor ia potitus. 611.b
Condur Inſula quantum diſtat à Iaua. 389.b
Connubia promiſcua 514.b
Conſpiratio non prima patefactione extinguitur 528.b 529.a
Conſpicilia cur tanti fiant apud Calechutanos. 45.a
Conradi ducis res infeliciter geſtæ contra Boruſsios 522.b.523.a
Conſtantinopolis Capta à Turcis 469.b
Conſtantinopolitanum regnum aggreſsi ſunt Tartari 459.b
Conſtantinopolitanus Imperator opem ab Italis & gallis mendicat 469.a
Conſtantinopolis per Tartaros obſidione liberata 469.
Conſtantinopolitanum imperium occupant Gothi. 460.b
Cõſtantinopolis ab agarenis obſeſſa 409.b
Conſtantinopolis forma 470.a
Conſtantinus ruthenus 495.b
Conſtantinus græcorum imperator 469.a
Conſtantia cypri ciuitas à Saraceuis capta & euerſa 409.a
Conſuetudo mala, 435.b
Continentes 501.a
Conuiuia à meridie in mediam noctem ubi 481.a
Conuiuia publica cur utilia 520.a
Conuiuium Amicis dignum quale apud Zypangros 389.a
Coraſme ciuitas 403.b.
Cordini ſpoliati à Tartaris 424.a
Corduis populi mediæ ſunt 405.b
Coraſen terra. 410.a
Cordata patritia. 1.b
Corgangui ciuitas 380.b
Coroſten regnum. 424.b
Corozaim ciuitas. 308.b
Coronatio primi Cham qualis 415.b
Corpora mortuorum quæ gentes comburunt 579.b
Coroſij ciuitas 412.a
Cornu pro poculis quibus 517.b
Corozaim ciuitas. 320.b
Coraſmini paſtores perſiam occupant 412.a
Corteſius lapide uulneratus 588.b
Corteſius ſolis filius. 652.b
Corteſius è Temixtitan expulſus 586.b
Corteſius crure uulneratur 643.a
Corteſij conſtantia in retinẽdis partis 578.b
Corteſij laus.599.prudentia in capiendo Naruaez. 580.a.b
Cortice pro papiro utentes 507.a
Cori. 7.b
Corium nobiliſsimum ubi. 396.b & copia eiuſdem 492.b
Cordinis qui ſunt 438.a
Corallum ubi magni penditur. 45.a
Corolla flos. 534.a
Cortile quid. 17.b
Coſan caſtrum 483.a
Coſanenſes Tartari mahumetum colunt. 483.a
Coſmographis prioribus moſcouiæ ſitus ignotus 484.a
Coſmographorum Error de fluminibus & montibus unde 488.a
Coſmographorum ueterum monſtra fabuloſa 524.b
Coſoraſsat perſarum rex. 408.b
Cotoloſſa ſyriæ proponitur 430.a
Cotuloſſa prouocat Saracenos ad prælium, ſed infeliciter. 432.a
Cotonon album. 49.a
Coturnicum copia grandis ubi 5.a
Cozac quid 461.b
Cozumella fortunatiſsima inſula qualis 498.b 499.a
Cozumella unde dicta 499.a
Crac caſtrum. 439.b
Cracouia ciuitas poloniæ uacua Capta à Tartaris & incenſa 451.a item incenſa 459.a
Craccus montis regalis 408.a
Craua urbs. 310.b
Creaturam ullam uita priuare quibus piaculum 395.a
Crech unde ortus 462.b
Crech nouas ſedes ubi quæſiuit 462.a
Cremij diſcordijs fracti 488.a
Creta quæ & Candia 5.a Maluaticum uinum mittit. 42.b
Cretæ copia 475.a
Criniti Tartari quales. 456.b
Croatia in ſolitudinem redacta à turcis 469.b
Croci copia ubi 386.a
Crucigeri teutonici domãt lithuanos 474.b Pruſsiam & Poloniam uexant. 458.a
Crucigeri teutonici ordinis Beatæ mariæ 474.a
Crucis adoratio ſanat ægros 530.b
Crudelitas exercitus magni Cham 388.a
Crudelitas immanis 500 a
Crudelitas in miſeros exteros. 396.a
Credulitas ſtulta 557.b
Crudelitas immanis Tartarorum. 459.a.b
Cuba inſula qualis 497.a
Cucin urbs habitatore omni uiduata 309.b
Cucina urbs. 312.b
Cucilabuca uide oculum cornicis.
Cucula prouiucia 596.b
Cucullatos concionatores qui non admittunt 495.a
Cuetrauacin Hiſpanis bellum intulit 609.a
Cuetrauacin culua imperat 597.a
Cugni ciuitas. 386.a
Cuiſcon prouincia cæſari ſe ſubdit 646.a
Cuioacan ciuitas 624.b
Cuitagnaca ciuitas 634.b
Cultores ignaui qui & ubi. 19.b
Culmigeria quæ 514.a
Cumeris inſ. 311.a
Cumani patria ſua Pulſi à Tartaris. 417.a
Cumani multi in hungaria. 417.a
Cumani qua ſpe empti à melecſala 438.b.
Cumani à Tartaris ſubiugati & uenundati 438.b
Cumani quomodo cœperant imperare Aegypto 438.b
Cumania tota planicies 404.a
Cumumedezar ciuitas à quo deſerta fa-

ta facta. 458.a
Cupa fluuius rapidus ubi 462.a
Cuſid legatio ad regem Pannoniæ 467.a
Culua totum dominium temixti/tan dicitur. 608.b
Cuzibel inſula 397.b
Cuzula prouincia inſignis 561.b
Cynamomum arbor qualis 534.a
Cynamomi copia 532.b.533.a 534.a
Cynamomum unde 524.a
Cyprus Chriſtianiſmum retinuit 430.b
Cyprus ſubiugatur turcis 469.b
Cypri & Mederæ inſularum collatio 5.a
Cyprum infeſtant Saraceni 409.a
Cyrillus multa trāſtulit in Illiricā linguam 494.a
Cytracha celebre emporiū 491.a
Czabadienſes Tartari quas gentes ex ſe propagarunt 468.b

D

Dabaida profundiſſimum flumen cur explorari non potuit 510.b 511.a
Dactili ubi 400.a
Dæmonum multitudo ingens in urbe Calechut 45.a
Dalma nutha locus. 517.b
Dalmatia in ſolitudinem redacta à turcis 469.b
Dalmatia uaſtata ab Attilla 466.a
Damaſcena nobilis ciuitas 408.b
Damaſco induciæ trium dierum conceſſæ 431.b
Damaſcus metu paret ſoldano Aegypti 447.a
Damaſcus Caſano Cam tradita 429.b
Dameſcus ciuitas capta à Saracenis 409.a
Damaſcus ciuitas metropolis 314.b
Damarum copia 480.b
Damiata translata 441.a
Damiata per quos bis uicta 440.b
Damiata ciuitas Aegypti qualis 440.b
Damularum copia ubi 279.a
Damnatos capitis ſe in honorem deorum iugulate honorificum ubi 593.a
Dan fons. 317.b
Dan ciuitas quæ & Belenas 322.b
Danubio congelato aliam Hungariæ partem uaſtarunt Tartari 453.b
Danubius gelatus quomodo nocuit Hungariæ. 453.b
Dapes laudæ & perſapidæ. 501.a
Darienes fluuius 497.a
Darienes fluuius 510.a
Dauid Tartarorum rex à ſuis occiditur 449.a
Dauid Saulem fugiens ubi latitarit 324.b
De ante rota locus. 13.a
Debora uxor Lapidoth iudex in Iſrael. 324.b
Deboræ nutricis Rebeccæ ſepulchrum ubi 324.b
Decapolis regio. 320.b
Deformoſiſſimi ubi 398.a
Deformis facie uirtute commendatus. 429.b
Deformes & omnim inopes & agreſtes Lapones 488.b 489.a
Deſerta 435.a
Deſertum Engaddi 524.b
Deſertum Thecue. 324.b
Deſertum Quarentanæ. 324.b
Deſerta loca olim habitata 472.a
Deſertum quindecim diætarum. 448.a
Deſertum Indiæ 404.b
Deſertum Arabiæ minoris 407.a
Deſertum Aranæ 12 diætarum 440.b
Deſertum Aegypti 408.a
Demeſor prouincia Aegipti 440.a
Demetrij laus 485.a
Demetrius quomodo ſuſcipitur à papa. 486.b
Demetrius facetus 492.a
Deo ſemper cura eſt de fide orthodoxa. 305.a
Deorum metus omnibus ingenitus 508.a
Deus certus nullus apud quos 390.a (455.a
Deus unus à Tartaris creditur.
Deuotio quorundam ob principis memoriam. 6.b
Diabolus quib. habetur candidus 394.b
Diaboriſtenides fluuius qualis 448.b
Didacus Velazquez. 539.a
Didacus Armeno defectionem moliens punitur 538.b
Didacus Velazques inſulæ fernandinæ gubernator contra corteſium arma ſumit 575.a.b
Didacus Velaſques Hiſpanorum in cuba inſula gubernator 497.a
Digiti ſex in uno pede cui 452.b
Dij in lucis habitare Crediti 520.b
Diogenes imperator Conſtantinopolitanus multa Saracenis ademit 410.b
Diploma regis Calechut. 56.a
Diſcere facillimum quibus 402.b 403.a
Diſcordia inteſtina 510.a 412.b
Diſcordia perdidit græcorum imperium 469.a
Diſſimulatio utilis & prudens 410.b.427.b
Diſſimulatores alti Barbari 544.b 549.a.b
Diuitiæ in caſtris non conferunt uictoriam. 429.a
Diuidna fluuius 489.a
Diuidna fluuius unde ſcaturit 490.b
Doax ubi regnat 417.a
Doay ubi olim imperabat 434.b
Diuiſio perdit Coraſminos 412.b
Doctorum ſcripta leguntur publice populo. 495.a
Dogriſſa filius ſadoc Aſiæ imperator multa abſtulit græcorum imperatori 411.a
Dolus ultus. 459.a
Dominus Panuco ſubmittit ſe Cæſari 540.b
Domitianus Cæſar cur Sarmatas bello petijt 515.b
Don Hurich Luſitaniæ rex 36.b
Don Daruth Maurorum regnum occupat. 1 b (491.a
Don fluuius alio nomine Tanais
Don Hurich princeps 33.b
Don Huric Luſitaniæ princeps infans. 1.a
Don Fernando beneficij memor 634.b.
Don Karolus Theſaico præfectus 664.a
Don Tartaris Tanais eſt 456.b
Dooch caſtrum 323 a
Dorcarum copia 456.a
Dotium locus 320.a
Dotaim caſtrum. 319.a
Doucaſcaron de regum progenie qui uiſa ſtella Chriſtum adoratū uenere. 420.b
Doucoſcaron Haoloni uxor Chriſtiana 420.b
Draco precibus ad D. Mariam fuſis occiſus 470.b
Dreuiania unde dicta 462.b
Dromedarij qui dicantur. 51.b
Dromedarios equitare. 429.a
Druſus primum germanos claſſe oppugnat 515.b
Druſus uictor occiſus Maguntiæ ſepultus 462.b
Ducis uirtus in prælio 589.a
Dzaſſou Caſtrum 472.b

E.

EBal mons. 322.b
Eber Cinæus. 318.a
Eboris nundinatio celebris ubi. 397.b.398.a
Ebrietas quibus nō eſt uitio 481.a
Ebrietas quomodo cauetur in moſchouia 482.b
Ebrij ex lacte & equino ſanguine

 ubi

ubi 515.a
Eccampi, pars iucatanæ inſulæ 497.b
eccleſiæ in uno Chriſto quot 482.a
Eccleſia Romana poteſt Turcam pellere è terra ſancta 436.b
Eccleſiæ quot in Tuerd 481.b
Eccleſia Rom. totius orbis magiſtra 436.b.
Eccleſiæ Romanæ adhærēt aliqui in ruſsia & quot epiſco. 473.b
Edel fluuius idem eſt qui Volha dicitur 482.b
Edilus fluuius alio nomine Volga 491.a
Edeſſa quæ olim Rages. 314.b
Aegyptiaci regni deſcriptio 440.a
Aegypti prouinciæ quinq; 440. a
Aegypti cōmoda 440.a.b 441. a
Edon locus 10.a
Educationis uis 59.a
Eleuterus fl. 316.a
Elephas occiſus ob gratiam Luſitanorum 32.b
Elephas niſi prouocatus non nocet 33.a
Elephantum dentes quantæ magnitudinis 33.a
Elephantus quando maxime ſæuit 21.a
Elephantum ſylueſtrium ubi ingens copia & captura. 32.a & b
Elephanti multi ſed aliunde importati 399.b
Elephantus hominem niſi læſus non lædit 21.a
Elephas ignem potiſsimum metuit 311.a
Elephantū copia ingens ubi. 45. b
Elephantorum captura. 33.a
Elephantis cuiuſmodi ſunt pedes. 33.b.
Elephanti pulcherrimi ubi 389.b 390.a
Elephantorū dentiū copia 397. b
Elephantes ut ſues cœno ſeſe conuolunt 33.a
Elephāti manus quæ dicatur. 21.a
Elephantorum dentium copia ingens ubi 43.b
Elephantum armenta 311.a
Elephantes lignea caſtella geſtant in bello 398.a 399.a
Eleutherus fl. 316.a
Elephantes uirium incredibilium. 59.a
Elephantis caro comeditur. 33. b
Elephantis manus qui 33.a. & b.
Elephantorū magna copia ubi 21.a
Elephantum copia ubi 378.a
Elephantum copia ubi 52.a
Elſi ueneno potatus 439 a
Elſi ui ſe Soldanum Aegypti facit 439.a
Eli regnum 395.b
Elias propheta occidit prophetas Baal 315.a
Eli rex ditiſsimus ſed populo impotens 395.b
Eliſæus ubi puerum mortuum ſuſcitarit 321.b
Effluui populi 516. a
Eliphas Temanites 318.b
Eloquentiæ uis 512.b
Elyſij Campi ubi, quales ſecundum quoſdam 448.a.b
Emporium celebratiſsimum in Sungui. 383.a
Emporium unum de celebrioribus mundi. 387.b
Endici copia 396.b
Endor uilla. 320. b
Engaddi mons. 324.a
Engaddi montes ualde alti. 325.a
Ennon oppidum 323.a
Enſibus ligneis ubi pugnatur 511.a
Epheſus urbs à quib. cōdita 460 a
Epheſon ciuitas 407.b
Ephimeræ, genus uermium ubi 474.a
Epiſcopos eligendi mos 493.b
Epiſcopi cæſi in Hungaria 453. b
Epiſcopi profligati à uandalis 464 a
Epiſcopus ubi dominus 397.a
Equæ uiarum obſeruatrices 401.b
Equi ubi maximi pendantur. 22.b
Equi carnes ubi comedant. 393.b
Equos pernices quos Barbaros appellamus qui uenales ducunt. 8.b
Equum cum freno paſtum dimittere piaculū eſt Tartaris. 435.b
Equi feri & quales ubi 518.a
Equitatus incredibilis moſchouitarum 496 a
Equi perexigui ubi 532.b
Equitum quater Centena millia unus rex habet 454.b
Equino ſanguine inebriati 515.a
Equites impediendi Indorum inuentum 647.a
Equi pernices unde 488.b
Equinum lac quibus potus 436. a
Equorum copia 400.b
Equites impediendi militaris ratio 549. a
Equi in purgatorio 406.b
Equi in Indiam unde potiſsimum ducantur. 51.b
Equorum terror ab Elephantis. 378.a
Equi piſcibus ueſcentes 400.a
Equorum carnes quæ gentes edant. 384.b
Equorum ingens precium. 22.b
Equi boni ubi 407.b
Equorum copia 473.a
Equites optimi tartari. 436.b
Equites impediendi ratio. 549. a
Equitatio celerrima 436.a
Equi ſilueſtres 480.b
Equæ non niſi uitiatos pullos parientes 393. b
Equi ubi non producuntur 395.b 400.b
Equus cum corio ab Hiſpanis comeſtus. 589. a
Equorum inciſorum cruorum lubenter exſugunt Tartari. 455.b
Eraſmus ſtella quos authores citat in ſua hiſtoria 513.a
Erculmi ubi 400.b
Excemp. Conſtantiæ 382.a
Erockaton mater Carbaganda Can Chriſtiana. 435.a
Errones ut Aegyptij ubi 32.b
Eſaiæ locus explicatus. 326.b
Eſau quē locum inhabitarit. 317.b
Eſebon terra. 323. a
Eſcier ciuitas 399.b
Eſdrelon, Magedo, & Gallileæ planicies, ferè idem locus. 321.a
Eſdrelon campus 391.a
Eſdrelon campus 320.b
Eſmetliones ubi producuntur 404.a
Ethnici quomodo deos diſtinguant 558.a
Eucherius ſtiliconis filius 463.b
Euchariſtia ex pane fermentato ubi 493.a
Eudici herba ubi creſcit 395.b
Euai gentes 320.a
Eufrates flumen. 450.a & 431.a
Europa à uarijs Barbaris concuſſa 463.b
Euraclius Impera. Rom. ſubſidium mittit antiochiam 409.a
Euphrates fl. 315.a
Euphrates fl. 314.b
Exequiæ irriſæ ubi 493.a
Exemp. Pertinaciæ ingentis. 11. a
Exercitus Soldani Aegypti quomodo ſemper uiuit 437. b
Exemp. Fortitudinis in muliere. 381.b (626.b
Exercitus Hiſpanorum recenſetur
Extranei eduntur ubi 389.a
Exploratorū captorū pena 545.a
Exterorum honores mouent inuidiam 439. b
Extranei ſe pecunia ubi coguntur redimere 389.a
Ezechias conſtruxit piſcinam interiorem. 326.b

F

Fabæ quibus in regionibus bene proueniant 19.b
Faciem auertere ab obuio magnus honor 575.a

Fames

Fames ingens in Aegypto. 439.b
Farina arboribus nata ubi & qualis 391.a
Faroſangolus rex Gambræ. qualis 31.a
Falconum copia 489.b
Falcones 94.b
Falconum ingens copia 401.b 404.a
Faſcinator præcipuus nepos principis Budomel 20.b
Faſcinatores maximi. 58.b
Faſcinatores egregij 22.b
Faſcinatores præcipui ubi & qui. 20.b
Faſioli ubi maximè proueniant. 19.b
Fazeolorum quiſquiliæ pro fœno equis ubi detur. 22.b
Febri ubi quando correpti Luſitani 32.a
Federicus Barbaroßa Polonos ac Borußios domat 522.a
Feles quo pretio emerint Luſitani 31.b
Fœminæ fides 550.b
Fœminæ pronæ in uenerem 495.a
Feial 313.b
Fœminæ pudicæ 497.b
Fœminarum ueſtitus decens ubi. 497.b
Fœminarum tantum inſula ubi. 500.b
Fenich uia 446.b
Ferdinandus de Arruntos 626.b
Feltriæ ueſtes optimæ 488.b
Ferdinandina inſula 497.a
Ferdinandi Corteſij ad ſuos oratio 546.a 604.b
Ferarum agreſtium copia 396.a
Feſſe regnum. 1.b
Fezes locus. 12.a
Feris abundantißima regio 480.b
Ferrum. 5.b
Fertiera 313.b
Feris ſolis uiuentes ubi 483.b
Ferreum inſula 5.b
Ferri uenæ ubi 407.b
Ferro qui careant Indorum. 47.b
Ferrara eques 5.b
Ficedularum copia 480.b
Ficubus quæ regiones potißimum abundent. 6.b
Fides orthodoxa quanti ſit habenda. 307.b
Fides Chriſt. cur traducitur ab Saracenis infidelibus 454.b
Fides cum principe ubi mutatur 419.b
Fides ſudinorum cum ſocijs 517.b
Fides non debet eſſe coacta 418.b
Fides Chriſtiana Mahumetis dignior. 19.a
Fidei noſtræ origo ex ſepulchro domini 436.b. & 441.b
Fidei noſtræ trophæum ubi erectum apud Indos 48.a
Fidem datam obſequioſe obſeruãt Barbari 549.b 550.a.551.a
De Fide Orthodoxa deo maxime cura eſt. 305.a
Figui ciuitas 387.a
Filias idolis ubi conſecrant 392.b
Filios uendunt ubi 472.a
Flumen quolibet anno congelatum 404.a
Finium ſecuritas, ciuitas cœpta cõdi 592.b.603.a
flumina ſub aquis iter præbentia ubi 456.a
Fleſia à quo primum culta 462.b
Flumina conſecrata 494.a
Florida terra 526.a
Florida inſula 202.b
Fluuius Interemptorum ſanguine rubens 618.a
Fluuius auriferus. 40.a
Fluuius Fluens & refluens 567.b
Fluuius terris ſe immergens & emergens 480.a
Fluuij maximi ex terræ planitie ſcaturientes 448.b
Flumina per equos traijciunt ſemper Tartari. 456.b
Flumina tam callida ut ouum coquant. 395.b
Fœderis feriendi inuſitatus mos 500.b
Fœni inopia grandis ubi 22.b
Folia arida quibus ſcutellæ ſunt. (395.a
Fons Iacob ubi 322.b
Fonſala locus. 4.b
Fontes Libani quot 315.b
Fontem aquarum Gion quis & quare conſtruxerit. 326.b
Forum uendentium numero celeberrimum. 547.b
Formæ deformitas non officit uirtuti 429.b
Fortunatæ inſulæ. 526.a
Fornicatio capitali pœna afficitur 501.a
Fornicatio quibus non eſt peccatum 435.b
Fortitudinis ſingulare exemplum. 452.a.b
Fortuna uaria. 458.b
Fortitudo Barbarorum 583.b
Fortunæ uerſa rota 502.a
Fortitudinis exemplar in Barbaris 617.a
Feſta tria Tartarorum & Saracenorum qualia. 455.a
Fracta lancea inſula. 5.b
Franciſcus de Garay 539.b
Franciſci de Garay naues profligatæ 592.a 597.b 602.b
Fraus fraude deluſa 550.b
Franciſcus Garay gubernator inſulæ Iamaica 602.b
Franciſcus Chorea eques. 55.b
Franciſcus de Garay 563.b
Franciſcus monteius 537.b
Franciſcus montegius 498.b
Franciſci cheregati epiſcopi Aprutini laus 486.b
Fratres de imperio certãtes 469.b 470.b
Fratris uxor à fratre ubi ducitur 435.b
Fraterna beneuolentia in Lech & Crech 426.b
Francorum rex lodouicus in carcerem coniectus 438.b
Fridernus oſtrogothorũ dux 460.b
Frigus immenſum 403.b
Fructuum uariorum magna copia 20.a
Fructuum copia ubi 441.b
Fructuum omne genus ubi. 43.a
Fructuũ uariorum copia ubi 31.b
Frugales in uictu. 431.a
Frumentum ſponte creſcens fere 472.b
Frumenti copia 403.a
Frumenti inopia 395.b. 397.a 400.a.403.b.405.a
Frumenti copia 472.b
Fretum Gaditanum. 1.a
Fugere cum utile ſit non pudet Tartaros 436.b
Fugui regni militum conſuetudo quæ. 386.a
Fugiunt inſtructa acie Tartari 436.a
Fugientes Tartaros inſequi cur periculoſum. 436.a
Fundis pugnant indi 582.b
Fugientem Aegypti Soldanum inſequitur Molay 429.a 430.a
Funera cum ludis celebrari præcepta & cur. 520.b
fures inter Tartaros nulli. 455.b
Furta diſtricte iudicata 393.b 395.a
Fuſa opera ex metallis mirabilia 508.b 509.a.b
Fuſaras quid 31.b
Fuſci homines 526.b

G

Gaaba Saulis ciuitas 323.a
Gacera ciuitas 429.a 430.a
Gaczaria terra à Tartaris inuaſa. 417.a
Gad tribus. 320.a
Gaditanum fretum cur ſedulo cuſtoditur à Luſitanis. 3.a. & 8.b
Galaad mons 320.a
Galaad mons. 317.b
Galangæ copia ubi. 379.a
Galangæ cop. 386.b
Galangæ copia 389.b

Galeis & lignis mari nauigatur ubi 430 b
Galgala. 324 b
Gallinarum mira uilitas 494. b
Gallinæ pulcherrimæ ubi 399.b
Galileæ planicies, Magedo & Eſdrelon ferè idem locus 321. a
Galingilia unde dicta 521.a
Galingus uiduæ filius in qua regni parte patri ſuccedit 521.a
Gallinæ à noſtris longè diuerſæ. 536.b
Gallinæ Pharaonis quæ & ubi naſcantur 21.b
Gallinis paſtæ aues 572.a
Galliæ ab Alanis afflictæ 463.b
Gallinæ maximæ & ſapidiſſimæ 504. b
Gallinæ miſerè uexatæ ab Iburis 465.b
Gallus Gallinaceus inuictus cantat in purgatorio 406. b
Gallinarum nouum genus 395.b
Gampoti re bellica clari 521.b
Gambræ regio 15.b
Ganſer quid 57 a
Gazarorum gentes ubi ſitæ & qua fide ſunt 457.a
Gariophylorum copia ubi 58 b
Gariophylorum copia ubi 41 a & eius precium 42.a
Gariophylum unde 524 a
Gariophyli arbores quales 534 a
Gariophili copia 533.a
Garzara 7.b
Garizim mon 322.b
Gayni qualia animalia 518.b
Gedeon ubi pugnarit contra Madianitas 321.b
In Gelboe montes num deſcendat pluuia aut ros 322.a
Gelboe montes 320.b
Gemmarum copia 500.a
Germanorum & Nigritarum in habitu collatio. 26.b
Gemmis adulterandis efficatia 517.a
Genech à quibus habitatur 408.a
Gengui ciuitas 386.a
Genſericus uandalorum rex Italiam & Africam uaſtat 463.b
Geographorum Error de quibuſdam montibus 448.b
Geographorum error de Tartarorum origine 448 b
Geographorum error de quibuſdam fluuijs 448. b
Geon fluuius 440.b
Georgius ſoborarius 495.b
Germani à boruſſijs uexati latrocinijs 521 b
Germania uaſtata ab Attila 466 b
Gereſa ciuitas 319.b
Gertrudis regina Poloniæ 522.a
Getæ 488.b
Gibeth inſula 532.a
Gibleeh ciuitas 316.a.b
Ginera inſula 5.b
Gilimiter uandal. rex catenatus miſſus Conſtātinopolim 464 a
Gingiuas diſciſſas auro ornare uiris ubi pulchrum 507.a
Gingiber ſeminatum 534.b
Gingiberis copia 530.b
Gingui prouincia 380.a
Gion mons 325.b
Ginum oppidum, quod & Gelim 322.a
Gingiberis copia 532.b.534.b
Giraffarum Copia 399.b
Glaciales loci 400.b
Glacies ubi in potum reſeruatur 455.a
Glacie ſubmerſi.30000. homines in bello 421 b
Gladiatores eximij 57.a
Gleſſum quid 515.b
Gleſſaria regio 515.b
Gloga arx à quo euerſa 522.a
Gnammenſa princeps 32.b
Godefredus de Buliono 411. b
Godefredus dux de Boliono 446.a
Gogia urbs 310.b
Goga regnum 52. a
Gobagaday tertius filius Ioccata Can grauia per inuia loca paſſus ad Iochi uenit 417.b
Gomorrha ſubuerſa 322.a
Gorgoniani multi merſi 432. b
Goſſampino pro ueſte ſolum utentes 497. b
Goſſamine ueſtiti 532.b
Gothi tandem exterminati à Tartaris 460.b.461.a
Gothi quales 459.b
Gothi italiæ dominantur 461.a
Gothorum expeditio in Italiam ex quibus confecta 490.a
Gothi ſedibus pulſi ubi inuaſere alienas 460.b
Gothi in Boruſſia quid egere 514.a.b
Gothi à quibus eiecti è ſcythia ſunt 460 b
Gothi à Zenone imperator in Italiam contra Odoacerum Erulum miſſi. 460.b.461.a
Gothi à quibus expulſi Sarmatia ſunt 460 b
Gothi ſedibus pulſi per Iburos 465 a
Gothi in gothia ſub rege Daciæ 460.b 461.a
Gothi qui olim dicti 449.a
Gothialaniæ gentes unde 519. a
Gothones unde 514.b
Gozurath regnum 396.b
Graffa animal quale 398.b
Granata ciuitas Mauris erepta. 547.a
Gratioſa 313.b
Gratitudinis exemplum 426.b
Gregorius Nazanz. Laudans deum uocatur. 474.a
Gregorij papæ moralia probant ruteni 474.a
Grancamaria 5.b
Grancamaria inſula 5.b
Gramen citiſſime excreſcens 472 b
Gramen præ calore ubi non creſcit 400.a
Gigantes bombardarum ſtrepitu territi 527.a
Græci antiochiam tradunt Saracenis 409.a
Græcorum primus parens quis 462.a
Græcia ferè tota ſubacta Turcis 469.a
Græcæ eccleſiæ ritus ubi ſeruatur. 457.a
Grecæ eccleſiæ qui adhærent in Ruſſia & quot epiſcopi 475.b
Græci pulſi ex Aſia 411.b
Grecæ eccleſiæ ritus in ruſſia & adiacentibus locis 450.a
Græci à Saracenis ex Turquiæ parte pulſi 408.a
Græci quam diu Imperarunt Aegypto 438.a
Græcam eccleſiam qui ſequuntur in Lithuania 479 b
Griffi Aues non ſunt in orbe 468 a
Griffina leſconis ducis uxor 459 b
Grifalchi multi 401.b
Gripho qualis 397.b
Griſalua 550.b
Griſalua ad Ferdinam inſulam reuertitur 501.b
Guacacula liberata à ſtrage 594.a
Guacacula ciuitatis ſitus 595.a.b
Guacula ciuitas Cæſari ſe ſubdit 592.b
Gualipan colonia Hiſpanos afflictos refecit 589.b
Guanacacin ſe Cæſari ſubdit 607.a
Guanacacin cur fratrem occidit 610 b
Guanguam inſula felix 502.a
Guaſacingo prouincia 548.a
Guaſtapeq; occupata 615.a
Guautimucin dominus Temixtitan 649. b.653.a.b
Guanticla pulchra ciuitas 616.a
Gundericus Vandalorum rex 463.b
Guaxuta 607.b
Guaxacingo prouincia 609.a

Guiatadin Turquiæ Soldanus ui ctus à Tartaris 416.a
Guiboga animo alienatus à Chri ſtianis 422.a
Guiboga Haoloni dux 421.b
Guiboga Aegypti Soldanus ob fa uorẽ in exteros depoſitus 439 b
Guiboga uſurpauit Pupilli domi nium 439.b
Guiboga tutor Soldani Aegypti 439.b
Guiboga occiſus ab Aegypti Sol dano 422.a
Guiboga Tartarorum præfectus in Syria debellatus 439.a
Guibogæ de regno depoſito quid eſt relictum 439.b
Guiboga mutat nomen ſuũ 439.b
Guiltepeque colonia cõbuſta 621 b
quiſitan prouincia 407.b
Guiſco prouincia 643.a
Gulphal inſula 51.b
Guſurate locus 52.b
Guſurantes qui dicuntur 58.a
Guttere ſagittas condentes ubi 526.b
Gynapolis ciuitas 407.b

H.

HAi ciuitas 324.b
Haider precopentium regno ciectus à fratre 471.b
Haithonus filio concedit regnum. 423.b
Haithonus qualis 401.b
Haitonus nobilis in Armenia erat. 433.b
Haitonus monachus fit 434.a
Haitonus iuuenis miles erat 434.a
Haithonus rex religionem ingre ditur 423.b
Haithonus interfuit confirmationi magni Cham 415.b
Halappi ciuit. Syriæ caput 420.b
Halappi Soldani ſecta 438.a
Halappi Soldanus iuuat Caliphũ contra Chriſtianos 438.a
Halain literæ Armeniorum dictæ 406.a
Hamel Ciuitas obſeſſa & capta 431.b
Hamam ciuitas opulenta 446.b
Haloen regio in Armenia 410.a
Halay inclita ciuitas 408.b
Hames ciuitas 424.b
Hamſem prouincia 406.a
Hamas ciuitas 439.b
Haolonus fauet Chriſtianis 420.b
Haolonus ſubiugauit ſyrias 421.a
Haolonus fratris morte reuocatus ab Ieroſolyma recuperanda. 421.b
Haolonus caſtrum 27. annis obſi det 419.a
Haolonus perſiam domuit 419.b
Haolõus frater magni Chã 419.a
ſanctam terram uindicauit Chri ſtianis
Haolonus aſperior in ſaracenos 420.b
Harã ubi abrahã habitabat 407 a
Hæretici reipub. & regum euer ſores 427.b
Haſtis aduſtis ubi utuntur 501.b 599.b
Haythonus quibus Tartarorum ne gotijs interfuit 429.a
Haytonus ſummi mandato pontifi cis ſcripſit 436.b
Haytonus ſtudioſus ſepulchri domi ni & terræ ſanctæ 441.b
Hebron 323.a
Hebræi quomodo uiuunt in lithua nia 479.b
Hebræa lingua qui utũtur in Ruſ ſia 473.b
Hercules 512.a
Heduigim Poloniæ regina 475.a
Herculeum fretum 12.a
Helias ubi occiderit prophetas Ba al 321.a
Helias ubi paſtus à cornis 323.a
Heliſæ filij ubi ſedere 462.a
Heliſæus aquas fontis amaras ſa nauit 323.b
Heliſam filius Iauan quarum gen tium author 462.a
Hermes ciuit. à quo cõdita 404.b
Hermon mons 317.b & 319.a
Hermon 320.b
Hermonim collis 321.a
Hemaleck, locus in aleſtina. 422.a
Henrici Imperatores quos ad fidẽ Chriſti adegere 463.a
Henrici ducis fortitudo 452.a.b
Henrici ducis corpus quo ſigno in uentum 452.b
Herbarũ medicinaliũ copia 547 b
Hercinia ſylua qualis ac ubi 497 b
Herodium falconum genus 489.b
Herbas uirides ac folia horrẽt qui dam 395.a
Hæreticus qui nõ bis In die corpus lauet ubi 393.b
Heſperidum inſulæ 526.a
Hirco cur ſacrificatum 520.b
Hircorum copia ingens ubi 386.a
Hieruſalem à qua parte potiſſi mum à Romanis oppugnata 327.a
Hieruſalem à Bethania uideri non poteſt quare 325.a
Hieruſalem deſcriptio 325.a
Hieruſalem metropolis 314.b
Hieroſolymitanum regnum quouſ que extendatur 317.a
Hieroſolymitanũ tẽplũ ubi 326.b
D. Hieronymus linguæ Illyricæ peritus 494.a
Hieronymus aquillaris apud Iuca tanos captiuus quomodo eua ſit 404.a.b
Hiericho ciuitas olim famoſa 323 b
Hierofalchi ubi 489.b
Hiems maio mẽſe ubi incipit 527 b
Hieme ſolũ ubi iter pateat 435.b
Hildericus Vandalorum rex patri iratus chriſtianorũ hoſtis 464 a
Hilcabucha uide cucilabuca.
Hilimi quid 20.a
Hiſmael ſophus perſarum rex à Se limo fugatus 488.a
Hiſpalis capta à Vandalis 463.b
Hiſpani quas cur potiſſimum pro uincias frequentes adeant 12.a
Hiſpanorum ſtrages 498.b
Hiſpanorum cõflictus in uia ad Ta ſcaltecal 543.b. 544.a b 545.b.555.a
Hiſpanorum ſecunda ad temixti tan expeditio 605.b
Hiſpani ſeruituti quos mancipant. 591.b
Hiſpanorum arrogantia in uictos principes 565.a
Hiſpanorum iter ad moloccas per aſtra precognitum 535.b
Hiſpanorum fere ſatiata ſpolijs a uaritia 566.b
Hiſpani ſub Magellano ob incedi am diſcordes 528.a.b
Hiſpani quando fortes 545.a
Hiſpanorum uis probe ulta. 502.a
Hiſpani uiolentiam cur exercuere in inſolarum incolas 502.a.b
Hiſpania noua occani maris 598.b
Hiſpani obſeſſi in Temixtitan. 581.a
Hiſpanorum geſta in Iucatana in ſula 504.b.505.a
Hiſpali ciuitas quæ 538.a
Hiſpani idolis immolati 643.a 639.b 614.b
Hiſpani à Muteezuma humaniter accepti 541.a 543.a 554.b
Hiſpani uictoria de incolis è culua potiti 618.a
Hiſpanis inſidiæ ſtructæ à barbaris 549.a 550.a.b
Hiſpanorum colonia 563.b
Hiſpanorum alia ad ſacrificiorum inſulam nauigatio 503.a
Hiſpani quo ſtudio luſtrarunt or bem 499.b
Hiſpanorum magnum diſcrimen. 580.a
Hiſpani armati ſepe ab inermibus fugati 510.b
Hiſpaniæ per Vandalos afflictæ. 463.b
Hiſpaniolæ inſulæ reſp. & ſtatus ac commoda. 511.a

Hiſpanorum nauis naufragiū paſſa· 528.b
Hiſpani diſcordes inter ſe 577.b
Hiſpanorum arrogantia in alienigenam 528.b 529.a
Hiſpanorum inter ſe ſeditio ob coloniam 509.b 510.a
Hiſtoriæ Haithoni & eius cuilibet parti cur credendum 434.a
Hiſtriam uaſtat Attilla 466.a
Hoccota Cham patri Changio ſucceſſit in regno 415.b
Hoccota Can per ducem uicarium inuadit Aſiam 416.a
Hochtay rex quidam Tartarorum 454.b
Hodenorum uictus qualis 9.a
Hodenum locus 8.a
Hodenum locus 12.a
Huchilohubico ciuitas 556.a
Hugui uel Huni qui 467.b
Hugui primum Iburi dicti 460.b
Hugo Butyrus Boruſſios domat 521.b
Homerus 512.b
Homines deformes ut canes ubi 391.b
Homines fato functos qui exurant 38.b
Homines in bello occiſos, quæ gentes edant 386.a
Homicidium quibus non eſt peccatum 435.b 391.a
Homines Caudati uel Canes ubi
Homo deſcendēs ab Hieruſalem in Iericho 325.a
Homines corpulentiæ miræ ubi. 398.a
Homines ſylueſtres ubi 390.b
Homicidium execrabile ubi 393.b
Honorandi principes nouus mos 555.a
Honorãdi noua ratio & mira 573.a
Hungari unde uenere 467.b
Hoſpites ſolos ubi comedūt 504.b
Hoſpes mora fit ingratus 497.b
Hoſtium munera qualia 554.b
Hoſpitiorum & Hoſpitum in Mangi prouintia conſuetudo quæ. 385.b
Huni unde 484.a
Hordæ Tartarorum 5. 457.b
Horda quid 487.b
Hungari unde 484.a
Hoſpitales ualde 500.a
Hoſpitales Tartari 436.a
Hoſpitales ualde ſed ferali apparatu ubi 527.a
Hoſpitalitas Barbarorum 498.a
Hoſpitales ualde ubi 501.a
Hoſpitalitatis commoda 520.a
Hulmigerorum cum germanis cōflictus 515.a
Hulmigeria ubi 514.a.b
Humanitas magna in naufragos ubi 515.a
Humiles cū debiles tartari 436.a
Hungaria uaſtata à Tartaris uſq; ad Peſt 459.b
Huſacaſan perſarum rex 469.b
Huſs terra ubi 319.a
Hyciaca ciuitas 556.a
Hyperborei montes nuſquam ſunt 490.b 467.b 448.b 480.a 489.b

I.

IBeriæ montes altiſſimi 456.a 457.a
Diuus Iacobus Hiſpaniarum patronus 497.a
Iacob fratrem fugiens ſomnium obdormiens uidit 324.b
Iacobitæ in Aegypto 441.a
Iacob fugit fratrem Eſau. 320.a
Iacob mortuum ubi filij ſui planxerint 323.b
Iacobus Patriarcha Hieroſolymitanus 320.b
S. Iacobi inſula 535.a
Iacobini Chriſtiani 408.a
Iaſtepeque Cæſari ſe ſubdit 621.b
Ichtyophagi 525.a
Iaculatores ſolem hoſtibus eripientes 510.b
Iaculatores eximij 7.a
Iagello rex Poloniæ factus lithuanos conuertit ad fidem 475.a
Iagello baptizatus & Vladislaus dictus 475.a
Iahel uxor Eber Cinæi Siſſaram occidit 318.a
Ialaladinus Coraſminorum paſtorum dux imperator Aſiæ coronatus 412.a
Ialaladinus in prelio occiſus à Turquianis 412.a
Iaua inſula quanta eſt in circuitu 389.b
Iaua inſ. incolæ idololatræ 389 b
Iaua non potuit hactenus magno Cham ſubiugari 389.b
Iauan filius Iaphet ubi reſedit 462.a
Iaua quantum diſtat à Ciamba 389.b
Iaua minor inſula 390.a
Iaua minoris circuitus 390.a
Iaua minor in octo regna ſecatur 390.a
Idioma proprium habet coilum regnum 395.a
Idioma proprium habet Melibar regnum 396.b
Idioma proprium habet regnum Zanzibar 398.a
Idioma propriū habet regnum Gozurath 396.b
Idolatræ uiolantes idola ſua arte dæmonum puniti 476.a
Idola culta à Monachis 392.b
Idola qualia culta in ſchytia 483.b
Idolorū uarius cultus ex ſanguine 508.a
Idololatræ pro honore idolorū ſuorum duriſſime uiuentes 395.a
Idololatræ ex idolis patronum deligunt 569.a
Idola plurium capitum & membrorum 388.b
Idola uariarū formarū ubi 388.b
Idola miris artificijs extructa conficta & culta 570.a
Idololatrarum externa ſanctitas 569.a
Idololatræ 383.b
Idololatræ 58.a
pro Idolis progenitores ſuos qui colant 377.a
Idololatræ 52.a
Idola extractis hominum cordibus culta 614.b
Idola quomodo paſcuntur 392.b
Idololatræ 57.a
Idola nigra eſſe ubi pulchrum habetur 394.b
Idola coluntur ubi 403.a
Idololatræ inepti ad bellum 403.a
quæ Idola quæ gentes colant 6.b
Idololatræ 379.b
Idolorum cultus 499.a 500.a
Idololatræ 58.b
Idola culta 395.b 398.a 400.b
Idololatræ gentes 6.b
Idololatræ ubi 52.a.b
Idololatræ 379.a
Idola culta 497.b
Ieiunia Tartarorū qualia 455.a
Ieiunia nō uſitata Tartaris 435.b
Ieiunia Moſchouitarum 493.b
Ieroſolymæ recuperandæ tempus 442.b 444.a.b
Ieruſalem à paganis poſſideri grauiſſimum putatur 418.b 419.a 427.a
Ieroſolyma ne obtineretur & redderetur Chriſtianis qui contigit 421.b 431.b.a
Ieronimus Agillaris 550.b
Ieroſolyma nunquam feliciter recuperari cœpta 421.b 425.a 431.a b. 432.b 438.b 439.a
Ieroſolyma ſubiugata Aegyptijs. 438.b
Ieroboam filius Nabat idololatra 322.b
Iericho 325.a
Iezrael 321.b
Igname quid 47.a.b
Ignauia ut ſibi ſic alijs nocet 425.a
Ignauia 510.b

Ignes

Ignes inextinguibiles componendi periti 438.a
Ignis deus præcipuus ubi adoratur 405.a
Illirica lingua communiſſima & ubi 494.a
Iſmadia nauis genus 25.b unde & quomodo conſtruantur 26.a
Illirici uaſtati à turcis 469.b
Imaginibus deos ſuos colunt Tartari 400.b
Imperator Conſtantinopolitanus quando amiſit Genech 408.a
Imperatoris perſarum alios ad idololatriam cogens pena quæ 406.b
Impietas filij in parente 407.a
Incantatorum abraiamim coniuratiõis uerba ſibi ſolis nota 392.b
Iucatani Hiſpanis recõciliati 505.b
Incantatores eximij 20.b
Inaures in uſu ubi 517.b
Incantatores cõſuluntur ubi 391.a
Incendium ingens 4.b
Incantatione Tartarorum uicti Poloni 452.a
Inceſtum licitum ubi 476.a
Indi caſtellum 318.a
India ex Aromatibus ſolum piper gignit 524.a
Indi frigore mortui 541.b
Indus Inedia extinctus 527.b
Indi quendam ex ſuis primatibus Idolo immolant 653.a
Indi qui ſunt Caſtellanis 526.b
Indi equitibus maxime expugnati 659.b
India qua parte ſolum acceſſibilis 404.b
Indiæ deſertum 403.b
Indiæ maioris termini 398.b
Indiæ minoris termini 398.b
India intermedia 398.b
Indorum magna nauis quantum capit & à quot uiris per mare remis agitur 387.b
Indiæ principium ubi 52.a
Indorum quorundam ſimplicitas 622.b
Indulgentias papæ qui contemnũt 493.a
Induſtria uis 512.b
Infirmorum quæ curatio in Caraia 377.a
Infans uide puer
Infortunatæ inſulæ 529.b
Ingratitudo ſingularis 438.b
Ingratitudo 458.b
ad Ignem repentinum, quæ remedia in ciuitate Quinſai 384.b
Ingratitudo 428.a
Ingurgitare ſe cibis ubi honorificum 481.a
Inhoſpitales 498.b
Inhoſpitales zipangri 389.a.b
Inhoſpitales 504.b
Inhumanitas quid facit in hoſpites 389.b
Iniuriam deteſtantes facere 552.b
Innocentius quartus magno Chan ſupplicat ne Chriſtianos inuadat 454.a
Inſigne regij Vexilli 496.a
Inſula natans 2.b
Inſulæ ditiſſimæ 402.a
Inſulæ Penda 311.a
Inſulæ Medera 4.b
Inſula fœminarum ſolum 396.b
Inſulæ inhabitatæ 29.b
Inſulæ feraciſſimæ ubi 313.b
Inſulæ fortunatæ 1.a
Inſulæ quot in patribus Indiæ 398.b
Inſulæ Fornabargin 7.b
Alba 7.b
Inſulæ Pici Martij 313.b
Inſulæ Aſcenſionis 313.a
Inſulæ Florum 313.b
Inſulæ S. Georgij 313.b
Inſulæ innumeræ ubi 402.a 404.b
Inſulæ S. Laurentij 312.a
Inſulæ certarum auium ſolæ feraces 404.a
Inſulæ Medera 2.b
Inſulæ Zellum 44.a
Inſulæ in oceano circa magi & Zipangri quot 389.a
Inſula quædam Inhabitata prope Zipangri 388.a
Inſulæ ad quas Hyeme tantum nauigatur & reditur æſtate. 389.a
Inſulæ S. Helenæ 312.b
Inſulæ fractalancea 5.b
Inſula Maſculorum ſeu uirorum. 396.b
Intecad dominus 615.a
Inuentores rerum ſubtiles 402.b
Iohannes ſcutifer ob defectionem punitus 538.b
S. Iohannis portus 573.b
Iohannes Ruydias ſolius ubi comeſtus 526.a
Iohannis Gonzalæ periculum ingens & ſuorum ab incendio 4.b
Iohannes Baptiſta ubi baptizare ſolitus 322.a
Iohannes Gonzales præfectus 4.b
Iohannes Luſitaniæ rex Fatis ceſſurus quæ præcepta filio dederit 1.b
Iohannes Caicedus Franciſcanus. 510.a
Iohannes Pontius 502.b
Iohãnes de liminata qualis 416.b
Iohannes Griſalua quomodo acceptus à regulo Iugatanæ inſulæ 498.b 500.a
Iochi primogenitus Hoccata 416.b
Iocuchan 2. Cham qua fide 457.b
Iochi cum fratre minore qua lege deuiſit imperium 457.b
Iochi quã late imperat 417.a
Iogour populus ubi 403.a
Ionapa ciuitas 319.b
Ionifera ciuitas 320.b
Ionium mare unde dictum 462.a
Ior & Dom fontes 317.b
Iordanis origo 317.b
Ioſuæ Moſchouitarum regio uexillo inſcriptus 496.a
Ioſias rex à quo ubi occiſus 321.a
Ioſue ſepulchrum ubi 316.b
Ions ciuitas à quo condita 416.b maior eſt roma.
Ionis camera locus 4.b
Irrigatione ſola ubi omnia creſcunt 440.b
Islandia aliàs Scandauia Inſula à Gothis inhabitata 490.a
Iſmaelis filij 441.a
Iſmaelitas ſe iactant eſſe Tartari. 455.a
Iſmaelis filij 436.b
Iſodorus epiſcopus Kiouienſis à Moſcouitis Chriſtianis necatus quod papam prædicarat. 474.a
Iſthmi Corinthiaci muri deiecti 469.b.
Italia tota uaſtata à Vandalis 464.a
Iter quando capiendum in Moſchouia 492.a
Ituræa regio 315.a
Iuam Moſcorum dux Lithuanis multa eripuit 477.b & 478.b
Iuan Vaſilouicz Moſchouiæ dux. 471.b
Iucatani Naufragos Chriſtianos quomodo tractarunt 504.a.b
Iucatani abducti à Dæmonum cultu 505.b
Iucatana inſula egregia 497.b
Iucatani quæ mandant ſcriptis 507.b
Iucatana inſula qualis 503.a
Iucatanæ inſulæ incolæ repellunt Hiſpanos 499.b
Iudæi Vſurarij apud Chriſtianos 473.b
Iudæi honeſte ex labore uiuunt in Ruſſia 473.b
Iudæi multi ubi & quo modo ſignati 395.a 398.b
Iudices centum condemnant reum in lithuania 478.b
Iudæi ubi exoſi 493.a
Iuga Amnis 489.b

Aburi

Iubri toti Europæ moleſti 460.b
Iuncis mare tranſmittitur. 532.b
Iuræ ſcliytæ penuria 468 a
Iuri unde 484.a
Iuramentum ſimulatum punitum 459.a
Iuſtitia uigens in Barbaris 532.a
Iuſtitia apud Calecbutanos in noxios quæ 44.a
Iuſtitiam colunt Barbari 547.b 548.a
Izzuacan ciuitatis ſitus 596 b
Izzuacan ciuitas expugnata 595 b
Iztapalapa ciuitas 555.b

K.

KAlcza fluuius 449.b
Kaczibeus lacus 473.a
Kazimirus Lithuaniæ dux 477.b
Kiczoih auis mirabis 468.a
Kiouia Ruſſiæ metropolis à Tartaris deleta 450.a
Kirkel ciuitas Tauricæ 470.b
Koſanẽſes ubi quales & unde 471 b
Krac caſtrum 320.a
Krack caſtrum 323.b

L.

LAbire Caſtrum 431.a
Labori non apti necandi ubi 520.a
Labia fluuius Bohemis quis 462 b
Lac citiſſime inebrians 455.b
Lac potus ubi 515.a
Lachim Aegypti Soldanus creatus dici uoluit Melecnaſer 439.b
Lachus locus 36.b
Lachæ copia ubi 41.a 58.b
Laconicum reſponſum 18.b
Lacte & carnib. ubi uiuũt 400.b
Lacus ſalſus 609.b 567.b
Lacus candidi 490.b
Lacus aquarum ſalſarum 405.b
Lacus aquarum dulcium 405.b
Lae prouincia 395.a
Lae regnum 395.a
Lampades ubi quando ſuapte natura accenduntur 43.a
Lana ex alio animale quam oue in Tartaria 456.a
Lanchus locus 29.a
Laurentius Brita dux Luſitanorũ. 307 b
Laudicea ciuitas 314.b
Lapides pretioſi ubi magnipendantur 45.b
Lapidum pretioſorum copia ubi. 391.b
Lapides pretioſi 404.b
Lapidũ incantationib. inauguratorũ aduerſus mortẽ uires 388.a
Lapidũ pretioſorũ copia ubi 42.a
Lapidibus obruunt reos Lithuani 478.b
Lapidum pretioſorum multa copia ubi 58.b
lapillorum pretioſorũ copia 502.b
Lapillorum pretioſorum copia. 501.a
Lapillus repertus 2000. Caſtellanorum 500.b
Laruæ ornatiſſimæ 502 b
Latini uno lumine tantum uidere quibus dicuntur 402.b
Latini ſtipendiarij milites ſub Soldano turquiæ 416.a
Latrocinia latronum ipſorum cœtui pernitioſa 521.b (310.a
Laurentij proregis filij fortitudo.
Laxartes amnis 488.a
Lazari ſepulchrum ubi 325.a
Lech unde ortus 462.a
Legatus Portugallenſium ad regẽ Calechut 40.b
Lege nulla ubi uiuitur. 390.a 391.b 401.a
Lege nulla uiuentes 515.a
Leges ſimplices 494.b
Legum utilitas 519.b
Leguminum quorundam quib. in locis magna copia 19.b
Lenitas culpata in plectẽdis malis
Lemna ciuit. 325.a (510.b
Lemna uilla 322.b
Lemures nocturni puerorũ ſanguine culti ubi 503.b
Leo papa precibus Attillam ab Italia auertit 466.b
Leonum copia 386.b
Leones nigri 395.b
Leoni pueri immolati 500.a
Leonum magna copia ubi. 21.a
Leonum copia 395.b 396.a 397.b
Leonũ cop. ubi 379.b (398.a
Leopardi multi 395.b 397.b
Leopardorum mons 316 b
Leopolienſis urbs & terra 472.b
Leporum copia 490.b
Leucæ Hiſpanæ 6.a
Lex necãdorum liberorum 520.a
Lex regis uoluntas ubi 419.b
Libanus mons à quibus incolitur. 408.b 429.a
Libani ualles fertiliſſimæ, à quib. gentibus inhabitantur 318.a
Libani montis habitatores ſub Aegypti Soldano militant 438.a
Libani montis deſcriptio. 316.b
Libanus mons quo loco eminentiſſimus 318.a
Libelli ex ficuum tabellis 507.b
Liberalitas 433.a
Liberalitas principis in milites. 429.a. b
Liberos parentes ubi uendunt 481.a
Liberi 600. uni patri 532.a
Liberos necandi aut uenundandi. lex 520.a
Libri ſacri in uernaculam linguam traducti 494.a
Libri in illiricam linguam tranſlati qui. 494.a
librorum nouum genus 507.b
Libertas etiam barbaris chara 583.b 585.a
Liburnicarum præſtantiſſimæ quæ 1.b
Licaonia inuaſa à Saracenis 409.a
Ligonia prouincia 407.b
Ligno occiſi ſunt qui ferro non poterant 388.a
Ligni inopia 404.a (404.a
Ligni loco ubi ſtercora cõburũtur.
Ligni aloes copia 389.b
Ligni Ebani nemora 389.b
Lingua propria in regno Chagoiam 390.b
Linguam propriam Eli regnũ habet 395.b
Lingua Polonica quot gentib. cõmunis 464.a
Lingua propria in regno Baſman 390.a
Lingua Tartarorum Turcis communis 469.a (494.a
Lingua Illirica ubi uſurpatur
Lingua communis Hongarorum & Iburorum 467.b
Lingna quomodo incidant ferro carentes Indi 47.b
Linguæ propriæ ubi 396.b
Lingua propria ſoldinorũ 403.b
Lingua ſclauorum communiſſima
Liſſon mons 407.a (465.a
Liuonij uicti à Baſilio Moſchouiæ rege 495.b
Linum nobile ubi 492.b
Linum noſtraticum ubi in præcio habitum 42.a
Literæ arabicæ quibus in uſu ſunt
Litalia 474.a (403.b
Literas proprias qui habẽt 407.a
Literæ illiricæ quib. in uſu 494.a
Literas, quæ gentes non habeant. 377.a
Literæ propriæ pulchræ ubi 402.b. 403.a
Litere græcorũ quib. in uſu 403.b
Literas non habere quantũ nocet 414.b
Litſani hodie dicti qui 521.a
Litalalani populi unde 521.a
Litalalanus Viduuti filius ſenior Alanis imperat 521.a
Lithuani ad fidẽ cõuerſi per Vladislaum 475.a
Lithuaniæ ducũ catalogus 477.b
Lithuaniæ magni ducatus amplitudo 478.a
Lithuanis qua prædicatur 479.b
Lithuaniæ potus 480.b
Lithuaniæ panis qualis 480.b

Lithuanorum

Lithuanorum quondam dij 475.a
Lithuanorum quadripartitum idioma 479.b
Locuſtarum incomparabilis multitudo ubi 12.b
Lodorbent uia qualis 435.a
Lodouicus Frācorum rex quomodo facilius redēptus 438.b 441.a
Lombardiā afflixit Attilla 466.b
Longeuus Attilla 466.b
Loquacitas nocet 448.a
Loth uxor in ſtatuam ſalis conuerſa 324 a
Lubeck à quib. cœperit eſſe 462 b
Lucas Velaſques captiuus factus Naruaez 576.a
Ludi publici apud Moſchouitas quales 494.b
Lucri cupiditas omnium malorū radix 521.a
Ludouicus Thuringorū princeps 522.a
Lunam quæ gētes colāt. 58.a
Luna colitur ubi 532.a
Luna quibus dea eſt 402.b
lupi ocho caicedi nauigatio 497 a
Lupi pregrandes & nigri 487.b
Lupi Pontificis præſentia uictus Attilla 466 a
Lupus Soſa 510.b
Lutoſæ regiones 400.b
Luſitanorum cum Nigritis fœdus & pax 15.b
Luſitani quæ loca primi inuenerint 24.a
Luſitanorum cum Canonor urbis habitatorib. pugna 307.b
Luſitanorū triumphus 307.a
Luſitana gēte nulla fortior 307.a
Luſitanorum Liburnicæ omnium præſtantiſſimæ 1.b
Luſitani deſerunt in India morti addictos 48.a
Luxuria quæ dat 427.a
Luxus ingens in ueſtitu 492.b
Luxuria quib. nō eſt peccatū 435 b
Luxus ab exteris inuehitur 497 b
Luxus regalis ingens 571.a.b
Luxa ciuitas 324 b

M.

MAabar prouincia 392.a
Maabar regis precum Numerus 392.b
Maabar regis ornatus 392.b
Machina aduerſus lapidum iactus è tectis 585.b
Macis quomodo creſcit 534.a
Madaigaſcar una è ditiorib. mūdi inſulis 397.a
Madaigaſcar inſula quatuor ſenioribus paret 397.a
Mœchorum pena 520.a
Magedan locus 317.b
Magdalum caſtrum 319.a & b
Magedo campus 319.b
Magedo Eſdrelon & Galilææ planicies ferè idem locus 321.a
Magedo locus 321.a
Magellani cæſaris claſſi propoſiti ad Moluccas nauigatio 526.a
Magellanus ſeditioſos morte plectit 528.b
Magi piſcib. imperāt ubi 392. a.b
Magi in pretio ubi 391 a
Migiſcacin ſupplex Hiſpanis ueniam obtinet 546.b 547.b
Magiſcacin uariolorum morbo obijt 603.b
Magiſcacin Corteſiū inuiſit 589.b
Magna ſors 5.b
Magna ſors inſula 5.b
Magnas oppidum & terminus tribus Ephraim 323.a
Magorum cognatio qui Chriſtum uenere adoratum ubi 403.a
Magorum ſuperſtitio circa ægrotos 377.a
Mahumet quid putatur eſſe Tartaris 455.a
Mahumetani ubi 407 a
Mahumetani fidei orthodoxæ ſacris initiantur 312.b
Mahumetanorum ſtrages 305.b
Mahumetes 6. Turchorū rex quid egit 460.b
Mahumetus 8. Turcorum rex conſtantinopoli ſepultus 469.b
Mahumeti legi addicti ubi 390.a 403.b 405.a
Mahumetis arca ubi 58.b
Mahumetes à quibus potiſſimum colitur 14 b
Mahumeti dogmatis uetita tartaris prædicatio à quo 429.b
Mahumetus cœptus Tartaris prædicari quando 425.b
Mahumetem qui potiſſimum colant 8.a
Mahumetis legem qui quos doceant 18.b
Mahumeti ſectæ caput 418.b
Mahumet 8. Turc. imperator quid geſſerit 461.b
Maia inſula 498.a
Maiuliæ nummi genus 17.a
Malaccha celeberrimum orientis emporium 525.a
Malacchen ubi 524.a
Maletur regnum proprium habet idioma 390.a
Mali nauium unde per orbem diſtrahuntur 518.b
Malinaltebeq; prouincia 462.a
Malchim terra qualis 518.b
Malus ſemel ſupponitur ſemper malus 428.a
Maluaticum uinum unde portetur 42.b
Mamcs ciuitas ubi 428.a
Mamuco diata auis 533.a
Manaſſes tribus 317.b
Manalium quid 320.a
Mancipium quoddam Luſitanorum ab Nigritis in fruſta conciſum 25.a.b
Mango Can quomodo baptizatus 419.a.b
Mancipiorum quantum ex nouis inſulis Luſitani deuehant 8.b
Mancipia ubi agros colant 14.a
Mancup Caſtrum 461.b
Mango Can in naue dolo perforata perit 416.b
Mango Can reſponſa ad petitiones Aytoni 418.b
Mango can quartus Tartarorum imperator 418.a
Mangi prouinciæ nouem ſunt regna 387.a
Mangi prouincia lingua propria utitur 387.a
Mangi prouincia quot urbes ſibi ſubiectas habeat 389.a
Mangodanior ueneno ſublatus 425.b
Mangodanior timiditas fugaq;. 425.a
Mangi prouincia quos redditus pendat Magno Cham 385.b
Mangi prouincia 380.b
Mangi prouincia expugnata. (381.b
Mangi prouincia 383.b
Mango Can ſuo conſanguineo Gino Can ſucceſſit 416.b
Mangodanior frater Abaca Can in Syriam dux mittitur 424 b
Mankup Caſtrum 470.b
Maurorum regnum à quo occupatum 1.b
Manſiones uagæ 527.b
Maraga ciuitas qualem ſitum habeat 406.b
Marchia à quibus habitata 463.a
Mareus zeno eques 2.b
Marcus Paulus Venetus præfectus Cingui 382.a
Marga ciuitas Saracenorum & perſarum conflictu clara 410.a
Margaritarum copia ubi 51.b
Margaritæ ubi colligantur in ſeptembri & octobri 392.b
Margaritarum copia ubi 49.a
Margath caſtrum 316.b
Margath caſtrum munitiſſimū ubi ſitum 327.a
Margara ciuitas 410.b
Margarite grandiuſculæ 532.b 533.a
Margaritæ multæ rotundæ craſſæ rubeæ & meliores albis 387.b
Margaritarum copia 392.a
Margara ciuitas 406.b

Margaritæ

Margaritæ groſsiores ubi 405.b
Margati caſtrum 446.b
Mare indiæ 404.b
Marinalco colonia 645.b
S. mariæ imago iuuit Hiſpanos 584.b
Maria ab infidelib.colitur 470 b
Mariæ imago aquibus adoratur 503.b
Mare Cathay 416.b
Mare Balteum 458.b
Mare detenue 404.a
Mare perpetuo in occidentem flu/ens 504.a
Mare inſula 535.a
Mare Galilææ 320.a
Mare mortuum 320.a
Mare Maius 404.a
Mare uaſtiſsimum 530.a
Mare ualde Vndoſum ubi 389.b
Mare ſalinarum 325.a
Maris crementum & decremētū horis ſex 13.a
Mare Maius 435.a.b
Quæ Maria quo tempore ſulcari non poſsint 59.a
Mare Perſicum & Rubrum non idem 51.b
Mare pro clementis cultu ceſſit. 457.a
Mare indicumnouum 457.b
Maritima loca hyeme temperatio/ra 455.b 456.a
Marinalco ſe ſubdit Cæſari 646.a
Maris crementum & decremen/tum 36.a
Mare in meridiem labitur 397.b
Mari committere ſe infame ubi 393.b
Mare Tyberiadis 320.b
Mare contrarijs fluctibus luctans 506.a
Mare Caſpium quale 404.a
Mare Mortuum deſcribitur 324.a
Mare Arabicum 40.a
Mare Erythræum 40.a
Mare ſalis 324.b
Marci Antonij hiſtoria ubi 494.a
Maron locus 317.b
Maronini Chriſtiani 408.b
Maronini, Iacobitarum ſequaces 408.b
Marſaccis Neſtorianus 383.b
Martes qualia animalia 518.b
Maſcalango prouincia Cæſari ſe ſubdit 618.b
Maſſobij quales hodie 522.b
Maſſana inſula 530.a
Maſtuchi quid 42.b
Maſticis copia ubi 58.b
Matalcingo prouicia ſubdit ſe Cæſari 646 a
Matthien inſula 533.a 534.a
Matrimonia inceſtuoſa ubi licita 435.b
Mare Canoa traijcitur ubi 530.a
Mathias I. epiſcopus Samagittiæ 476.b
Maternus Rom.dux occiſus à Ibu/ris 465.b
Matrimoniū licitum etiā in tertio gradu ubi 395.b
Maternus in liberos affectus. 504.b
Mauri albi qui & ubi 14.b
Mauri qualiter incedant 57.a
Maurorum perfidia 55.b
Mauri à quo ſæpe fuſi 1.b
Mauri ut plurimum omnes idolo/latræ 52.a
Mauri nigri qui 10.b
Maurorum urbis Calechut magna licentia 58.b
Maurorum ſtrages 59.a
Maycium quid 504.b
Mayz 562.b
Mazamalco prouincia 562.b
Mechuacan prouincia ſe ſubdit cæſari 457.a
Mecham urbē uiſitātes Mauri qua iter faciant 52.a
Mecha urbs 40.a
Mecha ciuitas 515.a
Medan fons 317.b
Medera inſula 2.b
Media montoſa eſt 405.b
Medicos quæ prouinciæ non ha/beant 377.a
Medicorum multitudo ubi 395.b
Medonis copia 473.a
Medecina ſpreta 494.a
Medecinæ periti 473.b
Medera quot hominum ferax. 4.b
Medera à ſacro promōtorio quantum diſtet 3.b
Mederæ præfecti quot & qui. 4.b
Mederæ quatuor in partibus diui/ſio, & harū nomina, quæ 4.b
Medera unde dicta 4.b & quid ſignificat ibidem
Mederæ & nonnullarum inſula-rum collatio 5.a
Mediæ regnum 405.a
Medonem conficiendi ratio 495.a
Melataſſeraff Aegypti Soldanus à ſeruo interfectus 439.b
Melecnaſer Aegypti Soldanus im/pubes 439.b
Melecſayt Aegypti Soldanus eie/ctus ex Aegypto ab elfi 439.a
MelbecK terra Soldano Aegypti adhæret 438.a
Melchiſedec ubi Abrahæ occurrit cum pane & uino 320.b
Melecnaſer regno Aegypti reſtitu/tus 439.b
Meleda filius aſpaſalem patri in regno ſuccedit, 411.b
Melecnaſar quem debellauit Caſanus quis 440.a
Mellis copia 518.b
Mellis regnum 10.a
Melecſala quomodo occiſus 438.b
Melibar regnum 396.a
Melecdaer ueneno potatus 439.a 443.a
Mellificia quercina ubi 456.b
Melecmees occiſus à ſuis 439.a
Melomaſer unde oriundus 437.a
Mellis abundantia 498.b
Melindæ regnum quæ potiſsimū ferat 50.b
Mel arundinum ex Maiz 568.b
Mel nobile 492.a
Melli immerſus ruſticus fortuito ab urſa extractus 492.b
Mellis copia 472.b
Melibar regnum nulli tributari/um 396.a
Melindæ regnum 310.b
Melindæ regis & Præfecti Por/tugallenſium mutua collocutio 51.a
Melomaſer Aegypti & Syriæ Sol/danus 437.a
Mendaces tartari mendaces nō fe/runt 436.a
Mendatium deteſtabile ubi 395.a
Mendligeri quomodo factus præ/copentium rex 471.b
Mentonomon æſtuarium 515.b
Menſurarum exploratores in Te/mixtitan 568.b
Menſis ſolum habet dies 20. ubi 501.a
Mengrelli ubi ſunt & qua fide 457.a
Menſis uiginti dies quibus 507.b
Metus futurorum uehemens præ/ſagium 464.a
Metudius ubi ſepultus 457.a
Mercatus celeberrimus 547.b
Mercatus 60000 hominum ubi 567.b
Mercatorum ſimplicitas 518.b
Mercandi mos inuſitatus 489.a
Mercaturas & contractus per teſſeras, quæ gentes exerceāt 377.a
Mercium diuerſarum ſui uici in temixtitan 568.a.b
Mercium permutatio 10.b
Quas Merces, quæ gentes magni/faciant. 3.b
Mercatores ditiſsimi ubi 49.a
Mercatores ditiſsimi ubi 478.b
Meredin ciuitas fit ſedes artos 411.a
Meredini Soldanus à Tartaris ſubiugatus 442.a
Mercurius ſublimatus 535.b
Mercatorū uariorū ciuitas 454.a

Mercimonia lucroſa ubi 395.b 397.a
Meſer ciuitas qualis 144.a
Melynda urbs 40.a
Meſchitæ 150.a.556.b.564.a 549.a.596.b
Meſopotamia quæ & quare dicta 314.b.407.a
Meſopotamia fructuoſa 407.a
Meſopotamiam ingrediuntur Saraceni 409.b
Meſicalcingo ciuitas 556.a
Meſra Caſal locus 221.b
Meßico prouinciæ ſitus 567.b
Meſſes maturandæ hominum opera ubi 482.a
Michael Conſtantinopolitanus imperator 457.a
Mien ciuitas 378.b
Mien regnum confinæ Indiæ. 378.b
Mien rex fugatur à Tartaris. 378.a
Miraculum 464.a.508.b
Miraculum monſtroſum 406.a
Miralis ciuitas ab Alexandro condita 405.b
Militaris prudentia 486.b
Milites ſtipendarij Latini. 416.a
Militum regni ſugni conſuetudo quæ 386.a
Milites ſtrenui ubi 405.b
Milites Chriſti ex lithonia fruſtra contra Borußios uocati 522.b
Militum Aegypti Soldani ratio & ſtatus 437.b
Milliaria germanica 20. unius diei iter quibus 456.a
Milium quibus in regionibus optime proueniat 19.b
Milij ingens copia 47.b
Miſanthropi ubi 489.a
Miſnia à quibus primum habitata 463.a
Miſqueq; ciuitas 624.b
Miſſæ ſolennia mirātur Indi 46.b
Miriſticæ nucis copia 533.a 534.a
Miriſtica nux 524.a
Miriſticæ nucis arbor qualis 534.a
Mirabolanum ubi naſcatur 58.b
Miriſtica, quæ & nux muſcata unde deferatur 58.b
Mignol quid 19.b
Mitigal moneta. 12.a
Mitigallum locus 10.a
Myedniki eccleſia Cathedralis 476.b
Myſiam occupant Gothi 461.a
Muneribus corrumpuntur abaga miniſtri. 425.b
Moſis Pētateuchon uenerātur Tartari 455.a
Moab terra 323.b
Moab mons 315.a
Moab montana 323.a
Moabitarum regio 315.a
Moab regio 520.a
Modigiſilus uandalorum rex 465.b
Modon inſula una cum ciuitate eiuſdem nominis à Turcis capta. 470.a
Modocæ populi ubi 490.a
Mogon planicies in georgia 406.b
Molay dux Tartarorum 428.b
Moldouia à Turcis uaſtata 469.b
Melecſala Soldanus Aegypti quando 438.b
Moluccæ inſulæ ab Hiſpanis repertæ 533.b
Moluccas petendi noua uia 525.b
Moluccarum principes ſe Cæſari dedunt 554.b
Mombaza regnum 310.b
Mombaza urbs 49.b
Mon chricus portus ubi 4.a
Monga planicies 435.b
Montes ſancti Martini 573.b
Montes abſorpti à mari ubi 391.b
Monſambrich inſ. 310.b
Mons regalis 315.a 440.a
Mons ignem euomens 552.b
Mons Sarra 7.b
Monsferet caſtrum 317.a
Monachi idolis ſeruientes. 383.b
Monachos ſepeliendi ratio unde 520.b
Monachi cum abbate cæſi à Tartaris 450.b
Monaſteria in Aegypto 441.a
Monaſteria idolis dedicata ubi 392.b
Monaſteria ſeptem nigrorum monachorum in Nouigrod 478.b
Monaſteria in ciuitate Caigni 383.b
Moneta gleba aurea ſolum ubi eſt 389.a
Moneta ex papyro ubi 402.b
Monetæ tritæ uſu damnum preſtat rex ubi 403.a
Moneta qualis in Moſchouia 482.b
Monilia quæ gentes in brachijs ferre gaudent 379.b
Monogamia ubi colitur 395.a
Monoſceli figmentum 524.b
Monoculi homines nuſquam ſunt 468.b
Morauia à Crech primum habitata 462.b
Morbega regnum 488.b
Mores 8.b
Morbi curati aqua benedicta 494.a
Moria mons 325.b
Moria montem quis complanari iuſſerit 327.a
Mors quibus terrori 402.b
Morß piſcis mira natura 484.a 467.b
Morticino qui homines prorſus abſtineant 43.a
Mortuos ſuos qui comburunt 382.a
Moſcha ciuitas 490.a
Moſchæ urbis præſtantia 491.b
Moſchea quid 18.b.41.a
Moſchouitarum in bello potentia 481.b
Moſchouitæ quomodo deligunt uxores 495.b
Moſchouitæ quibus Tartaris imperant 488.a
Moſchouitarum corporis forma 494.b
Moſchouiæ deſcriptio 481.b. 482.a.b.488.b
Moſchouiæ metropolitanus unde petitur 493.b
Moſcouiæ deſcriptio 487.a
Moſco oppidum 498.b
Moſel ciuitas 407.a
Moſchi græcam eccleſiam ſequuntur 475.b
Moſchouia quibus rebus careat 492.a
Moſchouitæ de ſpiritu ſancto cum græcis conueniunt 492.b
Moſcha Romam qua itur 491.b
Moſchouiæ quæ regiones ſubiectæ ſunt 483.b
Moſchouitæ quando cœpere Chriſtum colere 492.b
Moſchouorum potus 482.a
Moſchouitarum rex nullo utitur ſatellitio 496.a
Moſchouiam nullus exire poteſt abſq; literis principis 482.b
Moſchouitarum arma 496.a
Moſcouitæ qua lingua utuntur & qua religione 483.a
Moſcouia à quibus Tartaris uexatur 459.b
Mozera caſtrum. 323.b
Mulieres libidinoſæ 58.b
Mulieres obeſas & præpingues quæ gentes potißimum ament 9.b
Moſchuua ciuitas 491.b.482.a
Moſcus fluuius 491.a
Mulieres cum prole ſeparatim à uiris degentes ubi 527.a
Mulieres miræ pulchritudinis ubi 386.b
Mulierum apud Nigritas mira agilitas 22.b
Mulierum quarundum ſuperſtitio 32.b
Mulierum mira licentia 56.b
Mulierum apud Azanegos forma

& cultus 12.b
Mulieribus ad religioſorum domos acceſsus prohibitus 569. a
Mulierum Zaphalæ mores 311.b
Mundus æternus cur Samagittis uiſus 476.b
Mulſum eneruat feroces 520.a
Muneribus ad fidem conuerſi lithuani 475.b
Murfili regnum nulli tributarium 394.b
Maris rubri anguſtia ubi 51.b
Murfili regnum 394.b
Muſchum unde deportetur 58.b
Muſcatæ flos quid 534.a
Muſicalia inſtrumenta quibus gentibus fere nulla. 23.b
Muſcarum copia 404.a
Muteezuma uorum ſubduorum liberos dijs immolabat 538.b
Muteezuma à ſuis uulneratus moritur 583 b
Muteczumæ regalis luxus 571.a b
Muteezuma captiuus apud Corteſium detinetur 560.a
Muteczuma ob ignauiam ſuis exoſus 616.b
Muteczumæ dominium qudm amplum 541.a b.542.b
Muteczuma Cæſari manſiones quales extruxit 562.b (581 a
Muteezuma fidelis in Hiſpanos
Muteezumæ fratrum ſors 610.b
Muteezuma cæſari tributa offert 548.b.554.a 552.b
Muteczuma cur ſe Cæſari ſubmittit & ad idem ſuos hortatur 557.b
Muteezuma non uult inuiſi ab Hiſpanis 554 a
Muteczumæ luxus in ornamentis 566 b
Muteezuma quomodo honoratur à proceribus 557.a
Muthil inſula 533.a.534.a

N

Nabot ager 321.b
Naim ciuitas 320.b
Naſon uilla 319.a
Naremegha rex 58.b
Nares ſurſum patentes quibus. 398. a
Naruaez capitur 580. b
Naruaez aſtutum conſilium. 577.b
Natatores eximij 15.b
Natandi periti 501. a
Natatores inſignes. 17.a
uide nauigare.
Natangius Viduuti filius patri ſuccedit 521.a
Natangia unde dicta 521.a
Natalitij dies hilares ſumpti in boruſsia 520.b
Natigai deus Tartarroum aquilonarium 400.b
Nathinnei qui 326.b
Naues à magis Coniuratæ 397.a
Naues in Singui quales 383.a
Naues regni Gambræ quomodo factæ 50.a
Naues per terram portatæ 615.a
Naues admirationi quibus 498 b. 499.a
Naues indorum quales 387.a
Naues oleo calce mixto oblitæ apud Indos 387.a
Naues 4. malis & totidem uelis ubi 387.a
Naues 40. Manſiuncularum indis ſunt 387.a
Nauium Indicarum deſcriptio. 41.b
Nauale prelium 26.b
Nauium ingentiſsima copia in Calechut. 41.b
Nauium noſtrarum forma quibus pro miraculo 23.a
Nauium fiſſuræ ſtupa obfirmatæ ubi 387.a
Naufragi ubi humaniter accipiebantur 515.a
Naufragium ingens Tartarorum in expeditione contra Zipangri inſulam 388.a
Nauigantibus in regiones nouas quæ conditio proponatur 3.a
Nauigare infame ubi 393.b
Nauigationes recentiorum 524.b
Nauigatio alia Hiſpanorum 501. b
Nauigatio ſorte diſtributa 54.b
Nauibus quibuſdam à magnete periculum 41.b
Nauigationis inſtrumenta quæ In dis 45.a
Nauigationes ad Indos per Luſitanos impeditæ 485.b
Nauigijs non utuntur Tartari 455.b
Nazareth ciuitas 320.a
Neapolis Paleſtinæ quæ olim Sichem 322.b
Nebeorum imperator quis 31.a
Nebo mon. 323.a
Nebloſa turris 326.a
Neceſsitas animos addit & docet artes 502.a
Necuram inſula 391.b
Negociatores fideles 497.b 498.b
Nemoribus habitantes ubi ſunt 527.a
Neptalim ciuitas quæ nunc Zuziz 319.a
Neſabor ciuitas 405.a
Neſcordim dux prudens & ſtrenuus 377.b
Neſt.Chriſt. 385.b
Neſtoriani. 383.b
Neſtoriani ubi 407.a 408.b
Neſtoriani Murſaccis facta 383.b
Nicaſius Epiſcopus una cum ſorore Eutropia occiſus ab Attila 465.b
Nichor ciuitas 407.b
D. Nicolaus apud quos Maxime ueneratur 479.a
Nicolaus uazicK ordinis predicatorum 436.b
Nigri homines ubi 394. a 404.b
Nigritarum inter ſeſe infida conſuetudo 32.a
Nigritarum ſtupor ad noſtra nauigia 30.b
Nigritarum principum poſſeſsiones diuitiæ in quibus & potiſsimum conſtent 17.a. b
Nigritarum regio 7.b
Nigritæ ferè in uniuerſum nudi incedunt. 32.b
Nigritæ principes cum regionis Gambræ populis & regib. cur quomodo, diſsideant & certent 15.a.b
Nigritæ quomodo ſacrificent. 18.b
Nigritæ non cognoſci uolunt qui & quur 11.a
Nigritarum in natando ſumma dexteritas 17.a
Nigritarum habitus & fides 14.b
Nigritæ quas potiſsimum merces habeant 8.b
Nigritæ quibus potiſſimum ueſcantur 8.a
Nigritarum regio quibus menſibus potiſſimum irrigetur 27.a.b
Nigritæ faſcinatores 20.b
Nigritæ quur Chriſtinos uehementer admirentur 22.a
Nigritarum & Alemannorum in cultu comparatio 26.b
Nigritarum præſtantia & ſtupor 26.a
Nigricantes in ſpecubus terræ habitantes 311.a
Nigrita quidam honorificentiſſime à Luſitanis exceptus 30.b
Nigropontus uenetorum expugnatus à Turcis 479.b
Nili fauces arenis oplentur quando 504.b
Nili mira natura & commoditas 440.b
Nili & Senegæ fluminum collatio 15.a
Niniue ciuitas & quæ eius hodie reſtant ueſtigia 406.b
Niniue Ciuitas 433.a
Niues perpetuæ 507.a
Niues perpetuæ ubi apparent 406 a

Nix menſe Auguſto in callida re/gione 552.b
Nouaculæ inſignes 502.b
Nouogradia minor regio 490.b
Nouigrod uel nugardia ciuitas qualis 478.a b
Nonſachus Dux magni Cham ad Zipangros miſſus 387.b
Noctuæ miræ magnitudinis 54. a
Nogay Tartarorum dux 459. a
Noe poteſt diluuium ubi primum terram inuenit 406.a
Nouerca à filio ubi ducitur 435.b
Nouigrod quot habet eccleſias 479.a
Nox horarum quinq; 529.b
Nocturnæ uagationes coercitæ 496.a
Nouenarius numerus Tartaris ſacer ac fauſtus quare 415.b
Nomen ſuum mutant religioſi ubi 423.b
Nubiani per thomam apoſtolum conuerſi ad Chriſtum 445.b
Nubiani Chriſtiani ſunt & nigri 440.a
Nuces indicæ ubi & earum ne/mora 391.b 395. a.390.b
Nucum muſcatarum copia 389.b
Nudi bella gerunt in regno uar. 395.b
Nudi incedentes ubi 503.b
Nūdinæ apud Nigritas 22. a
Nudi incedentes ubi 391 b 392 b 395 a b.397.a 398.a 404.b

O

Obedientia erga regem 400. b
Obedientia in principes ma/gna 435.b
Obſtinatia Iburorum 465.b
Obſeſſi 27. annis ueſtium penu/ria non ciborum caſtrum dedi/derant 419.b
Obſidio 27.annorum 419.b
Occa fluuius 482.b
Occaſio captata 422.b
Occaſio non neglecta 502.a
Occaſ 30.filiorum pater 471.b ubi occiſus 472.a
Oceanum occidentalem qui primi perueſtigarunt 1.a
Oceanus ſeptentrionalis qualia mirabilia habet 448.a.b
Ocerra ciuitas 403.b
Occupatuio colonia Cæſari ſe ſub/dit 595.a
Occulorum paruorum homines 402.b
Oculi cornicis copia & uirtus 456.b
Ocha amnis unde oritur 490.b
Ochilubum idolum 652. b
Oczarcou caſtrum 472.a
OczarKou caſtrum 473.a
Obulici qua lingua utuntur & qua religione 485.a
Odoacrus fuſus à gothis & quo/modo tandem occiſus 461.a
Odores terræ ultra tria milliaria percepti 498.b
Oderus fluuius 522.a
Og rex Baſan 315.a
Alaricus Viſigothorum dux 460.b
Oleo ex bouinis oſſibus confecto ungunt ſe quidam 395.a
Oleum miræ naturæ 20.a
Oleum triplici pollens uirtute 20.a
Oleum de ſeminibus ſoſimæ ubi fit 391.b
Oleum oliuarum unde 402.b
Oloam inſula 499.b
Oliuctus mons. 325.a
Olgerdus lithuaniæ dux 474.b
Omen infauſtum 451.b 452.a
Ominum ſuperſtitioſi obſeruatores 545.b
Onagri multi ubi 399.b 400.b
Onagri 430.b
Onagrarum copia ingens ubi 5.b
Onomami qui 523.a
Opes immenſæ 571.a
Opiniones uariæ unius regni de dijs 402.b
Oponſe quid 455. b
Opifices argutiſſimi 502.b
Opus ſine fide oratio Tartarorum placuit deo 415.a
Oratio Tartarorum ad deum effi/cax quid obtinuit 415.a
Orant omnipotentem Tartari tota nocte ibidem
Oratio ad milites pugnam initu/ros 305.a & b
Oracula reddita ex arboribus 520.b
Ordeum quæ regiones quur mi/nime ferant 19.b
Oricula herba qualis & ubi 5.b
Orientem uerſus orare iuſſi Tarta/ri. 415.b
Orpheus 512.a
Orſa ciuitas 315.a
Orſa urbs 495.b
Orizæ copia ubi 32.b
Oſſa defunctià quibus in monti/bus ſepeliuntur 391.a
Oſſibus bouinis oleum confectum ad ungendum 395.a
Oſtreum miræ magnitudinis 533 a
Oſtrogothi qui & ubi 460 b
Oſtreæ ueteres miræ magnitudi/nis 24.a
Otumenorum catalogus 469.a b
Otumienſes ſubdunt ſe Cæſari 635.a
Otumienſes opē implorant Hiſpa/norum 644.b
Otumbaſſe ſupplex ſubdit Cæſari 610.a
Ottoferia amnis 491.b
Otumanna à quo turcorum impe/ratores qualis fuit 468.b
Ouandus regulus diues auri 501.a
Oues piſcibus aluntur 400.a
Ouina pellis quanta uendita olim 518.b
Ouium copia 400.b 473. a

P

Pabuli inopia ubi 435.a
Pacem petere ubi decorū 532 b
Padus fluuius ex alpibus 490.b
Pagani ſine literis & lege ubi 403.b
Palma inſula 5.b
Palma 5.b
Palmæ ſuccus in potu quibus gen/tibus 19.b
Palmarum copia 400.a
Palmaria regio 500.b
ad Palmas locus 16.a
Palæſtina regio 514. b
Palæſtina prouincia 408.b
Palæſtina pars Syriæ 314.b
Pamphilus de narbaes didaci Va/leſques executor contra corte/ſium miſſus 575.a b
Panem ex radicibus quæ gentes faciunt. 47.a
Panicacap potus genus 552.a
Panis ex piſcibus ubi fit 400.a
Panis ſacer aduerſus febres datur 493.b
Pane carent ubi 483.b
Panneas ciuitas 317.b
Panuco fluuius 565.b
Pannonia ab Alanis inuaſa 463.b
Panoni à ſclauis orti 467.a
Panonia à Iburis occupata 465.b
Pannaniorum portus inuaditur 309.b
Panchi ciuitas 382.a
Pannanij populi 309.a
Panuco prouinciæ dominus Cæſa/ri ſe ſubdit 592.a
Paphlagonia prouincia 407.b
Papæ unde orta authoritas confir/mandi reges 486 a
Papa Adoratus 486.b
Papæ pedes beati 598.b
Papa à quibus hodie Chriſtianis non agnoſcitur unde Græcæ ec/cleſiæ
Papagai aues innumeri 405.a
Papyrus ex tenui Cortice ubi 507.a
Pardorum copia ingens ubi 21.a
Parentant mortuis qui negant eos precibus uiuorum iuuari 494.a
Paruana proditor in abaga Can. patri

Patri uni 326. filij ac filiæ ubi 389.b
Paſtorum multitudo 403.b
Paſcua bona ubi 432.a
Paſcua optima ubi 20.a
Paſcua perpinguia 472.b
Partum accelerandi ratio 517.a
Patriarchæ Conſtantinopolitano ubi paretur 479.b
Patris ſcelera punita in filio 439.a
Patientia ſeruorum mira 501 a
Pati urbs 310.b
Paulus apoſtolus ubi natus 408.b
Paulinus nolæ Epiſcop. pro uiduæ filio ſeruus factus 464.a
Pauonum copia grandis ubi 5.a
Pax inhoneſta 522.b
Pax confirmata inter Luſitanos & reges Calechut & Canonor 308.b
Peccata abluuntur balneis ubi 494.a
Peccato Carere qui ſe dicunt 395 a
Pecunia nulla ubi 483.b
Pecunia qui non utuntur 455.b
Pecuniæ nullus uſus 472.a
Pecuniæ nullus uſus 497.b
Pecora quæ regiones quur minime ferant 21.a
Pecudum copia Tartaris 455.b 456.a
Pedes miles nulli uſui ubi 496.a
Pegrim quid 404.a
Pelles delicatiſſimæ ubi 400.b 401.a.b
Pelles nobiles unde 518.b
Pelles pro tributo ubi pendunt 483.b
Pellium mardarum & ſciſmorum copia 473.a
Pellium uariarum mercatura ubi 489.b
Peloponeſus capitur à Turcis 469.b
Penas uitandi nouus mos 622.b
Penuriæ ſigna in Aegypto qualia 440.b
Pera Capta à Turcis 469.b
Perdices ubi non inueniantur 5.a
Peregrinum non lædunt Barbari 532.b
Permij per quem conuerſi ad fidem 483.b
Permij Chriſtum colere cœperunt 489.b
Pergulus fluuius 515.b
Permiorum, in commutatione ſimplicitas 496.b
Perſecutio Chriſtianorum per uandalos 464.a
Perſecutio ingens Chriſtianorum 426.a
Perſia minor iochi paruit 417.a
Perſia occupata paſtoribus 412.a
Perſæ proprium habent idioma 405.a
Perſia ſubiugata ab Haolono 419 b
Perſecutio Chriſtianorum diuinitus impedita 426.a b
Perſis Imperium aſiæ ablatum 409.a
Perſarum imperium quã diu floruit 408.b
Perticis bellum gerentes 515.a
Pertinacia Agarenorum 431.a
Portugalenſes Hiſpanis uincula inijciunt 535.a
Peſaites quartus Turcorum Rex quas terras ſubiugauit 469.a
Peſaites catenis aureis à Tartaris ligatus 469.a
Peſaites Turcorum rex captus & quomodo abductus à Cham 458.a
Peſtis remedium 517.a
Peta Tartarorum dux Poloniam populatur 450.b
Petan inſula ualde ſilueſtris & nemuroſa 389.b
Petra ciuitas 315.a
Petra deſerti 320.a
Petra deſerti 323.b
Petrus apoſtolus Antheradi concionatur 316.b
Petrus Sinzia. 36.b
Petrus de Aluerado Tacuba præficitur 627.b
Petri apoſtoli patria ubi 319.a
Petri martyris laus 525.a
Petrus carbonero duci obmurmerat 546.a
Petrus Aluaradus 498.b
Petrus Aliares præfectus claſſis 46.a
Petri Alueradi temeritas 639.b
Peucini quales 514.b
Phaſianorum copia 382.b
Phannel locus 319.b
Pharan ſolitudo 320.a
Phœnicia 314.b
Philiſtim Saulis & filiorum cadauera in muris Bethſan ſuſpendunt 321.b
Philautia cuiq; innata 507.a
Philoſophantium ſcholæ 470.a
Philoſophia neglecta ubi eſt 494.a
Phlebetomia inuſitata ubi 395.a
Pietas parentum in liberos 466.a
Pietas in patriam 553.b
Pilei ex pennis auium 47.b
Pini Rami ubi in ſilices uertuntur 473.a
Piper quibus menſibus colligitur 395.a
Piper ab Alexandria ad Chriſtianos unde 387.a
Piperis copia ubi 41.a 58.b 396.a 389.b
Piratæ rapta ubi uendunt 397.a
Piratarum multitudo & eorum fraus. 396.a b
Piramis beati Iob ubi 319.a
Piſcis capite equino 34.a
Piſces dentati 24.a
Piſces grandes qui homines occidant ubi 392.a 395.a
Piſces optimi multiq; ubi 390.b 395.a 397.a 400.a 405.b
Piſces diu cõſeruandi ratio 495.a
Piſces nobiles 494.b
Piſces tribus anni menſibus capiuntur 400.a
Piſces à magis Coniurati ne lædãt ubi & quàm diu 392.a
Piſces miræ uaſtitatis in mari uiſi 312.b
Piſces marini in continenti aluntur 571.b
Piſces montes ſcandunt ubi 484.a
Piſcium uaria genera in boruſſia 518.b
Piſcium copia ingens ubi 43.a 30.a 48.b 404.a 440.a 473 556.a 678.a
Piſcium delicatiſſimorum mira copia 480.b
Piſcium nouum genus 526.a
Piſcium ubertas maximi ubi 4.a
Piſcator ſui auro pondere redemptus 500.a
Piſcina interior 326.b
Piſcandi mira ratio 75.a
Piſcina probatica 326.b
Piſcoſi ualde fluuij 456.b
Piſcinarum Hieruſalem declaratio 326.b
Pix è montibus petita 604.a
Pixides quid ſunt 540.a
Pluuia nõ cadit in Aegypto 440 b
Pix ubi colligatur 386.b
Plumæ comptiſſimæ 547.a
Plumas Bubonis geſtare honorificum ubi 414.b
Plumis mira confecta 571.a
Pluuia feruens ubi & quando 27.b
Pluuia niſi tribus anni menſibus ubi non uiſitur 393.b 399.b 404.a
Pluuiæ quibus in regionibus quanto tempore non deſcendant 19 b
Pleſcouia ciuitas quibus moribus & lingua 479.a
Plinij teſtimonium de dentibus elephantis 33.a b
Podolia à Tartaris euerſa 450.b
Pœna cito à dijs immiſſa 426. b 427.a
Polouſi populi qui & quomodo nuper dicti 449.a
Polonia maior à quo primum habitata

tata 462.b
Polonia gemino exercitu inuaſa à Tartaris 450.b
Poloni profligati à Moſchouitis. 495.b
Poloni à Boruſſijs uexati latrocinijs 521.b 523.a
Poloni quas partes germaniæ tenuere 463.a
Poloni ex quibus oriundi 462.b
Poloni defecere à romanorum imperio 522.a
Poloni cæſi à Tartaris & qui. 451.a
Poloni ſtrage ſuorū perculſi in alienas terras uel abdita fugiunt. 451.a
Poloni 4. acies inſtruunt contra Tartaros 451.b
Polonorum nobilium ſtrages & funus 452.b
Poloczko ciuitas 479.a
Polus arcticus quibus abſconditur 390.a
Polorum altitudinis noua exploratio 526.b
Polouci à Tartaris uicti 449.b
Polouci quid ſonat 459.b 449.a
Poligamia in uſu 532.b
Polygamia 14.a
Polygamia ubi 389.b
Polygamia 17.b
Polygamia 476.a
Polygamia 57.a 58.b
Polygamia Tartaris in uſu 435.b
Pomeſanus uiduati filius quam regni partem ſortitus 521.a
Pomerania à quo cæperit habitari 462.b
Pomeſania unde dicta 521.a
Pontanchanus regulus 500.b
Pontes lapidei inſignes ubi 384.a
Poppeæ capilli ſuccini 516.b
Porcellanæ copia ubi 58.b
Por. Monchricus 4.a
Porta anguli 326.a
Porta ferri 418.a
Porta uallis 326.b
Porta fontis 326.a
Porne maxima ciuitas 532.b
Porta ferri ciuitas ubi 435.a
Porcorum copia ingens ubi 386.a
Porne inſula 532.a
Portugalliæ regis munera miſſa regi Melindæ 50.a
Porta Sterquilinij 326.a
Porta gregis 326.b
Porta Ephraim 326.a
Portugallenſium mandatum regi Melinde quale 50.a
Porta ferri qualis ciuitas 405.b
Portus optimus Aden 599.b
Portus optimus Zarten 386.b
Portugallentium nauigatio 524.b
525.a
Porne incolarum optimi mores 532.a.b
Potanchanum Ciuitas egregia 505.b
Poſſene planities ubi Romani uicti à Saracenis fuere 409.a
Potentibus pellices ubi & quando conceduntur 501.a
Potus cum mortuo ubi ſepelitur 520.b
Potus ex arboribus expreſſus ubi & quomodo 390.b 391.a
Potus ex palmarum ramis expreſſus ubi 530.b
Potus in conuiuio ubi non adminiſtratur 527.a
Potus Nigritarum 19.b
Potus ex dactilo riſo & ſaccaro optimus ubi fit 400.a
Potus ex ceraſis 495.a
Pſaſga mons 323.a
Pſaſellum caſale 323.a
Pſati caſtrum Antiquum & quorum 462.b
Pſidias 512.b
Pſittaci ubi quomodo nidificent 21.b
Pſitaci pulcherrimi ubi 399.b
Pſittacorum mirum ingenium 21.b
Pſitaci albi 395.b
Pſittaccorum magna copia ubi 21.b
Ptolomæus locorum longitudinem unde menſus eſt 526.b
Præcopitæ cum Turcis in omnibus conueniunt & conſenſiunt. (488.a
Precum uis 406.b
Prelium nauale 630.a
Præcopentium regum gencologia 471 b
Precibus auſpicantur ſacra ſua ethinici quidam 508.a
Preſagium 466 b
Prezekop alias Taurica inſula 471.a
Præſtigijs certis inſignes 527.a
Princeps tutiſſimus ciuium amore 496.b
Principes pretioſiora ſibi uendicant 394.b
Principem ſalutandi conſuetudo 18.a
Principum morbi demanant in populum 425.b
Principum inauguratio apud Canarias inſulas qualis 56 b
Proceritatis miræ homines 526.b
Prodigium de puero ſemeſtri locuto 459.a
Proditor ſemel ſemper proditor 428.a
Proditoris ſupplicium apud Tartaros 424.a
Proditores è Culua 589.b
Proditio proditione uendicata 439.a
Proditione Capchik ſyria reſtituitur Saracenis 430.b
Proditionis pœna 383.b
Proceres nudis pedibus præcedunt Muteezuma & omnes ita cum adeunt 557.a
Prouinciæ maabar quinq; præſunt reges 392.a
Prouincia ſylueſtris 378.b
Prou. Theloman 379.b
Promontorium ſanctæ crucis 528.b
Promont. Ampeluſia 1.b
Promont. ſacrum 3.b
Progenitores ſuos pro Idolis qui colunt 377.a
Prouin. Bangala 379.a
Precopēſes Tartari quas terras nū per uaſtarunt 459.b
Pueri idolis immolati 569.b 570.a
Pueri dijs immolantur 500.a
Puertus Carrerus 557.b
Pueri ubi immolantur 508.a
Puer ſemeſtris prædixit polonorum mala 459.a
Puellæ innuptæ quibus cerimonijs idolis ſeruiant 393.a
Pulchri homines 401. a b 402.b
Pulchritudo in pretio 495.b
Pugna auceps 452.a
Puthuncham fluuius 565 b
Purgatorium exploſum ubi 493.a
Putei bithuminis 324.b
Putunchan fluuius 550.a
Pyramides multæ ubi 324.b
Pygmei ubi & quales 489. b

Q

Quacalco prouincia 565.b
Quadi populi 465.b
Quadrupedum copia 511.a
Qualpopoca domini Almeriæ fraus in Hiſpanos 558.b
Quarentana mons 323 b
Quarentanæ deſertum 324.b
Quaruaquacar colonia opem implorat Hiſpanorum 645.b
Quaſſecz quid 482.a
Queremon ciuitas mediæ 405.b
Quercionia melliſicia ubi 456.b
Quelinſu ciuitas 386.b
Quines ſacerdotes celibes 508 a
Quines ſacerdotes 508.a
Quintilla inſula pulchra ubi 502.a
Quinſai quid 384.a
Quinſai urbs quos prouentus pendat 385.b
Quiam fluuius 383.a
Quinſai ciuitas metropolis. 381. b

Quintabitor 506.b
Quinſai ciuitas 384.a

R.

Ragaſus captus in uincula coniectus 460 b
Rabbath ciuitas quæ modo Petra 315.a
Ragaſus Gothorum Rex Italiam cum 200000. inuadit 460.b
Rages quæ nunc Edeſſa ciuitas 314.b
Rama quid 325.a
Rama uilla 320.a
Rama ciuitas 323.a
Rama multiplex 323.a
Rama ciuitas quæ & Hilo 324.b
Rama multiplex 524.b
Raſe ciuitas 314.b
Raſcia ſubacta à Turcis 469.b
Raſi Tartari 456.b
Rebeccæ nutricis ſepulchrum ubi 324.b
Rebelles puniti 424.a
Regayto in Can ſuffectus fratri uo Argono 427.a
Reg. Mien 377.b
Regayto quam peſſimis moribus 427.a
Reg. Botia 377.b
Reg. Mombaza 310.b
Reg. Feſle 1.b
Reg. Combara 52.a
Reg. Mel 310.b
Regem alloquuturi quid agere debeant apud Calechutanos 58.a
Reges coacti opera culinaria exercere 463.a
Reges Aegypti qui qua morte perriere 443.a
Regis Calechut & eius imperij deſcriptio 40.b
Regi mellis qui nam ſubſunt 31.a
Regiæ principis Melindæ deſcriptio 50.b
Regis uoluntas lex quibus 419.b
Regis in rogum milites ſe ipſos comburendos inijciunt ubi 393.a
Regis Portugalliæ munera miſſa regi Calechut 54.a
Regis mors tumultum habet comitem 466.b
Regis Calechut deſcriptio 53.b
Regis officium 519.b 520.b
Regis Budomel regia deſcribitur 17.b
Regnum Hebræorum geminum 314.b
Regnum Mellis 10.a
Regum plerumque uiolentus exitus ub i 440.a 443.a
Regulus Batimanſan quibus muneribus à Luſitanis donatus 31.a
Regum ſtipatores qui & quot 18.a
Religio Tartarorum qualis 455.a
Religio duriſſima pro honore idolorum 395.a
Religioſi nigris induti 569.a
Religioſorum duo genera in moſchouia 493.b
Religionem ingreßuri nomen mutant ubi 423.b
Reliquiæ eſſe cirulli eſſa & metu dij nolebant 457.a
Remenſis ciuitas ab Attila expugnata 465.b
Remiges uelociſsimi 32.a
Remigia unde fabricentur & quomodo 32.a
Reneſanſca terra Rußie acerrime uaſtata à Tartaris 450.a
Reo negare crimen ubi non licet 436.b
Repoſera oppidum 2.b
Rerum abundantia in Pannonia 466.b
Reſint prouincia Aegypti & qualis 440.a
Reſina ex Ceraſis 516.a
Reſpub. nogai uenetorum ſimilis
Res pontici copia ubi 426.b 488.a
Reubarbari copia ubi 58.b
Reupontici copia 473.a
Reuponti copia 473.a
Rex nouus noua fides 419.b
Rex Calechut 52.b
Rex Mien fugatur 378.a
Rex Portugalliæ quarum regionum in India dominus 46.a
Rex Achiloa 49.a
Rex celan quomodo coronatur 404.b
Rex quando colendus 532.a
Rex Canonor moritur 307.b
Rex nudus ubi incedit 392.b
Rex Faroſangulus 31.a
Rex Calechut mouet bellum Chriſtianis 307.b
Rex ſacerdos quibus 499.a
Rhedæ lutoſis locis aptæ 400.a
Rhenus fluuius ex alpibus 490.b
Rhenus fl. 2.b
Rheubarbari copiæ ingens ubi 384.a
Rhodanus fluuius ex Alpibus 490 b
Rhondes ubi 400.b
Ricca uilla 508.a
Riga ciuitas magni magiſtri Liuoniorum 491.b
Riga ciuitas 479.b
Ripheos montes incolentes qua lingua utuntur 514.b
Riſo & lacte ubi uiuitur 391.b
Riſi ingens copia ubi 383.a
Robuſti admiraculum 398.a
Rhodus inſula à Saracenis depredata 409.a
Rodoricus figueroa ſedandi tumultus author 576.a
Robais ciuitas 407.a
Robais ciuitas Meſopotamiæ 420.b
Romani Cæſi à Saracenis 409.a
Romanorum monarchiam qui primum reiecere 408.b
Rom. pontifex uide papa
Roma ſpoliata à uandalis 464 a
Romani Cæſi à Iburis 465 b
Romani poutificis apud Indos notitia 45.b
Romani oppugnant & expugnant urbem ſanctam 327.a
Romanæ eccleſiæ authoritas ubi reijcitur 493.a
Romoue ciuitas lithuaniæ 479.b
Romanam eccleſiam qui ſequuntur in lithuania 479.b
Ros aut pluuia num deſcendat in montes Gelboe 322.a
Roßomaka animal uoraciſsimum & inutile 480.b
Roſmacoram regnum 396 b
Roſloc à quibus primum habitatur 463.a
Roxolani ubi habitarunt 438.b
Rubinus qui inſigni ciuitate non potuit emi 392.a
Rubinorum copia ubi 391.b
Rubini excellentiſsimi & miri ubi 391.b 404.b
Rubri maris anguſtiæ ubi 51.b
Rubrum mare non idem quod mare perſicum 51.b
Ruc Auis mirabilis 397.b
Rucheni populi ubi 401.b
Rucheni Tartarorum regi tributarij 401.b
Rucheni Chriſtiani ritum græcæ eccleſiæ ſequuntur 401.b
Rußia olim Roxolania ubi ſita 472.a b
Rußia tota à Tartaris peſſundata 450.b
Ruſſia quot habet epiſcopatus 473.a
Rußiæ ducum nomina 449.b
Ruſſiæ nomen unde 488.b
Ruteni ubi habitabant 472.b
Ruteni quos theologos probant leguntq; 474.a
Ruteni gentiũ Iuris uiolati pœnas dedere 449.b
Rutenorum miſera clades 449.b
Rutenorum duces capti à Tartaris 449.b
Rutenorum uariæ linguæ literæ [illegible] bitus & fides 47[illegible]
Rutenis quibuſdam præſunt nob[illegible]les poloni 472.b
Ryphei montes ubi 448.b

Ryphæi

Ryphei montes nuſquam ſunt 467.b 480.a 490 b

S

Saba caſtellum 321.b
Sabæ campus 321.b
Sabul caſtrum 318.a
Sadoc primus dominus Turquianorum 411.a
Sacerdotes cælibes ubi 501.a
Sacerdotum clades in Hungariam 453.b
Sacerdotum Azanegum officium & libertas 14.b 18.a
Sacerdotum licentia apud Calechutanos 57.b
Sacerdotum officio qui apud Nigritas fungantur 18.b
Sacerdotes apud Nigritas qui ſunt & quo nomine cenſeantur 18.b
Sacerdotum uiculus Analhoth. 324.b
Sacerdotum officia 493.a
Sacerdotibus optime proſpiciunt idolatræ 569.a
Sachen ciuitas ubi 405.a
Sacrificantur ſerui empti ubi 508.a
Sacra latina lingua ubi peragunt in Ruſſia 474.a
Sacrificio miſſæ Barbari delectantur 530.a b
Sacrificium ex cæſis pueris 500 a 503.b
Sacrificandis honos exhibetur & quid promittitur 508.a
Sacrificij inſula 500 b
Sacrificandi mos & conſuetudo 18.b
Saccarum quibus potus eſt 395.b
Sacrilegium punitum à dæmone 463.b
Saccarum harundinetum plantatum 5.a
Saccarum primæ & ſecundæ decoctionis 5.a
Saccar.cop. 386.b
Saccari copia ingens 511.a
Saccari copia ubi 379.a
Sacra quo loco linguis ſuis celebrant 474.a
Saccari copia ubi 311.a
Sacrum promontorium 2.b
Sacutara inſ. 310.b
Sagatu dux magni Cham in uaſtanda ciambia 389.a
Sagittæ omne armórum genus penetrantes 436.a
Sagittando uictoria Parta. quibus 428.b
Sagittarij peritiſsimi 494.b
Sagittarij optimi 436.a
Sagittarij ſcopum quencunq; ſemper ferientes 510.b
Sagittarij peritiſsimi 428.b
Sagittis uenenatis utentes 510.b
Sagittarij boni 445.a
Salacitas 17.b
Salgala locus 323.b
Sal in lacu repertum 473.a
Sal in litoribus fluminum 29.b
Salis compoſitio & emporium 556.b
Salis tantum qui cur conſumant 10.a
Salis ingens copia 382.a
Salis & auri permutatio 9.b
Salis ſtatua in quam conuerſa uxor Loth ubi 324.a
Salis copia ubi 380.a
Salim locus 322.a
Ex Sale medicina 10.a
Saltus domini locus 320.b
Sulcanus Haitoni interpres 402.a
Saluum conductum 52.b
Salutandi maiores in Temixtitanmos 556.b
Saltatores miri ubi 7.a
Samara ciuitas 408.a
Samaria quæ & Sebaſte ciuitas 314.b
Samaria ciuitas quæ modo Sebaſten 322.a
Samariæ ruinæ quantæ & quorum nunc habitatio ibidem
Samagithiæ natura & ſitus 475.b
Samagitticorum de mortuis opinio 476.b
Samagithia quo authore ad fidem conuerſa 475.b
Samagittæ cæſi à Tartaris 477.a
Samagitticum numen quod 476.a
Samij Romanorum armis tentati ſed non uicti 515.b
Sanctus Adelbertus in Boruſsia martyr factus 521.b
Sanctus Iulianus,ſinus 526.a
Sandalij ſyluæ ubi 41.a
Sandalij copia ubi 58.b
Sandalorum rubeorum arborum nemora ubi 391.b 397.b
Sandomirienſis terra perfide à Tartaris inuaſa 459.a
Sanctæ mariæ promontorium 526.a
Sandælido caſtrum 31.b
Sanctæ crucis locus 4.b
Sancta maria protectrix 569.b
Sanctus portus quas fruges ferat 4.a
Sanctæ crucis inſula 499.a
Sancti ſanctis iniurij qui 457.a
Sancti Antoni flumen 563. b
Sancti portus deſcriptio 4.a
Sanctorum adoratio miraculo pro papiſtis probata 457.b
Sanguis draconis 2.b
Sanguis draconis quid & unde hauriatur 4.a
Sanguine humano uarie immolatur 508.a
Sanguine occiſorum fluuius ex ſumma arce decidit 459.a
ſangolaſcar Aegyptiaci ſoldani ſocius 423.a
Sãgolaſcar qua lege Soldano ſuo à Tartaris reſtitutus 423.b
Sanguine humano ſacrificant ubi 500.a 503.b
Sanguine humano percutiũt fœdus ubi 500.b
Sanifu ciuitas 382.a
Sanir mons 322.a
Sanir mons 318 b
Sanmyn montes 562.b
Sanſon mons Armeniæ 407.a
Saphirorum copia ubi 391.b
Sapphyrorum copia ubi 58.b
Sara ciuitas 404.b
Sarai caſtrum 472.a
Saraceni mercatores ad regnum ſerlech confluunt 390.a
Saraceni minus grauant ſuos ſubditos quam Chriſtiani 438.a
Saraceni ſagittarij ubi 407.a
Saraceni ad ſeptem millia cæſi in Armenia 435.b
Saraceni partem mediæ incolunt 405.b
Saraceni ſubita tempoſtate obruti ſoluunt obſidionem conſtantinopol. 409.b
Saraceni uenerantur ſanctum Thomam in Maabar 394.a
Saraceni diſcordes amiſere imperia multa 410.b
Saraceni ſuam propriã terram quo conſilio uaſtarunt 431 a
Saraceni Tartaris ſuam fidem perſuadent 454.b
Saraceni & Tartari amici fiunt 425.b
Saraceni expeditionem parant ad inuadendum Perſiam 409.b
Saraceni recuperant ſyriam 422.a
Saraceni in Abaſia quo modo ſignati 598.b
Saracenis deuincendis quantum uirium ſufficiat 44.a
Saraceni ſtipendiarij milites 393.a
Saracet ciuitas mediæ 405.b
Saracenorum ſtrages Anthiochiæ 411.b
Sardi Caſtrum 483.a
Sarmatia europea quæ loca continet 472. a
Sarmatiæ quis planeta dominatur 460.a
Sarmatia duplex 449.a
Sarmatia aſiæ ſcytia dicitur 472.a

Sarmatum mores 514.a
Sarmacanda urbs præclara 488.a
Sarmatia Aſiatica quando à Tartaris occupata 459.b
Sarmatia peninſula 515.b
Sara mons 7.b
Saron caſtellum 318.a
Saron mons 315.b
Sarſac terra 439.b
Sarten emporium eſt unum de maioribus mundi 387.a
Saturnus qualia operatur 460.a
Saturni dies genialis 493.b
Saul à Philiſtæis obtruncatus 321.b
Saul rex primus in Iſrael ubi natus 323.a
Saxones ſudinos armis petiere 517.b
Sayt prouincia Aegypti 440.a
Scacorum fritilli in uſu 509.b
Scamna quæ appellent nautæ 13.a
Scandia & Scandinauia 464.b
Sciaban potentes 488.a
Sciſma inter Tartaros de rege eligendo 421.b
Schiſmate ſuorum Baydo Can deſertus 427.b
Sciſmorum copia 480.b
Sclauos quos appellet uulgus 25.a
Sclaui unde orti 461.b
Scutis & Lanceis ſolum inſtructi cætera nudi bella gerunt 393.b
Schytæ hodie Tartari dicuntur 487.b
Sculptores optimi 566.b
Scutellæ pulchræ ubi fiunt 387.a
Sculptores inſignes 509.a
Scutellis qui non utuntur 395.a
Scyopodes figmentum 524.b
Scythia ſæuos ſemper produxit feroſq; 460.a
Scyritæ figmentum 524.b
Scythia hodie Sarmatia Aſiatica dicta 459.b
Sebaſten ciuitas 322.a
Sectæ innumeræ in uno regno 402.b
Secundæ res infatuant 502.a
Secutengal corteſium inuiſit 589.b
Securis ferrea quanti uendita in moſchouia 492.b
Sedes epiſcopalis 316.a
Sedes incerta hominibus ubi 483.a
Segor ciuitas 324.b
Segor oppidum 324.a
Seilan inſulæ rex nulli tributarius 391.b
Seilan inſulæ ambitus 391.b
Seir mons 320.a
Seir mons 319.b
Seir mons 317.b
Seleucia antiqua ciuitas 407.b
Selani inſula 530.a
Selimus armeniam deprædatur & tauriſium 488.a
Sem prouincia 408.b
Semei filius Iemini maledicit Dauidi 325.a
Semenath regnum 396.b
Senderba regnat in Var 392.a
Senegæ ſinus 12.b
& eius latitudo 13.a
Senegæ fluminis accolæ & regionis diuerſa natura 13.a
Senegæ regis uiuendi conſuetudo 14.a
Senes prænimio ſenio ſe mergentes 448.a
Seon regnum 315.a
Septentrio ubi à quibus uideatur 38.a
Septentrio ubi à Luſitanis uiſus 35.b
Septentrio ubi uideatur à nautis 313 a
Septem Caſtrenſis 467.a
Sepeliendi in moſchouia ritus 494.a
Sephet ciuitas 318.a 320.b
Sephet ciuitas 320.b
Sephorum oppidum & caſtrum 320.b
Sepulchrum regis Miem ubi & quale 378.b
Sepulchra non uiolanda 379.a
Sepulchri Chriſti à paganis eripiendi cauſa bellum gerendum 427.a 419. a 418.b
Serici cop. 586.b
Sericum perquàm elegans 49.a
Serici copia ingens ubi 52.a
Sericæ ueſtis copia 488.b
Sermatiæ Europeæ regiones 449.a
Serpentis pro dijs culti 515.a
Serpentes quidam quomodo ſibi caſas conſtruant 20.b
Serpentum magnorum copia ubi 394.b 404.b
Serpentum innoxiorum & noxiorum ubi ingens copia 20.a b
Serranus Hiſpanorum dux ab eis turpiter deſertus 531.b
Seruus ſpe imperij cum dominum occidiſſet fuſtibus cæſus interijt 439.b
Serui ut pecora ubi uenduntur 481.a
Serui maiori in pretio quam domini ubi 437.a
Seruorum rara fides 438. b 439.a b
Seruitutem armis Barbari propulſant 546.b
Sex montium princeps Aſſaſinorum dicitur 419.b
Seyſerach aues ubi & quales 435 b
Siachmet Chan uaria fortuna uſus 458.b
Sianfu ciuitas 382.b
Sichem ciuitas quæ hodie Neapolis 322.b
Sichem locus 322.b
Sichimilco incendio conflagrauit 624.a
Sichimilco offert ſe Cæſari 654.a
Sichimilco ciuitas 622.b
Siciliæ & Mederæ collatio 5.a
Sicutenga dux ſupplex Hiſpanis 546.b
Sidon ciuitas ubi & à quo condita 316.b
Sidomenſis ciuitas capta 422.a
Sienchimalem prouincia Domino Muteczuma parens 541 a.
Sigiſmundus ſtarodupt lithuaniæ dux 477.b
Sigiſmũdus Iuan dux czarthorientium qua fraude ſigiſmũdum de ſtarodup. occidit 477.b
Sigiſmundus Poloniæ rex fudit moſcos 486.a
Silentium nemini nocuit 447.b
Siliginem quæ regiones cur minime ferant 19.b
Silo ciuitas quæ & Rama 524.b
Siloha fons 325.b
Siloli inſula 532.a
Siluestres homines ubi 483.b
Simiæ hominibus ſimillimæ ubi 390.a
Simiæ homunciones ubi creditæ 390.b
Simiarum copia ubi 390.a
Sinibaldus Armeniæ regis frater 417.b
Simon Machabæus ubi à quo per inſidias captus 323.a
Simonis Martini claßis præfecti inſignis fortitudo 506.a
Simplices decipere facile 557.b
Simplicitatis exemplum 489.b
Sinai mons 51.b
Singlu ciuitas 379.b
Sinæ populi quales 525.b
Singuimatu ciuitas 380.b
Sinugui quid 384.a
Singui ciuitas 383.b
Sinus ſanctæ Annæ 35.a b
Sinus Arginus 29 b
Sinus Beſegne 37.a
Siniar Meſopotamiæ mons 407.a
Sin. Perſicus 43 b
Sintegal inſidias ſtruit Hiſpanis 545.a
Sion mons 325.b
Sitopolis ciuitas 320.b
Sclaui quarum gentium authores erant

erant 462.b
Sclaui quas terras primo occupa/runt 462.a
Sleſia inuaſa à Tartaris 459.b
Smaragdorum copia 58.b
Smolenſco ciuitas qualis 479.a
Smyderos caſtrum 469.b
Sodoma ſubuerſa 322.a
Sol per magnam anni partem ubi non apparet 401.a
Soladinus Aegypti Soldanus terram ſanctam ſubiugauit 438.b
Soldini in Armis ferociſſimi & cui parent 403.b
Soldan quid eſt 407.b
Soldani calipho rebellant 410.b
Solem quæ gentes colebant 58.a
Soliman primus belliger contra Chriſtianos 411.b
Solomonia uxor Baſilij 495.b
Solo inſula 532.b
Sol & luna deorum primi 520.b
Soloman capit antiochiam 411.b
Solomonis regia deſcribitur 325.b
Sol pro deo de quibus eſt 58.a 402.b 532.a
Sol colitur ubi 532.a
Solitudinarij homines 488.b
Soladinus Aegypti Soldanus 438.b
Solat ciuitas Tauricæ 470.b
Somnium Marciani impera. conſtantinop. 466.b
Sontius fluuius Aquileiæ 46[illegible].a
Sondur inſula quantum diſtat à Iaua 389.b
Sophia uxor Iohannis moſchouiæ regis 495.b
Sophiæ templum 470.b
Sophi rex Perſarum 470.a
Sortibus eligunt epiſcopos moſchouitæ 493.b
Sorloch armeniæ prouincia 420.a
Soſinæ feminum copia ubi 391.b
ſpecubus uiuentes 515.a
Speculator in nauibus 34.b
Spici copia ubi 379.a
Spitanæi figmentum 524.b
Spedegar locus 30.a
Spolia idolis oblata 614.b
Spreua fluuius 462.b
Sanctus ſtanislaus patronus polonorum 475.b
Staturæ altæ homines ubi 482.a
Stellarum parentes 532.a
Stilicon uandalos excitauit in Ro. imperium 465.b
Stipatorum latronumq; differentia apud reges 18.a
Stipendia non accipiunt Tartari à dominis 436.a
Stipendia qui non accipiunt 436.a
Stipendiarijs militibus qui utuntur 392.a
Stiriam penetrant Turci 469.b
Stratagema 306.a 428.b 432.b 622.a 502.a
Stratagema cuiuſdam indi 622.a
Sratagema captiuorum 502.a
Stratagema 11.a
Stratagema Tartarorum 428.b
Sratagema 432.b
Strigonij urbis qualis incolæ 454.a
Strigonium urbs mercatorum ex pugnata à Tartaris 454.a
Strictum Romaniæ 40.a
Struthiones prægrandes 399.b
Aſturium copia 494.b
Snak animal quale 456.a
Sualteriticum quid 515.b
Subditorum animi prudenter exploratì à cangio Cham 413.b
Subimbre locus 321.a
Subſolanus uentus 4.a
Subtilium rerum præſtantiſſimi artifices 509.a b.508.b
Subuth inſula ampla 530.a
Succinum quomodo uario colore inficiatur 517.a
Succini copia ubi & quale ipſum 515.b
Succinum quomodo politur & probatur 517.a
Sudini quales 515.b
Sudinia regio 515.b
Sudinorum opes ſuccinum 517.a
Sudinorum dij 520.b
Sudinorum mores 517.b
Sudibus pugnantes 515.a
Suetia 479.a
Suetia ubi ſita 521.b
Suetia regnum 488.b
Suetza caſtrum à quo conditum 521.b
Sueuus fluuius 462.b
Sueui unde oriundi & dicti 462.b 465.a
Sueui in galliam cur traducti 462.b
Sueta ciuitas 39.a
Sarepta ciuitas 316.a
Suitrigellus lithuaniæ dux 477.b
Sultanus prelio uictus à rege abaſta 399.a
Sultanus ui circumcidit epiſcopum quendam Chriſtia. 399.a
Suna ciuitas 321.b
Sura amnis 491.a
Suricum oppidum à quo conditum 491.a
Suſdalorum terra in ruſſia à Tartaris uaſtata 450.a
Superſtitio 58.a
Superſtitio 43.a
Superſtitio 377.a
Supeſtitio circa defunctos 391.a
Superſtitio mira 18.a b
Superſtitio principium de recuperanda ieroſolyma 420.b 421.a 418.b 424.b 427.a 431.b 438.b 439.a 442.a
Supplicium reorum quale in moſchouia 494.b
Supplicium ſontium nouum genus 548.a
Supplicij locus egregius 498.a
Superbia ſano conſilio inimica 502.a
Superbi cum ſuperiores Tartari 436.a
Suyatoplug. Rex pannoniæ à Iburis fugatus mergitur in danubio 467.a
Syala locus 317.b
Sybilia noua ciuitas 508.a
Sycon oppid. 316.b
Sylua ſanctæ Mariæ niuis 39.a
Syluæ inceduæ 518.b
Syluæ pro deabus cultæ 475.a 476.a
Sympoal ciuitas 538.a
Sym prouincia ditiſſima 403.a
Synocbis ciuitas ubi & à quo condita 316.b
Syria quæ uocelur 314.b
Syria diuerſa & multiplex 314.b
Syria quando inuaſa à Saracenis 409.a
Syria à domina adminiſtrata & defenſa contra coraſminos 412.b
Syria à Saracenis deuicta 422.a
Syria capchic K proditione redditur Saracenis 430.b
Syriæ quatuor prouinciæ 408.b
Syriani parebant olim Ro. eccle. (508.b
Syrtes ubi 504.a
Syriani Chriſtiani 408.b
Syri quo loco contra Achab pugnarint 321.b
Syriani in diuinis officijs utuntur lingua græca alias Arabice loquuntur 408.b
Syriæ ambitus 408.b
Syriam qui incolunt 408.b
Syria prouincia 407.b
Syria uicta ab Haolono 421.a

T

Taddæus apoſtolus cur colitur in ruſſia. 473.b
Tadinfu ciuitas 580.b
Tagaza locus 10.a
Tiuonus fluuius Haithoni 423.b
Tamanalco colonia in calco 619.b
Tamachi Tar. quales ſunt 416.a
Tamacula prouincia 596.b
Tamburlanes ubi natus & geſta eius 488.b
Tambutum locus 10.a

Tamerlames quis 458.a
Tamerlanes Cham quis 469.a
Tamor Tartarorum ſextus Can omnium potentiſſimus 434.b
Tampingui ciuitas 385.b
Tana regnum 396.b
Tanais fluuius unde fluit 448.b
Tanais quomodo uocatur à Tartaris 456.b
Tanais unde oritur 491.a
Tanais fluuius unde fluit 467.b
Tanais fluuius unde oritur 482.b
Tanais fluuius quã latus & quantę longitudinis 482.b
Tanais ubi oritur 481.b
Tanais fluuius hodie don dicitur. 449.a
Tanais curſus & commoda 456.b
Taneriffa 5.b
Tangodor fratrem quare occidit. 426.a
Tangodor iuuenis in Baptiſmate Nicolaus nominatus 425.b
Tangodor quomodo captus & occiſus 426.b
Tangodor Can reiecit Chriſtianiſmum 425.b
Tangodor Can Abaga fratri ſuſſicitur 425.b
Tangodor cum Saracenis fœdus ferit 425.b
Tangodor Can mahemutanus factus perſequitur Chriſtianos. 425.b
Tapline terra 322.a
Taprobanes inſula ubi 525.a
Taprobana inſula natans 45.a
Tartarorum rerum geſtarum tempus ignoratur & quare 414.b
Tartarorum crudelitas in Ruſsia. 450.a
Tartari ad Hungariam peruenere 417.a
Tartari non niſi alia uiſione moniti tranſeunt belgiam montem. 414.b
Tartari deum inuocant & confitentur 435.b
Tartari quid ſentiũt de Ieſu 455.a
Tartarorum hordarum catalogus 487.b 488.a
Tartaris quæ peccata nõ ſunt peccata 435.b
Tartari celeres in itinere. 447.a
Tartari terrori europæ toti 454.a
Tartari ſemel Cõſultant de rebus gerendis per reliquum anni. 448.a
Tartari quid ſentiunt de Mahumet 455.a
Tartarorum conſilium in ſpolianda tenebrarum regione 401.b
Tartari Mediteranei quales ſunt 488.b
Tartari aquilona. in montibus & campis habitant 400.b
Tartaris ſtrages a Polonis illata. 452.a
Tartari modico cibo contenti. 431.a
Tarſa regnum 403.a
Tartari in Lithuania ſua fide uiuentes 479.b
Tartarorum terribilis gẽs 448.a 449.a
Tartarorum uictoria 378.a
Tartarorum pugnandi mos 453.b
Tartarorum reges ſepe inter ſe bella gerunt 435.a & b
Tartari cur facile regantur in bello 435.b
Tartari de equis ſoliciti 431.a
Tartari maxima clade affecti per aquas damaſci 432.b
Tartarorum præter magnũ Cam quot reges & qui 434.b
Tartarorum pugna periculoſa & cur 436.a
Tartari ſæuiunt in uacuas ciuitates 451.a
Tartari cur feroces 460.a
Tartarorum cibus & potus 436.a
Tartari qualibus cibis gaudent. 455.b.
Tartari Europæi à Moſchouitis coerciti 496.a
Tartari in quibus non mentiuntur 436.b
Tarcenſis ciuitas inexpugnabilis. 408.b
Tartari in qua re ingenioſi ſunt 436.a
Tartarorum fortuna & ſtudia. 435.a.b
Tartarorum naues tempeſtatæ cõquaſsatæ 388.a
Tartarorum fugiendi mos 436.a
Tartari ſciunt uincere ſed non uti uictoria 436.a
Tartari quomodo facti inimici Chriſtianis 422.a. 425.b
Tartari imperant uſq; ad fines Vngariæ 413.b
Tartari deum immortalem confitentur 413.b
Tartari olim Mogli dicti deſpecti omnibus 413.a
Tartarorum clades 421.b
Tartari quando Turquiam ſubiugarant 416.b
Tartarorum aquilonarium deus quomodo uocatur 400.b
Tartarorum ſtratagemata duo. 388.a
Tartarorum 30000. per tabulas & ligna è naufragio euadũt ſalui 388.a
Tartari alemaniam petiere fluminę impediti 417.a
Tarcenſis ciuitas quibus abundat. 446.b
Tara ciuitas 425.a
Tartari fidem Saracenorum ſuſcipiunt 454.b
Tartari Hoſpitaliter uolunt in uia accipi 436.a
Tartari quomodo caput ornant crinibus 456.b
Tartariæ in ſuas 5. Hordas diſtributio 457.b
Tartarorum aduentus ingenti comete deſignatus 449.a
Tartarorum 7. nationes & nomina eorundem 413.b
Tartari fugati ex Syria 422.a
Tartari quomodo traijciunt flumina cum ſuis 456.b.
Tartari fugati 414.a
Tartari Aquilõares quales 400.a
Tartarorum calliditas in Hungaros 453.b
Tartari Criniti quales & cuius ſectæ 456.b
Tartari reſtituta ciuitate Zipangri regi, liberi ad ſua redeunt. 388.b
Tartari ſuis fidi exteris perfidi. 455.b 458.b
Tartaria qualis terra 455.b
Tartari amici Saracenis fiunt. 425.b
Taſcaltecal prouincia ſubmittit ſe Cæſari 547.a
Taſcaltecal incolarũ officia in Hiſpanos 549.b 550.a
Taſcaltecal Reſpub. quibus rebus abundat 547.a.b
Taſcaltecal in Hiſpanos ſtudia. 605.a
Taſcaltecal prouincia 542.b 548.a
Taſnaca ciuitas 581.b
Taurica inſula qualis 470.b
Taurica Inſula ſubiugata à Turcis 469.b
Taurica à Gothis inuaſa e Scythia eiectis 460.b
Tauriſium ciuitas ditiſsima 405.b
Tauriſius ciuitas 425.b 426.b
Tauricæ inſulæ mutatum nomen. 471.b
Taximarus Regulus 504.b
Tazapan prouincia Cæſari ſe ſubdit 618.b
Temeritas 412.b
Temeritas periculoſiſsima in pugna eſt 43[illegible].a
Temeritas Baydo Tartari 417.a
Temixtitan ciuitatis ſitus & mores 567.b
Temixtitan obſeſsa ab Hiſpanis. 632.b

Temixtitan

Temixtitan ciuium fortitudo. 641.a
Temixtitan capta 656.b
Temixtitan repetita ab Hiſpanis. 630.b
Temixtitan ciuium fabuloſa origo 556.b 569.b 567.b
Temixtitan incendi cœpta ab Hiſpanis 636.a
Temixtitan Rebellat 581.a
Temir Czar 5. Cham quomodo interijt 458.a
Temir cultu Cam peſaitem Turcorum regem captiuum catenis ligat 469.a
Temir Cutlu 4. Cham quid ſonat. 458.a
Temixtitan ſolo æquata 599.b
Tepeaca defecit ab Hiſpanis 602.a
Tempeſt. 312.b
Theodoſa famoſa Tauricæ inſulæ urbs à Turcis capta 461.a 469.b. 471.a
Tempeſtas quatuor naues abſorbet 48.a
Tempeſtas in mari 29.a
Tempeſtas in mari 46.b
Tempeſack caſtrum Aegyptiaco Soldano reſtitutum 425.b
Templa Saracenorum diruuntur. 420.b
Templa ornata 507.b
Templa Chriſtianorum diruuntur apud Tartaros 425.b
Templa Chriſtianorum reſtaurata 427.a
Templi Hieroſolymitani area deſcribitur 326.b
Templum quod ingredi nephas apud Calechut 45.a
Templorum apud Indos deſcriptio 40.b
Templa auro ornatiſſima in Ruſſia ante Tartarorũ aduentum 450.a
Teneriffa inſula 5.b
Tenebroſus locus in Georgia ubi cruciantur impij 406.b
Tenainca ciuitas 616.a.
Tenebrarum regio 401.a
Tenez prouincia 626.a
Tenoſticæ urbis ſitus 525.a
Tenis prouincia 561.b
Tentorijs habitantes Armentarij. 412.a
Terra Feraciſſima 52.b
Terra feraciſſima 19.b
Terræ ſanctæ deſcriptio 314.a
Terra cubantes quidam dormiũt. 395.a
Terra & à rege & ab alijs ubi ſedetur ac quare 393.b
Teſtudinum & Vitulinæ carnis Collatio 38.b. & inde
Teſtudines miræ maguitudinis. 38.b
Tetrao auis delicatiſſima 494.b
Tetricus Rom. dux à Iburis fugatus 465.b
Teuthonicorum fratrum ordinis militaris ortus 523.a
Teutipil dominus 615.a
Teutones in Vindelicorum loca inducti 465.a
Tepeaca prouincia ſubdit ſe Cæſari 591.a
Teyxnakan caſtrum 541.a
Tezmoluca colonia 605.a
Thabor mons 319.a.b
Tharante inſula 533.a 534.a
Thracia à Turcis græcis dolo erepta 469.a
Thraciam Gothi occuparant. 461 a. 460.b
Thebes oppidum 322.b
Thedori rex aſtrorum peritus. 535.b
Theologi ſophiſtici reijciuntur ubi 493.a
Thelebuga Tartarorum dux 459.a
Theodori inſula 533.a
Theodoricus Gothorum rex contra Iburos occubuit 465.b
Theodoricus Italiæ imparat 461 a
Theodoricus Gotthorum Rex in Italiam à Conſtantinopolitano imperatore miſſus 461.a
Theman ciuitas 319.b
Thecna 323.a
Therſa ciuitas 322.b
Theſſalonica urbs deſtructa 469 b
Tholomus filius Abochi inſidiator 325.a
Thoron caſtrum 319.a
Thomæ apoſtoli corpus ubi 392.b
Thomas apoſtolus Auariam dictus 394.a
Thomas apoſtolus profanationem templi ſui ulturus 394.a
Thomas Apoſtolus ubi prædicauit 398.b 404.b
Thomas paleologus à Turcis græcia pulſus 495.b
Thomas Apoſtolus ubi occiſus. 392.b 394.a 398.b
Tholoman prouincia 579.b
Thuris copia ubi 58.b
Thuris copia ubi 52.a
Thuris copia ubi 41.a
Thurisalbi ac optimi copia 400 a
Tibiarum Cantus quibus gentibus pro miraculo 23.a
Tigris fl. 314.b
Tiguria pellibus tecta 527.a
Titia fluuius qua fluit 455.a
Tiuonus oblatum regnum recuſat 424.b
Tigado caſtrum inexpugnabile. 419.b
Timidi ſuſpicioſi 593.a.b
Tinctores egregij 566.b
Tinctores optimi 497.b
Tinctorum grana ubi abundant. 473.a
Tingui ciuitas ubi 382.a
Tirinen. frater regis Cypri 430.b
Tirk fluuius qualis & unde fluit. 457.a
Tiuoni fortitudo militaris 425.a
Tobiæ patria ubi 319.a
Tona quid 507.b
Tonitrua adorata ubi 520.b
Totilla rex unde 490.a
Topaſiorum copia ubi 391.b
Topaſiorum copia ubi 58.b
Tochay rex unus ex poſteris baydo Tartari 417.b
Tormentorum noſtrorum reboatus pro miraculo Nigritis. 22.b
Traconitidis regio quæ & quouſque ſeſe extendat 319.a
Traconitidis regio 315.a
Translucidorum uis 517.a
Trapezontij imperator 469.a
Trapezonda ciuitas 407.b
Tribuli uaſtati à Turris 469.b
Tributum quod Mutezuma pendit imperatori 566.b
Tributis grauati Tartari reſiſtunt ſuo Cham 422.b
Tripolis ciuitas 314.b
Tripolis ciuitas ubi 316 b
Tripolitana ciuitas obſeſſa & capta 439.b
Tripolim quæ gentes inhabitent. 316.b
Triſtanſera præfectus 4.b
Triticum deſideratur ubi. 390.b 391.a
Triticum quæ regiones quur mini ne ferant 19.b
Triſtanus à Cugna præfectus claſſis Luſitanorum 308.a & 310.a
Troglodite qui 524.b
Turquia ſubiugata à Tartaris. 416.b
TroKi ciuitas Lithuaniæ 479 b
Tropheum ex Cæſorum oſſibus. 496.a
Tramama unde dicta 462.b
Tuberon piſcis uorax 499.a
Tuchtibeq; prouincia 562.a
Tuchmore regio 15.b
Tunetum ciuitas 7.b
Tunetum 12.a
Tunni, genus piſcium ubi 400.a
Tunetum ciuitas ubi 8.b
Turcimanni qui à Luſitanis appellentur 25.a
Turcæ qui uocantur 403.b

Turcorum origo & res geſtæ. 468.b 469.a.b 470.a
Tuchinitcela dominus Quacacalco Cæſari ſua offert 563.b
Tued ciuitas lignea 481.b
Turci debellant exercitum Tartarorum 416.a
Turci ænea tormenta conflare docti à iudæis 495.a
Turci ui imperatorẽ Tartaris obtrudunt 469.b
Turci à Tartaris orti & moribus eis ſimiles 469.a
Turquia ſubiugata à Solimam 411.b
Turquia fructuoſa 407.b
Turquia olim dicta Græcia & quare 407.b
Turquiniani fiunt promiſſis magnificis Saraceni 410.b
Turquiniani cõtra Saracenos perſis auxiliati 409.b
Turquinianus occiſus 438.b
Turquinianus à Cumanis ſeruis ægypto præfectus 438.b
Turquiniani montibus muniti 438.a
Turquiniani diſcordes pelluntur ex Aſiæ regno 412.a
Turquiæ Soldanus à Tartaris debellatus 412.a
Turquiæ prouinciæ quot 408.b
Turquiani iugum Saracenis imponunt 411.a
Turqueſta Iothi paret 417.a
Turris Nebloſa 326.a
Turris Dauid 325.b
Tuſchia pars Italiæ 314.b
Tutores regi impuberi dati ubi. 439.b
Tuxtebeque Hiſpanis rebellat 626.a
Tyberias ciuitas 320.b
Tyrannis in ſubditos 18.b
Tyrum ciuitatem quis inſtaurarit. 314.b
Tyrus fluuius 472.b
Tyrus ciuitas 314.b
Tyrus urbs ubi & à quo condita 315.b

V.

Vaccæ uili precio emptæ. 311.b
Vagi uiuunt Tartari 455.a
Valachia uaſtata à Turcis 469.b
Valania regio 314.b
Valaniæ epiſcopatus cur quo trãſlatus 317.a
Valdiuiæ dura ſors & immolatio 504.b
Valham fluuius unde fluit. 448.b
Valentiniani Imperatoris uxor cum filiabus abducta à Vandalis 464.a
Vallis fortis ubi 319.a
Vallis Ioſaphat qua in parte Hieruſalem cingat. 327.a
Vallis illuſtris. 322.a
Vallis ſylueſtris. 324.b
Vallis Ioſaphat 326.b
Vallis Achor 323.b
Vandalia quæ regio 462.b
Vandali unde oriundi 461.b
Vandali uagi a conſtantino magno pannonias accipiunt 460.b
Vandalorum regum catologus. 464.a
Vandali Europam & Africam diſturbant 463.b
Varnenſis lacus 469.b
Varmienſes unde dicti 521.a
Varini unde 514.b
Vandalorum regnum in Aphrica deſtructum 464.a
Vandalus fluuius hodie uisla unde dictus 461.b
Vanitas humana 507.a
Variolarum morbus 603.b
Vaſa ærea ubi magni æſtimantur 45.a
Vaſſilo Moſcouiæ dux 477.b
Vaſſilo iniquus in pleſcouiæ ciues 479.a (39.b
Vaſco de Chimam præfectus claſſis
Vaticanæ ædes quales 486.b
Vaſcus morte dãnatus 501.a
Vatia cum eccleſia cathedrali incenſa à Tartaris 453.a
Var regnum non alit equos & quare 393.b
Vbertatem quomodo præſentiant Aegyptij 440.b
Vchulibuzco deſciuit ab Hiſpanis 632.b
Vchulibuzco ciuitas 624.b
Vectigal media pars mercium ubi 387.a
Velutum ubi fiat 40.b
Venari plebi non licet ubi 490.b
Venatio multa ubi 474.b
Vencelaus bohemiæ rex obſeſſus à Tartaris 453.a
Vendelici quas partes Germaniæ tenuere 463.a
Veneno potatus Aegypti Soldanus eſt 424.b. & Chan 425.b
Ventus unus tota æſtate ſpirat. 389.a
Venetiæ qua occaſione conditæ. 466.b
Venenum præſentaneum 20.b
Venetorum in cognoſcendis aromatibus ſolertia 3.a
Veneni remedium 517.a
Venerij nimium ubi 395.b
Ventus unus tota hieme ubi ſpirat. 389.a
Venedi Germanis cur adſcripti. 514.a
Veneti ſexdecim annis Turcis reſtiterunt 469.b
Veneti læſi à Turcis 470.a
Veneno tincta arma 20.b
Verſt quid 481.b
Veruecum nouum genus 480.a
Veritatem quomodo extorquent moſcouitæ 494.b
Veræ crucis ciuitas à Corteſio deficit 576.b
Veronica quæ Romæ uiſitur unde eſt 407.a
Veſtis Talaris in uſu 496.a
Veſtes Cotoninæ unde & quibus in uſu 12.b
Veſpertiliones miræ magnitudinis 34.a
Vere crucis ciuitas à quo condita 537.b
Vgolisi ubi 489.b
Via arboribus cæſis occluſa. 606.a
Via ab Aſia profunda ad maiorem 435.a
Vias qui non habent 455.b
Viathcæ incolæ qua lingua & religione utuntur 483.a
Vincẽtij error de Vandalis Sueuis & Burgundis 464.b
Vicinos ſpoliare Tartaris diuinũ putatur 455.b 458.b
Vicinos ſpoliandi morem deponunt Barbari 520.b
Victus largus 498.a
Victoria cruenta 452.a
Victoria ciuitas 505.b
Victus opiparus communis ubi. 494.b
Viduuti Alani de eligendo regẽ prudens conſilium 519.b
Viduuti filij certant de imperio 520.b
Viæ inueniendæ de noctẽ ratio. 401.b
Vilius Lithuanorum dux 474.b
Vilna ciuitas qualis 478.a
Vilna uel Vilia Lithuaniæ fluuius 474.b
Vilna Lithuaniæ caput 491.b
Vilna eccleſia chatedralis à quo extructa 475.b
Vilno oppidum à quo conditum. 474.b
Vincẽtij Hiſtoria fabuloſa 454.b
Vincentius Lagus præfectus claſſis 3.b
Vindicta dei ſera ſed certa 466.b
Vinearum copia ubi 390.b 400.a 403.a
Vindelici à quibus ad fidem adducti 463.a
Vineæ Maluaticæ 5.a
Vinearũ Mederæ præſtantia 5.a

Vineæ optimæ ubi 316.a
Vini uſus interdictus 393.b
Vinum inhibitum Saracenis. 441.a
Vinum ex fructu Cacap. 562.b
Vinum quæ regiones non ferant. 19.b
Vini optimi magna copia ubi. 383.b
Vinum Creticum ubi in admiratione 495.a
Vini copia 407.b
Vinum quale in Aegypto. 441.a
Vinum bibere quibus peccatum uidetur 403.a
Vino abſtinent ubi 403.a
Vini inopia 403.b
Vladislaus Rex Poloniæ 458.a
Vladislaus Poloniæ & Hungariæ rex miſere occiſus 469.b
Vlanus præcopentium dux qualis 471.b
Vladica quid 483.b
Vladislai pro fide labor 475.a
Vladice Græcum ritum ſequuntur 473.b
Vlani Tartari unde 470.b
Vlisbona omne genus mancipiorum habet 38.b
Vlodimirius Cracouienſis Palatinus cum Tartaris congreditur 451.a 450.b
Vlyßipone hodie Lisbona ciuitas 525.b
Virtus maxima in exiguo corpore 429.b
Viri ſeparatim à mulieribus degentes 527.a
Virgines ubi concipiunt 470.b
Viridarium Amplißimum 621.b
Viridis 37.b
Virginum inſula 500.b
Viri decumbentes in puerperio, mulieribus quadraginta diebus à partu quieſcentibus. 377.a
Viri miræ pulchritudinis ubi. 386.b
Virginum defloratio pro honore. 6.b.
Viridaria inſignia 55.a.b
Virtutum cultores barbari ubi. 532.a
Viridaria pulcherrima, cum fructibus delicatißimis ubi 385.a & inde
Virtutem ubi non licet dißimulare 436.b
Virginum delectus 495.b
Virginum 21000. in uno Ruſſiæ loco 459.b
Viridia omnia animam habere putant quidam 395.a
Viſigothi qui & ubi 460.b
Viſſa flumen 449.a
Vis ui pellitur 502.a
Vitam futuram negantes 532.b
Vituli marini 484.a
Vitaldus filius ceyſtuth 475.a
Vitoldus dux Lithuaniæ 458.a
Viibenen Lithuaniæ dux Rutenos ſubiugauit 474.b
Vitæ futuræ ſenſum habebant Barbari 520.b
Vnicornes 518.a
Vnicornium forma & natura. 390.a
Vnicornes uiui ubi reperiantur. 39.a
Vnicornes multi ubi 390.a & 391.a
Vniones quando Colliguntur in prouincia maabar 392.b
Vniones Concharum partus 533.a
Vnionum copia ubi 392.a
Vnquen ciuitas 386.b
Vſtiuga nobile emporium 489.b
Vocia ciuitas 377.b
Volha flumen 456.a
Volhæ fluuij 25. partitiones quæ magnæ ſunt 456.b
Volga fluuius ex paludibus oritur 490.b 491.a
Volachda prouincia & fluuius. 481.a
Volga ualde ſinuoſus fluuius 491.a
Volodemaria urbs 491.b
Voluntas ſua cuiq; lex 515.a
Voluptas effeminat animos 412 a
Voraces mirum in modum 398.a
Vorzſcla fluuius 477.a
Vratislauia Poloniæ ciuitas uacua à Tartaris incenſa 451.a
Vri Tauros æquantes ubi 487.b
Vrſi domeſtici ubi 389.b
Vrus Animal romæ quando primum uiſum 518.a
Vrinatores 306.b
Vrinatores ubi 392.a
Vrinatores eximij 17.a
Vrinatores præcipui 17.a
Vrſi maximi ubi 400.b
Vrſa Sigiſmundo de Staradupt familiaris 477.b
Vrſa utraque quibus abſconditur. 390.b
Vulpes inſignes 400.b
Vuæ uernæ ubi 5.b
Vulpum copia 473.a
Vulpes nigræ 400.b
Vultum alterius intueri ubi dedecus 573.a
Vulturnus uentus 4.a
Vulpes Albæ & nigræ 488.b
Vxores 500. unus regis ubi. 392.b
Vxorem alieni iuris puellam qui uoluit prætio eam redemit ubi 520.a
Vxores à principe priuſquam à ſuis uiris uitiari honorificum ubi 6.b
Vxores quomodo quærebant Borußij 520.a
Vxores alijs in coitum conceßæ. 519.b
Vxores ne impudicæ ſint quomodo obſeruant Moſchouitæ. 495.b
Vxores cum defunctis maritis ubi cumburuntur & quare 393.a
Vxoribus quid tenentur præſtare Boruſſij 520.a
Vxoris adulteræ pœna 501.a
Vxoris in publicum ubi raro prodeunt 495.a
Vxores ancillarũ loco ubi 495.a
Vxores ut papiſtæ idolorum ſacerdotes ubi non habent. 501.a
Vxorem nundinis apud quos pot.ßimum in uſu 6.b
Vxores ſubditis ubi aufert rex pro libito 392.b

X.

Xalacingo prouincia ab Hiſpanis ſubacta 604.a
Xalacingo prouincia deficit ab Hiſpanis 603.a
Xalteca colonia uaſtata 616.a
Xaracon occupat ſibi Aegyptum. 438.b
Xaracon in ſubſidium caliphe miſſus 438.a
Xaracon unde oriundus 438.b
Xenophagi 504.b
Xyli copia ingens ubi 52.a

Y.

Yzſtalmaſlitan uallis 542.a
Yzuchan prouincia 552.a

Z.

Zabul caſtrum 418.b
Zarbatanæ optimæ 566.b
Zagathai quales 488.a
Zaincham 3. Cham 457.b
Zaphala auri mina 48.b 49.a
Zaphalæ incolarum mores 311.a
Zaphal locus 46.a
Zaphyrorum copia ubi 42.a
Zamara olim Taprobanes dicta. 525.a
Zambombac regnum & eius ceremoniæ 51.a
Zaracin locus 321.b
Zaraffi quid 41.a
Zarten ciuitas 38.b
Zartes magno Cham uectigal pen

dit immenſum 387.a
Zaua fluuius Poloniæ 450.b
Zauokenſium Tartarorum ſitus & fines 456.a
Zaruaikenſes quales 457.b
Zebellinæ pelles papæ dono miſſæ 486.b
Zebellinæ pelles præſtantes unde 489.b
Zebellinæ ubi 400.b
Zeliabi qualis uita & mors 470 a
Zeliabus Mahumeti filius 469.b
Zelotypia 58.a
Zelotypia 18.a
Zelotypia 13.b
Zelembeg Io. Turcorum imperator necat fratres poſtea à Sophi perſarum rege occiſus 470.a
Zetieties qui dicantur 58.b
Zeuſis 512.b
Zithia Cræciæ ciuitas 407.b
Zipangri magna prouincia 387 b
Zipangri habitatores albi ſunt decentis ſtaturæ 787.b
Zipangri præcipua ciuitas à Tartaris callide capta 388.b
Zipangri habent proprium regẽ nulli tributarium 387.b
Zipangri inſula armis à magno Cham attentata 387.b
Zipangri decepti 388 b
Zipangri incolæ idola colunt. 387.b
Zipangri ſitus 387.b
Zipangri in idolorum cultu patres ſe imitari prætexunt 388.b
Zipangri rex diligenter Tartaros obſidet 388.b
Zipangri Inſula hoſtium diſsidio à ſeruitute liberatur 387.b
Zipãgriorum naues quomodo captæ à Tartaris 388.b
Zipangrorum crudelitas in extraneos 389.a
Zipangrorum crudele conſilium caruit ſucceſsu 388.a
Zipangri regis palatium quàm magnificum 387.b
Zinziberis copia ubi 379.a
Zinziberis copia 396.a.b
Zinziberis copia ubi 41.a
& eius æſtimatio 42.a
Zinziberis copia ingẽs ubi 384.a
Zinziberis copia ubi 58.b
Zinziberis copia ubi 311.a
Zinz.copia 386.a.b
Zognetorre inſula 51.b
Zlotababa uaſtum idolum ubi 483.a
Zuchalis rex 13.b

F I N I S.

ERRATA.

Fol.25.b.lege Antonieti. 32 b. Elephant. 35.a.innumeræ. 49.a.Achiolã. 51.a.alterũ uerò nauem,uidetur deeſſe apud. 52 a.qua alibi,uidetur deeſſe ſi,quæ ſi alibi. 404.b.multum. 401.a.gratias. 412.redditus 413.a.fruſta. 414.a.uẽ. 419.b.inexpugnabile. 420.b.armatorũ. 424.a.domorum. 426.b.ſibi,pro ſe. 426 b.feſtinare 429.a.quòd. 436.b.inimicorũ. 437.a.empti. 439.a.ciuitatẽ. 440.b.aliter. 443.b.arctarentur. & ibid.redditibus. 448.a.eorũ. 450.b.in oppidis. 452.b. Hẽricus. 455.b.apoſtematos. 455.b.ſibi inuicẽ. 456.a.euapor ibid.b. crineis ibid. 457.a.colẽdo. 459.a.fluuij ibid.plures. 460.a.plures. 462 a.pullulabãt ibid.perpetuãdas. & ſeptentrione. 463.a.in honorẽ & miſniam et b.peſſundederunt & Arriana. 466.a.minores ibid.operirentur & b.Atula. 470.a.circũſitis et b cõſtãtinopolim.ibid.tauricæ. 471.a.paludes & milliaris. 477.b.annulo. 478.b.ciuitate. 480.b. uulgus. 483.b.circa. 486.a.uolutantẽ. 487.b.colluuie. 488.a.oppida b.lege incoluere. 489.b.genere. 493 b.populo. 494.b.uide an ſit legendum cruribus. 495.a.permittuntur.b. fol.468.b.Otumanos. 496.a.menſe lege menſæ. 497.b.anchoris & perpulchre & goſampino. 498.b.goſſippina. 499.a.illam nequeunt,uidetur deeſſe perſcrutari. 500.a.miſerorũ & apertis b.& cruore fol.503.a.claſsib.& noſtri ibid.goſsipion. 504.b.lege accolæ. 508.luctarũ & catenulis. 510.b.cogitaſſet. 512.b.lege narret. 514..a.unus & b.ore. 517 a.oportet. 521.b.pro commigrauit. 522.b cui à cæſare. 526.a.unquã. 528.b.iritatus lege irritatus & apparãtes & fræti lege freti. 530.a.agadibus. 531.b.eſſe et b.Serrano & auxilium. 536.b.operimentũ. 540.a.erant. 543.illi. 544 a.quadraginta. 543.a Cempual. 547.a.hoſpitium. 548.a.ſummitate & Corteſium. 550.b.ciuitatis. 551.a.a nullis & fœminabus lege fœminis. 553.millia. 555.a.canais. 557.a.inuenerunt & in poſterum. 559.a.propterea & b.Muteezuma 565.b.portu. 563.a.prouincia. 569.b.deieciq;. 580.b.parere & Naruaez. 582.a.meũ. 586.b poſſent.& Hiſpanorũ. 587.a.cõmitebant procõmittebãt. & b.curere pro currere. 589.b.nolebant. 591 b ſeruituti. 594 a.facillime. 596.a.uellent.& b. Caaſtoaca. 597.a.Coretacuacin ut eſt fol.598.lin.20. 605.a Taſcaltecal & b.aggeres. 606.b.nos. 609.b.interfeciſſent. 609.b.perſpicientes. 612.a.comitati. 613.a.internicioni & b.in fruſta. 614 b redintegrare. 622.b.aggerẽ. 623.b.interficere. 626.b.annuente. 627.a.pugnaremus & b.profecti 629 b.iniunxeram & ibidem milites. 629.a.expectabatur. 630.b ciuitatem. 633.b.maximum. 664.fermè ſemper.

TYPVS COSMOGRAPHICVS VNIVERSALIS.

TYPI COSMOGRAPHICI ET DE-
CLARATIO ET VSVS, PER SEBA-
STIANVM MVNSTERVM.

NON ignoramus, optime lector, quiſquis es qui iſtud
Hiſtoricum atque Coſmographicum opus in manus
ſumpturus es atque lecturus, ſi deſtituaris Coſmogra-
phiæ mediocri peritia, te hinc non tantum capeſſu-
rum uoluptatis & reportaturum lucri, ac ſi terrenæ
molis ſectiones & habitatas partes, regna, prouinci-
as, inſulas atque earum habitudines & ſitus memoriæ commendatos
habueris, aut ſaltem in tabula regiones depictas iugiter inſpexeris. Sic
enim licebit te quodammodo comitem adeſſe ſingularum per mare na-
uigationum atque per aridam peregrinationum, & ſpectatorem omni-
um illarum mirabilium rerum, quas hi ſcriptores, quos in hoc uolumē
coëgimus, commemorant. Conſultum propterea uiſum fuit, huic tam
inſigni uolumini, & quale orbis hucuſque de extremis mundi habita-
tionibus uix uidit, adijcere uniuerſalem orbis deſcriptionem, quæ ex-
primeret & ob oculos poneret totius terræ ſitum & diſpoſitionem, ma-
ris ampliſſima ſpatia & uarios ſinus, montium quorundam & fluuio-
rum inſignium tractus, & quicquid demum pro terræ generali cogni-
tione utile & neceſſarium uiſum fuit. Non licuit quidem ſingularium,
particularium regionum, & quarumlibet inſularum indicare ſitum, quū
tabulæ anguſtia id minime pateretur, nec id etiam inſtituerimus. Ve-
rum quum Aloyſius Cadamuſtus, Chriſtophorus Columbus, & Al-
bericus Veſputius nauigationes deſcribant, traiectas ab Europa in lon-
ginquiſſimas orbis partes, puta ad Nigritas, extremos Aphros, Ara-
bes, Calechutios & Indianas inſulas, Ludouicus uero Vartomannus
patritius Romanus, & Marcus Paulus Venetus peregrinationes te-
xant, & itinera deſcribant ad ultimos uſque extenſa Indos, tam ad me-
ridiem quàm ad ſeptentrionem expoſitos: ſat eſſe duximus, ſi ſimplicio-
ri lectori obiter indicauerimus, quem mundi locum hæc uel illa præ-
cipua occupet regio, & quo pelago, qua plaga, quoque itinere ad eam
pateat acceſſus. Et certe ſi uel id ex hac orbis deſcriptione didiceris, ut fa-
ciem eius & ſitum in genere memoria teneas, hoc eſt, ut ſcias quomo-
do terra ipſa mari mediterraneo interluitur, & hoc ipſo Aphrica ab Eu-
ropa ſciungitur: Tanai fluuio Europa ab Aſia diſterminetur, mari ue-
ro Rubro Aphrica ab Aſia ſecernatur, terram non uſque adeo ad me-
ridiem expoſitam quin nauibus circumiri poſſit, à ſeptentrione uero
id minime fieri poſſe, quum terra ipſa fere ad polum arcticum porre-
cta pateat, habeatque ſuos indigenas: item ob uarias maris irruptiones
plurimos emerſos ſinus, ut eſt ſinus Adriaticus, Arabicus, Perſicus,
Barbaricus, Gangeticus &c. multas enatas inſulas, peninſulas, cherro-
neſos, iſthmos & id genus alias quāplures & uarias terræ facies & figu-
ras, abunde ſatis didiciſti, & quo in hiſtoricis legendis & intelligendis

* plu-

plurimum te iuuare poteris. Alioquin ſi hac generali Coſmographiæ portione deſtitutus fueris, quid quæſo cogitabis, ſi quandoque audieris uel legeris, à Germania inferiori & ab Anglia ad partes Syriæ naues transfretare, præſertim quum Anglia ſeptentrionem uerſus in oceano ſit ſita: Palęſtina uero in oriente terminus ſit maris mediterranei aut per ungariam & Bulgariam, & tandem traiecto boſphoro, mari ſcilicet anguſtiſsimo, per Aſiam minorem terreſtre iter patere ad terram promiſſionis, etiam ſi quibuſdam mare Euxinum & propontis interſint. Quid præterea apud te cogitabis, ſi quandoque legeris Venetos per ſinum Adriaticum, & per mare mediterraneum atque Rubrum itinere compendioſiſſimo Calechut petere, Luſitanos uero per altum mare totam Aphricam circuire, & traiecto ſinu Indico, ad Calechut uſque peruenire? Hæc & ſimilia tibi forſan apparent ſitu difficilia, præſertim quod itinera illa non ſis emenſus, & tamen ſunt homini qui in Coſmographia uel mediocriter eſt doctus, compertiſſima, etiam ſi nunquam illas adijt regiones, aut extra patriam ſuam nunquam mouit pedem. Nam hoc primum & præcipuum Coſmographiæ eſt ſtudium, ut ſciamus totius orbis & ſingularum eius partium ſitum, formam & habitudinem. Ex his enim facile licebit cognoſcere, quæ mediæ regiones ſint peragrandæ, ſi ab una prouincia ad aliam longe ab illa diſſitam ſit eundum, aut quo mari, quibusq́ fluuijs illuc ueniri poſſit: denique quanto itineris interuallo inter ſe duæ certæ diſtent prouinciæ aut ciuitates, ſiue una ad Aquilonem, & alia ad Auſtrum ſit expoſita, ſiue una Occidentem, & alia teneat Orientem.

ORBIS FIGVRA

Conuenit inter omnes doctos molem terræ ſphæricæ eſſe figuræ, atque totius mundi occupare centrum, hoc eſt, centrum terræ totius machinæ eſſe centrum. Quo fit ut Hiſpani & Indi ſint antipodes: diſſident enim medio circulo. Vnde omnes homines in terra ſua rectos cum hac ſphæra conſtituunt angulos. Et poteſt eſſe, ut nobis Germanis ex tam multis Indianis inſulis etiam aliqui habitatores ſint antipodes, infra in oppoſito hemiſphærio auerſis reſpectu hemiſphærij noſtri degentes capitibus, medio circulo, hoc eſt, mille ſeptingentis decem & octo milliaribus germanicis à nobis diſſiti. Tanta enim eſt terræ diameter & craſſitudo, quandoquidem ambitus eius continere deprehenditur quinque millia & quadringenta milliaria Germanica, reſpondentibus uni gradui (qui in circuitu terræ ut in cœlo numerantur trecenti ſexaginta) quindecim milliaribus communibus. Commune milliare uoco ſpatium terræ quod mediocri greſſu duabus horis confici poteſt. Vnde aduertere licet, etiam latiſſimos & altiſſimos montes qui in orbe reperiri poſſunt, terræ rotunditati minime obſtare, quum nullius ferè ſint momenti ad tantam terræ molem. Patet etiam ſi terra undique à mari eſſet ſegregata, & ſolo aëre circumſcripta,

poſſet

poſſet ab homine circuiri in mille & octoginta diebus, hoc eſt, ferè in tribus annis, ſi cotidie iter quinque milliarium conficeret: ſed quum mari ſit immerſa et minima eius pars enatet, iam id non licet. Patet quidem homini iter pedeſtre ab Hiſpania per Galliam, Germaniam, Vngariam, Græciam, Syriam, Babyloniam, Perſiam, & cætera, uſque ad extremas Indiæ partes: ſed ulterius naui filum huius itineris perficiendum eſt, quouſque per oppoſitum Hemiſpherium per tam uarias ſcilicet Indianas inſulas tandem circulo completo, ad Hiſpaniæ litora perueniatur. Quando igitur mappam ſeu terræ deſcriptionem intueris, non imaginaberis ſuperficiem terræ eſſe ſic planam, ut in tabula eſt proiecta: ſed duas eius extremitates recuruata tabula in ſphæræ figuram, cogitabis eſſe connexas: ut qui eſt in Zipangri inſula, quam uides longe ultra Hiſpaniam in alto mari expoſitam, ſimul ſit circa extremas Indiæ oras, id quod uel ex ipſo numero longitudinis, quem circa æquatorem deſcriptum uides, colligere poteris. Nam ut extremus meridianus circulus Indianus habet C C L X. ita meridianus qui Zipangri inſulam ab occidente circumſcribit, habet C C L X. quum ſint unus & idem circulus, & mox ſequens meridianus habet C C L X X. Et quoniam in hunc numerum incidimus, obiter indicabimus quid præſeferat. Solent mathematici terram ſicut & cœlum duplici metiri uia, ſecundum longum & latum. Latitudo attenditur à polo in polum, ſeu potius ab æquatore ad utrunque polum. Et nos hunc latitudinis numerum ſignauimus in utraque tabulæ extremitate tam ad dextram quàm ad ſiniſtram, numeris ab æquatore incipientibus & per decem diſcretis. Longitudo uero numeratur ab occidente in orientem, cuius initium Ptolemæus conſtituit in ultimis finibus Hiſpaniæ & Mauritaniæ. Et quanto regio uel ciuitas aliqua longius ab hoc initio & meridiano circulo uerſus orientem diſtat, tanto maiorem dicitur habere longitudinem. ut Calechut habet in longitudine circiter centum & quinque gradus, qui per quindecim multiplicati, oſtendunt Calechut M. D. L X X V. milliaribus Germanicis à primo diſtare meridiano, ſi gradus acceperis æquatoris, hoc eſt, ſi gradus longitudinis numeres in parallelo Calechut, qui parum differt à parallelo æquatoris. Numerus igitur ille uerſus orientem extenſus, continuo creſcit donec tandem completo terræ circulo ad primum recurrat meridianum. Nam ubi primus longitudinis gradus incipit, ibi finem habet C C C L X. gradus.

TERRAE DIVISIO.

PRæter zonarum ac climatum diuiſionem, unde dierum noctiumque potiſſimum colliguntur longitudines & contractiones, uetuſtiores Geographi terræ molem ſeu habitabilem ſuperficiem in tres diuiſerũt partes, nempe in Europam, Aphricam & Aſiam, quæ in ſua uaſtiſſima excurſione Indiam quoque ipſam complectitur, etiam ſi bona orbis pars illis nondum eſſet cognita. Nam multæ regiones orientales ultra C L X X X. meridianum (ad quem Ptolemęus ſua exploratione peruenit)

nit) ſitę ueteres latuerunt, niſi forſan per Alexandrum Magnũ, qui O-rientem aperuit, nonnihil de extrema India occidentalibus innotuerit. At hodie qualis illorum regionũ ſit facies, & quanta maieſtate magnus Cham, Tartarorum ſcilicet Imperator, illis terris præſideat, Paulus Venetus & Haytonus edocent. Sic ſi ad Auſtrum ſpectes, magna pars terræ noſtra tempeſtate explorata eſt, aut ſaltẽ circunnauigata, quam Ptolemæus ut incognitam reliquit: ab Hiſpanis uero quum in orientem nauigio contendunt, obambulatur & circuitur, ut paulo poſt differemus. Quin & in oceano occidentali ferè nouus orbis noſtris tẽporibus ab Alberico Veſputio & Chriſtophoro Columbo, multisꝗ aliis inſignibus uiris inuentus eſt, qui non abs re quarta orbis pars nuncupari poteſt, ut iam terra non ſit tripartita, ſed quadripartita, quum hæ Indianæ inſulæ ſua magnitudine Europam excedant, pręſertim ea quã ab Americo primo inuentore Americam uocãt. Europa terminos habet ab oriente Tanaim fluuium, Męotides paludes quę eum fluuiũ recipiunt, & pontum: A meridie mare mediterraneum, quod apud Gades primum anguſtũ, nec amplius decem millibus paſſuum patẽs, terras aperit atꝗ intrat: ſed illico latiſſime diffunditur, & in orientẽ ad Syriam uſꝗ extenditur, inſulas magnas & paruas ſine numero efficiẽs: id quod tibi typus noſter pro ſua mediocritate ſatis oſtẽdit. Intuere igitur eũ diligenter. Porrò ab occidente habet ab Europa terminũ oceanum magnum, & à ſeptentrione oceanum Britannicum. Oritur Tanais non à montibus, ut antiqui ferunt, quum ducẽtorum milliariorum ſpatio circa Moſcouiam, in qua Tanais fontes uiſuntur, nulli montes inueniantur, ſed latiſſimi ibi ſunt campi, & multæ paludes. De hac re late differunt in hoc uolumine Mathias à Michou, & Paulus Iouius. Inſigniores regiones Europę ſunt Hiſpania, Gallia, Germania, Anglia, Scotia, Dacia, Norbegia, Ibernia, Italia, Pannonia, Illyris, quæ hodie ſunt Sclauonia, Carinthia, Boſna, Croacia, Coruatia &c. Poſt Germaniã ſequitur Sarmatia, quæ noſtro æuo in plurimas abiit regiones, nempe Poloniã, Lithuaniam, Liuoniã, Moſchouiã, Ruſſiam, Podoliam, &c. Poſt Pannoniam ſequitur utraꝗ Mœſia, & Thracia, quæ hodie ſunt Raſcia, Seruia, Tranſſyluania, Bulgaria, & Valachia: itemꝗ Macedonia, Epirus, Achaia, & reliquæ Græciæ partes Europæ annumerantur. Hę ſunt ferè omnes & præcipuę Europæ partes, præter inſulas quaſdã & peninſulas, ut ſunt Britannia, quę hodie eſt Anglia, Dacia, Suetia: et in mari mediterraneo, Maiorica, Minorica, Corſica, Sardinia, Sicilia, Cãdia, quę & Creta &c. Hæc itaꝗ Europa licet cõparatione aliarũ terræ partiũ ſit parua, eſt tamen cultiſſima & populoſiſſima, ut etiã in ea re excedat totam Aphricã, non obſtante quod illa in triplo aut quadruplo ſit maior. Nã eſt tota habitabilis, præterquam in exigua parte, quę ſcilicet ad ſeptentrionẽ uergit ubi propter frigoris uim habitari nequit. Habet multitudinem pugnacem, & quæ agros colat, & quæ urbes quoꝗ contineat. Affert fructus optimos uitę neceſſarios, & metalla quæcunꝗ uſui ſunt. Similiter pecudum mitium exhibet copiam: at beſtiarum ferarumꝗ habet raritatẽ. Odores & lapil-

los

los magni ſumptus extrinſecus petit. Inſignior fluuius Europæ eſt Danubius, qui & Hiſter, originē ducens ex Sueuia Germaniæ, labens per utrancꝫ Pannoniam & Valachiam, & tandem ſexaginta nauigabilib. auctus fluuijs, & ſeptem magnis oſtijs in mare Ponticum ſupra Cōſtātinopolim ſeſe exonerat, Mōtes uero inſigniores habet Europa, Pyreneos & alpes, Syluas aūt, Herciniam & Bohemicā, etiam ſi illa Herciniæ à quibuſdā annumeretur. Hæc in genere de Europa dicta ſufficiāt.

DE APHRICA.

APhrica altera pars orbis ad meridiem expoſita, & magnis ſolis ardoribus obnoxia, terminatur ab occidente mari Atlantico, à meridie oceano Æthiopico, à ſeptentrione mari mediterraneo, & ab oriente Nilo flumine, ſeu potius ut Ptolemæo placet, mari Rubro. Inſigniores eius regiones ſunt Mauritania, Tinganica & Cæſarienſis, Aphrica minor, Numidia, Libya, Cyrene, Ægyptus, utracꝫ Æthiopia, & Troglodytarum regio, prȩter mediterraneas quaſdam alias regiones nobis incognitas. Verum hodie hæc nomina ferè omnia præter Ægyptum euanuerunt. Nam loco prouinciarum maritimarum ſucceſſerunt Mauri, Barbaria, regnum Marochi, regnum Feſſa, regnum Thuneſij, quod ferè è regione Siciliæ in Aphrica locum habet, regnum Nubiæ ſub Ægypto, regnum Gambræ in litore oceani occidentalis, regnum Melli & Nebeorum ad meridiem, de quibus & alijs Aphricæ meridionalioris maritimis prouincijs, ex nauigationibus Cadamuſti plurima diſces. Neſcio ſi hodie Aphricæ interiora loca ſatis ſint explorata, & à doctis cognita. Id unum omnes geographi fatentur, pleracꝫ Aphricæ loca inculta, & aut arenis ſterilibus obducta, aut ob cœli ſitum humanæ habitationi incommoda, multo denicꝫ uenefico animalium genere infeſtata, ut uniuerſa regio magis ſit uaſta quam frequens, ſed ubi incolitur eximie fertilis eſt. Cōtra meridiem plurimum eſt deſerta ob nimios ęſtus: quà uero Europam ſpectat, frequentior eſt illi cultus. Eximia agrorum fertilitas, utpote qui locis quibuſdam centeſimo fœnore cultoribus reddunt meſſem. Mirum eſt quod de Mauritaniæ ubertate dicitur, eſſe in ea uites, quas duorum hominum complexus capere non poſſit, uuarum racemos cubitales, arbores circa Atlantem proceritate inſigni ac enodi. Sed omnium nobiliſſima citrus, Romanis delitijs inſerta. Alit Aphrica elephantos & dracones, qui ipſis beluis inſidiantur, ſuocꝫ complexu enecant leones, bubalos, id eſt boues ſylueſtres, pardos, capreas & ſimias multas. Herodotus quoque cornutos aſinos ibi naſci aſſerit. Interiorem Aphricam inhabitant Nigritæ: & hæc quidem torret ſolis aſpectu & uicinitate. In medio eſt arenoſa, ad orientem deſerta, circa occiduum montoſa. Habet gentes non paucas, diuerſo uultu, & ſpecie horribiles. Regem ex ſacerdotibus creant, qui omnia facere debet iuxta patrios mores. Plures ſolis propinquitate nudi agunt, ouillis pelliculis pudenda obtegunt: alij omnino pecorum ueſtiuntur pellibus. Pecuariam rem uulgo exercent, & ſunt pecora puſilla admodum duri hirticꝫ uelleris

ris. Milij hordeiq́ frequens eſt apud illos uſus, unde etiam potum con ficiunt, cæteris carent frugibus præter raras palmas. Quidam herbis ui ctitant, tenuioribusq́ harundinum radicibus. Hodie præſidet illis, ut Marcus Antonius Sabellicus ab ipſis locorum indigenis ſe accepiſſe di cit, Prætoianes, ſeu ut uulgo aiunt, presbyter Ioannes, quem illi Giam, i d eſt, potentem uocāt: nam aiunt, illū imperare ſexaginta duobus regi/ bus. Garma eſt urbs regia, quæ non muris, ſed tabernaculis in ordinē digeſtis, ex ſerico, byſſo & purpura intextis extructa eſt. Bina meſſis eſt illis, & bina æſtas. Agnoſcunt etiam Chriſtum qui ubiq́ terrarum ſu- os habet cultores: ſed quicquid Libycarum gentium ab hac Aethiopia eſt uſque ad occidentē, omnes Mahumeti impietatem colunt, uiuuntq́ eodem cultu quo barbari qui in Ægypto ſunt, & appellantur Mauri. Nugantur etiam quidam circa originem Nili habitare pygmæos, qui cubitum non excedunt, hominibus in figura perſimiles: recte incedūt, imperfecte loquuntur: tertio anno generant, & octauo moriuntur: uſu rationis carent, non colūt iuſtitiam, uerecundiam aut honeſtatem, ideo non homines ſed bruta cenſentur. Inſignior & maior Aphricæ fluuius, & toto orbe celeberrimus, eſt Nilus, quem quidam aiunt oriri ex fonti/ bus in extremis Æthiopiæ finibus, ferturq́ per plures & uarias regio/ nes, faciens plures inſulas, unam autem inſignem Meroem nomine per quam & Ptolemæus ducit parallelum, qui finis eſt climatis primi atq́ initium ſecundi. A ſolſtitio æſtiuo uſq́ ad æquinoctium immēſa aqua/ rum mole ſingulis annis inundat, & adeo totam Ægyptum adducto li- mo fœcundat, ut ſegetes quatuor aut quinq́ exactis menſibus, ad meſ/ ſem redeant. Et interim uulgus ab operibus uacans, otioſum indulget epulis ac uoluptati: & pecora in ſtabulis recluſa nutriuntur. Proinde ex incremento huius fluuij Ægyptij uim aut penuriam futurarum frugū præuident. Nam quum Nilus duodecim cubitis tantum excreſcit, Ægy ptus famem ſentit. In tredecim cubitis etiam annum eſurit: ſed quatuor decim cubiti hilaritatem adferunt: quindecim ſecuritatem, ſedecim deli tias: quod iuſtum fertur eſſe incremētum. Et quū huiuſmodi Nili inun/ dationes agrorum limites confunderent, nunc minuendo, nunc mutan do aut delendo ſigna quædam, quibus proprium ab alieno diſcerneba tur, iterum atq́ iterum mēſurari eam terram oportebat: & ſic primi Ae gyptij dicuntur inueniſſe artem geometriæ. Sunt in hoc fluuio crocodi li: qui quum ex ouo ſimili ouo anſerino prodeant, creſcunt tamen: longi tudine uitæ ad ſedecim cubitorum magnitudinem. Lingua carent, dor/ ſum ſquamoſum habent præcipua duricie, ut nullo tormenti ictu poſſit uulnerari. Homines & animalia terreſtria flumini appropinquantia un guibus diſcerpit. Habet quoq́ Aphrica montes plurimos & maximos inter quos præcipuus eſt Atlas, qui è media arenarum uaſtitate conſur gens, ultra nubila caput erigit: & pars quæ ad oceanum extenditur, ma/ nat fontibus, nemoribus inhorreſcit, & rupibus aſperatur: non eſt ta/ men herbida ſed nuda humo. Quà uero Aphricam ſpectat minorem, eſt opimus, naſcentibus ſponte frugibus, arboribus opaciſſimus, quæ

ueſti/

ueſtiuntur lanugine ſericis uelleribus nihilo uiliore. Vertex eius ſemper eſt niualis.

DE ASIA.

ASia tertia pars orbis, terminatur ab occidente ad Europam & Aphricam, hoc eſt ad Tanaim & Mæotides paludes, & iuxta Aphricam ad mare Rubrum: à meridie uero habet mare Indicum maximum, & à ſeptentrione mare congelatũ, ſeu Scythicum: porrò ab oriente oceanum orientalem. Hæc pars orbis maior eſt Europa atq; Aphrica, & habet regiones prouinciasq; innumeras, regna & imperia multa atq; potentiſſima, montes & fluuios celeberrimos, uaria genera animalium & terræ naſcentium, quæ in alijs orbis partibus non inueniuntur. Nam Arabia deſerta in quadam conualli fert balſamũ: & in altera Arabia quæ propter fertilitatem & fructuum copiam felix nominatur, producit calamũ, myrrham, thus, caſiam, cinamomum, ligna odorifera, & reſinam ſuauiſſimi odoris, ut etiam mira fragrantia ex illa regione ſpiret ad eos qui in mari à longe adueniunt. Qui uero intra regionem degunt, propter nimiam rerum fragrãtiam ac intolerabilẽ in ſenſibus percipiunt ſtuporem, ut cogãtur etiam illam leuare bituminis ſuffitu & hirci barba. Abundat quoq; hæc regio auro optimo, ut etiam inter terræ glebas temere iacentes aureæ maſſæ glãdium magnitudine reperiãtur. Ganges fluuius Indiæ nominatiſsimus alit crocodilos & delphinos, aliasq; horribiles beluas. Inueniuntur illic plurimi elephantes, & aues ad imitandum humanæ uocis ſonum dociles. Mare quoque illud infundit litoribus gemmas & margaritas. In ſyluis uero inueniuntur lauri & baccæ. Eſt illic magna uis ſerpentum, ſquamis fulgorem auri reddentium. Circa litora Taprophanæ, quam hodie Sumatram uocant, uagantur paſſim cete, animalia monſtroſa, & tantæ magnitudinis, ut colles quidam litoribus aduecti uideantur, quorum dorſum longo ſpinarum tractu exaſperatur. Infeſtiſsima ſunt ambulantibus in litore, ut nemo facile ex eorum faucibus effugere poſſit, ſi uiſus ab eis fuerit. Habẽt tantos hiatus, ut ſæpe nauem cum hominibus deglutiant. Iaua inſula habet ſyluam nucum muſcatarum. Mare Caſpium gignit criſtallum & iaſpidem. Hircania habet in ſyluis tigres. Habet hoc animal multas maculas, & eſt miræ uelocitatis, ut etiam nihil adeo antecedat quod non illico aſſequatur. Eius potentia maxime prædicatur, quando maternis curis incitatur. Niſi enim raptores mox in mare præſidio fuerint, nullus aſtus uel fuga quantalibet liberat. Bactriana ſicut & Arabia nutrit plurimos camelos. Eſt animal hoc oneri ferendo accommodatiſſimum. Sitim in quatriduum tolerat, & quum occaſio bibendi data eſt, reſarcit omnia præterita deſideria. Turbulentas aquas captat, puras refugit. Cholchorum regio mel amarum producit, Babyloniæ regio crebris icta fulminibus, ex ſcatebris illis euomit bitumen ad lateres ædificiaq; opportunum. In Margiana & Aria aiunt ſæpe reperiri uitem, cuius ſtipitem duorum uix hominum ulnæ complectantur: racemum uero duo

rum cubitorum longitudinem implere. Illic etiam uinum ad tres hominis ætates, id eſt, in nonageſimum annum perdurare, idq́ʒ in uaſis mini me picatis. India terra ſaluberrima bis in anno metit fruges, fert cinamomum, piper, & calamum aromaticum, ebenum arborem, pſitacum auem, monocerotem beſtiam, & beryllos, adamantes, carbunculos, margaritas, & alias gemmas. Caucaſus mons Indiæ ea fronte qua ſoli obuerſus eſt, habet arbores piperis, quas ad iuniperi, uel ſecundum alios, ad hederæ ſimilitudinem fructus ſuos edere ſcriptores tradunt. Sed quid pergo iſta enumerare? quum Marcus Venetus, & Ludouicus Vartomannus illarum regionum noſtra ferè tempeſtate exploratores fuerint, & luculentiſſime conſcripſerint quid in Oriente uiderint: is quidem in India citeriori, & præſertim in Calechut: ille uero in India ultima, & magni Cham latiſſimo imperio. Lege libros ipſorum, quos in ipſo uolumine ſimul collegimus & mira inuenies.

NAVIGATIO AB EVROPA AD CALECHVT Indiæ emporium nominatiſſimum.

NEque hominum memoria, neque Antiquorum literis proditum eſt, nauigationes illas in oceano factas, quæ noſtro tempore fieri cœperunt. Ptolemæus quidem & Strabo, ambo inſignes & toto orbe celeberrimi Coſmographi, neſcierunt ultra Hiſpaniæ & Aphricæ occidentalia litora terram aliam, præter Gades & Fortunatas inſulas, quę & Canariæ, reperiri. Nec ulli alij mortalium poſt hos inſignes uiros quicquam conſtitit de innumeris & maximis illis inſulis, quę medio itinere inter Aphricam occidentem uerſus, & Indiam in oceano, noſtro æuo ſunt inuentæ. Sed nec apud ullum autorem inuenies mortales unquam auſos, ut ſeſe committerent pelago illi uaſtiſſimo, quod ab occidente per meridiem in orientem ducit: immo putarunt Aphricæ terram uſque adeo uerſus meridionalem polum protenſam, ut ob immenſa frigora non liceret hac parte ſicut nec per ſeptentrionem nauem circunducere in Orientem. Quippe qui in hac fuerunt ſententia, ut exiſtimarint terræ molem, præſertim in Aphrica, æque uerſus meridiem ab undis denudatam & habitatam ut in plaga ſeptentrionali. Nam diuiſerunt eam in quinque zonas, ex quibus duæ circa polos deſcribuntur, frigidiſſimæ quidem, quod maxime abſint à uia ſolis, & propterea à paucis habitentur hominibus, hisq́ʒ ſylueſtribus, præſertim ea quæ ſubeſt polo arctico. Nam ſub polo antarctico compertum eſt nullam eſſe terram, ſaltem ſolidam & continentem. Aliæ duæ zonæ temperatiſſimæ habentur, quæ ſcilicet ſequuntur frigidas zonas, quia non nimio frigore rigeſcunt, nec nimio ſolis calore exuruntur, quum limites habeant circulos arcticos atque tropicos, quibus interiacent. Arcticum circulum quidam aiunt eſſe quem urſa maior priore deſcribit pede. Alij uero intelligunt circulum quem polus zodiaci reuolutione primi mobilis deſcribit. Et diſtat is circulus XXII. gradibus & dimidio à polo. Tu ſi uolueris, poteris eum ſignare in mappam noſtram.

Nam

Nam habet locum ferè inter ſexageſimum & ſeptuageſimum paralle/lum. Sic enim licebit uidere quas regiones ſibi uendicet zona illa tem/perata, quam complectuntur includuntq́ circulus arcticus & tropicus cancri. Porrò ſi circa polum antarcticum etiam inter parallelum ſexage ſimum & ſeptuageſimum circulum antarcticum pinxeris, qui unà cum tropico capricorni alteram continet temperatam zonam, uidebis in ea ferè nullam eſſe terram continentem, ſed mare duntaxat & inſulas quaſdam hinc & hinc per oceanum ſparſas, atque portionem aliquam ex interiori Aphrica in ea extenſam. Cæterum quintam zonam aiunt eſſe inter utrunque tropicum, & hæc ob ſolis continuos ardores uoca/tur zona torrida ægreq́ eſt habitabilis. Non eſt igitur, ut priſci puta/runt, Aphricam in Auſtralem frigidam & intemperatam zonam uſ-que adeo excurrere ut ob id orientalibus minime pateret per mare ac/ceſſus in occidentem, aut contrà occiduis in oriētem: quum hodie à Lu/ſitania frequens ſit nauigatio in Indiam & uiciniores orientis partes: nō quidem per mare mediterraneum, quum id ducatum nequeat præſta/re nauigantibus niſi uſq́ ad Aegyptum & Syriam, non autem in Ara/biam, aut Perſiam aut etiam Calechut: ſed per oceanum orbis circuitur meridianus, prętereunturq́ multa regna, prouinciæ, populi, terrę & in/ſulæ, donec tandem perueniatur ad ſinum barbaricum, & hinc ad ſi/num Arabicum atque Indicum. Quod ut ſanius intelligas, aduerte ta/bulam terrenæ deſcriptionis, & ducam te ab Hiſpania in Calechut inſi gne emporium Indię, non quidem proximo itinere, quod eſt per mare meditetraneum, & deinde per Arabiam aut mare Rubrum, tandemq́ per ſinum Indicum, iuxta quem Calechut ponitur: ſed per oceanū pri/mo occidentalem, deinde meridionalem, & ultimo indicum, quod iter hodie à Portugallis frequētatur, & ab Aloyſio Cadamuſto primi libri autore perquam diligēter deſcribitur. Primum itaq́ quum Hiſpani in Indiam traiecturi ſunt, petūt Portum ſanctum, Mederā, & ſeptem Ca/narias inſulas, quę olim Fortunatę dictę ſunt, Hiſpanis ferè omnes ſub iectæ. de quibus habes quarto, quinto, ſexto & ſeptimo capite nauiga-tionis Aloyſij. Hinc nauigatur ad Caput album, portum continentis Aphricæ, ubi eſt poli eleuatio XIX. graduum. Lege de hoc portu ca/put nonum Aloyſij. Relicto Capite albo & inſulis adiacentibus, ueni/tur ad regnum Senegæ, quod ſic uocatur à fluuio Senega, qui pręterla/bitur & irrigat ferè totam Æthiopiam, diſterminatq́ Azenagos à pri/mo Æthiopū regno: de quo in XIIII. capite Cadamuſti. Haud longe ab ora huius fluminis eſt Caput uiride, promontoriū inſigne, ſub eleua tione poli XIII. graduū, quod Ptolemęus uocat promontoriū Æthio pū: de quo inuenies multa capite trigeſimoquinto. Relinquitur etiā ad dextram in alto mari inſula, quam Hiſpani appellarūt Boni uiſus, quā nos è regione Senegæ fluuij ſignauimus. Relicto Capite uiridi ducto/re Auſtro peruenitur ad oſtium fluuij Gambræ, à quo regnū Gambrę denominationem habet, fluitq́ per anfractus & ambages multas, ut al ter Męandrus. Hinc nauigātibus offertur caput Sagres, ac deinde tran

ſito

ſito regno Melli,peruenitur ad caput Bonæ ſpei,quod corrupte & Hi-ſpanice De bona ſperantza quidam appellant:& tenet extremā Aphricæ uerſus meridiem partem, quam Pomponius frontem Aphricæ appellat. Nam hinc nauis ſenſim redit uerſus equatorem,ubi ſcilicet eſt regnum Melindæ, & Troglodytarū regio:apud quos eſt aurifodina quā Zaphallā uocant, inſula ſcilicet haud longe à ſinu diſtans Arabico:ubi etiam eſt inſula Achiloa ſeu aquiloa, quam tamen alij uocāt Chiloam, & diſtat ſexaginta leucis à Zaphalla, uicinior quidem Arabiæ quàm Zaphalla. Omitto multa alia capita litorum,inſulas & prouincias,quæ nullibi non occurrūt in tam uaſto pelago, & ſigno duntaxat celebriora loca. Traiecto uero ſinu Indico, peruenitur ad Chalechut, nobile illud Oriētis emporium,quod toti fermè mundo mittit aromata,etiā ſi pauca illic creſcant. Numerātur itaq; à Portugallia ad Calechut mille & octogintæ leucæ, reſpondentibus uni leucæ quatuor milliaribus Italicis: non quidem recto itinere,ſed in Auſtrum deflexo. Alioquin ſi ex mari mediterraneo mox liceret abſq; magno terræ ſpatio intrare mare Rubrum,longe proprior nauigatio eſſet per mare illud,quàm per oceanū, id quod oculorum iudicio facile deprehendere poteris,ſi utrunq; iter in mappa aduerteris. Veneti quidem quum ſoli ante triginta annos Europæ præſertim occidentali aromata ſuppeditarent, priuſquam illa nauigatio à Luſitanis eſſet adinuenta, à ſinu Adriatico per mare mediterraneum Alexandriam adierunt,quæ iuxta Nili oſtia ſitum habet,& hinc aliquo ſpatio terræ emenſo,per mare Rubrum ad Calechut uſq; peruenerūt,itinere quidem breuiori,& quo commodius haberi nequit. Hæc uolui ſimpliciori lectori paulo uerboſius indicare, non ignorans Geographicarum,ſicut & aliarum mathematicarum rerum inexperto nihil ſatis dici poſſe. De alijs ciuitatibus,prouincijs,& inſulis,quæ ultra & citra Calechut ab Aloyſio & Vartomāno ſitæ deſcribuntur,nō eſt quod hic multa ſcribam, quum illi duo uiri ſatis exprimant, quot leucis, aut quanto ſpatio ad illam uel illam prorogentur plagam. Nos tamen ſitum Ormi inſignis inſulæ indicauimus, nempe ſub ſinu Perſico iuxta tropicum cancri inſulæ ueſtigium ponentes, Gulphal inſula ponitur in ſinu ipſo Perſico, id quod apud Cadamuſtum legis capite ſeptuageſimo primo,at nos nullum illi in mappa fecimus ſignum.

NAVIGATIO CHRISTOPHORI COLVMBI ET Alberici Veſputij ad nouas inſulas.

CElebratur Alexander magnus toto orbe terrarum, quod primus ferè penetrarit aperueritq; Orientem, non nauigio,ſed pedeſtri & tutiori itinere in illum deductus. Verum parua erit laus illius,ſi comparetur uiris illis qui noſtro æuo maria etiam incomperta ſulcare tentarunt,& occidentem ſua exploratione aperuerunt,innumeras inſulas hominibus & opibus plenas in uaſtiſſimo mari adinuenientes: de quibus hactenus nulli mortalium quicquam conſtitit à duobus millibus annorum & ſuprà,niſi fortaſſis Indis orientalioribus & uicinioribus manſiones illæ hominum compertæ fuerint. Nemo inter doctos non putabat

bat totam aquarum uim à principio creationis in illud pelagus teiectã, & aquam ipſam illic in magnam coaceruatam molem, ut poſſibile non fuerit ibi aridam quoquomodo apparere: ſed falſi ſunt omnes qui in hac fuere ſententia, quum nullibi non in mari emineant inſulæ, ſiue ad occidentem ieris ſiue ad orientem ſiue meridiem luſtres ſiue ſeptentrionem. Inſulas occidentales nempe Hiſpanam, Ioannam, Spagnollam, Cubam, Iſabellam, Antiglias, Canibalorum terram, Americam, & reliquas incognitas terras primi mortalium adinuenerunt Chriſtophorus Columbus & Albericus Veſputius, labores innumeros exantlantes, dum hinc inde per uaſtiſsimum & ſæuiſſimum æquor uagantes, & innumera pericula ſubeuntes, nouas contendunt quærere terras, etiam longiſſime à patrio ſolo abducti, quippe qui adeo in meridiem digreſſi ſunt, ut polus antarcticus illis triginta trib. ſuſtolleretur gradibus, ſub qua eleuatione etiam inſulam inuenerunt in ampliſſimo ſitam mari, & Melcham appellatam. Reliquas uero pro maiori parte inter utrunque repererunt tropicum, tametſi non paucas etiam citra tropicum cancri deprehenderint. Porrò qui mores, & quis uiuendi modus ſit illarum terrarum indigenis & incolis, non eſt quod hic referam, lege nauigationem Columbi, quam inuenies pagina ſexageſima quarta, & item nauigationē Veſputij, pagina LXXXVI. & quatuor eiuſdē nauigationes, pagina CXI. & edoceberis hæc omnia. Poteris etiam aduertere ſi orbis deſcriptionē adhibueris, qua linea, & quo itinere nauigationes ſuas ab Hiſpāia in nouas inſulas inſtituerint, quę mirabilia experti ſint.

CVRSVS PEREGRINATIONIS LVDOVICI Vartomanni patritij Romani ad partes Indię.

ITer quod Vartomannus ad regiones Orientales fecit, fuit, tale, Ab Italia per mare mediterraneum ad Aegyptum primo demigrauit, & hinc per litus eiuſdem maris uerſus ſeptentrionem conſcendens, ad Berytum, Tripolim, & Antiochiam, quæ ferè omnes ſunt maritimæ, peruenit: & ab Antiochia paululum uerſus Orientem digrediens, Damaſcum adijt. Hinc itinere quadraginta dierum & noctium ad Mecham conceſſit, quæ urbs in Arabia deſerta quadraginta mille paſſibus, hoc eſt,: magna dieta à litore maris Rubri, præſertim ab oppido Zida, quod portus eſt maris elegans, ſita eſt. Pertranſijt tamen medio itinere urbem Medinam, in qua gens cæca Saracenorum ueneratur corpus Mahumetis ſui. A portu Zida per mare rubrum uenit ad Aden Arabiæ felicis urbem pulcherrimam & famigeratum emporium: luſtratiſque multis Arabiæ urbibus, commiſſus pelago, ut ad Perſiam nauigaret, tempeſtate iactatus peruenit in Aethiopiam, & illinc abſcedens in Perſidem uelificauit, ubi multis conſpectis urbibus, ad Ormum ciuitatem & inſulam inſignem ſe tranſtulit. Ab hac rurſus ſoluens, ad Cambaiam Indiæ urbem haud procul ab Indo fluuio poſitam conceſſit. Et digrediens ad alias uiciniores urbes, nempe Ceul,

Cano-

Canonor, Decham, & alias quaſdam: tandem ad Calechut peruenit. Et ab hac in ulteriorem profectus Indiam, uiſis uarijs urbibus, atque multis inſulis, præſertim quæ ſpecies mittunt aromaticas, poſtliminio redit ad Calechut: & hinc cum Luſitanis in Europam reuerſus, ad Hiſpaniam peruenit, & tandem ad Italiam patriam ſuam. Marci Pauli Veneti iter hic non duxi explicandum, quum ferè nullam ſignarit prouinciam, quam pertranſierit præter Armeniam, & quaſdam circumiacentes regiones, ad quam traiecto Boſphoro & Euxino mari peruenit. Ab Armenia uero quas regiones permeauerit, donec ad extremos Schythas, qui hodie ſunt Tartaria magna, peruenit, non ſcribit: rediens tamen ab oriente ad occiduas partes, ſignauit plures. Id unum ex ſententia agit, ut nobis diligenter deſcribat Orientem, tam terram continentem quàm inſulas meridionales & orientales, potiſſimum quicquid locorum eſt ſub ditione magni Cham. Præsbyteri quoque Iohannis facit mentionem, quippe cuius regnum conterminum ait imperio magni Cham, quum tamen cæteri ferè omnes regem illum in Aethiopia Aphricæ haud longe à Trogloditis dominari aſſeuerent. Sic enim habes apud Aloyſium capite ſexageſimo, nempe presbyterum Iohannem in Aphrica circa regnum Melindæ confinem eſſe Sultano. Idem ſentit Ludouicus Vartomannus libro ſecundo, capite decimoquinto. Nndum hunc ſoluendum tibi lector relinquo. Scio & alios quoſdam fuiſſe in hac opinione, qui putauerunt ſedem presbyteri Iohannis fuiſſe in oriente, ſed aliud hodie & certius quidem edocemur.

A

NAVIGATIO AD TERRAS IGNOTAS ALOYSII CADAMVSTI,

Archangelo Madrignano interprete.

CAPVT PRIMVM.

QVVM ego Aloyſius Cadamuſtus è Venetis patritijs primo animũ induxerim ſulcandi eius Oceani,qui à freto Gaditano per inſulas Fortunatas,& Aethiopas inferiores uerſus Auſtrũ tendit: quũq; ibi pleraq; ſcitu cognituq; non indigna deprehenderim,ut fiat teſtatum poſteris,animo mihi hæſiſſe,hactenus incomperta quęrere,& adire inacceſſa,prout rebus memoria ſuppetet,excipiã & proſequar calamo,donec earum memorabilium rerũ quæ uidi,& locorũ quæ coràm adiui,ueram prorſus efficiam hiſtoriam:quæ omnia ſi noſtris conferantur, alterũ profectò orbem efficient. Et ſi ea forte minus ordinate abs me deſcribentur in rerum tantarum uarietate,non ſum tamen defuturus,quin hiſtoriam ueram denarrem, & ubi ferè incredibilia & prodigioſa occurrent, licet uera, temperabo tamen de induſtria, & ſciens citius nonnulla ſum prætermiſſurus, quàm uel minima citra ueritatem relaturus. Primus igitur qui memoratũ Oceanum & Aethiopiam ſupradictam adire eſt aggreſſus, poſt protoparentẽ noſtrum Adam (unius Plinij hiſtoriam excipio) is fuit noſtro æuo illuſtriſſimus D. infans Don Huric natus Luſitaniæ rege illuſtriſſimo Don Ioanne: qui quidẽ *Don Huric* princeps infans,licet ſui nominis præclara,& propè innumerabilia percenſeri poſſent,prudens prætereo omnia in præſens,id unum haud prætermiſerim,

B

quòd Chriſti ſeruatoris noſtri almæ fidei eximie ſtuduit, & nihil magis in uotis geſſit,quàm nomen Chriſtianũ à barbaris & Dei hoſtibus aſſerere; matrimonij expers fuit,adoleſcentiam ſuam caſtitate mira honeſtauit, domi & militiæ ſtrenuus,Mauros ſæpenumero fudit,& bello clarus euaſit. Quum itaq; eius genitor diſſolutionem corporis ſibi imminere conſpiceret,annorũ iam plenus,prius naturæ nõ conceſſit, quàm ſaluberrimis præceptis filium monuerit,ut,uidelicet, ſacratiſſimam Chriſti fidem animo incõcuſſo illibatoq; coleret,nec deeſſet ſuis uotis,quibus inſtituerat Chriſti hoſtes debellare, & ſancto nomini reddere ſubiectos. Adiecit etiam ad hæc,ut Luſitaniæ gentis, & in primis patritiæ Cordatæ meminiſſet: & ut paucis abſoluã, ſæpe dictus illuſtriſs. Don Huric patris monitis libens audiuit: fato iam functo parente, fratre tamẽ patrocinante,qui regno ætatis cõceſſu ſucceſſit. Huic nomẽ fuit Don Daruth, cuius auſpicijs Mauros male accepit, qui id regnũ occupant, *Don Daruth* quod Feſſe dicitur: quod quidem regnũ incipit ab Ampeluſia promontorio Mauritanię,nõ longe à Gadibus,& mari Atlantico alluitur;& uergit ad Auſtrũ. Singulis igitur annis ex inſtituto Mauros laceſſens,celoces ſuas mittebat, quo ad id promontoriũ deuentũ eſt, quod Caput de Non appellatur ab *Caput de Non* incolis,argumẽto, quòd qui ultra dictũ promontoriũ iuere, nõ ſunt regreſſi, & ibi priſci nautæ terminũ ſemper conſtituerant ſuæ nauigationis. Hucuſq; itaq; celoces principis deuenere, nec auſæ ſunt ueterem terminũ excedere. Quæ ubi principi ſunt renunciata,animũ accendunt magis peragrandi orbis. Inſtituit propterea rurſus cœptam prouinciam perſequi,et promontoriũ Capitis de Non aliquando tranſcendere dijs fauentibus:quoniã celoces Luſitanæ omnibus Oceani Liburnicis eximie præſtant. Et quũ iam ad id opus nauandum præſto eſſent nõnullæ celoces , cenſuit non difficulter poſſe nauigare uaſtum Oceanum,cupiens admodum loca hactenus inacceſſa adire, & nouos populorũ Africæ ritus uidere:quibus omnibus exploratis,in prõptu haberet Mauros pro arbitrio profligare,& ſuę ditioni addere. Iuſſit itaq;

a celoces

celoces ternas expediri, cum armamētis, cum etiam cōmeatibus ferè omne genus, quibus uiros ſtrenuos præfecit. Qui dicto principis audientes profecti ſunt, & dictum promontorium Capitis de non, litus haud deſerentes, per centum ferè milliaria præteriere, & quum nihil prēter incultam tellurem, ac omni habitatore uiduam compeririſſent, domum regrediuntur. Quum igitur princeps de nouis populorum Africæ moribus ac locorum ſitibus, ex his nauigationibus nihil adhuc comperti haberet, rurſus claſſem communit omni genere annonæ, & rebus omnibus, quibus hoſtes propulſare quirēt, & ſuos diutius alere, data lege ut tamdiu nauigarēt, donec ſuperiores ſuorum nauigationes per centū & quinquaginta milliaria excederēt, & ultra (ſi eis uiſum foret) progrederentur, quos pro labore tanto innumeris promiſſis onerat. Qui principi obſequentes, uela dedere, & quū nihil nacti fuiſſent niſi uaſtū & ſterile ſolum, rediere. Quibus nō obſtantibus, princeps indies fit auidior nouarum rerum, animusq; accendebatur magis, ut aſſolet, in rebus uetitis: quare iam tertiò mittit, qui terram huiuſmodi explorēt. Et, ut breue faciam, tantiſper annis ſingulis nouos expediuit nautas, donec ab Arabibus cultam terram inuenit, qui in deſertis uitam trahebant: & paulo ultra progreſſi, nouos populos inueniunt, qui Azanegi appellantur, uiri coloris ſubcinericij, de quibus in ſequentibus latius dicturi ſumus. Et poſtremo iam ipſis adnauigantibus, tellus Aethiopum inferioris Africæ, quæ Oceano adiacet Auſtrali, apparuit, rurſusq; indies nouos populos, cum idiomate, tum etiam ritu & moribus differentes nanciſcuntur, ut lectori diffuſius deinceps liquebit. *Azanegi*

CAPVT SECVNDVM.

QVum igitur ego Aloyſius forem Venetijs, quæ urbs mihi ſolum eſt patrium, anno à partu Virginis M. D. IIII. annum agens alterum & uigeſimum: & quum iam ferè noſtri maris, quod mediterraneum appellant, litora omnia luſtrauiſſem, decreui in Celtogalliam iterum contendere, quò aliàs fueram commercij gratia: ea enim eſt regio Galliæ, quæ ab Oriente terminum habet Rhenum fluuium, à Septentrione Oceanum Britannicum, in quem exonerat Rhenus prædictus, & ibi nobile emporium uiſitur, Brugim appellant, nullis emporijs Septentrionalis regionis poſtferendum, & eò lucri cauſa cōtendebam. Quum ergo illò proficiſci decreuiſſem, accinxi me itineri, non quidem multis onuſtus pecunijs: nam pauciſſimi cenſus erant, & Liburnicas, quæ eò tendebant, conſcendi duce Marco Zenone equite ſplendidiſſimo, prius Chriſti nomine inuocato: Venetijs ſoluimus anno Chriſti memorato, Auguſti octaua luce, & proſperis auſpicijs uetus inſtitutum inter nauigandum obſeruantes, iter agentes per certa hoſpitia, hoc eſt, ad conſueta loca applicuimus ſemper, donec in Hiſpaniam deuentū eſt. Et quum ui ingentis tempeſtatis ducti applicuiſſemus ad id promontorium, quod Sacrum Ptolemæus appellat, in Oceanum uaſte prominens, nūc Caput ſancti Vincentij: forte fortuna non longe ab hoc portu princeps infans per id tempus in oppido, cui nomen eſt Repoſera, agebat animi cauſſa. Is ut accepit nos aduētauiſſe, ad claſſem noſtram internunciū mittit uirum, à ſuis ſecretis egregium, Antonium Conzallem nuncupabant, comite patricio Veneto, qui illic conſulem Venetæ gentis agebat, ut diplomata Venetorum principum ſigillo inſignita declarabant, quiq; ſub principe infante ſtipendia merebat. Adiuere itaq; nos ex præſcripto principis, ſaccarum ferētes promercale, ſumptū ex inſula Mederæ, quę Oceano Atlantico innatat, è regione Mauritaniæ: tulere etiam cōmercij gratia ſanguinem draconis, & alia pleraq; ſumpta ab inſulis principis prædicti. Dum igitur de ſaccaro, & alijs mercimonijs ſermo fit inter nos, ut aſſolet merces commutantibus, percunctamur Luſitanos, unde hæc tam præclara eruerint, & regiones locaq; ſciſcitamur: plura referunt, principem ſuum ſubegiſſe gentes innumeras, Chriſtiano nomini hactenus incompertas, unde & ſaccarum, & draconis ſanguis, & alia quàmplurima naturæ cōducentia exportantur: addidere etiā ad hæc, parua

Celtogallia *Brugis* *Sacrum promont.*

A parua eſſe quæ retuliſſent,ſi conferantur cũ alijs rebus, quas præclare dictus
princeps egerat: aperiuntq; nobis hũc principem egregium inacceſſa maria
ſulcauiſſe per internuncios nautas, nouasq; regiones peragratas, domitas
prodigioſas gentes,res miratu dignas repertas:unde innumera lucra compa
rantur,adeò ut ex nummo denos efficias,nullumq; fœnus eſſe,quod lucrum
ſuperet huiuſcemodi. Hæc illi ſedulo denarrabant, mirantibus nobis & ob-
ſtupeſcentibus præ rerum euentu conſpicuo. Ea igitur me inter cæteros ac-
cendunt lucri auidiſſimũ:ſtatui propterea hunc principem coràm adire,ut ſi
forte & nobis ſulcandi dicta æquora poteſtatem faceret: quoniam ſuum eſt
eius freti uectigal, cuſtodit propterea ipſe Gaditanum fretum non incurio-
ſe. Reſponſum habui ab eis,qui claſſem noſtram,ut præfeci,adiuerãt,me nõ
difficulter impetraturum à principe,ut meo deſiderio fiat ſatis: uerùm ſcirẽ
duorum optionem principem daturum, utrum uellem, ſumerem. Conditio
hęc eſt:qui celoces ſua impenſa expedit,ſuoq; periculo agit omnia,is earum
mercium quas ferret, principi quartam det partem, ex uetere inſtituto: aut
princeps ſuo impendio claſſem expediat, quo ad armamenta & illa omnia
quæ tueri poſſunt naues ab incurſu hoſtium, reliqua ageret qui merces du-
cit, & quum rediſſet, principi dimidium daret omnium: & ubi nihil mercis
ex nauigatione allatum fuiſſet,omnem impenſam & operam luderet merca
tor:licet haud dubie conſtet,eos qui illò contendent,conſequuturos lucrum
non mediocre:adiecit etiam principem,ſi qui è Venetis regiones prædictas
inuiſere uoluerint,id facillime conceſſurum, imò fauturum plurimũ: quan-
doquidem ſibi perſuadebat,aromata omne genus, & alia pleraq; inibi nau-
tas reperturos,quæ in primis Veneti ſuper omnem gentem callent adamuſ-
ſim. Propterea principem prædictum adiui, qui me etiam ultra quàm par e-
rat,honorifice excepit, & ea omnia quæ ex relatu ſuorum acceperam, præ-
ſens comprobauit: hoc etiam plus addidit, modo cœptam prouinciam non
B deſererem,ſe ingentiſſimis fauoribus & gratijs proſequuturum hoc celebre
uotum. Quibus auditis,apud me hæc omnia penſitatius reuoluebam, uege-
tam ætatem,habilitatem corporis,uires & ingenium, quæ omnem laborem
ſubire poterant: & peragrandi orbis percupidus, accendebar magis, quum
præſertim nullus è conterraneis meis hæc aggreſſus eſſet,nõ diffidens ex his
magnis laboribus me aliquando, & honorem & emolumentum reportatu-
rum. Decreui prorſus uotum meum abſoluere,percunctaturus primò nego-
tiatores Luſitanos,quas merces magni facerent Nigritæ,Aethiopes, & Au-
ſtraliſſimæ gentes. Redij demùm reuiſum eos, qui Liburnicas in litore habe
bant,& ea quę in Celticam Galliam uehere inſtitueram, uni affini meo com
mendo,& mercatus Liburnicas,quę nauigando itineri facerent ſatis,ad con
tinentem applicui. At naues Venetæ in Galliam uela fecère.

Quando abierint Liburnicæ,& quibus uentis uela fecerint.

CAPVT III.

QVum igitur eò loci me adhuc continerem, quem caput ſancti Vincen-
tij appellãt,aliter promontorium Sacrum, ut præfati ſumus,id gratum
principi admodum fuit,excipiebat me propterea ſolito magis honorificen-
tius,& elapſis quampluribus diebus, iubet celocem armari,quæ uehere do-
lia nonaginta queat: cui præfectus erat Vincentius Lagus incola oppidi cu
iuſdam à dicto promontorio diſtantis milliaria ſedecim. Celocem uero mu-
niunt omni commeatuum genere,& earum rerum pręſertim, quæ nautis ui-
ctum diuturniorem ſuppeditarent. Deorum itaq; implorato auxilio, à pro-
montorio ſoluimus die uigeſimo & altero Martij,anni M. D. V. flante uen-
to Apeliote & Borea: & primo uela dedimus uerſus inſulam Mederæ iter
agentes,eundo ad quartam Lebegij Occidentem uerſus itinere recto: die ui-
geſimoquinto Martij applicuimus Mederæ per portum ſanctum
circiter meridiem. Diſtat dicta inſula à Sacro pro-
montorio ferè milliarijs ſexcentis.

Deſcriptio Portus ſancti, & rerum in eo memorabilium. A

CAPVT IIII.

HAec inſula Sancti portus parua admodũ eſt, utpote quæ uigintiquinque milliarium circuitu patet, circa ſeptimum & uigeſimum annum à nauibus prædicti principis reperta. Hanc Luſitani iuſſu ſui principis incolunt, aliàs à noſtris nunquam cognitam. Huic moderatur Bartholomæus Polaſtrus dicti principis alumnus. Fert hæc inſula innumeras fruges, triticum, ſiliginem, & alia id genus, boues, iuuencos, apros, & in primis cuniculis ſcatet, eſt ibi ſanguis draconis, qui lachryma eſt arboris: nam ſtato anni tempore arbores ferro ſauciant, quæ ubi ſunt inciſæ, anno ſequente gummam emittunt per inciſiões. Gumma uero ahenis decocta & defecata, ſanguis efficitur, quẽ appellant draconis. Eius arbor producit fructum ceraſi inſtar, menſe Martij guſtu eximium, coloris Veneti. Inſulam circumuectis conſtat piſcium ubertatem maximam eſſe in primis dentalium, & oſtrearum. Portu caret, ſtationem uero habet perquam commodam ab omni uentorum afflatu tutam, excipio Subſolanum & Vulturnum, quibus haud tuto nautæ ſe freto committerent, hæc Portus ſanctus appellatur: mel gignit ſuauiſſimum, adeò ut nullibi ſit præſtantius: ceram quoq; producit abunde: nam ibi apum confertiſsima cernuntur examina innumeraq;.

Sanguis draconis

Monchricus portus inſulæ Mederæ.

CAPVT V.

ILlinc die uigeſimo ſeptimo ſoluimus, uidelicet, ab inſula Sancti portus, & eadem die portum Monchricum applicuimus: is eſt inſulæ Mederæ portus, qui abeſt à portu Sancto milliarijs quadraginta, & ni nubes cœlum inumbrauerint, altera alteram uidet.

De inſula Medera, eiusq; præfectis. CAP. VI.

MEdera inſula auſpicijs & opera infantis principis colitur, frequens eſt habitatore. Hæc igitur à Luſitanis incolitur ab annis quatuor & uiginti, aliàs incognita: huic præfecit princeps uiros duos egregios equites: primo nomen eſt Triſtanſeræ, & hic mediæ inſulæ moderatur: alteri Ioanni Gonzalæ, qui inſulæ quod ſupereſt moderandum ſuſcepit. Et huic inſulæ nomen inditum eſt à copia lignorum: id enim indigenarum lingua Medera ſignificat: argumento quòd quicquid inibi erat ſoli, totum id ſyluis opacum condenſiſſimis conſpiciebatur. Operæpretium igitur fuit his qui primò coluere inſulam, ut igni multo compurgarent: qui adeò graſſatus eſt aliquando, ut etiã uiros corripuiſſet, ni properè aquis humerotenus immerſi, ſibi cõſuluiſſent. Nam dictus Ioannes Gonzales, ut ignem euaderet cum coniuge & natis, famem bidui iugiter in aquis tolerantiſſime ſuſtinuit. Igne igitur expurgata inſula, ſemini præparatur idonea. Hæc quatuor è partibus colitur, una appellatur Monchricus, altera Sanctæ crucis, tertia Fonzala, ultima Louis camera. Et licet quamplurimas alias habitationes habeat, hæ ſunt tamen potiſſimæ. Si uiri percenſendi forent, hi proculdubio octingenti eſſent, è quibus ſeligi poſſent equites centum. Inſula circuitu patet quadraginta milliarium, portum non habet, uerùm peropportunas ſtationes: feracis eſt ſoli, licet ſaltuoſa, inſtar Siciliæ, ſcatet tamen frugibus ferè innumeris, legit quotannis tritici ſcaria 30000 Venetorum: deſijt tamen eſſe feraciſſima, licet fertilis adhuc plura producat, nam frequentiore ſemine attrita eſt: quoniam indies aratur, atteritur magis. Regio eſt irrigua fontibus, & amnibus conſpicua, octo uiſuntur ibi, qui inſulam interfluunt: & ibi aquaticæ ſerræ, quibus in aſſamenta ſecantur ligna, & alia id genus efficiunt, ut ſunt menſæ tripodes, quibus ferè Luſitania omnis cõdecoratur eximie, necnon circũadiacentes regiones exornantur. Aſſamenta ibi multijuga uiſuntur, aliàs dedolantur in menſas ex cedro miri odoris, nec abſimiles cupreſſo. Ex alijs fiunt abaci, tripodes, cophini, ſcrinia, & ferè omne genus receptacula, & in primis ex naſſo fiunt pulcherrimæ, quæ quaſi purpurei ſunt coloris. Quoniam uero B

Medera unde dicta

hæc

A hæc inſula frequentioribus irrigatur fluminibus, memoratus princeps ſacca reum harundinetum ibi plantari iuſſit, ex quo ſaccari quamplurimum legit: inde ueniunt ſcitiſſima ſaccara toto orbe præcipua, primæ decoctionis, nec non mixta, & quantum ex aliorũ relatu colligere quiui, indies meliora ſacca ra ſperant: quoniam ea inſula temperie cœli meliore ſaccarum ſuapte naturà gignit: nam ea qualitas eſt plagæ illius, quæ Cypri, & Siciliæ: nunquam al- gent, & ibi bellaria, & tragemata ex ſaccaro omnium generum, mellisq́ plu rimum. Ceræ quidem ſatis, ſed non tantum: uineas habet non deſpicabiles, in quibus taleas & malleolos maluatici plantare iuſſit princeps infans, affe- runtur ex Creta inſula, quam hodie appellant Candiam: uberes ſunt uineæ, cœlo ad id inclinante: uites plus uuæ quàm foliorum ferunt, racemi proce- riores, ut menſuram quatuor palmarum excedant, res uiſu conſpicua miraq́ uoluptate afficit intuentes: & ibi uuæ quibus color eſt niger, in arcuatis pen ſiles. Inde etiam exportantur ex naſſo arcus celebres, qui feruntur in Occi- dentem, & fiunt ligna apta arcubus conficiendis. Et ibi paui quamplurimi ſylueſtres, colore ad albedinem inclinato. Perdices, neque id genus alia ibi uidebis, præter coturnices, & apros innumeros in montibus. Memini etiam ab indigenis accepiſſe, ibi quum primo culta eſt inſula, copiam maximam columborum fuiſſe, quibus capiendis non alià arte uſi ſunt aucupes, quàm allígato perticæ uncino ex arboribus, quibus illic inſident, traherentur ad ſe non pauentibus auibus, ſed mirantibus ueluti ad rem non uiſam hactenus: quoniam nullo habitatore humano culta fuerat inſula, à ſolis auibus & feris habitata. Fidem huic rei maiorem adſtruit altera inſula noſtris temporibus reperta, natura non abſimilis, præſertim in auium aucupio: ea utraq́ huma- ni ritus expers fuerat: animalia ibi quamplurima uſui humano apta: uiri il- lic etiam cenſus non mediocris, compluſculi dites ac locupletes: omnis inſu la adeò culta eſt, ut uiridarium & hortum repræſentent amœniſſimum, quic B quid ibi legitur, ueluti aurum eſt. Et ibi celeberrima diui Franciſci cœnobia uitę obſeruantioris ſanctiorisq́. Accepi etiam ab incolis fide haud indignis, uuas etiam matureſcere circiter ſanctam hebdomadam.

Saccarum

Vuæ uernæ

Canariæ inſulæ numero decem. CAP. VII.

A Dicta inſula Mederæ Auſtro flante ſoluimus, quo duce iter confecimus, donec inſulas Canarias applicuimus, quæ abſunt à Medera fere millia- rijs CCCXX. Hæ ſunt decem numero, ſeptem cultæ, tres deſertæ: quæ colun- tur hæ ſunt, priuis priua nomina. Primæ nomen eſt, Fractælanceæ: ſecundæ, Magnæfortis: tertiæ Grancamariæ, quartæ Teneriffæ, quintæ Gieneræ, ſe- xtæ Palmæ, ſeptimæ Ferro. Nec id eſt prætereundum, quod ex memoratis ſeptem inſulis, quatuor Chriſtianum nomen colunt, uidelicet, Fractalancea, Magnaſors, Gienera, & Ferrum. Tres uero quæ ſuperſunt è ſeptem, idolis ſeruiunt. Chriſtianis inſulis præeſt eques nobiliſſimus, qui Ferrara nuncupa tur, oriundus ex urbe Sibilia, ditionis Hiſpaniarum regis. Qui colunt has inſulas, uiuunt pane ordeaceo, carnibus, & lacte plurimo, & in primis capri- no, quibus abundant. Hæ uini & tritici impatientes ſunt, niſi aliunde im- portetur eis, prorſus carent: fructus fere nulli, reliqua uero optima: ſcatet ona gris, id eſt, ſylueſtribus aſinis, præſertim ea quæ dicitur Ferrum. Diſtant inui cem hæ inſulæ milliarijs quadraginta: atque ita alia reſpicit aliam, ut de in- duſtria continenterq́ ſubordinatæ uideantur, & Orientem prima, ultima ue ro Occidentem reſpicit.

Quarum ſint rerum feraces Canariæ.

CAPVT VIII.

EX his inſulis aduehitur herba, quæ Oricola dicitur, cuius colore ueſtes inficiuntur, quæ quidem herba Gades in ſinu Sibiliæ comportatur, & il- linc in Orientem, & demùm in Occidentem itur: exportatur etiam inde co- rij hircini copia ingentiſſima, quod cæteris præſtat: ſeui plurimum, caſei ue- ro multum: & incolæ harum quatuor inſularum nomini Chriſtiano parent,

& Canarij dicuntur. Idiomate differunt, adeò ut alter alterum haud intelligat. Mœnia non habent, ſed uicos undequaq; patentes, uerùm in eminentiſſimis montibus ſpecus excauant, ubi degunt tuti ab omni impetu hoſtili. Sunt hi montes ſuapte natura ferè inacceſſi, ideo inexpugnabiles, perinde ut nulla uis eò penetret, niſi una fames aditum præberet: & ambitus minoris harum inſularum non minus patet milliarijs nonaginta. Tres uero quæ idola colunt, uaſtiores ſunt, & frequentiore habitatore, præſertim Canaria magna, quæ hominibus circiter octo millibus exornatur. Teneriffa autem triũ maior eſt, hominum quindecim millia, ſi utrunque ſexum ſpectes, emitteret. Palma uero rariſſimo eſt habitatore, uiſu tamẽ conſpicua, & delectabilis admodum. Id etiam apprimè eſt dignum ſcitu, quòd nulla alia de cauſſa hæc regio eſt propè inexpugnabilis, niſi ob ſitus locorum propè inacceſſos, & ſtrenuam gentem: fitq; propterea ut ſubdita ſit nemini, licet pluribus ſit laceſſita prælijs. Nec ſilendum puto de inſula Teneriffæ, quæ & eximie colitur, & inter orbis inſulas eſt eminentior. Nam cœlo ſereno eminus conſpicitur, adeò ut qui abſunt ab ea ad leucas Hiſpanas ſexaginta uel ſeptuaginta, non difficulter eam intueantur: & ſi leucarum rationem colligas, milliaria ducenta quinquaginta excedunt. Quòd cernatur à longe, id efficit acuminatus lapis adamantinus, inſtar pyramidis in medio. Qui metiti ſunt lapidem, aiunt altitudine leucarum quindecim menſuram excedere ab imo ad ſummum uerticem. Is lapis iugiter flagrat inſtar Aetnæ montis, id affirmant noſtri Chriſtiani, qui capti aliquando hæc animaduertêre. Hi pręfectos habent nouem, quos duces appellant: nec iure hęreditario ſuccedunt, ſed ius eſt in armis: inuicem digladiantur, & ſæuiunt ut beluæ, armis carent, quia ferrum non habent, uerùm lapidibus & ſcipionibus res geritur inter eos: nam lignis acuminata cornua adfigunt, ut uicem ferri gerant: nudi ferè omnes incedunt, tamen nonnulli auerſe & aduerſe pellibus caprinis teguntur: carnem inungũt ſeuo hircino condito herbarum quarundam ſucco, ut cutis effecta denſior algorem toleret facilius: licet ibi uix algeant, quoniam ad auſtrum ſunt poſiti: domos non habent, neque mapalia, nec quidem uiles caſas, uerùm ſpecus & cauernas montium incolunt: ordeo, carnibus, & caprino lacte paſcuntur, abundant nonnullis fructibus, & in primis ficis, metunt fruges menſe Martij & Aprilis: fidem habent nullam, nec Deum norunt, ſed alij alia idola colunt, ſolem nonnulli, & alij lunam, & planetas, ſuperſtitioſe admodum idolis ſeruiunt: mulieribus quidem in promiſcuum nõ utuntur, ſed pro arbitrio ducunt innumeras: uirgines coniuges prius non accipiunt, quàm à principe deflorentur, & id apud eos ingens decus & honos ducitur. Verùm ſi quis forte argutulus diceret, unde hæc noſti? Id pro reſponſo nobis erit, Incolas, uidelicet, conterminarum inſularum quæ Chriſto parent, ex inſtituto uitę cõſueuiſſe hos infideles crebris incurſionibus laceſſere, noctu præſertim: & ubi aliquando in congreſſu ſuccumbunt infideles captiui ducuntur ſexus utriuſq;, qui ſic capti in Hiſpaniam mittuntur, hæc nos docuere. Vſu euenit aliquando, ut è noſtris corripiantur aliqui, quos Canarij ad contumelias ſeruant, & ut publico ſint ludibrio, lanij officio fungi eos cogunt, eiſq; excenterandis bobus & ſuibus addictis, quod apud eos ignominiæ ſpecimen & dedecoris ducitur magnum: tantiſper captiuitatem tolerant, donec permutatione aliqua redimantur. Seruant etiam alium morem Canarij inaugurandis principibus. Nam quum ſceptra ſuſcipiunt, compluſculi ſeſe offerunt certatim in memoriam & honorem noui principis morituros, & ſponte quiſpiam uitam deuouet: congregantur propterea in ualle deuexa, & ibi peractis nõnullis cerimonijs, ac prolatis uerbis quibuſdam, ille qui ſua morte feſtũ principis eſt exornaturus, ſe dat è rupe præcipitem, perinde ut ferè in fruſta concisus examinetur. Pro qua re quoniam fit in gratiam principis, debet princeps ſuperſtitibus agnatis defuncti, proſequiturq; eos beneficijs, ac fauoribus innumeris. Hunc morem licet ipſimet improbent, ſeruant tamen, & pro

comperto

Leucæ Hiſpanæ

Adamas miræ altitudinis

A comperto habemus uerum eſſe quod retulimus:ſaliunt mirum in modum agiles ſupra quàm referre queam, inſtar funambuli & petauriſtæ corpora librant,& ut hinuli de ſaxo in ſaxum migrant, licet multum diſtent, & id nudis pedibus:lapidem iaciunt ultra aliorum iactum,& quicquid pro ſcopo ac ſigno dederint,nuſquam aberrant:uim maximam ac prope incredibilem lacertis inferunt,adeò ut uno uel altero ictu umbonē infringant. Memini dum illic agerem uidere è Chriſtianis Canarijs quendam hoc ludicri genus agentem:conditionem proponebat,propoſitamq; ſanciebat pignore, uiris tribus mala Aſſyria duodena dabat,ut omnes ea iacerent in eum, nec propius accederent quàm ad octo uel decem paſſus,aberraturos omnes adſeuerabat: nec ipſe eorum poma medica tangere uolebat,niſi manu repercutiēdo, alioquin inanes illorum iactus futuros prædicabat.Ille uero duodecim ſumebat, & in uiros prædictos uibrabat, nullo aberrante. Abnuere conditionem omnes, quandoquidem probe nouerant quantum præſtaret corporis dexteritate, nec eos latebat ipſum etiam plura facturum quàm iactauiſſet. Hæc ſumma eſt igitur,ipſos Canarios mobilitate ac agili natura fere omnes anteire mortales. Hi etiam eximium cultum cenſent, herbarum ſucco tingere corpora colore multiplici,modo Puniceo, praſino modo,nonnunquam Veneto,aliquando cæruleo, & nihil cultius ornatius'ue ducunt colorum uarietate, & hęc pictura eſt eius ornatus apud eos,cuius ornatiores ueſtes apud nos ſunt. Ex his inſulis igitur Canarijs, duas ego Aloyſius præſens inuiſi Gieneram, uidelicet, & Ferrum. Palmæ quidem applicui,uerum nuſquam claſſem deſerui,ut cœptum iter conſummarem.

Deſcriptio Capitis Albi cum inſulis proximioribus.

CAPVT IX.

SOluimus ab hac inſula flante Auſtro Aethiopiam uerſus,& breui peruenimus ad id loci,cui Capiti Albo nomē eſt,abeſtq; à Canaria miliarijs fere ſeptingētis ſeptuaginta:& illud præſertim eſt ſciendū,quòd quia Canaria B inſula ad Caput Albū proficiſcuntur,hi litora Africæ nōnihil deſerunt:quoniam qui Auſtro ducūtur, ad læuam Africā relinquūt, quantoq; magis quis ducit naues in altū,tanto minus continentis uidet,quia Canariæ inſulæ plurimū abſunt ab litore Africæ Occidentē uerſus.Igitur nautæ tamdiu abſunt à litore dum nauigant,quoad ultra medietatē itineris peregerint, quo inſula Canaria à Capite Albo abeſt:& demū obliquant ad læuam tantiſper, donec Caput Albū ſpeculentur à longe,ne prius appellant terrā, quàm eminus explorauerint:quoniā ultra dictū caput nihil niſi uaſtū mare cōſpicitur, quoad peruenias ad id litus, ubi cum dicto Capite fit ſinus, qui dicitur Forna Dargin, cui ab inſula quadam ſinus eiuſdem dicta Dargin, nomen inditum eſt: quod quidem nomen habet originē à parua inſula in eodem ſinu ſita. Intra ſinum per milliaria quinquaginta,& ibi etiam tres inſulę,quibus indita ſunt hæc nomina à Luſitanis: primam Albam appellarunt, quia arenis ſtrata eſt: alteram Garzararum inſulam, argumento, quòd Luſitani qui primo coluerunt eam, magnam marinarum auium copiam ibi nacti ſunt, adeò ut inde duas naues onuſtas omni genere auium in Hiſpaniam duxerint. Tertia inſula Cori dicta eſt:& hæ tres inſulæ paruæ ſunt admodum, arenoſæq; ac deſertæ.In illa quæ dicitur Dargin,aqua potu dulcis inuenitur,in alijs uero nō niſi marina. Et ſignanter animaduertendum eſt, quòd hi qui à freto Gaditano ſoluunt,& uerſus hanc Aethiopiam, quę Auſtrum recipit,tendūt,nihil culti reperiunt,etiam à Barbaris, donec ad id loci uenias, qui Caput de Chantin dicitur,& ab eo uerſus Caput Album ſemper à latere,& tunc tellus arenoſa, quæ eſt deſerta,& Septentrionalem partē reſpicit,præſertim eam, quæ montibus adiacet,quæ eſt noſtra Barbaria citra Tunetum,& loca illa omnia à latere:quos quidem montes Barbari appellant Sarra, & uerſus Auſtrum conterminа eſt Nigritis Aethiopiæ inferioris: uaſta eſt hæc regio, adeò ut ſi ex tranſuerſo metiaris itinere dierū ſexaginta uel celeris ueredarij, haud conſequaris

Fornā Dargin

Dargin

Nigritis regiō

quaris magnitudinē: nō ſeruat tamen uaſtitatē hanc undequaq;, & Oceano alluit ab altera parte: quæ tota eſt alba & arida, ac plena arenis, depreſſa eſt, nec inæqualis, & uſq; ad dictum Caput Albū, miram præ ſe fert æqualitatē. Inuenerunt Luſitani primo hoc Caput Album, & in eo nihil præter arenas, nulla herbarū aut arborū ueſtigia: uiſu tamē eſt conſpicuū, quia triangulum repręſentat: nam in fronte efficit pyramides tres, quę ſingulę inuicem abſunt miliario. Id latus totum ſcatet piſcibus omnium generū, nec noſtris minoribus, forma tamē diſſimilibus. Totus is ſinus Dargin, & illa fere omnis regio indiga eſt aquarum, & ibi arida & petrea tellus, & paulopoſt uaſtum æquor, & aquarum concurſus ingens: nec ſulcant hoc mare, niſi interdiu explorantes contis ſcopulos, qui ibi ſunt frequentiores: ob id quandoq; obrutæ ſunt naues duæ ſecus aridam hanc. Et ſciendum eſt, quòd dictum caput de Chantin uerſus Auſtrum & Septentrionem Caput Album reſpicit. Et notandum, quòd poſt dictum Caput Album in mediterraneis eſt locus, quem Hodenum appellant, introrſus ſitus ad diætas ſex, & is locus nullo muro clauditur. Sed eſt diuerſorium Arabū, & ſtatio Camelorum, quò appellunt Arabes & Dromedarij, quos uocant Carauanas, quæ de Sambut ueniunt: & etiā illac tranſeunt, qui ab Nigritis proficiſcuntur, & noſtras Barbarias inuiſunt. Eius regionis incolæ uiuunt ordeo & cariotis, quibus ubertim abundant: alibi etiā in ſuis locis creſcunt prędicta, ſed parcius: potus illis camelorum & aliorum animalium lac, uino prorſus carent. Boues fœminas habent & capras, uerū paucas, id efficit ſterile ſolum, & minime herbidum: boues ſunt parui, ſi noſtris conferātur. Mahumetē colunt, & odere Chriſtianos plurimū: nunquam quieſcunt, uagantur ſemper per deſerta. Hi Nigritarum terras adeunt, & noſtras Barbarias uiſunt, frequentes ſunt, & Camelorū copiam ingentiſſimam habent, quibus comportant æs & argentum, & alia quamplurima. E Barbarijs noſtris in Atanbut, & ad Nigritas præfatos: inde uero exportant aurum, idq; ad nos aduehunt. His eſt colos niger, ueſtis alba, lacinijs rubricantibus, abſq; tunica interiore ueſtiuntur: eodem habitu & mulieres utuntur abſque camiſijs, ut præfertur. In capite more Maurico peplum gerunt, quo circūuoluunt caput. In his arenoſis locis uiſuntur leones, & pardi, ſtruthiones quoq;, quorum oua ego comedi non inſuauiter. Id eſt etiam ſciendum, quòd princeps infans Luſitanus prædictus in hac inſula Dargin pactum fecit hoc modo, ut nemo ſinum intret mercaturus aliquid cum Arabibus, præter eos, qui fœdus inierūt, & dictam inſulam incolunt: & qui cōuenerunt cum principe, in dicta inſula negociatores aſſiduos fouent, qui cōmercia exercēt cum Arabibus, qui hæc maria mercium gratia frequentāt, quiq; uarias merces important, ut ſunt panni, telę, argentū, tapetes, & id genus alia, & in primis triticū, quoniam fame prope iugi laborant, & cōmutant mancipia cum noſtris mercibus, dant etiam aurū. Qua de cauſſa princeps infans illic oppidum erexit, ubi fabri quamplurimi degunt, ut hæc cōmercia non deſinant, ſed perpetuo conſeruentur: ob id propterea annis ſingulis eò contendunt Luſitanæ celoces, id eſt, ad Dargin inſulam, ducūt etiam Arabes equos pernices, quos Barbaros appellant, pro quibus ab eis Nigritarum ſeruos & uernas accipiunt, nec minore pretio eos uendunt equos quàm decē aut quindecim mancipijs. Eò etiā, uidelicet, ad Nigritas plura ex ſerico elaborata contextaq; Maurico more, argentum & alia pleraq; comportant ex Illyberi, id eſt, ex Granata Hiſpaniarum ditionis, & Beticæ regionis. Afferunt etiam plura ex Tuneto Africæ minoris, quod Barbariæ regiā appellāt, & pro his omnibus rurſus mancipia, & auri copiam maximam conſequuntur. Hi ſerui primò appellunt ſtationes Hodeni, & inde ad montes Barchæ, illinc in Siciliam deueniunt: reſiduum uero uernarum ad inſulam Dargin ducunt, & Luſitanis uendunt, illis, inquam, qui cum rege de mercimonijs conuenerunt, fitq; propterea, ut Luſitani quotannis mancipiorum circiter mille ex Dargin aduehant ſecum, & id illis magnum cōmercium: nec hactenus, niſi à diebus paucis, inter eos

com-

Caput Album (margin)
Hodenum (margin)
Nigritarum mores (margin)
A (margin)
B (margin)

A cõmercia fiebant. Nam prius Luſitani infenſi erant his Arginenſibus, & eorum ſinum ternis uel quaternis nauibus infeſtabant, & aliquando noctu mediterranea deprædabantur, & uicos piſcatorum aggreſſi, plura aſportabant, & gentis Arabum ſexus utriuſq; quamplurimos captiuos trahebant, qui tandem in Luſitaniam ducti ſub haſta ueniebant: pari modo alterum latus ultrà Caput Album deprædabantur uſq; ad flumen Senegæ.

De regno Senegæ, & Azanegis populis. CAP. X.

SEnega flumen eſt, quod Azanegos à primo regno Nigritarum diſterminat. Azanegi homines ſunt qui inter nigrum & ſubcinericium colorem ſunt dubij, incolunt quædam loca ultra Caput Albũ in latere illo quod mox poſt Caput prædictum decurrit, & introrſus per deſerta: plures ex Azanegis contermini ſunt Arabibus Hodeni. Hi uiuunt ordeo & cariotis, & camelino lacte: uerùm quia proximiores ſunt regno Nigritarum, leguminibus aluntur: pauci ſunt admodum cibi, adeò ut polline ordei, uel minimo pulmento totam diem alacres uiuant: efficit eos inediæ patientes annonæ caritas. Hos aliquando captiuant Luſitani, uenduntq; pro mancipijs domi: præſtant hi ſeruitute uernas ferè omnes, pręſertim Nigritas. Vtcunq; ſit, ab annis paucis rediere noſtri Luſitani ſecum in gratiam, & à ui temperãt omnes, & commercia inter eos magna fiunt, nec patitur princeps infans, ut eis de cæterò inferatur iniuria, autumat eos propediem ſubituros Chriſtianã legem: nam in biuio & ancipiti adhuc hærent, utrum legi noſtræ, an Mahumetanæ ſeruitutem exhibeant, nihilq; de lege huiuſmodi apud eos agitatum erat, niſi Azanegi eos edocuiſſent. Et hi Azanegi prauum morem ſeruant. Faſcia linea caput inuoluunt, demiſſo ſindonis capite per frontem, ita ut os totum cooperiat: pudet enim eos oris æque ac inguinis uel cunni: os tectum ut rem pudendam circunferunt, argumento quòd ueluti ſentina quæpiam halitum B tetrum ſemper emittat, nec detegunt niſi ſumendi cibi gratia. Principes non habent, uerùm locupletiores inter eos eminent, his obediunt & obſequuntur. In uniuerſum pauperes ſunt, mendaces, & ſuprà quàm referre poſſim, proditores. Mediæ ſunt ſtaturę, capillum calamiſtro exornant ut Alamanni, promittuntq; plurimum, illudq; nigrum adipe piſcis inungunt, & olent peſſime, quod apud eos uirtus & honos ducitur.

Commutatio ſalis & auri, deq; diſtantia.

CAPVT XI.

MAgnifaciunt etiam hi populi præpingues & obeſas mulieres, & in primis proceriores mammas habẽtes: propterea ubi annum circiter ſeptimum & decimũ attigere, rumpũtur eis ui à uiris mammæ fune per medium, perinde ut ferè à pectore auulſæ penſiles remaneant: quũ uero ſemel pepererint, longiores fiunt, & uiſu fœdiores turpioresq;: neq; hi alios nouere Chriſtianos niſi Luſitanos, qui annis circiter quatuordecim eis multas clades intulere, captiuos ducendo plurimos, haſtæ demum ut mancipia eos ſubijcientes. Pro comperto etiam id habemus, quòd ubi hi populi primo Liburnicas & alias id genus naues conſpexere in mari uelificãtes, antea illis incognitas & inuiſas, arbitrati ſunt aues eſſe albis alis aëra ſcindẽtes, è remotiorib. partibus aduentaſſe. Quũ aũt uela deprimerent, ut appellerent litus, credebant piſces eſſe: eminus uiſis nauibus, nonnulli cenſebant fore phantaſmata quũ noctu ſulcarent maria: & erant hæ naues eis terriculamenta non mediocria, utpote quæ modo huc, modo illuc diſtrahebantur, inſtar phantaſmatis alicuius ui uentorum ductæ, uarijsq; in locis eis inferebantur damna à nautis, noctu in primis, quũ tamen inter ſe celoces abeſſent per milliaria propè centum, prout conuenerat inter naucleros, & ut uentorum ratio patiebatur, huc atq; illuc pulſæ: ſicq; intra ſe ratiocinabantur, ſi hi eſſent mortales homines, quonam modo quirent tantum itineris nocte una metiri, quantum nos nec triduo abſoluimus prorſus nauigationis expertes. Itaque loco phantaſmatis apud eos ducebamur. Huius rei certiorẽ me fecere ex Luſitanis quãplures,

qui

qui per id tempus ea litora frequentabãt commercij gratia. Accepi etiam id A
à captiuis, qui ferè per eadem tempora capti fuerãt, ex his teſtatũ fuit nobis,
quàm ſtupidi ad rerũ noſtrarum conſpectum fuerint, quando de nobis talia
ſtolide ſibi perſuadebant. Supra etiam ſtationem Edon introrſus ſex dierum
Tagaza itinere locus uiſitur, qui denominatur Tagaza, quod noſtri interpretãtur auri ſarcinã. Vnde aduehitur ſalis petrei ingẽs copia, id aſportatur camelis Arabum & Azanegorũ uaria loca petentiũ: nonnulli Tambuto iter faciũt, & Amelum contendunt ditionis Nigritarũ: quò ubi applicuere, mox ſal omne expediunt, utputa octauo die: quicquid aduectũ eſt ſalis uenditur prope Mitigallum, CC. uel CCC. demũ ſuas repetunt caſas auro onuſti. Et id in primis
Regnum Mellis eſt ſciendũ, hoc regnũ Mellis caloribus infeſtari, ut ferè quadrupedia omnia illic fatiſcant, quũ nihil pabuli ibi pro quadrupede creſcat niſi peſtilẽs: fitq́ propterea, ut ex centum camelis qui eò onera ferunt, nõ redeant triginta domum: hinc quadrupes ferè nullũ uidebis, ibi pereũt omnes æſtu nimio. Arabes etiam & Azanegi illic correpti morbo efflant animã: ægritudinẽ parit torrens ſydus, cui ſubſunt. Ferunt etiam Tagazam à Tambuto abeſſe itinere dierũ quadraginta equitis unius: & inter Tambutum & regnũ Mellis iter triginta dierum intercedit. Percunctatus ſum etiam hos quomodo mercatores regni Mellis tantum ſalis conſumant. Referebant Mellitæ nonnihil conſumere in regno ſuo Nigritarũ, quoniam uerſus Meridiem poſiti, non longe ab æquinoctiali, ubi dies cum noctibus ſemper propè certant de pari: longiuſculi tamen dies, quoniam illorũ Zenith de directo non eſt ſub æquinoctiali, non enim eſſent in Meridie. Sunt itaq; ultra æquinoctialem nonnihil, & ideo plus diei quàm noctis habent, & ibi feruentiſſimus æſtus. Fitq́ propterea, ut ſtatis anni temporibus eorũ ſanguis inficiatur, adeò ut ni ſibi ſale mederentur, protinus exuerẽt uitam. Modus medendi hic eſt: Salis modicũ aqua liquefactum ſingulo die hauriunt, & hoc eis pro medicina & remedio B
præſentaneo. Reliquũ uero ſalis in glebas diminuunt tantillas, ut uiri unius humeris ſingulæ ferri poſſint, arte quadam ad id non inepta, uſq; ad regnum Mellis, quò quum uenerint, ſingulis camelis duas ſalis glebas imponunt: & id quadrat oneri, uidelicet, ut ſingulis camelis duæ ſalis glebæ imponãtur: & poſtremo in regno Mellis Nigritæ, qui Mauri nigri uulgo dicuntur, rurſus id onus ſalis capite portant, ut priui priuas glebas ferant, numeroſiores adeò ut propè ferentium uideatur iuſtus exercitus hominum peditum, qui per uaſtum iter ſalem humeris conuectant. Et hi pro leuamine laboris, & feſſorum ſolatio, tridentibus quibuſdam utuntur humi infixis, quibus ſalem feſſi imponunt tantiſper, donec uires reuocauerint. Hoc modo ſal prædictum aduehunt uſq; ad quoddam flumen, cuius naturam non ſum percunctatus, an ſalſum uel dulce eſſet: nec id ab re dixerim, quoniã æquor creditur à multis. Et his Nigritis operæpretium eſt ſic ſalem ſuum conducere, quoniam quadrupedibus ferè omnibus carent: id ſoli efficit iniquitas, quod aut parũ fert herbæ: aut ſi fert, id totũ eſt peſtilens, ut præfeci. Hinc nõ difficulter colligimus, quàm frequentiore hominum uehentium ſalem cœtu opus ſit, quum tantum ſalis conſumant. Quũ uero applicuerint ad id flumen, quod mare propè creditur, qui ſalem detulerunt, ſinguli ſingulos ex ſuo ſale monticulos erigũt: & ita diſponũt, ut alter alteri ſuccedat continenter recto tramite, & unuſquiſq; quopiam ſigno ſuum aceruum inſignit, & demũ recedunt omnes itinere me-
Permutatio mercium diæ diei. Vbi igitur receſſere, aduẽtant alij Nigritæ, qui cognoſci nolũt, neq; aliorum colloquia admittũt, & accedunt cũ ſuis Liburnicis, ac nauibus grandioribus ab inſulis quibuſdam, & litus appellunt, uiſoq; ſale, pondus quoddam auri prope aceruum ſalis ponunt, prout ſibi congruere cõmercio uidetur: nec ab æquitate abſonum, & mox recedunt, ſalem & aurum relinquentes. Nigritæ uero qui itinere mediæ diei ſeceſſerant, rurſus redeunt, & unuſquiſq; ſuum aceruũ uiſit, & ubi aurum dimiſſum placuerit, auferũt, ſalem relinquentes, & abeunt non reuerſuri: ſi uero conditio auri relicti nõ placuit,

utrunq;

A utrunq; dimittunt, uidelicet aurum & ſalem, & iterũ abeunt infra prędictum tempus reuerſuri. At Nigritæ qui cognoſci nolunt, rurſus accedũt, & eos aceruos à quibus ſublatum aurum uiderunt, auferunt: aut eis quibus adhuc relictum eſt aurum, addunt nonnihil auri: uel ſuum aurum (ſi ultra addere non libet) aſportant, ſale relicto. Et hoc modo ſua commercia exercent, ut alter alterum non uideat uetere inſtituto. Et licet id forte à fide deuiet, utpote nõ credendum: illud tamen pro comperto habemus, quoniam à fide dignis eſt acceptum, à negotiatoribus in primis.

Quomodo Imperator negotiatorem quendam cognoſcere uoluit.

CAPVT XII.

NOueritis igitur me aliquando negociatores Nigritas regni Mellis percunctatum fuiſſe talia, quur princeps eorum, qui & diuitijs & regno pollet plurimum, non nauaſſet operam ui uel amore, ut tandem aliquando ſciret, quæ nam gens eſſet, quæ hominum forma, quod idioma, qui mores forẽt illorum, qui cognoſci nolebant: id habui pro reſponſo, Principem ſuum iam pridẽ hoc conatũ fuiſſe, ut cognoſceret hos Nigritas, & excogitauiſſe talia, ut hos caperet: adſeuerabant ipſum, uidelicet, habito cõſilio, tempus aduentus prędictorum obſeruauiſſe, quò conſueuerãt cõmercij cauſſa accedere ad litus, & per nõnullos dies præueniſſe eorũ aduentum, diſpoſitis inſidijs hoc modo: iuſſit nonnullis è ſuis priuſquã mercatores qui Carauanã ducunt, aduentarent, ad id loci accederent, ubi ſalis & auri permutatio fiebat, & effoſſa humo caueas ſtruerent, in quibus ad tempus tandiu deliteſcerent, donec ex Nigritis, qui cognoſci nolunt, aliqui aduenirent, aurũ depoſituri pro ſale: & demum erumperent impetum facientes in eos, tres uel quatuor caperẽt, adſeruarentq; diligentiſſime, & ad principem ducerent regni Mellis. Et ut paucis expediã, ſucceſſit principi ut diſpoſuerat: cepere quatuor, reliqui fuga ſibi cõſuluere: & ex his quos ceperãt tres miſſos fecerũt, rati ſatis ac ſuper fore, ſi unus ad principẽ duceretur gratia gentis cognoſcendæ, ne Nigritæ indignabundi ſuccenſerẽt, & temperarent demũ à cõmercijs. Capto itaq; Nigrita, ac adducto ad principẽ, adhibiti fuerunt quàmplurimi uaria idiomata callentes, alij alia lingua captum interrogantes, ut eius linguam explorarẽt. Is uero captus ad omnem ſermonem conticuit, & nuſquam eſt loquutus, nec cibum ſumpſit unquam: triduo ſolum uixit. Quæ res regni Mellis Nigritas in eam opinionem adduxit, ut credant eos populos uſu loquendi carere, & ſuapte natura mutos eſſe. Alij rentur id eueniſſe ex indignatiõne, quòd uidelicet, proditi fuiſſent. Retulere hæc principi ægre ferẽtes, quòd nequiuiſſent principis deſiderio facere ſatis. Animo iniquo tulit princeps, & enixe auideq; percunctatus eſt ſuos, quæ hominũ forma eſſet. Reſponſum eſt illi, uiros eſſe nigerrimos, & proceros adeò, ut ſuam ſtaturã plus palmo excederẽt: & inter cætera referebant eos labrũ inferius promiſſum ad pectus uſq; habere, rubrum & introrſus exulceratũ perinde ut ſanguis exeat, ſuperius uero paruum inſtar noſtri: fiebatq; propterea, ut dentes omnes apparerent, quos habent noſtris grandiores, duos etiam habent hinc & hinc reliquis eminentiores: lumina uero prominentiora, eademq; nigra, torui aſpectus admodum: ferunt etiam gingiuas ut labrum ſanguinẽ emitteret ſemper. His uiſis principes reliquos pœnituit facti huius, nec deinceps gentem huiuſmodi infeſtarunt, quoniam ob unius mortem reliqui deſiere mercari triennio, quod cedebat in damnum eorum. Nos autem cenſuimus eis ſic labra putrefieri ob ardorem torridę plagę: & quũ ſale ſibi medeantur, nequiuere diutius ſuſtinere quin rurſus ad inſtitutũ uetus redirent, quum ſale carere non poſſent. Igitur rediere elapſo triennio, & ex noſtris incõmodis & ægritudinibus metimur ſuas infirmitates: nec noſter princeps magni facit loquãtur uel ne, modo emolumentũ ab his ſentiat. Id eſt totũ quod à multis accepi eius regionis incolis: & quoniam plures hoc adſeuerant, nõ difficulter adduci poſſumus, ut multis credamus. Ego quidem quantum in me eſt, hæc & alia non impoſſibilia

bilia credere uolo, quum ex uſu multarum rerum plura didicerim. Id igitur aurum aduehitur in urbem Mellis, & ibi tripartitur, partem qui Carauanam ducunt, iter per regnum Mellis agentes, Cochium uerſus Siriam ferũt: duas uerò partes reſiduas Carauana ex Melle aduehũt Atambutum, & ibi rurſus diuiditur, partem ducunt ad eum locum qui dicitur Ato, & inde Tunetum Africæ minoris, quod eſt Barbariæ caput, & Regia per ſuperius latus ad Oceanum, aliam uero partem deferunt ad illum locum qui dicitur Hodenum, ut ſuprà memorauimus, & illinc ad Hona & portum Orarani, qui dicitur à Barbaris Marſacubi, à Latinis, Portus magnus. Loca ſunt Barbariæ in Mauritania, non longe à Gadibus è regione Illyberis, ideſt, Granatæ: aduehunt & aurum à Fezes, & Amarum, & Choos, & Argis, & Azafi, & Ameſa loca Barbariæ extima, ideſt, extra fretum Herculeum: illò cõtendunt Chriſtiani, præſertim Italiæ, empturi aurũ, multiiugas merces aduehentes. Et ut eò congrediar unde ſum digreſſus: aurum prædictum quod aduehunt ab dictis Azanegis ſiue ſubcinericiis cunctis mercibus præſtat: quoniam illud aurum aduehitur Hodenum, ut præfeci, ad litus maris comportant, & ibi Hiſpanis uendunt noſtris. Propterea Hiſpani frequentant inſulam Dargin, & ibi ferè iugiter habitant commercij cauſa. Apud hos ſubcinericios populos non ſignatur aurum, neq; argentum, neq; cuditur aliqua moneta, ſed res permutãt, ac alteram pro altera ſuſcipiunt, dantq; uiciſsim, & hoc modo uitam ducũt. Accepi tamen à nonnullis introrſus apud Azanegos & Arabes eam monetam, quam Luſitani expendunt eſſe in uſu, monetam, appellant mitigal, ualoris unius nummi aurei. A

Viri honorabiles ac diuites, & ibi mulieres & arma.

CAPVT XIII.

QVi hæc deſerta incolunt, hi regem non habent naturalem, deferunt tamen plus honoris ac reuerentię uni quàm alteri, colunt præſertim locupletiores, & hi maiores habent fautores: ut etiam uſu apud nos euenit pluribus in locis, & licet diuites ſint, maiorq; ad eos hominum frequentia palpi & aſſentationis ut aſſolet, gratia eat, non ſunt tamen principes. Mulieres ibi ſubcinericiæ, ueſte cotonina utuntur. Id genus ueſtis mittunt Nigritæ. Veſtes etiam habent quaſdam, quarum in ſuperioribus iam meminimus, Alchizel appellant, tunicis interioribus, ideſt, camiſiis non utuntur. Armorum genus apud eos hoc eſt: non enim habent arma quæ ad defenſionem induãt, ut nos thoracem, & loricam, quoniam nullo alio euitant, ac propulſant uim illatam quàm clypeo: haſtas igitur habent longiuſculas, eaſdemq; leuiſsimas, & tela: non tamen ut noſtra uibrant, equis inſident ut Mauri: ſed non multos fert regio deſerta, quoniam herbidi ſoli non eſt. Nequeũt propterea multos equos alere, fit etiam iniuria candentis ſyderis, ideſt, flagrantis ſolis, ut prope ſit exuſta. Aquarum eſt indiga, inde proueniunt tot incommoda, uidelicet, ſterilitas ferè rerum omnium: ubi tantum ternis pluit menſibus, uidelicet, Auguſto, Septembri & Octobri. In eiſdem etiam regionibus numeroſiſsimam locuſtarum multitudinem aera uidimus inumbrantem: nam ferè ſingulis trienniis aduentant, & cœlum obſcurant, cateruatimq; uolitant, & ubi terras cooperuerint, corrodunt ferè omnia, adeoq; ſunt frequentes, ut ſpatio miliarium xij. cœlum inumbrent: rubent, & maiores ſunt caualetis, non apparent niſi triennio uel quatriennio ſemel: quæ ſi quottannis aduenirent, corroſa ac deſerta iam forent omnia: ego aliquãdo eas uidi cateruatim ſupra mare uolitare, numerus erat propè infinitus. B

De ſinu Senegæ, diſterminante harenoſas terras à feracibus,

CAPVT XIIII.

POſtquam dictum Caput album præteriuimus, illud ſemper contuentes, noſtro itinere peruenimus ad flumen, quod ſinum Senegæ appellant: illud enim eſt præcipuum flumen regionis Nigritarum introrſus per hoc latus. Diſterminat itaq; flumen prædictum Nigritas à uiris ſubcinericiis dictis

Azanegis:

A Azanegis:ſeparat etiam 'dam & ſterilem tellurem,hoc eſt, deſertum ab irrigua & feraci terra Nigritarum. Quod quidem flumen patentioris eſt alvei,oſtiumq́; habet ſpatio unius milliarij: altiſsimū eſt,& rurſus aliud oſtiū: demum efficit in umbilico inſulam,& deniq; oſtijs duobus exonerat in mare:tunc uidebis breuia,ut in ſyrtibus harenis obductis,quæ abacos & ſcamna præſentāt introrſus mare ad miliare:ſingulis ſex horis creſcit & decreſcit inſtar flantis & reflantis Oceani:& ubi reuomit aquas , tanta ui immittitur, ut flumen retroagat ad ſexaginta milliaria, ut retulerunt Luſitani, qui id coram conſpexere aliquando flumen ingreſsi : at ſi qui dictum flumen ingredi uoluerint,eis operæpretium eſt cauere à breuibus , & harenis obductis , ne immergantur, quoniam præbent ſpeciem ſolidæ telluris , & tamen tactæ fatiſcunt,& in uagam harenā dilabuntur.Id etiam eſt notandum,dictum Caput album abeſſe ab hoc flumine milliarijs ferè ccclxxx. & totum litus harenoſum cernitur uſq; ad oſtia fluminis introrſus per milliaria uiginti , & appellatur latus De ante rota, ditionis Azanegorum populorum ſubcinericij coloris. Id ante omnia miratu dignum eſt , quòd trans flumen memoratum, homines ſunt nigerrimi, & proceræ ſtaturæ,ac habiliſsimi corporis: & omnis illic regio uiret, ac uernat pomiferis arboribus referta. At citra fluuium contrarias uices cernas,uidelicet,homines ſubcinericij coloris, ſtaturæ contractioris:hoc flumen ferunt à Nilo deriuari, è quatuor præſtantioribus fluuijs uno:eaſdem uices habet cum Nilo,ut ille Aegyptum,ita hic Aethiopiā reddit irriguam.Nam Nilus Babyloniam præterfluens totam Aegyptū madefacit.Hoc flumen alios amnes emittit,& præſertim eum quem Senegæ appellant,& magna ſunt flumina,totum latus Aethiopiæ irrigant,cuius tamen latius in ſequentibus meminiſſe eſt animus:huius etiam commeminit Plinius libro quinto Naturalis hiſtoriæ.

B *Qui principes ad latus Capitis uiridis regnent.*

CAPVT XV.

REgio horum Nigritarum,qui primo loco regnum Senegæ obtinent , hi ſunt in introitu regni Aethiopiæ, & omnis terra dicitur inferior , uulgo dicta terra Baſſa,complures populi accolunt prædictum fluuium, uocantur Zilophi,& ulterius per ſpatium immenſum omnis regio dicitur terra Baſſa uſq; Achiaridam,& transflumen. Si tamen Caput uiride excipias,ubi tellus eſt eminētior,quàm in toto latere ad milliaria ferè cccc. ultra dictum Caput uiride. Citra uero per milliaria ferè centū omnis terra eſt litus patēs,depreſſius tamen. Noueritis etiam hunc regem Senegæ quum illic agerem,appellatum fuiſſe nomine Zuchalin. Ibi enim multiplices ſunt principes, nos regulos nuncupamus,qui aliquando zelotypia regni conſpirant, & regē quē libuerit præficiunt,clarum tamen ſtirpe , & eum precario dominari uolunt. Nam quum eis non eſt complacitum, exauthoratum è regia ſede detrudūt: nonnunquam rex huiuſmodi effectus potentior exurgit in electores, & inuicem digladiantur. Non eſt tamen firmum regnum ; neq; perennat,ut in Syria Soldanus.Nam aſsidua expectatione pendent ; ne regno priuentur : Lis eſt tamen de paupere regno. Inopes ſunt admodum ferè omnes, quibus reges dominantur:nullas urbes habent,ruſcula uero , & mapalia citius quàm domos,quandoquidem calcem non habent,qua parietes ferruminentur,carent lapidibus,& anguſta eſt regio:utpote,quæ à latere milliaria cc. non excedit : Mare autem introrſus tantundem,ut mihi relatū eſt:latitudine etiam uix dictam menſuram excedit. Rex igitur eorum redditus non habet annuos:uerùm tributa pendunt reguli illi quotannis : efficit hoc metus,ne indignationem regis incurrant. donant regem equis, qui illic magni penduntur ob raritatem. Carent etiam phaleris , & omnibus equorum inſtratis.Rex etiā donatur quadrupedibus alijs:bobus fœminis, capris & legumine multiplici. His uictitat rex eorum , adijcit tamen ipſe ad hæc multa : deprædatur complures , ſurripit mancipia conterminis ui uel amore , ſibi uictum parat:

b mancipia

mancipia uerò nonnulla culturæ addicit, alia exponit mercatoribus Azane A
gis uenalia, qui eò contendunt cauſſa commercij: equos præſertim adducũt,
uendunt etiam Chriſtianis, poſtquam conſuetudinem habent cum Nigri-
tis: huic regi licet tot ducere uxores quot uoluerit. Itidẽ regulis licet, & indi
genis omnibus, modo alere queant: nulla lex matrimoniũ multiplex prohi-
bet. Rex uero ſuppra xxx. uxores ſemper habet: plus tamẽ unã quàm alterã
caripendit. In his tamen ratio ſtirpis habetur maxime: quoniã quæ loco præ
claro ſunt ortæ præſtãt cæteris. Rex itaq; hanc uiuendi conſuetudinẽ ſeruat:
uxores ſuas ruri alit, & adſeruat hoc modo: nam ſingulis coniugibus agros,
& latifundia armentaq; impartitur pro earũ uictu, mancipia etiam & ancil-
las elargitur eis. Mancipia agros colunt, & alia nauãt, quæ ad rẽ familiarem
ſpectãt. Habẽt boues tã mares quàm fœminas, quibus arant tellurem: quum
uero uſu uenerit, ut rex rus cõcedat, diuertit pro arbitratu ad quamcunq; li-
buerit: ſingulæ uero terna uel quaterna obſonia deferunt, adeò ut ipſe rex &
omnes aulici qui cũ eo proficiſcuntur, uiuant dictarũ regis uxorũ expenſis.
Nã uidebis ſingulo mane innumera mancipia dapes multijugas ferentia ad
principẽ, quæ omnia Condo adſeruãda dãtur. Condus uero Promo, hic ue-
ro Parocho per gradus ſubminiſtrat, perinde ut paruo temporis interuallo
prope dapes innumeræ aduehãtur. Quum aũt complacitum regi fuerit di-
ſcumbere, ſeligit ex his obſonijs quæ uoluerit, reliquum tribuit aulicis, uerũ
uix unquam eximunt edendi amorem, eſuriunt ſemper, & nunquam ſaturi,
modo huc, modo illuc regem ſequuntur, aliena ſemper impenſa. Nec quicq;
penſi habet rex, quib⁹ ſumptibus, & ſe & ſuos alat, huius rei cura ſpectat ad
Vxorum uariatio regum. alios. Cum uxoribus uices alternat, modo hanc, modo illã comprimit: hinc
natorum infinitus prope numerus: quoniam ubi à ſe compreſſam mulierem
pregnantẽ ſenſerit, aliam aggreditur. Hunc etiam morem et reguli ſeruant.

Nigritarum habitus & fides. CAPVT XVI. B

MAhumetem primi Nigritæ colunt: non tamẽ adhuc pertinaces ſunt in
ea fide ut Leuco Aethiopes, quos Mauros albos appellant, præſertim
gregarij: principes uero tenacius colunt Mahumetem. Quippe qui ſentiunt
cum ſacerdotibus Azanegis & Arabibus, qui principes legẽ huiuſmodi do
cent, & his argumentis perſuadent eis legẽ colendã, quod, uidelicet, ſit abſo
num, nec principis ordini conſentaneũ, ut cũ uulgo imperitiore nullũ deũ
colant: ſitq; propterea ut nõ difficulter principes adducãtur ut credant Ma
humeti: quoniã aliorũ gentiũ conſuetudinẽ neſciũt: ſacerdotes tantũ, ut præ
fecimus, Azanegos & Arabes nouere fidei magiſtros Mahumetanæ. Vbi
uero cœpere uerſari cum Chriſtianis, & noſtram fidem à noſtris ſanctiorem
extolli, & prædicari eximie audiuere, minus Mahumeti credũt, noſtris oble
ctantur moribus, & arguunt fidem noſtrã eſſe ſanctiorẽ, & meliorem ob id
quòd ſumus ditiores ac locupletiores illis: exemplum ſumunt ab his morta-
libus ad æterna, addentes nos ſummopere à noſtro Deo amari, argumento
quòd tot diuitias largitur ſuis, eosq; tot animi ac corporis dotibus honeſtat:
nec poſſe legem huiuſmodi, niſi à bono conditore proficiſci: nihil minus le-
gem ſuã nõ deſerunt, licet & noſtrã probent, aiuntq; in utraq; lege utriq; lo-
cum eſſe ſalutis. Habitus iſtorũ talis eſt, Nudi propè incedunt, niſi quòd pro
ſubligaculis corio caprino utuntur, hoc pudenda cooperiunt. At principes
& locupletiores omnes camiſijs cotoneis utũtur, quoniam regio pannis hu-
iuſmodi abundat, & ex filis mulierum penſa fiunt: nam filũ nent, & pannũ
largiorẽ palmis binis efficiunt. Non fiunt ibi longiores panni, quoniam pe-
ctines non habent maiores, quibus texere queant. Inſuunt propterea ternas
uel quaternas telas ſimul, & tunicas conficiũt largas quidem, ſed genua nõ
attingentes, uixq; media tegunt brachia: fœmoralia etiam cotonina faciũt,
nos brachas appellamus, ſiue ſubligacula oblonga, adeò ut tunicam talarem
credas. Is habitus eſt latiſsimus, perinde ut ora eius pateant circuitu palmo-
rum xxx. uel xl. & ubi ueſtem ſubcingunt, innumeras plicas efficiũt ob lon-
gitudinem

A gitudinem ac latitudinem habitus:nam ſinuat inſtar ſagi præcincti, aduerſe & auerſe, ideſt, retro & antè terram uerrunt ueſte: & quũ ſit res ridicula admodũ,ipſi tamen rem putant honorificentiſsimã:uari quoq; incedunt,ideſt, diuaricatis cruribus, inſtar micturientium mulierum.Percunctabãtur quan doq; nos ipſi,an uidiſſemus unquam honorabiliorem habitum, quippe qui decẽtiorem in uiris non credunt.Mulieres partem corporis ſuperiorem, id eſt,à capite uſq; ad cincturam nudam circumferunt:inferiorem uero ſindone uſq; ad crura media cooperiũt: pedibus ambulant nudis, is mos eſt & uiris & mulieribus tam cõiugatis quàm nubilibus:aperto capite incedũt, torquẽ ex capillis agunt,& eo exornantur uiri æque ac fœminæ: uiri etiam pleraq; puellaria penſa exercẽt,nent enim,& pannos compurgant aqua. Ibi ſemper calores eximij, nec unquã magis algent uel bruma,quàm nos Aprili menſe.

Viri habitu elegantes,ſed uictu immundi. CAPVT XVII.

HVius plagæ homines corpora eleganter curant: nam ter uel quater ſingulo die aqua immerſi lauantur, utpote qui balneis oblectãtur plurimũ: uerùm in culinis adeò immundi ac turpes,ut dum eorum concinnant obſonia & dapes, ſtomachum ſuſcitent & nauſeam: & earum præſertim rerum quarum prorſus ſunt expertes,non ſolum ſunt ſimplices,uerùm etiam ſtolidi:contrà,in illis rebus quas ex frequentiore uſu nouere,ut nos, ſunt accuratiſsimi:loquaces ſunt admodum, adeò ut uix unquam deſinant nugari:ante omnia mendaces ac fallaces, alioquin hoſpitales, quippe qui biduo ac triduo domi ſua impenſa hoſpitem libenter alunt.

Quomodo inter ſe concertent principes Nigritæ & regni Gambræ.

CAPVT XVIII.

HI principes Nigritæ ſæpenumerò inuicẽ digladiantur: pedites bella conficiunt,quoniam equis carent ob iniquitatem ſoli:nam ob æſtus propè diuturnos uix ibi herba creſcit qua alantur equi: loricas nec thoraces habẽt
B quibus ueſtiantur ad bella,eis prorſus carent:uerũ clypeos & ſcuta ferè omne genus habent:ut uero hoſtem feriant,telis utuntur quibuſdam quæ iaciunt ueloci dexteritate. Nam id præſertim callent, uidelicet, uibrare haſtas, & iacere tela:his adfigitur acuminatum ferrum ad palmi menſuram,& mira arte fabrefactum,perinde ut quum quempiam ſauciauerit,uix extrahi queat ni carnes lancinentur & atrociter concerpantur,ferro reluctante ex oppoſito:ut apud nos ſagittarum ſunt quædam genera: ferunt etiam enſes & ſicas quaſdam more Maurico obliquas, fiũt ex ferro abſq; calybe,quoniam in regione Gambræ Nigritarum ulteriore calybem non habent: & ſi forte habẽt id metallum,tamen effodere neſciunt.In bello etiam haſtis quibuſdam utuntur quæ lanceas præſentant, alia arma non habent. bella illorum ſunt atrociſsima,quoniam diloricati ut præfecimus,præliantur:hinc maxima hominum ſtrages,audaces ſunt maximè,utpote qui ultro ſeſe periculis obiectãt, maluntq; in bello oppetere quàm terga dare,licet fuga ſibi conſulere queãt: nec eos perterrefacit ſociorum clades, imò atrociores redduntur, mortem contemnentes,adeò aſſueuere prælijs ac bellis,& cladibus innumeris.

De eo quòd natant eximie, & de regno Senegæ. CAP. XIX.

HI naues non habent quibus maria tranent, nec eas uidere ab orbe condito,niſi poſtquam Luſitani illò ſunt profecti:accolę uero fluminis utuntur cymbis quibuſdam,quę humeris trium hominum deferri poſſent:his piſcantur,& traiecto fluuio uaria loca petunt: ſunt etiam iſti Nigritæ natatores accerrimi,prout ex uſu didici:& accepi ab nõnullis,qui ex lectione multiplici id didicere. Regnum Senegæ Nigritarum introrſus Orientem uerſus conterminum eſt regioni dictæ Tuchmoræ: at uerſus meridiem regnũ Gambræ contingit,ad Occidentemq; uero reſpicit Oceanum, uerſus autẽ Septentrionẽ Nigro fluuio clauditur, qui ut diximus ſubcinericios populos diſterminat à primis Nigritis: & id flumen prius per annos circiter quinq; quàm ego eò concederem, Luſitani nautæ iam explorauerant: qui quidem *Niger fluuius*

Luſitani cum Nigritis pacem iniere, & fœdus maximum, adeò ut deinceps magna inuicem exerceant commercia: frequentarunt propterea regionem huiuſmodi annis ſingulis naues uſq; ad meum aduentum. A

Quas merces Aloyſius Cadamuſtus permutauerit cum principe Budomeli Senegæ.

CAPVT. XX.

TRaieci dictum flumen celoce mea, & tantiſper nauigaui, donec deueni ad regionem quę dicitur Budomel, & is eſt principum titulus, & dicitur terra de Budomel, ſicuti nos appellamus principum uel comitum regiones uario nomine. Quum igitur ad id loci perueni, immoratus ſum illic nonnihil, quoniam idioma huius principis callebam, & ad id adducebar non difficulter, quoniam audiueram hūc principem eſſe candidiſsimæ fidei, & nemini imponere, magnæq; probitatis uirum eſſe, perinde ut tuto merces ad tempus huic uendi poſſent. Nam ad præſcripta tempora ad unguem fidem ſeruare aiebant inconcuſſam. Quum igitur mecum adduxiſſem nonnullos equos, qui illic pretij erant non contemnendi, licet pleraſque res alias detuliſſem, ut ſunt ex lana panni & ex ſerico ſindones more Maurico, & alia quamplurima. Decreui itaque apud principem efficere, ut eum locum adirem, quem ad Palmas dicunt, ditionis principis de Budomel, ubi non portus, ſed ſtatio uiſitur: quò quum ueni, reddidi certiorem principem aduentus mei, internuncio Nigrita meo mancipio, iuſsiq; ut meo nomine illi omnia mea offerret, & equos in primis, quibus ſciebam principem delectari plurimum. Vt ergo paucis expediam, Princeps memoratus certior iam factus rerū mearum, adit nos equis xv. ac peditibus cl. comitatus, meq; commonefecit, an liberet terram appellere uidendi principis gratia, addebatq; me minime luſurum operam, nec me unquam pœniturum laboris ſuſcepti, gratum animum eundemq; liberalem principem gerere. Quibus adductus litori applicui, & uiſi principem, nec uidiſſe pœnituit, nam facta non diſsimilia uerbis fuere: excepit me honorificētiſsime, poſt multa equos emit meos: & quicquid abs me deſiderabat, mox eſt conſequutus: fidi illi ingenue. B Rogauit me propterea ut ſecum irem in regiam ſuam, quæ introrſus eſt ad milliaria ccl. Pollicebatur enim inibi ſe equorum pretium perſoluturum, hortatusq; eſt enixe, ut dies aliquot præſtolarer, quoniam inter negotiandum conuenerat inter nos, ut centum mancipia pro mercibus daret. Abduxit itaq; equos cum phaleris & alio ornatu mercemq; plurimam, quæ omnia emeram ego non pluris quàm ccc. aureis. Decreui igitur ſecum ire, nec prius abiui, quàm ab eo perpulchra adoleſcētula donatus fuerim: nigra quidem erat, uerum formoſa, & annum non excedebat duodecimū. Voluit eſſe cubili meo addictam uſquequaque: ſuſcepi puellam libens, & ad nauem ducendam uni ex meis tradidi. Iui igitur cum principe percupidus nouas res & uidere & audire, ſolicitabarq; non minus hoc deſiderio quàm pęcuniarum exigendarum ſtudio uel amore.

Quomodo Aloyſius Cadamuſtus conceſsit cum principe eo loci qui dicitur Budomel in Mediterranea. CAPVT XXI.

COntendi igitur Budomelam regiam principis locum Mediterraneum, prius equis ac neceſſarijs ad uiaticū à principe acceptis, & ubi ad quartum lapidem prope regiam principis deuenimus, commendauit me nepoti ſuo cuidam eius ruris domino quò iam deueneramus: nomen huic erat Biſboror, & is nepos ſuus me domi excepit honorifice, & ibi xxviii. diebus ſteti menſe Nouembri, & dum illic ago, ſæpenumero eo ad principem de Budomel nepote comite. Interea plura memoratu digna uidi mores regionis concernentia: ut etiam hæc attentius uiderim, id effecit, quòd ad flumen Senegæ ubi mei me opperiebantur, terreſtri itinere ſum regreſſus: nam undabundo mari fidere nolui, quoniam per id tempus admodum ſæuiebat, adeò ut ad celoces meas prius redire nequiuerim, quàm naues fluminis litori applicuerint: & dum certiores meos reddere ſtudeo, natatorem quæro

Biſboror.

qui

A quí nando literas ferat,quibus meis nautis compertum fiat me non poſſe ali ter claſſem repetere,ni prius ipſi naues ad flumen dirigant, ob proceHoſum mare. Scirent propterea me uſq; ad id loci terreſtri itinere contendere. Que rô igitur ab incolis, an quiſpiam natator adſit,qui uice ueredarij fungi uelit quiq; calleat artem nandi,& ad meos ire nõ formidet,introrſus mare ad tria milliaria. Mox ſeſe multi ultro offerunt id nauaturos:uerum quia æquor in credibili feruore concitatum erat, uix mihi perſuadebam hominẽ huiuſmo di nando id conſequi unquam poſſe, & eo minus adducebar ut crederem, quo breuia innumera conſpiciebam prope litus iactu arcus:hi ſunt arenę a cerui,qui ubi onera ſentiunt quæpiam, mox euaneſcũt,& naues uorticibus obruuntur. Quum uero ſupra aquam eminent, uidentur abaci uel ſcamna, quibus ſi inſederis illico rues. Et inter hæc breuia feruet mare atrocius utpo coartatum, nihilq; adminiculi ibi comperies,quo innixus uires laſſas foue as. Timebam igitur illis ne ab profluente peſſundarentur. Vtcunq; fuerit, Nigritæ duo affuere nauaturi quod petebam. Quæro quam pro labore tan to mercedem cupiant:reſpondent maiulias duas ex ſtanno pro unoquoque petere: quatuor enim huiuſmodi maiuliæ nummũ noſtrũ aureum efficiunt. Acceptis igitur literis,ſe mari iactabundo credidere. horreſco referẽs, quas difficultates ſubierint hi natatores,dum ſuperare breuia cõtendunt,perinde ut crediderimus aliquando eos ſubmerſos. Nam urinabant ſub aqua ſpatio horæ,nec uidebantur. Tandẽ alter illorũ ceſsit uiribus undabũdi maris,nec ſæuientes undas domare potuit,redijt ergo uoti impotens. Alter uero maio rum uirium compeſcuit rabiem maris, & ad claſſem peruenit, reſponſumq; retulit:quod factum uiſum eſt mihi fere impoſsibile. Hæc itaq; ſumma eſt, hos Nigritas uidelicet, nando fere omnibus mortalibus præſtare. Quæ ue ro uiderim dum agerem apud hunc principem, hæc ſunt. Primò nolim cre das ibi eſſe urbes,neq; oppida,licet dicãtur principes aut præfecti: nam illo B rum rex rura tantũ & mapalia poſsidet:& is princeps quo cũ egi plura,par tem regni eius tenet,quæ res eſt parui momẽti. Nec principes habẽtur quia ditiores nummis uel theſauro aliquo inueniantur: non enim in pretio eſt au rũ, præſertim moneta,quæ nulla eſt apud illos: ſed obſequio & fide præſtãt noſtris principibus:mira eſt obediẽtia quam exhibent principibus ſubditi.

Breuia maris.

Maiuliæ.

Mapalia & rura Budomel,& Mulieres CAP. XXII.

VT nihil prętermittamus dignum ſcitu,noueritis hũc principem ſemper eſſe errabundo nõ abſimilem:quieſcit fere nunquam,modo huc, modo illuc contendit,& eò præſertim ubi ſunt ſuæ coniuges. Nã ut retulimus, ma palia & ruſcula habent,ubi multiplices adſeruantur coniuges. Et id rus quò ego iui,domus principis nũcupatur:ibi uidebis circiter XL. uel L. humiles caſas conſertas paleis, ideſt, mapalia in ordine continenterq; diſpoſitas, ut alterã ſequatur mox altera: his circundedere ſepes nõ ex tribulis uel ſpinis, uerum ex proceris arboribus,dimiſſo interuallo quod oſtij uicem ſuppleat: quò quum es ingreſſus,aulam comperies ruralem ſeptam ſepe arborea,Cor tile appellatur à ruſticis. Nouem ex huiuſmodi aulis domum principis præ cedunt eo ordine,ut ex altera in alterã aditus interior pateat,ibi nouẽ mulie res hic princeps habebat: ſunt etiam in alijs ruribus coniuges quampluri mæ, quæ huic principi inſeruiunt pro ſuo arbitratu. At quælibet ex his mu lierib. quinq; uel ſex adoleſcentulas Aethiopas domi alit,quibus pro libito princeps potiri poteſt,citra omnẽ cõiugis indignationẽ, quippe quæ haud ægreferunt uetere inſtituto principis,ut hac Veneris uarietate cõiunx prin ceps oblectetur. Suntq; hi Nigritæ admodum proni ac ſalaces in Venerem, nullaq; ſatiantur libidine. Percunctatus eſt me propterea princeps, an ali qua noſſem,quæ Venerem excitarent frequentius: nam unus tot fœminis uix ſatisfacere quibat. Induerat enim opinionem hanc, uidelicet, Chriſtia nos eſſe ingenij acerrimi,& fere nihil neſcire. Adijciebat ad hęc,ſi uoto huic ſuo turpi quidem feciſſem ſatis, me beneficia innumera illico conſequutu

rum. Laborant zelotypia hi principes adeò atroci, ut nec ipſis natis ſatis ac A
ſuper fidant. Vni igitur principi patet ad mulieres aditus.

Quibus ſtipetur princeps laterconibus. CAPVT XXIII.

HVius principis latus cuſtodiunt uiri cc. quocunq; pergere contigerit: &
licet frequenter per uices ſuccedant qui principis habent cuſtodiã, non
deſunt tamen uſquequaq; innumeri, qui undequaque ſalutatum ad princi-
pem ueniunt. Ante regiam igitur principis ubi ipſe diuerſatur diutius, præ-
cedunt ſeptẽ atria, & ante ea plateæ quædam uiſuntur, in quorũ diametro ar
bor eſt procera & umbroſa, quæ principis fores obſeruãtibus umbrã amœ-
nam præbet. Habet itaq; princeps diſpartitã familiã, & qui propius regiam
degũt, hi ſunt principi magis accepti, digniores'ue: & quo magis elongant
à regia, tãto minoris cenſus, ac ferè gradus nullius dinoſcuntur. Has igitur
graduũ differẽtias oſtendũt domus ex induſtria continẽter in ordine diſpo-
ſitæ, ut cognoſcas eos eſſe excellẽtiores qui regiæ principis ſunt proximio-
res, pauci tamẽ ad fores principis accedũt. Id enim ferè ſolis Chriſtianis li-
cet, & Azanegis ſacerdotibus, qui principẽ legẽ Mahumetis docẽt, quibus
maior poteſtas agendi quæcũq; eſt apud principẽ, quàm ipſis ſuis Nigritis.

Mos ſalutandi principem, & principis conſuetudo CAP. XXIIII.

PRinceps igitur memoratus magnam præ ſe fert arrogantiam, quippe qui
non prodit in publicũ, niſi mane & ueſperi: nec tamen à ueſtibulo regiæ
digreditur, ibi ſeſe mira ſuperbia ſpectandum ſuis præbet illuſtrioribus. Is i-
gitur princeps quum uarijs de cauſis quempiam admittit audiendum, tali di
gnatur reuerentia. Quum itaq; hi qui ad principem petunt admitti ad fores
iam acceſſerint, utraq; genua flectunt, & humi ferè ſtrati harenam identidẽ
nudi reijciunt in terga, caput etiam harena aſpergunt, ut ſpeciem humilita-
tis prę ſe ferant: & is eſt mos adeundi principis. Nec ibi aliquem comperies
eminentiæ tantæ, qui aliter principem adeat ſuum, quàm nudo corpore, ue-
rendis tantum corio tectis, humi reptans, ac harena aſperſus totus: & ubi ad B
principem iam deuenere, humi uoluntantur, ut ſues in cœno: quũ iam pro-
pius ad paſſus duos acceſſerit, ſiſtit gradum, rem ſuam principi explicans,
harenã ſemper in terga proijciens capite demiſſo, in ingentiſsimę ſubiectio
nis ſpecimen. Et princeps ſimulat ſupplicantẽ nõ uidere niſi furtim, nec pro
pterea ab aliorũ colloquio temperat. Vbi uero Vaſallus deſijt exponere res
ſuas, tunc intuitu inſolentiſsimo toruoq;, uerbis duobus dat reſponſa, ut nec
breuius ſit reſponſum Laconicum, qui ſolo elemento mentem ſuam declara
bant: ut ſi annuendum erat, per u, id eſt, uolumus: ſi contrà, per n, id eſt, nolu
mus. In hoc igitur ſuperbiæ faſtu uerſatur princeps, in tãtoq; æſtimatu & ue
neratione apud ſuos, ut ipſi nos nec Deo immortali maiorẽ exhibeamus re
uerentiã: id efficit timor incredibilis, nẽpe de nutu principis eorũ uita pen-
det. Nam pro re quaq; minima morte plectuntur, & mulieres ac filij uenales
exponuntur excandeſcente principe. Hæc ſunt igitur quę miram obedien-
tiam oſtendunt, quũ ſubditi à principe patiuntur, quæ uix hoſti colliberent.

Moſchea principis, ideſt, templum idolorum, & mos ſacrificandi & diſcumbendi.

CAPVT XXV.

ADeò maximam cum principe familiaritatem contraxeram, ut uel Mo-
ſcheam ingredi mihi fas eſſet: id eſt enim idolorum templum, ubi ſacra
fiũt. Quũ igitur adueſperaſcebat, presbyteros ſuos Azanegos ſiue Arabes
accerſebat: nam hi apud eos uice ſacerdotum fungũtur, & ſacris prę ſunt ce-
remonijs ac legem docent Mahumetis. Ingrediuntur itaq; in cellam ſacra-
tiorẽ optimates eminentiores, gratia orandi: ſic enim orant ſtantes, & cœlũ
ſubinde reſpicientes, terram ſæpenumero deoſculãtur: & princeps ſacerdo-
tem imitabatur agentẽ hæc omnia ſpatio mediæ horæ. Et ubi deſierat orare,
percunctabatur me, quænam de hoc ritu orandi mea foret ſententia, liben-
terq; me diſſerentẽ de noſtra fide audiebat: dixi ego plura, ut decuit de cele-
britate noſtræ fidei; quum principem beneuolum haberem auditorẽ: oſtẽdi

enim

A enim falſum eſſe principem & alios omnes qui legem illam obſeruabãt: addidi noſtram ſanctiorem eſſe, idq́ꝫ comprobabam innumeris argumentis: nec prius deſij concionari, quàm excanduerint maiores ſatrapę, qui indignabantur ſuam fidem abs me in ordinem redigi. At princeps riſu uultum ſoluebat, adſtipulabaturq́ꝫ meis dictis, aſſerens & ipſe noſtram fidem non iniuria colendam eſſe, & noſtrũ Deum eo argumento eſſe, & magnum & probum, ob idq́ꝫ multiplicia dona nobis elargiret, diuitias, opes, dexteritatẽ ingenij, uires, & pleraq́ꝫ alia. Suam tamen apprime extollebat, ſubdens eam faciliorẽ aditum ad ſalutẽ eis præſtare q̃ꝫ nobis noſtrã. His rationibus nixus, quoniã, inquit, Vobis datum eſt præſentibus bonis frui, erit præſens uita uobis pro paradiſo illa æterna. Nos uero qui per uarias uitæ interturbationes uitã trahimus aſſiduo, ſcimus nobis haud defuturã illam æternam felicitatẽ: quoniã perpeſſi laboris, & ſuſceptæ ærumnę præmium nondum ſumus conſequuti. Validas ad hoc adducebat rationes uir, ut erat ingenij elegantis, nec noſtra ſibi diſplicebãt, neq́ꝫ difficulter noſtrã fidẽ induiſſet, ni pauiſſet exui regno. Id enim acceperã à nepote, qui me enixe rogauerat, ut noſtrã fidem principi exponerẽ, adfirmabatq́ꝫ rem dignam eſſe, uerbũ dei. Idq́ꝫ perlibenter audiendum fore cẽſebat. Mores igitur huius principis iam retulimus, & præſertim eundem morem in uictu ſeruat, quem rex Azanegæ, ſuſcipit à ſuis coniugibus dapes, ut etiam cæteri Nigritæ principes: humi procumbentes epulãtur abſq́ꝫ nitore & elegantia uitæ, perpauci cum rege diſcumbũt, id ſolis licet ſacerdotibus, aut regulis quibuſdam, uel ſaltem eminentioribus optimatibus. Reliqui ignobiles XII. uel X. ſimul diſcumbunt, & inter epulandum ferè omnes ex eodem catino ſumunt, & quidem non immoderate, uerum frequentius, utpote qui ter uel quater interdiu epulantur.

Legumina & uinum quæ ex regno Senegæ proueniunt. CAP. XXVI.

B IGitur regnum Senegæ, ulteriorq́ꝫ plaga Nigritarũ, uinum, triticum, ſiliginem, ordeũ, auenam, haudquaquã fert iniuria candentis ſyderis, quũ præſertim ibi menſibus nouem iugiter nõ pluat, uidelicet, à menſe Octobri uſq́ꝫ in menſem Iulij. Id efficit ut iacta ſemina nõ germinent ob terræ calorem nimium: producit tamẽ miliũ, fabas, & faſiolos omne genus, quæ omnia nuſquã elegantiora uiſuntur. Sunt faſioli inſtar nucis auellanæ faberrime facti, diceres torno aliquo inſculptos ac ſtriatos, adeò uariatis naturæ ars in eis ludit, res uiſu conſpicua. Fabæ uero largiores, & proceriores, rubent colore uiuaciſſimo, alię albicãtur, cernuntur uiſu conſpectiores: mẽſe Iulij ſeminãtur, Septembri leguntur. Quũ aũt tellus cœleſti rore perfunditur, id eſt, uberiori pluuia, tum terram mirũ in modũ colunt, non amplius q̃ꝫ trimeſtri ſpatio ſeminant, & legunt ſata: ignaui ſunt cultores: & uix tantũ ſeminant, quantũ ad uictum ſit ſufficiens, nec in horreis cõgregant triticũ uel alia. Is itaq́ꝫ mos colendi agri ſeruatur, inſtrumenta quædam ruſtica habẽt, quæ bipalijs nõ ſunt abſimilia, eis terram egerunt ritu contrario, quàm nos conſueuerimus: nam quum ligonizant terram, ante proijciunt, non ut nos, qui terram egeſtã ſemper ad nos trahimus, adeò ut pedum plantas ligonizando cooperiamus terrã, nec altius q̃ꝫ tres aut quatuor digitos agunt bipalia uel graues uomeres, aliter ipſi non arant. Verùm quia terra eſt feraciſſima, ſuapte natura quamplurima producit, horũ potus præbet ſuccus palmæ, lac & latices: nec ea eſt palma quæ fert cariotas. Alia eſt arbor, quæ ibi minime frequens eſt: & hæ arbores anno continuo ſuccos emittũt inſtar lachrymarum, ſuccus appellatur mignol: & ut uberiorem habeãt ſucci prouentum arbores ſauciant, & ſtatim proſilit ſuccus, qui excipitur uaſe aliquo, ut thura legũtur: huic liquori colos eſt ſubcinericius, & ferũ lactis pręſentat, nec maior eſt prouẽtus q̃ꝫ binæ uel ternę mẽſurę die noctuq́ꝫ: huius eſt incredibilis ſuauitas, & ut uinũ inebriat, ni aqua immixta fuerit: qui prima die prouenit ex ſauciata arbore, is eſt dulcior, & omni uino uel perq́ꝫ dulci præſtat, & indies ſuauitatem amittit, fitq́ꝫ acidum & acre, tamen tertio aut quarto die magis homini conducit: id ſum

ego expertus pluries, & nõ minus, quàm uino aliquo eleganti hoc ſucco oblectabar, mignolum appellant, neq; eo uti poſſunt omnes abunde, hoc eſt, ad uoluptatem, licet ad hilaritatem plurimi, & in primis illuſtriores: non habẽt harum arborum uineas, ſed ſparſas & uagas, ut fere cuiq; pateant, qui liquorem huiuſmodi elicere uulnerata arbore uoluerit. A

Varij fructus, & miræ naturæ oleum. CAP. XXVII.

FRuctus habent multiplices, nec noſtris abſimiles, ſuaues ſunt licet ſylueſtres, qui ſi ut apud nos colerentur, eſſent profecto multo meliores: regio eſt patens, & aprica, ad omnia producenda prope apta: paſcua ibi quãplurima, & arbores eminentiſſimæ, nobis tamẽ incognitæ: lacus ibi quãplurimi, qui aquã potu nõ inſuauẽ propinant, neq; nimiũ uaſte expanduntur, uerum profundiſſimi: & ibi piſces innumeri, licet noſtris abſimiles: inq; his ſerpẽtes degũt, incolæ calcatrices uocãt. Fert etiã hæc regio miræ naturæ oleũ, quod pollet triplici uirtute, odorẽ, uidelicet, uiolaceũ habet, ſaporẽ uero oliuę: & ſi adhibitus fuerit dapibus, eas ut crocus inficit: quamuis ipſum crocũ ſuperet uberiori colore. Sunt & ibi arbores quædã quæ faxiolos producunt, rubẽtes cum macula nigricante, quæ eſt illis pro inſigni, & à noſtris oculus dicitur, alij hilum appellant, producit igitur quamplures, ſed paruos admodum.

Angues immanes, qui deuorant capras, & anguium faſcinatores.

CAPVT XXVIII.

INueniuntur ibi multiplices animaliũ ſpecies, præſertim ſerpentũ fere omnium generũ, uenenoſi alij, alij innoxij ſunt, duorũ pedum menſuram excedunt. alas nec pedes habent ut ſerpentes, alioquin immenſi, & tantę quidem uaſtitatis, ut integras capras hauriant, nec lancinẽt, ſolide deuorantur: ferũt incolæ ſerpentes huiuſmodi cõgregari ſtatis anni diebus, & migrare in loca quædam ubi formicarum eſt uis magna, quibus & colos albicans, quæ ſuapte natura humiles quaſdam caſas inſtar ſpecus extruunt: nam ore terrã portãt, & ferruminãt abſq; calce, diceres clibanos aliquos uel ruſcula in ordine diſpoſita. Nã ex huiuſmodi caſis uidebis C. & CL. cõtinenter ſubordinatas, ut alterã ſequat altera miro naturæ ordine. Sunt etiã hi Nigritæ faſcinatores, id eſt incantatores eximij, faſcinãt præſertim ſerpẽtes. Huius rei me certiorẽ reddidit adoleſcens quidã, qui anno ſuperiore agens apud nepotẽ principis de Budomel, & quũ hoſpitio receptus dormiret, audiuit innumeras ſerpẽtũ ſibilationes, quibus experrectus dum attentiore animo euentũ rei expectat, intelligit nepotẽ principis euigilauiſſe, & domũ egredi uelle: percũctatus eſt. propterea adoleſcẽs nepotẽ principis quò nam nocte intẽpeſta concederet: cui nepos (iã inclamauerat ſeruos à pedib. ut ſternerẽt camelũ) ſum, inquit, profecturus nõ longe, mox rediturus. Iuit igitur nepos & faſcino cõpeſcuit ſerpẽtes, illicoq; rediẽs rurſus alloquitur hoſpitẽ Ligurẽ, Audiſti'ne, inquit, circiter noctẽ mediam exſibilantes ſerpẽtes? At Ligur, Audiui quidẽ. Subiecit itaq; principis nepos dictus Bisboror: Erant, inquit, ſerpentes, quibus hęc plaga ſcatet, obſederãt enim domũ gregẽ deuaſtaturi: ni ego occurriſſem malo tãto incãtatione, qua utimur frequẽtius. Ligur uero his auditis, dixit ſe mirari plurimum, & rem hanc Chriſtianis prope incredibilem fore: tum nepos ad Ligurem, Non eſt, inquit, quur mireris ob hæc minima: nam princeps noſter multo maiora efficit incãtatione quũ libet. Quũ enim, inquit, cupit præſentaneum uenenum habere quod illico mortem afferat, inficit ibi arma ueneno, deſignato in terra circulo, & faſcinatione ſerpentes eò concedere compellit. Quo quum uenerint, ſpeculatur uenenoſiorẽ quem interficiat, ueneni colligendi gratia, reliquos uero miſſos facit. Occiſo itaq; ſerpẽte, eius ſanguinem cum ſemine arboris cuiuſdam miſcet, & ea mixtura arma illinit, quæ ſic illita ubi ſauciauerint condictò mortem afferunt, licet paruũ uulnus exiſtat, modo ſanguinis nihil nõ elicuerit. Subdidit etiam Ligur nepotem prædictũ hortatum eum fuiſſe, ut rei uideret exemplum. Verum Ligur parum huius rei curioſus renuit experiri rem huiuſmodi. Omnium igitur conſenſu Nigritæ ſunt

tæ ſunt

A tæ ſunt incantatores eximij. Sunt tamen etiam apud nos huius facti haud ex pertes, imò ſagaces, contra ſerpentes præſertim.

CAPVT XXIX.

IN regno Senegæ Nigritarum boues ſolum, & bucculæ uiſuntur inter animalia domeſtica: nam capras & pecora ibi nõ uidebis ob ardorẽ torrentis ſyderis. At boues tam mares ꝙ fœminę noſtris multo ſunt minores, uixꝗ ibi uaccam rubentem comperies, aut albæ aut nigræ omnes ſunt, uel utroꝗ colore diſtinctæ. Ex rapacibus leones, & pardi frequentiores, necnon lupi, capreoli, ac lepores propè innumeri. Sunt etiam in ea regione elephanti ſylueſtres quamplurimi, non domantur ut alibi, & ferè gentiũ ubiꝗ efferantur, propterea & gregatim incedunt, ut in noſtris nemoribus apri: cicures uix reperiuntur ibi. Hi igitur duos eminentiores dentes habent hinc & hinc, inſtar aprorum, uerum ritu contrario: quandoquidẽ alteri, ſcilicet, apro in ſuperiora retorti ſunt dentes: at alteri, ſcilicet, elephanto dimittuntur in terram: nec uel ſenecta huic ſunt decidui, uitam cõcomitantur: hominem niſi læſus nõ lædit: & ubi lædit, manu hominem comprehenſum iacit in ſublime ultra arcus iactum: ea dicitur manus elephanti, quam alij promuſcidem appellant, eam emittit & retrahit pro ſuo arbitratu, nullusꝗ inuenitur tantæ pernicitatis, quẽ ſuo inceſſu non comprehendat, licet gradatim ſolum ambulet effœtus, magis ſæuiunt dum pariunt, ne catulis uis inferatur, & quatuor ad ſummum pariunt uno partu: maribus uix eſt cura ſobolis, arborum folijs uiuũt, & fructibus: nam promuſcide arborẽ deuaſtant, adeò ut ſi ſtipitem manu cõplexi fuerint, quantumcunꝗ magnum ab arbore diſpartiant: manum habẽt in inferiore maxilla, quam exerunt & retrahunt pro libitu, hac cibũ capiunt, & hauriunt potum omnem, & ori adminiſtrant ſuo. os habent in pectore, frequentia incolunt nemora, ac luto plurimum ut apri oblectantur. Sunt & alia ingentia animalia, uerùm ſylueſtria.

B *De Pſitacis & alijs auibus.* CAP. XXX.

AVitiorum ſunt complura genera, & in primis Pſitacis ſcatet regio: nam hos odêre plurimum Nigritæ, quoniam totã plagam ferè circumuolitantes, fruges & præſertim legumina deuaſtant: multijugi ſunt, uerũ è paruis & grandioribus, com plures ego attuli: diſtinguũtur colore triplici, ſubcinericio, uiridi, ac ueneto, quos adhuc ferè inuolucres ex nido ſubripui, ſed mox periere. Ad ultos igitur centũ quinquaginta in Hiſpaniã detuli, eos ſingulos ſingulo aureo nummo uendidi. His itaꝗ mirum eſt ingeniũ, & ſolertia nidificandi: nam excelſiſſimã quęrunt arborẽ, quæ ſurculos habeat ſubtiles ac tenues, cuiuſuis ponderis ferè impatientes, horũ cacumini adligant dependentẽ ſurculum, cui nidũ mira induſtria fabricatum ſuſpendunt, inſtar pilę rotundũ, relicto ſolũ foramine admodum anguſto, quod oſtij uicẽ ſuppleat: aiũt id efficere alitẽ, ut ſerpentũ fallat aſtutias. Nã nidũ penſilẽ petere nequeũt, quippe qui ſurculo tã tenui nuſꝗ ſeipſos crederẽt mole grauati corporea. Igitur his artibus tuta eſt à ſerpẽte auis, licet parua. Ibi etiã ſunt gallinæ quædã, quas appellãt Pharaonis, ex Oriente deferunt, his regio ubertim abũdat. Sunt & anſeres nõ ut noſtræ, ſed colore & pẽnis multijugis uariatę.

De eni-

De emporio, & qui eò confluant. CAP. XXXI.

A

QVoniam obtigit illic moram trahere diuturniorem, decreui eorum emporium, ſiue nundinas quaſdã uiſere: nam die lunæ & ueneris in pratis quibuſdam conueniunt à quatuor uel quinq; milliaribus circunſtantis regionis: qui enim magis diſtant, alia emporia & nundinas adeunt. In his igitur nundinis compertum habui quàm indigi ſint rerum multarum, quá ue profunda egeſtate laborent, id declarabant eorum uiles merces, hæ enim erant cotoni elaborati mulierum penſis, nec eorum ingens copia, panni ex cotonis. Inſuper legumina, oleum, milium, & pelues igneæ, ſtorias, tegetes appellant, palmarum folijs complicatas, & alia complura uſui illorum nõ inepta, hæc mulieres uendunt: at uiri arma, & auri nonnihil, permutant omnia, pro re altera, rem alteram conſequuntur, quandoq; pro binis ternas, aut pro ternis binas: pecuniam ſignatam non norunt, nec nummos omne genus regio cudit. Hi igitur Nigritæ in promiſcuum ibant ad me ſtupidi, & admodũ admirantes effigiem Chriſtiani, & in primis albicantem colorem, necnon habitum, & corporis formam ac habitudinem inſolitam: habitus is erat diplois ex ſerico nigro, damaſcum appellamus, chlamys item ex panno coloris cyanei, identidem pannum ex lana contuebantur, & diploidem loco miraculi cuiuſdam: nonnulli albedinis periculum faciebant, arbitrati non eſſe colorem naturalem, ſed factitium. Igitur ut certiores huius rei fierent, ſputo illitas manus admouebant brachijs & manibus meis, ut experirentur utrum color foret à natura, uel ab arte. Vbi uero uidebant ſputum nihil de albedine ademiſſe, ſed albicantes carnes fore, rurſus admirabantur. Ad has itaq; nundinas ut multa experirer, utq; ſcirem an aurum illic foret uenale cõceſſeram: uerùm ut præfeci, auri parum illic ſum nactus promercalis.

De equis ibi uenalibus, & pabulo, & eorum incantatoribus.

CAPVT XXXII.

B

ILlic igitur equos magni pendunt, quandoquidem difficulter eò ducuntur, nec niſi à noſtris Barbarijs per Azanegos, & Arabas illò ducuntur. Illorum propterea ingens precium eſt, nec facillimè ibi aluntur ob aridam tellurem: nam torrida eſt plaga, quæ pabula non producit, facitq; æſtus nimius, ut equorum inguina intumeſcant, ut uix meiere poſſint. Crepãt propterea ſtranguria huiuſmodi labefactati: pro fœno utuntur faxiolorum laceramentis, ſole ſiccatis, id uicem fœni ſupplet: nam ubi legerint faxiolos, ſecant eorũ caules, & ſole exiccant: loco auenæ ſuccedit milium, quo mirum in modum pingueſcunt: pro equo inſtrato phaleris & reliquo ornatu, dant mãcipia nouem ad ſummum quatuordecim, prout equi, & forma elegans, & agilitas perſuaſerit dandum. Quum autem emerint equos, mox accerſunt faſcinatores equorum, huncq; ritum ſeruant: rogum accendunt ſarmentis, & herbis quibuſdam ſuapte natura fumum exhalantibus, & equo per lorum apprehenſo, ſiſtunt ipſum ſupra fumantem rogum, uerbis nonnullis prolatis, unguento tenuiſſimo equum illinunt, & in domum adducunt, ubi ad XV. uel XX. dies deliteſcit, à nemineq; uidetur. Interea etiam appendunt collo equorum effaſcinationes quaſdam corio rubeo inuolutas, & hæc agunt adfirmantes ſtrenuiores tutioresq; bello futuros equos.

De fœminis, & earum mira alacritate. CAP. XXXIII.

HVius itaq; regionis mulieres hilares ſunt ſupra quàm referre poſſim, geſtiunt, exiliunt, ſaliunt, & perlibenter chorizant, & in primis adoleſcentulæ noctu ſolum dum luna eſt pernox, in ſuis tripudijs: differunt à nobis quamplurimum. Res noſtras admirantur ferè portenti loco, ut ſunt baliſtæ & tormenta omne genus. Nam quum uiſum ueniſſent claſſem, iuſſi in uacuum exonerari tormenta, ut edito reboatu terrorem parerent his populis. Territi igitur tormenti inaudito, atrociq; bombo, credidere dæmonum opus, non mortalium artem, adijcientes uno ictu poſſe huiuſmodi tormenta ſupra centum homines proſternere, tibias etiam admirabantur: & quum uidiſ-

A ſent exornatas, ut fit, inſtar animalis alicuius credidêre uiuum animal uarias emittens uoces, non inſtrumenta: quod ubi intellexi ne hac opinione ducti diutius fallerentur: dedi tibias illis cõtrectandas, tunc cognouêre artem eſſe, non animal neq; phantaſma, adeoq; eis oblectabantur, ut dicerent rem cœleſtem fore ab ipſo deo fabrefactam, tanta cõcinnitate ac melodia allecti, & in primis uocum uarietates admirati, remq; nullam uidiſſe pulchriorẽ prædicabant. Nauim etiam per ſingula membra & minores partes ſcrutabãtur: ut malum, anchoras, uela, remiges, & id genus alia, dicebantq; oculatam nauim eſſe, quoniam in fronte uidẽtur ſculpta lumina, quod ſolum fit cauſſa ornatus: ut fit quandoq; in carpentis & curribus. Propterea adſeuerabant nos fore eximios incãtatores, nec dæmonibus abſimiles, utpote qui ſulcabamus maria gradu citatiſſimo inſtar phantaſmatis, & itinere quamplurima in mari metiebamur, ipſi uero uix de loco ad locum terreſtri itinere ire nouerant, & id præſertim admirabantur, nos, uidelicet, in tantum à continente recedere aliquando, ut per compluſculos dies terra nuſquam appareat, & tamen nõ ignorabamus ubi gentium eſſemus, & quò nam tenderemus: quod eſſe non poteſt, inquiunt, citra magicam artem: quod profecto haud dicerent, ſi nauigandi callerẽt artes. Non minori etiam admiratione adficiebantur, uiſis candelis accenſis, quippe qui nulla alia luminaria unquam uiderant præterquã ignem. Vbi igitur uidere ardere candelas, dixere rem eſſe pulcherrimam. In eadem regione mellis eſt plurimũ, nam id è fauo mellis ore ſugunt, ceramq; abijciunt: emi propterea ego fauum mellis, & more noſtro à cera mel diſgregans, percunctatus ſum de cera eos quid ſentirent: qui aiebant ſe eam nihil pendere, uti rem inutilẽ. Confeci itaq; ex cera huiuſmodi candelas, ipſis cernentibus, & iuſſi eas accendi, quo facto, magis ac magis admirabantur, profitentes nos ferè nihil neſcire.

B *Quomodo Antonietus, & Aloyſius in mare conuenêre non longe à Capite uiridi.*

CAP. XXXIIII

IN hac regione inſtrumenta muſicalia habent ferè nulla, præter duo, & eã melodiæ & concentus prope nullius: uidi inſtrumentum quoddam ſambucam appellant, quod fidibus binis tantum pulſatur, & nulla inde concinnitas, digitis pulſant: res rudis, & prope momenti nullius. Vt igitur præfeci, oportuit me illic per dies aliquot diuerſari cauſſa explorãdę mercis, ut ſi forte fortuna aliquid occurriſſet, quod conduceret commercio: & ideo libentius ferebam, ut res nouas uiderem, quas referrem aliquando. Quum itaque decreuiſſem à continente ſoluere, & in altum facere uela deſiderio uidendi adhuc maiora: quum præſertim à principe infante certior factus fueram, nõ longe à regno Senegæ eſſe regnum quoddam, cui nomen eſt Gambræ, & prout referebant Nigritæ principi infanti. Id regnum auri eſt feraciſsimum, adeò ut ſi eò contenderent Chriſtiani, inde conſequerentur diuitias innumeras. His igitur allectus, quum ut aurum conſequerer: quum etiam orbis partes incompertas mihi antea uiſerem: expeditus à principe ad nauim redeo meam, parans uela facere uentis: ut in pelagus altius eueherer: relicturus latus quo appulerant celoces. Dum itaq; hęc meditamur, repente naues apparuere in ſalo fluctuantes, nam uiciſsim altera uiderat alteram, nec ignorabamus eos eſſe Chriſtianos. Congreſsi igitur mutuo conſpectu frui affectantes colloquuti ſumus: moxq; patuit alteram nauim fore Antonieti cuiuſdam Liguris, qui maria ſulcare probe nouerat: alteram uero aulicorum quorundam principis infantis. Hi igitur uiri conuenerant fide data: ut Caput uiride ſuperarent deſiderio uidendæ nouæ regionis. Iniui itaq; cum eis amicitiam, & fœdus ingens, ut ſimul maria ſulcantes nouas regiones adiremus. Vnà igitur ſoluimus uela, dantes uerſus dictum Caput uiride Auſtro duce, à latere ſemper ut præ oculis continentem haberemus uſquequaq;. Sequenti itaque die uentis proſperis Caput prædictum cœpit nobis apparere: nã diſtat à regno principis Budomel unde ſolueramus milliaria ferè quadraginta.

A

De Capite uiridi, & eius denominatione, & moribus gentium.

CAPVT XXXV.

ID igitur promontorium Caput uiride idcirco appellatur, quia conſitum eſt arboribus denſiſsimis, eiſdemq́ꝫ uiridibus ac uirentibus anno ferè continuo. Huius notitiam habuere primò Luſitani ſuperiori anno meæ nauigationis: appellarunt itaq́ꝫ hoc promontorium Caput uiride ab arboribus, uti ab harena Caput album denominatur. Hoc itaqꝫ Caput uiride eminens eſt admodum, & uiſu pulcherrimum, inter duos montes medius exit. Tandem in mare prominens uaſte, uarijsq́ꝫ ruſculis Nigritarum, & mapalijs ſeptum undequaqꝫ, ab ea parte præſertim: quę reſpicit Oceanum. Sunt tamen hi Nigritæ ex regno Senegæ. Vltra Caput prædictum uiſuntur tres paruæ inſulæ non longe à continente, ſed prorſus deſertæ ab hominibus: uerùm ſcatent arboribus inſtar Capitis uiridis. Quum uero aquæ penuria non mediocri laboraremus, iecimus ancoras, ut aquæ nonnihil inde hauriremus. Inſulæ illi quæ uiſa erat uberior, adhæſimus. Appulſi igitur huic grandiori inſulæ fontem quempiam quærebamus, nullumq́ꝫ nacti ſumus pręter quandam ſcaturiginem, quæ uix poterat nobis auxiliari ſitientibus. In eadem igitur inſula inuenimus nidos complures, & oua alitum diuerſarum, quæ nobis haud erant incognita. Ibi ſtetimus per totam diem, piſcatiq́ꝫ ſumus uaria piſcium genera, ſagenis alios, alios hamis quibuſdam cepimus, in primis dentales: & oſtreas ueteres ponderis librarũ xij uel xv. pro unoquoqꝫ piſcium. Menſe Iunij poſtero die illinc ſoluentes: adnauigauimus litora haud propè deſerentes. Id eſt etiam ſciendum quòd mox poſt Caput uiride litora ſe ſinuãt & in ipſo receſſu fit ſinus pulcherrimus: terra eſt plana & referta arborib⁹ innumeris, quibus non prius decidunt folia, quàm alia ſubnaſcantur, uirent ſemper, & licet diſtent à mari iactu arcus, uidentur tamen à longe ipſa contingere maria. Res profecto eſt uiſu conſpicua: & ut fatear ingenue, ego quidem uarias orbis partes peragraui cum ad ortum, tum etiam ad occaſum ſolis, uerùm nuſquam amœniorem uidi, ea compluſculis irrigatur fluuijs, quorum quoniam ſunt nauium impatientes, non meminimus. Vltra ſinum degunt bini populi, alij Barbazini, Serreti alij dicuntur: hi quidem ſunt Nigritæ, uerùm regi Senegę non parent: regem non habent nec principem, licet uni magis quàm alteri honorem maiorem exhibeant. Principem non eligunt, qui uitæ ac necis poteſtatem habeat, cum in ſe tum etiam in natos: nam morem Nigritarum principum aſpernantur, qui ubi libuerit pro mancipijs, & uxores, & natos ſubditorum uendunt: fitq́ꝫ ut eorum uita ſemper ſit in ancipiti, interq́ꝫ ſpem & metum ſuſpenſa. Idola colunt quàm qui maxime, legem habent nullam, uiri ſunt truculentiſsimi, arcu utuntur ac uenenatis ſagittis, perinde ut ſauciati illico pereant, modo ſanguis uel mediocris exeat. Hi ſunt nigerrimi, ac ſtaturæ habiliſsimæ: regio frequens eſt nemoribus, quæ lignis ſunt referta plurimũ: irrigua eſt fluminibus quàm plurimis: ideo ferè inaccesſa, nec patet adeuntibus aditus niſi per nonnullos angiportus ex circumiacentibus, timent propterea neminem. Id ſunt experti aliquando Nigritarum reges, qui quum bellum eis intuliſſent, ſunt peſsime accepti ab his populis. Diſcurrunt igitur latus prædictum. Auſtro flante peruenimus ad oſtium fluminis, quòd Rium appellant Barbazinorum: latitudo fluminis oſtij eſt iactus arcus, huius nominis memini ego in charta nauigationis, quam edidi nuperrime. Abeſt hoc flumen à Capite uiridi milliaria ferè lx. interdiu ſolum nauigabamus, occidẽte ſole iactis anchoris ad paſſus x. uel, xij. à quæ longe à continente milliaria iiij. uel v. Quum uero illuceſcebat, uela faciebamus in altum, poſitis prius ſpeculis in ſuggeſta celocis: qui eminus ſpecularentur ſcopulos maritimos: ubi uidiſſent mare luctari & fremere cum ſcopulis occurrentibus, mox renunciarent uelificantibus. Dum igitur adnauigauimus, ad oſtium alterius fluminis deuenimus: id erat Rij Senegæ magnitudine haud impar. Viſo ergo flumine tam præclaro, decreuimus quempiam è noſtris

A è noſtris mancipijs emittere, qui terram exploraret: terra erat aprica, & omni arborum uarietate exornata, adeò ut nos ſummopere eò inuitaret. Adduxeramus enim nobiſcum è Luſitania mancipia complura, quę Turcimanos appellamus. Hi ſunt Nigritæ, quos rex Senegæ Portugalleſibus ſiue Luſitanis (qui eò proficiſcuntur commercij cauſa) uēdit. Hi igitur Turcimani ſiue mancipia (Sclauos uulgo appellant) Chriſti fidem in Luſitania ſuſcepere, & Hiſpanum idioma callent: nam † nos mutuati eramus à dominis ea lege, ut pro huiuſmodi ſeruitute, quam nobis exhibituri erant Turcimani quum rediſſemus, ſeligerent ipſi quemcunque libuiſſet ex omni mancipiorum cœtu, Turcimani uero libertatem perpetuam conſequerentur. Iactæ igitur ſunt ſortes, ad quem ſpectaret ſuum Turcimanum emittere in litus. Cecidit ſors ſuper Ligurem, qui condicto cymbā expediuit, qua diſcedēs à claſſe in litore mancipium exponeret lege data, ut caueret ne continentē appelleret ultra quàm foret neceſſe: ſatis ac ſuper erat, ſi mancipium in ſicco poneret, & mox in altum nauim duceret, ne incautus à Barbaris deprehenderetur. Inſtituunt igitur mancipium, ut quum terram attigerit, quærat quæ gens, qui princeps, qui mores ſint regionis. Sciſcitaretur etiam an ibi copia auri foret, uel alia quæ commercijs conducerent. Vbi itaque mancipium terram tenuit, actutum adfuere Nigritæ eius regionis, qui eminus ſpeculati fuerant aduentantem claſſem. Idcirco uenerant ad litus ſagittis & arcubus onuſti, deliteſcētes in frutetis et uepribus, ut quempiam è Chriſtianis improuidum corriperent. Viſo igitur mancipio propius accedunt, colloquunturque non nihil, & mox exertis enſibus & machæris, plagis innumeris mancipiū confecerunt: cui prius proxima nauis auxiliari nequiuit, quàm uitam exhalarit. Quod ut compertum habuimus, ſtupidi rem ægre tulimus, intelligentes gentem ſæuam & atrocem eſſe, quandoquidem in ſui conſimilem Nigri
B tam tam truculenter ſæuierant, ſcientes haud dubie ſæuituros in nos magis, ſi poteſtatem in nos haberent. Relicto igitur litore, huiuſmodi cœptum iter perſequebamur, ducti Auſtro, in cōſpectu continentem uſquequaque habentes. Litoralis regio amœniſsima erat, arboribus innumeris fulta, & ſoli patentis, nec inæqualis. Et tandem peruenimus ad oſtium fluminis Gambræ, quod patebat latitudine trium uel quatuor milliarium, ubi magis in arctum exibat. Ingreſsi igitur flumen oſtij tam patentis, duximus ibi poſſe nonnihil quieſcere, ut mox poſtridie certiores fieremus, ubi nā gentiū eſſemus, & an illic eſſet Gambrę regnū, cuius deſiderio flagrabamus mirabilē in modū.

alias eos.

De flumine magno nauigato ab ilmadijs. CAP. XXXVI.

APpulſi igitur oſtio magni fluminis, quod in primo ingreſſu præ ſe ferebat latitudinem ſex uel octo milliarium. Cenſuimus propterea hoc præclarum flumen fore regni Gambræ, cuius deſiderio afficiebamur plurimū: nobis etiam non difficulter perſuadebamus, illic auri plurimum eſſe, aut forte aromata quæpiam, uel alia quęcunque mercimonia, quibus locupletati domum alacres rediremus aliquando. Luce itaque ſequenti uentis proſperis minorem celocem præcedere iuſsimus, uiris & armamentis fultā, cum eaque è noſtris cymbis unam. has paruas naues ex compoſito pręmiſimus, quippe qui adhuc ignorabamus altitudinem fluminis, uerebamur propterea ne tantarum nauium foret impatiens. Expeditis itaque his nauibus, nautas commonefecimus, ut aquæ altitudinem contis explorarent identidem, & ubi agnoſcerent eam ſatis fore noſtræ claſsi, gradum referentes ſigno aliquo nos certiores facerent. Iuere noſtri & quū aquæ multum reperiſſent, nos monuere. Quibus cognitis, uiſum eſt aliam expedire nauim aliquanto maiorem, armis probe cōmunitam, & illam Antonini licet multo minorem, lege præſcripta, ut ſi forte fortuna occurriſſent illi Nigritarū ilmadiæ (ideſt nauis genus) rem ipſi non decernerent, neque congrederentur, ſed ſtatim gradum reuocarent, iter ad nos dirigentes: quandoquidem eò nos conceſſeramus non belli ſed lucri gratia, quęrebamusque ut omnia pace & cōcordia fierent, quod

 A

non ui ſed ingenio nos conſequi poſſe ſperabamus. Euecti itaq; in interio/
rem fluminis partem, noſtri ſubinde uada & fluminis profunditatem contis
tentant, inueniuntq; in horas altiores aquas & ingentium nauium capaces,
& altitudine menſuram paſſuum xvi. excedere: prouecti ultra ad milliaria
duo, uident fluminis litora conſerta arboribus pulcherrimis hinc & hinc, a/
nimaduertuntq; flumen immẽſis orbibus & receſsibus implicari, ut Mæan/
drus aliquis. Decreuimus propterea gradum referre, & dũ hæc meditamur,
ecce à tergo ab oſtio cuiuſdam parui fluminis quod exonerabat in magnũ,
mox emergunt tres almadię, nos lembos appellamus, fiũt excauata arbore,
nec maiores cymbis noſtris, quas trahunt naues, ſunt agiles nimium, uerum
parui ponderis capaces. Quæ ubi liburnicas noſtras & celoces conſpexe/
re, credidere nos eò contendere, ut uim inferremus aliquam: nam edocti era
mus illorum conſuetudinem fore, ut arcubus uterentur, & ſagittis ueneno
infectis ferè per totam plagã regni Gambræ. Et licet noſtri ſatis ac ſuper eos
eminus propulſare quiuiſſent, ut tamẽ dicto parerent noſtro, uiſis almadijs
concito gradu ad nos redeunt: non tamen facere potuerunt etiam effuſa fu/
ga, quin ſemper ad iactum arcus poſt terga Nigritas haberent. Mirum eſt q̃
pernices ſint hi uecti hoc nauium genere. Quum autem noſtri conſequuti
claſſem fuiſſent, ingreſsi celoces, innuebant Nigritis ut proprius accederẽt.
Illi uero gradum ſiſtentes nuſquã propius acceſſere. Erant uero in his alma/
dijs homines xxv. uel ad ſummum xxx. Nos admirabantur plurimum, ut rẽ
ſibi & ipſorum prædeceſſoribus hactenus inuiſam incognitamq;, naues ui/
delicet, id genus, ut ſunt noſtræ, & homines albos. Pleni itaq; admiratione
non loquebantur, licet à nobis ad colloquia mutua inuitarẽtur ſignis, ut aſ/
ſolet quibuſdam. Abiere igitur, & ea die nihil ultra tentauimus.

Quomodo Nigritæ noſtros ſunt adorti in flumine.

CAPVT XXXVII.

B.

MAne itaq; ſequenti nos cum paruis nauigijs ſoluimus illinc circiter diei
horam tertiam uentis proſperis, ut noſtros adiremus ſocios, ut ſic demũ
tutius interiora fluminis peragrare poſſemus, & tandem aliquando deorum
munere mitius hominum genus quàm id erat quod nuperrime uideramus
in almadijs, nanſciſceremur. Igitur quum ſociorũ claſſem inueniſſemus, unà
omnes uela dantes uerſus prædictum flumen iter direximus, pręmiſſa parua
celoce, ſequentibus nobis continenter, ut altera ex ordine poſt alteram iret.
Et quum iam ingreſsi eſſemus ferè ad quatuor milliaria, illico à tergo alma/
diæ quędam (unde uenerint adhuc incompertum habeo) ad nos citatiſsimo
gradu contendebant. Quibus uiſis, mox in eos uela fecimus, ueriti ne nos ſu
is uenenatis ſagittis impeterent: non enim ignorabamus eorum ſagittandi
mores. Claſſe igitur reuocata in orbem, quàm citius potuimus noſtros arma
uimus, ante omnia præcauentes, ne nos incautos & inermes hoſtis inueni/
ret: uix tamen nobis erant arma ad hoſtem propulſandũ. Diuiſa itaq; in du/
as partes claſſe, quaſdam Nigritarũ naues circumdedimus, percenſuimusq;
eorum cymbas, quæ X V I I. erant, maiores noſtris nauigijs, quæ noſtra fe/
runt flumina, eaſq; impellũt remigijs innumeris. Sublato itaq; remige, quiſ/
que illorum nos admirabatur, utpote rem nouam & incognitam. Percenſiti
tunc à nobis. plures non apparuerunt quàm centũ & quinquaginta uiri: pro
fecto ſi ad corpus ſpectes conſpicui, nigerrimi quidem, uerum habitu albo
induti non indecoro, habitus is erat tunicis quibuſdã, camiſias appellamus:
ex cotonina alba induebantur: in capite paruum habebant pileum, ut mos
eſt Germanis: id plus habẽt quàm Alemãni, uidelicet, in pileo ex utraq; par
te neſcio quid alas præſentans duas: in medio penna eminebat, ut eſt uidere
apud noſtros milites, qui talibus plurimum gaudent: utcunq; fuerit, nos iu/
dicabamus hunc habitum militiæ conuenire: eratq; in fronte cuiuſuis alma
diæ Maurus quidam ſtans, clypeum teretem in brachio habens: is clypeus
uidebatur ex corio confectus: & neuter bellum inferebat, ſed alter alterum
admirabatur

A admirabatur. Vbi itaq; uidere à tergo uigere alios, qui clandeſtine aduenere, mox demiſsis remigijs expediũt arcus, nihilq; promouentes in noſtros ſagittas dirigunt: quibus conſpectis, noſtri tormenta exonerant: uerum aquis immerſi lapides iacti, neminem occiderunt. Perterrefacti tamẽ tormentorũ reboatu & ſtrepitu inſueto, ſtetere pauidi admodum. Quum uero cognouere neminem læſum his tormentis, uerum eorum iactus emori in aqua, rurſus reaſſumptis animis magis ac magis in nos ſæuiunt, aërẽ ſagittis obtenebrantes celeritate incredibili. Et iam propius accedebãt, audaciores ſolito: at noſtri baliſtis eos propulſabant, & catapultis plagiſq; onerant innumeris. Primus igitur qui iecit in eos is fuit Liguris filius nothus, qui Nigritę unius pectus transfixit, moriq; illico coëgit. Suſceptus is itaq; à ſuis, extractaq; ſagitta admirationẽ peperit id teli genus Nigritis omnibus: nec ob id tamen temperabant à ſagittis ſuis, fiebantq; in horas atrociores: contrà noſtri eos male accipiebant, perinde ut paruo temporis momento è Nigritis plures cecide rint: ex Chriſtianis uero, quæ deorum gratia fuit, nec unus perijt. Profligatis tot Nigritis, qui ob cladem acceptam indignati plurimum, celocem minorem circumuenire ſatagebant uno impetu omnes: quod ut animaduertimus, mox in medium recepimus celocem prædictam: & rurſus exoneratis tormentis (bombardas uulgo appellant) ſtragem intulimus maximam. His uiſis Nigritæ iam ferè ſaucij omnes in diuerſa abeunt: nos uero catenis iniectis id curabamus, ne naues in uarias partes dilapſæ, uirium minus haberẽt, una omnes ferebamur connexis nauibus & uentis proſperis, ultraq; progrediebamur cedentibus iam Nigritis, id in primis obſeruantes, ut cum Nigritis mutuo colloquio frui poſſemus aliquando.

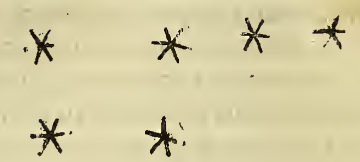
Decretum factum in flumine Gambræ. CAP. XXXVIII.

IGitur adeò mancipia noſtra Nigritas inclamarunt, ut eorum feſsi clamore Nigritæ, tandem aliquando permiſerint unam ex ilmadijs ſuis propius accedere, ut puta ad iactum arcus. Percunctati ſunt itaq; eos noſtra mancipia, cur in nos tam atrociter ſæuirent, quũ præſertim non alia de cauſa illuc conceſsiſſemus, quàm commercij & pacis concordiæq;, prout melius declarabat cum reliquis Nigritis regni Senegæ contuberniũ, & frequentior neceſſitudo. Ad hæc etiam noſtri adijciebant, ueniſſe è partibus orbis remotioribus, ut munere perpulchro ſuum regem nomine regis Luſitanorum donarent: quandoquidem is enixe peroptabat ab eorum rege arctè diligi & amari. Rogabant præterea ut dicerent, ubinam gentium rex per id tempus ageret, & quis princeps huic regioni dominaretur, quodq; huic flumini nomen inditum foret. Addebant etiam ut ad nos tuto & pacifice accederent, accepturi è rebus noſtris quicquid libuiſſet, & è ſuis darẽt pro ſuo arbitratu: modo omnia pace, & citra bellum cõtumeliamq; fierent. In hanc ferè ſententiã nobis reſponſum eſt, non quidem eos latere, quæ gens foret Chriſtiana natio, & unde ueniret, ſcireq; quid egerint iampridem cum rege Senegę, & alijs Nigritis ſuę ditionis, qui quoniam nobiſcum degunt boni eſſe non poſſunt: quippe qui non ignorant Chriſtianos ueſci humana carne, nec alia de cauſa emere Nigritarũ mancipia, niſi ut mandant & lancinent ut ferinas carnes: propterea apud eos iuratiſsime aſſeuerabant, nullum Chriſtianis amicitiæ locum ſupereſſe, ſed cordi eis hæſiſſe, omnia ſua quæ claſſe attulerant, diripere & deprædari, regiq; ſuo dono dare, ſeq; trucidare atrociſsime: regem abeſſe illinc itinere trium dierum: regnum eſſe Gambræ quod quærebant: flumen magnum eſſe, nomen quidem non reticuit, uerum ego non memini. Hoc igitũ accepto reſponſo, ut par erat, indignati in eos uela fecimus: qui effuſe fugientes, mediterranea petiere. Hunc finem habuit congreſſus noſter. His peractis explorato omnium uoto contendebamus rurſus interiora fluminis penetrare, uel ad milliaria circiter centũ: quæ res, ut patuit omnibus, permouit multos, quos proprij laris cura ſolicitabat nimium: nec ſunt paſsĩ nos ultra progredi, affirmantes ſatis ac ſuper egiſſe, dum in has partes à ſua

urbe remotiſsimas ſoſpites deueniſſent, addẽtes nolle de cætero laceſſere for tunam: & diſcordia ingenti concio ſoluta eſt. Nos autẽ qui callebamus horum conſuetudinem, ſcientes quàm duræ ceruicis forent, quantumue proſilient ubi non exaudirentur, conducibilius fore duximus, ſi eis pro tempore cederemus. Sequenti igitur die illinc ſoluimus, uerſus Caput uiride iter facientes, ut deorum auxilio in Hiſpaniam rediremus aliquando. A

CAPVT XXXIX.

PEr id tempus quo in oſtio fluminis moram traximus, ſemel tantũ ſeptentrionem uidimus, qui adeò demittebatur, ut crederetur mare ferè contingere, ab aquisq; non plus uidebatur abeſſe, quàm lanceæ tertia parte: & ibi ſydera ſex conſpicati ſumus: quæ magna erant, & mirum in modum ſplendebant: ea metiti ſumus pyxide, & infra ſcriptam figuram præſentabant.

Cenſuimus propterea huiuſmodi aſtra plauſtrũ auſtrinũ efficere: licet priorem ſtellam in ordine minime uidere potuerimus: quoniã haud quadrat rationi ut eam prius uideamus quàm ſeptentrionẽ perdiderimus, id eſt, ab noſtris oculis euanuerit. Inibi etiam comperimus noctem horarum tredecim, diem uero undecim, ingrediente mẽſe Iulij, quo regio illa eximie flagrat: habet tamen uarias temporum uices: hyemem & ipſi appellant, quoniam ab dicto menſe uſq; in menſem Octobris terra irrigatur imbre & pluuia ferè continua: & præſertim in meridie exurgit quædam nebula, quæ cœlum inumbrat, nec ſupra terram multum tollitur in Subſolanum & Apeliotẽ. A Subſolano uero ad Vulturnũ tranſit fulgoribus eximijs: & tunc imbre tellus madefacta ſemini præparatur. Vti agunt Nigritæ in regno Senegæ. Viuunt milio, leguminibus, carnibus & lacte. Accepi etiam introrſus non pluere, niſi ferè feruentem aquam: & ibi quum dieſcit non uiſitur aurora ante emerſum ſolis, ut uſu euenit apud nos: quoniam ſemper inter auroram & ſolis ortum nonnihil temporis intercedit: imò quamprimum nox abſceſsit, illico ſol emergit abſq; alio medio. Verum licet ſol uideatur, non tamen illuminat ad ſpatium mediæ horę: uidetur enim pati deliquium in ortu: propterea obumbratur aliquantiſper. Cauſam uero, cur ſol ibi citius uideatur quàm alibi gentium, nullam aliam afferunt, niſi quia regio patentis eſt ſoli & depreſsi, uacatq; montibus, qui forte alibi obſtant, ne ſol oriens mox cernatur. Huic ſententiæ aſtipulantur ſocij qui aderant omnes. B

Quomodo Antonietus Ligur, & Aloyſius Cadamuſtus in ſecunda nauigatione nouas inuenere inſulas, CAP. XL.

MOres igitur & qualitatem huius regni Gambræ, quantum ego colligere potui in meo itinerario, uix referre poſſumus: quoniam, ut præfecimus, incolarum ſæuitia, & eorum in primis qui litoralia incolunt, conſequi nequiuimus uotum noſtrum: nam gens ſuapte natura ferox, colloqui cum mitioribus noluit, nec commercia tractare quęquam. Igitur noueritis nos cognita huius gentis feritate haudquaquam ultra progreſſos fuiſſe, nautis reluctantibus, ſed in Hiſpaniam, flumine illo Gambræ non ſuperato, redijſſe. Anno itaq; ſequenti præfatus Ligur, & ego Aloyſius unanimes rurſus claſſem expediuimus, quum animum applicuiſſemus ad hanc prouinciam nauandam, ut tandem aliquando dictum flumen explorantes, regnum Gambre ingrederemur. Hæc ergo ut percrebuere ad aures principis infantis, ſine cuius commeatu expeditio hæc fieri non poterat, complacitum illi plurimũ fuit, quod hæc nobis cordi fuiſſent: & ut huic pio propoſito, nec pœnitendo

uoto

A uoto fauens ſubſcriberet, unã e ſuis celocem armat eximie, & omni genere annonæ cõmuniuit. Soluimus itaq; à loco quodam qui dicitur Lanchus, qui parum abeſt ab Sacro promontorio, ſiue Capite ſancti Vincentij, ingredi- ente menſe Maio proſperis uentis, & iter fecimus per Canarias inſulas: eas tamen ex compoſito prætereuntes, utpote rem non incognitam nobis, ſi ſu- periorum meminiſtis: Auſtro ducebamur, & labentibus aquis, quæ flante Noto mirum in modum fluunt, peruenimus ad Caput album: quo uiſo, du- ximus claſſem in altum: & ſequenti nocte adortus eſt nos uentus Auſter, cu ius impulſu regredi oportuiſſet, ni nonnihil ad occidentem declinauiſſe- mus. Suſtinuimus igitur hanc uenti ſæuitiam noctibus duabus, & diebus tribus: die uero tertio terram in conſpectu habuimus, quod nemo noſtrum autumaſſet. Cœpimus itaq; geſtiẽtes exilire omnes, terram identidem incla- mantes, admirati nimium ibi terram reperiri, quum prorſus id neſciremus. Expedita igitur cymba duos homines emiſimus, qui explorarent iam uiſam tellurem. Iuere itaque, & duas prægrandes inſulas uidiſſe renuntiant: quod ut accepimus, mox ruimus in dei laudes, qui ſua clementia incredibili hacte nus incognita nobis cognoſcenda præpararet: res profecto nouas, & toti Hiſpaniæ incompertas. Vt igitur oblatam à deo terram aliquando peragra- remus, rerum nouarum percupidi, fortunam experiri uolentes noſtram, ue- la fecimus uerſus huiuſmodi inſulas: quò breui peruenimus: & ubi in con- ſpectu fuit, uiſa eſt maxima, tantumq; obnauigauimus ut ſtationem non in- commodam reperiremus. Appulſi igitur, prius iactis ancoris, cymbam bene armatam emiſimus, ut compertum nobis fieret, an inſula coleretur ab huma nis. Ingreſsi ergo noſtri inſulam, neminem unquam conſpexere humanum, neque extabant ueſtigia itinerum, quibus cognoſci poſſet quàm culta foret inſula. Hoc cognito, mane ſequenti, ut animo ſatisfacerẽ meo, iuſsi ex meis decem armari, tum telis, cum etiam baliſtis, ut interiora inſulæ adirent, ſi for B te ultra quoſdam colles, qui ibi attollebantur, homines forẽt. Iuere igitur, & collibus ſuperatis inuenere neminẽ præter colũbos, & fere omne genus aui tiorũ: nam columbi capiebãtur pro libito manu hominis: nõ enim pauebãt ad uiri conſpectum, utpote ad rem ſibi hactenus inuiſam. Cepere igitur ex his quamplurimos, quos ſcipionibus occiderant, nobiſq; attulere. Ex alia re gione apparuere tres aliæ inſulæ magnæ, quas ipſi non uideramus: nam ad ſeptentrionem nobis remanſerant. Viſum eſt etiam eis duas alias inſulas ui- dere uerſus occidentem in uaſto mari: uix tamen id comprehendebant ob magnam diſtantiam: neque nos eas uiſere magni fecimus, quippe qui ani- mum induxeramus cœptum iter perſequi, nec tantũ ſuppetebat tempus, ue rebamur'que ne fruſtra tereremus, diuertendo ad inhabitatas inſulas. Inte- rea dum his ego inſiſto quatuor inſulis, alij uidere decem paruas inſulas, quas quum adiuiſſent, nihil præter aues inueniunt, & piſces ingentiſsimos. Vt igitur reuertar unde ſum digreſſus, ſolui ab hac inſula, iter meum perſe- cutus, & ecce duæ aliæ inſulæ: & quum oram unius percurrerem, mox inci- dimus in cuiuſdam fluminis oſtium, & cenſentes aquam potu fore non in- ſuauem, litori applicuimus: erat enim inſula conſita omni arborum genere pulcherrimo: & dum fontem quærimus quempiam, glebas ſalis albas mi- nutulas nanciſcimur ſecus flumen. Legimus ergo nonnihil ſalis, quod itine- ri ſufficeret noſtro: nam ibi ſal effuſe affluit. Hauſimus etiam aquæ non pa- rum. Erant ibi teſtudines innumeræ, quibus pro tegmento natura uaſtatiſsi mas teſtas dederat, magnitudinis tantæ, ut pro clypeo non inepte ſufficiant. Noſtri itaque eſculentis huiuſmodi oblectati plurimum, exenteratis teſtudi nibus multijuga eduliorum genera fabricabantur, aſſeuerantes eis alias ſe ſolitos ubertim ueſci, & cum primis in ſinu Argino, cuius in ſuperioribus affatim meminimus: nam is ſinus ſcatet huiuſcemodi teſtudinibus: horta- banturq; ut ego eis ueſci uellem. Eſitaui igitur cibum inibi inſuetum, ut cõ- plura experirer: uiſus eſt nõ inſuauis: albicat enim caro hęc, nec multum eſt

Lanchus.

abſimilis uitulinis carnibus, ſi fragrantiam & ſaporem ſpectes. Quum itaq; placuiſſet comediſſe, cibum approbans, in naui plurimum adſeruari iuſsi, ut quandoque leniret famem. In primo etiam itinerario meo, quod prætermiſeram, comedi ex elephante ſatis illecebri. Piſcati ſumus etiam in oſtio dicti fluminis, ubi tanta uis erat piſcium, quantam uix referre quibo: quandoquidem fere credulitatem omnem excedit. Erant ex his piſcibus compluſculi, quos nemo noſtrum uiderat unquam, uerum pergrandes, & ad cibos humanos non inepti. Oſtium uero fluminis in tantam exibat latitudinem, ut onerariam nauim centum quinquaginta doliorum capacem haud grauatim exciperet: adeò patebat, ut paucis expediam, ut unius iactu arcus latitudinem eius metiri nequiuiſſes. Illic ſtatiua fecimus biduo animi cauſa, ut feriati aliquanto à laboribus, animi deinceps ad dura promptius euigilarent. Annonam omne genus inde exportauimus, ut futuræ fami conſultum iret: inter cætera colũbos innumeros. Nec id prætereo, nos illi inſulæ, cui primo applicuimus, Boni uiſus nomen indidiſſe: argumento, quòd prima à nobis uiſa foret. Alteram uero, quæ inter quatuor eminet inſulas, Diui Iacobi nuncupauimus, ob id quòd ea die, quæ in honorem ſanctorum Iacobi & Philippi concelebratur, à nobis eſt reperta.

De loco dicto Duæ palmæ, & de fluuio Gambræ nauigato,

CAPVT XLI.

His peractis die memorato ab his inſulis ſoluimus, per Caput uiride tenentes iter: & breui deorum munere peruenimus ad id loci qui dicitur Spedegar, in conſpectu tellurem ſemper habentes: & ibi locus alius, qui ad Duas palmas appellatur: is eſt inter Caput uiride & ſinũ Senegæ prædictũ, & quoniã iam terra erat nobis alias cognita, audacter dictum caput percurrimus, adeóque id concite à nobis actum eſt, ut ſequenti mane dictum Caput ſuperauerimus: & tandem aliquando rurſus ad prænominatum Gambræ flumen peruenimus, & intrepidi dictum flumen nauigare cœpimus ob ſtante Nigritarum nemine: nam almadiæ nuſquam apparuere. Interdiu ſolum adnauigabamus, contis explorantes fluminis alueum, ecce quædam almadiæ Nigritarum, uerum ſecus litus fluminis euntes, nobis haud erant impedimento, & introrſus ad decem milliaria inſulam quandam paruam reperimus: quò quum applicuiſſemus, è noſtris quidam uitam exuit: nam febre diutius laborauerat: & licet ægre tulerimus omnes uiri exitum, tamen quoniam deo maximo complacitum fuerat, ut decuit fideles, nuſquam eius potentiam detrectauimus: uerum pro more humano ſatis mœſti, humauimus hominem iam uita functum & quia huic Andreæ nomen fuerat, inſulam de nomine uiri appellauimus. Eſt itaque à cunctis deinceps dicta inſula, Sancti Andreæ. Soluentes igitur ab hac inſula, dictum flumen nauigamus: ſequebantur à longe quædam Nigritarum almadiæ, quas inclamans mancipium noſtrum, quòd Nigritarum idioma nouerat, tantum effecit, ut propius acceſſerint Nigritæ, à nobis cum uoce, tum etiam rerum noſtrarum aſsidua oſtentatione allecti: pollicebamur enim eis pro colloquio plurima, hortabamurq; ut omnem de nobis ſuſpicionem feritatis exuerent: quandoquidem hi eramus, qui humanitate & comitate cæteris præſtamus mortalibus. His ergo prouocati propius acceſſere, iam nobis fidentes: quare unus ex Nigritis celocem eſt ingreſſus intrepide, & cum Turcimano, id eſt, mancipio noſtro colloquutus, admirabatur nimium noſtrum morem nauigandi, et in primis uela: quoniam ipſi ſolo remige impellunt naues, rati nullum alium inter mortales modum fore maria ſulcandi, albicantesq; homines cum inſueto habitu magis ac magis demirabantur: nam his eſt habitus ex cotonina quadam alba admodum, quæ inſtar camiſiæ ueſtem eis ſuppeditat: compluſculi etiam nudi incedunt. Excepimus itaque Nigritam honorificentius quàm potuimus, muneribus noſtris hominem prope onerantes. Qui noſtra conſuetudine delectatus, percunctabatur de multis noſtros. Poſtremo aperuit nobis

nobis id eſſe Gambræ regnum, quod errãtes iampridem quærebamus: & il-lorum dominum dixit eſſe Faroſangolum, eumq́; abeſſe illinc itinere dierũ decem introrſus meridiem uerſus: ipſum tamen ſubeſſe maiori principi, id eſt Regi Mellis, qui magnus Imperator Nebeorum dicebatur. Adiecit ta-men, non eſſe longe à litore fluminis utrinq; regulos compluſculos, in quo-rum cõtubernium & neceſsitudinem mox, ſi libeat, ſua opera reciperemur: & in primis pollicebatur id ſe nauaturum apud regulum Batimauſam: quo-niam iam intelligebat nos & probos & comes uiros eſſe. Hanc igitur uiri huius nobis cõceptam opinionem gratam habuimus ſupra modum, eumq́; – è noſtris adnumerauimus in celoce receptum protinus, & tandem nauigan-do deuenimus ad eum locum, quem appellant Batimauſam, qui noſtra ſen-tentia abeſt ab oſtio fluminis quadraginta milliaria.

De principe conciliato muneribus noſtris. CAP. XLII.

ILlud eſt etiam ſciendum, quod dum ſulcauimus flumen Subſolano uecti ſumus: & is locus ubi iecimus ancoras, multo anguſtior erat oſtio flumi-nis, & mea ſententia latitudine milliariũ nõ excedit, in eumq́; cõpluſculi flũ uij exonerant. Vbi itaq; applicuimus ad id loci, decreuimus mancipium no-ſtrum (quo interprete utebamur) cum Nigrita, quem prius conciliauerãt no-bis munera & blãditiæ, ad principem mittere Batimauſam, quẽ perpulchro munere donauimus. Id erat munus tunica quædam ſericea, contexta more maurico: nos tunicam interiorem appellamus, ſiue camiſiam: inſtituimusq́; Turcimanum, ut munus his uerbis exornaret: Nos, uidelicet, huc cõtendiſ-ſe, ut fœdus & neceſsitudinem eximiam nomine regis Portugalliæ, ſiue Lu-ſitaniæ ſecum iniremus, uelleq́; commercia exercere, ubi ſibi complacitum fuiſſet: & ſi noſtrarum rerum egeret, eis æque ac ſuis uteretur, noſtrum regẽ nuſquam defuturum, ut illi morem gereret uſquequaque: aliaq́; quampluri-
B ma adiecimus, quæ ſciens prætereo, ne ſurgat opus in Iliada magnam. Pro-fectus eſt itaque mancipium Nigrita comite: & ut breue faciam, principi no-ſtro nomine cuncta expoſuit. Quo effectum eſt ut maximam cum principe amicitiam conflauerimus, permutauimusq́; plurima. Dedit enim pro no-ſtris mercimonijs mancipia, & auri quippiam: aurum tamẽ ibi infra famam nominis reperimus, utpote qui audiueramus regionẽ huiuſmodi ſcatere au-ro plurimo. Inuenitur quidem aurum: uerum magni penditur ferè ut apud nos: ſciũt rem præclarã eſſe, licet cum rebus minimis permutent: quæ ſi à no-bis conſiderentur, ſunt profecto uiles: apud eos tamen ſunt in pretio nõ me-diocri. Id efficit regionum uiuendi uaria conſuetudo, ibi etiam ſtetimus ad dies ferè quindecim. Interea ibant cateruatim Nigritæ ad claſſem noſtram, loco miraculi noſtra & nos ducentes: nõnulli ut permutarent ſua, alij ut rem non uiſam prius conſpicerẽt: accedebant aliqui, ut ſuſaras uenderent, id eſt, genus mercis cotonum, & eius filum, & tunicas ex eodem: hæc erant mul-tijugi coloris, ut ſunt punicei & albicãtis, necnon uermiculati coloris. Fere-bant & feles propè omne genus, quandoquidem ea regio ſcatet animalibus huiuſmodi, uenduntq́; pretio uiliori, utputa marchetis decem, non tamen ipſa pecunia: ignorant enim omne genus pecuniæ: uerum re quapiam, quæ decem marchetorum pretium non excedat pro fele quolibet. Adducebant & alia quamplurima, ut ſunt pelles felium, & caſtoreum, & id genus alia: da-bant unciam caſtorei, id eſt muſcati, pro re pretij marchetorum quadragin-ta uel ad ſummum quinquaginta: non tamen pondere aliquo permutabant: nam omne genus ponderis neſciunt: uerum ſi res data ſpectetur, unciæ pon-dus expleret. Ferebant inter alia cariotas, id eſt, dactylos palmarum fructus, & fructuum genera omnia. Ex his nonnulli ſylueſtres erant, non tamen in-ſuaues: ego tamen his abſtinui metu profluuij corporis: ſoluũt enim mirum in modum aluum. Itaque ibat ad nos quotidie frequens hominum turba, nec idiomatis unius: uarium erat linguarum genus, nec deſinebãt uecti cym-bis ſuis (almadias uocant) ultro citroq́; commeare flumẽ ſulcantes, traijcien

tes de loco ad locum, modo huc modo illuc uecti, ut apud nos in quibuſdam A
fluminibus eſt uidere, utputa Lugduni Galliarum urbe in Arari flumine pla
cidiſsimo: uerum omnis eorum nauigatio remigijs abſoluitur: his mirum in
modum ſtantes naues impellunt: utrinque in puppi plus remigum maior
eſt numerus, modo hinc, modo illinc, ut medio æque utrinque librata nauis
incedat, in neutram partem magis declinans. Stantes itaque remigant, ui la-
certorum nullis inhærentibus remigijs. Verum ſic fabricantur remigia: Ha-
bent lanceam longitudinis paſſus unius & dimidij, in cuius ſummitate alli-
gant aſſerculum quendam teretem, uti nos in menſa utimur pro patinis,
quum loco argenti uel ſtagni ligna ſuccedunt, frugalitate, uel potius paupe
rie ſuadente: hoc inſtrumento nauigant, & quidem citatiſsime: almadiæ ſuę
à latere ſemper litus haudquaquam deſerentes, ſuntque ibi paruorum amni-
um oſtia complura, quæ exonerant in mare: his ſe committunt tutius, nec
multum ab regionibus ſuis recedunt, ne ab ſuiſmet Nigritis corripiantur,
& captiui facti demum pro mancipijs uendantur Chriſtianis. Dum itaque il-
lic mercamur cum Nigritis ægrotare noſtri cœperunt febre adrapida & ca-
lidiſsima: propterea ut noſtris cõſuleremus, protinus illinc ſoluimus, rurſus
ad oſtium dicti fluminis reuertentes.

De ſylueſtribus elephantis, & quomodo capiantur.

CAPVT XLIII.

DE rebus huius regionis quæ referri poſſunt à nobis, qui eas uel ſubieci-
mus oculis, aut à fide non indignis accepimus per id tempus, quo illic
fuimus, de fide ipſorũ potiſsimũ auſpicabimur. Idola igitur ſummopere co-
lũt ritu multiplici, fidẽ non mediocrẽ faſcinationibus adhibentes: patrant &
alia innumera dæmone ſuadente: deum tamen norunt, licet cognitũ nõ ob-
ſeruent, alij Mahumetem ſpurciſsimum uenerantur, & hi ut apud nos Aegy
ptij populi uagantur extra ſolum patrium: & in primis apud Mauros de-
gunt: incolæ uero regionem non excedunt ſuam. Viuunt ut Nigritæ regni B
Senegæ prædicti, & fere eiſdem cibis aluntur. Id plus habent, quòd orizam
uberius ibi legunt: quoniam in regno Senegę non naſcitur. Veſcuntur cani
bus, quod nuſquam alibi comperimus. Veſtiuntur cotoninis: at Nigritæ fe-
rè in uniuerſum nudi incedunt: nam apud illos maior eſt cotonorum copia.
Mulieres uniformem habent habitum: prius tamen quàm adoleſcant, cor-
pora compungunt ſtigmatibus nonnullis, quæ igne inurunt, ut perpetuo re
maneant. Notæ huiuſmodi præſentant ornatum quendam factum in ſindo
ne opere polymito ex ſerico contextum, coloris multiplicis. Plaga eſt ad-
modum torrida: & quanto accedunt magis ad auſtrum, eo plus ſunt exuſtio
res: & cum primis ſecus flumen calor graſſatur eximie ob arborum frequen
tiam. Nam æſtus ubi exhalare nequit, urget magis. Arbores uero ibi ſunt
tantæ magnitudinis, ut earum ambitus ſit pedum XVII. licet eminentia
altitudinis non quadret magnitudini: non enim altius tolluntur quàm pe-
des XX. carioſæ ſunt tamen, & ſine ſenecta, ut euenit annoſis arboribus, ſi-
ue carie quapiam commaculatæ erant & corroſæ. Aiebant etiã incolæ mul-
to eminentiores arbores in regione huiuſmodi eſſe, faciuntque hæ arbores, ut
non difficulter credamus terram illam feraciſsimam fore: quoniam ubi ar-
bores adoleſcunt in tantum incrementum, regio haud dubie non poteſt eſ-
ſe non irrigua. Fert etiam hæc regio elephantes, ſed ſylueſtres, neque ibi ci-
cures fiunt aut domantur, ut alibi gentium. Vidi ego aliquando quatuor ex
huiuſmodi nemus egredientes, quos ubi ſum è naui ſpeculatus ego & ſocij
complusculi, exiliuimus è naui contendentes ad eos: qui ubi nos conſpe-
xere, mox nemori ſeſe dedidere. Vidi & exanimatum elephantum, quem
occidi iuſſerat princeps quidam dictus Gnumimenſa, in gratiam meam. Is
princeps accola eſt oſtij fluminis Gambræ, & profectus eſt uenatum conco
mitantibus compluribus Nigritis, biduo fere continuo. In hoc igitur uena-
tu oppetijt prædictus elephas. Pedites exeunt ad uenationem, arcubus &
machæris

A machæris armati, & ſua arma omnia illinunt ueneno præſentaneo. Nec id uos lateat, hos populos elephantos in nemoribus uenari, ubi cœni plurimũ cernitur: Nam id genus animalium ſuapte natura ut ſues in cœno uolutantur creberrime. Hi itaque Nigritæ pone arbores deliteſcunt, ac prætereunti bus elephantis ſagittas & uenabula infigunt, ſaliuntq́ miro modo de loco in locum, ab una arbore ad aliam, donec feriant elephantum: qui quum maxima mole prægrauetur, nequit inſidiantis ictus uelociſsimos deuitare. Si tamen id tentarent in locis apricis & patentibus Nigritæ, in eis potiſsimum ubi nullæ uiſuntur arbores, non euaderent profecto uires elephantorũ: quandoquidem nullus hominum tantæ pernicitatis inuenitur, quẽ mox elephas non comprehendat etiam non currens, ſed gradatim incedens: id efficit animalis uaſta magnitudo, & ubi uſu euenit, ut irato omine elephas in agris patentibus hominem ſit conſequutus, non euadat quidẽ: nec aliter lædit quàm promuſcide, manũ appellant. Hac itaq; homines corripit circumamplexu, & adeò iacit in ſublime, ut ſæpenumero correpti hoc modo prius efflent animam, quàm terram contigerint. Hęc elephantis promuſcis non multum abſimilis labro ſuillo. In hoc differunt, quòd huic ea eſt uolubilis ad nutum, ut modo uibret, modo pro libito retrahat. Id à compluſculis Nigritis accepi: non efferantur tamen, niſi prouocati: nec hominem lædunt, niſi prior iniuriam intulerit ipſe. Vidi ego aliquando illic occiſum elephantem perquam mediocrem, cuius dentium amplitudo palmos ternos excedebat: eminebãt ad duos palmos: uerum palmus contectus carne maxillæ immergebatur, ut totus occultaretur, ut ſunt aliorum radices dentium: & quoniam eorum ſenecta dentibus cognoſcitur, aiebant argumento dentium amplitudinis feræ deſpicabilis, ipſum haudquaquam annoſum fore, ſi conferatur alijs proceribus, quorum dentes tantæ ſunt magnitudinis, ut uicem poſtium ſuppleant, & pro palis ſepes muniant, teſte Plinio: & ut ipſi referebant, nõnullis eò amB plitudinis creſcunt dentes, ut duodecim palmorum menſuram excedant: & licet præfecerim, hunc elephantum, ſi ſpectentur cæteri, minime fuiſſe conſpicuum: erat tamen tantæ proceritatis, ut unus plus carniũ haberet, quàm tauri quinque noſtri. Donauit me igitur hoc elephanto princeps eo pacto, ut tantum carnium aſſumerem, quantum libuiſſet, reliquum uero uenatoribus impartirer: quoniam illi in cibatu elephantos gratiſsimos habebant. Inuitabar propterea identidem ab eis, ut & ego carne huiuſcemodi ueſcerer. Iuſsi igitur partem animalis concidi in fruſta, & ad claſſem deferri meam, moxque ahenis excoqui ſubiecto igne. Alij aliam partem torrebant, perinde ut & elixum & toſtum cõmederim: non quidem uoluptatis, quæ nulla erat, ſed experientiæ cauſa, ut iactare poſſem me aliquando eſitauiſſe eas carnes, quibus conterranei nunquam ueſci conſueuere. hæc ſumma eſt, carnibus, uidelicet, huiuſmodi me minime delectatum fuiſſe. Inſuauis eſt guſtu & aſperrima duraque nimium. Tuli etiam ad claſſem promuſcidis partem, ideſt manus elephantis: euulſi etiam ab eo pilos, qui nigricabant, & quaſi duorum palmorum menſuram excedebant, erantque amplitudinis haud contemnendæ. Hos igitur, & carnis nonnihil in Hiſpaniam detuli, & omnibus principem Don Hurich prænominatum donaui, qui hæc omnia loco præclari muneris excepit, ueluti rem nouam, & hominibus regionis illius hactenus incognitam: nam hunc principem delectabant eximie, quæ ab remotioribus partibus orbis deferebantur: & in primis obſeruabat uir princeps, ut earum rerum fieret particeps, quæ opera ſua & diligentia comperta fuiſſent.

Velocitas elephantis.

De tibijs elephantis, & cabalino piſce, CAP. XLIIII.

NOueritis igitur, elephanti pedem teretem eſſe inſtar pedis equi, obrotundum circumquaque, uerum ex callo nigerrimo ampliſsimoq́, inq́ pedis callo ungulæ quinæ in una parte pedis: ea, uidelicet, quæ promixior eſt plantæ: nam ſingulæ ungulæ groſſoni argentei menſuram haud excedũt: licet

licet parui elephantis occiſi pes eſſet: uerum planta pedis eius unius palmi A
& medij excedebat latitudinem, pro quadrata qualibet parte: quoniam, ut pręfeci, pedes habent obrotundos, ut ſunt apud nos lignei aſſerculi, quibus in menſa uiri frugi utuntur: Galli trenſcieu, nos talieros ſiue orbes appellamus. Donauit me prędictus Nigritarum princeps pede elephantis alio, cuius planta menſuram trium palmorum ſuperabat: id ego met ſum metitus aſtantibus compluſculis, eãdemq; latitudinem omni ex parte habebat. Donaui igitur principem rurſus hoc pede, & dente palmorum duodecim, mire à natura exornato. Hæc itaq; omnia princeps prædictus ceu rem pręclaram mulieri duciſſæ Burgundiæ dono dedit. Nec eſt quòd credant aliqui elephantũ non habere plicatiles tibias: quoniam falluntur plurimum: nam plicant genua ut cætera animalia, & pro libito humi ſe proſternunt, & ſurgunt quum libuerit, contra quorundam opinionem. Flumen itaque Gambræ, & eius regionis complures omnes calcatricem nutriunt, & in primis piſcem mirę naturæ, inſtar uituli marini, ni caput equinum haberet. In hoc tamen uitulum marinum imitatur, quòd uidelicet modo aquaticum, terreſtre modo eſt animal, utroque elemento uiuens: uaſtum corpus habet, ut bos fœmina quæpiam, licet crura ſint multo graciliora: biſculos habet pedes, et ut dictum eſt, caput non abſimile equo: dentes duos habet, hinc & hinc prominentes, ut eſt uidere in apris: ſuntq; hi dentes tantæ magnitudinis, ut duorum palmorum impleant menſuram. Egreditur interdum hoc animal flumen & terras petit, ut quadrupedia: nec alibi quàm hic huiuſcemodi piſcis inuenitur. Apud eoſdem Nigritas reperiuntur ueſpertiliones & noctuæ magnitudinis triũ palmorum, & multiplicia auitiorum genera, quæ præſertim à noſtris nõ mediocriter differunt. Sunt & innumeri pſitaci, & piſces cõpluſculi noſtris prorſus abſimiles cum guſtu, tum etiã forma: in cibatu tamẽ haud inſuaues.

De flumine Caſamanſe, & Capite rubeo.

CAPVT XLV. B

EFfecit igitur noſtrorum aduerſa ualetudo, ſicuti retuli in ſuperioribus, ut operæ pretium fuerit mox ab regione principis Batrinenſe abire: quare illinc ſoluentes, breui flumen euaſimus. Quum igitur ſuperauiſſemus flumẽ dictum, & annonæ omne genus plurimum nobiſcum haberemus, uiſum eſt fore laudabile, ſi ultra dictum flumen uela faceremus: ad id accedebat maior ſolitò ſecuritas, utpote qui ternas naues habebamus: & dũ hæc tractamus, quadam die circiter diei horam tertiam uela dedimus felicibus uentis: quia uero uix euaſeramus ſinum Gambræ, & ab ea parte continentis, qua dominatur Notus ſiue Auſter, mare ſæuiebat magis, nos Occidentem uerſus Zephyro prouehebamur abeuntes à continente: terra tamen quã deſeruimus, erat æqualis admodum, & innumeris ſcatebat arboribus: uerum ubi altum tenuere rates, mox apparuit angulus quem dicta terra faciebat, haudquaquã dignum memoratu, quum in eo nihil foret conſpicui: & id pro comperto habuimus: illico ultra dictam frontem inſtar anguli omnis litoralis plaga nobis ſeſe uno intuitu pręſentabat. Nauigabamus igitur diſcedẽtes ab ea quantum poteramus: quoniam allatrabat eam undabũdum ac atrox mare introrſus ad quatuor milliaria. Certiores de hac re nos reddebant duo homines in prora, ſpeculæ fungentes officio, nec non alius in celſo nauis malo, qui prædicebat ſcopulos, & alia diſcrimina maritima, ut ſunt breuia & ſyrtes, & in mari terras ab aquis deſertas aliquando, ſiccas appellamus. Interdiu ſolum adnauigabamus, uix uela facientes, ne in ſcopulos incideremus nolentes, noctu ſemper pauentes cuſtodem habebamus uigilem: ibant noſtræ celoces continenter, ideſt, mox poſt alterã altera, iactis ſortibus, quis præcedere deberet: nam quiſq; alium præmittere uoluiſſet: uerum ne quis ferret grauatim frequentius quàm cæteri ſubire pericula, alternatim id præcedendi officium nauabamus. Igitur à latere regionis prædictæ iter facientes, ita tamen ut terram conſpicaremur uſquequaq;, die tertio poſtquam illinc ſolueramus, per-

uenimus

A uenimus ad oſtium fluminis cuiuſdam non mediocris, quod patebat quin/
gentis ferè paſsibus: & procedentes quaſi ad occidentem mox reperimus
paruum ſinum quendam: ubi ancoras iecimus, quum iam adueſperauiſſet:
Quum uerò illuxit, uela dantes uentis, dum inſinuamur nonnihil cedenti/
bus terris, ecce oſtium alterius fluminis, quod magnitudine cum illo Gam/
bræ fluuio propè cõtendebat: in cuius ripis utrinque arbores conſpiciebañ
tur iunumeræ: & quoniam uiſa eſt plaga ferax, illi appropinquare decreui/
mus. Oſtio igitur applicuimus, & quiſqꝫ noſtrum cymbas emiſit ſuas, necnõ
& Turcimanos, qui & interpretis & exploratoris uices ſupplebant aliquan
do, prout tempus & loca exigebant. Hos igitur emiſimus, ut terram & mo/
res hominum ac flumina, & ſi quid ultra dignum erat ſcitu, explorantes no/
bis referrent. Profecti igitur, & dicta exequentes rediere: id noui afferentes,
flumen, uidelicet, uocari Ra, ditionem eſſe principis Caſamanſæ Nigritæ
qui interiora fluminis incolebat ad triginta milliaria: uerum principem do/
mo per id tempus abeſſe, & bello uacare contra uicinum regulum. His itaqꝫ
cognitis, die ſequenti illinc abiuimus. Nec præteribo ſinum hunc Caſaman
ſem abeſſe à ſinu Gambrę ad leucas ferè XXV. quę milliaria centũ efficiũt.

De fluminibus ibidem repertis & gentibus, CAP. XLVI.

QVum à flumine memorato receſsiſſemus, litori ſemper inhærentes, ad
quoddam caput deuenimus, noſtra ſentẽtia à prędicto flumine diſtans
milliaria XX. & id caput eminentius eſt nonnihil ſi terræ circumadiacenti
conferatur: & quoniam in fronte præferebat terram rubram, Caput rubrum
nuncupauimus: & rurſus ſuperato Capite, nauigantes deuenimus ad oſtiũ
alius fluminis, patẽs noſtro iudicio iactu arcus, quod prætereuntes ibi nihil
immorati, ſinum ſanctæ Annæ appellauimus, & perſequuti iter noſtrum
B peruenimus ad flumen aliud haud impar illi ſanctæ Annæ, & hoc ſinũ nun/
cupauimus ſancti Domini. Is abeſt à Capite rubro milliaria fere LX. Illic
abeuntes nauigãdo ſemper à latere poſt unius diei nauigationẽ deuenimus
ad uaſtiſsimum cuiuſdam ingentiſsimi fluuij oſtium, quod primo cõſpectu
cenſuimus ſinum eſſe quempiam. Verum quoniã altrinſecus conſpicieban
rur arbores innumeræ Auſtrũ uerſus præſertim, flumẽ eſſe cognouimus: nã
oſtiũ fluminis patebat ferè milliaria XX. Triuimus igitur tempus traijcien
do dictum flumen, & ad ulteriorẽ ripam deuẽnimus: mox apparuere inſulæ
quędam. Decreuimus propterea illinc prius haudquaꝗ̃ ſoluere, quàm de re
gione comperti aliquid habuiſſemus. Iactis itaqꝫ ancoris, ſtationem inibi fe
cimus noſtram: & ecce ſequẽti mane almadiæ duæ ad nos citatiſsimo gradu
contendebãt, quas ut uidimus, pauere cœpimus, & reaſſumptis animis, ad
arma concurſum eſt, ut ſi forte ueniſſent uim illaturi, non inermes deprehen
deremur: non prius tamen appropinquauere nobis, ꝗ̃ erecta haſta quapiã,
cui adligauerant ſindonem albã, ut ſecuritatẽ accedendi peterent. Signo hu
iuſmodi hoc uiſo, & nos idem dedimus concordiæ ſignũ: quo cõſpecto Bar
bari acceſſere propiꝰ, et in primis maior almadia celoci meę appropinquat,
noſqꝫ lumina nuſꝗ̃ deflectentes cõtuebantur: uiros albos admirati, naueſqꝫ
noſtras mirari non deſinebãt, malumqꝫ & antemnã, res illis incognitas con
ſpectabant propè ſtupidi. Quare percupidus ego noſcere gentem, & ad mu
tua colloquia deſcendere, monui mancipia noſtra, ut compellarent hos Ni=
gritas. Verum luſere operam loquendo, quoniam nuſquam noſtrã linguam
intellexere, minuſqꝫ noſipſi eos intellexeramus: quod ſummopere diſplicuit
Illinc igitur ſoluimus, ubi ſciuimus nos terere incaſſum tempus: decreui/
mus cõducibilius fore, ſi gradũ referentes ultrà nõ progrederemur: quando
quidem quãto magis ulteriores plagas audiuiſſemus, tãto minus eorũ idio/
matis capaces eramus, nullaqꝫ commercia ſperabamus, ubi ſermonis mutui
copia nõ dabatur, reluctante natura. Hæſit itaqꝫ cordi nobis regredi, & lares
patrios repetere: nõ prius tamẽ illinc abiuimus, ꝗ̃ merces nonnullas cõmu/
tauerimus biduo in oſtio fluminis cõmorati. Vidimus etiam ibi Septentrio

nem

nem prope terram cõtigere, adeò deprimebatur. Deprehendimus etiam ibi A
naturæ quædam pugnantia, quæ nuſquam comperimus, ubi Chriſtiani de-
gunt, aquam, uidelicet, creſcentem, decreſcentemq́ decremẽto, actuq́ impa-
ribus. Nam Venetijs & alibi gentiũ, mare flat horis ſex, & in totidem reſtat,
id eſt, creſcit & decreſcit paribus ſpatijs. Illic uero increſcit mare horis qua-
tuor, & idem decreſcit horis octo, idq́ fit impetu tanto, ut non ſit ſatis exiſti-
mare an res credulitatem omnem ſuperet, adeoq́ mare ſęuiebat, ut tribus an
coris iactis, ex prora irreuocabili ferè pondere, ne ſic naues ſiſti ſatis pote-
rant: & uſu aliquando euenit, ut atrox tempeſtas eò diſcriminis nos adduxe
rit, ut ui coacti fuerimus uela facere non ſine diſcrimine uitæ, quoniam ma-
ior feruor & æſtus procelloſi maris erat quàm uis uentorum.

Quomodo illinc ſoluimus ob id quòd idioma neſciebamus.

CAP. XLVII.

ABiuimus itaq́ ab oſtio huius uaſti fluminis, ut rediremus Hiſpaniã, iter
faciẽtes per has inſulas, quę à cõtinẽte per milliaria ferè triginta abſunt,
hæ enim ſunt numero quatuor: duæ maiores incoluntur à Nigritis, ſoli ſunt
non inæqualis, nec eminentis: uerùm depreſsi admodũ, inq́ eis arbores ma-
gnę proceritatis: nulla etiam ibi ſermonis cõmercia fuere, quia alter alterum
haud intelligebat. Inde igitur ſoluentes, uerſus patriam contendebamus,
quò deo miſerante breui peruenimus laboribus innumeris ſuperatis.

LIBER SECVNDVS NAVIGATIONIS
EX VLISBONA VSQVE CALECHVT, TRADV-
ctus ex idiomate Luſitano, in Italicum ſermonem.

CAPVT XLVIII.

QVICQVID ego uidi accepiq́ ab alijs per id tempus, quo B
eas partes adiui, id totum retuli in ſuperiore tractatu: uerũ
poſt me eaſdẽ partes adiuere compluſculi, & comprimis
Portugallenſes, qui orbis explorãdi cauſa ab eorum rege
ex compoſito miſsi fuere: nam fato iam functus, ſuo prin-
cipi infanti Don Hurico rex Luſitaniæ celoces duas expe
diuit, duce Petro Sinzia alumno præfati principis: huic
princeps iuſsit ut totum latus Nigritarum excurreret, & nouas regiones adi
ret. Hunc igitur Petrum claſsis præfectum concomitatus eſt adoleſcens qui
dam, cum quo mecũ maxima intercedit amicitia, quiq́ dum peragraui eaſ-
dem partes, amanuenſis meus fuit. Quum itaq́ redirent prędfatæ celoces, ego
Aloyſius Cadamuſtus conceſſeram eò loci, qui dicitur Lachus, non longe à
Sacro promontorio Luſitaniæ, aliter dicitur Caput ſancti Vicentij. Dum igi
tur illic agerem, ecce dictus Petrus præfectus claſsis & amicus ille meus di-
uerterunt in ædes meas, qui abs me amice excepti, omnem ſuam nauigatio-
nem ſedulo expoſuere, locaq́, & quibus nomina indidiſſent haud reticue-
runt, explicantes ſingula ex ordine, prout in ſequentibus mox colliqueſcet,
et in primis ſunt orſi à Sinu magno, quem nos adiueramus. Primo loco itaq́
dictus amicus referebat ſe luſtrauiſſe duas memoratas magnas inſulas, quas
cultas eſſe adſeuerabat, & in primis ad alteram illarum propius accedentes,
cum incolis Nigritis colloquuti ſunt, licet alterum alter haud intellexerit: ui
ſêre tamen eorum domos, quæ ſunt mapalia, id eſt, ex paleis humiles caſæ,
paſtorales domos appellamus, inibiq́ coloſſos & ſtatuas ligneas idolorum
comperere, quibus ſatis ac ſuper cognouere eos idolorum ſeruituti eſſe addi
ctos. Vbi igitur nihil conſequi ab eis potuere linguæ difficultate, illinc abi-
uere iter ſuum perſequuti à latere ſemper, donec deuenere ad oſtium cuiuſ-
dam magni fluminis, quod, ut aiebant, patebat longitudine trium uel quatu
or milliarium, aiuntq́ dictum flumen abeſſe à Sinu magno, cuius memini-
mus,

A mus, milliaria ferè quinquaginta, per latus ſemper: adfirmabatq; dictum ſinum uocari de nomine cuiuſdam reguli dicti Beſegne, cuius regio adiacet dicto fluminis oſtio. Deniq; abiuimus à fluminis prædicti oſtio, à latere ſemper maria ſulcantes, quoad peruenimus ad quoddam Caput, quod Verge appellant, cuius plaga aſperatur montibus, non tamen multum attollitur, diſtatq; eorum ſententia, flumen prædictum à Capite huiuſmodi milliaria ferè centum & quadraginta. Suntq; in his montibus arbores propè innumeræ, ſua uiriditate uoluptatem contuentibus etiam eminus afferentes: proceræ igitur ſunt, & conſpicuæ admodùm.

De Capite Sagres, & alijs tribus, ac de nominibus ingentium fluminum.

CAPVT XLIX.

SVperauere igitur dictum Caput Verge, à latere ſemper nauigantes itinere milliarium LXXX. Et ecce aliud Caput apparuit eminentius eis omnibus, quæ unquam uiderant ipſi: nam tollitur in ſublime ſupra omnē æſtimationem, & acuminatur inſtar adamantis, ſcatetq; multijugis arboribus, huic nomen indidere Sagres, in memoriam eius arcis, quam in fronte promontorij Sacri princeps infans beatæ memoriæ condi iuſſit, quam appellauit Sagren. Hanc Luſitani Caput Sagres de Signea appellant, addebantq; naucleri memoratos populos idolorum latriæ plurimùm uacare, argumento imaginum lignearum, quas colunt impenſe, nec prius diſcumbunt cibum ſumpturi, quàm dapes obtulerint ſuis idolis. Sunt nigri, & ferro candente notas & ſtigmata inurunt corpori, pręſertim in fronte: hi tamen citius in ſubcinericiū colorem inclinant quàm in nigrum: pro ſubligarijs quibus pudenda contegunt, libris utuntur arborum, cætera ſunt nudi, arma habent nulla, quia ferro carent. Viuunt oriza, melle ac leguminibus, fabis, uidelicet, & faſiolis noſtris non abſimilibus, licet elegantioribus, carnibus ueſcuntur uaccarum caprarumq;: non tamen ad ſatietatem, quoniam nec huiuſmodi abundant. Et B ultra dictum Caput aiunt eſſe duas inſulas perquam mediocres ob anguſtiā illarum incultas: altera illinc milliaria ſex, altera octo diſtat, ſcatēt tamen arboribus: habēt etiam illius fluminis accolæ almadias quaſdam inſtar noſtrarum maximas, his maria ſulcant, hæ enim ſunt triginta uel quadraginta hominum capaces: ſtantes remigant, ut præfecimus: aures habent circunquaq; terebratas foramine multiplici. In his foraminibus appendunt annulos aureos, ut olim margaritas Aegyptij: ferunt etiam appenſos annulos naribus, quos haudquaquam detrahunt, niſi cibum ſumpturi. Itidem agunt & fœminæ: id plus habent mulieres principum & optimatū, quòd perforata circunferunt labra, inq; eis condalia, annulorum genus, ut alij Mauri gerunt, adimuntq; pro arbitrio, & id eſt principatus uel magnæ claritudinis ſpecimen præclarum. Vltra dictum Caput Sagres ad milliaria ferè XL. inuenitur alius ſinus dictus nomine ſanctus Vincentius, cuius oſtium patet ferè milliaria quinquaginta, ſecus latus prædictum. Eſt alter ſinus dictus Viridis, magnitudine excedit ſinum ſancti Vincentij. His fluminibus & ſinibus indidere nomina Luſitani nautæ, quos rex Portugalliæ eò miſerat explorandi orbis gratia. Regio eſt tota implicata montibus, unde & amnes, & parua flumina cōpluſcula deriuantur, redduntq; irriguam terram, nec peragratu eſt difficilis. Vltra dictum ſinum Viridem ad milliaria circiter CC. & quatuor aliud Caput apparet, quod Lætum appellarunt, ob apricitatem regionis, quæ à dicto Capite auſpicatur. Poſt hoc caput mons eſt eminentiſſimus, totus arboribus conſitus iugiter uirētibus. Superato dicto monte introrſus mare ad octo milliaria uiſuntur inſulæ quædam paruæ, quarum maior ambitu patet milliaria quaſi duodecim, hanc Sylueſtrem appellarunt, montem Leonē dixere: huic ſuccedit ima, ſed patens regio tota harenis ſtrata, ut plerunq; in litore maris eſt propter fluxum & refluxum iactabundi ſali. Quū uero præterieris montana Leonis, mox fluuius labitur ingens, cuius oſtium circuitu patet milliaribus ferè tribus: fluuium Rubrum appellarunt, ducti hoc argumento, quòd

terra erat rubra, & in eundem colorem aquæ, quæ ſolent eſſe cœrulei coloris A inclinabant: huic flumini adiacet promontorium, quod de nomine fluminis nuncuparunt, eiſdem moti cauſis. Contra autem dictum promontorium uiſuntur duæ inſulæ pari nomine nuncupatæ, & inde Septentrio uiſitur, non plus diſtans à mari quàm hominis menſura, adeò ut uideatur contingere aquas. Diſtat autem oſtium prædicti Rubri fluminis ab hac inſula milliaria quaſi decem. Superato monte Rubro, tellus ſe ſinuat admodum aquis impellentibus, & fluuius ingens, quē appellarunt ſinum ſanctæ Mariæ niuis, quoniam ea die quæ eſt uirgini beatæ celebris, quia in exortu canis, quum candens ſidus dominatur plurimum, conſpectæ fuere niues, fluuius huiuſmodi repertus eſt. Ab altera parte fluminis eſt frons quædam è regione, cuius paululum introrſus mare eſt quædam inſula, ubi mare harenam emittit, & efficit breuia innumera, eſtq; procelloſum admodum, ob montes adiacētes, & exonerantes in id fluuios, propterea inſulam dixerūt Scamnorum, quoniam ſic egeſtæ harenæ referunt ſcamna, & abacos, ut dictum eſt abunde ſuperius. Vltra dictam inſulam eminet Caput magnum, cui nomen diuæ Annæ indidere, quoniam ea die eſt repertum. Abeſt autem promontorium huiuſmodi à dicta inſula milliaribus XXIIII.

De flumine Palmarum, & alijs quampluribus.

CAPVT L.

VLtra itaq; dictum flumen ſanctæ Annæ ad milliaria ferè LXX. per latus inuenitur aliud flumen, cui ob copiam palmarum nomen à palmis inditum eſt: oſtium autem huius fluminis licet uaſte pateat, eſt tamen repletū harenis, & breuijs, quæ quaſi inacceſſum ipſum faciunt, quoniam non ſuperatur abſq; magno diſcrimine. Item abeſt Caput ſanctæ Annæ ab hoc flumine milliaribus propè LXX. totumq; litus eſt aridum, & nullius ferax, licet pateat plurimum. Ibi etiam inuenere aliud flumen, quod appellarunt Sinū fluminum, argumento, quòd quando repertum eſt id flumen, conſpexere innumeros amnes, & aquarum decurſus incolarum arte factos. Supra dictum flu- B men ad milliaria XXIIII. per litus ſemper, caput quoddā inuenitur, & in mare multū eminens, inq; eo mons peraltus: hoc promontoriū appellarunt Caput montis. Vltra quod progrediendo ad ſex milliaria, inuenitur aliud paruum Caput, neq; eminens, & in eo paruus admodū mons, quem Corteſium nominarūt. Ibi igitur collucentes ignes quamplurimos uidēre, præſertim ſuper arbores, & in litore uaſto: nam hos accenderant incolæ regionis, ut eminus nos ueluti è ſpecula conſpectarent: erant enim illis noſtra nauigia hactenus incognita. Superato dicto Capite, ſecus litus nemus condenſiſſimū conſpicitur, cuius arbores maris aquas obumbrāt, adeò ipſi mari adiacent. Poſt hoc nemus apparuere quædam almadiæ, & in qualibet illarum uiri tres nudi, qui pro armis clauas quaſdam gerebant: nam hæ clauæ referebāt ſuo modo tela: habebāt etiam cultellos paruos in manu, & clypeos duos, arcus uero tres. Hi igitur celoci appropinquauere, auribus & naribus perforatis, alij habebant dentium humanorum torquem collo dependentē: hos compellare & alloqui uarijs interpretantibus mancipijs cœpimus: uerū licet Turcimāni noſtri forent Nigritæ, & uarias noſſent linguas, nuſquam tamē conſequi potuere, ut mutuo ſe intelligerent: & quamuis alter alterū intelligere nequiuerit, tres tamen ex illis ingreſſi ſunt noſtras celoces, quorum unum cœpimus ducendum ad principem, quoniam rex iuſſerat, ut quoties eueniſſet, ut ultra progredi nauigando complacitum nobis nō foret, ex ultima regione quam adiuiſſemus, uirum quempiam ui uel amore abduceremus. Vt itaque dicto principis pareremus, hunc ui abduximus Vliſbonam, quem alloquutus eſt mancipiorum Nigritarum genus multiplex. Sunt enim Vliſbonæ propè ex omni genere mortales cōpluſculi: propterea ſperabat princeps ſe abductum uirum per diuerſa mancipia poſſe de rebus nouis percunctari. Quum igitur tentaſſent omne genus linguarum, ut captum Nigritam intelligerent, uiciſſimq;

A ſimq; intelligerentur, nullus unquam eſt id conſequutus, præter fœminam Nigritam, quæ addicta erat ſeruituti cuiuſdam patricij Vliſbonenſis. Hæc itaq; uirum huiuſmodi intellexit, & mutuo fruebantur colloquio: nec eſt conſequuta decus huiuſmodi idiomate proprio, uidelicet patrio, uerùm lingua quadam media, quam uterq; probe callebat. Igitur interprete fœmina huiuſmodi nihil noui habuimus, præter id, quod in ea regione unde abduxeramus uirum hunc, unicornes uiui reperiebantur, & aliæ res quamplurimæ. Quare quum dictus princeps hominē domi tantiſper habuiſſet, donec uir edoctus eſt res regni ſui præclaras: deniq; decreuit eum miſſum facere, prius datis homini nōnullis muneribus, quæ ipſe petierat. Expedita itaq; celoce iuſſu principis, hic Nigrita patriæ reſtitutus eſt honorificentiſſime. Vltra igitur hunc locum unde abduxeramus uirum huiuſmodi, nemo eſt adhuc progreſſus uſque ad eum diem quo ego ſolui ab Hiſpania, qui fuit M. CCCC. XCIII. menſis Februarij primus. Cæterùm nemori prædicto nomen eſt inditum Sanctæ Mariæ niuis. Nec id prætermiſerim, quòd die ſeptima dum redirem ſecus litus nauigans, uidi Caput Album, quo poſtera die ſuperato circiter meridiem in mari apparuit belua immaniſſima, habens effigiem piſcis, quæ in nos gradu citatiſſimo contendebat: hęc à nobis in prora exiſtentibus conſpecta eſt illico, quam ut uidimus, cœpimus trepidare, quippe qui uaſtiorem nuſquam uideramus. Ibat igitur belua huiuſmodi tantō impetu ac fragore, celſo'ue capite, ut nos perterrefaceret plurimum: quare in re ſubita præſentaneum cœpimus conſilium: decreuimus propterea nobis fuga conſulere. Datis itaq; uento uelis quàm celerius potuimus, altum petentes, euaſimus diſcrimen Deo fauente. Præuentus eſt ergo piſcis huiuſmodi ſpatio unius milliarij: nec propius acceſſit: tunc eſt à nobis conſpectus ad regulam, nam diligentius formam beluæ conſiderauimus. Quum enim caput ſupra aquam efferebat, uidebatur alas quaſdam habere inſtar alarū molendini, quod uento

B circumagitur, ubi non adeſt aquarum copia. Ob id, noſtra ſententia, uiſa eſt belua non minor liburnicis, id eſt, galleis noſtris. Quam ob rem Hiſpani omnes qui aſſueuere magnis nauigationibus, fatebantur ingenue, nunquam uidiſſe atrociorem uaſtiorem'ue beluam, quam tantopere formidauiſſent: licet innumeras uidiſſent balenas: confeſſione igitur eorum, hæc belua balenam ſuperat magnitudine.

De digreſſu & regreſſu Luſitanarum nauium.

CAPVT LI.

NAues igitur, quas miſit ſereniſſimus rex Portugalliæ, hæ fuere, primo tres, quarum duæ doliorum XC. capaces erant, baloneros appellāt, aliæ uero doliorum L. poſtremo nauem onerariam mediocrem, quæ annonam omne genus uehebat. Hæ igitur omnes ferebant homines ſupra centum & octuaginta. Soluêre enim ab Vliſbona nona Iulij, M. CCCCXCVII. duce Vaſco de Ghimam. Decima uero Iulij, M. CCCCXCIX. nauis quæ tulerat dolia L. Vliſbonam rediţt: præfectus uero claſſis ad quandam inſulam Capitis uiridis applicuit, ut germanum ſuum, qui graui ęgritudine adflictabatur, in terram exponeret. Altera naui retenta doliorū XC. capace, aliam uero cōbuſſit uirorum penuria, & alteram quæ uehebat annonam, rogo demandauit, quoniam etiam digreſſuri domi decreuerant, ut ea non rediret.

De Melindæ regno, & de urbe Calechut, ac alijs compluribus locis.

CAPVT LII.

QVum itaq; rediremus domum, erant nobiſcum homines circiter quinquaginta quinq;, qui multiplici genere morborum adflictabantur: alijs & ora, & fauces morbus corripuerat, aliorum crura ac genua, tabe, ſanie, uel adrapido dolore labefactauerat iugis ægritudo. Nouas igitur regiones plus ſolito adiueramus ad leucas fere octingentas. Vltra uero compertam regionem, ubi Caput bonæ ſpei uſq; ad cognitam plagam tempore regis Don Ioan. ſuperaruntq; dictum Caput ſpei leucis fere ſexcentum, à latere ſemper

A

populi ſunt Nigritæ: & peractis dictis ſexcentum leucis, mox apparuit flumen ingens, cuius in oſtio eſt frequens uicus Nigritarum, qui quaſi eis Mauris ſubijciuntur, qui introrſus degunt, Nigritis bella inferunt aſſidue. Dictũ flumen auro ſcatet ingentiſſimo, ut referebant accolæ fluuij: rogabant nos propterea, ut illic nouam lunam opperiremur, & pro mora pollicebantur auri plurimum. At præfectus claſſis ſiſtere gradum noluit, ſed progredi celerrime cupiebat. Progreſſi itaque ad leucas trecentas quinquaginta, nacti ſumus urbem circundatam muro, cultamq́ à populis, Indis haudquaquam abſimilibus: domus ibi ex lateribus & calce pulcherrimæ, ritu Maurico. Appulimus tandem his oris, & à rege Mauro perbenigne excepti ſumus, à quo conſequuti fuimus itineris ducem, pilotũ appellant. Traiecturi eramus ſinũ quendam, cuius naturam ignorabamus: urbs Melindę appellatur: in ingreſſu oſtij ſinus ſita eſt, quem ſinum altrinſecus Mauri innumeri uicatim accolunt. Is igitur pilotus linguam Italicam probe nouerat. Superauimus igitur ſinum traiectu leucarum ſeptingentarum: & tandem deuenimus ad urbem Chriſtianorum pergrandem, quæ magnitudine ſuperat Vliſbonã, Calechut appellant, cuius ſinus frequens eſt urbibus, & oppidis Maurorum: & in capite ſinus ſunt quædam anguſtię maris, ut dicimus ſtrictum Romaniæ. Superatis his anguſtijs, aliud mare occurrit, id eſt, ſinus, mare Erythræum appellant, ſiue Arabicum: & ab hoc latere domus ſceleſtiſſimi Mahumetis abeſt itinere trium dierum, Mecha dicitur, ubi arca Mahumetis, & ibi præclara ciuitas, à Mauris culta, & mea ſententia, is eſt ſinus Arabicus, in quem, ut meminit Plinius, Alexandri magni & Romanorum arma penetrauere, & Romano tandem paruit imperio.

Mecha

De ſitu urbis Calechut, & de moribus regis, & de eius regia.

CAPVT LIIII.

B

ET ut reuertar deſcripturus urbem Chriſtianorum Calechut, Vliſbona maiorem eſſe noueritis. Hæc igitur colitur ab Indis Chriſtianis, qui in eum colorem inclinant, qui eſt inter nigrum & album, Bigas appellant: ibi templa cõplura, & tintinnabula: uerùm ſacerdotibus & cultu diuino caret, tantum in ſuis delubris uiſuntur: uaſa quædam cum aquis, cum etiam balſamo plena, omnisq́ triennio immerſi flumine quodam baptizantur. Is fluuius præterluit urbem, ubi templa ex lateritijs coctilibus calceq́ fabricata conſpiciuntur more Maurico. Diuiſas uidebis urbes per uicos & angiportus, ut mos eſt in Italia, ſtratas nos appellamus, Galli ruẽs. Huius urbis regi incredibilis ſeruitus exhibetur à ſubditis, uiuit more regio ac ſublimi faſtu, longum ſeruorum ordinem poſt ſe trahens: admiſſionales, & æditúos ac cubicularios habet quamplurimos, regiamq́ pulcherrimam. Verùm rex urbe aberat, quum præfectus claſſis noſtræ appulit portum Calechut: qui ubi de eius appulſu certior eſt factus, mox illinc ſoluit, agebat in quodam oppido, quod diſtat à Calechut quinque uel ſex leucis. Redijt igitur Calechut uiris ferè quinquaginta concomitantibus: & demum triduo tranſacto, iuſſit accerſiri præfectum claſſis noſtræ: quem ubi terram tenuit, illico excepere hominum quinque millia, & ad regiam deduxere principis, uiris duodecim comitatum: cuius fores obſeruabant ædituí decem, clauas geſtantes ex argento faberrime factas. Deinde peruenere ad cubiculum regis, ubi rex iacebat in lecto imo, qui ſic condecorabatur: primò totum cubiculum ſtratum erat uiridi ſerico, uilloſoq́, uelutum appellant: at eius parietes cooperiebantur ſerico multiplicis coloris ritu Damaſceno contexto, cubile uero inſtratum erat ſtragulo albicante, uerùm aureis filis intertexto, conopeoq́ ditiſſimo inumbrabatur. Tum rex lecto ſic eſt orſus ab imo, qui mortales forent, quonam peterent, auide percunctatus. At noſtræ claſſis præfectus, O rex, inquit, Chriſtianorum mos eſt, ut quum principem princeps per internũcium alloquitur, prius non promat legatus ſui principis mentem, quàm aſtantes paulolum ſeceſſerint: tunc rex innuit ſuis, ut parumper ſecederent, moxq́

Velutum

A præfectus claſſis regem his dictis alloquitur, Regem, uidelicet, Portugalliæ
iampridem compertum habuiſſe, quàm facundus foret, utpote rex celſitu/
dinis immenſæ, ac Chriſtiani nominis non contemptor, cupiebat propterea
enixe in eius amicitiam, & neceſſitudinem recipi, ſi pacis & concordiæ ſu-
pererit locus quiſpiam: & quod in huius rei certius argumentum, per ſuum
legatum condigne eum ſaluere iubeat, ut Chriſtiani reges ſeruant, ut mutuis
conſalutationibus apprime gaudeant. Rex itaq; legationē, & regis conſalu/
tationem perquàm humane excepit, iuſſitq; uni è ſummatibus locupletiori/
bus, ut præfectum noſtræ claſſis honorifice domi exciperet, monuitq; ducē,
ut ſereno animo conquieſceret.

De aromatibus & moribus Calechut. CAP. LIIII.

IN hac itaque urbe Calechut uiſuntur ditiſſimi mercatores, innumeriq;: hi
ſunt qui regē tum muneribus tum ingenio ſibi conciliant, & ferè pro libito
gubernant cuncta. Habēt propterea Moſcheam in foro, & ibi cōmercia exer
cent ſua, plerūq; ſunt Mauri, uiri acres & exerciti mercimonijs. In urbē itaq;
Calechut comportant aromata ferè omne genus, uidelicet, cinamum, piper,
gariophyllum, zinziberim, thus, lachā. Sunt & ſyluæ ſandalij cōdenſiſſimæ:
non tamen huiuſmodi aromatum genera ibi naſcuntur: ſed ferè undequaq;
importantur, ab inſula præſertim, quæ abeſt ab urbe Calechut leucis CLX. à
continente autem leuca una, in eodem latere ubi ſita eſt urbs Calechut: eò
itur terreſtri itinere XX. dierum ſpatio: incolitur à Mauris, neq; Chriſtianis:
Mauri dominantur, & inde plura aromata Calechut exportantur, quoniam
ibi eſt emporium, & eorum ſtatio: potior illorum moneta appellatur zaraffi
ex auro obryzo defecatoq;: hāc cudit Soldanus Syriæ dominus, pondere nō
ſtri nummi aurei, eam granis binis excedūt zaraffi: & ibi Venetorum, & Ge
nuenſium aurei expenduntur, & moneta parua argentea, quam cudere Sol/
danū arbitrātur. Ibi etiam ſunt panni ex ſerico omniū generū, cocco alij, alij
B tyrio, purpura, uel buccino infecti: ibi etiam uidebis byſſinū, id eſt, coccū ty-
rio infectū, & id genus cōplura ſunt, & panni auro intertexti plurifariā, At/
talici dicuntur: æra aūt fabrefacta & ſtannea uaſa plurima comperies. Et ut
tandem finiam, ferè ibi nihil deſiderant, quod ad humanū cultū pertineat. Et
hæc mea ſententia ex Babylonia Aegypti comportantur, Cayrum appellāt.

De nauibus quæ cauent à magnete, & de pretio aromatum.

CAPVT LV.

POrtugallenſes in urbe Calechut commorati ſunt, à die decimonono Maij
uſq; in diem XXV. Auguſti: & per id tēpus uiderūt innumeras naues, ut/
puta ſupra mille ac D. quæ ultro citroq; cōmeāt cōmercij gratia, & præſertim
aromatum. Inter has naues quæ magnitudine alias excedit, nō eſt capax CC.
doliorū: earū ſunt magnæ quædam, nōnullæ uero paruæ, unū tantū malum
habent, id eſt, arborem: nec nauigant, niſi uentum habeant in puppi, adeoq;
æſtibus maris interturbantur, ut nonnunq; ſemeſtri ferè continuo, ut tran/
quillū fiat mare expectēt: ſubmergūtur plurimæ, & miro artificio ſunt fabri/
catæ: ſunt tamen debiles, perinde ut armorum pariter ac tormentorū ſint im/
patientes: quæ uero cōtendunt ad inſulas, ut inde comportēt aromata omne
genus, fundi ſunt perquàm mediocris, adeò ut paruo ad nauigandum alueo
egeant. Aliæ ſunt quæ idcirco abſq; ferro ſunt, quoniā uim magnetis pauēt:
nam is lapis uiſitur ſupra dictas inſulas, quà iter ipſi faciunt. Dum urbi appel
lere uſu uenerit, illarum ſtatio eſt in terra, in luto tamen. Id enim curant ex
compoſito, ut tutius degāt in arido: quum increſcit mare, dant operā ut eius
æſtu naues impellantur in ſiccum, & ibi tantiſper manent, donec finitis com
mercijs ſoluere illinc complacitū fuerit: mare ibi creſcit & decreſcit ſingulis
ſex horis, ut apud nos. Viſuntur aliquando in ſicco naues quingētæ uel DC.
quæ res propè eſt incredibilis. Pondus cinami, id eſt, cantarorum quinq; pre
tium X. aut XII. ducatorum nō excedit, ſi ſuam monetam conſideres, id eſt,
zaraffos, ferè idem pretiū erit, ut præfecimus. Vbi uero legitur, minore mul *Zaraffi*

to pretio,utputa ſex aureis pondus uenditur cinami,tantundem uenditur pi
per,ac gariophyllũ:zinziber uero dimidio minus.Lacha aũt ferè nihili uen A
ditur,id efficit copia ingẽs,propterea uilipenditur. Itidem ſandalium, cuius
nemora uiſuntur:pro his rebus nihil præter aurum & argentum, aut choral
lium recipiunt.Merces uero noſtras præter linũ paruifaciunt.Linum igitur
ibi eſt in pretio: nam noſtri nautæ camiſias complures pretio non mediocri
uendebant permutatione aromatũ: licet ibi tela ſit perquam ſubtilis & can
dida,quæ,ni fallor,Babyloni,quæ eſt urbs Nili,quam Cayrũ appellant,tun-
ditur ut hic.Si ſoluendum eſt uectigal,pro centum quinq; ſoluunt: pretioſos
lapides tulere paucos,& eos ferè pretij nullius : quoniam, ut uerũ fatear, de/
fuit eis aurum & argentum, quibus cõmercia exercebant. Dicũt etiam ſub/
eſſe aliam cauſam,quur non tulerint lapides, quòd,uidelicet, maiore pretio
quàm autumauiſſent uendebantur.Itidem de margaritis aiebant,nos tamen
ſecus credimus : ſed nobis perſuademus eos perquàm uili pretio uendi,licet
à Mauris emantur,qui ſemper plus æquo rem æſtimãt, proq; re una quatuor
petunt, procaces nimium:attulere tamen hos lapides, uidelicet,berillos,to/
pazios,zaphyros,adamantes & chryſolitos, aiunt tamen præfectum claſſis
emiſſe lapides pretioſos complures, argumento quòd omne ſuum argẽtum
cum lapidibus huiuſmodi permutauerit,uidelicet,uaſa aurea argenteaq; cæ
lata,quæ cauſa ſplendidioris apparatus ſecum tulerat.

De Mecha ubi eſt arca Mahumetis,& de monte Sinai,& mari rubro.

CAPVT LVI.

NAues quæ comportant aromata omnium generum, inibi plerunq; eun/
dem ſinum prægrandem trajciunt,quem Luſitani ſuperatis illius angu/
ſtijs,cymbis quibuſdam,mare Erythræum, id eſt, rubrum trajciunt: dehinc
terreſtri itinere ad domum quæ dicitur Mecha,ubi Mahumetis arca uiſitur,
quæ à litore maris rubri abeſt introrſus itinere dierum trium. Inde ad Baby/
lonem, id eſt, Cayrum Nili contendunt, tranſeunt ad radices montis Si/
nai,& demum per ſiccam harenam,ubi turbo quandoque adeò ſæuit pulue- B
ris,ut uento puluis agitatus uiatores obruat: ita nonnullæ naues circumeũt
totum eum ſinum: aliæ fluuium illum,ubi comperere gentes multiplices pro
pe Mauris adiacentes, cum quibus diutina bella agunt. Reperitur etiam in
Calechut uinum maluaticum,quod fert Creta,id eſt,Candia inſula: ex Cay/
ro tamen comportatur eò loci. Aiunt etiam quòd nunc anni octuaginta fa/
ciunt,quibus nonnulli Chriſtiani albi eò iuere commercij cauſa: nam hi pi/
leos gerebant in capite albos,oblongosq;,ut ſolent Germani : barba his erat
promiſſa inter nares & os,ut Byzantij mos eſt aulicis: cætera tonſi, barbasq;
Maſtuchi huiuſmodi maſtuchos appellant: hæ ferebant uiros loricatos ferreis loricis,
ac thoracibus, noſtris non abſimilibus : haſtisq; quibuſdam utebantur, tor/
menta etiam habebant,uerùm noſtris minora: poſtquam conſueuere ſingu/
lis biennijs ſemel eò contendere, claſſem non mediocrem trahentes, utputa
nauium XX. aut XXV. Hanc gentem incolæ Calechut adhuc neſciunt, mer
cesq; præter linum quod deferunt candidum ſubtiliſſimumq;, nauibus ma/
los quatuor habentibus,ut Hiſpanæ,exportant aromata: eos igitur ex Ger/
mania aduenisse minime arbitramur: nam id haudquaquam nos lateret : ue/
rum plus fidei habet,ut ſint Tartari è Roſcia profecti,ut referũt quidam, qui
crebro arant maria: tamen breui ſperamus huius rei certiores fieri, interpre/
Medius te Medio piloto,qui ſecum profectus eſt,nunc apud præfectum claſſis capti
uum agit: nam nolens nauigat.

De cibatu regis Calechut,& eius populis. CAP. LVII.

AD dictam urbem Calechut Chriſtianorum magnam uim tritici compor
tant Mauri ſuis nauigijs : una die uiuit homo pane ualoris trium quatri/
norum,qui tertiam ſolidi partem complent: panem conficiunt abſq; fermen
to, non habent clibanos, uerùm ſub cineribus, ut nos aliquandò placentas
torrent,eumq; faciunt in diem: oriza abundat,& bobus,uerùm noſtris mul/
to mi/

to minoribus, abundant etiam lacte & butyro, Aſſyrijs malis, eisq; dulcioribus, pomisq; omne genus citrinis, alijsq; fructibus mitioribus compluribus: Cariotas habent recẽtes, & paſſas, & propè fructus omnium generum. Rex eius urbis ab omni morticino abſtinet: nã is mos inoleuit apud eos, ut ipſe rex, ac reliqui aulici & probi ferè omnes nihil edant, quod mortem patiatur: nullo ergo animali ueſcuntur, hoc argumẽto, quòd dominus noſter Chriſtus deus omnipotens tulit ſententiam in Chriſtiana hiſtoria, ut qui mortem intulerit, & ipſe pereat, alludentes ad illa uerba: Qui ferit gladio, gladio peribit, uiri potius ſtolidi quàm ſimplices. At populus in promiſcuum & carnibus ac piſcibus ueſcuntur, ſoluti his curis: non tamen necant bona animalia, ut ſunt boues, eosq; benedictos dictitant: & quum prætereunt, contingunt manibus, eosq; deoſculantur, ut noſtri ſimpliciores deoſculãtur ſanctorum imagines, quum manum ad os referunt deoſculando non alia magis de cauſa, q̃ quia ea tetigit imaginem. Verus itaq; rex illorum lacte uiuit ac butyro, oriza quoq; & alijs compluribus, eundem ritum in cibatu aulici & ſummates obſeruant. Hic itaq; rex arroganti ac ſuperbo faſtu recumbit, palmarum ſucco pro uino utitur. è uaſe argenteo bibit, ita tamen ut uas labra non contingat. Suſpenſo itaq; uaſe, inſtar crateris uinum demittit guttatim, & ori infundit. Piſces ibi noſtris haud ſunt abſimiles, regio ſequens eſt piſcatoribus: maiores equos noſtris habent, uerum Mauri eos non magni faciunt.

De cognitione Christi quam habent, & de notitia Pontificis Romani.

CAPVT LVIII.

Chriſtiani qui urbem Calechut incolunt, equitant elephantes, quoniam ea regio animalibus huiuſmodi abundat: quæ ubi manſueſcunt faciliime, rex cum aliquo contendit, trahit ſecum innumeram peditum multitudinem: nonnulli uero elephantis uecti, regem concomitantur. Rex uero humeris hominum nobilium fertur. uiri pubetenus tantum ueſtiuntur, cætera uſq; ad inguina nudi. Veſte utũtur cotonina, quoniã eo panno abundant plurimum: utuntur & pannis ſericeis, & in primis illuſtriores: at alij alijs utuntur ueſtibus, prout patitur illorum cenſus & opulentia. At nobilium uirorũ mulieres, etiam ſupra cincturam carnes uelant telis ſubtilioribus. Egregiæ uero fœminę uſque ad pubem tantum corpora tegunt. Mauri autem more ſuo ueſtiti incedunt, cooperti ad talos uſque. Abeſt hæc ciuitas ab Vliſbona leucis millibus & octingentis: quæ ratione ſubducta, ut leucæ cuilibet dentur milliaria quatuor, is numerus leucarum efficiet milliaria quindecies mille & ducenta, tantundem metiri oportet in regreſſu: quare ſi penſitatius quis conſideret, quanto temporis interuallo id itineris perfici poſſit, comperiet profecto tantam locorum diſtantiam metiri non poſſe citius quàm decimoſexto menſe. Mauri uero nautæ ad ulteriores regiones duce Septentrione nauigant cum inſtrumentis quibuſdam ligneis, quadrante, uidelicet, & aſtrolabio. A dextris ſemper quum ſinum Perſicũ traijciunt, referunt pilotæ illorũ, id eſt, duces itineris, quòd ad meridiẽ ſuperſunt inſulę XI. mille illis inacceſſæ, quas nõ adeunt, quoniam nimiũ tendunt ad meridiẽ, adeò ut nõ ſit tutus acceſſus. Forte fortuna hæ ſunt, quas nuperrime rex Hiſpaniarũ inuenit. In Calechut habent mediocrem notitiam presbyteri Ioannis, uerùm non exercent inuicem commercia, neq; conſuetudines: quoniam multum abeſt ipſe ab Calechut, introrſus plurimum. Chriſtum credunt natum ex uirgine Maria, neq; peccaſſe unquam, & ab Iudæis cruci affixum, mortuumq;, ac Hieroſolymis ſepultũ. Papam uero ſciũt Romæ degere: alioquin ſanctæ Romanæ eccleſiæ notitiam haud habent aliam: norunt literas, & ſua lingua ſcribunt. Pilotæ

De aromatibus ubi naſcantur. CAP. LIX.

Ibi igitur ſunt innumeri elephantorũ dentes, ac cotoni, ſaccariq; plurimũ, & mea ſententia quicquid eſt quo uita carere nõ poſſit, eo hæc regio exornatur ditaturq; mirum in modum, crediturq; uinum fore in pretio, quandoquidem eo libenter utuntur Indi Chriſtiani: expetunt etiam oleum admo-

dum. Ibi etiam eximie iuſtitia colitur quàm alibi gentiũ: nam ſi quis furatur aut occidit, ritu Turcarum palo affigitur atrociſſime. Qui uero uectigalibus imponere uult, ſi deprehenſus fuerit, totũ perdit, merceſq; ludit omnes. Inibi rurſus inueniũtur unguenta fere omne genus, ut ſunt caſtoreum, ambra, ſtorax, & id genus alia. Inſula uero quæ mittit aromata, Zellũ appellatur: ea eſt ultra Calechut urbem ad leucas fere C. & LX. ubi oriuntur aromata: at arbores cinami & piperi fert alia inſula introrſus continentẽ. Aiũt etiam circũ urbem Calechut naſci piper & cinamũ, uerum non ad perfectionẽ. Gariophylla deferuntur à remotiore plaga: reubarbari ibi plurimum, & aromata minutiora complura. Zinziber in mediterraneis oritur electiſſimũ. Sinus quem præfeci, colitur eximie altrinſecus à Mauris. Poſt hæc intellexi melius à nõnullis, ipſum tantũ à latere uno habitari à Mauris, ab altero uero uerſus meridiem ab Indis Chriſtianis, eiſdemq; albis ut nos, in litore maris æque ac in mediterraneis. Is eſt tritici ferax plurimi, fructuum & carnium, & prope omnis annonæ. Inde plura ad urbem Calechut deferuntur: nam regio ubi uiſitur Calechut, obducta eſt arenis, habet humum ieiunam: & præſertim tritici & id genus eſt impatiens. Ibi etiam duo uenti ſolum flant in ęſtate, uidelicet, Subſolanus, & hyeme Fauonius, ſiue Zephyrus: rerum omnium ſunt elegantiſſimi pictores: urbs muro ambitur nullo, uerum domos cõtinenter & in ordine poſitas, uicoſq; Maurico more habet. Eadem inſula quæ fert cinamum, mittit & gemmas abſolutiſſimas. — *Zellum* (margin) — A (margin)

Portus aromatum Soldani. CAP. LX.

QVo' ad res Indas inuentas ab iſtis quibuſdam meis literis reddidi uos certiores ſigillatim: poſt uero ſuperuenit pilotus ille, quẽ ui ceperãt. Is uiſus nobis eſt ex Dalmatia oriundus, tamen reuera erat Iudæus, ortus Alexandriæ, aut non longe ab ea terreſtri itinere: iuuenis admodum Indiam adiuit, nunc in urbe Calechut uxorẽ habet & natos. Is dominus erat quatuor nauium: ibat propterea interdum cum claſſe, & de eius regione mira referebat: B de diuitijs præſertim ac aromatibus, & cinamomo perquàm eleganti, quę omnia ueniunt ex inſula quę ultra Calechut ad leucas centum & quinquaginta uiſitur, parumq; abeſt à continente: oram Mauri tenent: piper uero & gariophyllum mittit ulterior regio, & in primis Iudęa, & ibi rex Iudęorum, uidelicet, illarum decem tribuum, quæ ex Aegypto traiecerunt in Arabiam, ſuperato mari Erythræo. Affirmãt etiam innumeros eſſe idolorũ cultores, Gẽtiles uocant & Chriſtianos prope nullos. Verum fallũtur plurimi, qui arbitrãtur ob id Chriſtianos eſſe cõplures, quòd, uidelicet, eccleſiæ uiſuntur cum tintinnabulis plurimæ, quæ templa tamen ſunt idolorũ, quod profectò magis quadrat rationi: nam abſonum eſſet dicere, quòd ibi Chriſti nomen colatur abſque diuino cultu, & præſertim à Chriſtianis. Igitur ibi nec ſacerdotes cernuntur, nec fiunt ſacrificia quæpiã. aſſeuerant itaq; nullos eſſe inibi Chriſtianos, quàm eos, qui presbytero Ioanni parẽt, qui diſtant mirũ in modum ab urbe Calechut, quum citra mare Erythræum exiſtat, nõ longe à rege Melindarum, in Aphrica introrſus multum uerſus Nigritas, prope Guineam. Is presbyter alibi Soldano cõfinis eſt, haud longe à Nilo; ubi Babylon urbs uaſtiſſima, nunc Cayrum dicitur. Hic itaq; presbyter Ioannes habet ſacerdotes qui diuina exequuntur, ut noſtri Euangelia colunt & obſeruant, necnon alia eccleſiæ mandata ut reliqui Chriſtiani haud contemnunt, parumq; in cultu diuino à nobis differunt. Soldanus autẽ in mari Erythræo portum habet, & ex Alexandria Aegypti ad portum maris Rubri contendunt itinere terreſtri dierum octuaginta: tantũ abeſt ab Alexandria. Ibi uideas aromata omne genus: eò enim comportantur ex urbe Calechut. Non longe etiam ab dicta urbe uiſitur quædam inſula diſtans à continente leuca una, ubi innumeri piſcatores uiſuntur, qui margaritas multiplices piſcantur. Ibi nullæ ſunt aquæ ad potandum ſuaues: uerum hi nautæ proficiſcuntur ad quoddam flumen ſine utribus ac dolijs, ſed ſolis nauibus hauriunt aquam: armẽta, quum naues re-

diere,

A diere, illico currunt ad mare, ut aqua dulci ſatientur, quam abunde naues, ut præfeci, comportant. Hęc inſula eſt citra Calechut itinere leucarum ſexagin ta, & colitur ab gentilibus, id eſt, idololatris. Vaccas & boues eximie colũt, utpote benedicta animalia, adeò ut ſi quis læſerit quodpiam illorum, is proti nus morte pœnas luat, non aliter quàm pro furto. In cibatu igitur animalia huiuſmodi non habent. De inſula uero Taprobane, de qua ſatis ac ſuper ſcri pſi, alia nõ habemus, niſi quòd credimus ipſam innatare uaſtiſſimo pelago, & abeſſe plurimum à continente.

De inſtrumentis nauigandi, & quanti merces inibi uendantur.

CAPVT LXI.

IN urbe Calechut eſt templum, quod ingredi nefas eſt. Impune id ingredi non licet cuiquam die Mercurij ante meridiem: nam ſi quis ante id horæ ingreſſus fuerit, mox moritur ob dæmonum conſpectum, qui per id tempus inibi ferè innumeri conſpiciuntur. Addebat etiam Iudæus qui captus fue rat, diem eſſe quendã in anno, quo in dicto templo ſuapte natura lampades quæpiam accenduntur, & rem monſtrificam ac portentoſam efficiunt. Inibi nauigant abſq; pyxide, ſed ſolo quadrãte ligneo: quæ res uiſa eſt difficilis ad modum, & in primis quũ cœlum inumbratur nubibus, adeò ut ſtellæ uideri non poſſint. Ancoras habent perquam mediocres, quas quando iaciant ad huc ignoramus: temones nauiũ alligant funibus, & longitudine excedũt na uium tranſtra palmis ternis: omnia nauigia eius regionis fabricantur incolę urbis Calechut, quia alibi arboribus & omne genus lignis carent. Potiores merces eius regionis ſunt corallia, & æra fabrefacta in uaſa, ut in cacabos & ſartagines, uel ahena, & id genus plura, necnon in laminas. Conſpicilia ma gni penduntur plurimum, adeò ut alicubi gentium par unum conſpiciliorũ pretio uendatur eximio. Sunt etiam ibi in pretio telæ rudiores, uinum & o-

B leum: panni ex auro ferè nulli, & alij panni ferè omnium generum.

De elephantis, & titulo regis Portugalliæ. CAP. LXII.

HIc noſter rex Portugalliæ in his rebus animi eſt non quidem mediocris, uerũ eximij: argumẽto eſt claſſis quã parat in expeditionẽ Indicam: nam in præſens naues quatuor expediuntur, ac celoces duæ omni annonæ gene re perquã munitæ, ut menſe Ianuarij præſto adſint ingentiſſimis refertæ mer cimonijs: inq; eis armamenta omne genus, ut ſi forte fortuna rex Calechut renuat oblatam conditionem, & noſtræ gentis contubernia ſpernat, diſcat ui dare aliquando, quod amice potuiſſet. Hæret igitur animo illi, ut quum o pus fuerit, ſua claſſe naues futiles ac nullius penſi regis Calechut profliget, quod ſi pro arbitratu ſuccedet: quoniam uix referre poſſum, quàm parui ſint momenti, & uirium nullarum orientalium meridionaliumq; nauigia, ubi no ſtris collata fuerint. inter cætera ſulcare maria nequeunt, niſi uentũ habeant in puppi: uerùm ubi nauiũ propè infinitus numerus uiſitur: & ultro citroq; cõmeant, ferentes aromata ferè omnium generum. Potiſſima animalia eius regionis ſunt elephanti: his bella conficiunt: turres quaſdam imponunt eis, capaces trium uel quatuor uirorum, qui de turribus huiuſmodi præliantur: moderatorẽ habent, qui turrita animalia regit, ut cõmeminit Plinius. Eis re ges ſe ſuaq; tutantur, alij in exercitu ad bella ducunt elephantorum M. D. C. alij M. D. C C C. alij minus, prout ſumptus exigunt illorum. Quando naues appellunt onuſtæ, id fit ui elephantorum: curruht effuſiſſime: & licet uix ſit dicto fides, fabulaq; cenſeatur, rem tamen ueram denarramus. Aiunt etiam quamuis ibi ſit copia elephantorũ, eos tamẽ uendi pretio ingenti, ſi alias res ſpectaueris. Præfectus claſſis noſtræ, nec alij lapides pretioſos tulere: quare nobis perſuademus haud difficulter, lapides huiuſmodi inibi haudquaquã reperiri, ſed è longiore regione conuehi, ſitq; propterea ut eius regionis prin cipes magni pendant lapides pretioſos, ſtorax, caſtoreum, & alia id genus plurima. Quicquid autem deinceps de rebus huiuſmodi comperti habebi mus, mox uobis colliqueſcet. Hic rex noſter harum regionum iam titulum

gerit,

gerit,uidelicet,Rex Portugalliæ & Algarbiorum citra & ultra mare in Africa, & Guineæ dominus: & per nautas ſuos cum Arabibus, Perſis & Indis commercia exercet. A

Quomodo rex Emanuel dedit præfecto claßis regium trophæum.

CAPVT LXIII.

ANno M. D. rex Portugalliæ ſereniſſimus claſſem nauium duodecim in Indiam expediuit, cui præfecit Petrum quendam Aliares, ac Abrilũ Fidalcum: & hanc claſſem omni genere annonæ & armamentorum communiuit diligentiſſime, tantumq; annonæ naues comportarũt, ut uictui menſium decem & octo abunde ſufficeret, data eis lege, ut ex duodecim nauibus decem ad urbem Calechut contenderent, duæ uero in Arabiam. Igitur hæ duæ diuertunt commercij gratia in eam regionem, ubi locus eſt dictus Zaphal, ſecus iter quo itur Calechut. Itaq; naues decem prædictæ eas merces domo ſecum attulere, quas crederent Indis & Perſis haud fore ingratas. Ergo octaua mẽſis Martij anni prædicti, nauibus iam præparatis itineri, rex Portugalliæ conceſſit ad locum quendam ad ſecundum urbis lapidem, cui nomen eſt Sanctæ Mariæ de Ballera, non alia de cauſſa, niſi ut daret præfecto claſſis noſtræ regium trophæum. Hæc itaq; claſſis ſoluit illinc die Lunæ nono Martij, cœlo ſereno, ac fœlicibus auſpicijs, Igitur die XIIII. dicta claſſis ſuperauit inſulas Canarias. Item die XXII. prçteriuit Capitis uiridis inſulam. Item die XXIIII. quædam nauis digreſſa eſt ab alijs, & quò conceſſerit, adhuc nobis eſt incognitum: nam nuſquam apparuit.

Quomodo naues iactabantur fluctibus. LXIIII.

VIgeſimaquarta Aprilis, die Mercurij, in octaua Paſchæ, dicta claſſis uidit continentem quendam: ob quam rem gauiſi ſunt plurimum. propterea miſere exploratores, qui uiderẽt quæ gens illas terras incoleret: qui mox comperere ibi eſſe arborum uim maximam, & gentem quandam litus obſeruantem. Iactis itaq; ancoris, rurſus cymbam mittunt, quæ diligentius ſcrutetur regionem, ac eius incolas. Iuere igitur: & ubi redierunt, retulere gentem eſſe eius coloris, qui medius eſt inter album & nigrum, eosq; uiros habere habiliſſima corpora, ac capillum promiſſum, & nudos eſſe, ſicuti exeunt ab utero matris, omniq; uerecundia carere, & eorum ſingulos arcus ferre cum ſagittis, utpote qui litori fluminis cuſtodiæ præerant: uerùm nullus erat in dicta claſſe, qui eorum linguam calleret. His ergo conſpectis cymba rediit ad claſſem: & dum nox humida cœlo præcipitat, ſurrexit atrox tempeſtas, quæ plerunq; noctu ſæuit: mane uero ſequenti ſublatis ancoris, adhuc undabundo mari ac ſæuiente, percurrimus tamẽ litus quaſi ad Aquilonem, flante Euro, ut ſi forte fortuna nacti fuiſſemus portũ aliquem, ubi tutius claſſis conquieſceret. Tandem peruenimus ad portũ quendam, ubi iecimus ancoras: etiam nacti ſumus Ananinos, qui paruis cymbis portabantur: hos adiuere è noſtris quidam, & duos ex eis ceperunt, & ad præfectũ claſſis duxere, ut intelligerent quænam gens eſſet: quoniã idioma illorũ nemo adhuc intelligere potuerat: nam nec nutu, nec ſignis quæ exponebantur intelligebant. Igitur præfectus claſſis prædictos Ananinos penes ſe nocte una habuit: & ubi uidit nullũ eſſe cũ eis humanæ uocis cõmerciũ, eos immiſit indutos tunica interiori, & ueſte alia birretoq;, quod eis ſumme placuit, nã nudi incedebãt: propterea omne genus ueſtis admirabantur, utpote rem hactenus non uiſam. B

De radicibus, quibus panem ibi conficiunt, & quibuſdam alijs moribus.

CAPVT LXV.

EA die quæ erat octaua poſt feſtum Paſchæ, id eſt, uigeſima ſexta Aprilis, præfectus claſſis noſtræ decreuit Miſſam audire: propterea iuſſit præparari tentoriũ, ſub quo diuina officia celebrarentur: & poſt Miſſarũ ſolennia omnes dictæ claſſis concioni diuinæ interfuerunt: eò etiam cõuenere multi ex illis populis, qui tripudijs & ſaltationibus inſiſtebãt, quiq; cornu intonuere, dum diuina celebrarentur: & mox peractis Miſſis unuſquiſq; dilapſus eſt in ſuam

A in ſuam nauim. Incolæ uero regionis illius deſiliebant in mare, immergebantur& uſq; ad ulnas canendo, geſtiendo, multaq; alia lætitiam præ ſe ferentia agendo. Poſt hæc præfectus claſſis quum pranſus eſſet, ſignũ dedit cunctis ut naues pro libito egrederẽtur. Itaq; egreſſi omnes cœperunt cum incolis eius regionis ludere, magnam uoluptatem ſumentes ex illorum ſaltationibus & tripudijs: & demùm cœperũt exercere inuicem commercia: nam incolæ pro panno, papyro, & alijs minimis, arcus & ſagittas dabant: & tandẽ in his permutationibus merciũ totam diem conſumpſere, & inibi inuenere flumen ad potandum ſuauiſſimũ: & quũ aduesperauiſſet, rediere ad ſuas naues omnes. At ſequenti die præfectus claſſis decreuit aqua & lignis rurſus nauem cõmunire. Igitur illius iuſſu nautæ omnes aquatũ & lignatum profecti ſunt, adiuuantibus illis populis: nam cateruatim confluebant, ut nobis eſſent auxilio. Iuere etiam è noſtris compluſculi, ut illorũ domos & habitacula uiſerent: habitant enim longe à mari ad tertium lapidem: & permutarũt ſuas merces cũ pſitacis & radice quadã, quæ dicitur Igname, qua panis illorũ cõficitur, eoq; utuntur Arabes: nam noſtri pro his rebus dederunt ſupradictas merces: & ibi ſex dies permutando noſtra cũ ſuis triuimus. Quo ad mores illorũ, nõ abre fuerit pauca cõmemorare. Sunt igitur, ut ſuprà meminimus coloris qui eſt inter nigrũ & album, pardum appellant: nudi ſemper incedunt, nullus eſt eis pudor, neq; uerecundia: capillum promittunt: barbam uero & oculorũ palpebras uellũt, & inibi depingũt uaria colore multiplici, ut albo, nigro, & cœleſti, necnon rubeo: & ferunt labrũ oris inferius perforatũ, & in foramine huiuſmodi ponunt oſſa inſtar claui: alij aũt lapillos ferunt eiuſdẽ coloris, adeò ut uideatur totum labrum gemmatũ: itidem mulieres agunt, ſuntq; ſine pudore, uerum pulcherrimæ, & capillos per humeros leniter demittunt: domos habent ligneas, quas folijs & ramis arborum cooperiũt, ſuffulciuntq; eas innumeris columnis: & in medio earum ad parietẽ collocant rete bombicinũ appenſum, in quo homo inuoluitur: & rurſus rete aliud, quoad continenter plura in ordine diſponant, interq; ea rogos accendunt, efficiuntq; ut in cœnaculo uaria cubicula & retia parietum uicem ſuppleant: nam retibus diſcreta ſunt eorum habitacula. Ignamie

B

De Pſitacis inibi repertis. CAP. LXVI.

IGitur eadem regio caret ferro & omnifariam metallo: propterea ligna incidunt lapidibus præacutis: abundant uero omni genere auitiorum, præſertim pſitacorum multijugi coloris, tantæq; proceritatis, ut cum gallinis magnitudine contendant. E pennis uero auium pileos & birreta conficiũt. Terra abundat arboribus ferè omnis generis, aquisq; irrigua admodũ eſt: miliũ fert, & ignamen herbam, unde panis illorũ conficitur: necnon goſipij mittit plurimum. Ibi animalia uidimus nullla. Regio eſt uaſtiſſima: & an ſit inſula uel continens, nondum ſatis liquet: uerùm nos inclinauimus in eam ſententiam, ut ſit continens, ob immenſam uaſtitatem. Cœli eſt ſaluberrimi, & incolæ retia habent ferè innumera: quoniam omne uitæ ſuæ tempus terunt piſcando: nam piſcantur piſces quaſi omne genus. Inter cæteros piſces qui inibi eminent, unum uidimus, qui doliũ non quidem mediocri craſſitudine excedit. & rurſus idem longitudine duo dolia ſuperat, & formę eſt obrotundę: caput habet ut ſus, uerum oculos paruos, dentibus caret, ſed aures longitudine & latitudine brachij menſuram excedunt: in inferiori parte corporis duo habet foramina: cauda illi eſt oblonga, eademq; lata ſupra brachij menſurã: & loripes erat: in aliqua corporis parte uidebatur habere ſuis cutem: corium denſum ſupra digiti menſuram. Interea temporis dum illic agebamus, præfectus claſſis decreuit de his rebus regem reddere certiorem, & in ea regione uiros duos, iam ob ſcelera morti addictos dimittere: nam ex his complures ſecum trahebat. Itaq; illico præfectus claſſis nauim expediuit in Luſitaniam, quæ regem harum rerum certiorem facerent: nec ob id numerum duodecim nauium minuit: quoniam hæc nauis ultra dictas duodecim naues ad tales

caſus

caſus ducebatur. Literæ erant eius tenoris, quòd narrabant ex ordine omnia nuperrime inuenta à Luſitanis. Hoc facto mox mittit quoſdam, qui in litore crucem eminentiſſimam figant, ceu noſtræ fidei trophæum: & in eodem loco duos, ut præfeci, morti addictos deſeruit: qui ubi uidere ſe deſtitutos omni Chriſtianorum auxilio, flebant mœſtiſſime. At incolæ regionis illius eos ſolabantur, miſerati eorum conditionem. A

De ingenti tempeſtate, qua naues quatuor ſubmerſæ ſunt.

CAPVT LXVII.

IGitur ſequenti die, ſecunda erat Maij, anni eiuſdem, explicuimus uela, iter dirigẽtes uerſus caput Bonæ ſpei: & id maris iter leucas fere habet M. CC. id eſt, milliaria quater mille. Die uero duodecimo eiuſdem menſis nobis nauigantibus cometa quidam apparuit Arabiam uerſus, cuius radij prominebant plurimum: ſicq; cometa diebus octo aut decem iugiter apparuit die noctuq;: & tandem die dominica, uigeſimaquarta menſis Maij, dum iter noſtrum proſequimur, & claſſis omnis felicibus uentis potiretur, capiẽtes uentum nõ pleno malo, ſed medio, ob pluuiam quæ præceſſerat, ecce uentus turbinis repentino flatu inuaſit nautas, egitq; ut naues prope omnes ſubmergerentur: nam quatuor ex noſtris nauibus inuertit ſubmerſitq;, nec ultra earum quampiam uidimus: adeò enim concite eas corripuit tempeſtas, ut eis auxiliari nequiuerimus: quippe qui parũ & nos aberamus à morte. At naues ſeptem quæ ſupererant, uentũ in puppi accipientes, Dei clementiæ haud diffidentes nauigabamus. Dum itaq; priore tempeſtate perterriti mœſtiſſimum iter proſequebamur, ecce atrocior procella cœpit mare interturbare, & efficit ut plus ſolito ſæuiret: adeoq; iactabamur fluctibus, ut uideremur cœlum conſcendere, dum fluctus nos in ſuperiora impellebat: quum uero demittebamur, ipſum Acheronta petere arbitrabamur, tanta erat inundatio aquarũ. Vela facere uentis prohibebat tẽpeſtas: igitur luctamur cum Neptuno, & in uarias partes diſiungimur: eoq; diſcriminis perueneramus, ut altera alteram conſpicere nõ poſſet: nam nauis quæ claſſis præfectũ uehebat, id eſt, prætoria, cum duabus alijs iter aliò cœpit: quò tamẽ pergeret nõ ſatis ſciens. Alia uero nauis, quæ regis nomen obtinebat, aliò profecta eſt, comitantibus duabus alijs. At ea quæ ſola ſupererat, infelicior cæteris errabunda per ſe mare ſulcabat. Sic itaq; alto iactati per dies XX. hãc maris ſæuitiã perpeſſi ſumus. B

Cometa

Tempeſtatis uiolentia

De Zaphala auri mina. CAP. LXVIII.

TAndẽ ſextodecimo Iulij fauentibus ſuperis Arabiæ litora conſpeximus, & illò nauigia dirigentes ancoras iecimus. Erat ibi ingens piſcium copia: cœpimus ex eis complures: nec tamen quiſquam noſtrum continentem applicuit: ſolum enim litori adhæſimus: uidimus tamen regionem illam populis fere innumeris cultam. Tunc ſublatis ancoris, & ſecus litus iter proſequentes noſtrum, plurima uidimus flumina, ac animalia complura. Erat profecto frequens habitatore, quum hominibus, tum etiam multijugis animalibus: tandem nauigando peruenimus ad quandam auri minam: ea eſt in loco qui dicitur Zaphala: & ibi erant duæ inſulæ, ubi naues duæ Maurorũ commorabantur commercij cauſa: hæ enim aurum uehebant ad regnum Melindæ: quæ quidem naues ubi noſtram claſſem conſpexere, mox effuſiſſime fuga ſibi conſuluere terram petentes: & aurum quod uehebant in mare proiecerunt, ne nos eo potiremur. At præfectus noſter ubi hæc uidit, in eos uela fecit, cepitq; naues huiuſmodi, in quibus parum adhuc ſupererat auri. Captos igitur compellere cœpit & percunctari, quænam gens foret, unde ueniret, & quò pergeret. At dux Maurorum: Mauri, inquit, ſumus, regi Melindæ neceſſitudine arctiſſima coniuncti, ex inſula quæ Zaphal dicitur, uenimus, uxorem ducebam mecum: & dum claſſem ueſtram conſpeximus formidantes, terram appellere feſtinantius uoluimus, ea maris obruta eſt fluctibus: idem caſus nato obtigit meo. Tum noſtræ claſſis dux, ubi accepit eum regis Melindæ affinem eſſe, ægre tulit eorum iacturam, ſolariq; cœpit eos, honori-

A honorifice admodum ipſos excipiens in memoriam tãti regis, cum quo no-
biſcum maxima amicitia intercedit, & in primis cum noſtro rege. Iuſsit ita-
que ut illorum naues reponerentur: & ſi quid auri ſublatum fuerat, id totum
mox reſtitueretur. Tunc Maurorum præfectus percunctatus eſt noſtrum du
cem, an faſcinatorem haberent quempiam, qui incantationibus peſſundatũ
aurũ extrahere poſſet. Cui noſter dux infit: Nos Chriſtum deũ colimus, qui
arcte nobis has faſcinationes exercere prohibet, propterea ab re huiuſmodi
tẽperamus. Rurſus ab eo noſter prefectus quærit, ubi ſit dicta Zaphala, quã
ipſi adhuc neſciebant, uerũ fama eius adducti adnauigabant. Tum Maurus
ait: Zaphala eſt inſula quæ aurũ fert, ea paret regi Mauro, qui inſulam inco-
lit Achiloam nomine dictam, nec à uobis abeſt in eodem itinere quod tene
tis, ſed iam eam præteriuiſtis nonnihil. Tunc præfectus, ubi hæc intellexit,
ſignum dedit ut uela daremus uẽtis, à noſtro itinere haudquaquã declinan-
tes. Tandem x x. Iulij applicuimus inſulam quandã ditionis regis Zaphal,
nomine Monzobinghe: ea eſt habitatore haud frequens: uerũ ibi uiſuntur
diuites compluſculi, qui inibi cõmercia exercent. Eò igitur ubi deuentũ eſt,
corpora curabamus, ducemq; itineris accepimus, pilotũ appellant, qui nos
Achiloã duceret, ea eſt inſula, ubi portus eſt perquã opportunus, nõ longe à
cõtinente. Igitur hinc ſoluimus Achiolã uerſus, litori ſemper adherẽtes, ubi
innumeras cõſpeximus inſulas eximie cultas, ac ditionis eiuſdẽ regis: & tan
dem Achiloã peruenimus x x v i. menſis eiuſdẽ, eoq; ſimul naues ſex de-
uenerunt uario itinere: at ſeptima nuſquam comparuit. Hæc itaq; inſula par
ua eſt admodum, & continenti propè cõiuncta: regio eſt aprica ac pulcher-
rima: domos habet eminentes more Hiſpanico, & ibi locupletiſsimi merca-
tores: quoniam ſcatet aurò, argento, ambra, caſtoreo & margaritis. Incolæ
induuntur cotono albo, nec non ſerico perquã eleganti: uiri ſunt nigerrimi.

B *De congreſſu regis & præfecti*, CAP. LXIX.

HAbito itaq; ſaluo conductu, quo impune cũ rege colloqui poſſet per in-
ternuntium, primo cœpit regẽ adire. Miſſo igitur Alphonſo Furtado,
qui uicẽ legati ſupplebat, cõcomitatus ſex uel ſeptẽ uiris, elegantiſsime, ut
aſſolet, indutis, his uerbis alloquitur regẽ: Claſsẽ eſſe regis Portugalliæ, quę
eò acceſſerit ſolius cõmercij gratia, ferreq; cõplura mercimonia, quæ forte
regi erũt haud ingrata: cupere propterea præfectũ claſsis regẽ corã uidere,
uerũ ex mandato regis Portugalliæ nõ poſſe impune terrã appellere, nec ni
ſi in cymba regẽ adire poſſe: hũc eſſe ducũ claſsiũ morẽ uetuſtiſsimũ, ne cor
repto principe mox ruerent omnes qui de eo pendẽt. Ad hæc rex reſpõdit
ſe deſcenſurũ perquam libẽter ad mutua colloquia, ſeq; uiciſsim cupere pre
fectũ uidere tantæ claſsis. Igitur ſequenti die cõuenere rex & prefectus, uecti
cymbis uarijs, nã noſtri tormẽta expediuere, gentemq; omnẽ cũ ſigniferis,
buccinatoribus, tibicinibus & choraulis. at rex almadias exornat ſuo more,
tibijs & cãtu exultans, cohors nobiliũ regẽ cõcomitatur ſuũ. Igitur præce-
dẽtibus fecialibus colloquuti ſunt. Tũc noſtri tormẽta ferè omne genus ex-
onerarũt, tanto fragore edito, ut mare totũ cõtremiſceret, & cœlũ reboaret
eximie, quæ res & regẽ ac ſuos adeò perterrefecit, ut ſtupidi penè hæſerint
omnes, his nunquã aſſueti. Poſtq; mutuo colloquio uterq; potitus eſt, ad ſua
quiſq; redijt. Sequẽti itaq; die rurſus præfectus Alphonſum emiſit, qui cum
rege nauaret operã de mercimonijs permutandis aliquando, uerũ longe ali-
ter rex uiſus eſt ſentire, quàm præfecto pollicitus fuerat, plura enim excuſa-
bat, & in primis ipſum mercium noſtrarũ non egere, & piratas propè arbi-
trari. Re itaq; infecta Alphonſus redijt ad claſſem, inibi tamẽ ad tres uel qua
tuor dies cõmorati, nihil conſequuti ſumus. Interea temporis rex metuens
ne genti ſuæ uim inferremus, aliquã inſulam peditibus cõpluſculis cõmuni
uit. Hoc uiſo præfectus noſter illinc ſoluit, & uela dedimus uentis uerſus re-
gnum Melindæ, & inter nauigandũ longe à litore multiplices conſpeximus
inſulas à Mauris cultas, & ibi urbs quæ dicit͛ Monbaza regis Mauri, ſuntq;

hæc Arabiæ litora ab Mauris culta. In inſula uero introrſus aiũt eſſe Chri- A
ſtianos,qui ut dicũt,magna bella conficiunt:id tamen nobis fuit incõpertũ.

De muneribus regis Portugalliæ miſsis ad regem Melindæ,

CAPVT LXX.

IGitur die ſecunda Auguſti menſis eiuſdem deuenimus ad regnum Melindæ,& ibi tres naues regni Gambræ ancoras iecerant: nam quęlibet earum capax erat amphorarum,ducentarũ:hæ enim mira arte ſunt compactę,abſq; ferro,uidelicet,ſed ferrumine neſcio quo, thure admixto : arcem non habẽt in prora,ſed in puppi tantũ,caſtellum uulgo appellant : redibant naues huiuſmodi ab Indica prouincia.Eò ergo ut applicuimus, mox rex munere multiplici nos donari iuſsit:id munus erat, arietes compluſculi, gallinæ prope innumeræ,anſeres plurimi,& mala Aſſyria ferè omne genus,quæ quidẽ ſuauitate mira omnia alia præcellunt,argumento quòd ægris,protinus eis guſtatis,plurimũ conferũt. Vbi itaq; terrã appulimus, præfectus claſsis iuſsit de more ut tormẽta exonerarẽtur:duosq; negotiatores emiſit,quorũ alter idioma Arabicũ callebat,eisq; mandat ut regẽ ex ſe adeant,illiq; renũcient claſſem huiuſmodi aduenisſe,ut ipſum nomine regis Portugallię uiſat,& donet munere non ingrato,præfectũq; ad ipſum literas habere ſui regis : quæ omnia libens audiuit,ſupra quàm referre queã: & eũ qui linguã Arabicã nouerat, apud ſe ea nocte habuit. Quũ uero illuxiſſet, Mauros duos uiros haud inhonoros ad claſſem miſit,qui Arabico ſermone præfectum alloquerentur his uerbis:Gratum, uidelicet, habuiſſe eius aduentũ,rogareq; propterea ut ſi alicuius egeat,quod regis foret,eius rebus ęque uteretur ac ſuis,crederetq; eſſe in regno Portugalliæ: quandoquidem erant ſua omnia cum rege Portugalliæ communia,ob amicitiam quæ iampridem inter eos interceſsit.Præfectus uero his auditis decreuit literas quas habebat mittere ad regem, necnõ munera huiuſcemodi,uidelicet,ephippias quaſdam exornatiſsimas, partinum frontalium equorum,ſtapedes & calcaria argentea,pectoraleq; equinum: & habito ſuper hac re conſilio,uiſum eſt cunctis ut munus regi offerret Araſchorea negotiatorum primus.Hunc comitati ſunt complures ex nobilioribus claſsis,præeuntibus buccinatoribus.Rex itaq; ubi hæc audiuit, illuſtriores quoſdam præmiſit,qui occurrerent negotiatori. Regia principis portui adiacet:& priuſquam appropinquarent ædibus regijs,obuiarunt mulieres quędã patinas igne plenas ferentes:quibus iniecerant odores ferè omne genus,adeò ut fragrantia multiplici oppleret totam terram. His igitur odorib. excepti ad principis regiã deueniunt:ubi rex in regia ſede ſedebat,ſatrapis compluſculis Mauris aſtantibus. Qui quum primum munera uidit, gauiſus eſt plurimum, acceptis etiam literis, quæ ab altera parte ſubſcriptæ erant charactere Arabico,ab altera uero Luſitano:quibus perlectis cœpit cum ſuis Mauris lætari & geſtire,& tandem omnes uno impetu exclamarunt in cœnaculo, reddentes gratias deo, quòd eius permiſſu cum tanto rege,ut eſt Portugalliæ dominus,iniſſent fœdus & amicitiam. His igitur oblectatus muneribus, negotiatorem rogauit plurimum, ut tantiſper apud ſe ageret,donec claſsis illic commorabatur, quoniam mirum in modũ gaudebat ſecum de rebus Luſitanis commentari.Et Araſchorea reſpondit,id ſibi hauquaquã licere præfecto inconſulto. Tum rex illico ſororiũ cũ annulo ſuo ad præfectũ claſsis mittit,qui ab eo impetret,ut Araſchorea regi morem in petitis gerat,ſimulq; hortaretur eum, ut regis & regni rebus uti non differret.Huic itaq; mox dux claſsis eſt obſecutus. Hoc accepto rex iuſsit domum pro Araſchorea magnificentiſsime præparari,datis prius omnib. quę uictui erãt neceſſaria,ea,uidelicet,quę regio meliora ferebat,ut ſunt arietes, gallinę,oriza,lac,butyrum,cariotę,mel,ac fructus,& id genus complura:panem uero nõ miſit,quoniã eo haud utuntur.Itaq; triduo apud regẽ fuit Araſchorea:& id tempus ferè omne conſumptum eſt in colloquijs & cõmentationibus rerũ Portugallenſium:nã res de rege Portugalliæ adeò libenter audiebat,

B

diebat,ut uix diſcedere quiret ab his colloquijs. Petijt etiam perquam aui-
de,ut ipſe ac dux claſsis mutuo frui poſſent colloquio. Cui Araſchorea,in-
quit:Rex sereniſsime,ſcito duci noſtro minime unꝗ licere terrã appellere,
ne claſsẽ deſerat: tu uerò,ſi tibi cordi hæſit uirũ cõpellare, id nõ cõſequeris,
niſi cymba uectus,perinde ut mare nõ deſerat:quoniã hoc eſt noſtri regis e-
dictum.Itidem fecit Achiloę rex,ubi ſibi complacitum fuit conuenire ducẽ.
Subrecuſabat rex; quippe qui quũ eſſet tanti, ad minorẽ ire dedignabatur:
tandem perſuaſus Araſchoreæ uerbis conſenſit:tunc Araſchorea certiorem
præfectũ claſsis de geſtis apud regem fecit:quibus acceptis, dux claſsis cym
bas paruas exornari iuſsit,prouiſo prius ne claſsis iret in diuerſa. Cymba ue
ro qua uehebatur,taliter exornabatur:primo ſtrata erat cocco & purpura,et
alijs aulæis inumbrata,necnon uiris ſtrenuis,eiſdemꝗ armatis communita.
At rex ſuas cymbas, almadias uocant, ſuo ritu exornat: iuſsit etiam equum
ſibi ſterni more Luſitano, uerum non inueniebatur qui hanc operam naua-
ret,neſcientibus eis noſtrum morem: noſtri ergo equum huiuſmodi ſtraue-
runt.Strato itaꝗ equo rex ſcalas deſcendebat:quibus deſcenſis,mox affuere
regni illuſtriores,qui inibi regem præſtolabantur, arietem habentes: quem
ubi rex deſcendit exenterarunt,& exenteratũ equi pedibus ſubigunt,mox
ab rege equité conculcandũ:& is mos eis pro cęrimonijs & faſcinationibus
priuſquam rex domum exeat,& clamore ingenti edito regem perſequeban
tur.Hũc morem etiã ſeruant in Zambombac.Rex igitur & dux conuenere,
amiceꝗ ut ſunt collocuti, in ſua quiſque loca dilapſus eſt: non prius tamen
ualedixit regi præfectus, quàm ab eo impetrauerat ducem itineris, hoc eſt
pilotum, qui iter ad Calechut optime ſciret. Vbi itaꝗ rex domum redijt,du
cem rurſus donat munere multiplici, id eſt, edulijs ferè omne genus; pro-
B miſſumꝗ mittit pilotum. Is erat ex naui Chambaiæ, probe ſciens itinera.
Dux uero noſter inibi duos addictos morti ob ſcelera reliquit, unum apud
hanc gentem Melindæ regni dimiſit:alterum uero nauem Chambaiæ, de
qua pilotum ſuſceperant,ſequi uoluit.Itaque ſequenti die,quæ erat ſeptima
Auguſti,iter cœpimus uerſus Calechut,incipientes ſinum magnum traijce
re,qui non longe abeſt à mari Perſico.

NAVIGATIONIS FACTAE EX VLISBONA IN CALECHVT, LIB. III.

De mari Rubro ac Perſico,necnon de inſula Angradida.

CAPVT LXXI.

DVM itaꝗ regnum Melindæ deſeruimus,à latere urbs inſi-
gnis eſt relicta,eam Mauri incolunt: diues eſt & pulchra
admodũ:& paulò ſuprà uiſitur magna inſula, inꝗ ea urbs
altera,incincta muro,& pulchritudine cũ ſuperiore con-
tendit.Ad inſulã itur ponte,cui nomẽ eſt Zognotorre:&
dũ ultra prouehimur, mox occurrũt anguſtiæ maris Ru-
bri,quæ latitudine patẽt leucæ & dimidiæ.Ibi eſt Mecha,
ideſt,arca Mahumetis, & diuæ Catharinæ mauſoleum,ſitum in monte qui
dicitur Sinai.Inde exportantur aromata quaſi omniũ generũ,lapideſꝗ pre-
tioſi deferũtur in Babyloniã Nili,cui nomen eſt Cayro.Hæc aduehũtur dor
ſo dromedariorũ,qui ſunt cameli electi. In hoc mari ſunt cõplura referenda
digna miratu. Superato anguſtiarum oſtio,mox mare Perſicũ uiſitur, & in
eo prouinciæ cõpluſculæ,quę magni Soldani regna contingũt:nã mare Ru
brum & Perſicũ ſunt duo ſinus,quos oceanus meridionalis, ſiue Indicus fa-
cit.Igitur in ſinu Perſico eſt inſula parua,dicta Gulphal, ubi innumeræ ſunt
margaritæ:& in oſtio huius maris Perſici eſt inſula prægrandis,dicta Agre-
mus,quę paret Mauris,cũ alia inſula Gulphal.Ex ea itaꝗ inſula Agremo e-
qui complures ueniunt,quos Mauri ducunt in Indiam,uendũtꝗ pretio im-

modico. In hac regione fiunt cõmercia prope innumera. Superato itaq; ſinu A
Combara. Perſico, mox ſeſe offert prouincia Cõbara, quæ regẽ habet, & feracitate ac delicijs omnibus contendit cum lautioribus totius orbis prouincijs inq; ea tritici, ſiliginis, orizæ, ſaccari plurimũ: Panchæa à Latinis dicitur, unde Virg.

Totaq; thuriferis Panchæa pinguis harenis.

Hæc itaq; thura mittit per totũ orbem, ſericum etiam & xylon, multosq; equos & elephãtos. Rex ſeruit idolis, & nuperrime in regnũ inauguratus eſt, perſuadentibus Mauris, qui ibi ſunt frequentes: idolaq; colunt fere omnes. interq; eos mercatores compluſculi ſunt, qui hinc cum Arabibus, inde cum Indis commercia exercent. Ab his auſpicatur India, & per eius latus itur in urbem Calechut, & in eo latere cõplures uiſuntur prouinciæ, & Maurorũ regna idola colentium. Tandem XXII. Auguſti applicuimus ad eam prouinciã quæ India dicitur, quæ ditionis eſt regni Gogæ: eaq; cognita, iter noſtrum proſequebamur, donec deuenimus ad quandã paruam inſulam, quæ
Angradida. dicitur Angradida, et à Mauro quodam poſsidetur: inq; eius umbilico lacus ingens, qui aquam potu ſuauem haurientibus propinat, alias culta, nunc inculta admodum: auri eſt ferax, & à continente milliaribus duobus abeſt. Illac tranſeunt Mauri, qui Mecham adeunt, dum ad urbem Calechut contendunt: coguntur q; eà tranſire ob aquarum ac lignorum penuriam, quæ alibi gentium eſt maxima. Itaq; eò tandem deuenimus, & iactis ancoris in terrã deſcendimus, ut & aqua & lignis rurſus claſsis communiretur: fuimusq; ibi per dies fere XV. Interea obſeruabamus, an almadiæ Mechæ aduentarent: quoniã decreueramus eas, ſi poteſtas fuiſſet in manibus noſtris, capere. Dũ igitur ſic immoramur, conducebant ad nos multa undequaq; populi, qui libenter nobiſcum loquebantur, pluraq; referebant: eos propterea honorifice excipi à nobis claſsis præfectus iuſsit: & in ea inſula uiſebatur: parua admodum claſsis: ubi compluſculis diebus immorati diuinis inſiſtebamus, id eſt, B
ſolennijs miſſarum: & unuſquiſq; noſtrum ſacram Euchariſtiam ſumpſit: nã ibant nobiſcum complures ſacerdotes, ut cum negotiatore patriæ noſtrę uitam ducerent in urbe Calechut. Peractis igitur diuinis, lignisq; & aqua rurſus communiti, fruſtra expectantes naues Mechę, illinc ſoluimus, ad urbem Calechut contendentes, quæ abeſt ab hac inſula leucis LXX.

Quomodo dux claſsis profectus eſt ad regem Calechut.

CAPVT LXXII.

Itaq; die tredecimo Septembris eiuſdem anni peruenimus ad urbem Calechut, cuius incolæ ubi noſtri aduentus certiores facti ſunt, effuſe nobis occurrerunt, uecti cymbis extra urbem ad primam leucam. Inter eos qui nobis occurerunt, erat quidã mercator de Guſurate locupletiſsimus, ac nonnulli urbis primores, qui noſtram adeũtes claſſem, prætoriã nauim ingreſsi ſunt, his uerbis ducem conſalutantes: Regi placere plurimum quòd incolumes aduentauerint, quodq; nihil illi gratius obuenire poſſet, quàm quod utantur regis opibus & auxilio. Poſt hæc uiſa regis erga nos beneuolentia, ancoras iecimus ante urbis mœnia, tormentaq; exonerari iuſsimus: quæ res adeò perterruit urbis incolas, ut dicerent contra noſtros nullas eſſe uires prę ter deorũ. Quum itaq; adueſperauiſſet, dedimus membra quieti: quum uero illuxiſſet, præfectus ſtatuit mittere ad regem interpretes, quos ſecũ adduxerat ex Vliſbona. Ex his unus erat Maurus Chriſtianus, reliqui Indi, qui omnes probe nouerant idioma Luſitanorum, uerum erant adhuc gentiles, id eſt idololatræ, piſcatoresq;. Hos itaq; eleganter indutos ad regem mittit, qui ubi cõſalutauerint eum, ſecuritatem adeundi regis impetrent: ſaluũ con ductum appellant. Adiuit itaq; regem Maurus, composq; uoti factus mittit ſaluum conductum ad præfectum: cæteri autem Indi regem non uidere, ob id quòd eſſent uiri nati obſcuro loco: Nam rex huiuſmodi id pro faſtu obſeruat, ne adeant ipſum ignobiles, prout latius referemus in ſequentibus. Salui conductus tenoris erat, ut liceret impune cuiquam in terram deſcendere.

Hoc

A Hoc accepto præfectus claſsis Alphonſum Furtadum mittit ad regem, interprete comite, qui Arabicam linguam optime callebat: quibus dat in mandatis, ut ad regem hæc proferant, claſſem eſſe regis Portugalliæ, & eò ſolum aduenisse, ut cum eo commercia exerceant, ineantq; fœdus & amicitiam non uulgarem: regem propterea alloqui coràm: id fieri nõ poſſe ex ſui principis præſcripto, niſi prius datis eis obſidibus quos ipſe nominauiſſet: & hi erant urbis primores. His expoſitis, rex conditionem renuebat, excuſans ualetudinem aduerſam, & defeſſam ætatem obſidum quos uocauerat, adijciẽs ad hæc, ſe alios daturum, qui maris ſæuitiã tolerantius perpeti poſſent: admirabaturq; plurimum de propoſita conditione. Et in his diſceptationibus biduo uel triduo hæſitauit, tandem decreuit conditionem haud aſpernari, cuius rei certior factus dux claſsis, ſe præparabat expeditioni, inſtituebatq; cõmorari cum rege, & ternos aut quaternos dies inibi conſumere, ſecumq; adducebat uiginti aut triginta uiros honoratiores claſsis, eoſdẽ eximie cultos & adornatos. habebat etiam ſecum aulicos, & alios cõplures, qui illi more regio inſeruirent, uaſaq; cælata cõpluſcula tulit, ut honoratior fieret his rebus, quæ ſuapte natura magnificentiam præ ſe ferunt, prouiſo prius de præfecto claſsis, cui iuſsit ut obſides perquàm honorificentiſsime exciperet, haberetq; in delitijs, donec ipſe rediret. Poſtero die rex uenit ad litus ubi erat quædam domus mari ferè adiacens, ut commodius præfectum claſsis exciperet. Itaq; miſit quinq; uiros ex primoribus urbis, qui tantiſper illic cõmorarentur, donec præfectus claſsis rediret. Iuere igitur ad claſſem ſeniores urbis, longum ſeruorum ordinem ſecum trahentes, nec non tibicines & choraules, ſatellitesq; cõpluſculos, enſes & clypeos ferentes. His uiſis dux claſſis uectus cymba naui egreditur ſua, & ad litus contendit. Vbi uero optimates obſides appropinquauere claſsi, prius naues ingredi nolebant, quàm in terram deſcendiſſet præfectus: qui licet nondum appuliſſet portum, eò tamen

B cõtendebat pleno gradu, ſuamq; ſuppellectilem præmiſerat, ut mos eſt principibus. Diu igitur diſceptatum eſt de hac re, obſidibus renuentibus nauem ingredi, ni terram dux primò teneret. Dum ſic cõtenditur, Araſchorea it ad eos, hortaturq; ut perfidiæ ſuſpicionem omnem exuant, eò ueniſſe non ut imponant eis, ſed ut eorum amicitiam promereantur. Tandem his adducti uerbis, nauim ingreſsi ſunt intrepide. At præfecto iam terræ appulſo, it obuiam nobilium decentiſsima cohors, ipſumq; honorificentiſsime excipiunt, & humeris imponunt ſuis, nec terram contingere patiuntur, donec ad principis regiam peruentum eſt.

De habitatione & ornatu regis Calechut. CAP. LXXIII.

IGitur rex Calechut ædes eminentiſsimas habitat, habens pro thoro regio locum concameratum, inſtar ſacelli cuiuſdam: peluis figuram referebat, ut nos quandoq; imagines ſanctorum collocamus, ſuppoſitis uiginti puluillis ſericeis, nec non inſtratis aulæis. Thronum panno ſericeo inumbrauerat, qui purpuram præſentabat: ipſe uero nudus conſpiciebatur totus: circũduxerat bombicinum pannum candidiſsimũ, eundemq; ſubtiliſsimũ, quem auro exornauerant: in capite gerebat birretum aurei panni, qui caſsidem ferream referebat: perforatas habebat aures, inq; eis adamantes & ſapphyri uniones q; duo, quorum alter obrotundæ figuræ erat, alter uero inſtar pyramydis, nucis auellanæ magnitudinem excedebat. In brachijs uero armillas aureas, à cubito uſq; ad manum, diſtinctas lapidibus pretioſis innumeris, eiſdemq; incredibilis ualoris. Crura uero pariter exornabantur, & in digito pedis uernabat lapis pretioſus ſplendore incomparabili. Condalia etiam in digitis manuum, hoc eſt annulos omnifariam: habebat ſmaragdos, adamantes, & id genus alios complures. Inter hos lapides quidam fabam magnitudine ſuperabat. Balteumq; habebat aureum, gemmis innumeris diſtinctum, adeò ut æſtimationem omnem excederet. A latere uero regiam ſedem argenteam, quæ baſes & bracteas aureas habebat, eaſdem gemmis multijugis *Condalia.*

 uariatas.

uariatas. In ſua regia conſpeximus currum quendam, id eſt genus uehiculi, A
nos carpentum dicimus, miro lapidum & gemmarum apparatu condecora/
tum: eo uectus fuerat ex ſolita regia in has maritimas ædes. Id genus uehi/
culi trahunt uiri duo. Hunc exornabant quindecim uel uiginti buccinæ ar/
genteæ, quarum tres erant ex puro auro, ac ponderis non mediocris, adeò
ut earum quamlibet uir unus ferre nequiret: oras uero earum ditabant lapi/
des pretioſi, casq; mira uarietate diſtinguentes. His adiungebantur uaſa
quatuor argẽtea, trullaq; aurea, & ex aurichalco magna candelabra, in qui/
bus tortus filus oleo immerſus conflagrabat: que res erat ſuperuacanea, ue/
rum arrogantiam præ ſe ferebat, & celſitudinem principatus. Huic genitor
eius aſtabat, necnon germani duo, longe à throno paſsibus quinque uel ſex
ſtantes, omnis ſplendoris apparatu condecorati. Poſt eos paulò longius ſta/
bant innumeri optimates ac principes reguliq;, diuitijs & ipſi quàm maxi/
me onuſti. Itaque præfectus claſsis hæc uidens, ad regem ibat manum eius
exoſculaturus: uerum annuere aſtantes, ut à congreſſu temperans propius
non accederet regi: quandoquidem is eſt mos illorum, ut regem contingat
nemo. Cõtinuit ſe igitur præfectus noſter: cui mox ſedes allata eſt, ut ſeden
do regem alloqueretur, quod non mediocris honoris eſt ſpecimen. Cœpit
igitur alloqui regem præfectus, promens quæ iuſſerat Portugalliæ rex: &
illico literas protulit, quæ lectę fuere regi: nam charactere Arabico exaratæ
erant. His peractis præfectus ad claſſem nuncios miſit qui munera regi fer/
rent, quæ in ſequentibus explicabuntur.

De muneribus miſsis ad regem Calechut. CAP. LXXIIII.

PRimo uas aureum cælatum, in quo principes de more manus abluunt,
maluuium appellamus: deinde uas aliud argenteum, idemq; inauratum
coopertumque cooperculo argenteo, miro modo fabrefacto. Item clauas
duas argenteas cum catenis argenteis. Item puluinos quatuor pręgrandes,
uidelicet, duos coopertos aureo panno, duos uero alios ex ſerico purpurei B
coloris. Item conopeum unũ ex pãno aureo cum lacinijs diſtinctis auro ac
ſerico coccineo, cumq; eo tapetum magnum, & ſtragula duo ditiſsima: alte
rum figuris inſignitũ, alterum uero arbuſculis ac folijs uirentibus diſtinctũ.
Deinde gutturnium argenteum, quo guttatim per colli anguſtias aqua in/
funditur manibus, pari opera & ornatu elaboratũ, uti uaſa ſuperius deſcri/
pta. His ſuſceptis muneribus, necnõ uiſis literis, & legatione audita, uiſus
eſt lætari plurimum. Propterea hortatus eſt præfectum claſsis, ut diuerteret
in eas ædes, quas ſibi parari iuſſerat: interea dixit ſe miſſurum captum eos
obſides, quos pignori dederat præfecto: quoniam uiri erant patritij clariq;
admodum, nec uſque in illam horam cibi aliquid ſumpſerant, aut potus:
quandoquidem ipſi pro lege habebant, ut in mari cibum non capiant, nec
bibant, eſſentq; uſquequaque inſomnes: addiditq; ſi præfecto complacitum
ſit naues repetere ſuas, id pro arbitratu faceret: quoniam eoſdem obſides
in craſtinum ſe daturum pollicebatur, ut rurſus ipſe redire ad regem poſſet,
expediturus commercia. Igitur dux noſter claſſem reuiſit, relicto interea Al/
phonſo Furtado cum ſocijs ſeptem uel octo, qui illi domi inſeruirent. Dum
itaq; litus deſerit præfectus noſter, uerna quidam illorum nobilium præue/
nit præfectum, & citatiſsimo gradu contendit ad obſides, nuncians præfe/
ctum receſsiſſe. Qui ubi hæc accepere, ſeſe præcipites è nauibus in mare de/
derũt: quod uidens Araſchorea negotiator præcipuus, illico cõſcendit cym
bam, & mox duos obſides cepit, cumq; eis tres uel quatuor uernas: reliqui
uero natando euaſere. Interea præfectus claſsis ſuperuenit, & eos obſides,
quos nactus eſt, in inferiore parte nauis poni iuſsit, ne & ipſi in mare deſili/
rent: deinde monuit regẽ de cõpertis, queſtus de geſtis per obſides, reijciens
cauſam huius rei in quendã regiũ amanuẽſem: addebatq;, in carcerẽ truſiſſe
obſides, ob id quòd timerent ſuis: quia adhuc in terra apud regem agebant,
& inſuper ſuam ſupellectilem repetebat, ſpondens ſe quamprimum dimiſ/

ſurum

A ſuorum obſides, ubi ſui dimitterẽtur. Iuere igitur ad regẽ noſtri legati, cumq́; eis duo ex illis quos ceperamus in almadijs: & tota nocte præfectus claſſis præſtolatus eſt reſponſum. Poſtero autem die rex ad litus acceſſit, ſtipatus cohorte decem aut duodecim mille hominum, & cum eis noſtri, quos cum ſuis permutaturi erant. Interea expediũtur uiginti aut triginta almadiæ, que cum noſtris qui permutandi erant cõſcendunt ad claſſem. Vbi igitur in conſpectu fuere, propius accedere non audebant, hæſitabundi omnes, an prius darent captiuos, quàm ſuos redemiſſent: & inter ſpem & metum poſiti, totã diem fruſtra conſumpſere, rurſus ad litus redeuntes: & quum terram appuliſſent, nobis conſpectis, probris & maledictis noſtros inceſſebant, identidẽ mortem ac ſupplicium minitantes. Quare noſtri noctem illam per uarias animi interturbationes & corporis moleſtias tranſegere. Sequenti tamen luce iterum rex mittit ad præfectum internuncios, nũcians ſe ultro ſuos ad eũ mittere inermes cum captiuis Chriſtianis, exhortãs plurimum ut ipſe remitteret obſides, quos penes ſe habebat. Mittit itaq; dux noſter cymbas ſuas ad almadias, ut tandem aliquando permutatio fieret captiuorum. Conuenere cymbæ utrinq;, & ſupellex reddebatur noſtris, quum ſenex impatiens more ſeſe in mare iecit. Tunc noſtri indignati plurimum, & ſenem capiunt, & alios in mare trudũt. Poſtridie dux compaſſus ſeni, qui famem triduo ſuſtinuerat, eum ad regem miſit rogans, ut & ipſe remitteret adoleſcentes duos, qui inibi adhuc retinebantur: remiſitq; omnia eorum arma, quæ capta fuerant in almadijs. His uiſis rex pudore uictus adoleſcentes ad præfectum mittit. Poſt hæc triduo continuo nemine ultro citro'que commeante, ſed omnibus domi ſeſe continentibus, præfectus tandem decreuit regem rurſus his aggredi uerbis: quòd, uidelicet, commercia inter eos futura eſſent, ſi iterum obſides darentur. Quum uero hærerent omnes, nec inuenirentur qui barbaris ultra fiderent ob præteritam perfidiam, Franciſcus Chorea eques ſeipſum

Franciſcus Chorea

B obtulit id munus obiturum ſeq; regem aditurum intrepide clara uoce profeſſus eſt. Ita actum eſt, regem adiuit, ipſumq; certiorem fecit uenturum Araſchoream ad regem, de mutuis mercimonijs tractaturum: uerum id haudquaquam fieri poſſe, niſi rurſus obſides dentur: Nam petebat pro pignore mercatorem quendam locupletiſsimum, Gugeratum nomine. Tum is mercator reſpondit, ſe mox miſſurum nepotes, quos habebat duos: quod regi admodum complacitum fuit. Itaque ſequenti die de his omnibus præfectus à Franciſco certior eſt factus. Quibus perceptis, Araſchorea ſe itineri accinxit, prius obſidibus, in poteſtate habitis. Quum ergo terram Araſchorea appuliſſet, & dies iam inclinaretur, uiſum eſt ad claſſem redire, ut ibi noctem tutius agerent. Poſtridie uero ad regem cõtendit Araſchorea, nauaturus de commercijs operam, quam Franciſcus regi pollicitus fuerat. Huic igitur rex perquam commodas ædes dari iuſſit, quæ erant illius uiri locupletiſſimi, cuius ſuperius meminimus: cui etiam à rege demandata erat prouincia, ut Araſchoreã mores regionis ſedulo doceret. Cœpit itaq; Araſchorea negotiari, nec mercari poterat, niſi per interpretes Arabas: neq; regẽ adire quibamus, niſi Mauris medijs, qui ſuapte natura inuidi nobis aduerſabantur, & iugiter imponebant: non tamen eorum impoſtura nos diutius latuit. Nam id curauerant, ut dum negotiabamur apud eos, nemo noſtrum ad claſſem contenderet: ſi tamen in terram è noſtris ibant aliqui, excipiebantur ab eis, ſed redeundi nulla dabatur copia. Quod uidẽs dux claſſis, credidit fraudem ſubeſſe, & uentis uela facere iuſſit. Et quum rates iam altum tenerent, conſpectę à noſtris, per internuncium, perceleri cymba uectum, reuocatæ ſunt ad portum. Rebus igitur pacatis, Araſchorea commercia exercebat cum Barbaris, & adeò res conquieuere, ut iam intrepide noſtri negotiari quirent. Is tamen mercator Maurus, qui nepotes pignori oppoſuerat ſuos, eos repetebat, nos fere infenſus obſeruãs. Tum rex alio acceſſito uiro Turcha, protinus iubet ut noſtra non incurioſe curet, aliasq; paret ædes, ut mitius pacatiusq; no-

Maurorum perfidia

ſtras diuenderemus merces. Hoc facto, indies melius noſtra ſuum effectum ſortiebantur: nam uendidimus multa, compluraq́ emimus: & inter nos uiguere ſpatio duorum menſium mirabilem in modum commercia. Rebus itaque noſtris nundinatis, it ad regem Araſchorea, & gratias agit quas poteſt maximas. Inuicem rex multa pollicetur, hortaturq́ plurimum, ut cœpta mercimonia deinceps proſequantur intrepide: nec prius eos miſſos facit, quàm ædes illis perpetuo donauerit, ſuper qua re confecta ſunt diplomata, hoc eſt, regiæ literæ, quæ uicem ſupplebant priuilegij: hæ enim ex ęre erant ad ipſos: ad regem uero Luſitanum ex auro puriſſimo. Is eſt ſuus mos exarandi diplomata, quæ mercatoribus dari ſolent. Erecta etiam ſunt de iuſſu regis trophæa regia ſupra domum, ut ſic ædium indemnitati conſultum foret. Contendit itaque ad claſſem Araſchorea, & literas profert regias, ac obſides reddidit quamprimum, quibus confiſi maxima ſecuritate, altíſsimaq́ pace fruebamur: iam alter fidebat alteri, & de obſidibus nulla mentio fiebat: uidebamur enim domi agere, adeò amicè omnia inter nos agitabantur. Interea dum mutua pace fruimur, ecce nauis maria aliena ſulcãs, quoſdam elephantos ferens eximios, quorum unus cæteris elegantior erat, ac bello aſſuetus magis, pretijq́ non mediocris. Hæc ubi regi comperta fuere, mox & nobis ſunt relata ex rege, qui nos apprime rogabat, ut in ſuam gratiam nauim huiuſmodi corriperemus, merceſq́ inuitis mercatoribus interciperemus: quoniam pretium immodicum pro eo elephanto ſpoponderat, nec tamen conſequi eum potuerat. Idcirco plurimum precabatur, ut ab eis pertinaciæ ſuæ pœnas exigeremus. Quæ quum rex multis precibus denarraſſet, præfectus illico reſpondit ſe regi morem geſturum: uerum intellexiſſe ratem memoratam eſſe omni armorum genere communitam, eamq́ uaſtiſsimam, ac cœtu uirorum exornatam: capi propterea nõ poſſe ſine hominum ſtrage. Ideo petebat, ut ſibi impune liceret, ubi opus foret, in eos iuribus belli uti. His itaq́ rex protinus annuit, & Mauros miſit ad claſſem noſtram, qui rei nauandæ non præeſſent, ſed intereſſent, & noſtrarum uirium ac dexteritatis locupletes facerent teſtimonium, uel ſi forte fortuna deditionem facere uoluiſſent, adducti eius perſuaſione. Igitur noſtri celocem parant, tormentaq́ ferè omne genus expediunt, nec ſupra ſeptuaginta uiros rati imponunt, qui noctibus duabus iugiter memoratam ratem conſectabantur, nec tamen aſſequi poterant. Sequenti tamen die annixi plus ſolito, poſt longam ac celerem inſectionem nauis comprehenſa eſt. Hoc prius amicè hortati ſunt, ut regi facerent deditionẽ. Qui ubi hæc audiuere, nos ueluti fabellam quampiã narrantes, ſua freti multitudine, aſpernati ſunt: ferebat enim nauis homines ſupra tercentum. Qui pro reſponſo ſagittis nos impetere cœperũt, & ſupra quàm referre queam contemnere. Tunc noſtri arma expediunt tormentaq́: & atrociter exoneratis tormentis, in eos contendunt. Qui reboatu tormentorum perterriti, & iam rate dehiſcente, mox ſeſe dedidere. Huius rei condicto rex certior factus eſt, qui ad litus magna cõcomitante caterua profectus eſt, ut egregium facinus coràm uideret: nam uix adduci poterat, ut crederet celocem noſtram perquam mediocrem, tantam nauim profligare quiuiſſe. Nam, ut præfecimus, nauis erat duplo celoce maior, & uirorum in ea bellantium numerus multo frequentior: quæ res ad maiorem uictoris laudem attinebat. Regi noſter præfectus & nauim & elephantos dedit, omnibus lętam uictoriam nobis congratulantibus, & noſtra nauis illico claſsi reddita eſt.

DE AEDIFICIIS VRBIS CALECHVT: ITEM DE *eius incolis, qualem habeat ueſtitum ac inceſſum, deq́; eorum religione ac republica, qui rex & magiſtratus: item de mulierum monſtroſa licentia, deq́; alijs mirandis ritibus, ex æquo & iniquo, honeſto ac inhoneſto permixtis.*

CAPVT LXXV.

VRbs itaque Calechut uaſta eſt admodum abſque mœnibus: intus pluribus in locis uacat. Domus haud ſunt contiguæ, inuicem diſtantes plurimum,

A rimum. Lapidibus & calce extructæ ſunt, interiores ædium partes ſculptæ:
pro imbrice palmis utuntur, illis tegunt ſuas ædes. Fores prægrandes habēt.
miroq; artificio fabrefactas: Has muro incingunt, inſtar pomerij. Ibi uiſun/
tur arbores innumeræ, ſtagna, & fontes compluſculi: nam ſtagnis libenter
immerguntur, lotionibus enixe gaudentes: Fonte plurimum lætantur. In
urbe uero lacus uiſuntur complures, quibus immerſi gregarij ac proletarij,
omnis'que ignobilior uulgus, ter uel quater interdiu lauantur. Rex idolo/
rum latriæ eſt addictus: licet nonnulli crediderint eum Chriſtianum fuiſſe,
qui minus mores eius calluerūt: nam nos apud regem diuturniores fuimus,
mercimonijs inſiſtentes, quo facillime ſcire quiuimus, qui ritus eius forent.
Regem appellant Ganfer, cuius aulici & contubernales omnes ſunt Mauri, *Ganfer*
qui habiliſsima habent corpora. Nudi incedūt pube tenus, reliqua panno
inuoluunt. Nudis ambulant pedibus, & aperto capite prodeunt, niſi eminē/
tiore præcellant gradu: tunc enim birreto utuntur ſericeo, hoc eſt, uelutato,
eoq; longiore, ut retulimus. Terebrant aures, in'que eis margaritæ quæque
pretioſiſsimæ appenduntur. In brachijs aureas armillas geſtant. Patritij de/
nudatos enſes et clypeos ferunt: at enſes in cuſpide latiores ſunt quàm alibi,
clypei ſunt teretes, ijs non diſsimiles, quibus apud nos pedites utuntur: pel/
tas appellamus, eos'que coloribus nigro & albo diſtinguunt. Gladiatores
ſunt, quàm qui maxime, in alio ferè nullo exerciti. Hi ſunt qui regis latera ſti
pant numero frequentiore. Numeroſiore oblectantur coniugio: quinque
aut ſex mulieres uni uiro nubunt: quos habent chariores, eos coniuges com
primere uolunt, & id eſt beneuolentiæ argumentum apud eos maximum.
Nullus eſt eis pudor, nulla uerecundia, continentia nulla. natæ illorum an/
te puberes annos corpora proſtituunt ſua: quum annum octauum egerint,
nudæ ipſæ æque ac uiri incedunt. Diuitias propè incomparabiles circum/
B ferunt: capillum comunt mirum in modum: pulchritudine ferè omnes ſupe/
rant uiros: prehēſant ut ſtuprent eas, quoniam uirginitas eſt eis pœna, nam
nubere non poſſunt uirgines. Bis in die comedunt, pane & uino abſtinent:
carnibus, nec piſce ueſcuntur: in cibatu habent orizam, lac, butyrum, ſac/
carum, & arborum fructus: prius cibum non capiunt quàm loti fuerint: tacti
à non lotis, non comedunt, niſi rurſus lauentur: & is mos eſt eis pro cærimo/
nijs, eumq; mire obſeruant. Viri & fœminæ per urbem incedunt eſitantes
folium quoddam, cui nomen eſt betelle: hoc igitur inficit ora & dentes co/
lore ſubruffo, hoc more abſtinent tantum obſcuro loco nati. Vbi uero ob fu *Betelle*
nera pullam induunt ueſtem in ſpeciem mœſtitiæ, temperant à folio huiuſ/
modi, ut & dentes præ ſe ferant mœrorem & ſubruffo colori ſuccedit nigri/
cans. Rex duas habet coniuges, & quamlibet illarum ſacerdotes decem aſ/
ſiduò comitantur, eaſq; comprimunt, & id in decus regis eximium fieri ia/ *Sacerdotum*
ctant, nullum alium honoratiorem titulum regi dantes, quàm quod eius con *licentia*
iuges à ſacerdotibus comprimantur: propterea eorum filij nuſquam regno
ſuccedunt, ſed ex ſorore nepotes regnum capeſſunt. In regia degunt innu/
meræ mulieres, utpote mille & quingentæ, aiuntq; id eſſe argumentum re/
giç excellentiæ: nec aliud hæ mulieres agunt, quàm puluerulentam domum
ſcopis uerrere, aqua'ue aſpergere, quocunque rex eat ſequuntur: domus a/
ſpergitur aqua mixta boum excrementis, ædes regiæ tolluntur in altum,
inq; eis fontes, quibus immerguntur quum corpora abluunt. Quum rex e/
greditur, carpento uehitur, id eſt currus, quem bini uiri ferunt, omni lapi/
dum genere condecoratum. Carpentum ſtipant choraulæ, præcones, bucci
natores, & id genus compluſculi. Patritij uero, & eminentiores ſuæ ditio/
nis, omnes ſequuntur, enſes denudatos ac clypeos teretes gerentes. Sagitta/
rij etiam ac uelites eum præcedunt, itinera explorantes, habet ſuos ædituos
& admiſsionales: conopeo, id eſt tentorio tegitur, dum incedit, ut apud nos
dum pompa ducitur regum & principum, & ut aliquando finiam, nullus
eſt in toto orbe apud ſuos honoratior: quippe qui inſtar numinis alicuius re

ueren/

 A

uerentiſsime colitur: nã ad eũ propius quis nõ accedit, quam ad tres uel quatuor paſſus: quũ uero aliquid porrigunt, ac ſi ſtipẽ darent elephanto ab ipſis tremebũdis, id ramo porrigitur: quoniã regem tangere apud eos nefas ducitur. Quũ cum alloquuntur, id agũt demiſſis capitib. manu ori appoſita: & nemo e patritijs regẽ adiret inermis, hoc eſt, ſine enſe & clypeo. Quũ regem uenerantur, capita manib. tangunt, ſicuti qui deũ adorant. Qui uero agunt magiſtratus, parui ſunt cenſus, hi regem nec uident, nec alloquuntur: & in primis piſcatores, qui ſi forte fortuna in uicis urbis occurrerint patritijs, aut effuſe fugiũt, aut ſi perrexerint ire obuiã nobilitati, mox uapulãt ſcipione aliquo: patritiorum uero cõiuges quũ rex uitam cum morte commutat, ipſum comburũt ligno ſandalio igni ſubiecto: uulgares uero & capite cenſi humantur: barbã comũt, ratiocinatores ſunt maximi, ac ſcribæ perceleres: ſcribũt in folijs palmarum ſtylo ferreo, abſq; colore uel incauſto. Eſt & aliud genus hominum, qui magna commercia agunt, Guſurantes appellantur, oriundi ex Cambaia prouincia: hi ſuapte natura idola colũt, Solem, uidelicet, & Lunam, uaccasq; adorãt, & ſi quis uel fortuito bucculam occiderit, is protinus morte mulctatur, nihilq; eiuſmodi uiri elitant quod mori poſſit: nec pane, nec uino utuntur: & ſi qui per imprudentiam carnes comederint, hi mox relegantur ut oſtiatim uictũ quęritent per orbẽ uniuerſum errabundi, uel ſi claro loco nati forent: uacant plurimũ incantationibus diuinationibusq;: albedine incolas urbis Calechut ſuperãt: capillũ exornant plurimum comuntq;: panno bombicino induuntur: peplis utuntur ut fœminæ, quibus inuoluunt capillos: nubunt ut noſtri: zelotypia laborant eximie: mulieres habent pulcherrimas, eaſdemq; pudicas, illorum mercimonia ſunt panni & uniones.

De negociatoribus & itinere ad Aromata, & Cayro portu Alexandriæ, qui dicitur Babylonia. CAP. LXXXVI.

B

SVnt inibi & alij mercatores, dicti Zetieties, ex alia prouincia: idola colunt, eorum mercimonia ſunt lapides omnifariam prætioſi, uniones, omne genus aurum & argentum, nigriores ſunt cæteris, prætexta utuntur, aliquando nudi ferunt pro cauda equorum ac boum caudas: faſcinatores ſunt maximi, adeo ut uiſibiliter dæmones frequentius alloquantur, eorum coniuges libidinoſiores ſunt cæteris mulieribus, ſummeq; Veneris appetentes. Ibi etiam ſunt Mauri ex regione Mechę, ubi Mahumetis arca. Ibi rurſus Turchæ, Perſæ, Aſſirij ex Babylone, & fere innumerabiles gentes aliæ, eximij ſunt mercatores, ijdem'que locupletiſsimi, & omnium rerum quæ importantur in urbem Calechut emptores, earundem'que uenditores. Nam eius urbis hæ ſunt potiores, uidelicet, lapides prætioſi, ut ſunt Berylli, Smaragdi, Chelidonij, Topaſij, Sapphyri, Chryſolithi, & id genus plures, Caſtoreum, id eſt, muſcum, thus, aloe, ac reubarbarum, porcellanæ'que, necnon gariophyllum, cinamomum, ſandalium, lacha, myriſtica, nux muſcata appellatur, & maſtix, hæc omnia aliunde importantur: piper uero & zinziber ibi naſcuntur, myrobalanumq; & caſia, hæc regio urbis Calechut abunde mittit. Hi igitur Mauri ſunt præpotẽtes, & regni illius tenent habenas: nemo eſt qui illis poſt regem non pareat. In montibus uero non longe ab urbe Calechut rex dominatur longe potens, rerum multarum dominus, Naremegha dicitur, idola colit, coniuges habet ſupra trecentas: fato functus ſuo comburitur, & cum eo coniuges omnes, cæteri uero quum uitam exuerint, in fouea comburuntur, & eorum coniuges omni mundo muliebri exornatæ illo contẽdunt, cõcomitantibus parentibus & cognatis omnibus, ſubſequentibusq; choraulis & tibicinibus, applauſu immodico ad foueam ueniunt, & ibi coniunx quæ comburi uult cum uiro, circumuehitur foueã geſtiens ac tripudijs inſiſtens, & demum ut cancer reptando incedit, quoad ſeſe in ardentem foueam præcipitet. Aſtant etiam memorati affines, obſeruantes factum: quoniam quum ſeſe præcipitem dederit mulier, mox inijciunt ollas olei & butyri ſupra corpus mulieris, ut hoc fomẽto altus ignis citius cõ-

Naremegha

burat

A burat coniugem. Fert etiam hæc regio elephantos multiplices, & in primis domitos, ac belli artes edoctos: his bella conficiunt acerrima: hi etiam adeo ſunt cicures, & manſueti facti, ut nihil eis deſit ad humanitatem præter loquelam: nam imperata faciunt, & dominos cognoſcunt ſuos: id enim nos ipſi conſpeximus in urbe Calechut, ueramq́ue denarramus hiſtoriam: nam aure certior arbiter eſt oculus. Elephantes quibus rex utitur efferantur plurimum, uiriumq́ue ſunt incredibilium: nam duo tantum nauim magnam trahūt in terram. Ibi maria non ſulcant nautæ, niſi à menſe Octobri uſq́ue per totum menſem Martij: & id eſt illis æſtas, reliquum uero tempus eſt hyems, adeò ut nobiſcum contrarias uices temporum habeant. Quum uero non nauigant, in ſicco naues tenent. In menſe Nouembri naues Arabum Mechæ ſoluunt illinc, & in Arabiam contendunt, aromatum omni genere onuſtæ. Vida dicitur eorum portus, quò primo aromata conuehunt, & inde ferunt ad Cayrum Alexandriæ portum, & emporium Orientalium cantatiſsimum: eò tamen hæc omnia ab portu Vida terreſtri itinere conuectantur.

Educationis uis.

Vida

De ſtrage Maurorum & Chriſtianorum facta in Calechut.

CAPVT LXXVII.

QVum itaque diutius immorati illic fuiſſemus, tribus, uidelicet, menſibus commercijs inſiſtentes, nec niſi duas naues mercibus onerauiſſemus, & iam moræ iſtius nos tæderet plurimum, præfectus noſtræ claſsis mittit ad regem nuncios, qui ei renuncient, iam menſes ternos elapſos, quibus ipſe tolerantiſsime præſtolabatur, ut tandem aliquando expediretur: quoniam tempus redeundi ad patriam appetebat: & tamen uix celoces duas oneratas mercimonijs eſſe, Mauros nihilominus emiſſe & aſportauiſſe quæcunque libuiſſet, & uili quidem pretio, ſe propterea rogare plurimū, ut tandem annuat Portugallenſium uotis, patiaturq́ue eos expediri prout inter regem & Araſchoream conuenit iampridem. Hęc retulit noſter nuncius. Iis in
B hunc fere modum rex reſpondit: Se non difficulter paſſurum, ut Luſitanæ naues expediantur, nec ſibi poſſe perſuadere, Mauros furtim mercari: quandoquidem exierat edictum ab eo, ut prius nemo naues oneraret, quàm Luſitani expediti forent: ſi forte ſibi impoſuere Mauri, ſe haud ægre laturum, quod Luſitani Maurorum onuſtas naues corripiant, & ſibi uendicent eodē pretio, quo emiſſent Mauri cunctas merces quas nacīſcētur in nauibus. Itaque decimaſexta Decembris, dum Araſchorea uacat commercijs, eſſentq́ue in portu duæ naues noſtræ iam onuſtæ, ecce Maurorum nauis quædam ſoluit illinc, onuſta admodum omni genere aromatum, ferens elephantos ternos. Cuius rei factus certior præfectus noſter, mox ratem corripuit: huius erat dominus Maurorum illuſtrior: is ægre ferens factum, it protinus ad regem, queſtus grauiter de illatis ab Luſitanis. Fit per urbem clamor ingens, confluunt ad regem Mauri, qui in nos conſpirauerant. Rex igitur fatigatus his querimonijs, annuit ut uir ſeditioſus, & fidei nullius. nam ut citius regē flecterent, aiebant nos plura iam exportauiſſe quàm attuliſſemus in regnum eius, noſq́ue propterea fures uocitabant & prædones. De conſenſu igitur regis ſumunt Mauri arma, telaq́ue expediunt, & efferari incipiunt, per mediam urbem bacchantes ibant, cędibus & internecioni Chriſtianorum uacantes. Iam ruebant cateruatim in nos omni armorum genere communiti, tum ſolis enſibus & pallio protecti uim ingruentem propulſare cœpimus: uerum ſufficere illis noſtræ uires nequibant, maior erat numerus quàm à nobis redigi in ordinem poſſet. Retulimus igitur pedem: & iam è noſtris ceciderant tres uel quatuor, è ſuis uero ſeptē uel octo. Dum igitur pedem retrahimus, conſauciantur è noſtris cōplures: & uix portas occludere quiuimus, irruente barbarorum incondita turba: tunc à muris propulſare cœpimus hoſtem: at illi domum expugnant: ea enim ambiebatur muro, alto quidem haud ſupra equitis menſurā: nam nos ſeptem uel octo arcus habebamus, quibus innumeros barbaros cōfecimus. Tandem prouocati magis Mauri in nos plus

ſolito

ſolito ſæuiunt: murũ quo cingebatur domus demoliuntur. Nos uero conſilij & opis egẽtes euaſimus ædes, ut ad litus cõtendentes à noſtris exciperemur: nam non longe à litore cymbæ noſtræ exitum rei mœſtiſsime præſtolabantur: opem ferre non poterant, licet certiores facti eſſent à nobis uexillo leuato, dum adhuc domi obſideremur, uerum tormenta lædere hoſtem nimis diſtantem nequibant. Itaque inter uitam & mortem ambigui ad litus contendimus ſequẽtibus Mauris, nec prius naues noſtras ingredi potuimus ꝙ ceciderit Araſchorea noſter, & è noſtris quinquaginta: qui uero euaſere, ſe iactabundo mari nantes credidere fere XX. non enim naues ad litus accedere audebant, ne corriperentur à Mauris, inter eos qui ad claſſem peruenere fere mortui, erat filius Araſchoreæ, natus annos undecim: præfectus uero cymbarum iam feſſus, regredi ad litus noluit, quum præſertim dux claſsis ægrotaret. Igitur hi ſolum uiginti mortem euaſere, reliquis à Mauris male acceptis. Hæc igitur ut ſunt relata præfecto claſsis, ipſum peruaſere plurimũ, mouereq́ ad excandeſcẽtiam, quod, uidelicet, ſui adeò male accepti fuiſſent, ut uix uiginti è tot uiris ſupereſſent. Itaq; iuſsit naues Maurorum decem, quæ in portu morabantur corripi, & occidi omnes qui in eis reperiretur. Captis igitur nauibus deſiderati ſunt homines plus quàm ſexcenti, delituerant nõnulli in ſentina, ubi etiam merces compertæ ſunt complurculæ. Viros trucidauimus, & omnes merces nobis adiudicauimus, & naues omnes combuſsimus, erant etiam in nauibus elephanti tres, quos occidimus comedimusq́. Sequenti uero die propius urbẽ appulimus, & exoneratis tormẽtis mœnia demoliti ſumus, non ſine hominum ingentiſsima clade. Illatis damnis innumeris, & inuicem ipſi è continente tormenta in nos exonerabant, uerum nihil profecere, in uanum emittentes. Dum ſic congredimur, ecce naues duæ quæ portum quærebant, qui diſtat à Calechut leucis quinq;: quæ ut nos conſpexere, mox effuſe fugerunt, ad portum contendentes, ubi ſeptem aliæ naues fere in ſicco mercimonia opperiebãtur. In eas igitur uela fecimus, uerũ operam luſimus, quoniam propius accedere nequibamus, tum quia erant propè in arido, tum uel maxime ob numeroſiorem hominum cœtum, qui inibi naues tutabantur. Propterea decreuimus proficiſci ad urbem Chuchinam, ubi commercia exercere tutius quiremus. A

Quomodo naues onerauimus. CAP. LXXVIII.

SOluimus igitur illinc Chuchinam uerſus euntes, quæ urbs abeſt à Calechut leucis triginta, regnumq́ eſt nulli parens, & inter nauigãdum à nobis conſpectæ ſunt naues duæ, quæ, quum uela feciſſemus in eas, mox à ſuis deſertæ ſunt. Nam qui eas ducebant uecti paruis cymbis profecti ſunt in terram, nos uero accedẽtes eos, nullis compertis mercimonijs, præter orizam, eas comburi iuſsimus. Applicuimus ergo ad urbem Chuchinam uigeſimo quarto Decembris, & in oſtio cuiuſdam fluminis ancoras iecimus, quibus iactis præfectus noſter emiſit pauperculum quendam conſeruatũ, qui ſponte ſua naues noſtras fuerat ingreſſus, ultroq́ in Hiſpaniam proficiſcebatur. Is igitur ad regem contendit, & quæ nobis in urbe Calechut euenerant regi explicat. Qui ubi hæc accepit, ut regem decuit, nobis cõpaſſus, uicem noſtram indoluit. Expoſuit etiam regi, præfectum noſtrum multa adduxiſſe, quę libenter cum mercibus regionis, ſi complacitum foret regi, commutaturus erat: et ubi merces non placuiſſent, pecuniam pollicebatur multiplicem. Ad hæc reſpõdit rex ægre ferre, illatas nobis fuiſſe iniurias: quod uero ad ſe ſpectaret, merces ſuas aduentumq́ eorum gratã habere: quandoquidẽ iampridem de fama & probitate Portugallenſium certior factus fuerat, bonam propterea de eis opinionem induerat. accederemus itaq; intrepidi, cõmutaturi noſtra cum ſuis pro noſtro arbitratu. Tũc nuncius noſter infit regi, nos nunquam ex uetere inſtituto conſueuiſſe prius terram appellere, quàm obſides dati fuiſſent, mitteret propterea è ſuis quempiam, ut mox accederent negotiaturi. Tum rex his auditis, actutũ duos patritios obſides dedit, ut con- B

fidentius

fidentius accederēt noſtri, qui cōmercia exercebant. Hi igitur obſides regio iuſſu adiuere præfectum claſsis, ſeſeq; illi commitentes. Præfectus uero ut uiciſsitudinem rependeret, quatuor aut quinq; è ſuis in terram miſit, negotiatoremq;, & hos commonefecit, ut quàm celerius poſſent expedirent merces ſuas, inuicē emerent eorum mercimonia pretio aliquanto, nonnunq; uero permutatione, prout cōducibilius fore rati fuiſſent. Interea quoniam apud eos inualuit mos pro lege, ut in mari ſi quis comederit, is nunquam regem uideat: obſidum adhuc nemo comederat, permutabātur in diem propterea alijs ſuccedentibus tantiſper, donec alij comediſſent. Igitur illic cōmorati ſumus circiter dies X V. naues exonerantes non longe ab urbe Chuchina, ubi portus eſt qui dicit̃ Carnagallo, & ibi cōperimus Chriſtianos, Iudæos, Mauros, & Zapharas. Inuenimus etiam ibi Iudæam quandā de Seuilia, quæ ex Cayro uenerat uiſum Mecham, & inde Chuchinam, & cum ea duo Chriſtiani, qui aſſeuerabāt ſe profecturos Hieroſolymas, & inde Romam, quod profecto perquā gratū præfecto noſtro fuit. Dum itaq; naues noſtræ exonerātur, ecce ingēs claſsis regis Calechut in mari apparuit, naues ſupra X X V. trahens. Huius certior factus rex, illico ad præfectum mittit quendam, qui ei nomine ſuo uim hominū maximam ad claſſem profligandam offerat. Huic præfectus reſpondit, ſe regi agere gratias, nec per id tempus opis ſuæ egere, ſe ſatisfacturum aduentanti claſsi, oſtenſurumq; illis eorum futiles conatus: & reuera credidit haudquaquā ſibi opus fore alieno auxilio, quoniam iampridē expertus fuerat eorū uires: & ipſi non accedebant, ſed altum tenentes à claſſe noſtra una leuca aberāt: nihilomnius præfectus uela explicare iuſsit, ab portu ſoluēs, & obſides ſecum ferēs, dimiſsis in terra è noſtris ſeptem, & pleno gradu contendit in claſſem barbarorum, ratus non difficulter ſe ſubacturum Barbaros. Verum ſequenti nocte claſsis noſtra uentos haud habuit
B felices, ut in hoſtes contenderet. Poſtera uero die quæ fuit decima Ianuarij, M. D. I. propius alter alteri acceſsit adeò, ut congredi cōmode potuiſſemus. Dum igitur utrinq; naues ſe prælio expediūt, præfectus recēſens ſuos, uidit nauim Sancini Tonari abeſſe, propterea ſatius cenſuit, ſi per id tempus temperauiſſet à pugna. Decreuit igitur in patriam redire ſuam, fauētibus uētis; nos tamen uſquequaq; per diem totam claſsis Calechut cōſectata eſt: quum uero aduesperauiſſet, mox euanuit: nos uero citato gradu patriam petebamus, dimiſsis ſeptem è noſtris, & duos nobiſcū ferētes obſides: quos cœpit præfectus enixe rogare, ut ſe tempori accommodarent, nec deſperarent, uerum cibum quempiam caperent, ut ſuæ uitæ conſultum irent: nam triduo iam famem ſuſtinuerant. tandem adducti ducis hortamentis, comederunt non ſine mœſtitia. nos uero uerſus Luſitaniam uela fecimus.

De rege Chanonæ amico noſtro. CAPVT LXXIX.

ITaq; die X V. Ianuarij ad quoddā appulimus regnū, quod Chanonam appellant de Gafferes, quodq; à Calechut parum abeſt, & eiuſdem ſunt linguæ. Dum igitur è regione regni huiuſmodi nauigamus, rex ad nos amice nūcium mittit, qui referat ſe ægre tuliſſe, quòd eò prius non conceſſerint, ꝙ aliò iuiſſent: uerū eos hortari plurimū, ut ſi merces nō habeāt quæ uoto ſuo faciant ſatis, ſe uberrime daturū protinus. Ad hæc præfectus reſpondit, oneratas iam eſſe naues, nec alterius egere niſi cinamomi bacharis cētum, quæ ſunt C C C C. cātara, id eſt uaſis gen9. Hoc accepto rex, mox ad ducē cinamomū mittit diligentiſsime fidēterq;: pro eo dedit præfectus pecuniā ſignatam cruce, cruciferos appellant. Poſt hæc eò cōuehebatur cinamomi plurimum certatim cymbis frequentantib. uerū nullus ſupererat ulteriori merci locus, onuſtæ erāt admodū naues. Rex uerò ratus nos nō habere pecunias, rurſus ad nos mittit, qui renūcient regē ſponte daturū mercimonia abſq; pecunijs, ſoluerēt modo quū redijſſent: nec ob hoc deſineremus cōmercia noſtra abſoluere, quoniā audiuerat regē Calechut bona noſtra deprædatū fuiſſe, publicatis noſtris mercimonijs, ac illata hominū Chriſtiani nominis ſtrage nō

mediocri: addebat etiam compertum habuiſſe iampridem inconcuſſam eſſe Portugallenſium fidem, ſe propterea eſſe propè addictum nobis. Huic itaq; regiæ uolũtati, & opinioni de nobis tam benignæ correſpõdens noſter præfectus, ut erat uir acerrimi ingenij, non uulgares retulit gratias: & eas ſe relaturum quandoq; ingenue profeſſus eſt, & introducto nũtio uim pecuniarũ maximã, quæ ſuperfuerat, oſtendit: & rurſus quęrẽti regi an alicuius egeret: reſpõdit nullius, niſi uiri cuiuſpiã, quem ſecum in patriam ducat, qui rerum Portugallenſium teſtimoniũ locuples aliquando regi faciat. Rex igitur protinus patriciũ quendam miſit, qui nobiſcũ iret in patriã: nõ prius tamẽ illinc ſoluimus, q̃ de obſidibus regni Chuchini ſciberemus, certiorẽ faciẽtes regem, nos ire in Luſitaniã, & obſides fore apud ſe ſua cauſa in prętio, & fauentibus ſuperis redituros quamprimum, & noſtros inſuper ſuæ altitudini commendabamus: dedit etiã pręfectus noſter negotiatori literas: quibus hortabatur uirũ & ſocios ut bono eſſent animo, & negotiarẽtur tantiſper, donec redirent, futurũ ſibi decus ingens, quod inibi Chriſtianũ nomẽ exornent, quũ apud immortalẽ deũ, tum etiam apud principem noſtrũ & reliquos conterraneos omneis. Itaq; apud hunc regẽ diem unum duntaxat conſumpſimus. Illinc ſoluentes, uela uentis dedimus, iterfaciẽtes uerſus Melindę regnum: ultima Ianuarij luce ſinum traiecimus Melindæ, & ibi nauim comperimus Combaiæ ex Melindæ regno, ueniebat onuſta mercibus cõpluſculis, hanc cepimus, arbitrati eſſe Mechæ regni aut Maurorum: ferebat enim ſupra tercentum uiros ſexus utriuſq;: ubi uero apparuit eam eſſe regni Gambrę, mox dimiſſa eſt, paſſa iacturam nullam, pilotum ſolum accepimus ab eis, & demum iter noſtrum perſequuti ſumus.

De naufragio ſinus Melindæ. CAPVT LXXX.

Die duodecima Februarij ſub noctem piloti omnes, ideſt, itineris duces & reliqui, qui chartam, nauigationis optime callent, terram applicuere: tum * Sancinus Tonarus, qui præfectus erat ingentis nauis, ultro ſe obtulit itineris præuium, & explicatis uelis, ipſe rates omneis præibat: & ecce nocte intempeſta mare ſæuit undabundum admodũ, claſſem actutũ cõturbat, modo huc, modo illuc impellens: & tandẽ Sancini nauim impulit in ſiccũ, cœpit protinus cõflagrare, ubi ignis emicuit: mox certiores huius inauſpicati euentus reliquas naues reddidit, quo uiſo igne: iuſſit præfectus claſsis naues eò uela facere, ubi ignis emicuerat. nox erat tenebricoſa, quũ luna per nox minime eſſet, uenti etiam magis inualeſcebant, adeò ut uix tempeſtatẽ ferre poſſemus, non audebat propterea claſsi propius accedere, ne & aliæ naues igne corriperentur. Miſit itaq; eò paruas cymbas, ut iactis in pelagus mercibus, uel ipſos homines uendicarẽt ab incẽdio, uerum nauis iã dehiſcebat, conflagrabatq;, ut nullus ſpei locus ſupereſſet: ardebat enim tanto incẽdio, ut propè naues alias ignis corriperet. His uiſis uela deferentes, remigare cœpimus, & omnium mercium nauis cõbuſtæ iacturã fecimus, ſaluis tantum uiris: nam aromata omne genus ferebat nauis quæ arſit: & ea erat ducẽtorum doliorum capax: & in hoc ſubmerſu & conflagratione nihil prorſus ſeruatum eſt: uiri enim ſolis tunicis interioribus induti incendium euaſere. Illinc itaque ſoluentes, prætermiſſo regno Melindæ, quoniam eò concedere minime licuit, uerſus Monachiæ prouinciã iter direximus, & inde ligna & aquam ſumpſimus, reductis in terram nauibus, ne à fremente ſalo ſubmergerentur: nam plenæ rimarum erant undequaque perfluentes. Tunc præfectus claſſis miſit Sancinum quæſitum celocem quampiam, necnon pilotum, quo præuio inſulam Zaphalæ exploraremus. Interea nos naues ſarciebamus: inde ſoluẽtes, petere inſtituimus locũ quẽdã piſcoſum, ubi piſces erant innumeri. Ibi igitur uberrime piſcati ſumus, & quũ multũ piſciũ conſequuti eſſemus, illinc abeuntes in atrociſsimã tempeſtatẽ rurſum incidimus, quæ perinde nos interturbabat, ut coacti fuerimus gradũ referre: & dũ ſic iactamur maris fluctibus, nauis quædam è noſtris correpta eſt à ſæuiente ſalo.

alià s ſanctus Tanarus.

Quot

A Quot naues redierint in Luſitaniam. CAP. LXXXI.

ITaq; poſt tot naufragia, & animi interturbationes, & fere rerum omnium iacturam, ac intertrimenta, die paſchæ Sancti pneumatis caput Bonæ ſpei appulimus. Id enim promontoriũ, quod Pomponius frontem Africæ appellat, ubi Africa ſe cuneat, & faſtigiatur admodum. Inde uero uentis proſperis ad id oppidum quod adiacet promontorio Viridi deuenimus, regnũ Teſenice dicitur. Ibi itaq; nacti ſumus liburnicas tres, quas nuperrime rex Luſitanis eò miſerat gratia explorandi orbis, ut eſt uir ad magna queq; altus & educatus. Illic etiam comperimus nauim quandã, quę ſæuiente freto à noſtro conſpectu euanuerat, è regione oſtij ſinus Mechæ: nam in urbe quadã commorati fuerant, ubi & cymbam, & maiorem hominũ partem reliquerãt: redibat enim nauis, uiros ſeptem tantummodo ferens, eosq; ægrotantes, utpote qui uinum non bibebant, nec item aliam aquam, quàm pluuiam bibebant in uaui, ut aſſolet, collectam. Tandem aliquãdo appulimus Vliſbonam ſolum patrium, ferè ultima Iulij. Poſtridie uero ſuperuenit ea nauis, quæ euanuerat dum rediremus, necnon et Sanctus Tonarus cum celoce quã fabricatus fuerat in inſula Zaphale: & is nobis referebat eam inſulã eſſe perquã anguſtam in oſtio cuiuſdam ſinus à Mauris cultam, & ibi montes eſſe, ubi aurifodinæ ſunt quamplurimæ: addebat etiam eò compluſculos alios cõtendere emẽdi auri gratia permutatione rerum multarũ. Et id tempus quo Sanctus illuc cõceſsit, cõperit ibi quãplures Maurorũ naues, cepitq; inibi Maurum, qui apud eum tantiſper obſidis officio fungeretur, donec Chriſtianus quidam rediſſet, quem ipſe in Arabiam cauſa explorãdę regionis deſtinauerat. Quum aũt nuſquã cõparuiſſet, uela uẽtis dedit, ſecum ducens Maurum, & tandem in patriam diu optatam peruenit. Nec etiam id uos latere uolumus, Vliſbonam è tanta claſſe ſex duntaxat naues rediſſe, reliquis peſſundatis B cum hominum ſtrage, necnon mercium infinita iactura.

Frons Africæ

De pondere & moneta eorum. CAP. LXXXII.

POſtquã in ſuperioribus meminimus mercium ferè omne genus, ſupereſt nunc, ut nonnihil de pretio & pondere earum in mediũ afferatur. Igitur in urbe Calechut baccar nucum muſcatarum, id eſt menſuræ genus continens cantaros quatuor, non pluris uenditur quàm pro CCCCL. fauis: & Faui XX. ducatum, id eſt, nummum aureum efficiunt. Item cinamomi baccar CCCXC. fauis. Item faracula aridi zinziberis, id eſt XX. baccari pars, fauis ſex. Item faracula zinziberis, ſaccaro conditi fauis XXVIII. Item baccar tamirindi fa. XXX. Item ba. piperis procerioris fa. CCCC. Item ba. zerombeci fa. XL. Item ba. myrobalani fa. D. LX. Item ba. zedouariæ fa. XXX. Item ba. ſandali rubri fa. LXXX. Item ba. Lachæ fa. CCLX. Item ba. ſandaſij fa. CLX. Itẽ ba. maſticis fa. CCCCXXX. Itẽ fa. camforæ fa. CLX. Itẽ ba. piperis fa. CCCLX. Itẽ fa. thuris fa. V. Item fa. belzuini fa. VI. Item fa. ligni aloë fa. CCCC. Item fa. caſsiæ fa. II. Item fa. reubarbari fa. CCCC. Item ba. gariophylli fa. D. C. Item fa. opij fa. CCCC. Item ba, ſandali albi, fa. D. CC. Item mitricale ambræ, quod uncię ſex cum quarta efficiunt mitricale unum ambrę. Item ba. unum XX. farazolæ efficiunt, farazolam uerò XIIII. aratollæ, & tertia pars unius efficiunt Portugallenſium, quoniam Venetijs XXIIII. aratollę, libra efficiunt XXII. & ſecundam partem. Ad ſummam igitur nummus aureus non pluris ualet quàm XX. fauis. Poſt hæc dicendum eſt de pretijs rerum, quas domo attulimus, uidelicet, quanti uendantur in urbe Calechut. Item fa. æris fa. XLV. Item fa. coralli albi, fa. mille. Item fa. plumbi. fa. XVIII. Item fa. coralli obliqui fa. DCC. Item fa. argenti fa. XX. Item fa. coralli nothi fa. CCC. Item fa. aluminis fa. ✳ XX. Item almenum unum, quod eſt pondus excedens menſuram Portugallenſium, aratis duobus & medio, quod efficiet libras tres uel circa, more Veneto, & hoc pondere uẽdunt crocum, fauis uidelicet LXXX.

De regionibus, unde comportantur aromata.

CAPVT. LXXXIII.

NOn abſonum igitur crediderim, ſi eorum locorum nonnihil meminerim, unde afferuntur aromata ferè omnium generum. Piper itaque aduehitur è turri quadam quæ eſt ultra Calechut, ſecus litus ad leucas ferè L. Cinamomũ mittit regio dicta Zalon, nec alibi inuenitur, ea eſt ultra Calechut itinere leucarum CCLX. Gariophyllum fert Meluza regio, quæ abeſt à Calechut ad leucas duodecim more Luſitano, in loco qui dicitur Canonor. Nuces uero muſcatæ, & maſtix afferuntur ex Meluza quæ abeſt à Calechut leucis DCCXL. Caſtoreum, hoc eſt, muſcatum, uenit è prouincia quadam quæ dicitur Pego, diſtante à Calechut leucis D. Vniones uero proceriores affert plaga Armuzi, citra urbẽ Calechut leucis DCC. Spicus nardus, & myrobalanum aduęhuntur ex Columbaia prouincia citra Calechut leucis DC. Caſsiam in ſurculis mittit urbs ipſa Calechut. Mittunt uero ſua thura Sabęi citra Calechut leucis DCCC. Mirrhę Fartica regio citra Calechut DCC. Lignum autem aloẽ, & reubarbarum, camphoram, & calingam mittit Chiua regio ultra Celechut ad mille leucas. Zerombam fert Calechut, cardamomum maius Canona mittit oppidum Calechut, longe ab eo leucis duodecim. Piper longum in Same inuenitur. Benzui, & zan ultra Calechut leucis DCC. Tamirindum, & Zeudoariam mittit urbs Calechut. Lacham mittit oppidũ dictũ Samoterra, ultra Calechut leucis D. Braſille fert regio Tanazar, ultra Calechut leucis D. Opiũ fert plaga Adde citra Calechut DCC. Satis igitur ac ſuper dictum ſit de ponderibus, & rerum pretio, nec non de locis unde hæc aduehuntur.

NAVIGATIO CHRISTOPHORI COLVMBI, QVA MVLTAS REGIONES HACTEnus orbi incognitas inuenit, inuentasq́ Hiſpaniæ rex coli iuſsit & frequentari. B

Quomodo rex Hiſpaniarum dedit liburnicas duas Chriſtophoro Columbo.

CAPVT LXXXIIII.

ITAQVE Chriſtophorus natione Italicus, patria Genuẽſis, gente Colũba, uir erat procera ſtatura, colore ad rubedinẽ inclinato, facie oblõga. Is quũ diutius in regia regis Hiſpaniarum inuictiſsimi diuerſatus fuiſſet, animum induxit, ut hactenus inaccеſſas orbis partes perquam diligẽter peragraret. Petijt propterea rurſus & iterum inſtantiſsime à rege memorato, ut uoto ſuo tam pio non deeſſet, futurum ſibi & toti Hiſpanię decus pręclarum adſeuerabat, ſi ſua opera & impenſa nouas inacceſſasq́ regiones nactus eſſet: & ad id opus nauigandi ultro ſe offerebat, nam pollicebatur plures poſſe nanciſci in occidente inſulas, quæ adusum, imò ad delitias mortaliũ minime forent ineptæ, & in primis in eis inſulis, quæ conterminæ ſunt Indiæ, inueniri poſſe arbitrabatur baccas, id eſt, uniones, lapidesq́ pretioſos fore omne genus, necnon aromata omnifariam, auriq́ plurimum. Hæc meditantem rex & regina identidem deriſere, utpote cogitãtem inania, & penſi nullius, uertebaturq́ hic ſermo propè in fabellam. Tandem peractis annis VIII. inſiſtente adhuc Columbo, cœpit rex his ſermonibus aures præſtare attentiores, decreuitq́ poſt multa experiri uiri ingeniũ, propterea in effectum huius celebris inſtituti, iuſsit liburnicam unam & celoces duas omni genere annonæ armamentorumq́ communiri: quibus expeditis, prima Septembris luce M.CCCCXCII. ſoluit ab Hiſpanis litoribus, & diu optatum iter aggreſſus eſt.

A *De inſulis compertis à Columbo uiro acerrimo.*

CAPVT. LXXXV.

ITaq; ſoluit à Gadibus iter faciens uerſus inſulas Fortunatas, quas nunc Hi-
ſpani appellant Canarias, ob id quod canibus maxime abundent: antiqui *Canariæ*
uero Fortunatas dicebant. Hæ enim abſunt à Gadibus milliaribus M C C.
prout ipſi computant ſuas leucas, dantes unicuique leucæ. M. IIII. Fortuna- *Fortunatæ*
tas propterea eas dixere ob aëris miram temperiem, cœliq; clemẽtiam, ſunt
in clymate per Syenem uerſus meridiem: eas incolunt ferinę gentes, quibus
nulla eſt religio, nullius dei timor, nulla uerecundia, utpote quæ nudi ince-
dunt uſquequaque: eò Columbus conceſsit aquę nõnihil ſumpturus, ut uel
inibi ſocij prius parumper conquieſcerent, quàm atrocioribus aſſueſcerẽt
laboribus: nam qui ſulcant maria incomperta, his neceſſe eſt propè labores
innumeros exantlare. Soluens igitur illinc arabat maria, & per dies XXX-
III. totidemq; noctes nauigans uerſus occidentem, nihil telluris unquam
apparuit: tandem è ſpecula quiſpiam inſulas quaſdam conſpicatus eſt: pro-
pius accedentes uidere inſulas ſex, quarum duæ erant uaſtiſsimæ, eisq; no
mina indidit, alteram Hiſpanam, Ioannam alteram nuncupauit.

De magnis inſulis. CAPVT LXXXVI.

IOannam non ſatis compertum habuere utrum eſſet inſula uel ne: dum ta-
men eius latera legunt, audiuere innumeros auium cõcentus, & in primis
luſciniarum, quæ denſiſsimis nemoribus inerrabant, menſe Nouembri. Ini-
bi etiam conſpexere limpidiſsima flumina, eademq; ad potandũ ſuauiſsima,
portus magnos celebresq;. Et quum uẽto Choro nauigarent, prouecti ſunt
magis ſecus inſulæ litora, nuſquam tamen ad calcem peruenere. Quum igi-
tur progreſsi fuiſſent ferè milliaria D C C C. & nullũ terminum adhuc compe
riſſent, credidere continentem eſſe: propterea decreuere gradum referre, im
pellẽte pelagi ſæuitia: nam malus, id eſt, arbor nauis nutare incipiebat. Con
B uertit itaque nauim ad orientem, & mox deuenere ad eam inſulam, quæ di-
citur Hiſpana: & quum ſumme appeterent terram explorare quę ad Aquilo
nem uergebat, & iam ipſis terræ appropinquantibus, condicto ratis maxi-
ma in ſcopulum quendam colliſa eſt, adeò ut iam dehiſceret: uerum ſummer
gi nequiuit ob planiciem ſaxi: mox accurrunt cum cymbis uiri celocis alte-
rius, & ſocios è faucibus Neptuni eripuere ferè moribũdos. Quum terram
appuliſſent, conſpecti ſunt ab incolis eius inſulæ, qui protinus effuſe fuge-
runt in nemora denſiſsima, nõ aliter quàm ſi fugacem leporem conſectare-
tur canis, genus inauditum: noſtri tamen ueſtigia perſequuntur fugientium
& mulierem quandam corripuere, quam quum ad naues reduxiſſent, uino
& obſonijs prope diſtentam, & eleganter ueſtitam miſſam faciunt: nam ipſi
nudi incedunt, & humaniores ignorant delitias.

De ſitu & moribus Hiſpanæ inſulæ. CAP. LXXXVII.

QVamprimum igitur hæc mulier deuenit ad ſuos ſatura & propè farta,
cultuq; inſolito ueſtita decentiſsime, alij hac liberalitate adducti, mox
certatim, cateruatimq; ad litus concurrunt, rati genus eſſe diuinum: nam de
ſiliebant in pelagus ſecum ferentes aurum, quod cum ollis teſtaceis, uaſisq;
uitreis permutabant, pro minima quaq; re etiam deſpicabili aurum dabant.
exempli gratia, ſi quis dediſſet fruſtum ſpeculi cõfracti, protinus aurum con
ſequebatur. Contracta igitur amicitia, uigentibusq; commercijs, noſtri cœ-
pere diligẽtius eorum uitam & mores explorare, compererеq; protinus eos
regẽ habere: propterea petentes mediterranea, hoc eſt interiora inſulę à re
ge eorum perquam honorifice ſunt excepti: quum uero adueſperauiſſet, e-
dito ſigno de moræ ſalutãdæ uirginis, noſtri genua plicabãt, quos ęmulabã-
tur Barbari itidem agentes: ubi noſtri & crucem ſeruatoris trophæum uene
rabantur, eam & ipſi condicto colebant: hi etiã ubi uidere nauim peſſunda-
tã, certatim confluebãt cũ cymbis ſuis aduehẽtes noſtros, & ab undabundi
maris faucibus eripiẽtes. Cymbas huiuſmodi appellant canoas: quæ ex ſola

caua arbore factas, non quidē ferro, ſed cote prȩacuta excauant: habent etiā longiores naues, id eſt, liburnicas, octuaginta remorū capaces. Ferro carēt omni, propterea noſtri admirabantur, quonam modo quirent domos conſtruere, quas conſpiciebant miro modo extructas, nec non alia arte fabrefactas faberrime: uerum cote, ut diximus, pro ferro utuntur. Acceperūt etiam referentibus amicis, non longe ab ea inſula eſſe quoſdam populos, qui carnibus ueſcebantur humanis. Idcirco ubi nos uidere, crediderunt Antropophagos eſſe, ideo effuſiſsime fugerunt. Canibalos appellant ferinos populos, qui in cibatu homines habeant gratiſsimos. Hos noſtri preterierant, eos ad meridiem relinquentes.

Canibali

De Canibalorum moribus. CAPVT LXXXVIII.

IGitur hi populi mœſtiſsime conquerebantur nobis de efferatis illorū moribus, nam aiebant eos in ſe non aliter ſæuire, quàm tigrim uel leonē quēpiam in manſuefacta animalia: horreſco referens. Impuberes, ſi qui corripiuntur, exectis teſtibus, ſaginant uti nos gallos gallinaceos, ut lautius eis ueſcantur. Puberes uero mox contrucidant, quibus exenteratis, ilia comedūt recentia, membrorumq; partes extremas, cætera ſaliunt, adſeruantq; ut nos inſitia & farcimina omnis generis: nam inſitia fiunt ex ſanguine aprino uel bubulo, aut ex carnibus teſſellatim conciſis, alij apexabo appellāt, haud dubie eſt genus farciminis. Mulieribus haud ueſcūtur, uerum eas ad prolem, ueluti nos gallinas ad oua ſeruant: ſi qua eſt anus, ea mancipij uicē gerit. Propterea hæ inſulæ, quas iam ſubegimus, ubi audiunt aduentare hos efferatiores immaneſq; populos, actutum dant terga, licet ſagittis utantur, non ſunt tamen tantarum uirium, ut compeſcere eos queant. nam pauci complures fundunt, utputa centum decem profligant Canibali, nuſquam cominus congrediuntur, fuga tantum ſibi conſulunt. Nos nequiuimus aliter intelligere, quos deos colant alios, quàm ſolem & lunam, cœlumq;. Mores uero aliarum inſularum idcirco non referimus, quoniam ob anguſtiam temporis & interpretum penuriam de eis nihil comperti habuimus.

De moribus illorum qui Hiſpanam inſulam colunt.

CAP. LXXXIX.

HVius inſulȩ cultores loco panis utuntur radicibus quibuſdam, quȩ ſunt (ſi magnitudinem formamq; ſpectes) inſtar napi, ſaporem habēt, quem molles recenteſq; caſtaneæ, ages uocant. aurum apud eos eſt in pretio, id enim auribus appenſum ferunt. ſuis non emigrant finibus, nec ut alij ultro citroq; commeantes commercia exercent. cœpimus eos percunctari ſignis, ubi eruerent aurum, intelleximus ab eis legi in harenis fluminis cuiuſdam, quod ex editiſsimis deriuatur montibus. Id enim labore eximio colligunt, funduntq; in fruſta, & demū in bracteas, id eſt, laminas. Verum ubi nos eramus non naſcitur, aliunde aduehitur, ut circumuecti inſulam re ipſa cognouimus: quoniam poſtquam illinc ſoluimus, deuenimus ad quoddam flumen, quo profecti ſumus ſumendæ aquæ gratia, & ibi auriferas conſpeximus harenas, ibi quadrupedia, non niſi cuniculos uidimus: ſerpentes uero immenſæ uaſtitatis, numeroſioreſq;, quos fert inſula, ſed innoxios conſpeximus: necnon ſylueſtres turtures, anates noſtris proceriores, anſereſq; oloribus candidiores, uerum capite tantum rubeo erant: & ibi pſitaci complures, alij coloris praſini, fului alij, alij uero Indis non abſimiles, id eſt, torque miniato. Tulere ex his igitur ſexaginta uerſicolores, coniecturamq; ex his alitibus fecimus non longe Indiā abeſſe: uerum huic ſententiæ nō aſtipulabatur ſphæræ ratio, & in primis philoſophus in illo de Cœlo & mundo, Seneca, & alij compluſculi coſmographiæ haud expertes, qui adſeuerant Hiſpanias non multum ab India abeſſe, maritimo præſertim itinere. Hæc igitur inſula ſuapte natura gignit maſticem, aloē, & alia his non diſsimilia. & in primis grana quædam rubea, quȩ pipere ſunt acriora: cynamomumq;, & zinziber noſtri tulere.

De uiris

A *De uiris quos Columbus gratia explorandæ inſulæ dimiſit.*

CAPVT XC.

IGitur Columbus de compertis terris ſatis ac ſuper lætus, utpote qui uidebatur nouum comperiſſe mundum. Quum uero primum uer iam appeteret, decreuit patriam repetere ſuam, dimiſsis apud regem uiris triginta octo, qui perquam diligenter ſciſcitari & explorare deberent locorum ſitus, ac regionis mores, frugumq́ ac arborum naturam. Rex enim appellatur Guancianillo, cum quo inijt fœdus maximum, cõmendauitq́ illi ſuos arctiſſime, adeò ut intuitus eos pio obtutu, coram Columbo illacrimari cœperit, miſeratus conditionem remanentium. Tandem Columbus iuſsit uela uentis dare Hiſpaniam uerſus, ſecum ducens ex inſulanis uiros decem, non alia magis de cauſa, quàm ut eorum linguam aliquando diſcerent, quoniam id conſequi haud difficulter poterant: nam caracteribus noſtris ſuum idioma ſcribi probè poteſt: cœlum appellant Turci, domum boa: aurum cauni: uirum probum toyno: nihil, maxani dicunt. Reliqua uero nomina æque ac nos noſtra proferunt.

Quomodo Columbus fuit dictus Admirans mare. CAP. XCI.

REx itaque & regina Hiſpaniarum nihil magis gerebant in uotis, imò ſupra uota, quàm ut almam Chriſti fidem indies augerent, auctamq́ colerent, & cultam ſummopere uenerarentur: propterea id eximie obſeruabant, ut hæ gentes quæ hactenus nomen Chriſtianum ignorauerant, tandem aliquando ope & induſtria ſua, ſcirent unam eſſe Chriſti fidem, extra quam nulla eſt ſalus, nec redemptio. Inq́ huius rei ſpecimen decreuere ſummis honoribus Columbum proſequi, nihilq́ prætermittere, quod ad cultum & decus eius ſpectaret. Igitur uultu ſereno eum excipiunt, condecorantq́ innumeris titulis: & quod apud Hiſpanos eximius ducitur honos, in conſeſſum ipſum recipiunt: uoluereq́ ut deinceps non Columbus, ſed Admirans
B oceanum appellaretur: & ut licuit colligere ex Admirantis ſermonibus, ſperabat propediem fidem noſtram magna incrementa habituram, ſi hæ inſulæ ad fidem reducerentur: in commercijs uero & alijs mortalium emolumentis, quibus plerunque omnes inhiant, nullam propè ſpem collocauerat. Itaque ſereniſsimi reges iubent ut protinus Liburnicæ XVII. expediantur, quæ arcem in prora habeant, id eſt ſpeculam, unde eminus ſpeculantur: celoces uero duodecim abſque ſpecula, inq́ eis hominum mille ducenti, qui omni genere armorum communirentur. Fabros'que lignarios, id eſt, carpentarios, artificesq́ ferè omnium generum ære annuo conduxit, qui claſſem ſequerentur: equites etiam quoſdam centuriauit, ut nihil claſsi deeſſet, quod ad ualidam expeditionem ſpectaret. Columbus uero ſues & boues ſexus utriuſque in claſſem introduxit, triticumq́ & ordeum, ac legumina propè omne genus corrogauit in nauibus, tum ut uitam in naui diutius protraheret, tum uel maxime ut inibi terræ mandaret ſemina: tulit etiam arborum taleas quas ibi plantaret: quoniam id genus illic haudquaquam arbores uiſuntur: nam præter pinum & palmas nullas habent arbores nobis cognitas, & hæ mira ubertate creſcunt, adoleſcuntq́ in tantam altitudinem, ut non facile referri poſsit ob maximam ſoli ubertatem. Sunt enim illorum fructus prope innumerabiles, uerum nobis incomperti, aiuntq́ ſub ſole feraciorem tellurem minime eſſe. Inſtituit etiam noſter Columbus ſecum ferre inſtrumenta omnis generis ferrea, quæ conducerent urbi condendæ: ut in noua regione nouas urbes cõderent, quæ forent ſuorum tutiſsima receptacula: multiq́ inſuper regis clientes, contubernalesq́ ultronei ſe obtulerunt huius nauigationis ſocios, deſiderio comparandæ gloriæ, prouocati geſtis Columbi præclaris. Igitur prima Septembris ſoluère ex Cades uentis proſpere flantibus, & prima Octobris applicuere inſulam Canariam, eam, inquam, quæ Ferrum dicitur. Quarta uero Octobris uela fecere uerſus meridiem, nihilq́ comperti de eorum nauigatione uſque ad hyemale æquinoctiũ habuimus,

At uigeſimo tertio Martij, rege & regina diſcumbẽtibus, mox affuit uereda A
rius quidã, qui renunciauit celoces duodecim applicuiſſe Gades:ſucceſſum
autem nauigationis ulterioris quinta aprilis luce M.D.IIII.germanus frater
altricis primogeniti regis miſſus ab Admirante ad regem peruenit,cunctaq́;
retulit quæ in ſequentibus adnotabuntur.

Quomodo Admirans adiuit Canibalorum inſulas.

CAP. XCII.

ITaque prima Octobris Admirans Columbus ſoluit à Canarijs flante Aſ-
frico, ad læuam iter faciens, meridiem uerſus adnauigauit XXI. diebus
priuſquam tellurem cõſpexerit aliquam. Tandem deuenit ad Canibalorum
inſulas ſæpe dictas, & primo conſpectu uidere noſtri inſulam uaſtiſſimam,
adeò arboribus condenſam,ut uix diſcerni poſſet, utrum ſylua foret uel ne:
& quoniam is dies erat dominicus,Dominicam eam nuncupauerunt:et ubi
cognouere incultã eſſe,minime uiſum eſt illic gradum ſiſtere, ſed ultra pro-
greſſi ſunt. In his igitur uiginti & uno diebus ſua ſententia ſulcarunt maria
per leucas fere mille trecẽtas & uiginti. Nam per id tẽpus Aquilonem uen-
tum proſperum ſemper habuerant: deinde ſoluentes ab dicta inſula, breui
peruenere ad aliam inſulam omni genere arborum refertiſſimam, quæ ine-
narrabilem ſuauitatis odorem fragrabat:nonnulli allecti amœnitate loci,in
terram deſcendẽtes,nihil animatum ibi cõſpexere,præter lacertas inauditæ
Crucis inſula magnitudinis:eam Crucem appellarunt, primoq́; loco de cultis poſt inſulas
rium mores Canarias conſpecta eſt: & hæc erat Canibalorum inſula, ut re ipſa demum
cognouere,id adfirmitantibus interpretibus Hiſpanæ inſulæ,quos ſecũ du-
cebãt. Circũuecti itaq́; inſulã,caſas humiles compluſculas cõpererunt: nam
uicatim degunt XX. uel ad ſummã XXX. domus ſimul cõtinenterq́; diſpo-
ſitæ in orbem ambientes plateam quãdam, cuius diameter erat orbicularis:
domus erant ligneæ amphitheatri inſtar. Hunc morẽ conſtruendi ædes ſer-
uant,erigunt complures eminentiſsimas arbores in orbem,inq́; eis trabes fi B
gunt,quibus arbores inhęrẽt, fitq́; ut his fulcimentis minime ruãt.Imbrices
uero,quum domum cooperiunt,ita conſtituũt,ut formam tentorij efficiant,
ſurgitq́; in modum pyramidis, id eſt, in acutum. Demum has ſic diſpoſitas
arbores intexunt palmarum folijs, & quarundam aliarum arborum, ut &
uentos & imbres tutius arceãt: introrſus uero trabes texunt funibus bombi
cinis,& radice quadam ſparto minime abſimili:cubilia habent eminentiſſi-
ma,quæ fœno & bombice ſternunt: porticus habent maximas, ubi ſaccara
collocant. Et ibi etiam conſpeximus duas ſtatuas ex ligno fabrefactas, quas
duo angues immenſæ uaſtitatis ſuſtentabant,eas credimus eſſe eorum ido-
la: uerum compertum habuimus ſtatuas huiuſmodi ſolũ ornatus cauſa ere-
ctas fuiſſe, quoniam hi ſolem & planetas tantũmodo adorant. Eò igitur ubi
noſtri applicuere,mox uiri & mulieres effuſe fugerunt,deſerẽtes eorum do-
mos:ubi uincti erant impuberes compluſculi, quos ad ſaginam adſeruabãt:
necnon anus complures,quæ mancipiorum obibãt officia,protinus ad nos
contenderũt. At noſtri ingreſsi eorum domos,animaduerterũt illic uaſa eſſe
fictilia omne genus,quæ nos Samia appellamus, in quibus elixabãt carnes
humanas,pſitacis,anſeribus, & anatibus ſimul admixtis: alias autẽ uerubus
impoſitas torrebant, ſelectis oſſibus, & brachijs humanis, quibus pro ferro
utebãtur,ut ſagittis adfigerẽt ſuis:ferro enim prorſus carent. Vidimus etiam
ibi impuberis caput nuperrime abſciſum,ſanguine adhuc defluẽte,hoc erat
Guadalupea trabi infixum. Hæc inſula quatuor ingentiſsimis irrigatur fluminibus, Gua
dalupeam appellauimus, quoniã non eſt abſimilis monti illi ſanctæ Mariæ,
quem Guadalupum Hiſpani uocitant,incolæ uero Grachanam:fert hęc in-
ſula pſitacos faſianis multo maiores, nec alis ſimiles, nam alas habent uerſi-
colores, cætera rubei:tãtaq́; pſitacorum apud eos copia, ut apud nos cicada
rum: & licet eorum nemora ſint pſitacis referta,eos tamen ſaginant,quos ha
bẽt in cibatu gratiſsimos:mulieres uero quę cõfugerãt ad noſtros,Admirãs

noſtro

noſtro ritu exornari iuſſit, & compluſculis donari muneribus, mandans ut protinus eas ad Canibalos mitterent: quoniam hæ probe nouerant quò fugiſſent Canibali. Itaq; mulieres ad Canibalos profectæ ſunt: quo factum eſt, ut mox Canibali ad noſtros accurrerint pellecti muneribus, quibus donatæ mulieres fuerāt, autumātes itidē conſequi poſſe. Vbi uero coràm fuere, ſiue timore, ſiue ſcelerũ cōſciētia, mutuo ſeſe reſpiciētes, illico terga dedere, proxima petentes nemora: at noſtri qui inerrabant inſulæ explorabũdi, cymbas eorũ omnes cōfregere. Et illinc ſoluētes adiuere ſocios ſuos, quos dimiſerāt in Hiſpana inſula primo itinere: & dum eunt utrinq;, complures præteriere inſulas: ab ea parte uero, quæ reſpicit Aquilonē, apparuit inſula, cuius inquilini noſtros interpretes, quos ab inſula Hiſpana duxerat Admirans, intelligebāt, necnō eos quos uēdicaueramus à ſæuitia Canibalorũ, dicebāt uocari Matininam, adfirmantes eam cultā eſſe à ſolis fœminis, quæ ſtatis anni temporibus coibant cum Canibalis, ut ſolebāt olim Amazones: prolem partiebantur, mares dabant parentibus, fœminas uero fouebant ipſæ: aiunt etiam has fœminas ſpecus habere altiſsimos, quò ſe recipiunt ubi extra ſtata tempora quiſpiam eò conceſſerit, & ibi ſe tutātur ſagittis propulſantes hoſtem, ſi forte fortuna explorauerint aliqui aditum: propterea noſtri per id tempus propius accedere nequiuerũt, præternauigātes inſulā ad milliaria fere quinquaginta. Inuenimus aliā inſulam, quam interpretes aiebant eſſe apprime cultam, habitatoribusq; frequentiſsimā, & inter alia habere innumeras fruges, & propè omnia quibus uita humana carere nequit: & quoniam mōtes habent præaltos, eam montē appellauimus Ferratum: at noſtri interpretes, & hi quos adſeruaueramus ab atrocitate Canibalorũ, adfirmabant Canibalos aliquādo longa metiri itinera ſupra mille milliaria, ut carnibus ueſcātur

B humanis. Poſtridie illius diei nacti ſumus aliam inſulam, quæ quoniam erat obrotunda, Admirans eam nuncupauit ſanctam Mariam rotondam. Supra iſtam comperimus aliam, cui diui Martini nomen indidit: uerum in neutra iſtarum ſtationē fecimus. Perendie uero aliā inuenimus, quam aiebant longitudine eſſe milliariũ CL. à parte, uidelicet, occidētali in oriētale latus: referebant mira de ea interpretes, quòd uidelicet, foret ſumme ferax, & pulcherrima, hanc poſtremo appellarunt ſanctam Mariam antiquam. Poſt eam comperit ferè innumerabiles inſulas, uerũ lōge à prædicta, milliaria propè CCCC. Interq; eas quædā cæteris præſtabat magnitudine, quæ dicebatur ab incolis Ay Ay, noſtri uero nuncuparũt Sanctam crucem: eò appulimus, ut aquam hauriremus: at Admirans emiſit triginta uiros, qui explorarēt diligenter inſulam, qui mox quatuor Canibalos cum totidē fœminis inuenerũt, quæ mulieres uiſis noſtris, cōplicatis manibus eleuatisq; auxiliũ petere uidebantur: quibus liberatis, uiri in nemora dilapſi ſunt. Biduo itaq; illic agēs Admirās, triginta uiros in inſidijs collocauit, qui corriperēt Canibalos, ſi qui apparuiſſent. Qui uero ſtabant in litore, uiderunt cymbam, caneam ipſi appellāt, homines octo, & totidem mulieres uehentem. Vbi igitur Admirans claſſicum cecinit, unà omnes ruunt in Barbaros, qui ſtrenue ſagittis pulſare noſtros conabantur, nec prius quiuere ſe clypeis tegere, quàm Hiſpanus à fœminis ſagitta ictus occubuit, alter uero male acceptus eſt. Hiſpani tamen ubi comperere ſagittas ueneno illitas eſſe, decreuerũt propius manus cōferere, & ui remorũ in eos contendere: quod ut fecere, protinus Barbarorũ nauim peſſum dedere. Præeminebat enim ibi mulier quædam ueluti regina, cuius dicto parebant omnes: hæc natum habebat ſecum torui aſpectus atrociſq;, qui facie non regem ſed prædonem, aut furem quempiā ſæuiſsimũ præſentabat. Submerſa itaq; naui, non deſinebant nando noſtros onerare ſagittis, eleuatis tantum ſupra aquam brachijs, quæ res uiſa eſt monſtrifica. Dum itaq; natant ſagittantq;, ad ſaxum quoddam deueniunt, ubi tandem à noſtris ſunt expugnati, occiſis nōnullis, et regulo grauatim ſaucio uulnere duplici: hos ad Admirantem trahunt reluctantes, qui conſpectum tanti uiri minime pauentes,

fero

ferociam nuſquã exuerunt, ſpumas efferueſcentes nõ aliter quàm leo ubi in caſſes deuenit tunc rugitus edit maiores atrocioresq́, ſæuitq́ magis: adeoq́ efferebãtur, ut nullus eſſet inibi tam intrepidus qui ferocientes uiros nõ formidaret. Progreſſus itaq; Admirans Affrico flante aliquando, nonnunquam ſpirante Fauonio, peruenit ad quandam pelagi uaſtitatem, ubi propè innumeræ erant inſulæ multiiugæq́: nam aliquæ frequentioribus obumbrabãtur nemoribus, aliæ uero ſumma apricitate amœnitatẽ non mediocrẽ præ ſe ferebant, nonnullæ autem ſqualebant ſaxis, humo ieiuna aridaq́, & præuſtis implicitæ montibus: aliç etiã intra cautes colorem coccineum continebant, aliæ uiolaceum, albicantem aliæ: perinde ut multi rati fuerint eas eſſe minas gemmarum, aut loca metallorum corruſcantibus plurifariam coloribus. Eò itaq; non conceſſere ſęuiente pelago, nam uerebantur ob ſcopulorũ frequentiam, ne naues colliſæ ſaxis, dehiſcerent protinus ſubmergerenturq́, in aliud tempus rem differentes. Nequiuere etiam inſulas percenſere, ob eorũ implicitam frequentiã: tamen nonnullæ celoces, quæ altiore fundo haud egebãt, mediocri cõtentæ alueo propius acceſſere, & ſupra XLVII. inſulas numerarunt, locumq́ Archipelagus nuncuparũt ob inſularũ frequentiã. Dum itaq; relictis inſulis in altũ prouehũt, in medio ferè itinere aliam nacti ſunt inſulã, quæ dicebatur Buchema, ubi complures erant illorum qui atrociſſimas Canibalorum manus euaſerant: hi nobis retulere inſulam cultã eſſe eximie, cultoresq́ mitiores, & uſquequaq; Canibalis infenſos: inq; ea nemora complura, quæ apros fouent ingentiſſimos: hi naues nõ habent, quibus ſulcare poſſint maria, & Canibalos adire: uerum ubi Canibali eò contenderint, congrediuntur attrociter, propulſantq́ eos: quos ſi ceperint male accipiũt, par pari referentes: nam erutis luminibus, eos in fruſta minutatim concidunt, & ignibus torrent, & pro uindicta deuorant, alioquin humanis non ueſcuntur carnibus. Hæc nobis referebant noſtri interpretes, quos ex Hiſpana inſula adduxeramus. At noſtri parum illic immorati, pręteriere inſulam, niſi quod ab ea parte quæ occidentẽ reſpicit in terram deſcenderũt, ut aquæ nonihil haurirent, ubi eminentem pulchramq́ domum inuenerũt, & cum ea duodecim minores domos omni habitatore deſertas, ibiq́ nulla erant habitantium recentia ueſtigia: cauſam propterea ignorabãt, quur deſertæ forent, ni forte habeant illarum habitationũ ſtata tempora, dum candens ſydus feruet nimiũ, abeũt in mitiora loca, reuerſuri quũ cõducibile arbitrabũtur: uel forte metu Canibalorum litora deſerunt tantiſper donec abeunt, utcunq; fuerit inſula: unicum habet regem, cui perquam reuerenter adſtant, obediuntq́ mirum in modum, Chiaſichium appellant eorum regem: latus huius inſulæ quod meridiem contuetur, longitudine ducentorum milliarium patet: ea noctę duæ fœminæ, & totidem adoleſcentes, quos aſſerueramus de manibus Canibalorum, ubi è conſpectu ſuæ patriæ fuerunt, in mare ſeſe proiecerunt, & nando ad ſolum patrium deuenerunt nobis neſcientibus.

Chiaſichius

A

B

Quomodo admirans ſuos reperit uitam exuiſſe. CAP. XCIII.

TAndem aliquando Admirans peruenit cum tota claſſe ad Hiſpanam inſulam, quæ abeſt à Canibalis leucis ferè CCCC. Verũ omine inauſpicato infeliciq́: nam hi quos loco pręſidij inibi reliquerat, uitam exuerant omnes. In hac inſula eſt regio, quæ dicitur Xaynana, unde Admirans primo itinere profecturus in Hiſpaniam, quaſi loco obſidum decẽ uiros abduxerat: ex his ob cœli mutationẽ, ſeptem occubuerãt: unus uero eorũ qui ſuperfuerat, ubi ſuam patriam claſſis applicuit, Therema dicitur, ſponte à nobis emiſſus eſt: reliqui uero nando clanculum aufugerunt. Quæ res parum Admirantẽ mouit, qui modo ſuos cõperiſſet uiuos, reliqua nihili pendebat: uerum ubi paululum eſt progreſſus, canea quædam apparuit, genus eſt liburnicę longioris capax ingentium remorum: hæc regis fratrem uehebat, eiusq́ præfecto apprime abiens ſuos cõmendauerat, cumq́ eo fœdus magnũ inierat. Is igitur regis Guancenarilli frater alio tantum uiro comitatus, ad Admirantem contendit,

Canea

A tendit, & nomine regis imagines aureas duas dono Admiranti dedit. Poſt
hæc cœpit Hiſpanorũ miſerabiles caſus exponere: uerum uix id intelligere
quiuimus, noſtris interpretibus non ſatis eius linguam callentibus. His audi
tis progreditur Admirans, quoad deuenit ad Ligneũ oppidũ, quod Hiſpani
ſibi pro potiori tutela condiderant: id totum comperit demolitum combu/
ſtumq́, nec alia ſupererant ueſtigia, præter pallidum cinerẽ: quę res nos om/
nes dolore incredibili affecit: non tamen nobis facile perſuaſum iri poterat,
quin aliqui ſuperuiuerẽt: propterea ut huius rei eſſemus certiores, Admirãs
iuſsit tormenta quædam exonerari, ut reboatu edito, ſi qui deliteſcerẽt è no/
ſtris mox excitarent, ſcirentq́ nos aduentauiſſe: uerum operã luſimus, quo
niam nullus uſquam comparuit, cunctis fato functis. Tunc Admirans nunci
os miſit ad regem Guancenarillũ ſciſcitatũ de ſuis, queſtus grauiter de occu
bitu ſuorum. Hæc noſtri retulerunt, quantum colligere potuerunt ex regis
reſponſo, complures, uidelicet, in ea inſula reges eſſe illo potẽtiores, qui æ/
gre ferebant Hiſpanos ſubegiſſe inſulas: propterea contẽderant ad ligneum
oppidum, ubi Hiſpani degebant, eoq́ expugnato contrucidauerãt uiros, &
oppidum combuſſerant, ipſumq́ ferentem noſtris ſuppetias ictum ſagitta fu
iſſe, inq́ eius rei fidem brachium faſcijs circumuolutum oſtentauiſſe, nec
propterea ad Admirantem iuiſſe, quoniã conſauciatus uulnere non contem
nendo fuerat. His acceptis nulla fide adhibita, poſtridie Marchionem quen
dam cognomine Sibilium, rurſus ad regem mittit, qui perquam diligenter
rem ſciſcitetur, perpendatq́ an ſint uera quæ ex rege allata fuerant. Is igitur
eò conceſsit, & remotis faſcijs comperit regem falſa loquutum, nullius cica=
tricis apparente ueſtigio: uerum procumbentem nactus eſt uirum ſimulantẽ
ægritudinem, huius cubili coniugebantur concubinarum cubilia octo. Tũc
deuenimus in eam opinionem, ut non difficulter crederemus noſtros aſtu et
inſidijs eius occubuiſſe: tamen Marchio finxit fidẽ præſtare regi, hortatusq́
B eſt uirum, ut in craſtinum Admirantem uiſeret. Poſtera itaque die ad Admi
rantem rex contendit, à quo eſt honorificentiſsime exceptus, & ueluti miſe/
raretur noſtrorum erumnas gemebundus indoluit. At ubi conſpicatus eſt
mulierem quandam, quæ noſtro auxilio erepta fuerat à Canibalis, eam ad/
fatus eſt ſua lingua longiore ſubſellio, nobis haudquaquam intelligẽtibus,
illi plurimũ applaudẽs, hæc dicebatur Catharina. Tandem poſt multa illinc
abiuit, & amicitiam fœdusq́ rurſus pollicebatur: nõ defuere tamen è noſtris
qui ſuggererent Admiranti, ut uirum corriperet, & correptum cædis noſtro
rum pœnas luere cogeret. Admirans uero, ut erat uir multi penſi, rem accu/
ratius penſitatiusq́ expendebat, loci & temporis rationem habens: nõ enim
ſibi per id tempus conducere arbitrabatur, ut incolarum animos ad iracun/
diã prouocaret. Poſtridie uero illius diei quo illinc rex ſoluit, eius germanus
claſſem uiſit, & mulieres ſubornauit, ut ſequens effectus comprobauit. Itaq;
nocte ſubſequente Catharina cum ſeptem alijs in mare deſilijt, ut ſuperato
pelago ad regem cõtenderet: noſtri tamen, ubi fraus apparuit, conſequuti na
tantes mulieres, tres tantum ceperunt: at Catharina cum tribus alijs ad re/
gem peruenit, qui ſuſceptis mulieribus in interiora inſulæ dilapſus eſt: quo
facto nobis rex aperuit ſe noſtros contrucidauiſſe.

De uindicta occiſorum. CAPVT XCIIII.

ADmirans igitur cognita proditione, decreuit hominem perſequi uſque
ad regni interiora. Miſit itaq; tercentum uiros, qui Marchionem infenſi
conſectarentur. Hi ergo dum hominẽ explorabundi quærunt, deuenere ad
oſtium cuiuſdam ſignati fluminis, ubi perquam celebris erat portus, quem
Regalẽ appellarunt: nam ubi ingreſſus eſt, adeò flumen ſe ſinuat, obliquatq́
efficiẽs multiplices receſſus, & flexus innumeros, ut alter Mæandrus uidean
tur, nec licet ſis ingreſſus, cognoſcere queas an ſis intra uel extra, quanquã in
oſtio adeò pateat, ut ſit trium liburnicarum capax: ex aduerſa fluminis parte
mons uiſitur conſpicuus, qui impendio uiret, & pręclaris exornatur nemori
bus,

bus. Ibi pſitaci complures, & auitia ferè omne genus exaudiūtur ſuauiſſime alterneq́ concinentia. Hunc portum interfluūt fluuij duo, & dum altius progredimur, nacti ſumus eminentiſsimas quaſdam ædes, quas credidimus regis eſſe eius, quem perſequebamur. Idcirco eò contendimus citato gradu, & ecce occurrūt nobis uiri propè centū, qui habiliſsima habent corpora, quiq́ arcus & ſagittas ferentes, toruo uultu ibāt ad nos, ſubinde uociferātes ſe minime eſſe Canibales, ſed Taynos, id eſt, nobiles, ac patricios: nos uero ſigno pacis edito propius acceſſimus, & quum mutuo colloquio frueremur, protinus fœdus & amicitiā nobiſcū iniere, nec de cætero pauentes, ad nos ueluti ad ſuos cōfidentiſſime ibāt, hos munere multiplici donauimus. At noſtri dū illic agerent, domum menſi ſunt, quę diametrum habebat XXXIII. paſſuū, erat inſtar amphitheatri obrotūda, huic circunquaq́ adiacebāt triginta aliæ minores ædes, in cōtignationibus pro trabibus harundinib. uerſicoloribus utebātur, mira arte textis complicatisq́. Hos patricij noſtri percunctati ſunt de rege Marchione, quem adſeuerarūt petijſſe montes. Huius rei decreuere Admirantem certiorem reddere, & in primis cōflatæ neceſſitudinis cum uiris patricijs. Verum Admirans flagrans perniciali odio in Marchionem ad diuerſas inſulæ partes exploratores expediuerat, qui regē ſi quo modo poſſent corriperent: nā præ cæteris quos miſerat, erant duo ſtrenui iuuenes, Horeda, uidelicet, & Gormalanus animo inuicto, alius alia loca petēs, propè omnem regionē inter ſe partiti ſunt explorandam. Hi ergo dum uarias regiones peragrarent, deuenere ad quædam ſpectatiſsima flumina, quorū alia ab una parte montis defluebant, nōnulla uero ab altera deriuabantur. Is mons eminentiſſime attollebatur, qui aurifero ſabulo cōſpergebatur, & inde aurū effodiunt incolę hoc modo: nam actis ſiniſtris brachijs in præcordia montis egerunt aurum, egeſtumq́ dextra excipiunt manu, dabantq́ noſtris: adſeuerabant etiam uidiſſe grana compluſcula zecare, quæ allata fuere regi Hiſpaniarum, nam granum unum pondus erat unciarum nouem, hoc uidere complures uiri. B

De flumine aurifero, & alijs rebus repertis. CAPVT XCV.

HIs uiſis noſtri condicto ad Admiranē rediere, ut nō recederēt à præſcripto: nam Admirās iuſſerat, ut nil aliud agerēt, quàm explorare regiones nouas, & mox referre earum ſitus & qualitates, nec ipſi pergerent eò inconſulto exercere cōmercia, pro quāto uitam caripēderent ſuam: accepere etiā ab incolis non longe eſſe in montibus regem quendam, quem Gazichium Canobam, ſua lingua appellant, ideſt, dominum domus auri: nam boa domus interpretatur, canum aurum, & Gazichius rex. In hoc etiā flumine inuenere abſolutiſsimos piſces, aquamq́ haud inſuauē. Marchio Sibilius refert apud Canibales populos in menſe Decembri eſſe æquinoctiū, quod ratio ſphæræ nō patitur: addebat etiā inibi aues eodē menſe fœtificare: quum tamen ab eo ſciſcitaremur, quantū eis polus eleuaretur ab oriente, retulit Septentrionē non uideri, ſed mergi ſub arctico polo, & tranſcendiſſe cuſtodes. Verū ut ingenue fatear, nemo inde uenit, cui indubia fides adhiberi poſsit, quoniam ferè omnes expertes erāt literarum, & in primis ſyderalis ſcientię.

Gazichius

Canoba

De oppido ab Admirante condito. CAPVT XCVI.

IGitur is Admirans claſsis præfectus in ſuam & gentis Hiſpanæ memoriā, decreuit urbem erigere: cooptato itaq́ loco, qui Locifrō dicitur, nō longe à portu, & ut bono omine ſuccederent cuncta, auſpicatus eſt à diuinis: nam primo loco eccleſiā dedicauit, cæteraq́ abſoluiſſet, ni tempus appetijſſet patriæ repetendæ, uel ſaltem prout abiēs pollicitus fuerat regi, ipſum de omnibus certiorem facere quamprimum. Expeditis ergo duodecim celocibus, regem protinus de compertis rebus commonefecit. Quum igitur Admirās in inſula Hiſpana adhuc ageret, alij appellant huiuſmodi inſulā Offiram, quā nonnulli eam eſſe adſeuerant, cuius commeminit ſacra uetus hiſtoria libro Regum tertio, quæ patet latitudine graduū quinq́ auſtralium, id eſt, millia

Locifron

Hiſpana

A ria CCCLX, his polus eleuatur XXVII. gradibus: in meridie aũt, prout refe-
rebat, XXII. longitudine uero, id eſt, ab oriente in occidentẽ, patet milliaria
D. CCCLXXX. & hæc inſula ſi forma conſideret, foliũ balani, id eſt, arboris
nucis caſtaneæ ſimillime refert. Statuit propterea Admirans in colle cuiuſdã
montis huius inſulæ urbẽ condere, in umbilico inſulæ ab ea parte, quę Aqui
lonẽ reſpicit, quoniã inibi uiſebatur mõs alius, qui frequẽs eſt nemoribus &
lapidibus aſperatur, necnon calce ſcatet plurima, eam Medi appellant Iſſa- Iſſabella
bellam: ad radices uero montis planicies eſt perquam aprica, longitudine pa
tens milliaria LX. & lata XII. alicubi, perãguſta tamẽ alibi milliaria VI. hæc
interluunt complura flumina, quorum celebrius fere præterluit urbem ad ia
ctum arcus. Hæc igitur flumina adeò ubertim irrigant regionem, ut eam fera
ciſſimam fere omnium rerum, quæ terra parens mittit, effecerint: nam in ha-
rena eorum fluminum iacta ſemina protinus germinant: fecimus huius rei
periculum. iecimus enim ſemina multijugarũ herbarũ, uidelicet, lactucarũ,
naſturtiorum, braſſicæ, & bugloſſę, quæ omnia ſextodecimo die germinaue
re: at pepones, cucumeres, cucurbitæ, trigeſimoſeptimo die ad maturitatem
peruenere: nec, ut ingenue fatear, meliora his comedi unquã. Hæc nouerat
Admirans etiam relatu eorũ, qui ſecũ diuerſabantur, qui & ipſum certiorem
fecere rerum multarũ, & in primis prouinciæ cuiuſdam auriferæ: propterea
miſit illuc e ſuis triginta uiros: regio Cipagora dicitur, auro ſcatet: ubi uero
rediere uiri triginta, retulerunt multa miratu digna, præſertim adſeuerabant
ab eo monte quatuor deriuari flumina, unum ad orientẽ proficiſcebatur, a-
liud uerſus occidentẽ contendebat, alterum in Septentrionẽ, in Auſtrũ alte-
rum citatiſſime fluebant. Inſula quadripartitur, pars quæ uergit in Orientem
dicitur Suma, quæ occidentem reſpicit Atribuinea, quę Aquilonẽ Lachem,
quæ poſtremo meridiem contuetur Naiba dicta eſt ab omnibus.

Quomodo Admirans adiuit auri minas. CAP. XCVII.

B VT reuertar unde ſum digreſſus, Admirans urbem condidit muro præ-
cinctam, & duodecimo Martij illinc ſoluit, ducens ſecũ pedites circiter
quater centum, ac equites nonnullos, pleno gradu contendens eò ubi acce-
perat minas auri eſſe uberrimas meridiem uerſus. Igitur ſuperatis eminen-
tiſſimis montibus uallibusq;, ac traiectis fluminibus limpidiſſimis, tandem
in eam deuenit prouinciam, ubi auſpicatur Cimbaga regio, in cuius patẽtiſ-
ſima planitie decurſus quidam aquarum uiſuntur, quarum harenæ intermi-
ſcentur auro. Igitur Admirãs ingreſſus mediterranea inſulæ ad milliaria fere
LXXII. tantundẽ diſtans ab urbe quam condiderat, peruenit ad ripas cuiuſ-
dam ingentiſſimi fluminis, ubi collis impendio attollitur, eminetq; admodũ,
& ibi arcem erigere decreuit, quò tutius arcana regionis ſcrutari quiret, huic
diui Thomæ nomen inditum eſt. Dum itaq; arcem ædificat, ad eum undiq;
cateruatim homines regionis eius confluebãt, accepturi mercimonia: quorũ
uoto Admirans ſatisfaciens, ab eis aliquid auri petebat qui breui ad eum rur
ſus redeuntes, plurimũ auri comportarunt. Nec id ſilentio inuoluam, granũ
allatum fuiſſe auri, quod pondere onziam excedebat, quæ res effecit, ut gra- Onzia
ni magnitudinẽ admiraremur, ſupra omnem credulitatem, quum præſertim
adieciſſent, ſe adhuc proceriora grana allaturos, quæ aiebant ferre aliam re-
gionem, quæ illinc itinere mediæ diei aberat, eaq; grana inculta in harenis ia
cere adſeuerabãt, uim auri incolis neſcientibus: alij etiam tulere fruſtula auri
dragmarum decem, maioraq; inueniri rurſum adfirmantes. Illò igitur miſit
Admirans e ſuis complures, qui minas auri diligentiſſime explorarent, refer
rentq; protinus: qui euntes plura compererunt, quàm intellexerant, quamq;
unquam autumaſſent. Inter alia admiratu non indigna nemora habent, quæ
omnium aromatum genere ubertim abundant: uerum ea haud legunt, niſi
ubi permutant cum conterminis quæpiam: alij uero cum quibus commercia
exercẽt ſua, uaſa ferũt Samia, catinosq; ligneos, pelues, malluuia, & id genus
cõplura, quibus qui dant aromata prorſus carent. Inuenerũt in menſe Mar-

 tij uuas

tij uuas præmaturas, uerùm agreſtes. Hæc regio licet rupibus & ſaxis aſpere A
tur, ea tamen uiridantes gignit arbores: tota in colorẽ praſinum inclinat, imbres excipit frequẽtiores. Ideo inibi multa flumina decurſusq; auriferi, nam quum imbres deriuantur à montibus, ſecum auri copiam maximam trahunt ad plana arua patentesq; campos, quos interluunt, ut præfecimus, innumera flumina, eadẽq; amœniſſima ac placidiſſima, decurſu haud rapido citatoq;, ſed ſegni ac placido. Hæc loca habitant gentes ignauæ, & ferè penſi nullius: ea gens otiatur plurimum, imò ignauia torpet, algoris admodũ impatiens, & quum nemora habeant bombice referta, eo tamen uti neſciunt.

De mirabilibus compertis ab Admirante. CAP. XCVIII.

EXploratis his locis, ut prefecimus, Admirans rediſt ad arcem Iſſabellam, ubi nonnullos è ſuis dimiſerat: ipſe uero cum liburnicis tribus profectus eſt peregre, nouas etiam quærẽs regiones, & in primis eas quas iam eminus conſpicati fuerant: nam cõtinentem credidit eſſe, licet compertum habuerit inſulam eſſe, quę milliaribus LXX. abeſt ab ea inſula quã appellarunt Hiſpanam, regio Cuba dicitur. Eà præterita iter direximus ad meridiẽ, & inde cœpimus ad occidentem nonnihil flectere: uerùm quanto magis progrediebamur, tanto plus litora extendi uidebantur, terris ſemper fugientibus: ſinuabant enim ſe litora ad meridiem ſemper, receſſu & ambage multiplici, adeò ut quum crederemus contendere in occidentem, ad meridiem tamen indies ferebamur, terris ducentibus, ac multijugis ſinibus: tandem Admirans deuenit ad inſulam, quam inquilini appellant Iamicam: hanc aiunt appellari ab
Lamia coſmographis Lamiam maiorem, quæ magnitudine Trinacriã ſuperat: unicum in umbilico montem habet, qui ſenſim leniterq; ſurgit, ab omni regionis latere paulatim creſcẽs, ut uix conſcendere credas, ut in accliuis ſolet, donec deueneris in medium, tunc ſeſe attollit uertice eminentiſſimo, & tarditatem qua uſus fuerat ſurgendo, eminentia cõpenſat: hæc inſula æque ferax eſt B
ac ulla in maritimis aut mediterraneis, frequens habitatore, eodemq; acerrimo ad quæq; ſubeunda: nam in cõmercijs acri eſt ingenio, adeò ut non difficùlter circumadiacentes populos excedat dexteritate. Eò ubi appulit Admirans ſuos in terram exponere contendebat, uerùm reluctabantur illi, ac pugnatum eſt identidem ſuccumbentibus inſulanis, nõ ſine hominum ſtrage, tamen diſcordias pax eſt conſequuta. Relicta Iamica flante Zephyro, ſeptẽ diebus nec interpolatis, per latus Cubæ nauigauimus, intantũq; ſumus progreſſi, ut crediderimus uel ipſam Cherſoneſum aureã, quæ eſt in ipſo oriẽte, attigiſſe: adeò igitur prouecti eramus in altũ, petentes uarias orbis partes, ut ferè totũ uniuerſum orbẽ metiti fuerimus, & ex uiginti quatuor ſolis horis, ſaltẽ uigeſimã & alteram cõperimus: licet perpeſſi ſimus innumera mala, nomina tamen D.CCC. inſulis indidimus, & ſupra ter mille præteriuimus, ubi multa erãt memoratu digna, præternauigans latera Cubæ. Et paulo ſupra q̃ incœperit nauigare, nactus eſt Admirans portum nauium capacem complurium, ibi ſuos cœpit emittere: qui quum terram applicuiſſent, tantum mapalia inuenere, eaq; uidua omni habitatore: uerùm ibidem conſpexere in uerubus piſces quos ad ignem aſſabant piſcatores: at noſtri piſcibus ueſci toſtis haud dubitarunt reiectis ſerpentibus: qui uiſis Chriſtianis, mox delapſi ſunt in montes, & inde ſpeculabãtur quid ſibi uellent noſtri: à quibus prouocati, piſcatores paulatim cœperunt timorem exuere, annuentibus noſtris, ne pauerent. Quidam igitur audaculus in inferiorem rupẽ deſiliuit, propius accedens, quem compellare cœpit quidã oriundus ex inſula Hiſpana, qui à teneris in Hiſpania apud Admirantem altus & educatus fuerat, cuius lingua parum ab eorum idiomate differt. Hunc itaq; percunctatus eſt, quur fugerẽt, & quænã gens eſſet, quo'ue nomine regio appellaretur: cõtracta igitur neceſſitudine, uiribusq; animi reaſſumptis, dixit eos piſcatores eſſe, qui eò piſcatũ conceſſerant rege iubẽte, qui alij regi cœnã parabat pontificiã opiparamq;: addidit etiam pergratũ habuiſſe plurimũ, quòd ſerpentes minime comediſſent,

A ſent,quandoquidē hi,ut affirmabant,regi ueluti delicatiores epulæ adſerua-bantur:quibus auditis Admirans,eos miſſos fecit: nam iam habebat ſatis cō pertū regionis mores: propterea iter ſuum uerſus occidentē perſequebatur. & dum regionem percurrit ad occidentē,eam nactus eſt feraciſſimam, refer tamq; habitatoribus domeſticis: qui mox conſpectis noſtris ad litus deſcen-debant panes ferentes,quibus ipſi utuntur:tulere etiam cucurbitas plenas a-qua, noſq; ueluti amicos hoſpites inuitabant cordate: nos uero paulo ultra progreſſi,uidimus innumeras inſulas, quæ primo cōſpectu cultæ uidebātur eximie,uirentibus plenæ arboribus,& in primis ab ea parte quæ continentē reſpicit: dum latera percurrūt,deuenere ad oſtium fluminis cuiuſdam,cuius latices adeo feruēt,ut in eis diutius manum immergere nequeas ferueſcenti-bus aquis:rurſus progredietes cōperere piſcatores quoſdā,qui in cymbis, id eſt,in caua arbore piſcabant, qui piſcē rudentibus adligauerant naui, eumq; poſt ſe trahebāt:eius forma eſt nobis incognita,& niſi gradiuſculū caput ha beret,inſtar anguillæ formaretur,capite geſtat pelliculā quandam, quæ ſimi litudinē habet crumenæ alicuius: quū uero piſces uel teſtudines emerſerint ſupra aquam, mox is piſcis ſolutus dimittitur ad eos,qui telo acrior ac omni uolucre ocyor,condicto uibrat pellē,quā diximus marſupiū referre aliquod, piſces corripit,ac retinet ſua pelle implicitos,nec prius prædā dimittit,q̃ ae-rē ſenſerit,cuius eſt impatiēs admodū:tunc uincto rurſus piſce, prædā legūt: nā nobis adſtantibus cepere calandras IIII. prægrādes, quibus nos donarūt amice,eaſq; in cibatu ſuauiſſimo habuimus. His uiſis,percunctati ſumus pi-ſcatores an latus huiuſmodi longius adhuc protēderetur, & quantū in occi-dentē extenderetur.Reſpondēre latus huiuſmodi finē habere nullū.Illinc igi tur ſoluentes,progrediebantur à latere ſemper,litus percurrētes: hi inter na-uigandum innumeras gentes cōſpexere. Non longe uero à terra huiuſmodi quę nunquam terminatur,uiſitur inſula, ibi mortaliū uidere neminem, nam

Mira piſcandi ratio

B ſi qui erant in ea,fuga pernici ſibi conſuluerant. At canū inibi copia ingens conſpecta eſt minime latrantiū,licet toruo eſſent aſpectu. Anſeres etiam ana teſq; inſulæ inerrabant multiplices. Præternauigantes itaq; latera,Cubæ de-uenimus ad quaſdam anguſtias,ubi gurgites ac breuia prope erant infinita: & ibi mare undabundum ſpumas efferueſcebat indignabundum admodū: ſæuitq; mare hoc modo itinere milliariū XL. aquis albicantibus, nō aliter q̃ ſi polline conſperſum fuiſſet. Superatis his gurgitibus, prouecti ad milliaria octoginta,eminentiorem comperimus montem,& tunc lixas emiſimus, qui aquā ferrent lignaq;.Eo etiā cōceſſit arquita quidā,qui quū inerraret inſulæ, & in nemus condenſum perueniſſet,arboreſq; admiraretur, huic mox à ter-go affuit uir grandiuſculus,toga indutus alba:ſagittarius credidit primo cō-ſpectu religioſum quendam fuiſſe,quē in claſſe habebāt. uerū ubi compertū habuit alium eſſe,actutū alij duo uiri eiuſdem habitus & ſtaturæ apparuere, poſtq; eos ſupra triginta alios uidit,quibus conſpectis,mox fugā cepit:at illi ſequebātur,manibus annuētes ne paueret,ne ue fugeret. Sagittarius uero q̃ citius quiuit claſſem repetijt, cuncta quæ uiderat denarrans Admiranti præ-fecto,qui ubi hæc accepit,protinus emiſit multos,qui tenentes uaria itinera, prope totam inſulam explorauerunt.Erant ibi arbores multijugæ,aliæ fere-bant aromata,uiolas aliæ. Percurrētes itaq; Cubæ latera,uarias nationes na-cti ſunt,quorum linguam etiam incolæ Hiſpanæ inſulæ, qui Admirātem ul-tro ſequebantur,minime callebant: & dum progredimur,magis ac magis ſe ſinuabant litora, modo Notho, modo Affrico flantibus, quibus ipſi impulſi aliquando ferebamur prope in ſiccum,adeo mare inſulis eſt implicitū com-pluribus,naues fere peſſundabantur nimia onuſtæ aqua,quam & madidum cœlum,& refluxus pelagi corrogauerant:quare operępretiū fuit referre gra dum,& domum redire eodem itinere quo uenerant: neq; quempiam paue-bant,quin potius ſperabant ubiq; & amice & honorifice recipi:quandoqui-dem neminem læſerant dum irent,uerum fere omnibus morem geſſerant.

 Quo-

Quomodo Admirans inſulas reddidit uectigales. A

CAPVT XCIX.

QVum itaq; rediſſet ad Hiſpanam inſulam, ubi abiens complures Hiſpanos patricios loco præſidij dimiſerat, comperit Margaritũ uirum ſtrenuum illinc abiuiſſe, qui prope iratus patriciorum magna concomitatus caterua patriam repetebat: quæ ubi comperta habuit, hominem illico inducũt, ut & ipſe patriam reuiſat, ratus ne delatus regi, principis indignationem incurreret: domum tamen contendebat ſub uelamento conſequendæ annonę, & renouandi præſidij, licet, ut præfecimus, alia ſubeſſet cauſſa: non prius tamen abiuit, quàm ſibi reges aliquos reconciliauerit, qui ſuccenſuerãt Hiſpanis ob prædas, & latrocinia illata ab eis, abſente Admirante: uerùm coram ipſis regibus, quorum conſpectum, ut par fuerat, minime erubuerant. Primo loco igitur ſibi reconciliauit regem Guarionenſium, & cum eo neceſſitudinem contraxit arctiſſimam, deſponſata ſorore uni ex inſulanis, quem prius inter ſuos adnumerauerat, & habito interprete, citato gradu contendit ad id oppidum quod condiderat, nomenq; diui Thomæ indiderat. Hoc itaq; reperit à rege quodam obſideri, & parum abfuit quin deditionem fecerit, quoniã iam triginta diebus continuis obſidebatur nemine auxiliante. Liberato itaque ab obſidione oppido, regem cepit, qui bellum nõ prouocatus intulerat, applicueratq; animum, ut pergeret reliquos profligare reges: uerùm ubi intellexit incolas ob caritatẽ annonæ fame laborare, quæ iam innumeros conſumpſerat populos, cauſa famis huius reijciebatur in Chriſtianos, qui eruerant fere omnes radices, quibus ipſi panẽ conficiebant Barbari. Statuit itaq; Admirans regredi, hęc meditantem præfectum mox commeatus regis Guarionexij largiter iuuere: nam regio eius nondum famem paſſa fuerat. Reuocato igitur ab incœpto itinere præfecto, ut tutius regio coleretur ab Hiſpanis, decreuit arcẽ erigere alteram, nõ longe à ſancto Thoma oppido in monte eminentiſſimo, arcem de nomine Conceptionis nũcupauit. Vbi uero incolæ compertum habuere hæſiſſe cordi Chriſtianis, ut regione diutius potirentur, legatos undequaq; mittunt, qui præfectum orent exorentq;, ut ſuos frenet, nec ut ab eis ea patiantur, quæ uix ab hoſtibus expectaſſent: nam, ut aiebant, ſub prætextu quærendi auri, mala innumera inferebant, & fere totã deuaſtabant regionem: adiecereq; ad hæc legati, ſe malle pendere uectigal, quàm his aſſiduo uexari incurſionibus, & quiete frui poſſe nulla. Conuenit itaq; inter eos, ut regi Chriſtiano uectigal ſoluerent hac lege, ut incolæ montium Cibanorum ſingulo trimeſtri (tres lunas appellant ipſi) auri quædam pondera ad urbem ipſam conueherent: qui uero aurum non haberent, penderent aromata & cotonum. B

De regibus qui ob malefacta Hiſpanorum deſciuere à Chriſtianis.

CAPVT C.

IGitur dicti reges fame compulſi polliciti fuerãt uectigal ſoluere Hiſpanis, quoniam deficientibus radicibus, quę illis loco ſiliginis ac tritici ſuccedũt, panem ſufficere nequibant, niſi intolerabili labore fere nemora omnia peragrarent: tamen nõnulli fidem datam ſeruarunt inconcuſſam præſcripto tempore, & ubi ſolidum præſtare non poterant, excuſabant pauperiem, promittentes ſe duplum ſoluturos, quum ad meliorem fortunam deueniſſent, nam uictu deducto, uix habebant quod ſoluerent. Sub idem fere tempus qui aurum è terra egerunt, inuenerunt auri granum pondere unciarum uiginti, in regno non procul diſtante à litore maris. Itaq; loco miraculi granum huiuſmodi allatum eſt Hiſpaniarum regibus inuictiſſimis, idq; complures uidere. Sunt ibi etiam nemora quæ ferunt complura miratu non indigna, & in primis lignum ibi uiſitur, quod appellant ſandalium. Verùm ea argutulus aliquis forte illi intempeſtiue obijciet, quur celoces onuſtas eo ligno in Hiſpanias miſerit, & non auro: quum illius relatu compertum habeant inſulas huiuſmodi auro ſcatere plurimo. Quę obiecta nõ difficulter diluere poteſt hoc

reſponſo,

A reſponſo, quòd licet ea regio uideatur abundare auro, ſi noſtris çonferatur, non tamen tanta eſt copia eius, ut onerari poſſint naues, quum præſertim illud non ſine magnis laboribus erui poſſet è corde terræ, languentibus etiam uiris, quos ſecũ ductitabat, qui otio & laſciuiæ uacabant, adeò ut quæq; deformarent tanto parta ſudore, deſidiæ ac uoluptati ſupra quàm poſſim ſcribere addicti: quippe qui uel ipſum præfectum moribus cõtrarium perniciali odio perſequebãtur, effeceruntq; ſuis moribus, ut Barbari, qui ſuapte natura exleges ſunt & infrenes, magis ac magis efferarentur, proſilirentq; degenerantes ab omni probata uita, perinde ut uſq; in hanc diem expenſæ ſuperent lucra: tamen hoc anno qui milleſimus & quingenteſimus primus eſt, bimeſtri legerũt ſupra duodecim mille libras auri, libra uero penſatur uncijs octo. Lucrati ſunt etiam alia complura, quorũ mentio fiet in ſequentibus, ſuperis fauentibus. Et ne digrediamur à propoſito, id noueritis, eo anno tantam uim uentorum fuiſſe, ut illic arbores prope eradicauerit omnes, easq; in ſublime iaciebat, ut uiderentur cœlũ ipſum cõtingere: inuertit etiam tres liburnicas Columbi, quæ erant in portu, adeoq; mare inundauit, ut ſupra menſurã brachij totã irrigauerit inſulam. Huius igitur diluuij cauſam barbari reijciebant in Chriſtianos ob piacula & ſcelera, quæ patrauerant, quiq; interturbauerãt eorum quietem: adijciebantq; neminẽ eſſe tam longæuum, qui meminiſſet tantæ tempeſtatis, quæ nec ſimilem uiſa eſt, nec habere ſequentem. Itaq; Admirans, ubi portum applicuit, protinus iuſſit fabris lignarijs, quos optimos ſecum habebat, ut celoces duas fabricarent.

De arce extructa apud minam auri. CAP. CI.

INterea Bartholomæum germanum ſuum, quem iam inſulis præfecerat, cum nõnullis expeditis copijs ad effodiendum aurum miſit: nam hi quos ſecum trahebat milites, eruendi aurum metallorumq; probe nouerant artes. Diſtãt hi mõtes unde egeritur aurũ, ab Iſſabella inſula leucis ferè LX. interq;
B alia eos monuit, ut diligentius loca explorarent. Igitur dictus Bartholomeus profectus eſt imperator: ſiue, ut aiunt, ipſi Andelantadus, cõperitq; uaſtiſſimas foueas, ac ſpecus altiſſimos, eoſdẽq; uetuſtiſſimos: unde adſeuerãt Salomonem ſuos theſauros eruiſſe, ut eſt in diuina ueteriq; hiſtoria: artifices qui aurifodinas erant exploraturi, cœperũt terram egerere, & iam ſuperficiẽ telluris eruerant, quum mox compertum habuerunt aurifodinam huiuſmodi protendi nimiũ ultra milliaria XVI. in eaq; tantũ auri effodi poſſe rati ſunt, ut quilibet artificũ ſingulo die uncias tres eruere non difficulter poſſet. Cuius rei illico Bartholomæus certiorẽ fecit Admirantem: qui ubi hęc accepit, decreuit rurſus in Hiſpaniam redire: uerũ prius non abiuit, quàm inſulæ fratrem ſuum præfecerit, & illinc ſoluit ingrediente Martio, M.CCCCXCV. patriam repetens. Interea Bartholomæus ut monitis fratris audiret, arcẽ condidit, quam appellauit Auream: quoniam dum conderent eam, inuenta eſt harena auro mixta: trimeſtri abſoluit opus: cœperat uaria inſtrumenta auri eruẽdi fabricare, uerũ fame graſſante nequiuit perficere. Soluit igitur inde, dimiſſo præſidio uirorum decem, qui arcem cuſtodirent, prouiſo ne fame laborarent, dimiſſo cane ſagace, qui cuniculos uenaretur. Itaq; illinc abiẽs, deuenit ad inſulã Cõceptionis eo menſe, quo Guarionexius & Nanicantexius uectigal pendere tenebantur: & tributis exactis ab his duobus regibus, prouiſoq; de annona, quæ ſufficeret itineri pro ſe ſuiſq;, qui CCCC. erant, uentis uela dedit Hiſpaniam uerſus.

De commeatibus miſſis à rege Hiſpaniarum, deq; eius præcepto.
CAPVT CII.

IGitur circiter initiũ menſis Iulij celoces tres onuſtæ ferè omni genere commeatuũ applicuerunt inſulas, ubi noſtri fame laborabant: uehebant enim uinũ, oleum, carnes aprugnas, bubulasq; ſalitas, necnõ inſitia, & farcimina, & id genus alia complura, quæ mox partiti ſunt ſingulis, ut unuſquiſq; ſuam haberet portionem. Erogatis igitur commeatibus, regia promunt mandata, uideli-

uidelicet, regem iubere ut eas inſulas colant, quæ meridiem reſpiciunt, ubi aurum egeritur, omnesq; inſulæ accolas & reges, quorum inſidijs noſtri occubuerant, in Hiſpaniam tranſmittant. Quare ut regio obſequerentur mandato, mox corripuere CCC. uiros, regesq; eorũ, & in Hiſpaniam miſere: deinde colere cœperunt eam inſulæ partem, quæ reſpicit meridiem, & ibi in colle eminentiſſimo arcem conſtruunt, non longe à portu celeberrimo, arcem appellant diui Dominici, quoniam die dominico eò peruenerunt: portum prædictum interluit eximiũ flumen, quod innumeris piſcibus ſcatet, quodq; nauigantes uehit placido alueo, prope ipſam arcem ad duodecimũ lapidem. In arce uero Iſſabellæ ualetudinarij milites cauſarijq; dimiſſi ſunt, necnon fabri lignarij nonnulli, qui celoces duas fabricarent: cæteri uero contenderũt ad arcem diui Dominici: qua erecta, illi præfecit uiros uiginti. Et ſoluens illinc, uerſus occidentem profectus eſt.

Quomodo Columbus comperit ſuos perijſſe.

CAPVT CIII.

IGitur inter nauigandum deuenit ad flumen Naybæ, quod ab memorata abeſt inſula milliaria ferè centum & uiginti, deriuaturq; ab montibus Cibanis, qui meridiem reſpiciunt. Flumine traiecto, nonnullos præmiſit exploratum regiones quaſdam uerſus Auſtrum, ubi ingentiſſima ſandalij nemora conſpiciebantur. Exciderunt itaque huiuſmodi ſandalij ſtruem maximam, eamq; depoſuerunt apud quoſdam tamdiu, donec redirent, & ſuis liburnicis aſportarent. Dum igitur præfectus latus dextrum percurreret, non longe ab Nayba flumine, inuenerunt regem quendam præpotentem, qui illis populis bellum inferebat, ubi prædicta nemora uiſebantur, decreueratq; prius à bello haud deſiſtere, quàm ſuæ feciſſet ditionis. Huius uero regis regnum eſt in cornu cuiuſdam inſulæ ad occidentem, Saragna dicitur, & diſtat à Nayba flumine leucis triginta: regio aſperatur montibus, regiq; huic circũadiacentes reges tributa pendunt parentq;, ut principi ſupremo. At præfectus noſter alloquutus eſt regem huiuſmodi, perſuaſitq; ut ſponte uectigalis fieret, à quo non difficulter impetrauit, ut annis ſingulis tributa pendens, cotonum & canabim mitteret, & alia nonnulla, quibus ea regio abundat: aurum uero ibi non naſcitur. Itaque rebus pacatis compoſitisq;, concordes unà regem adeunt, à quo honorificentiſſime excepti ſunt, effuſa omni plebe, quæ illis occurrit hilaris admodum & iucunda. Inter cætera hoc genus ludicri in gratiã præfecti actum eſt. Primo aduentu occurrerunt adoleſcentulæ triginta, quæ tantummodo pudorem cooperuerant panno cotoneo ſuo more, cætera nudæ: hunc morem ſeruant pediſſequæ coſmetæ: at heræ nudæ prorſus incedunt. Igitur prædictæ ramos oliuarum manibus geſtabant, & ubi appropinquabant præfecto, in ſignum fœderis pacisq;, illi ramos porrigebant: capillos uero promiſerant per humeros, uittata fronte ambulantes: colos ijs erat cyaneus, id eſt, nigricans uiridis: uerum pulcherrimæ ſunt, ſi omnem corporis habitudinem ſpectaueris, quod profecto his erat habiliſſimum ſymmetricumq;. Poſtquam uero his iocis exceptus eſt, diſpoſitis lectis diſcubitorijs, cœna paratur opipera. Demum itur cubitum apparatu ſane regio. Poſtridie uero eunt in domum quandam patentem, quæ theatrum referebat, & ibi ludicra exercuere compluſcula, ut ſunt tripudia & alia id genus. Poſt hæc duæ hominum acies comparuere, hinc & hinc atrox prælium cõmittentes: nam adeò acerrime digladiabantur, ut hoſtes uiderentur, & utrinque ceciderunt multi: pluresq; occubuiſſent, niſi rex annuiſſet, ut temperarent à manibus. Arma erant tela, arcus, & ſagittæ.

Quomodo reges qui deſciuerant rurſus ſuccumbunt.

CAPVT CIIII.

ILlinc itaq; tertio die ſoluit, & rurſus Iſſabellam inſulam uiſit, ubi comperit ſuos uita functos: nam ferè ducenti occubuerant uarijs affecti ægritudinibus: quæ res adeò Columbũ mœſticia ac dolore affecit, ut propè de expeditione

A tione deſperauerit: & id in primis hominem angebat, quod uidelicet liburni-
cæ Hiſpanæ uehentes annonam apparebant nullæ, & iampridem caritate
commeatuum premebantur: tandem decreuere ægros partiri per loca mari
adiacentia, inter Iſſabellam & ſanctum Dominicũ, ſecus iter, quod inter Au-
ſtrum & Aquilonẽ uiſitur, & ibi cœperunt condere noua oppida, & primo
longe ab Iſſabella, milliaria fere XXXVI. arcem Spei conſtruunt. Poſt eam
ad milliaria prope XXIIII. arcem erigunt diuæ Catharinæ. Ab ea uero ad
milliaria fere XX. arcem condunt diui Iacobi. Poſt hanc aũt ædificant arcẽ
Conceptionis. Interq; eam & diui Dominici erecta eſt alia, quam Bonũ an-
num nuncupauerũt de nomine Fundini regis. Collocatis itaq; ægris in me-
moratis arcibus, ipſe ad oppidũ diui Dominici contendit, & illic e regis ue-
ctigalibus accipit tributa. Dumq; diutius inibi immoratur, Hiſpanis uitam
ducentibus per mille latrocinia, ac rapinas, complures reges deſciuere, con-
ſpiraruntq; fere omnes in Hiſpanos: & quũ quadam die conueniſſent, para-
turi expeditionẽ in noſtros, Guarionexium præficiunt exercitui, qui nume-
rum quindecim millium hominum excedebat. Verum præfectus noſter, ubi
de hac re certior factus eſt, mox eos diligentia & ſolicitudine præuenit, cœ-
pitq; ad unum omnes profligare, ueluti manum tumultuariam, nõ tamen ſi-
ne magno ſudore ac labore, ac magnis periculis, utpote qui cum Barbaris
præliabamur. Monet Admirans, ut his omiſſis ad eum redeamus.

*De nouis inſulis, & gente multiplici compertis ab Admirante Co-
lumbo.* CAPVT CV.

ADmirans itaq; Columbus die XXVIII. Maij, M.CCCCXCVIII. ſol-
uit à Barameda oppido non longe à Cades cum liburnicis octo onuſtis
iter agens uerſus inſulas Fortunatas, prout conſueuerat. Verùm per id tem-
pus uiſum eſt conducere plurimum, ſi illàc iter faceret ob nonnullos piratas,
qui tunc mare infeſtabãt. Illinc uero ad Mederæ inſulas cõtendit, & ibi claſ-
B ſem partitus eſt bifariam: nam quinq; naues ad inſulã, quæ dicitur Hiſpana,
direxit, reliquas uero ſecum retinẽs, uerſus meridiẽ pergit, deſtinans animo
uelle lineam æquinoctialem tandem aliquando ſuperare, & inde ad occiden
tẽ uergere, ut fere omnia ſcrutaretur, ea in primis, quæ Chriſtianis fuere ha-
ctenus inacceſſa incognitaq;. Is enim erat uir alto animo celſoq;, nec niſi ma-
gnifica aggrediebatur, & tandem peruenit ad Caput uiride. Indeq; ſoluens
flante Auſtro maria ſulcabat, & quum in altum prouectus eſſet ad milliaria
fere CCCCLXXX. in quandã deuenit regionẽ, ubi adeò ſol torrebat omnia,
ut prope ipſa claſſis conflagraret, uiriq; omnes æſtu magno quaſi animã ex-
halabant: nam impellente calore dolia complura crepuere, effuſumq; eſt ui-
num oleumq; ſimul, quũ id eis uſu eueniſſet in exortu caniculæ, quo confla-
grant prope omnia. In his itaq; caloribus per octo dies uerſati ſunt, non ſine
uitę diſcrimine: pœnituit eos ſępenumero has partes adiuiſſe. Tranſactis au
tem octo diebus, flante uẽto Fauonio, iter uertũt ad occiedentẽ, rati clemen-
tius cœlum nanciſci poſſe, & accepto in puppi uento, citatiſſime cõtendunt,
indies clementius cœlum ſalubrioremq; aerem nacti: nam tertia die poſtq; il
linc abiuerant, compererunt tantam temperiem aeris, ut ſi priori conferatur,
hæc ſit prorſus felix & fauſta. Vltima uero Iulij e ſpecula eminentiori noſtrũ
quiſpiam eminus tellurẽ conſpexit, id eſt, montes editiſſimos: quæ res tanto
nos aſperſit gaudio, ut prope geſtiremus, exiliremusq;: quandoquidem uſq;
ad id tempus nos noſtræ uitæ tædebat plurimum: nam deficiebant commea
tus fere omnes, calore dolia crepuerãt, & uitã prope deſponderamus, ut uſu-
uenit aliquando à morte parum diſtantibus: tandem aliquando ſuperis fa-
uentibus, terræ appropinquamus, uerùm non appulimus ob breuia quædã,
quæ mare procelloſum reddunt, faciuntq; ne ad litus tuto accedas, tamẽ co-
gnouere terrã cultam eſſe, & habitari frequentiſſime: nam e claſſe conſpecta
bant locorum amœnitatem, prata præſertim uirẽtia, inq; eis innumeros flo-
res, qui ſuauitatem fragrabant inenarrabilem, ut uel ad ipſam claſſem mirus

odor peruenerit. Illinc ſoluentes ad XX. milliaria portum nanciſcũtur abſq; A
flumine, alioquin optimum: propterea inibi haud immorati, ultra progrediuntur, & mox alium comperiunt portum ſtationemq; peropportunam: eò itaq; proficiſcuntur ocyſſime, ut aquæ nonnihil haurirent: portum appellãt Charanæ, Cuſpidem accolæ: prope portum nullæ erant domus, uerum animalium cõplurium innumera ueſtigia. Poſtridie uero eminus conſpeximus caneã citatiſſime aduentantẽ, id eſt, apud eos cymbę genus: in eaq; XXIIII. iuuenes ſagittis propè onuſti, geſtantes clypeos, pudore tantũ cooperto, cætera nudi: nam pudibunda inumbrauerant bombycino panno, capillumq; admodum promiſſum habebant. Hos ubi Admirans conſpexit, nutu & ſignis quomodocũq; quibat, inuitat prouocatq; ad mutua colloquia. Illi uero quanto magis accerſebantur, tanto minus nobis fidebant, ueriti ſemper ne fraus ſubeſſet quæpiam. Paulatim diſcedentes à cõſpectu noſtro, & ſubinde poſt terga reſpicientes, demirabantur ritus noſtros, formam corporũ hactenus eis inuiſam incompertamq;. Videns itaque Admirans minime allicere poſſe hos uiros nutibus neq; inclamationibus, decreuit eorũ feritatem lenire melodia aut concentu aliquo. Mandat propterea exiſtẽtibus in ſpecula eminentiore, ut muſicã multijugam excitẽt, choraules, uidelicet, & tibicines, ac id genus alios moneant, ut concentum efficiant non mediocrem, quo allecti barbari propius accedant. Hi uero ubi audiuere conſtrepẽtes tibias, rati ſunt belli ſignum eſſe, ueluti ſi ad arma conclamatum foret, expediunt arcus ſagittasq; bello ſe præparantes: & quoniam mirum in modum fidunt ſuæ pernicitati, condicto deſerta maiore canea, cymbam minorem ingrediuntur, ut fuga ſibi conſulerent ui remorũ adiuti: tamen tantũ eis appropinquauimus, ut quidam è noſtris iecerit in eorũ cymbam prætextam & birretum: quo facto conuenit inter eos, ut litus appellẽtes mutuo fruerentur colloquio. Dum igitur præfectus it ad Admirantem, impetraturus commeatum egrediendi claſſem, illi rati rurſus ne ſibi imponeretur, effuſiſſime fugerunt. Igitur nihil B
aliud de populis huiuſmodi cõperti habuimus. Et poſt hæc illinc abiuimus, & non longe prouecti, deuenimus ad profluentem quendam adeò rapidiſſimũ, ut Admirans, qui à puero aſſueuit mari, confeſſus ſit ingenue ſe non tantundem pauiſſe, formidauiſſeq;: nam deriuabatur is profluens ab oriẽte, petens occidentem gradu citatiſſimo. Eo itaq; propè ſuperato, paulũ progreſſi, deuenimus ad quoddam oſtium, quod uidebatur ad portum quempiam nauigantes admittere, eoq; proficiſcebatur profluens, interq; oſtium & alium profluentem ſinus eſt ad potandum ſuauiſſimus, unde aquæ plurimum hauſimus: poſt quem aiunt ſemper aquas ſuas ad leucas uiginti ſex inueniſſe, & quanto magis appropinquabant occidenti, tanto plus ubertatis ſuauitatisq; aquarum nacti ſunt. Deinde deueniunt ad montes quoſdã eminentiſſimos, & eò accedentes uidere prædia culta admodum: uerùm hominibus domibusq; uacabat regio, & ab alio latere montis occidentẽ uerſus uiſitur planicies maxima, exploratumq; habuere regionẽ nuncupari Pariam, eſſeq; pergrandẽ, nec raro habitatore. Inibi igitur pilotas accipiunt itineris duces quatuor, quorũ ducatu una die ferè prætervecti ſunt inſulam, cuius amœnitate allecti terræ magis apropinquant, & inſulam explorantes inuenerunt frequentiorem hominum numerum quàm unquã alibi nacti fuiſſent, & in primis reges qui Cachi dicuntur, quiq; continuo ad Admirantem legatos mittunt, ſe ſuaq; ultro offerentes, enixe deprecantes eum, ut continentem attingens, frui ſuis bonis pro arbitratu non dedignetur: uerùm Admirans his minime aſſenſus eſt. Illi uero ut hominem ſibi demererentur, poſtridie innumeras cymbas exornari iubent, quibus patricij primoresque uecti faſtu non mediocri ad Admirantem contenderent, torquibus aureis baccisq;, ac armillis decentiſſime honeſtati inſignitiq;. Hos noſtri incipiũt percunctari amice, unde tantum auri eruerint, & ubi margaritas legant: at illi illico reſpondent nutu, uniones reperiri in harenis maris ſibi contermini: ſignificantes rurſus

Cachi

nutibus

A nutibus uim maximam baccarum inueniri inibi: uerùm uix eſſe apud eos in pretio, utpote qui ferè nihili eas pendũt. Has igitur tãtas opes ſubinde oſtentantes noſtris offerebant, modo nõnihil illic cõmorarentur. Verùm quoniã triticum claſſis fatiſcere incipiebat, uiſum eſt cõducibilius, ſi hæc mercimonia in aliud tempus dilata forent: mittunt tamen è ſuis nõnullos, qui terram perquam diligenter explorent, mores ac ritus accolarum, necnon ſitum regionis. Profecti ſunt itaq; eò è noſtris quidam, qui ab eis honorificentiſſimè ſunt excepti, & quidẽ honorificentius quàm unquam autumaſſent: nam ad eos ſalutatũ accurrebant accolæ certatim cateruatimq;, non ſecus quàm ſi uiſum irent numen quodpiam: eos itaq; primo duo patricij excipiũt pater & filius, ſuoq; more conſalutant, & mox conſalutatos ad domũ inſtar theatri factam ducunt. Ante eam autem platea conſpicitur grandis admodum, & eò allatæ ſunt ſellæ cõplures, fabrefactę ex ligno nigricante, & quidẽ faberrime. Conſederũt ergo omnes, & illico erupit adoleſcentũ caterua, ferẽs fructus omnẽ genus uberrimos nobis prorſus incognitos. Poſthęc œnophori ſubſequũtur uina electiſſima propinantes, quũ fulua, tum etiam rubicãtia: neq; id uinum expreſſum uuis aut racemis erat, uerùm ex fructibus bacciſq; multijugis eiſdemq; ſuauiſſimis: uitem non habent uiniferam. Vbi itaq; cõmeſſati ſunt apud ſenem, in nati iuuenis mox diuertunt ædes, ubi cõplures uiſebantur mulieres adoleſcentulæ formoſæq; admodum, quæ bombicino panno uerſicolori coopertis tantum pudibundis, cætera ſunt nudæ, & hæ hominũ conuentus refugiunt, ſolitariã uitã degentes. Hos igitur uiros cœpere noſtri percunctari, unde tantum auri eruerẽt. At hi quibus pro ſermone nutus erat, innuebant id è montibus quibuſdã egeſtũ eſſe, nec tutò nos eò per id tempus proficiſci poſſe: quandoquidem prout colligere potuimus ex eorum nutibus, aut ibi ſunt fera quædã animalia, aut anthropophagi Canibali, qui mõtes obſeruant infenſi: id nobis permoleſtum fuit, nam alter alterũ haud intelligebat.

B *De reditu Admirantis ad inſulam Hiſpanam.* CAP. CVI.

Itaq; noſtri illic immorati ſunt ferè uſq; ad meridiẽ, tempus nõ colloquijs, ſed nutibus terentes: tandem ualedicto eis illinc abeunt non indonati, nam propè quiſq; illorum donatus fuit baccarum torque non contemnendo. Hos igitur Admirans ſaluos excipit in claſſem, uelaq; uentis dedit ocyſſime: nam triticum, ut præfecimus, nõ patiebatur moras ulteriores: hærebat tamẽ cordi eò rurſus redire. Progredientes igitur indies minus profunditatis comperiunt, adeò ut uix mare capax eſſet liburnicarum aquis deficientibus: propterea uiſum eſt expedire plurimum, ſi præmitteretur celox quæpiam, quæ contis uada exploraret, & ſubſequenti claſſi iter prępararet. Dum ergo diebus compluſculis cunctantur, pauideq; maria ſulcãt huiuſmodi, rati eſſe inſulam ſecus quam adnauigabant, ut demum eam circumuecti Aquilone flante, uergerent ad Hiſpanam inſulam. Igitur inter nauigandum deueniunt ad quoddam flumen, cuius altitudo menſuram triginta cubitorũ excedebat: latitudo autẽ prope immenſa credebatur, adeò ut ſupra leucas XX. pateret: inter meridiem & occidentẽ decurrit, licet adeò ſinuet, ut ad meridiem inclinare magis uideatur: mare illic implicatũ herbis, perinde ut uix ſulcari queat nauibus fluitantibus ſeminibus herbarum inſtar lenticularum. Ibi refert Admirans cœlũ eſſe uſquequaq; clemens ſaluberrimumq;, & ferè toto anno pars noctibus dies eſſe, ut fit ſub ipſo æquatore: ubi itaq; animaduertit ſinum eſſe implicitũ, & uix exitum habere, præſertim uerſus Aquilonem, ut ad inſulam Hiſpanam remearet, naues uertendo, facit ut prora puppim cõſequatur, ordine præpoſtero, eà igitur agens, quà ingreſſus fuerat: & herbas frequẽtiores tandem euaſit, dirigens greſſus ad Aquilonẽ: non deſunt qui affirment eam tellurem continentẽ Indiæ eſſe: utcunq; fuerit, id Admirantem latuit, qui terræ exitum nuſquam nactus eſt: propterea gradu relato, fauentibus ſuperis, uerſus Aquilonem nauigans, tandem aliquando ad inſulam Hiſpanam deuenit uigeſimo octauo Auguſti, M.CCCCXCVIII. prout inſtituerat.

De

De diſcordijs repertis in inſula Hiſpana. CAP. CVII. A

VBi igitur Admirans appulit inſulam Hiſpanam, nactus eſt ferè cuncta
conſuſa, & in primis comperit Orlandum quendam alumnum ſuum de-
ſciuiſſe, qui aſylum improbis omnibus aperuerat. Hunc igitur admirans to-
tis conatibus nixus eſt ſibi reconciliare: uerùm is nedum recõciliari uoluit,
ſed & regi ſereniſſimo grauiter de Admirante conqueſtus eſt literis quibuſ-
dam, huius ferè tenoris: Nouerit V. regia M. nos iampridem paſſos fuiſſe ab
Admirante, Bartholomæoq; fratribus, quæ ab impijſſimis hoſtibus nuſquã
expectauiſſet quiſpiam, nam præter illud quòd ſunt omnibus ſceleribus ad-
dicti, uacantq; omni honeſtate. Id plus etiam habent, quod uiri truculentiſſi-
mi, pro re quaq; minima ueluti uitæ neciſq; noſtræ poteſtatem habentes, in
homines ſæuiunt atrociſſime, & nullus eſt innocentiæ tutus locus, eis eſt im
pune occidiſſe hominẽ: uiri ſunt & iniuſti, & arrogantes, inuidiq; plurimũ,
& ambiunt ſupra modùm quę ſibi haudquaquã conueniunt. Propterea rex
ſereniſſime, quum in nos graſſarentur ueluti in pecudes, ab eis deſciuimus,
quoniam nimium ſunt ſanguinis humani appetentes, & ueſtrum imperium
ſubuertere cõtendunt, nihil relinquentes intentatum, ut inſula potiri queant
aliquando: & hoc erit uobis non obſcurum argumentum, quòd ubi effodien
dum eſt aurum, emendum'ue, neminem ad aurifodinas admittũt præter ſuos
complices & alumnos, quos habent ſuorum ſcelerum conſiliarios. At Admi
rans in hanc ferè ſententiam regi ſcribit: Rex ſereniſſime, ne uos horum ui-
rorum ſceleſtorũ impura natura lateat, uobis teſtatiſſimum fiet, hos hic iura
omnia diuina pariter & humana contempſiſſe: uitam nanq; agunt impuriſ-
ſimam, per cędes, ſtupra, ac rapinas ſe exercentes: qui ueriti ne horum inter-
dum pœnas luerent, deſciuerunt ab imperio regio, uoluptati, deſidiæ, ac libi
dini ſupra ꝗ ſcribere poſſim, dediti: qui ubi laxiori otio proſiliunt, corpora
exercent inter humanas cædes: nam uoluptas apud eos ducitur maxima, ho
minem patibulo ſuſpendere. Interea dum maledictis & probris mutuo con- B
tendunt, rex quidam, quem appellant Cigianorum, deſciuerat ab Chriſtia-
nis, quiq; exercitum ſex millia hominum ſecum trahebat, præter ſagittas &
arcus inermẽ: nam nudi incedunt, etiã exeuntes ad bella, corpora uero notis
compluribus inurunt, compunguntq; ſtigmatibus à uertice uſq; ad pedum
plantas. Hunc igitur poſt uarias interturbationes ueluti tumultuariam ma-
num fudit, ac protinus ſubegit, ſubactumq; reddidit uectigalem.

Quomodo Admirans falſo delatus regi miſſus eſt in Hiſpaniam uinctus ueluti ca-ptiuus quiſpiam. CAP. CVIII.

INterea reges Hiſpaniarum ex utriuſq; literis certiores facti ſunt controuer
ſiæ & uelitationis ſuorũ, qui inſulas præſidij cauſa incolebant. Igitur ægre-
ferentes quæ referebantur utrinq;, quum præſertim in tanta auri copia nihil
adhuc emolumenti ſuſceptum eſſet, graſſantibus inter ſe ſuis: decreuerunt
his quamprimum occurrere: propterea uirum ſtrenuum dictis inſulis præfi-
ciunt, qui eò contendens nemine excepto, animaduerteret in reos quoſcun-
que, aut in Hiſpaniam mitteret puniendos. Profectus eſt igitur gubernator,
à rege accepta perſona, & ubi delatoribus aures præbuit, mox ab inuidis
Admirantis ſubornatus, Admirantem & germanum uinctos in compedi-
bus ad reges miſit: qui ubi Gades applicuere ſoluti ſunt, & ultro ſeſe conſpe-
ctui regio præſentarunt, inq; regum regia ſplendidiſſima uſq; in diem præſen
tem non inhonori degunt.

De inſulis inacceßis, & uarijs moribus. CAP. CIX.

POſtq; Admirans eo infelicitatis deuenit, ut regum indignationẽ incurriſ-
ſe uideretur, cõplures è ſuis alumnis, qui ſulcandi maris probe nouerant
artes, decreuerũt inter ſe irreuocabili propoſito, ut ſeſe fortunæ cõmittentes,
orbis partes adirẽt hactenus inacceſſas: & mœſtiſſime ualedicto Admiranti,
impetratoq; ab eo cõmeatu, ſua impenſa liburnicas quaſdam expediunt: alij
alias petẽtes orbis partes, ea lege, ut nemo eorũ ad quinquaginta leucas illis
locis

A locis appropinquaret ubi Admirãs fuiſſet. Igitur Petrus Alonſus dictus Ni/ *Petrus*
ger, celocẽ cõmuniuit ſuis impenſis, decernẽs ad meridiẽ contendere. Dum *Alonſus*
itaq; adnauigat, peruenit ad id loci qui dicitur Parias, cuius in ſuperioribus
cõmeminimus, ubi baccas margaritasq; multiplices Admirans inuenit: & ut
à præſcripto regio non diſcederet, locũ præteriuit, nuſquam appropinquans
ad leucas L. Illinc itaq; ſoluẽs, deuenit ad prouinciam, quæ Curtana dicitur,
ubi portus uiſitur nõ abſimilis illi qui Cades appellatur. Ingreſſus igitur por
tum, uidit uicum non mediocrẽ, domorũ forte LXXX. & propius accedens,
nactus eſt uiros quinquaginta nudos, qui eum locũ minime accolebant, ue/
rùm illinc ad tertiũ lapidem oppidum habebant, cum quibus cœpit cõmer/
cia exercere, complura permutans: nam pro mercibus quibuſdam, ut ſunt a/
cus, & ſonalia, licet nõnihil reluctati fuerint, unionũ uncias quindecim con/
ſequuti ſunt: hos enim appenſos collo habebant. Poſtridie illinc ſoluit, & ad
uicum minorem rediјt: quò cum deuenit, omnis populus effuſus illi obuiam
profectus eſt, rogans enixe, ut continentem attingens ſecum moram longiu
ſculam traheret. uerùm Petrus Alonſus, ubi conſpexit tantam hominum fre/
quentiam, nam ſupra triginta tres uiros celox minime uehebat, timuit ne ſi/
bi male ſuccederet cum gente barbara, propterea nutu & ſignis innuebat ac/
colis, ut ſi quæ emere uellent eò contenderent, ſe haudquaquam deſcenſurũ
adfirmabat: quare his uiſis accolæ lembis quibuſdam uecti ad celocem con
tendunt onuſti unionibus & baccis, qui cœpere cum noſtris mercimonia
exercere, & pro nonnullis uiliſſimis mercibus dederunt libras ferè quinqua
ginta unionum. Poſtquam autem Alonſus Niger compertum habuit gentẽ
huiuſmodi minime feram eſſe: nam per XX. propè dies illic immoratus, quũ
eam comperit nihil feritatis habere, ſtatuit in terram deſcendere, & huic gen
ti fidere humaniori. Igitur ubi terram tenuit, adeò honorifice exceptus eſt,
ut id uix referre queam: domos habent ligneas, & pro imbrice palmarũ fo/
B lia habent, his tegunt omnia: in cibatu oſtreas habent gratiſſimas, & illorũ
complures legunt uniones, apros, lepores, columbos, turtures affatim habẽt:
mulieres uero anſeres ſaginant & anates, ut noſtræ. In eorum nemoribus ui/
ſuntur pauones innumeri, à noſtris nihil abſimiles, ſi pennas ſpectes: mares
paui uix differunt à fœminis, faſianis regio ſcatet: accolæ ſagittandi ſunt peri
tiſſimi, quamcũq; rem pro ſcopo poſuerint, nuſquam aberrant. Ibi igitur A/
lonſus cum ſociјs lautiſſime multis diebus uixit fruſtum panis pro clauis fer
reis quatuor conſequebantur: pro uno clauo faſianos, columbos & turtures
emebant: loco pecuniæ corollas uitreas dabamus & acus: percunctabamur
quandoq; eos, quur tanti facerent corollas huiuſmodi, id eſt, ſerta uitrea, &
acus: reſpondebant quòd eis compurgant dentes, euelluntq; ſentes è pedi/
bus, quoniam nudi uſquequaq; incedunt, propterea magnifaciunt acus, &
in primis magni pendunt ſonalia: ubi uero introrſus prouecti ſunt, conſpexe
re condenſiſſima nemora, uariјq; quadrupedum mugitus reboarunt, adeò ut
cœlum ipſum intonuiſſe uideretur. tamen rati ſunt ea animalia minime fera
eſſe, argumento quòd accolæ intrepide nudi nemora luſtrant, ſolis arcubus
& ſagittis cõmuniti: pro arbitratu apros in promptu ſemper habent, mitiora
armenta habẽt nulla, ut ſunt boues, capræ, & pecora: uiri non ſunt abſimiles
illis, qui inſulã incolunt Hiſpanam, capillum nigrũ promittũt, illumq; quaſi
more Theutonico calamiſtratũ ferunt: ut autem dentes habeant albicantes,
herbam quandam aſſiduo eſitant ruminantq;, tritã expuunt, moxq; abluunt
latice: eorũ mulieres colunt curantq; rem domeſticam, at uiri uenatu exercẽt
corpora, tripudiјs ac ferè ludicris omnibus uſquequaq; inſiſtẽtes: uaſa Samia
habent cõplura, quę aliunde eò cõportantur: figlinas tabernas ipſi neſciunt,
nundinas habent & emporia, eoq; confluunt ferè contermini finitimiq; om/
nes, uarias multiјugasq; ferẽtes merces, prout cuiuſq; ſolum gignit: pecunia
eis haud eſt in uſu, cuncta uenduntur emunturq; permutatione rerum, non
ſignata pecunia: aues manſuefactas, & cicurata animalia circunferunt ludi/

cri cauſa,eaq́ exornãt torquibus unionũ baccarum'ue,necnon auri, ut apud A
nos mos eſt colla canum torque quapiam condecorare.Ea regio non fert au/
rum,importatur aliunde, idq́ conſequuntur ſuarum merciũ permutationi/
bus,& excuduntur Germanorũ nummi aurei,quos Rhenenſes uocant. Viri
loco fœmoraliũ utre utuntur:itidem mulieres agunt.uerũ hæ perraro exeũt,
domi ſe cõtinentes: cœperunt noſtri uiros huiuſmodi percunctari,an longe
ab ea regione eſſent maria, an forte regio in immenſum protenderetur. Re/
ſponderunt ſe id neſcire, uerum credidere noſtri eam regionẽ non inſulã ſed
continentẽ,quandoquidem adeo ſcatet omni genere animaliũ,ut non ſit ab/
ſonum credere continentẽ potius eſſe quàm inſulam:quum præſertim per id
latus uerſus occidentẽ nauigauerint ad milliaria prope mille, nec tamen ter-
minus repertus eſt quiſpiam.Demùm ſciſcitabamur ab eis,unde tantum au-
ri haberent:pro reſponſo habuimus, id erui in regione quę dicitur Canchie/
te,quæ abeſt ab eis itinere ſex dierum occidentem uerſus.

DE GENTIBVS VARIIS, LOCISQVE INNVMERIS AB ALONSO REPERTIS. CAP. CX.

EO igitur Alonſus Niger proficiſci decreuit,& tandem pri
ma Nouembris M. D. Canchietem regionem applicuit,
quem ut uidere accolę,mox exuto timore, cõmercij cauſa
honorifice exceperũt, ferentes quicquid auri per id tẽpus
habebant: parum quidẽ tulerunt, uerũ obryzũ,defeca/
tumq́.Regio abundat pſitacis,temperieq́ eſt incredibili:
nam menſe Nouembri multus ibi algor,& rurſus in æſta/
te nullus æſtus,torret plagam huiuſmodi,temperata eſt regio admodum: id
hominũ genus ſyncerũ eſt,& ſimultatis nullius,fidunt cunctis, lædunt nemi
nem.Ibant ad nos uecti lembis & cymbis ſuo more fabrefactis intrepide, no B
ctu præſertim,non aliter q̃ ſi proprias ædes frequentarent: id habent tamen,
quod zelotypia plurimum laborant: quũ nos adeunt, mulieres domi dimit/
tunt:bombyce ſcatet regio,quippe qui ſuapte natura gignitur,colente nemi
ne,eo ſubligacula conficiunt, quibus occulunt inguina. Tandem illinc ſol/
uere,& progredientes itinere dierũ decem, nacti ſunt regionẽ amœniſſimã,
ubi erant cõplura oppida,flumina,uiridaria,adeo ut ſpectatiorem nuſquã lo
cum uiderim:eo igitur ubi accedere uoluimus,mox apparuere fere duo mil/
lia hominũ, qui ſuo more arcus & ſagittas geſtabant loricasq́, litus perquã
diligenter obſeruantes:hos cœpimus nutibus,ſignis,& inclamationibus ad
amicitiam & fœdera prouocare,uerùm nuſquam adduci quiuerunt, ut nobi
ſcum inirent fœdus,uidebantur magnam ruſticitatem, imo ferocitatẽ quan/
dam præ ſe ferre:quamobrem credidimus ſylueſtres eſſe,corpora tamen ha/
bent habiliſſima ſymmetricaq́, colore ad nigritudinem inclinato, in uniuer
ſum macilenta. Quare Alonſus Niger iam repertis contentus, ſtatuit referre
gradum,& patriam uerſus ea rurſus tranſire quà uenerat.

Quomodo Alonſus patriam repetijt onuſtus baccis & margaritis, & quomodo con-greſſus eſt cum Canibalis. CAPVT CXI.

IGitur relato gradu Alonſus adnauigans deuenit in eam regionem quæ Ci-
niana dicitur,ubi innumeri ſunt uniones, & illic immorati ſunt XX. dies,
ut feſſa fouerẽt corpora:& priuſquã eo deueniſſent,non longe à regione ob/
uiarunt caneæ,id eſt, cymbæ XVIII.Canibalorũ,quos anthropophagos iã
diximus:qui ubi noſtros eminus conſpexere,continuo celocem ambiunt,ar
cus & ſagittas intrepide expedientes: at noſtri tormenta exonerãt,& ueluti
manũ tumultuariam protinus fundunt: qui quum terga dediſſent, à noſtris
haud deſerti cymbam amiſere:qui uero in cymba erant,præcipites ſeſe in pe
lagus dederunt,& nando fere omnes euaſerunt:unũ tamen ex illis corripue/
re, qui adeo ſæuiebat in homines ut in promptu uiros tres ligatos haberet,
quos

A quos illico comederet. His itaq; ſolutis, illis cuſtodiendum Canibalum dedimus, qui non immemores cædis ſuorum, uirum atrociſſimum mox aggrediuntur pugnis ſcipionibusq; : quibus confectus parum abfuit, quin animam efflauerit: nam is ſocios contrucidauerat ſuos, & poſtridie eos quos libertate donauimus, trucidaturus erat. Poſt hæc percunctamur eos de Canibolorum moribus, hi nobis reſpondent eius conſuetudinis eſſe ac feritatis, ut humanũ ſanguinem plus nimio appetentes, peragrent circumadiacentes regiones, & ubi terræ appropinquauerint, mox aggerem palis & id genus lignis compluribus extruũt, quo ſe tutantur tantiſper, donec regionem deuaſtauerint, homines corripientes. Regio baccis abundat plurimum. In funere primorũ hunc morem ſeruant: Patricius ubi uitam exuit, in carpento quodam collocatur, & igne ſubdito ſenſim ueluti in ſuffitu corpus conſumitur, guttatim diſtillante liquore humano, donec ſola ſuperſit cum oſſibus cutis, & eam recõdunt ueluti rem ſacram: & is eſt uita functi non mediocris honos. Itaque his acceptis illinc per XIII. menſes ſoluerunt, patriam repetentes, ferè onuſti unionibus plurifariam: nam uehebant complura, & in primis baccarum omne genus, libras XCVI. Libram uero unciæ octo efficiunt. Emerant enim huiuſmodi margaritas perquam uili pretio. Nauigando tandem in Gallitiam diebus XVI. deuenimus, & ibi Mangonibus, quorum ingenium eſt & uniones & gẽmas ad amuſſim cognoſcere, margaritas huiuſcemodi oſtendimus uiſu quidem pulcherrimas, uerum eorum ſententia pretij perq; mediocris.

DE NAVIGATIONE PINZONI SOCII ADMIRANTIS, ET DE REBVS PER eum repertis. CAPVT CXII.

B VINCENTIANVS dictus Pinzonus, necnõ Aries eius germanus ſocij olim Columbi in primæua nauigatione, anni uidelicet, M. CCCCXCIX. ſua impenſa celoces quatuor expediunt, cõmuniuntq; omni genere commeatuũ, & tandẽ ſuperis fauẽtibus, à Palos oppido ſoluũt XVIII. Nouembris uerſus inſulas Canarias, quas Fortunatas appellamus, & ut ipſi hactenus inacceſſa adirent, & inde honorem, decus & emolumentum aliquando conſequerentur. Relictis igitur inſulis Fortunatis, ad Caput uiride deueniunt Apeliote flante: quo uento nauigarunt ad leucas propè CCC. & in ea nauigatione tantum progreſſi ſunt, ut Aquilonem iam non cernerent: & ubi id ſydus, quo duce utebantur, euanuit ab eorum oculis, mox atrox ſequuta eſt tempeſtas, uentus uidelicet ualidus cum imbre grandine mixto: tamen Apeliote uento adhuc uehebantur, nõ ſine magno diſcrimine ad leucas CCXL. proceſſerunt: & tandem aliquando XX Ianuarij eminus conſpexere tellurem: cui quanto magis appropinquabant, tanto minus profunditatis inueniebant, deficientibus ſubinde aquis, propterea contis uada explorantes, nacti ſunt profunditatem non excedere ſedecim cubitorum: tandem in terram deſcendunt, & quum ibi biduo immorati fuiſſent, nemo uſquam apparuit. Paulò igitur progreſſi noctu quũ luna pernox eſſet, conſpicati ſunt à longe micantia arma, exercitumq; non mediocrem. Eò igitur è noſtris triginta profecti ſunt, quibus præfectus iuſſit, ne hoſtem laceſſerent: & quum comperiſſent armatorum aciem eſſe, gradum referunt, rem in craſtinum differentes, ne à præſcripto præfecti recederent. Poſtridie itaq; prima luce triginta uiri rurſus eò contendunt: qui ubi à Barbaris conſpecti ſunt, mox excitarunt triginta duos uiros torui atrociſq; aſpectus, qui eis occurrerunt ſagittis & arcubus ſuo more armati: hos noſtri cœperunt nutibus & inclamationibus ſibi uelle conciliare: at illi ſæuiebant magis, ferociam incredibilem præ ſe ferentes, nec unquam adduci quiuerũt, ut fœdera pacis nobiſcum inirent. Quare noſtri his uiſis, claſſem repetunt;

poſtero die Barbaris congreſſuri. Verum illi nocte intempeſta caſtra deſe/ A
ruere. Luſitani uero rati ſunt uagos huiuſmodi populos, nec alias habere ſta
tiones quàm Aegyptij populi habeant, Tartariq́; , qui errabundi per orbem;
nec mapalia nec domos habent, niſi quas quęuis dies obtulerit: apud omnes
aduenæ eò pergunt quocunq; uoluptas trahit, modo huc, modo illuc: uxores
& natos ſuppellectilemq́; ſecum trahunt: eorum ueſtigia è noſtris complures
perſequuti ſunt, & ut ex pedum ueſtigijs animaduerterunt, proceriores ſunt
noſtris: nam planta pedis duplo maius ueſtigium impreſſerat, quàm proce/
rus quiſq; apud nos figeret. Progreſſi itaq; ultra, deueniunt ad flumen quod/
dam magnum quidem, uerum noſtræ claſſis minime capax, propterea cym/
bas expediunt, quæ terræ appropinquantes regionem exactius explorarent.
His igitur iam terram tenentibus, mox occurrunt populi innumeri inermes,
idemq́; nudi, qui nutibus & ſignis noſtram appetere amicitiam uidebantur:
noſtri tamen utpote morum eorum expertes, non intrepide accedebant: ui/
ſum eſt itaq; hoc modo populorum ritus experiri, ſi quo modo adduci poſ/
ſent ad exercenda cōmercia. Igitur unus è noſtris iecit in confertam Barba-
rorum turbam ſonaglium: at illi in noſtros fruſtum auri, quo facto Hiſpanus
audaculus accurrit, ut aurum proiectum acciperet: at illi condicto hominem
corripiunt mira pernicitate, noſtri uero relicta claſſe, ſocio ſuppetias ferunt,
& mox ingens prælium conſertum eſt, eoq́; diſcriminis noſtri peruenere, ut
uix eis pedem referre licuerit, urgentibus Barbaris: nec profuit eis habuiſſe
longiores haſtas, enſesq́; : quandoquidem id genus uulnerum & deniq; mor
tem contemnentes, ruebant in eos ueluti atrociſſimæ feræ, urinantes, id eſt,
aquis immerſi, adhuc claſſem infeſtabant, effeceruntq́; ſua feritate, ut noſtri
male accepti celocem amiſerint, occiſo illius nauis præfecto: noſtri autē mœ
ſtiſſime id ferentes, illinc amiſſa celoce ſoluerunt, & ad Aquilonem conten/
derunt, eo modo ſe ſinuante litore.

Quomodo Pinzonus mare potu ſuaue inuenit, & de inſulis uarijs. B

CAPVT CXIII.

PRogreſſi igitur ad leucas fere XL. nacti ſunt pelagus potu haud inſuaue:
& dum cauſſam ſuauitatis inſolitam quærunt, deueniunt ad quoddam o-
ſtium ingentis fluminis, quod in mare uaſtiſſimo impetu exonerat: contra
autem oſtium inſulæ uiſuntur complures cultæ admodum ac conſpicabiles;
uerùm ibi nihil compererunt, quod ad eorum ſpectaret commercia: manci/
pia tantum triginta ſex emerunt, quoniam nihil compertum eſt ibi, quod ex
pectationi illorum faceret ſatis, eis præſertim qui auide lucris inhiabant: re/
gioni nomen Chiana marina Tambala: eius accolæ referebant introrſus eſ-
ſe aurifodinas complures. Poſtquam illinc abiuimus, non longe à flumine
itinere perpaucorum dierum, rurſus Septentrio apparuit fere ſub ipſo hori/
zonte, qui noſtrum uiſum terminat. Peractis itaque leucis quinquaginta, ea
computatione ad eam regionem deueniunt, quæ Payra dicitur, & inde ad o/
ſtium quod appellant Draconis, quodq́; eiuſdem eſt regionis, quò aliquan-
do profectus eſt Admirans, iter faciens per quaſdam inſulas, quæ ſunt è re/
gione Payræ prouinciæ propè innumerabiles: ibi ſunt nemora ſandalij, quo
onerant negotiatores ſuas liburnicas, comportantq́; aliò. Inter has inſulas,
quarum meminimus, complures ſunt incultæ deſertæq́; Canibalorum metu:
propterea ingens domorum ruina conſpiciebatur: uidere etiamnum pluri/
mos homines, qui uiſis noſtris mox dilapſi ſunt in editiſſimos montes. Ea re/
gio fert arbores, quæ gignunt caſiam electiſſimam. Nos uero rati his merci/
monijs ineſſe lucrum ingens, multum caſiæ in Hiſpaniam comportauimus:
uerùm phyſici aſſeuerabant, eam quidem optimam eſſe, ſi opportuno tem-
pore legiſſent. Ibi uideas arbores tātæ proceritatis ac magnitudinis, ut ſi ſex
homines reſtim ducerent, nec amplecti quirent arborem unam. Conſpexe/
Monſtroſum re etiamum ibi animal quadrupes, prodigioſum quidem: nam pars ante/
animal rior uulpem, poſterior uero ſimiam præſentabat, niſi quod pedes effingit hu/
manos

A manos: aures autē habet noctuæ, & infra conſuetam aluum aliam habet in/
ſtar crumenæ, in qua deliteſcūt catuli eius tantiſper, donec tutò prodire que/
ant, & abſq; parentis tutela cibatum quærere: nec unquam exeunt crumenā,
niſi quum ſugunt. Portentoſum hoc animal cum catulis tribus Sibiliam de=
latum eſt, & ex Sibilia Illiberim, id eſt Granatam, in gratiam regum, qui no/
uis ſemper rebus oblectantur. Catuli licet in itinere perierint, conſpecti ſunt
tamen à compluribus, qui huic rei aſtipulantur. Is itaq; Vincētinus affirmat
adnauigaſſe ſecus litus Payræ ferè leucas D C. nec ambigit quin continens
exiſtat. Illinc ergo ſoluentes ad inſulam Hiſpanam deuenerunt uigeſima ter/
tia Iunij, M. D. & inde aiunt rurſus maria ſulcaſſe occidentem uerſus ſuprà
C C C. leucas: & quum deueniſſent ad quandam prouinciam, atrox tempeſtas
adorta eſt eos, effecitq; ut protinus duæ celoces peſſum ierint: altera uero cre
puit: at altera ſalutem ſocijs præbuit, non tamen ſine ingenti diſcrimine. Sæ/
uiebat profectò ſupra modum tempeſtas: uerùm ad id accedebat, quod ſocij
laboribus innumeris feſſi, uix ſui potentes erant. Poſiti igitur inter ſalutē am
biguam & metum, eminus nauim conſpiciunt, quæ uentis proſperis uecta,
perquam celeriter maria ſulcabat: & quoniam perpauci ſupererant, ſibi ni/
mium metuentes, ac uitam prorſus deſpondentes, in eam deuenerant opini/
onem, ut ſe mutuo occiderent: propterea in terram deſcendunt, rati omnino
ſe atrocia ſubituros. Hæc meditantibus non defuit ſupernum auxilium: nam
pacatis uentis mari reddita eſt tranquillitas: propterea cōſpecta naui, in qua
homines ſolum XVIII. ſuperſtites erant, reſumunt animos, & in Hiſpaniam
redire parant. Vtraq; igitur nauis uela uentis dedit, patriam repetēs, quò de/
uentum eſt ultima Septembris. Poſt hos uero complures alij nauigarunt me
ridiem uerſus, iter agentes per Payram regionem, itinere milliarium quin/
quies mille, nec unquam terminum nacti ſunt: ideo arbitrantur continentē,
B non inſulam: unde nuperrime allata ſunt complura, ut ſunt caſia, aurum, bac
cæ, piper, cinamomum, herbæ, arbores, animalia multijuga, & alia complu/
ſcula, quæ apud nos minime uiſuntur.

NAVIGATIONVM ALBERICI VESPVTII EPITOME.

De nouo orbe, è lingua Hiſpana in Italicam traducto.

CAPVT CXIIII.

SVPERIORIBVS diebus abūde reddidi te mei reditus cer/
tiorem, uir præſtantiſſime: nam ſi probe memini, commo/
nefeci tuam præſtantiam de his omnibus orbis partibus,
quas adiueram cum claſſe & impenſa regis huius inuictiſ/
ſimi: quæ ſi ſingulæ penſitatius expendantur, uidebuntur
profectò alterum orbem efficere: propterea non ab re no/
uum orbem nuncupauimus. Nam priſci omnes harum re/
rum prorſus expertes fuere, ſuperantq; eorum opinionem quæ nuperrime
abs nobis ſunt comperta: quandoquidem hi rati ſunt, ultra lineam æquino/
ctialem meridiem uerſus nihil eſſe niſi uaſtum æquor, peruſtas incultas'ue
inſulas quaſdam: id pelagus Atlanticum dixere: & ſi quandoq; aſſenſi ſunt,
nonnihil telluris eſſe, eam contendunt incultam eſſe nec habitabilem: quo=
rum opinionem præſens ad eas partes nauigatio refellit, aperitq; omnibus
haud dubie falſam eſſe, & ab omni uero extorrem: quoniam ultra æquato/
rem nactus ſum ego cultiores regiones, eaſdemq; habitatoribus frequentio=
res, quàm alibi gentium uſquam compererim, ſi Aſiam, ſi Europam, ſi Aphri
cam'ue ſpectaueris, ut latius in ſequentibus liquebit: nam prætermiſſis ob/
ſcuris rebus, illuſtres ſolum denarrabimus, quæ ſint ſcitu nō indignæ, quas'/
ue nos ipſi coràm adiuerimus, uel ex fide dignorum relatu acceperimus.

De mundo igitur huiuſmodi nuperrime inuento, ſedulo & citra mēdacium complura mox explicabimus. A

De ordine nauigationis, & de ſæua tempeſtate. CAPVT CXV.

Felicibus igitur, ut aiunt, auibus ab Vliſbona XIII. Maij, M.D.I. ſoluimus iuſſu regis tribus liburnicis expeditis, profecti ſumus quæſitum nouum orbem, & uerſus Auſtrum iter agentes uiginti menſibus adnauigauimus. Cuius quidem nauigationis ſeriem primo explicabimus. Hunc igitur ordinem nauigando ſeruauimus: nam per inſulas Fortunatas iter egimus, quę nūc magnæ Canariæ appellantur: hæ enim ſunt in climate tertio, in parte extrema habitati occidentis: inde ſulcantes oceanum, litora Aphricæ Nigritarumq; gradu citato percurrimus, uſq; ad id promontorium, quod Ptolemæus appellat Aethiopum, noſtri uero Caput uiride, Aethiopes autem Biſecherem, & accolæ Mandangam: & ea regio eſt intra zonam exuſtam gradibus XIIII. uerſus Aquilonem, quam Nigritæ incolunt. Ibi reſumptis uiribus, & cōmunita omni genere annonæ claſſe, ſublatis ancoris uentis uela dedimus, iter noſtrum dirigentes uerſus polum antarcticum, nonnihil tamen ad occidentem declinantes Euro flante: nec prius tellus conſpecta eſt, quàm iugi nauigatione tribus mēſibus, ac diebus totidem uaſtiſſima æquora ſulcauerimus: in qua nauigatione quæ diſcrimina ſubierimus, quæ uitæ pericula, quas animi anxietates, interturbationes, naufragia, quoties'ue uitam pertæſi ſimus noſtram, id multarum rerum ſcijs iudicandum relinquo, & eis in primis, qui optime norunt, quàm ſit arduū incomperta quærere, & adire inacceſſa. Qui uero hæc neſciunt, rerum expertes, huius rei iudices eſſe minime uolo. Et ut paucis multa comprehendam, id ſciant, nos adnauigaſſe LXVII. diebus, quibus fortuna pertinax atroxq; ſæuiebat: nam quadraginta quatuor diebus reboāte cœlo, nihil niſi tonitrua, fulgura ac coruſcationes, imbres grauiſſimos paſſi ſumus, adeoq; tenebricoſa nebula cœlum inumbrauerat, ut interdiu no ctuq; non aliter uideremus, quàm Proſerpina exiſtente cum Plutone, id eſt, quū minime luna pernox eſt, nox atris tenebris obfuſcatur: propterea adeò nos timor mortis inceſſerat, ut uitā propè deſpondiſſe uideremur. Poſt hæc uero tam ſæua, tamq; atrocia, complacitum aliquando Deo fuit uitę compati noſtræ (quæ ſua fuit clementia) mox tellus apparuit: qua uiſa, animi qui ceciderant elanguerantq;, condicto rediere ad ſe, ut uſu euenit ſuperantibus calamitates maximas, & præcipuæ ereptis de fortunæ reflantis faucibus. Igitur ſeptimo Auguſti M. D. I. in litore eius regionis iecimus ancoras, dantes Deo maximo gratias quas poteramus maximas, ritu ſolenni, & Chriſtiano more ſolennia miſſarum celebrari iuſſimus. Tellus reperta uiſa eſt nō inſula, ſed continens: quandoquidem in uaſtum protendebatur, nec finis apparebat quiſpiam: cultaq; erat admodum, ac habitatore multiplici perquam frequens: inibiq; animalia fere omne genus ſylueſtria, quæ huic orbi noſtro ſunt prorſus incognita. Nacti ſumus etiam ibi alia pleraq;, quorum de induſtria non meminimus, ne ſurgat opus in Iliada magnam. Id ſolum haud prætereundum puto, quòd dei clementia adiuti, opportune tellus uiſa eſt à nobis: nam diutius ferre nequibamus, deficientibus commeatibus omnibus: lignis, uidelicet, aqua, nautico pane, ſalitis carnibus, caſeo, uino, oleo, & quod plus eſt, uigore animi. Igitur deo quòd uiuimus, referimus acceptum, cui honos & gloria ac gratiarum actio. B

Quantum diſtet reperta tellus à Capite uiridi. CAPVT CXVI.

Conuenit igitur inter nos, ut ſecus litus huiuſmodi nauigaremus, conſpectum huius haudquaq; deſerentes. Nauigauimus itaq; tantiſper, donec deuenimus ad frontem quandam huiuſce continentis, quæ uergit ad meridiem. Hæc frons ab eo loco, ubi primo tellus conſpecta eſt, abeſt leucis fere CCC. In hoc itinere ſępenumero terram applicuimus, & cum indigenis commercia habuimus, prout latius in ſequentibus tibi compertum fiet: prætermiſſi enim Caput uiride ab hoc reperto cōtinente, abeſſe leucis propè DCC.

licet

A licet ergo crediderim nauigaſſe plus quàm D C C C. & id effecit atrox tempe-
ſtas & naufragia frequentia, & naucleri inſcitia, quæ omnia iter prolongāt:
eoq́ loci deueneramus, ut ni coſmographia nobis nota fuiſſet, incuria nau-
cleri de nobis actū erat: nam nullus erat itineris dux, qui ad leucas quingen-
tas noſſet, ubinam gentiū eſſemus: errabundi enim eramus & uagi, neſcien-
tes quò tenderemus, niſi aſtrolabio & quadrante, aſtrologicis inſtrumentis,
adamuſſim mihi & ſocijs conſuluiſſem: comparauiq́ mihi ob id nō medio-
crem gloriam, adeò ut deinceps eius loci fuerim ſemper apud eos, cuius ſunt
apud probos uiri eruditiores: docui enim eos chartam nauigationis, effeciq́
ut faterentur conſuetos naucleros nihil hactenus ſciuiſſe, ſi mihi conferretur
coſmographiæ expertes. Itaq́ dicta frons reperti continentis, quæ uergit ad
meridiem, in ulteriorē ſpem nos induxit ſcrutādi, uidelicet, eius orbis, pera-
grandiq́ ad regulam. Communi igitur ſententia decretum, ut regionem ex-
ploraremus, etiā introrſus mores & ritus gentis illius percunctaremur. Ad-
nauigauimus ergo ſecus litus leucis ferè D C, ſubinde in terrā deſcendentes,
habito cum accolis colloquio frequentiore: à quibus profecto honorifice ac
cordate excipiebamur: & eorum probitate, & natura innocentiſſima prouo-
cati, nonnunquā quindecim uel uiginti diebus apud eos non inhonori uer-
ſati ſumus: ſunt enim hoſpitales admodum, ſicuti latius infrà patebit. Is igi-
tur continens auſpicatur ultra æquinoctialem lineam gradibus octo uerſus
polum antarcticum, & tamdiu ſecus hoc litus nauigauimus, donec ſuperato
tropico hyemali prope polum antarcticum gradibus XVII. & medio appli-
cuimus, ubi eleuatum horizontē habent gradibus quinquaginta. Quæ uerò
ibi conſpicatus fuerim, mortalibus noſtri æui incomperta ſunt: gentem, ui-
delicet, mores, humanitatem, ſoli feracitatem, aeris temperiem, ſalubritatem
cœli, corpora cœleſtia, & in primis octauæ ſphæræ ſydera fixa, quorū ſphera
B noſtra non meminit, nec hactenus cognita fuere à priſcis etiā eruditioribus,
ea mox ſedulo ſum denarraturus.

De moribus & natura gentis illius. CAPVT CXVII.

FRequentior eſt igitur hæc regio cunctis quas unquam uiderim regioni-
bus: nam uidetur innumera, ut cōmeminit diuus Ioannes in ſua Apocaly-
pſi. Id genus hominum cicuratum eſt admodum & manſuefactū, nemini no-
xium: nudi prorſus incedunt, uti eos parens natura peperit: nudi naſcuntur,
nudi rurſus moriuntur: corpora habent habiliſſima, utpote facta ad ſymme-
triam: ſymmetrica dici iure poſſunt, colore ad rubedinem inclinante: id effi-
cit candens ſydus, quod non difficulter torret nudos homines: capillos ha-
bent nigros, ſed promiſſos: inceſſu & ludis agiles ſunt quàm qui maxime: fa-
cie ſunt perquā liberali ac uenuſta, niſi ipſi eam deformarent dehoneſtamen-
to ferè incredibili: nam terebratam perforatamq́ faciem circumferūt, uideli-
cet, genas, maxillas, nares, labra, aures: neq́ foramine mediocri aut uno, ſed
magnis compluribusq́: nam uidi quandoq́ quempiam ſeptem foramina in
facie habentem, quæ ſingula capacia erant pruni unius damaſceni: dempta
itaq́ carne, hæc opplent lapillis quibuſdam cœruleis, marmoreis aut cryſtal
linis, uel ex alabaſtro pulcherrimis, aut ebore uel oſſibus cādidiſſimis, more
ſuo, arte non inepta fabrefactis elaboratisq́. Quæ res adeò eſt inſolens &
turpis, ut monſtrum prima facie præ ſe ferat, homo, uidelicet, qui gemma-
tam faciem circumfert, terebratus foramine multiplici: & ſi credere dignum
eſt, lapides ſeptem in facie habens, qui ſinguli medij palmi magnitudinem
ſuperant. Nemo eſt profecto qui non admiretur: quum præſertim animo at-
tentiore apud ſe hæc tam prodigioſa expenderit, uera tamen ſunt. Nam ego
aliquando obſeruaui dictos ſeptem lapides pondo ferè unciarum ſexdecim.
Inaures & ipſi ferunt pretioſiores, uidelicet, annulos appenſos, aut baccas
penſiles, more Aegyptiorum Indorumq́. Hunc morem uiri tantum ſeruant:
at mulieres ſolum ferunt inaures. Habent etiam fœminæ & alium morem
atrocem, & totius humanioris uitæ expertem. Quoniam igitur mulieres hu-

iuſmodi in Venerem pronæ ſunt admodum & ſalaces, id facinus patrant, ut A
turpiori earum uoluptati faciant ſatis: nam uiris in potu dant herbæ cuiuſ-
dam ſuccum, quo epoto inguina mox tument & creſcunt non mediocriter:
aut ubi id non profecerit, uenenata quædam admouent, quæ mordicus in-
guen lancinent tantiſper, donec tumeſcat, fitꝗ propterea ut apud eos com-
pluſculi teſtes amittant, & eunuchi reddantur. Lanam non habent, nec li-
num, ideo omnifariam panno carent: nec goſipinis ueſtibus, id eſt, bombi-
cinis utuntur: nullius enim egent amictus, qui nudi uſquequaque incedunt.
Apud eos nulla ſunt peculia: communia ſunt omnia: regem non habent, nec
imperium: unuſquiſꝗ ſibiipſi rex eſt: tot ducunt uxores, quot libuerit: in pro
miſcuum coeunt, nulla ſanguinis ratione habita: cum matre filius, & frater
cum ſorore coeunt: libidinem paſſim exercent inſtar brutorum animalium:
nam ubiꝗ & cum quauis muliere, etiam ſibi forte obuia, rem peragunt uene
ream. Dirimunt etiam pro arbitratu coniugia, quoniam exleges ſunt, & à
iure ſunt extorres: templa non habent, nec legẽ, minusꝗ idola colunt. Quid
plura? perniciosam quandam habent uiuendi libertatem, quæ Epicuris po-
tius quàm Stoicis quadrat. Commercia non exercent: pecuniam neſciunt:
inuicem tamen diſſident, pr̨lianturꝗ atrociter, ſed ordine nullo. Iuuenes ſe-
nes concione flectunt trahuntꝗ in eorum ſententiam, quocunꝗ libuerit, ac-
cenduntꝗ ad b. lla, quibus hoſtes conficiunt: quos ſubegerint profligaue-
rintꝗ hoſtes in cibatu habent gratiſſimos. Carne ueſcuntur humana, adeò
ut pater filios epuletur, & uiciſſim nati parentem, prout ſors tulerit & euen-
tus. Vidi ego quendam perditiſſimum hominem, qui pro gloria non medio-
cri iactabat, ſe eſitauiſſe ſupra tercentum uiros. Vidi etiam urbem quandam
ubi immoratus ſum diebus ferè uiginti ſeptem, & ibi contignationibus hu-
manas carnes, eaſdemꝗ ſalitas penſiles uidi, uti nos carnes aprugnas ſole uel
fumo ſiccatas appendimus in culina trabibus, & in primis inſitia, & id genus
alia: imò mirabantur plurimum, quòd nos non ueſceremur hoſtibus, quorũ B
carnes aiunt appetentiam cibi facere, & miri ſaporis eſſe, easꝗ extollunt tan
quam dapes ganeatas opiparasꝗ: arma habent nulla, præter ſagittas & arcũ:
his atrociſſime diloricati præliantur: quippe qui nudi congrediuntur, con-
ſauciunturꝗ non aliter quàm fera animalia: hos nixi ſumus pluries uelle trã
here in noſtram ſententiam, perſuadebamusꝗ identidem, ut tandem aliquan
do ab his improbatis moribus, ueluti ab re abominanda temperarẽt, qui no-
bis ſæpenumero polliciti ſunt ſe temperaturos ab hac ſæuitia. Mulieres ue-
ro, ut præfeci, licet nudæ incedant, uagæ & ſalaces in Venerem, non ſunt ta-
men deformes: quam habiliſſima corpora habent, nec quidem exuſta, ut for
te ſibi complures perſuad. re quirent: & licet obeſæ & præpingues, non ta-
men ob id deformantur: & quod miratu nõ eſt indignũ, nullas uel puerperas
uidi, quæ demiſſas haberent mammas: nam licet pepererint fœtæ, non ſunt
in aſpectu corporis uirginibus abſimiles: nõ caperatam cõtractamꝗ in uen-
tre uidebis cutem, & ea quæ honeſte nominari nõ poſſunt, prorſus à uirgine
non abſunt: ubi Chriſtianorum copiam habebant, mirum eſt dictu quàm
turpiter corpora ſua proſtituerent, libidinoſiores ſupra omnem credulitatẽ.
Annis uiuunt centum & quinquaginta, raro ægrotãt: qui ſi forte in morbos
inciderint, ſibi herbarum ſucco medentur protinus. Hæc ſunt quæ apud eos
comperi non obſcura, uidelicet, aëris temperiem, cœli clementiam, ſolum fe
rax, longam ætatem. Id forte efficit Eurus, qui iſtic iugiter perflat, quiꝗ eius
loci apud eos eſt, cuius Aquilo apud nos. Piſcatu gaudent, eoꝗ uictitant plu
rimum, adiuuãte hoc uotum natura: nam æquora inibi ſcatẽt piſcium omni
genere. Venatu parum oblectantur, quod efficit ferarum ingens multitudo:
pauent enim ob non cicurata animalia ſyluas frequentare. Viſuntur etiã ibi
leones omnifariã, urſi, & id genus alia. Arbores ibi creſcunt in tantam altitu
dinem ut uix credas. Temperant igitur à ſyluis, utpote qui nudi & diloricati
inermesꝗ tutò feris haud congrederentur.

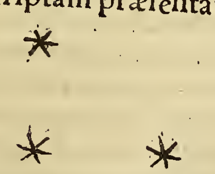
De

A *De ſoli feracitate, & cœli temperie.* CAP. CXVIII.

REgio eſt aprica, ferax, & eximie amœna: & licet ſit cliuoſa, irrigua tamē
eſt fontibus ac fluuijs innumeris, ſyluasq; habet adeò condenſas, ut uix
tranſitū præbeant, obſtante arborum frequentia. His inerrant animalia mul-
tijuga, eademq; ſæuiſſima: arbores & fructus abſq; cultore ſuapte natura cre-
ſcunt: fructus habent uberrimos, eoſdemq; ſuauiſſimos, nec mortalibus no-
xios, noſtris prorſus abſimiles. Gignit etiamnum terra innumeras herbas &
radices, quibus panem conficiunt & alia pulmenta. Semina ſunt complura;
uerùm noſtris minime ſimilia. Regio nullum fert metallum, præter aurū: au-
ri igitur ibi ingens eſt copia: licet nihil nobiſcum attulerimus inde hoc pri-
mo itinere: nam de hac re certiores nos fecerunt indigenæ omnes, qui plagā
hanc auro ſcatere affirmabāt, idq; apud eos minime in pretio eſſe, & ferè nul
lius momenti, identidem prædicabant: baccas margaritasq; complures ha-
bent, ut in ſuperioribus commeminimus: quorum omnium ſi uellem ſingil-
latim meminiſſe ob innumeram multitudinem, multijugamq; naturā; ſurge-
ret in opus magnum hæc hiſtoria: nam Plinius uir abſolutiſſimus, qui tanta-
rum rerum texuit hiſtoriam, non tamen horum milleſimam partem conſe-
quutus eſt: quæ ſi ſingula percenſuiſſet, longe aliud opus effeciſſet, ſi ad ma-
gnitudinem ſpectes, alioquin abſolutiſſimum: & id in primis admirationem
præbet non mediocrem, pſitacorum multijuga natura, colosq; multiplex &
uarius, adeò ut Polycletus, uir in pictura tātus, has auitiorum uarietates uix
conſequi potuiſſet. Arbores omnes inenarrabilem ſuauitatē fragrant, gum-
mas, liquores & ſuccos emittunt paſſim, quarum uirtus ſi nobis comperta fo
ret, puto nihil nobis non ſolum ad uoluptatem, ſed etiam ad ſoſpitatem, bo-
namque ualetudinem defuturum: & ſi qui eſt in orbe paradiſus terreſtris,
non longe ab his regionibus haud dubie eſſe debet. Itaque ut ſum præfa-
tus, regio uergit ad meridiem tanta cœli temperie, ut nec hyeme algeant,
B nec æſtate exæſtuent.

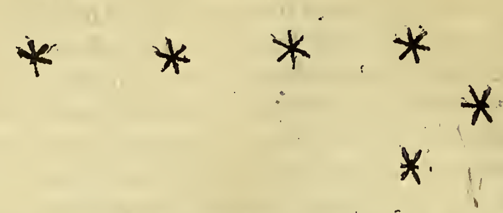
De ſyderibus poli arctici. CAP. CXIX.

COelum inibi & aera perraro nubes inumbrant, ferè ſemper ſerena ſunt:
rorat quandoq;, ſed leniter: uapores ſunt propè nulli: nec diutius rorat,
quàm tribus uel quatuor horis, & inſtar nebulæ mox fathiſcit: cœlum decen
tiſſime exornatur ſyderibus quibuſdam, quæ ſunt nobis incomperta, quorū
egò conſignantiſſime memini, & percenſui ferè uiginti tantę claritudinis, ut
apud nos Venus & Iupiter. Perpendi etiamnum eorū circuitus & uarios mo
tus, metitusq; circumferentiam ac diametrū non difficulter quū geometriam
non ignorarem: propterea pro comperto habui, maioris eſſe magnitudinis
quàm autument mortales: & in primis Canopos tres conſpicatus ſum: duos
claros admodum, tertium obſcurū & diſſimilem alijs. Polus antarcticus ur-
ſam maiorem nec minorē habet, ſicuti eſt uidere in noſtro arctico polo: nec
eum contingunt ſydera quæpiam clara. Quæ uero ipſum ambiunt tria ſunt,
quæ figuram præ ſe ferūt trianguli orthogoni; quorum id quod medio loco
uiſitur, nouem gradus & medium circumferentiæ habet: & ubi hæc exoriun
tur, à læua conſpicitur Canopus albicans eximiæ magnitudinis, quod ubi in
medium cœli deuenerit, infraſcriptam præſentat figuram:

His ſuccedunt tria alia præclara ſydera, quorum medium habet diame-
trum circumferentiæ duodecim graduum cum dimidio, & in medio eorum
alter Canopus cernitur albus. Hunc ſequūtur ſex alia conſpicua ſydera, quæ
claritate cunctis octauæ ſphæræ ſyderibus præſtant, quorum medium in ſu-
perficie firmamenti diametrum circumferentiæ habet graduum triginta-

duorum: hæc aſtra concomitatur Canopus ingens, ſed niger: quæ omnia cer- A
nuntur in uia lactea: & ubi ad lineam peruenerint meridionalem, infraſcri-
ptam referunt figuram.

De nonnullis illius hemiſphærij, quæ philoſophis repugnant.

CAPVT CXX.

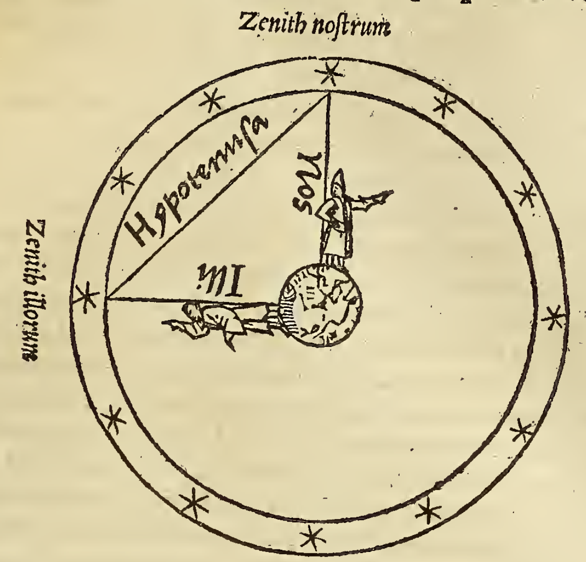
ILlic itaq; conſpicatus ſum complura alia ſydera, quorum motus multipli-
ces adamuſſim obſeruans librum edidi quendam conſignantiſſime, in quo
commemini fere omnium, quæ in hac mea nauigatione non obſcura digno-
ſcere quiui: & is apud hunc inuictiſſimum regem adhuc hoſpitatur, quē ſpe-
ro propediem ad ſuum dominum rediturum. In eo itaque hemiſphærio non
indiligenter quædam perpendi, quæ philoſophorum ſententiæ refragantur,
Iris utpote contraria, ac omnino pugnantia: inter cætera irim, id eſt arcum cœle-
ſtem album circiter noctem mediam: quoniam ſecundum opinionem quo-
rundam colores trahit à quatuor elemētis, ab igne, uidelicet, rubeum, à terra
praſinum, ab aëre lacteum, ab aqua cœruleum: ſed longe aliter ſenſit Ariſto-
teles in Metheoris, dicitq; irim eſſe repercuſſionem radij redundantis ad ua-
porem ſibi oppoſitæ nubis, ſicut ſplendor in aqua refulgens, in pariete reful-
get, rediēs ad ipſum ſua interpoſitione feruorem ſolis temperat reſolutione
in pluuias, inferiora fœcundat, ſpecie ſua ſuperiora pulchra reddit, dominiū
humiditatis in aëre eſſe oſtendit: unde infra quadraginta annos à mundi fi- B
ne non apparebit, quod elementorum deſiccationem indicabit: pacem inter
deum & homines denunciat: ſemper ex oppoſito ſolis eſt: nunquam appa-
ret in meridie, quia ſol nunquā eſt in ſeptentrione. Plinius tamen ait, quod
poſt autumni æquinoctium apparet quacunque hora. Hæc excerpta ſunt à
Landino ex Aeneidos quarto ab interprete, ut nemo ſuis fraudetur labori-
bus, ſed ſuus cuiq; reddatur honos: eum uidi rurſus & iterum: neq; ego unus
arcum huiuſmodi animaduerti, uerum compluſculi è nautis huic ſententiæ
ſuffragantur meæ. Rurſus uidimus neomeniam, id eſt nouam lunam, eadem
die, qua cum ſole coniungitur. Ibi etiam ſingulis noctibus uideas uapores &
faces ardentiſſimas cœlo inerrare. Præfeci paulò ſuprà, ſi tibi ſuccurrit, id he-
miſphærium, quod niſi loquamur impropriè, hemiſphæriū dici non poſſe, ſi
noſtro collatum fuerit: tamen quia nonnihil formam eius effingere uidetur,
uiſum eſt impropriè loquendo hemiſphærium id appellare.

De forma quartæ partis terræ nuperrime inuenta.

CAPVT CXXI.

IGitur ut ſum præfatus, ex Vlisbona, unde nos ſoluimus, quæ diſtat ab æ-
quinoctiali uerſus ſeptentrionem gradibus fere XL. nauigauimus uſq; ad
eam regionem, quæ eſt ultra æquinoctialem gradibus L. quos ſi ſimul colle-
geris, nonagenarium efficient numerū: qui quidem numerus quartam partē
obtinet maximi circuli, iuxta ueram priſcorū ſupputationē traditam nobis.
Liquet igitur omnibus, nos quartam orbis partem metitos fuiſſe: propterea
nos qui Vlisbonam incolimus, citra æquatorē gradibus propè quadragin-
ta in regione ſeptentrionali diſtamus ab eis, qui ultra ęquinoctialem lineam
degunt, in meridionali longitudine angulariter gradibus nonaginta, id eſt, à
linea tranſuerſali: & ut etiam compertius rem intelligas, linea perpendicula-
ris, quæ dum nos recto gradu conſiſtimus, ſurgit à puncto cœli, & tendit ad
noſtrum Zenith, eademq; linea eorum qui ultra æquatorem ſunt ad gradus
quinquaginta, latera percutit: fitq; propterea ut nos in linea recta ſimus: ipſi
uero

A uero ſint,ſi nobis conferantur,in tranſuerſali:& is ſitus efficit figuram trianguli orthogoni,quarum linearum rectam nos tenemus,prout latius declarat ſubſequens figura: & de coſmographia ſatis ſuperq; dictum arbitror.

Cur liber dictus ſit dies tertius. CAP. CXXII.

HAec ſunt itaq; quæ in hac ultima nauigatione ſcitu digna cēſui, quæ etiā oculis ſubieci:nec ab re opus nuncupaui Diem tertium:quandoquidem prius edidi libros alios duos eius nauigatiōis,quā ex præcepto regis perfeci occidentē uerſus,inq; eis cōplura ſcitu nō indigna cōſignantiſſime ſunt exarata,& ea in primis quę ſpectant ad gloriam noſtri ſeruatoris,qui hanc orbis B machinā miro extruxit artificio: quis enim ſatis deo pro meritis deū laudare poſſit,cuius mirabilia cōmemoraui in opere prædicto,legēs curſim quæ ſpectant ad ſitū & cultū orbis,ut dum latius otiū dabit, exactius de geographia opus quodpiā edā,ut mei uel poſteri meminerint, & ex hoc opere diſcerent uberius deū maximū colere indies magis,eaq; aliquādo ſcirēt,quę noſtri ueteres priſciq; patres prorſus neſciuerūt.Propterea ſeruatorē noſtrū,cui propriū eſt miſereri mortalitatis,omnibus uotis precor ſupplicibus, ut ſinat me tantiſper uiuere,donec id peregerim quod mente cōcepi. At alios duos dies in aliud tēpus differendos reor,quū præſertim rediero ſoſpes in patriā,eruditiorum opera & conſilio,necnon amicorū hortatu luculentius opus edam.

De excuſatione Alberici & uoto eius. CAPVT CXXIII.

DAbis ueniā uir candidiſſime, ſi ultimæ nauigationis diaria ad te nondū miſi,ſicuti pollicitus fuerā. In cauſa fuit rex ſereniſſimus, qui adhuc domi meos libellos detinet: uerū poſtq; diſtuli in hunc diē edere id opus,forte fortuna addam & quartū diē. Hæſit mihi cordi rurſum peragrare eam orbis partē,quæ ſpectat meridiē:& huic operi iam nauando in expedito ſunt liburnicæ duæ,armamētis ac cōmeatibus ubertim cōmunitæ.Dum igitur proficiſcar in orientē iter agens per meridiē,Noto uehar uento:quo quū deuenero, plura abs me fient in decus & gloriā dei,necnō patriæ emolumentū,& mei nominis æternitatē, & in primis in ſenectutis meæ, quæ iam prope appetit, honorem & leuamen. Quare nihil deſideramus in hac re præter cōmeatum regis:quo impetrato,pleno gradu contendam:quod deus bene uertat.

De his qui plura quærunt quàm liceat. CAP. CXXIIII.

FIdus interpres præſens opus Luſitano Italicum fecit,ut ſcirent qui Latium accolunt,quàm magna indies occurrunt, & item qui ſibi nimiū arrogant, intelligerent omnia ſe ſcire nō poſſe:quandoquidem hęc mira tot uiris acerrimis ingenio,hucuſq; à condito orbe incōperta fuere.Hinc arguitur temeritatis & ſuperbiæ noſtra arrogans natura,quæ ſcire poſſe putat omnia.

RERVM

RERVM MEMORABILIVM CALE-CHVT, QVAE NON SVNT ABSIMILES ILLIS QVAS Petrus Aliares ſecundo & altero tractatu ſcripſit, quę rurſum colli-queſcunt ex literis quorundam nobilium uirorum, ut latius in ſequentibus patebit. A

Exemplum literarum cuiuſdam Cretici dominorum Venetorum legati apud regem Luſitanorum die uigeſimaſeptima Iunij, M. D. I.

CAPVT CXXV.

SERENISSIME princeps, &c. Reor ueſtram dominatinem certiorē iam factam fuiſſe ab præſtantiſſimo legato, rerum omnium memorabilium, quæ hic uiſu euenerunr, & in primis de claſſe, quam nuperrime rex Luſitaniæ inuictiſſimus in Indiā expediuit, quæ ſuperis miſerantibus redijt, ſed mulctata ratibus ſeptē: nam eò cōceſſerant liburnicæ quatuordecim, & ſeptē tantū incolumes rediere, reliquis peſſundatis. Igitur egregie princeps per latus Mauritanię ac Getulię Noto ducti, deuentū eſt ad Caput
Experias uiride, dictū olim Experias, ubi uiſuntur Heſperidū inſulæ: & ibi auſpicatur Aethiopia inferior uerſus orientē, ultra quā priſci minime iuere. Hinc egreditur latus Aethiopiæ uerſus orientē, donec reſpondeat lineæ Sicilię, à dicto latere intra lineā æquatoris ad quinq; uel ſex gradus: & circiter mediū dicti lateris uiſitur aurifodina huius regis: poſtq; eam ſurgit caput ad Auſtrum, excedēs hyemalem tropicū per gradus nouē. Iſtud Caput dicitur Bonę ſpei: & illinc itur in noſtras barbarias introrſus ad milliaria ferè quinq; millia uerſus plagam noſtram. Quum uero præterieris dictum Caput, mox regio ſe ſi-
Praſum nuat, donec ad Praſum deuenias promontorium, quod antiqui, & in primis Ptolemæus, pro termino meridionalis regionis poſuit: ulteriorē uero plagā appellauit incognitam. Inde itur ad Trogloditas: aurifodina uiſitur, quā ap- B pellant Zaphalam, ubi maiores noſtri affirmant uim auri ingentiſſimā eſſe quàm alibi gentiū. Hic intrāt ſinum barbaricū, & inde in oceanū deuenitur Indicum, & demum ad urbem Calechut. Id eſt eorum iter: quod ſi recte ſupputaueris, milliaria propè quindecim millia uaſtitate ſua occupat, ubi ſecus litora itur. Si uero deſertis litoribus recto itinere ibis, receſſus terrarū & anfractus montium prætermittens, ſed in altum tendens uſquequaq;, longe minus iter erit quàm prædiximus. Supra Caput Bonæ ſpei Lebeccio uecti uen-
Pſitaci to, nacti ſunt nouā tellurem, quam appellarunt Pſitacorū: quoniam inibi inueniūtur alites huiuſmodi incredibilis proceritatis, utpote qui brachium & dimidium longitudine excedant, multijugi coloris: duos nos uidimus, qui fidem rei præbēt. Nautæ itaq; ubi conſpexere latam plagam, credidere continentem: propterea adnauigarunt tantiſper, donec terræ ſpatiū duûm millium milliariū ſuperarūt, nec tamē finis eſt repertus tantæ uaſtitatis. Plagam incolunt uiri nudi & proceri, formoſiq; admodū. In eò itinere amiſere naues quatuor: duas ipſi miſerant ad aurifodinam, quas autumant non reuerſuras: ſeptem uero conceſſere Calcchut: ubi honorifice noſtro pro congreſſu ſunt excepti, ædesq; à principe conſequuti ſunt: & ibi noſtræ naues ſtatiuam fecerunt. Obiter ſuperuenerunt Maurorum & circumadiacentium populorum rates, & cū primis magni Soldani liburnicæ: & hi omnes cōſpirarūt in Chriſtianos: quippe qui ægre ferebant Chriſtianū genus uſq; in illas partes propagari: iactabantq; eò noſtros contendiſſe, ut illis lucra adimerent ſua: propterea primo loco naues onerare cōtendebant, noſtro negociatore reluctante, qui mox regi de Maurorū inſolentia queſtus eſt, quem illico deprehendit Mauris fauere, tamē ut erat uir ambiguæ fidei, noſtris reſpondit in hūc modum, ſe animo haud æquo laturum, ut Mauri prius mercimonia liceantur, quàm Chriſtiani ſua commercia abſoluerint: & in huius rei ſpecimen iubebat, ut Mauris, qui huius decreti præuaricatores comperti forent, mercimo-

nia

A nia omnia impune adimerẽtur, eaq́; occupãtib⁹ adiudicabat. Cõgreſſi igitur
Chriſtiani cum Mauris, illico tota urbs in partes Maurorũ declinauit. Qua/
re Chriſtiani generis ſtrages magna facta eſt, in qua ſupra quadraginta homi
mines deſiderati ſunt Chriſtiani nominis: inter quos oppetijt negotiorũ no/
ſtrorũ geſtor: qui licet undabundo mari ſeſe crediſſet, correptus eſt tamen
à barbaris, & uitam efflauit mœrore omniũ. Hęc igitur ut noſtris nota fuere,
condicto tormenta omne genus exonerant, & claſſem præfecti Syriæ, id eſt
Soldani, rogo conſumpſerunt: nam in ea erant naues decem, catapultis uero
& bombardis urbem propè deuaſtarunt, complures domos incendẽtes, quę
pro imbrice, inſtar mapalium, paleas habebant. Quamobrem illinc abiuere,
& duce Iudæo, qui fidem Chriſti inducrat, aliud regnum petiere ultra Cale/
chut, ad milliaria ferè quadraginta, Cuchinum appellant: eius rex odit regẽ
Calechut, quàm qui maxime. Is igitur in odium regis Calechut noſtros per/
benigne excepit: & hic maiorem habet aromatum copiam, quàm rex Cale/
chut. Quare noſtri tot diuitias inde aſportarunt, ut uix id audeam referre:
nam ipſi aiunt emiſſe illic cantarum, id eſt genus menſuræ non mediocris,
cinamomi aureo uno. Rex igitur huius regionis legatos miſit ad regem Lu-
ſitanum, duosq́; obſides, ut ſecurius eò noſtri redirent. At rex Calechut inte-
rea ingentiſſimam claſſem expediuit in noſtros: qui quoniam onuſtas habe/
bant naues, illis congredi haudquaquam uoluere, ſed altum petentes Borea
ducti, quem uentum ipſi ignorant, euaſerunt: erat enim pertimeſcenda claſ/
ſis: quippe quæ ſupra centum & quinquaginta naues habebat, ferebatq́; ho
minum quindecim millia. Igitur quum euaſiſſent diſcrimen, deuenerunt ad
quandam inſulam, ubi diui Thomæ corpus quieſcit. Huius inſulæ dominus
Chriſtianos honorificentiſſime excepit, & ſancti corporis reliquias in ſpeci/
men amicitiæ noſtris dedit. Quid plura? aromata omne genus noſtris, quos
nunquam uiderat, abſq́; pecunia obtulit: ſoluerẽt demum quum ſibi perop/
B portunum fuiſſet, & redijſſent felicibus, ut aiunt, auibus. Verũ noſtri illius
cõmercij non egebant, utpote qui onuſti erant admodum. Abfuerunt in hoc
itinere menſes quatuordecim, uerùm trimeſtri rediere: & addebant deinceps
celerius iter perficere poſſe, utpote qui iam receſſus & ambages maris noue/
rant, utputa in decem menſibus iter ſe facturos rentur. Naues rediere omnes,
præter unam, quæ illiſa ſcopulis quibuſdam peſſum iuit, ſaluis tamen uiris
quos uehebat: & ea capax erat ſexcentorum doliorum, nondum tamen ap/
plicuit claſſis: una tantum liburnica portum appulit: reliquæ uero nõ longe
ab urbe eſſe cenſentur: hæc enim quæ nuperrime aduenit, portum attigit ea
die quæ eſt diuo Ioanni percelebris admodum: agebam enim per id tempus
apud ſereniſſimũ regem, qui me compellãs his uerbis, inquit: Heus uir pro/
be, cõgratulare mihi, quoniam mea claſſis iam eſt in uado, omni aromatum
genere onuſta: quod ego audiens, ut par erat, hæc noua læto animo excepi,
& in gratiam regis iuſſi meis, ut feſtiuiſſimũ quàm poſſent diem agerent, ęris
tinnitu & cymbalorũ, tibicinumq́;, ut aſſolet, modulationibus, & tormento-
rũ reboatu frequentiore. Poſtridie actæ ſunt gratiæ deo, & nuncupata uota
à cuncto populo. Rurſus regẽ adiui, qui ut me uidit, monuit protinus ut ue-
ſtram ſerenitatem commonefacerem de ſua lætitia, quæ per id tempus obti/
gerat: adiecitq́; ad hæc, ut deinceps tuto & intrepide eò mitteretis ueſtras li
burnicas, mercaturi ſua aromata: nam pollicebatur ſe ueſtros perquam beni
gne accepturum, adeò ut domi eſſe cenſerentur. Addebat etiam ſe nauaturũ
operam, ut præfectus Syriæ, id eſt Soldanus, haudquaquã aromata ex India
comportare queat: in cuius rei euidens argumentum expedire cœpit liburni
cas & celoces ſupra quadraginta, quæ eò contendant, & earum quædam ini-
bi iugiter commorentur: alię uero ultro citroq́; commercij gratia commeent
aſſidue: nec dubitat quin India pro arbitratu ſuo potiri poſſit. Nauis quæ
iam aduenit, eſt Bartholomæi cuiuſdam Thuſci, quẽ tulit urbs Florentia. Ea
igitur infraſcripta conuexit mercimonia, uidelicet piperis cantaros CCC. ci-

namomi

namomi cantaros CXX. lachæ cantaros LX. caſtorei, & id genus odorũ cantaros XV. Gariophyllum & zinziber non attulere, quoniam præuenti ſunt à Mauris, qui & gariophyllum & zinziber aſportauerant: neq; hæc fert regio Calechut, aliunde importantur. Minutiora aromata non tulere. At margaritas & uniones omne genus licitati quidem fuerant, uerũ in congreſſu incolarum Calechut omnia perdidere, fecereq; hominum pariter ac mercium nõ modicam iacturã. Nec id inuoluã ſilentio, nuperrime huc aduenisſe legatos quoſdã, qui à rege Vbene Aethiope accepta perſona, conſalutatũ noſtrũ regem uenere, onuſti muneribus compluſculis. Munera fuere mancipia & elephantorũ dentes, & complura alia, quæ & noſtra regio fert. Hæc itaq; celox quæ primo loco aduenit, dum patriam peteret obuiam habuit naues duas, quæ proficiſcebantur ex mina auri noua, & uerſus Indiã pergebãt. Hę igitur ubi noſtrã conſpicatæ ſunt, rati ſe fore noſtrorũ prædam, condicto, ut ſeſe redimerent noſtris auri XV. M. quingentorũ ducatorũ obtulerunt: uerũ noſtri temperarunt ab eorũ auro, immo eos compluſculis donarunt muneribus, ut hac prouocati liberalitate, liberum pelagus noſtris deinceps permitterent. A

EXEMPLVM QVARVNDAM LITERARVM NEGOTIATOrum & collybiſtarũ, ac trapezitarum Hiſpaniæ, ad correſponſales ſuos in urbe Florentiæ & Venetiarum, de pace & fœdere inter reges Portugalliæ & Calechut. CAPVT CXXVI.

EX relatu eorum qui claſſem concomitati ſunt: eam, inquã, quæ M. D. II. menſe Maij ab Vliſbona ſoluit, & anno M. D. III. die XV. Decembris redijt, certiores facti ſumus, regem Calechut cum noſtro rege in hæc fœdera pacis deſcẽdiſſe, ut uidelicet pro illata ſtrage noſtris pẽderet baccharas quatuor mille piperis, id eſt cantara duodecim millia, & quòd Mauri undequaq; aduenientes inibi commercia tractare nequeant, oriundis ex urbe Calechut exceptis, quòdq; ijdem Mecham Mahumetis adire non poſſint, & quòd rex noſter pro ſuo arbitratu erigere poſſit arcem in urbe Calechut, acceptis à rege lapidibus, calce & lignis, quæ ſufficiant condendæ arci, ære pro eis prius ſoluto: ita tamen ut rex eis faueat in cunctis, patiaturq; regem noſtrum inibi uirum Luſitanũ noſtris præficere qui ius dicat, quiq; & uitæ & necis noſtrorum habeat poteſtatem, adeò ut nec ad ipſum regem prouocare liceat, & ubi aliqui deſciſcerẽt à negotiatore noſtro, ij protinus dedantur plectendi pro arbitrio præfecti Chriſtianorum: & ſi qui Mauri capti detineantur, hi omnes negotiatori noſtro reddantur: necnon Mediolanenſes duo mangones gemmarũ, qui ex urbe Roma profecti ſunt in Indiam, & ibi artẽ baliſtariam exercent, in Chriſtiani nominis dedecus & detrimentum ingens, nauesq; noſtro more fabricãtur: hos igitur in pedicis ferreis captos, poſtulabat dandos præfecto claſſis. Præterea quòd rex regni Cuchini & Canoræ inter cõfœderatos percenſeretur, ea lege, ut unum & commune periculum, una ſalus eſſet omnibus: perinde ut ſi quiſpiam ſumeret contra eorum aliquem armã, is omnium cõfœderatorum hoſtis declararetur: & ſi uſu euenisſet, ut aliquis deſciſceret ab hac pace & cõcordia, in eum ueluti perfidum aliorum uires exercerẽtur, eſſetq; ab omnibus tanquam proditor, & fidei hoſtis exploſus: & hæc omnia eo tendebant, ut diutius pax inter eos uigeret. Cauebatur etiam, ut dum claſſis Luſitanorum inibi agebat, illò naues cuiuſuis generis non accederẽt, niſi prius noſtris onuſtis. Vbi uero tantum mercium foret, quod ſufficeret, omnibus, tunc liberum erat unicuiq; naues onerare: ita tamen, ut ad conſueta pretia nõ adderent, id eſt, ut pluris ſolito non uendant, quàm pro centum octo: quod genus fœnoris illic exercent. Hæ ſunt pacis conditiones & fœdera, quę in noſtri regis decus maximũ ſuſceptæ ſunt, ut colliqueſcit omnibus: nã re uera iam is noſter rex non ab re dici poteſt dominus Indiæ. Quin iam & Turchæ, & Syriæ præfecto leges impoſuit: adeò ut ad urbẽ Calechut eis non pateat aditus. Nec ambigimus quin intra quatuor annos rex noſter na B

uet

A uet operam,ut noſtri nautæ tutò & impune Byzantium Thracum metropolim,& Alexandriam Aegypti,emporia orientaliū clariſſima contendant, & tandem ſe aliquando ulciſcantur de Mauris,à quibus crebro peſſime ſunt accepti. Claſſis igitur præfectus nauium duodecim hoc anno eò profectus eſt, & comperit regem Cuchini extorrem à ſuo regno: nam ſeceſſerat in quandam inſulam,ubi in locum editum receptus delitescebat ab inſidijs regis Calechut. Cauſam non afferebant aliam, niſi quòd memor datæ fidei ſæuienti regi Calechut noſtros haudquaquam tradere uoluerat: nam maluit exulem agere quàm fidem labefactare præſtitam. Opportune igitur noſtra claſſis ſuppetias tulit ſocio regi, & expeditis auxiliaribus copijs iuere intrepidi in regem perfidum, magnam cladem inferentes hoſti. Regem Cuchini in regnū continuo reſtituunt. Id regnum eſt non longe ab anguſtijs maris Erythræi, ubi arcem erigunt munitiſſimam: aliam ędificant in oſtio ſinus Cuchini, ubi tormentorum ferè genera omnia iam uiſuntur, eisq́ decernunt hoſtem propulſare eminus, & tutam claſſi ſtationem præbere ſuæ: neque eò illis reluctantibus deinceps concedet quiſpiam. Itidem fiet in ſinu Calechut, perinde ut ſtationem & litora proximiora non difficulter tueri queant. Naues uero quæ ſuperiore anno remanſerant iſtic, prædam fecerant non mediocrē: nam quadam die mane ceperunt Maurorum naues quinq́ regni Cambaiæ, quæ ad Mecham, Mahumetis aram, proficiſcebantur. In eis igitur nacti ſumus gariophylli cantaros mille defecati, id eſt mundi, ſine quiſquilijs, inq́ eis erat plurimum gariophylli haud decorticati, ut apud nos uiſitur. Ferebant etiam hæ naues caſtoreum, & id genus odores, ſandalium, ambram, lacham puriſſimam, & tenuiſſimas telas lini: aurum uero & argentum ſignatum abunde habebant, adeò ut opes quæ compertæ ſunt ibi, ualorem C C. mille ducatorum excederent. Quare iam uobis teſtatum eſſe remur, quanti ſit habenda ea regio, quæ fere omnibus rebus ſcatet effuſe. Itaque ex his ratibus

B quas præfecimus, duæ peſſum iere: duæ uero dum ſtatiuam agerent, iactis ancoris in quodam portu huius inſulæ, ui tempeſtatis actę, ſupra ſexcentum homines amiſere nō longe ab oſtio maris Erythræi. Occubuit etiam ibi præfectus Vincentius. Cymba uero alia, quæ licet atrocem tempeſtatem euaſiſſet, paulum profecta in ſcopulum eliſa, peſſundata eſt, adeò ut totum æquor tum corporibus humanis, tum uel maxime mercimonijs omnifariam ſtratum & oppletum foret. Hunc finem quandoque male parta habent, ut eſt in adagio ueteri: Male partum male finitur. Ex tot nauibus igitur ſola celox parua ſuperſtes fuit, ut cladis ſuorum nuncia foret. Noueritis ergo hunc noſtrum regem commeatum omnibus dediſſe eundi in Indiam, & exercendi inibi commercia: ſi tamen ex centenario lucro quadragenarium ipſe habeat, hoc addito, ut ab eo naues emant non minoris, quanti ſibi conſtitiſſe uidebuntur: nec nauium huiuſmodi ſolutionem tantiſper differri patitur donec redierint, ſed priuſquam abeant, aurum innumerato habere operæpretium eſt. Viſus eſt is princeps cognouiſſe iacturam quam fecit in tot naufragijs, propterea cupit alios ſuo periculo eò proficiſci. Vix credimus reperturum regem quempiam, qui oblatas ſuſcipiat conditiones: indies tamē huius rei certiores uos reddam. Illud etiam non pręteribo, huius commercij res haudquaquam ſtabiles eſſe: quicquid erit, euentus declarabit futurus. Cum his nauibus portū appulit Luſitanus quidam, qui uiſit minam auri in regno Zaphalæ: de qua re mira refert. Aſſeuerat nobis ibi nauem Chriſtianorum adhuc eſſe, & propè incredibilia de auri quantitate, quæ inibi reperitur refert. Propterea rex noſter aliò nō tendit, niſi ut frenet hos barbaros, arcemq́ ibi erigat munitiſſimam, ac propulſet Indos, & eos qui incolunt regnum Cambaiæ, ne ipſi deinceps mina potiri poſſint. Omnem igitur aurifodinam ſibi protinus arrogabit. Pro comperto etiam habemus, hanc aurifodinam fuiſſe minam Salomonis, unde tot hauſit theſauros: & ibi regina Saba, quæ iuit ad Salomonem, ut teſtatur ſacra uetus hiſtoria. Hæc profecto ſunt ma-

gna,ut uos nõ latet. Nec ab re hic rex dicẽdus eſt felix & bene auſpicatus, cui A contigit tam locuples theſaurus. Rentur igitur homines ſe mox conſecuturos ab eo commeatum eundi in Indiam, ſoluto fœnore, uidelicet, pro centenario quadragenarium, acceptis ſuis nauibus, ut præfati ſumus. Hunc modũ uidetur uelle ſeruare, ut mercatores eò mittant ſuos geſtorum negociatores, qui interſint mercimonijs, non tamen præſint: uult eſſe dominus rerum, adeò ut omnia ſui exerceant, etiam impenſa mercatorum: nam aromata ſuſcipienda erunt de manibus Viceregis, nec liberum erit cuiq; mercari. Quare creditur commercium huiuſmodi non ſuſcepturum incrementa maiora. Indies tamen de his omnibus uos cõmonefaciam. Nec uos fugit nos alias uobis ſcripſiſſe, Cayrum ob hanc cauſſam decoxiſſe: nam ex magno orientalium emporio, ſi hæc ſuccedunt regi, fiet ciuitas confuſa, ut non ab re dicatur Babylon, neq; iniuria: nam illic Mauri conſueuerant Chriſtianos peſſime accipere: forte erratorum dabunt pœnas. Eò igitur deinceps non comportabuntur aromata omne genus, neq; omnifariam gemmæ & margaritæ, & alia præclara complura: quoniam urbem Calechut, neq; Zaphalam ultra non frequentabunt, reluctantibus Luſitanis ob arces nuperrime erectas, & de omnibus certiores facti, gratias agetis deo maximo. De aurifodina uero Zaphalæ, ut præfecimus, mira hic feruntur. Huius rex poſſeſſor efficietur intra bienniũ. Res eſt profecto digna miratu: nam tota India & Perſis inde ſuum aurũ hauriebat, quæ nunc à gentilibus poſſidetur: licet ſit ditionis Chaldæorum regis oſtium ſinus, ubi commercia & permutationes fiunt cum gentilibus: ſingulis enim annis Maurorum naues ueniunt onuſtæ uilioribus mercibus ex Cambaia, ut aurum aſportent. Merces ſunt cotoni, panni uiliores, ſericũ plurifariam ac multijugi coloris, & in primis Turcharum more cõtextum. Hæc igitur ſunt mercimonia, quæ inibi fiunt. Neq; illic rex Chiloæ diutius commorabitur metu gentilium, qui non longe degunt ad leucas ſexaginta in inſula quæ dicitur Chiloa: & eò contendunt naues omnes, ut ſoluant uectigal B priuſquam eant ad minam Zaphalæ. Quò quum perueniunt, ante ſex uel octo menſes nõ expediuntur. Inde comportant aurum, ebur, & ceram merces optimas. Illinc ſoluentes Chiloam contendunt, & ibi rurſus pendunt præſtinati auri uectigal. Inde concedunt Cambaiam ſiue Mecham: & in noſtris nauibus ſunt duodecim aut quindecim negociatores regis Chiloæ, qui tributum pendit noſtro regi quotannis, id eſt, mitigallas M.D. & id eſt genus ponderis: nam mitigal quodlibet ualoris eſt ducatorum centum quinquaginta: tamen is rex pendet à rege noſtro, adeò ut in manu ſua ſit ipſum pro libito profligare, & id quidem parua manu: nam quotiens libuerit eò mille hominũ mittere, protinus is rex terga dabit: crediturq; ut id breui eueniat: nec res foret ardua, ſi profligato rege, redditus D.C.M. ducatorum ſingulo anno conſequeretur. Neq; arbitremini, uos rogo, hanc eſſe fabulam: uera eſt hiſtoria. Iam noſſe debetis, me iampridem de nouis rebus crebro uos commonefeciſſe, & ſemper uera loquutum. Non ſum is qui delecter mẽdacijs: relatu etiam aliorum, qui inde ueniunt, teſtatiſſimum uobis fiet, me haud ficta, neq; commentitia ſcripſiſſe. Si uero apud uos bene ſupputaueritis, quid ferre poſſint naues, quas expectamus in dies: cõperietis certe eas ferre poſſe cantaros circiter ducentos uiginti duos aromatum omnifariam. Nam deinceps iſtuc mittam aromata omne genus, nauaboq; operam, ut nuſquam uobis deſint, poſtquam fœdus initum eſt cum rege Calechut: licet non paruum diſcrimen illò nauigantibus immineat ob quoddã archipelagus, in quo innatãt inſulę prope quatuordecim mille, & etiam ob anguſtias cuiuſdam freti, ubi mare uix eſt nauigiorum patiens: tamen tantum conabimur, quod pericula conſuetudine & frequentia efficiemus innoxia: ut quandoq; gloriari poſſimus, fere totum orbem peragrauiſſe, & ea præſertim, quæ priſci minime adiuere. Solum ſupereſt ut Taprobanam adeamus inſulam, teſte Plinio omnium rerum locupletiſſimam, ſi aurum, ſi gemmas, ſi ebora ſpectaueris: tantumq; noſtra opera

Mitigal

A & ſolicitudine fiet, ut omnis India mercimonijs noſtris pateat. Illic, ut ſcri/
bunt noſtri,non magni penduntur noſtræ merces. Monent propterea ipſi,ut
eò mittamus cruciferos aureos,ſi breuem cupiamus expeditionem noſtrarũ
rerum: quoniam aliæ merces diutius manent in portu, procraſtinantibus ex
cõpoſito Indis,ut tandem fatigatis impenſa & diuturniore expectatione no
ſtris,minore pretio noſtra conſequantur. Eius ſunt ingenij, ut quandoq; ſunt
Itali,qui ſimulant mercium non egere, ut demum uiliore pretio præſtinent.
Ibi etiam caripendunt æra,alumina alba,nõ rubea,& in primis grandia: mi-
nutiora uero ſpernunt. Corallium autem nõ floccipendunt,ſi ſit magnum &
fabrefactum:alioquin nullius eſt apud eos pretij. Habent ij populi uices con
trarias cum Alexandrinis,adeò ut ſi illi minuta quærãt,hi proceriora,& uer-
ſa uice. Plumbum non uilipenditur ibi,ſi inſtar lateris ſit conflatum. Argen-
tum uiuum & ambra nihili penditur. Ibi ęra fabrefacta minore pretio licitan
tur:quoniam rurſus ſuo more ea conflant, uoluntq; nos in cõflando operam
luſiſſe: non eo utuntur ut nos. Hæc igitur ſumma erit: alias merces,exceptis
memoratis,ibi nullius eſſe penſi,lucriq; perquam mediocris.

EXEMPLVM QVARVNDAM LITERARVM PETRI PAS-
qualigi oratoris dominorum Venetorum apud ſereniſſimum & inuictiſſi/
mum Portugalliæ regem,ad ſuos germanos in Vlisbona commo
rantes,die decima nona Octobris, M. D. I.
CAPVT CXXVII.

PRAESTANTISSIMI fratres tanquam patres honorandi,ſa/
lutem. Petro cuidam Verzo tabellario, & nonnullis Valentinis
ad uos literas dedimus ſuperioribus diebus, quibus uos certio/
res reddidimus omnium quæ hic uſu eueniunt. Nunc autem rur
ſum uiſum eſt uos per Bartholomæum Marchionem auunculũ
B Dominici Benedicti Florentinum commonefacere de rebus noſtris,ut intel
ligatis nobis cordi hæſiſſe,ad uos quamcreberrime literas dare,modò tabel/
larij habeantur. Vt igitur noua anni præſentis intelligatis, ſcitote hic eſſe
eam triremem,quam ſuperiore anno rex Portugalliæ ſereniſſimus expediue
rat uerſus Aquilonem, præfecto Gaſpare Corterato, qui nobis refert conti/
nentem inueniſſe, diſtantem ad milliaria duo millia, inter Corum & Fauo/
nium,hactenus toti pene orbi incompertam terram,cuius latus aiunt ad mil
liaria prope octingenta percurriſſe:nec tamen finis compertus eſt quiſpiam:
ideo credunt continentem,non inſulam eſſe: regioq; uidetur eſſe coniuncta
cuidam plagæ,alias à noſtris peragratę,quaſi ſub ipſo ſeptentrione: eò uſque
celox tamen non peruenit ob congelatum æquor,& ingruentes cœlo niues:
argumento ſunt tot flumina,quæ ab illis montibus deriuantur,quòd,uideli/
cet,ibi magna uis niuium exiſtat: arguunt propterea inſulam non poſſe tot
flumina emittere. Aiunt præterea terram eſſe eximie cultam. Domos ſub/
eunt ligneas, quas cooperiunt pellibus ac corijs piſcium. Huc adduxerunt
uiros ſeptem ſexus utriuſq;. In celoce uero altera, quam præſtolamur in ho/
ras,aduehuntur quinquaginta illius regionis incolę. Hi ſi proceritatem cor/
poris,ſi colorem,ſi habitudinem,ſi habitum ſpectes, Cinganis non ſunt abſi-
miles. Pellibus piſcium ueſtiuntur & lutrarum,& eorum in primis,qui inſtar
uulpium piloſas habent pelles,eiſq; utuntur hyeme, pilo ad carnes uerſo, ut
nos:at æſtate ritu contrario: neq; eas conſuunt aut cõcinnant quouis modo,
uerum uti fert ipſa bellua,eo modo utuntur: eis armos & brachia præcipue
tegunt. Inguina uero fune ligant multiplici,confecto ex piſcium neruis. Vi/
dentur propterea ſylueſtres homines,non ſunt tamen inuerecundi: & corpo
ra habent habiliſſima,ſi brachia,ſi armos,ſi crura reſpexeris, ad ſymmetriam
ſunt omnia. Faciem ſtigmate compungunt,inuruntq; notis multijugis inſtar
Indorum,ſex uel octo ſtigmatibus, prout libuerit. Hunc morẽ ſola uoluptas
moderatur. Loquuntur quidem,ſed haud intelliguntur,licet adhibiti fuerint

ſere omnium linguarũ interpretes. Eorum plaga caret prorſus ferro: gladios tamen habent, ſed ex acuminato lapide. Pari modo cuſpidant ſagittas, quæ noſtris ſunt acuminatiores. Noſtri inde attulerunt enſis confracti partem inauratam, quæ Italiæ ritu fabrefacta uidebatur. Quidam puer illic duos orbes argenteos auribus appenſos circumferebat, qui haud dubie cælati more noſtro uiſebantur, cælaturam Venetam in primis præ ſe ferẽtes. Quibus rebus non difficulter adducimur, cõtinentem eſſe potius quàm inſulam: quia ſi eò naues aliquando applicuiſſent, de ea cõperti aliquid habuiſſemus. Piſcibus ſcatet regio, ſalmonibus, uidelicet, & alecibus, & id genus cõpluribus. Syluas habent omnifariam, perinde ut omni lignorum genere abundet regio. Propterea naues fabricant, antemnas, & malos, tranſtra, & reliqua quæ pertinent ad nauigia. Ob id hic noſter rex ſereniſſimus inſtituit inde multum emolumenti ſumere, tum ob ligna frequẽtia pluribus rebus haud inepta, tum uel maxime ob hominum genus laboribus aſſuetum, quibus ad uaria eis uti quibit. Quandoquidem ſuapte natura hi uiri nati ſunt ad labores, ſuntq́ meliora mancipia quàm uiderim unquam. Viſum eſt propterea non fore ab amicitia noſtra deuium, ſi hæc uos non celarem. Vbi uero alia celox, quę expectatur indies, aduenerit, mox aliarum rerum certiores uos reddam. Naues uero, quæ contendunt ad urbem Calechut expediuntur. Neq́ id præteribo, regi hæſiſſe cordi, ut tota claſſis, quæ proficiſci in Orientem conſueuit, ea primo Mechæ claſſem corripiat, ut tandẽ Soldano Syriæ præfecto aditus illuc non pateat, nec inde deinceps aromata exportet: & huic rei rex unice ſtudet, perſuadetq́ ſibi, nihil poſſe obſtare, quin potiatur uotis huiuſmodi. Aſſentitur tota curia, urbs & regnum omne cum eo conſpirant: quoniam ſi ſibi ſuccedet, mirum dictu eſt, quàm breui omnium locupletiſſimus ſit euaſurus in tanta rerum copia & ubertate, & in primis aduẽtantibus Venetis biremibus & triremibus, ut hinc aſportent mercimonia. Igitur pro cõperto habetur, nõ poſſe niſi maxime lucrari, Venetorum celocibus huc accedentibus, & id in manu habere ſibi perſuadet. Tædet propterea ipſum moræ, quoniam deſiderio etiam ipſa celeritas eſt in mora. Peroptat igitur, & perquam ardẽtiſſime inſiſtit rex ſereniſſimus, ut uoto frui queat ſuo. Ob quam rem uereor plurimum, ut ab hac ſententia, quæ cordi inhæſit, uix poſſit dimoueri: nec facile adducetur, ut in rebus orientalibus nobis adſit, quum ſit huic expeditioni prorſus addictus. Nos uero qui anno elapſo prouinciam ſuſtinuimus à nemine adiuti, neq́ ære eccleſiaſtico, ſed ſolum noſtris opibus, uix, ni faueat ipſe, nobis bene conſultum ibit. Valete. A B

EXEMPLVM QVARVNDAM LITERARVM FRANCISCI de Sagitta Cremonenſis, datarum Vliſbonæ decimaſexta Septembris, M. D. II. directarum ad oratorem Venetum Petrum Paſqualigum, apud reges Caſtiliæ agentem. CAP. CXXVIII.

PRæſtantiſſime orator, & domine obſeruandiſſime, iam binis meis literis pollicitus ſum iampridem ueſtræ præſtantiæ, me haudquaquam prætermiſſurum, quin certiores redderemini earum mercium, quas ferrent quatuor celoces, quæ indies expectantur. Nunc uero, quoniam portum applicuerũt, uiſum eſt uos latius de rebus huiuſmodi commonefacere: & res ueras ſolum denarrabo. Igitur hæc ſunt mercimonia quæ attulerunt. Primo piperis cantaros mille, cinamomi cantaros quadringẽtos quinquaginta, zinziberis cantaros circiter quinquaginta, lachæ cantaros quinquaginta, cotonorũ tantũ, quantum emeremus ducatis quadringentis. Alia non attulerunt. Quur uero non attulerint plura aromata, cauſam adducũt, quòd uidelicet quum hinc ſoluiſſent, conuenit inter eos, ut duæ celoces ad minam auri proficiſcerent: duæ uero aliæ ad urbẽ Calechut: propterea unuſquiſq́ eas merces comportauit, quas arbitrabatur inibi quò cõtendebat, fore in pretio. Quũ uero dictæ naues cõtendiſſent ad urbẽ Calechut, nec quiuiſſent accedere ad minã auri,

A merces expedire nō potuerunt,licet uaria loca adiuerint. Nam fuere Cano-
ræ,& ibi certiores facti ſunt de rebus Petri Aliaris,qui agebat in urbe Cuchi
na,ubi etiam erat regis negotiator.Igitur ab rege Canorę excepti ſunt hono
rifice,qui noſtro præfecto aromata omne genus ultroneus obtulit. Huic no-
ſter præfectus benigne reſpondit,uidelicet,ſe prius uelle adire regem Cuchi
ni,ubi regis negotiator erat:demū ſe reuerſurū ad eum, & præſtinaturū aro-
mata perquam libenter.Itaq; illinc ſoluens cōtendit Cuchinū, ubi comperit
regis negotiatorē,cum quo egit plura. Quum uero naues ſignatā pecuniam
non tuliſſent,ſed ſolum merces,quæ inibi parui pendebantur (nam ea regio
appetens eſt ſignatæ pecuniæ admodum,mercium uero ferè nihil) decreuit
propterea præfectus claſſis redire ad urbem Canoræ.Eò ergo conceſſit quã-
primū:eius enim rex Luſitanos colit ꝗ qui maxime: propterea cum eo per-
mutarunt merces,quas aduehebant meliore pretio, datis pro ſuis mercibus
aromatibus,dimiſſis illic tribus è noſtris uiris,qui commercia noſtra exerce
rent:negotiatorē nauis & amanuenſem dimiſerunt, qui omnibus præeſſent
mercimonijs,quiq; indies regi perſoluerent pecuniam pro creditis aromati-
bus.Itaq; naues illinc ſoluerunt onuſtæ omni aromatū genere,relictis illic ui
ris,ut dictū eſt,tribus,ne uiderentur regi impoſuiſſe,qui ſua eis dederat aro-
mata abſq; uade & pignore.Rediere tandem naues ſemionuſtæ, ob id quod
nō tulerant ſecum ſignatam pecuniam,& merces comportauerant tales,quę
illic minime ſunt in pretio:propterea uiſi ſunt operã luſiſſe ſuo periculo.Hęc
ergo ſumma eſt,Indos nō cupere noſtras merces,ſed ſignatū aurū uel argen-
tum,quibus ipſi utuntur eximie:nam ibi pecunia ubertim expenditur,cuius
hoc regnū maxime eget.Nequibit propterea rex abſq; pecunia, quæ ferè eſt
omnium neruus,uoto potiri ſuo,niſi forte ui credat exercere cum Indis com
mercia, & ſua gratis conſequi poſſe. Quoniam aiunt his elapſis diebus eos
reges metu nominis Chriſtiani abſq; pretio dediſſe tot mercimonia Admi-
B ranti noſtro,qui iam iſtuc conceſſerat,ut quatuor naues gratis onerauerit,&
in primis rex Calechut,cui ab ariolis ſuis prædictū fuerat,ut caueret ſequen-
ti anno:quoniã aſtra illi magnam hominū ſtragem minitabantur:& eam ac-
cipiendam à Chriſtianis hariolabantur,addebantq; diuini,eum eodem anno
regnū metu & pauore deſerturū.Hæc noua habemus ab illis tribus uiris,qui
in eo congreſſu barbarorum,quo oppetijt Araſchorea,mortē euaſerunt.Ea-
dem retulit Pergamenſis quidam, qui apud urbem Calechut annis uiginti-
quinq; egit. His adſtipulatur Valentinus alius, qui inibi ſex annis commo-
ratus eſt.Hi ſunt ergo,qui de his rebus certiorem fecerunt regem. Quod ue-
ro falſa ſint,uel ne,ſicuti dederunt ita accepimus.Rex itaq; Calechut magnã
claſſem expediuit in noſtros,qui apud Canoram agebant: uerū illi fuga ſibi
conſuluere,uela uentis protinus dantes.Propterea rex noſter proximo men
ſe Ianuarij decreuit nouam expedire claſſem, uidelicet octo uel decē naues
onerarias:in cuius rei argumentum iam ſunt fabrefactæ naues ſeptem : duas
enim hac æſtate expediuit, quarū una eſt capax ſeptingentorum doliorum:
altera uero quingētorum.Eſt & alia in portu Vlisbonæ, quæ eſt capax qua-
dringentarum & quinquaginta amphorarum. Duæ aliæ fiunt in inſula Me-
deræ:quarum altera capit dolia ter centum & quinquaginta: altera uero du-
centa & triginta : alia expeditur in Setunal, quæ ſupra centum & ſexaginta
dolia capit.Hæ igitur naues ſenarium implent numerum. Inſuper his addit
aliam triremem,quæ ex Chio Ianuenſi inſula & profugio nuperrime adue-
nit:& has omnes,præter duas,rex ſua impenſa expediet. Duas uero, quarū
altera eſt capax quadringentorum, & quinquaginta doliorum:altera ter cen
tum & quinquaginta,negotiatores quidam conuenere cum rege, ut ſua im-
penſa communiant,his pactis & legibus, quod uidelicet rex negotiatores
huiuſmodi ueluti ſtipendiatos, & ſub eo merentes alat in his omnibus qui-
bus egent nautæ.Negociatores uero tantum ſignatæ pecunię in nauibus ſe-
cum aduehant,quæ emundis illic mercimonijs faciat ſatis : & ubi redierint

naues, dimidium mercium dent regi, reliquum uero ſibi uendicent. Et ut dilucidius intelligatis: negociatores pro cantaris duobus aromatum non plus exponunt quàm aureos ſeptem, uel ad ſummum octo: & hos cantaros bifariam diuidunt, alterum regi, ſibi alterum, expenſis, ut dictum eſt, regis: & iam compertum habemus, conducibilius nobis fore, hoc modo commercia exercere, quàm noſtro periculo illuc cõtendere, ut hactenus egimus. Fit propterea, ut non difficulter rex nanciſcatur, qui conditionẽ huiuſmodi non renuũt. Nos duarum prædictarum nauium hoc modo portionem habuimus. De futuris uero, quæ forte eò cõcedent, bene perſpiciat deus ipſe maximus, qui eſt omnium autor. Video me prouectum nimis, & quaſi epiſtolarem ſtylum egreſſum: uerum rapuit me charitatis & amicitiæ Fauonius: nolui enim aliquid uos latere. Scio quidem de alijs meis uos commonefeciſſe, ſed non ad regulam, de his quæ uſu euenerant: non enim comperta tunc mihi erant cũcta. Me igitur commendo, oroq; ut ſi forte fortuna uobis noſtra fuerit opus opera, ea uelitis uti æque ac ueſtra: non enim ſum unquam deſuturus, quin uobis morem geram, dum ſpiritus hos reget artus. Valete. Datum Vliſbonæ, die XXVI. Septembris, M. D. II.

QVOMODO IOSEPHVS INDVS VENIT VLISBONAM, ET EXCEPTVS À REGE honorifice, contendit Romam & Venetias, à noſtris ſociatus. CAP. CXXIX.

QVVM igitur alìàs ſuis celocibus & liburnicis rex noſter regiones auſtraliſſimas peragrauiſſet, dum eà irẽt in Indiam hærendo ſuorũ ſententiæ, qui eaſdem partes retroactis temporibus luſtrauerãt, decreuit eo anno, qui eſt in ordine M. D. rex Emanuel memoratus rurſum eò mittere claſsẽ XII. nauium, cui præfecit Petrũ Aliares, qui ſuſcepto de manu præfecti ſui trophæo, octauo menſis Martij, eius anni, ſoluit Vliſbona, qui inter nauigandũ innumeras paſſus eſt anxietates & diſcrimina. Tandem annuentibus ſuperis XIII. Septembris, eiuſdem anni, deueniunt ad urbem Calechut cum ſeptem tantũ celocibus: nam ex claſſe perierant quatuor, obrutæ tempeſtatibus ſæuiſſimis: alia uero Zaphalam conceſſerat. Steterunt igitur in portu urbis Calechut menſibus ferè tribus: & demũ orta inter noſtros & urbis incolas controuerſia, occiſisq; hinc inde hominibus nonnullis, noſtræ celoces Cuchinũ profectæ ſunt uigeſimaquarta Nouembris, anni ſupradicti: nam Cuchinũ diſtat ab urbe Calechut milliaribus ferè centũ & decem. Id regnũ mari adiacet, cui dominatur rex gentilis, eius ſectæ cuius eſt rex Calechut. Is igitur rex Cuchini noſtras celoces perbenigne excepit, & dum illic cõmoramur cõmercia exercentes, uti in ſuperioribus retulimus libro 3. cap. 78. duo germani fratres Indi Chriſtianiq; uenerunt ex urbe quadam dicta Caranganora, quę abeſt ab urbe Cuchina milliaribus ferè uiginti, qui aiebant ſe in uotis gerere plurimum, ut occidentalem uiſerent plagam: ſupra autem uota gerere, ut Romam, & demum ſanctam ciuitatem Hieruſalem inuiſerẽt: qui noſtras celoces ingreſſi, nobiſcum ultroneĩ ibant: & ecce per id tempus ingens claſſis ſoluit ab urbe Calechut, ut noſtrã claſſem peſſime acciperet: quod ut nobis compertum fuit, mox uela uentis dedimus altum petentes, euntibus nobiſcum dictis fratribus, & nõnullis obſidibus, qui loco & cõpenſatione noſtrorũ dati fuerant, eorum, inquam, qui in urbe Cuchina negotiaturi remanſerant. His igitur conſpectis uerſus Vliſbonam iter cepimus. Ex his uero fratribus Indis, quorum iam memini, alter uiuit, alter uero uita functus eſt, dum in Luſitaniam proficiſceremur. Tandẽ aliquando menſe Iunij M. D. I. Vliſbonã deuenimus: quò ubi applicuimus, dictus Ioſeph commeatu à rege habito ſocioq;, Romam, & demum Vene-

A tias contendit,& rurſum rediit Vliſbonam: & per id tempus complura ſci-
tu non indigna accepimus,referente eodem Ioſeph Indo,quorum latius me-
miniſſe animus eſt in ſequentibus.

De patria Ioſeph,& habitudine corporis. CAP. CXXX.

IGitur Ioſeph prædictus natione Indus,patria Caraganorenſis, annũ agens quadrageſimum,coloris ſubcinericij,ſtaturę fuit mediæ,hoc eſt, inter proceriores & breues medius:id aſſeuerant,qui ſæpenumero hominem contemplati ſunt. Vir erat ingenio non mediocri,uerax admodum, utpote qui nihil magis oderat quàm mendacia:uirq; abſtemius, & integritatis non uulgaris: & reuera quantum colligere ex eius conſuetudine quiuimus:uir erat nõ pœnitendus, & in primis fidei inconcuſſæ illibatæq;. Vrbs igitur, unde oriundus eſt uir memoratus, abeſt ab urbe Calechut ferè milliaribus nonaginta, quæ eſt in ſinu quodam dicto Milibar,introrſus terras ad quintumdecimũ lapidem:muro haud ambitur:longitudine uero milliarium triginta: quoniam domus ut apud nos haudquaq; ſunt contiguæ, ſed inuicem diſtant, adeò ut uideantur uicatim habitare:eamq; interfluunt complura flumina: & plerũq; eorum ædes adiacent fluminibus.Hanc urbem incolit hominum duplex genus,alterum Chriſtianorũ,gentilium alterum.Et ut uobis cunctiſq; colliquefcat qui ſint gentiles,ſcitote itaq; eos eſſe populos,qui olim pro diis colebant idola,necnon animalia multiiuga, uti in ſequentibus denarrabitur. Rex eorum ſeruit idolis. Inibi etiam ſunt complures Iudæi, uerũ uilipenduntur plurimum:eò etiamnum contendunt negotiatores ferè innumeri cõmercii cauſa,ut ſunt Syri,Aegypti,Perſæ,Arabes,Medi,& id genus compluſculi:quoniam illic comportantur ferè omnia aromatum genera,fertq; plaga huiuſmodi multa humano generi non ingrata.

De incolis urbis Caranganoræ,deq; eorum delubris & moribus.
CAPVT CXXXI.

B VRbs trifariã diuiditur.Primores,id eſt,patritii,ac primæ claſſis uiri: ſua lingua Naires dicuntur.Secundo loco, homines cenſus ferè nullius, ut proletarii, ſuccedunt, ut ſunt apud nos gregarii, Canes ſuo idiomate appellantur. Poſtremo tertiam partem abſoluunt capite cenſi, uiri nullius cenſus & claſſis poſtremæ: hi piſcatu uictum quæritant, ſuntq; deteriores cæteris, Nuiram eorum lingua appellantur:hos adeò odit nobilitas,ut ſi forte eos obuios habuerit,ni fuga ſibi condicto conſulant,peſſime accipiat.Priuę tribus priua habent delubra.Mulieres uero alia templa habent,quæ non adeunt uiri.Dant deo bonorum ſuorũ,loco primitiarum, fruges multiiugas. Adorant deum cœli, eumq; trinum credunt: propterea trifrontem pingunt in ſtatuis complicatis manibus, Tambram nuncupant.Ante eorum ſtatuas trahuntur plagæ,nos cortinas appellamus,ex lino candidiſſimo:hæ reſerantur dum ſacrificant,ſicuti latius in ſequentibus referemus. Habent etiamnũ ſtatuas animalium uarias,uerũ eas minime colunt. Quando delubra adeunt, alii frontem terra cooperiunt, aqua alii aſpergunt:ter in die uiſunt templa,mane,meridie,& ueſperi.Sacrificant hoc modo:Conuocant plebẽ buccinatores,cornicinæ,& choraulæ nõnulli,ut nos campano ære:& tantiſper concentũ efficiunt,donec magnus eorum ſacerdos aduentauerit,qui indutus ueſte neſcio qua ſacerdotali,aſtat altari,& canere quędam incipit ad cultum diuinũ pertinentia:orationes nos appellamus.Mox ſubſequitur alius ſacerdos,cantãs et ipſe nõnulla.His populus reſpondet omnis,uſq; tertio hęc fiunt. Demũ peractis his egreditur ſacerdos quadam porta nudus totus, habens pro corona ſertum roſarũ in capite,duoq; magna lumina,totidẽq; cornua fictitia. In manibus gerit enſes duos denudatos, & gradu citato ueluti lymphatus quiſpiã uerſus eorũ deum currit, cortinamq; mox reſerat, & enſem alterũ magno ſacerdoti porrigit,altero uero ſeipſum compluſculis conſauciat uulneribus:et ubi ſe propè confecit plagis innumeris, illic proſilit in rogum ardentiſſimũ, ibi ex cõpoſito paratum, inq; eo ſaltat more tripudiantiũ & chorizantium:

euadit tandem rogum, tortuoſiſsimiſq; oculis dicit ſe eſſe loquutũ cum deo ſuo, taliaq; mandauiſſe: & tunc quaſi à deo accepta perſona incipit docere populum. Sunt & alia complura ſacrificia, quorum non meminit Ioſeph, tum quia uix eum intelligere quiuimus, tum uel maxime quia is Ioſeph cũ gentilibus uix diuerſatus fuerat, utpote qui eius ſectæ minime erat. Satis itaq; ac ſuper de delubris ac ſacrificijs horum dictum arbitror.

De regum moribus & indigenarum, & quod ibi ſunt quidam Chriſtiani.

CAP. CXXXII.

REx gentilium colit idola, & complures habet cõiuges, quibus nullus eſt pudor, nulla ue pudicitia: paſsim proſtituũt corpora: ubi functi ſunt uita concremantur: at eorũ mulieres per octiduum tantũ ſuperuiuunt: demum ut in memoriam uirorum & ipſæ concrementur uiuæ, ſunt ſuæ ſpontis. Hęc referebat Ioſeph coram uidiſſe. Filij regum regni haudquaquã ſunt hæredes, uerum qui ſecundo gradu ſuccedunt in ſtemmate: argumentum ſumunt ex incontinentia cõiugum, quod uidelicet, filij ſunt nothi, propterea regno priuantur. Quum humãt corpora, uarijs utũtur cerimonijs. Gentiles hoc modo induuntur, Rex apicem aureum atalici panni gerit in capite: at urbis primores birretum ex ſerico contextũ, cęteri aperto capite prodeũt, nudi incedũt, pudorem contegunt ſindone mundiſsima, brachia condecorãt armis pretioſiſsimis, omne genus gemmarum faberrime excultis: in pedibus cõdalia ferunt magni pretij, uidelicet, annulos omnifariã inſignitos lapidibus pretioſis, qui inibi magni pendunt: bis & iterum lauantur in die, locaq; ad id deputata habent complura: uiri & fœminæ in uniuerſum ſunt formoſi, pulchritudine eximia honeſtantur: comunt capita mirum in modum, uti decet muliebrem mundum: caput exornant gemmis & margaritis: gentiles non aliter ſcribunt quàm ſtylo ferreo in libris arborum: linguam habet Indam. Et de his hactenus. Verum quia in ſuperioribus cõmeminimus Chriſtiani nominis, diximuſq; complures eſſe in urbe Caranganora Chriſtianos, non ab re erit ſi eorum mentionẽ in hoc capite fecerimus. Nouerint igitur omnes ab Indo flumine, ubi auſpicatur India occidentem uerſus, inſulam† Ormis, quę eſt non longe à ſinu Perſico, Chriſto tantũ parere: alibi non ſunt Chriſtiani, præterquam in Caranganora urbe. In India uero ſunt multiplices reges, qui Chriſtum norunt. Qui uero incolunt Caraganoram urbẽ, Chriſtiani compluſculi ſunt, penduntq; uectigal regi Gentilium: nã conducunt ære annuo eorum ædes, præterquam quod tributa ſoluunt, ut latius dictum eſt.

† al. Ormus

De domibus eorum, & quod eorum pontifices moderantur eccleſias.

CAPVT CXXXIII.

EOrum ædes parietibus fulciunt, habentq; uarias contignationes: at gentiles ſuas domos tegunt aſſamẽtis & lignis id genus. Chriſtiani uero ibi delubra habent noſtris non abſimilia: uerũ ſolas cruces inibi uidebis: nullas habent ſanctorum imagines, concamerata ſunt ut noſtra, inq; eorum crepidine crux uiſitur pergrandis, ut eſt uidere apud nos: tintinabula habent nulla: quando uocant populum ad diuina, ſeruant morẽ Græcorum. Hi populi habent magnũ antiſtitem, cui adſtant Cardinales duodecim, Patriarchæ duo, Archiepiſcopi uero & epiſcopi cõplures. Referebat propterea dictus Ioſeph cũ quodã Epiſcopo ſoluiſſe ab urbe Caranganora, & conſcenſis ratibus iuiſſe ad inſulã Ormũ, quæ eſt à Caranganora milliaribus fere mille & quingẽtis. Et inde petijt mediterranea itinere trium menſium, unà cum epiſcopo memorato, peruenit in Armeniam maiorem, ut conſalutaret reuerentiſsime ſuũ magnũ pontificẽ, à quo epiſcop⁹ dictus initiatus ſacris, Ioſephq; memoratus ad ſacerdotij gradum promotus eſt. Itidem agunt Chriſtiani omnes Indi, & regni Catarj. Eorum Pontifex Catholica dicitur, fertq; tonſuram inſtar crucis: præficit patriarchas ſuos, ut dictum eſt, alterum in India, in Cataio alterum: alios uero Epiſcopos alio mittit, prout expedire uiſum fuerit, ut ad ſuas prouincias moderãdas tranſmittãtur, Huius Catholicę

commemi-

A commeminit Marcus Paulus in tractatu Armeniæ, & ibi dicit duo eſſe genera Chriſtianorũ. Iacobitarum, uidelicet, & Neſtorianorum, quorum papa dicitur: Iacobita, qui eſt hic Catholica, de quo eſt ſermo, cuiusq; meminit Ioſeph ſæpe dictus. Et quum dictus papa uarios homines promoueat ad gradus huiuſmodi, efficiatq; multiplices antiſtites, poſſet non ab re ambigere quiſpiam, unde ei hęc ſit autoritas, autorandi homines cum ſancta Romana eccleſia, quæ eſt unica, & unicam habet fidem, unumq; Romanum pontificem recipit. Sciant igitur tempore quo Alexander VI. ſceptra moderabatur eccleſiæ uniuerſalis, dictum Ioſeph Romam contendiſſe: hunc Alexander maximus pontifex percunctatus eſt, à quo Catholica prętatus habuiſſet facultatem antiſtandi in Oriente: huic reſpondit Ioſeph his uerbis: Olim diuum Petrũ Apoſtolorũ Antiochiæ præfectũ fuiſſe: & quũ ſancta Romana eccleſia ſchiſmate laboraret atroci, duce Simone mago, qui ſui nominis monumenta reliquit, ſanctus Petrus accerſitus eſt Romam, ut Simonem confunderet, & laborantibus Chriſtianis non deeſſet. Hic itaq; Petrus non prius ſoluit Antiochia, conceſſurus Romam, quàm uicarium Antiochiæ præfecerit, & is eſt qui Orientalẽ plagã moderatur, & dicitur Catholica, geritq; Petri uices: hũc uero Catholicã pręficiũt cardinales duodecim in Armenia, & id iactant autoritate Romane põtificis facere: quod eſſe falſum nemo eſt qui neſciat, quandoquidem una eſt ſponſa Chriſti, quæ unam figurat eccleſiã Romanã, extra quã ſalus eſt nulla: quę uero dicũtur de alijs, cõmenta ſunt omnia, & fidei nullius. Hæc dixerim, ne quis putet à ſoliditate petræ Chriſti eſſe recedẽdũ. Vnus deus igit̃ una fides, una eſt ſancta Romana eccleſia.

De modo conſecrandi eorum eccleſias, & de moribus quos ſeruant dũ humant corpora,

CAPVT CXXXIIII.

Itaq; hi habent ſacerdotes, leuitas, & hypodiaconos. Sacerdotes uero non ferunt tonſuram, ſed nonnihil capillorum in ſumma parte capitis habent.
B Infantes non baptizantur ante quadrageſimum diem ſui ortus, niſi morte ingruente. Confitentur ut nos, euchariſtiam ſacram ſumunt: extremam autẽ unctionem non habent, ſed loco eius corpora benedicunt: quũ ingrediuntur eorũ delubra, latice benedicto corpora aſpergũt ut nos: conſecrãt corpus Chriſti & ſanguinẽ, ſi tamen id cõſequi poſſunt, in azymis, hoc eſt, in pane non fermentato, more noſtro: & ubi non habent uinum, quoniam ea regio uitium eſt impatiens, uuas paſſas imergunt aqua, & demum ſuccum exprimunt, eoq; uici uini utuntur: nam eò ex Cataio comportantur uuæ paſſæ complures. humant humana corpora more noſtro, quumq; quiſpiam uitam exhalauerit, mox cõueniũt multi, & dieb. octo cõtinuis ſimul comeſſantur. Peractis uero epulis, fundunt pro defuncto preces, teſtantur, ſupremaq; colitur uoluntas: & ubi inteſtati deceſſerint, qui arctiore gradu defuncto eſt proximior, is eſt hæres. Eorum cõiuges uiris uita functis, cum dotalitio abeunt in paternas ædes: ita tamen, ut intra annum luctus nõ nubant. Quatuor euangeliſtas habent, totidemq; euangelia colunt: obſeruant quadrageſimã, & aduentum ieiunijs & orationibus perquam diligentiſsimę: inter cętera, à die paraſceues uſq; in diem paſchæ omni cibo abſtinent, nocte ſancti ueneris orationibus & concionibus ſacris iugiter inſiſtunt. Intra annum has ſanctorum celebritates mire obſeruant. Primò diẽ ſanctæ reſurrectionis cũ duobus ſequentibus diebus. Octauum diem paſchæ ſupra omnem feſtiuitatem colunt. Quippe qui affirmãt ea die diuum Thomam, cuius ſunt ipſi perquã ſtudioſi, in latus noſtri ſeruatoris manum poſuiſſe, cognouiſſeq; non eſſe phantaſma. Deinde diem qua Chriſtus cœlos conſcendit eximie colũt. Poſt hæc Trinitatis, Aſſumptionis beatæ Virginis, natiuitatis eiuſdẽ, & purificationis, natiuitatis noſtri Seruatoris, epiphaniæ, & omniũ Apoſtolorũ, dieſq; dominicos obſeruant. At primã diem Iulij mirũ in modum cuſtodiunt in memoriam diuæ Thomę Chriſtiani pariter ac gentiles. Cœnobia habẽt ubi continentiſsime uiuũt monachi nigri, habẽt & ſanctimoniales complu

res.

res:ſacerdotes uiuunt caſtiſsime,& ſi qui comperti fuerint incontinentes,hi mox priuantur miſſarum celebratione.Qui Chriſto parēt,diuortijs minime utuntur, bonum uel malum ſit matrimonium, perennat ad ultimum uſque fati diem. Ter in anno populus ſuſcipit euchariſtiam ſanctiſsimam. Doctores habent egregios,eosq; eruditiſsimos.Literarum ſtudia ibi uigent plurimum. Prophetas ut nos legunt. Addebat etiam dictus Ioſeph inibi eſſe complures ſanctos doctores,qui uetus & nouum Teſtamentum explicarunt cordatiſsime: habitu utuntur Maurico, ideſt, lineis tunicis: diuiſerunt annum ut nos in menſes duodecim,& habent intercalarem diem. Verum diem partiti ſunt in horas ſexaginta,easq; ad aſpectum ſolis interdiu cognoſcunt,noctu uero intuitu ſtellarum.

Quando hyems eſt in urbe Caranganora, & de nauibus eorum.

CAPVT CXXXV.

QVi Caranganoram incolunt, hi ſunt inter tropicum æſtiuum & æquatorem, & ut referebat dictus Ioſeph, diem habent maiorem horarum tredecim cum dimidia, minorem uero decem, ita ut intelligas de noſtris horis,non autem de ſuis, quæ ſunt multo minores,ut dictum eſt. Quum uero ſol eſt in tauro,umbram habent perpendicularē: quādo eſt in cancro,proijcitur umbra ad Auſtrum: & ubi eſt in uirgine, rurſum habent perpendicularem: quando autem eſt in capricorno, ad Septentrionem umbra proijcitur: temporis mutationē apud eos uidebis à medio menſe Maij, uſq; ad medium Auguſti: tunc temperant à nauigationibus,& nullo pacto ob ſæuientem per id tempus fortunam maria ſulcant. Sunt etiamnū in illis Indiæ partibus innumera nauigia, quæ in occidentē contendunt: alia uero in Arabiā, in Perſidem alia: nonnulla mare Erythræum arant: alia uaſtiſsimam luſtrant Indiā ad orientē in primis, uſq; ad Cherſoneſum auream, & deinceps ad extrema Indiæ, prętereuntes Cataium & Taprobanam inſulam Fayllamq;, & complures alias. Naues itaq; huiuſmodi quibus ſulcant,ſunt prægrandes, adeò ut circa duodecim uela habeāt, remiges innumeros, nonnullæ uero minus, aliæ autem pro uelis tegetes, ideſt, ſtorias habent, & huiuſmodi ab inſulis proficiſcuntur: aliæ uero ex cotonina omne genus uela conficiunt. Naues fabricātur clauis ferreis: & propterea id dixerim, quoniam falſo arbitrati ſunt quidā clauis ligneis eorum naues conſolidari. Hæc enim non indiligenter ſciſcitatus ſum à Ioſeph prædicto. Oſtēdi illi aliquando formam conficiendi noſtra nauigia, ratus longe alium eſſe eorum morem: at ille ſubridens, ait itidem Indos quoad fabricandas naues ſeruare,eas etiam ferruminant thure admixtis nonnullis alijs. Quum autem in mare fabrefactas naues proijciunt, elephantos hinc & hinc ponunt, qui non ſine hominum ſtrage molem trahunt in mare. Cœperunt ob tot hominum cladem ab hoc more temperare, & dimiſsis beluis, quibus utebantur ad nauandam hanc operā, numeroſiorem hominum cœtum addunt, donec moles in pelagus trahatur.

De moneta illorum, & de rebus quæ ibi naſcuntur.

CAP. CXXXVI.

TRiplex eſt genus monetæ illic, ſaraphum appellāt ſuū aureū nummum, ualoris & ponderis noſtri ducati. Aliam uero appellant parantē argenteam, & ea eſt ualoris ſolidorum ſex è noſtris. Habent & aliam ualoris ſolidi unius: & hæ omnes habent imaginem ſubſcriptionemq; ſui regis: ibi aurum neq; alia metalla inueniuntur, illuc comportantur aliunde, uidelicet, ab montibus quibuſdā, qui abſunt milliaribus fere C C C. Plaga Caranganoræ eſt ſoli patentis eiuſdemq; aprici, & feracis: longe abſunt mōtes: cœli eſt per quā clementis: uiri ſunt ſubcinericij: qui uero mōtes incolūt, hi ſunt albicantis coloris, & nō niſi annoſi pereunt. Referebat Ioſeph inibi uiros centenarios eſſe, qui adhuc dentiū ordinē illæſum habebant. Regio eſt admodū ferax, licet triticum nō gignat, neq; equos: eò triticū cōportatur à quibuſdam inſulis eiuſdē naturæ, cuius eſt regio Calechut, & Cambaiæ, & id efficit are noſa

A noſa plaga. equos mittunt Ormus & montes quidam, eis minime utuntur, niſi ad gerulam operam, quum ultro citroq; comportantur merces, ad bella non utuntur: pedites prælian tur arcubus & ſagittis, necnon macheris & clypeis obrotundis, haſtis nõnullis utũtur in prẹlio, digladiatores ſunt eximij, alij ſe loricant piſcium pellibus, quẹ ſunt ad quoſcunq; ictus prope impenetrabiles, alij loricas & thoraces ferro fabricãtur. Animalia omnifariã habẽt, ut ſunt boues, arietes, bubali, pecora, & id genus cõpluſcula, & ea uice numinis gentiles colunt. Regio etiam fert elephantos uberrime, minutiora etiam habent animalia, ut ſunt gallinæ, anſeres: ſues nõ habent. Percunctati ſumus etiam pretium rerum, & oſtenſis gallinis ipſi Ioſeph Indo, dixit apud ſuos ſexcentum gallinas aureo uno conſequi quire.

De oriza, palmis, & nucibus Indiæ. CAPVT CXXXVII.

HAec plaga fert orizam eximie, & ſaccarum tritum, utrunque emittit, ac oleo conditũ. oriza panem conficiunt nõ inſuauem: habent herbarum genera uiginti, quæ hominẽ alunt plurimũ: radicibus in primis oblectãtur: roſmarinum non habent, neq; buxum, poma, uites, nec perſica: hæc omnia oſtendimus illi, quæ dixit haud eſſe in regione ſua. ficus habent complures, adeo ut uix ſit credibile, quantum ſcateat regio fructibus huiuſmodi: habẽt & aliam arborem quæ fert Indas nuces: & hæ arbores, ut referebat Ioſeph, quadrigeminos gignunt fructus, uidelicet, oleum, uinum, acetum & ſaccarum: qui uero his fidem non adhibẽt, legant Strabonẽ in XVI. ſuæ Geographiæ, & adſtipulabuntur Ioſeph Indo uera narranti: ſic enim Strabonis caput incipit: Cætera uero ex palma præbet, ex ea enim panis, mel, acetum, & oleum fit, & teſtilia uaria: nucleis pro carbonibus fabri ferrarij utuntur, qui in aqua macerati bobus & ouibus in pabulum dantur. *Strabonis locus*

Quomodo ex palma fit uinum, oleum, acetum, & ſaccarum.

CAPVT CXXXVIII.

B EXpalma igitur hoc modo quatuor fiunt fructus in menſe Auguſti, id enim eſt eis primum uer. palmam putant, ut nos uites: & quoniam tunc arbores potiſſimũ luxuriant, gemunt inciſæ, lachrimaſq; inſtar conſauciatę uitis emittunt: has uaſis excipiunt, tribus ſolum diebus ab arbore ſauciata, ea pro uino utũtur albicante aqua. Elapſo triduo ex latice fit acetũ ſuapte natura: qui uero ſaccarum efficere uoluerit, is aquã huiuſmodi ſumat emanantem intra triduũ, & ahenis impoſitam tãtiſper coquat, donec uix tertia pars ſuperſit, tũc ſic decocta mel efficitur ſuauiſsimum. Vbi uero mel eſt effectũ, id rurſum aquis immergunt, & cõpurgant ſubinde uſq; ad uigeſimũ diem: & quum diligenter defecauerint, eo utuntur pro uino, & quidẽ ut aiunt, ſuauiſsimo. Enucleis uero fructus palmę exprimũt oleum. Habes igitur ex una arbore fructus complures: ex lignis etiam ſemicombuſtis carbones fiunt, ex libro arboris funes. Hæc itaq; ſumma ſit nullam eſſe aliam arborẽ, quæ magis humanis uſibus conducat. Ibi etiam ubertim piper naſcitur, quod torrent ad calorem ſolis, ne forte ſatum alibi germinet in damnum eorum. Arbores ibi non ſunt magnæ proceritatis, nuſquam tamen ſunt frequentiores, præſertim in India. Ibi etiamnum copia eſt ingens zinziberis, myrobalani, caſsiæ, & aromatum fere omne genus. Hæc omnia præſtinant Mauri negociatores, & ea Babyloniam, Cayrum nunc appellant, urbem Niloticã comportant, inde Alexandriã, Damaſcum; & demũ ad Perſas. Conuehunt hæc etiam uerſus montes, & ad Cataium, quæ regiones plurimũ à nobis abſunt, prout latius referemus in ſequẽtibus. Verũ poſtq; ſatis ac ſuper de urbe Caranganora dictum eſt, ęquum cenſeo ut rurſum ad urbẽ Calechut redeamus:

De urbe Calechut, deq; eius rege & moribus, nec non mercibus.

CAPVT CXXXIX.

VRbs itaq; Calechut occidentem reſpicit, abeſtq; ab urbe Caranganora milliaribus prope XC. mari adiacet, & portũ habet nõ incelebrẽ, maior eſt Caranganora, cuius dominus eſt idolorum cultor, & eius ſectæ, cuius eſt

dominus

deminus Caranganoræ: in nullo propè differunt, ſi cultũ deorum, ſi mores, A
ſi ſuperſtitiones ſpectaueris, uti latius commeminimus in ſuperioribus: pro
pterea ut parcamus iuſto uolumini, parcius in pręſentia de hac re loquemur.
Illud tamen non præteribo, illic eſſe propè innumeros negotiatores, Perſas
uidelicet, Mauros, Indos, Medos, Aſſyrios, Syrios, Arabas, Aegyptios, et fe
rè ex omni orbe cõuenas: alij alias ducũt merces, adeò ut ibi ferè nihil quod
ad humanum cultum ſpectet deſideres. Sunt inter cæteros illic nonnulli qui
Guzerati appellantur, qui multijuga tractant mercimonia. Eò itaq; quaſi to-
ta India merces comportat uberrimas: frequentior etiam inibi negotiatorũ
numerus erat, quum incolæ Cataij illò proficiſcebantur. Hi igitur Cataij po
puli colunt Chriſtum, & coloris ſunt albicantis ut nos, uiri ſunt perquã ſtre
nui, qui olim in urbe Calechut eximie negotiabãtur. Verum quum rex Ca-
lechut male eos accepiſſet, ſoluêre illinc, & paulopoſt reuertentes, ſtragẽ nõ
mediocrem incolis urbis Calechut intulerunt, & deinceps nõ ſunt regreſsi.
Poſt hæc adiuere urbem Mailapetam, quæ urbs paret regi Narſindo: regio
reſpicit orientem, & diſtat ab Indo flumine milliaribus X C. ibi nũc ſua exer
cent mercimonia: populi dicuntur Malafincs, multijuga ferũt mercimonia,
uidelicet, ſerica omne genus, æra, plumba, ſtannà ac caſtorium, & id genus
innumeros odores, hæc ſunt quæ eò ipſi comportant. Quæ uero exportant
illinc, hæc ſunt, uidelicet, coralli omnium generum & aromata. Aiunt eorũ
regionem abeſſe ab urbe Calechut milliaribus ſex mille: in capite ferũt orna
menta quædã ingentiſsimi pretij, locupletes ſunt in uniuerſum. Redeamus
Bauſer ergo ad urbem Calechut, cuius rex dicitur Bauſer, qui magnam regiam ha-
bet inſtar theatri, cuiusq; latera ſtipant ſeptem millia hominum, qui pro ſa-
lute principis uigilant. Hi noctu urbẽ luſtrant: quoniam uaſta eſt & patens
abſq; mœnijs. Per uices propterea uigiliæ diſponũtur, ne quid inopinatum
accidat, dum dant membra quieti. Hanc curã uiri C C C. habẽt. In theatro ui- B
ſuntur aulæ ſiue cœnacula magna quatuor, quæ ſingula ſingulis patent na-
tionibus, alia Indis, Mauris alia, alia Iudæis, Chriſtianis alia patet: unaquæ-
que natio nouit ſuum auditorium, in alieno nõ admittitur. Priui priua loca
audientiæ habent, & ibi expediuntur: uerum eò prius nõ accedunt, quàm lo
ti fuerint, alioquin ad regem minime admitterentur, illoti, uidelicet, utpote
immundi, ac fœdi. Gentiles hũc morem ſeruant. In mari nunquã comedũt,
quoniam ſi id agerent, nunquã regem uiderent deinceps, neque omittemus
quin & rurſum de hac re mentionẽ faciamus, licet in ſuperioribus cõmemi-
nerimus: nam retulimus paulò ſuprà, mulieres Indas hunc morem habere,
quòd uidelicet, nihil ducunt honorificentius, quàm cùm uiris ſimul occum-
bere. Comburi propterea cum cõiugibus iam fato functis ſumme appetũt:
nec id mirum. Putant enim non poſſe aliter ſibi parare immortalitatem. Hu-
Strabonis ius rei commeminit Strabo X V. ſuæ Geographiæ: eius caput ſic auſpicatur:
locus Refert enim Nicolaus Damaſcenus ſe Antiochiæ &c. quæ ſequuntur. Sicu
ti igitur præfeci, in urbe Calechut magna fiunt commercia, & ſtatis anni
temporibus fiunt nũdinæ non incelebres, eoq; undequaq; cateruatim popu
li confluunt, ex Cataio in primis: demum Indi omne genus, Perſæ, Medi, Sy
rij, Turchę, Aſſyrij, Arabes, Aegyptij, & hi præſertim qui Babylonẽ, id eſt,
Cayrum incolunt, urbem Aegyptiam, quæ Nilo adiacet amni famigerato,
multarumq; gentium ac regionum termino. Percũctati ſumus etiam Ioſeph
prædictum Indum, an illi noſtræ huius regionis cognitionẽ habeant quam-
piam. Referebat Romanam urbem et Venetias, nec non Galliam, quę Fran
cia dicitur, eſſe apud eos nonnihil in pretio, & in primis aurum Venetorũ,
ſignatum argentumq; illic eſſe eximio in pretio. Is ergo Ioſeph adiuit illu-
ſtriſsimos dominos Venetos, & eis oſtendit nonnullos anti-
quiſsimos aureos, in quibus erat expreſſa Veneti
ducis perquam uetus imago.

De re-

A

De regnis Cambaiæ, Ormus, & Guzerat. CAP. CXL.

POſtꝗ ſatis ac ſuper de urbe Calechut dictũ remur, de rebus occiduis fiet
ſermo, & in primis de regno Cambaiæ, quod abeſt ab urbe Calechut
milliaribus propè mille: & deinde ad inſulam Ormus milliaria CCC. & ea
eſt in principio ſinus Perſici introrſus terras milliaria XX. & id loci dicitur
caput Mogoliſtanũ, ubi auſpicatur ſinus. hęc inſula circuitu patet milliarib.
ferè CL. eius dominus ſeruit Mahumeti, urbs eſt uaſta admodũ, & habitato-
re frequentiſsima, ac propè omniũ rerũ ferax: mercimonia emittit quaſi in-
numera: ibi & uitrea fiũt uaſa elegantiſsime. Legũt illic unionũ copiã maxi-
mã, equos fert eximios, quos in Indiã uenales mittũt, eis etiã merces cõpor-
tãt ſuas. hinc igitur id eſt, ab hoc capite Mogoliſtano, quod eſt in umbilico
inſulæ Ormus uſꝗ ad urbẽ Cambaiã, intercedũt innumerę Maurorũ urbes,
inter quas hæ minime ſunt obſcuræ, uidelicet, Sobobec, Semath, & Cheſi-
mij. Introrſus uero eſt urbs Guzerat. Secus aũt litus urbs Cãbaię uiſitur, quę
ut præfecimus, poteſt abeſſe à capite Mogoliſtano mil. quaſi CCC. hæc urbs
Cãbaiæ plurimũ ſinuatur, & ubi eſt ſita urbs, dicitur ſinus Guzerat: uerũ o-
lim dicebatur Betroſia. Et quia meminimus huius loci Guzerat, nõnulla de *Guzerat*
eo referemus. Eius itaꝗ plaga habet urbes complures, uicos & oppida, fre-
quẽtiſsimis eſt habitatoribus, eiuſdemꝗ negotiatorib. idola colũt, necnõ ſo-
lẽ, & lunã, bouesꝗ fœminas adeò, ut apud eos capitale ſit bouẽ fœminã oc-
cidiſſe. Morticina nõ comedũt: uinũ nõ bibũt albũ: uiri ſunt albicãtis colo-
ris, ſuperantꝗ albedine incolas Calechut: faſcinatores ſunt eximij, comunt
capillũ & barbã, & cincinnos ut mulieres circumferunt, torqueꝗ ex capil-
lo facto caput mire exornãt: mulieres uni uiro ſolũ nubũt, & rurſus uiri unã
ducũt coniugẽ. Poſt quã uitã cœlibẽ agũt, in uniuerſum ſunt cõtinentiſsimi
B mi, nec in uenerẽ facile ruunt ut reliqui ſalaces: legumine uiuunt, & olerib.
quæ parens mittit terra, ut author eſt Pithagoras. Abunde dictum arbitror
de urbe Guzerat, ſuper eſt ut nonnihil de urbe Cambaiæ diſſeramus.

De ſitu urbis Cambaiæ, deꝗ; eius rege & nonnullis alijs locis, ac de aromatibus.

CAP. CXLI.

VRbs Cambaię ſita eſt in ſinu Guzerat: ea eſt maxime culta, eximiaꝗ ua-
ſtitate, & uirorum frequentia, ac ferè omnium eſt Indiæ urbiũ excellen-
tior. Cayrum propterea Indiæ appellatur, muro ambitur, & pulcherrimas
habet ædes. Olim eius dominus erat gentilis, & idolis ſeruiebat, nũc ſectæ
eſt Mahumetanæ, id effecit numeroſior cœtus Mahumetanorum, qui urbẽ
incolũt, eamꝗ moderandã ſuſcepere, quę ſcatet gentilib. Ibi Lacha naſcitur
uberius ꝗ alibi gentiũ: negotiatores ſunt nõ incelebres, naues habent innu-
meras, quibus ſulcãt maria, & in primis Aethiopicũ, Erythræũ, Perſicũ, nec
nõ Indicũ. Abeſt hęc urbs à capite quod dicitur Diongul milliarib. CCC. In
eius ſinu ſunt cõpluſculæ urbes, quas percenſere longũ foret. Inꝗ ea inſula
quæ Maya dicit̃, & poſt id cap. Diongul orientẽ uerſus aliud caput occurit,
ꝗd appellat̃ Ely, ad milliaria ferè cl. & inde ad urbẽ Calechut milliaria DC.

De rege Narſindo, & quadam eccleſia ſancti Thomæ. CAP. CXLII.

HVcuſꝗ litoralia omnia percurrimꝰ, uidelicet, ab urbe Carãganora uſꝗ
ad inſulã Ormus. Supereſt ut de regno Cuchini præſertim de mediterra-
neis nonnihil exaremus. Eſt igitur introrſus ad milliaria ferè CCC. non lon-
ge à montibus rex quidã nimiũ potẽs Narſindi. Is quum ſit ualde potens, ur-
bẽ habet triplici circũdatam muro, ea dicitur Beſenegal. Is rex, ut retulit Io-
ſeph Indus, quum ad bella proficiſcitur, ſecum ducit elephãtos DCCC. equi-
tes IIII. mille, pedites uero innumeros, adeoꝗ magnũ innumerũꝗ, quũ e-
xit ad bella, ſecũ trahit exercitũ, ut ſpatio XXX. milliariũ ad quãcunꝗ or-
bis partẽ minime cõtineri poſsit, id eſt, quadrata acie tantundẽ terrarũ uer-
ſus orientẽ & occidentẽ, & rurſum itidẽ uerſus Aquilonẽ & meridiẽ exerci-
tus occupat. Res propè incredibilis, licet uera: addebatꝗ dictus Ioſeph re-
gnum huiuſce regis patere circuitu trium millium milliarium. Is rex colit i-

dola. Verum reuertamur ad litoralia, & primo loco auſpicabimur ab urbe Cuchina, quæ reſpicit orientem, & prætenta eſt Indię. Dum igitur ſoluis ab urbe Cuchina, tendiſq́; ad ortum ſolis, ad milliaria fere centum, caput comperies quod appellant Cumar, & inde uſq; ad Indũ fluuium, ubi auſpicatur India intercedũt milliaria quingenta. Inq; eo itinere ſinus uiſitur nõ incelebris, cui nomẽ eſt Orizæ, & ibi famigerata urbs de nomine ſinus Oriza dicta, eam præterfluit Indus. Et in eodẽ ſinu eſt urbs alia, quæ inſtar promontorij in mare prominet, ea dicitur Milapar, in qua diui Thomæ apoſtoli delubrũ celebre colitur eximie, idq; templũ refert eccleſiam ſanctorũ Ioannis & Pauli Venetiarũ. In eo igitur delubro corpus diui Thomæ quieſcit, quod claret innumeris miraculis. Colitur propterea eximie ab omnibus, licet infidelibus. Propterea in hoc mari Indico cõplures inſulæ uiſuntur: & inter alias duæ ſunt, quæ cæteras omni rerũ celebritate præſtant: altera Sayla dicitur, quę abeſt à dicto capite Comar milliaribus prope CC. ea eſt quæ mittit equas. Poſt hanc ad orientẽ altera uiſitur, quæ dicitur Samotra, nos Taprobanam appellamus, quæ abeſt ab urbe Calechut itinere triũ menſiũ. Vltra eã eſt Cataiũ feraciſsima, ut dictũ eſt, inſula cũ alijs cõpluribus, quarũ haud quaquã meminiſſe eſt animus: quandoquidẽ ab dicto Ioſeph Indo plura nõ accepimus, neque nos eas remotiores orbis partes adiuimus. Potuiſſemus quidẽ longiore ſubſellio gemmarũ ac lapidũ, margaritarumq; naturã indagare, necnon de aromatũ generibus differere cõplura, quũ hæc in primis ferat India. Verũ quũ minime pertineant ad id quod retulit Ioſeph prædictus, ex cõpoſito temperabimus: tum ut præter uerum nihil relatum putetis, tum uel maxime, ut tandem aliquando cœptum opus ad umbilicum deueniat. A

ILLVSTRISSIMO RENATO HIERVSALEM ET SICILIAE regi, duci Lothoringiæ ac Barñ. Americus Veſputius humilem reuerentiam, & debitam recõmendationem.

FIERI poteſt illuſtriſsime rex, ut tua maieſtas mea iſta temeritate ducatur in admirationẽ, propterea quod haſce literas tam prolixas ad te ſcribere non ſubuerear, quum tamen ſciam te continuo in arduis conſilijs & crebris reipublicæ negotijs occupatiſsimum. Atq; exiſtimabor forte non modo præſumptuoſus, ſed etiam otioſus, id mihi muneris uendicans, ut res ſtatui tuo minus cõuenientes, non delectabili, ſed barbaro prorſus ſtylo, ueluti amuſus ab humanitatis cultu alienus, ad Fernandum Caſtiliæ regem nominatim ſcriptas, ad te quoque mittam. Sed ea quam in tuas uirtutes habeo confidentia, & comperta ſequẽtium rerum, neq; ab antiquis neq; neotericis ſcriptarũ ueritas me coram t. M. fortaſsis excuſabunt. Mouit me in primis ad ſcribendũ præſentiũ lator Beneuenutus, M. t. humilis famulus, & amicus meus nõ pœnitẽdus: qui dũ me Lisbonæ reperiret, precatus eſt ut t. M. rerũ per me quatuor profectionibus in diuerſis plagis mundi uiſarum, participẽ facere uellem. Peregi enim bis binas nauigationes ad nouas terras inueniendas, quarum duas ex mandato Fernandi inclyti regis Caſtiliæ per magnum oceani ſinum occidentẽ uerſus feci: alteras duas iuſſu Manuelis Luſitaniæ regis ad auſtrum. Itaq; me ad id negotij accinxi, ſperãs quod t. M. me de clientulorum numero nõ excludet, ubi recordabitur, quod olim mutuã habuerimus inter nos amicitiã tempore iuuentutis noſtræ, quũ grammaticæ rudimenta imbibentes ſub probata uita & doctrina uenerabilis & religioſi fratris de S. Marco Fra. Georgij Anthonij Veſputij auunculi mei pariter militaremus. Cuius auunculi ueſtigia utinã ſequi potuiſſem, alius profecto, ut & ipſe Petrarcha ait, eſſem q̃ ſum. Vtcũq; tamẽ ſit, nõ me pudet eſſe qui ſum. Semper enim in ipſa uirtute & rebus ſtudioſis ſummã habui delectationẽ. Quòd ſi tibi hæ narrationes omnino nõ placuerint, dicam ſicut Plinius ad Mecœnatem ſcribit: Olim facetijs meis delectari ſolebas. Et licet B

A licet M.t.ſine fine in reipublicæ negotijs occupata ſit,nihilominus tantum temporis quandoq; ſuffuraberis,ut has res quamuis ridiculas,quæ tamē ſua nouitate iuuabūt,perlegere poſsis. Habebis enim hiſce meis literis poſt curarum fomenta & meditamēta negotiorum,non modicā delectationē, ſicut & ipſe fœniculus prius ſumptis eſculentis,odorē dare, & meliorē digeſtionē facere aſſueuit. Enimuero ſi plus æquo prolixus fuero, ueniā peto, uale.

Inclytiſsime rex,ſciat t.M.quòd ad has ipſas regiones mercandi cauſa primum uenerim. Dumq; per quadriennij reuolutionē in eis rebus negotioſus eſſem,& uarias fortunę mutationes animaduerterē,atq; uiderem quo pacto caduca & tranſitoria bona hominem ad tempus in rotæ ſummo tenerent,& deinde ipſum præcipitarent ad imum, qui ſe poſsidere multa dicere poterat,conſtitui mecum uarijs talium rerum caſibus exantlatis iſtiuſmodi negotia dimittere, & meorum laborum finem in res laudabiliores ac plus ſtabiles ponere. Ita diſpoſui me ad uarias mundi partes contemplandas, & diuerſas res mirabiles uendendas. Ad quam rem ſe & tempus & locus opportune obtulit. Ipſe enim Caſtiliæ rex Fernandus tunc quatuor parabat naues ad terras nouas occidentem uerſus diſcooperiendas, cuius celſitudo me ad talia inueſtigāda in ipſam ſocietatem elegit. Et ſoluimus XX. die Maij, M.CCCCXCVII.de portu Caliciæ, iter noſtrum per magnum oceani ſinum capientes,in qua profectione decem & octo conſummauimus menſes,multas inuenientes terras firmas, & inſulas penè innumerabiles ut plurimum habitatas,quarum maiores noſtri mentionem nullam fecerunt:unde & ipſos antiquos talium non habuiſſe notitiā credimus. Et niſi memoria me fallat, memini me in aliquo legere,quod mare uacuum,& ſine hominibus eſſe tenuerint. Cuius opinionis ipſe Dantes poëta noſter fuit,ubi duo de uigeſimo capite de Inferis loquens, Vliſsis mortem confingit. Quæ autem mirabilia uiB derim,in ſequentium proceſſu tua maieſtas intelliget.

AMERICI VESPVTII
NAVIGATIO PRIMA.

ANNO domini, M.CCCCXCVII. uigeſimo menſis Maij die,nos cum quatuor conſeruantiæ nauibus Caliciū exeuntes portum,ad inſulas olim Fortunatas, nunc uero magnam Canariam dictas, in fine occidentis habitati poſitas in tertio climate, ſuper quo extra horizontem earum ſe XXVII.gradibus cum duobus tertijs, Septentrionalis eleuat polus,diſtanteſq; ab hac ciuitate Lisbona,in qua conſcriptum extitit hoccine præſens opuſculum,cclxxx.leucis,uēto inter Meridiem & Lebeccium uentum ſpirante,curſu primo pertigimus. Vbi nobis de lignis,aqua cæteriſq; neceſſarijs prouidendo, conſumptis octo ferè diebus,nos,facta in primis ad Deum oratione,eleuatis dehinc & uento traditis uelis, nauigationem noſtram per Ponētem incipientes,ſumpta una Lebeccij quarta,tali nauigio tranſcurrimus, ut uiginti ſeptem uix elapſi diebus, terræ cuidam applicaremus,quam firmam fore exiſtimauimus. Diſtatq; Canaria magna ab inſulis mille uel circiter leucis,extra id quod in zona torrida habitatum eſt. Quod ex eo nobis conſtitit, quòd Septentrionalem polū extra huiuſcemodi telluris horizontem XVI. gradibus ſe eleuare, magiſq; occidentalem LXXV.quàm magnæ Canariæ inſulas gradibus exiſtere conſpeximus,prout inſtrumēta omnia monſtrabant. Quo in loco,iactis de prora ancoris,claſſem noſtram,leuca à litore cum media diſtantem, reſtare coëgimus,nonnullis ſolutis phaſelis armis & gēte ſtipatis, cum quibus ipſum uſq; ad litus attigimus. Quò quàm primum peruenimus, gentem nudam ſecundum litus euntem innumeram percepimus, unde non paruo affecti fuimus gaudio; omnes enim qui nudi incedere conſpiciebantur, uidebantur

quoq; propter nos ſtupefacti uehementer eſſe, ex eo, ut arbitror, quod ueſti/tos, alteriusq; effigiei quàm ipſi forent, nos eſſe intuiti ſunt. Hi poſtquã nos adueniſſe cognouerunt, omnes in propinquum montem quendam aufuge/runt, à quo tunc nec nutibus, nec ſignis pacis & amicitiæ ullis, ut ad nos ac/cederent, allici potuerunt. Irruente uero interea nocte, nos claſſem noſtram male tuto in loco, ubi nulla marinas aduerſus procellas tuta reſidẽtia foret, conſidere timentes: conuenimus unà, ut hinc mane facto diſcederemus, ex/quireremusq; portum quempiam, ubi noſtras ſtatione in tuta collocaremus naues. Qua deliberatione arrepta, nos uento ſecundum collem ſpiranti tra/ditis uelis, poſtquam uiſu terram ipſam ſequendo, atq; ipſo plagæ in litore gentes continue percipiendo, duos integros nauigauimus dies, locum naui bus ſatis aptum comperimus. In quo media tantum leuca diſtantes ab arida conſtitimus, uidimusq; tunc inibi innumerabilem gentium turbam, quam nos cominus inſpicere & alloqui deſiderãtes, ipſamet die litori cum cymbis & nauiculis noſtris appropiauimus, necnon & tunc in terrã exiuimus, ordi ne pulchro XL circiter uiri, huiuſcemodi gente ſe tamen à nobis & conſor/tio noſtro penitus alienam præbẽte, ita ut nullis eam modis ad colloquium communicationem'ue noſtrã allicere ualuerimus, præter illos paucos quos multos poſt labores ob hoc ſuſceptos, tandem attraximus ad nos, dando eis nolas, ſpecula, crateres cryſtallinos aliaq; ſimilia leuia: qui tum ſecuri de no bis effecti, conciliatum nobiſcum, necnon de pace & amicitia tractatum ue nerunt. Subeunte autem interim nocte, nos ab illis noſmet expedientes, re/lictis eis, noſtras ingreſsi ſumus ad naues. Poſtea uero ſubſequentis ſummo diluculo diei, infinitam in litore uirorum & mulierum paruulos ſuos ſecum uectantium gentem rurſum conſpeximus, cognouimusq; multitudinem il/lam ſupellectilem ſuam ſecum deferre totam, qualem infra ſuo loco dicetur. B Quorum complures quamprimum terræ appropiauimus, ſemet in æquor proijcientes, quum maximi natatores exiſtant, quãtus eſt baliſtæ iactus, no/bis uenerunt natantes obuiam: ſuſceperunt nos humaniter, atq; ea ſecurita-te & confidentia ſeipſos inter nos cõmiſcuerunt, ac ſi nobiſcum diutius an/tea conſueuiſſent, & pariter frequẽtius practicauiſſent. Pro qua re tũc haud parum oblectati fuimus. De quorum moribus, quales eos habere uidimus, hic quandoquidem ſe commoditas offert, interdum etiam interſerimus.

DE MORIBVS AC EORVM VIVENDI MODIS.

QVantum ad uitã eorumq; mores, omnes tam mares quàm fœmi/næ nudi penitus incedunt, tectis non aliter uerẽdis, quàm quum ex utero prodierunt. Hi mediocris exiſtentes ſtaturæ multum be ne proportionati ſunt, quorum caro ad rufedinem, ueluti leonũ pili uergit: qui ſi ueſtimentis operti mearent, albi credo tanquam nos exta/rent. Nullos habent in corpore pilos pter quàm crines, quos proceros ni greſcentesq; gerunt, & præſertim fœminæ, quæ propterea ſunt tali longo ni groq; crine decoræ. Vultu non multum ſpecioſi ſunt, quoniam latas facies Tartarijs adſimilatas habent: nullos ſibi ſinunt in ſupercilijs, occulorum'ue palpebris, ac corpore toto, crinibus demptis, excreſcere uillos, ob id quod habitos in corpore pilos quid beſtiale brutaleq; reputant. Omnes tam uiri quàm mulieres, ſiue meando, ſiue currendo leues admodum atq; ueloces e/xiſtunt, quoniam, ut frequenter experti fuimus, ipſę etiam mulieres unã aut duas percurrere leucas, nihil putant, & in hoc nos Chriſticolas multum præ cellunt. Mirabiliter ac ultra quàm ſit credibile natant, multo quoque melius fœminę quàm maſculi, quod frequenti experimento didicimus, quum ipſas etiam fœminas omni prorſus ſuſtentamine deficientes, duas in æquore leu/cas pernatare perſpeximus. Arma eorum arcus ſunt & ſagittæ, quas multũ ſubtiliter fabricare norunt. Ferro metalliſq; alijs carent: ſed pro ferro beſtia rum piſcium'ue dentibus ſuas ſagittas armant, quas etiam, ut fortiores exi/

A ſtant,unamquamq; ſæpe præurũt. Sagittarij ſunt certiſsimi, ita ut quicquid uoluerint,iaculis ſuis feriant, nonnulliſq; in locis mulieres quoq; optimę ſagittatrices extant. Alia etiã arma habent ueluti lanceas præacutas'ue ſudes, necnõ & clauas,capita mirifice laborata habentes. Pugnare potiſsimum aſſueti ſunt aduerſus ſuos alienigenę linguæ confines,contra quos nullis parcendo,niſi ut eos ad acriora tormẽta reſeruent, multum crudeliter dimicãt. Et quum in prælium properant, ſuas ſecum uxores,non belligeraturas, ſed eorũ poſt eos neceſſaria perlaturas ducũt,ob id quod ſola ex eis mulier tergo ſibi plus imponere poſsit,et deinde XXX.uel XL.leucis ſubuehere,pro ut ipſi ſæpe uidimus,quàm uir,etiam ualidus,à terra leuare queat Nulla belli capita,nullos'ue præfectos habent,quinimmo quum eorum quilibet ex ſe dominus extet,nullo ſeruato ordine meant. Nulla regnandi dominium'ue ſuũ extendẽdi,aut alterius inordinatæ cupiditatis gratia pugnant:ſed ueterẽ ſolùm ob inimicitiã in illis ab antiquo inſitam, cuius quidem inimicitiæ cauſam interrogati,nullam aliam indicant, niſi ut ſuorum mortes uendicẽt anteceſſorum. Hæc gens ſua in libertate uiuens, nulliq; obediens, nec regẽ nec dominũ habet. Ad prælium autem ſe potiſsimũ animant & accingunt, quum eorum hoſtes ex eis quempiam aut captiuum detinent aut interemerunt. Tunc enim eiuſdẽ captiui interempti'ue conſanguineus ſenior quiſq; exurgens, exit cito in plateas & uicos paſsim clamitans,inuitanſq; omnes, & ſuadens ut cum eo in prę lium conſanguinei ſui necem uindicaturi properent:qui omnes compaſsione moti,mox ad pugnam ſe accingunt,atque repente in ſuos amicos irrunt. Nulla iura,nullam'ue iuſtitiam ſeruant,malefactores ſuos nequaquam puniunt, quinimmo nec parẽtes ipſi paruulos ſuos edocẽt aut corripiunt. Mirabiliter eos inter ſeſe cõqueſtionari nonnunquã uidimus. Simplices in loquela ſe oſtentãt, uerum callidi multum atq; aſtuti ſunt. Perraro & ſubmiſſa uoce loquũtur, eiſdem quibus utimur accentibus

B utentes. Suas ut plurimum uoces inter dentes & labra formantes, alijs utuntur uocabulis quàm nos Horum plurimæ ſunt idiomatum uarietates, quoniam à centenario leucarum in centenarium diuerſitatem linguarum ſe mutuo nullatenus intelligentium reperimus. Comeſſandi modum ualde barbarum retinent,nec quidẽ notatis manducant horis, ſed ſiue nocte ſiue die, quoties edendi libido ſuadet. Solo manducantes accumbunt,& nulla mantilia,nulla ue gauſapa,quũ lineamentis panniſq; alijs careant,habent. Epulas ſuas atque cibaria in uaſcula terrea quæ ipſimet cõfingunt,aut in medias cucurbitarum teſtas ponunt. In retiaculis quibuſdã magnis ex bombice factis & in aëre ſuſpenſis dormitant: qui modus quãuis inſolitus & aſperior fortaſsis uideri queat, ego nihilominus talem dormitãdi modũ ſuauem plurimum iudico. Etenim quum in eiſdem eorum retiaculis mihi plerũq; dormitaſſe contigerit,in illis mihimetipſi melius quàm in tapetibus,quæ habebamus, eſſe perſenſi. Corpore ualde mundi ſunt & expoliti, ex eo quod ſe ipſos frequentiſsime lauant. Et quum egeſtum ire, quod ſalua dixerim reuerentia,coacti ſunt,omni conamine nitũtur,ut à nemine perſpici poſsint:qui quidẽ in hoc quãtum honeſti ſunt, tantũ in dimittenda urina ſe immundos inuerecundoſq; tam mares quàm fœminæ prebent:quum ſiquidem illos nobiſcum loquentes, & coram poſitos ſuam impudiciſsime urinam ſæpius eminxiſſe perſpeximus. Nullam legem,nullum legitimum thori fœdus in ſuis connubijs obſeruant,quinimmo quotquot mulieres quiſquam concupiſcit,tot habere,& dein illas quandocunque uolet, abſque hoc quòd id pro iniuria aut opprobrio habeãt,repudiare poteſt. Et in hac re utique tam uiri quàm mulieres eadem libertate fruuntur. Zeloſi parum, libidinoſi uero plurimum extant, magiſq; fœminæ quàm maſculi, quarum artificia ut inſatiabili ſuæ ſatiſfaciant libidini,hic honeſtatis gratia ſubticenda cenſuimus. Ep ipſe in generandis paruulis fœcundæ admodum ſunt, neque dum grauidæ effectæ ſunt,pœnas aut labores euitant. Leuiſsimo minimo'que dolore pa-

riunt, ita ut in craſtinum alacres ſanatæq; ubiq; ambulent: præſertimq; poſt A
partum in flumen quodpiam ſeſe ablutum uadunt, tumq; ſanæ mundatæq;
inde, ueluti piſces apparẽt. Crudelitati autem ac odio maligno adeò deditæ
ſunt, ut ſi illas ſui forſitan exacerbauerint uiri, ſubito certum quoddam effi/
ciant maleficium, cum quo præ ingẽti ira proprios fœtus in proprijs uteris
necant, abortiuntq; deinde, cuius rei occaſione infiniti eorũ paruuli pereũt.
Venuſto & eleganti proportione compacto corpore ſunt, ita ut in illis quic
quam deforme nullo inſpici modo poſsit. Et quamuis diſnude ambulent in
ter fœminas, tamen earum pudibunda ſic honeſte repoſita ſunt, ut nullate/
nus uideri queant: præterquam regiuncula illa anterior, quam uerecũdiore
uocabulo pectuſculum imum uocamus, quod & in illis utiq; nõ aliter quàm
honeſte natura ipſa uidendum reliquit. Sed & hoc nec quidem curant, quo
niam, ut paucis expediam, non magis in ſuorum uiſione pudendorum mo/
uentur, quàm nos in oris noſtri aut uultus oſtentatione. Admirandam per/
ualde rem ducerent, mulierem in eis mamillas, pupasue laxas, aut uentrem
rugatum ob nimium partum habentem, quum omnes æque integræ ac ſo/
lidæ poſt partum ſemper appareant, ac ſi nunquam peperiſſent. Hæ quidem
ſe noſtri cupientiſsimas eſſe monſtrabant. Neminem in hac gente legem a/
liquam obſeruare uidimus, nec quidem Iudæi aut Mauri nũcupare ſolide
queunt, quum ipſis gentilibus ac paganis multo deteriores ſint. Etenim non
perſenſimus quòd ſacrificia ulla faciant, aut quòd loca orationis'ue domos
aliquas habeant. Horum uitam, quæ omnino uoluptuoſa eſt, Epicuream
exiſtimo. Illorum habitationes ſingulis ipſis ſunt communes, ipſæq; illorum
domus campanarum inſtar conſtructę ſunt, firmiter ex magnis arboribus
ſolidatæ, palmarum folijs deſuper contectæ, & aduerſus uentos & tempeſta
tes tutiſsimæ, nonnullisq; in locis tam magnæ, ut in illarum unica ſexcentas
eſſe perſonas inuenerimus. Inter quas octo populoſiſsimas eſſe cõperimus,
ſic ut in eis eſſent habitarẽtq; pariter animarũ decem millia. Octennio quo/ B
libet aut ſeptennio, ſuas ſedes habitationes'ue transferunt: qui eius rei cau/
ſam interrogati, naturale reſponſum dederunt, dicentes quòd phœbi uehe/
mentis æſtus occaſione hoc facerẽt, ob id quod ex illorum longiore in eodẽ
loco reſidentia aẽr infectus corruptusq; redderetur: quæ res in eorum corpo
ribus uarias cauſaret ægritudines, quæ quidẽ eorum ratio non male ſumpta
nobis uiſa eſt. Eorum diuitiæ ſunt, uariorum colorum auium plumæ, aut in
modum lapillorum illorũ, quos uulgariter Pater noſter uocitamus, laminæ
ſiue calculi, quos ex piſciũ oſſibus, lapillis'ue uiridibus aut candidis faciũt,
& hos ornatus gratia ſibi ad genas, labia uel aures ſuſpendũt. Alia quoque
ſimilia futilia & leuia pro diuitijs habent, quæ nos omnino parui pendeba/
mus. Commutationibus aut mercimonijs in uendendo aut emendo nullis
utuntur, quibus ſatis eſt, quod natura ſponte ſua propinat: aurum, unio/
nes, iocalia, cæteraq; ſimilia, quæ in hac Europa pro diuitijs habemus, nihil
extimant, imò penitus ſpernunt, nec habere curant. In dando ſic naturaliter
liberaliſsimi ſunt, ut nihil quod ab eis expetatur abnegẽt. Et quemadmodũ
in dando liberales ſunt, ſic in petendo & accipiendo cupidiſsimi, poſtquam
ſe cuiquam amicos exhibuerint. Maximum potiſsimumq; amicitiæ ſuæ ſi/
gnum in hoc perhibent, quòd tam uxores quam filias proprias amicis ſuis
pro libito habẽdas offerunt: in qua re parens uterque ſe longe honoratum
iri exiſtimat, quum natam eius, & ſi uirginem, ad concubitũ ſuum quiſpiam
dignatur & abducit, & in hoc ſuam inter ſe amicitiam potiſsimũ cõciliant
Varijs in eorum deceſſu multiq; modis exequijs utuntur. Porrò ſuos non/
nulli defunctos in humo cum aqua ſepeliunt, & inhumant illis ad caput ui/
ctualia ponentes, quibus eos poſſe ueſci & alimẽtari putãt: nullum deinde
propter eos alium planctum, aut alias cærimonias efficiẽtes. Alijs quibuſdã
in locis barbariſſimo atque inhumaniſsimo ſepeliẽdi utuntur modo. Quip/
pe quum eorum quempiam mortis momento proximum autumant, illum
eius

A eius propinquiores in ſyluam ingentē quandam deferunt, ubi eum in bombiceis retiaculis illis, in quibus dormitant, impoſitum & recubātem ad duas arbores in aëra ſuſpendunt, ac poſtmodum ductis circa eum ſic ſuſpenſum una tota die choreis, irruente interim nocte, ei aquam, uictum'que alium, ex quo quatuor aut circiter dies uiuere queat, ad caput apponunt: & deinde, ſic inibi ſolo pendente relicto, ad ſuas habitationes redeunt: quibus ita peractis, ſi idem ægrotus poſtea manducet & bibat, ac inde ad conualeſcentiam ſanitatem que redeat, & ad habitationem propriam remeet, illum eius affines ac propinqui cum maximis ſuſcipiunt cerimonijs. At perpauci ſunt qui tam grande prætereant periculum, quum eos ibidem nemo poſtea uiſitet. Qui ſi tunc inibi forſitan decedunt, nullam aliam habēt poſtea ſepulturam. Alios quoque complures barbaros habent ritus, quos euitandę prolixitatis hic omittimus gratia. Diuerſis uarijsq; medicaminibus in ſuis morbis & ægritudinibus utuntur, quæ ſic à noſtris diſcrepant & diſconueniunt, ut mirarentur haud parum qualiter inde quis euadere poſſet. Nempe, ut frequenti didicimus experientia, quum eorum quempiam febricitare contigerit, hora qua febris eum aſperius inquietat, ipſum in frigentiſsimam aquam immergunt & balneant, poſtmodumq; per duas horas circa ignem ualidum, donec plurimum caleſcat, currere & recurrere cogūt, & poſtremo ad dormiendum deferunt, quo quidem medicamento complures eorum ſanitati reſtitui uidimus. Diætis etiam, quibus tribus quatuor'ue diebus abſq; cibo & potu perſiſtunt, frequentiſsimis utuntur. Sanguinem quoq; ſibi perſæpe comminuunt non in brachijs, ſalua ala, ſed in lumbis & tibiarum pulpis. Seipſos etiam ad uomitum cum certis herbis quas in ore deferunt medicaminis gratia plerumque prouocant, & multis alijs remedijs antidotisq; utuntur, quæ longum dinumerare foret. Multo ſanguine, multo'que flegmatico humore abundāt, cibariorum ſuorum occaſione, quæ ex radicibus, fructibus, herbis,
B uarijsq; piſcibus faciunt. Omni farris granorumq; aliorum ſemine carent. Communis uero eorū paſtus, ſiue uictus, arborea quædam radix eſt, quam in farinam ſatis bonam comminuunt, & hanc radicem quidam eorum iucha, alij chambi, alij uero igname uocitant: alijs carnibus, præterquam hominum perraro ueſcuntur, in quibus quidem hominum carnibus uorandis ſic inhumani ſunt & immanſueti, ut in hoc omnem feralem, omnem'ue beſtialem modum ſuperent: omnes enim hoſtes ſuos quos aut perimunt, aut captos detinent tam uiros quàm fœminas indiſtincte cum ea feritate deglutiunt, ut nihil ferū, nihil'ue brutum magis dici uel inſpici queat: quos quidē ſic efferos immanesq; fore, uarijs in locis mihi frequentius cōtigit aſpexiſſe, mirantibus illis quòd inimicos noſtros ſic quoque nequaquam manducaremus. Et hoc pro certo maieſtas ueſtra regia teneat: Eorum conſuetudines, quas plurimas habēt, ſic barbaræ ſunt, ut hic nunc ſufficienter ſatis enarrari non ualeant. Et quoniā in meis hiſce bis geminis nauigationibus, tam uaria diuerſaq;, ac tam à noſtris rebus & modis differentia perſpexi, idcirco libellum quempiam, quē Quatuor diætas, ſiue Quatuor nauigationes appello, conſcribere paraui, conſcripſiq;, in quo maiorum rerum à me uiſarum partē diſtincte ſatis, iuxta ingenioli mei tenuitatē collegi, ueruntamen non adhuc publicaui. In illo uero quoniā omnia particulariter magis ac ſingillatim tangentur, idcirco uniuerſalia hic ſolummodo proſequens, ad nauigationem noſtram priorem perficiendam, à qua pauliſper digreſſus fueram, iam redeo. IN HOC nauigij noſtri primordio notabilis commoditatis res non uidimus, idcirco, ut opinor, quod eorum linguam nō capiebamus, prætereą nonnullam auri denotantiam, quod nōnulla indicia in tellure illa eſſe monſtrabant. Hæcce uero tellus quo ad ſui ſitum poſitionemq; tam bona eſt, ut uix dari melior queat. Concordauimus autem, ut illam derelinquentes, longius nauigationem produceremus. Qua unanimitate ſuſcepta, nos dehinc aridam ipſam collateraliter ſemper ſectantes, necnon gyros multos, ſcalasq;

plures circumeuntes, & interim cum multis uarijsq; locorũ illorum incolis conferentiam habentes, tandem certos poſt aliquot dies portui cuidã applicuimus in quo nos grandi à periculo altitono ſpiritui cõplacuit eripere. Huius enim modi port ĩ quamprimum introgreſsi fuimus, populationẽ unam eorum, hoc eſt, pagum, aut uillam ſuper aquas, ut Venetię, poſitam comperimus, in qua ingentes XX. ædes aut circiter erant, in modum companarũ, ut prætactum eſt, effectæ, atq; ſuper ligneis uallis ſolidis & fortibus firmiter fundatæ, præ quarum porticibus leuaticij pontes porrecti erãt, per quos ab altera ad alteram tanquam per compactiſsimam ſtratam trãſitus erat. Igitur huiuſmodi populationis incolæ quamprimum nos intuiti ſunt, magno propter nos timore affecti ſunt: quam ob rem ſuos cõfeſtim pontes omnes contra nos eleuauerunt, & ſeſe deinde in ſuis domibus abdiderunt. Quam rem proſpectantibus nobis, & haud parum admirãtibus, ecce duodecim eorum lintres uel circiter ſingulas ex ſolo arboris caudice cauatas, quo nauiũ genere utuntur, ad nos interim per æquor aduentare conſpeximus, quorum nauicleri effigiem noſtram habitumq; mirantes, ac ſeſe circum nos undique circumferentes, nos eminus aſpiciebant. Quos nos quoq; ex aduerſo proſpicientes, plurima eis amicitię ſigna dedimus, quibus eos, ut ad nos intrepidi accederent exhortabamur, quod tamen efficere cõtempſerunt. Quam rem nobis percipientibus mox ad eos remigare incepimus, qui nequaquã nos pręſtolati ſunt, quinimmo omnes confeſtim in terram fugerunt, datis nobis interim ſignis, ut illos pauliſper expectaremus, ipſi enim extẽplo reuerſuri forent. Tumq; in montem quendam properauerunt, à quo eductis bis octo iuuẽculis, & in lintribus ſuis præfatis unà ſecum aſſumptis, mox uerſus nos regreſſi ſunt. Et poſt hæc ex iuuẽculis ipſis quatuor in ſingulis nauiũ noſtrarũ poſuerunt, quem faciendi modum nos haud parum admirati tunc fuimus, prout ueſtra ſatis perpẽdere poteſt maieſtas. Cæterumq; cum lintribus ſuis præmiſsis inter nos naueſq; noſtras cõmixti ſunt, & nobiſcũ ſic pacifice loquuti ſunt, ut illos amicos noſtros fideliſsimos eſſe reputaremus. Interea uero ecce quoq; ex domibus eorum præmemoratis gens nõ modica per mare natitans aduentare cœpit, quibus ita aduenientibus & nauibus noſtris iam appropinquare incipientibus, nec tamen proinde mali quicquam adhuc ſuſpicaremur, rurſum ad earundem domorum eorum fores, uetulas nonnullas conſpeximus, quæ immaniter uociferãtes, & cœlum magnis clamoribus implentes, ſibimet in magnæ anxietatis indicium proprios euellebãt capillos: quę res magnam mali ſuſpicionem nobis tunc attulit. Tumq; ſubito factum eſt, ut iuuenculę illæ quas in noſtris impoſuerũt nauibus, mox in mare proſilirent, ac illi qui in lintribus erant, ſeſe à nobis elongantes mox contra nos arcus ſuos intenderent, noſq; duriſsime ſagittarent Qui uero à domibus per mare natantes adueniebãt, ſingulis latentes in undis lanceas ferebãt, ex quibus eorum proditionem cognouimus. Et tum non ſolum noſmet magnanimiter defendere, uerumetiam illos grauiter offendere incepimus. Ita ut plures eorum faſelos cum ſtrage eorum non parua perfregerimus, & penitus in ponto ſubmerſerimus: propter quod reliquis faſelis ſuis cum damno eorum maximo relictis, per mare natantes omnes in terram fugerunt, interemptis ex eis uiginti uel circiter, uulneratis uero pluribus: & ex noſtris quinq; duntaxat læſis, qui omnes ex dei gratia incolumitati reſtituti ſunt. Cõprehendimus autem & tunc ex prætactis iuuenculis duas, & uiros tres, ac dehinc domos eorum uiſitauimus, & in illas introiuimus: uerum in eis quicquã, niſi uetulas duas & ægrotantẽ uirum unicũ, non inuenimus: quas quidem eorum domos igni ſuccendere non uoluimus, ob id quod conſcientiæ ſcrupulum hoc ipſum eſſe formidabamus. Poſt hæc autem ad naues noſtras cum prætactis captiuis quinq; remeauimus, & eoſdem captiuos, præterquam iuuenculas ipſas in compedibus ferreis alligauimus. Eædem uero iuuẽculæ, captiuorumq; uirorum unus ſuperuenienti nocte à nobis ſubtiliſsime euaſerunt.

His

A His itaqꝫ peractis, ſequenti die concordauimus, ut relicto portu illo, longius
ſecūdùm collem procederemus, percurſiſqꝫ LXXX. ferè leucis, gentem aliā
quandam comperimus, lingua & conuerſatione penitus à priore diuerſam,
Conuenimuſqꝫ ut claſſem inibi noſtram ancoraremus, & deinde in terram
ipſam cum nauiculis noſtris accederemus. Vidimus autem tunc ad litus in
plaga gentium turbam IIII. millia perſonarum uel circiter exiſtere, qui quū
nos appropinquare perſenſerūt, nequaquam nos præſtolati ſunt, quinimmo
cunctis quæ habebant relictis, omnes in ſyluas & nemora diffugerūt. Tum
uero in terram proſilientes, & uiam unam in ſyluas tendentem, quantus eſt
baliſtæ iactus perambulantes, mox tentoria plura inuenimus, quæ ibidem
ad piſcandum gens illa tetenderat, & in illis copioſos ad decoquendas epu-
las ſuas ignes accenderat, ac profecto beſtias ac plures uariarum ſpecierum
piſces iam aſſabat. Vidimus autem inibi certum aſſari animal, quod erat,
demptis alis quibus carebat, ſerpenti ſimillimum, tamqꝫ brutum ac ſylueſtre
apparebat, ut eius non modicum miraremu ... eritatem. Nobis uero per ea-
dem tentoria longius progredientibus, pl ... rimos huiuſcemodi ſerpentes ui-
uos inuenimus, qui ligatis pedibus, ora quoque funibus ligata, ne eadem a-
perire poſſent habebant, prout de canibus aut feris alijs, ne mordere que-
ant effici ſolet. Aſpectum tam ferum eadem præ ſe ferunt animalia, ut nos il-
la uenenoſa putantes nullatenus auderemus contingere. Capreolis in ma-
gnitudine, brachio uero cum medio in longitudine æqualia ſunt. Pedes lon
gos materialeſqꝫ multum ac fortibus ungulis armatos, necnon & diſcolo-
rem pellem diuerſiſsimam habent, roſtrumqꝫ ac faciem ueri ſerpentis ge-
ſtant, à quorum naribus uſque ad extremam caudam ſeta quædam per tergū
ſic protenditur, ut animalia illa ueros ſerpentes eſſe iudicaremus, & nihi-
B lominus eis gens præfata ueſcitur. Panem ſuum gens eadem ex piſcibus
quos in mari piſcantur efficiunt. Primùm enim piſciculos ipſos in feruen-
ti aqua aliquantiſper excoquunt. Deinde uero contundunt & compiſtant
& in panes conglutinant, quos ſuper prunas inſuper torrent, et tandem inde
poſtea manducant: hos quidem panes probantes quambonos eſſe reperi-
mus. Alia quoque quàm multa eſculenta cibariaqꝫ tam in fructibus quàm in
uarijs radicibus retinent, quæ longum enumerare foret. Quum autem à ſyl-
uis ad quas aufugerant non redirent, nihil de rebus eorum, ut amplius de
nobis ſecuri fierent, auferre uoluimus, quinimmo in eiſdem eorum tento-
rijs permulta de reculis noſtris, in locis quæ perpendere poſſent, derelinquē-
tes ad naues noſtras ſub noctem repedauimus. Sequenti uero die quū exo-
riri titan inciperet, infinitam in litore gentem exiſtere percepimus, ad quos
in terram tunc acceſsimus. Et quamuis ſe noſtri timidos oſtēderent, ſeipſos
tamen inter nos permiſcuerunt, & nobiſcum practicare ac cōuerſari cum ſe-
curitate cœperūt, amicos noſtros ſe plurimum fore perſimulantes, inſinuan
teſqꝫ illic habitationes eorum non eſſe, uerum quod piſcandi gratia aduene-
rant: & idcirco rogitātes, ut ad eorū pagos cum eis accederemus, ipſi etenim
nos tanquam amicos recipere uellent: & hanc quidem de nobis conceperāt
amicitiam, captiuorū illorum duorū, quos tenebamus occaſione, qui eorum
inimici erant. Viſa autem eorum magna rogandi importunitate, cōcordaui
mus XXIII. ex nobis cum illis in bono apparatu, cum ſtabili mente, ſi coge-
ret neceſſitas, omnes ſtrenue mori. Quum itaqꝫ nobiſcum per tres extitiſſent
dies, & tres cum eis per plagam terramqꝫ illam exceſſiſſemus leucas, ad pa-
gum unum nouem dumtaxat domorum uenimus, ubi cum tot tamqꝫ barba-
ris cerimonijs ab eis ſuſcepti fuimus, ut ſcribere pēna nō ualeat, utpote cum
choreis, & canticis, ac planctibus hilaritate & lætitia mixtis, necnō cum fer
culis cibarijſqꝫ multis. Et ibidem nocte illa requieuimus, ubi proprias uxo-
res ſuas nobis cum omni prodigalitate obtulerunt: quæ quidem nos ſic im-
portune ſolicitabant, ut uix eiſdem reſiſtere ſufficeremus. Poſtquam autem
illic nocte una cum media die perſtitimus, ingens admirabiliſque populus

abſqꝫ

abſq; cunctatione ſtuporeq; ad nos inſpiciendos aduenit, quorum ſeniores nos quoque rogabant, ut ſecum ad alios eorum pagos, qui longius in terra erant cõmearemus, quod & quidem eis annuimus. Hic dictu facile non eſt, quantos ipſi nobis impenderunt honores. Fuimus autem apud quammultas eorum populationes, per integros nouem dies cum ipſis euntes, ob quod nobis noſtri qui in nauibus remanſerant, retulerunt ſocij ſe idcirco plerũq; in anxietate timoreq; nõ minimo extitiſſe. Nobis autem bis nouem leucis aut circiter in eorum terra exiſtẽtibus, ad naues noſtras repedare propoſuimus. Et quidem noſtro in regreſſu tam copioſa ex eis uirorum ac mulierum multitudo accurrit, qui nos uſque ad mare proſequuti ſunt, ut hoc ipſum mirabile foret. Quumq; noſtri quempiam ex itinere fatigatum iri contingeret, ipſi nos ſubleuabãt, & in ſuis retiaculis, in quibus dormitant, ſtudioſiſsime ſubuehebant. In tranſitu quoque fluminum, quæ apud eos plurima ſunt & maxima, ſic nos cum ſuis artificijs ſecure tranſmittebant, ut nulla uſquam pericula pertimeſceremus. Plurimi etiam eorum eos comitabantur rerum ſuarũ onuſti, quas nobis dederant, in retiaculis illis quibus dormiunt uectantes plumaria, uidelicet, prædītia, necnon arcus multos ſagittasq; multas ac infinitos diuerſorum colorum pſitacos. Alij quoque complures ſupellectilem ſuam totam ferentes, animalia etiam ſua ſecum ducebant. Et quiddam admirabile dicam, quod is ſe fortunatum felicemq; putabat, qui in tranſmeandis aquis nos in collo dorſo'ue ſuo tranſuectare poterat. Quamprimum autem ad mare pertigimus, & faſelos noſtros conſcendere uoluimus, in ipſo faſelorum noſtrorum aſcenſu, tanta ipſorum nos comitantium & nobiſcum aſcendere concertantium, ac naues noſtras uidere concupiſcentium preſſura fuit, ut noſtri idem faſeli pene præ pondere ſubmergerẽtur. In ipſis autem noſtris eiſdem faſelis recepimus ex eis nobiſcũ quotquot potuimus, ac eos ad naues noſtras uſque perduximus. Tanti etiam illorum per mare natantes, & unà nos concomitantes aduenerunt, ut tot aduentare moleſtiuſcule ferremus: quum ſiquidem plures quàm mille in noſtras naues, licet nudi & inermes introiuiſſent, apparatum artificiumq; noſtrum, necnon & nauium ipſarum magnitudinem mirantes. Aſt tunc quiddam riſu dignum accidit: nam quum machinarum tormentorumq; bellicorum noſtrorum quædam exonerare concuperemus, & propter hoc impoſito igne, machinæ ipſę horridiſsimæ tonuiſſent, pars illorũ maxima, audito huiuſcemodi tonitruo, ſeſe in mare natitans præcipitauit, ueluti ſolitæ ſunt ranæ in ripa ſidentes: quæ ſi fortaſsis tumultoſum quicquam audiunt, ſeſe in profundum luti latituræ immergunt, quemadmodum & gens illa tunc fecerunt, illiq; eorum qui ad naues aufugerãt, ſic tunc perterriti fuerunt, ut nos facti noſtri noſmet reprehenderemus. Verum illos mox ſecuros eſſe fecimus, nec amplius ſtupidos eſſe permiſimus, inſinuantes eis quod cũ talibus armis hoſtes noſtros perimeremus. Poſtquam autem illos illa tota die in nauibus noſtris feſtiue tractauimus, ipſos à nobis abituros eſſe monuimus, quoniam ſequenti nocte nos abhinc abſcedere cupiebamus. Quo audito, ipſi cũ ſumma amicitia beneuolentiaq; mox à nobis egreſsi ſunt. In hac gente eorumq; terra quammultos eorum ritus uidi cognouiq;, in quibus hic diutius immorari non cupio. Quum poſtea noſſe ueſtra queat maieſtas, qualiter in quauis nauigationum harum mearum magis admiranda annotatuq; digniora conſcripſerim, ac in libellũ unum ſtylo geographico collegerim, quem libellum Quatuor diætas intitulaui, & in quo ſingula particulariter & minutim notaui: ſed hactenus à me nõ emiſi, ob id quòd illũ adhuc reuiſere collationareq; mihi neceſſe eſt. Terrà illa gẽte multa populoſa eſt, ac multis diuerſisq; animalibus & noſtris pauciſſime ſimilibus undique denſiſſima: demptis leonibus, urſis, ceruis, ſuibus, cepreoliſq;, & damis, quę & quidem deformitatem quandã à noſtris retinẽt: equis, ac mulis, aſiniſq;, & canibus, ac omni minuto pecore, ut ſunt oues & ſimilia, necnõ & uaccinis armentis penitus carẽt: uerũtamen alijs

A aliis quamplurimis uariorum generum animalibus, quæ non facile dixerim abundantes ſunt, ſed tamen omnia ſylueſtria ſunt, quibus in ſuis agendis minime utuntur. Quid plura? Hi tot tantisq; diuerſorum modorũ ac colorum pennarumq; alitibus fœcundi ſunt, ut id ſit uiſu enarratuq; mirabile. regio ſi quidem illa multũ amœna fructiferaq; eſt ſyluis ac nemoribus maximis plena, quæ omni tempore uirent, nec eorum unquam folia fluũt. Fructus etiam innumerabiles & noſtris omnino diſſimiles habent. Hæcce tellus in torrida zona ſita eſt directe ſub paralelo, qui cancri tropicum deſcribit, unde polus horizontis eiuſdem ſe uiginti tribus gradibus eleuat in fine climatis ſecundi. Nobis autem inibi exiſtentibus nos contemplatum populus multus aduenit, effigiem albedinemq; noſtram mirantes: quibus unde ueniremus ſciſcitantibus, è cœlo inuiſendæ terræ gratia nos deſcendiſſe reſpondimus, quod & utique ipſi credebant: in hac tellure baptiſteria fontes'ue ſacros plures inſtituimus: in quibus eorum infiniti ſeipſos baptizari fecerunt, ſe eorũ lingua charaibi, hoc eſt, magnæ ſapientiæ uiros uocantes. Et prouincia ipſa Parias ab ipſis nuncupata eſt. Poſtea autem portum illum terramq; derelinquentes, ac ſecundũ collem tranſnauigantes, & terram ipſam uiſu ſemper ſequentes, DCCCLX. leucas à portu illo percurrimus, facientes gyros circuitusq; interim multos; & cum gentibus multis conuerſantes practicantesq;: ubi in pleriſq; locis aurum, ſed non in grandi copia, eminus quum nobis terras illas reperire, & ſi in eis aurum foret, tunc ſufficeret cognoſcere. Et quia tunc tredecim iam menſibus in nauigatione noſtra perſtiteramus, et naualia noſtra, apparatusq; noſtri, toti penè conſumpti erant, hominesq; labore perfracti: communem inter nos de reſtaurandis nauiculis noſtris, quæ aquam undique recipiebant, & repetunda Hiſpania iniuimus concordiam: in qua dum perſiſteremus unanimitate, prope portum unum eramus totius orbis optimum, in quem cum nauibus noſtris introeuntes, gentem ibidem infinitam inuenimus, quæ nos cum magna ſuſcepit amicitia: in terra autem illa na-

B uiculam unam cum reliquis nauiculis noſtris ac doliis nouã fabricauimus, ipſasq; machinas noſtras ac tormenta bellica, quæ in aquis undiq; penè perierant, in terram ſuſcepimus, noſtrasq; naues ab eis exonerauimus, & poſt hæc in terrã traximus, & refecimus correximusq;, & penitus reparauimus. In qua re eiuſdem telluris incolæ, nõ paruum nobis adiuuamen exhibuere, quin immo nobis de ſuis uictualibus ex affectu largiti ſponte ſua fuere, propter quod inibi perpauca de noſtris conſumpſimus: quam quidem rem ingenti pro beneplacito duximus, quum ſatis tenuia tunc teneremus, cum quibus Hiſpaniam noſtram non niſi indigentes repetere potuiſſemus. In portu autem illo XXXVII. diebus perſtitimus, frequentius ad populationes eorum cum eis euntes, ubi ſinguli nobis non paruum exhibebant honorem. Nobis autem portũ eundem exire, & nauigationem noſtram reflectere concupiſcentibus, conqueſti ſunt illi gentem quandam ualde ferocem, & eis infeſtam exiſtere, qui certo anni tempore per uiam maris in ipſam eorum terram per inſidias ingreſsi, nunc proditoriè, nunc per uim quam multos eorum interimerent, manducarentq; deinde: alios uero in ſuam terram ſuasq; domos captiuatos ducerent, cõtra quos ipſi ſe uix defendere poſſent, nobis inſinuantes gentem illam quandam inhabitare inſulam, quæ in mari leucis centum aut circiter erat. Quam rem ipſi nobis cum tanto affectu ac querimonia commemorauerunt, ut eis ex condolentia magna crederemus, promitteremusq;, ut de tantis eos uindicaremus iniuriis: propter quod illi lætantes non parum effecti, ſeſe nobiſcum uenturos ſponte ſua propria obtulerũt, quod plures ob cauſas acceptare recuſauimus, demptis ſeptẽ, quos data conditione recepimus, ut ſoli in ſuis lintribus in propria remearent, quoniam reducendorum eorum curam ſuſcipere nequaquam intendebamus, cui conditioni ipſi quàm gratanter acquieuerunt. Et ita illos amicos noſtros plurimũ effectos derelinquentes, ab eis abſceſſimus. Reſtauratis autem reparatisq; naualibus noſtris, ſeptem per gyrum maris, uento inter Græcum & Leuantem

tem nos ducente, nauigauimus dies. Poſt quos plurimis obuiauimus inſu- A
lis,quarum quidem aliæ habitatæ,aliæ uero deſertę erant.Harum igitur uni
tandem appropinquantes, & naues noſtras inibi ſiſtere facientes, uidimus
ibidem quammaximum gentis aceruum,qui inſulam illam Ity nuncuparēt,
quibus proſpectis, & nauiculis phaſeliſq; noſtris uiris ualidis, & machinis
tribus, ſtipatis, terræ eidem uicinius appropinquantes, quadringentos ui-
ros cū mulieribus quammultis iuxta litus eſſe conſpeximus:qui, ut de prio-
ribus habitum eſt,omnes nudi meantes,corpore ſtrenuo erant,necnon bel-
licoſi plurimum,ualidiq; apparebant,quum ſiquidem omnes armis ſuis, ar-
cubus,uidelicet, & ſagittis, lanceiſq; armati eſſent,quorum quoq; complu-
res parmas etiam,quadrata ue ſcuta gerebāt, quibus ſic opportune ſeſe præ-
muniebāt, ut eos in iaculandis ſagittis ſuis in aliquo nō impedirent. Quūq;
in phaſelis noſtris terræ ipſi quantus eſt ſagittæ uolatus appropiaſſemus, o-
mnes citius in mare proſilierunt, & infinitis emiſsis ſagittis ſeſe contra nos
ſtrenue,ne in terram deſcendere poſſemus, defendere occeperunt. Omnes
uero per corpus diuerſis coloribus depicti, & uarijs uolucrum pennis ornati
erant:quos hi qui nobiſcum uenerant aſpicientes, illos ad præliandum para
tos eſſe,quotieſcunque ſic picti,aut auium plumis ornati ſunt, nobis inſinua
uerunt. Intantum autem introitum terræ nobis impedierunt, ut ſaxiuomas
machinas noſtras in eos coacti fuerimus emittere, quarum audito tumultu,
impetuq; uiſo,necnon ex eis pleriſq; in terram mortuis decidiſſe proſpectis,
omnes in terram ſeſe receperunt. Tumq; facto inter nos cōſilio XLII. de no-
bis in terram poſt eos concordauimus exilire,et aduerſus eos magno animo
pugnare,quod & quidem fecimus. Nam tum aduerſum illos in terram cum
armis noſtris proſiliuimus,cōtraq; illi ſic ſeſe nobis oppoſuerunt,ut duabus
fermè horis continuum inuicem geſſerimus prælium, præter id quod de eis
magnam faceremus uictoriam,demptis eorum perpaucis, quos baliſtarij co B
lubrinarijq; noſtri,ſuis interemerunt telis,quod idcirco ita effectum eſt,quia
ſeipſos à nobis ac lanceis enſibuſq; noſtris ſubtiliter ſubtrahebant. Verun-
tamen tanta demum in eos incurrimus uiolentia,ut illos cum gladijs mucro
nibuſq; noſtris cominus attingeremus. Quos quidem quum perſenſiſſent,
omnes in fugam per ſyluas & nemora conuerſi ſunt, ac nos campi uictores,
interfectis ex eis uulneratiſq; plurimis,deſeruerunt. Hos autem pro die illa
longiore fuga nequaquam inſequi uoluimus, ob id quòd fatigati nimium
tunc eſſemus:quin potius ad naues noſtras cum tāta ſeptem illorum qui no-
biſcum uenerant,remeauimus lætitia,ut tantum in ſe gaudium uix ipſi ſuſci
pere poſſent.Sequenti autem aduentante die uidimus per inſulam ipſam,co
pioſam gentium appropinquare cateruam, cornibus inſtrumentiſq; alijs,
quibus in bellis utuntur,buccinantem:qui & quoq; depicti omnes,ac uarijs
uolucrum plumis ornati erant, ita ut tueri mirabile foret:quibus perceptis,
ex inito rurſum inter nos deliberauimus conſilio,ut ſi gens hæc nobis inimi
citias pararet,noſmet omnes in unum congregaremus,uideremuſq; mutuo
ſemper,ac interim ſatageremus, ut amicos nobis illos efficeremus: quibus
amicitiam noſtrā non recipientibus,illos quaſi hoſtes tractaremus,ac quot-
quot ex eis comprehēdere ualeremus, ſeruos noſtros ac mancipia perpetua
faceremus: & tunc armatiores ut potuimus, circa plagam ipſam in gyrum
nos collegimus.Illi uero,ut puto, præ machinarum noſtrarum ſtupore, nos
in terram tunc minimè prohibuerunt exilire.Exiuimus igitur in eos in terrā
quadrifariam diuiſi LVII. uiri ſinguli decurionem ſuum ſequentes, & cum
eis longum manuale geſsimus prælium. Verumtamen poſt diuturnam pu-
gnam,plurimumq; certamen,necnon interemptos ex eis multos, omnes in
fugam coegimus,& aduſq; populationem eorū unà proſequuti fuimus: ubi
comprehenſis ex eis XXV. captiuis,eandem eorū populationem igni com-
buſsimus,& inſuper ad naues noſtras cū ipſis XXV. captiuis repedauimus,
interfectis ex eadem gente uulneratiſq; plurimis. Ex noſtris autem interem

pro

pto duntaxat uno,ſed uulneratis XXII.qui omnes ex dei adiutorio ſanita-
tem recuperauerũt. Cæterùm autem recurſu in patriam per nos deliberato
ordinatoq́;,uiri ſeptem illi,qui nobiſcum illuc uenerant, quorum quinq; in
præmiſſo bello uulnerati extiterant, phaſelo uno in inſula illa arrepto, cum
captiuis ſeptem, quos illis tribuimus,tres,uidelicet, uiros & quatuor mulie
res in terrã ſuam cum gaudio magno,magna uirium noſtrarum admiratio-
ne regreſsi ſunt. Nosq́; Hiſpaniæ uiam ſequentes, Calicium tandem repeti
uimus portum,cum CCXXII. captiuatis perſonis,decimo quinto Octo-
bris die. Anno domini M.CCCCXCVIII. Vbi lętiſsime ſuſcepti fuimus,
ac ibi eoſdem captiuos noſtros uendidimus. Et hæc ſunt quæ in hac nauiga
tione noſtra priore,notatu digniora conſpeximus.

AMERICI VESPVTII
NAVIGATIO SECVNDA.

QVantum ad ſecundariæ nauigationis curſum,& ea quæ in
illa memoratu digna conſpexi,dicetur in ſequẽtibus. Ean
dem igitur inchoantes nauigationẽ , Calicium exiuimus
portũ,año domini M CCCCLXXXXIX.undecimo Maij
die. Quo exitu facto , nos curſum noſtrum Campiuiridis
ad inſulas arripientes,necnon ad inſularum magnæ Cana
riæ uiſum tranſabeuntes,in tantum nauigauimus,ut inſu-
læ cuidam,quæ Ignis inſula dicitur,applicaremus: ubi facta nobis de lignis
& aqua prouiſione, & nauigatione noſtra rurſum per Lebeccium uentum
incepta. poſt enauigatos XIX. dies,terram quandam nouam tandem tenui-
mus, quamquidem firmam exiſtere cenſuimus, contra illam de qua facta in
B ſuperioribus mentio eſt, & quæ quidem,terra in zona torrida extra lineam
æquinoctialem ad partem Auſtri ſita eſt: ſupra quam meridionalis polus ſe
quinq; exaltat gradibus extra quodcunq; clima , diſtatq́; eadem terra à præ-
nominatis inſulis,ut per Lebeccium uentum conſtabat , leucis quingentis.
In qua terra dies cũ noctibus æquales XXVII. Iunij,quum ſol in cancri tro-
pico eſt,exiſtere reperimus. Eandem terram in aquis omnino ſubmerſam,
nec nõ magnis fluminibus perfuſam eſſe inuenimus , quæ & quidem ſemet
plurimum uiridem,& proceras altiſsimasq́; arbores habentem monſtrabat,
unde neminem in illa eſſe tunc percepimus. Tum uero cõſtitimus, & claſ-
ſem noſtram ancorauimus,ſolutis nonnullis phaſelis,cum quibus in terram
ipſam accedere tentauimus. Porro nos aditum in illam quærẽtes, & circum
eam ſæpius gyrantes,ipſam ut prætactum eſt, ſic fluminum undis ubiq; per-
fuſam inuenimus,ut nuſquam locus eſſet,qui maximis aquis nõ immadeſce
ret. Vidimus tamen interim per flumina ipſa ſigna quàm multa , quemad-
modũ ipſa eadem tellus inhabitata eſſet & incolis multis fœcunda. At quo-
niam eadem ſigna conſideraturi,in ipſam deſcẽdere nequibamus, ad naues
noſtras reuerti concordauimus, quod & quidem fecimus. Quibus ab hinc
exancoratis,poſtea inter Leuantem & Seroccum uentum collateraliter ſe-
cundum terram,ſic ſpirante uẽto, nauigauimus pertẽtantes ſæpius interim,
pluribus quàm quadraginta durantibus leucis,ſi in ipſam penetare inſulam
ualeremus. Qui labor omnis inanis extitit : quum ſiquidem illico in latere
maris fluxum,qui à Serocco ad magiſtralem abibat,ſic uiolentum comperi
mus,ut idem mare ſe nauigabile non præberet. Quibus cognitis inconueni
entibus,conſilio facto conuenimus, ut nauigium noſtrum per mare ad ma-
giſtralem reflecteremus: tumq́; ſecundùm terram ipſam in tantum nauigaui
mus,ut tandem portui uni applicaremus, qui belliſsimam inſulam,belliſsi-
mumq́; ſinum quẽdam in eius ingreſſu tenebat: ſupra quem nobis nauigan-
tibus, ut in illum introire poſſemus, immenſam in inſula ipſa gentium tur-
bam à mari quatuor leucis aut circiter diſtãtem uidimus. Cuius rei gratia læ
tati non parum extitimus. Igitur paratis nauiculis noſtris,ut in eãdem in ſu-

Iam uaderemus,lintrem quandam,in qua perſonæ complures erant,ex alto A
mari uenire uidimus: propter quod tũc cõuenimus,ut eis inuaſis ipſos con-
prehenderemus:& tunc illos nauigare,& in gyrum,ne euadere poſſent cir-
cundare occepimus:quibus ſua quoq; uice nitentib.uidimus illos,aura tem
perata manente,remis ſuis omnibus ſurſum erectis,quaſi firmos ac reſiſten-
tes ſe ſignificare uelle:quam rem ſic idcirco illos efficere putauimus,ut inde
nos in admirationem conuerterent.Quum uero ſibi nos cominus appropin
quare cognouiſſent,remis ſuis in aquam conuerſis, terram uerſus remigare
inceperunt. At tunc nobiſcum carbaſum unam quadraginta quinq; dolio
rum uolatu celerrimam educebamus,quæ tunc tali nauigio delata eſt,ut ſu-
bito uentum ſuper eos obtineret. Quumq; irruendi in illos aduenißet com-
moditas, ipſi ſeſe apparatumq; ſuum in phaſelo ſuo ordinate ſpargentes,ſe
quoq; ad nauigandum accinxerunt.Itaque quum eos præterijſſemus, tunc
fugere conati ſunt.At nos nonnullis tunc expeditis phaſelis, ualidis uiris ſti
patis, illos tunc cõprehendere putãtes,mox in eos incurrimus: contra quos
bis geminis ferè horis nobis nitentibus, niſi carbaſus noſtra, quæ curſu eos
præterierat, rurſum ſuper eos reuerſa fuiſſet, illos penitus amittebamus.
Quum uero ipſi ſe eiſdem noſtris phaſelis carbaſoq; undiq; conſtrictos eſſe
perſpicerent,omnes,qui circiter uiginti erãt,& à terra duabus ferè leucis di
ſtabant,in mare ſaltu proſilierunt:quos nos cum phaſelis noſtris tota proſe-
quentes die,nullos ex eis,niſi tantummodo duos, prendere potuimus, alijs
omnibus in terram ſaluis abeuntibus.In lintre autem eorum quam deſerue-
rant,bis gemini iuuenes extabant, non de eorum gente geniti, ſed quos in
tellure aliena rapuerant,quorum ſingulis ex recenti uulnere uirilia abſcide-
rant:quæ res admirationem non paruam nobis attulit. Hos autem quum in
noſtras ſuſcepiſſemus nauiculas,nutibus nobis inſinuarũt, quẽamdmodum
illi eos ab ipſis manducandos abducerẽt:indicantes interim quòd gens hæc
tam effera & crudelis, humanarũ carnium comeſtrix, Canibali nuncupare B
tur.Poſtea autem nos ipſam eorum lintrem nobiſcum trahẽtes, & cum na-
uiculis noſtris curſum terrã eorũ uerſus arripientes,parumper interim con-
ſtitimus,& naues noſtras media tantũ leuca à plaga illa diſtantes ancoraui-
mus, quũ in litore populũ plurimũ oberrare uidiſſemus, in illam cum ipſis
nauiculis noſtris ſubito properauimus,ductis nobiſcũ duobus illis,quos in
lintre à nobis inuaſa comprehenderamus. Quamprimũ autem terrã ipſam
pede contigimus: omnis trepidi & ſeipſos abdituri in uicinas nemorum la
tebras diffugerunt: Tum uero uno ex illis quos prehenderamus abire per-
miſſo,& plurimis illi amicitiæ ſignis,necnõ nolis,cymbalis,ac ſpeculis ple-
riſq; datis,diximus ei,ne propter nos cæteri qui aufugerant expaueſcerent,
quoniam eorum amici eſſe plurimum cupiebamus.Qui abiens iuſſa noſtra
ſolerter impleuit,gente illa tota, quadringẽtis, uidelicet,ferè uiris cum fœ-
minis multis à ſyluis ſecum ad nos eductis.Qui inermes ad nos ubi cum na-
uiculis noſtris eramus,omnes uenerunt,& cum quibus tunc amicitiam bo-
nam firmauimus, reſtituto quoque eis alio, quem captiuum tenebamus,&
pariter eorum lintrem,quam inuaſeramus per nauium noſtrarum ſocios,a-
pud quos erat,eis reſtitui mandauimus.Porrò hæc eorum linter quæ,ex ſo-
lo arboris trunco cauata, & multum ſubtiliter effecta fuerat, longa uiginti
ſex paſsibus, & lata duobus brachijs erat:hãc quum à nobis recuperaſſent,
& tuto in loco fluminis repoſuiſſent, omnes à nobis repente fugerunt, nec
nobiſcũ amplius cõuerſari uoluerũt. Quo tam barbaro facto cõperto,illos
malę fidei,malæq; conditionis exiſtere cognouimus.Apud eos aurũ dunta-
xat pauculum,quod ex auribus geſtabãt, uidimus. Itaq; plaga illa relicta &
ſecundum eam nauigatis octoginta circiter leucis, ſtationem quandam na-
uiculis tutam reperimus,in quam introëuntes tãtas inibi comperimus gen-
tes, ut id admirabile foret. Cum quibus facta amicitia, iuimus deinde cum
eis ad complures eorũ pagos, ubi multum ſecure, multumq; honeſte ab eis
ſuſcepti

ſuſcepti fuimus, & ab eis interim quingentos uniones unica nola emimus, cum auro modico, quod eis ex gratia contulimus. In hac terra uinum ex fructibus ſemētibusq́; expreſſum, ut ciceram ceruiſiam'ue albam & rubentem bibunt: melius autem ex myrrhæ pomis ualde bonis confectum erat: ex quibus cum multis quambonis alijs fructibus guſtui ſapidis, & corpori ſalubribus, abūdanter comedimus: propterea quod tempeſtiue illuc adueneramus. Hæc eadem inſula eorum rebus ſupellectili'ue quammultum abundans eſt, gensq́; ipſa bonæ conuerſationis & maioris pacificentiæ eſt, quàm uſquā alibi reperiremus aliam. In hoc portu decem & ſeptem diebus cum ingenti placito perſtitimus, uenientibus quotidie ad nos populis multis, nos effigiemq́; noſtram & albedinem necnon ueſtimēta armaq́; noſtra, & nauium noſtrarum magnitudinem admirantibus. Hi etiam nobis gentem quandam eis infeſtam occidentem uerſus exiſtere retulerunt: quæ gens infinitam habebat unionum quantitatem, quodq́; quos ipſi habebāt uniones, eiſdem inimicis ſuis in belligerationibus aduerſus eos habitis abſtulerant: nos quoque & quemadmodum illos piſcarentur, & quemadmodum naſcerentur edocentes. Quorum dicta uera profecto eſſe cognouimus, prout & maieſtas ueſtra poſthæc amplius intelligere poterit. Relicto autem portu illo, & ſecundùm plagam eandem, in quam cōtinue gentes affluere proſpiciebamus, curſu noſtro producto, portum quendam alium reficiendæ unius nauiculæ noſtræ gratia, ſubiuimus, in quo gentem multam eſſe comperimus, cum quibus nec ui, nec amicitia conuerſationem obtinere ualuimus: illis ſi quandoque in terram cum nauiculis noſtris deſcenderemus, ſe contra nos aſpere defendentibus, & ſi quandoque nos ſuſtinere non ualerent, in ſyluas aufugientibus, & nos nequaquam expectantibus: quorum tantam barbariem
B nos cognoſcentes, ab eis hinc diſceſsimus. Tuncq́; inter nauigandum inſulam quandam in mari leucis à terra quindecim diſtantem uidimus, quam ſi in ea populus quiſpiam eſſet, inuiſere concordauimus. In illam igitur accelerantes, quandam inibi inuenimus gentem, quæ omnium beſtialiſsima ſimpliciſsimaq́; omnium quoque gratioſiſsima benigniſsimaq́; erat. Cuius quidem gentis ritus & mores eiuſmodi ſunt.

De eiuſdem gentis ritu & moribus.

HI uultu ac geſtu corporis brutales admodum extant, ſinguliq́; maxillas herba quadam uiridi introrſum repletas habebant, quam pecudum inſtar uſque ruminabant, ita ut uix quicquam eloqui poſſent: quorum quoque ſinguli ex collo puſillas ſiccataſq́; cucurbitas duas, alteram herba ipſa, quam in ore tenebant, alteram uero farina quadam albida, gypſo minuto ſimili plenam gerebant, habito bacillo quodam, quem in ore ſuo madefactum maſticatumq́; ſæpius, in cucurbitam farina repletam mittebant, & deinde cum eo de eadem farina extrahebant, quam ſibi poſt hæc in ore utrinque ponebant, herbam ipſam, quam in ore geſtabant, eadem farina reſpergitando: & hoc frequentiſsime paulatimq́; efficiebant. Quam rem nos admirati, illius cauſam ſecretumq́;, aut cur ita facerent, ſatis nequiuimus comprehendere. Hæcce gens, ut experimento didicimus, ad nos adeò familiariter aduenit, ac ſi nobiſcum ſæpius antea negotiati fuiſſent, & longæuam amicitiam habuiſſent. Nobis autem per plagam ipſam cum eis ambulantibus colloquentibusq́;, & interim recentem aquam bibere deſiderantibus, ipſi per ſigna, ſe talibus aquis penitus carere inſinuantes, ultro de herba farina'que quam in ore geſtabant offerebant: propter quod regionem eandem aquis deficientem, quodq́; ut ſitim ſubleuarent ſuam, herbam ac farinam talem in ore gaſtarent intelleximus. Vnde factum eſt, ut nobis ita meantibus, & circum plagam eandem una die cum inedia illos concomitantibus, uiuidam aquam nuſquam inuenerimus, cognouerimusq́; quòd ea quam bibebant aqua, ex rore noctu ſuper certis folijs, auriculis aſini ſimilibus, decidente collecta erat. Quæ quidem folia eiuſmodi rore nocturno tempore ſe im-

plebant: ex quo rore, qui optimus eſt, idem populus bibebat: ſed tamen ta-
libus folijs pleraque eorum loca deficiebant. Hæcce gens uictualibus, quæ A
in terra ſolida ſunt, penitus carent: quinimmo ex piſcibus quos in mari pi-
ſcantur uiuũt. Etenim apud eos, qui magni piſcatores exiſtũt, piſciũ ingens
abũdat copia, ex quibus ipſi plurimos turtures, ac quambonos piſces alios
plures ultro nobis obtulerunt. Eorũ uxores herba, quã in ore uiri ipſi gere-
bant, nuſquam utebãtur: uerũ ſingulę cucurbitã unã aqua impletam, ex qua
biberent habebant. Nullos domorum pagos, nullaq; tiguria gens hæc ha-
bent, præterquã folia grandia quædã, ſub quibus à ſolis feruore, ſed non ab
imbribus ſe protegunt: propter quod autumabile eſt, quòd parum in terra il
la pluitet. Quũ aũt ad piſcandũ mare adierint, foliũ unũ adeò grande ſecum
quiſq; piſcaturus effert, ut illo in terrã defixo, & ad ſolis meatũ uerſato, ſub
illius umbra aduerſus æſtum totum ſe abſcondat. Hæcce in inſula quammul
ta uariorũ generũ animalia ſunt, quæ omnia aquã lutulentã bibunt. Viden-
tes autem quod in ea commodi nihil nanciſceremur, nos relicta illa aliam
quandam inſulam tenuimus: in quam nos ingredientes, & recentem unde
biberemus aquam inueſtigantes, putantes interim ipſam eandem terram à
nullis eſſe habitatam, propterea quòd in ea neminem inter adueniendũ pro
ſpexeramus, dum per arenã deambularemus, ueſtigia pedum quammagna
nonnulla uidimus, ex quibus cenſuimus, quod ſi eiſdem pedibus reliqua
membra reſpondebant, homines in eadem terra grandiſsimi habitabant.
Nobis autem ita per arenam deambulantibus, uiam unam in terram dedu-
centem comperimus, ſecundùm quam nouem de nobis euntes, inſulã ipſam
inuiſere parauimus, ob id quòd nõ quàm ſpatioſam illam, nec quàm multas
in ea habitare gentes exiſtimauimus. Pererrata igitur ſecundum eandem ui
am una ferè leuca, quinq; in conualle quadam, quæ populatæ apparebant, B
uidimus caſas: in quas introeuntes quinq; in illis reperimus mulieres, uetu-
las, uidelicet, duas & iuuenculas tres: quæ quidẽ omnes ſic ſtatura proceræ
erant, ut inde ualde miraremur. Hæ autem protinus ut nos intuitæ ſunt, a-
deò ſtupefactę permanſerunt, ut aufugiẽdi animo penitus deficerẽt. Tumq;
uetulæ ipſæ lingua eorũ nobiſcum blandiuſcule loquentes, & ſeſe omnes in
caſam unam recipientes, permulta nobis de ſuis uictualibus obtulerunt.
Eædem uero omnes longiſsimo uiro ſtatura grandiores erant, & quidem ę-
que grandes ut Franciſcus de Albicio, ſed meliore quàm nos ſumus propor
tione compactæ. Quibus ita compertis, poſthæc una conuenimus, ut iuuen
culis ipſis per uim arreptis, eas in Caſtiliam quaſi rem admirandam abduce
remus: in qua deliberatione nobis exiſtentibus, ecce triginta ſex, uel circi-
ter uiri, multo quàm fœminæ ipſæ, altiores, adeò egregie compoſiti, ut illos
inſpicere delectabile foret, caſam ipſam introire occœperunt: propter quos
tanta tunc affecti fuimus animi turbatione, ut ſatius apud nauiculas noſtras
quàm cum tali gente eſſe duxiſſemus. Hi etenim ingentes arcus & ſagittas,
necnon & ſudes perticaſq; magnas inſtar clauarum ferebant. Qui ingreſsi
loquebantur quoque inter ſe mutuò, ac ſi nos comprehendere uellent. Quo
tali periculo percepto, diuerſa etiam inter nos tunc fecimus conſilia: unis ut
illos in ipſa eadem caſa inuaderemus: alijs uero nequaquam, ſed foris poti-
us & in platea, & alijs, ut nuſquam aduerſus eos pugnam quæreremus, do-
nec quid agere uellent intelligeremus, aſſeuerantibus. Inter quæ conſilia ca
ſam illã ſimulate exiuimus, & ad naues noſtras remeare occœpimus: ipſiq;
quantus eſt lapidis iactus, mutuo ſemper loquẽtes nos inſequuti ſunt, haud
minore quàm nos, ut autumo, trepidãtes formidine, quum nobis manenti-
bus ipſi quoque eminus manerent, & niſi nobis ambulantibus non ambula
rent. Quum uero ad naues noſtras pertigiſſemus, & in illas ex ordine intro-
iremus, mox omnes in mare proſilierunt, & quammultas poſt nos ſagittas
ſuas iaculati ſunt, ſed tunc eos perpaucum metuebamus: nam tunc machina
rum noſtrarum duas in eos, potius ut terrerentur quàm ut interirent, emi-
ſimus.

A ſimus. Quarum quidem tumultu percepto, omnes confeſtim in montem unum propinquum fuga abierunt. Et ita ab eis erepti fuimus, diſceſsimusq́ pariter. Hi omnes nudi, ut de prioribus habitum eſt, eunt: appellauimusq́ insulam illam Gigantum, ob proceritatem eorum. Nobis autem ulterius & à terra paulo diſtantius tranſremigantibus ſæpius interdũ cum eis pugnaſſe nobis accidit, ob id quod quicquam à tellure ſua ſibi tolli nequaquam permittere uellent. Et utique quidem repetundæ Caſtiliæ propoſitum iam nobis in mentem ſubierat, ob id potiſsimum, quòd uno iam ferè anno in mari perſtiteramus, nec niſi tenuem alimentorum neceſſariorumq́ aliorum munitionem retinebamus. Quæ quidem adhuc ex uehementibus, quos pertuleramus, ſolis caloribus iam contaminata iniquinata'que erant, quum ab exitu noſtro à Campiuiridis inſulis uſque tunc continue per torridam nauigaſſemus zonam, & tranſuerſim per lineam æquinoctialem bis, ut præhabitum eſt. In qua quidem uoluntate nobis perſeuerantibus, nos à laboribus ſubleuare noſtris ſanctiſico complacuit ſpiritui: nempe receptum quempiam pro rurſum nouandis naualibus noſtris nobis quærentibus, ad gentem quandam peruenimus, quæ nos cum maxima ſuſcepit amicitia, & quam quidem unionum perlarum'ue Orientalium comperimus in numero maximo tenere. Propter quod quadraginta & ſeptem diebus ibi perſtitimus, & centum decem & nouem unionum marchas, pretio, ut æſtimabamus, quadraginta non ſuperante ducatos, ab eis comparauimus. Nam nolas, ſpecularia, cryſtallinos'que nonnullos, necnon leuiſsima electri folia eis tãtum propter ea tradidimus. Nempe quotquot quilibet eorum obtineret uniones, eos pro ſola nola donabat. Didicimus quoq́ interdũ ab eis, quomodo & ubi illos piſcarentur: qui & quidem oſtreolas, in quibus naſcuntur, nobis plures largiti ſunt. Et pariter nonnullas mercati fuimus: ubi in quibuſdam centum & triginta uniones, in quibuſdam uero non toti-
B dem reperiebantur. Nouerit'que maieſtas ueſtra, quod niſi permaturi ſint, & à conchilijs in quibus gignuntur, per ſeſe excidant, omnino perfecti non ſunt. Quinimo in breui, ut ſæpius ipſe expertus ſum, emarceſcũt, & in nihil redacti ſunt. Quum uero maturi fuerint, in oſtrea ipſa inter carnes, preter id quod ipſis carnibus hæreant, ſe ſeparant: & huiuſcemodi optimi ſunt. Effluxis igitur quadraginta & ſeptem diebus, nec non gente illa, quam nobis plurimum amicam effeceramus, relicta, hinc ab eis exceſsimus, ob plurimarũ rerum noſtrarum indigentiam, uenimusq́ ad Antigliæ inſulam, quam paucis nuper ab annis Chriſtophorus Columbus diſcooperuit, in qua reculas noſtras ac naualia reficiendo, menſibus duobus & diebus totidem permanſimus, plures interdum Chriſticolarum inibi conuerſantium contumelias perpetiendo, quas, prolixus ne nimium fiam, hic omitto. Eandem uero inſulam uigeſima ſecunda Iulij deſerentes, percurſa unius menſis cum medio nauigatione, Calicium tandem portum octauo menſis Septembris ſubiuimus: ubi cum honore profectuq́ ſuſcepti fuimus. Et ſic per dei placitum finem noſtra cepit ſecunda nauigatio.

AMERICI VESPVTII
NAVIGATIO TERTIA.

ME in Sibillia exiſtente, & à pœnis atque laboribus, quos inter præmemoratas pertuleram nauigationes, pauliſper requieſcente, deſiderante'que poſt hæc in perlarum terram remeare, fortuna fatigationum mearum nequaquam adhuc ſatura, ſereniſsimo illi domino Emanueli Portugalliæ regi miſit in cor, neſcio ut quid, ut deſtinato nuncio literas regales ſuas ad me tranſmitteret, quibus plurimum rogabat ut ad eum apud Liſbonam celerius me transferrem: ipſe etenim mirabilia mihi plurima faceret. Super qua re nondum tunc deli-

beraui: quinimo ei per eundemmet nuncium me minus bene diſpoſitum, A
& tunc male habere ſignificaui. Verum ſi quandoque reconualeſcerem, &
maieſtati eius regiæ meum forſan complaceret obſequium, omnia quæ/
cunq; uellet ex animo perficerem. Qui rex percipiens, quod me ad ſe tunc
traducere nequirem, Iulianum Bartholomæum Iocundum, qui tunc in
Lisbona erat, rurſum ad me deſtinauit cum commiſsione, ut omnibus
modis me ad eundem regem ſecum perduceret. Propter cuius Iuliani ad/
uentum & preces coactus tunc fui ad regem ipſum meare: quod qui me
nouerant omnes, malum eſſe iudicarunt. Et ita à Caſtilia, ubi honor mi/
hi non modicus exhibitus extiterat, ac rex ipſe Caſtiliæ exiſtimationem
de me bonam conceperat, profectus ſum: & quod deterius fuit, hoſpite
inſalutato, ac mox coram ipſo rege domino Emanuele meipſum obtuli.
Qui rex de aduentu meo non paruam uiſus eſt concepiſſe lætitiam, pluri-
mum me interdum rogitans, ut unà cum tribus eis conſeruantiæ nauibus,
quæ ad exeundum, & ad nouarum terrarum inquiſitionem præparatæ
erant, proficiſci uellem: & ita, quia regum preces præcepta ſunt, ad e/
ius uotum conſenſi.

Tempus profectionis tertiæ.

IGitur ab hoc Lisbonæ portu cum tribus conſeruantiæ nauibus die Maij
decima M. D. I. abeuntes, curſum noſtrum uerſus magnæ Canariæ inſulas
arripuimus, ſecundum quas & ad earum proſpectum inſtanter enauigan/
tes, idem nauigium noſtrum collateraliter ſecundùm Aphricam occiden/
tem uerſus ſequuti fuimus. Vbi piſcium quorundam, quos Phargi nuncu/
pant, multitudinem maximam in æquore prendidimus, tribus inibi diebus
moram facientes. Exinde autem ad partem illam Aethiopiæ, quæ Beſilic/
ca dicitur, deuenimus: quæ quidem ſub torrida zona poſita eſt, & ſuper-
quam quatuordecim gradibus ſe ſeptentrionalis erigit polus in climate pri B
mo: ubi diebus undecim nobis de lignis & aqua prouiſionem parantes re/
ſtitimus, propter id quod Auſtrum uerſus per Atlanticum pelagus naui/
gandi mihi ineſſet affectus. Itaque portum Aethiopiæ illum poſt hæc relin/
quentes, tunc per Lebeccium uentum in tantum nauigauimus, ut ſexagin/
ta & ſeptem infra dies inſuſulæ cuidã applicuerimus, quæ inſula ſeptingen/
tis à portu eodem leucis ad Lebeccij partem diſtaret. In quibus quidem die
bus peius perpeſsi tempus fuimus, quàm unquam in mari quiſpiam antea
pertulerit, propter uentorum nimborum'ue impetus, qui quamplurima no/
bis intulere grauamina, ex eo quòd nauigium noſtrum lineæ præſertim æ/
quinoctiali continue iunctum fuit. Inibiq; in menſe Iunio hyems extat, ac
dies noctibus æquales ſunt, atque ipſæ umbræ noſtræ continue uerſus me/
ridiem erant. Tandem uero omnitonanti placuit nouam unam nobis oſten
dere plagam, decima ſeptima, ſcilicet, Auguſti, iuxta quam, leuca ſepoſiti
ab eadem cum media, reſtitimus, & poſtea aſſumptis cymbis nonnullis in
ipſam uiſuri ſi inhabitata eſſet, profecti fuimus. Quam & quidẽ incolas plu
rimos habitare reperimus, qui beſtijs prauiores erant, quemadmodum ma/
ieſtas regia ueſtra poſt hęc intelliget. In hoc uero introitus noſtri principio
gentem non percepimus aliquam, quamuis oram ipſam per ſigna plurima,
quæ uidimus, populo multò repletam eſſe intellexerimus. De qua quidem
ora pro ipſo ſereniſsimo Caſtiliæ rege poſſeſſorium cepimus, inuenimusq;
illam multum amœnã ac uiridem eſſe, & apparentię bonæ. Eſt autem extra
lineã æquinoctialem Auſtrum uerſus quinq; gradibus: & ita eadẽ die, ad na
ues noſtras repedauimus. Quia uero lignorũ & aquæ penuriam patieba/
mur, concordauimus iterũ in terrã altera die reuerti, ut nobis de neceſſarijs
prouideremus: in qua quidem nobis extantibus, uidimus ſtantes in unius
montis cacumine gentes, quæ deorſum deſcendere non auderent, erantq;
nudi omnes, necnon conſimilis effigiei colorisq;, ut de ſuperioribus habi/
tum eſt. Nobis autem ſatagentibus, ut nobiſcum conuerſatum accederent,
non

non ſic ſecuros eos efficere ualuimus, ut de nobis adhuc non diffiderent. Quorum obſtinatione proteruiacꝫ cognita, ad naues ſub noctem remeauimus, relictis in terra, uidentibus illis, nolis ſpeculiſcꝫ nonnullis, ac rebus alijs. Quum que nos in mari eminus eſſe proſpicerent, omnes de ipſo monte propter reculas quas reliqueramus deſcenderunt, plurima inter ſe admirationis ſigna facientes. Nec tunc de aliquo, niſi de aqua nobis prouidimus. Craſtino autem effecto mane, uidimus è nauibus gentem eandem numero quàm antea maiorem, paſsim per terram ignes fumoſcꝫ facientem: unde nos exiſtimantes, quòd nos per hoc ad ſe inuitarent, iuimus ad eos in terrā, ubi tunc populum plurimum aduenisse cōſpeximus, qui tamen à nobis longe ſeipſos tenebant, ſigna facientes interim nonnulla, ut cum eis interius in inſulam uaderemus. Propter quod factum eſt, ut ex Chriſticolis noſtris duo protinus ad hoc parati, periculo ad tales eundi ſemetipſos exponerent, ut quales gentes ipſi forent, aut ſi quas diuitias ſpecies ue aromaticas ullas haberent, ipſi cognoſcerent. Quapropter in tantum nauium prætorem rogitauerunt, ut eis quod poſtulabant annueret. Tum uerò illi ad hoc ſeſe accingentes, necnon pleraſcꝫ de rebus ſuis minutis ſecum ſumentes, ut inde agentibus eiſdem mercarentur alias, abierunt à nobis, data conditione, ut ad nos poſt quincꝫ dies ad ſummum remeare ſoliciti eſſent: nos etenim illos tamdiu expectaremus. Et ita tunc iter ſuum in terram arripuerunt, atcꝫ nos ad naues noſtras regreſſum cepimus, ubi expectādo eos diebus octo perſtitimus: in quibus diebus gens permulta noua dietim ferè ad plagam ipſam adueniebat, ſed nuſquam nobiſcum colloqui uoluerunt. Septima igitur aduentante die nos in terram ipſam iterum tendētes, gentem illam mulieres ſuas omnes ſecum adduxiſſe reperimus. Quàm uero primum illuc peruenimus, mox ex
B eiſdem uxoribus ſuis ad colloquendum nobiſcum quamplures miſerunt, fœminis tamen eiſdem non ſatis de nobis confidentibus. Quod quidem nos attendentes, concordauimus ut iuuenem unum è nobis, qui ualidus agiliſcꝫ nimium eſſet, ad eas quocꝫ tranſmitteremus: & tunc ut minus fœminæ eædem metuerent, in nauiculas noſtras introiuimus. Quo egreſſo iuuene, quū ſeipſum inter illas immiſcuiſſet, ac illæ omnes circūſtantes contingerent palparentcꝫ eum, & propter eum nō parum admirarentur: ecce interea de monte fœmina una uallum magnum manu geſtans aduenit: quæ poſtquā ubi iuuenis ipſe erat appropiauit, tali eum ualli ſui ictu à tergo percuſsit, ut ſubito mortuus in terrā concideret: quē confeſtim mulieres aliæ corripiētes, illum in montem à pedib. pertraxerunt, uiricꝫ ipſi qui in monte erant, ad litus cum arcubus & ſagittis aduenientes, ac ſagittas ſuas in nos conijcientes, tali gentem noſtram affecerunt ſtupore, ob id quod nauiculæ illæ in quib. erant, harenam nauigando radebant, nec celeriter aufugere tunc poterant, ut ſumendorum armorū ſuorum memoriā nemo tunc haberet: & ita quamplures contra nos ſagittas ſuas eiaculabantur. Tum uero in eos quatuor machinarum noſtrarum fulmina, licet neminem attingentia, emiſimus. Quo audito tonitruo, omnes curſim in montem fugerunt, ubi mulieres ipſæ erant, quæ iuuenem noſtrum quem trucidauerunt, nobis uidentibus in fruſta ſecabant, necnon fruſta ipſa nobis oſtentantes, ad ingentem quē ſuccenderant ignem torrebant, & deinde poſt hæc manducabant. Viri quoque ipſi ſigna nobis ſimiliter facientes, geminos Chriſticolas noſtros alios ſe pariter peremiſſe manducaſſecꝫ inſinuabant: quibus, qui & utique uera loquebantur, in hoc ipſo credidimus. Cuius nos improperij uehementius piguit, quum immanitatem quam in mortuum exercebant, oculis intueremur ipſi proprijs. Quam obrem plures quàm quadraginta de nobis in animo ſtabiliueramus, ut omnes pariter terram ipſam impetu petentes, tam immane factum, tamcꝫ beſtialem ferociam uindicatum uaderemus. Sed hoc ipſum nobis Nauiprætor non permiſit: & ita tam magnam ac tam grauem iniuriam paſſi, cum maleuolo animo, & grandi opprobrio noſtro, efficiente hoc Nauipræce-

ptore noſtro, impunitis illis abſceſsimus. Poſtquam autem terram illam re- A
liquimus, mox inter Leuantem & Seroccum uentum, ſecundũ quos ſe con-
tinet terra, nauigare occepimus, plurimos ambitus, plurimosq́ gyros inter-
dum ſectantes: quibus durantibus gentes non uidimus, quæ nobiſcum pra-
cticare, aut ad nos appropinquare uoluerint. In tantum uero nauigauimus,
ut tellurem unam nouam, quæ ſecundum Lebeccium ſe porrigeret, inuene-
rimus. In qua quum campum unum circuiuiſſemus, cui ſancti Vincentij
campo nomen indidimus, ſecundum Lebeccium uentum poſt hæc nauiga-
re occœpimus: diſtatq́ idem ſancti Vincentij campus à priore terra illa, ubi
Chriſticolæ noſtri extiterunt interempti, centum quinquaginta leucis ad
partem leuantis: qui & quidem campus octo gradibus extra lineam æqui-
noctialem uerſus Auſtrum eſt. Quum igitur ita uagantes iremus, quadam
die copioſam gentium multitudinem, nos nauiumq́ noſtrarum uaſtitatem
mirantium, in terra una alia eſſe conſpeximus, apud quos tuto in loco mox
reſtitimus, & deinde in terram ipſam ad eos ex nauiculis noſtris deſcendi-
mus: quos quidem mitioris eſſe conditionis quàm priores reperimus: nam
etſi in edomandis illis diu elaborauimus, amicos tamen noſtros eos tan-
dem effecimus: cum quibus negotiando practicandoq́ uarie quinque man-
ſimus diebus, ubi cannas, fiſtulas uirides, plurimum groſſas, & etiam non-
nullas in arborum cacuminibus ſiccas inuenimus. Concordauimus autem,
ut ex eadem gente duos, qui nos eorum linguam edocerent, inde tradu-
ceremus. Quamobrem tres ex eis, ut in Portugalliam uenirent, nos ultro
comitati ſunt. Et quoniam me omnia proſequi ac deſcribere piget, digne-
tur ueſtra noſſe maieſtas quòd nos portum illum linquentes, per Lebecci-
um uentum, & in uiſu terræ ſemper tranſcurrimus, plures continue faci-
endo ſcalas pluresq́ue ambitus, ac interdum cum multis populis loquen-
do, donec tandem uerſus auſtrum extra Capricorni tropicum fuimus. Vbi
ſuper horizonta illum meridionalis polus triginta duobus ſeſe extollebat B
gradibus, atque minorem iam perdideramus urſam, ipſáque maior urſa
multum infima uidebatur, ferè in fine horizontis ſe oſtentans, & tunc per
ſtellas alterius meridionalis poli noſmetipſos dirigebamus, quæ multo
plures, multóque maiores ac lucidiores, quàm noſtri poli ſtellæ exiſtunt:
propter quod plurimarum illarum figuras confinxi, & præſertim earum
quæ prioris ac maioris magnitudinis erant, unà cum declinatione diame-
trorum, quas circa polum auſtri efficiunt, & unà cum denotatione earun-
dem diametrorum, & ſemidiametrorum earum, prout in meis quatuor diæ-
tis, ſiue nauigationibus inſpici facile poterit. Hocce uero nauigio noſtro,
à campo ſancti Auguſtini incepto, ſeptingentas percurrimus leucas, uide-
licet, uerſus Ponentem centum, & uerſus Lebeccium ſexingentas: quas qui-
dem dum peragraremus, ſi quis quę uidimus enumerare uellet, non totidem
ei papyreæ chartæ ſufficerent. Nec quidem interdum magni commodi res
inuenimus, demptis infinitis caſiæ arboribus, & pariter plurimis, quæ lami-
nas certas producunt, cum quibus & miranda alia permulta uidimus, quæ
faſtidioſa recenſitu forent. Et in hac quidem peragratione decem ferè men-
ſibus extitimus. In qua cognito quod mineralia nulla reperiebamus, con-
uenimus unà, ut ab inde ſurgentes aliò per mare euagaremur. Quo inito
inter nos conſilio, mox edictum fuit, ac in omnem cœtum noſtrum uulga-
tum, ut quicquid in tali nauigatione præcipiendum cenſerem, idipſum in-
tegriter fieret. Propter quod confeſtim edixi, mandauiq́ ubique, ut de li-
gnis & aqua pro ſex menſibus munitionem omnes ſibi pararent: Nam per
nauium magiſtros nos cum nauibus noſtris adhuc tãtundem nauigare poſ-
ſe iudicatum eſt. Qua quidem, quam edixeram, facta prouiſione, nos oram
illam linquentes, & inde nauigationem noſtram per Seroccum uentum ini-
tiantes, Februarij decima tertia, uidelicet, quum ſol æquinoctio iam appro-
pinquaret, & ad hoc Septentrionis hemiſphærium noſtrum uergeret, in
tantum

A tantum peruagati fuimus, ut meridianum polum ſuper horizonta illum
quinquaginta duobus gradibus ſublimatum inuenerimus, ita ut nec mino-
ris urſæ, nec maioris ſtellæ amodo inſpici ualerent. Nam tunc à portu illo,
à quo per Seroccum abieramus, quingentis leucis longe iam facti eramus,
tertia, uidelicet Aprilis. Qua die tempeſtas ac procella in mari tam uehemẽs
exorta eſt, ut uela noſtra omnia colligere, & cum ſolo nudoq; malo remi-
gare compelleremur, perflante uehementiſſime Lebeccio, ac mari intume-
ſcente, & aëre turbulentiſsimo extante. Propter quem turbinis uiolentiſſi-
mum impetum noſtrates omnes non modico affecti fuerunt ſtupore. No-
ctes quoque tunc inibi quammaximæ erant. Etenim Aprilis ſeptima, ſole
circa Arietis finem extante, ipſæ eædem noctes horarum quindecim reper-
tæ ſunt: hyems'que etiam tunc inibi erat, ut ueſtra ſatis perpendere poteſt
maieſtas. Nobis autem ſub hac nauigantibus turbulentia, terram unam A-
prilis ſecunda uidimus, penes quam uiginti circiter leucas nauigantes ap-
propiauimus: uerum illam omnimodo brutalem & extraneam eſſe compe-
rimus, in qua quidem nec portum quempiam, nec gentes aliquas fòre con
ſpeximus, ob id, ut arbitror, quod tam aſperum in ea frigus algeret, ut tam
acerbum uix quiſquam perpeti poſſet. Porrò in tanto periculo, in tanta'que
tempeſtatis importunitate noſmet tum reperimus, ut uix alteri alteros præ
grandi turbine nos uideremus. Quamobrem demum cum nauium præto-
re pariter concordauimus, ut connauitis noſtris omnibus, terram illam lin-
quendi, ſe'que ab ea elongandi, & in Portugalliam remeandi ſigna facere-
mus. Quod conſilium ſanum quidem & utile fuit, quum ſi inibi nocte ſo-
lum adhuc illa perſtitiſſemus, diſperditi omnes eramus: nempe quum hinc
abijſſemus, tam grandis die ſequenti tempeſtas in mari excitata eſt, ut pe-
B nitus obrui perdite metueremus. Propter quod plurima peregrinationum
uota, necnon alias quamplures cærimonias, prout nautis mos eſſe ſolet,
tunc fecimus. Sub quo tempeſtatis infortunio quinque nauigauimus die-
bus, demiſſis omnino uelis. In quibus quidem quinque diebus ducentas &
quinquaginta in mari penetrauimus leucas, lineæ interdum æquinoctiali,
necnon mari & auræ temperatiori ſemper appropinquando, per quod nos à
præmiſſis eripere periculis altiſsimo deo placuit. Erat'que huiuſcemodi no-
ſtra nauigatio ad tranſmontanum uentum & Græcũ, ob id quòd ad Aethio-
piæ latus pertingere cupiebamus, à quo per maris Atlantici fauces eundo,
mille tercentum diſtabamus leucis. Ad illam autem per ſummi tonantis gra
tiam Maij bis quina pertigimus die. Vbi in plaga una ad latus Auſtri, quæ
Serraliona dicitur, quindecim diebus nos ipſos refrigerando fuimus. Et
poſt hæc curſum noſtrum uerſus inſulas Lyazori dictas arripuimus: quę qui
dem inſulæ à Serraliona ipſa ſeptingentis & quinquaginta leucis diſtabant,
ad quas ſub Iulij finem peruenimus, & pariter quindecim inibi nos refici-
endo perſtitimus diebus. Poſt quos inde exiuimus, & ad Lisbonæ noſtræ
recurſum nos accinximus, à qua ad occidentis partem tercentum ſepoſiti
leucis eramus, & cuius tandem deinde portum M. D. II. cum proſpera ſal-
uatione et cunctipotentis nutu rurſum ſubiuimus cum duabus duntaxat na
uibus, ob id quod tertiam in Serraliona, quoniam amplius nauigare nõ poſ-
ſet, igni combuſſeramus. In hac autem noſtra tertiò curſa nauigatione, ſex-
decim circiter menſes permanſimus: è quibus undecim abſque tranſmonta-
neæ ſtellæ, necnon & maioris urſæ minoris'ue aſpectu nauigauimus, quo
tempore noſmetipſos per aliam meridionalis poli ſtellam regeba-
mus: quæ ſuperius commemorata ſunt, quæ in eadem
noſtra tertiò facta nauigatione, relatu ma-
gis digna conſpexi.

A

AMERICI VESPVTII
NAVIGATIO QVARTA.

RELIQVVM autem eſt, ut quæ in quarta nauigatione
noſtra proſpexerim ediſſerã. Quia uero iã quæ longa nar-
ratione fathiſco, & quoque hæc eadem noſtra nauigatio
ad ſperatum à nobis finem minime perducta eſt, ob ad-
uerſitatem infortunium'ue quoddam, quod in maris At-
lantici nobis accidit ſinu: idcirco breuior fiam. Igitur ex
Lisbonæ portu cum ſex cõſeruantiæ nauibus exiuimus,
cum propoſito, inſulam unam uerſus horizontem poſitam inuiſendi, quæ
Melcha dicitur, & diuitiarum multarum famoſa, necnon nauium omnium,
ſiue à Gangetico, ſiue ab Indico mari uenientium, receptus ſiue ſtatio eſt,
quemadmodum Calicia receptus ſiue hoſpitale omnium nauigantium eſt,
qui ab oriente in occidentem, & econuerſo uagantur, prout de hoc ipſo per
Calicuthiæ uiam fama eſt. Quæ quidem inſula Melcha plus ad occidentẽ,
Calicuthia uero ipſa plus ad meridiem reſpicit. Quod idcirco cognouimus,
quia ipſa in aſpectu triginta trium graduũ poli antarctici ſita eſt. Decima er-
go Maij die, M. D. III. nobis unde ſupra egredientibus, curſum noſtrum
ad inſulas Virides nuncupatas, primo direximus: ubi rerum neceſſariarum
munimina, necnon & plura diuerſorum modorum refrigeramina ſumẽtes,
duodecim interdum inibi diebus ceſſantes, per uentum Seroccum poſt hæc
enauigare occœpimus, quum Nauidominus noſter tanquam præſumptuo-
ſus capitoſusq; præter neceſsitatem, & omnium noſtrum unanimitatem, ſed
ſolum ut ſeſe noſtri & ſex nauium præpoſitum oſtentaret, iuſsit ut in Serra-
lionam Auſtralem Aethiopiæ terram tenderemus. Ad quam nobis accele- B
rantibus, & illam tandem in conſpectu habentibus, tam immanis & acerba
ſuborta tempeſtas eſt, ac uentus contrarius, et fortuna aduerſa inualuit, ut in
ipſam, quam noſtris ipſi uidebamus oculis, per quadriduum applicare non
ualuerimus: quinimo coacti fuerimus, ut illa relicta ad priorem nauigationẽ
noſtram regrederemur: quandoquidem nos per Sudueſtium, qui uentus eſt
inter meridiem & Lebeccium, reaſſumentes tercentum per illam arctitudi-
nem nauigauimus leucas. Vnde factum eſt, ut nobis extra lineã æquinoctia-
lem tribus pene gradibus iam tunc exiſtentibus, terra quædam, à qua duo-
decim diſtabamus leucis, apparuerit: quæ apparitio nõ parua nos affecit ad-
miratione. Terra etenim illa, inſula in medio mari multũ alta & admirabilis
erat, quæ leucis duabus longior, & una dilatatior non exiſtebat: in qua qui-
dem terra nunquã quiſquam hominũ aut fuerat, aut habitauerat: & nihilo-
minus nobis infeliciſſima fuit. In illa enim per ſtolidũ conſilium ſuum & re-
gimen, præfectus nauium noſter nauem ſuam perdidit: nempe illa à ſcopu-
lo quodã eliſa, & inde propter hoc in rimas diuiſa, ſancti Laurẽtij nocte, quæ
Auguſti decima eſt, in mari penitus ſubmerſa extitit, nihil inde ſaluo manẽ-
te, demptis tantummodo nautis: eratq; nauis eadem doliorũ trecentorũ, in
qua noſtræ totius turbæ totalis potentia erat. Quum autem omnes circa il-
lam ſatageremus, ut ſi forte ipſam è periculo ſubtrahere ualeremus, dedit mi-
hi in mandatis idem nauium præfectus, ut cum nauicula una receptũ quem-
piam bonum, ubi puppes noſtras ſecure omnes recipere poſſemus, apud in-
ſulam eandem imrentum pergerem: nolens tamen ipſe idem præfectus, ut
nauem meam, quæ nouem nautis meis ſtipata, & in nauis periclitantis adiu-
torio intenta foret, mecum tunc traducerem, ſed ſolum ut edixerat portum
unum inquiſitum irem, & in illo nauem meam ipſam mihi reſtitueret. Qua
iuſſione recepta, ego ut mandauerat, ſumpta mecum nautarum meorũ me-
dietate, in inſulam ipſam, à qua quatuor diſtabamus leucis, properans, pul-
cherrimum inibi portum, ubi claſſem noſtram omnẽ tute ſatis ſuſcipere poſ-
ſemus inueni. Quo comperto, octo ibidem diebus eundem nauium præfe-
ctum

A ctum cum reliqua turba expectando perſtiti. Qui quum nõ aduenirent, moleſte non parum pertuli: atque qui mecum erant ſic obſtupeſcebant, ut nullo conſolari modo uellent. Nobis autem in hac exiſtẽtibus anguſtia, ipſa octaua die puppim unam per æquor aduentare conſpeximus, cui ut nos percipere poſſent, mox obuiam iuimus, confidentes ſperantesq́; unà quod ad meliorem portum quempiam nos ſecum ducerent. Quibus dum nos appropinquaſſemus, et uiciſſim nos reſalutaſſemus, retulerunt illi nobis, eiuſdem pręfecti noſtri nauem in mari penitus, demptis nautis, perditã extitiſſe. Quę nũcia, ut contemplari ueſtra poteſt maieſtas, me nõ parua affecerunt moleſtia, quum à Lisbona, ad quam reuerti habebam, mille longe exiſtens leucis, in longo remotoq́; mari me eſſe ſentirem: nihilominus tamen fortunæ noſmet ſubijciẽtes ulterius proceſsimus, reuerſiq́; in primis fuimus ad memoratam inſulam, ubi nobis de lignis & aqua in conſeruantię meæ naui prouidimus. Erat uero eadem inſula penitus inhoſpitata inhabitataq́;, multa aqua uiuida & ſuaui in illa ſcaturiente, cum infinitis arboribus innumerisq́; uolucribus marinis & terreſtribus, quæ adeò ſimplices erant, ut ſeſe manu comprehẽdi intrepide permitterẽt. Propter quod tot tunc prendidimus, ut nauiculam unam ex illis adimpleuerimus. In ea autẽ nulla alia inuenimus animalia, prę terquam mures quammaximos, & lacertas biſurcam caudam habẽtes, cum nonnullis ſerpentibus, quos etiam in ea uidimus. Igitur parata nobis inibi prouiſione, ſub uento inter meridiem & Lebeccium ducẽte perreximus, ob id quod à rege mandatum acceperamus, ut qualicunq; non obſtante periculo, præcedentis nauigationis uiã inſequeremur. Incepto ergo huiuſcemodi nauigio, portũ tandẽ unum inuenimus, quem Omniũ ſanctorum abbatiam nuncupauimus, ad quem, proſperam annuente nobis auram altiſſimo, infrà XVII. pertigimus dies: diſtatq́; idem portus tercentum à præfata inſula leucis: in quo quidem portu nec prefectum noſtrum, nec quenquam de turba a-
B lium reperimus, etſi tamen in illo mẽſibus duobus & diebus quatuor expectauerimus: quibus effluxis, uiſo quòd illuc nemo ueniret, conſeruantia noſtra tunc & ego concordauimus, ut ſecũdum latus longius progrederemur. percurſisitaq; ducẽtis ſexaginta leucis, portui cuidã alij applicuimus, in quo caſtellum unũ erigere propoſuimus: quod & quidem profecto fecimus, relictis in illo uiginti quatuor Chriſticolis nobiſcum exiſtentibus, qui ex præfecti noſtri puppe perdita collecti fuerant. Porrò in eodem portu præfatum conſtruendo caſtellum, & breſilico puppes noſtras onuſtas efficiendo, quinque perſtitimus menſibus, ob id quòd præ nautarum perpaucitate, & plurimorum apparatuum neceſſitate, longius progredi non ualebamus. Quibus ſuperioribus ita peractis, concordauimus poſt hæc in Portugalliam reuerti: quam rem per Græcum tranſmontanumq́; uentum neceſſe nobis erat efficere. Relictis igitur in caſtello præfato Chriſticolis uiginti quatuor, & cũ illis duodecim machinis, ac alijs pluribus armis unà cũ prouiſione pro ſex menſibus ſufficiẽte, necnon pacata nobiſcum telluris illius gente, de qua hic minima ſit mẽtio, licet infinitos inibi tunc uiderimus, et cũ illis practicauerimus. Nam quadraginta ferè leucas cum triginta ex eis in inſulam ipſam penetrauimus. Vbi interdum plurima perſpeximus, quæ nunc ſubticeſcens, libello meo quatuor nauigationum reſeruo. Eſtq́; eadem terra extra lineam æquinoctialem ad partem auſtri octodecim gradibus, & extra Lisbonæ meridianum ad occidentis partẽ triginta quinq; prout inſtrumenta noſtra monſtrabant. Nos nauigationem noſtram per Nornordenſium, qui inter Græcum tranſmontanumq́; uẽtus eſt, cum animi propoſito ad hanc Lisbonæ ciuitatem proficiſcendi initiantes, tandem poſt multos labores, multaq́; pericula in hunc eiuſdem Lisbonæ portum infra LXXVII. dies XXVIII. Iunij. M. D. IIII. cum dei laude introiuimus. Vbi honorifice multum, & ultra quàm ſit credibile feſtiue ſuſcepti fuimus, ob id quòd ipſa tota ciuitas nos in mari diſperditos eſſe exiſtimabat, quemadmodum reliqui omnes de turba

noſtra per præfecti noſtri nauium ſtultam præſumptionem extiterant. Quo A
ſuperbiam modo iuſtus omnium cenſor deus compenſat. Et ita nunc apud
Lisbonam ipſam ſubſiſto, ignorans quid de me sereniſſimus ipſe rex dein-
ceps efficere cogitet, qui à tantis laboribus meis iam ex nũc requieſcere plu-
rimum peroptarem. Hunc nuncium maieſtati ueſtræ plurimum quoq; inter
dum commendans.

Americus Veſputius, in Lisbona.

EPISTOLA POTENTISSIMI AC IN- VICTISSIMI EMANVELIS REGIS PORTVGALLIAE & Algarbiorum, de uictorijs habitis in India & Malacha, ad S. in Chriſto patrem & dominum noſtrum, dominum Leonem X. Pont. Max.

SAnctiſsimo in Chriſto patri, ac beatiſſimo domino, domino no-
ſtro E. S. addictiſſimus filius Emanuel, dei gratia rex Portugal-
liæ, & Algarbiorum, citra ultraque mare in Aphrica, dominus
Guineæ, & cõquiſitæ nauigationis ac cõmercij Aethiopię, Ara
biæ, Perſiæ, atq; Indiæ, humillima beatorũ pedũ oſcula. Quan
tum deo optimo maximo, quantum & tibi gratulari debeamus, beatiſsime
pater, uel ex nũcio, quod noſtra Indica claſſis proxime attulit ſatis apparet.
Quod enim te Pontifice Maximo, te S. Romanæ eccleſiæ & Chriſtiano or
bi præſidente, tam admiranda in dei laudem ac gloriã geſta tam ex uoto ſuc
ceſſerint, tua certe laus, tua gloria cenſeri debet. Iure itaq; uiſum eſt, quæ in
India dei ſuffragio ad ipſius cultum ſpectãtia noſtris armis modo facta ſunt,
ad tuam ſanctitatem, utpote totius Chriſtianæ reipublicæ caput, et orthodo B
xę religionis normam, carptim ac ſummatim, ne ſtylum epiſtolarem exce-
damus, deſcribere, ut pro rerum dignitate cuncta penſari, ſummoq; deo ac-
cepta referri ualeant, ac indies ſui ſanctiſsimi nominis gliſcentem laudem,
Chriſtianiq; dogmatis propagationẽ facile ſperemus. Igitur poſt plures du-
bij Martis uictorias, nõ ſine labore & ſanguine partas, India relictis in ea op
portunis præſidijs, Alphõſus de Albiecher protocapitaneus noſter, ut iactu
ram quam ſuperioribus annis noſtri fecerãt, iniuriamq; ulciſceretur, auream
Cherſoneſum, Malacham accolę appellant, contendit: ea eſt inter ſinum ma
gnum & Gangeticum ſita urbs miræ magnitudinis, utq; uiginti quinq; milli
um & amplius larium cenſeatur. Terra ipſa fœcundiſsima, ac nobiliſſima-
rum, quas fert India, merciũ feraciſsima: celebratiſsimum ob id emporium,
ubi non modo uaria aromata, & omnigeni odores, ſed auri quoq;, & argenti
margaritarum, ac pretioſorum lapillorũ magna copia affluit. Hanc rex Mau
rus gubernabat, eatenus uires ſuas Mahumetica ſecta protendente, cætera
Gentiles tenent. Huc itaque quum inſtructa claſſe applicuiſſet Alphonſus,
urbẽ oppugnare deſtinat. Quod præſentiẽtes Sarraceni, bello ſe multis mu
nitionibus & armis præparauerant, ſed fruſtra: nam cõmiſſo cum eis prælio,
noſtri tandem dei auxilio ſuperiores, plurimis ex hoſtibus cæſis, urbem ui-
intrant, occupant, data prædæ libertate diripiunt, incẽdunt. Rex ipſe, qui ex
elephanto pugnabat, grauiter uulneratus, cum ſuperſtitibus Mauris fuga ſi
bi conſuluit. In ea pugna magnus hoſtium numerus exiguo noſtrorum da-
mno interit: capti plures: magna etiã ablata ſpolia, in quibus & ſeptẽ ipſius
regis bello aſſueti elephantes, ſuis turribus, ſericis atque auro intextis ephip
pijs, illius prouinciæ more muniti, ac æneorum omnis generis tormentorũ
ad duo millia ſumma arte fabricata. Capta ſic urbe, hoſtibusq; profligatis,
quo noſtræ rei tutius cõſuleretur, in fluminis quod mediã urbem interfluit,
oſtio, unde terra mariq; ſubacto undiq; ſuæ ſecuritati proſpiciat, munitiſsi-
mam arcem murorum quindecim pedum latitudine conſtruxit, ex lapide,
uidelicet, qui ex dirutis Sarracenorũ, quas Meſquitas uocant, ædibus excer

ptus

A ptus eſt. Mirabilis profecto diuina prouidentia, quod ubi tanto tempore
Mahumeticæ perfidiæ cultus celebratus, ubi redemptoris noſtri nomen to
ties blaſphematum, inde occulto Dei cõſilio magna ſua laudæ ac ſatanæ de/
decore, qui tanto labore ac noſtrorum ſanguine tamdiu pro catholicæ fidei
augmento affectamus, huic ædificio, & Chriſtianis tam neceſſario operi o-
pem acceperimus. Erant eo tempore Malachæ plures extranei, ac diuerſa/
rum nationum mercatores, ſcilicet, Zamatri, Pegus, Iaames, Gores, & ab ex
tremo oriente atq; ultima Sinarum regione Chines, aliiq; gentiles, qui ur/
bem commercij gratia frequentes multis diuitijs, auro, argento, margaritis,
& pretioſis lapillis, Irrico etiam uellere, ac multifarijs aromatibus & odori/
bus affatim replent. Hi cum multis quoque finitimis ab Alphonſo fœdus &
amicitiam ultro flagitantes, ab ipſo & benigne & fauorabiliter ſunt accè/
pti, pactoq; commercij & mercaturæ tractatu, ſuas negotiationis domos cir
cum arcem, ubi tutius uerſari poſſent, ſecum trãſtulere: mutuo fœdere adeò
læti, ut quamuis hactenus illud emporiũ omnium fuerit celeberrimũ, dein/
ceps tamen ſi fieri poterit, multo maius ac celebrius futurum exiſtimetur.
Quin & ipſi Chines nuncium ad nos mittũt, à quo perfectius res ſuas intel/
ligamus: atque adeò tam hi quàm cæteri urbis accolæ dicto audire, impera/
tisq; legibus parêre non recuſarunt, ut reipublicæ regiminis, iuſtitiæq; offi/
ciales noſtro nomine Alphonſi manu acceperint: quorũ iudicio & arbitrio
gubernantur, ſimul & monetam noſtro ibi nomine cuſam, tanquam regis
dominiq; ſui agnoſcentes excipiunt, & expendunt, auream catholicos mil
le, ſcilicet, numorum, argenteam centum ualore Malachenſes inſcripſere.
Hæc quũ cognouiſſet rex de Auſiam, & gente & ſolo orientẽ uerſus poten/
tiſsimus, ad quem fama erat iure Malacham ſpectare, & à Mauris olim uſur
patam, legato ad præfectum noſtrum deſtinato, qui ſe ſuaq; noſtro manci/
B paret obſequio, aureum ſimul craterem cum pretioſo magnæq; exiſtima/
tionis carbunculo, enſemq; auro affabre elaboratũ, in ſignũ, uidelicet, reco/
gnitionis ac ueræ perpetuæq; futuræ amicitiæ dono miſit: ad quẽ præfectus
aliquos è noſtris expertos uafroſq; uiros intima regionis ſcrutaturos cum
multis etiam muneribus remiſit, unde maximum dei obſequium & catholi
cæ fidei augmentum fore non dubitamus. Rebus ſic apud Malacham com/
poſitis, & obfirmato tractatus commercij fœdere: relictis in arce tormentis
machinisq; munitiſsima, ſecentorũ etiam uirorum, ac ſtrenuorum militum
ſecuro præſidio, & claſſe ad maritimæ ore tutelam uiris armisq; optime in/
ſtructa: Alphonſus in Indiam reuertens, Goę urbis pręcipuam arcem, quam
ipſe ſuperioribus annis magno noſtrorũ periculo, ſed maiore hoſtium ſtra/
ge occupauerat, noſtræq; ditioni & imperio adiunxerat à Mauris obſeſſam
reperit, extructa etiam iuxtà alia firmiſsima arce, unde Ruminum Turcha/
rumq; ſex millia noſtros continue infeſtabant. Quos quum adoriretur præ-
fectus, plurimis iam trucidatis, deſperata ſalute, pacta tantummodo corpo/
rum incolumitate, ſed tandem ac reliqua noſtris dedidere: partisq; & ibi ma
chinarum, equorum, armorum, & huiuſmodi haud contemnendis ſpolijs,
quibuſdam etiã qui inter Mauros reperti ſunt apoſtatis, qui à fide noſtra de
ſciuerant, debito afflictis ſupplicio, urbem priſtinæ quieti reſtituit. Appule
rat interea Vabuli, urbi haud procul à Goa, presbyteri Ioannis potentiſsimi
Chriſticolarum domini, ad præfectum noſtrum legatus, qui eius nomine,
ut Chriſtiani Chriſtiano omni ope omnia ad bellum contra catholicæ fidei
hoſtes opportuna, militum exercitus, armorum & commeatus præſidia ul/
tro offerat, præſertim ſi mare Rubrũ ſuo coniunctum dominio noſtra claſ/
ſis traijciat, ubi cõmodiſsime utriuſq; uires iungi poſſent: haud exiguũ ado/
randæ & ueræ crucis lignũ ad nos mittit, uiros uafros & induſtrios poſcẽs,
quorũ ingenio & artificio à Sultani territorio & regione ad Nilum deflecti
aliquando & diuerti poſſe exiſtimat. Aderant tunc apud noſtrũ præfectum
à Narſingæ rege legati, rege gentili adeò potentiſsimo, ut mille & quingen/

tos belligeros elephantes, armatorum equitum quadraginta millia, præter innumerum peditum numerum ſuo arbitrio in aciem paruo negotio proferre, tantumq; agri poſſidere perhibeatur, quantum ſemeſtri uix itinere emetiri poſſit. Huic plures reges ac ſatrapes parēt: quorum nonnulli maritimis oris proximi nobis ſunt tributarij, Apud Alphonſum & Gambaiæ regis legatus, terra mariq; potentiſsimi, atque inter Mauros maximi: item à Zabaio Goæ quondam domino, atque à rege Groſapa, alijq; complures regum ſatrapumq; legati à noſtro præfecto fœdus pacemq; ultro exorantes, ac ſua munera ſinguli afferentes. In hac etiam quæ proxime appulit claſſe, ab Armuſij rege legatus cum multis margaritarum rerum pretioſarum donis, in ſignum, uidelicet, fidelitatis & recognitionis ad nos uenit. Hunc regem Alphonſus idem, urbe opulentiſsima & præcipuo emporio Armuſio ui capto, quindecim millium ſaraphorum (id eſt aurea moneta ducatis æquiualens) annuorū nobis tributarium effecerat. Inter hos ſucceſſus, pater beatiſſime, diuino ſuffragante numine per uniuerſam Indiam plurimi, ſpiritus ſancti gratia igneq; afflati, depoſitis gentilitijs erroribus indies ad noſtram religionem conuerſi, ueram dei fidem agnoſcunt. Ob quod deo optimo maximo ſummæ gratiæ ſunt merito referendæ, quod tam procul à noſtro orbe in tam remotis regionibus, quò ne fama quidem ſui ſanctiſsimi nominis penetrauerat, noſtraq; nunc opera ſedulo ſuam ueram fidem cultumq; celebrari, publicari ac propagari dignatus ſit. Vnde proculdubio diuina fauente clementia ſperandum eſt, quum nunc præfectus noſter ad mare Rubrum, ut eius oſtio occupato, Sarracenis earum partium commercia interdicat, relictis in India opportunis præſidijs, ingenti claſſe properet, ut ibi coniunctis ſub crucis uexillo presbyteri Ioannis noſtriſq; uiribus, maximum Dei obſequium, & Mahumeticæ ſectæ detrimentum & ignominia ſequatur, extremaq; Orientis ora, quò & ſacras Apoſtolorum uoces intonuiſſe compertum eſt, occidentali noſtri propediem iungatur, & ad ueri Dei cultum ipſius ſuffragante numine traducatur. S. ſedi Apoſtolicæ, ac tuæ ſanctitati ut optimo paſtori, Chriſtiani gregis more debitum obſequium & obedientiam oblatura. Bene ualeat beatitudo tua, quam pientiſsimus Deus diu ac fœliciſsime conſeruare & augere ad uotum dignetur. Dat. in urbe noſtra Oliſipone, octauo Idus Iunias, anno domini M.D.XIII. B

PRAEFATIO LVDOVICI VARTOMANNI BONONIENSIS QVI ET PAtritius Romanus.

PLVRES ante me fuerūt, qui ut mirabilia mūdi cognoſcerēt, indefeſſo ſtudio autores quoſq; qui de his rebus ſcripſerunt, legērūt: alij uero uiuæ uoci magis fidem adhibētes, à peregrinis hominibus, atq; è remotis regionibus aduentātibus hæc percontari maluerūt, quàm ex libris diſcere qui plerunq; falſa ueris admixta habēt. Fuerunt deniq; alij, qui tanto flagrarunt deſiderio uiſendi exteras regiones, atq; cognoſcendi peregrinos populorum mores, conditiones terrarū, & naturas rerū, ut nec librorū lectio, nec aduenarū narratio illorum ſitim reſtinguerent, ſed potius accenderent, & quodammodo cogerent etiā cum iactura rerum familiariū egredi terras ſuas, & coràm ea uidere, quæ abſentia illorū animos tanta ſauciarunt cupidine: id quod mihi plane, ut uerū fatear, uſuueniſſe ſcio: nihil enim erat, quod irrequietum animū meum ſedare poſſet, quoties exterarum nationū mihi recordatio incideret, præſertim orientalium, de quibus tā mira apud hiſtoricos & coſmographos leguntur, niſi ipſe hęc luſtraſſem & oculis conſpexiſſem. Sunt qui maiori ingenio prędıti, hæc terrena tanq; humilia tranſcenderūt & ſubuolantes in cœlum uſq; motum illius atq; ſtellarū diſpoſitionem ſubtili diſquiſitione inueſtigarunt,

& totum

A & totum animi ſui ſtudiũ huc deſtinarunt,ut ſingularũ rerũ,quæ in corporibus illis cœleſtibus fiunt, rationes redderent in terris ; nihil iucundius & fœlicius ducentes,quàm de retrogradationibus,directionibus,abſidum mutationibus,epicyclorum reuolutionibus,inclinationibus,deuiationibus,reflexionibus,& alijs id genus philoſophari : quod neutiquam damnamus, imò laudamus ; & perpetua memoria dignos huiuſmodi uiros iudicamus: ſed noſtro pede nos metientes,grauem illam cœleſtem ſarcinam robuſtiſsimis humeris Atlantis atq; Herculis ſuſtinendam relinquentes, repere uoluimus in terris, propriaq; in perſona conſpicere terrarum ſitus ; hominum ritus & mores,uarietatem animalium,arborum mirabiles proprietates & naturas:potiſsimum quæ apud Arabes,Perſas,Indos & Aethiopes inueniuntur.Et quum in his inquirendis,tandem nonnihil uotis noſtris,laus Deo,ſatis fecerimus, parum egiſſe arbitramur, niſi & hæc quæ uidimus & experti ſumus,etiam alijs,qui ex talium lectione uoluptatem non mediocrem capiunt,impertierimus:in quorum fauorem totum iter noſtrum, & uarium periculoſumq; diſcurſum, quæq; in tot & tam uarijs regionibus, atq; hominum ſectis experti ſumus,uoluimus breui & ueraci deſcribere ſermone,nõ ignorantes ueritatem in his ſcriptis potiſsimum deſiderari. Cæterùm quid incommodi in qualibet regione mihi acciderit, quantam paſſus ſim famem, ſitim,frigus,calorem,bellum,captiuitatem,cædes,terrores,& alia innumera pericula, obiter in ipſo itinerario meo ſuis in locis oſtendam. Tantum autem abeſt ut hæc perpeſſa pericula me ab alijs regionibus adeundis coërceant,ut etiam perueſtigatis terris,quę ad orientem,meridiẽ & occidentem ſunt, iam deliberauerim adoriri aliud iter, exploraturus terras ad Aquilonem ſitas, reſiduos uitæ meæ dies talibus conſumpturus laboribus Dominus proſperum reddat iter meum.

B LVDOVICI ROMANI PATRITII NAVIGATIONIS AETHIOPIAE, AEGYPTI, VTRIuſq; Arabiæ,Perſidis,Syriæ Indiæ intra & extra Gangem, liber primus, Archangelo Madrignano interprete.

De urbe Alexandria. CAP. I.

SI qui forte profectionis huius cauſam admirati, inſtituti mei abs me rationem contenderint, ij proculdubio ſciãt me nõ alia cauſa actũ eſſe,q̃ ea,qua & complures alij,qui uiſendi orbis deſiderio enixiſsime deflagrarũt: uerũ quia pleraq; reliqui orbis à noſtris ſunt crebrius peragrata aditu frequentiore,animo deſtinaui eas partes uiſere,quę minus eſſent à noſtris exploratæ. Ob id Venetijs ſoluentes auſpicato,id eſt,non ſine diuini numinis inuocatione,uela uentis dedimus, pelagoq; commiſsi Alexandriam urbem Aegyptij appulimus, & nouarum rerum æque cupidi ac ſitientes frigidam apprime exoptant. Illinc ueluti à compertiore orbis parte abſcedentes,Nilo uecti Babylonem,cui Cayro recentior ætas nomen indidit,deuenimus.

De Babylone urbe Nilotica. CAP. II.

ILlo ut peruenimus,tanta ſum affectus admiratione, ut uix id referre queã: ubi tamen proprius acceſsi,licuitq; urbem introſpicere,reperta eſt ſane fama longe inferior: quippe quæ tanta non eſt inuenta, quantus erat rumor: neq; urbe Roma maior eſt ambitu; licet ſit multo frequentior, utpote quæ longe plures habent indigenas:uerum fefellit compluſculos ſuburbanus ager, qui uicis prope inumeris diſpergitur: ob id rati ſunt complures,eam eſſe Babylonis partem: quod minime conuenit; quando certe rura uiciq; huiuſmodi ad ſecundum tertiumue lapidem ab urbe ſunt ruſculis haud abſimiles. Nec operæ pretium eſt ut denarrandis eorum fide ac moribus multum

temporis abſumam: quando colliqueſcit ferme cũctis eam plagam à Mahumetanis atq; Mamaluchis (ij ſunt noſtræ fidei deſertores) cultam eſſe: quib9 Syriæ præfectus, Sultanum uocant, imperitat. Huic famulantur Mamaluchi, his uero Mahumetani. A

De Berynto, Triopoli, ac Antochia. CAPVT III.

OPes, amœnitatem, faſtumq; Babylonis, Mamaluchorum ſiue peregrinorum militum mentionem, ceu notiora prudens prætereo. Relicta itaq; Babylone urbe Niliotica, proniore uectus flumine rurſum Alexandriam rediens ac mare noſtrum ingreſſus Berynthum perueni, urbem Phœniciæ Syriæ maritimam, ubi compluſculos dies abſumpſi. Ea à Mahumetanis colitur, nullius propè indiga: æquor mœnia allatrat, nec uſquam muro ambitur, niſi ubi pelago alluitur occidentẽ uerſus. Nihil ibi memoratu dignum cõperi, præter id quod incolæ memorant, locum, ſcilicet, uetuſtate exeſum

S. Georgius ſqualentemq;, ubi autumant diuũ Georgiũ regis filiam à dracone immaniſſimo aſſeruiſſe, beluaq; mactata parenti natam reſtituiſſe. Inde ſoluentes Tripolim uerſus uelificauimus: ea eſt urbs Syriæ, & à Berynto oriẽtẽ uerſus bidui itinere diſtat, cultores præfecto parẽt Syriæ, latriæ Mahumetanæ addicti: uber eſt ſolũ, & ob mercimonia omniũ ferme rerũ illic uiſitur ubertas copiaq; incredibilis. Illinc diſcedens in urbem Comagenen Syriæ aleph nomi

Antiochia ne me contuli: ea à noſtris dicitur Antiochia, ſub monte Tauro urbs eſt elegantiſſima & Babylonis præfecto paret: ibiq; ſcalæ Turcarum & Syrorum (ita enim uulgo dicuntur) nã mõti adiacet Olympo: Azamiorũ Perſarumq; præſertim famigeratum eſt emporiũ: ſunt enim Azamij Meſopotamij, Perſis finitimi, Mahumetẽ colunt. Eò uſq; memorati populi ceu ad nundinas cõmercij cauſa contendunt. Illinc iter ad Turcas Syroſq; habetur, ab illis cũ primis, qui ab ea parte Meſopotamiæ, quæ Azamia dicitur, proficiſcũtur.

De Aman & Menin urbibus. CAP. IIII.

INde diſcedens Damaſcum contendi itinere decem dierum: uerũ priuſq; Damaſcum peruenias, circiter medium iter urbs ſita eſt Aman nomine. Ea fert xylon abunde, & fructus ſuaues admodũ fermè omne genus. Progredientibus pauliſper ad ſextũ lapidem à Damaſco, obuia eſt urbs Menin nomine, quæ in cliuo montis poſita eſt: colitur à Chriſtianis Græcorum ritu. Iſ principi Damaſceno parent. Ibi uiſuntur duæ cõſpicuæ baſilicæ, quas ut memorant indigenæ, diua Helena Conſtantini parens conſtrui iuſſit. Illic fructus omnifariam optimi, ediles uuæ præſertim: hortiq; perenibus fontibus irrigui. Inde itaq; abiens tandem aliquando Damaſcum conceſſi. B

De urbe Damaſco. CAP. V.

DIctu propè incredibile eſt, fidemq; ferme omnem excedit, quàm elegãs ſit urbs Damaſcena, quam'ue ſit eius ager fœcundus: nam urbis allectus amœnitate, inibi dies plurimos inſumpſi moram trahens, ut eorũ linguam doctus, mores incolarũ imbiberẽ. Ea colitur à Mahumetanis Mamaluchiſq; eximie, necnon Chriſtianis cõpluribus, qui ritu Græcorũ degũt. Obiter nõ

Hexarchatus ab re fortaſſe erit, quippiã de eorũ hexarchatu diſſerere. Ea, ut præfati ſumus Syriæ præfecto paret. Primum igitur omniũ ibi arx eſt munitiſſima: huius fuiſſe autorem ferunt Ethruſcum quendam ab urbe Florentia oriundũ: ære proprio exædificaſſe dicebatur, dũ inibi hexarchus foret. Id teſtantur in uetuſtiſſimo marmore inſculpta lilia Florẽtinæ urbis inſignia. Vrbs cingitur altiore foſſa, quaterniſq; inſigni uaſtigio turribus. Põte penſili traijcitur foſſa. iſq; tollitur ac demitur pro arbitrato. Tormentis omne genus, ac Mamaluchorũ fortiſſimo præſidio, utpote numero L. arx munita eſt: ij arcis præfecto aſſiſtunt aſſidue. Sub Syriæ domino ſtipendio merent. Peperit huius urbis principatũ Florẽtino uiro fortuna: ut enim de incolis accepimus, ita rem denarrabimus. Ferunt itaq; præfecto Syriæ Sultano quãdoq; propinatũ fuiſſe uenenũ: & quũ remediũ quæſiſſent, ab quodã Florẽtino id repertũ eſſe. Is inter Mamaluchos cõnumerebatur. Inuẽto igitur antidoto, principi

in pau

A in paucis charus erat: ob id ea urbe clariſsima donatus eſt, propterea quod
uiueret, princeps, illi retuliſſet acceptũ. Arce ergo conſtructa Florẽtinus in/
ibi rebus humanis exẽptus eſt. Vita functũ colũt uice numinis indigenæ, in
ſeruati principis perennem memoriã. Superſtitionẽ funalibus accenſis te/
ſtantur. Defuncto ſucceſsit rurſum Syriæ præfectus. Adijciebant ad hæc in-
colæ, Sultanũ poſt indeptum imperium ſuis regulis (Amirre lingua Syriaca
dicuntur) gratum eſſe admodũ: quippe qui hexarchatus & præfecturas par
uo negotio, petentibus elargitur: ea tamen lege, ut aureorum (ſaraphos ipſi
appellant) complura millia quotannis pendant. Abnuentibus ſponſa diſſo/
luere exitiũ imminet certiſſimum. Principẽ cõcomitantur ex ſummatibus
deni uel duodeni. Et ubi principi cordi hæſerit, uelle auri quippiam à ſatra
pis aut commercia exercentibus (quia ſumma inibi uiget iniuria, paſsim de
bacchantibus latrunculis, ſæuientibus præſertim in Mahumetanos Mama
luchis) dat princeps ad arcis præfectum binas literas: alteris continetur, ut
cõcione aduocata in arcẽ quos uoluerit accerſat: alteris continuo collique/
ſcit mens principis, id eſt, quid princeps à ſubditis conſequi uelit. Quibus
perlectis, haud mora, imperata faciunt, æquum uel iniquum iubeatur, nulla
habita ratione. Hunc morem corrogandi auri comentus eſt princeps. Vſu
tamen quandoq; euenit, ut ſint tantarũ uirium ſatrapæ, ut etiam iuſſi adeſſe
nolint, gnari uim illaturũ tyrannum eſſe. Ob id ſæpenumero, ubi exploratũ
habẽt uocaturum eos eſſe arcis præfectũ, mox in Turcarum regionem dila/
buntur. Hæc ſunt quæ quaſi de eorum moribus collegimus. Id etiam obſer/
uauimus, uigiles in turribus nõ uoce, ſed tympano uigilias cuſtodiasq; age/
re, correſpondentibus inuicẽ ictu tympani uigilibus. Sed ſi qui forſan uigi
lum ſemiſomnes, uel paruo horæ momento ad teſſeram non reſponderint,
illi actutum ueluti ſuarũ deſertores cuſtodiarũ carceri ad annũ mancipant.

B *De his quæ Damaſci uiſuntur.* CAP. VI.

POſtquam reguli Damaſceni mores explicuimus, in rem eſſe iudicamus,
ut nonnulla quæ inibi conſpicati ſumus, elegantiam urbis concernentia
expediamus: nam ea urbs incolarũ numero freq̃ues eſt admodum, eademq; *Damaſci opulentia.*
ditiſſima. Mirũ dictu eſt, quantũ opulentia ac eximio artificio polleat: quip
pe quæ affatim cõmeatuum ferme omniũ habet, rei præſertim frumentariæ
carniumq;, & id genus annonæ. Scatet omnifariam fructibus, & cumpri/
mis per totum annũ recentiũ uuarũ illic eſt ubertas. Sunt præterea ibi mala
punica, chryſomela, amygdalæ, & proceriores oliuæ, eædẽq; optimæ, roſæ
itẽ albicantes rubẽtesq;, & ſane pulchriores quàm unq; uiderim: & rurſum
poma omne genus ſuauiſſima: pyra uero ac perſica guſtu inſuauia Rationẽ
huius inſuauitatis non aliã afferebant, ꝙ aquarũ copiã nimiã. Fluuius lym
pidiſſimus urbẽ interfluit: ob id plerũq; in ſingulis ędibus ſignati fontes con
ſpiciuntur elaborati: præſertim opere teſſellato, muſeaceũ appellant. Aedes
autem eorum à foris inelegantes ſunt, ſed intus decentiſsimę multiplici mar
more, & cumprimis ophite lapide eas exornante. In urbe ſunt complura de/
delubra, Moſcheas appellant. Sed quod cæteris præſtat, id conſtructum eſt
inſtar baſilicæ diui Petri urbis Romæ, ubi magnitudinẽ inſpexeris: ſi tamen
id demas, quod in meditullio nulli ſunt imbrices uel tecta, ſed pateſcit ut ſis
ſub diuo. Circum uero delubrũ omnia concamerata ſunt. Illic peculiari cul/
tu ſanctiſsimi uatis Zachariæ ut uerũ corpus obſeruãt, idq; ſummo in æſti-
mato habent. Valuæ delubri præcipue ex metallo quaternæ inſignes pluri/
mum: inq; delubro plures fontes, ijdemq; cõſpicui. Superſunt adhuc colla/
pſarum ędiũ monimenta, quæ à Chriſtianis olim incolebantur, Canonicam
appellant: ea opere Muſeaco exculta erat. Videre etiam licuit eum locum,
ubi ferunt ſeruatorẽ noſtrũ diuũ Paulũ increpuiſſe his uerbis: Saule, Saule,
quid me perſequeris? Is locus eſt extra urbem ad primum lapidẽ: ibi Chri/
ſtiani humantur, qui in ea urbe e uiuis decedunt. Viſitur etiam ibi ea turris,
quæ diuo Paulo pro cuſtodia data eſt: ea mœnibus urbis connexa eſt. Eum

uero locum turris, unde ab angelo ſanctus Paulus exēptus eſt, nequicquam A
obſtruere Mahumetani tentarũt: nam ubi ueſperi obſtruxerint, mane reſe-
ratum offendunt: idq; ui numinum euenire autumãt, ne actæ rei teſtimoniũ
deſit. Vidi etiam illas ædes, in quibus, ut fama fert, Cain Abel fratrem cõfe-
cit germanũ: eæ enim ab altera urbis parte ſunt ad primum lapidem in con-
ualle quadam ſitæ, tamen in colle decliui. Sed hinc redeamus ad peregrinos
milites, quos uocant Mamaluchos, deq; eorum licentia, qua in ea urbe ab-
utuntur multo licentius, quàm par eſt, proſilientes diſſeramus.

De Mamaluchis Damaſci. CAP. VII.

SVnt itaq; Mamaluchi ex ea hominum nota, qui à noſtra fide deſciuerũt,
abq; Syriæ præfecto ueluti mancipia emuntur. Illud compertum habe-
mus, id hominum genus ſolers eſſe admodum: quippe qui tum diſciplina
militari, tum literarũ ſtudio exercentur tãtiſper, donec peritiores euaſerint.
Indiſcriminatim tam parui quàm magni ſtipendia ſub præfecto merent: id
ſtipendiũ ſenos ſarraphos (id eſt auri genus) nõ excedit menſe ſingulo, præ-
ter ſui, ac ſerui, necnon equi uictum: tantoq; maiore ſtipendio conducũtur,
quanto ſtrenuiores & manu promptiores euaſerint. Igitur nõ perambulant
urbem, niſi bini, uel terni ſimul: illis enim probro daretur maximo, ſi ſine co-
mite incederẽt. Et ubi inter eundum obuias habuerint ternas uel quaternas
mulieres, licentia eis cõceſſa uel extorta, in quibuſdã diuerſorijs, chanos uo-
cant, qua ſciũt iter facturas mulieres opperiuntur, & ut propius acceſſerint
priui priuas corripiũt. eiſq; introductis licenter nimiũ utuntur. Conãtibus
Mamaluchis frontẽ earũ retegere (uelata enim facie incedunt) obſiſtũt ma-
xime, nec cognoſci uolũt mulieres: nos enim norũt, licet à nobis agnoſci no
ſint. Inſtant audacius Mamaluchi, & ſolita petulentia ſe uelle eas detegere
aſſeuerant. At illæ inquiũt: Satiſ'ne ac ſuper eſt, quod corpora noſtra uulga-
ſtis, proq; libito uſi eſtis, niſi etiam frontẽ noſtram aperiatis? Tunc Mamalu-
chi eas miſſas faciunt. Verum quãdoq; accidit, ut rati proſtituere principis B
filiam, ſuasmet uxores comprimant: idq; dũ ego illic agerẽ uſu euenit. Mun-
dum muliebrem curant quàm quæ maxime: ueſtibus ſericeis utũtur, & eas
cooperiunt goſipinis pannis, eiſdemq; tenuiſſimis, quaſi inſtar ſerici. Ocreis
utũtur albicantibus: ſoleis uero coccineis, aut ſanè purpureis. Caput multi-
iugis exornant monilibus: delectantur inauribus, & in digitis geſtant con-
dalia. Nubunt toties, quoties libuerit: ubi enim pertæſæ fuerint prioris con-
Cadi iugis, ſacerdotem ſuæ fidei præfectum (Cadi appellant) adeunt, ſeiungiq; ef-
flagitant à priore coniugio. Diſcretionem huiuſmodi eorum lingua Talaca-
re nuncupant. Peracto itaque à Cadi eorum ſacerdote diuortio, ad alia noua
Polygamia tranſeunt: itidemq; uiris licet. Sunt qui autument Mahumetanos quinas uel
ſenas ſimul habere uxores: quod minime animaduerti: reor tamen, ut licuit
intelligere, binas, uel ad ſummum ternas eos uxores ducere. Veſcuntur in
propatulo, in emporijs præſertim, ubi promercalia uiſuntur: & ibi quicquid
eſt eſculenti excoquitur. Veſcuntur equis, camelis, bubalis, hœdiſq;, & id
genus animalibus. Recentis caſei ſumma eſt copia. Quibus lac eſt uenale, ij
circunducunt quadraginta uel quinquaginta capreas, eaſq; ubi lac emere
uolueris, in ſuperius deuehunt cœnaculũ, etiã ſi triplex foret cõtignatio, co-
ràm in uaſe ſtannea lac emungunt. Supra palmum longas habẽt capreæ au-
riculas, ubera habent multiplicia: fœcundæ admodum. Tuberum ibi ingẽs
eſt ubertas, nã nõnunq; illò uiginti quinq;, aut triginta cameli tuberibus o-
nuſti conſpiciuntur, & tamen intra triduum uenduntur. Aduehũtur ex Ar-
Turchiæ meniæ montib. ex Aſiaq; minore, quã Turchiam, alij Anatoliam appellãt.
Mahumetani longioribus ueſtibus utuntur fluxiſq;, eiſdẽq; ſolutis panneis
uel ſericeis, plerunq; caligis utuntur goſipinis, ſoleiſq; albicãtibus. Ii ubi ob-
uiam habuerint quempiam ex Mamaluchis, etſi Mahumetanus præſtaret
cæteris, qui inibi mercimonia exercent, illũ tamẽ honore proſequitur, ce-
ditq; illi de ſemita, qui ſi ſecus agerẽt, ſcipione haud dubie uapularẽt, admo-
nerenturq;.

A admonerenturq́. Sunt item ibi tabernæ complures mercium à Chriſtianis conductæ: in illis ſerica omnifaria, & præſertim ex altera parte uilloſa, ueluti appellant, & id genus complura: uerùm Chriſtiani ibi à Mahumetanis male accipiuntur. Velutum

Quomodo ex Damaſco itur ad Mahumetis Mecham, & de Arabum moribus.

CAPVT VIII.

POſtquam plus iuſto forte de Damaſcenis rebus diſſeruimus, urgeorq́; ſollicitudine perficiendi ſuſcepti itineris, pergam expedire alia. Igitur anno ſalutis quingenteſimo tertio ſupra milleſimum, menſis Aprilis octaua luce, quum accepiſſem camelos, Carauanam uocant, expediri, ut Mecham cōtenderent, nouarum rerum percupidus, eſſemq́; expers eorum conſuetudinis, qui illuc erant profecturi, inij cum Mamaluchorum duce amicitiam: is fidē noſtram abnegauerat. Ad eum itaq; ubi receptum habui, ære medio mox me donauit amictu, quo Mamaluchi uti ſolent: datoq́; equo pernici ac feruido, cæteris conſociauit Mamaluchis. Id, ut ſum præfatus, ui maxima auri, ac aliarum rerum, quas illi dono dedi, conſequutus ſum. Ingreſſi tandem iter ſumus, ac itinere dierum trium perfecto, ad locum quendam peruenimus, cui Mezarib nomen eſt. Illic tridui moram fecimus, ut itineri capeſſendo ſumerent mercatores neceſſaria, camelos præſertim, & complura alia. Eius loci princeps quidam eſt, quē Zambei uocant: aruis Arabibus ſimul imperitat, eſtq́; ingentium uirium dominus. Huic terni ſunt germani, ac nati quatuor: alit equorum quadraginta millia, inq́; eius regia equarum dena millia, ac camelorū quaterna millia uiſuntur. Pateſcit in immenſum ager, utpote itinere bidui, ubi armenta huiuſmodi pecuaſcere ſolent. Is princeps Zambei capeſſurus bellum, tantarum eſt uirium, ut Babylonis Sultano, ac Damaſci præfecto, Hieroſolymorumq́; principi ſimul arma inferat. Et quum leguntur fruges, prædæ inhiat ſtudio incredibili, miraq́; impoſtura circumuenit Arabas. Zambei

B Nam aliquando arbitrantur Arabes procul, utpote ſpatio mille paſſuum uirum abeſſe, & mane poſtridie prędabundus adeſt, inopinatoq́; corripit nihil tale metuentes: adueniens inſperatò rem frumentariam ac hordeum ipſis inditum ſacculis aſportat aliò. Nonnunquam perdius ac pernox excurſionibus populabundus inſiſtit irrequietus admodum. Vbi uero gradum ſiſtere placuerit, equabus iam ob curſum feſſis camelorum lac propinat, ceu rem frigidam. Verum enimuero uiſum eſt mihi iumenta huiuſcemodi non curſu, ſed uolatu ferri inſtar accipitris. Id licet teſtari, quoniā coràm uidi iens cum eis ſimul. Illud etiam uobis compertum ſit, memoratos Arabes equis inſtratis inſidere, ſolaq́; tunica interiore amiciri. Pro telis ferunt harundinem longam decem aut duodecim brachiorum, cui ferrum in cuſpide ineſt, circumq́; cuſpidem ſericum elaboratū. Et ubi excurſiones ſunt faciendæ, adeò confertim incedunt, ut turmatim eos iter agere exiſtimes. Statura ſunt deſpicabili paruaq́;: color eſt inter fuluum & nigrum: uox eſt muliebris: capillum habent promiſſum extentumq́;, eundemq́; nigricantem. Frequentiores ſunt quàm quiſquam autumare queat: inter ſeq́; concertant diuturniore prælio: montana incolunt: ſtataq́; prædandi habent tēpora: id enim tempus miro ſtudio obſeruant, quo exploratum habent illàc tranſituros eſſe qui ad Mecham contendunt. Tunc ueluti latrunculi obſident itinera, & prætereuntes opperiuntur, ut eorum fortunas populentur. In prædam ituri ducunt ſecum omnia, uxores, natos, & quicquid poſſident fortunarum. Aedes eorum imponunt camelis: quandoquidem nullas habent ædes: tentorijs & conopeis ut noſtri milites utuntur. Huiuſmodi tabernacula ex lana nigra ſunt confecta, eademq́; depexa uiliq́; admodum. Igitur undecima Aprilis cameli, id eſt, carauana, numero quaſi triginta quinq́; millium ex Mezarib diſceſſere, ad quadraginta millia hominū numerus aſcendit. Nos uero non plus ſexaginta eramus & Mamaluchis, qui loco præſidij cuſtodiendos ſuſceperamus camelos, id eſt, ipſam carauanam: ſic enim collocabantur pro cuſtodia Ma- Arabes

maluchi trifariam diuiſi:alij in fronte:mediam aciem tenent alij : alij agmen claudebant:eo modo incedunt itinerantes, ut paulo poſt aperiemus. Primū igitur omnium ſcire conuenit, quod à Mecha Damaſcus abeſt itinere quadraginta dierum, ac totidem noctium. Diſceſſimus ergo à Mezarib, iterq; egimus ea die uſq; ad horam uigeſimam ſecundam. Tunc Agmirus dux teſſara data iubet eò loci ſiſti omnes, ubi ſignum exaudierint. Et ſimul omnes exaudito ſigno conſiſtunt:exonerandis onuſtis camelis, cibo capiendo, ſpatium duarum horarum abſumitur. Dat teſſeram rurſum dux, & actutū onuſtis camelis illinc abeunt. In cibatu camelis dantur ſingulis quini panes hordeacei,haud cocti, magnitudine mali punici. Inſcenſis equis iter agunt nocte ac die ſequentibus uſq; ad horam uigeſimam ſecundam. Hora uigeſima ſecunda eundem ſeruant morem quem paulò ante memorauimus. Singulis octonis diebus aquam hauriunt, egeſtâ humo aut ſabulo. Inueniuntur tamē nonnulli putei ac ciſternæ. Temperant octauo die ab itinere, camelis bidui mora data ad recuperandas uires. Grauantur pondere incredibili cameli, quippe qui geminum pondus ferunt, utpote duorum mulorum. Illis eſt potus in ternos dies tantum.

De robore Mamaluchorum. CAP. IX.

VBi gradum ſiſtere contigit ad aquas prędictas, ſemper oportuit cum maxima Arabum manu confligere,ſed plerunq; incruentum certamē:nam etſi creberrime manum conſeruimus, tamen unum tantum hominem occubuiſſe conſtat:adeò enim ſunt imbelles Arabes,ut à ſexaginta Mamaluchis Arabum quinquaginta millia cohiberi potuerint: quoniam ex eis qui Pagani nuncupantur, non ſunt Mamaluchis ſtrenuiores, armiſq; capeſſendis aptiores,ac manu promptiores. Noueritis profectò me coram plura uidiſſe, quæ Mamaluchorum bellicam uirtutem præ ſe ferebant. Memini inter cętera uidiſſe è Mamaluchis quendam, qui poſito ſupra uerticem ſerui malo Aſſyrio, & ad diſtantem ad duodecim, uel quindecim paſſus ueluti ad ſcopum ictum deſtinare, & altero iactu malum Aſſyrium è uertice deturbare. Vidi & alium Mamaluchum citatiſſimo gradu agentem equum, ephippia eidem equo quo inſidebat detrahentem inter currendum; ea'que capiti imponentem, & rurſum ſternentem currendo eundem equum. Ephippijs more noſtro utuntur.

De Sodoma & Gomorrha urbibus. CAP. X.

PEracto itinere duodecim dierum deuenimus ad conuallem Sodomæ ac Gomorrhæ. Vera equidem refert ſacra pagina. Superſunt adhuc collapſarum urbium ueſtigia,diuinæq; iræ teſtimonium. Aſtruere licet, tres eſſe urbes,quæ ſingulæ in cliuo ſingulorum montium ſunt poſitæ, & circiter altitudinem trium uel quatuor cubitorum adhuc uiſitur neſcio quid inſtar ſanguinis,quaſi exprimat rubicantem ceram humo admixtam. Ego certe crediderim id genus hominum corruptiſſimum uitiorum labe fuiſſe,argumento quod circum urbes regio arida incultaq; ſqualet humo, nullius ferax,aquarum præſertim expers. Veſcebantur olim illi manna: & quum diuino munere abuſi fuiſſent, uapularunt uerbere atrociſsimo. In dei euidens miraculum adhuc conſpicitur ruina urbium. Præteritis ad uiginti mille paſſus urbibus,è noſtris circiter triginta tres ſiti occubuere,obruti fuere inibi ſabulo complures ſemineces,tantum fronte retecta. Progreſſi nonnihil nacti ſumus montem paruum, ad cuius radices aqua reperta eſt: cuius inuentu gauiſi ſumus plurimum: ibi ſtatiua fecimus. Poſtridie illius diei luce prima affuere Arabū uiginti quatuor millia,hauſtæ aquę pretium repoſcebāt. Reſpondentibus nobis, ſoluere nolle, id quoque munere deorum datum eſſe: continuo conſertum eſt pręlium: ſucclamantibus illis,nos eorum latices hauſiſſe. Nos uero in monte prædicto tanquā in loco tutiore cōglobati, camelos ceu propugnaculū aliquod obiecimus uice muri. Mercimonia exercentes recepti erant in aciem mediam, id eſt, in medio camelorum, nobis quaquauerſum

Eremus anydros

acriter

A acriter prælíantibus : tam diuꝗ́ certatum eſt, quoad hoſtes noſꝗ́ bidui mora latices defecere. Montem corona cinxerant Arabes, iactabantꝗ́ in camelos irrumpere uelle. Tandem ut modum prælio faceremus, adhibitis ad conſilium negotiatoribus, dux noſter Arabibus ducentum ac mille aureos nummos dari iubet. At illi accepto auro dixere nos minime perſoluturos eſſe hauſtam aquam denis aureorum millibus. Tunc intellectum eſt à nobis alia quærere gentem quàm nummos, quaſi nodúm quæreret in ſcirpo: ob id dux noſter continuo edicit, ut in omni agmine nullus qui armis ferendis aptus foret, camelum inſcenderet, ſed prælio ſe expediret quamprimum. Poſtridie mane præmiſſis camelis, nobiſꝗ́ agmen claudentibus, ut iter agere cœpimus, tercentum ferme numero eramus, conſertum eſt prælium : è noſtris cecidere duo, uir & mulier: nec aliud incommodi paſſi ſumus. Ex Arabibus uero confecimus mille ac quingentos. Nec uos ſubeat admiratio, quòd tantam ſtragem pluribus pauci intulerimus. Occidioni cauſam præbuit, quòd illi ſola interualla propè nudi agebant, inſtratiſꝗ́ equis inſederant, eoꝗ́ neceſſitatis adducti erant, ut inſtantibus nobis ad propria uix remeare quiuerint.

Atrox præliũ

De monte culto à Iudæis. CAPVT XI.

SPatio dierum octo nacti ſumus montem, qui patet ambitu decem aut duodecim mille paſſuum. Hunc montem incolunt Iudæorum circiter quina millia. Ii nudi incedunt: magnitudine ſunt inter quintum & ſextum palmũ: uox eſt illis muliebris; nigri ſunt coloris; ſed inter ſe nigricante colore differunt. Nulla alia re ueſcuntnr quàm hœdinis carnibus. Circunciduntur, nec ſe inficiantur eſſe Iudæos. Si caſu quopiam Mahumetanus ad eorum manus deuenerit, is crudelem in modum decoriatur uiuens. Ad radices montis offendimus cuniculum, is eſt meatus ſubterraneus, unde deriuabant aquæ plurime. Nacti hanc opportunitatem, ſexdecim millia camelorum onerauimus, cuius rei pertæſum eſt Iudæos. Palabantur errabundi in eo monte ceu hin-
B nuli. A deſcenſu tamen montis temperabant : quippe qui Mahumetanos oderunt quàm qui maxime. Infra montem uiſebantur ſeptem uel octo ſpineæ arbores mira pulchritudine, inꝗ́ eis par turturum comperimus : quæ res ceſſit loco miraculi, quum tot itinera menſi eſſemus, & nulla animalia uolucreſꝗ́ conſpicati fuiſſemus. Poſt hæc iter egimus duorum dierum, & tandem peruenimus ad urbem quandam, cui nomen eſt Medinathalhabi. Ad quartum lapidem à dicta urbe puteum inuenimus. Ibi carauana, id eſt, camelorum agmen conſtitit, ibiꝗ́ unius diei ſumpta mora, illic quiſque ſe lauit, induitꝗ́ mutatoria, ut nitidiore amictus habitu urbem lætius ingrederetur. Ea frequens eſt populo, quippe quæ circiter ædes trecentas habet. Mœnia ut aggeres ex humo : domus uero tum lapideæ, tum lateritiæ ſunt : Ager qui urbi adiacet ob diuinam interminationem nullius ferax, ſi id excipias quòd ab urbe ad geminum lapidis iactum circiter quinquaginta palmæ uiſuntur, quæ cariotas ferunt. Præterfluit hortum quendam ibi aquarum decurſus. Is quaſi ex loco cliuoſo ad gradus fermè uicenos quaternoſꝗ́ in ſubiectam planiciem effunditur: inde aquantur cameli, quum illuc proficiſcuntur. Sed tempus iam appetit ut eorum refellam opinionem; qui autumant Mahumetis uiri impuriſſimi arcam apud Mecham in aere abſꝗ́ adminiculo penſilem conſiſtere. Ego longe aliter ſentio, adfirmoꝗ́ ea nec uera, neque uериſimilia eſſe, utpote qui coram hæc perpendi, uidiꝗ́ locum ubi humatus eſt Mahumetes in memorata urbe Medinathalhabi : moram enim inibi tridui fecimus, ut in horum omnium certiſſimam deueniremus notitiam. Prima die urbem iniimus. Quum uero delubrum eorum, Meſchitam appellant, ingredi contendebamus, id prius non licebat quàm comite quopiam paruo uel magno. Ii apprehenſa manu nos illò ducebant, ubi humatum adſeuerant Mahumetem.

Medinathalhabi urbs

De

De delubro & ſepulchro Mahumetis, deq; eius ſocijs. A

CAPVT XII.

DElubrum eius teſtudinatum eſt, longitudine paſſuum centum, latitudine uero paſſuum octuaginta pateſcit. Gemina porta ingreſſus, adeuntibus patet. A latere triplici tegitur opere cõcamerato: fulcitur columnis quadringentis ex lateritio opere albicantibus. Lychni penſiles accenſi, lampades appellamus, plures admodum numero quaſi triũ milliũ. Ab altera delubri parte in priore loco Meſchitæ turris uiſitur ambitu quinq; paſſuum quaquauerſum teſtudinata, pannoq; contecta ſericeo: ea crate ærea faberrime facta fulcitur, diſtantia duorum paſſuum, abq; adeuntibus quaſi per tranſennam conſpicitur. Læuorſum anguſta porta itur ad turrim: & quum eò peruẽneris, rurſum anguſtiore ianua admittendus eſt. Hoſtium huiuſmodi hinc & hinc complures codices bibliothecę inſtar honeſtant: alterum latus uiginti, alterum uero quinq; & uiginti condecorant: illi enim Mahumetis ſociorũq; traditionis fœdiſſimas, tenoremq; uitæ eius continent. Intra dictam portam ſepulchrum uiſitur, id eſt, defoſſus locus, ubi adſtruunt conditum eſſe Mahumetem, ſociosq; eius. Nabi uidelicet, Bubacar & Othomar, Aumar & Fatoma. At Mahumetes dux erat, Arabsq; natione. Mahumetis gener erat Hali: quippe qui eius natam Fatomam uxorem duxerat. Bubacar is eſt, quem ferunt inter purpuratos patres relatum eſſe, adq; ſummum apoſtolatus apicem nequicquam aſpirauiſſe. Othomar & Aumar in exercitu Mahumetis præfecti militum erant. Ii ſinguli ſingulos habent geſtorum traditionumq; ſuarum codices. Ob eam rem diſcors admodum id genus fœdiſſimum, inter ſe concertant, alijs alia affirmantibus: multifariam enim diuiduntur, nec ſatis ſciũt cui potiſſimum credant, mutuisq; ob id cædibus ſe conficiunt, ceu belluæ, his addicti hæreſibus ac falſis opinationibus penſiq; nullius.

Nomothetæ Turcarum

De ſecta Mahumetis. CAPVT XIII.

NVnc uero denarrabimus mores ac ſectam Mahumetis. Igitur in excelſiore turris parte eſt locus patens in circuitu faſtigium turris extra ambire uolentibus. Mox compertum fiet uobis, quibus uſi ſint dolis, ut carauanæ impoſturam faceret. Primò ueſperi quo illò deueneramus, ut uiſeremus Mahumetis ſepulchrum, dux agminis ad ſe accerſiri delubri, id eſt Meſchitæ antiſtitem iubet, eumq; in hunc ferme modum alloquitur: Eò ueniſſe ut uiſeret Nabi, quæ uox prophetam Mahumetem ſignificat, corpus: pretium eius rei ſaraphorum fore quaterna millia: parentes ſe habere nullos, minusq; germanos, ſorores, coniuges natosq;: neque ſe illò contendiſſe commercij cauſa, ut aromata, aut baccar, & id genus monilia præſtinaret: profectioni cauſam dediſſe deſiderium ſeruandæ animæ, amorem'ue comparandæ ſalutis: ob id ſe ardere deſiderio uiſendi corporis prophetici. Ad hæc præfectus delubri, Sidi appellant, quaſi lymphatus reſpondit: Audes'ne his luminibus, quibus tot patraſti ſcelera, eum uelle conſpicari, cuius intuitu deus maximus cœlũ ac terram creauit? Et rurſum dux noſter: Domine rex uerum dicis, ſed abs te unum liceat impetraſſe, ut uideam prophetam: quo uiſo, in eius gratiam effodiam mihi mox lumina. Side uero reſpondit: Cuncta tibi aperiam princeps, Nemo it inficias quin hic propheta noſter uitam exuerit: qui ſi uoluiſſet, potuiſſet quidem apud Mecham decedere: uerũ ut inopiæ ſpecimẽ præ ſe ferret, eoq; nos inſtrueret exemplo, hic quàm alibi maluit rebus humanis exui, illicoq; in deorum ſedes relatus eſt ab angelis, adeoq; in cœlum ueluti compar receptus eſt conſeſſum. Et iterum dux noſter ad templi præfectum: IESVS CHRISTVS MARIAE FILIVS ubi eſt? At Sidi: Ad Mahumetis pedes. Ad hæc dux noſter reſpondit: Sufficit, ſufficit, nolo plura ſcire. Poſt hæc delubro egreſſus dux conuerſus ad nos infit: Reſpicite pro qua re terna millia ſaraphorum prodigere uolebam. Eadem die ueſperi hora ferme tertia noctis, ex ſenioribus Mahumetanæ ſectæ decem forte uel duodecim carauanam ingreſſi ſunt: ea enim ad iactum lapidis ab urbis porta cõ- B

Impia perſuaſio

ſtiterat

A ſtiterat. Ii igitur ſucclamare cœperunt huc atqꝫ illuc curſitantes ceu fanatici,
Mahumetes dei nuncius reſurget: ô propheta, ô deus, Mahumetes reſurget,
parce mihi deus. Exciti his inclamationibus dux noſter, noſqꝫ arma expedi/
re cœpimus, rati Arabas eſſe, qui directuri carauanam aduentaſſent, percun
ctantes quidnam rei eſſet, quidue inclamarent: quoniam nõ aliter tumultua/
bantur, quàm nos Chriſtiani, quum inopinato reſcimus factum eſſe miracu
li quippiam. At ſenes reſponderunt: Num conſpicitis fulgorem qui è ſarco/ *Præſtigiæ*
phago prophetæ Mahumetis effulſit? Ad hanc uocem dux noſter: nihil, in/
quit, uideo: noſqꝫ percunctatus eſt, uidiſſemus'ne quippiam? Reſponſum eſt
à nobis, nihil uidiſſe nos. At unus ſenũ: eſtis'ne, infit, mancipia, id eſt Mama=
luchi? Huic rurſum dux: ſumus ſanè mancipia. Tunc ſenex: uos domini, ne/
quitis cœleſtia conſpicari, utpote neophyti, inqꝫ noſtra fide nondum firmi.
Ad hæc noſter dux reſpondit: O inſani, daturus eram aureorum terna mi/
lia, mehercle dabo nunquam, canes canibuſqꝫ prognati. Noueritis itaqꝫ non
ſplendorem è ſepulchro emicuiſſe, ſed ſenes ignem flammamqꝫ commentos
eſſe, ut ſub uelamento fulgoris nobis imponerent, ceu diuinitus id ſplendo/
ris contigiſſet. Ob eam rem iuſſit dux, ut de cętero nemo noſtrum delubrum
iniret. Id etiam exploratum uobis ſiet, adiuratiſſimeqꝫ uobis adſtruimus, ini/
bi ferrum calybem'ue haud eſſe, minuſqꝫ magnetem, nec propius montem qꝫ
ad quartum lapidem eſſe. Nos illic tridui moram egimus, cauſa reficiendi a/
gminis. Ad eam urbem commeatus omneqꝫ annonę genus ex Arabia felici,
abqꝫ Babylone, Cayrum uocant, nec non Aethiopia cõportantur mariqꝫ ad=
uehuntur Erythræo, à quo urbs abeſt itinere quatuor dierum.

Quomodo itur ad Mecham. CAPVT XII.

POſteaquam ineptiarum deliramentorumqꝫ ac nugarum Mahumetis ſa/
tietas, imò faſtidium nos cepit, decreuimus progredi, iterqꝫ cœptum per/
ficere duce piloto, qui itineris curſum moderabatur pyxide ac pagina mari/ *Pilotus*
B na, ut ſunt ſulcandi ęquoris peritiſſimi. Auſtro igitur ferebamur, puteũqꝫ ele
gantiſſimũ offendimus: inde enim immenſa aquarũ ubertas deriuabat: eius
fontis incolæ autorẽ memorant diuũ Marcũ euangeliſtã architecto deo quũ
ea regio ſiccitate incredibili exaruiſſet: is ab agmine noſtro epotus eſt. Nol/
lem tamẽ obliuioni tradere, quæ cõperi in mari cognomẽto Arenæ: id à no/
bis prius repertum eſt quàm Iudæorũ montem nacti eſſemus. In mari igitur
huiuſmodi arenoſo iter quinqꝫ dierum ac noctium habuimus. Iam iam uo/
bis innoteſcet, cuiuſmodi mare exiſtat. Ea ſunt arua patentia, quę arenis ſtra
ta ſunt albicãtibus pollinis inſtar. Si quò ſiniſtro pede uſu eueniret, ut ij qui *Arenoſi maris*
illàc iter agũt Auſtro ferrentur, ut ſeptẽtrione aguntur, ſabulo obruti occum *pericula*
berent omnes. Nam etſi proſperis uehebantur flatibus atro tamen turbine ſa
buli adeò inuoluebamur, ut adempto è cõſpectu interuallo decem paſſuum
alter alterum non conſpiceret. Ob id incolæ camelis uehuntur caueis incluſi
ligneis, inqꝫ eis uitam trahunt, ducibus tamen pilotis, qui non aliter quàm in
undabundo mari pyxide ac pagina ducuntur: & ibi ſiti exanimati ſunt com
plures: alij interiere ob hauſtos plus iuſto latices, quum fontis facta fuiſſet po
teſtas: tantum aquæ biberunt, ut crepuerint medij. Et illic fit Momia. Vbi ue *Momia*
ro à ſeptentrione flant uenti Eteſiæ, tũc arena tollitur in altum, in montemqꝫ
conglobata fertur. Is mons Sinai montis eſt brachium. Quò ut peruenimus,
pylæ à nobis repertæ ſunt manu & arte elaboratæ: ianuam ipſi appellant. Ad
læuam dicti montis in faſtigio antrum eſt, ad quod patet aditus porta ferrea.
Comminiſcuntur quidam, eò loci Mahumetem contemplationi uacauiſſe.
Illic noſtris auribus ingens ſtrepitus, clamorqꝫ horridus inſonuit: nam præ=
tereundo montem prædictum tantum diſcriminis ſubijmus, ut uix nos eua/
ſuros arbitrati fuerimus. Relicto itaqꝫ puteo iter egimus dierum decem, biſqꝫ
cum quinquaginta millibus Arabum præliati ſumus, & tandem aliquandò
ad Mecham deuenimus: & ibi uigebant bella, concertantibus inuicem ger/
manis, uter eorum regno Mechæ potiri deberet.

De forma & ſitu Mechæ, & quur illuc contendant Mahumetani. A

CAPVT XV.

IAm tempus appetere uidetur, ut de famigerata urbe Mechæ nonnihil diſſeramus, quidnam ſit, quomodo'ue ſituetur, qui'ue illi moderentur. Vrbs eſt elegantiſſima, cultaq; magnopere: quippe quæ ambitu ſenum millium ędium continetur. Domus ſunt incolatu optimæ, æque ac noſtræ, uiſunturq; nonnullæ trium aut quatuor millium aureorum impenſa. Vrbs mœnia non habet. Ad geminum ferè ſtadium ab urbe nacti ſumus montem, ubi uia erat ui inciſa, ea ducebat ad ſubiectam planiciem. Vrbis mœnia ſunt montes, quibus quaquauerſum uallatur: quadruplicem habet aditum. Moderator urbis & ipſe Sultanus eſt, è quatuor germanis unus, ex ſtirpe Mahumetana, paretq; Sultano Babylonis, quo cum reliqui tres fratres diuturniore prælio certant. Igitur octauadecima Maij Mecham inijmus urbem. Ingreſſus patuit ab ea parte quæ ſeptentrionem reſpicit: mox per decliuum locum in planiciem deuentum eſt. Ad meridionalem partem montes bini fermè ſe complectuntur, diſcreti anguſto interuallo: eà itur ad Mechæ portum. Quà uero ſol oritur, uiſuntur montis fauces inſtar conuallis cuiuſpiam. Illac iter pateſcit ad eum montem, ubi Abrahæ & Iſaac patriarchis ſacrificant. Is mons ab urbe abeſt ad octo uel decem millia paſſuum. Altitudine conſurgit terni iactus lapidis, conſtatq; non marmore, ſed neſcio quonam lapide colore ab marmore diſſimili. In faſtigio montis eſt delubrum, Meſchitam uocant, fabricatum more eorum: id tres habet aditus. Ad montis radices ſunt geminæ ciſternæ, quæ incorruptas ſeruant aquas: altera Carauanæ Babylonis, altera Damaſcenis camelis latices propinat. Aqua eſt pluuia, proculq; illinc deriuat. Sed ad urbem reuertamur, quum opportunum erit de more ſacrificandi, quo ad radices montis utuntur, affatim dicturi. Itaque urbe inita, mox Memphiticam carauanam offendimus, quæ ſpatio dierum octo nos præuenerat: B

Carauana necq; eà uenerat, quà nos iter feceramus. Carauanam huiuſmodi ſexaginta quatuor millia camelorum complebant cuſtodibus Mamaluchis centum.

Mechæ ager ſterilis Id in primis innoteſcet uobis opinione cunctorum, urbem memoratam deũ maximum diris maledictionibus eſſe execratam, argumento quòd nullius eſt ferax fructus, cunctarumq; regionum infœcundiſſima. Aret comprimis aquarum indigentia: adeoq; in immenſum aquarũ pretium excreuit, ut duodenis denarijs tantillum aquæ emere nequeas, quo ſitim unius diei expleas. Iam ſubijciam quo nam modo uictitent. Plerunque ex Babylone, ſiue Memphi Nilotica urbe, Cayrum uocant, commeatus illò mari Erythræo comportantur, portu præſertim inſeruiente, cui Gidæ nomen eſt: is abeſt ab Mecha quadraginta mille paſſibus. Commeatus ſuppeditat perbeata appellatione felix Arabia, annonam mittit & Aethiopia. Illic comperimus peregrinorũ numerum maximum: Alij ex Aethiopia, ex utraq; India alij, ex Perſide alij, alij ex Syria profecti erant. Nuſquam profecto frequentiorem uidi populum, quantum mora uiginti dierum perſpicere licuit. Ii uarijs de cauſſis illò acceſſerant: commerciorum alij cauſa, nonnulli ut uotum abſoluerent, ignoſcentiarum cauſa eò contenderant, in quibus ignoſcentijs mox exploratum fiet uobis quidnam agant.

De commercijs Mechæ. CAPVT XVI.

PRimum omniũ de mercimonijs quæ illò comportantur, dicemus. Ex India maiore, quæ eſt intra extraq; Gangem fluuium, baccæ, id eſt uniones, & id genus monilia aduehuntur, affatimq; aromatum: & præſertim ex ea urbe Indiæ maioris, cui nomen eſt Bangellæ, panni goſipini ſericiq; ducuntur. Aethiopia etiam ſua mittit aromata. Quo fit ut fateri liceat, eam urbem famigeratum eſſe emporium omnium fermè rerum, baccarum, monilium, aromatumq; omne genus, ſerici, goſipini, ac unguentorum, quæ ſuauiſſimum fragrant odorem, quorum omnium ſumma eſt ubertas, & copia incredibilis.

A *De ignoſcentia ſiue indulgentijs Mechæ.* CAPVT XVII.

TAndem redeamus ad peregrinorum indulgentias, quarum cauſa illò cõtendunt aduenæ. In urbe media delubrum inſtar coloſſei Romani, amphitheatrum dicimus, non tamen ex marmore proceribusꝗ lapidibus, ſed ex coctis lateribus: Amphitheatri inſtar nonaginta, aut ſanè centum portas habet, eſtꝗ concameratum: ingreſſus deſcenſu ſcalarum duodecim graduum patet hinc & hinc. In propylæo monilia tantum ueneduntur. Ingreſſis undiꝗ auro obducti parietes effulgent ſplendore incomparabili. In inferiore parte templi, id eſt ſubtus loca concamerata, ingens hominum turba: nam inibi ad quatuor, uel quinꝗ hominum millia non niſi unguenta odoratiora uendunt, & cum primis puluiſculum odoriferum, quo humana corpora condiuntur. Inde ad Mahumetanos fermè omnes traducuntur odoramenta. Excedit enim omnem fidem, quàm inenarrabilem ſuauitatis odorem fragrent ea unguenta, nõ aliter quàm ſi fores in myropolio, quod caſtoreum & id genus fragrantiores odores redoleat. Vigeſimatertia Maij indulgentiæ in delubro cœptæ ſunt erogari. Quonam modo id fiat iam iam referabimus. Delubrum in meditullio patet abſꝗ imbricamento, inꝗ medio eſt turris, circumquaꝗ ſenũ paſſuum magnitudine: ea ſerico panno obuoluitur, ſupraꝗ uiri unius altitudinem non exurgit. Turrim ineunt porta argentea: utrinque ſunt balſamo, ut ferunt, oppleta uaſa: ea uiſendi poteſtas fit omnibus in die Pentecoſtes. Memorantꝗ incolæ, id balſami partem eſſe theſauri Sultani eius qui Mechæ moderatur. Ad omnem turris teſtudinem poſitum eſt ferrum inſtar oræ orbiculatum, idemꝗ terebratum, cuiuſmodi retinendis iumentis parietes muniuntur. Vigeſima tertia Maij frequens populus cœpit horis antelucanis ſepties turrim ambire, deoſculando ſingulos angulos, eoſdemꝗ identidem palpãt. Ab hac turri ad decem uel duodecim paſſus eſt turris altera inſtar ſacelli noſtro more extructi: ea ternos uel quaternos habet aditus. In turri media poſitus eſt puteus, qui agitur in profundum ad brachia quaſi ſeptuaginta. Is aquas ſalnitro infectas emittit. Puteo præfecti ſunt circiter octoni homines toti populo aquis hauriendis: & ubi frequens populus ſepteno ambitu priorem turrim circundedit, propius accedit, & tergi putei orificium tangens hæc præfatur. Sit in Dei honore: Deus indulgens mihi dimittat peccamina. His prolatis, qui aquam hauriunt ternas aquæ lagænas ſingulis puteo hærentibus infundunt, totumꝗ hominem à uertice uſque ad calcem abluunt. Madefiunt omnes, etiam ſi ſerico amicirentur. Tunc ſomniant ineptiores ac deliri infuſò latice ſe eſſe ab omni reatu emaculatos. Addunt fabulæ ſceleroſi abſumere reatus puteum. Adſtruunt etiam, priorem turrim quam ſuprà memorauimus, ſeptemplici circuitu ambitam eſſe primam domum, quam unquam Abraham exædificauerit. Propterea ita loti, madidi adhuc ad eum montem, quò præmiſimus eos profectos eſſe ſacrificandi Abrahæ gratia contendunt, illic biduo cõmorantes. Rurſum Abrahæ ad montis radices ſacrificant.

B

De ritu ſacrificandi apud Mecham. CAPVT XVIII.

QVia plerunque generoſos animos noua delectant, accenditurꝗ quiſque optimus ad magna ſubeunda horum narratu, ob id ut magnanimis fiat ſatis, compendioſius quantum quibo, eorum ſacrificandi ritum ſubijciam. Igitur ſacrificaturi, alij ternos, quaternos alij, ſenos nonnulli uerueces mactant, adeoꝗ laniena madet, ut ſupra terna millia huiuſmodi pecudũ confecta fuerint: quà ſol emergit iugulantur, mox in opibus in dei gratiam erogantur: nam ingens, eademꝗ incondita egentium turba aderat, utpote triginta millium, qui humo egeſta foueam agunt, inꝗ ea exuſcitatum ignem camelorum excrementis alunt, torrentꝗ elargitas carnes, eiſdemꝗ aſſatis ueſcuntur. Ego uero crediderim inedia compulſos, non uoti gratia egentes huiuſmodi illò profectos eſſe: adducorꝗ ea coniectura, quod nobis ingens cucumerum copia erat: abundè enim ex felici ac perbeata Arabia aduehebantur

Templum Mechæ

tur: illis nempe cortice dempto uescebamur: ſiliquas uero extra tabernacu- A
lum, ut aſſolet, proijciebamus: at inopes numero quadraginta uel quinqua-
ginta correpturi cortices mox aderant, interq; eos iurgium ingens uiſebatur
ſuſcipiendarum ſiliquarum cauſa, parumq; à digladiatione aberant concer-
tantes, utri eorum priores legerent ſiliquas uel ſabulo infectas. Ob eam rem
in eam deuenimus opinionem, quod eximendę famis, non abluendorum re-
Cadi concio atuum cauſa eò aduenissent. Poſtridie eius diei eorum Cadi (is eius loci eſt
apud eos, cuius ſunt apud nos uerbi Dei concionatores) montem ſummum
concionaturus ad ſubiectum populum conſcendit: nam circiter horæ ſpa-
tium incolarum lingua concionatus eſt. Concionis ſumma erat, ut obortis
lachrymis peccamina deflerent, pectora plangentes, ipſeq; uoce ſublatiſſima
hæc ſubdebat: O Abraham dilecte Dei. Et rurſum: O Iſaac à Deo electe, e-
iuſdemq; amice: deumq; pro Nabi populo exora. His dictis continuò ge-
mentium uoces exaudiebantur. Habita concione rumor increbuit. Arabum
manum numeroſiſſimam, utpote uiginti millium aduentare. Quo nuncio
icti qui carauanam agebant, actutum quaſi lymphati in urbem Mechæ dif-
fugiunt. Ad ſextum uſque lapidem ab Mecha Arabas direpturos carava-
nam uenisse nuntiabatur. Ob id & nos tutò in urbem Mechæ dilapſi ſumus.
Verùm dum pedum ſtruimus circiter medium iter, id eſt, inter montem &
Mecham, à nobis deſpicabilis paries repertus eſt, latitudine quaternorũ cu-
bitorum. Circum parietem præteriens populus calculis ac lapillis ſolũ con-
ſtrauerat. Huius cauſſam hanc eſſe referebant. Quum, uidelicet, diuus Abra-
ham à Deo iuſſus eſſet, ut filium mactaret immolantium ritu, ut præceptorũ
Dei amans fertur natum Iſaac monuiſſe, ut imperata Dei capeſſiturus ſe ſe-
queretur. Sequenti parentem nato Iſaac ementita & chari cuiuſdam forma
aiunt cacodæmonem non longe à pariete aſtitiſſe, percunctatumq; fuiſſe a-
mici appellatione, quo'nam contenderet. Reſpondenti Iſaac, ſe ad parentem
proficiſci, qui eum opperiebatur: ad hæc hoſtem humani generis reſpondiſ- B
ſe memorant, gradum reuocaret, quoniam ſi pergeret iter perficere, ſacrifica
turũ eum parentem Abraham eſſe: ferunt Iſaac hoc monitu dæmonis haud-
quaquam perterritum dixiſſe dæmoni, ſineret parentem exequi imperata
Dei, poſtquam Deo ſic erat complacitum. Hoc reſponſo narrant euanuiſſe
dæmonem. Verùm progreſſo nonnihil Iſaac, rurſum alterius chari accepta
perſona, dæmonem itidem monuiſſe aiunt, ne, uidelicet, obſequeretur paren
ti, mactare eum paranti. Tunc ferunt Iſaac ira percitum lapillo impacto dæ-
monis frontem conſauciaſſe. In cuius rei monimentum illàc iter agens po-
pulus, ubi propius parietem acceſſerit, iacere in murum calculos conſueuit:
indeq; in urbem ſe recipiunt. Dum iter agimus, cœlum inumbrabant palum
bes innumeri. Aiunt auitia huiuſmodi à uolucre illa traxiſſe genus, quæ Ma
humeti in aurem loquebatur, ſub uelamento ſacri pneumatis. Inerrant dicti
palumbes uicis, ædibus, tabernisq; ipſis frumentarijs, milij ac orizæ, uixq; li
cet eos abigere, occidere uero aut capere huiuſmodi palumbes propè capi-
tale cenſetur. Arbitrantur enim incolæ, ubi memoratæ aues uapularent, or-
bem totum ruiturum, ob id impenſa aluntur in templo medio.

De unicornibus templi Mechæ, quos Monocerotas appellant, qui fermè alibi non uiſuntur. CAP. XIX.

Vnicornes AB altera delubri parte ſepta uiſuntur, ſiue clauſtra mauis appellare: in his
unicornes gemini aſſeruantur, locoq; miraculi populo ſpectandos præ-
bẽt. Nec ab re, res eſt miratu digniſſima: ſunt enim eiuſmodi, ut illico denar-
rabimus. Alterum eorum, quem conſtat longe proceriorem eſſe, pullo equi-
no triginta menſes nato haud abſimilem crediderim. Prominet in fronte cor
nu unicum longitudine trium cubitorum. Longe natu minor eſt alter, utpo-
te anniculus, ac equino pullo ſimillimus: eius cornu quaterni palmi longitu
dinem haud excedit. Coloris eſt id animal equi muſtellini: caput cerui in-
ſtar: collo nòn oblongo, rariſſimæq; iubæ, ab altera parte ſolum dependen-
tis

A tis. Tibias habet tenues, eaſdemq́ graciles admodum hinnuli modo. Vngu-
las anteriorum pedum bifidas habet, caprinos pedes ferme referẽtes. Tibia-
rum poſteriorum pars exterior uilloſa eſt, piliq́ plurimi. Sane id animal ferũ
uidetur, uerum ferociam neſcio qua comitate condiuit. Eos unicornes quiſ-
piam Sultano Mechæ dono dedit, ceu rem inuentu rariſſimã, eandemq́ pre-
tioſiorem. Aduecti ſunt ex Aethiopia ab Aethiopum rege, ut eo munere ne-
ceſſitudinem coniunctiſſime cum Sultano Mechæ præfecto iniret.

De nonnullis apud Mecham contingentibus, deq́; Zida Mechæ portu.

CAPVT XX.

HOc loco peropportunum uidetur ea recenſere, quæ in re ſubita acerri-
mum præ ſe ferunt ingenium: ubi ipſa ingruens neceſſitas, cuius ſunt a-
mariſſimæ leges, ſic fiendum perſuaſerit. Illud mihi uſu euenit, operæq́ pre-
tium fuit, ut fugam meditans, clanculum ab Mecha diſceſſurus uirum me ex
plicuerim. Igitur cum forte à duce meo nonnulla emendi datum mihi fuiſſet
negocium, in emporio attentius me obſeruans Mahumetanus quidã, Chri-
ſtianum eſſe nouit: propterea his me uerbis percontatus eſt lingua patria;
Inte mename, id eſt, unde es tu? cui ego, Mahumetanus ſum. At ille, uerũ nõ
dicis: cui ego, per Mahumetis caput, ſum Mahumetanus. Rurſum Mahume
tanus ille, Veni domum meam: quare ſequutus ſum hominẽ. Is ut domi fuit, *Ludouici diſ-ſimulatio*
cœpit me Italorum lingua percontari, unde nam eſſem, adſeuerans me noſ-
ſe, ſubdensq́ me Mahumetanum haud eſſe, adfirmans Genuæ ac Venetijs
fuiſſe aliquando: & ut dictis fidem faceret potiorem, nonnulla memorabat
quæ præ ſe ferebant eum uera locutum eſſe. Hoc intellecto, faſſus ſum inge-
nue me Romanum eſſe, ſed Mahumetanæ fidei initiatum me eſſe in urbe Ba
bylonis Memphitica, factumq́ ex Mamaluchis unum. Hoc audito, uiſus eſt
Mamaluchus ex denarratis non mediocrem cepiſſe uoluptatem, ob id hono
re me proſequebatur inſueto. Verũ quia cordi hæſerat mihi longe ultra pro-
B gredi uelle, Mahumetanum percontabar, eſſet'ne ea urbs Mecha illa adeò fa
migerata, ut eius totus ferme orbis meminerit: ſciſcitabarq́ ab homine, ubi
nam eſſet baccarum ac margaritarum, & id genus monilium, aromatum'ue
ingens, ut ferebatur copia: & item ubi eſſent tot mercimonia, quæ illò com
portari dicebantur: eoq́ omnis mea oratio pertingebat, ut explorata Mahu
metani mente, compertum fieret mihi, qua de cauſſa illic commercia, ut ſue-
uerant, non uigebant. Et quia percontando hominem, in cauſſa eſſe Luſita- *Explorandi ſolertia*
niæ regem, ceu maioris partis illius oceani moderatorem, Erythræiq́ ac Per
ſici ſinus dominum minime dixi: ſuppreſſa ex compoſito regis mentione,
ipſi mihi attentiore animo ueluti explorabundus, cœpit ex ordine cauſam
exponere, cur nundinis non intereſſent commercia exercentes, inq́ unum
Luſitaniæ regem cauſam reijciebat. At ego, ubi eius regis meminit Mahu-
metanus, de induſtria regis famam carpere cœpi, ne in eam opinionem Ma-
humetanus deueniret, ut gratum haberem, quod illò commercij cauſa con-
tenderẽt Chriſtiani. Mahumetanus uero ubi perpendit me ex profeſſo Chri
ſtiani nominis hoſtem eſſe acerrimum, honorificentius etiam ſolito me excẽ
pit. Et rurſum ex ordine cuncta denarrabat. Doctus omnia, amici appellatio-
ne eum rogitabam, hæc Mahumetanorum lingua ſubdens, Menaha menal-
habi, id eſt, oro te ut mihi aſſiſtens, me inſtruas quo nam modo hinc abſcede
re clanculum queam, iuratiſſime adfirmans me iturum ad eos reges qui Chri
ſtianis forent infenſi, Mahumetanoq́ inſinuabam, ſcire me nonnulla arcana,
eaq́ tanti penſi, quæ ſi comperta forẽt ipſis regibus, nulli dubium fore, quin
abuſq́ Mecha continuo me accerſerent. Suſpenſus uerborum horum ſum-
ma expectatione Mahumetanus, Quid, inquit, artis te precor noſti? Cui e-
go, fabricandis tormentis omne genus concedo nemini. At ille, Mahumetes
uſq́ laudetur, qui te talem huc miſit uirum, ut deis Mahumetanis inſeruias.
Propterea duce eo in eius ædibus delitui ſimul cum ſua coniuge, precibusq́
abs me cõtendebat, ut à duce noſtro impetrarem, ut ſibi liceret circiter quin-

denos camelos omnifariam aromatũ onuſtos haud perſolutis uectigalibus à Mecha abducere: pro huiuſmodi enim abducendis mercimonijs Sultano ſaraphi triginta debebantur. Ego uero Mahumetanũ in ſpem certiſſimã induxi abducendorum camelorum uel ſi centeni forent, & hoc adſtruebam licentiore Mamaluchorum ritu. Pro his tamen omnibus efflagitabã, ut mihi tuto in eius ædibus eſſe liceret. His auditis Mahumetanus,ueluti uoti ſui cõpos, gaudebat plurimũ,cœpitq; ob eam rem me cuncta docere, monuitq; ut ad regẽ quendã maioris Indiæ regni de Decham me reciperem. Huius regis ubi opportunũ duxerimus,mentio fiet. Itaq; pridie quàm Carauana abſceſſerit à Mecha, memoratus Mahumetanus iuſſit me in penitiore ædium ſuarum parte delitеſcere: poſtridie eius diei horis antelucanis buccinator Carauanæ ſono tubæ cunctos Mamaluchos admonebat,ut inſtratis equis iter ſuũ Syriam uerſus dirigerent: differentibus aut abnuentibus ex edicto mortem minitabatur. Vbi ea uox meis inſonuit auribus,illico inceſſit me mentis horror,ac animi perturbatio tanta,ut continuo cœperim prehenſare, ac precari hoſpitis Mahumetani uxorem,ne me proderet,gemebundusq; deum maximum exorabam,ut me ab hac interturbatione metuq; maximo aſſereret aliquando. Ea die quæ Marti dicata eſt, Carauana, id eſt, camelorum agmen, à Mecha abijt,me delitеſcẽte in Mahumetani ædibus comite uxore eius. Mahumetanus autem Carauanam ſequutus eſt: uerum prius nõ diſceſſit, quàm coniugem monuerit, ut die Veneris me duci iuberet ad eam Carauanam, *Zida* quæ à Zida portu Mechæ in Indiam profectura erat. Abeſt enim à Mecha is portus quadraginta mille paſſibus. Dum latui, quanta me exceperit mulier comitate,pro meritis minime referre poſſum. Ad id accedebat,quòd ſpectatæ formæ Mahumetani neptis uirguncula annos nata quindecim, flos ipſe, plurimum quaſi me deperiret,ad mutuum amorem blandiuſcula allectabat. Verùm per id tempus ingruẽte uitæ diſcrimine,præ metu ac formidine Venus propè emortua erat,propterea uitam ſponſis ac pollicitationibus amatæ præferendam eſſe duxi. Igitur die ueneris proxima circiter meridiem abij Carauanam Indicam ſequutus, noctеq; intempeſta peruenimus ad ruſculũ quoddam Arabũ, & ibi quod ſupererat noctis abſumpſimus, uſq; ad proximum meridiem. Poſtridie iter cepimus Zidam uerſus,eoq; deuenimus ſilentio noctis. Ea urbs mœnia habet nulla, ſed ædes ſunt conſpicuæ, Italis haud abſimiles: earum elegantiam prudens prætereo,ut breue faciam. In urbe huiuſmodi uigent magnopere cõmercia,illò confluentibus omnibus propemodum nationibus,præter Iudæos ac Chriſtianos, quibus nephas eſt eò proficiſci. Simul ac urbem inij,contendi ad delubrum eorũ,Meſchitã ipſi uocant, & illic nactus ſum inopum egentiumq; cateruam maximam, utpote numero uigintiquinq; milliũ. Hi opperiebantur quempiam nautã, quo duce in patriã repedarent: uiſis egentibus delitui in delubri angulo,& ibi ſtratus humi diebus quindenis morã trahens ueluti languens,plorabundus querulas ſubinde emittens uoces ægritudinẽ ſimulabã,quaſi affligarer ſtomachi,uel corporis languore quopiam: exciti mercimonia exercentes ad gemebundã uocẽ,pauperes percõtabantur quis nam mortaliũ ille eſſet, qui eas ederet lugubres uoces. At inopes qui hærebãt lateri meo: Eſt,inquiunt, miſer Mahumetanus,qui animã eſt efflaturus. Veſperi autẽ poſt primam facẽ egrediens delubro eſculenta emptum itabam,utrum cibi appetentiam concitaſſem ea poteſtis coniectura aſſequi,quod ſemel in die tantũ comedebam,neq; opipare, ſed quidẽ frugalius q̃ quis autumare poſſit. Vrbi moderatur Sultanus, Babylonis hexarchatum habet germanus eius Mechæ Sultanus. Verũ ut præmiſimus,Babylonico paret. Non operæpretiũ cenſeo, ut denarrandis huius urbis moribus ac ritu diutius inſiſtam,quando certe cõſtat eos Mahumetanos eſſe. Solum eſt infœcundum admodũ, aquarũ uero præſertim potu ſuauium ſumma eſt caritas, ædes pelago alluuntur. Ibi quicquid eſt quo humanior uita carere non poſſit inuenitur,ſed aliunde aduchitur,& comprimis ex

Baby-

A Babylone urbe Nilotica, ac ex per beata feliciq; Arabia, compluribusq; locis
alijs. Illic ob cœli inclementiã ægreſcũt plerũq; humana corpora. Sunt pro-
pterea ibi fermè ſemper languentiũ cateruæ. Vrbs ædium quingentorũ am-
bitu cõtinetur. Peractis quindenis diebus, cum nauta egi, qui Perſidẽ profe-
cturus erat, ut & mihi eodem eũdi faceret põteſtatẽ. In portu iecerãt ancoras
centũ fermè liburnicę, ſi celoces cymbasq; & id genus actuarias naues percẽ-
ſeas. Itaq; tranſacto triduo, uẽto uela dãtes, Erythręũ mare ſulcare cœpimus.

Quur mare Erythræum ſit importuoſum, ſulcariq; nocte non poßit.

CAPVT XXI.

SAtis eſt in confeſſo omnibus, quòd dictũ equor non eſt rubrũ, ſed inſtar
reliqui æquoris: Nos igitur pelago cõmiſſi, maria ſulcauimus uſq; ad oc-
caſum ſolis: interdiu tantũ nauigabile eſt mare, noctu cõquieſcunt tantiſper
nautæ, donec ad eam inſulam quæ Camaran dicitur, peruentũ eſt: deinceps
itur tutius. Quur noctu ſulcari nequeat, id cauſſæ afferunt, quòd aridis ac ſco-
pulis breuibusq; frequens eſt mirandũ in modum mare, ob id opus eſt diu-
turniore ſpecula è ſuperiore parte mali præuidentibus diſcrimina nauitis.

LVDOVICI ROMANI PATRITII

ARABIAE FELICIS LIBER II.

De urbe Gezan, deq; eius fœcunditate. CAPVT I.

POSTQVAM de moribus populorum, deq; urbium ac lo-
corum felicis Arabiæ ſitu ſatis ſuperq; diſſeruimus, quan-
tum nobis licuit perſpicere, non abſonum eſſe uidetur, ut
minore quàm quibimus immoratione, quæ ſuperſunt ex-
pediamus. Tranſactis ergo ſex diebus, ad urbem perueni-
B mus nomine Gezan. Ea portũ habet cõmodiſſimum, eun-
demq; elegantiſſimũ. Illic enim offendimus ſupra quadra-
gintaquinq; diuerſarum regionum liburnicas. Vrbs litori adiacet, principiq;
Mahumetano paret. Ager ferax eſt modo Italici ſoli, fert in primis mala cy-
donea, Punicaq;, ac Aſſyria, & optimas uuas, perſica, pepones, nuces, ro-
ſas, flores multiplices, cucurbitas, poma citrina, allium, cepas, diceres pa-
radiſum uoluptatis: incolæ plerunq; nudi agunt: in reliquis more Mahume-
tanorum degunt: ibi etiam ſumma eſt ubertas carnium, rei frumentariæ, hor-
dei, milij albicantis, dora ipſi appellant: eo enim ſuauiſſimus conficitur pa-
nis: tridui mora inibi commeatuum ſumendorum gratia abſumpta eſt.

De nonnullis populis qui Banduin dicuntur. CAPVT II.

ABeuntes ab urbe Gezan itinere quinq; dierum, nauigamus læuorſum in
conſpectu tellurem ſemper habentes: & ubi à nobis conſpectæ ſunt ædes
quępiã, mox eſculenta ſumpturi in terram deſcendimus numero fermè qua-
tuordecim, rati non difficulter id impetrare ab incolis poſſe: uerum operam
luſimus. Pro reſponſo iacti ſunt funda lapides. Id genus appulſis inhoſpitale
admodum Banduin dicitur, centeni propemodum erant qui nobiſcũ manũ
eminus conſeruere, fundis lapides uibrantes: horæ ſpatio cõcertatum eſt: ex
illis cecidere circiter uiginti quatuor, reliqui uero effuſiſſime diffugere. Iner-
mes erant, ſi fundas excipias, nudiq; agebant: diffugentibus ipſis, gallinas ui-
tulosq; opimos ſuſtulimus. Intra horas ternas ecce frequens continentis in-
colarum turba, utpote ſexcentũ: quibus conſpectis, uiſum eſt nobis referen-
dum eſſe gradum, redeundumq; ad liburnicas eſſe.

De inſula maris Erythræi, Camaran nomine. CAPVT III.

EAdem die iter cepimus uerſus inſulam quandam cui Camaran nomẽ in-
ditum eſt. Ea ambitu decem mille paſſuum patet. In ea uiſitur oppidũ æ-
dium fermè ducentarũ. Ab Mahumetanis colitur, in ea aquarũ carnium'ue
copia eſt, ibiq; ſal elegantius quàm unquam conſpicatus ſim. Ad continẽtis
latus portus, abeſtq; ab ipſo continenti octonis millibus paſſuum. Ea paret

Sultano Amaniorum, id eſt, felicis Arabiæ. Illic bidui mora ſumpta, uerſus oſtiū Erythræi maris iter cepimus duorū dierū itinere. Noctu interdiuq; ſulcatur id æquoris. Nec ab re id dixerim, quandoquidem ab ea inſula uſq; ad Zeilæ portum noctu tuto nauigari mare rubrū nequit, ob breuia ac frequentiores ſcopulos. Vbi uero ad oſtium pelagi peruentū eſt, inter ſepta ſiue clauſtra quæpiam eſſe uidebamur, oſtio non plus ternis millibus paſſuum patente. Dextrorſum uero continens uiſitur eminens altitudine decem paſſuum: ſed tellus inculta admodum, quantū terminari oculis quibat. Ad leuā autem dicti oſtij conſurgit mons eminentiſſimus, idemq; ſaxeus. Circiter uero medium oſtium apparet inſula perquam mediocris, Bebmendo nomine, omni habitatore uidua, proficiſcentibus Zeilā iter eſt dextrorſum: Aden uero euntibus leuorſum iter accipiendū eſt. Eā nos profecti ſumus in cōſpectu tellurē ſemper habentes, ex Bebmendo uidelicet in Adē itinere bidui mediæq; diei. A

De urbe Aden, deq; nonnullis eorum erga appulſos negociatores moribus.

CAPVT IIII.

HAc urbe non memini uidiſſe munitiorem, in continenti præſertim haud inæqualis ſoli: geminū latus ſepiunt mœnia. quod ſupereſt, montibus occluditur, inq; eis quinæ ſunt arces: in ſolo æquali eſt urbs, ambitu ſex mille ædium cōtenta: cōmercia in nundinis noctu hora ſecunda ob nimios, qui ſæuiūt interdiu æſtus, exercēt. Prope urbem ad lapidis iactū mons eſt, inq; eo arx ſita eſt. Ad radices autem montis conſidunt naues: urbs profecto elegans eſt, & totius felicis Arabiæ urbium pulcherrima. Illò ceu ad famigeratū emporium ex utraq; India, Aethiopia ac Perſide exercentes mercimonia nauali itinere confluunt. Itidem agunt, qui ad Mecham frequentes contendunt: uerum ſimul ac liburnicæ portum appulerint, adſunt præfecti uectigalium percontantes unde ſoluerint, quid'ue conuehant merciū, quantumq; temporis ſulcando maria abſumpſerint, & itē quot homines ſingulæ celoces tulerint. B His exploratis, condicto malum, uela & id genus armamenta aſportant aliò, ut illinc abeundi, haud perſolutis uectigalibus, exempta ſit occaſio appulſis. Poſtridie illius diei, quo illuc appuleram, corripuere me Mahumetani, correpto actutum compedes indidere. Huic rei occaſionē idolorū cultor quidā præſtitit, qui me his quaſi uerbis cōpellauit, Canis, inquit, Chriſtiane, cane natus. exaudito Chriſtiani hommine, Mahumetani illico me corripiunt, correptumq; trahunt ad eum, qui Sultani uicaria fungebatur opera: moxq; concione aduocata, ſciſcitabatur ab his qui ad conſilium adhibiti fuerant, utrū leto tradendus forē, ueluti Chriſtianorū explorator. Aberat urbe Sultanus, qui quoniā cædium humanarū expers adhuc dicebatur: itum eſt in eam ſententiam, ut prius morti haud traderer, q̃ monitus Sultanus fuiſſet. Igitur ſortium beneficio ſeruatus ſum, in cuſtodia habitus diebus quinis ac quinquagenis, pedibus appendente ferro pondo librarum duodeuiginti. Perendino die quo capti ſumus, ad eum, qui de perduellione inquirit, accurrerunt complures Mahumetani minarū pleni, qui nando ſuperioribus diebus Luſitanorum manus effugerant, peſſundatis eorū celocibus: ob id cædibus Chriſtianorū inhiantes, ſanguinē noſtrum expetebant, adſeuerantes identidem nos Luſitanorū exploratores eſſe: uerū non defuit ſupernū auxilium nobis: nam qui nos cuſtodiendos ſuſceperat cuſtodiarū præfectus, conſpectis lymphatis Mahumetanis, ratus uim ſubeſſe, ualuas occludit, ſtatimq; obdit peſſulū. Tranſactis uero quinis ſupra quinquaginta diebus, Sultanus nos ad ſe duci iubet: eò enim bini unico cameli compediti pedicis ferreis uecti ſumus: nec ante ad Sultanū peruentum eſt, quàm dierū octo itinere conſummato. Itaq; Sultano in urbe cui Rhadæ nomen eſt ſiſtimur: tunc enim rei bellicæ princeps operam dabat, delectū triginta millium hominū habens, Bellum Sultano cuiuſdā urbis Sana nomine, illaturus. Abeſt ea urbs à Rhada itinere dierum trium, partim in decliui colle, partim uero in ſubiecta planicie ſita, uiſu pulcherrima, antiquiore æuo, ac hominū frequentia, nec non opū ubertate

præci-

A præcipua. Itaq; tremebundi Sultano aſſiſtẽtes, cœpit me percontari explorabundus, unde nã eſſem: ego uero reſpondi me Romanũ eſſe, inq; urbe Babylonis, cui Cayro nomẽ eſt, fidei Mamaluchorũ initiatum eſſe, cõtendiſſe me ad eam urbẽ quæ Medina uocatur, ubi Nabi, id eſt propheta humatus dicit, quodq; illò cõceſſerim uiſendi ſui gratia, fama ſuæ celebritatis allectus. Addensq; ubiq; gentiũ ac locorũ, & cõprimis apud Syros ac Mechã, Medinãq; urbẽ receptũ eſſe, eum claritudine morũ, ac uitæ ſanctiſſimo tenore ſecundũ eſſe nemini: deberi propterea ſibi perſpicuum fore, cui ob uitæ eminentiam cõperta eſſe debebant omnia, me minime Chriſtianorũ exploratorẽ fore, ſed Mahumetanũ optimũ, ſuæq; eminentiæ mancipium. Ad hæc Sultanus ait, dicito, leila illala Mahumet reſullula. Hæc ego nunq̃ promere quiui, aut quia deo nõ erat cõplacitum, uel certe ictus pauore nimio hiſcere nõ audebã: ubi ego cõticui, mox iuſſus ſum in cuſtodiã cõijci, præſidio hominũ compluriũ: nã ex oppidis duo de uiginti quaterni homines, quatuor ſingulis diebus ad mei cuſtodiã excubabant, mutatis ſubinde cuſtodijs, ut per uices ſingula oppida quaternis diebus cuſtodiendum me traderent: ita trimeſtri cœlo frui nequiui. In cibatu aũt ex milio panis ſingulo die dabatur, isq; modicus admodũ, adeò ut uel ſeni panes eiuſmodi, famẽ unius diei non exemiſſent. Si uero ad ſatietatẽ aquam propinaſſent, mecũ opipare nimis actũ eſſe arbitratus fuiſſem. Intra triduũ Sultanus in expeditionẽ bellicã profectus eſt, Sanã urbẽ oppugnaturus: trahebat enim exercitũ ſecũ, quẽ memorauimus, ſubq; eo merebãt equitũ terna millia: Chriſtianis parẽtibus nati erant equites, ijdẽ inſtar Aethiopũ nigricãtes. Hi in regno presbyteri Ioannis impuberes adhuc empti fuerant, diſciplinæq; militari aſſueuerant, erantq; prætoriani milites, qui principis ſtipabant latus, longeq; pluris pendebãtur q̃ cæteri uel numeroſiores, utpote numero octuaginta milliũ. Corpus hi uelãt ſindone inſtar chlamidis facta, altero exerto brachio, cætera ſunt nudi. Inituri bella orbiculatis

B clypeis utuntur, ea ex binis bubalinis tergoribus conſtant, intercurrẽtibus quaternis bacillis, qui ferrumine neſcio quo dilabi nõ ſinunt coria. Clypeos huiuſmodi exornat pictura multiplex, efficitq; ut uiſu credas pulchrius nihil, telisq; uitandis nihil aptius, magnitudine dolij orificiũ haud excedũt. Pro manubrio tantũ aſſeris habẽt, quantum ipſa poteſt capere manus, idq; geminis clauis firmant. Tragula utuntur, teli enim genus eſt, enſeq; haud oblõgo, ſed lato admodũ: lineis ueſtibus, uerũ uerſicoloribus amiciunt: xylon ſiue goſipium arcendi algoris gratia, neoterici bombicẽ appellant, addunt: goſipinę huiuſmodi ueſtes prælio nauando nõ ſunt ineptæ: ob id ituri in prælia eas loco chlamydis induũt ſinguli ſingulas ferũt fundas ut circum capita uibrẽt lapides. Subtus fundã eſt ſurculus, meſuer appellãt, eo pro dentiſcalpio utuntur. Nati XL. aut L. annos, ex proprio capillo ſibi cornua conſtruũt, ſicq; bicornes incedunt ceu caprearũ hinnuli: ubi in bellicã expeditionẽ itur, ſequũtur exercitũ camelorum quina millia, hi ſinguli onuſti ſunt funibus goſipinis.

De deſiderio mulierum Arabicarum, quo afflictim deperiunt albicantes homines. CAPVT V.

DIgreſſo exercitu, haud mora, in meã cuſtodiã redij. In prætorio principis externis cõiugibus Sultani una degebat, ea pediſſequas coſmetasq; circiter duodenas alebat filo corporis conſpicuas, colore ad nigrum inclinante earũ ſanè opera mihi plurimũ cõduxit: nam qui in cuſtodia eramus, decreuimus omnes (tres enim eramus) ut quiſpiã noſtrũ ſtultitiã ſimularet, quo commodius quiret alteri alter eſſe uſui: tandem ſors tulit, ut inſaniendi prouinciã ſuſciperẽ: qua ſuſcepta operæpretium erat ut ea agerẽ quæ præ ſe ferrent dementiam: uerũ enimuero primis tribus diebus, quibus cœpi inſanus eſſe, adeò feſſus laboribus exantlatis repertus ſum, ut maiores nunquam ſubierim erumnas, pueris infenſiſſime me obſeruantibus: nam quinquaginta plerũq; ex omni incolarũ colluuione diutiſſime me lapidibus inceſſebant, ut parum abeſſet quin me obruerent: me tamen par pari referente quod læderet. Dum *Simulatã inſania*

me conſectabantur pueri,inſanū uocitabant. At ego in interula affatim lapi/ A
dum ſemper gerebā,ut ex ea re dementiā meam cunctis aperirē. Regina ue/
ro conſpiciebat per tranſennā è feneſtris,concomitantibus eam uirginibus.
Abq; ſolis emerſu uſq; ad occaſum uacabat meis ineptijs, ut inde uidendi
mei ſumpta occaſione colloquia mecū iniret. Quū itaq; nōnullis negociato/
ribus eſſem ludibrio,ut teſtatior mea foret inſania,exuta interula nudus pro
diui,adq; reginę conſpectū ueni: quæ uiſo me magna afficiebatur uoluptate,
uixq; ferebat æquo animo,ut à ſe abſcederē,quaſi nondū ſatiaſſet aſpectū. In/
terea opiparas ganeatasq; dapes mihi dare iubet, ob id ſplendide epulabar:
& ubi uidiſſet irruentes in me pueros, hortabatur ut eos neci eorū periculo
traderē,belluas identidem appellitans. Aedibus principis inerrabat præpin
guis ueruex,cuius cauda adeò obeſa erat,ut pondo eſſet librarū XI. hunc e/
gò manu apprehenſum iure inſaniæ,his uerbis cōpellabam, eſſet'ne Mahu/
metanus,an Chriſtianus,uel Iudæus? at pecus obtumeſcebat: ego uero cre/
brius ut fidei Mahumetanæ initiaretur,his uerbis inſtabā: leila illala Mahu/
met reſulala: at belua nuſquā reſpondit: cui ego ſcipione cōfregi crura: oble/
ctabatur his regina ineptijs,& mactati pecudis carnes mihi dari iuſſit epulan
das: ueſcebar egò adeò illecebre,ut nihil unq; comederim uoluptuoſius: in/
tra triduū confeci & aſinū: qui latices in regiā cōuectabat, ob idipſum quod
fieri Mahumetanus renueret. Per id tēpus etiam abs me adeò male acceptus
eſt Iudæus,ut propè ſeminecē eum reliquerim. Verū dū pergo inſanire,qui/
dā mè longe ſtultior cœpit probris ac maledictis cōſectari his ferme uerbis,
Canis Chriſtiane,cane natus. Ad has cōtumelias factus iritatior, cœpi in eū
lapides iacere plurimos. Conuerſus ille ſubſcribentibus pueris, lapide meū
pectus percuſſit grauiore ictu. At ego compeditus fugientē aſſequi nequiui.
Ob id ad cuſtodiā redeo meam: euntē rurſum ille me dementior inſequutus,
in latera lapidem impegit: ob cuius ictū ſum longe deterius acceptus, q̃ ex
priore percuſſione fueram: licet quiuiſſem utcunq; uulnus euitare, uerū ut in B
ſaniæ meæ fidē adſtruerē maiorem, malui lapide uapulare. Cuſtodiā ingreſ/
ſus congerie lapidum oſtium obſtruxi,inibiq; uitam per dolores & intertur/
bationē traxi biduo ab omni cibatu potuq; temperans: propterea rebantur
regina & cōplures alij me animā efflaturū,conſumptum inedia. Reſerarunt
itaq; reginæ iuſſu obſtructū abs me oſtium: at canes illi mihi illudentes loco
panis marmoris fruſta obijciebant, adfirmantes id ſaccarum eſſe,alij botros
uuæ harena oppletos proijciebant,ſal eſſe dicētes: ego uero actus fame incre
dibili,ſaburratas uuas comedebā. Eadem die quoniā increbuerat me biduo
temperaſſe à potu ciboq;,fama accedente uulgari,me diuinū eſſe: alijs tamen
cenſentibus me prorſus inſanire,ut ſcinditur incertū ſtudia in contraria uul/
gus: itū eſt præſtò ad quoſdā,qui eius loci erāt apud eos, cuius ſunt apud nos
eremitæ,opinione ſanctioris uitæ celebriores: hi montana incolebāt. Ad me
itaq; ſunt perducti, ut exploratius ſciſcitarentur quiſnam eſſem mortalium.
Percontantibus eos negociatoribus nonnullis, ſanctus'ne eſſem, an demēs:
horum uaria erat ſententia,alter me ſanctū adſeuerabat, alter uero me corre/
ptum amētia arbitratur. Diſſidentibus eis diutius,id eſt, plus horæ ſpatio ſu/
per re huiuſmodi,duxi miſſos eos facere. Ob id ſublata interula,lotio illos a/
ſperſi: quo facto,mox cōuenit inter eos,me prorſus amentē eſſe, fugaq; arre/
pta,hęc ſucclamabant,me dementē, nō ſanctū eſſe. Regina uero è proſpectu
eminentiore cuncta ridens deſpiciebat,uirgunculis aſtantibus,in hancq; uo
cem prorupit,aiens: Per dei bonū,perq; Mahumetis caput,hic cunctorū ho/
minum eſt optimus. Mane poſtridie quum illum forte ſomno indulgentem
nactus eſſem,qui me gemino ictu percuſſerat,memor acceptæ cōtumeliæ,ir
rui in hominem,& arreptis eius crinibus,genibus cœpi ſtomachum collide
re,adeoq; pugnis uultum uiri contudi,ut plueret cruore facies, uixq; ſemine
cē deſtitui hominē. At regina à longe omnia proſpectans aiebat: Cōfice,con
fice beluam. Abſceſſit ille,nuſquamq; comparuit. Inter hæc urbis moderator
reſciuit

A reſciuit multiplici cõiectura, ſocios meos perfidia Punica fuga ſibi cõſulere uelle, & exutis cõpedibus, effractaq́ꝫ cuſtodia abſceſſuros, me tamen harũ rerum expertẽ: uerũ quia probe nouerat uiſendi mei reginam ſumma affici uoluptate, ſtatuit prius uim mihi inferendam haud eſſe, ꝙ ipſam conueniſſet. Quæ ubi in horum cognitionẽ deuenit, cenſuit me nõ eſſe inſanum, iuſſitq́ꝫ me poni in inferiore regiæ cuſtodia, oſtio patente, compeditum tamen.

De reginæ liberalitate. CAPVT VI.

PRoxima nocte regina comitibus ſenis pediſſequis elegantioribus me uiſit, animoq́ꝫ attentiore percontabatur, an eſſem demẽs: ego uero ſenſim reginæ aperui me minime amentem eſſe: at illa huius rei gnara in meã ibat ſententiã, cœpitq́ꝫ me blãdius excipere, iuſſitq́ꝫ mihi ex leuiſſimis mollioribusq́ꝫ plumis ſtratũ poni, ſplendidiusq́ꝫ alebat, meq́ꝫ totũ lauacro additis ſuffimẽtis emaculauit. Igitur quum me ſpatio duodecim dierũ ita accipi tractariq́ꝫ humanius iuſſiſſet: illis peractis, è ſuperiore regia ad loca infima deſcendẽs, ſingulo ueſperi hora noctis circiter quarta me uiſum itabat, ſecumq́ꝫ comportabat delicatiora eſculenta. Ingrediens uero me hac uoce inclamat: Accede inquiẽs Ludouice, eſuris'ne? Ego aũt reſpondebam, me eſurire, futuræ inediæ proſpectũ iri cupiẽs: conſurgensq́ꝫ occurrebã reginæ, interiore tantũ tunica amictus. At illa aiebat: Non ita, ſed exue interulam. Cui ego: O domina, nõ ſum nũc demens. Rurſum illa: Mehercule noui te nunq́ꝫ amentẽ fuiſſe, imò aſtutiorẽ cautioremq́ꝫ te uidi neminẽ. Ego uero in eius gratiã exui ſubuculã: ea enim obſcœna uelabam. Nudũ uoluptuoſius illa me geminæ horæ ſpatio intuebatur, nec à me aciem oculorũ unquã auertebat, me obſeruans ueluti cupidinẽ quempiam, querebaturq́ꝫ, deos incuſans his fermè uerbis: O Deus hunc creaſti ſole candidiorẽ, è diuerſo autẽ coniugem meum, meq́ꝫ ac natos meos omneis nigricantes formaſti: utinam hic meus coniunx foret: item ſuperis placeret, ut natũ huic nõ abſimilem haberẽ. Hæc promens ſinus lachry-

B mis impleuit obortis, abq́ꝫ imo pectore trahẽs ſuſpiria me attrectabat, moxq́ꝫ eſt pollicita mihi, ſe ſimulac Sultanus aduentaſſet, daturã operam, ut compedes exuerem. Proximo noctis cõticinio rurſum it ad me regina, ſequentibus eam binis eleganti forma puellis, allatisq́ꝫ dapibus opiparis, me hac uoce inclamabat: Veni huc Ludouice. Ego reſpondi, adſum. Et rurſum illa: Vis'ne Ludouice ut tecum nonnihil morer? Cui ego, neutiq́ꝫ domina, ſubdens, non ſatis ſuperq́ꝫ ſibi fore, quòd compeditus eram, niſi etiam capitis pœna plecterer? At illa inquit: Noli pauere, per hoc caput tibi ſpõdeo impunitatẽ: quòd ſi me iſtuc ire nõ annuis, ibit Gazella, aut Tegia, uel Galzerana. Hæc dicebat regina, nõ aliò tendens, niſi ut loco earũ cuiuſpiam puellarũ mecũ cubaret. Verùm ego nunq́ꝫ ſum his aſſenſus, longeq́ꝫ ante hæc omnia prouiderã: quũ mihi plus iuſto affecta emori me ac deperiri uidebatur, occurſabant animo quæ ingruebant diſcrimina. Haud certe neſciebam, ubi regina potita me fuiſſet, non defuturũ mihi aurum argentumq́ꝫ, camelos'ue ac mancipia, & id genus fermè omnia, quæ mihi cõplacita fuiſſent: probe etiam intelligebã ſtipaturos latera mea acriore obſeruatione dena mancipia quocũq́ꝫ proficiſci cõtigiſſet, uixq́ꝫ me euadere poſſe Arabiæ ſepta nouerã, obſeruantibus portus ac tranſitus omneis mancipiis nigricãtibus. Edixerat enim rex omnibus, qui fluminũ portus ac uiarũ obſeruant angiportus, ne me ſinerent diffugere, imò abeuntẽ corriperent: obuerſabatur etiã animo, quòd ſi ſemel fuga arrepta nõ euaſiſſem, præſto affuturã mortẽ, aut ſaltẽ cõpedes tantiſper, quoad uita ſuperſtes fuiſſet. Ob eã rem reginæ nunq́ꝫ ſum aſſenſus, ne ſimul animæ ac corporis ſubirẽ apertũ diſcrimen. Mœſtus itaq́ꝫ ac gemebundus noctẽ tranſegi, deo Opt. Max. me cõmittens. Intra triduũ uero Sultanus aduenit, ob cuius aduentũ haud mora, per internunciũ regina me fecit certiorẽ, ſe nauaturam operã, ut maximarũ opum fierẽ dominus, ſi modo illi obſequi uellem. Ad hæc reſpondi: Exolueret datã deo ac Mahumeti fidẽ, meq́ꝫ è cõpedibus erueret: demum planiſſime non deſperaret me illi rem gratam facturum eſſe.

Quare

Quare illico me prodire iuſſit, ac Sultanum adire: qui ut me uidit, percõtari A
cœpit, quo nam proficiſci uellem exutis cõpedibus. Cui ego, O princeps, pa
rentes habeo nullos, prolis ſum expers, germanos ac ſeruos nullos habeo:
præter deum ac prophetam habeo neminem. Tu uero princeps, ſi tibi eſt cõ-
placitum domi tuæ me alere, ero tibi pro mancipio in famulatu perpetuo: e-
rumpebant tandẽ lachrymæ, oraq; ubertim irrigabant, regina adſtante. Quę
miſerata erumnas meas, Sultanum his uerbis alloquebatur, Reddenda eſt ti
bi aliquando ipſi deo huius pauperis ratio exactiſſima, quem diutiſſime in
cuſtodia nullis accedentibus demeritis habere iuſſiſti, caue ne deorũ ſubeas
indignationem. Ad hæc Sultanus, ad me conuerſus infit, I quò libet, nam te
poſthac iubeo liberũ eſſe, ut cœlo pro arbitratu frui queas. Quo dicto actu-
tum compedes abieci, reſerantibus illis quibus id munus ſoluendi mei dele-
gatum erat. Liber factus corrui ad Sultani pedes, ueſtigiaq; pedum eius deo
ſculabar, gratias agẽs. Reginæ uero manus tantũ oſculatus pro uirili gratias
agebam. Illa autẽ manu me apprehendens: Veni, inquit, mecũ pauperrime,
quoniam noui te inedia prope aſſumptũ eſſe. Vbi uero in cubiculum me in-
troduxit ſuum, ſuauiari me cœpit totiens, ut plus quàm centies id factum eſ-
ſe arbitrer, dapibusq; appoſitis, me epulari iuſſit opipare. Ego comedere no-
lui, ſiue quòd præ gaudio partæ libertatis capiendi cibi appetentiam habe-
bam nullam, aut quòd ſumma gaudij futurus metus occupauerat: nam ubi
conſpicatus ſum reginam arcane in aurem Sultani loqui, cœpi totus horre-
re, ratus reginam ab rege me loco mancipij impetrauiſſe: ob id ad reginam
conuerſus aio: Tantiſper domina non comedam, quoad me libertate dona-
ueris. At illa, conticeſce demẽs, quando certe te fugit, quid de te immortales
dij ſanxerint: ſi uir nequam non eris, princeps fies. Iam compertum habe-
bam quorſum hæc tenderent, noueramq; quem hexarchatum eſſet datura.
Addidi propterea, ſineret me cõquieſcere tamdiu, donec id ſanguinis quod B
metus pauorq; abſtulerat, reaſſumpſiſſem: nam præter Venerem cuncta uel-
le poſſe uidebar. At illa, mehercule uerum dicis: ſed ego te quotidie ſplendi-
dius excipiam, appoſitis ouis recẽtioribus, gallisq; gallinaceis, columbis, pi
pere, cinamomo, ac nuce myſtica. His auditis, cœpi ampliores ſumere ſpiri-
tus, factus nonnihil lætior ob ea quæ tam ampliter mulier pollicebatur: & ut
reſocillatis uiribus, proculq; pulſa formidine, priorem aliquando recogno-
ſcerem Ludouicum. Conquieui in regia ad quindenos uel uicenos dies opti
me acceptus. Interea regina uenatũ eundi mihi poteſtatem facit, iui ſecum:
ubi uero redij, ſimulabam cõparaſſe præ laſſitudine ægritudinem, ex compo
ſito id agens, ut mihi liceret à cõgreſſu reginæ tẽperare. Delitui itaq; octonis
diebus ſub languoris uelamento: illa frequentius per internuncios me uiſe-
bat. Inter hæc commonefacio reginam uouiſſe me deo ac Mahumeti, deſti-
nauiſſeq; animo ire uelle uiſum uirum quendam, qui opinione probioris ui-
tæ celeber erat admodum, in ea urbe quæ Aden dicitur. Annuit illa, & conti
nuo camelũ ac ſaraphos quinq; & uiginti mihi dari iuſſit. Quæ res me maxi-
ma effecit uoluptate. Poſtridie cõſcenſo camelo abeo, itinereq; octo dierum
in Aden urbem perueni: moxq; uiſi eum hominem, quem uulgus ob uitę ſan
ctitatem mire colebat. Nec is ab re cultus erat, quippe qui in ſumma inopia
Hypocriſis expers Veneris ſemper uixerat. Inibi complures uiſuntur huic haud abſimi-
les, uerũ operam ludunt, quando certe conſtant abſq; baptiſmi fide inaniter
ac nequicquam inſumptos eſſe labores huiuſmodi. Peracto uoto poſtridie
eius diei, quò illuc acceſſeram, finxi me ope illius qui ſanctus habebatur in-
columen factum eſſe: ob id haud mora, certiorẽ huius rei reddo reginam, ad-
doq; poſtquam eius in me tot extabant merita, auere etiam plurimum, ut
eius regnum uiſam. Id abs me factum ea ratione eſt, quòd compertum habe-
bam illinc claſſem non diſceſſuram intra menſem, cõueneramq; clanculum
claſſis cuiuſdam præfectum, aperueramq; illi, me iturum in Indiam, ſi mo-
do mihi facta fuiſſet abeundi poteſtas: oneraui'que promiſſis compluribus
uirum,

A uirum, ſpondens donaturum me eum fore munere perpulchro. Ad hæc ille reſpondit, ſe prius in Indiam proficiſci nolle, quàm in Perſida contendiſſet: conditiones me haud renuente, ita inter nos conuenit.

De Lagi & Aiaz urbibus Arabiæ felicis, deq; Aiaz nundinis, & de Dante oppido. CAPVT VII.

POſtero die camelum conſcendi, peractoq; itinere uiginti quinque mille paſſuum, nactus ſum urbem quandam Lagi nomine: ea in aruis planiſſimis ſita, in ſoloq; admodum æquali, populo frequens eſt, fert cariotas, & affatim carnium. At rei frumentariæ more noſtro inibi ſumma eſt ubertas, uuas habent nullas, lignorumq; ſummopere ſunt egentes, qui eam incolunt, inciuiles ſunt ac ſubruſtici, ex Arabum gente erratica, ob id pauciſſimi cenſus. Inde abiens itinere diei unius peracto, alteram urbem offendi Aiaz nomine, ea in colle gemino poſita eſt, intercurrente latiſſima conualle, inq; ea fons ſignatus: illò itaq; commerciorum cauſa, ceu ad celebre emporium plurimi mortalium proficiſcuntur, & comprimis utriuſq; montis accolæ nundinas adeunt, perraroq; uſu euenit, ut inter ſeſe montani haud digladientur. Concertationis horum cauſſam hanc eſſe adfirmabant, quòd indigenæ eius montis qui Septentrionem reſpicit, ſumma ope meridionales in eam ſenteñtiam trahere conantur, ut & ipſi Mahumeti ac eius ſocijs fidem adhibeāt: hi uero reluctantur, ac uni Mahumeti ac Hali fidem adhibendam eſſe adſeuerant, cæteros uero ueluti pſeudoprophetas aſpernantur. Propterea mutuis cædibus ſe conficiunt, inſtar canum. Sed redeamus ad emporium, quò comportantur aromata minutiora fermè omne genus. Fert ea regio xylon, uulgo appellant bombicem, ſericumq;, ibiq; fructus multiplices, guſtu admodum ſuaues, ut ſunt perſica mala, punica, cydonea, ficus, iuglandes, nuces, & uuas optimas. Hinc & hinc, id eſt, in utroq; montis ſummo, ſunt arces munitiſſimæ. Itaq; deſcendens illinc bidui itinere, inueni aliam urbem, cui Dante nomen eſt inditum. Ea arte & natura eſt munitior. In ſummo prægrandis montis faſtigio poſita. Incolunt eam Arabes inopes admodum, qui ob infœcundum ſolum non niſi egentes eſſe poſſunt. *Aiaz emporium* B *Dante urbs*

De urbe Almacharan Arabiæ felicis, deq; eius ubertate. CAPVT VIII.

VT noſtro uiſendi orbis deſiderio tandem aliquando ex cognitu nouarū rerum fiat ſatis, pergemus aliqua denarrare. Inde igitur abiens ad urbē quandam Almacharā nomine peruentū eſt, quæ bidui itinere à Dante urbe abeſt. Ea in monte eminentiſſimo poſita eſt, adq; eam cliuoſo ac perarduo aſcenſū itur, utpote ſeptē milliariū, adeoq; coartatur iter, ut bini homines iter compleant, non ſecus ꝙ ſi fores in angiportu. Vbi uero in ſummum euaſeris montē, ecce incredibilis planicies, inq; ea fermè rerū omnium copia: nam in ipſa mōtis planicie legitur quicquid frugis humanis uſibus cōducere queat. Ob eam rem arbitror urbem eſſe propè inexpugnabilem, ubi cōmeatus omnifariam non deſint, ſitq; ſitu quaſi inacceſſa, & cum primis adiuuat aquarum mira ubertas, ſcaturiente ciſterna adeò largiter, ut centenis hominum millibus ſufficere poſſe uideatur. Illic aiunt Sultanū condidiſſe theſauros, quoniā nde eſt oriundus. Inibi iugē moram trahit una ex coniugibus Sultani: fert ſanè ager huiuſmodi quicquid eſt, quo uita carere nequeat, cœliq; clemētia, eademq; ſaluberrima temperie urbium nulli eſt ſecunda. Indigenæ magis in albicantem quàm in quemuis alium colorem inclināt. Et ſibi Sultanus, uelut in phylacam quampiam, auri tantum adſeruari iubet, quantum profectò onerandis camelis centenis abunde ſufficeret: nec niſi uiſa denarro.

De Reame urbe Arabiæ felicis, deq; eius temperie ac populi moribus. CAPVT IX.

DIſcedens illinc iter cepi uerſus urbem quandam Reame nomine, itinere diei unius ab ſupradicta urbe diſtantē: hæc plerunq; ab incolis nigricantibus culta eſt, eximij ſunt negociatores: agerq; omnium fermè rerū, ſi ligna

excipias

excipias,eſt ferax,ambitu duûm millium ædium urbs continetur. Ab altero A montis latere mons uiſitur, ubi arx eſt munitiſſima, & ibi nonnulla uerucũ genera,quorum ego caudam animaduerti pondo eſſe librarum quadraginta quatuor: carent cornibus:adeoq; ſunt obeſi ac pingues,ut uix incedere poſſint: habent etiam illic uuas quaſdam ſine granis, ſuauiores illis comedi nunquam:ibi omnifariam fructus inueniuntur, ut ſupra memorauimus. Huic copiæ accedit incredibilis cœli temperies,id cum primis teſtatur perenior hominum ætas:complures ſum alloquutus qui centeſimum ac uigeſimumquintum annum exceſſerant,uegetam ac ſucculentam adhuc uiuentes uitam:his amictus eſt prope nullus, utpote quibus ſola interula indumentum præſtat, uel nobilioribus:qui uero ſunt poſtremæ tribus,ſindone brachio exerto corpus uelant: in tota fere Arabia homines ex proprio capillo cornua gerunt. Mulieres autem caligis laxioribus,inſtar remigum utuntur.

Verueces (margin)

De Sana urbe felicis Arabiæ,deq; eius munitiſſimo ſitu,necnon de ſæuitia filij regis. CAPVT X.

INde abiens itinere tridui,ad urbem quandam Sana nomine perueni, ea in æditiſſimo monte ſita eſt,arteq; ac natura munitior: hanc Sultanus cum numeroſiſſimo exercitu utpote octuaginta millium hominum octonis menſibus oppugnauit, ſed nunquam expugnare quiuit: uerùm poſt latas æquas conditiones deditionem fecit:mœnia conſtant ex humo cõgeſta, altitudine cubitorũ decem : lata uero brachia uicena, patet propterea camelis octonis in ordine expoſitis iter,tanta eſt illius latitudo. Regio eſt complurium ferax fructuum,nec multum ab aruis noſtris differt,ſi copiam rerum omnium ſpectaueris,& comprimis fontibus eſt irrigua. Vrbi moderatur Sultanus, qui natos habet duodenos,quorum uni Mahumetis inditum eſt nomen,qui ferme rabie dicitur correptus:mordicus enim homines impetere cõſueuit,morſosq; deuorat uſq; ad ipſam ſatietatem, ſtatura cubitorum quatuor, filo corporis elegantiore conſpicuus, quippe qui aptiſſimum quadratumq; corpus B habet coloris ſubcinericij.Fert ager eius urbis nõnulla aromata, eaq; legunt non longe ab urbe. Ambitu circiter quatuor millium ædium continetur: ædes eorum elegantia ac pulchritudine noſtris non concedunt: adeo urbs pateſcit,ut intra mœnia uiſantur arua,hortiq;,ac complura uiridaria.

Anthropophagus (margin)

De Taeſſa & Zibith,& Damar Arabiæ felicis maximis urbibus.

CAPVT XI.

ILlinc mouens contendi ad urbem Taeſſa nomine, peracto prius dierum trium itinere: monti impoſita eſt,ſed uiſu pulcherrima:ibi elegantium rerum ingens ubertas, & præſertim roſaceæ aquæ,urbs eſt antiquiſſima, inq; ea delubrum inſtar templi diuæ Mariæ ad rotundam urbis Romæ conſtructum,ædes ibi elegantiores, adhuc antiquitatem præ ſe ferentes. Eo confluunt commerciorum cauſa negotiatores prope innumeri:amictu non diſſimili à memoratis utuntur,coloris ſubcinericij.Inde abiens profectus ſum itinere tridui ad aliam urbẽ,Zibith nomine,pulchram ſane, eandemq; optimam: à mari Erythręo abeſt itinere medię diei,ingentiumq; mercimoniorum urbs eſt, ſuppeditante merces pelago: honeſtata eſt dote plurimarum rerum, & comprimis ſaccari uberioris, & omnifariam fructuum. Sita eſt in latiſſima planicie intra duos montes,mœnibus caret:illic aromatũ omne genus præcipuũ eſt emporium,aliaq; largiter inde euehũtur,habitu ac colore ut ſupra dicti.Ea uiſa urbe,ad aliam Damar nomine concito gradu me contuli,unius diei peracto itinere,à Mahumetanis colitur, qui commercijs eximie incumbunt,urbs fœcunditate non poſtponenda prioribus, nec amictu moribusq; indigenæ memoratis ſunt multum abſimiles.

Zibith urbs (margin)

De Sultano præmiſſarum urbium,& qua de cauſa Sechamir dicitur.

CAPVT XII.

HAe urbes,quarũ paulo ante mentio facta eſt,Sultano Arabiæ felicis,qui Sechamir dicitur, parent. Secha ſanctus interpretatur, amir uero princeps.

A ceps. Sancti appellatione hominem ob id dignantur, quòd aiunt ipſum humanarum cædium, ſi bella excipias, expertem eſſe. Illud etiam noueritis, quòd per id tempus quo illic agebam in uinculis, ſupra ſexdecim hominum millia alebat: ſingulis ſingulo die dantur ſeni minutiores poſtremiq; ualoris denarij pro uictu quo trahere in cuſtodia animam queant. Ita accipiuntur, qui plectendi morte erant: idem domi totidem mancipia nigricantis coloris alit.

De Cercopithecis, nonnulliſq; animalibus humano generi infenſis.

CAPVT XIII.

INde abiens redij ad urbem Aden nomine tridui itinere prius peracto: circiter medium iter nactus ſum editiſsimum uaſtiſsimumq; montem, is omnifariam abundat animalibus, & comprimis † Cecropithecis, palabantur et ibi ferè compluſculi leones, præſertim hominibus ſupra modum infenſi, idq; efficit, ut illac tutum inter non pateat, niſi centum ſimul uiatoribus, qui frequentiore numero perterreant feras: illud teſtari licet, quod coram uidimus: ea enim habentes iter, apertum diſcrimen ſubijmus, feris nos conſectantib. complures tamen arcubus ac fundis confecimus, canibus etiam opem ferentibus: tandem aliquando periculum euaſimus. Ad urbem ut perueni, cœpi ſimulare ægritudinem, quaſi pergraui adflictarer capitis grauedine: perdius ergo in delubro iacens, noctu tantum prodibam, conuenturus nauis moderatorem, impetrauiq; ab eo, ut & mihi conſcendendi liburnicam uel clanculum faceret poteſtatem.

Catti maſtini uulgo.

De nonnullis Aethiopiæ locis. CAP. XIIII.

DVm pergimus ex inſtituto uarias peragrare regiones, commiſſi pelago, fortunæ inconſtantia, nec non æquorum interturbatione multijuga, à cœpto itinere abſterriti ſumus. Quum itaq; intra ſenos dies iter in Perſida haberemus æquora ſulcantes, iamq; ſeptenis diebus nauigationi operam
B dediſſemus: ecce in mari ſæuior oborta eſt tempeſtas, fluctuãte ſalo, dictoq; citius nos à meditato itinere auertens in Aethiopiæ oras tranſtulit. Onuſtæ erant liburnicæ rubrica inficiendis pannis aptiſsima: nam quotannis ex urbe Aden rubricæ onuſtas naues quinas ac uicenas negotiatores abducunt: hunc colorem inficiendis lanis mittit felix Arabia. Iactati itaque ui uentorum in portum quendam Zeila nomine impegimus, ibiq; quinque dierum moram fecimus, tum ut urbem inſpiceremus, tum uel maxime, ut tantiſper opperiremur, donec miteſceret æquor.

De Zeila urbe Aethiopiæ, deq; fertilitate illius, ac nonnullis animalibus eiuſdem urbis.

CAPVT XV.

IN ea urbe magnopere commercia uigent, ceu in famigerato admodũ emporio, auri ac eboris mira eſt ubertas, ibiq; propè innumera mancipia ueneunt haud ingenti pretio. Hi ex regno Aethiopiæ, cui is Aethiopum rex, quem presbyterum Ioannem dicunt, ſiue Iacobitarum principem appellant, imperitat, ab Mahumetanis qui Mauri dicuntur, in prælijs corripiuntur, inde in Perſidem, ac felicem Arabiam Indiamq;, necnon in Babylonem Niloticam, ad Mechamq; traducuntur, illic in pretio eſt iuſtitia, recteq; uiuitur: fert ager triticum, affatimq; carnium, ibi uiſitur copia multarum rerum: mittit etiam oleum abundantius, ſed non ex oliuis, uerum ex re neſcio qua alia melliſq; ac ceræ plurimum: ſunt etiam illic uerueces nonnulli, qui ponderoſiſsimas trahunt caudas, utpote pondo ſexdecim librarum. His caput ac collum ſunt nigricantia, cæteri ſunt albi: ſunt item uerueces prorſus albicãtes, quorum cauda cubitalis eſt longitudinis, modo elaboratæ uitis: pelearia inſtar tauri à mento pendent, humum propè uerrentia: inerrant aruis boues fœminæ ceruina cornua habentes, hæ non ſunt cicuratæ, ſed ſylueſtres: ubi capiuntur, dono Sultano eius urbis ceu regium quiddam dantur. Vaccas etiam uidi cornu unicum in fronte media habentes inſtar monocerotis, longitudine ſupra palmi magnitudinem: his cornu in terga reſupinatur, co-

Verueces.

Vaccæ unicornes.

foris ſunt phœnicei: illæ uero quas memorauimus, in colorem nigricantem **A** inclinant: ibi uberrime uiuitur annona uileſcente: urbem incolunt innumeri negociatores: mœnia ſunt exeſa, portusq; deſpicabilis, eſtq; incontinenti telluris. Illi moderatur rex Mahumetanus, ſub quo peditum ac equitū complura millia merent ſtipendia: rei bellicę plurimum ſtudent: interula tantum amiciuntur. Color eſt ijs ſubcinericius, inermes ad bella exeunt, latriæ Mahumetis addicti.

De barbara inſula Aethiopiæ, deq; eius incolis.

CAPVT XVI.

POſtquam ſæuientis pelagi tumor efferbuit, uela uentis dedimus, moxq; inſulæ cui Barbaræ nomen eſt appulimus. Princeps eius eſt Mahumetanus: inſula non patet plurimum, ſed culta eſt admodum, habitatoreq; frequentior: multifariam carnes mittit. His eſt ſubnigricans color: quicquid opum poſsident, id habent in armentis. Illic moram unius diei fecimus, indeq; abſcedentes, in Perſidem uelificauimus.

LVDOVICI ROMANI PATRITII

PERSICARVM RERVM LIB. III.

De nonnullis Perſiæ urbibus & portubus, CAP. I.

Diuobanderrumi

AD dies duodenos maria ſulcauimus: tandemq; appulimus urbē quandā quæ dicitur Diuobanderrumi, id eſt, diuus Turcharū portus, ea parum à continēte abeſt: quando intumeſcit undabundum æquor eſt inſula, aquis eā ambientibus: ubi uero reſedit mare, iter eſt ad eam terreſtre: parēt Sultano Cambaię. Moderatur urbi quidam nomine Menacheaz: bidui illic mora inſumpta eſt: commerciorum ingentium eſt emporium, eamq; incolunt ex Turcharum gente ferme qua- **B** dringenti negotiatores: muro quaquauerſum ambitur: tormenta omne genus mœnia muniunt. Naues habēt celocibus noſtris paulò minores, thalae appellant. Soluentes inde contendimus ad aliam urbem, quæ Goa dicitur, ea abeſt à ſuperiore urbe itinere tridui: illò mercimonia maxime comportantur, exportāturq; ab his qui ultro citroq; proficiſcuntur: celebres ſunt admodum nundinæ: nec ubertate rerum opumq; magnitudine ſuperioribus urbs concedit. Paſsim colitur Mahumetes. Illinc abiens profectus ſum ad urbem aliam, quæ Giulfar dicitur, rerum copia abundans: ibi inter alia peropportunum portum conſpicati ſumus. Illinc abeuntes ad alium portum Meſchet nomine deuenimus.

Goa urbs

Giulfar

De Ormo urbe, deq; inſula Perſidis ubi margarithæ leguntur.

CAPVT II.

ABſcedentes inde uelificauimus uerſus urbem Ormus nomine, inclytam: ea ſitu elegantiore, ac unionum copia nulli urbium eſt ſecunda: ſita eſt in inſula, & maritimis urbibus præferenda omnibus: abeſt à continenti ſpatio duodecim mille paſſuum, aquarum potu ſuauium, annonæq; mira caritas: inuehuntur ferme omnia, quæ uictum cultoribus ſuppeditant: procul illinc itinere dierū trium leguntur conchæ, quæ pariunt margaritas uenuſtiores grandioresq; cæteris baccis: captura earum fit, ut haud multo poſt expediemus. Sunt ibi nonnulli qui piſcatu uictum quæritant. Hi uecti cymbis in mare iactum faciunt prægrandis ſaxi dependente fune, idq; fit ab gemina cymbæ parte, ut utrinq; iactis in profundum lapidibus, conſtabiliri nauis, nō aliter quàm ſi in ancoris foret, poſsit. Firmata ſuo pondere cymba, alius, cui id munus obtigit, in æquor iacit funem ſaxo dependente. In naui media alius, mantica in pectus tergumq; dependente, alligato pedibus lapide ſe uibrat in pelagus, ſubtusq; aquas urinantiū more natat, actusq; in profundū ad paſſus quindenos, tantiſper urinat, donec legerit conchas, in quibus deliteſcunt

Concharum captura

A ſcunt uniones ac margaritæ: collectas manticæ indit, lapidemq; protinus quo pedes grauabantur abijcit, funiq; innixus in ſuperiora euadit: ibi quandoq; ad tercentum fermè nauigiorum genera comperiuntur, quæ undecunque contendunt. Eius urbis Sultanus Mahumetis eſt initiatus fide.

De Sultano Ormus, deq; ſæuitia filij Sultani erga parentes ac germanos.

CAPVT III.

PEr id tempus quo ego has inuiſi regiones, hæc quæ mox uobis innoteſcent, cōtigere. Itaque Sultano undeni erant liberi, quorum minor natu opinione inſipientiæ minus cordatus habebatur: primogenitus uero ob nimiam calliditatem omnium cenſebatur uaferrimus. Erant item eidem Sultano bina mancipia, quæ ex regno Presbyteri Ioannis regis Aethiopum in regiam aſciuerat, obq; eorū merita ſtrenuiſsimamq; conſuetudinē fortunis innumeris ditauerat, natorumq; loco habebat. Inter hæc maior natu ſilentio noctis, parentibus germaniſq;, illo excepto, qui mentis impos credebatur, lumina eruit: ſicq; effoſſa detulit in parentum cubiculum, ſimulq; ſubdito igne, parentes domumq; incendio ſubiecit: cuncta itaq; deflagrarunt, parentes, uidelicet, ac quicquid fortunarum inibi repertū eſt. Proxima luce atrox facinus cultoribus urbis innotuit, ob id tumultuari cœpere omnes, rei indignitate moti. Autor uero ſceleris in regiam, ceu in locum tutiſsimum ſe recepit, ac in demortui locum ſuffectus eſt. Is uero, quē memorauimus amentem eſſe habitum, longe alius uiſus eſt, quàm omnium uocibus deſtinatus erat, cognito nephando ſcelere, ueluti parentum necis futurus ultor, in delubrum continuò diffugit, hæc uoce ſublatiſsima Arabice inclamans, ô dij boni, cacodæmon effectus eſt germanus meus, confecit parētes ac germanos, confectosq; deflagrantiſsimo rogo tradidit. Intra quindenos dies ciuiū exuB ſcitatus furor reſedit: quo uiſo Sultanus accerſit ad ſe alterum illorum mancipiorum, quę dilecta à ſeniore Sultano prędiximus, nomine Mahumetem: quod ut uenit, Sultano Arabica lingua infit: Quid ais princeps? At ille, Sultanus ſum. Tunc mancipium, Ita me hercule Sultanus es. Tum ille manu apprehenſum hominem, blandiendo ſecū ducebat, illumq; Arabice alloquens ſubdit: I & ſocium tuum occidito, pro qua re tibi ſeptem oppida polliceor daturum quamprimum. At mancipium, Mi princeps, inquit, triginta annis conuictorem habui ſocium hunc meum, propterea id ſceleris quod iubes non auſim nunquam. Tunc Sultanus, Sinito inquit. Verum intra triduum uocato ad ſe altero mancipio, itidem agit cum eo quod cum ſuperiore mancipio tentauerat, inſidias illi nectens. At ille cui Chaim nomen erat, hoc intellecto, Fiat, inquit, in dei nomine mi princeps: moxq; clanculū loricatus ibat obiturus principis imperata. Vt igitur ad ſociū peruenit, facere nequit, quin ſcelus uultu proderet. Eo uiſo, haud mora, intellexit in ſe cudi fabam hanc, & proditoris appellatione inclamans ſocium, Veniſti, inquit, proditor leto me traditutus? at ille, neutiquam huiuſcemodi operam nauaturus accedo: at Mahumetes, nequis inficias ire, quando certe conſcius patrandi ſceleris animus luridum effecit uultum, ob id haud euades, quin te protinus mactem. Cognito Chaim in certiſsimam notionem inſidiarum quas ſtruebat deueniſſe, gladium quem ſtrinxerat, ad pedes ſocij abiecit, illicoq; humi ſtratus ueniam precabatur plorabundus, identidem inclamans, parce mihi mi princeps, nam mors mihi iure optimo debetur, ob id confice me eodem mucrone, quo te mactaturus acceſſeram. At ille, nemini profecto dubium eſt: quin ſis perditiſsimis proditor, quippe qui triginta fermè annis mutuo uſus contubernio conuictor perennis fuiſti, & nunc necem illaturus adueniſti? num miſer intelligis hunc qui tibi id negotij demandauerat cacodæmona eſſe? Verum conſurge, quoniam iam tibi parſum eſt: illud etiam noueris, iugi triduo hanc furiam me ingētiſsimis oneraſſe pollicitationibus, ut mortem quam mihi illaturus adueneras, prior tibi inferrem: ſed ego conditionē aſpernatus, facinori atrociſsimo minime ſum aſſenſus. Verum ſinito deos,

agere immortales:tu tamen ſi me audis,continuo nauabis eam operam quā mox ſubijciam. Conuenias uelim Sultanum, illicꝙ dicas te leto me tradidiſſe. Ad hæc Chaim, Subibo imperata princeps, quare ad Sultanum profectus eſt:quo uiſo Sultanus inquit,heus Chaim, mactaſti'ne amicum? at ille, confeci me hercle princeps:tunc Sultanus,accede propius: hærenti iã principis lateri, Sultanus gladio pectus fregit. Perendino die Mahumetes clanculum induit loricam, ſeꝙ ad Sultanum recepit. Hunc ut conſpicatus eſt Sultanus in cubiculo, Canis,inquit,cane natus,adhuc frueris aura ętherea? Cui Mahumetes uiuo quidem in contumeliam tuam ſumꝙ te actutum mactaturus cacodæmone deteriorem. His dictis collato pede digladiari cœperunt:concertatum eſt nonnihil:tandem præualente Mahumete,mortem occubuit Sultanus. Quo facto,haud mora,uictor Mahumetes regem occludi, firmariꝙ præſidio iubet. Iuuerunt Mahumetem populi in eum ardentiſsima ſtudia. Ad eam diem charus fuerat populo admodum, ob eam rem cunctus populus acclamationibus læticiam teſtans Mahumetem Sultanum ſalutabat. Dum itaꝙ Sultanus in principatu uigeſimum diem egiſſet:illis tranſanctis,claſſico ad ſe primores urbis, necnon negociatores, reliquumꝙ fermè populum uocat. Quibus ita loquutum eſſe accepimus,quod à ſe factum audierant,non ultra id patratum fore,nequiuiſſe fugere urgentis fati neceſsitatem, probe ſe intelligere id principatus ſibi haudquaquam deberi: propterea ab eis impetrare uelle,ut illi moderandi regni darent habenas, qui quandoque ad imitationen ſtulticiæ factus, parum cordatus uidebatur, ad hunc iuſto iure pertinere imperium. Concionãti Mahumeti aſſenſum eſt: moxꝙ ille,qui amens habitus fuerat, in demortui locum ſuffectus eſt, moderatore tamen Mahumete:nam poſtquam facinus auſit Mahumetes, omnium conſeſsione,deorum amicus credebatur. Ob id ultro ab cunctis moderandæ urbis illi datum eſt negotium,deſipiente præſertim Sultano, cuius in ſuperioribus abunde meminimus. Nec uos lateat in ea urbe ad quadringentos negotiatores uſꝙ morari commerciorum cauſa,quæ illic plurimum uigent, illo enim comportantur ſericum,uniones,margaritæ & id genus baccæ,aromatumꝙ adfatim. Viuunt pleruncꝙ oriza,quoniã ea regio triticũ nõ mittit. B

De Eri urbe in Chorazani regione Perſidis, deq; eius opibus, & complurium rerum copia,præſertim reubarbari.

CAP. IIII.

INde diſcedens in Perſidem ſum profectus: peracto duodecim dierum itinere,ad urbem quandã Eri nomine perueni. Regioni nomen eſt Chorazani,ea appellatione qua & nos Flaminiam nuncupauimus: urbem Eri regionis eius rex incolit, ea eſt omnium fermè rerum ferax, uiſiturꝙ tanta ſerici copia,ut una die emere queas tantum ſerici, quod ternis camelorum millibus onerandis ſufficiat:ibi nunquam ingraueſcit annona ob rerum ubertatem. Reubarbari in primis mira eſt copia: ea coniectura id ſum aſſequutus quòd ſenæ reubarbari libræ noſtro more pondo unciarum duodecim ſingulo aureo nummo ueniebant: urbs ambitu circiter ſeptem millium ædium continetur, colũt Mahumetem quàm qui maxime. Abiens illinc itinere dierum uiginti,animaduerti regionẽ intra terras procul ab litore maris frequentem eſſe admodum uicis ac oppidis,eiſdemꝙ ſummopere cultis.

Serici copia

De eo flumine quod arbitramur eſſe Eufratem

CAPVT V.

PEruení tandem ad quendam amnem, quem ipſa incolarum lingua Eufra appellant:hunc ego crediderim Eufratem eſſe, uaſtioris cõceptaculi ductus argumento. Dum itaꝙ ſecus fluuium læuorſum iter ago, tridui peracto itinere,ad urbem aliam peruentum eſt Schiram nomine, ea unicum principem habet, eundemꝙ Perſam, alij nemini parentem, addictumꝙ fidei Mahumetanę. Ibi omnifariam pretioſi lapilli inueniuntur: & comprimis Era nõ lapis, qui abigit lymphationes, pellitꝙ formidines, thurchicam appellant: abunde

A abunde enim aduehuntur, ut ferebatur, ex urbe Balaſcham nomine, ubi ingens eſt ubertas caſtorei, ibiq; colorum complura genera. Illud uobis compertum fiet, quur perraro apud nos caſtoreum ſyncerum inuenitur: prius equidem adulteratur, quam ad nos comportetur, Perſis adulterantibus: nam id hominum his uaframentis adulterandarum rerum concedit nemini, id ego coràm perſpexi, uoluiq; quandocunq; ſynceri caſtorei uim oderiferã experiri. Igitur conſpicatus ſum aliquãdo quoſpiã huius rei periculũ faciẽtes: ſumebãt eñ ueſicã caſtorei, eamq; conceptam mox naribus olfaciendã admouebant quaterni ex ordine homines, ea admota, tanta erat fragrantis caſtorei uis, ut olfaciẽtib. eliceret ſanguinẽ è naribus, idq; prę ſe ferebat haud adulteratũ caſtoreum. Percunctabar etiam Perſa, an caſtoreum ut cætera unguenta, quæ ſuis moriuntur horis illico expiraret. Pro reſponſo habui, uim huius odoris adſeruari ad annos denos, ſi modo non adulteretur. In qua re Perſæ eminent præſtantq; plurimum: inuicem hi ſunt cunctorum hominum comiſſimi, & comprimis libertate præferendi omnibus: neque id auſim adſtruere, niſi coràm eiuſce rei periculum feciſſem. Per id tempus quo illic agebam, nactus ſum ibi negotiatorem quendã Perſam, qui me ſuperiore anno in urbe Mechę cognouerat, is erat oriundus ex urbe Eri in Chorazain: qui, ut me cõſpicatus eſt, Ludouice, inquit, quis te impulit has uiſere ſedes, nonne ille es quem dudum apud Mecham noui? Cui ego, Sum quidẽ ille, qui uiſendi orbis deſiderio mirabilẽ in modũ ardeo: at Perſa, deus laudetur infit, poſtquã offendi comitẽ mei itineris quempiã, qui eodẽ deſiderio teneatur, quo & ego capior: quare in urbe, cui Squilaz nomen eſt, mora quindecim dierũ inſumpta eſt. Perſa uero me hortabať, ne à ſe diſcederẽ, futurus itineris iugis comes, ut eo duce præcipuã orbis partẽ peragraremus. Itaq; itineri accingimur, profecturi uerſus eũ locũ, cui Sancto Braganti nomen eſt inditũ.

B *De urbe Sancti Bragantis, & quomodo Babylonem magnitudine exæquat, deq; Perſarum rege, qui Sophi dicitur.* CAP. VI.

VRbem Sancti Bragantes ferunt magnitudine Babyloni minime concedere: quippe quam uaſtiſsime patere autumãt: eius rex Mahumeti eſt addictus. Memorant negotiatores habere in armis ubi libuerit ad ſexagena equitum millia: gens inclinat in colorem albicantẽ, bellicoq; uſui aptiſsima: nos uero hæc tantum ex aliorum narratu adfirmamus: non enim ultra progredi licuit graſſante ac ſęuiẽte Sophi in eos qui Bobachar & Othomar ac Omar ſacris ſunt initiati. Hi Mahumetis collegæ fuere, eiuſq; deliramentorum conſcij. Qui itaq; his fidem cenſent adhibendam eſſe, abſumuntur: quos uero nouerit Mahumetis ac Hali ſacra, imò prophana colere, illæſos ſinit. Inter hęc comes meus acceſito me, ait: Vt ſcias Ludouice quãti te faciã, quam'ue ex meo contubernio tibi proſpectum iri aueam, inſtitui te arctiſſima coniunctione mihi deuincire, ut hoc nexu compertum tibi ſit, me nuſquam defuturũ eſſe cœptæ neceſsitudini. Eſt, inquit, mihi neptis, cui † Samis nomen eſt, hanc tibi matrimonio iungi ita cupio, ut nihil deſiderem ardentius. Samis eorum lingua Phœbus dicitur. Nec id abre, Phœbo profecto uenuſtior candidiorq; erat. Adiecit ad hæc ille, ſe non ambire orbem, ob id quod cuiuſpiam rei egens eſſet, uerũ ſolius animi ac uoluptatis cauſa, quã ex multarum rerum cognitione proficiſci adfirmabat. Quare gradu reuocato, ad urbem Eri nomine redijmus: quò ut peruenimus, excipit me domi ſuæ comes meus honorifice & amanter, oſtenſaq; nepte, inſtantius mecum agebat, ut iure matrimonij uirgine potiri uellem. Ego uero qui longe alia animo deſtinaueram: præ me tuli id quidem non aſpernari, ſed commodius illud agendum eſſe arbitrabar: quare intra octonos dies inde abeuntes, reuerſi ſumus ad urbem Ormus nomine: illincq; ſoluentes in Indiam ueliſicauimus: & tandem aliquando portum appulimus, qui lingua indigenarum Cheo dicitur.

† *alias Semes*

LVDOVICI ROMANI PATRITII A

INDICARVM RERVM LIB. IIII.

De urbe Indiæ Cambaia, omnium fermè rerum ferace,

CAPVT I.

QVONIAM in operis huius exordio, ſi recte meminimus,
ſpopondimus cuncta nos denarraturos eſſe compendio-
ſius quàm quibimus, ne plus iuſto prolixior oratio faſti-
dium pareret lectori, decreuimus ob id promiſſa diſſolue
re, & ab inſtituto haudquaquam recedentes, ea ueſtris au
ſpicijs tantum ſcripto prodere, quę narratu digniora uide
bũtur. Indiam igitur ingreſsi ad portum quendam deueni
mus, hunc præterfluit ingens fluuius, cui Indo nomẽ eſt isq; non procul ab-
Indus flu. eſt ab urbe quæ Cambaia dicitur. Ea ad tertium lapidem poſita intra terras
reſpicit meridiem: ad eam non eſt liburnicis uel actuarijs nauigijs acceſſus,
niſi inundet flumẽ uberius ſolito, qui aliquando ad tertium uel quartum la-
pidem irrigare maiore auctu arua conſueuit. Verum auctus inibi fluminum
contrarias uices incrementorum habent, quippe qui non niſi decreſcente lu
na augeſcunt: apud nos uero plenilunijs tumeſcũt amnes mirandum in mo
dum. Vrbs muro noſtro more ambitur: cunctiſq; fermè abundat, re præſer-
tim frumentaria, ac fructibus omnis generis. Ibi inter cætera complura aro-
matum genera reperiuntur, quorum nomina me latent. illic etiam goſipium
abunde inuenitur, uulgo bombix dicitur: aſportant inde negotiarores an-
nis ſingulis tantum goſipij ac ſerici, ut quandoq; quadragenas aut quinqua
genas naues harũ mercium abducant, alioq; comportent: In eodem regno is
mons reperitur unde eruitur onyx, corneola uulgo dicitur. Nec procul in-
de eſt mons unde exciditur calcedonius lapis, adamasq;.

De moribus incolarum Cambaiæ præclaræ. CAP. II. B

IAmiam ſubijciemus Sultani eius ſtatum ac mores: is Machamut dicitur,
quum ibi eſſem agebatur quadrageſimus annus, quo ipſe regnum inde-
ptus fuerat, rege Gugeratorum depulſo. Hi nullũ animal occidere cibi gra-
tia, nullaq; carne ueſci optimum eſſe arbitrantur: non ſunt Mahumetani,
neq; idolorum cultores. Ego uero crediderim, ſi baptiſmi caractere inſigni
rentur, eos parum à ſalute abeſſe: nam genus eſt plenum iuſtitiæ quippe
quod alijs non infert, quod ſibi inferri noluerit. Si habitum quæris, pars nu-
di agunt, pars tantum obſcœna uelati: caput uincit gauſape, coloris purpu-
rei. His aũt colos eſt ſubfuluus, ob eam cauſam à Sultano regno pulſi dicunt
de cuius moribus iam deſcendo dicturus. Huic igitur ſunt in armis equitũ
uicena millia: ſinguloq; mane in regiam ueniunt quinquaginta uiri elephan
tis inſidentes: quibus id ſolum negotium datum eſt, ut uenerabundi regem
uenerentur, beluis genua flectentibus. Mane uero rege experrecto, crepant
cymbala, tympanaq;, audiunturq; ſonantes tibiæ, necnon buccinatores: ad-
ſunt & complures alij, qui multijugis inſtrumentis muſicis læticiam uiuen-
tis regis teſtantur: itidem pranſuro agunt: adſuntq; itidem diſcumbenti me-
moratis elephantis inſidentes, & rurſum cõſueto munere colendi principis
fungũtur. Locis ſuis animalium huiuſmodi ingeniũ ac conſuetudinẽ denar-
rabimus. At Sultanus memoratæ urbis ſuperiora labia adeo prominentia
Sultani de- habet, ut illis æque ac mulieres capillo caput uinciat. Barbam uero albican
ſcriptio. tem gerit aduſque umbilicum promiſſam: ueneno ita aſſueuit, ut omni die
quippiam hauriat, ne putes ad ipſam ſatietatẽ uenenum ſumi. Letho tradi-
turus è ſatrapis quempiam, ad ſe accerſitum, cui mors imminet, nudum ſibi
aſsiſtere compellit, moxq; edit nonnullos fructus, chofolos uocitant, inſtar
nucis myriſticæ muſcatam appellant, mandit etiam quædam herbarũ folia,
modo mali Aſſyrij, tambolos nominãt, addit etiam attritarum concharum
oſtreæ calcem, ſimulq; cuncta mandendo ruminat. Tandem in eum, quem
cupit

A cupit occidi, expuit, aſperſoq; eo, cõtinuo mors ſubſequitur, preſentaneo ueneno uitam perimente: nam ubi in hominem ut præmiſimus, expuerit contrita uenena, intra mediæ horæ ſpatium perfuſus ueneno in terram corruens efflat animam. Huic etiam ſunt circiter quaterna ſcortorum millia: nam ubi ſemel concubuerit cum quauis meretricum, proxima luce uitã exuit: depoſitam interulam amictusq; mortaliũ nemo attingit. Mutatorijs opus eſt prope innumeris. Sciſcitabatur diligentius: ab negotiatoribus comes meus, unde hæc profecta eſſet pernicies uenenorum. Aiebant illi parentem Sultani à cunabulis natum aluiſſe ueneno, propterea uni ſibi innocuum ſola conſuetudine factũ eſſe, ceteris uero pernicioſum ac lethale eſſe admodũ. Verũ de rebus Sultani modum facientes, incolarum mores deſcripturi, redeamus unde ſumus digreſsi. Hi igitur plerunque ſola tunica interiore uelantur, omnium ſunt bellaciſsimi, commercijsq; ſtudent quàm qui maxime: regionis ubertas pro meritis referri non poteſt. Ea frequentatur ab ultro citroq; commeantibus ex omni ferme mortalium genere. Inde hac de urbe altera, cuius quum oportunũ duxerimus, meminiſſe eſt animus, ad uarias multiplicesq; regiones orbis innumera mercimonia euehuntur, ad Turchos præſertim, Syrosq;, Arabas felices, Indos'ue, & item ad Africam incolentes, Aethiopasq;, & alios mortalium plurimos: ſericum in primis, ac xylon, bombicem appellant, illinc exportant. Hinc eſt quòd ille Sultanus omnium cenſetur ditiſsimus, mercimonijs ibidem mirabilem in modum uigentibus. Hic maximas exercet ſimultates cum rege quodam, qui Iogæ regno imperitat, quod abeſt à ſupradicto rege itinere dierum quindecim. Itaq; huius regis Iogæ imperium longe lateq; patet, illicq; in armis ſunt triginta armatorum millia, idolorum eſt cultor, omniſq; eius populus: ſuntq; opinione ſanctitatis apud cæteros reges magno in pretio, celebreſq; admodum: nam ex inſtituto rex huiuſmodi ſingulo triennio ter uel quater peregre proficiſcitur, aliturq; aliena Rex Iogæ
B impenſa dum peregrinatur, ut apud nos uoti cuiuſpiam gratia peregrini circuire regiones ſolent. Trahit ſecum ad quaterna contubernalium millia, lõgum ſane ſeruorum ordinem: coniugem inſuper & natos omneis circundu cit: ducit etiam quatuor uel quinq; feruidos ſonipedes, feleſq; qui odorem illum gignunt lectiſsimum, Gibellum uocitant, cercopithecosq; compluſculos, pſitacos item ac pardos, accipitresq;, hocq; ordine ambit ferme Indiam totam. Illi habitus eſt geminum corium caprinum, altero priorẽ partem, poſteriorem altero corporis partẽ uelat, uillo extra eminente: coloris eſt prope muſtelini. Ibi enim ob incendium candẽtis ſyderis nigreſcere ac torrere corpora incipiũt: omnes in aures geſtant dependentibus omnifariã monilibus lapidibusq; pretioſis: alij exerto brachio uelant corpus, alij ſola interula amiciuntur. Rex ac nonnulli procerum maximi puluiſculis odoriferis quaſi per ſpeciem maioris claritudinis, infectã faciem circunferũt, ac reliqua corporis infecta: alij alijs uanis ducuntur ſuperſtitionibus, induxerũt in animũ alij ne humi procumbant unquam, alij ne toto corpore ſtrati confidant in terra: alij ab omni eloquio ueluti elingues temperant: his uero adſunt terni aut quaterni homines, qui mutis uictũ ſuppeditant: omnibus in uniuerſum cornu è colle depẽdet: illi ubi ad urbem quampiam peruenerint, incolas, ceu agũt apud nos cornicines, admonentes ſimul omnes cõcinunt, eoq; concentu ſtipem ab mortalibus petũt. Rege domi ſedente trecenti, aut ſane quadringẽti homines ſimul peregre exeũt. Nec plus triduo, modo Aegyptiorum, in eadẽ urbe morantur. In manibus ferunt ſcipionem in ima parte ferreo orbe munitum: alij orbes tantum quaqua uerſum limatos nonaculæ inſtar incidẽtes ferunt: illi quos oderũt impetunt funda lapides uibrantes: quare ubi in urbẽ aliquã uenerint, ab omnibus excipiuntur placidiſſime, illiſq; impune eſt uel urbis ſummatẽ occidiſſe, quando profecto id agere diuinitus credũtur: ager non eſt ferax admodum annona ingraueſcente. Regio montibus plurimum aſperatur: eorũ ædes ſunt deſpicabiles peſſimiq; incolatus: urbes muro am-

bitas non habent: horum opera ac ſtudio comportantur ad nos margaritæ, & id genus monilia, illudq; non difficulter efficiunt, peregre quoquo uolue rint aliena impenſa proficiſcẽtes. Hi igitur ob propè inacceſſam regionem, Sultano Machamir maximum exhibent negotium. A

De urbe Ceul; deq; moribus ac audentia eius populi.

CAPVT III.

ABiens ab urbe Cambaiæ me recepi ad aliam urbem Ceul nomine, quæ à Cambaia itinere dierum duodecim abeſt. Ager qui inter utrunque intercedit Guzerat dicitur Rex eorum idola colit: his eſt colos ſubfuluus, pro amictu alij interula utuntur, nudi agunt alij, tãtum obſcœna uelati, nudis pedibus ingrediuntur, apertoq; capite prodeunt: ſi perpaucos Mahumetanos negotiatores excipias: ad bella ſunt promptiores, in prælijs enſe, arcubus, lanceis harundineis, clypeisq; orbiculatis utuntur: tormenta habent quibus proruunt mœnia, ſtragesq; inferunt armatis exercitibus. Ea urbs munitiſsima mœnia habet, diſtatq; à mari duobus ac mille paſſibus: præterfluit urbẽ amœniſsimus amnis, quo ultro citroq; undecunq; mercimonia comportantur, accedentibus eò exteris liburnicis: copiam prẽſtat ager ſuapte natura omnibus abundans, ſi uuas, iuglandesq; nuces ac caſtaneas excipias: legitur triticum ac hordeum, adfatimq; leguminum, Illic etiam cõficitur goſipinus pannus, Eorum fidem prudens prætereo, quando certe conſtat eos eiuſdem latriæ eſſe, cuius eſt rex Calechut. Horũ meminiſſe hæſit cordi mihi, ubi fore opportunum duxero. Illic complures negotiatores Mahumetani degunt: aëris temperies calidior eſt, quàm ubi eſt frigidiſsima: iuſtitia ibi maxime uiget in pretio: regi in armis non ſunt frequẽtes milites. Regio fert equos uac
Dabuli urbs casq; plurimas. Diſcedẽs illinc ad urbem quandam Dabuli nomine me contuli, itinere bidui ab ſuperiore urbe diſtat: hanc ingens fluuius præterfluit, noſtro more mœnia habet, ager eſt fœcundus, ipſaq; urbs amœna admodũ, ibi negotiatores propè innumeri Mahumetani. Rex idola colit, huic ad triginta hominum millia in armis ſunt: corpora animosq; ut ſuperiores populi exercent: genus eſt plenum iuſtitiæ: his idem eſt cultus corporis, uictusq; ac mores inſunt ut illis quos ſupra memorauimus. B

De Goga inſula Indiæ, deq; eius rege. CAP. IIII.

SOluens illinc profectus ſum ad eam inſulam cui Goga nomen eſt, ea ab
Perday continente abeſt mille paſſibus hæc regi de Dechan quotannis pendit uectigalium nomine mille aureos, Perday eorum lingua appellantur: ſi horum formam quæras, anguſtiores contractioresq; ſunt ſaraphis Babylonicis ſed longe craſſiores: ab altera parte pro ſuperſcriptione bini ſunt inſculpti dæmones: ab altera uero cernitur neſcio quid literis exaratum. In ea inſula maris ſecus litus uiſitur oppidum more noſtro conſtructum: illi eſt præfectus dux quidam militum cui Sauain nomen eſt: ſub eo quadringenti Mamaluchi merent ſtipendia, ipſeq; Mamaluchus eſt: is ubi cõſequi poteſt quempiã ex uiris albicantibus, eum beneuole excipit, cẽterisq; adnumerat militibus:
Militum delectus conducere enim eos conſueuit ſtipendio uiginti aureorũ menſe ſingulo: ſed prius honores huiuſmodi nõ centuriat, quàm hũc morem ſeruauerit. Iubet igitur centuriaturus delectumq; habiturus, geminas ex corio afferi diploides, ipſe alteram, alteram uero induit is qui admittendus eſt ad militiam. Vt itaque uterque diploidem induit, luctantur nonnihil: ubi is qui adſcribi debet in ſtipendiatorum militum numerum, inter luctandum repertus fuerit præſtanti fortitudine, corporisq; uiribus eximius, uirumq; ſe explicuerit, haud mora, militibus conſociatur: ſin minus, ſellulariæ aut cerdonicæ arti mancipatur. Is itaq; dux cum quadringentis Mamaluchis regi Narſingæ negotium ingens exhibet, huius mentio fiet locis ſuis. Recedens inde contendi terreſtri itinere octonis diebus ad eam urbem quæ Decan dicitur.

De Decan

De Decan urbe Indiæ pulcherrima, deq; multiiugis eius monilium generibus.

CAPVT V.

VRbi Decan memoratæ moderatur rex Mahumetanus, ſub quo prædi-ctus Mamaluchorum præfectus ſtipendia meret. Ea urbs uiſu eſt pul-cherrima, feraxq; ferme rerũ cunctarum. Eius rex inter Mamaluchos adnu-meratur, & cum eo ad trigintaquinq; hominum millia ſuæ ditionis, ſi peditũ equitumq; recenſeas numerum. Vrbem decẽtiſsime elegans regia exornat: regiam honeſtant loca complurima: nam priuſquam ad regis cubiculum de uenias, per quadragena quaternaq; cubicula tibi tranſeundum eſt: ſic enim diſpoſita contignatio eſt, ut alteri alter aditum locus præbeat, donec ad no-uiſsimum perueneris. Vrbs more Chriſtianorũ mœnibus ambitur: domus ſunt haud inelegãtes. Rex uero utitur faſtu, pompamq; ducit incredibilem. Qui regi famulantur, in ſummis ſotularibus circũferunt pyropos ac adamã-tes, & id genus lapides pretioſos. Quę uero monilia pro inauribus ac conda lijs ferant, cogitent ipſi quibus acerrimum eſt iudicium, quũ pedes eminen-tioribus corporis partibus contulerint. In eius regno mons eſt, unde erui di citur adamas. Is mons eſt ab urbe ad ſextum lapidem, muroq;, quaquauer-ſum circundatur: ipſum firmiſsimum adſeruat præſidium. Scatet ea regio fe-re rebus omnibus in uniuerſum. Mahumetem colunt: amiciuntur ſericis ue ſtibus, uel interula ex ſerico elegantiore: ocreis tenuioribus cũ caligis inſtar remigum utuntur. Mulieres Damaſcenarum fœminarum modo uelant faci em, ne unquam ſatient intuentium aſpectum. *Adamantis fodinæ*

De regis diligentia peritiaq; diſciplinæ militaris. CAP. VI.

IS rex cuius paulò antè meminimus, diutina bella gerit cum rege Narſin-gæ. Qui illi parent populi Mahumetem colunt: milites plerunque con-ducit exteros aduenasq;. Illis eſt colos albicans, indigenis uero ſubfuluus. Rex opibus diuitijsq; uberioribus ac liberali conſuetudine nemini fermè cõcedit. In mari etiam claſſem habet ualidiſsimam. Odit Chriſtianos quàm qui maximè. Peragrata ea regionis parte, iter cepimus uerſus urbem, cui Ba thacala nomen eſt.

De urbe Indiæ Bathacala, deq; eius ubertate, præſertim orizæ, ac ſaccari.

CAPVT VII.

AB eſt urbs Bathacala ab urbe Decan itinere quinque dierum, arte & na-tura nulli urbium poſtponenda. Rex idola gentilium ritu colit: circui-tur mœnibus, eſtq; à pelago ad primum lapidem: portum non habet mariti-mum. Qui è mari illuc mercimonia comportant, aduehunt amne perquam mediocri. Illic moram degunt complures negotiatores Mahumetani ob commercia, quæ inibi ſummopere uigent. Amnis præterfluit urbem: ager mittit orizam, ſaccarum, & illud comprimis quod candidum uocitamus. Ibi fici ac iuglandes reperiuntur, ut inde urbe Calechut: latriæ dæmonum ſunt addicti, ut incolæ Calechut: Mahumetani tamen ſeruant ritus ſuos. E-quis, mulis, aſinis'ue haud utuntur: uaccas, bubalos, pecora & capreas ha-bent. Regio tritici, hordei leguminumq; ferax non eſt, uerum fructus omni-fariam alij inibi leguntur Indico more. Dimiſſa ea urbe ad inſulam quandã Anzediuam nomine me recepi: ea colitur à Mahumetanis idolorumq; cul-toribus: diſtat inſula à continente ſtadijs quaternis: ambitu uero patet uigin ti mille paſſuum. Illic cœlum minime clemens eſt, agerq; infœcundus. Intra inſulam ac continentem terram intercedit portus commodiſſimus. In inſula aquæ potu ſuauiſſimæ hauriuntur. *Anzediua inſula*

De nonnullis optimis Indiæ urbibus. CAP. VIII.

ILlinc diſcedens iter à me ceptum eſt uerſus urbem quandam, cui Centaco læ nomen inditũ eſt, unius diei itinere prius abſoluto. Huic princeps haud magnarum opum moderatur. Affatim tamen inibi carnium ubertas inueni tur orizæq;, ac omnifariam fructuum non aliter quàm apud Indos. Ibi com-pluſculi Mahumetani commercia exercent. Rex idola colit: genti colos eſt *Cenacola urbs*

ſubful-

ſubfuluus: nudi prorſus agũt, apertoq́ꝫ capite prodeunt. Princeps huiuſmodi regi de Barthacal paret. Inde abeuntes itinere bidui itum eſt ad inſulam quandam aliam Onor nomine. Rex eius latriæ addictus eſt dæmonum, & regis Narſingę ſubit imperata. Is eſt omnium comiſſimus, expers faſtus: huius iuſſu circiter octonæ liburnicæ aſſidue maria ſulcant, & prædabundæ quidẽ excurſionibus uacant. Hic ſumma neceſſitudine ac uinculo amoris regẽ Portugallię complectitur. Gens obſcœna ſindone uelat, cętera ſunt nudi. Mittit ager orizam ubertim non ſecus quàm Indica arua. Illic animalia prope omne genus, ut ſunt, apri, cerui, lupi, leones, ac omniſariam auitia, noſtris tamẽ ab ſimilia. Paui in primis pſitaciq́ꝫ, necnõ uaccę ferè innumerę, eædemq́ꝫ ſub rutilæ: ſunt item uerueces obeſi admodum. Florum uero ac roſarum tãta eſt copia, ut ibi uel hybernis diebus nõ deſint. Cœlum clemẽtius eſſe nequiret: cultoribus longe diuturnior uita eſt, nosq́ꝫ in ea re exuperant. Haud longe à dicta urbe uiſitur urbs alia Mangolor nomine, unde circiter ſexaginta naues oriza onuſtæ ſoluere conſueuerũt. Incolæ partim idolis ſeruiũt, partim Mahumetem colunt: uictus amictusq́ꝫ ij ſunt, quos ſupra memorauimus.

Onor inſula — *Mangolor*

De Canonor urbe Indiæ maxima. CAP. IX.

DIgredientes illinc iter cepimus uerſus urbem Canonor nomine, rerum pulchritudine præſtantiſsimam. Ibi rex Portugalliæ munitiſſimum habet oppidũ. Vrbis rex idola colit, ipſiq́ꝫ regi Luſitaniæ eſt charus in paucis. Portũ urbs habet: illò cõuehuntur equi Perſæ: ſed immania ſunt horũ uectigalia: nam penduntur pro equo ſingulo aureorum uicena & quina milia. Digreſſis inde iter introrſus terras eſt ad Narſingæ urbem, ubi complures Mahumetani negotiatores degunt. Ager tritici, uuarum, ac omnium ferè fructuum, ſi poma citrea cucurbitasq́ꝫ excipias, expers eſt admodum. Pane non ueſcũtur incolæ, ſed oriza, piſce ac carnib. necnõ iuglandibus quas fert regio. Alio loco de eorum cultu ac moribus diſſeremus, quum iam ſit omnibus in cõfeſſo, eos indigenis urbis Calechut haud diſſimiles eſſe. Inibi cœpta ſunt inueniri zinziber piperq́ꝫ, myrobolanũ, cardamomũ, caſſia, & id genus aromata complura. Vrbem mœnia haud circundãt: ædes ſunt deſpicabiles. Illic reperiuntur fructuum complura genera noſtris abſimilia, uerum longe ſuauia: ſuis locis à nobis deſcribetur eorũ forma. Regio eſt propè inacceſſa, ob frequentiores ſpecus ui extructos. Regi ſunt in armis ad quinquaginta nobilium millia, Hæros ipſi appellant. In prelijs utuntur enſe, clypeo obrotundo, haſtis ac arcubus: nũc uero tormentis etiam uti conſueuerũt. Nudi incedũt, obſcœna tantùm uelati: ijs apertum eſt caput, niſi ubi ad bella contendunt: tunc caput ſubrutilo galero tegunt, eoq́ꝫ bis inuoluũt, uittaq́ꝫ neſcio qua uinciunt. Equis, mulis, aſinisq́ꝫ non utuntur, minusq́ꝫ camelis, quos dromedarios paſſim uocitamus. Elephantis tantum utuntur, non tamen præliaturi. Vbi tempus appetet, dicemus abundè de arce, quam rex erexit contra regem Portugalliæ. In urbe uigent ſummopere commercia: nam quotannis illò undecunque ducenta fermè nauigia appellere conſueuerunt. Prætetitis nonnullis diebus, peracto itinere quindecim dierum orientem uerſus, poſtquam in regnum Narſingæ deuentum eſt, tandem ad urbem quandam Biſinagar nomine peruenimus.

De Biſinagar urbe regni Narſingæ feraciſsima. CAP X.

VRbi moderatur rex Narſingæ: ea maxime patet: muro tamen ambita in decliuo montis ſita eſt, circuitu octo mille paſſuum: triplici muro circundatur: ibiq́ꝫ cũctorum mercimoniorum famigeratum cœlebratur emporium. Fœcundus eſt mirum in modum ager: illic quicquid eſt quod ad delitias ac ſuauiores faciat uoluptates, inuenitur: uenationibus ac aucupijs alibi nuſquam arua aptiora, ſyluæq́ꝫ: credas uoluptatis paradiſum eſſe quampiã. Rex indigenęq́ꝫ regni idola colunt. Magnarum eſt rex uirium: huic ſupra quadringẽta equitum millia in armis excubant. Illud etiam non prætereo, equum ibi non minoris quàm quadringentis aut quingentis pardais (ij ſunt aurei

aurei nummi) uendi. Vſu quādoq; euenit,ut octingentis aureis quis equum
emerit:pretij hanc immanitatem efficit,quòd aliunde aduehuntur: ibiq; nul
la equarum armenta,prohibentibus regibus,qui portus aſſeruari iubent ma
ritimos, ne importentur equæ. Huic etiam ſunt quadringenti ad belli uſum
elephantes:habet et dromedarios, qui ocyſſime currunt.Hic peropportunū
uidetur, ut de docilitate, deq; agillima conſuetudine elephantorū non nihil
diſſeramus, ne uideamur nō meminiſſime ſuperiorum,quum claſſico lecto/
ri colliqueſcat, nos ſuprà id eſſe crebrius pollicitos. Igitur id animal docile
eſt admodum,parumq; ab humanis abeſt ſenſibus,cunctasq; belluas fortitu= *Elephanti*
dine anteire ſolet.Indi bella inituri clitellas elephanto imponunt: ſunt clitel *natura*
læ huiuſmodi, cuiuſmodi in regno Auſonio utuntur muli: clitellas ſubtus al
uum cingūt geminæ ex ferro catenæ; ſupra clitellas hinc & hinc domus, uel
ſi mauis turrim aut caueam ligneam appellare:collo iungūt caueas,aſſamen
ta neſcio quæ craſſitudine medij palmi:ſingulas caueas terni homines ingre
diuntur:inter utraſque dorſo belluæ inſidet Indus,qui belluam alloquitur il=
lis eſt enim patrij ſermonis intellectus, officiorumq; memoria. Conſtat nul/
lum aliud animal humanis ſenſibus accedere propius,ſi amoris & gloriæ uo
luptatem,ſi probitatem conſpicuam,ſi prudentiam, & id genus mores,quo/
rum ſunt cætera animalia expertia, ſpectaueris. Itaq; ſepteni ſunt homines,
qui elephantū bella inituri conſcendunt loricati,ferentes arcus,lanceas,en/
ſes ac peltas.Promuſcis elephanti, quā manū appellant, loricatur:illi alliga/
tur exertus enſis duorū lōgitudine cubitorū: craſſitudine uero ac latitudine
palmæ humanę,ſicq; inſtructi præliantur. Vbi progrediendū aut retrocedē/
dum eſt,monet domitor,cuius uocem callet elephas.Feri,inquit moderator
belluæ,illū,ab illo tēpera:ſæui item in alios, abſtine ab alijs. At animal cun/
cta ſubit imperata,eaq; adamuſſim explet æque ac humanorū capax ſenſuū.
Verū ubi uſu euenerit,ut obiecto igne pauore icti fugam arripiant, nulla re
B adduci poſſunt,ut gradū reuocent:ea gens enim mira arte ubi libuerit ignes
terrendis belluis excitat.Hos adeò id animal pauet,ut nulla alia re magis ter
reatur. Ob id uiſis ignibus effuſiſſime diffugiunt.Reliquum quid eſt? diſcre/
tis moribus,fortitudine eximia pręſtat omnibus.Memini aliquando uidiſſe
elephantos ternos maximā liburnicā in ſiccū trahere,ut haud multo poſt re/
ſerabimus.Dum ego apud Canonor urbem agerem, nonnulli negotiatores
Mahumetani in hunc modū in ſiccum nauim trahebāt,ſeruata Chriſtianorū
conſuetudine,uerſa naui, expoſita prora uerſus continentē, ſubiectis ternis
trabibus,tres elephanti genibus innixi, capiteq; in humum connixo nauigi
um in terram trahūt. Verum ſunt plures qui exiſtimant in cruribus elephan/
tos nō habere internodia,plicareq; ob id nequire tibias: quod profecto à ue
ro plurimū abeſt.Habēt iuncturas ut cætera animalia, ſed in ima propè par/
te crurum.Fœminis ineſt ferocia maior quàm maribus,conuehendisq; one/
ribus illis longe maiores ſunt uires:furore etiam corripiuntur, id curſu lym/
phatico prę ſe ferentes.Elephantes ternos bubalos magnitudine excedunt,
uillo etiam non abſimiles:oculi ut ſuibus:promuſcidem, quam manum ap/
pellamus,promiſſam admodum habent:ea ori eſculenta ac poculenta admo
uent:ſubeſt enim iugulo os, ſui ſanè nō abſimile,hiſcam referens:proboſcis
exeſa eſt ac caua intus: eaq; ſæpenumero uidi belluas porrectas capere ſti/
pes:uidi item ab elephanto arboris truncum proſterni, tantæ quidem uaſti/
tatis,ut quod effecit bellua, nos priores numero uiginti quatuor nequiueri/
mus.At elephas uno uel altero connixu arietauit in terram. Bini dentes qui
prominent,collocātur in ſuperiore maxilla: auriculas quaquauerſum gemi/
ni palmi magnitudine habēt:nec id uſq; minore aut maiore,ut aſſolet,proce
ritate.Pedes illis ſunt obrotundi inſtar orbium,quibus diſcumbendo carnes
excipimus munditiarum cauſa,ne gauſape fœdetur. Pedem ambiunt quinę
ungulæ oſtrinæ conchæ latitudine.Cauda inſtar bubali,terni palmi longitū
dine, uillo rariſsimo. Fœminis ſunt proceriores mares: magnitudine ſunt

multiju/

multiiuga: alij ad tertiumdecimum palmum, ad quartumdecimum tolluntur alij: tranſcendi quandoq; in nonnullos ego eiuſce magnitudinis. Adſeuera- A
bant cultores, ad ſextumdecimum palmũ quoſdam altitudine exurgere. Len
tius incedũt: fit propterea ut qui nõ aſſueuerint, non aliter quàm in undabun
do ęquore nauſeã ſubeãt, ac inſidere nequeãt. Iuniorib. ubi inſederis ſumma
afficieris uoluptate, molliter inſtar gradarię mulę gradientib. Vbi conſcen-
dendus eſt elephas ſubmittit genua, & quaſi ſtapedes inſtrueret, prębet ſcan
dendi facultatem: ſubleuante tamen quopiã homine à tergo ſeſſorem. Infre-
nes ſunt omnes, nec ceruicem reſtis uincit: ſoluto prorſus capite gradiũtur.

De coitu elephantorum. CAP. XI.

Barri — INituri loca quærunt paluſtria, pudoreq; non niſi in abdito coeũnt: dicun-
turq; ferè humanitus ueneri operam dare: etſi non deſint autores, qui bar-
ros dicant auerſe coire. Apud quoſdam pro ſummo munere habetur, ut re-
gem elephantino membro donent. Id forte plurimi faciunt, ob immane pre-
tium, quo ugneunt elephanti, utpote quingentis aureis: alij (ſi credere di-
gnum) duobus millibus aureis emuntur: illud forſan non moles corporea,
ſed acre ingenium præſtat. Nuſquã ſane negauerim me alicubi uidiſſe gen-
Narſingæ regis opulentia — tes quaſpiam, ſenſu ac ingenio elephantis longe inferiores. Itaq; is rex Nar-
ſingæ opibus ac imperio præſtat cunctos, quos unquam conſpicatus ſum re
ges, unquamq; audiuerim. Vrbs ſitu ac elegantia urbem Mediolanum effin
git præſentatq;: ſi tamen id excipias, quòd in loco eſt decliui, minusq; ęquo.
Quæ illi ſubſunt regna, ea Narſingam circundare uidentur, ut regnum Au-
ſoniæ ac Venetiæ Mediolanum ambiunt. Ea urbe inter utraq; maria procur
rente, referebant eius Bramini (hoc enim nomine ſacerdotes eorũ dignan-
tur) regem ſingulo die ad duodecim mille Pardios pro uectigalibus, cen-
ſusq; loco ſumere. Huic ſemper in armis excubãt complura armatorum mil
lia: quippe cui bella nunquam deſunt, eo finitimis arma inferente. Idolorum
eſt addictus fœdiſſimæ latriæ, ipſumq; cacodæmona colit non aliter quàm B
rex Calechut. Vbi duxerimus opportunum fore, hæc explicatius denarrabi
mus. Viuunt ut idolorum cultores: gens eiuſmodi eſt habitus: qui maioris
ſunt cenſus, tunica utuntur interiore haud oblonga, caput uero faſcia uerſi-
colore Mahumetanorum ritu uinciunt. Gregarij obſcœna tãtum uelant, cę-
tera ſunt nudi. Rex birreto panni Attalici caput exornat gemini palmi lon
gitudine. Profecturus in prælium goſſipinam induit ueſtem: hanc chlamyde
tegit bracteis aureis ornata. Limbum chlamydis honeſtant monilia fermè o-
mne genus. Equus eius tanti eſſe creditur, ſi pretium inſpexeris, quanti eſt
quæpiam è noſtris urbibus. Id efficiunt innumeri lapides pretioſi, margarita
rum ac unionum complura genera, quibus phaleræ apparatu incredibili te
guntur. Exeuntem in uenationes concomitantur terni aut quaterni reguli,
qui deducendi regis officio fungũtur: circiter equitum ſena millia iter agen
ti præſto ſunt. Colliqueſcit itaq; hunc regem opibus, diuitijs, militumq; dele
ctu, & ſexcentis ſimilibus nemini concedere. Monetam cudit, quam Pardi-
os appellant: & item minoris ualoris monetam aliam, quæ Fano dicitur: hãc
efficiunt ſexdecim minutiores denarij. Aes etiam ſignatum habent Eas no-
mine, ſexdecim quidem pro nummo argenteo exponuntur. Viatoribus tu-
tum eſt iter uſquequaque, modo à leonibus ferocientibus cauerint. Eſculen
ta quibus aluntur prudens prætereo, eadem demum denarraturus, quum de
rebus Calechut ſermo fiet. Rex memoratus Chriſtiano nomini plurimum
fauet, cum regeq; Portugalliæ, quæ pars eſt Luſitaniæ, ſecum magna interce
dit amicitia. Præter hanc gentem Chriſtianos nouit nullos: illò enim appel-
lunt Luſitani, honorificeq; appulſi tractantur. Viſa itaque hac urbe mora
complurium dierum, redijmus ad urbem Canonor. Quò quum perueniſſe-
mus, triduo ibi abſumpto, intra terras proficiſci placuit, tandemq;
aliquando ad urbem Trompatam nomine
deuentum eſt.

De urbe

De urbe Indiæ Trompatam nomine deq; nonnullis alijs Indiæ locis.

CAPVT XII.

VRbs Trompatam abeſt ab Canonor urbe duodecim mille paſsibus. Illi
moderatur idolorum cultor, ſoli non eſt admodum ditis, parumq; ab
pelago diſtat, utpote mille paſsibus. Interfluit eam annis perquã mediocris.
Illic complura Mahumetanorum nauigia uiſuntur, cultores frugaliſsime ui-
uunt, maiores non habent opes quàm iuglandes Indicas, eas condunt ori-
za, Scatet regio lignis & aſſeribus ad fabricandas liburnicas aptiſsimis. Ibi
ad quindena milia Mahumetanorum degunt: regi tamen idola colenti obſe-
cundant. A cultorum habitu & moribus temperabo tantiſper, donec ad id
loci uentum erit, quo res urbis Calechut ſumus explicaturi: eſt enim illorũ
una eadẽq; fides Eorum domus adeò ſunt deſpicabiles, ut nõ pluris ſingulæ
uendantur aureo dimidio: illud etiam haud multo poſt compertum fiet uo-
bis. Bidui itaque illic abſumpta mora diſceſſimus inde, uterq; uerſus urbẽ
nomine Pandaran cepimus, diſtantem à memorata unius diei itinere Regi *Pandaran*
Calechut paret, nulliusq; fermè momenti eſt: & comprimis portum habet
nullum. Huic ad ternas leucas aduerſa eſt inſula deſerta, habitatoreq; uidua.
Indigenarum ſuperioris urbis is eſt habitus, qui & urbi Calechut: urbs in cli
uo poſita eſt. Illinc digredientes contendimus ad urbem aliam Bapagot no- *Bapagot*
mine, cui rex Calechut imperitat. In ea urbe eſt regia pulcherrima ueterum
more conſtructa. Qua orientem reſpicit, perpulchro fluuio alluitur, ab ur-
beq; Calechut ternis abeſt leucis. Hic non eſt maxime immorandum, quum
ſatis conſtet, eoſdem mores ambabus eſſe urbibus. Inde igitur abeuntes tan
dem aliquando per celebrem inclytam'que urbem Calechut deuenimus.
Præterij ſciens ac prudens tot regum ac populorum mores habitumq;: præ-
B ſertim regis Chianul & Dabul, necnon Bathecalo Ono'ue, ac Mangolor,
Canonor, Cuchin & Cachilon, Calon'ue ac Narſingæ potentiſſimorum
principium, Id abs me factum eſt fermè ex compoſito, ut diutius denarran-
dis rebus Calechut, ceu longe excellentioribus immorarer. Conſtat ſanè
hunc regem cunctos orientales anteire reges: ob id indigenarum lingua Sa- *Samory*
mory id eſt, in terris deus dicitur.

LVDOVICI PATRITII ROMANI

RERVM INDICARVM LIBER QVINTVS.

De urbe Calechut Præſtantiſſima.

CAP. I.

NOBIS ad urbem Calechut, ceu ad Indicarum urbium
præcipuam metropolim appulſis, uiſum eſt ſuperiori li-
bro ſupremam imponere manum, ſequentemq; auſpica
ri, quo maiore uoluptate lector afficiatur, rerumq; digni
or elegantia animos demulcens mentem teneat, ut no-
bis ſtudiũ peragrati orbis opem ferat, ingenioq; ſubſcri
bant uires: hæcq; ultro peritioribus harum regionum,
ceu cenſoribus acerrimis dijudicanda relinquimus, ut
ſi forte longe plura adiuerint, ipſi in medium proferant. Igitur urbs Calec-
hut eſt in continenti: ædes eius pelago alluuntur. Ibi non eſt portus, ſed qua
meridiem reſpicit ad primum ab urbe lapidem eſt amnis, qui effluit in ocea
num anguſtiore oſtio: is multifariam diuiſus per arua diſpergitur patentia,
ac irrigandis agris carpitur à cultoribus: altiores non uehit aquas quàm qui
ni palmi altitudine: incuruat ad urbem amnis non deſpicabili decurſu, eam'
que interfluit. Mœnibus haud ambitur, uerum cõtinetur circuitu ſex mille
ædium non adhærentibus ut apud nos ædificijs, ſed longiore ſpatio diſcre-
tis inter ſe ędibus, forte ignium metu, aut ſanè imperitia ędificandi. Quà ue
ro in longitudinem extenditur, millenis patet paſſibus. Domus ſunt deſpi-

cabiles, quippe quæ ſupra equitis altitudinem ab humo non tolluntur, frondium plerunque laceramentis loco imbricum cooperiuntur, multis contignationibus. Huius rei cauſſam afferunt, quòd humo egeſta ad quinos palmos aqua mox ſcaturire dicitur: ob id nequeunt altius fundamenta iacere, quæ contignationibus ferendis ſufficiant. Negotiatorum ædes tabernæque non minoris, quàm quindenis aut uicenis ueneunt aureis. Cultorum uero domus non pluris ad ſummum, quàm binis aureis emuntur. Nec idem eſt omnibus prætium: Aliæ minus aureo nummo: aliæ ſolido aureo nummo uenduntur. A

De rege Calechut, deque eorum Latria, CAPVT II.

PRimum igitur omnium rex Calechut dæmonum latriæ eſt addictus, ut haud multo poſt compertum fiet uobis. Non diffitentur deum optimum maximum cœli ac terræ potiſsimum architectum, præcipuumque autorem, ac primariam cauſam eſſe. Sed uero fabulam addunt, ſomniantque deũ nullam ſui principatus capere uoluptatem quire. Vbi negotium iudicandi orbis ſumeret ipſe, delegaſſe propterea uicariam operam, ut ipſi comminiſcuntur, cacodæmoni, quem deliri mentiuntur eſſe de cœlo ſumptum, iuri redendo mortalibus. Illique rurſus ineptientes aiunt, factam à deo poteſtatem tribuendi cuique quod ſuum eſt, pro benefactis, uidelicet, ac malefactis, mercedem emeritam. Huic Deumo nomen indidere. Deum uero maximum Tamerani appellãt. At Deumum dæmonũ fallaciſſimum, rex in eius regia con ſtructo ad id ſacello hoc apparatu, illico colliqueſcet, colit. Sacellum patet quaquauerſum teſtitudinis latitudine duum paſſuum: tollitur autem ab humo non plus ternis paſsibus. Ingreſſum ligneum oſtium præbet cum antipagmentis, quæ ſunt demones compluſculi torreutice ſculpti, ut in emblematis uiſitur. In ſacello medio collocata eſt ſedes ſolij inſtar ex ære, æneum admittens ſeſſorem dæmonem. Dæmon ſedens diademate redimitum caput habet modo Romanorũ Pontificum. Sed id plus habet quòd diadema ternis inſignitur cornibus. Fulciunt item dæmonis caput quaterna cornua, oreque uaſtiſſimo hians, dentes præ ſe fert quaternos: naſo eſt deformi, toruis trucibusque luminibus, uultu minaci: aduncas manus uncini inſtar habet, pedes uero gallo haud abſimiles. Qui monſtrum horrendum ingens conſpicantur, pauent continuo: res eſt ſane uiſu indigniſſima, eademque horrifica admodum. Sacellum ambiũt picti dæmones ad omne teſtudinis latus, hoc eſt, in ſingulo angulo ſedẽs ex ære uiſitur ſatanas, ita fabrefactus, ut undecunque flammeſcere uideatur, abſumentibus animas miſerandum in modum flammis. Animabus eiuſmodi magnitudo ſemidigiti eſt, aut procerioribus ſolidi digiti. At demon dextra animam ori admouet: ſiniſtra aũt ex inferiore loco aliam corripit. Singulo mane eorum ſacerdotes, Bramini dicuntur, memoratũ idolum roſacea, & id genus latice odorifero emaculant, ſuffiuntque uarijs odoramentis: ſuffitum humi procumbentes adorant: intra heptomadam aliquando idolo ſacrificant, etſi nunquã litant. Sacrificando hũc ritum ſeruant: Abaculum habent in altaris modum, trium palmorum altitudine, latum quaternos palmos, longum item quinos. Abacum ſternunt omnifariam floribus ac puluiſculis odoriferis. Sic referto floribus altari, ſanguinem galli uaſi argenteo carbunculis ignitis oppleto indũt, additis ſuffimentis odorum innumeris: thuribuloque accepto adolent largiſsime thura, altare circumuecti, tinniente crebrius interea tintinnabulo argenteo. Gallum mactant cultro argenteo, cruroreque infectum cultrum nonnunquam igni admouere ſolent. Aliquando cultro arrepto edunt geſtus neſcio quos, ut ſolebant qui à laniſta olim ob munus gladiatorium rationem inferendi & euitandi ictus diſcebant. Crematur ſanguis galli totus accenſis funalibus altare com plentibus. At ſacerdos immolaturus galli ſanguinem, lacertos pedesque argento exornat, ita fabrefacto ut aſtantium auribus tintinnabuli inſtar inſonet. Pectus bulla neſcio quæ condecorat: id eſt eorum inſigne. Peracto ſacrificio,

Deumus.

Tamerani

Dæmonis ſimulachrum B

Bramini

Sacrificandi ratio

ficio, ſumpto ambabus manibus tritico, diſcedit ab altari ceſſim cancrorum more gradiendo, nuſquam ab altari oculorum aciem flectens, donec ad arborem quandã peruenerit: quò ut deuentũ eſt, mox manibus reſeratis in ipſam arborem effundit triticum, quod tulerat occluſum: elatis ſupra uerticem manibus demum rediens unde digreſſus fuerat, altare omni cultu denudat.

De regio more, quem rex diſcumbendo ſeruat. CAP. III.

PRius rex cibum ſumpturus non diſcumbit, quàm quaterni ſacerdotes regias dapes dæmoni in hunc ferme modum obtulerint: nam paſſis manibus, eiſdemq; ſupra uerticẽ elatis, ac ceſſim utraq; occluſa manu ad ſe retracta, pollice tantũ prominente, idolo eſculenta quibus rex ueſci debet, offerunt, ibi tantiſper opperiuntur, donec nõ ſit uero abſimile, quempiam eſſe potuiſſe. Ea adducti ratione id agunt, ne rex quicquam ſumere uelle cẽſeatur, quod idolo honoris gratia non ſit oblatum prius. Id eſculẽti quo rex ueſci conſueuit, affertur in trulla lignea arboris cuiuſdã latiore folio ſtrata: ueſcitur, oriza & compluſculis alijs rebus, quarum in præſentiarum non ſatis memini: humi recubat abſque ſtragulis: diſcumbentem ſtantes ſacerdotes circunſtant, nuſquam propius quàm ad quaternos paſſus accedentes, regis uerba reuerentiſſime obſeruantes. Vbi uero rex eſſe deſierit, actutum ſacerdotes quicquid dapum ſuperfuit, in locum quendam transferunt, inq; nuda humo collocant: quo facto rurſus & iterum manibus comploſis excitant corniculas aues nigricantes, quæ ad hoc unum aluntur: hæ enim ſigno huiuſmodi aſſueuere, propterea ueluti teſſera data illico aduolant, regias que reliquias depaſcuntur: has uolucres nephas eſt lædere: ob eam rem tuto uolitant quocunque libuerit.

De ſacerdotibus urbis Calechut, qui Bramini dicuntur.

B CAPVT IIII.

COnſentaneum eſſe arbitramur, plurimumq; uoluptati legentium conducere exiſtimamus, ubi horum ſacerdotum ſtatum ac mores expediuerimus. Hi igitur eius loci ſunt apud eos, cuius ſunt & apud nos ſacerdotes primarij. Ducturus rex uxorem, prius thorum inire non conſueuit, quàm à digniore ſacerdote noua nupta deflorata fuerit. Nec id munus ultro ſubeunt ſacerdotes. Stupri à rege pretium conſtituitur quingentorum aureorũ. Hunc morem præter regem Calechut ſeruat nemo.

De multijugis idolorum cultoribus in urbe Calechut. CAP. V.

IAmiam expediemus multijugũ indigenarũ urbis Calechut idolorum cultum. Primores idolorum cultores Bramini appellantur: ij ſunt eorum ſacerdotes: qui prioribus ſuccedunt, uocitãtur Naẽri, non minoris ſunt apud eos quàm apud nos patritij pendũtur. Horum intereſt enſem, clypeum, arcum, lanceamq; quum prodeũt ferre. Deſinentibus hæc circumferre, aufertur ceu exautoritatis nobilitatis inſigne. Qui tertię claſsis habentur, ij eius loci ſunt apud eos cuius apud nos ſunt cerdonicam exercentes artem. Sequẽtes Mechoa dicuntur, piſcatu uictum quæritantes. Qui nouiſsimis ſunt proximi, illis Poliar nomen eſt inditum. Ad hos ſpectat piper, uinum iuglandesq; legere. Poſtremi uero Niraui appellantur. Ea gens poſtquam ſeuit orizam, eandem colligit: at Poliar & Niraui etiam ueluti poſtremæ tribus hominibus, neutiquam niſi uocatis ad Bramini & Naẽri propius quàm ad quinquaginta paſſus accedere licet: ob id deliteſcunt in umbraculis ac locis paluſtribus. Quum prodeunt ut à longe exaudiantur, uoce inclamant neſcio quid ſublatiſsima, ut nobiliores moneant, ne inopinatò reperti luant morte pœnas. Vbi enim uſu euenerit, ut Bramini & Naẽri inclamationibus aſſueti haud moniti forent, obuiam quempiam ex illis capite cenſis haberẽt, dum arua reuiſunt, impune eos letho tradere queũt: ob eã rem inclamationib. aduentantes quoſcunque præueniunt, monentq; iam uobis innotuere ſeni idolorum cultores.

De habitu regis ac regimine, cultorumq; urbis, deq; edendi modo.

CAP. VI.

REgi ac reginæ, incolisq; urbis, idolorũ cultoribus haud dubie diſsimilis non eſt habitus: quippe qui goſſipino, haud ſane ſerico panno obſcœna tantum uelant, cætera ſunt nudi: pedibus incedunt nudis, apertoq; capite prodeunt. At Mahumetani tunica interiore ad umbilicum uſq; amiciuntur. Fœminæ uero eodẽ habitu utuntur quo & uiri: latriæ idolorum cultores, uti conſueuere: ſed id plus habent, quòd promittunt capillum mirum in modũ. Rex ac primores urbis inconſultis ſacerdotibus non ueſcũtur carnibus: cæteris autem gregariis licet quibuſuis ueſci carnibus, ſi uaccas excipias, qui Niraui & Poliar dicuntur: mure ac piſcibus ſole exuſtis ueſcuntur.

De horum ritu poſt obitum regis. CAP. VII.

EXempto rebus humanis rege, ſi ſuperſtites ſunt mares liberi aut germani, aut fratrum filii, ii minime regno ſuccedunt: nam filio ſororis ex gentis inſtituto ſceptra debentur: qui ſi nullus foret, regno ſuccedit is qui arctiore coniunctione regem contingit, non alia, aiunt, de cauſa, niſi quòd Bramini ſacerdotes, ut præfati ſumus, reginam deflorauerunt. Peregre proficiſcente aut exeunte in uenationes rege, ſacerdotes uel uigeſimum annum tantũ nati reginam domi aſſeruant, illi aſſiſtentes: nihilq; gratius regi contingere poſſet, quàm ut reginæ per ſtupri conciliationem aſſueſcant. Propterea exploratum habet rex ob uulgatam reginæ pudicitiam, ex ea ſuſceptam prolem inter liberos collocandũ minime fore. At ſororis natos ueluti ſibi iure ſanguinis coniunctiſſimos, adſcire in imperii partem conſueuit. Rege defuncto regni indigenæ omnes barbam ponunt, capiteq; tonſo deſiderium regis teſtantur. Nec omnibus eſt idem mos, aliis menti partem nouacula nundantibus, aliis uero capitis partem ſolum tondentibus, ut ſua trahit quemq; uoluptas. Per id tempus etiam quo regem funerãtur, qui piſcatu uitam trahũt, B per ſpeciẽ mœroris à piſcium captura temperant octonis diebus: & ubi ex coniunctis regis quempiam mortem occumbere contigerit, itidem ſeruant quod rege defũcto ſeruari memorauimus. Rex quandoq; adductus ſuperſtitione, ad annum ab re uenera abſtinet, & item animo deſtinat ueſci nolle betolis: hæc ſunt folia quæ Aſſyrii mali frondis ſimilitudinem exprimũt: has enim frondes in cibatu habent gratiſſimas: æque quidem illis utuntur ac nos bellariis ex ſaccaro ſcitiſſime conditis: eas enim ceu illecebras edunt: nec alia quàm uoluptatis aut exuſcitandę ueneris emortuæ cauſa, illa eſſe creduntur, dum huiuſmodi folia mandunt. Edere ſueuerunt fructum quendam, cui coffolo nomen eſt: hunc mittit arbor arecha nomine, palmæ non abſimilis, quæ cariotas gignit non abſimiles, conſimiles producens fructus. Miſcent inſuper contritas oſtrearam conchas calcis inſtar cinami.

Betcli folia

Quomodo idolorum cultores inter ſe coniuges commutant.

CAPVT VIII.

PAtritii ac negotiatores hunc morem inter ſe ſeruant. Fit quandoque ut iure amicitiæ alter alterum miro affectu proſequatur. Propterea quibus ſunt uxores amicis, nonnũquam complacitum eſt per ſpeciem maioris coniunctionis uxoribus commutandis operam dare: ſtultorumq; lingua mutuo ſe compellant in hunc ferme modum: Heus tu amice, coniunctiſſime uiximus. At ille: Ita diutine coniunctius amiciusq; uiuere nequiuimus. Et rurſum alter: Verum'ne loqueris, quum adſtruis te mihi amicũ eſſe optimum? Sum, inquit ille. Et itẽ prior: mehercle diligis me? At ſocius: amo te medius fidius. Tum ille: Commutemus uxores ea lege, ut tu mea, ego uero tua potiri queã. Tum alter: ain, tu ſerio? Cui ille: ita per Pollucem. Concedamus, inquit ſocius, domum meam. Quò ubi peruentum eſt, alter eorum inclamat uxorem: Accede, ait, mulier, huncq; ſequere: quoniam deinceps coniunx erit tuus. At mulier: quam ob cauſam? loqueris'ne ſerio? At prior cõiunx: nõ iocor quidẽ. Tum mulier, lubens, inquit ſequor. Protinus his ultro citroq; dictis,

A dictis,abit cum prioris ſocio uiri mulier,inuicemq́ coniugem ſuã iure commutationis ad ſocium mittit, qui prior adduxit mulierem. Hoc inſtitutum permutandis ſeruant uxoribus. Pignora uero alterũ parentem ſequuntur. Alijs uero idolorum cultoribus lõge ſunt alij mores: nam fœmina ſeptenis nubit uiris,qui in concubitum noctes alternãt. Vbi autem pepererint mulieres prolem,delegant ad quemcunq́ ex ſeptem coniugibus uoluerint,à quarum aſſertione nulla eſt prouocatio. *Polygamia*

De ritu edendi incolarum,deq́ eorum iuſtitia. CAP. IX.

HVmi procumbentes edunt in trulla ænea: coclearis uicem ſupplet arboris folium. Eſculenta ſunt oriza,piſces,aromata, fructusq́ ignobiliores, Ex ea hominum nota qui ruſtici dicuntur,adeò illotè ac fœdè uiuũt,ut edentes in ollam manum intingant,dumq́ orizam capiunt,fœdantes in olla manus in pilæ modum concinnant,ſicq́ cõcinnatam admotamq́ ori uorant. Id genus iuſtitiæ apud eos uiget,ubi quis quempiam cõfecerit,correptus pœnam in hunc modum luit. Genus habent patibuli, id eſt, palum longũ quaternos paſſus. Huic non longe à faſtigio ligni ſcipiones gemini in crucis figuram affiguntur. Tunc palo per terga ſontis acto,terebratũ homicidę corpus cruci miſerandum in modũ infigitur,ſicq́ affixus infelix pendet, donec uitam exhalauerit. Patibulum huiuſmodi patrio ſermone Vncaleut appellant. Qui uero conſauciant,aut ſcipione quempiam uerberant,ij culpam ab rege auro remedimunt. Obærati uero ita pręſtare ſolidum cõpelluntur,nam ille cui quippiam debetur auri,monet obæratum ut ſoluat. At is qui æs contraxit alienum,uerba dat. Quod ubi intellectum eſt illi cui aurum debetur, ubi per archigrammateos regis,qui centeni eſſe dicuntur,conſtiterit id æris eſſe contractum,tunc praſini coloris fronde arrepta tam diu hominem conſectatur,donec comprehenderit, cõprehenſum uirenti fronde circũſcribit, iubetq́ lingua incolarũ his uerbis,niſi ſolido præſtito illinc ne abeat: hæcq́ B uſq́ tertiò profatur,per caput Bramini, id eſt nomen ſacerdotis, & item per caput regis iubeo,ne hinc diſcedas,niſi æs retẽtum diſſolueris. Ille uero qui intra circulum circumſcriptus eſt, aut protinus ſolidũ præſtat, aut illic uitã ſine cuſtode exuit, qui ſi aliò diffugeret, ſemel correptus cõtinuo leto iuſſu regis traderetur. *Atrox homicidæ ſupplicium* *Creditorũ mira exactio.*

De eorum latria erga idola. CAP. X.

ADoraturi idola ante emerſum ſolis ſtagno lotionis gratia immergũtur, ſicq́ loti nihil prius cõtrectant quàm domi ſuæ preces ad idola fuderint orant enim humi ſtrati,idq́ clanculum. Dum ſic orant, edunt geſtus neſcio quos dæmoniacos ueluti lymphati,inuerſis luminibus, miroq́ oris dehoneſtamento inſtar portenti. Pauorem non ſine horrore cõſpicantibus inferunt, nec horæ quartam partem orando perẽnant. Vbi uero edẽdi tempus appetierit, eſſe nequeunt,niſi obſonia concinnauerit à patritijs quiſpiam. Ea cura fœminis non delegatur,quando certe ſua tantum curant eſculenta. Hunc morem ſolum nobiliores ſeruant. Fœminis autem aliud non eſt curæ,quàm muliebri mundo ſtudere,ob eam præſertim cauſam, quod uiris cum eis ante non coëunt,quàm lotæ fuerint,ſuffitęq́ uarijs odorum generibus. Quum prodeunt fœminæ,mirus eſt monilium apparatus,ab auribus pretioſis lapillis dependentibus,lacertisq́ ac pedibus omni genere cultis.

Quomodo prælium ineunt CAP. XI.

IN ea urbe quotidie quaſi ex inſtituto à laniſta rationem inferendi euitandiq́ ictum more digladiatorum diſcunt cultores,enſe,clypeo ac lãcea exerciti. Profecturo ad bellum regi in expedito ſunt centena peditum millia, nã equitum ibi uſus eſt(præter elephantorum)nullus. His uehitur præliaturus rex,qui regẽ ſequuntur,uitta ſerica,eademq́ coccinea caput uinciunt. Prelium inituri,enſe obrotundo, clypeo, lanceis ac arcubus utuntur. Regis uero inſigne eſt neſcio quid rotundum ex arborum frondibus complicatis inſtar cooperculi dolij cuiuſpiam,arundini adfixum, eo candentis ardorem ſolis arcet, Solmer lingua patria dicitur. Vbi utrinq́ cõſtitere acies ad trinum ar

cus iactum, rex mittit ſacerdotes ſuos (Braminos appellāt) in hoſtiū caſtra, A
ut ex ſe regi dicāt, propius cum centenis Naeris (ij ſunt nobiliores roburq́ militiæ) collaturus pedem accedat, ſe quoq́ cum totidem protinus acceſſurum. Hoc renuntiato uterq́ ſe accingit expeditioni bellicę, inq́ itinere medio centeni cum centenis manus conſerunt: qui ſi uel tridui ſpatio cōcertarent, nunquam punctim, ſed cæſim feriunt bino ictu caput petentes: item ſemel tantū cruribus intentant enſem. Vbi uero quaterni uel ſeni mortem oppetiere, continuo ſacerdotes bellum dirimunt, eorumq́ iuſſu utrinq́ canitur receptui. Dirēpto prælio ſacerdotes utriuſq́ exercitus ultro citroq́ contendentes, utroſq́ reges his uerbis percunctantur: Vultis'ne amplius? At ſacerdos: Minime, infit. Itidem ex hoſtili exercitu ſacerdos ait. Hunc morem præliando ſeruant cum centenis centeni. Rex uehitur quandoq́ elephanto,
Naeri nonnunquā à ſuis triarijs (Naeri dicuntur) inceſſu perniciſſimo cōuehitur. Proficiſcentem regem ſequuntur multijugis muſicę inſtrumentis concinentes. crepant tympana, & id genus complura. Naeris ſuis ſtipendij cauſa ſingulo menſe quaterni penduntur carlini: dum uero bella ingruunt, ſeni: hoc ſtipendio uitam trahunt milites. Ii dentes habent nigricantes, ob eam herbam quam crebrius mandunt. Hos ubi occiderint, rogo miro apparatu imponunt: alij adſeruant horum cineres: cæteris uero non idem eſt funerandi mos, gregarijs præſertim: alij uita functum intra proprias ædes tumulant: alij in ædium ueſtibulo: alij corpora in amœnis ſeceſſibus, ac uiridarijs ſuis humant. Monetam cudunt non aliter quàm in urbe Narſinga. Quū ego illic agerem, ex omnibus fermè orientis partibus negotiatores aderant, cum primis Mahumetani: alij ex regione Melacha, ex Bangella alij: nonnulli ex Tarnaſſari, ex Pego & Ciriomādel alij: nonnulli ex Zeylan de Sumatra, id eſt, Taprobana, alij ex Colon, nonnulli ex Caicolon, alij ex Bathecala, & innumeri fermè alij, præſertim iam notiora nomina, uidelicet Perſæ, Arabes, Syri, Turchæ, Aethiopes, & ex regno Narſingæ compluſculi, tot aduenæ B
exq́ uarijs regionibus per id tempus quo illic agebam, aderant in urbe Calechut florentiſſima. Illud eſſe noueritis, quòd qui idola colunt, non ſulcant maria: id munus Mahumetanis delegatur, utpote exercendis commercijs aptioribus. Incolunt enim urbem Calechut circiter quindena Mahumetanorum millia, qui ex ea urbe plerunq́ oriundi dicuntur.

Quomodo ibi maria ſulcant. CAP. XII.

QVomodo enim maria adeant, quo'ue tempore ſe pelago committant, qualiter fabricētur nauigia in eo latere ubi uiſitur Calechut, haud multo poſt compertum fiet uobis. Igitur naues fabricantur non minores, quàm quæ quadringentis aut quingentis dolijs ferendis ſufficiant patentq́ abſq́ tecto. In nauium commiſſuris nullo modo ſtupam ponunt, ſed aſſeres adeò affabre connectunt, ut optime arceant aquas: commiſſuras pice ferrumināt, clauiſq́ ferreis abunde firmant communiūtq́: nec à ſtupa temperant ob id quòd illius ſint egentes, quando affatim ſtupæ ac lini aliunde illò cōuehitur. Aſſamēta habēt trabeſq́ multiplices: & ſi ligna quęcūq́ ſpectaueris, noſtris quidem non ſunt deteriora, noſq́ copia lignorum ſuperāt: uela nauium habent goſſipina, eademq́ in ima parte geminata: utraq́ enim utuntur ducturi in altum, ut uentorum uim maiorem uela concipiant, tumeſcantq́ magis. Nos itaque in ea re ſuperant, qui unis tantum utimur uelis. Ancoras iaciunt marmoreas, longas octonos palmos, at quaquauerſum binos: eas gemino fune appenſas æquori indunt: ancoras præter has habent nullas, nauigandi ſtata habent tempora. E' Perſide uſq́ ad eam plagam, cui Cumerin nomen eſt (ea meridiem uerſus abeſt à Calechut octo dierum itinere) octonis menſibus, id eſt, inter Septembrem & Aprilem maria ſulcant, à Calendis autem Maijs uſque ad menſem Sextilem medium. Ab hoc latere ſinus urbis Calechut temperādum eſt à nauigationibus, ob nimiā pelagi ſæuitiam: nam undabundo indignantiq́ oceano haud tutò naues committuntur. At illi habēt

temporum

A temporum uices contrarias. Quum enim apud nos ob candens ſydus arent fermè omnia, tunc madefiunt ibi cuncta ob effuſum largius imbrem: nã Maio, Iunio, & item Quintili ac Sextili menſibus largior ibi effunditur imber, interdiu non ſolum, ſed etiam noctu, non uſque, ſed ſubinde pluit, modo noctu, interdiu nonnunquam. Per id tempus uix Phebus ſupra horizontem emergit: cæteris uero octonis menſibus pluit nunquã. Aprili exeunte ſoluũt à promontorio (latus appellant) Calechut, & uerſus caput Cumerin uelificant, aliamq; oram pelagi nanciſcuntur, ubi æquor minimè ſæuit: tunc tranquillo mari aromata conuehunt minutiora. Nauigia, ut apud nos, alia alijs locis nomina acceptant: liburnicas alij ſambuc nominant: celoces alij more noſtro complanatas capel appellant. Minora igitur nauigia, ut ſunt cymbæ, & id genus alia, quibus maiora nauigia quandoq; more noſtro remulco ducuntur, parao nominãt: hæc ſunt denos paſſus longa è ſolido ligno: remis ac malo utuntur harundineis. Sunt item ibi actuariæ naues, almadias uocant, ſolidæ abſq; cõmiſſuris: et rurſum alias habent nauiculas longas paſſus duodenos, uel terdenos, roſtro perquàm anguſto: uniq; tantũ homini aditus patet, adeo in arctum eius oſtium agitur: hinc & hinc acuminantur maxime, caturos appellant: remis aut uelis aguntur ocyus multo quidem quàm triremes aut liburnicę, uel celoces noſtrę impelluntur uelificantes. Ii ſunt piratę, qui maria infeſtant. Fabrefiunt huiuſmodi naues in inſula non longe a Calechut, cui Porcai nomen eſt.

De regia principis urbis Calechut. CAP. XIII.

Regia principis Calechut patet non minus mille paſsibus, ſi ambitum ſpectaueris. Paries parum conſurgit, ut iam prędiximus: ſtructuram affabre tamen elaboratę trabes ſuperpoſitę cõiungunt, toreutico operę intercurſantibus demonũ figuris: quod opus circiter ducentis aureis conſtare creditur: neque altius tolli queunt ob inſtabile ſolum, quo fundamenta iaci nequeunt, mox aquis ſcaturientibus. Quas uero margaritas, & id genus pretioſos B lapillos rex cultus circũferat, uix expedire præ magnitudine rei poſſum: excedunt enim æſtimationem omnem: etſi per id tempus, quo illic agebam, parum genio indulgens mœſtiſſime uiuebat, tum ob id bellũ quod illi rex Portugalliæ intulerat, tum uel maxime ob eam ægritudinem, quam Gallicã appellant, qua maxime afflictabatur, quum præſertim iugulum morbus inuaſiſſet: tamen auribus pendebant lapilli pretioſi, lacertosque ac manus, pedesue ac crura tot monilium genera honeſtabant decentiſsime, ut ſatis pro rei magnitudine referri nõ poſſint. Regis theſaurus immẽſus creditur, quippe qui uix binis cellis continetur. Theſaurum efficiũt innumeræ aureæ bractea, laminas appellamus: & rurſum tantum ſignati auri, quantum onerandis centenis mulis abunde ſufficeret: id adſeuerabant eorum ſacerdotes, qui regis arcanorum ſunt callentiſsimi. Ferunt id auri corrogatum à prioribus regibus eſſe, numero fermè duodenis, qui reipublicæ proſpectum iri cupientes, tot opes congeſſere, eſtq; in primis magni pendẽdum, in memorato theſauro, monilibus & id genus multijugis, eiſdemq; pretioſiſſimis lapillis opipletum ſcrinium ternis longum palmis, & item latum circiter binis, plurisq; eſſe creduntur, quàm ut emptorem naſciſcantur.

Puſtulæ apud Indos

De aromatibus, quæ urbs Calechut mittit. CAP. XIIII.

Piper mittit ſuburbanus eius urbis ager: legunt etiam nonnihil intra urbem cultores. Caulis piperis infirmus eſt admodum, inſtarq; uitis abſque adminiculo (pedamenta uocamus) conſiſtere nequit: hederęq; non eſt abſimile piper, quippe quod ſerpit, & altiore complexu proximam ſemper arborem uincere conſueuit. Dicta arbor, imò frutex diſpergitur in ramos com pluſculos intra geminum ac ternum palmum longos. Folia eius mali Aſſyrij figuram exprimunt: ſed hæc craſſiora pinguiuſculaq; nonnihil, intercurſantibus ex aduerſa parte minutioribus uenis. E ſingulis malleolis ſeni dependent racemi palmo haud ampliores, paſſilis non abſimiles, confertiores

tamen, Coloris eſt, qui & immitioribus uuis. Legunt itaque menſe Octo- A
bris ac Nouembris in colorem praſinum adhuc inclinantes, ad ſolemq́; apri-
cantem aſſandum imponunt tegetibus: triduo nigreſcit nõ aliter quàm huc
affertur: abſque cultu alio putandi, minusq́; ligonizandi cura eſt illis, ſimpli
ci ac ſyncero telluris prouentu. Mittit & regio zinziber: haud dubie radix
eſt, eruiturq́; nõnunquam pondo unciarum duodecim: nec omnibus eſt ea-
dem amplitudo: plus non agitur in profundum radix, quàm ad ternos uel
quaternos palmos harundinum modo. Quum eruitur zinziber, relinquunt
internodium radicis in ſcrobe, unde erutum eſt zinziber, terram´que radici
aggerunt ceu ſemen eius radicis, proximo anno eruturi fructum, id eſt, zin-
ziber. Inuenitur in locis æquis inſtar myrobalani: in tellure tamen rubente
omnifariam, ibi legitur zinziber. Caulis eius pirum mediocre effingit: mit-
titur ut piper in ſubligarijs,

De nonnullis urbis Calechut fructibus. CAP. XV.

IBi etiam reperiuntur nonnulli fructus, quos cultores iaceros appellant:
Caudici eius arboris amplitudo piri eſt: fructui magnitudo bini ac me-
dij palmi: craſſitudinis uero humanæ coxæ. Gignitur fructus in caudice ar-
boris ſubtus frondes, alij circiter medium caudicem. Colos eſt uiridis, cæte-
ra nuci pineæ haud abſimilis: uinaceis tamen minutioribus. Quum mature
ſcere incipit, obducit nigricantem colorem, marcere´que uidetur. Legitur is
fructus menſe Decembri: ſaporis ſunt fermè peponis, caſtoreum redolen-
tis, parumq́;, ſi ſaporem quæras, abeſt à cotoneo Perſico, eodemq́; mitio-
re: uariam in cibatu uoluptatem parit, uideberis modo edere fauum mellis,
modo ſuaue Medicum malum comedere: intra membranas habet ut ma-
lum Punicum, inq́; eis deliteſcunt fructus neſcio qui, mollibus non diſſimi-
les caſtaneis: ſi enim igne torrentur, ſaporem caſtaneæ repræſentant. Propte
rea fateri licet, non eſſe excellentiorem digniorem´ue illo fructu quempiam.
Amba Eſt item fructus alius, amba nomine. Eius caudex magna dicitur, ſimillima B
eſt arbori, frequentesq́; ut piro fructus: is iuglandẽ nucem è noſtris effingit,
quum iam ſunt abſoluti: quum matureſcit, fului eiuſdemq́; ſplendentis co-
loris eſt: intra corticem occultatur fructus, ut amygdalæ aridæ: Damaſceno
guſtu ſuauior eſt fructus: conduntur in cadis, ut apud nos oliuæ, ſed ſunt lon
ge meliores. Illic etiam inuenitur fructus, cuius forma eſt peponi ſimillima:
ubi inciderís, mox cõperies intus uinacea uuæ inſtar terna aut quaterna: ar-
bori eſt eadem amplitudo, quæ eſt cydoneo malo, foliaq́; eidem ſimilia: fru-
Carocapel ctui nomen carocapel inditum eſt: in cibatu eſt optimus, medicinæq́; aptiſſi-
mus. Itemq́; alius fructus uiſitur, meſpilis non diſſimilis: uerum albicantis
eſt coloris: hunc haud memini. Habent & fructus quoſdam cucurbitis ſimi-
les, ſed conditurę aptiores: res eſt non indigna memoratu, huic nomen eſt co
Comolanga molangæ: oritur inculta tellure peponum modo. Mittit idem ager fructum
Malapolanda alium memoratu digniſsimum, malapolanda appellant, tollitur ab humo
nonnihil ſupra hominis unius altitudinem, folia gignit quaterna uel quina
ſurculis connexa: ſingula folia ſingulis hominibus ad arcendam pluuiam ſo
lemq́; ſartum tectum præbent. In folio medio conſurgit malleolus inſtar cau
lis fabæ flores producens, fructusq́; edit longos palmum unum, quandoque
medium, craſſitudine haſtæ conti unius. Quum legunt hos fructus non op-
periuntur maturitatem, uerum præcoces colligunt, probe intelligentes eos
domi matureſcere: pariunt ſinguli ſurculi circiter ducentos fructus miro pro
uentu, ſeq́; inuicem contingunt in modum pineæ nucis conferti admodum,
Triplex horum genus: alij cianchapalon uocitantur, guſtu magnopere ſua-
ues, cordi pręſertim conducentes plurimum: colos eſt illis ſubfuluus, tenuiſ-
ſimæq́; ſiliquæ. Alij cadelapalon dicuntur, ſuperioribus etiam in cibatu gra-
tiores, ijdemq́; longe ſuauiores: reliqui uero ceu inſuaues nullius ſunt uſus,
Quos diximus eſſe hominibus ad ueſcendum non ingratos, eos aiũt ficis no
ſtris non eſſe abſimiles. Horum arbor in uita ſemel tantum fructus gignit:
uerum

uerum ad radices conſurgunt quinquaginta aut ſexaginta ſurculi, qui parentem renouant, ne ſit nepotum expers. Hos transferunt aliò cultores ſpe futuri prouentus: nam conſtat eos intra annum fructificare. Quum uero fructus huiuſmodi legere uolunt, ſi uirentes nimium fuerint, id eſt, acerbi nimis, ut matureſcant ocyus, calcis nonnihil ablaqueato caudici imponũt: leguntur ij fructus uberrime toto fermè anno: ueneunt uiceni ſingulo nummo, id eſt, quarta ſolidi parte. Mittit idem ager anno toto flores propè innumeros, roſas, uidelicet, albicantes rubenteſq;, necnon fului coloris.

De feraciſsima totius orbis arbore. CAP. XVI.

Est & alia arbos cognitu ſanè digniſsima: quippe quæ fœcunditate ac fructuum mira ſuauitate totius orbis arboribus longe eſt pręſtantior: ea palmæ inſtar cariotas edit: inde uberior mortalibus prouentus quaſi denũ emolumentum: fert enim ligna igni alendo aptiſsima, iuglandeſq; in cibatu gratiſsimas: item funes uelificationibus admodũ conducentes: prǽterea tenuiſsimos pannos, qui ubi colore quopiam infecti fuerint, ſericũ pręſentant. Mittit etiã dicta arbor ad fouẽdum ignem carbunculos optimos, uinumq;: item latices, oleum, & ſaccarum: ex frondibus uero quę decidũt, quum, uidelicet, tempeſtate aliqua ramus quiſpiam è caudice auellitur, fiunt ædium imbricamenta, uicemq; tecti ſupplẽt, idq; ſenos menſes aquam continent, adeò ſartũ tectum præbẽt. Vix dictis erit fides, niſi rem compertius expediam. Memorata arbor nuces producit cariotæ inſtar, ſingulæq; arbores ducentas nuces gignunt. His demunt priorem corticem, ignibuſq; delegant: nã lignorũ modo flagrãtiſſime ſubiecto igne ardet. Alius uero fructus goſipino aut byſſino nõ eſt abſimilis: linũ quidem figurat, poſtquã ab artifice expolitũ eſt: ex floribus uero pannum conficiunt ſerico ſimillimum: ſequẽs autem penſum rurſum nent, indeq; fiũt tenuiores funes, hoſq; funiculos nectũt, ut ex illis grandiores funes faciant, nauigationibuſq; ſufficiant. Ex proximo nucis cortice, qui tertio loco ſuccedit, carbones eruunt. Vltimus autem cortex nucem occulit in cibatu gratiſsimam: corticis huius craſſitudo minimo manus digito haudquaquam maior eſt: cum nuce ſimul latices gignuntur: iuglandeq; adoleſcente, creſcũt item aquę in ea adeò, ut abſoluta nuce ſimul aquæ interiora nucis occupẽt: tantumq; laticis in nuce quãdoq; uiſit, ut haurias ex ſingulari nuce ternos aut quaternos aquæ calices: ea potu eſt ſuauiſſima, eadẽq; limpidiſſima roſaceę nõ abſimilis: fit ut inde oleũ pinguiſsimũ, nuxq; ipſa homini gratior acexiſtit, eſſe nequiret, Vobis itaq; iã innotuere ſeptena huius nucis emolumenta. Alterum aũt huius elegantiſsimæ arboris ramũ nuces produ-cere minime ſinũt: uerum circiter mediũ caudicem incidũt mutilantq; truncum, mane et ueſperi cultro conſauciant, liquoremq; neſcio quem infũdũt: isq; fugit ex arbore ſuccum: quo hauſto, in ſuppoſita ad id uaſa proſilit: colligunt enim noctu ſimul & interdiu calicem liquoris ſingularem: unum hunc enim liquorem igne ſubiecto decoquere ſolent, rurſuſq; & iterum decoctũ id agunt, ut uitalis aquæ ſimilitudinem exprimat: cuius tamen mirus odor, ne potum dixerim adeò cerebro humano eſt infenſus, ut ſi modum exceſſeris, furorem propè pariat, non aliter quàm temulentis euenire conſueuit. Is itaq; liquor inibi temeti uicem ſupplet, eoq; ut nos uino illi illecebre utuntur. Ex alio autem dictæ arboris ramo legunt ſaccarum, uerum fermè inſuaue. Fert dicta arbor perẽnes fructus, modo uirides, aridos modo: gignere incipit anno quinto. Inueniuntur hę arbores interuallo ducentorũ mille paſſuum. Habent hæ arbores dominos, tãtiq; ſunt apud cultores, ut ſi aliquãdo uiguerint inter reges ac principes bella adeò atrocia, ut etiã alter alterius natum confecerit, pacem tamẽ non aſpernentur. Verum ubi inter certandum belli licentia, aut iure uictorię memoratæ arbores exciſæ fuerint, qui arborẽ læſit, pacem nunquã conſequitur. Viuunt dictę arbores ad annos quinos ſupra uicenos: ſabuloſa amant loca: panguntur ut iuglandes, ut inde oriatur arbor. Mittit item ea regio neſcio quid aliud, de quo optimum ſumũt oleum.

Quomodo

Quomodo ſerunt orizam. CAP. XVII.

COlunt arua, arantq; bobus terras ut nos. Quum uero ſerendæ orizæ tempus appetierit, eius rei lætitiam omni muſicorum genere tripudioq; incredibili geſtientes teſtantur: inq; maioris lætitiæ ſpecimen denos homines dæmonum cultu habituq; horrifico exornant, ijq; clangentibus tubi geſtiunt quaſi choreas ductitantes: feſta celebrantes rogitant ac precãtur cacodæmones, ut uberrimum orizæ prouentum elargiantur.

Quomodo uiſunt ægrotos medici. CAP. XVIII.

VBi quiſpiam idolorum cultor mercimonia exercens ægritudine aliqua conflictatur, eoq; peruenerit, ut efflaturus animam cenſeatur, tunc nonnulli incolæ, quos ipſi medicos appellant, ad id munus delegati, conticinio noctis amicti horrifico dæmonum habitu, eos qui iam ſunt deplorati uiſunt: inijciunt torrem in ore ignitum, manibusq; geſtãtes ignem, inq; pedibus calopodia craſsitudine paſſus unius habentes, & abſono clamore tinnitu quorundam inſtrumentorum ægri auribus obſtrepunt, horrore tanto, ut etiam incolumis his auditis uiſisq; ægreſceret quamprimum, horreretq; ac humi procumberet. Eiuſmodi enim ſunt eorum medici, qui ægros reuiſunt ſolanturq;. Eius regionis cultores diſtenti ac farti quandoq; ob uoracitatem nimiam, ut ſunt edaces plurimum, ubi ſtomachi morbo laborant quopiam, contritis ternis zinziberis radicibus, indeq; ſucco facto, cyphum plenum ſucco huiuſmodi hauriunt: quo hauſto, intra triduum cõualeſcunt. Degunt igitur ij homines brutorum modo.

De trapezitis ac colibiſtis CAP. XIX.

HAbent colibiſtæ & menſarij pondera ac bilances adeò minutas, ut ſi pyxidem, ubi aſſeruant, & reliqua id genus quibus pondus efficitur trutineris, unciam non excedant, adeoq; iuſtum eſt examen, ut etiam capillum ponderare queas. Vbi autem adulterinum aurum à puro obryzoq; dignoſcere uoluerint, Lydio lapide, nos indicem appellamus, noſtro more utuntur. Id plus habent, quod probaturi aurum pilam habẽt ex rebus neſcio quibus compoſitam, ceram exprimentem, lapideq; Lydio, quo probatur aurũ, pilæ impacto, remanẽtibus ibi auri maculis, in ueri notionem deueniunt adulterinumq; à puro auro diſcernunt: aiuntq; eorum lingua, id optimum eſt, illud uero deterrimum. Pilam autem memoratam ubi auro oppleta fuerit, liquefaciendam igni indunt, aurumq; quod imbiberat colligunt. Sunt itaque ij trapezitæ omnium inſaniſsimi, eiusq; artis quam exercent propè ignari, ne dixerim expertes. Mercimonia exercentes, ubi emundis uendundisq; mercibus incumbunt, hunc morem quem haud multo poſt referabimus, obſeruant. Proxenetam habent, cuius opera exercendis mercimonijs utuntur in hunc fermè modum: nam emptor uenditorq;, ubi conuenit inter eos de exercendis commercijs, conſiſtunt in orbem: tunc proxeneta arrepto uelo ſiue gauſape propalam dextram uenditoris apprehendit, cõprehenſamq; gauſape uelat, moxq; geminos pollici digitos proximiores crebriore contractu digitis ſuis attrectat, ab uno uſq; ad centena millia numerum receſens clanculum arcaneq;, idemq; ſilens. Tunc ueditor, quanti uendere cupiat, digitorum contractu declarat, nodos tantiſper tangens, donec peruenerit ad id numeri, quo merces ſuas eſt expoſiturus. Hoc intellecto, proxeneta contendit ad emptorem, uelatisq; manibus, ut memorauimus attrectatione digitorum emptori compertum reddit, quantum pro mercibus uenditor conſequi aueat. At emptor comprehenſis proxenetæ digitis, contrectatione nodorum aperit, quid ſit pro mercibus uenditori daturus. It ultro citróque proxeneta, & utriuſque mentem ſilens retegit. Quare hunc in modum exercent mercimonia miro ſilẽtio, ſola, ut diximus, digitorum attrectatione. Quum uendunt aromata, menſuras habent, bacchar appellant, nos uero cantaros uocitamus. Si autem pannos mercantur, carijs uti conſueuerunt: id eſt menſuræ genus. Itidem ſeruant in pretioſis margaritis, & id genus monilibus: ea

Proxenetæ mirus mos

B

expo-

A exponunt pondere neſcio quo, faraſolam appellant, id pondus quinas ac ui/cenas libras non excedit.

De Poliar & Hiraua cultoribus, & quomodo filios enutriunt.

CAPVT XX.

MVlieres eorum tranſacto tertio menſe filios ablactant, deincepsq́ lacte caprino alunt, & ubi referſerint lacte pueros, illotos fœdosq́ admodum in ſabulum reponunt, ubi interdiu ferarum more uolutantur. Verum quia in nigrantem colorem inclinant magis, à bubalis haud dignoſcuntur. Sunt itaq́ deformiores fœdioresq́, quàm quis autumare poſsit dæmonum 'que a/lumni uidentur. Inumbrante ueſpera rurſum parentes fœminæ natis lac pro pinant. Quum uero adoleſcunt, hoc uigore alti pueri, incredibili dexterita/te uiri euadunt, ſuntq́ pernices admodum, ac curſus citatiſsimi, itemq́ fu/nambuli, & hiſtriones, & id genus circumforanei.

De quadrupedibus ac auitijs. CAP. XXI.

INueniuntur ibi compluſcula quadrupedum ac alitum genera, ut ſunt leo/nes, apri, cerui, hinnuli, lupi, boues fœminæ, bubali, capreę, elephantes: ue rum ibi non naſcuntur, ſed importantur. Sunt item inibi pſitaci praſini colo ris, alij ſcutulati, alij coloris purpurei. Horum eſt tanta ubertas, ut adhiben/di ſint cuſtodes ſeruandæ orizæ in aruis, ne eam depaſcantur. Sunt uocales admodum uiliq́ prætio, utpote gemino denario, id eſt, media ſolidi parte ſinguli ueneunt. Sunt etiam illic quædam alites ſarau nomine, pſitacis non/nihil inferiores, ſi proceritatem reſpicias, cõcentu tamen longe ſuauiores a/mœnioresq́. Sũt & complura alia auitiorum genera noſtris diſſimilia, quo/rum mane et ueſperi tantus eſt cõcentus, tantaq́ canendi ſuauitas, ut nihil a/mœnius, nihilq́ uoluptuoſius audiri poſsit: in tam paruis faucibus tota fer/me conſiſtit harmonia. Ob id immenſa eſt incolarum uoluptas, non ſecus quam ſi in terreſtri paradiſo conſiſterent, uernantibus floribus, uirentibusq́ B toto anno omnifariam arboribus, mira cœli clementia, incredibiliq́ tempe/rie, hyeme æſtateq́ nuſquam ſæuientibus, uernare enim ſemper uidentur, adeò algoris ac æſtus ſunt expertes. Mittit eadem regio cercopithecos, uen/duntur q́ ſingulis ſolidis, id eſt, quaternis caſſis: tot enim ſolidum efficiunt. Sunt huiuſmodi cercopitheci cultoribus inopibus præſertim, magno oneri: quippe qui iuglandium arbores conſcendunt, & liquorem illum, unde ui/num exprimi diximus, effundunt, euertuntq́ uaſa quibus liquor excipitur.

Sarau · *Cercopitheci*

De ſerpentibus, qui in urbe Calechut inueniuntur.

CAP. XXII.

ILlic igitur in tantam magnitudinem adoleſcunt ſerpentes, ut maximis ſui/bus non ſint abſimiles: habent longe uaſtius caput quã apri: quadrupe/des ſunt quaternorum cubitorum longitudine: in paluſtribus locis naſcun/tur. Id animalis genus aiunt incolæ ueneni expers eſſe, quippe quod homi/nes niſi mordicus impetere non nouit. Reperiuntur & ibi ſerpentum terna genera, alij adeo eſt exitioſum uirus, ut modo nonnihil ſanguinis eliciant, mortem homini afferant præſentaneam: id enim uſu euenit crebrius quum illic agerem. Ex his itaque ſerpentum generibus alij aſpidem magnitudine repræſentant, alij ſunt longe proceriores, uiſiturq́ inibi illorum ingens cõ/pia. Huic ubertati cauſſam præbet rex Calechut, qui neſcio qua ductus in/ſania, tanti facit ſerpentes huiuſmodi, ut illis uel ipſa mapalia conſtrui iu/beat ad arcendas pluuias, fluminiumq́ cohibẽdas inundationes: & ubi qui/ſpiam ex illis aliquem confecerit, nõ aliter letho traditur, quàm ſi hominem cõfeciſſet. Itidem rex agit ubi quis bouem fœminam mactauerit. Serpentes uero memoratos ob eam cauſſam plurimi faciunt, quòd adſeuerant ipſos eſ/ſe de cœlo ſumptos ſpiritus. Illud ea coniectura aſſequuntur, quòd ſolo ictui præſentaneã mortem afferant: id efficit, ut inibi multa ſit ſerpentum fœcun/ditas, quoniam edicto principis impune uagantur. Norunt memorati ſerpen tes idolorum cultores, ab eiſq́ minime cauent. Id etiam me illic agẽte uſu e/uenit,

Serpentes uaſti

uenit, ut ingreſſus domum quandam noctu, ſerpens exitioſus octonos homines confecerit: ij enim mane poſtridie tumeſcentes reperti ſunt exanimes. Sunt tamen apud eos ſerpentes boni ominis, nam ubi aliquo cultores proficiſcuntur, ſi quempiam ſerpentum obuiam habuerint, protinus felix omen interpretantur.

De accenſis lychnis regiæ Calechut. CAPVT XXIII.

IN regia principis Calechut ſunt uariæ manſiones, multipliciaq; cubicula: nam inumbrante cœlum ueſpera innumeri ardentes lychni conſpiciuntur. Regis aulam dena aut duodena ex aurichalcho faberrime facta inſtar ſignati fontis complent candelabra: unius hominis altitudine tolluntur, ſingulaq; uaſa ternas habent lucernas (polyxines appellant, Gręce uero polylychnos) gemini palmi altitudine, inq; eis non parum eſt olei. In priore uaſis parte innatant oleo ex goſipio funiculi accenſi, elychnia uocantur: huiuſmodi enim alendis flammis lucernis adhibentur: inq; uaſe medio anguſtius uas conſpicitur luminibus oppletum: & rurſum in uaſis faſtigio in minore uaſculo innumeri ardent ex xylo funiculi oleo innatantes. Vas cōſurgit inſtar trianguli: priui dęmones toreutice inſculpti priuos angulos fulciunt. Ii ſunt miniſtri regis, qui lumina aſſiſtentes regi tenent. Vbi uero quiſpiam ex his qui regem arctiore coniunctione contingunt, diem ſuum obierit, tranſacto anno luctus, edicto ad ſe cunctos regni ſui ſacerdotes (Bramini appellantur) accerſit. Imperata ſubeuntibus, ad diem'que uenientibus, mox ab rege opipari conuiuij dies indicitur, genio'que triduo indulgent. His in cibatu eſt oriza pluriſariam condita: ueſcuntur item apro, ceruoq;: uenatu enim oblectantur plurimum. Tranſacto triduo ſingulos conuiuas, omnes ſacerdotes inquam, quaternis uel quinis aureis donat. Quo facto, abeundi aliò remeandi'que ad propria facit poteſtatem. Tunc omnes regni cultores per ſpeciem B lætitiæ barbam ponunt.

De maxima multitudine hominum, qui illò percipiendæ ignoſcentiæ cauſa contendunt. CAP. XXIIII.

HAud procul ab urbe Calechut uiſitur delubrum quaquauerſum circundatum aqua: inſulę modo conſtructum, eſt uetuſto more, geminumq; columnarum ordinem habet, inſtar templi diui Ioannis in fonte urbis Romæ. In delubro medio conſurgit altare lapideum, ubi gens ſacrificat idolis. intra ipſas columnas uiſitur actuaria cymba oleo referta duorum paſſuum longitudine: huiuſmodi oleo ènna nomen eſt. Delubrum plurimæ arbores, uerum conſimiles ambiunt. In his uiſuntur ardentes lucernæ & lychni penſiles, & id genus luminaria propè innumera. Complent rurſum delubrum accenſæ lampades fouente ignes oleo, & ubi illuxit ea dies, quæ eſt uigeſima quinta Decembris, frequens undecunque populus etiam quindecim dierum itinere illinc diſtans, eò cateruatim, & cumprimis ſacerdotum ordo ſacrificandi gratia contendit. Verum prius idolis non ſacrificant, quàm immerſi aquis delubrum ambientibus ſe lauerint, Quibus locis ſacerdotes eorum conſcendunt cymbas oleo, ut prædiximus, refertas, ad ſe'que aduentantem populum oleo memorato aſpergunt, capita duntaxat oblinentes, quibus oleo delibutis, cuncti ſacrificio incumbunt. Ab altero altaris latere, ubi ſacrificant, immaniſsimus uaſtiore forma ſatanas uiſitur: hunc frequens populus humi procumbens adorat, moxq; ad ſedes proprias quiſque remeat. Dum hæc fiunt, omnium criminum fide publica proponitur impunitas, triduiq; ſpatio unicuique licet illò contendere ceu in aſylum, nec licet per id tempus alteri de de altero ultionem ſumere. Nuſquam gentium me hercle frequentiorem uidi populum, ſi eum diem excipias, quo Mecham inuiſi.

Sed iam hinc abeo, totius profectionis meæ difficultates ac diſcrimina, quæ mihi euenerunt, ſeriatim expediturus.

LVDOVICI PATRITII ROMANI

RERVM INDICARVM LIBER SEXTVS.

De Ciuitatibus Caicolon & Colon. CAP. I.

ANIMADVERTENS comes meus Cociazenor nomine,ob uarias interturbationes,bellorumq; diſcrimina, cõmercijs locũ eſſe propè nullũ: ob eam præſertim cauſam, quòd Luſitani urbi Calechut cultoribusq; nõ ſine ſtrage maxima bellum intulerãt, ſumpta in occaſione inferendi belli,quòd indigenæ Mahumetanis aſſenſi fuerant, ùt circiter quadraginta octo Portugallenſes leto traderentur: hos enim uita functos corã uidi: propterea rex Portugalliæ genti hoſtilia arma ſemper intentat cõcertatq; diuturniore prælio,inq; ſuorum ultionem innumeros confecit cultores,mactariq; iubet indies. Ob id urbs peſſime accipitur, quippe quæ omni habitatore uidua exiſtit uigentibus bellis. His itaq; inſpectis,uiſum eſt illinc abire. Quare uecti limpidiſsimo amœniſſimoq; flumine,inde ſoluẽtes ad urbẽ nomine Caicolon tãdẽ aliquãdo deuenimus: ea abeſt ab urbe Calechut leucis quinquagenis. Vrbis rex idolorũ latriæ eſt addictus. Ibi uigent mirabilem in modũ mercimonia: mittit ager optimũ piper. Regi non ſunt maximæ opes. Huius habitus mõtesq; à cultoribus urbis Calechut haud maxime abſunt. Illic etiam nacti ſumus nonnullos Chriſtianos qui diui Thomæ nuncupantur: ij negotiabantur, ſeruatoriq; noſtro ut nos initiati ſunt, de his accepimus ſingulis ternis annis ex Mẽphi ſiue Babylone urbe Nilotica ſacerdotẽ illò aduẽtare baptizandi eius populi gratia,qui diuum Thomã colit,illi ritus ſeruant Chriſtianos,quadragenos dies
B obſeruant,credunt ſeruatorem noſtrum reſurrexiſſe,eo argumento quòd paſcha celebrant noſtro more,reliquasq; ſauctorũ ſolẽnitates,ac miſſarũ ſolennia ritu Græcorũ expediũt,à quaternis nominibus,Ioãne uidelicet,Iacobo, Matthia, & Thoma nomine acceptant. Vrbs,ſi cœli temperiẽ,ſi regionis ſitũ,moresq; hominũ reſpicias,parũ diſtat ab incolis urbis Calechut. Tranſacto triduo inde ſoluentes ad aliã urbẽ peruenimus Colõ nomine, à memora *Colon*
ta ſpatio uiginti mille paſſuũ diſtãtẽ. Rex eius urbis idola colit, eſtq; magnarũ princeps uiriũ, quippe qui in armis uicena equitũ millia ſemper habet. Illic elegans portus uiſitur,haud procul à mari arua ſunt rei frumẽtariæ expertia, mittũt tamen omnifariã fructus,& præſertim piper modo urbis Calechut.his colos,habitus, moresq; ſunt ut indigenis Calechut. Rex diutine cũ finitimis regibus bella gerit,utiturq; in prelio hippotoxotarum opera. Quare bellicis expeditionibus rege incumbente, uiſum eſt comiti meo ut illinc abiremus. Igitur pelago cõmiſſi,inde ſoluẽtes iter cepimus uerſus urbẽ, cui Cayl nomẽ eſt,ditionis memorati regis,è regiõe dictę urbis ad quinquagin *Cayl*
ta mille paſſus. Vidimus quomodo piſcãtur nautę margaritas unionesq;, & id gen⁹ baccas, ſicuti etiã retulim⁹ in ſuperiorib. de urbe Ormo denarrãtes.

De Cyromandel urbe Indiæ. CAP. II.

VLtra progreſſi ad urbẽ aliam appulimus Ciromandel nomine. Vrbs eſt maritima, & à Colon urbe nauali itinere dierum circiter ſeptem diſtat, ea eſt uaſtiſſima,nec mœnibus ambitur. paret regi Narſingæ. altrinſecus uiſitur inſula Zaylon, & ubi promontorium Comerinum pręterieris,mittit ager huiuſmodi miram orizæ copiã, illacq; ad multiplices uariasq; regiones iter patet: ob id complurium regionum ſcalæ nuncupantur. Vrbẽ incolunt innumeri negotiatores Mahumetani,qui cõmercij cauſa ultro citroq; commeant. Nulla inibi aromata uiſuntur. fructus fert omnifariam inſtar urbis Calechut. Illic nactus ſum nonuullos Chriſtianos, qui memorabant corpus diui Thomæ non longe ab ea urbe, id eſt, ad duodecim mille paſſus abeſſe. Adijciebant etiam ad hæc,curam ſancti corporis quibuſdam Chriſtianis delegatam eſſe,adſeuerantes inibi male accipi Chriſtianos, uixq; poſſe uitam

trahere,poſtquàm rex Luſitanorum arma cultoribus intulerat hoſtilia, com A
pluresꝗ indigenas eius regionis confici iuſſerat. Ob eā rem adfirmabat re/
gē memoratum genti formidoloſum eſſe admodum. Tędere uitæ propterea
Chriſtianos omnes,clanculumꝗ eos paſſim mactari,ne id regi Narſingæ in
notescat, quādo certe conſtat,inter regē Luſitaniæ ac Narſingæ ſummā in/
tercedere neceſſitudinē,Chriſtianosꝗ regi memorato in paucis charos eſſe.
Ex memoratis etiā referebant nōnulli tranſactis iam quinis ac quadragenis
annis ui numinū miraculū contigiſſe in hūc ferme modū. Aiunt enim Chri/
ſtianos cum Mahumetanis quandoque manus conſeruiſſe,acieꝗ diſceſſiſſe
Chriſtianum quendam recepto prius in lancerto uulnere,contendiſſeꝗ pro
tinus ſanandi brachij cauſa ad diui Thomæ ſepulchrum ,tactoꝗ eo conlau/
ciato, manum ad uſum rediſſe quamprimū. Ob eam rem narrāt regē Nar/
ſingæ cœpiſſe Chriſtianis ſubſcribere,gentemꝗ fouere plurimum. Itaꝗ co-
mes meus inibi complura mercimonia uenū expoſuit:uerū quia per id tem/
pus bellum illatum regi Ternaſeris regionis erat, duximus propterea non/
nihil illic cōſiſtendum fore. Abſumptis ergo ibi compluſculis diebus, celo/
Caimpana cē cōſcendimus,id genus nauigij.ciampanā appellant,in inferiore parte ma
gnopere complanatum. huiuſmodi enim celoces altiores aquas minime ex/
poſcunt,licet ferant onera enormia. Traiecimus igitur ſinum latitudine cir/
citer uiginti leucarum, in cuius traiectu parū abfuit quin peſſum iuerimus,
aperto diſcrimine,ob breuia,aridas,ſcopulosꝗ crebriores imminente. Tan
dem aliquando appulimus inſulæ,cui nome eſt Zaylon, quæ patet ambitu
decies centum mille paſſuum,ut referebant cultores.

De inſula Zailon,ubi inueniuntur lapilli pretioſi, CAP. III.

IN ea itaꝗ inſula, cui Zailon nomen eſt, quaterni reges longe lateꝗ impe/
ritant,adeò regio in immenſum propè pateſcit. Perſunctiore ac penè in
tranſcurſu res dictæ inſulæ ſumus denarraturi : uigētibus illic acerrime bel/
lis,effectū eſt ut mores hominum ac regionis ſitum minus explorare potue= B
rimus:quare perpaucorum dierum mora hęc tamen quæ collegi,mox ſubij
ciam. Fert regio in primis elephātos complures,inibiꝗ pyropos eruunt: nō
longe enim,utpote ad geminum lapidem, uiſitur mons uaſtiſſimæ longitu=
Pyropi dinis,ad cuius radices pyropi inueniūtur,hi ſunt lapilli pretioſi, uulgo rubi
ni appelantur(ſic enim inueniuntur)nam ubi negotiatores quippiā,& præ/
ſertim mangones illò contenderint lapillorum eruendorū gratia, operæpre
tium eſt eos prius regem adire. quo conuento,emunt menſurā telluris quan
dam, utpote cubiti unius quaqua uerſam magnitudine. id genus menſuræ
molam dicunt,eo nomine enim brachium appellant. Huiuſmodi terræ men
ſura quinis uenit aureis, ea lege atꝗ omine, ut humū effodientibus ſemper
pro rege quiſpiam adſiſtat,ut ſi forte fortuna inter effodiendum conſpicerē/
tur lapilli pretioſi excedentes caracteres denos,regi protinus adiudicentur:
inferiorum uero lapillorum citra dictū pondus mangonibus, ac negotiato=
ribus qui tellurem memoratam præſtinarunt,poteſtatem faciūt. Haud pro=
cul ab dicto monte innumeri pretioſi lapilli inueniuntur, interfluente maxi
mo amne,hyacinthi præſertim, ſapphyriꝗ, ac topazij,& id genus lapides
complures:mittit & idē ager ſuauiores quàm unquā uiderim fructus præci=
pue gariophyllō noſtris non conferendum, malaꝗ aſſyria ſuauitate incredi
bili,ac omnifariā fructus fermè inſtar urbis Calechut:ita tamen, ut hi illis
ſuauiore guſtu minime concedant.

De Cinami arbore, CAP. IIII.

CInami arbor lauro haud eſt abſimilis,ſi præſertim folia ſpectes, grana pri
mo gignit lauri inſtar,baccas credas,minutiora tamen,eademꝗ albican
tia. Cinamum itaꝗ nihil aliud eſſe ꝙ arboris librū planiſſime conſtat, hunc
enim in modum legitur. nā ſingulis ternis annis incidunt ramos, delibrant/
que. demptum eo modo corticē cinamomū appellant : neꝗ enim caudicem
incidunt,ſed ramos tantum. Huius itaꝗ cinami illic mira eſt ubertas. quum
autem

aūt colligitur,non eſt protinus abſoluta ſuauitate, mēſtruo perfecta abſolu-tacꝫ eſt ſuauitas. Retulit ea tēpeſtate comiti meo Mahumetanus negotiator in faſtigio uaſtiſſimi montis ſpecū eſſe quendā, quò ſe recipiebāt eius regionis cultores omnes,orandi gratia in protoparentis ſanctiſsimi memoriā. Memorāt enim incolæ diuū Adā poſt lapſum illic fletu ac continentia pœnitudine ductū culpam redemiſſe. Id aſſequunt ea coniectura, quòd parētis adhuc uiſuntur impreſſa pedū ueſtigia,longitudine geminū palmū excedētia. Arua ſunt orizę expertia,ſed qui conuehunt illàc iter agunt. Reges enim dictæ inſulæ, Narſingæ regis uectigales ſunt,nam pendunt quotannis tributū & ob orizā quæ abūde ex continēti Narſingæ illò cōportatur, coguntur uectigal ſoluere memorato regi. cœli eſt inſula clementis admodū. genti colos eſt ſuffuluus,æſtumcꝫ minus ue algorē ſentiunt,uernante ſemper tēpore, habitu utūtur uere Gabino. chlamyde enim exerto brachio corpora uelant, pannis goſipinis aut ſericis utuntur plurimum. ea inſula ſita eſt ſub æquatore,in zona peruſta, ſubcꝫ cādenti ſydere. bellicæ uirtutis id hominū genus eſt prorſus expers,quippe quod tormētis ferro ue haudquaquā utitur harūdo enim lanceæ ac enſis gladijcꝫ uicem ſupplet, ob id perraro in prælio occumbunt: apprime ſunt imbelles,nulliuſcꝫ ferme ſpiritus. illic flores prope omnifariā leguntur,gens multo perennior eſt,longiorecꝫ æuo ꝙ noſtra. Vſu euenit aliquando,præſertim quadā ueſpera,ut ex rege quidā comitē meū cōueniret,diceretcꝫ,ut continuo corallos ac crocum ad regē deferret, nā horum omnium comes meus uim maximā habebat. His auditis negotiator alius dictæ inſulę Mahumetanus clanculum quaſi per ſpeciē amicitiæ ſocium meum monuit,ne regem adiret,ceu mercimoniorum pretium minime conſequuturum. Id egit Mahumetanus mira impoſtura, ut iniecto comiti meo

B pauore,eocꝫ abſcedente liberius ſua ipſe mercimonia exponeret. Huius doli non ſatis gnarus comes meus, ſtatuit abire: reſpondit tamē nuncio regio, poſtero die iturum ad eum. Verum mane poſtridie conſcenſo nauigio, proximum continentem remigibus maxime adnitentibus dilapſi ſumus.

De Paleachet urbe Indiæ. CAP. V.

TRidui itacꝫ itinere ad urbē quandam Paleachet nomine deuenimus, ea paret regi Narſingæ, compluriumcꝫ mercimoniorum famigeratum eſt emporium, & cōprimis monilium quaſi omne genus. hæc enim ex Zailō & Pego eò comportantur. urbē etiam incolūt ex Mahumetanis negotiatores complures,uiſunturcꝫ inibi omnifariam aromata: nā recepti hoſpitio cuiuſdam Mahumetani,illi cūcta referabamus, unde uidelicet,ſoluiſſemus, quoue tēdebamus,noſcꝫ cōplures merces attuliſſe, corallos præſertim crocūcꝫ. res enim huiuſmodi Mahumetano magnā peperit uoluptatem. Memorata urbs omniū rerū copia,Indicarū urbium modo,ubertim affluit. ager rei frumentariæ expers eſt, uerū oriza ſcatet plurimū: inſtitura uero legeſcꝫ, nec non habitum ac mores inſtar indigenarum urbis Calechut habēt. Incolę rei bellicæ gnari ſunt admodum,ſed tormentis utuntur nullis. Verum quia per id tempus quo illic agebam,diſſidebant cultores cum rege Tarnaſari,nō niſi hoſtilia meditantes,uiſum eſt propterea perpaucorū dierum inibi ſumpta mora,abeundū eſſe protinus illinc. Quare inde ſoluentes iter cepimus uerſus urbem Tarnaſari,quæ abeſt ab memorata urbe centenis mille paſſibus. Eò igitur appulimus,abſoluto prius tredecim dierum itinere nauali.

De Tarnaſari urbe Indiæ. CAPVT VI.

VRbs eſt in India haud procul à mari, cui Tarnaſari inditū eſt nomen, ea poſita eſt loco minime iniquo,mœnibus ambitur, portumcꝫ percelebrem habet,amnis limpidiſſimus urbem præterfluit Septentrionem uerſus. Rex eius latriæ idolorum eſt addictus, magnarumcꝫ uirium princeps, huic diutina cum rege Narſingæ ſunt bella, cumcꝫ Bangellæ rege prælium iuge exercet. Huic itē ſunt in armis centeni elephantes, proceriores uaſtioreſcꝫ quam uncꝫ conſpicatus fuerim. merent ſub eo ſtipendia quum equitum tum

Adam pœnitentia

etiam peditum centena millia enſe paruo, clypeiſq; obrotundis eiſdem'ue ex libris arborũ cõfectis utuntur: alij peltas modo indigenarũ Calechut ad bella ituri ferunt, arcubus plerũq; utuntur, harundoq; teli loco ſuccedit. Rurſum profecturi in prœliũ ſe loricant amictu xylo magnopere referto. ędes eorum paries circundat, collocanturq; non aliter ꝙ noſtrę. mittit ager triticum goſſipiumq;, necnon affatim ſerici: legunt etiã colores inibi cõplures, eũ maxime quem uerzinũ appellant. ferunt arua omnifariã fructus, alios pomis noſtris haud abſimiles, pyris alios ſimillimos. Ferunt rurſum aſſyria mala, cetrinaq;, necnon cucurbitas, habent etiam uiridaria amœniſſima.

Præſilium

De feris ac cicuratis animalibus urbis Tarnaſari.

CAP. VII.

CIngit ea regio multifariã animalia, fera alia, exarmata alia: circurũ ſunt, boues, pecora, capreæ, apri, cerui, hinnuli: ferarũ uero generis ſunt lupi, leones, uiſuntur etiam ibi feles eiuſmodi, qui zibellum gignunt: aruis etiam inerrant, paui complures, & eius generis aquilę, quas falcones appellamus, pſitaci item omnium pulcherrimi, albicantes ſepteno colore præſertim diſtincti. Eſt etiam illic leporum ac perdicum mira fœcunditas, honeſtant regionem complura alia auitiorum genera, raptu præſertim uiuentia longe aquilis proceriora: nam ex ſuperiore roſtri parte enſium capuli fabricantur: id roſtri fuluum eſt phœnicato colore diſtinctum nihil ſane uiſu pulchrius, nihil amœnius, aliti uero colos eſt niger & item purpureus, intercurſantib. albicantibus pennis nonnullis. Ibi naſcuntur proceriores gallinę, galliq; gallinacei, quàm hercle uidiſſe meminerim. Summam propterea uoluptatem cepimus confligantibus acerrime gallis gallinaceis: nam ſingulo die huic ludicro in uicis medijs Mahumetanorum animi cauſa opera dabatur, mirumq; eſt Mahumetanorum pro hac re certamen: habent priui priuos gallos gallinaceos, eos cõmittunt alijs, expoſitis quandoq; pro alitum futura uictoria aureis centenis ſingulo congreſſu, uter ſuperior euaderet. Conſpicati ſumus ſenis horis concertantes alites, nec prius modũ prælio faciebant, ꝙ occubuiſſent. Reperiũtur etiã ibi nonnullæ caprę magnitudine noſtras excedentes, noſtriſq; longe pulchriores, tantæ fœcunditatis, ut uno partu quaternos fœtus ferant: exponũt ibi(tanta eſt animaliũ copia) duodenos ueruces ſingulo aureo. Cõſpiciũtur illic rurſum uerueces, alij cornua haud abſimilia damis habentes, noſtris lõge maiores, ferocioreſue. Bubalos uero noſtris habent deformiores, piſcibus aũt noſtro more regio ſcatet, in tantamq; adoleſcunt magnitudinẽ, ut bini cantari pondo nõnulli inueniantur. Veſcitur id hominũ genus omnib. fere animalibus, ſi uaccas excipias. Edẽtes humi procũbunt abſq; gauſape, ligneis tamẽ uaſis utũtur adfabre factis. Potus eſt illis latex ſaccaro cõditus ditioribus præſertim: cubilia habẽt, quæ ab humo more noſtro altius tollũtur, ſtratũ uero ex goſſipio habẽt, ſtragulã aũt ex ſerico, aut ſane xylo chlamide utũtur exerto brachio ſerica uel goſſipina. Ferunt ex negotiatoribus nonnulli interulas ſericas, uel xylinas elegantiſſime confectas in uniuerſum autem pedibus incedunt nudis, ſi ſacerdotes excipias, qui apices ferunt ex ſerico uel undonibus longos binos palmos, inq; apicis faſtigio gerunt neſcio quid in modum glandis elaboratum, quaſi toreutice, multo quaqua uerſum ſparſum auro depẽdet à tergo inſtar uittæ geminum ſericum binos longum digitos, inauribuſq; plurimũ delectantur, quippe qui gemmis ac margaritis pretioſioribus onuſtas habent aures: in digitis autem nulla condalia. His eſt colos ſubalbicans, cœli uerò tẽperies frigidior eſt nonnihil quàm urbis Calechut: mores uero, colendiq; arua, ac legendi fructus conſuetudo, à noſtris inſtitutis moribuſq; parum abſunt.

Capuli ex auium roſtris

Gallorum certamen

De more quem ſeruat rex quum deflorandam eius coniugem albicantis coloris hominibus præbet. CAP. VIII.

EXhibet memoratæ urbis rex deflorandã coniugẽ nõ ſacerdotibus, ut ſolet urbis Calechut princeps, ſed albicantis coloris hominibus Chriſtianis,

A nis,aut Mahumetanis: Cultoribus uero idolorũ id munus minime delegatur. At incolæ prius thorum nõ ineunt, quàm quempiam ex albicãtibus hominibus cuiuſuis nationis exiſtat, aſciuerint cõiugũ ſuarũ ſtupratorẽ. complacitum eſt enim illis, ut ante corpora uulgent coniuges, quàm earum ſibi fiat poteſtas. Id equidẽ uſu euenit quũ illic ageremus. Ingredientibus enim urbẽ, nobis occurrere terni uel quaterni idolorũ cultores, qui comitẽ meũ in hunc fermè modum eorum lingua compellarũt. Eſtis ne amici hoſpites? Sumus, inquit comes meus. Tunc negotiatores, Quãdo huc appuliſtis? Ad hęc comes meus. Quartus agitur die quo huc deuenimus, Et rurſus negotiatorũ quiſpiã, Ite mecũ, ædesq́ meas uiſite: quando certe nos hoſpites quam qui maxime diligimus. Tunc comiter nos inuitantes ſequuti ſumus: eoq́ ut peruenimus, ientaculũ apparate appoſitũ eſt, nobiſq́ iam refocillatis, ait ille: Ducturus ſum intra quindenos dies uxorẽ, uni ueſtrũ deflorãdæ cõiugis priore nocte munus delegetur. His auditis, quæ nundinato pudore promebantur ab hoſpite, puduit nos quamprimũ. Tunc mancipiũ noſtrũ ad nos conuerſum, Non uos, inquit, pudeat oblati muneris, quãdoquidẽ is eſt mos gentis urbiſq́ inſtitutũ. His intellectis, pauebamus ne deterius quippiã nobis eueniret. rebamur enim gentẽ nobis illudere, Innotuit continuo hoſpiti pudor noſter, noſq́ his fermè uerbis hortabatur: Ponite curas omneis amici, quoniã eiuſmodi eſt urbis huius cõſuetudo. Hæc itaq́ ut nobis cõperta fuere ampliorẽ ſpiritũ ictis ſtupore impudẽtis moris dedere, accedẽte pręſertim alius comitis, qui nobiſcum ibat, crebriore adhortatione: quare comes meus pollicitus eſt ſe id laboris ſubiturũ. Tunc negotiator qui nos hoſpitio exceperat, Eritis inquit, diutini mei hoſpites, dignaborq́ uos honoratiore tecto, Verũ comes meus ſubrecuſabat, adfirmãs comites nolle deſerere. At negotiator rurſum inſtabat, identidem ædes, ſuaq́ omnia offerens. Peruicit itaq́ ne inde diſcederemus: allatis ergo comitis mei ſarcinulis, hoſpiti co-

B miſſimo ſimul omnes (ſex enim eramus) aſſenſi ſumus. Verum operæpretiũ fuit comitẽ meũ tantiſper operiri, donec eius hoſpes uxorem duceret: quod prius ꝙ ad quindenos dies nõ euenit. Ducta noua nupta, comes meus ſponſa diſſoluit, uxoreq́ hoſpitis illecebre potitus eſt, Ea annũ quintũ decimum, quaſi flos ipſe, haud excedebat. Verũ poſtq́ deflorata eſt nupta priore nocte, ſi uiri de cętero honori illius deerit, fideq́ iugalẽ temerauerit, morte protinus uulgatæ pudicitiæ pœnas luit. Ob id uoluiſſent mulieres huiuſmodi ſalaces plurimũ, ut nũquã nox, qua deflorabantur, eſſe deſijſſet, ſed ſaltem prorogaretur ad menſem: nõ tamen nos functos munere uulgandæ pudicitiæ miſſos quãprimum faciebat hoſpes: uerum ad quaternos quinoſq́ menſes ſua impenſa domi alebat largius quàm referre poſſim: id efficit annonæ uilitas incredibilis, gentiſq́ liberaliſſima cõſuetudo ac natura comiſſima.

De modo condendi humana corpora. CAP. IX.

EXempti rebus humanis arderiſſimo rogo ſacerdotes regeſq́ deflagrãt, tunc ſacrificant cacodæmoni, combuſtorũq́ cineres in uaſis Samijs eiſdemq́ infectis nitro cõdunt: his eſt anguſtũ orificium inſtar patinæ mediocris, defodiuntq́ domi uaſa cineribus oppleta, Sub arborũ umbraculis ſacrificãt inſtar cultorũ Calechut. Quũ comburũt corpora: omnifariã odores in rogũ cõijciũt, aloën, uidelicet, & id genus arboris, cuius gũmi elegantiſſimũ illud unguentũ gignit, quod uulgo belzoi nũcupatur, laſerpitiũ eruditiores ab arbore laſeri dicunt, & itẽ ſtoracem, thus, corallum, ſandalium, & id genus propè innumeras odoratas arbores. Hęc odoramẽta igni imponũt, corporeq́ impoſito incendium excitant, tubis clangentibus, tibicineq́ concinente, quaſi eorum more qui olim inter diuos referebantur. Circũdant rogum quindeni aut uiceni homines, cultu dæmonum amicti, qui geſtientes lætitiam præſeferunt deflagrãti uiro aſſiſtit coniunx ſuperſtes, comite muliere nulla, pectuſq́ plangens, tota ruit in eiulatus fletuſq́ lugubres. Hæc fiunt ſecunda noctis uigilia. Tranſactis uero poſt uiri obitum quindenis die-

bus, mulier uiro ſuperſtes ad ſe cõuiuij celebrãdi gratia agnatos omneis ac/ A
cerſit, coniugẽ præſertim defunctũ coniunctione arctiore cõtingentes. Itaq;
omnes ubi ad diem uenerint, ad locũ illum adeunt, ubi rogo traditus eſt con
iunx, ea fermè hora noctis, qua uir arſit. Tunc prodit mulier compta omniũ
monilium genere, reliquisq; decoramentis, quæ ad mundum pertinent mu/
liebrem, ad id collatis fortunis omnibus agnatorum opera, puteo inibi ad id
munus extructo, nec is plus in profundum agitur, quàm ut fœminã capere
queat, puteum harundinibus ſepiunt, ſeptumq; uelant ſerico panno, ut con-
ſpectus adimatur. Ardet interea mirabilem in modum odoratis refertus ar/
boribus puteus. At mulier poſtquam conuiuæ opipare epulati ſunt, rurſum
illa mandit plurimam betolam (id eſt edulij genus) coq; cibatu farta adeò ſa
tura eſt, ut mente uacare uideatur. Interea circundant puteum innumeri tibi
cines geſtientesq; choraulæ, & amicti dæmonum cultu complures, qui flam
mas ore efferueſcere uidebantur. Tunc dæmoni cui Deumo nomen eſt, ſa/
crificant. Mulier uero obiter quaſi lymphata ultro citroq; commeat, nec ali/
ter tripudiat, quàm ſi choreas duceret, identidem illis qui habitu horrifico
dæmones referunt, ſe commendans, ut pro ſe cacodęmona rogitent, ſibi'que
impetrent ad ipſum haud difficilem aditum, ſuisq; adnumeret. Aliquando
pompam ambiunt compluſculæ mulieres, quæ rogo imponendam arctius
contingunt. Nec arbitremini id munus mulierem mœſtè exequi, quando
certe nihil lætius, nihilq; iucundius agi poſſet, quàm mulier id hilari animo
exequitur, æque ac ſi cœlo recipienda foret. Itaque peractis cærimonijs, mu
lier lymphato curſu, concepto prius manibus ſerico panno, in rogũ flagran/
tiſſimum ſeſe præcipitat. Quo facto, actutum proximiores agnati rogo in-
iectam ſcipionibus obruunt, obrutamq; multa pice onerant, ut hoc fomen-
to altius ignis, mulier præſentius intereat. Et niſi ſubiret mulier id munus
poſt uiri mortem, incredibilis infamiæ nota illi inureretur, foretq; toti regio
ni ludibrio, ceu coniugis minus ſtudioſa letoq; ab agnatis traderetur. Pom- B
pæ huiuſmodi rex intereſſe ac præeſſe dicitur, quoniam hunc morem non
ſeruant, niſi ſummates clarioreſ'ue urbis patritij, ne qui putent hunc ritum
ab incolis in uniuerſum ſeruari.

De iuſtitia quam ſeruant cultores urbis Tarnaſari. CAP. X.

SI quis mortalium quempiam cõfecerit, is protinus morte luit pœnas: eun
dem morem incolæ urbis Calechut ſeruant. Accepti uero ac expenſi ha/
betur ratio, ſi modo chirographo quopiam, aut ſanè teſte aliquo id liquidius
conſtiterit. Exarant in membranis noſtris haud abſimilibus, nõ in libris ar/
borum ut indigenę Calechut. Quum diſceptant inter ſe, itur ad moderato-
rem urbis, cui ſummi iuris reddendi munus ab rege delegatum eſt: ubi uero
quiſpiam negotiator aduena uitam exuerit prolis expers, neminem hæredẽ
inſtituere poteſt, rege fortunas omneis ſibi adiudicante. Rege autẽ uita fun/
cto, nati in regnum ſuccedunt: cultores uero quicquid poſſidẽt fortunarum,
uitam efflaturi ex urbis inſtituto elargiuntur uiritimq; natis impartiuntur.

De ritu condendi Mahumetanorum corpora in urbe Tarnaſari.
CAPVT XI.

EXutos uita Mahumetanos negotiatores, miris condiunt odoribus, co/
phinis induunt corpora ligneis, ſicq; conditos humant, comprimisq; ob
ſeruant, ut defunctorum capita Mecham reſpiciant, id eſt, Septentrionem
uerſus collocentur.

De uarijs multijugisq; nauigijs, quibus eius urbis cultores utuntur.
CAPVT XII.

HIs eſt uarius multiplexq; nauigiorum uſus, ſulcant alij maria celocibus
complanatis admodum, quæ altiores aquas minime expoſcunt: alij na-
uigant liburnicis geminam proram habentibus, geminumq; malum abſque
tecto. Eſt & aliud onerariæ nauis genus, quo enormia onera comportantur:
nam ferũt aliæ ex memoratis onerarijs nauibus ſupra mille mercium dolia:
im/

A imponunt his uaſtioribus nauigijs cymbas, nauesq́ actuarias in urbē Melacha nomine deferendas, quibus captum proficiſcuntur aromata illò, quę locis ſuis, ubi opportunum duxerimus, denarrabimus.

De urbe Indiæ Bangella, deq́ eius ab urbe Tarnaſari diſtantia.

CAPVT XIII.

IAm tempus appetit, ut comitis mei meminerim, quoniam utriq́ noſtrum cordi hæſerat, ultra progredi, longeq́ remotiora coràm uiſere. Quū igitur hoſpiti ſuo comes meus deflorāda coniuge feciſſet ſatis, nosq́ rei Venereę, præſertim deformium mulierum ſatietas cepiſſet, pariente faſtidiū plerunq́ uberiore copia: expoſitis mercimonijs quæ comiti meo ſuperfuerant, duximus illinc abeundum fore. Quare iter ingreſſi, ad urbem quandam Bangellā nomine peruenimus: ea ab memorata urbe ſeptingentis abeſt mille paſſibus. illò enim appulimus itinere nauali undecim dierū: nam dicta urbs fœcunditate rerū omnium cum cæteris totius fermè orbis urbibus contendit, nemini ſanè ſecunda, patet propè in immenſum eius urbis regnū. Regi ſunt in armis quum equitum tum etiam peditum ducenta Mahumetanorum millia: is tantarum eſt princeps uirium, ut diutiſſime cum rege Narſingæ prælietur: huius regni tanta eſt rerum omnium ubertas, ut nihil quod ad humanos uſus pertineat deſideres, ſi omnifariam animalia, ſi item rei frumentariæ uberiorem copiam, ſi rurſum ſaccarum, zinziber, & id genus aromata, ſi poſtremo goſipiū ſericumq́ reſpicias, nulla eſt profectò in orbe toto plaga fœcundior. Ob eam rem nuſquā alibi ditiores locupletiores'ue inueniuntur negotiatores, ſingulo enim anno abducuntur inde ad quinquaginta nauigia goſipinis pannis ſericisq́ onuſta. Mercimonia huiuſmodi uarijs barbarorū lingua cēſentur nominibus, à quib. ex cōpoſito tēperamus, ne Romano ſermoni aſſuetis pariāt faſtidiū. Igitur inde auecti panni ad Turchas Syrosq́, necnon Arabas, Perſas, Aethiopes, Indos'ue deferuntur. Sunt etiam ibi innumeri exteri mangones, qui gemmas lapillos'ue pretioſos præſtinant ab incolis. B

Bangellæ ubertas

De nonnullis Chriſtianis negotiatoribus, qui inibi commercia exercent.

CAPVT XIIII.

ILlic itaque offendimus Chriſtiani nominis compluſculos negotiatores ex urbe Sarnau, ut referebant, oriundos. Hi illò ueluti ad nundinas ferunt ſericos pannos, odorataq́ ligna aloēs, uidelicet, & laſeris: ea eſt arbor quæ electiſſimum gummi illud gignit, laſerpitium appellant doctiores, uulgo autem belzoi dicitur, attulerant etiam caſtoreum, & id genus fragrantiores odores. Memorabant dicti Chriſtiani eſſe in eo regno huius ſancti nominis cōplures principes magni Chami urbis Catai imperata ſubeuntes. Chriſtianis huiuſmodi ex undonibus ueſtes erant, non eiuſmodi quæ ſingulos artus exprimant, ſed laxas innumerasq́ plicas habentes, manicas uero goſipio referſerant, caput tegebat apex ex panno coloris Veneti, altitudine fermè gemini palmi. His eſt colos albicās, trinumq́ deum eſſe adiuratiſſime fatentur: quum initiātur Chriſtianorum ſacris, more noſtro latice aſperguntur, duodenisq́ apoſtolis, ac quaternis euāgeliſtis fidē adhibendā eſſe planiſſime adſtruunt, ſcribūt ordine prępoſtero Armeniorū more, celebrantq́ noſtri ſeruatoris ortū & occaſum. quadragenis Chriſtiano more abſtinent diebus, nonnullasq́ alias ſanctorum colunt celebritates, ſoleis non utuntur: caligas uero ex ſerico fluxas admodum ferunt, eaſdemq́ omni monilium genere exornatas. nitent in digitis eorum incomparabili ſplendore lapilli, quum diſcumbunt abaco non utuntur, ſed humi procumbentes omnifariam carnibus ueſcuntur. adijciebant ad hæc illi ſe compertum habere, eſſe complures reges Chriſtiani nominis maximos magni regis Turcharum finitimos, Rumi appellant. Hi ubi conſpicati ſunt comitis mei pretioſiora mercimonia, & pręſertim prægrandem coralli ramuſculū, hominem ingentiſſimis pollicitationibus onerabant, cōtendentes plurimum, ut ſecum iret ad urbem quandam ubi pollicebantur ſe daturos operam, ut inibi tantum mercium exponeret, ſi

Chriſtianorū Bangellæ mores

pyropos præſtinare uoluiſſet, haud difficulter ſupra dena aureorum millia A
lucrari quire, ſubdētes etiam lapillos huiuſmodi pretioſos longe pluris eſſe
apud Turchas, exponiꝗ poſſe quaſi cētenis aureorū millib. Ad hęc reſpōdit
comes meus, ſe quidē illis morē gerere uelle, modo quāprimū illinc abirēt.
Tunc Chriſtiani, Perēdino, inquiūt, die hinc ſoluet nauis, eā cōſcendemus,
ut protinus illò quò te ſumus ducturi, uelificemus: nā ad urbē Pego nomine
liburnica cōtendit. Quare comes meus his allectus pollicitationib. ſtatuit ſe
cū proficiſci. Ad id accedebat quod exploratū habebat cōpluſculos Perſas
eòdē ituros, quū præſertim ſibi dictorū Chriſtianorū ſuauiſſima conſuetudo
iamprīdē innotuiſſet, incolis referentibus. Inita itaꝗ cum eis amicitia, diuen
ditiſꝗ mercimonijs, excepto croco, necnō Hetruſca purpura, inde ſoluimus
eam urbē deſerētes quæ omniū rerū fœcunditate cunctas exuperat urbes, ſi
humanas ſpectaueris delitias. In ea urbe pannos nō conficiūt mulieres, neꝗ
lanificio nentes incūbunt, id munus uiris delegatur. Diſceſſimus itaꝗ illinc,
Chriſtianos memoratos ſequuti, tandemꝗ aliquando ad urbē peruenimus,
cui Pego nomen eſt, quæ decies centenis mille paſſibus ab urbe Bangella
abeſt: nec prius eò peruenitur, quàm ſinum meridionalem traieceris.

De Pego urbe Indiæ clariſſima. CAP. XV.

HAud procul à mari in continenti urbs Pego nomine ſita eſt, læuorſum,
id eſt, orientē uerſus. Vrbem prēterfluit limpidiſſimus amnis, quo ultro
citroꝗ mercimonia cōportāt. Rex eius urbis idola colit, cultoribus fides, ha
bitus, uiuendi modus, moresꝗ indigenis urbis Tarnaſſari ſunt ſimillimi, co-
lore uero candidiore cœliꝗ frigidioris, regionis aūt ſitus, plagæ noſtræ non
eſt abſimilis. Vrbs ambitur mœnibus, ædesꝗ pulcherrimas, ac elegantiores
habet, cōſtant enim lapidib. & calce. Ipſi regi in armis innumeri ſunt, quum
equites, tū etiā pedites, merentꝗ ſub eo mille Chriſtiani, inde tamen oriundi
nam priuis ſingulo menſe ſtipendij nomine ſenos aureos (pardaios ipſi ap-
pellant) ſolui iubet, alitꝗ eos impenſa propria. Ager re frumentaria plurimū B
ſcatet, adfatimꝗ carnium habēt quaſi omnifariam animalia, ut in urbe Cale-
chut uiſitur. Inibi perpauci ſunt elephantes, reliqua uero animalia, & auitio-
rum cōplura genera illic conſpiciuntur modo regionis urbis Calechut. Ha-
bent præſertim pſitatos uocaliores quàm uſquā alibi offenderim, eoſdemꝗ
pulchriores. Sunt itē ibi proceriora ligna, fabricandiſꝗ ędibus aptiora ꝗ ui
derim unꝗ. Ferūt etiam harūdineta uaſtiores harundines, utpote craſſitudi-
ne dolij unius. Inueniunt ibi feles qui unguentū illud fragrantiſſimū gignūt
quod uulgo zibellū dicitur: ueneūt dicti feles terni aut quaterni ſingulo au-
reo. Mittit memorata urbs præter monilia præſertim pyropos, mercimonia
nulla. Hi lapilli pretioſi aliūde aduehūtur ex urbe uidelicet quæ Capelā dici
tur, ea orientē uerſus ab dicta urbe itinere XXX. dierū abeſt: neꝗ illò ſum
profectus: ſed de negotiatoribus qui ampliter memorabāt, hæc accepi. Illud
etiā noueritis, in urbe præfata adamātes grandiores, margaritasꝗ lōge plu-
ris eſſe maioreꝗ pretio uenire quā apud nos: itidē de ſmaragdo referebāt ne
gotiatores. Quū illuc appulimus, rex lōge illinc aberat, utpote itinere XV.
dierū: nā bellū inierat cōtra regē quendam, qui rex de Aua nuncupatur. Pro
pterea inde abijmus, uecti nauigio ex ligno ſolido, longo ſupra quindenos
paſſus, lato binos paſſus, remis uero harundineis, ut haud mora compertum
fiet uobis, ea enim parte qua remus aquas complectitur, ſciſſus erat ferme bi
ſulcus: iungebant geminas partes aſſeres abaci inſtar connectentibus funi-
culis, quo fiebat ut citatius permearet aquas: id genus nauigij impulſum re-
mis huiuſmodi uelocius quàm noſtræ celoces fertur, malus arboris conſtat
ex harundine uaſtiore, doliū, quo aſſeruantur aleces, figurat. Nos itaꝗ per-
uenimus ad ruſculum quoddam, ubi nacti ſumus nonnullos negotiatores,
qui ob uigentia bella urbem inire nequiuerant: quo uiſo duximus redeun-
dum eſſe ad urbem Pego, unde paulò antè diſceſſeramus obiter ſpatio quaſi
quinꝗ dierum. Rex quem urbe abeſſe memorauimus, ouans uictorꝗ redijt

poſt habitam de hoſte uictoriam. Quare poſtridie illius diei quo rex rediјt, Chriſtiani illi negotiatores comiti meo aditum ad regem impetrarunt.

De cultu regis Pego. CAP. XVI.

NOn eſt quur quis arbitretur eo faſtu hunc regem uti, quo rex Calechut utitur, quando certe conſtat regẽ memoratũ adeò ſe exhibere adeuntib. facilẽ, ut uel infans ipſum alloqui queat: omniũ tamen eſt ditiſsimus, quippe qui tanto moniliũ cultu, & cõprimis pyropũ exornatur, ut uel maxima urbs tãti nõ ueniret, quãti ſunt gẽmæ, uniones, margaritæ, & id genus lapilli pretioſi, quibus is elegantiſſime honeſtatur. In digitis uero cõdalia et gemmę nitent, crura aũt bracteæ ex puriſsimo auro lõge inſigniũt, intercurſantib. pyropis mirandũ in modũ micantibus: ut breue faciã, manus, lacertos aureſq; omni genere moniliũ onuſtas circũfert, adeò ut aures põdere gemmarũ appenſo pẽdulę ad mediũ palmũ conſpiciantur: propterea fit, ut ſi quiſpiã tenebricoſa nocte regẽ cõſpicatus fuerit, nõ aliter illi lumẽ clariſſimũ illuceat, ꝗ ſi phœbus ipſe radios ſuos uibrauiſſet. Cõuenerũt igitur regẽ negociatores Chriſtiani, illumq; certiorẽ reddiderũt comitẽ meũ cõpluſcula magni penſi mercimonia attuliſſe. Ad hæc rex reſpondit, irent ad ſe poſtridie: quoniã, ea die ſacrificaturus erat dæmoni. Vbi itaq; is dies illuxit, quẽ rex præfixerat, continuo acerſire ad ſe Chriſtianos comitemq; meum iuſſit, addiditq; ut illò prius nõ contenderẽt, quàm merces cõportarẽt: paritũ eſt ergo regi, allataq; ſunt mercimonia, cuius rei maximã rex cepit uoluptatẽ, nec id ab re. Nã inter cætera quę attulimus affatu digniſſima, erãt & rami ex corallo gemini rari admodũ, qui forte ſimilis uiſi ſunt nuſq; habuiſſe, quiq; eò cõmercij gratia aliquãdo ſint cõuecti. Ictus rex harũ rerũ ſtupore eximio, cœpit Chriſtianos percõtari, qui nã mortales eſſemus? Cui negotiatores, Sunt utiq; Perſæ iſti.

B Tũc rex cõuerſus ad interpretẽ ſuũ, Percõtare, inquit, an has merces ſint hic expoſituri? At comes meus, Sũt hęc tua oĩa clariſſime princeps, eis utere pro tuo arbitratu. Ad hæc rex, Incubui ſuperiore biẽnio diutinis bellis diſſidẽs cũ rege de Aua: exhauſtũ propterea eſt mihi ęrariũ, ſuppeditantib. pręlio uires pecunijs, ſed ſi cõmutatione gẽmarũ, et pręſertim pyropũ expoſituri eſtis mercimonia, id efficiã, ut uos cõmercij hui⁹ minime pœniteat. At comes meus ad Chriſtianos inquit, compertũ quæſo regi facite me aliud nihil quærere præter ſuæ celſitudinis beneuolentiã, ſumat propterea ex mercibus quicquid ſibi collibitũ fuerit. Tunc negotiatores Chriſtiani aperuerunt regi Perſam ſuæ eminentiæ ultro ſubiturũ eſſe imperata, daturũq; mercimonia uel abſq; pecunijs gemmarũq; permutatione. His auditis rex reſpõdit, Audiuiſſe ſe iampridẽ Perſarũ liberaliſſimã eſſe cõſuetudinẽ, ſed hoc Perſa uidiſſe liberaliorẽ neminẽ, moxq; iuratiſſime per dęmonũ capita adfirmare cœpit, ſe experiri hoc exemplo uelle, uter liberalitate præſtaret. Quo dicto, accerſito a cutũ mãcipio, iubet afferri ſcriniũ geminũ palmũ longũ quaqua uerſum toreutice elaboratũ, pyropiſq; refertũ, quo reſerato, nam multijuga intus receptacula habebat, diſcriminantibus bracteis tenuioribus: ſingula itaq; receptacula ſplendentibus pyropis oppleta erant. Reſeratũ itaq; ſcriniũ coram Perſa ſiſti iubet, ſimulq; monet ut tantũ ex his lapillis pretioſis caperet, quãtũ ſibi complacitũ eſſet. Hac liberaliſsima cõſuetudine regiſq; munificentia allectus comes meus, hoc ſane pacto regẽ alloquit: O rex egregie, tanta me proſequeris beneficẽtia, ut nuſq; maiore munere ſim affectus: ob id per ſacrũ Mahumetis caput, perq; eius ſacra, quib. ſum illi initiatus, tibi ultroneus omniũ mercimoniorũ meorũ facio poteſtatẽ, donoq; te his rebus omnibus: nõ ẽm ſum qui peregre proficiſcor quæſtus gratia, ſed uiſendi orbis deſiderio. Tũc rex, Adhuc mecũ liberalitate cõtẽdis, nec poſſum te munificẽtia ſuperare? quib. dictis, rex manum pyropis ex ſingulis ſcrinij receptaculis referſit, quantũ ipſa palma cõprehendere quiuerat, eoq; munere, id eſt, ducentis pyropis Perſam affecit: Cape inquiẽs, ob eã liberalitatẽ, quã beneficẽtia mecũ contendẽs prę te tuliſti, donauit etiã rex geminis pyropis ſingulos Chriſtianos

nos qui profecto ueniſſent mille aureis: quos uero comiti meo pyropos do-
no dedit rex, tanti eſſe adfirmabāt, ut non minoris quàm centenis auri milli-
Regis Pego bus uenire poſſe autumarent. Eſt igitur rex memoratus is qui cunctos orbis
opulentia reges munificētia eximia pręſtat, omnium fermè regum ditiſsimus, quippe
qui decies centena aureorū millia quotannis ab regni ſui incolis exigit. Nā
mittit ea plaga colores quaſi omne genus, item goſipiū, plurimūq; ſerici: ſed
has prope innumeras opes militibus omnes impartitur. Gens eſt in uniuer-
ſum ueneris amans, imò ſalax plurimum. Tranſactis itaq; compluſculis die-
bus, memorati negotiatores pro me à rege commeatum abeūdi impetrarūt:
quo impetrato, rex iuſſit ut mihi ædes incolatu commodiſſimæ prępararen-
tur, ubi ad uſum humanū deſiderarem nihil. Quare morā quinq; dierū inibi
abſumpſi. Interea rumore nuncio percrebuit regē de Aua cum robuſtiſſima
manu aduentare, ut regi Pego hoſtilia arma inferret. Huic occurrit rex cum
exercitu innumero, circiterq; medium iter nactus eſt eum. Obiter etiam de-
flagrantes mulieres illic cōſpicati ſumus modò mulierum urbis Tarnaſſari.

De urbe Melacha, deq; flumine Gaza, ut autumant incolæ, necnon de cultorum feritate. CAP. XVII.

POſtridie eius diei conſcenſa liburnica, uelificauimus uerſus urbē cui Me
lacha inditum eſt nomen, ea occidentē reſpicit, illò enim itinere octo die
rum appulimus. Haud procul à dicta urbe percelebre flumē offendimus, ua-
ſtius ſanè quàm unquā conſpicati fuerimus, huic Gaza nomen eſt, latitudi-
ne quinq; ac uiginti mille paſſuū patet: altrinſecus uero uiſitur inſula ingēs,
Sumatra inſ. Sumatra appellant, nos uero Taprobanam dicimus: cultores memorabant
dictam inſulā quaſi quingentorū mille paſſuum ambitu patere. Huius latius
meminiſſe eſt animus, quū opportunū duxerimus. Vbi igitur deuētū eſt ad
urbem Melacha, Sultanū adire iuſſi ſumus quamprimum: is Mahumetanus B
eſt, eiusq; regnum Mahumetano paret. Vrbs ſita eſt in continenti, penditq;
uectigal regi Cini. Tributo huiuſmodi, ut aiebat, anſam præbuit, quòd eius
urbis cōditor rex Cini memoratus ferebatur extitiſſe octuagenis iam tranſ-
actis annis, nec alia de cauſa urbs illic condita eſt, quàm quod cōmodiſſimū
habet portū, & ſanè cōmodiorem, quàm forte in toto fermè oceano intueri
liceat. Crediderim propterea plura illò appellere nauigia, quàm quouis aliò:
& comprimis aromata, & complura alia mercimonia omnifariā eòdem con
uehuntur. Regio non eſt generatim ferax, mittit tamen triticum, carnes, per
paucaq; ligna, aruis inerrāt alites inſtar regionis Calechut, uerū pſitaci ſunt
illis longe meliores. Mittūt item arua ſandaliū ſtannumq;, elephātes, equos,
pecora, boues, fœminas, pardos, bubalos, pauos, & id genus complura ani-
malia habet. Fructus autē legunt pauciſſimos, modò urbis Zeilani: illic mer
cari non licet niſi emere aromata ſericumq; uolueris: his eſt colos penè ſub-
cinericius, capillum promittunt, habitu uero inſtar incolarum Memphis ur
bis, Cayrum appellant, utuntur: amplam habent frontem, oculos teretes, na
ſum autem ſimū: ibi noctu per urbem incedere impune haud licet, graſſan-
tibus inuicem cultoribus, nam mutuis cędibus canum more ſe cōficiunt, ob
id appulſi negotiatores non niſi in nauigijs noctes agunt. Indigenas eius ur-
Anarchia bis omnes oriundos eſſe Agiauais adfirmant. Illic moderatori cuidā rex ui-
cariam operam reddendi iuris aduenis delegat, uerum cultores parent nemi
ni, illiſq; eſt pro ratione uoluntas, prauiſq; moribus concedunt nemini, adeò
mentes efferarunt. Vbi uero rex eorum ferociam cohibere uoluerit, proſili-
unt magis, regionemq; ſi redigantur in ordinem, ſe deſerturos minitantur:
idq; agunt audacius, quoniam mari adiacent, quaſi paruo negotio, quum li-
buerit, aliò dilapſuri. Propterea comes meus Chriſtianos negotiatores mo-
nuit illic diutius commorandum haud eſſe, proſilientibus nimium cultori-
bus. Quare conducta celoce, Sumatram inſulam uerſus uela fecimus: quò
quinq; dierum itinere peruenimus ad urbem præſertim quandam Pyder no-
mine, quæ fermè octuagenis leucis à continente abeſt.

De

A *De Sumatra inſula, deq; eius urbe Pyder nomine.* CAP. XVIII.

HAnc urbē celebrior totius inſulæ portus inſignit, ea eſt inſula cuius paulò ante meminimus, ubi retulimus huiuſmodi inſulam quingentorum mille paſſuum ambitu patere. Ego uero crediderim eam eſſe Taprobanam inſulam, quod quidem inter complures cōuenit autores: huic inſulæ quaterni diademate inſigniti reges moderantur: hi ſunt idolorum cultores, fideq; et ritu uiuendi, nec non habitu regi Tarnaſſeri non ſunt abſimiles: fœminę uero coniugum deſiderio ſpōte ardent. His eſt colos quaſi albicans, amplioris ſunt frontis: oculos habent obrotūdos, praſini coloris, capillum promittunt, naſo ſunt latiſſimo eodemq; ſimo admodum, ſtatura uero perquàm deſpicabili. Ius ibi ſummopere uiget, ſignato argento auroq; ac ſtanno pro moneta utuntur. Aurum ſignatum eſt eiuſmodi, ab altera parte uiſitur dæmonis cælatum caput: ab altero uero carpentum elephantis trahentibus conſpicitur. Pari modo ſignantur reliquæ pecuniæ argenteæ: ex argenteis exponunt denos ſingulo aureo, ſtanneæ uero quinq; & uiginti numerum aureum efficiunt. Mittit ea regio numeroſius proceriores quàm uſquam alibi conſpexerim elephantes, eoſdemq; meliores. Id hominum genus belli eſt expers admodum, uerum quæſtibus plurimum inhiat mercimonia exercens, ſuntq; in uniuerſum hoſpitales, appulſis exteris præſertim.

De alio piperis genere, deq; ſerico ac laſerpitio, quod belzoe appellant, inde prouenientibus. CAP. XIX.

ILlic igitur procerioris piperis uberior eſt prouentus, miraq; copia. Lingua patria piper molaga dicitur, id eſt lōge procerius illo, quod huc aduehitur, multoq; candidius, uerum inane ac mordax plurimum, ſed ponderoſum minus: uenit enim inibi piper nō pondere, ſed menſura, ut apud nos triticū exponitur. Tanta eſt huius ubertas, ut inde anno ſingulo uicenæ naues onuſtę euehantur: hæ Cataium proficiſcūtur, illic exponitur haud difficulter ob frigidius cœlū. Arbor uero quæ piper huiuſmodi gignit, producit etiā proceri- B us piper, ſed craſſioris eſt caudicis, amplioraq; folia eadēq; carnoſiora habet arborib. urbis Calechut. Fert itē affatim ſerici, fitq; plerunq; id ſericū more noſtro: aliud uero mittūt ſponte arbores, prouenitq; in ſyluis ac nemoribus abſq; cultu, ſed id eſt priore deterius. Ibi uiſitur lazeris arbor, quæ gūmi gignit, cui laſerpitio nomē eſt, uulgo belzoē dicitur: referebāt nōnulli id procul à mari naſci. Ego hæc nuſquā affirmauerim, quādo certe corā minime uidi.

De triplici arborum aloes genere. CAP. XX.

QVoniam rerum uarietas parit uoluptatem, mortales'que allectat plurimum, deſiderio'que diſcendi noua inuitat ad lectionem. Ob id duxi nō ingratum fore lectoribus, ſi hæc ſubderem, quæ coràm uiſi: propterea exploratum habebitis ob eam cauſam laſerpitium aloē'que ubertim ad nos minime conuehi, quoniam è remotioribus partibus comportantur: illud etiam noueritis, triplex eſſe aloēs genus. Aliud eſt longe perfectius, huic calampat nomen eſt. Hoc inſula memorata non mittit, uerum ex urbe Sarnau aduehitur: ea, ut memorabant Chriſtiani negotiatores comites noſtri, haud procul ab dicta urbe ubi aloē naſcitur, nomine Calampat, abeſt. Eſt & aliud genus aloēs, lubam nomine, hoc flumine neſcio quo huc comportatur: nouiſſimo autem bochor nomen eſt. Referebant dicti Chriſtiani negotiatores cauſam, quur ad nos aloē primo loco dictum non deferretur, quod, uidelicet, id genus aloē mitterent regna Cataij, necnon Cini, & Macyni, Sarnauq; ac Grauay longe ditiora, quippe quæ auro uberrime ſcatent, multoq; maiorē quàm nos auri copiam habent, ſuntq; item maiorum principes uirium, noſtris regibus nimirum locupletiores. Ad id accedit, quòd ſuffimentis odoramentorumq; genere plurimum delectantur, inq; ea re reges ſuperant noſtros. Ob id ad nos hæc odoramenta minus abunde comportantur, utpote quod in urbe Sarnau ſingula libra aloēs denis aureis uenit, id efficit eius rei ſumma caritas.

Quomo-

Quomodo ligna aloes ac laſeris probantur. CAP. XXI.

DEuenimus in certiſsimam notionem gemini ſuffimenti, aloës, uidelicet,
ac laſerpitij, doctoribus memoratis negotiatoribus, nam alter eorum nõ
nihil aloës ac laſerpitij habebat, binas uidelicet aloës uncias, eius inquam,
quod calapant appellant: ſic enim probabamus, comes meus nihilum aloës
manu occluſum tantiſper tenuit, donec is pſalmus, qui Miſerere mei deus in
cipit, tertio conſummari poſſet, moxq́ reſerata manu calefactum iam aloë
inenarrabilem ſuauitatis odorem adeò fragrabat, ut nuſquam fragrantiora
ſenſerim ſuffimenta. Cepit item tantum laſerpitij, quantum iuglandem effi-
ceret, rurſumq́ ſumpſit libram mediam illius, quod mittit urbs Sarnau, ut al
terum alteri conferret, priuaq́ ſuffimẽta, ignitis uaſis impoſita prius indidit
cubiculis: uera mehercle refero, lõge ſuauius redolebat illud quod nucis ma
gnitudinem non excedebat, quàm id quod libram mediam complebat: uel ſi
ad geminam libram aſcendiſſet: uix igitur pro meritis horum geminorum
ſuffimentorum præſtantia referri poteſt: id itaq́ cauſæ referunt, quur ad nos
non conuehuntur. Mittit etiam ea regio lactam, unde conficiunt rutilum co
lorem, gignitur in arbore iuglandibus noſtris haud abſimili. Illic etiam inue
niuntur ut apud nos omnifariam animalia.

De multijugis Sumatræ inſulæ negotiatoribus. CAP. XXII.

IN ea itaque urbe complura uidi adfabre elaborata, eademq́ elegantiora
quàm uſquam uiderim, cophinos præſertim auro exornatos, hi ſinguli ue
niebant gemino aureo: uidi etiam in uico unico ſupra quingentos collybi-
ſtas: tanta eſt inibi trapezitarum copia: illò ceu ad percelebres nundinas cõ-
mercij gratia propè innumeri negotiatores proficiſcuntur: cultores uero go
ſipinis ſtragulaq́ue ſerica & ſyndone ex xylo confecta utuntur. Fert regio
adfatim lignorum, unde fiunt naues, gunchos ipſi appellant, hæ trinos ha- B
bent malos, geminamq́ proram, geminosq́ utrinq́ clauos. Quum nauigant
in undabundo oceano, ubi aliquando uela uentis fecere, moxq́ oborto tem
peſtatis turbine, operæpretium eſt alteris uelis, haud mutatis prioribus, uen
tos legere: condicto itaq́ naui minime circumacta, altero malo uſi retroce-
dunt, ſunt enim omnium dexterrimi præcipuiq́ urinatores, ignesq́ ex tem-
pore miro artificio fabricantur.

De eorum ædibus, deq́; ædium imbricamentis. CAP. XXIII.

EOrum ædes lapidibus conſtant, parumq́ ab humo tolluntur: loco imbri-
cum piſcis Tartarucæ pelles ſuccedunt: mittit enim eum piſcem pelagus
Tartaruca piſcis Indicum, nam illic agens uidi adeò uaſtum beluæ corium, ut pondo librarũ
centum triumq́ eſſet. Vidi item inibi màxima ebora, hæc ſunt elephantorũ
dentes, pondo trecentarum ac triginta quinque librarum: conſpicatus ſum
etiam inuſitatæ magnitudinis ſerpentes, longe quidem proceriores quàm ui
dentur in urbe Calechut. Sed iam redeamus ad negotiatores Chriſtianos,
qui deſiderio uiſendæ patriæ apprime flagrabant. Ob id percontabantur co
mitem meum, hæſiſſet'ne cordi ſibi uelle ultra progredi, an retrocedere, uel
forte inibi conſiſtere. At comes meus reſpondit, ſe poſtquam illò uenerat,
prius inde non diſceſſurum, quàm uaria aromatum genera uidiſſet. Tunc
Chriſtiani adfirmabant, illic alia haud inueniri aromata, quàm quæ conſpe-
xeramus. Quibus rurſum infit comes meus: Vnde myriſtica nux, gariophil
lumq́ prouenit? At Chriſtiani myriſticam nucem, muſcatam appellant, ma
ſticemq́ fert quædam inſula, quæ hinc trecentis mille paſſibus abeſt: Tum
comes meus, Patet'ne inſulam adeuntibus tutum iter, aut infeſtant piratę æ-
quora? Ad hæc Chriſtiani reſponderũt, indignabundi æquoris tantum per-
timeſcendam eſſe ſęuitiam: addebantq́ id æquoris onerarijs nauibus ſulcari
non poſſe. His auditis, attentius explorabat comes meus quonam modo tu-
to illuc proficiſci quiret. Reſponderũt Chriſtiani nihil magis uotis comitis
mei ſatisfacturum, quàm ut liburnicam, cui Campanæ nomen eſt, emerent
quampiam, id eſt genus actuariæ nauis. Hoc intellecto, ſciſcitabatur comes
meus

A meus an naues huiuſmodi illic inuenirentur? Reſpondentibus autem negotiatoribus Chriſtianis adſatim nauium reperiri, uel ſi ſupra mille conducere uellet, aſſenſus eſt comes meus, ut ſimul geminæ naues conducerentur. Quo dicto quamprimum binæ naues affuere, compluſculiq; remiges: & ubi de uectura inter eos conuenit, id pretium enim ad quadringentos aureos aſcendebat. Rebus itaq; in hunc modum cõpoſitis, comes meus cœpit amici appellatione cõpellare negociatores Chriſtianos, his ferme uerbis: Etſi dilecti mei non ſim ueſter conterraneus, eoſdem tamen parentes habuimus, Adam uidelicet & Euam, eſtis'ne me ſociumq; meum qui ueſtris ſacris eſt initiatus, deſerturi? Ad hæc Chriſtiani, Quomodo hic qui non eſt Perſa, fidem noſtram induit? Tunc comes meus: Sane nunc ipſe Perſa eſt emptus aliquando Hieroſolymis. Huius ſancti nominis mentione exciti Chriſtiani negociatores, ſublatis in cœlum manibus, moxq; procedentes humi, tellurem uſque tertio deoſculabantur, conſurgentesq; à nomine meo, ſciſcitabantur cuius foret ætatis, quando ex Hieroſolymis adductus eſt? tunc comes meus: Quindenos, inquit, annos agebat. Et rurſum Chriſtiani: Debet igitur patriæ meminiſſe. At comes meus: Meminit quidem, cepiq; iampridem eo denarrante miram uoluptatem, doctoreq; eo ſingula humanorum membrorum; eſculentorum nomina quibus utuntur Chriſtiani, didici. Ad hæc negociatores reſpondere: Etſi uiſendæ patriæ ardentes deſiderio decreuiſſemus tandem aliquando lares patrios reuiſere, licet procul hinc, utpote trecentis mille paſſibus abſint: tamen in ueſtri gratiam comitiſq; huius, inſtituimus eôdem proficiſci, quò ire decreuiſtis. Id plus addimus, daturos nos operam, ut longe locupletior euadat, neq; propterea ritus patrios deſerat, ubi Perſarum moribus uti noluerit. Tunc comes meus negociatoribus reſpondit, ſe libenti animo amplecti oblatas amicitię conditiones, ſeq; eos ſequuturum quocunque ierint: uerùm me id exequi quod animo deſtinauerant, nequire ob eam rem; quod
B neptem eius Solem nomine in Perſide duxiſſem uxorem: quare ſi cordi heſit uobis, ut ſim meditati itineris comes, hoc munus quo uos afficio non parui facietis, ubi gratum habueritis ut me initę amicitiæ minime pœniteat. Tunc Chriſtiani: Agite, inquiunt, ut lubet, quando certe uobis morem gerere in uotis præcipue habemus. His itaq; ultro citroq; dictis, in monumentum cœptæ amicitiæ denis pyropis, mediam curiam appellant, eos donauit. Hi nempe tanti erant, ut quingentis aureis ueniſſent. Perendino igitur die in expedito fuere geminæ actuarię naues conuehendis nobis commeatibusq; aptiſſimæ, fructibus præſertim omnifariam impoſitis, iterq; inſulam uerſus, cui Bandan nomen eſt, cepimus.

De inſula Bandan, quæ myriſticas nuces ac maſticen mittit.

CAPVT XXIII.

SVlcãtes æquora circiter uicenas inſulas offendimus, cultas alias, deſertas admodũ alias: eò peruenimus itinere quindecim dierũ peracto. Inſula eſt inculta plurimum, ac infœcundi ſoli, humiliſq;, ſed magnopere plani, centũ mille paſſuũ ambitu patens, huic rex minusq; hexarchus moderatur: uerùm *Anarchia*
eam incolit genus hominũ agreſtẽ, parũ diſtãs à beluis, nullius ſane mõmẽti. Humiles caſas, imò mapalia lignea parũ ab humo extantia ſubeũt. ſola interula amiciuntur, nudis pedibus apertoq; capite prodeunt, capillũ promittũt, frõteq; ſunt lata, ſed tereti. Colos eſt his albicãs, ſtaturaq; deſpicabilis. Idola colunt. ſuntq; longe deteriores illis, quos incolę Calechut Poliar & Hyraua appellant. obtuſi ſunt ingenij, nullarumq; uiriũ, adeò perditi, ut prorſus ſint illaudabiles, ritu degunt ferino. Ager præter myriſticam nucem, muſcatã appellant, & nõnullos fructus mittit nihil: myriſticæ nucis caudex Perſico caudici ſimilis, ramos foliaq; conſimilia producit, uerũ nonnihil anguſtiora: priuſquam nuces huiuſmodi percoquant, ſepit arborẽ maſtix florentis roſæ inſtar: & ubi nox percoxerit, maſtix eam complectitur, complexoq; ſimul ſtato tempore, cultores legunt certatim uberiusq; quàm poſſunt, quoniam cõmu-

nia ſunt ibi omnia, ceduntq́ preoccupantbus: arbores abſq́ cultu, ſuppeditã te tantũ natura, fructus mittũt. Nuces huiuſmodi myriſticæ uæneunt menſura utpote ſenarũ ac uiginti librarũ, tantumq́ nucũ ternis ſolidis, id eſt, medio carlino exponũt: genus monetæ eiuſmodi eſt, quale eſſe in urbe Calechut diximus: illi mutua iuſtitia degũt, nec opus eſt legibus, gẽte à puris naturalib⁹ uix recedẽte: his uiſis perendino die poſtquam illò appulimus, comes meus percunctatus eſt negociatores Chriſtianos, ubi iam foret ea regio quæ gariophyllum mitteret? Ad hæc reſponderunt Chriſtiani, procul illinc itinere ſex dierũ in inſula Monoch nomine, gariophyllũ inueniri. Tunc comes meus: Sũt'ne illi adeò rudes agreſtesq́, ut hi quos paulò antè conſpicati ſumus? At Chriſtiani reſponderunt, eſſe quidem illos populos his diſſimiles, uerum incultiores minoreq́ ingenij captu. His intellectis: Eia, inquit, progrediamur, ingreſſiq́ iter ad memoratam inſulam ſeptem dierum ſpatio peruenimus.

De inſula Monoch, quæ gariophyllum mittit. CAPVT XXV.

HAnc inſulam perquam anguſtam, Bandan inſula magnitudine excedit: gens eſt cultoribus Bandan multo deterior, præter humanam ſpeciem à beluis nihil differens: his eſt colos nonnihil candidior, cœliq́ temperies aliquantiſper frigidior: mittit hęc inſula gariophyllum: nõnullę mediocres admodũ, eædẽq́ incultæ inſulæ circũadiacentes eundẽ fructũ ferũt. Huic caudex ex buxo nõ abſimilis, folia uero cinnami inſtar habet, ſed obrotũda magis: eius eſt coloris, cuius in ſuperiorib. meminimus, lauri foliũ propè exprimẽs: quũ matureſcere incipiũt, cultores harundinibus flagellant arborẽ, conſtrato prius circum arborem tegetibus ſolo: colos telluri eſt qui ſubargilloſæ ac arenoſæ terræ eſſe conſueuit. Regio eſt humilis admodum, adeoq́ demittitur, ut Septẽtriones inibi minime, adimente proſpectum ſyderũ orizonte, cernantur. Explorata regione, uiſoq́ inciuili hoc hominũ genere, percunctabatur negociatores comes meus: Supereſſet'ne illic uiſendũ aliquid? Ad hęc negociatores: Videamus, inquiũt, quo pretio exponant gariophylla: & ut id compertius fieret nobis, finximus uelle mercari gariophyllũ, moxq́ intelleximus duplo uendi quàm nux myriſtica uendebatur, menſura tamẽ: quoniã id hominum genus omnium eſt prorſus expers ponderum. B

De inſula Bornei. CAPVT XXVI.

GNari iam eius plagæ, auebamus plurimum nouas uiſere regiones, ut noua ſemper delectãt, ſtudio præſertim diſcendi maiora. Quare Chriſtiani negociatores his uiſis, in hunc fermè modũ me cõpellarunt: Dilecte comes, inquiunt, poſtq́ hucuſq́ deorũ munere peruenimus incolumes, ſi tibi eſt cõplacitũ, eamus uiſum totius orbis celebriorẽ inſulam, eandemq́ locupletiorem: uidebis aiunt, rem cognitu digniſſimam, qua forte uidiſti pulchriorem aliam neminem: uerùm operæpretium eſt ad aliam prius proficiſci inſulam, cui Bornei nomen eſt, illic maiores multo liburnicas cõducemus: quoniam longe altius, undabundumq́ magis æquor nobis ſuperandum eſt. Tunc comes meus: Agite, inquit, ut libet, in ueſtram enim ſententiam totus cõcedo. Quare conſcenſa liburnica uaſtiore, iter ceptum eſt ad eam inſulã, uerſus meridiem ſemper uelificantes die noctuq́. Dum iter agimus, cõfabulationibus mira uoluptate incũbebamus, percõtantibus me illecebre dictis negotiatoribus, præſertim de noſtri ſeruatoris inclyta latria. Et ubi ſancti uultus (Veronicã appellant) mentio abs me facta eſt, deq́ diuorũ Petri ac Pauli principũ apoſtolorũ capitibus, necnon de compluſculis alijs ſanctis: clanculũ me monuerũt, ut ſi uellẽ ſecũ proficiſci, futurũ ut magnus euaderẽ princeps, ob tantarũ rerum notionẽ: uerũ abſterritus itineris magnitudine, longioreq́ interuallo, quippe qui rebar, ubi illò contendiſſem, me nunq́ reuerſurũ, ſtatui eò minime proficiſci. Itaq́ inſulæ Bornei tandem aliquãdo appulimus, ea à Monoch abeſt circiter ducentis mille paſſibus, illaq́ nõnihil maior eſt, uerũ longe humilior, ſituq́ demiſſiore. Gens idola colit, acerrimiq́ eſt ingenij, ac uitę haud illaudabilis: colos in albicantẽ magis inclinat colorem: his nõ eſt idem habi-

Bornei

A habitus,alij interula goſſipina,alij undonibus utuntur,alij apice ſubrutilo uti conſueuere.ius ſummopere illic uiget. ea inſula mittit quotãnis adfatim cã phoræ:hanc arboris gũmi eſſe adſeuerant, ego uero id nunc adfirmauerim, quando certe rem huiuſmodi oculis minime ſubieci: illud tamen non diffitê bor comitem meum actuariam nauim centenis aureis conduxiſſe.

De obſeruationibus nauigationum,quibus utuntur nautæ ad inſulam Gyaua contendentes. CAPVT XXVII.

POſtq tot cõmeatus ſumpſimus, qui itinere nauando abunde ſufficerent, uela uẽtis dantes,uerſus inſulam Gyaua nomine ceptũ eſt iter, eo quinq dierũ itinere meridiem uerſus nauigãtes peruenimus:nauis moderator pyxidẽ magnetemq, necnõ paginã marinam cõpluribus lineis diſtinctam, quæ uentorũ ratione inſinuant,ſecum more noſtro attulerat. Vidẽs igitur comes meus euanuiſſe Septentriones,in que ea urbe minime cõſpici negociatores Chriſtianos percontabatur,quonam modo adempto Septentrionis ducatu ſulcare quirẽt maria:explorabũdusq ſciſcitabat ab eis,quo duce ſydere pelago ſe cõmitterent. Ad hęc nauis moderator percõtantibus negotiatoribus Chriſtianis, reſpondit cultores eius regionis quina ferme ſydera habere,& comprimis aſtrum quoddam Septentrioni oppoſitum obuerſumq quo nauigaturi utebantur,addens ſe magnete uti,quoniam is lapis Septentrionẽ ſemper conſequitur. Subdidit etiã ab altero dictæ inſulæ latere gentẽ eſſe quandam,quæ Septẽtrionibus obuerſis ſyderibus æquora ſulcans,utebatur quaſi Europeæ Sarmatiæ eſſent antipodes: inq zona frigidiſſima circiter polum antarcticum cultores huiuſmodi degerent,argumẽto quòd diem quatuor horarum tantum habẽt,quodq algent mirum in modum rigore frigidioris zonæ inſtar eorum qui à polo arctico parum abſunt,quare ex denarratis comes meus incredibilem uoluptatem cepit.

B *De inſula Gyaua,deq; cultorum fide ac moribus,nechon compluſculis alijs.* CAPVT XXVIII.

ITaq permeando maria itinere quinq dierũ ad dictã inſulam peruenimus: ea prope in immenſum patet, quippe quæ cõplura regna continet. Reges cultoresq idolorũ latrię ſunt addicti plurimũ: nec ijdem ſunt omnibus ritus, colunt alij modo incolarũ Calechut idola,alij phœbum,phœbem alij obſeruant,alij boues,alij quicquid prima luce obuiũ habuerint, idoli loco colũt: dæmonẽ alij,ut ſupra meminimus,uenerãtur. Hæc inſula more noſtro ſericũ mittit,ſyluis ſponte id gignentibus. ſmaragdos totius orbis habẽt elegantiores,habentq adfatim auri ac optimi æris,ager re frumentaria ſcatet,omniſariamq fructibus,modo urbis Calechut.Illic etiam carnes omnẽ genus more noſtro inueniũtur.Id hominum genus perfidiæ eſt prorſus expers: eius ſunt coloris necnon proceritatis cuius nos ſumus,uerũ latiore ſunt nonnihil fronte.oculos habẽt pergrandes,praſiniq coloris,ſed naſo ſunt admodũ ſimo, capillumq promittunt.cœlo inerrant cõplura auitiorũ genera,noſtris quidem abſimilia,ſi pauos,turtures,ac nigricantes corniculas excipias.Ius illic mirabilem in modum colitur.cultores chlamyde ſerica,aut ex undonibus, ex goſſipio nonnunquam exerto brachio amiciuntur.lorica perraro utuntur,quippe qui bellorũ prope ſunt expertes. Verũ maria ſulcaturi arcubus ac harũdineis ſagittis utunt. Cõſueuit etiã gens illitas ueneno ſagittas eo inſtrumẽto, quo nos tormenti inſtar figulina glande aues cõficere ſolemus, ore in hoſtes uibrare,mortemq illico afferunt,modo nonnihil cruoris eliciant. Tormẽtis omne genus nõ utuntur,neſciuntq tormenta huiuſmodi fabricare:omnibus nõ ſunt in cibatu eadẽ eſculẽta,alij triticeo pane utũtur, ac ueruecũ carnibus ueſcuntur alij,alij ceruis ac apris oblectantur,piſce ac fructibus aluntur alij.

De cultorum huius inſulæ ſæuiſsimis moribus,deq; modo uendendi parentes, necnon de Anthropophagis. CAPVT XXIX.

EIus inſulæ cultores (eos inquam qui carnibus ueſcuntur)ubi uiderint pãrentes confectos ſenio nullius iam uſus eſſe, in emporium adductos pro-

tinus Anthropophagis uendunt: qui ubi uenierint,continuo mactantur, lo- A
coq; eſculentorum ab nonnullis abſumuntur. Et ubi iunior quiſpiam in eam deuenerit ægritudinem,ut iudicio ſapientum,præſentem languorem euadere non poſſe uideatur, is à parentibus uel germanis ut mors ipſa præueniatur,leto traditur quamprimum,functusq; uita uenit Anthropophagis. His inhumanis moribus perterritus comes meus, ſtupore incredibili afficiebatur, aſpernabaturq; deteſtandæ feritatis abuſum,quum præſertim nonnulli ex regionis cultoribus negociatores petulantius his fere uerbis aliquando cõpellaſſent: O Perſæ,inquiunt,peccatis nulla expiandi uictima,quãdo carnes adeo formoſas uermibus epulandas exponitis. Hoc audito,comes meus efferatam eorum conſuetudinem adeo horruit,ut condicto illinc abeundum eſſe duxerit. Redeamus,inquit,ad noſtram liburnicam:quam ubi ſemel tenuero, huic continenti non appellam amplius.

Quomodo in inſula Gyaua nomine,ſol in meridie orbem ſiue ſphæram complet.

CAPVT XXX.

POſtꝙ ſatis ſuperq; horũ populorũ inhumana crudelitas nobis innotuit, negociatores Chriſtiani comitẽ meũ hortabantur,ut hæc quæ paulo ante conſpicati fuerant, ueluti noua quæpiam ſuis quũ domi forent renunciaret. Ferte,inquiũt,in patriam,eaq; mox cõperta uobis de hoc orbe fient: quibus dictis: Intuemini,aiunt,in meridie ſitũ ſolis,iuſſeruntq; ad ſydera tollere uultus:reſpicite,inquiũt,ſolis orbem,ut quamprimũ exploratũ habeatis, quantum hic abſit ea quæ uos tulit regio. Reſpiciẽs itaq; comes meus,uidit ſolem dextrorſum decurrere,& rurſum ſphærã latam circiter binos palmos læuorſum imprimere:quæ res comitẽ meum magna affecit admiratione: id ut ipſe memorabat,menſe Quintili uſu euenit:ego eius rei uix memini,quoniã agẽtem apud exteras gẽtes,in orbeq; remotiore noſtrorũ menſiũ nomina me fugerãt,imo quandoq; dierũ nomina obliuiſcebar. Illud etiam noueritis,paria in eo orbe nobiſcũ agere anni tẽpora: nam illi haud plus ꝙ hic nos inibi al- B
gent. Intelligens igitur comes meus illinc abeundi iam tẽpus petere, utpote qui perfectum habebat ſe non poſſe illic ſine aperto uitæ diſcrimine morari diutius,graſſantibus ſæuientibusq; in appulſos nimium cultoribus: nam acriore diligentia, noctu præſertim, nobis ab Anthropophagis cauere opus erat:comitẽ meum cõueniens ſtatuit inde diſcedere,in patriamq; feſtinatius ꝙ poſſet repedare. Inter hæc comes meus ſmaragdos geminos mille aureis emit,binosq; infantes aureis ducentis præſtinauit: hi exectis teſtibus euirati erãt:nam in ea inſula cõplures ſunt negociatores,qui præter infantes mercantur nihil: hos adhuc impuberes ita emaſculant,ut parũ abſint à fœminis.

De reditu noſtro ex inſula Gyaua. CAPVT XXXI.

IGitur quatuordecim dierum inibi inſumpta mora, perteſi ob inhumanam feritatem Anthropophagorum mores,algoreq; nimio nos premente: Zonę enim frigidiſſimæ,ut in ſuperioribus perſpectũ habuiſtis,appuleramus. Duximus ultra progrediendũ minime eſſe. Ad id accedebat,quod nulla ſupererat regio digna cognoſci,propterea gradum reuocauimus, conductaq; liburnica,gionchum ipſi appellant,inde ſoluentes ab extimo inſulæ latere orientem uerſus,minus illic ſæuiente ſalo, uelificare cœpimus, itinereq; quindecim dierum peracto,tandem aliquando ad urbem Melacha nomine peruenimus:ibi tridui abſumpta mora,ſocijs ibidem remanẽtibus, uix referre queo, quibus gemitibus ac querulis uocibus nos abeũtes proſequuti fuerint Chriſtiani negociatores:profecto ingenue fateor,ſi celebs fuiſſem,natosq; habuiſſem nullos,nunquam hos adeo charos comites deſeruiſſem: mutuo amore illi nos complectebãtur,identidem adſeuerantes, ubi ſe rati fuiſſent tuto iter agere poſſe,nuſquã nos dereliquiſſe. Ad id accedebant comitis mei crebriores adhortationes,quibus negociatores huiuſmodi pericula obiectans hortabatur ne nos ſequerentur,eo tendens ut denarrantibus ipſis,regionis eius opes necnon principis,ac regis locupletiſſimi,noſtris haud innoteſcerent. Igi-

tur di-

A tur digredientibus nobis illi remanſerunt, aientes in urbẽ Sanam redire uelle. Nos uero conſcenſa liburnica, uerſus urbem Cyromandel nomine uelificamus. Inter nauigandũ moderator nauis memorabat circum inſulam Gyaua Taprobanamq́, Sumatram ipſi appellant, ſupra ſeptẽ mille inſulas fore. Vbi urbi Malachæ appulimus, comes meus tantũ aromatum ſericiq́ ac odoramentorũ emit, ut circiter quina millia aureorũ expoſuerit. Ad urbẽ enim Cyromandel nõ prius peruenimus, quàm itinere quindecim dierũ peracto; ibi liburnicam exonerauimus, uigintiq́ dierum abſumpta mora, conducta alia liburnica, ad urbẽ Colon tandem peruentũ eſt: illic nempe ſupra uiginti ac duos Chriſtianos è Luſitania oriundos offendimus: quibus uiſis fugam meditari cœpi, contempta tamen eorũ paucitate, deſij pedem ſtruere. Huc etiã accedebat, quòd aderãt nõnulli negociatores Mahumetani, qui nouerãt me uidiſſe Mechã, Mahumetisq́ corpus: ob id uerebar, ne ſi fuga arrepta illic diſceſſiſſem, ſuſpicarentur illi ob id ſolum mẽ abijſſe, ut eorum aperirẽ hypocriſim. Tamen intra duodenos dies uecti flumine itinere dierum decem, ad urbem Calechut tandem aliquando redijmus.

De urbe Calechut. CAPVT XXXII.

POſt multiplices uariasq́ peragratas regiones, uti claſſico beneuoloq́ lectori in ſuperioribus abunde innotuiſſe arbitramur, tum ob multijugam cœli clementiam, & rurſum eiuſdem aliquando incredibilem intemperiẽ, ut haud difficulter concipere poſſunt, qui peregrinationibus affuere, tum uel maxime ob populorum efferatiſſimos mores, inhumanamq́ ſæuitiam, iam pertęſi peregrinationis, memoratis cauſis faſtidium patientibus, tandem aliquando gradum referre decreuimus. Quæ uero redeunti mihi, uſu euenerunt, paucis expediam, ne prolixior ſermo lectori faſtidium pariat: conducet enim denarranda multifariam mortalibus, quando certe hoc exemplo cohibebunt cõplures uoluptates ſuas, qui nimio plus quàm ſatis uiſendi orbis de

B ſiderio ardent. Quòd ſi monitis noſtris minus obtemperabunt, illud ſaltem denarrantibus nobis diſcent, quonam modo peragraturi orbem ſe gerere debeant in euentis præcipue pręſentaneis, ubi acriore opus eſt ingenio. Itaque regreſſi iã ad urbẽ Calechut, illic duos Chriſtianos nacti ſumus ex urbe Mediolano oriundos, ut paulò ante meminimus, alteri Ioanni Mariæ, alteri Petro Antonio nomẽ erat, hi Mangones erant, è Luſitaniaq́ emendorũ monilium gratia dato ab rege negotio ſoluerant: quũ enim ad oppidũ Coccin deueniſſent, in urbẽ Calechut protinus diffugerũt. His uiſis, tanta ſum affectus lætitia, ut maiorẽ nunquã ceperim uoluptatẽ: nudi enim incedebamus cultorum inſtar. Percunctari propterea eos cœpi, eſſent'ne Chriſtiani: ſciſcitanti mihi cõdicto Ioannes Maria reſpondit, ſe quidem Chriſtianũ eſſe: tum Petrus Antonius ad me conuerſus infit: Et tu es'ne Chriſtianus? Cui ego: Sum equidem in ſummi optimiq́ dei gratiam. Quo dicto manu me apprehenſum in ædes ſuas humaniſſime me duxit, eoq́ ut peruenimus, ruit in oſcula & fletus maximos, nec me amplexando ſatiari quibat: ego uero uix patrij ſermonis meminerã, uidebarq́ balbutiens, ac lingua impeditiore: quippe qui iam annis quaternis aliæ linguæ, ipſi barbaræ diutius aſſueuerã, minusq́ interea Chriſtiani cuiuſpiam uſus eram cõtubernio: cõquieui proxima nocte ſecũ, uerũ ob conceptam lætitiam nemo noſtrum ſomno indulſit, minusq́ epulis: adeò enim quiſq́ noſtrũ mutuo fruebatur gaudio, ut eam noctẽ tridui ſpatio propagari uoluiſſet. Inter cætera uero quæ eos percontabar, id in primis ab eis ſciſcitatus ſum, eſſent'ne in paucis regi Calechut chari: at illi, Sumus, inquiunt, apud regẽ plurimi, maioreq́ in pretio eſſe nequimus, eoq́ familiariſſime utimur. Addidi etiã quid nam deſtinauiſſent animo: rurſum illi: Cupimus profecto in patriam redire: ſed quo nam modo id cõſequi poſſimus, nos plane fugit. Quibus ego: Redite inquã eà quà ueniſtis. Tunc illi: Illud ſane perarduum eſt, quoniam Luſitanorũ perfugæ ſumus, ad timorem præſertim accedente, quod innumera propè tormẽta auſpicijs regis Calechut, nõ ſpon

te tamen fabricati ſumus: propterea non eſt inanis timor noſter, quandoqui A
dem nobis timemus, ne mali quippiam nobis contingat, quū præcipua claſ-
ſis Luſitanorum iam iter ingreſſa, breuiꝗ; affatura dicatur. Ad hæc reſpondi,
ſi munere deorum conſequi poſſem, ut tandem aliquando clanculum claſſe
Luſitanorum appulſa, ad urbem Canonor nomine diffugerem, me haud dif-
ficulter à præfecto claſſis impetraturū pro deſertoribus ueniam. Adiiciebant
etiam illi ob id quod famigerati eſſent admodū, fabricandiſꝗ; tormētis per-
celebres, futurum ut alià euadere nequirent, niſi eà quà prædictum erat, cum
pluribus regibus eorum ueſtigia obſeruantibus: adeò enim tanti opifices hu
iuſmodi habebantur, ut pluris eſſe nequirent, propterea fugæ ſpem eſſe nul-
lam: nam ſupra CCCC. tormenta, ſi uaſtiora minimaꝗ; recenſeas, fabricati ſu-
mus. Ob eam rem Luſitani ſunt nobis magnopere formidoloſi, pauemuſꝗ;
plurimū, ne cōmiſſorum luamus quandoꝗ; pœnas: nec id ab re, quoniam nō
iniuſti timoris ſuberat cauſa: nam præterquam quod fabricati fuerant propè
innumera tormenta in maximam Chriſtiani nominis iacturam, cultores etiā
idolorū artem memoratam docuerant, uibrandiꝗ; ac exonerandi tormenta
quindenos homines, quibus id munus à rege delegatum erat, in diuini nomi
nis contumeliam docuiſſe dicebātur. Per id tempus enim quo illic agebam,
coràm uidi memoratos Chriſtianos dediſſe cuidam idolorum cultori arche-
typum, quo tormentū ex ære fabricari poſſet tantæ magnitudinis, ut capax
quinꝗ; ac centum cantarorum (id eſt menſuræ genus) foret. Agebat etiam il
lic Iudæus quidam, cui liburnicam elegantiſſimā quaternaꝗ; tormenta ex fer
ro fabricatus fuerat. Is dum lauandi ſui gratia ad flumen quoddam perrexiſ-
ſet, forte nō ſine nutu deorū aquis immerſus peſſum iuit, uitāꝗ; efflauit. Sed
iam ad Chriſtianos redeamus, nouit mehercle deus optimus maximus, quo
conatu ab dictis Chriſtianis contenderim, ne poſt hac in ſancti nominis con
tumeliam ſanctorumꝗ; fidelium dedecus ac detrimentum maximū tormen-
ta huiuſmodi fabricare uellēt. Quū hæc referebam Petro Antonio, ubertim B
lachrymæ erumpebant. At Ioannes Maria, cui pertinacius forte hæſerat, in
patriam redire nolle, aiebat nihil penſi ſe habere, ubi illic, uel in urbe Roma
rebus eximeretur humanis: noſſe deum quid de ſe decretum foret. Quare pò
ſtridiè ſocium meum uiſum redeo, qui non abſꝗ; querelis ac lamētationibus
me excèpit, quippe qui rebatur ob diuturniorem moram è uiuis me deceſſiſ-
ſe: ego uero finxi me pernoctaſſe in delubro quodam, Moſchitam ipſi appel
lant, ut deo ac Mahumeti, quorum in me complura extabant beneficia, gra-
tias agerem: quare uiſus eſt comes meus huius rei magnam cepiſſe uolupta-
tem: ut uero attentiore animo, cōmodius'ue cultorum mores explorare poſ-
ſem, comiti meo inſinuaui noctu delubrum incolere uelle, opeſꝗ; ac diuitias
floccipendere, eſſeꝗ; inopiæ amantem plurimum: nam noueram fugam me-
ditando aptius illis imponere non poſſe, quàm ut ſimularem me eſſe ſanctū
Mahumetanum: propterea ut huius ſanctitudinis fidem facerem potiorem,
in propatulū carnibus ueſci nuſquam uolui, uerùm clanculum ac ſilenti no-
cte apud Ioannem Mariam gallinas epulabar ſingula nocte quaternas: tem-
perabamꝗ; à congreſſu negociatorum, agelaſtos, id eſt, non ridens ex com-
poſito factus eram, perdius delubrum incolens, nec illic abibam niſi uoca-
tus à comite, qui miſeratus abſtinentiam meam (ſic enim rebatur) creberri-
me mè increpuit, quod carnibus nō ueſcerer. Ad hæc ego reſpondebam, epu
las ganeataſꝗ; dapes ueneris aliorumꝗ; peccaminum eſſe fomenta: quare eſ-
feci hac hypocriſi, ut opinione probitatis ac abſtinentiæ me illic ſanctior eſ-
ſet nemo: argumento, quòd nihil magis in uotis, imò ſupra uota cultores ge-
rebant, quàm ut manus aut genua mea deoſcularentur.

De aduentu liburnicarum regis Luſitanorum ad urbem Calechut.

CAPVT XXXIII.

EPulanti mihi apud comitem meum, ecce Perſæ gemini negociatores ur-
bis Canonor à comite meo hoſpitio recepti, comiterꝗ; inuitati, dixere ha
bere

A bere ſe neſcio quid ſiniſtri, quod in mediũ proferrent. His uerbis excitus comes meus, quid, inquit, audio? Tunc Perſæ, Aduenere duodenæ Luſitanorũ Liburnicæ, eaſq; coràm conſpicati fuimus. Tunc comes meus: Quinam ſunt mortalium? At Perſæ, ſunt, inquiunt, Chriſtiani loricati albicantibus armis, qui munitiſſimam arcem ac prope inexpugnabilem in urbe Canonor erigere cœperunt. His auditis comes meus ad me conuerſus: Heus Ludouice, qui mortales ſunt hi Luſitani? Cui ego: Oro uos, ne huius gentis mentionem mecum faciatis, quando certe conſtat gentẽ huiuſmodi latrocinijs ac maritimis excurſionibus ceu piratas uſquequaq; uacare, ob id aueo plurimum eos aliquando Mahumetis ſacris initiari. Huius rei pœnituit ſocium meum, cuius ego magnam capiebam uoluptatem, lætabarq; plurimum hos adueniſſe.

Quomodo medici officio illic fungebar. CAP. XXXIIII.

VSu euenit aliquando, ut negociator Mahumetanus ex urbe Calechut oriundus, pergraui ægritudine adflictaretur, aluumq; haberet inſolutam: & quoniã comite meo is familiariſſime utebať, ac deterius indies ſe haberet: comitẽ meum monuit, ut iure cõiunctionis, ſi quid præſentanei remedij noſſem, quod languorẽ leuare quiret, illud afferret in medium. Ad hæc reſpondit comes meus, ſe iturũ ad ægrotũ quamprimũ: quo uiſo (me enim ſecũ languentẽ uiſum duxit comes meus) quæ cauſa, inquit, condigna ſerenos fœdauit uultus, quur hęc triſtia cerno? At ille: Languori ſtomachi, inquit, crudelẽ in modũ urgeor, aluumq; ſoluere nequeo. Cui comes meus: Alges'ne forte? Rurſus languens: Minime, inquit, quando certe uſq; in hanc diẽ algoris ſum prorſus expers. His auditis, cõuerſus ad me comes meus: Heus, inquit, Ludouice, noſti'ne antidoti quippiam aut pharmaci nõnihil, quod languorẽ huic meo charo leuet? Cui ego: Erat quidẽ parẽs meus medicus, uerum in patria, didiciq; ſolo experimento doctore eo nonnulla. Tunc comes meus: Oro te propterea Ludouice, ut ſi quid comperti habes quod languori cõducat, pro-

B feras quamprimũ in amici huius mei gratiã. Ego uero lingua eius gentis uerba quædã protuli, languentiſq; manu apprehenſa, pulſum attrectare cœpi, is eſt enim ægritudinis plerũq; index: cognoui propterea maximis hominem detineri febribus, percũctatuſq; ſum eũ, doleret'ne caput? At æger: Dolet quidem uehementer caput meum. Et rurſum ego: Soluis'ne pro libito aluum? Tũc languẽs: Iam triduo eã minime exoneraui. Hoc audito comes meus, refertũ, inquit, bile hic ſtomachũ forte ob nimiam ingluuiem habet. Opus eſt propterea clyſtere ad egerẽda excremẽta. Tum æger: Agite ut lubet, inquit, modo ſaneſcã. His intellectis, clyſtere expedito ſaccaro ouis ac ſale mixtis, additis herbis nõnullis, quæ, ut arbitror, officere citius ꝙ cõducere languẽti debebãt, nã folia erant iuglandiũ: quare nocte ac die una quinis clyſteris excremẽta egerere fruſtra tẽtaui, aluo obdurata nimis reluctante, officientibus herbis, eoq; diſcriminis ęgrũ adduxi, ut me iam cœptę prouincię pœniteret, in contrariũ cedente antidoto. Vt tamẽ conſulerẽ languenti, cepi rurſum amphorã ſucci herbæ cuiuſdã, oleoq;, ſale ac ſaccaro inditis, rurſum mollire uentrẽ conor: uerũ nouiſſimus error prior peiore fuit: quoniã decoctionẽ haud calefactã aluo languentis indidi: pedem tamen ægri fune alligaui, ut impoſito clyſtere, capitiq; ac manibus innixus reliquum corpus penſile haberet, mẽ fune pedes ægri ſuſpendente, adq; horæ ſpatiũ uel inuitũ ægrum nobis in ſuperiora pertrahentibus. His uiſis comes meus infit: Heus Ludouice, apud ueſtrates dum proſpectum iri languentibus cupiunt, utuntur'ne hoc antidoto? Cui ego: Vtuntur quidem, ſed quũ ferme ſunt deplorati. Tunc comes meus quaſi ſubridens: Quadrat, inquit, id remedium quo ſuſpenſum tenes hominem, ut euaneſcat decidatq; demẽtia uiri. Succlamabat interea infelix æger, lingua patria aiens non plura: Sat ac ſuper habeo, animam iam efflaui. Nos uero miſerum languentem hortabamur, ut tolerantius ferret antidotum, futurumq; breui ut incolumis fieret. Quo dicto mirabilem in modũ ſoluta eſt aluus inſtar ſcaturientis fontis. Ob id haud mora, demiſimus fune ſuſpen-

Pulſus

Pharmacũ ciendæ aluo accommodũ

ſum,tantumq; egeſſit excrementorum,ut trullam implere quiuiſſet. Lætaba/ tur propterea ſoluta aluo hilarem in modum æger,magnaq; afficiebatur uo/ luptate. Poſtridie uero huius diei febrium ac grauedinis capitis, ſtomachiq; languoris iam expers,crebrius ſolito aluum laxabat: uerum poſtero die cœ pit dolere latera: quo uiſo,butyro bubalo accepto ungi iubeo hominem,ca/ napinaq; ſindone uinciri: addidiq;,ſi priſtinam incolumitatem recipere aue/ ret, operæpretiũ eſſe, idq; in primis fore obſeruandum, ut bis tantum in die comederet: nec prius id mane faceret, quàm ad primum ferme lapidem com meaſſet. Tunc ille: ſi, inquit, animo deſtinauiſtis, ut bis tantum in die cibum capiam, emoriar quamprimum: quippe qui octies aut decies epulari hacte/ nus conſueui. Propterea ſibi perarduum uidebatur ea ſubire,quæ recipiẽdæ ſanitatis gratia imperabantur: conualuit tamen mea opera. Ob id cœpi eſſe in magno extimatu apud omnes, in pretioq; erat mea hypocriſis, paſſim que me Dei amicũ eſſe dictitabant. Pro qua re denos aureos mihi expoſuit: ego tamen renui id pretium recipere: quinimo ternos auri nummos quos habe- bam,inopibus erogaui,idq; ex compoſito egi clanculum,ut perſpicuũ foret omnibus, me opum haudquaq; amantẽ eſſe. Hoc facto eò loci apud omnes eram,ut quiſq; pro ſummo pretio duceret me domi habere conuictorẽ, per/ beatusq; uidebatur is, qui pedes manusq; meas deoſculari potuiſſet. Et ubi munus populus deoſculandi mei exequebat, condiebam mira grauitate mo res, caperataq; fronte quaſi quiſpiam è cinctis Cethegis, uel Socratico quo/ piam cenſore,præ me ferebam miram ſanctitudinẽ,ut intellectum illis eſſet, quæ mihi exhibebantur officia,ea pro meritis exhibita eſſe. Iuuabat opinio- nem huiuſmodi comes meus, cui impoſitum à me ibat: nam rebatur ipſi me nuſquam carnibus ueſci,idq; ex profeſſo uulgabat, addens uidiſſe me apud Mecham Mahumetis corpus uiſentẽ: & ut fidem dictis adſtrueret maiorem, denarrabat populis ſe noſſe mores meos,fuiſſeq; me ſuorũ itinerum uſq; co- mitẽ, eſſeq; me proculdubio ſanctum: rurſumq; addebat, ſe hac ſanctitudinis opinione, & morum dignatione adductum,ut mihi neptem ſuam iure matri monij iungeret. Quare hoc buccinatore in ore omnium multus eram,à cun/ ctiſq; dilectus mirabilem in modum. Inter hæc ſingulis noctibus clanculum Chriſtianos memoratos conueniebam: de quibus aliquando accepi, duode/ nas Luſitanorum naues urbi Canonor appuliſſe. Quo audito ratus ſum tem pus aduenìſſe, à ſuperiſq; oblatam eſſe euadendi occaſionem: ob id octonis diebus undequaq; diffugiendi aucupabar opportunitatem. At negociatores in rem meam eſſe dicebant,ut terreſtri itinere abirem illinc. Verum ego mi/ hi timebam magnopere, uerens ne in Mahumetanorum manus inciderem, prodente me albicante colore.

Hypocriſis

A

B

Quomodo Mahumetani ad eorum delubra cõcire ſolẽt populum.

CAPVT XXXV.

POſtridie eius diei Mahumetani omnes in delubro orandi gratia conue/ nere: conuocandi enim populli ad eorum prophana (ne ſacra dixerim) hunc morem ſeruant. Sunt quidem innumeri huiuſmodi præfecti, nonnulli qui editiſſimam delubri turrim conſcendũt, interdiu ter uel quater æris cam pani uicem ſupplentes, uoce ſublatiſſima inclamant populum, ut ad oratio/ nem agendam protinus in delubro adſit: alteramq; aurem digito obſtruen/ tes, hæc ſermone patrio profantur: Alla u eccubar, id eſt, deus eſt magnus. Et rurſum: Deus eſt magnus, uenite ad delubrum, uenite ad delubrum. Et item: Venite deo gratias acturi, uenite deo gratias acturi, deus eſt magnus, deus eſt magnus, deus fuit, deus erit, Mahumetes dei nuncius reſurget. Duxerunt me igitur in delubrum, precibusq; contendebant, ut deum pro Mahumeta/ nis exorarem. Quod abs me factum eſt publicitus, ut continuo intelligetis.

De modo orandi apud Mahumetanos. CAPVT XXXVI.

SIc enim ea gens orat, habetq; ut nos quotidianas orationes, quibus ſum/ mum deum appellatione patris noſtri, diuamq; uirginem Mariam ple/ nitudine

A nitudine gratiarũ dignantur:nam Mahumetani in ordine expoſiti præſante ſacerdote iam loti in quendam modum, quo & ego uſus ſum, lingua patria orant.Itaq; aſtante frequenti populo, ne proderẽ Chriſtianos mores, eadem oratione ſum uſus. Demũ rediens ad comitẽ meum poſtero die ſimulabam ægritudinem : nam circiter octonos dies temperaui à cibatu omni,aſſiſtente comite meo:uerùm noctu prodibam ſemper,apud Chriſtianos cibum ſumpturus. Afficiebatur huius rei maxima admiratione comes meus, meq; percunctabatur,quænam inediæ huius cauſa eſſet. Cui ego reſpondebam, afflictari me inſidioſiſſima grauedine capitis. Tunc ille: Vnde hoc domine mi? At ego, arbitror,inquam, cœli inclementiã id effeciſſe.Ad hęc comes meus: Si,inquit,inſalubris eſt hic aër,tibiq; officit plurimum,abi hinc,inquit,&ad urbem Canonor te recipe, donec redeamus in Perſida: cõmendabo enim te de meliore nota negociatori cuidam,cum quo magna mecum intercedit amicitia:is mea cauſa te ita honorifice excipiet, perhumaneq; tractabit, ut nihil quod ad officium pertineat deſiderare poſſis.Reſpondi ego id me ſponte ſubiturum,quod in gratiam meam tam amice pollicebatur:ſed uereri me pluri mum,ne quid nocumenti inferrent Chriſtiani,qui illò appuliſſe dicebantur. Tunc ille:Non eſt cur paueas,quoniam ab urbe nunquam digredieris.Quare exploratis eorum moribus,conſpectaq; claſſe barbarorum, quæ conſtiterat apud urbẽ Calechut,inſpectiſq; tormentis,ac luſtrato exercitu,quæ ituri in Chriſtianos cõparauerant,duxi ſoluendi illinc iam tempus appetere: quare inde abiens iter ſum ingreſſus,moniiiq; Chriſtianos, ſi quid comperti habebam,mihiq; conſului, ut tandem aliquando horũ canũ euaderem manus.

De dexteritate qua ſum uſus ut illinc abirem. CAP. XXXVII.

IGitur pridie quàm illinc diſceſſerim,omnia Chriſtianis memoratis reſeraui.Interea comes meus duobus Perſis me tertiũ accedere iuſſit: propterea ſimul actuariam nauim conduximus. iamiam compertũ habebitis,quidnam
B aperti diſcriminis ſubierim: agebãt enim illic circiter quatuor ac uiginti negociatores,ſi Perſas,Syros,Turchaſq; percenſeas:ij me nouerãt diligebãtq; plurimum,ac intelligebant quantum Chriſtiani præſtarẽt ingenio, gerendarumq; rerũ dexteritate:nam quaſi in biuio curarũ poſitus angebar utrinq; : ſi enim commeatum abeundi petijſſem, uerebar ne ſuſpicarentur uelle me dilabi ad Luſitanos:ſi uero hoſpite inſalutato abijſſem, timebam ne retractus à fuga rationem à me exigerent poſthabitæ amicitiæ: propterea lupum tenebam auribus,interq; ſacrum & ſaxũ poſitus,quidnam acturus eſſem nõ ſatis ſciebam. Deſtinaui tamen animo, huius uoti mei præter comitem meũ certiorem facere neminem. Ob id ea die quæ Ioui eſt dicata, pridie Nonas Decẽbres, comitibus Perſis duobus mare ingreſſus abij : uixq; nauim ad arcus iactum duxerant in altum nautæ, quum mox quaterni cultores, quos Naëros appellant,nauis moderatorẽ inclamare cœperunt.Quibus exauditis litori protinus appulimus.Quò ut peruenimus memorati cultores percunctabantur uectorem,cur rege inconſulto me abducerent. Ad hæc Perſæ: Is qui nobiſcũ Mahumetanus uehitur, moribus eſt ſanctiſſimis,ad urbemq; Canonor contendimus. Tunc illi:Nouimus quidem hunc Mahumetanum miraculis clareſcere:uerùm quia Luſitanorũ doctus eſt linguam,ſubueremur ne gentis noſtræ arcana Luſitanis aperiat: docebit enim eos claſſem hic comparari in eos maximam:ob id imperarunt nauis moderatori, ne me de cætero ueheret. Paruit ille imperatis, meq; in litus expoſitũ deſeruere. Cultores uero quos memoraui, dilapſi ſunt ad regem. Quo uiſo,alter Perſarum:eamus, inquit,ad urbẽ Calechut.Ego uero inquam:Nolite illuc proficiſci,quoniam iacturã huius mercis(ferebamus enim ex ſplendenti byſſino telas) ſubibitis: quandoquidem regi uectigal minime pendere uoluiſtis. Tunc alter Perſa: Quid igitur domine agemus? Cui ego : Proficiſcamur litus ſequentes tantiſper,quoad actuariam nauim,quæ parao eorum lingua dicitur, comperiamus.Idcirco ut ita nobis cõſuleremus,inter nos cõuenit. Quare ingreſſi iter

ſarcinu-

ſarcinulis noſtris onuſti, ſpatio duodecim mille paſſuum in litore oberraui-
mus. Quid tunc haberē ſpiritus, quem'ue animū deſpondiſſem in ſummis po
ſitus anguſtijs, relinquo in medium prudentiori dijudicandum lectori. Tan-
dem deorum munere cymbam offendimus, qua uecti ſumus in portum Ca-
nonor urbis: eò etenim ueſperi appulimus in die ſabbati. Appulſi illicò lite-
ras comitis mei negotiatori cuidam, ad quem in mei gratiam ipſe ſcripſerat,
reddidi, tenoris fermè huiuſmodi: Exciperet me tamdiu, donec eò contende
ret: addens, ſi quid officij mihi interea ab ſe collatum foret, id totum ſibi ad-
ſcripturum eſſet: me inſuper uirum ſanctitudine clarum, ſibiq; arctiſſima ne-
ceſſitudine coniunctum. Quare negociator perlectis literis eas capiti impo-
ſuit: Eris, inquit, per hoc caput hic tutò, moxq; imperauit ut cœna ſplendide
apparateq; inſtrueretur: nam inter cætera fercula allatæ ſunt etiam gallinæ
ac columbi complures. Perſæ uero conſpectis gallinis: Heus, inquiunt, quid
nam agitis? hic carnibus minime ueſcitur: propterea inſtructæ ſunt aliæ da-
pes, quibus ueſci conſueueram. Poſtquam igitur eſt exempta fames, amorq;
compreſſus edendi, ad me conuerſi Perſæ: eamus, inquiunt, animi cauſa uer-
ſus mare. Quo dicto protinus eò contendimus, ubi Luſitanorū naues in an-
coris ſtabant. Expendat nunc animo attentiore auditor quiſq;, quanam ſim
tunc uiſis Luſitanis lætitia uoluptateq; incredibili affectus. Progreſſus non-
nihil cōſpicatus ſum in ueſtibulo deſpicabilis caſæ terna dolia: qua coniectu
ra ſum aſſequutus, id tugurium Chriſtianorū eſſe. Quare introſpiciens non-
nullos uidi Chriſtianos: quibus uiſis quaſi decreui intrò ad Chriſtianos me
recipere: uerū rem attentiore animo expendens, exiſtimaui ſi id in propatu-
lum egiſſem, futurum ut tota fermè urbs tumultuaretur, uotiſq; ob id meis
minime potiri quirem: propterea obſeruaui locum ubi Chriſtiani arcē con-
ſtruebant, decernens illò poſtridie me recipere.

Quomodo ex urbe Canonor dilapſus ſum ad Luſitanos.

CAPVT XXXVIII.

POſtero igitur die (domino enim ea dies dicata erat) prima luce conſurgēs
finxi me animi cauſa ſpatiatum ire uelle: tunc comes meus, i quò libet: ego
uero eò perrexi quò me ducebat animus. Tandem ad arcem Chriſtiano-
rum perueni. Verùm digreſſus à comitibus meis, quum iam nonnihil lito-
ris menſus eſſem, Chriſtianos duos oriundos ex Luſitania obuios habui,
hosq; lingua Hiſpanorum ſum percunctatus: Vbi, aio, ô domini, eſt arx Lu
ſitanorum? Tunc illi: Es'ne tu aiunt, Chriſtianus? Quibus ego: Sum qui-
dem ad Dei laudem. Rurſum illi: Vnde uenis? At ego: Ex urbe Calechut
profectus ſum. Tunc alter eorum comiti meo dixit: Redi tu ad ædes noſtras,
quoniam hunc uirum ad dominum Laurentium (is natus erat eius, qui re-
gis uicaria opera fungebatur) ſum equidem ducturus. Igitur ductus ſum ad
arcem, quæ ab urbe quaternis abeſt ſtadijs: nam per id horæ princeps di-
ſcumbebat. Quo uiſo protinus in terram procidens orare eum cœpi demiſ-
ſiſſime quàm poteram, ut me commendatum habens, quoniam Chriſtia-
nus eram, aſſereret è barbarorum manibus. Quanta tunc ſim affectus læti-
tia, referre ſatis nequeo. Vbi uero fuga mea cultoribus innotuit, tumultuo-
ſius illico agere cœperunt. Propterea acciti ſunt tormentorū opifices, ut ex-
pedirent tormenta, ne ſi forte fortuna frequēs populus oppugnatum arcem
aduentaſſet, incauti reperirentur, quaſi nihil tale metuentes. Reſedit tamen
haud multo poſt exuſcitatus furor, cunctaq; pacatius iam agebantur. His in-
tellectis, præfectus claſſis manu me apprehenſum in aulam quandam du-
cens, quidnam cultores Calechut ſtruerent, quid ue in Chriſtianos moliren-
tur, tridui ſpatio uoluptuoſius percunctabatur. Ego uero amans Chriſtiani
nominis, cupiensq; illis proſpectum iri, cuncta reſeraui præfecto claſſis, cer-
tiorem'que effeci principem eorum omnium, quæ in urbe Calechut aduer-
ſus Chriſtianos parabantur. At præfectus claſſis arcanorum gentis, me
prodente, iam factus callentiſſimus, me triremi uectum miſit ad proregem
paren-

A parentem eius, qui apud urbem Cucin conſederat: triremi enim præfecerat
rex equitem quendam, cui Ioanni Saranno nomen eſt. Itaque parens uice
rex, ut me uidit, fronte excepit ſereniſſima, comiſſimeq; me accipiens: nam
& hunc monui certioremq; reddidi omnium, quæ moliebantur cultores ur-
bis Calechut. Addidi etiam ad hæc, ſi fide publica propoſita eſſet impunitas
illis Mediolanẽſibus, Ioanni Marię uidelicet, ac Petro Antonio, qui tormen
tis fabricandis operabantur, nauaturum me operam ut ad Chriſtianos redi-
rent quamprimum: quando certe exploratum habebam, eos id munus mini
me ultro ſubire: idq; ſolum opperiri Mediolanenſes, ut commeatum illò ac-
cedendi impune impetrarent. His auditis præfectus triremis ex denarratis
magnam cepit uoluptatem, poſtulatisq; aſſenſus eſt: interpoſitaq; fide pu-
blica prædem ſe conſtituente uicario, commeatum impetraui, intraq; triduũ
ad natum eius, qui in urbe Canonor conſtiterat, literis datis me remiſit, mo-
nens hominem, ut tantum auri erogaret mihi, quantum ſoluendis explora-
toribus pro acceſſu urbis Calechut ſufficeret. Itaque illinc ſoluens ad urbem
Canonor redij, ubi ſum nactus idolorum quendam cultorem, qui coniugem
natosq; chariſſima pignora oppignerauit, ut ſibi perferendarum literarum
ad urbem Calechut, id eſt, ad Ioannem Mariam, Petrumq; Antonium munus
delegarem: continebant enim literæ huiuſmodi, propoſitam eſſe ambobus à
prorege impunitatem, impetratumq; eſſe accedendi tutò commeatum: nam
crebrius ſupra quinas uices ad memoratos Chriſtianos ultro citro'que nun-
cios miſi, monens homines ne cuiquam fiderent, ſcortis præſertim ac man-
cipio: nam quiſque eorum pellicem, & ex ea natum mancipiumq; domi ale-
bat. Reſcripſere tamen ultimo loco ad me in hunc fermè modum: Se quic-
quid fortunarum habebant, exploratori quem illò miſeramus, dediſſe: item
propterea cum quinqueremi, & alia actuaria naui, qua piſcatu uitam tra-
B hentes utebantur, deſertis inibi cuſtodijs ui numinum uenturos eos, fami-
liamq; ducturos. Nos tamen memoratos Chriſtianos monueramus, ut natis
pellicibusq;, necnon mancipijs fortunisq; omnibus illic relictis, ad nos, cõ
uectis tantum monilibus nummis'que, haud mora contenderent: nam ij ada-
mantẽ percelebrẽ habebant, utpote pondo duorũ ac triginta characterum,
unicum propè opus naturæ. aiebant enim adamantes huiuſmodi non mino
ris quàm quinque ac triginta mille aureis uenire debere. Habebant præterea
margaritam pondo quatuor & uiginti characterum, bina'que millia pyropo
rum, quorum alij pondo characteris unius, alij characteris ac medij. Inſuper
ſexaginta quatuor condalia, uarijs monilibus inſignita habebant. Item qua-
dringentos ac mille aureos. Viſi ſunt etiam digreſſuri aſportare uelle ſepte-
na tormenta, ternos cercopithecos, binosq; feles, qui id unguentum quod zi
bellum appellant, gignunt. Item tornum, quo gemmæ ac monilia mangoni-
zantur, expoliũtur'que: quę omnia cauſam interitus infelicibus attulere: uſu
enim euenit, ut eorum mancipium reſciuerit diſceſſuros Chriſtianos: ob id
omnium regem Calechut certiorem fecit: & relatis rex uix fidem adhibere
uelle uidebatur: tamen quinos prætorianos milites, quos Naëri appellant,
miſit ut explorarent an uera relata forent. At mancipium intelligens regem
mitius cum Chriſtianis acturum, præfectum fidei Mahumetanorum (Cadi
dicuntur) adiuit, & eadem expoſuit, quæ ad regem detulerat: id plus addens,
Chriſtianos arcana gentis Luſitanis aperuiſſe. His intellectis, præfectus fi-
dei per ſpeciem conſilij adhibendi, Mahumetanos omnes, negotiatores præ-
ſertim accerſit: qui corrogatis centenis aureis, regem Gioghi, qui per id
tempus illic agebat, nummis huiuſmodi donarunt, eumq; in hunc modum
alloquuntur: Noſti princeps, ſuperioribus annis quum huc accedebas,
nos honoratiore ſplendidiore'que apparatu, quàm in præſentiarum tecum
egerimus, te excepiſſe: forte diminuti honoris cauſa te latet. Huic rei occaſi
onem dedere hi gemini Chriſtiani, noſtræ fidei hoſtes acerrimi, qui Luſita-
nos eorum omnium quæ hic aguntur, certiores reddunt. Propterea abs te
ſuppli-

ſupplicibus uerbis cõtendimus,ut acceptis centenis aureis,hos Chriſtianos protinus confici iubeas. Quibus auditis, rex Gioghi illico occidendi Chriſtianos memoratos ducentis hominibus munus delegat, qui ſubeuntes regis imperata,deni ac deni ceu cornicines ædibus Chriſtianorum appellere cœperunt, quaſi per ſpeciem petendæ ſtipis. Verùm Chriſtiani ubi conſpicati ſunt frequentiores homines propius ad ædes accedere, ſuſpicati ſunt aliud quàm ſtipem eos quærere. Propterea arma cõdicto expediunt,accedentesq́ ſubmouere cœperunt: & dum è proſpectibus eminus pugnant, ſenos conficiunt homines, ac ſupra quadragenos conſauciant. Tandem ij, quos Gioghæ appellãt, funda fibrarunt ſagittas ex ferro obrotundas peltæ inſtar. Quare ambo icti ſunt:alter,id eſt,Ioannes Maria in capite: Petrus uero Antonius in fœmore uulnus excepit adeò atrocitèr,ut uterq́ corruerit. Quibus uiſis qui illò conceſſerant,accurrere quamprimũ,inciſisq́ iuguli uenis, concauis manibus ſanguinem Chriſtianorũ hauriebant. At pellex Ioannis Mariæ natum ferens in urbem Canonor dilapſa eſt. Hunc natum octonis aureis emi,ſacroq́ latice aſpergi iuſſi,Laurentij indito nomine,in diui Laurẽtij gratiam,quoniam ea die,quæ ſancto huiuſmodi dicata eſt, ſacro fonti immerſus eſt:uerùm intra annum ęgritudine Gallica correptus,animam egit. Noueritis etiam id genus morbi peragraſſe fermè orbem totum: quippe quòd ultra urbem Calechut ad quadringenta millia paſſuum, coràm ego conſpicatus ſum humanum genus inficiens irrepſiſſe in gentes innumeras;Puam ipſi appellant,aiuntq́ ſupra ſeptimum ac decimum annum id morbi ſæuire in mortales haud cœpiſſe: eſtq́ is morbus noſtris ægritudinibus multo inſidioſior, longè que atrocior.

Pua

De claſſe urbis Calechut,deq́; memorabili Chriſtianorum cum Mahumetanis pugna,qua Luſitani fortitudine incredibili hoſtes uicerunt,rege Canonor ipſis uictoriam congratulante. CAPVT XXXIX.

IGitur anno à partu Virginis quingenteſimo ſexto ſupra milleſimũ,quarto Idus Martias perlatum eſt ad nos, memoratos Chriſtianos occubuiſſe. Eadem die ab Calechut,Pauam,Capagot,Pandaram,& Trompatam clariſſimis urbibus claſſis ingens inſtructiſſimaq́,utpote octo ac ducentarum nauium ſoluit. Harum quatuor ac octuaginta naues onerariæ erant:reliquæ uero remis more liburnicarũ agebantur,parao appellant. Vehebat claſſis prope innumeros Mahumetanos,purpureis ex byſſino goſipioq́ refertis ueſtibus amictos. Gerebant item apices xylo fultos:honeſtabant item armillæ lacertos,chirotecisq́ xylo refertis manus tegebantur:pro armis, arcubus lanceis, enſe ac peltis, necnon omne genus tormentis more noſtro utebantur. Quare Idibus Martijs ſic inſtructam claſſem conſpicati ſumus: qua conſpecta tanta erat nauium frequentia, ut eminus condenſiſſimum nemus, malis ſupra nauim eminentibus,referret. Nos tamen ſperabamus ſuperùm nõ defuturum auxilium,planiſſime credentes ui numinum peſſum ituros Sarracenos,noſtræ fidei hoſtes truculentiſſimos. Quare ſtrenuiſſimus eques claſſis præfectus,natus clariſſimo domino Franciſco Dalmeda prorege Indiæ, qui inibi undenis nauigijs moderabatur,comite præfecto noſtro,ubi robuſtiſſimam hoſtium manum uidit,memor priſtinæ uirtutis,claſſico milites omnes cõuocat,eosq́ in hunc fermè modum alloquitur: Meminiſſent Seruatoris noſtri,ultro'que pro alma fide noſtra mentem ſubirent: principumq́ ac fratrum appellatione eos dignans hortabatur,ut ad memoriam reducerent aduenisse,inquiens,diem,qua irrogati cruciatus Chriſto meminiſſe deberent: itemq́ animo reuoluerent paſſum eſſe noſtra cauſſa Chriſtum,ut aſſerti à nexu peccaminum,diuino frueremur quandoq́ conſpectu. Et rurſum: Hodie, inquit,ſocij nobis facta eſt poteſtas comparandę æternitatis,oblataq́ eſt occaſio promerendi Seruatoris noſtri: delebuntur enim peccamina noſtra: ite propterea alacres mecum, ſpiritu'que ampliore ſumpto occurrite hoſtibus, hosq́ canes mactate: quandoquidem in manu futura eſt uictoria,fauẽte cœptis

Concio ad milites

A ptis deo optimo maximo,cui de orthodoxa fide cura eſt potiſſima,neq; feret unquã ut illa ſit hoſtibus ludibrio.Interea ſacerdos in editiore nauis loco poſitus,cruci affixũ ſeruatorem noſtrũ Chriſtianis omnibus identidem oſtentabat,concionabaturq;,exhortans ut mandatorũ dei meminiſſemus : locoq; dei,ut ſolent noſtri ſacerdotes,nobis indulgens cõtritis corde reatus omneis dimiſit pro fide Chriſti mox pugnaturis : Eia, inquit, filij mei ultro ſponteq; deo duce contendamus in hoſtes. Elicuit ſacerdotis efficax ſermo toti concioni uberiores lachrymas,effecitq; ut quiſq; noſtrũ in eo certamine in Chriſti gratiam occumbere aueret. Obiter Mahumetanorũ claſſis ingens in nos acerrime uela faciebat. Eadem die noſtræ claſſis præfectus cum geminis liburnicis cõtendit in Mahumetanos acerrime,iuitq; medius inter binas Mahumetanorum uaſtiores naues,exoneratis utrinq; tormentis:id enim præfectus claſſis ea ratione fecit,ut hoſtiũ,& comprimis earũ nauium,quæ prætoriæ erant,trophæis ducũ id prę ſe ferentibus,uires experiretur:uerum ea die temperatũ eſt à certamine. Poſtridie uero eius diei prima luce Mahumetani uela uentis dantes in nos contendebant appulſuri urbi Canonor. Monuere tamen prius ducem noſtrum crebro,ut ſineret eos illò proficiſci, quò animis deſtinauerant,addentes ſe minime cũ Chriſtianis congreſſuros eſſe. Ad hæc præfectus claſſis reſpondit, meminiſſe Chriſtianos uiolatæ olim fidei perfidiæq; Mahumetanorum,quum ea gens nõ eſt paſſa Chriſtianos ex urbe Calechut redeuntes,etſi fides publica data erat,illàc iter agere:tantumq; abfuiſſe,ut fidẽ ſeruauerint Mahumetani, ut etiam ſeptenis ac quadragenis Chriſtianis confectis ſupra quaterna aureorum millia diripuerint:eà ob id tranſirent ſi poſſent,ſcituros eos,quales,cuius'ue penſi,necnon ſpiritus forẽt Chriſtiani. Tunc Mahumetani his auditis : tuebitur, inquiunt, nos Mahumetes; funderq; Chriſtianos. Quare uno impetu feruntur omnes in Chriſtianam

B gentem furore incredibili traijcere conantes non longius à litore, quàm ad decem mille paſſus iter habentes. At præfectus claſſis ex compoſito tulit, ut hoſtes propius accederent,è regione urbis Canonor hoſtibus congreſſurus; ut conſerentibus manum Chriſtianis, rex urbis Canonor noſtrorum uirtutis ſpectator eſſet & teſtis. Inter hæc ſumendi cibum tempus appetebat. Quare præfectus claſſis iubet milites genio indulgere nonnihil : & ubi refocillatos ſenſit animos,claſſico monens eos : Eia, inquit, fratres, nunc operæpretium eſt,ut quiſq; ſe ſtrenuum equitem, uirumq; manu promptum explicet. *Prælium nauale* Quo dicto, haud mora, in duas ingentiſſimas naues onerarias impetum facit. Vix referre poſſim,quibus tubarum clangoribus nobis obſtrepere inceperint,crepãtibus more eorum tympanis innumeris. Obiter præfectus claſſis hoſtem paruipendens, uaſtiori naui hoſtium onerariæ catenas iniecit, ut cominus pugnans hoſtes male acceperet. Mahumetani uero iactas catenas uſq; tertio reijciunt:uerum iactis rurſum catenis, Chriſtiani nauem corripiunt,inq; correptam audacius tranſcendentes cuncta perturbãt : ferebat enim nauis ſupra ſexcentum uiros. Quare conſeruere manus omnes, atroxq; prælium non ſine maxima humani cruoris effuſione initum eſt, eoq; ſtragis peruentum,ut Mahumetani omnes occiſione occubuerint : nulluſq; qui cladis acceptæ nuncium ferret ſuperfuit. Potitus hac uictoria præfectus claſſis irruit in alteram Mahumetanorum nauem onerariam, quæ iam iniectis catenis cum Chriſtianorum liburnica congrediebatur. Ibi acerrime pugnatum eſt : cecidereq; eo congreſſu quingenti Mahumetani. Peſſundatis his onerarijs nauibus,deſpondentes Mahumetani animos,in noſtras irruêre undenas liburnicas,maioreq; eorũ frequentia eas diduxere.diductaſq; ſingulas quindenæ aut uicenæ ambiebant. Hic enituit prȩfecti claſſis Ioannis Saranni ſtrenuiſſima inclytaq; uirtus, qui ſola triremi Mahumetanis huiuſcemodi ſtragem intulit, ut fidem omnem excedat : nam quandoque uſu euenit, ut triremem memorati ducis circiter quingena nauigia, quæ remis aguntur, tormentis onuſta admodum circumuecta,negotium tantum exhibere non po-

fuerint. Tantum enim Chriſtianis deus optimus maximusq́ fauit, ut in tota eorum claſſe Chriſtianorũ nullus occubuerit, etſi ſaucij exceſſerint acie com plures. Pugnatum equidem eſt à mane uſq; ad ueſperam, noxq́ prælium dire/ mit. Miro enim ordine pugnabant Chriſtiani, idq́ operæpretium erat: nam quandoq; contigit, ut celox qua uehebar, nonnihil diſcreta à claſſe, in altum ducta occaſionem præſtiterit hoſtibus corripiendi Chriſtianos. Mox enim affuere quaterna Mahumetanorum nauigia, quæ circumuecta eam, acrius certantibus Mahumetanis, negotium ingens noſtris exhibuerunt, eoq́ di/ ſcriminis Chriſtianos adduxerãt, ut ingreſſis iam quindenis Mahumetanis celocem, iam noſtri perciti timore in puppim ceu in tutiorem locum ſe con/ tulerint. His animaduerſis uir inſignis claſſis præfectus, cui Simoni Martino nomen eſt, ægre ferens tot Mahumetanos celocem ingreſſos eſſe, inſilijt in eam, uadensq́ per canum rabidam cateruam, Ieſu ſeruatoris inclamans cele/ bratiſſimum nomen, precabatur uictoriam, precibus contendens ne fidei deeſſet orthodoxę, ſtrictoq́ enſe ſupra ſenos Mahumetanos confecit. His au ſis perterriti Mahumetani ſeſe præcipites in pelagus dabant, alijq́ alio, ut ſors tulit, dilapſi ſunt. Quare ut intellectum eſt Mahumetanis, Chriſtianos potitos eſſe uictoria, ducti uerecundia facti, continuo quaternas alias liburni cas prioribus ſuppetias laturas mittunt. Quo uiſo præfectus celocis actutũ arripit dolia, ubi puluis tormentorum aſſeruari conſueuerat, indita depexa ſindone, ut ſic inſtructũ dolium grandis tormenti formam effingeret, moxq́ allato puluere ignitum torrem manu tenens, tormentum incendere ac exo/ nerare uelle, ut pauorem ea re inijceret hoſtibus, præ ſe ferebat. Videntes hæc Mahumetani, rati uerum eſſe quod fingebatur, expedirique tormenta exi ſtimantes, haud mora retroceſſere. Quamobrem dictæ claſſis præfectus ſupe rato diſcrimine ad Chriſtianos ſe recepit: rurſumq́ dux noſter irrumpens in hoſtes ſtragem intulit non mediocrem, correptis ſeptem liburnicis omne genus mercimoniorum onuſtis, uiq́ tormentorum denis alijs celocibus per/ ſundatis, quarum una innumeros elephantes ferebat. Itaq; ubi Mahumetani conſpicati ſunt iam æquor corporibus Mahumetanorum ſtratum eſſe, ca/ ptasq́ duas prætorias naues, nonnullaq́ alia nauigia, protinus fuga ſibi con ſulere cœperunt, alijs alio dilabentibus. At dux noſter uidens noſtros inco/ lumes euaſiſſe, uberiores laudes deo dabat, hortabaturq́ ut poſtquam uice/ rant uictoriam ſequi haud deſinerent. Quibus adhortationibus Chriſtiani audentiores facti, hoſtium terga conſectabantur, diffugientibus non aliter Mahumetanis, quàm ſi centum nauium claſſis inſequeretur eos. Certatum eſt diutiſſime, utpote à mane uſq; ad ueſperam: nec diremit pugnã nox, con/ ſectantibus nocte tota Chriſtianis Mahumetanos. Quare fuſa eſt tota hoſtiũ claſſis, incruenta Chriſtianorum uictoria. Inter hæc nonnullæ noſtrorum li/ burnicæ conſpicatæ ſunt in pelago errabundam hoſtium onerariam nauim in illam continuo uela facere: congreſſæq́ nonnihil, tandem quum ſuperio/ res euaſiſſent, impetu in hoſtes facto, eò eos adduxere diſcriminis, ut coacti ſint omnium armamentorum in mare iactum facere, eodemq́ ſe dare præci/ pites. Noſtri uero cum Neptuno luctantes, hoſtes eminus arcubus ac lan/ ceis miſerandum in modum conficiebant, ob humanum cruorẽ pelago pur/ pureum induente colorem. Inſequentibus Mahumetanos fluitantes pelago Chriſtianis ad ipſum uſque continentem, euaſere tamen peritia nandi hoſtiũ complures, numero ferme ducentum: qui adeò nandi artem docti erant, ut ęquoris ſpatium propè immenſum, utpote uiginti mille paſſuum, menſi ſint, urinantes quandoq;, nonnunquam ſupra aquas nantes. Fiebat propterea, ut falſo Chriſtianorum conſpectu quum urinabant, arbitraremur peſſum eos iuiſſe, ſupra iactum arcus ſubter aquas hoſtibus colluctantibus: nam conſe/ ctando eos ubi propius accedebamus, rati ſemineces eſſe, arma leto eos pror ſus tradituri expediebamus. Illi uero rurſum fallentes uiſum noſtrum urina/ bant. Rebamur propterea id propè phantaſma eſſe, ſuſpenſiq́ rei admiratio/ ne loco

A ne loco miraculi id factum eſſe credebamus. Interiere tamen fere omnes ua/rijs excepti caſibus, peſſundata ui tormentorum oneraria naui. Poſtridie uero eius diei claſſis præfectus celoces mittit triremesq́ nonnullas, ut litori inhærentes occiſorum corpora percenſerent. Quare iuſſu memorati ducis con numerata ſunt hoſtium occiſorum ſupra terna millia, ſi eos percenſeas, quos pelagus in litus eiectauerat: ſi item illos adnumeres, qui in liburnicis Mahumetanorũ occubuerant. Periere etiam multo plures abſumpti pelago, inſequentibus in ipſam uſq; tellurem Chriſtianis. His conſpectis rex Canonor uiſaq́ Chriſtianorũ eminentiſſima uirtute, ceu amans gentis arctius eos diligere cœpit. Nec id ab re, uera enim fateri licet: interfui quidẽ ſæpenumero creberrimis bellis, ſed hac gente Luſitana fortiorem uidi neminẽ. Poſtridie eius uictoriæ redimus ad proregem noſtrum, qui in Cucin urbe rei euentum ſuſpenſus opperiebatur. Quo ut eſt peruentum, adeo lætitia dux eſt affectus, rexq́ ipſe Luſitanorum ſuapte natura ſtudioſus, tantum lætitiæ ex parta uictoria præ ſe tulit, ut ſatis pro meritis id minime referre queã, ob immenſum gaudium, uel cœlo ipſo crepitantibus tormentis, ut aſſolet, reboante.

Quomodo iuſſu proregis ad urbem Canonor ſum remiſſus.

CAPVT XL.

IAm tempus appetit, ut rebus expeditionisq́ claſſis regis Calechut, quę ut præfati ſumus, peſſum ijt, modum facies tandem aliquando ad res meas redeam. Tranſactis itaq; ternis menſibus, is quem proregem appellamus, procurationis negociatorum munus mihi ad annum ac medium delegauit, functo hoc munere, idem princeps meus poteſtatẽ mihi fecit conſcendendi nauim, quæ ad urbem Canonor proficiſcebatur, eodem contendentibus urbis Calechut cultoribus impetrato prius à Chriſtianis illac tranſeundi commeatu. Falſo memorabant dicti negociatores, in urbe Canonor mercimonia exercentes, urbis Calechut incolas moram trahere: ob quam cauſam princeps

B meus iuſſit me tantiſper in dicta urbe morari, quoad in certiſſimam dictorũ negociatorum deueniſſem notionem: uerum interibi uſu euenit, ut rex Canonor rebus eximeretur humanis: huic ſuffectus eſt rex Chriſtiani nominis hoſtis acerrimus: nam ope ac diuitijs regis Calechut id regni conſecutus erat: & ut cõmodius expeditionem in Chriſtianos parare poſſet, mutuo illi conceſſit quaterna ac uicena tormẽta. Igitur M. D. VII. uigeſimaſeptima Aprilis cœptum eſt atrox bellum, nec prius ſunt poſita arma, quàm ea dies illuxerit, quæ eſt uigeſimaſeptima Auguſti. Iam compertum fiet uobis, quanti ſit habenda orthodoxa fides, cuius ue penſi ſit gens Luſitanorũ. Dum itaque Chriſtiani, ut aſſolet, aquatũ contendunt, aggreſſi ſunt eò Mahumetani, latrunculorum inſtar itinera obſidentes: quippe qui nos oderant quàm qui maxime: uerùm gens noſtra ubi uis apparuit, gradum retulerunt, in arcemq́ ſe ceu in portũ tutiſſimũ receperunt: ob id adempta eſt Mahumetanis in Chriſtianos ea die ſæuiendi poteſtas. Hæc ubi dux noſter, cui Laurentio Brite nomen eſt, reſciuit, cõtinuo certiorẽ fecit proregẽ, qui in urbe Cuchin agebat. Quare dictus princeps Laurentius mox cum expedita liburnica laturus opẽ laborantibus affuit, tranſactisq́ quaternis diebus, ad urbẽ memoratã redijt, cõmiſſo nobis negocio præliandi cum rabidis canibus. Numero nõ plures eramus q̃ ducenti: alebamur enim oriza, ſaccaro ac iuglandibus: uerũ aquarum in arce ſumma erat caritas: propterea operæpretium erat aquatũ bis uel ter intra hebdomadam ad fontẽ quendam, diſtantẽ ab arce ad arcus iactum, proficiſci: quotiesq́ illò aquationis gratia ibamus, manũ conſerere cum Mahumetanis oportebat: nec niſi ferro iter aperiendũ erat, graſſantibus atrociſſimeq́ ſæuientibus in Chriſtianos Mahumetanis. Nec ea erat contemnenda manus, nõ enim nobis unquã congreſſi ſunt, quin quatuor ac uiginti milliũ hominũ numerũ exceſſerint. Vbi uero frequẽtiores nos correpturi aduenere, ſupra quinquaginta hominũ millia arma expediuerũt. Pugnabãt enſe, arcubus, lancea peltisq́, ſecũq; trahebãt ſupra centũ ac quadraginta tormenta:

Loricati erant inſtar cultorũ urbis Calechut. In hunc fermè modũ prælîãtur: A
nam plures binis uel ternis millibus una acie nõ congrediuntur: priuſq; certamen non ineunt, quàm omni fermè muſicorũ genere pugnantium animos demulcere cœperint, precedẽtibus exercitũ miro artificio excitatis ignibus: tantoq; feruntur impetu, ut terna millia denis hominum millibus pauorẽ incredibilemq; formidinẽ inferre poſſint. Verũ Chriſtiani ſuapte natura manu promptiſſimi occurrebant hoſtibus, priuſquam puteũ propius accederent: neq; proximius quàm ad geminũ lapidis iactum ad arcem accedebant: ſummaq; diligẽtia opus erat ambiẽtibus nos quaquauerſum hoſtibus, ſuppetias ferente Mahumetanis claſſe ſexaginta nauiũ. Verùm Chriſtiani adeò ſe uiros explicuerunt, ut nunquam die ſingulo acie exceſſerint, quin ex hoſtibus denos, quandoq; quindenos, aliquando uicenos confecerint. Sed iam ſtragibus modum faciebamus, territis hoſtibus, ſtrato iam cæſorũ corporum ſolo. Ob id aliò Mahumetanis diffugientibus pauorẽ addidit ingens tormẽtum, cui ſerpenti nomẽ eſt: quo exonerato, magna hominũ ſtrages edebatur: nam uno ictu machinæ circiter duodeuiginti Mahumetani interiere. In nos uero inanes ictus uibrabant, è noſtris occumbentibus nullis. Ob id rebantur ipſi cacodæmona nobis ſubſcribere, parteſq; noſtras tueri. Nec prius bello huiuſmodi modum fecimus, quàm quarto Calendas Septembris: tũc enim Luſitanorũ claſſis aduenîſſe dicebatur, duce Triſtano à Cugna equite ſtrenuiſſimo. Quũ enim nobis innotuiſſet, claſſem Canonor urbi appuliſſe, mox ducem cõmonefecimus, nos acriori bello eſſe implicitos. Cuius rei gnarus præſtans præfectus iuſſit claſſiarios milites arma expedire, miſſis actuarijs nauigijs, quibus tercentum loricati notæ audaciæ equites uehebãtur: quibus appulſis, ampliore ſumpto ſpiritu, niſi obſtitiſſet præfectus noſter, incẽdio ſubijcere urbẽ Canonor parabamus. Obſeruet nunc attentius quiſq; ſapiens lector, quo gaudio, qua'ue lætitia affecti fuerimus, quũ ſuppetias laborantibus B
nobis tales tulit præfectus appulſæ claſſis: nam elanguerant militũ uires, torpebantq; diuturniore labore animi, conſauciatis præſertim fermè omnibus. At Mahumetani ubi intellexere tuliſſe opem Triſtanum nobis, fracti animo pacẽ meditari cœperunt, hoſtilia iam horrentes. Propterea cuidam Mamalmaricar nomine ingentium fortunarũ uiro, impetrandæ pacis munus delegant. Quare it ad nos protinus: uerùm prius pacis conſequendę non eſt ſpes data, quàm proregẽ noſtrum in urbe Cucin agentẽ adiret. At dux noſter con ditionibus pacis haud ſpretis, bello finem imponere duxit: adductus eo argu mento, quòd graſſantibus inibi bellis onuſtas mercimonijs naues in Luſitaniam mittere minimè poterat. Igitur impetrata pace, intra quatriduum nego ciatores urbis Canonor, quibus ante cœptum bellum utebar familiariſſimè, me adeuntes in hunc fermè modum ſermone patrio alloquuti ſunt: Petere abs me iure coniunctionis noſtræ, ut illi oſtenderem quendam cæteris Chriſtianis multò proceriorem, qui fermè ſingulis diebus circiter uicenos homines ex Mahumetanis confecerat, quiq; iaculantibus quingentis ex ea militũ nota, qui Naëri dicuntur, ceu ad ſcopum, ſemper incolumis euaſerat. Ad hęc ego reſpondi, abijſſe hominẽ, iamq; in urbe Cucin agere: uerum rem tacitè reuoluens credidi fauſtiorẽ humanis fuiſſe, qui Mahumetanis ſtragẽ intulerat: propterea compellabam hominem, qui me percunctatus fuerat, his fermè uerbis: Es'ne mihi amicus? At ille: Sum quidem. Cui ego: Is miles qui adeò in acie ſtrenue egit, nõ eſt Luſitanus. Ad hæc ille: Vnde igitur eſt oriundus? Rurſum ego: Luſitanorum, imò totius orbis eſt deus, idemq; omniũ maximus. At ille: Mehercle uera loqueris: quãdoquidem probe memini dixiſſe Mahumetanos, non Luſitanum, ſed Luſitanorum deum eum eſſe, qui ſtragem Mahumetanis acerrime inferebat, ob id rebãtur multo meliorẽ ſuis dijs deum ueſtrum eſſe, uerùm eius eſſe eos expertes. Quare receptũ eſt ubiq;, ui numinũ, non humana ope Mahumetanis cladem eſſe illatã: id enim hominũ genus ſimplex eſt admodũ: quippe quod ad omnem fermè auram ſtupet plu

rimum:

A rimũ:nam tinniẽte ex ære campana adeò ea gens ſtupebat,ut miraculi quippiam fieri arbitraretur: deſinente uero tinnitu aiebant: Summus eſt horum deus: nam ubi tintinnabulum tangunt, loquitur:ubi uero tangere deſierint, obmuteſcit æs campanũ.Quid hoc igitur eſt? horum deus ſanè omnium eſt optimus.Intererant etiam noſtris miſſarum ſolennibus: & ubi ſacram eucharistiam aſtantibus adorandam ſacerdos more Chriſtiano oſtendebat,cõuerſus ego ad Mahumetanos aiebam,ſeruatorem noſtrum digito monſtrans: is eſt,dicens:Luſitanorũ noſtræq́ gentis,necnõ totius orbis deus optimus maximus.Ad hæc illi aiebãt: Vera quidem loqueris,ſed id nos fugit. Ea idcirco ſubieci,ut exploratum haberetis,mira ignoratione gentem huiuſmodi in diuinam maieſtatem committere. Sunt item ij populi miri incãtatores, faſcinationibusq́ creberrimis ſtudent,quibus cogunt adeò exitioſos ſerpẽtes,ut eorum uirus præſentaneam admodum mortẽ ſolo contactu inferat. Sunt item omnium dexterrimi funambuli,ac planipedes,& id genus homines circumforanei:ego crediderim agilitate corporis eos præſtare mortales omnes.

De congreſſu Luſitanorum ac Pannaniorum. CAPVT XLI.

APpetit iam certe tempus reuiſendæ patriæ: ad id præſertim accedente, quòd præfectus claſſis onuſtis nauigijs, profectionem in patriam parabat. Ardebam ſanè miro amatæ patriæ deſiderio:quippe qui extra eam quaſi conſenuiſſe uidebar, ſpatio ſeptem annorum extorris. Mouebar etiam deſiderio conducendi uobis, utpote qui noueram poſt tot peragratas regiones me doctore proſpectum iri mortalibus.Quare impetrato à rege abeundi cõmeatu, ſtatui illinc quamprimum diſcedendum fore: uerùm abeundi dux memoratus mihi prius poteſtatem non fecit, quàm ſecum uiſum irem nonnulla, ut mox compertũ fiet uobis, ſibi grata.Iuſſit igitur militibus cunctis, ut loricati ſplendentibus armis ſibi præſto adeſſent. Qui imperata ſubeuntes ducem ſequuti,urbem Cucin omni fermè habitatore uiduant, indeq́ uigeſima tertia Nouembris anni memorati, impetum ſimul omnes in portum Pannaniorum irrumpentes fecimus.Appulſi urbi memoratæ poſtridie eius diei horis antelucanis,expeditis actuarijs nauigijs claſſico ad ſe milites conuocans,in hunc fermè modum loquutus dicitur:Supereſſe Luſitanorum ſolidæ gloriæ urbem Pannaniorum expugnandam: nullam aliam fore, quæ gentis Chriſtianæ uictoriæ curſum remorari poſſet, à tergoq́ relinquendam minime eſſe: eam totius Indiæ certiſſimam eſſe ſalutem,collatis eò fortunis incolarum innumeris,ceu in tutiſſimum patriæ receptaculum perfugiumq́ cunctorũ. Enitendum propterea omnibus uiribus, ne tot illuſtria decora id unũ quod ſubeundum ſupererat,deformaret.Finita concione ſacerdos more Chriſtiano ad memoriam cunctis reducens ea quæ ad cõparandam æternitatẽ,promerendamq́ ſeruatoris noſtri gratiã pertinebãt,adſeuerans nullã deinceps offerri Chriſtianis delendorũ reatuũ cõmodiorem occaſionẽ, q̃ ut pro ſeruatoris noſtri aſſerẽdo imperio pugnaciſſime præliarẽtur: eoq́ aſtantes ſacerdos adduxit,ut efficaciore ſermone concioni exciuerit uberiores lachrymas,auentibus ſubire imperata enixiſſime miròq́ ardore Chriſtianis omnibus.Quare paulò antẽ emerſum ſolis cœptũ eſt atrox cũ rabidis canibus bellum:pugnauerunt enim ſexcenti Chriſtiani cum octonis Mahumetanorum millibus:accedente præſertim Chriſtianis incommodo, quod triremes quæ aderant geminæ,litus appellere nequibant.Itaque ſolis actuarijs nauigijs uecti in terram, Mahumetanis cõgreſſuri appulimus. Tellurem prior tenuit illuſtris Laurentius proregis filius:ſecundo loco ſucceſſit prætoria nauis,quã & ego uehebar. Vbi itaque propius acceſſimus,conſertum eſt prælium,tantoq́ atrocius,quanto ſuperandum erat fluminis contractius oſtium, diſpoſitis utrinq́ tormentis innumeris, pugnantibus è litore quadragenis ac quaternis Mahumetanis,qui animo iuratiſſimo deſtinauerant,ſe in ueſtigio tantiſper manſuros,quo ad uictores euaderẽt,aut pro uictoria certantes illic occumberent,acti amore fortunarum ſuarum(præfecti enim nauiũ erant)qua-

rum certiſſimam iacturam imminere conſpicabantur. Exoneratis itaq; com- A pluribus tormentis, appulſos ſummouere nequicquam conabantur: nam ſupra quadragenas machinas cepimus, deorumq; munere noſtrum nemo interijt, occiſis nihilominus cẽtenis ac quadragenis Mahumetanis. At princeps Laurentius me ſpectatore ſenos Mahumetanos confecit, gemino excepto uulnere. Exceſſere è noſtris cõplures ſaucij, feruente atrocius prælio. Verũ ubi triremes aduenere, hoſtes pedem referre cœperunt: nos uero aquis decreſcentibus duximus receptui canendum eſſe: illo præſertim accurrentibus cateruatim Mahumetanis. Propterea captas terdenas naues incendio ſubiecimus, rati eas ubi abijſſemus, hoſtibus adhuc uſui futuras. Quibus crematis præfectus claſſis militibus iuſſit, ut gradu relato in proximum latus ſeſe reciperent, ubi militum ſuorũ abſolutæ uirtutis memor, militiæ inſignibus compluſculos honeſtauit: me quoq;, quæ ſua fuit humaniſſima conſuetudo, in equitum ſplendidiſſimorum numerum aſciuit, parentis loco mihi ſubſcribẽte Triſtano à Cugna duce promptiſſimo. Auctoritatis itaque militibus, dux noſter ad uaſa conclamari iubet, illincq; ſoluens cunctas Mahumetanorum ædes incendio ſubijci mandat. Quare munere deorum ſummis defuncti periculis incolumes, tametſi militum haud expleto numero, tandem aliquando ad urbem Canonor redijmus. Quà ut peruentum eſt, onuſtis omni commeatuum genere nauigijs, in dilectam deſideratamq; diu patriam, profectionem parare cœpimus.

LVDOVICI ROMANI PATRITII

RERVM AETHIOPIAE LIBER VII.

CAPVT PRIMVM.

HISTORIAM cudere uolentibus, coſmographis præſertim, qui immortalitatem nominis, geſtorumq; ſuorũ propagationem plurimi faciunt, nihil æque conducit, quàm ſuperiorum firma ac pertinax memoria, neceſſarium profecto uitæ bonum, ne ubi eos promiſſorum ceperit obliuio, iuri optimo ceu obliuioſi, uel certe indiligentes in ordinem redigantur ab eis, qui famam aliorum ultronei lacerant, diſcerpunt ac laniant ultra quàm par eſt: ob id eorum nõ immemor, quę initio operis pollicitus ſum, iamiam deſcendo ſponſa diſſoluturus: quippe qui probe memini dixiſſe me aliquando, Aethiopum res celebriores, uidelicet ſitum regionis, moresq; populorum me denarraturum. Quare nactus occaſionẽ ſolidum præſtabo, ea explicans quæ inibi offendi haud longiore immoratione, ut feſtinantius cœpto operi ultimam manũ imponam, tandemq; aliquando optato otio fruar tot exantlatis ærumnis. B

De multijugis Aethiopiæ inſulis. CAPVT II.

NOs igitur ſeptimo Idus Decembris iter cepimus uerſus Aethiopiam, traiecto prius ſinu, itinereq; quadringentorum mille paſſuum peracto, ad eam inſulam, cui Monzambrich inditũ eſt nomen, ditionis Luſitaniæ regis, peruenimus: uerum priuſquam eò appulerimus, complura conſpicati ſumus oppida, quæ regi memorato parent. Ibi uiſuntur munitiſſimæ arces, comprimis in Melindæ ac Mombazæ regno: eas quandoq; dux incendio ſubiecit. Habet item arces alias in oppidis Monzambrich ac Zaphala. Quæ uero illuſtris Triſtanus de Cugna, uir manu promptiſſimus, præclare geſſit, prudẽs prætereo, probe noſcens, geſta huiuſmodi longe maiore immoratione indigere: nam ſi eius facta fortia, quæ ex India rediẽs egit, captam præſertim Gogiam, Pati ac Craua urbes clariſſimas, necnõ Sacutaram inſulam optimam, ubi erexit arces rex Luſitaniæ, percenſuero, exurget præſens opus in longe maius uolumen, q; ab initio animo deſtinauerim. Tempero item ex cõpoſito à bello inibi patrato, quoniam procul illinc aberam, ne uideam ea denarra-

A re, quę oculis minime ſubieci. Omitto præterea complures alias inſulas, quas iter agendo offendimus, pręſertim Cumeris inſulam, ac ſenas alias, quę affatim zinziberis, ſaccari, cōpluriumq; fructuū, necnon omnifariam carniū mittūt. Item ſuppreſſa eſt mentio eius feraciſſimæ inſulæ, cui Pendæ nomen eſt: ea regi Luſitaniæ paret, omniumq; rerum eſt fœcunda admodum.

De Monzambrich inſula, deq; eius cultoribus. CAP. III.

SEd ad inſulam Monzambrich redeamus: ea ut præfati ſumus, pariter etiam Zaphala, regi paret memorato: inde enim iuſſu regis auri ac olei pluřimum exportatur: uerùm ea è continenti aduehuntur. Inibi quindecim dierum mora inſumpta eſt. Inſula perquam mediocriter patet, coliturq; ab nigricantibus Mahumetanis: commodiſſimum habet tamen portum: cultores autem ſunt fermè rerum omnium egentes: illicq; ſumma eſt annonæ caritas: quando certe illò fermè omnia è remotiore continenti comportantur. Nam quandoq; animi cauſa continentem proximum, ut regiones exploraremus, uiſimus, ubi incultum hominum genus nacti ſumus: nigricantis enim ſunt coloris, libris arborum obſcœna uelati, cętera ſunt nudi. Mulieres uero frondibus auerſæ ac diuerſæ pudenda uelant: capillum non promittunt, ſed calamiſtro criſpant: labra uero gemini digiti craſſitudine habent: latiſſima ſunt fronte, prægrandibusq; dentibus, eiſdemq; inſtar niuis albicantibus. Id hominum genus pauet ad omnem conſpectum, uiſis præſertim loricatis hominibus. Quare ubi intelleximus gentem inermem eſſe, plusq; iuſto pauidiorem, ſeni ſimul loricati cum nonnullis tormentis, capto cultore eius regionis gnaro, perambulare memoratam inſulam cœpimus. Quumq; itinere unius diei progreſſi eſſemus, complura elephantorum armenta offendimus: monuerat enim nos itineris dux, ut flagrantibus facibus belluis huiuſmodi occurreremus, pauentibus ſuapte natura ignes elephantis: uerùm quandoque uſu euenit, ut ternas elephantes, nuperrime pullos enixas, ignibus minime

B perterrefacere potuerimus: interritæ enim nos cōſectatæ ſunt tā diu, donec montē quempiā inuenimus, ubi à feris ſæuientibus nos tutati ſumus. Itaq; itinere decem mille paſſuū ab aduerſo latere montē menſi ſpecus quoſdam cōperimus, ubi deliteſcebāt nigricantes uiri, qui adeò inepte incōpteq; loquebantur, ut difficulter eorum linguæ uos certiores facere queam. Conabor tamen uel exemplo quopiam melius quàm quibo, ut id uobis innoteſcat, ſi forte uobis ſuccurrit, quonam modo muliones in Sicilia agāt mulos: nam abdita lingua ſubtus oris labrum imum, edunt informē uocem agaſones: qua edita, mox muli citatius incedunt. In hūc fermè modum balbutientes populi inter ſe colloquūtur. At dux noſtri itineris nos percunctabatur, uellemus'ne boues ac uaccas mercari, addens ſe operam daturum ut perquam uili pretio pecudes huiuſmodi aſſequeremur. Nos uero rati itineris ducē auxilio cultorum nobis impoſiturū, tradituruṁq; eis direptioni fortunas noſtras, reſpondimus pecunias nobis eſſe nullas. Ad hæc itineris dux: Ii, inquit nihil minus quàm nummos exoptant, quippe qui affatim auri longe nobis locupletiores habent: quando certe haud procul hinc aurum eruitur. Nos autem ad illum conuerſi: Quid igitur, dicimus, cupiunt iſti? Quibus ille: Amant res deſpicabiles, nulliusq; momenti, ut paruum forcipem, uel panni nonnihil, quo aurum inuoluant, uel id genus æris, quo tympana inſtar bullæ exornant (ſonalia appellant) quibus apprime oblectantur infantes: cupiunt item mirum in modum nouaculam quampiam. Nos uero ad hæc reſpondimus, daturos ea quæ exoptabant, modo ea armenta, quæ empturi eramus, uſque in proximum montem agerent. Tunc dux itineris infit: Ibunt quidem nobiſcum uſque in ſummum montem: ultra tamen nullis conditionibus progreſſuri: ſupereſt tamen ut ingenue dicatis, quid ſitis pro armentis huiuſmodi expoſituri. Tunc unus è noſtris comitibus, qui fabricandis tormentis operari conſueuerat, reſpondit ſe nouaculam ac bullam ex ære ſonalij, ut aiunt, inſtar daturum. Ego uero ne mercimoniorum huiuſmodi expers eſſem, carnibusq; ue-

ſci quirem,exuta interula dixi me eam pro bobus daturũ. Ad hæc ille: Quis tot armenta,inquit,uſq; ad proximum pelagus aget? Cui nos: Faxint ſuperi,ut tot boues elargiantur,quot ſumus acturi.Et rurſum dux itineris: Sinite me agere. Captiſq; eis rebus quas pro armentis exponebamus, illas quinis aut ſenis hominibus impartitus eſt,petens pro erogatis tricenas boues fœminas. At cultores,qui parum aberant à belluis, innuerunt ſe quindenas tantũ daturos. Huic rei aſſenſi ſumus:uerebamur tamen ne ſubeſſet impoſtura quæpiam,uerum conuentis fides ſeruata eſt: nam continuo nigricantes uiri duo quindenas uaccas,ut inter nos conuenerat,egerunt:quum tamen uix ab antris eorum digreſſi eſſemus,qui in ſpecubus remanſerant tumultuari cœperunt.Qua de re pauere cœpimus, arbitrantes Troglodytas nos conſectaturos. Dimiſſis propterea bobus arma expedire cœpimus. Quibus uiſis,nos hortari cœperunt nutibus,ne formidaremus. Subdidit dux itineris,eos non alia de cauſa tumultuari, quàm ut quiſque eorum bullam memoratam prior ſibi uendicaret. Nos igitur apprehenſis rurſum bobus in ſummum montem euaſimus. Quò ubi peruentũ eſt,nigricantes uiros miſſos fecimus, uaccasq; agentes perquam mediocre nemus præterijmus,indeq; ad quintum lapidem obuios habuimus eoſdem elephantes, qui paulò antè eòdem iter agentibus nobis occurrerant. His uiſis ingens formido nos peruaſit, eoq; pauoris deducti ſumus,ut dimiſſis bobus diffugere cœperimus, dilabentibus ad nigricantes uiros uaccis:nos uero ad noſtram inſulam reuertimus, ſumptiſq; pro itinere nauando uberrimis commeatibus, uerſus Caput bonæ ſpei uelificauimus, prætereuntes diui Laurentij inſulam,quæ octuagenis leucis à proximo continente abeſt. Eius inſulæ reor regem Luſitaniæ breui futurum dominum:quoniam ſubiectis iam incendio oppidis compluribus, genti factus eſt admodum formidoloſus. Propterea ut ex certiſſima peragrati orbis,Indiæ præſertim ac Aethiopiæ coniectura aſſequi licet,exiſtimo regem Luſitaniæ, ubi uincere perrexit, euaſurum cunctis orbis regibus longe ditiorem: idq; ſanè pro meritis,proq; tanti uiri dignatione:quoniam eius opera ac ſtudio,miriſq; auſpicijs orthodoxæ fidei accedit plurimum. Nam clarius Phœbo conſtat, in India, & comprimis in urbe Cucin ſingulis feſtis diebus denos ac duodenos idolorum cultores,aut certe Mahumetanos fidei noſtræ ſacris initiari. Fit propterea ut maiore in pretio noſtra fides habita,incrementa maiora indies ſuſcipiat. Eſtq; uero haud abſimile, defuturũ nunquam his cœptis deum optimum maximum, regiq; daturum ampliorem contra fidei hoſtes uictoriam,fauſtiſſimeq; eius pientiſſimis uotis affuturum ſemper.

De Bonæ ſpei capite. CAPVT IIII.

REdijmus itaque ad iter noſtrum, Caputq; cognomento Bonæ ſpei præterijmus: digreſſiq; illinc ad ducentos circiter mille paſſus oborta in mari tempeſtate aduerſis flatibus agi cœpimus. Id effecit, quod læuorſum diui Laurentij, necnon compluſculæ aliæ inſulæ uiſuntur, unde plerunq; maxima uis uentorum erumpit. Verùm poſtquam ſpatio ſenum dierum à fortuna nouercante, pelago nimio plus quàm ſatis ſpumas efferueſcente, agitati ſumus, tandem aliquando deorum munere diſcrimen euaſimus. Illinc abeuntes ad ducentas fermè leucas rurſum fluctuante ſalo eò diſcriminis perducti ſumus, ut graſſante tempeſtate ad ſacram ancoram peruentum ſit,alijs alio dilabentibus liburnicis:ſpatio item ſenũ dierum, quibus tranſactis, nunquam deinceps coiuimus, alijs aliò proficiſcentibus,donec Vlisbonam appulimus. Ego enim liburnica Bartholomæi ex Florentia Tuſciæ oriundi, Vlisbonæ tamen cultoris uehebar: liburnicæ diui Vincentij nomen inditũ erat, enormiumq; ponderum capax, quippe quæ ſupra ſeptena millia omnifariam aromatum dolia conuectabat. Iter propterea agentes aliam inſulam præterijmus, cui diuæ Helenæ nomen eſt,ubi enormes piſces conſpicati ſumus, tantæ quidem uaſtitatis, ut ſinguli ſingulis magnis ædibus conferri poſſint: ij enim ſupra aquas tolluntur, hianti ore eminent, uidenturq;

quum

A quum ſupernatant frontem retegere inſtar loricati militis, dum à congreſſu temperat lumen admiſſurus. Rurſum memorati piſces dum urinant, frontem condunt latam ternos paſſus. Quum enim innatant pelago, adeò deturbant aquas, ut nos agitatione huiuſmodi præſertim ut belluas ſubmoueremus, omnia tormenta exonerauerimus. Haud multo poſt offendimus inſulã quandam, quam de nomine aſcenſionis appellant, ubi uiſimus complura auitia anatum noſtrarum magnitudine: uerùm adeò ſimplices alites doliq; expertes, ut cominus manibus ipſis ea corripere liceret nauim circũuectas. Sed ubi eas corripueris, ferociam præ ſe ferunt incredibilem: tamen prius q̃ caperentur, ueluti ſtupidi ad omnem conſpectum nos inſtar miraculi cuiuſpiam contuebantur. Nos uero rebamur aues huiuſmodi alios nuſquam præter Chriſtianos uidiſſe homines, ad humanum conſpectum alite ſtupente nimium: quando certe conſtat, in ea inſula præter undabundum æquor ac piſces innumeros, aueſq; memoratas, nihil nos conſpicatos eſſe. Præterita hac inſula poſt complurium dierum uelificationem, quaſi orbi noſtro iam appulſi eſſemus, Septentrio noſtrorum nautarum ſydus conſpicuum mox apparuit. Verùm hic peropportunum uidetur, ut eorum refellam opiniones, ſenſaq; diluam, qui autumant circiter polum antarcticum æquora ſulcari duce ſeptentrione non poſſe, ob id uelificantes canopo uti ſydere: ij profecto minime ſunt audiendi: quandoquidem colliqueſcit clarius, ut aiunt, Phœbo, Luſitanos ſeptentrionibus aſtris uti: etſi ea ſydera eleuato polo quandoque conduntur. Vtuntur tamen Luſitani eius ducatu, ſuccedente aſtro magnete, qui ſolito ſemper munere fungitur, polum arcticum ſuapte natura uſquequaque intuens. *Magnes ſeptentrionis amans* Tranſactis non multis diebus, appulimus elegantiſſimæ regioni, ubi complures inſulæ conſpiciuntur ditionis regis Luſitaniæ: quæq; id genus aquilas, quas aſtures uocamus, abunde mittunt: nam hæ inſulæ uarijs cenſentur nominibus: Aliæ de nomine Pici Martij, de coruo aliæ, de floribus aliæ denominãtur. B Eſt & diui Georgij inſula, & alia quę Gratioſa dicitur, & rurſum quæ Feial nominatur: inde diſcedentes ad eam inſulam quæ Tertiera dicitur deuenimus, ubi bidui moram inſumpſimus. Sunt memoratæ inſulæ in uniuerſum feraces admodum, quippe quæ omnium fermè rerum fœcunditate pollent. Illinc igitur abeuntes ſeptem dierum itinere ad Vlisbonam Luſitaniæ urbem clariſſimam deuenimus: qua quidem urbe uix uidi nobiliorem. Cogitet itaq; quiſque lector, qua lætitia, quó ue immenſo gaudio, uiſo continente ſim affectus. Adpulſus illico ad regem ducor: is tunc aberat ab urbe Vlisbona, adq; oppidum, quod Almadam uocant, è regione urbis memoratæ ſe contulerat. *Vlisbona* Quò ut perueni, uenerabundus regem conſalutaui, deoſculatiſq; eius manibus ceu numen quodpiam uenerabar. Is me humaniſſime excepit, uſuſq; ſum eius contubernio tantiſper, donec doctus eſt ea omnia, quæ apud Indos nactus eram. Tranſactis uero compluſculis diebus, oſtendi ſuæ eminentiæ id diploma, quo à prorege, qui in India eius uicaria opera fungitur, in numerum aureatorum militum aſcitus eram, precibuſq; contendi, ut robur regium adderet ſignaretq; manu regia diploma. Quare uiſo diplomate, protinus poſtulatis aſſenſus eſt, iuſſitq; nouum diploma expediri: quo expedito, abeundi prius à rege impetrato commeatu, ad urbem Romam, ſolum patrium, diu deſideratam, ſummis exantlatis laboribus, ſuperatiſq; erumnis innumeris, tandem aliquando deorum munere me recepi.

FINIS.

AD STVDIOSVM LECTOREM. A

NE te lateat lector ordo, quē Brocardus monachus, huius libelli cōſcriptor, & terræ ſanctæ ſtudioſus explorator, tenuit, libuit à principio breuibus id tibi aperire, potiſſimum quum ad lectionis ſynceriorem intelligentiam id non ambigamus conducere. Igitur nō eſt ſequutus Ptolomęi & reliquorū coſmographorū ſubtile illud metiēdi artificium, qui cuiuslibet loci longitudinem & latitudinem iuxta cœli ſitū expendentes, locorū diſtantias certiore addiſcunt uia, quàm ſi per milliaria, leucas, aut ſtadia, terreſtri itinere id efficere molirentur. Sic enim licebit inuētis ſemel radicibus uti ad quorumlibet locorū quantumlibet longe diſſitorum inueſtigāda interualla. At Brocardus iſte uulgari dimenſione cōtentus, Aconem maritimam ciuitatē, & in occidentali plaga ſitam, loco centri cōſtituit, & hinc quatuor lineas ad quatuor mūdi præcipuas plagas imaginatione ſua traxit, atq; rurſus quamlibet quartam in tria diducens, iuxta duodecim cœli uentos duodecim itineraria per memoratā terram ſanctam deſcripſit, atq; ſingula loca in his imaginarijs lineis ſita, iuxta priſcam & modernā appellationem annotauit: præſertim ea quæ ſcripturæ cōmendatione aut cōmemoratione celebriora ſunt uel inſigniora. Per leucam accipe ſpatium terræ, quod quis commode una hora mediocri greſſu conficere poteſt.

LOCORVM TERRAE SANCTAE

EXACTISSIMA DESCRIPTIO, AVTORE F. BROCARDO MONACHO.

ISTA terra, quam ſanctam uocamus, duodecim tribubus Iſrael funiculo diſtributionis in poſſeſſionem tradita, poſt tempus Salomonis in duo regna excreuit: unum regnum Iudæ dicebatur, duas complectens tribus, nempe Iudæ & B
Beniamin: alterum uero regnum Samariæ uocabatur, à metropoli Samariæ, quæ nunc Sebaſte nomen habet, reliquas decem continens tribus: utrunq; tamen regnum unà
Syriæ latitudo cum Palæſtina pars erat Syriæ, non ſecus quàm Tuſcia aut Lombardia pars eſt Italiæ: nam Syria, ut reliquæ magnę nationes, in multas ſcinditur particulares prouincias. Et quidem ea regio, quæ eſt à Tigride fluuio uſque ad Aegyptum generali uocabulo Syria nuncupatur. At ea pars & tractus, qui eſt inter duos illos inſignes fluuios, Euphraten & Tigrim, uocatur apud Hebræos ארם נהרים id eſt, Syria fluuiorum, quæ Græco uocabulo Meſopotamia appellatur, quod media inter aquas contineatur: habetq; ciuitatem inſignem & celebrem Edeſſam, quæ olim Rages, nunc autem Raſe nuncupatur. Deinde eſt alia pars Syriæ, quę Cœle uocatur, incipiens ab Euphrate flumine & deſinens in riuum Valaniæ, qui fluit ſub caſtro Valat, exoneraturq; in mare magnū, ſeu mediterraneū, in uilla Balaniæ, una leuca à dicto caſtro diſtante. In hac Cœleſyria eſt nobilis ciuitas Antiochena, cum alijs urbibus,
Phœnicia Laodicea, Apamia, & ſimilibus. Rurſus eſt Syria Phœnicis, quæ ab Aquilone initium ſumit à riuo Valanię, & extenditur uſq; ad montem Carmeli, ubi locus eſt qui hodie Caſtrum peregrinorum uocatur. In hac multę ſunt ciuitates, nempe Tripolis, Berytus, Sidon, Tyrus, Acon, Capernaum & aliæ quędam. Habet quoq; Libanum montem ſecundum aliquos, in quo thura leguntur. Porrò uocatur Syria Phœnicis à filio Agenoris, qui Tyrum inſtaurauit, & metropolim in ea prouincia conſtituit. Eſt & alia pars Syriæ, quæ Syria Damaſci appellatur, in qua Damaſcus eſt metropolis, quæ & Syria Libanica à Libano monte uocatur. Poſt Syriam Phœnicis ſequitur Palæſtina, e-
Palæſtina tiam pars Syriæ in tres ſciſſa regiones. Vna uocatur Palæſtina ſine ullo additamento, habens Hieruſalem metropolim, extenditurq; uſque ad mare mortuum, & ad deſertum Cadesbarne. Alia eſt Palæſtina Cæſareæ, habens ſci-

licet

A licet Cæſaream maritimam urbem metropolim, incipiens à caſtro Peregrinorum, & excurrens contra auſtrum uſq; ad Gazam ciuitatem. Tertia uocatur Palæſtina Galilææ. Vendicat quoq; ſibi nonnihil Syria de partibus Arabiæ. Nam una eſt Arabia, quæ Baſtrum habet metropolim, quæ nunc Buſrit appellatur: olim autem Orſa fuit, cui ab occidente iungitur Traconitidis regio atque Ituræa, & ab Aquilone Damaſcus, unde & Syria Damaſci olim non raro Arabia uocabatur. Alia eſt Arabia Petrea, habens Petram metropolim, quæ olim Rabbath dicebatur, ſita ſuper torrentem Arnon. Hanc regionem olim inhabitarunt Ammonitæ, tametſi Ar ciuitas fuerit Moabitarum: fuitq; in ea regnum Seon, & regnum Og regis Baſan. Tertia eſt Arabia, quæ habet metropolim Montem regalem, qui olim erat Petra deſerti, ſita ſupra mare mortuum, cõtinens ſub ſe montem Moab, & uocatur propriè Syria Sobal, intra cuius terminos continetur Idumæa, ſiue mons Seir. Proinde tota terra citra mare mortuum uſq; ad Cadesbarne, & Aquas contradictionis uerſus mare rubrum, & per ſqualidas ſolitudines uſq; ad Euphratem, eſt Arabia màgna, comprehendens Mecham ciuitatem, in qua Mahumetẽ ſepultum ferunt. Hæc de terminis & extremitatibus terræ ſanctæ dicta ſufficiant: nunc de particularibus eiuſdem locis nonnihil dicemus, initium ſumpturi ab Aconenſi ciuitate maritima.

Arabia multiplex

DESCRIPTIO ACONENSIS CIVITATIS.

ACon apud ueteres Ptolomais dicta eſt, & nunq̃ fuit terræ ſanctæ connumerata, nec à filijs Iſraël unquam poſſeſſa: tametſi tribui Aſer in ſortẽ ceciderit. Eſt in prouincia Phœnicis, habens ad auſtrũ montẽ Carmelum quatuor leucis diſtantẽ, ubi ultra torrentẽ Ciſon Elias propheta ſacerdotes Baal interfecit. Eſt hæc ciuitas Acon optime munita, cincta muris & antemuralibus, turribus, foſſis, triangularẽ in modũ clypei habẽs formã, cuius duo latera iũgunt mari: tertiũ uero planiciẽ terræ reſpicit. Habet agrũ fertilẽ, optima
B paſcua, uineas elegãtes, & amœniſſimos hortos, in quib9 diuerſi generis fructus colliguntur. Ornatur hæc urbs hoſpitali inſigni domus Teutonicæ unà cum munitiſſimis caſtris: ſed & nõ parũ cõmodi habet ab optimo portu maris, capaci ab Auſtro multarum nauium. Hinc uerſus Aquilonem eſt Caſale Lamberti, quatuor leucis ab Aconenſi urbe diſtans, ſub monte Saron iuxta mare locatũ, uineis, aquis, & fluminibus abundãs. Ab hoc monte ſi perrexeris in litore maris ad tres leucas, occurret caſtrũ Sandalido, locus ſcilicet ubi olim Alexander Magnus Tyrũ oppugnauit. Hoc caſtrũ collapſum Balduinus rex Hieroſolymitanus inſtaurans, quibuſdam nobilibus poſſidendũ tradidit: nã eſt locus amœnus, abundãs paſcuis, ficetis, oliuetis, & riuulis. Hinc ad unum miliare Germanicũ eſt puteus ille admirabilis aquarum uiuentiũ, haud longe à uia quæ Tyrũ ducit, de quo in cãtico Salomonis dicitur: Aquę quæ fluunt cum impetu de Libano. Sunt autem quatuor fontes, quorũ unus eſt præcipuus, habẽs tam in longũ quàm latũ XL. cubitos, ut ego ipſe utrũq; latus dimenſus ſum. Alij uero tres habẽt circiter XXV. cubitos in unoquoq; quadrati latere: & ſunt omnes duriſſimis incluſi lapidibus, atq; opere inſolubili obfirmati. Hinc uarij deducũtur riui & aquęductus, unde fere tota planicies Tyri irrigatur & adaquatur, & non parũ incrementi in fructibus percipit. Cæterùm diſtant hi fontes à mari paulò amplius q̃ ſit iactus arcus, & in hoc tam anguſto ſpatio ſex molares impellit rotas. Ab hoc fonte ſpatio dimidij miliaris Germanici diſtat Tyrus urbs nedum in prophanis, uerũ & in ſacris literis celebratiſſima, in qua ueteris ſuæ maieſtatis adhuc plurima uiſuntur ueſtigia. Hanc primũ aiunt conditam à Tigra filio Iaphet, ſed à Phœnice inſtitutam. Magnum habet murorũ ambitum, & ut mihi probabile eſt, amplior & maior eſt ciuitate Aconenſi: formã habet rotundam, rupi duriſſimæ inſidẽs, & undiq; mari circũdatur, niſi quod à fronte ciuitatis, hoc eſt, ab oriẽte patet aditus, quẽ primo Nabuchodonoſor, & deinde Alexander magnus fecerunt, urbẽ continenti contiguam reddentes: uerũ is introitus hodie munitus

Tyri celebritas

nitus eſt quadruplici muro fortiſſimo, ſpiſſo & alto, XII. turribus & propu- A
gnaculis intra eos collatis. Huic tam forti ædificio adhæret Arx caſtrum mu
nitiſſimum, in rupe & corde maris ſitum, ſeptum turribus, & ornatū palatijs
egregijs: crederes, ſi illud uidiſſes, nulla potentia facile expugnabile. Eſt ſe-
des archiepiſcopalis in hac urbe, habens ſub ſe eccleſias Sidonienſem, Aco-
nenſem, Paneenſem, & Berytenſem. Ante portam eius orientalem ad iactū
duarum ſagittarū oſtenditur locus in quo Chriſtus prędicauit, & ubi mulier
extulit uocem de turba, dicēs: Beatus uenter qui te portauit. A' Tyro tribus
ferè leucis aquilonē uerſus, miſcetur Eleutherus fluuius mari magno, ab Itu-
ræa ſeu Galilæa gentiū prorumpens, de quo mentio fit in libro Machabæo-
Sarepta rūm. Hinc ad tres leucas eſt Sarepta Sidoniorum, ubi Elias propheta olim ſu
ſcitauit à mortuis filium mulieris Sareptanę. Habet hodie locus ille uix octo
domos, at ruinæ adhuc cernuntur, antiquæ ſuæ magnificētiæ indices. Ab eo
loco ſunt tres leucæ ad Sidonē magnam Phœnicis urbē: licet & ipſa pro ma
gna parte in ruinis hodie iaceat. Situs eius eſt ferè ſub Antilibano: habens
hinc & hinc caſtra natura & arte munita: nam unū ad aquilonē urbis extru-
ctum eſt in rupe maris, idq; à peregrinis, qui ex Teutonia illuc uenerunt. A-
liud uerſus Auſtrum in colle eſt collocatū, quod milites templi unà cum alio
caſtro & ciuitate inhabitant. Adiacens terra fertilis eſt, producitq; cannas
mellis. Mons Antilibanus diſtat à Sidone una leuca ad orientē, initium ſu-
mens à fluuio Eleuthero, & uergens uſq; ad Tripolim, quinq; ſcilicet leuca-
rum ſpatio, nec recedit à mari ultra tres leucas, licet in quibuſdam locis ma-
re ipſum cōtingat. Abundat optimis uineis. Vltra Sidonem ad nouē leucas
Berytus eſt Berytus ciuitas Epiſcopalis. Hinc per ſex leucas ſupra mare eſt Bibliū ci-
uitas, Patriarchatui Antiocheno ſubiecta, de qua in Ezechiele fit mētio: uo-
catur autē hodie Giblec, & eſt admodum parua. Hinc ſunt ſex leucæ ad ciui
Botrum tatem Botrum, quæ anteq; per magiſtrū templi deſtrueretur ualde opulenta B
fuit, in uino optimo reliqua loca excellēs. Hinc ad tres leucas eſt caſtrū Neu
phrus, quod ferè totū mari alluitur, & habet triginta fortes turres, principi
Antiocheno ſubiectum. Hinc eſt iter trium leucarū ad Tripolim, urbem inſi
gnem, quæ ut Tyrus ferè tota mari circundatur. Habitant in ea Græci, Lati-
ni, Iudæi, Armeni, Maronitæ, Saraceni, Neſtoriani, & aliæ multæ & uariæ
gentes. Paratur in ea urbe annuatim magna copia ſericeorū pannorum, ha-
betq; incredibilem numerū hominum, qui ſoli ſerico texendo uacant. Terra
quoq; adiacens prorſus dici poſſet paradiſus domini, adeò amœna eſt & fer-
tilis in uineis, oliuetis, ficetis, & reliquis arboribus. Diſtat ab hac urbe Liba
nus tribus leucis, ad cuius pedem oritur fons hortorū, fluens impetu de Liba
Libanus no, ut in Cantico Salomonis dicitur, habens quidem ſcatebram humilē, ſed
illico tumeſcens fit fluuius magnus, irrigans & fœcundans omnes hortos, &
totam regionē quæ eſt inter Libanū & Tripolim. A' Tripoli per duas leucas
eſt mons Leopardorū, rotundus & altus, una leuca à Libano diſtans. Habet
hic mons in pede Aquilonari ſpeluncā, in qua monimentū cernitur XXVI.
pedum longitudinis, frequentaturq; deuote à Saracenis, qui putant illic Io-
ſue ſepultū. Hinc uenitur ad caſtrum Arachas & Sycon oppidum, & deinde
Antheradum ad Aradium, quod & Antheradum appellatur, undiq; mari cinctum, quinq;
diętis à Tyro diſtans. Condidiſſe dicitur hanc ciuitatem Aradius filius Cha
naan poſt diluuium, ſicut & Sidon filius Cham ædificauit Sidonem, & Ara-
theus Arathan, & Syneus Synochin, qui in hac terra manſerunt, & pyrami-
des atq; mirabile ſepulchrum poſt ſe reliquerunt ſtupendæ magnitudinis, ha
bens XX. cubitos in longitudine. Cernuntur autē iſtæ pyramides una leuca
ab Antherado, & ſunt compactæ ex maximis lapidibus, quorū multi exce-
dunt ſtaturā hominis. A' latere Antheradi orientē uerſus ſunt parua quædā
montana, uocaturq; terra illa terra Aſiſinorū. Scribit Clemens diuum Petrū
Antheradi aliquandiu euangeliū prædicaſſe, quū Antiochiam petere uellet.
Ab Antherado per ſeptē leucas eſt caſtrū Margath, una leuca à mari diſtans,
munitum

A munitum & in altiſſimo monte ſitum, habens è uicino ciuitatem Valaniam,
quod fratres de hoſpitali ſancti Ioannis inhabitant. Cæterũ epiſcopatus qui
fuit in Valania, propter Saracenorũ inſultus translatus eſt in hoc caſtrum.
Hucuſq; extenditur regnum Hieroſolymitanũ, & incipit principatus Antio
chenus, quẽ fluuius quidam Valania nomine, à montibus haud longinquis
prorumpens, diſterminat à regno terræ ſanctæ. Et hoc eſt itinerarium primũ
quod feci in terra ſancta, ab Aconenſi ſcilicet ciuitate, uſq; ad fluuium Vala-
niam, quod in octo diebus mediocri greſſu confici poteſt. Porrò à Valania
uſq; ad Antiochiam ſunt quatuor diætæ.

Iter ab Acone uerſus Boream.

NVnc iterum ad Aconenſem ciuitatẽ redeuntes, iter aliud deſcribemus,
quod ſcilicet uerſus Boream uergit. Igitur ab Acone ſoluentes, uenimus
ad caſtrum Monsferet nominatũ, diſtãs ab illa ciuitate quatuor leucis, quod
fratres Teutonici aliquando inhabitarunt, ſed nũc deſolatũ iacet. Inde ſi per
quatuor leucas cœptũ iter proſequaris, occurret Thoron caſtrum munitiſſi- *Thoron*
mũ, diſtans à Tyro ſeptẽ leucis, quod dominus Tyberiadis cõtra Tyrios ex-
truxit. Ab hoc loco ſunt quatuor leucę uſq; ad Antiopiam, quę ciuitas olim
Aſſor uocata fuit, quam rex Iabni olim inhabitauit, contra quem & alios ui-
gintiquatuor reges Ioſue iuſſu diuino admonitus pugnauit. De hac ciuitate
dicitur Ioſue ſeptimo, quod ſolam Aſſor munitiſſimã uorax flamma conſum
pſerit. Porrò ruinæ eius uſq; in hodiernũ diem atteſtantur priſcã magnificen
tiam. Diſtat aũt à Tyro octo leucis orientẽ uerſus. Hinc ſex leucis contra A-
quilonem eſt Bellena ciuitas, in pede montis Libani ſita, quæ ut ex libro Iu-
dicũ colligitur, olim Lachis dicebatur. Quumq; eam filij Dan cepiſſent, uo-
cauerunt eam Leſedam, quæ tamen aliquando Dan ſimpliciter nominatur,
ſecundum illud: Congregatus eſt Iſraël à Dan uſq; Berſabee. Eſt enim Dan
illa terminus terræ ſanctæ uerſus Septentrionẽ, Berſabee uero eſt limes con-
B tra Auſtrũ. Cæterùm quũ Philippus eſſet tetrarcha Ituraæ & Traconitidis
regionis, uoluit ciuitatẽ iſtam Bellenam ſuo nomine Cæſaream Philippi no
minari, quæ prius à Græcis Panneas appellata fuit. Non longe ſupra hanc ci
uitatem oriuntur duo fontes, nempe Ior & Dan, qui in pede montis Libani
ante portam ciuitatis conuenientes, Iordanẽ fluuium efficiunt. Sunt tamen
qui alium ortum Iordanem habere aſſerunt. Nam aiũt ab oriente per ſubter- *Iordanis*
raneũ meatũ riuũ quendam deferri, cuius fons ab iſto loco centũ & uiginti- *origo*
quinq; ſtadijs diſtat, qui Syala uocatur, & eſt ſemper plenus nunq; effluens,
ſed quantũ aquæ per ſcatebram ſuſcipit, tantum per abditam uoraginem in
Dan tranſmittit, id quod per paleas immiſſas probatum affirmant. Saraceni
tamen fontem illum primum non Syalam ſed Medan uocant, hoc eſt, aquas
Dan: nam מיי id eſt me, lingua illorum, quę Hebraicæ affinis eſt, aquas ſigni
ficat. Porrò Matthæus locum iſtum uocat Magedan, & Marcus Dalmanu-
ta, & eſt in Traconitidis regione. Iordanis itaq; fluuius, ut iam diximus, an-
te portam ciuitatis Bellenæ, ex duobus memoratis fontibus naſcẽs, poſt lon
gos circuitus quos facit, inter Capernaum & Corozaim in mare Galilææ la *Mare Galilææ*
bitur. Et quidem inter Bellenam & mare Galilææ in quandam uallem rece- *& Tyberia-*
ptus, ſtagnum quoddam efficit, præſertim tempore reſolutionis niuiũ à Li- *dis idem*
bano defluentium, quod hodie aquas Maron uocant, ubi ſcilicet olim Ioſue
cum Iabin rege Aſſor dimicauit. Hoc ſtagnũ tempore æſtiuo pro maiori par
te exiccatur, & creſcunt ibi arbuſta & herbæ diuerſæ, in quibus latitant leo-
nes, urſi, & aliæ beſtiæ. Porrò ultra Iordanẽ ſunt uarij montes, nempe mons
Seir, mons Hermon, mons Libani, & mons Galaad, qui tamen omnes ſunt *Montes Ga-*
unus mons continuus, niſi quod in diuerſis locis diuerſa ſortitur nomina. *laad, Seir &*
Mons Galaad eſt altiſſimus, & uidetur reliquorũ caput eſſe ob ſui eminen- *Hermon*
tiam, & huic cõiungitur mons Seir, quem Eſau inhabitauit, ceciditq; in ſor-
tem dimidiæ tribus Manaſſes. Huic iterum iungitur mons Hermon qui cir-
cuit Traconitidem regionẽ, & perueniens uſq; Damaſcũ copulat ſe Libano

inter Bellenam & Damaſcũ. Nec eſt Libanus ullo in loco eminentior quàm ſit ſupra hanc ciuitatẽ, ut etiam iuxta Tyrũ uideri poſſit XL. leucarũ ſpatio, ſiue quinq; diætarum itinere. Sub Libano eſt Antilibanus. Præterea ualles quæ circa Libanũ inueniuntur, ſunt ſupra modũ fertiles & cultæ, abundantes paſcuis, uineis, hortis & pomerijs. Habitatores uero illorũ locorum ſunt Maronitæ, Græci, Armeni, Neſtoriani, Iacobini & Georgiani. Hæc de itinere quod ab Aconenſi urbe uerſus Boream tendit, dicta ſufficiant. Nunc aliud iter proſequamur, quod ſcilicet ab Acone uerſus Vulturnum ducit. A

Iter ab Acone uerſus Vulturnum.

IGitur ab Acone quatuor leucarũ ſpatio eſt caſtellum Indi, dictum Saron, in montanis ſitum, quod fuit domus fratrum Teutonicorum, ſed modo in ruinis iacet. Hinc ad leucã unam eſt caſtrũ regium, omnibus abundans bonis, ſed à Saracenis modo occupatur. Ab hoc loco ſi deſtinatum iter proſequaris, exactis quatuor leucis, uenies contra aquas Maron, ubi eſt uallis in qua Eber Cineus tetenderat tabernaculũ haud longe à ciuitate Aſſor, cuius uxor, nempe Iahel, Siſſaram principẽ militiæ Iabin regis Aſſor, clauo in tabernaculo per tempora fixo interfecit. Ab iſta ualle uſq; ad caſtrum Sabul, *Sabul* quod Saraceni Zabul uocãt, à quo terra illa Zabul uocatur, ſunt leucæ tres. A quo ſi uerſus Auſtrũ per tres leucas perrexeris, occurret caſtrũ & ciuitas Sephet, quæ aliquando fuerunt de dominio militiæ templi. Caſtrum eſt firmiſſimũ & elegans, in altiſſimo monte ſitum, ſed per Soldanum captum, & *Caſtrum Sephet* hodie in magnam Chriſtianorũ iacturam ab illo poſſidetur, unde totam Galilæam, hoc eſt tribum Zabulon, Neptalim, Aſer, Iſachar, Manaſſe, & omnẽ terram uſq; ad Tyrum & Sidonem ſubactam tenet. Inde contra Aquilonem ad quatuor leucas eſt Cedes Neptalim, quę fuit ciuitas fugitiuorum in tribu Neptalim, & abundat omnibus bonis. Monſtrantur illic magnæ ruinæ, & ſepulchra pulcherrima antiquorum. De caſtro Sephet per tres leucas in deſcenſu montis contra orientem ad iactum lapidis à mari Galilææ, eſt mons il- B
Mons Chriſti le quem toties ſeruator noſter Chriſtus aſcendit, in quo fecit ſermonẽ illum ſalutarem, quem diuus Matthæus deſcribit, & in quo de quinq; panibus & duobus piſcibus ſatiauit quinq; millia hominum. In hunc quoq; montẽ fugit, quũ populus eum uellet facere regem: ibi docuit diſcipulos orare, ubi & ipſe ſæpe pernox fuit in oratione. Ibi à Cẽturione fuit interpellatus pro puero paralytico curãdo. Hic quoq; uenit ad eum multitudo languentiũ, & ſuo tactu mundauit leproſum. Ab hoc monte uideri poteſt totũ mare Galilææ, Ituræa & Traconitidis regio uſque ad montẽ Libanum. Continet longitudo eius duos iactus arcus, latitudo uero habet ſolum iactum lapidis: totus eſt herboſus & amœnus. In pede huius montis paululum à mari oritur fons uiuus, quem quidam ſomniant uenam eſſe Nili: Ioſephus uero appellat eum Capharnaum, à quo etiam tota illa regio uſq; ad Iordanem per tres leucas Capharnaum nominatur. Ab hoc fonte ſi ieris per uiginti paſſus ſupra mare Galilææ, eſt locus ubi Chriſtus poſt reſurrectionẽ ſuam ſtetit in litore, dicẽs diſcipulis piſcantibus: Pueri nunquid pulmentariũ habetis? Ab eo loco orientem uerſus per unam leucam eſt Capharnaum ciuitas quondam glorioſa, ſed nunc uicus humilis, uix ſeptem habens caſas piſcatorũ, ut adimpleretur uerbum Chriſti ita loquentis: Et tu Capharnaum, ſi in cœlum aſcendes, uſq;
Mons Sanir ad infernum demergeris. Ab hoc loco ſunt tres leucæ ad aſcenſum montis Sanir, ubi ſcilicet eſt introitus Idumææ. Et ſuperatis iterum tribus leucis, oc-
Cedar curret Cedar ciuitas glorioſa iuxta montẽ Sanir infimo loco cõtra orientem ſita. Per hanc ciuitatem & per litus maris Galilææ tranſit uia ducens ad occidentem, quam Iſaias uocat uiam maris: quòd trans Iordanem in Galilæa gentium iuxta litus maris procedat. Ab hoc loco, ubi Iordanis mare influit, uſque in Cedes Neptalim ſunt quatuor leucæ, & in meditullio itineris eſt Maron aquarum, uallis quædã ſic uocata, per quam tranſiens Iordanis curſum ſuum uerſus orientem flectit. Proinde à ciuitate Corozaim, & oſtio fluuij Ior-

A uiij Iordanis cõtra Aquilonem ſunt quatuor leucæ ad Suetam ciuitatẽ, unde fuit Baldad Suites. Monſtratur ibi pyramis beati Iob. Ad huius loci campeſtria cõueniũt Saraceni ex diuerſis regionib⁹, à Syria, Meſopotamia, Moab & Ammon, toto æſtatis tempore illic nundinas facientes, regionis amœnitate illecti. A' ciuitate Corozaim uerſus orientem quatuor ſunt leucæ ad ciuitatem Cedar, in alto monte ſitam, quam Ioſephus Camelam uocat, eo quòd mons ille Cameli formam præ ſe fert. Hic notabis, totam illam terrã quæ eſt ultra Iordanem, in litore eius orientali, uocari Traconitidis regionem, & planiciem Libani & Boſram, uſq; ad montem Libani: litus uero occidentale appellatur Galilæa gentium, Ituræa, Zabul, Decapolis, & Via maris. In Traconitide eſt terra Huſſ, quæ beati Iob principatus olim fuit. Suetã Huſſ

Iter ab Acone uerſus orientem.

AB Acone quinq; ſunt leucæ ad Vallem fortem Aſer, quę tenditur uſq; ad mare Galilææ. Hinc tres ſunt leucæ ad Naſon uillam Neptalim, de qua in Tobia. Hinc tres ſunt leucę ad Dotaim caſtrum ſub monte Bethuliæ, ubi Ioſeph errauit quũ quæreret fratres ſuos. Hinc tres ſunt leucæ ad ciuitatẽ Neptalim, quæ nunc Suziz uocatur, unde Tobias fuit. Hinc tres leucæ ſunt ad Bethſaidam, patriam Andreæ & Petri. Hinc iterũ tres leucæ numerantur ad Magdalum caſtrũ Mariæ Magdalenæ. Inde uenitur ad terram Geraſenorũ, in qua multę ſunt ciuitates & oppidula, ubi etiam mons Hermon in dimidia tribu Manaſſe in altũ erigitur. Caſtrum ſeu oppidum Dotaim ſitũ ſub monte Bethulię, eſt admodum amœnũ: nam habet circumiacentes uineas, oliueta & ficeta, abundatq; paſcuis pinguibus: ubi & uſq; in hodiernum diem oſtenditur ciſterna (ſi incolis fides ſit habenda) in quam Ioſeph miſſus fuit. Per hunc locum tranſit iter à Syria in Aegyptum iuxta montes Bethulię per campum Eſdrelon, procedens ſub monte Thabor ad ſiniſtram, & inde per campum Magedo aſcendit in montem Ephraim, tranſiens per Ramatha Sophim, & tandem ducens in Aegyptum. A' Naſon tribus leucis ad orientem, & à Dotaim tribus leucis ad Aquilonẽ eſt ciuitas Neptalim, de qua fuit Tobias, quæ tempore excidij Hieroſolymitani Ionapa creditur uocata. A' Neptalim tres ſunt leucæ ad Bethſaidam in angulo maris Galilææ, habetq; hodie uix ſex domos. Hinc ad tres leucas contra meridiem eſt Magdalum caſtrum, ſitum in litore maris, diſtans à Bethania tribus leucis contra Vulturnum. Sunt in hac plaga ultra mare Galilææ plurima caſtella & ciuitates, nẽpe Suetha, Theman, à qua Eliphaz Themanites, Gereſa, à qua terra Geraſenorum, quæ in litore maris Galilææ ſub monte Seir contra Tyberiadẽ eſt ſita, licet paululum declinet ad Aquilonem. Eſt autem tota illa terra ultra mare Galilææ montuoſa, eratq; olim de regno regis Baſan, continens montem Seir: nam & Seir & Hermon inter illa montana comprehenduntur, ceſſitq; hæc terra dimidiæ tribui Manaſſe. Hodie uero Saraceni eam inhabitãt. Eſt & alius mons Seir iuxta deſertũ maris rubri Pharan, ubi Codorlaomor & alij reges cum eo percuſſerunt Choræos, qui habitabant in monte Seir, quem Eſau & poſteri eius inhabitauerunt. Sunt tamẽ qui dicunt Eſau utrunque inhabitaſſe montẽ, & utriq; nomen dediſſe. Nam quum Iacob proficiſceretur in Meſopotamiã, Eſau habitabat cum patre ſuo in Berſabee, & aſſumptis omnibus ſuis ſeceſſit ultra Iordanem, quod hinc patet, quia dicitur Gen. XXXIII. Quum Iacob tranſiſſet Phanuel, ortus eſt ei ſol, & eleuans oculos uidit uenientẽ Eſau. Oſtenditur autem hodie locus Phanuel ultra Iordanem ad orientalem plagam. Quòd ſi Eſau tunc alterũ montem Seir inhabitaſſet, non tam ſubito occurrere potuiſſet fratri ſuo Iacob, quum mons ille à loco Phanuel plurimũ diſtet, quippe qui tribus diætis à mari mortuo in ulterioribus locis abeſt. Proinde hæc locorum mutatio uidetur illum cõſequuta propter diuerſas uxores, quas paſſim ex alienigenis gentibus duxit. Nam quũ filiam Iſmaël ſororẽ Nabaioth accepiſſet, cœpit habitare in monte Seir, qui eſt iuxta deſertũ Pharan, in confinio illo, ubi ſocer eius Iſmaël habitauit, de

Dotaim Neptalim Bethſaida Magdalũ B Mons Seir Phanuel

quo in Geneſi dicitur: Factus eſt uir gnarus ſagittandi, moratusq́ eſt in ſoli- A tudine Pharã. Deinde duxit & alias uxores de filijs Euæi Chananæi, qui habitabant iuxta montes Gelboẽ non longe à mari Galilææ, ubi mons quidam ab eius inhabitatione denominatus eſt Seir, quem ſcilicet tunc poſſedit quũ Iacob è Meſopotamia rediret: id quod & hinc probari poteſt, quia quum Iacob timeret occurſum fratris ſui, occurrerunt illi angeli dei, ut trepidum corroborarent, quos appellauit Mahanim, hoc eſt caſtra: unde & locus ille Mahanim cœpit uocari: conſtat autem locum illum eſſe in monte Galaad, qui tribui Gad ceſſit in ſortem. Mons itaque Seir qui eſt in tribu Gad, non longe abeſt à montibus Gelboẽ atque ciuitate Bethſan, ubi ſcilicet Iordanis ingreditur mare Galilææ, à quo loco litus Iordanis orientale eſt duarum tribuum & dimidiæ uſque ad campeſtria Moab ſub monte Abarim. A' quo ſi ulterius in eiuſdem fluuij litore contra Auſtrum procedas, tranſibis terram Moab uſque ad Petram deſerti, quæ nunc Krac dicitur, cui pars quædam terræ Ammon ſuccedit, pertingens ad Mare mortuum, & hinc uſque ad montem Seir qui coniungitur deſerto Pharan iuxta Cadesbarne, habens à latere deſertum Sinai.

Mons Galaad — *Petra deſerti*

Iter ab Acone uerſus Eurum.

NVnc aliam proſequamur lineam, ab Acone ſcilicet conſueto more exordium facientes, & contra Eurũ iter dirigentes. Igitur ſi ad hanc plagam greſſum moueris, primo occurret Cana Galilææ, IIII. diſtans leucis ab Acone. Hinc ſunt duæ leucæ uerſus meridiẽ ad uillam Ramam nomine, quæ ſita eſt ſub monte qui Nazaret uſq; pertingit. A' Rama eſt una leuca & dimidia ad uillam quandam quæ olim grandis fuit uocata Abelina, diſtans à Dotaim media leuca uerſus orientẽ, de qua in libro Iudith fit mentio. De Abelina eſt una leuca ad montẽ Bethuliæ, ubi Iudith occidit Holofernẽ, qui mõs per totam fere cernitur Galilæam, habẽs adhuc pulchra quædam ædificia, ſed plures ruinas. A' Bethulia eſt una leuca ad ciuitatẽ Tyberiadis, eundo, ſcilicet, B inter orientẽ & Auſtrum ſupra mare Galilææ, à qua mare Galilææ dictũ eſt mare Tyberiadis. Hæc olim uocata eſt Cinereth, & ab ea mare Cinereth, ſed ab Herode inſtaurata in honorẽ Tyberij Cæſaris, Tyberias eſt uocata. Habet ſolũ fertile & pingue, terminaturq; ad eam regio Decapoleos, de qua Iacobus patriarcha Hieroſolymitanus ſic ait in libro quem de terra ſancta compoſuit: Regionis Decapoleos fines ſunt mare Galilææ ab oriente, & Sidon magna ab occidente, & hæc eſt latitudo eius. In longitudine uero incipit à ciuitate Tyberiadis, & uergit per litus maris Aquilonare uſq; in Damaſcũ. Dicitur autẽ Decapolis à decẽ principalibus eius ciuitatibus, quarũ nomina ſunt hæc: Tyberias, Sephet, Cedes Neptalim, Aſſor, Cæſarea Philippi, Capharnaum, Ionitera, Bethſaida, Corozaim & Bethſan, quæ etiam Sitopolis eſt appellata. A' Tyberiade contra occidentem ſunt ſex leucæ, & à Cana Galilææ tres contra Auſtrum ad Sephorũ oppidum & caſtrum, unde Ioachim pater beatæ Virginis oriundus putatur: & eſt in tribu Aſer iuxta uallẽ Carmelon. A' Sephor ſunt tres leucæ contra Auſtrum ad Nazareth ciuitatẽ Galilææ, ubi Chriſtus conceptus & educatus fuit. Diſtat ab Acone ſeptem leucis. Extra eam ciuitatẽ ad ſpatium unius ſtadij eſt locus, quem appellant ſaltum domini, ubi Iudæi uolebant Ieſum præcipitare, ſed ſubito elapſus manibus eorũ, in latere montis oppoſito inuẽtus eſt. Ab iſto monte uidetur mons Thabor & Hermon, uilla Endor, Naim & Iezrael, atque fere tota planicies campi Eſdrelon. A' Nazareth duabus leucis uerſus orientem eſt mons Thabor, in quo dominus transfiguratus fuit. Sunt in eo adhuc ruinæ uariæ palatiorũ, & turriũ quæ hodie ſunt latibula leonũ & aliarũ beſtiarũ. In pede Auſtrali huius montis contra uillã Endor prope uiã quæ ducit à Syria in Aegyptũ, eſt locus ubi Melchizedec dicitur occurriſſe cũ pane & uino Abrahæ redeunti à cæde IIII regũ. In pede uero eius oriẽtali deſcendit torrẽs Ciſon, iuxta quẽ Barac pugnauit contra Siſarã & in fugã uertit. Colligitur aũt torrens

Bethulia — *Decapolis* — *Nazareth*

A rens iſte deaquis pluuialibus quæ defluũt à montibus Thabor & Hermon,
& præcipitatur in mare Galilææ. A' monte Thabor cõtra Eurum eſt una leu
ca ad uillam Endor, quæ ſitũ habet iuxta montẽ Hermonim: qui tamen non *Endor*
eſt mons proprius & diſtinctus, ſed iugũ quoddam humile ſeu tumor quidã
à monte Hermon contra montem Thabor procedens. Eſt & alius mons Her *Mons Hermõ*
mon minor, qui diſtat à Nazareth duabus leucis, à monte uero Thabor uer/
ſus Auſtrũ paulo plus una leuca, in cuius latere Aquilonari eſt ciuitas Naim, *Naim*
ubi dominus filium uiduę unicum à mortuis ſuſcitauit. Extenditur aũt mons
ille in longum fere quatuor leucis contra mare Galilææ, deſinens non longe
ab eo loco ubi Iordanis ex mari Galilææ egreditur.

Iter ab Acone uerſus Notum.

DEſcribemus nunc iter aliud in quarta orientali, procedendo, ſcilicet, ab
Acone contra Notum. Igitur ab Acone quatuor ſunt leucæ ad torrentẽ
Ciſon, ubi Elias occidit ſacerdotes Baal, & is torrens paruo exacto terræ ſpa
tio intrat mare magnum, tribus ſcilicet fere leucis ab Acone. Et licet iam di/
xerimus hunc torrentẽ in mare Galilææ deferri, tamen quum locus eius ori-
ginis ſit aliquanto eminentior, fluit in diuerſas plagas, partim ſcilicet contra
orientem in mare Galilæę, & partim contra occidentẽ in mare magnũ: & ita
duo ſunt torrentes ſeu riui, ſed ab uno loco originem ducentes. Ille tamẽ Ci *Duplex tor/*
ſon qui fluit ad occidentẽ, colligit plures aquas, quia à monte Ephraim & à *rens Ciſon*
locis Samariæ propinquioribus atq; à toto campo Eſdrelon, confluunt pluri
mæ aquæ & recipiuntur in hunc unum torrentẽ. A' loco interfectionis ſacer
dotum Baal ſunt tres leucæ contra Auſtrum ad caſtrum Cain: à quo rurſum
uerſus Auſtrum ad Magedo ſunt ſex leucæ, quod hodie Subimbre uocatur, *Magedo*
ubi rex Ioſias occiſus fuit à Pharaone rege Aegypti. Et aduerte quòd cãpus
iſte Magedo, Eſdrelon & planicies Galilææ ſunt fere unus & idem campus:
ſed nomina illa hodie omnia in obliuionem abierunt, uocaturq; campus Sa-
B bæ, à quodam caſtello quod Saba nũcupatur, diſtans à ciuitate Aphec quan *Campus*
tus eſt iactus arcus. Cingitur campus ille ab oriente mari Galilææ & Iorda/ *Sabæ,*
ne; ab Auſtro monte Ephraim & Samaria, ab occidente partim monte E/
phraim & partim monte Carmelo; ab Aquilone montibus planiciei & Liba
no, uideturq; iuxta longitudinem habere X. leucas; & iuxta latitudinem ſex.
De monte Cain contra orientem ſunt duæ leucæ ad Caſal Meſra; & una leu
ca contra Auſtrũ ad caſtellum quod Saba uocatur, ad cuius occidentale la-
tus extra uiam quæ ducit in Iezrael ad dexteram, oſtenduntur ruinæ ciuita/
tis Aphec; ubi Syri pugnauerunt contra regẽ Achab, quando dixerunt: Dij *Aphec*
montium dij deorũ, pugnemus contra eos in uallibus. De Aphec ad unã leu
cam contra orientẽ ſiniſtram uerſus, extra uiam quæ ducit Iezraël, in latere
Auſtrali montis Hermon, eſt ciuitas Suna, celebris miraculo quod per Eli/
ſæum dominus in ſuſcitatione pueri mortui fecit. A' Suna XI. ſunt leucæ ad *Suna*
ciuitatem Bethſan, eundo contra orientem; & parũ declinando ad Auſtrum,
inter montẽ Gelboë & Iordanem. Diſtat autem media leuca à Iordane. In hu
ius murũ ſuſpenderunt Philiſtijm cadauera Saulis & filiorum eius, quos oc/
ciderunt in monte Gelboë. Hæc Bethſan ſecundum Ioſephum alio nomine
uocatur Sitopolis. Iuxta hanc ciuitatẽ eſt mons Gelboë, extendens ſe uerſus
occidentem uſq; in Iezraël ad duas leucas. A' Bethſan ſunt duæ leucæ uerſus
occidentẽ ad Iezraël, quę olim erat una ex ciuitatibus regalibus in Iſraël: ſed
hodie uix habet XX. domos, uocaturq; Zaracin; in pede montis Gelboë ad *Iezrael*
occidentẽ ſita. Ante cuius introitũ eſt ager Nabot. Et nota quòd hi duo mon
tes, Hermon & Gelboë, iacent in una linea meridionali, Gelboë quidem ad *Mons Gelboë*
Auſtrum, & Hermon ad Aquilonem, intercepto duarũ leucarum ſpatio in/
ter eos. Longitudo uero eorũ eſt ab oriente in occidentẽ, terminanturq; am/
bo ab oriente in Iordanem. Porrò longitudo eorũ deſcribitur eſſe undecim
leucarũ. In ualle uero ſeu planitie intermedia deſcribũtur multi cõmiſſi con
flictus: Ibi enim pugnauit Gedeon contra Madian, & Saul cõtra Philiſtęos,

Achab contra Syros, & modernis temporibus Tartari ibi conflixerunt cum A
Saracenis. Notandum quoque hic, ſupra regionem Traconitidis eſſe aliũ montem Hermon iuxta montem Sanir, de quo ſcriptura in multis locis mentionem facit, & eſt multo maior & altior illo de quo hic ſcripſimus. Cæterùm in planitie quæ eſt inter iſtos montes, incipit conuallis, quæ ob ſui amœnitatem dicitur illuſtris, extenditurq́ in longum per totum deſcenſum Iordanis uſque ad mare mortuum: & priuſquam dominus ſubuerteret Sodomam & Gomorrham erat uallis illuſtriſſima, aquis irrigata ut paradiſus Dei. Habet Iezraël pulchrum proſpectum per totam Galilæam, uſque ad Carmelum & montes Phœnicis, montemq́ Thabor & Galaad. Ante montem Galaad uerſus Iezraël, quæ eſt in latere Auſtrali montis Gelboë, tranſit uia plana de Iordane in Salim, ubi erat Ioannes baptizans. Nec eſt uerum, ut quidam putant, neque rorem neque pluuiam deſcendere ſuper montes Gelboë, quum in memetipſo anno Domini milleſimo ducenteſimo octuageſimo tertio, & pluuiam & rorem in illo monte ſim expertus. De Iezraël ſunt quatuor leucæ contra Auſtrum ad oppidum † Ginum, ſitum in pede montis Ephraim, ubi incipit Samaria. Sunt autem à Gino ad Iordanem ſeptem ferè leucæ eundo uerſus orientem, & loco illi coniungitur ab Auſtro terra Taphue. A' Gino contra Auſtrum ſunt quatuor leucæ ad ciuitatem Sebaſten, quæ olim Samaria fuit dicta, caput regni decem tribuum, quod regnum Iſrael dicebatur. Nunc uero peccatis hominum exigentibus pauculas habet domos unà cum eccleſia in honorem diui Ioannis baptiſtæ extructa, ſed quam Saraceni ſibi uſurpauerunt. Eſt & alia eccleſia in ſupercilio montis, ubi palatium regis fuit ſita, quam Græci monachi Chriſtiani inhabitant, à quibus humaniter fui ſuſceptus. Non facile dixero quales & quãtas ruinas in hoc loco uiderim, ut etiam longe excedant ruinas quæ Hieroſolymis cernuntur. In monte uidentur adhuc columnæ marmoreæ, quæ ſuſtentabant regia illa ædificia, palatia & deambulatoria, quin & per totum B
montis circuitũ huiuſcemodi inueniuntur ſtantes columnæ, quæ platearum ſuſtinebãt teſtudines. Situs huius deuaſtatæ ciuitatis eſt pulcherrimus, nam inde liber patet aſpectus uſq́ ad mare Ioppe, & ad Cæſaream Palæſtinæ, ad montem Ephraim, & ad Carmelũ maris: abundat quoq́ hortis, fontibus, oliuetis, & omnibus bonis neceſſarijs. A' Samaria contra orientem ſunt tres leucæ ad Therſam ciuitatẽ, ſitam in alto monte, in qua reges Iſrael ante extructionem Samariæ aliquanto tempore regnauerunt, eratq́ in ſorte Manaſſe. A' Therſa ad orientem, in uia quæ ducit ad Iordanẽ, eſt terra Taphue, ſex diſtans à Therſa leucis, & eſt quoq́ de ſorte Manaſſe. A' Samaria contra Auſtrũ iuxta uiam quæ ducit Sichẽ ſunt duæ leucæ ad Bethel in alto monte ſitam, in quo Ieroboam filius Nabat poſuit unum de uitulis aureis, quibus peccare fecit Iſrael. Inde ad mediam leucam uerſus ſiniſtram, eſt mons alius nomine Dan, ſupra ciuitatem Sichem, in quo ſecundũ quoſdam alius uitulus aureus poſitus fuit. Diuus uero Hieronymus putat eum conſtitutũ fuiſſe in ciuitate Dan, quæ nunc Belenas & Cæſarea Philippi uocatur. Inter iſtos duos montes ſita eſt ciuitas Sichem, quæ hodie Neapolis uocatur, amœnitate & delitijs nullo loco inferior. Haud longe à porta eius Auſtrali eſt fons Iacob in uia quæ ducit Ieruſalem, ubi dominus ſedens ſuper puteum, potum poſtulauit à muliere Samaritana. Supra fontem iſtũ ad dexteram eſt mons excelſus habẽs duo capita, quorũ unus eſt mons Garizim, alius mons Ebal, de quibus in Deuteronom. legimus. Ad ſiniſtrã uero fontis huius ſunt ruinę magni oppidi, ubi cernuntur lapides marmorei, & integræ quædã columnę, aliaq́ magnorũ & collapſorũ palatiorũ indicia. Locus quoq́ ipſe mirum in modũ eſt fertilis, & ſolum fœcundũ. Diſtat ab his ruinis Neapolis uno ſtadio, putoq́ fuiſſe oppidũ Thebes. Huic fonti adiacet prædiũ quod dedit Iacob filio ſuo Ioſeph, uallis ſcilicet quædã longa & fertilis. A' Sichem numerantur quatuor leucæ cõtra Auſtrũ ad Lemnam, caſale ualde pulchrũ, ſitum

Vallis illuſtris

Alij Gelim

Therſa

Sichem

iuxta

A iuxta uiam ad dexteram, quæ ducit Ieruſalẽ. Eſt & alia Lemna ciuitas in tri/
bu Iuda, hæc aũt eſt in tribu Ephraim. A' Lemna eundo cõtra Auſtrum ſunt
IIII. leucę: ad oppidũ Magnas nomine, quod fuit terminus Auſtralis tribus *Magnas*
Ephraim, hodie uero dicitur Bira, & eſt de dominio militiæ templi. A' Ma/
gnis uerſus Auſtrũ eſt una leuca ad Gabaa Saulis, ubi oppreſſa fuit uxor Le
uitæ, & ob facinus illud ferè tota tribus Beniamin deleta, ubi & Saul filius
Kiſch primus rex Iſraël natus fuit. A' Gabaa euntibus una leuca cõtra Au/ *Gabaa*
ſtrũ occurrit Rama ciuitas, ſed quæ hodie eſt uilla, ſita in monte ad ſiniſtrã
itineris ducentis in Ieruſalem. Hinc tres ſunt leucæ eundo contra Auſtrum
ad ciuitatem Ieroſolymitanã, de qua infra. Hic uero reuertar ad Sichẽ, & de
ſcribam iter quod ab ea ducit uerſus orientem. Itaq; à Sichem, uerſus orien/
tem ad Iordanem procedendo, quatuor ſunt leucæ ad Ennon oppidum be/
ne munitum atq; optimis abundans terræ naſcentibus, fuit autem de ſorte
Ephraim. Ab Ennon contra orientem quatuor ſunt leucæ ad Phaſellum ca/
ſale, ſitum in deſcenſu montis Ephraim, tribus leucis à Iordane in campeſtri
bus, ubi torrens Charith deſcendit de monte, in quo loco mãſit Elias, quan
do corui ei deferebãt cibum mane & ueſpere. Sunt & aliæ uillæ in terra ſan
cta, quæ Rama uocantur, una iuxta Thecuam in uia qua itur in Hebron, a=
lia in tribu Neptalim nõ longe à caſali Sephet, tertia in Silo. Et omnes iſtæ
uillæ iacent in collibus excelſi: nam Rama excelſum interpretatur. A' Pha/
ſello ad ſiniſtram una leuca uerſus terram Taphue, eſt caſtrum Dooch, ubi *Dooch*
Tholomus filius Abochi inſidioſe cepit Simonem Machabæũ. In loco iſto.
cõſpicitur terra Galaad, & duarũ tribuũ atq; dimidiæ, terra Eſebon & mon
tana Moab, mons Abarim & Phaſga atq; Nebo: & deſcenditur hinc in cam
peſtria Iordanis quæ loca ſunt plana uſq; in Iericho, & ultra per totũ deſcen/
ſum Iordanis uſq; ad mare Salinarum. Sciendum etiam quòd ab ortu Ior/
B danis ſub mõte Libano uſq; ad deſertum Pharan per centum ferè milliaria,
Iordanis ipſe in utraq; ripa campos habet latos, & amœnos atq; prata uiren
tia poſitis hinc inde altiſſimis montibus, in quos hæc arua deſinunt; qui &
uſq; ad mare mortuũ iuxta Iordanis riuum protenduntur. De Phaſello cõn=
tra Auſtrum quinq; ſunt leucæ uſq; ad Galgalam, ubi filij Iſraël tranſito Ior/
dane longo tempore ſunt caſtrametati. A' Galgalis ſi uerſus Iericho uadas,
habes ad dextram montem Quarentanam dictum, diſtantem media leuca
à Galgalis, ubi, ſcilicet, dominus quadraginta diebus & noctibus ieiunauit,
Eſt mons ille altus, & aſcẽſu difficilis, habens ab uno latere fontem, cuius a=
quas amaras ſanauit & dulcorauit Eliſæus, cuius aquæ fluũt iuxta locũ Gal
galæ à parte Auſtrali, & illico in tantum ſuccreſcunt, ut impellant totas mo
les, ſed poſtea in riuos ſecretæ, hortos & prata irrigant. A' Galgala dimidia
leuca contra Auſtrum eſt uallis Achor, ubi lapidatus fuit Achan ob furtũ *Achor*
anathematis. Item à Galgala per unam leucam contra orientem eſt ſita Ieri/
cho, ciuitas olim famoſa, nunc autem habet octo domos, uix nomen uillæ
ſortita. A' Iericho per duas leucas uerſus Iordanem eſt ſacellum extructũ in
honorem ſancti Ioannis baptiſtæ, ubi putatur dominus ab eo baptizatus:
alij uerò id factũ putant in Salim. A' Iericho ſunt duæ leucę uerſus mare mor
tuum ad Bethagla, ubi filij Iſraël planxerunt patrem ſuum Iacob defunctũ,
quando eum tulerunt de Aegypto, & diſtat una leuca à Iordane. A' Iericho
tres numerantur leucæ ad mare mortuum, quod eſt locus aſphalti ſeu bitu/
minis, quod etiam mare ſalis nominatur, diuiditq; Arabiam à Iudæa &
terminatur ad eius litora terra Moab & Ammon, item'que mons Seir, de
quibus ſupra mentionem fecimus. Circa medium eius, in litore orientali o/
ſtenditur caſtrum Mozera, quod olim Petra deſerti uocabatur, nunc uero
Crack dicitur, munitum apprime, quod Balduinus rex Ieroſolamitanus
reſtaurauit, ut regnum illud ampliaret, ſed à Soldano nunc tenetur, qui in
eo reponit theſaurum totius Aegypti & Arabiæ. A' Crack duę numerantur
leucæ (ſecundũ aliud exemplar, duæ dietæ) ad Areopolim eũdo uerſus Vul

turnũ,quæ nũc Petra dicitur,& eſt metropolis totius Arabiæ ſecũdæ. Olim A
uero Ar uocata eſt,ſita in torrente Arnõ,in confinio Moabitarũ, Ammoni
tarum & Amorreorum. In eodem litore eſt locus ubi Balaam ductus fuit in
Segor montana Moab,ut malediceret filijs Iſrael. A' Ierichó quinqꝫ ſunt leucæ con
tra Auſtrũ ad oppidũ Segor,ſub monte Engaddi poſitũ, inter quem mon-
tem & mare mortuũ eſt ſtatua ſalis,in quam uxor Lot fuit conuerſa:pro qua
uidenda, multum ſubij laboris, ſed incaſſum:nam auerterunt me Saraceni,
dicentes locũ non carere periculo propter ſerpentes, uermes, & feroces be-
ſtias ibi habitantes: ſed poſtea comperi rem nõ ita ſe habere. Et nota quód
Mare mortuum mare mortuum ab oriente in occidentẽ, quæ eſt latitudo eius, habet quinqꝫ
leucas,in longitudine uero,quæ eſt ab Aquilone ad Auſtrũ, habet quinque
diætas:ut mihi Saraceni retulerunt. Alij tamen aliã aſſignauerunt longitudi
nem. Scribit patriarcha Ieroſolymitanus, qui ſæpe locum illum inuiſit, ma-
re illud ſemper fumum reddere & nebulam in modum camini infernalis:un
de tota illa uallis quę aliquando ob ſui fœcunditatem & amœnitatẽ illuſtris
dicta fuit,ad ſpatium dimidiæ diætæ ſterilis & inutilis reddita eſt, ita ut nec
ullum germen proferat ferè per ſpatium quinqꝫ leucarum, niſi iuxta ciuitatẽ
Iericho,ubi horti irrigantur à fonte Eliſæi. A dextris & ſiniſtris huius maris,
montes ſteriles & aridi cernuntur, nam quocunqꝫ uapor à mari illo aſcen-
dens impellitur,ibi terræ naſcentia non ſecus quàm ſi à pruina fuiſſent tacta
emoriuntur. In quo diſtrictum dei iudicium nobis ob oculos ponitur,qui tã
ſeuere grandia illa Sodomorũ peccata uſqꝫ in hodiernũ diem non deſinit pu
nire. Nec niſi uiſa hic ſcribo. Dixerunt mihi Saraceni,Iordanem ingredi ma
re mortuũ, & rurſum egredi,ſed poſt exiguum interuallũ à terra abſorberi.
Iordanis exinanitio Excreſcit interdum mare illud ex reſolutione niuium de Libano & pluuijs
cadentibus in Galilæa,in monte Galaad,terra Moab,Ammon & Seir, quæ
aquæ omnes in Iordane confluunt, & in mare mortuum emittuntur. Inueni B
tur in eo bitumen,collectum de fundo eius,quod agitante uento ſibijpſi co-
hæret,& litori appulſum in magna legitur quãtitate. Eſt autem medicinale
& durũ,nec reſolui poteſt,niſi in ſanguine menſtruo,appellaturqꝫ gluten Iu
Aſphaltum daicum,& ab eo lacus aſphalti,id eſt,bituminis appellatur. De quo in Gene
ſi ita legimus: Vallis ſylueſtris,quæ nunc eſt mare ſalis,habebat puteos mul
tos bituminis. Hi putei uſqꝫ in hodiernum diem cernuntur in litore eius, ha-
bentes ſinguli pyramides erectas,id quód oculis meis uidi. Et tantum de iſto
mari. A' Galgala tres numerantur leucæ ſimiliter à fonte Eliſæi cõtra Aqui
lonem à latere Septentrionali montis Quarentanæ ad ciuitatẽ Hai, quã ex-
Bethel pugnauit Ioſue. Ab Hai,ferè una leuca contra Aquilonem eſt Bethel ciui-
tas,quæ olim Luza dicebatur in tribu Beniamin,ubi Iacob in orientem à fa
cie fratris ſui Eſau fugiens dormiuit,& ſuppoſito capiti ſuo lapide, uidit in
ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram,& cacumine ſuo cœlos tãgentem: ubi
& erexit lapidem in titulum,uocauitqꝫ nomen loci illius Bethel. Et hic errãt
hi qui dicunt hęc Ieroſolymis facta. Oſtenditur aũt adhuc iuxta Bethel lapis
ille in titulũ erectus,unà cũ ſepulchro Deboræ nutricis Rebeccæ. A' Bethel
Silo una eſt leuca eundo contra Aquilonem uerſus Rama, quæ Silo dicitur, ad
palmam Deboræ uxoris Lapidoth,quæ iudicauit Iſrael, & miſit Barach ad
pugnandum contra Siſaram in monte Thabor. A' Bethel per duas leucas
non longe à Rama Beniamin,eſt Anatoth uiculus ſacerdotum,de quo Iere-
mias propheta fuit oriundus. Iuxta Anathot inter orientẽ & Auſtrum inci-
pit deſertum illud quód eſt inter Ieruſalem & Ierichó,quod nunc deſertum
Quarentanæ dicitur,& extenditur uſqꝫ ad mare Galilææ, & uſqꝫ ad deſertũ
Thecuæ & Engaddi iuxta mare mortuum. A' Segor ſupra mare mortuum
ad unam leucam eſt aſcenſus montis Engaddi, ubi Dauid aliquando latita-
uit,quum à Saul hoſtili animo quæreretur. Ibi quoqꝫ in circuitu montis fuit
hortus Balſami,ſed tempore Herodis magni Cleopatra regina Aegypti,in
odium ipſius Herodis annuẽte Antonio,tranſtulit illũ in Babylonem Aegi-

pti

A pti. Sub Engaddi iuxta mare mortuũ ſunt arbores pulcherrimæ, ſed fructus earum quando decerpuntur, intus fauilla & cinere pleni inueniuntur. Montes Engaddi ſunt ualde alti, mirabilem præ ſe ferētes diſpoſitionem: nam habent tam præruptas rupes caſum minantes in ualles ſubiectas, ut uidentibus & tranſeuntibus timorem & terrorem incutiant. A' Iericho quatuor ſunt leucæ contra occidentem, uia quæ ducit Hieroſolymam ad ſiniſtram Quarentanæ, ad caſtrum Adumim, ubi ſcilicet ille qui deſcendebat de Hieruſalem in Iericho, incidit in latrones: id quod his temporibus adhuc multis contingit, & ob id ab effuſione ſanguinis frequenti nomen accepit. Eſt locus ipſe uiſu horribilis, & periculoſus ualde, nec quiſquam eum audet pertranſire ſine cōductu. Ab Adumim una leuca contra occidentem eſt Bahurim de tribu Beniamin, de quo fuit Semei filius Iemini qui maledixit Dauid, & eſt caſtrum pulchrum in monte alto ſitum. De Bahurim contra occidentem ad duos iactus arcus eſt Bethania, caſtellum Marthæ & Mariæ, ubi peregrinis adhuc oſtenditur domus Simonis leproſi, & ſepulchrum Lazari, in quo reſuſcitatus fuit à domino, tectum lapide marmoreo, in quod ego ut reliqui deſcendi. Recedendo à Bethania non uideri poteſt Ieruſalem ob interpoſitum montē Oliueti, ſed conſcenſo quodam terræ tumore, uidetur pars quædam ciuitatis unà cum monte Sion.

Adumim

Bethania

Deſcriptio ciuitatis Hieroſolymitanæ.

IEruſalem itaq; ciuitas dei ſummi, de qua dicta ſunt glorioſa, poſita eſt in terra montoſa: montes enim ſunt in circuitu eius, habetq; in circuitu terram fertilem & bonam, præterquam ad orientem & uerſus Iordanem. Diſtat ab Acone triginta ſex leucis, quæ ſcilicet eſt contra Aquilonem: à Sebaſte uero ſiue Samaria diſtat ſedecim leucis: à Sichem octo, & à Nazareth uiginti ſeptem. Et hæc loca omnia ſunt uerſus Aquilonem. A' Ioppe uero diſtat octo leucis inter occidentē & Aquilonem, à Iericho ſeptem uerſus orientē, à Bethleem duabus, ab Hebron octo, & hæ ciuitates ſunt ad Auſtrum. Poſita eſt itaq; hæc urbs ab Auſtro in latere montis Sion, & ab occidente habet montē Gion, nec eſt hodie ſitus eius mutatus ut aliqui fabulantur, quum ob locorũ munitionem transferri non poſſit à priſtino ſitu. Eſt quidem nonnihil ampliata in latum, ſed non in longum, quum à parte arcis & montis Sion extendi non poſſit, ſiquidem mons ille ſupereminet, intra muros tamen ciuitatis concluſus, ampliſſimus, qui per ſe ferè ciuitati fundum præſtare poſſet: nam initium ſumit à porta aquarũ ſiue fontis Silohæ uerſus orientē, & ſuo tractu per meridiem uſq; ad occidētem ferè ſemicirculum deſcribit, rupe prærupta ſemicirculũ hunc cingēte & cōſolidante. Concauitas uero huius ſemicirculi quum uerſus ciuitatem exinanita eſſet, ut non cōmodum fundamentũ caſtro eſſe potuerit, plurimũ negocij priſcis regibus fecit, quouſq; oppleretur. Porrò à parte occidentis ubi iugũ montis initium ſumere diximus, ſita eſt turris Dauid in quodam colle ipſius prærupte rupis, habebatq; à tergo uoraginem quandam quæ uenit à parte Auſtrali montis Sion, & in huius turris angulo ſe reflectens gyrabat uerſus orientē, diuidebaturq; in duas ualles profundas, quarum una uergit ad Aquilona, altera ad orientē, alium ſcilicet conſtituentes angulum, oppoſitũ illi angulo, cui innititur turris Dauid. Proinde uallis quæ à turri Dauid deſcendebat contra latus Aquilonare montis Sion uſque ad montem Moria, & reflectitur in orientem, ſeparabat montē Moria in quo fuit templum, à monte Sion, & totam inferiorē ciuitatē, extēdebaturq; uſq; ad torrentem Cedron, per locum ubi nunc eſt porta aquarum inter montem Sion & palatium Salomonis, quod ædificatum fuit in parte Auſtrali montis Moria, & hoc pacto cingebat uorago illa ex omni parte montē Sion, & hæc erat ciuitas Dauid. Verũ nunc uorago ipſa tota repleta eſt, relictis tamen ueſtigijs prioris cōcauitatis. Altera uero uorago ſeu uallis quę ab iſta iuxta turrim Dauid diuidebatur, procedebat uerſus Aquilonem, faciebatq; foſſam ciuitatis iuxta longitudinem eius uſq; ad plagam Aquilonis: & ſuper eam e-

B

Turris Dauid

rat

rat intrinſecus rupes eminens,quam Ioſephus Arram appellat, quæ ſuſtinebat murum ciuitatis ſuperpoſitum, cingentem ab occidente ciuitatem uſq; ad portam Ephraim,ubi curuatur cõtra orientẽ,uſq; ad portam Anguli,quę in angulo ciuitatis conſtituta erat contra angulũ Aquilonis & orientis: & ibi rurſus curuabatur ab Aquilone per orientem contra Auſtrũ extra aream templi, includens illã & domũ regis atq; portam fontis ſiue aquarum iuxta montem Sion. Et iſte totius ciuitatis erat ambitus. Rupes autem illa ſuper quam ex parte occidẽtis erat extructus murus ciuitatis,erat ualde eminens, præſertim in angulo, ubi occidentalis muri pars connectebatur Aquilonari ubi & turris, Nebloſa dicta, erecta erat, & propugnaculũ ualde firmum,cuius ruinæ adhuc uiſuntur,unde tota Arabia,Iordanis, mare mortuũ, & alia plurima loca ſereno cœlo uideri poſſunt. Ab hac rupe ex parte occidẽtis decliuis pendebat ciuitas,nũc paulatim ſeſe inclinans. & rurſum ſenſim erigẽs uſq; ad murum orientalem qui erat ſuper torrentem Cedron, ubi ciuitas ipſa contingebat litus fluminis,habens illic portam,quæ dicebatur porta Sterquilinij, eo quòd per eam ſordes ciuitatis defluebant in memoratum torrentem. Extra uallẽ quæ eſt à parte occidentis,fuit dominus crucifixus: & poſt paſſionem ſuã uorago illa fuit terra repleta, & longo poſt tẽpore ciuitas muro alio fuit cincta à turri Dauid uſq; ad portã Ephraim,quæ nunc Beati Stephani nominatur. Ab occidente uero rupes illa quę erat pars montis Gion, qui in altum contra occidentẽ ſurgebat,ſupereminebat urbi,ſicq; tota ciuitas ab iſtis duobus montibus quaſi in decliui pẽdebat. *Mons Moria* Mons Moria,in quo templũ domini & palatiũ regis ædificata erant,aliquãtulum altior erat ciuitate,ſed per Romanos complanatus fuit mons ille, & miſſus in torrentẽ Cedron cũ omnibus ruinis templi & atriorum, id quod hodie aperte uideri poteſt. Area aũt templi quadrata eſt, habens in longitudine & latitudine iactũ arcus, & aliquid plus ſpatij, & templum in ea nũc ędificatũ adhęret ferè muro ciuitatis,quum uetus templum longe ab eo diſſitum fuerit,quippe quatuor atrijs interpoſitis,nec modo diſtat à murro torrẽtis Cedron ultra triginta pedes. Ab area templi contra Aquilonẽ,quãtus ſcilicet eſt iactus lapidis,eſt porta uallis quæ ducit in uallem Ioſaphat: & hæc etiã uocatur porta gregis, quòd per eam introducebantur greges immolandi in tẽplo: Proinde intrantibus portam ualllis ſeu gregis,ad ſiniſtrã occurrit piſcina probatica, in qua *Piſcina probatica* Nathinnei lauabant hoſtias,quas tradebant ſacerdotibus in templo offerendas, & hæc duas porticus habuiſſe oſtenditur, in quibus ſecundum Ioannẽ iacebant infirmi,aquæ motum expectantes. Ad dextram uero oſtẽditur alia piſcina grandis,quæ dicebatur piſcina interior, facta ab Ezechia: nã obturans ſuperiorẽ fontem aquarum Gion, auertit aquas eius, direxitq; uerſus occidentem urbis Dauid,incidens ferro petram per uallem quã paulo ſuperius commemorauimus,introduxit aquas per medium ciuitatis in piſcinam iſtam,ne populus in obſidione poſitus aquę penuria laboraret: fontem uero aquarum Gion,qui non longe diſtabat ab agro fullonis, duxit in ſuperiorẽ piſcinam, quæ eſt ſuper natatoria Silohæ. Et hæc quidẽ Achaz incepit, ſed nõ perfecit. De hac piſcina & hoc fonte atq; eius ſitu loquitur Iſaias: Egredere ad extremũ aquæductus piſcinę ſuperioris in uia agri fullonis. Dicitur autem piſcina ſuperior reſpectu natatoriæ Silohæ, quæ tanquam inferior recipit aquas de fonte Silohæ. Et ne erres in his piſcinis, aduerte quòd prima & pręcipua piſcina in Ieruſalem erat piſcina probatica, duas habens porticus, quam Solomon fecit pro miniſterio templi. Secunda fuit iuxta illã contra Aquilonẽ, dicta interior,quam fecit Ezechias,ut dictum eſt. Tertia natatoria Silohæ,quæ erat ſub monte Olиueti, & ſub monte Sion,prope agrũ Hakeldemach,habebatq; aquam de fonte Silohæ,quam Ezechias quoq; fecit. Quarta erat ſuperior piſcina,de qua dictũ eſt, quam Ezechias etiã fecit: Et hæc non fuit in ciuitate,ut quidam ſentire uidentur, cum ciuitas ipſa altior fuerit origine eius,de qua hæc piſcina ſuas hauriebat aquas,nempe de fonte Silohæ,

A Silohæ, & de fonte inferiori aquarum Gion. Vallis Ioſaphat cingebat ciui-
tatem ex parte orientis, ſub mõte oliueti deſcendens: & quamuis adhuc ſit
profunda, multum tamen eſt impleta. Romani enim, ut dicit Ioſephus, ab il- *Vallis Ioſaphat*
la parte ciuitatem oppugnantes, inciſis oliuis & alijs arboribus atq; aggeri-
bus inde factis, eam impleuerũt. Sed & poſtea capta ciuitate, Aelius Adria-
nus iuſſit ruinas atriorũ & tẽpli proijci in torrentẽ Cedron atq; complanari
montem Moria, & ciuitatẽ aſpergi ſale, quæ uſq; in hunc diem oculariter ui
dentur iacta. Sepulchrum Virginis glorioſę oſtenditur in ualle Ioſaphat, nõ
in ima eius profunditate, ſed in pede mõtis Oliueti, & in editiori loco quàm
ſit ipſa uallis, quod ante ſubuerſionem ciuitas extra terram eminebat: nunc
uero eſt ſub terra, unà cum eccleſia circum ſepulchrum extructa. Nõ longẽ
ab hoc oſtenditur alia eccleſia, ubi fuit hortus Gethſemani, quem dominus *Gethſemani*
oraturus ante paſſionem ſuam intrauit iuxta montem Oliueti cuidam rupi
concauæ adhærens, ſub qua diſcipuli ſediſſe memorantur, quum ipſe ora-
ret ad patrem. Sub monte Sion contra regiam Salomonis in occidentali la-
tere uallis Ioſaphat eſt fons Silohæ, à quo per aquæductũ deriuatur aqua in
piſcinam ſuperiorem & in natatoriam Silohæ, nõ ſemper, ſed quando inun
dat aquis. Porrò ambæ piſcinæ ſunt in pede montis Sion. Suſcipiunt quoq;
hæ piſcinę aquas de fonte Gion inferiore, qui oritur ſub agro fullonis. Iuxta
has piſcinas ad iactum lapidis ultera uallem ad plagam Auſtralem eſt ager
Hakeldemach, emptus triginta argenteis illis, quibus Iudas dominum uen-
didit, deputatus in ſepulturam peregrinorũ. Infra piſcinas iſtas & agrũ Ha-
keldemach contra orientem, fluit torrens Cedron, colligunturq; in ipſum *Cedron*
omnes aquæ, quæ tempore pluuiarum in altiora quæq; loca circumadiacen
tia ab aẽre deſcendũt. Nõ lõge à ſepulchro Virginis benedictæ auditur ſtre
pitus eius ſub terra ad locũ iſtũ properãtis: augeſcit quoq; ex aquis quę per
B fluũt ex memoratis piſcinis, & defert in uallẽ Gehennon, quę etiã locus To
phet uocatur, ubi eſt fons Rogel, lapis Zoeleth, & ubi Adonias fecit conui
uium, quum regnare inſtituiſſet, Ibi quoq; Iſaias ſepultus dicitur, ſerra prius
iuxta fontẽ Silohæ ſectus: Sunt hæc loca amœniſſima, delitijs plena, uirida-
rijs & hortis conſita, irrigante ea torrente Cedron. Sub hunc locũ eſt mons
offenſionis, ubi fuit locus ille deteſtabilis, in quo inſani homines traijciebãt
filios ſuos per ignem, offerentes eos dæmonijs. Et hæc de forinſecis locis ci-
uitatis Ieroſolymitanæ dicta ſufficiant. Nunc etiam quędam perſtringemus
breui ſermone, quæ intra mœnia eiuſdem urbis continentur. Et quidem ec-
cleſiæ ſepulchri dominici principatũ concedimus: hæc rotunda eſt, habetq;
in medio aperturã rotundam, ſub qua ſepulchrũ dominicum ſub diuo con-
ſiſtit nullo tectum imbricamento. Spelunca ſepulchrum domini continens,
habet in longum aliquot pedes, foris quidem marmore tecta, intus uero ad-
huc nuda conſpicitur, ſicut tempore paſſionis fuit; Oſtiũ quod ducit in hãc
ſpeluncam, ſepulchrũ ponitur ad dextrã, hoc eſt, ad parietẽ ſpelũcæ Septen
trionalem, factum de marmore griſei coloris, habens in lõgitudine octo pe-
des, ſicut & ſpelunca ipſa: nec eſt in crypta illa lumen aliquod cœleſte, ſed
lampades aliquæ accenſæ reddunt eam illuſtrem. Et nota quòd ante ſpelun-
cam dominici ſepulchri eſt alia crypta eiuſdem magnitudinis & figuræ, ſo-
lo parieti intermedio à priori ſegregata, & ad hanc primo deſcenditur, dein
de per oſtium intermedij parietis uenitur in ſpeluncam dominici ſepulchri:
& oſtiũ illud fuit clauſum, quando mulieres tempore reſurrectionis domi-
nicæ dicebãt: Quis nobis reuoluet lapidem ab oſtio monumenti? Mons cal
uariæ, in quo dominus crucifixus eſt, diſtat à loco ſepulchri centum & octo
pedibꝰ, & eſt aſcenſus à ſuperficiæ pauimẽti eccleſiæ ad locũ ubi crux rupi
infixa fuit, uiginti octo pedũ. In ea rupe adhuc apparet ſciſſura, in morte do *Caluariæ*
mini facta. A' Caluaria per decẽ pedes oſtẽditur pars columnæ, in qua Chri *locus*
ſtus fuit flagellatus, illuc ex domo Pilati trãslata. Nõ longe ab hoc loco de-
ſcẽditur per xlviij. gradꝰ ad locũ, ubi Helena inuenit crucẽ domini defoſſã.

De magnitudine huius urbis ſcribit domin⁹ Iacobus patriarcha Ieroſolymi A
Ieruſalem de- tanus in libro quem de terra ſancta compoſuit inhunc modum: Eſt ſępe no-
ſcriptio minata & ſępius nominanda ciuitas ſecundum omnes eius partes in monte
ſublimi ſita, muro ualido undiq; cincta, nec nimia paruitate anguſta, nec ma
gnitudine cuiquam faſtidioſa. À muro nanq; uſq; ad murum habet diſtanti
tiam, quantum iacere poteſt arcus, habens inſuper à parte occidentali muni
tionem ex lapidibus quadris, ferro & plumbo indiſſolubiliter compagina-
tam, quæ ab uno latere ciuitati eſt pro muro, appellaturq; turris Dauid. Ipſa
tamẽ eadem eſt, quæ à quibuſdã Antonina dicitur, habetq; mõtem Sion ab
Auſtro, in quo Dauid ſibi habitaculum fecit, in quo etiam cum alijs regibus
Iuda ſepultus eſt, & eam appellauit ciuitatem Dauid. Mõs aũt Caluariæ, in
quo dominus crucifixus eſt, à parte occidentis erat extra murum ciuitatis:
ſed Aelius Adrianus ipſam per Titum & Veſpaſianum omnino deſtructam
reparauit, & adeò ampliauit, ut locum crucifixionis & ſepulturæ dominicę
intra murorum ambitum comprehenderit. Hactenus ille. Nunc de portis e-
Octo portæ ius. Prima erat porta Dauid, quæ erat in latere montis Sion contra occiden
tem, ubi erat angulus ciuitatis inferioris, oppoſitus turri Dauid, in loco ſci-
licet ubi duæ uoragines ab una naſcebantur, una ad Aquilonem, et altera ad
orientem uergente: ubi & teſtudo facta eſt ultra uallem unam, per quam à
porta illa erat exitus & introitus. Ad dextram huius teſtudinis Iudas in ſy-
Porta piſciũ comoro quadam laqueo ſe ſuſpendit. Iſta quoq; porta dicebatur porta piſci-
um, quia per eã erat uia ap Ioppen & ad alia loca maritima unde piſces infe
rebantur. Dicebatur quoq; porta negotiatorũ, quia per eã erat uia in Bethle
em, Hebron, Gazã, Aegyptum & Aethiopiam. Nam ducebat ad agrũ Ful-
lonis iuxta montẽ Gion, ubi à ſiniſtris ibatur in Hebron, à dextra uero uer-
ſus Ioppen. Et hæc eadẽ uia poſt modicũ interuallum iterum diuidebatur:
nam ad ſiniſtrã ducebat in uallem Raphaim ſub caſtro Bethſura uerſus Phi B
liſtijm & Gazã, & inde in Aegyptũ atq; Aethiopiã, unde negotiatores mer
ces uarias adducebant. Et ad dextrã ducebat in Emaus, Ramatha & Ioppen
contra occidentẽ ad mare mediterraneum. Secunda porta ab iſta fuit in ea
dem parte muri, reſpiciẽs etiam ad occidentem, & partim ad Aquilonẽ, uo-
cabaturq; Iebus à Iebuſæis, & Iudiciaria, quia extra eam fiebat iudiciorum
exequutio. Vnde & extra eã fuit dominus crucifixus. Huius portæ ueſtigia
adhuc apparent in muro ueteri ciuitatis. In nouo uero muro, qui includit ſe
pulchrũ domini, reſpondet ei porta eodẽ nomine appellata, ducẽs in Silo &
Gabaõ. Tertia porta ab iſta, eſt cõtra aquilonẽ, uocaturq; porta Ephraim &
& porta ſancti Stephani, qui extra eam lapidatus fuit: & hæc ducit in Sichẽ,
Samariam, & Galilæam. Quarta ab iſta eſt contra orientem inangulo ciuita
tis iuxta torrentem Cedron, dicta porta Anguli, quia in angulo ciuitatis
ſita erat. Dicta quoque eſt porta Beniamin, quia per eam fuit in uia in A-
nathoch, Bethel, in deſertum & ad ciuitates alias tribus Beniamin. Quinta
porta erat contra Auſtrũ ab iſta, dicta porta Sterquilinij, quia per eam defe-
rebãt aquæ pluuiales ſordes ciuitatis in torrentem Cedron. Sexta porta ſimi
liter reſpiciebat Auſtrum, & poſita erat iuxta torrentem Cedron, dicta por-
ta Gregis, quia per eam introducebantur greges immolandi in templum, e-
ratq; Probatica piſçina haud lõge ab ea. Dicta quoq; fuit porta Vallis, quia
per eã ducebat uia in uallẽ Ioſaphat: & porta fontis draconis, à fonte illo ſic
denominata. Septima erat porta aurea ſuper torrentẽ quoq; Cedron poſita,
& Auſtrũ reſpiciens, quæ magis erat porta templi q̃ ciuitatis, quia ducebat
per compendiũ ad montẽ Oliueti. Octaua quoq; poſita fuit ſuper torrentem
Cedron uerſus Auſtrũ, ſita inter montẽ Sion & montẽ tepli, dicebaturq; por
ta Aquarum, quia ducebat ad fõtem & natatoria Silohę in uallẽ Gehennon

Montes circa Hieruſalem

Mons Oliueti AB orientali parte ciuitatis eſt mons Oliueti, altior cæteris circumiacenti
bus montibus. In eius ſummitate eſt eccleſia conſtructa, in loco ubi do-
minus

A minus aſcendit in cœlũ. Ad auſtrum eſt mons offenſionis, ubi ſcilicet Solo/
mon templum poſuit idolo Moloch. Subter eum eſt locus Tophet ſiue Ge *Mon Scãdali*
hennon. Inter orientem & Auſtrum eſt ager Hakeldemach, habens à tergo
montem mediocriter ſublimem: qui eodem appellatur nomine. Porro ab oc
cidente adhæret ei ager Fullonis, qui ab occidente terminatur in montem
Gion. Et hic mons ab occidente imminet ciuitati, ſed ſenſim decreſcit uer=
ſus portam iudiciariam. Vltra torrentem Cedron in latere Aquilonari mon
tis Olíueti eſt mons alius altus, quatuor ſtadijs à Ieruſalem diſtãs, ubi Salo/
mon idolo Moabitarum nomine Chamos templum conſtruxit, & ubi tem/
pore Machabæorum ædificatum fuit caſtrum, cuius indicia adhuc hodie i=
bi cernuntur. Duabus leucis à Ieruſalem, in angulo qui eſt inter occidentẽ
& Septentrionem, eſt mons Silo, qui nunc ad ſanctum Samuelem dicitur, *Mons Silo*
ubi fuit arca domini longo tempore, tabernaculum fœderis, quod fecerat
Moſes in deſerto. Hinc per unam leucam eſt Gabaon ciuitas in tribu Benia
min, & in eodem monte ſita: unde erant Gabaonitæ, qui funibus in collum
miſſis, uenerunt ad Ioſue, fraudulenter cum eo fœdus ineuntes. A' Ieruſalẽ
decem numerantur leucæ contra occidentem ad caſtellum Emaus, ubi do/
minus in fractione panis cognitus eſt à diſcipulis. Is locus hodie Nicopolis
dicitur. A' Ieruſalem duæ ſunt leucæ contra occidentem ad Bethoron infe/ *Bethoron*
riorem, de qua fit mentio in libro Ioſuæ. A' Ieruſalem contra occidentem
quatuor ſunt leucæ & dimidia ad Cariath Iarim, quę una fuit de urbibus Ga
baonitarum, ubi arca domini uiginti annis mãſit, poſtquam à Philiſteorum
terra fuit reducta. A' Cariath Iarim ferè ad occidentem eſt Lachis, etiã una *Lachis*
ex urbibus Gabaonitarum, quam obſedit Sennacherib. tempore Ezechiæ.
De Cariath Iarim ſi duabus leucis contra Auſtrum procedas, occurrit Beth
ſames oppidum, ad quod uaccæ duxerunt arcam dei tẽpore meſſis triticeæ,
B ubi plurimi mortui ſunt qui arcam dei nudam uiderunt A' Ieruſalem decem
leucis uerſus occidentem eſt Ramatha Sophim, quæ partim erat de tribu
Beniamin, & partim de tribu Iuda, ſita tamen in monte Ephraim. Dicta quo
que fuit Aramathia, de qua fuit Ioſeph nobilis decurio, qui ſepulturæ domi
ni interfuit. Hinc quoque Samuel propheta oriundus fuit, ibiq; ſepultus, &
uocatur hodie Ramula, A' Ramula uerſus occidentem tres ſunt leucæ ad
Ioppen ciuitatem, ubi Ionas nauim intrauit, cupiens fugere à facie domini *Ioppe*
in Tharſis, hoc eſt, ad inſulas maris. Porrò ad Bethleem ciuitatem Dauid ad
Auſtrum ſitam, tres ſunt leucæ, in cuius ſiniſtra parte eſt uia quę ducit in He
bron, in qua uiatori quoque occurrit ſi parum ad dextram declinet, ſepul/
chrum Rachelis, cui pyramis pulchra imminet à Iacob in titulũ monumen
ti extructa: eſt Bethleem ſita in colle arto & oblongo, habens in occidente *Bethleem*
& in decliui loco collis ingreſſum, ubi etiam eſt ciſterna iuxta portam, de
qua Dauid bibere deſiderauit, quũ eſſet in præſidio. In extremitate uero ori=
entali ſub rupe quadam, quæ erat iuxta murum ciuitatis, fuit ſecundum mo
rem illius terrę locus pro ſtabulo, habens pręſepe in rupe exciſum, ubi mun
di ſaluator de Virgine natus & reclinatus fuit, quum locus alius commodi/
or in diuerſorio non eſſet quàm præſepe, in quod mundi creator & redem/
ptor reponeretur. Hic hodie ſacellum eſt extructum nobiliſſimum, ſtratum
marmore, & marmoreis erectum columnis, ut uix hodie inueniri poſſit lo/
cus ſacer illo pulchrior, ut etiam Sultanus tentarit hinc aſportare colum=
nas & alia cruſta marmorea quibus parietes nitent, ad decorandum palati/
um ſuum Babylonicum: ſed ſerpente ſubito apparẽte, & terrorem incutien-
te, deſiſtere coactus eſt à concepto propoſito. Videntur quoq; iuxta hanc ec
cleſiam indicia quædam monaſterij, in quo lectus & ſepulchrum diui Hiero
nymi peregrinis oſtenditur. Item oſtenditur locus occiſionis innocentium
puerorum, & ſepulchra Paulæ & Euſtochij, haud longe ab hac eccleſia. A'
Bethleem per dimidiam leucam ad occidentem eſt uilla Bezec, ubi captus
fuit Adonibezec, & truncatus ſummitates manuum atq; pedum. Creſcit ibi

ptimum uinum,quo melius in terra illa non inuenitur. A' Bethleē duabus A
leucis contra collem Achillæ eſt ciuitas Thecua in monte ſita, de qua fuit
Thecua Amos propheta,ibidem Ochozia rege Iſrael,occiſus & ſepultus.Inter The
cuam & Engaddi ad ſiniſtram contra deſertum Quarentanę eſt caſtrum He
rodium alto loco ſitum ab Herode extructum. A' Theuca duabus leucis in-
ter orientē & Auſtrū, eſt Zoph oppidū iuxta deſertū, Zipheorum patria,
ubi Dauid uagabundus latuit. Huic cōtra Auſtrum adiacet deſertū Maon,
in quo eſt mons Carmelus,iuxta quem Nabal repulit nuntios Dauid.Nota
eſt hiſtoria. Ab hoc deſerto Maon inter Auſtrū & orientē parū diſtat mōs
Seir ſiue Idumea,quā terrā filij Iſrael longo tēpore iuſſi ſunt circuire. Quod
Idumea ſi à memorato deſerto contra Auſtrū uadas, occurrit terra Amalech, quam
iuſſus eſt Saul ſubuertere interfectis habitatoribus eius. Ante terram Ama-
Amalech lech cōtra mare mortuū eſt Cadesbarne,locus unde Moſes XII. emiſit ex-
ploratores. A' Bethleē tres ſunt leucæ uerſus Auſtrū ad collē Rama, in qua
Cades barne uidetur tota Arabia uſq; ad montem Seir, & omnia loca circa mare mortu-
Rama um,itemq; litus maris magni à Ioppe uſq; ad Gazam. A' Rama duabus leu-
Mamre cis prope uiam quæ ducit in Hebron eſt prædium Mamre, ubi habitabat
longo tempore Abram iuxta ilicem. Ab hac ilice per dimidiam leucam uer
ſus dexteram, eſt Hebron ciuitas illa uetus,olim Cariath Arbe dicta,in qua
regnauit Dauid VII. annis:ſitaq; fuit in monte:hodie præter magnas ruinas
nihil ibi cernitur,ſed ad tres iactus arcus Auſtrū uerſus, declinando tamen
paululum ad orientem,eſt Hebron noua extructa in loco ſcilicet ubi ſpelun
Hebron ca duplex,ubi ſepulti ſunt Adam & Eua,Abraham & Sara, Iſaac & Rebec
ca, Iacob & Lia. Saraceni circa ſpeluncam duplicem, quæ erat in eccleſia
cathedrali,ædificauerunt munitionem. A' ſpelunca duplici ad occidentem,
ad iactum arcus unum,eſt ager Damaſcenus, ubi plaſmatus dicitur Adam,
habetq; argillam rubeam, flexibilem in modum ceræ, quæ per camelos in
magna quantitate in Aegyptum,Aethiopiam,Indiam, & alia loca deporta B
tur. Nam abutuntur ea in uarias ſuperſtitiones. Iuxta hunc agrum Dama-
ſcenum, oſtenditur etiam ubi locus Cain fratrem ſuum Abel occidit. Fabu
lantur quoque illic Adam & Euam multo tempore luxiſſe Abel filium ſuum
in ſpelunca rupis cuiuſdam,quæ ad Auſtrum patet. Ab Hebron tribus leu-
Dabir cis contra Auſtrum eſt Dabir,quæ & Cariat Sepher,id eſt ciuitas libri ſeu li
terarum,de qua Ioſue. Ab Hebron tres numerantur leucæ contra Aquilo-
nem,declinando paululum ad occidentem,ad Nehel Eſcol, id eſt,torrentē
Botri,unde exploratores portauerunt palmitem uuæ. Ad læuam huius ual
lis per dimidiam leucam deſcendit riuus, in quo Philippus baptizauit eu-
nuchum Candacis reginæ,haud longe à Sicelech. A' Nehel Eſcol octo nu-
merantur leucæ uerſus Ieruſalem,ad domum Zachariæ,quam intrauit pre-
gnans uirgo Maria, ſalutatura Eliſabeth. A' domo Zachariæ tres ſunt leu-
cæ uerſus Aquilonem, & itidem tres leucæ à Nicopoli contra Vulturnum,
Nobe ad Nobe ciuitatem ſacerdotum,quę nunc Bochonopolis dicitur,in uia quę
Dioſpolim ducit atq; Ramatha,ubi Dauid ab Abimelech accepit gladium
Goliat Gethæi. Hæc de Ieruſalem & locis circumiacentibus dicta ſufficiāt.

Ab Acone uerſus Auſtrum iter.

QVatuor ſunt leucæ ab Aconenſi ciuitate ad oppidū Caiaphæ, in pede
montis Carmeli ad Aquilonem ſitum. A' Caipha tres numerantur leu
Caſtrum peregrinorum cæ ad caſtrum peregrinorum fratrū militiæ templi,munitiſſimum quidē, &
in corde maris ſitum,talibus muris & antemuralibus cinctum, ut ferè inex-
pugnabile ſit. A' Caipha ad leucam unam & dimidiam in monte Carmeli
Fratres Carmelitæ eſt ſpelunca Eliſei & manſio Eliſei:ubi hodie habitant fratres Carmelitæ. A'
caſtro peregrinorum quatuor ſunt leucæ ad Cæſaream Palæſtinæ metropo
lim, in qua fuit ſedes archiepiſcopalis, quamq; Herodes magnus inſtaura-
uit, & in honorem Cæſaris Cæſaream appellauit, & in ea Petrus baptizauit
Cornelium centurionem. A' Cæſarea nouem leucis contra Auſtrum eſt mu
nitio

A nitio Arſur, quondã Antipatrida ab Antipatride Herodis magni dicta. Hęc aliquãdo fuit fratrum de hoſpitali ſancti Ioannis. Ab Arſur quatuor ſunt leucæ contra orientem ad Manathat, nunc Kato dicta, & ſub monte Ephraim ſita non longe à monte Saron. In hac Saraceni poſuerunt præſidium militum contra caſtrum peregrinorum. A' Kato quatuor leucis cõtra Auſtrum eſt mons Saron & oppidum Sarona, de quo fit mentio in Actibus apoſtolorum. De Arſur octo ſunt leucæ uſque ad Ioppen, & hinc quatuor numerantur uſque in Geth, quæ olim una fuit de principalioribus ciuitatibus Philiſtinorum: ſed nunc paruum eſt caſale, uocaturq; Ybilim in colle ſitum. A' Geth duæ ſunt leucæ contra Auſtrum ad Bethſames Iuda. Hinc ſi ad orientem procedas, poſt ſex leucas occurrit mons Modin, de quo oriundi fuerunt Machabęi, & oſtenditur illic ſepulchrum eorum. A' Bethſames cõtra occidentem, ferè per quatuor leucas haud longe à mari eſt Accaron, etiam, una de principalioribus ciuitatibus Philiſtinorum. Verum hodie exiguum eſt caſale, antiquo retento uocabulo. Ab Accaron quatuor ſunt leucæ uerſus Auſtrum ad Azotum, quæ etiam una fuit ex potioribus Philiſtinorum ciuitatibus, una leuca à mari diſtans, ſed hodie parua eſt uilla. A' Ioppę duę ſunt leucæ ad Lidam ſeu Dioſpolim. Hinc quatuor leucæ contra orientem ferè, paululum ad Aquilonem declinando, eſt Lobna, non longe à Lachis quàm cepit Ioſue, & quam obſedit Sennacherib. Inde per tres leucas, in uia quæ ducit ad Gabaon, eſt Aceda oppidum, & Maceda, ubi quinq; reges ſe abſconderant in ſpelunca, de quo in Ioſue. Hinc ſi progrediaris tribus leucis contra orientem, non longe à Nobe, eſt Sochoth Iudæ, iuxta uallem Terebynthi, ubi puer Dauid in funda & lapide interfecit Goliath Gethæum. A' Nobe, quæ hodie Bethnopolis uocatur, ſunt tres leucę uſque in Emaus, quę

Geth

Bethſames

Mons Modin

B hodie Nicopolis appellatur. Ab Emaus, ſpatio unius leucæ & dimidiæ aſcenditur per uallem Raphaim, à latere domus Zachariæ, quæ relinquitur ad dextram euntibus in Ieruſalem. Ab hac Zachariæ domo numerãtur tres leucæ & dimidia dextrorſum ad caſtrum munitiſſimum Bethſura nomine, ſitum in latere montis contra Bezeck & Bethleem, quod ædificatum fuit tempore Machabæorum, & paulo poſt fraudulenter captũ ab Antiocho adoleſcente. Diſtat aũt ferè per unam leucã à Ieruſalem. Ab Azoto quatuor leucis contra Auſtrum eſt Aſcalon, quarta Philiſtinorum ciuitas, ſita in litore maris, & habens formam ſemicircularem, unicum ferè robur & propugnaculum Saracenorum in terra illa. Ab Aſcalone duabus leucis cõtra Auſtrum eſt Gaza, in litore quoque maris ſita, quæ nunc communiter Gazara appellatur, & tranſit per eam uia in Aegyptum. A' Gaza quatuor numerantur leucæ uſq; ad Berſabee, quæ nunc Giblin dicitur, & eſt terminus Iudææ atque terræ promiſſionis contta Auſtrum. In hac manſerũt multo tempore Abrahã & Iſaac, ut patet in Geneſi. Diſtat ab Hebron ſicut & Gaza paulo amplius una diæta. Vltra hãc extremitatẽ terre ſanctę eſt deſertum illud magnum, quod ad Aegyptum uſq; ferè extenditur, in quo aberrauerũt filij Iſrael quadraginta annis. Itaque longitudo terræ ſanctæ ab Aquilone incipit à monte Libano iuxta Cæſaream Philippi, extenditurq; contra Auſtrum uſq; in Berſabee Iuda, quę eſt cõtra deſertum, cõplectens plus minuſ ue LXVII. leucas. Latitudinem uero eius non adeò exacte obſeruaui. Porro memorata lõgitudo decẽ tãtum complectitur Tribus. Trib. Iuda ſuperiorẽ obtinuit regionem, quæ in longitudine quidem extenditur ab Aegypto uſque in Ieruſalem, diciturq; interuallum illud occupare ſeptem diætas. In latitudine uero incipit à lacu Aſphalti, hoc eſt, à mari mortuo, & deſinit uſq; ad mare magnum in occidente. Tribui Simeonis obuenit pars in ipſa tribu Iudæ, nempe quæ eſt iuxta Aegyptum circa montana Arabiæ. Beniamitæ ſortiti ſunt poſſeſſionem ſuam à Iordane uſq; ad mare magnum in longitudine, latitudo uero eius eſt ab Ieruſalem uſq; in Bethel quatuor ferè complectens leucas. Tribus Ephraim ſortem ſuam accepit à Iordane fluuio uſq; ad Gaderam,

Gaza

Iuda

Simeon

quæ eſt iuxta Ioppen, & tranſuerſo uſq; ad campum magnum ubi incipit A
Manaſſe Galilæa. Tribus Manaſſe una medietas incipit à Iordane, & terminatur ad
mare magnum, & in tranſuerſo quæ eſt latitudo eius, deſinit in Bethſan. Tri
bus Iſachar ſecundum longum incipit à Iordane & terminatur ad Carmelũ
iuxta Magedo: in latitudine uero habet Bethſan & montem Thaborinum
extremitates. Tribus Zabulon habet Carmelum & lacum Genezareth
extremitates longitudinis, & in latitudine à monte Thabor uerſus Naza-
reth, quinq; occupat leucas. Tribus Aſer occupat totam terram à Carmelo
maris uſq; ad Sidonem magnam, in longitudine ſcilicet uiginti leucarum
continens ſpatium: in latitudine uero extenditur à mari magno uſque Na/
ſon & Aſſor per ſpatium nouem leucarum. Tribus autem Neptalim acce/
pit partes orientales uſq; ad Damaſcũ, Galilæam ſuperiorem à mari Galilęę
uſq; ad montem Libani, fonteſq; Iordanis includens, & hęc in longitudine:
Dan iuxta latitudinem uero trãſit ab Aſſor uſq; ad regionem Traconitidis. Trib⁹
Dan occupat loca conuallis iuxta mare magnum, ab Auſtro terminata ad
Azotum: ab Aquilone ad Doram, habens ſcilicet à tribu Iuda Azotũ, Acca
ron & Geth: & à Beniamin Iamniã & Ramatha uſq; ad Ioppẽ. Et ut in ſum/
ma dicam, tota terra ſancta à Iordane uſq; ad mare magnum, quæ eſt latitu/
do eius ab oriente ſcilicet in occidentem, nõ uidetur excedere ſedecim leu/
cas. In longitudine uero, quæ ab Aquilone in Auſtrum computatur, à Dan
ſcilicet, quæ nũc Belenas ſiue Cæſarea Philippi dicit̃, uſq; ad Berſabee, quę
nũc Giblim appellatur, habet circiter ſexaginta quatuor aut ſex leucas. Et
hęc de magnitudine, urbib⁹, fluminib. & cęteris locis terrę ſanctę dicta ſuffi
ciant.

De fertilitate terræ ſanctæ & uarijs eius habitatoribus,

HAbet terra ſancta id in ſacris literis præconij, ut reliquas terras in boni/
tate & fœcunditate excellat, atque longe poſt ſe relinquat, quippe quæ B
melle & lacte exuberare dicitur, per quæ intelligunt̃ omnia ea quibus opus
habet mortalis hęc uita. Eſt ſolum ipſum frumenti feraciſſimũ, quippe quod
in cultura ſua minimum laborẽ exigit, & multum reddit fructum. Nam id
ſæpe oculis meis uidi, duobus tantum bobus aratrum inuerti: nec agros ſter
core opus habere quum ſuapte natura terra ipſa pinguis ſit, & in pleriſq; lo/
cis hoc externo minime egeat condimento: roſas, rutã, fœniculum, ſaluiã &
alias herbas humus ipſa ſponte producit. Lana quoq; ſuccida ibi creſcit in
fruticetis quibuſdam, quorum ſemina ſingulis annis in terrã ſparguntur, &
ex his conſurgit caudex quidam, in cuius folliculis lana illa colligitur. Cre
ſcunt quoq; ibi cannæ molles, ex quibus colligitur ſaccarum. Habẽt hæ can
næ medullam quandã humidã in modum ſambuci, quæ in peluim expreſſa
atq; in æneis caldarijs decocta, optimum efficitur ſaccarũ. Id tamẽ ingenue
fateor, raro illic inueniri poma, pira, ceraſa, nuces, & alios ſimiles fructus ar/
boreos, ſed è Damaſco illuc deferũtur, qui tamen adeò ſolis ardore decocti
ſunt, ut diu conſeruari nequeant: At loco illorũ habent alios fructus qui eti/
am per totũ annũ in arboribus cõſeruantur, ut ſępe uideas unã arborẽ ſimul
flores & fructus maturos geſtare. Ex his faciunt incolæ uaria cõdimenta qui
bus pultes, carnes, piſces, & alios cibos ſapidiores reddũt. Habẽt poma ce/
trina magna, ex quib. opitma cõficiũt electuaria. Habẽt et alia optima poma
Poma pa & mirabilia, quæ poma paradyſi ab eis uocãtur. Hæc creſcunt in modũ ma/
radiſi ximi botri, quantitatẽ habẽt mediocris cophini, cuius grana ſunt ipſa po/
ma, ita ut nõ raro centũ poma, & aliquãdo plura ſimul cõglobata in modũ
uuarũ reperias, quarũ quodq; oui habet magnitudinem, obductũ folliculo
ſpiſſo crocei coloris, qui decorticatus dulcẽ & delicatũ relinquit fructum.
Hæc arbor ultra bienniũ nõ durat, ſed arefacta, ex radicibus alios ſurrogat
ſurculos. Folia eius adeò longa ſunt, ut ſtaturã hominis erecti ferè excedãt.
Latitudo uero tãta eſt ut duo folia hominis corpus cõmode tegere poſſint.
Vineæ multæ ſunt in terra ſancta, & plures eſſent, ſi Saracenis uini uſus in
uniuerſum nõ eſſet interdictus. Hi aũt terrã illã hodie pro maiori parte ſub/
iectam

A iectam tenēt:& ubi uineas inueniūt eradicāt. Optimū uinū quod in ea inue
nitur,creſcit circa Bethleē in ualle Raphaim,& in Neheleſchol,unde explo
ratores portauerūt palmitē uuarū ut in Numeris legimꝰ. Circa Sidonē quo
que & Anteradū,itēq; ſub Libano monte bonū creſcit uinū, & ut mihi retu
lerunt indigenæ Anteradi, colligūt uno anno ab eadē uite triplex uinū,hoc *Tres uno anno uindemiæ*
eſt:habēt uno anno tres uindemias. Nāquū uitis tēpore Martij cōſuetos pro
duxerit botros,id ligni ꝙ uacuū eſt à fructu, reſecat,et tūc ex relicto palmite
in Aprili alius & nouus repullulat ſurculus,ſuos quoq; ſecum ferens fœtus.
Qui & ipſe truncatus,in Maio nouū ꝓducit ramuſculū,ſerotinis oneratū u-
uis. Et hac arte fit,ut primi botri in Auguſto ad maturitatē perducti,ſuā uin
demiā requirāt. Secūdi uero q in Aprili floruerūt, in Septēbri racemātur: &
tertij in octobri. Hinc etiā eſt ut in terra ſancta botros uenales inuenias à die
Ioānis baptiſtæ uſq; in diē diui Martini. Habētur quoq; in ea terra ficus,ma
logranata,mel,oleū,pepones,cucumeres,melōes, citrulli,cucumeres Baby
lonici,& alij multi fructus his ſimiles. Frumentū quoq; ipſum eſt delicatiſſi-
mū,ut nō uideatur mihi ꝙ unquā meliorē comederim panē ꝙ̄ Ieroſolymis.
Porci ſylueſtres,capreoli,lepores,perdices et coturnices abūdāt in terra ſan
cta,ſicut & leones atq; urſi. Sed & cameli ibi in maximo habentur numero.

Qui homines terram ſanctam inhabitent.

SVnt in terra promiſſionis homines ex omni natione quę ſub cœlo eſt, &
uiuit quælibet gens iuxta ritū ſuum. Et ut uerū loquar,in noſtrā magnam
confuſionem,nulli in ea peiores & moribus corruptiores inueniūtur quàm
Chriſtiani,cuius hāc eſſe rationē arbitror. Quando aliquis in Hiſpania,Gal
lia,Germania, Italia, aut alijs Chriſtianitatis nationibꝰ malefactor deprehē
ſus fuerit,utpote homicida,latro,fur,inceſtuoſus,adulter,fornicator,prodi-
tor,& timet propterea à iudice cōdignam ſibi irrogari pœnā, fugit & tranſ-
fretat in terram ſanctam,quaſi hoc contractum abolitur us malum, & quum
B illuc uenerit,non animum ſed locum mutauit,& euenit ſibi id quod ſcriptū
eſt:Nunquid Aethiops poteſt mutare pellem ſuam? Tales ſunt hodie in ter-
ra ſancta non pauci,qui ſpoliant peregrinos & conterraneos ſuos,ad ſe bo-
na fiducia diuertentes,& nihil mali de eis ſuſpicantes: deteſtabilesq; illi pa-
tres deteſtabiliores poſt ſe relinquunt filios,qui pollutis pedibus calcant lo
ca ſancta, & ſua peſſima uita id efficiunt, ut ſancta dei in magnum ueniant
contemptum. Sunt autem præter Chriſtianos in terra promiſſionis & aliæ
uariæ gentes,præſertim Saraceni,qui Mahumetum prædicant, & legem e-
ius obſeruant,agnoſcentes etiam Chriſtum ueluti magnum prophetam,de
ſpiritu ſancto conceptum,& natum ex uirgine Maria, ſed negant eum paſ-
ſum & mortuum,uerum quum illi placuit,aiunt,aſcendit in cœlum,ſedetq;
ad dextram patris ut filius. Mahumetum uero dicūt ſedere ad ſiniſtram dei,
& eum ut dei nuntium ad ſe tantum miſſum. Sunt homines illi Mahumeta
ni immundiciæ addictiſſimi,ducuntq; tot quot paſcere poſſunt uxores,præ
ter id quod Gomorrhaico fœdati uitio. Sunt tamen hoſpitales, & ſatis hu-
mani,id quod non ſemel tantum in meipſo ſum expertus. Pro modico mini
ſterio illis exhibito, copioſam reddunt mercedem. Sunt præterea in hac ter *Syriani*
ra Syriani,qui quidem Chriſtiani ſunt,uerum Latinis nullam ſeruant fidem
miſere & pauperrime uiuunt:auaritiæ ſtudentes,nemini eleemoſynam lar-
giuntur. Ditiſſimus inter eos nō delicatius uiuit quàm pauperior. Inter Sa-
racenos habitant, & ut plurimum officijs eorū mancipātur. In habitu à Sa-
racenis ferò nihil differunt,niſi quòd per cingulum laneum ab eis aliquid di *Græci*
ſcriminis habent. Gręci ſimiliter Chriſtiani ſunt,ſed ſchiſmatici, & à Roma
næ eccleſiæ obedientia alieni: ſunt & alijs multis implicati erroribus, faxit
deus ne & Latinis multæ irrepſerint ſtultitiæ. Apud Græcos omnes ferè prę
lati ſunt monachi,magnæq; abſtinentiæ, & habentur à plebeis hominibus
in magna reuerentia & honore. Sunt quoque in hac terra Armeni, Georgia
ni,Neſtoriani,Nubiani,Iabeani,Chaldęi,Maronitæ,Aethiopes,Aegyptij,

& multæ aliæ gentes, quæ quidem omnes confitētur Chriſtū & habēt ſuos patriarchas. Quidam ſunt hæretici, & à ſuo hæreſiarcha nomen ſunt ſortiti, ut ſunt Neſtoriani, Iacobitæ & ſimiles. Sunt tamen multi in his ſectis admodū ſimplices, neſcientes quicquā de hæreſibus: Chriſto deuoti, carnē ieiunijs macerantes, atq; ſimpliciſſimas ueſtes induti, ut etiam longe ſuperēt religioſos Romanæ eccleſię. Nubiani & Iabeani dicūt ſe ſcire maiores ſuos fidem ſuſcepiſſe à ſancto Matthęo, ab eoq; baptizatos, & baptiſmi modum ab illo recepiſſe, quem hodie inuiolabiliter ſeruare contendunt, innitentes huic authoritati: Ipſe uos baptizabit in ſpiritu ſancto & igne. Nam quū baptizantur, cum calido ferro crucem inurunt faciei & alteri corporis parti. Et hi deuotiores inter orientales habentur. Eſt & gens Madianitarum, qui nūc Beduini atq; Turoniani dicuntur, qui magnam partem terræ ſanctæ impleuerunt: & hi tantū operam dant alendis pecoribus & camelis, quibus ſupra modum abundant: Certam manſionem nō habēt, ſed ubi bona inuenerint paſcua, ibi cum tabernaculis ſuis tantiſper ſubſiſtūt, donec herbis depaſtis, alium locū pro gregibus quærere cogātur. Sunt homines pugnaciſſimi, & repleuerūt fere totā Syriam: potiſſimū occuparunt ripas Iordanis à Libano uſq; ad deſertum Pharan, quum montes qui ultra Iordanē ſunt, optima ſuppeditent pabula ouibus, capris, & reliquis iumentis. Habent arietes & uerueces tā craſſos & pingues, ut una cauda pro tribus aut quatuor hominibus ſufficiat ad eſum. Neſtoriani habitant circa Berut & Bibliū in planicie Libani contra Ituręam: Maronitæ uero occuparunt regionē quæ eſt circa fontem hortorū à Libano deſcendentem contra Triopolim, dicunturq; habere quadraginta millia pugnatorum. Porrò circa caſtrum Arachas poſt Tripolim habitāt Saraceni, qui Vanni dicuntur. His ſociantur Saraceni quos Aſſinos uocant, habitantes in mōtanis uſq; ad caſtrum Antheradum, plurima habentes caſtra & oppida, atq; fertiliſſimam occupantes terram. Hi de Perſide dicuntur duxiſſe originem, & in tantum numero ſunt aucti, ut & ipſi quadraginta millia armatorum aſſerantur poſſe producere. Voluerūt ante paucos annos ſeſe Romanæ ſubijcere obedientiæ, ſed per Templarios impediti à ſuo reſilierunt propoſito. Hos Aſiſinos nullus hactenus Sultanus potuit in ordinem redigere, ſed ipſi ſibi leges & iura condunt, utētes illis ut libet: ſuntq; omnibus adiacentibus nationibus formidini ob ſuam feritatē.

Et quum hic orientales attigerim nationes, non inutile uiſum fuit de ijs ampliorem facere mentionem: quandoquidem hodie multi ſunt, qui quū nihil ſciant, ſcire omnia uelint, aſſerētes nullos in his maximis regionibus uſq; ad Indiam inueniri Chriſtianos, ſed perfidum Mahumetū omnia loca cōſpurcaſſe. Id quod uerum non eſt, ſed ubiq; Chriſtus in mundo ſuos habet cultores, præterquam in Arabia & Aegypto, ubi rari inueniuntur Chriſtiani, ſed omnes fere nomen dederunt Mahumeto. Id quidem uerū eſt, omnes Chriſtianos tranſmarinos, puta Armenos, Cappadoces, Græcos, Chaldæos, Medos, Parthos, Indos, Nubeanos, Iabeanos, Aſianos, Georgianos, & reliquos orientales populos, non eſſe homines bello aſſuetos: ſed quum à Saracenis, Turchis aut Tartaris bello petūtur, illis tributarij fiunt, atq; omne permittūt dominium: exactores ferentes, modo pacem & concordiā quantū ex ſe eſt cōſeruent: & hinc fit ut regiones illę quas Chriſtiani inhabitant, Saracenorum eſſe putentur, atq; perfidiæ illorum ſubiacere: quum tamen ibi fere omnes ſint Chriſtiani, id q̄d ego expertus ſum in Cilicia & Armenia minori quæ parent Tartarorum principi: & tamen ſunt meri Chriſtiani, qui eas inhabitāt regiones, eccleſias frequentantes, miſſas audientes, genua flectētes, atq; deuote orantes: religioſis etiam perſonis magnum exhibentes honorē, id quod in meipſo ſum expertus, quum illic aliquantiſper morarer. Preterea eos quos nos damnatos iudicamus eſſe hęreticos, ut ſunt Neſtoriani, Iacobitæ, Maronitæ, Georgiani, & ſimiles, ego plerunq; inueni bonos & ſimplices eſſe homines, ſyncereq; erga deū & homines uiuentes: ſunt magnę abſtinentiæ,

Neſtoriani

Chriſti cultus ubique

A

B

A nentiæ,& in quadrageſima nec piſces,nec uelum comedunt. Attenti audiũt uerbũ dei:id quod ego uidi in ueſpera Ramiſpalmarum,quantis cateruis ad concionẽ cõfluxerint. Habẽt præterea ſuos Archiepiſcopos, Epiſcopos Ab bates,& alios prælatos præter Neſtorianos, qui loco Papæ habent prælatũ, quẽ Iacelichum uocant, cui magna pars oriẽtis paret. Armeni uero & Georgiani habent prælatos,quos Catholicos uocant,qui ſub ſe habent Archiepiſcopos,Epiſcopos,& alios prælatos,qui optima cõuerſatione plebi præeuntes,uerbo pariter & exemplo illos docent: & quãuis munitiſſima inhabitẽt caſtra,atq; magnis polleant diuitijs,induuntur tamen uilibus & ſordidis ueſtibus,ampliſsimas habẽtibus manicas:exterior enim ueſtis eſt pellicea arietina,groſſa & rubea,& ſub ea deferunt tunicam griſeam atq; detritã. Suprema uero ueſtis eſt ſcapulare nigrum,uile & aſperũ,quaſi ciliciũ. Interfui etiã ſemel in die annũtiationis ſacris eorũ,& aduerti eos eiſdem ferè uti cærimonijs & precationib. quibus nos in miſſa,niſi quod ſuo, & nõ Romano utunẽ idiomate. Nota quoq; quòd Catholicus ipſe,et omnes alij prelati ſunt monachi, nec quiſquam niſi monachi ad hęc eccleſiaſtica admittuntur officia. Clerici uero ſeculares & ſacerdotes ferè nullã habent autoritatẽ, nec aliud agũt niſi quod diuina celebrant officia. Ad omnes horas ſignũ faciũt cum tabula lignea:non enim campanas habent:& tunc nocte ſurgunt ad matutinas preces,excitantq; ſe mutuo, ut omnes cõueniant: nec iterum dormitũ eunt poſt illas abſolutas preculas, ſed ſedent in eccleſia docentes populum uſque ad auroram. Sacerdotes omnes ſunt uxorati: nec aliquis permittitur exequi ſacerdotis officium, niſi legitimam habeat uxorem. Sabbato duntaxat & die dominico miſſas celebrant: reliquis diebus per hebdomadam amplexibus uacant. Mortua uero uxore ſacerdos continebit,nec aliam poterit ducere uxorem. Et ſi fornicatus aut adulteratus fuerit,ſine ſpe ulla amittit officium & eccleſiam. Quòdſi uxor eius adulteriũ perpetrauerit, ſacerdos maritus eius

Neſtoriani · *Catholici* · *Matrimoniũ ſacerdotum*

B aut continebit,aut officium & eccleſiam perdet. Vxor uero adulterans naſum perdet:& uir qui cum ea concubuerit caſtrabitur,etiamſi legitimam habuerit uxorem. Id ego ſemel fieri oculis meis uidi. Mortuo uero ſacerdote, uxor eius relicta continebit:& ſi aliud præſumpſerit inire matrimoniũ, comburetur: ſin meretricari libuerit,nil mali patietur, & id ſæpe apud illos euenire ſolet. Et hæc mihi uidetur potiſſima cauſa eſſe,quod tot in illis terris inueniuntur meretrices:nam uxores talium continere nolentes,meretrices efficiuntur. Fures committentes furta non admodum nociua,& alij malefactores qui mortem non cõmeruerunt, caſtrantur, ne filios generent paternorũ morum imitatores. Id ſcio,quum eſſem apud regẽ Armeniæ, habuit regina plures quàm ſexaginta eunuchos. Rex cum omnibus principibus & nobilibus ſuis libenter audit uerbum dei: quibus etiam ſingulis diebus hora tertia illud à monachis,quos Vetrapethe uocant, deuote ex ſacris libris proponitur,utentibus expoſitione Ioannis Chryſoſtomi,Gregorij Nazianzeni,atq; Cyrilli,quem ipſi Kyrillum proferũt. Deuoti & morigerati ſunt in eccleſia, nec facile ullum ibi uideas diſſolutũ aut indiſciplinatum. Quum Epiſcopus ſacrum facit, habet aſtantes ſuos miniſtros, puta diaconum, ſubdiaconum & acoluthum,& cum magna grauitate cærimonias ſolitas celebrat.

Deſcriptio Aegypti.

LVſtrata itaq; Armenia ſeceſsi in Cappadociã, & hinc perrexi ad Seleuciam,à qua traieci in Cyprum, à Cypro nauigio ueni Tyrum,& rurſum à Tyro ſoluẽs per litus Palæſtinæ deſcendi uſq; ad oſtia Nili. Ibi uidi Pharmam ciuitatẽ munitã quidem & egregie extructam, ſed hominibus uacuã: nam ſerpentibus cedere coacti ſunt. Ab hoc loco uiginti numerantẽ leucę ad Taphium:hæc eſt Thapnis, de qua in Pſalmo:Fecit prodigia ſua in campo Thaphneos:Hæc poſita eſt in terra Geſſen, de qua in Geneſi multa ſcribuntur. Fuit olim urbs inſignis, ſed noſtro æuo deſtructa eſt. à Taphni uſque ad Memphim, quam nunc Damiatam eſſe putant, quindecim ſunt leucæ, di-

Pharma

ſtatq́ duabus à mari leucis, in ruinis penitus iacens, niſi quod non longe à A ſitu ſuo uilla eſt extructa propter naues in ea collocandas atque merces colligendas. Abundat is locus æque ut Taphnis frumento, fructibus, & omnibus fere bonis, quibus homo uesci poteſt. Deriuatur à Nilo riuus unus uerſus Taphnim, & hinc uerſus Pharmam fluens primum uerſus terram ſanctam conſtituens portum. Alterum uero portum efficit alius Nili riuus priore maior, tribus leucis à Damiata mare ingrediens. Tertius portus eſt in Alexandria, ubi, ſcilicet, maior pars Nili labitur in mare, diſtatq́ à Pharma, ubi primus Nili riuus mare intrat, centum uiginti milliaribus: & hæc eſt longitudo Aegypti iuxta mare. Ab Alexandria uero uſque in Babyloniam numerantur etiam centum uiginti milliaria, aſcendendo contra Nili curſum. Porrò à Pharma eundo per Taphnim & Damiatam centum computantur milliaria uſque ad Babyloniam, ſiue Cayrum, etiam aduerſus fluuium nauigando. à Babylonia uero uſque ad Syenem, quæ uerſus Auſtrum ultima eſt pars Aegypti, ſunt milliaria circiter ducenta quadraginta: & ibi incipit Aethiopia, quæ hodie Nubia dicitur: & eſt tota Chriſtiana, ubi beatus Matthæus prædicaſſe dicitur. Huius Aethiopiæ regem captiuum uidi in Babylonia. Aſcendens autem à Damiata per Nili fluuium ueni in Abdelam, ac deinde in Mauſotam, ubi Nilus ſcinditur in duo, uoluiturq́ riuus minor ad fretum quod eſt iuxta Pharmam, & ex illo intrat mare. Rurſus iuxta uillam Semmath eſt alia Nili ſciſſio, labiturq́ is abſciſus riuus iuxta uillam quæ Phatures dicitur, in mare: ſed non eſt nauigabilis, ut alij iam memorati riui ſunt. Item à Semmath aſcendendo, priuſquam uenias ad Phyton & Ramaſſen, ſeparatur à Nilo quartus riuus, intrans mare iuxta uillam quæ Stermon appellatur: & ea Nili diuiſione uſque ad uillas Phyton & Ramaſſen ſunt quinque leucæ, ponuntur hę uillæ altrinſecus in ripa Nili. Hinc uiginti numerantur milliaria ad locum qui Delta nominatur, ubi, ſcilicet Nilus in duos riuos diuiſus totam fere Aegyptum facit inſulam in modum B △ literæ triangulariter figuratum, procedit que maior aquarum uis ad Alexandriam, & minor ad Damiatam. à Delta uſque Heliopolim tria numerantur milliaria, ubi & alius riuus à Nilo ſegregatur, & defertur ad ciuitatem Peluſij, & inde fluens per deſertum uerſus terram ſanctam iuxta ciuitatem Iaris intrat mare: & hinc fere duæ ſunt diætæ uſque ad Ragazam: uel Gazaram & Berſabee. Hic riuus uocatur proprie in ſcriptura riuus Aegypti, terminaturq́ ad ipſam ſors tribus Iudæ. Quidam uocant eum Binocorulam, alij Syron Aegypti: & non eſt nauigabilis. Heliopolis eſt uilla opulenta, ſed non munita, ſicut nec alius quiſpiam locus per totam Aegyptum eſt munitus, præter Alexandriam & Babyloniam. Hinc ſeptem numerantur leucæ uſque ad Babyloniam. Hæc ciuitas eſt ſupra modum magna, in litore Nili ſita, tranſitq́ per medium eius riuus aquarum à Nilo excurrens, & rurſum in eum ruens. A Babylonia duabus leucis diſtant pyramides quędam triangulares & inſigniter magnæ. Et hinc duæ ſunt leucæ ad Thebas, unde fuit legio Thebeorum. Huic quoque adiacet deſertum Thebaidos, in quo olim fuit magnus numerus monachorum. Et nota quod à Babylonia uſque ad Syenen per milliaria C C X X X. Nilus in nullos diuiditur riuos, uno contentus in quo fluit alueo. Terra Aegypti fere eſt inacceſſibilis: nam ab occidente habet mare magnum, contra Aphricam eſt deſertum Libyæ & Philenorum: ab Auſtro eſt deſertum Aethiopiæ, & ab oriente deſertum Thebaidos uſque ad mare Rubrum. Tranſitus illius deſerti eſt trium dierum, donec ueniatur ad locum qui Beronice uocatur: & eſt portus Aegypti in littore maris Rubri ad Indiam ducens. Porrò contra Vulturnũ & ſeptentrionem habet Aegyptus deſertum magnum uſque ad terram ſanctam, in quo filij Iſraël ab Aegypto fugientes XL. annis morati ſunt. Floruit ante tempora noſtra Aegyptus mirũ in modum Chriſtiana religione, multa millia habens monachorũ, multa cœnobia, & plures eccleſias. Vnde dixe runt

Diuiſio Nili — *Syene* — *Heliopolis* — *Thebais* — *Chriſtus olim in Aegypto cultus*

A runt mihi Saraceni, quòd in ſola Babylonia & Cayro (ſunt enim duæ urbes ſed in unã coniunctæ) plures quàm quadraginta reperiantur eccleſiæ. Habet uillas fermè infinitas, & populum ſine numero. Dominantur hodie in ea Saraceni. Inter Heliopolim & Babyloniam oſtenduntur loca, in quibus beata uirgo manſit cum puero Ieſu & marito Ioſeph, quum à facie Herodis fugiſſet è Iudæa. Eſt etiam ibi hortus balſami, qui irrigatur à fonte paruo, uberrime tamen fluente, in quo aiunt beatam Virginem puerum Ieſum lauiſſe, ob id habetur fons ille in ueneratione nedum à Chriſtianis uerum & à Saracenis. Modum colligendi balſamum hunc mihi Saraceni oſtenderunt. Carpebant folium unum à ſtipite (adhærent enim folia ſtipiti) & contra radium ſolis illud diſcerpentes, guttam lucidiſſimam, & ſupra modum odoriferam elicuerunt: & is eſt uerus liquor balſami: qui in phialas uitreas colligitur, & ad diuerſas mũdi partes mittitur: tametſi raro ſine mixtura ad regiones noſtras perueniat. Aiunt etiam, ſi folium illud contra radium ſolis non frangeretur, minime ſuccum illum ſtillaret. Foderũt proinde Saraceni & alium fontem, quum fons prior non ſufficiat ad irrigationem totius horti, ex quo quatuor boues aquam trahunt, quæ ſufficere poſſit ad illius humectationem.

FINIS.

AD LECTOREM PRAEFATIO.

PRæter Quintum Curtium, qui geſta conſcripſit Alexandri Magni, & paſſagia quædam terræ ſanctę, pauci hactenus fuere, qui de rebus & de uarijs illis atque multis prouincijs, quas habet oriens, præſertim Indicus, nos certiores redderent: & tamen interim ſemper fuerunt uiri quidam ſtudioſi, qui Aſiani orbis uiſen-
B di gratia haud cunctanter pericula corporis atq; rerum iacturas ſubire contenderunt: & proculdubio plurimarum orientalium rerum certa hodie extarent experimenta, ſi ſaluus illis in patriam contigiſſet reditus. Nunc autem quum tam multa peregrinantibus in illis regionibus ſint ſubeunda exitialia pericula: occurrunt enim nedum prædones, & alij ferociſſimi homines, uerum & beſtiæ immanes, deſerta ampliſſima, ſqualentia & arentia, quæq; neque hominibus, neque iumentis quicquam pabuli afferre poterũt, maria illa ſabuloſa, ut uocant, quæ interdum peragranda ſunt, aquæ mortiferæ, mare tempeſtuoſum, calores intolerabiles, frigora acerba, & alia innumera pericula: quot putas Aſia nobis incolumes reſtituit, quos in eam Europa ueluti exploratores miſit? & ſi quoſdam reſtituit, hi uel itineris labore atque periculorum ſufferentia adeò exanimati ſunt, ut non curarint explorata ſtylo excipere: aut ſi annotarunt ea quæ uiderunt & experti ſunt, uernaculo uſi ſunt idiomate, id quod fecit Vartomannus, Benedetto Bordone, ut uulgaris libri uulgari utar titulo, Marcus Paulus Venetus, & alij quidã Itali atque Hiſpani, quorum ſcripta adhuc in tenebris eſſent, ſicut & aliqua ſunt, niſi boni quidam uiri ea in Latinum uertiſſent, atq; omnibus legenda exhibuiſſent. Et utinam Marcus iſte Venetus commodiorem nactus fuiſſet interpretem, aut ipſe librum ſuũ Latine ſcripſiſſet, qui latine ſciuit id quod in loco quodam ſubindicat: ſed multis conciuibus ſuis Venetis gratificari maluit, quàm paucis latine doctis. Natus eſt hic Marcus ex patre Nicolao Paulo uiro clariſſimo, qui quum per tres aut quatuor annos luſtraſſet partes orientales, comitem habens fratrem genuinum, Matthęum, ſcilicet Paulum domum rediens filium Marcum ſecum ducẽs, denuo in Indiam conceſſit, manſitq; multis annis apud magnum Cham Cublai, aulicus illius factus. Hiſtoria illius profectionis atque reditus deſcribitur in primis decem primi libri capitibus: & hæc tibi lector cauſam reddent, quomodo Marcus huius libri conſcriptor, tot potuerit perluſtrare prouincias.

MARCI PAVLI VENETI, DE REGIONIBVS ORIENTALIBVS LIB. I.

Quomodo Nicolaus Paulus, & Matthæus Paulus fratres in orientem conceſſerint. CAP. I.

BALDVINO principe inclyto regni Conſtantinopolitani ſceptra tenente, anno, ſcilicet ab incarnatione domini M. CCLXIX. duo uiri nobiles & prudentes è clariſſima Paulina familia nati, ciues Veneti, nauem uarijs onerantes mercibus, communi conſenſu Venetijs ſoluentes, proſpero uento, & deo ducatum felicem præſtante, ſulcarunt mare mediterraneum, & per anguſtas Boſphori fauces contendentes, Conſtantinopolim peruenerunt: ubi quum paucis quieuiſſent diebus, iterum uelis uentum dantes traiecerũt pontum Euxinum, appuleruntq; ad portum ciuitatis Armeniæ, quæ Soldadia appellatur, & præparantes iocalia pretioſa, curiam cuiuſdam regis magni Tartarorum, Barka dicti, ingreſſi, illi obtulerunt quicquid optimum habebant. Ille uero gratiſſima & libere oblata munera non aſpernans uiciſſim placido illos ſuſcipiens uultu, multo maiora tribuit quàm illi contulerunt. Per annum autẽ cum illo commorantes rege, Venetias redire ſatagerunt. Et quum id molirentur, ſubito inter regem Barka, & alium quempiam Tartaricum regem Allau nomine, lis oboritur cruenta: & aliquandiu inter ſe confligentes, exercitu Barkæ deuicto, ſors regi Allau uictoriam conceſſit: ſicq; memorati fratres bellorum ſæuiente tumultu præpediti, uaria captant conſilia, quam eligant uiam, per quam uitæ ſublato diſcrimine, in patriam reuertantur: tandemq; iudicãt per uarias itinerum ambages circuire regnum Barka, & furentium euadere manus: & id tentantes peruenerunt ad ciuitatem quandam Guthacam nomine, à qua ultra progreſſi Tigrim traijciunt, & XVII. dietas facientes in deſerto quodam magno, in quo neq; habitatores, neq; oppida inueniuntur, ad Bocharam ciuitatem Perſidis inſignem profecti ſunt, præſidente illi Barach rege: ibiq; annis tribus manſerunt. B

Qualiter adierunt curiam regis magni Tartarorum. CAP. II.

EO tempore uir quidam grauis & inſignis à rege Allau ad maximũ Tartarorum regem deſtinatus, Bocharam pernoctaturus uenit, & illic præfatos uiros inueniens, qui iam linguam Tartaricam erant edocti, ſupra modum hilaris efficitur, cogitatq; quomodo perſuadeat, ut ſecum ducat hos occidentales uiros, inter Latinos natos, ad præſentiam maximi Tartarorum imperatoris, ſciens ſe illi in hoc gratificaturum, & nihilominus uiros debito ſuſcipiendos honore, & largis donandos muneribus, potiſſimum quum iam ex multiplici colloquio gratiſsimos ipſorum exploraſſet mores. Viri igitur illi aduertentes ſe non facile & abſq; periculo poſſe domum reuerti, inito conſilio memorato adhærent ambaſiatori, iterq; cum illo ſuſcipiunt ad Tartarorum imperatorem, comites habentes quoſdam alios Chriſtianos, quos ſecum è Venetijs duxerant, & ſoluentes à loco Bochara, poſt multos tranſactos menſes perueniunt ad maximum omnium Tartarorum regem Cublai uocatum, quem etiam magnum Cham appellant, hoc eſt, magnum regem regum. Porrò quod tam prolixum tempus inſumpſerunt, donec ad magnum uenirent Cham, aliud in cauſa non fuit, quàm quod in frigidiſſimis regionibus Aquilonem uerſus niues plurimas, & aquarum inundationes inuenerunt, quæ uiam illis præcluſerunt.

Quanta humanitate à magno Cham ſuſcepti ſint. CAP. III.

ADducti igitur ante conſpectum magni imperatoris Cham, perbenigne ab eo ſuſcepti ſunt. Interrogauit autem eos de multis, utpote de regionibus occidentalibus, de imperatore Ro. atq; alijs regibus & principibus, qualiter ſeſe gererẽt in regimine & rebus bellicis, quo pacto pax, iuſtitia & concordia

A cordia inter eos conſtaret, item quales mores & uiuendi ritus eſſent apud Latinos, & præſertim qualis eſſet noſtra chriſtiana religio, qualiſq; Papa ſummus illius moderator. Et ad hæc memorati uiri ſingillatim reſponden, tes, eò imperatorem ſuis deduxerunt uerbis, ut libenter illis auſcultaret, & ſæpe ad ſe introduci iuberet.

Mittuntur à magno Cham dicti uiri ad Pontificem Ro. CAP. IIII.

QVadam itaq; die magnus Cham cum regni ſui principibus inito conſi, lio, rogat Latinos, ut nomine ſuo ad Papam proficiſcentes, unà cum ba rone quodam Gogaca nomine, uiro aulico & optimo, atque apud illum a gant, ut centum uiros ſapientes, & in lege Chriſtiana doctos ad ſe dirigat, qui ſapientibus ſuis oſtendere poſſint Chriſtianorum fidem cæteris omni, bus ſectis præferendam, atque unicam ſalutis eſſe uiam, quodq; dij Tartaro rum eſſent dæmones, qui orientalibus in ſui cultura impoſuiſſent: nam quũ is imperator multa audiſſet de fide catholica, & interim aduerteret, quàm mordicus ſui ſapientes conarentur ſuam defendere fidem, in ambiguo poſi tus neſciebat cui tutò animum ſuum inclinaret, quamq; ut ueram amplexa, retur uiam. Illi itaq; debitam regiæ maieſtati exhibentes reuerentiam, polli, centur ſe commiſſa fideliter executuros, & literas quas ab eo Ro. Pont. offe, rendas acceperint, præſentaturos. Ipſe uero tabulã auream ſigno regali ſcul, ptam & inſignitam, iuxta imperij ſui conſuetudinem illis tradi iubet, quam commeatus loco ſecum per totum eius imperium deferentes ubiq; à prouin ciarum & ciuitatum rectoribus per loca diſcriminoſa ſalui deducerẽtur atq; expenſas ab eiſdem reciperent, et quacunq; tandẽ re opus in itinere haberẽt, illis imperatoris nomine ſuppeditaretur. Rogabat quoq; eos imperator, ut nonnihil de oleo lampadis, quæ iuxta dominicũ ſepulchrũ Ieroſolymis arde bat, ſibi in reditu deferrent, credens ſibi illud nõ parum profuturum, ſi Chri ſtus mundi eſſet ſaluator. Illi igitur imperatori ualedicentes arripiunt iter, li

B teras & auream tabulam ſecum deferentes. Quumq; XX. diætas equitando peregiſſent, Gogacal, qui illis ab imperatore aſſociatus erat, grauiter ægro, tare cœpit. Vnde conſilio inito eo illic relicto, ipſi cœptum proſequuntur i ter, ubiq; ob imperatoris ſignum humaniter ſuſcepti. Pluribus tamen in lo, cis ob fluminum inundationes pedem ſiſtere coacti ſunt, ut etiam tres annos citro ultroq; abſumpſerint, priuſquam ad portum ciuitatis Armeniorum, Galza nomine, peruenerint. À Galza rectà ad Anconem tendunt anno, ſci licet domini, M. CCLXXII. menſe Aprili.

Quomodo ſummi Pontificis expectarint creationem. CAP. V.

INgreſſi autem urbem Anconam audierunt dominum Clemẽtem Papam quartum nuper defunctũ, aliumq; neminem in locum eius ſurrogatum: de quo non parũ contriſtati ſunt. Erat tunc Anconæ legatus quidam ſedis apo ſtolicę, dominus ſcilicet, Thedaldus Comes de Placentia, cui cuncta quę in commiſſis habuerunt, exponentes, indicabant quomodo à magno Cham miſſi fuiſſent. Ille uero conſulebat, ut noui Pontificis expectarent creatio, nem. Abeuntes itaq; interim Venetias ſuos inuiſuri, et illic quouſq; alius in ſtitueretur Pontifex manſuri, inuenit Nicolaus Paulus uxorem ſuam extre, mum clauſiſſe diem, quippe quam in receſſu ſuo prægnantem reliquerat, fili um uero Marcum nomine, qui iam annos ætatis XV. habebat, atq; poſtea hunc librum conſcripſit, ſanum & incolumen inuenit. Porrò electio Rom. Pontificis ad duos uſq; annos eſt protracta.

Qualiter regreſſi ſint ad regem Tartarorum. CAP. VI.

ANnis duobus poſtq; redierunt in patriã elapſis, memorati duo fratres ti, mentes imperatoris Tartarorũ turbationẽ, quem ipſorum reditũ ſciebãt expectare, reuertuntur Anconam ad legatum, ſecum ducentes Marcum fili, um, longi itineris futurum comitẽ. Acceptiſq; à legato literis, quas Tartaro rum imperatori deferrent, in quibus plenius imperator edocebatur ea quę fi dem concernunt catholicam, abire iterum in oriẽtem diſponunt: illiſq; pau

lulum

Iulum ab Ancona digreſſis, nuntij ueniunt à Cardinalibus ad legatum, indi A
cantes illi ſe in ſummum electum Pontificem, poſtea Gregorium dictũ. Quo audito illi comiſſis nuntijs Venetus reuocat, & ne abeant monet, parans alias illis literas, quas Tartarorũ offerrent ſummo principi, quibus & duos adiunxit fratres prædicatores, uiros probitate & literatura conſpicuos, quorũ unus Nicolaus, alius uero Guilhelmus Tripolitanus uocabatur, qui tũc Anconæ moram trahebant. Abeuntes itaque unà uenerunt ad Glaciam portũ maris in Armenia. Et quoniam Sultanus Babyloniæ tunc magno coacto exercitu Armenos inuaſerat, cœperunt memorati fratres ſibi timere, atque uiarum uolẽtes uitare diſcrimina & guerrarum pericula, cum magiſtro templi in Armenia manſerunt: nam non ſemel in mortis periculum inciderunt. Nuntij uero Veneti omni ſeſe periculo exponentes cum multis laboribus & magna difficultate ad Tartarorum imperatorem in ciuitatem quæ Clemeniſu appellatur, peruenerunt: nam iter eorum hyemali tempore propter niues & frigora atque aquarum inundationes ſæpe ad longum tempus impediebatur. Porrò rex Cublai audiens eos aduentantes qui adhuc longiſsime aberant, per quadraginta diætas nuntios illis obuiam miſit, qui eos conducerent, & neceſſaria quæque pro itinere ſuppeditarent.

Quomodo Veneti à Tartarorum imperatore ſuſcepti ſunt. CAP. VII.

REgis itaque curiam adeuntes, & ante conſpectum eius ducti, prociderunt coram eo in faciem, reuerentiam conſuetam exhibentes. A quo humaniter ſuſcepti iubentur ſurgere, & qualiter uaria uiarum penetrarint diſcrimina, quidque cum Romano egerint Põtifice iubet enarrare. Illi uero cuncta ordine exponunt, & allatas Pontificis literas imperatori exhibent. Qua de re rex mirum in modum lętatus fidelem illorum comendauit ſolicitudinem. Oleum quoque de lampade dominici ſepulchri allatum & oblatum accepit ab illis, & cum honore reponi iuſſit. Et quum intellexiſſet Marcum Nicolai B
eſſe filium, blanda facie illum ſuſcepit, omnesque tres illos, patrem & filium, atque patruum tali dignatione proſecutus eſt, ut ab omnibus aulicis deinceps ſuſpicerentur, & in honore haberentur.

M. Paulus quàm gratus factus ſit Tartarorum imperatori. CAP. VIII.

MArcus itaque breui tempore in aula magni Cham Tartarorum addiſcens mores, atque quatuor uarias gentis illius linguas edoctus, quas nedum legere, uerum & ſcribere didicit, omnibus charus effectus eſt, & in primis imperatori: qui ut hominis prudentiam magis conſpicuam redderet, negotiũ illi commiſit in longinqua expediendum regione, ad quam ſex menſium ſpatio uix peruenire poterat. Ille uero prudenter in omnibus ſe gerens, non ſine laude & principis gratia, quæ in mandatis acceperat tranſegit. Et ſciens imperatorem oblectari nouitatibus, diligenter ſcrutatus eſt in regionibus quas pertranſiuit conſuetudines & mores hominum, conditiones & naturas animalium, atque harum rerum ueridica relatione mirum in modum ſibi deuinxit regem, ut etiam rex in magnis obeundis regni negotijs hoc uteretur per XVII. annos uiro, mittens illum ad diuerſas latiſsimi imperij ſui terras. Is uero prẹter id quòd regis exequebatur cauſas, etiam terrarum obſeruabat proprietates, prouinciarum & ciuitatum conſiderabat ſitus, & quæ mira in locis uel contigerunt, uel inueniuntur calamo excipiens, tandem nobis occidentalibus patefecit, id quod ſecundus liber explicat.

Quomodo Veneti poſt aliquot annos obtenta licentia redire diſpoſuerint.

CAPVT IX.

MOrantes autem aliquanto tempore Veneti apud magnum Cham, patriæ uiſendæ accenſi deſiderio, à rege abeundi licentiam petunt. Is uero eorum oblectatus præſentia, difficile ad id inclinari potuit. Accidit tamen interea ut rex Indorum Argon nomine, tres inſignes uiros mitteret ad curiam magni Cublai, quorum nomina fuerunt Culatai, Ribuſca & Coila, qui agerent cum eo, ut aliquam ex proſapia ſua ei traderet in uxorem: nam uxor

eius

A eius Balgana nomine nuper mortua, in teſtamento reliquerat, & maritum adiurauerat, ne ab alia quàm à ſua familia aliam duceret uxorem. Rex itaq; Cublai illorum obſequutus petitioni, puellam quãdam XVII. annorum nomine Gogatim, è ſtemmate ſuo prognatã illis aſſociat, inq; uxorẽ Argonis conſecrat. Nuntij uero quum reginam abducturi eſſent, & aduertiſſent Venetos patriam ſuam ſitire, rogabãt Cublai regem, ut pro honore regis Argonis hos ſecum abire permitteret, qui nouam reginam in Indiam conducerent, & inde ad loca ſua reuerterentur. Ille procerum inſtantia & petitione deuictus, etiam inuitus Venetos abire permiſit.

Quomodo Venetias redierint. CAP. X.

SOluentes itaq; à Cublai aula, quatuordecim paratas naues, & ſufficienti commeatu oneratas, quarum quælibet quatuor malos atq; totidem uela habebat, intrantes acceperunt à rege duas tabulas aureas regali charactere inſignitas, quas per omne imperiũ ſuum, & per tam multas prouincias præfectis oſtenderent, à quibus ſecurum conductum, uictualia, & alia neceſſaria perciperent. Adiunxit quoq; illis ambaſiatores aliquos ad ſummũ Pontificem, & ad reliquos quoſdam Chriſtianos reges. Et nauigio hinc diſcedentes, poſt tres menſes uenerũt ad inſulam quandam Iana nomine, & inde per Indicum uagantes mare poſt multũ temporis ueniunt ad regis Argonis palatium, allatamque illi præſentant puellam. At ille filio ſuo hanc tradidit uxorem. Plurimi autem deſiderati ſunt ex his ſexcentis uiris, quos pro adducenda puella rex ad Tartarum miſit, qui in itinere eundo & redeundo ſpiritũ exhalarunt. Porrò Veneti cũ ambaſitatoribus hinc recedentes, ab alio uicerege, qui regno pueri loco præerat, Acata nomine, alias duas aureas & commendatitias tabulas more gentis illius acceperunt, atq; ſalui cum honore ex regno illo deducti ſunt, & poſt multum temporis multis exantlatis la-
B boribus protegente domino Conſtantinopolim perueniunt, atq; inde cum diuitijs & honorifico comitatu incolumes Venetias redierunt, anno ſcilicet, domini milleſimo ducẽteſimo nonageſimo quinto, gratias agẽtes deo, qui eos de periculis multis liberatos ſaluos domum reduxit. Hæc à principio huius libri breuiter & ſummate annotare libuit, ut lectori cõſtet, quomodo, & qua occaſione Marcus Paulus Venetus huius libri compilator, hæc quæ ſequuntur omnia inueſtigare potuerit.

De Armenia minori. CAP. XI.

PRæmiſſa generali itinerum noſtrorum deſcriptione, nunc ad particularia deſcendẽtes, ſingulas regiones quas perambulando luſtrauimus, de nuo reuiſentes, quid in eis uiderimus & experti ſimus annotaturi. Igitur Armenia minor quam primo intrauimus, iuſtitiæ cõſeruatione, & bona gubernatione conſiſtit. Habet regnum ipſum ciuitates multas, plurima oppida: ſolum quoq; ipſum fœcundum eſt, & terra nullius rei neceſſariæ indiga: uenationes beſtiarũ & auiũ illi non deſunt: aër quoq; ipſe nulla corruptione infectus, omnibus gratum præſtat ſpiraculum. Incolæ uero regionis illius, qui olim ſtrenui fuere bellatores, nunc otio torpentes molles & effœminati effecti, potationibus & luxui uacant. Eſt ciuitas quædam in hoc regno, iuxta mare ſita, Glacia nomine, optimum habens portum, quò plurimi conueniunt mercatores ex uarijs regionibus, etiam à Venetijs & Ianua propter uarias merces quæ illuc deferuntur, præſertim aromata diuerſarum ſpecierum, aliaſq; pretioſas quaſdam opes ex orientalibus regionibus illuc nundinationis gratia delatas: nã eſt is locus ueluti porta quędã oriẽtaliũ regionũ. *Glacia*

De prouincia Turchiæ. CAP. XII.

TVrchia prouincia collectę gentis, cõtinet populos ex Gręcis, Armenis, & Turchis. Habent Turchæ linguam propriã, ſub lege deteſtabilis Mahumeti uiuẽtes. Sunt homines indocti, rudes & agreſtes, in mõtibus & uallibus habitantes, atq; paſcuoſa loca cæteris præeligentes: nam habent greges magnos iumentorum atq; porcorũ: habent & mulos, ſed illi in magno

ſunt ualore. Gręci uero & Armeni qui inter illos habitant, ciuitates & oppida poſſident, operamq́ſ ſuam in ſericum collocăt. Habent autem ciuitates multas, inter quas præcipuæ ſunt Gomo, Cæſarea & Sebaſte, ubi beatus Baſilius martyrium pro Chriſto ſuſcepit, unumq́ſ ex Tartarorum regibus dominum agnoſcunt. A

De Armenia maiori, CAP. XIII.

ARmenia maior prouincia maxima, Tartaris tributaria, ciuitates multas habet atq́ſ oppida. Metropolis eius Arzinga uocatur, fitq́ſ ibi buchiranus optimus. Scaturiunt quoq́ſ ibi aquæ feruentes, corporibus humanis abluendis & medendis ſaniſſimæ. Aliæ uero inſigniores poſt metropolim ciuitates ſunt Argyron & Darzirim. Aeſtiuis diebus plurimi Tartari illùc diuertunt cum gregibus & armentis, uberioris paſcuæ gratia illecti. Et rurſum hyemali tempore ob niuium inundantiam ad tempus ſecedunt. In montibus huius Armeniæ remanſit arca Noæ. Habet hæc regio ab oriente confinem prouinciam Zorzaniorum. Ab Aquilone uero fons quidam magnus inuenitur, de quo liquor oleo ſimilis ſcaturit, ad condimentum quidem cibi inutilis, lampadibus uero concinnandis & nutriẽdis, alijsq́ſ rebus inungendis commodiſſimus: unde uicinæ quæq́ſ nationes concurrunt, & de fonte illo omnes pro lucernis alendis haurire contẽdunt: tã enim indeſinẽter hic fons fluit, ut etiã multę naues oleo eius oneratę, in alias abducãtur regiones.

Fons olei

De prouincia Zorzania. CAP. XIIII.

ZOrzania prouincia Tartarorum regi tributa offert, eumq́ſ dominum ſuum agnoſcit. Sũt autem Zorzanij homines pulchri, in armis ſtrenui, atq́ſ in arte ſagittaria periti. Sunt etiam Chriſtiani Græcorum obſeruantes ritum. Capillos nutriunt breues, ut clerici occidẽtales. Eſt prouincia eorum aditu difficilis, præſertim ab oriente: illic enim arctiſſima eſt uia, ab uno latere habens mare, & ab altero montes, per quam quatuor leucarum ſpatio eundum eſt, donec in prouinciam ueniatur. Vnde pauci homines ibi magnum exercitũ ab ingreſſu arcere poſſunt. Habent incolæ multas ciuitates & caſtra, abundantq́ſ ſerico, de quo pulcherrimos holoſericos parant pannos. Quidam eorum labori manuali operam impendunt, alij uero mercimonijs diſtrahendis. Terra ipſa ſatis fertilis eſt: id mirabile aiunt in hac terra reperiri. Eſt lacus quidã magnus in ea, ab aquis montiũ collectus, uocatus mare† Chelucelã, in gyro habens circiter ſexcenta milliaria, qui per totũ anni ſpatium nullos mittit piſces præterquam per quadrageſimam uſq́ſ ad ſabbatum ſanctum. Diſtat is lacus à reliquis æquoribus duodecim diætis. Aiunt quoq́ſ Euphratem fluuium, & alia quædam flumina in hunc ruere lacum. B

† forte Caſpium

De regno Moſul. CAP. XV.

REgnum Moſul ad orientem ſitum, partim confine eſt Armeniæ maiori, habitãtq́ſ in eo Arabes Mahumetũ colentes, & multi Chriſtiani, Neſtoriani atq́ſ Iacobini, quibus pręeſt patriarcha magnus, quem ipſi Iacelich uocant. Fiunt ibi panni pulcherrimi ex ſerico & auro. Cæterùm in montibus huius regni habitant homines Cardi appellati, quorũ quidam Neſtoriani ſunt, alij Iacobini, & quidam Mahumeti ſunt ſectatores, atq́ſ magni prædones.

De ciuitate Baldachi. CAP. XVI.

EST in partibus illis ciuitas quædam inſignis Baldachum nomine, quæ in ſcripturis ſacris Suſis appellatur, in qua manet prælatus magnus Saracenorum, quem ipſi Caliphũ uocant. Non inuenitur in partibus illis nobilior quàm illa ſit ciuitas. Parãtur ibi ex auro & ſerico pulcherrimi panni, ijq́ſ ſub uaria habitudine. Anno ab incarnatione domini M. CCL. magnus Tartarorum rex Allau obſedit, atque tam acriter oppugnauit hanc urbem, donec caperet eam. Erant tunc plura quàm centum millia armatorum in ciuitate. ſed Allau longe fortior illis erat. Cæterum Caliphus urbis dominus turrim habebat plenam auro, argẽto, & lapidibus pretioſis, atq́ſ reliquis iocalibus, ſed auaritiæ ſtimulis ſauciatus noluit collectum theſaurum in milites ſpargere,

Haolonus

A gere, illiſq; munera largiri, ideoq; ipſe cum ciuitate periclitatus eſt: nam Al lau rex obtenta ciuitate Caliphum cepit, & in turrim illam, in qua theſaurũ ſuum repoſuit coniecit, negatoq; omni cibo & potu ait illi: Si theſaurum hunc non tam auare & tenaciter ſeruaſſes, teipſum & ciuitatem liberaſſes: nunc igitur fruere theſauro tuo & ex eo comede atq; bibe, quem tantopere dilexiſti. In hunc itaq; modũ miſer ille theſauro ſuo incumbens fame perijt. Tranſit per hanc urbem fluuius quidam magnus, atq; in oceanum Indicum ſe effundens, à cuius oſtio urbs ipſa decem & octo diſtat diætis, ut citra magnum incommodum innumeræ merces ab India ad eam adduci poſſint. Porrò fluuius ipſe originem ſumit à ciuitate Chiſi. Eſt quoq; ciuitas alia inter Baldachum & Chiſi, Baſcia nomine, quæ magno palmarum nemore circundatur, de quo maxima dactylorum colligitur copia.

De ciuitate Tauriſij CAP. XVII.

IN illis quoq; partibus eſt Tauriſium nobiliſſima ciuitas, in qua multiplices exercẽtur mercantiæ: nam ſunt ibi gemmæ pretioſæ, panni auro texti atq; holoſerici cum alijs uarijs mercibus. Et quoniam ciuitas in optimo ſita eſt loco, conueniunt ibi plurimi negotiatores ex uarijs mundi partibus ab. India, à Baldacho, Moſulo & Cremoſor: ex Latinorum quoq; terris nonnulli nundinandi gratia illuc cõcedunt: nam mercatores plurimum hinc ditantur. Ciues Mahumetum uenerantur, licet quidam Neſtoriani atq; Iacobini etiam ibi inueniãtur. Sũt in circuitu ciuitatis horti pulcherrimi & amœni, unde incolæ plurimos & optimos colligunt fructus.

Quomodo miraculoſe mons quidam in alium locum fuerit trãſlatus.
CAP. XVIII.

EST mons quidam in regione illa haud longe à ciuitate Tauriſij, qui olim
B uirtute diuina à loco ſuo hac occaſione dimotus eſt. Accidit ſemel ut Saraceni Euangelium Chriſti blaſphemare uolentes, & ueluti uanam doctrinam Chriſtianis improperantes dicerent: Eſt ſcriptum in Euangelio ueſtro: Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, & dixeritis mõti huic, tranſi hinc, & tranſibit, & nihil impoſſibile erit uobis. Nunc igitur ſi fides ueſtra caret errore, amouete montem hunc, & probate Euangelij uirtutem. Et quoniam Chriſtiani ſub perfidorum illorum dominio erant, cogebantur uel montem illum transferre, uel Mahumeticam ſubire legem: & ſi neutrum facerent, gladio ferirentur. Tunc uir quidam in Chriſti feruens amore & fide, confortauit puſillanimes, & fuſa oratione ad dominum cum tota fiducia dixit mõti: Abi hinc: quod uidẽte multitudine illico factum eſt. De quo miraculo multi Saracenorum conuerſi, Chriſtum confiteri cœperunt.

Miraculum fidei

De regione Perſarum. CAP. XIX.

PErſia maxima & latiſſima eſt prouincia, fuitq; olim nobilis & magni nominis: nunc uero à Tartaris diſſipata obſcurior eſt quàm unquam fuerit: abijt tamen nomen eius in uiciniores quaſq; prouincias, ut etiam hodie Perſidis prouincia octo complectatur regna: quorum primũ uocatur Chaſum, ſecũdum Churdiſtam, tertium Lor, quartum Cielſtam, quintum Inſtanich, ſextum Zerazi, ſeptimum Socham, octauum Timochaim, & eſt in finibus Perſarum: ſuntq; ibi equi magni & pulchri, ut etiam quandoq; unus ueneat pro ducentis libris Turonenſibus. Ducunt autem eos negotiatores ad ciuitates Chiſi & Curmoſa, in litore maris ſitas, unde in Indiam uenduntur. Aſini quoq; ibi ſunt pulcherrmi & optimi, ut etiam unus uendatur pro triginta argenti ponderibus. Homines uero in regionibus illis peſſimi ſunt, rixoſi, prædones & homicidæ, fidem Mahumeti profitentes. Mercatores paſſim occiduntur ab illis prædonibus, niſi cateruatim per itinera incedant. In ciuitatibus tamen ſunt optimi artifices, qui in auro, ſerico, & opere acupictorio mira faciunt. Abundant bombice, tritico, hordeo, milio, alijsq; frumenti ſpeciebus. Vini quoque & fructuum habent ubertatem.

De ciuitate Iaſdi. CAP. XX.

IAſdi eſt ciuitas magna in eadem regione, in qua multæ fiunt mercantiæ. Habet quoq; & ipſa ſubtiles artifices,qui in ſerico laborant. Colunt etiam Mahumetum. Vltra Iaſdi per ſeptem diætas non eſt ulla hominum habitatio uſque ad ciuitatem Crermam:ſed ſunt loca campeſtria atque nemoroſa, in quibus multæ ſunt uenationes. Inueniuntur quoq; ibi magni conatices, & hi in magna multitudine.

De ciuitate Crermam. CAP. XXI.

CRermam eſt ciuitas inſignis, ubi in montibus plurimi reperiuntur lapides,Turchici uulgo appellati. Sunt quoq; ibi mineræ chalybis & andanici.Item habent falcones nobiles,uolatum perniciſſimum habentes,minores tamen falconibus peregrinis.Habet Crermã artifices diuerſorum armorum,qui fabricant frena,calcaria,ſellas,ſpatas, arcus, pharetras, & alia inſtrumenta iuxta uſum patriæ illius. Mulieres uero diſtinētur opere plumario,facientes culcitras & ceruicalia ſpecioſa. À Crermam ultra progrediendo itur per magnam planiciem, exactoq; ſeptem dierum itinere peruenitur ad deſcenſum quendam,qui duorum dierum ſpatio uix tandem perficitur, ueſtigio ſemper in decliuum inclinato. In planicie multi inueniuntur perdices,itemq; caſtra & oppida. In decliui uero deſcenſu ſunt arbores multæ & frugiferæ, ſed non eſt ibi habitatio niſi paſtorum. Habet hęc regio hyemali tempore intolerabile frigus.

De ciuitate Camandu,& regione Reobarle. CAP. XXII.

VEnitur poſt hæc ad planiciem quandam magnam,ubi ciuitas quædam ſita eſt Camandu nomine,quæ olim magna fuit, ſed nunc à Tartaris diruta eſt,retinuitq; regio ab ea uocabulum. Inueniuntur ibi in magna copia dactyli,piſtachi,poma paradiſi, atq; alij uarij fructus,qui in regionibus noſtris non creſcunt. Habet quoq; regio illa aues quæ ſincolinæ dicuntur,permiſti coloris albi, ſcilicet & nigri, quarum pedes & roſtra rubeſcunt. Habet item boues maximos, & in uniuerſum candidos, cornua breuia & minime acuta in capite geſtantes, camelino gibbo dorſo eorum imminente, unde tam fortes redduntur: ut ad magna onera geſtanda facile aſſueſiant. Et quum clitellæ gibbo imponuntur, ut cameli genuflectunt, & rurſum ſuſcepto onere ſurgunt, ſic ab hominib. edocti. Arietes illius regionis nõ minores ſunt aſinis, caudam ferentes tam longam & latam, ut triginta librarũ pondus habeant. Sũt pulcherrimi & pingues,atq; ad eſum optimi. Sunt prętera in huius regionis planiciæ multæ ciuitates & oppida, ſed quæ muros habent luteos atq; incompoſitos,fortes tamen. Nam ſunt in ea regione multi prædones,quos Caraonas uocant,habentq; regem. Vtuntur hi prædones incantationibus:& quando ad prædam excurrunt,arte illa diabolica id efficiunt, ut aër interdiu per magnum temporis ſpatium adeò obſcuretur, ut à nemine uideri & caueri poſſint, prorogantq; huiuſmodi caliginẽ interdum quinq;,& aliquando ſeptem diebus, & interim campos peruagantes in maximo numero, ut etiam quandoq; turma eorum decem millia graſſatorum complectatur,in aciem bellatorum more ſe redigunt, & in latum diffuſi ſic procedunt,& quicquid obuiam illis uenit,homines,& iumenta capiunt,iuuenes uęnum exponunt,ſenes uero occidunt.Ego Marcus qui hæc ſcribo, ſemel in hanc incidi caliginem: & quoniam parum aberam à caſtro, quod Canoſalim dicitur, facile periculum euadere potui ad caſtrum fugiendo. Plures tamen è comitiua mea in retiaculum illud dæmoniacum incidentes, partim uenditi,& partim interfecti fuerunt.

Boues gibboſi B

Arietes maximi

De campeſtribus formoſis,& ciuitate Cormos. CAP. XXIII.

PLanicies illa de qua iam dictum eſt,meridiem uerſus extenditur ad ſpatium quinq; diætarũ.In extremitate uero eius incipit uia ſenſim deſcendere,ut per uiginti milliaria ſemper in præceps cogaris ire: & eſt uia ipſa peſſima, atque ob prædatores periculis non carens. Tandem uenitur ad campeſtria

peſtria

A peſtria pulcherrima, quæ in longum ad duas diætas ſe extendunt, uocaturq́ꝫ locus ipſe Formoſa. Abundat terra illa riuis aquarum, & arboribus palmarum. Eſt quoque ibi copia diuerſarum auium, præſertim papagaiorum, quæ citra mare non habentur. Hinc peruenitur ad mare Creanum, in cuius litore ſita eſt ciuitas Cormoſa, optimum habens portum, ad quam multi conueniunt negotiatores, ab India aromata, margaritas, lapides, pretioſos pannos aureos & holoſericos, dentesq́ꝫ elephantorum, & alia pretioſa quæq́ꝫ adferentes. Eſt ciuitas illa regalis, habens ſub ſe ciuitates & caſtra Regio uero ipſa calida eſt & infirma. Si extraneus quiſpiã mercator in ea moriatur, rex terræ omnia eius confiſcat bona. Vinum faciunt in illa terra ex dactylis, atq́ꝫ alijs optimis ſpeciebus: tamen qui eo nõ ſunt aſſueti, & primum bibere cœperint, uentris fluxum cient: qui uero aſſueti fuerint, mirum in modum pingueſcunt. Incolæ loci non ueſcuntur pane triticeo & carnibus, ſed comedunt dactylos, piſces ſalitos, & cepas. Naues habent non admodum tutas: nam non conſolidãt eas clauis ferreis, ſed ligneis cum filis quibuſdam, quæ fiunt ex corticibus nucum Indicarum. Hi cortices in modum corij parãtur, unde fila ſcindũtur, & ex filis funes fiunt fortiſſimi, qui aquarum impetũ & aſſultum ferre poſſunt, nec ab aquis facile corrumpuntur. Habent naues illæ unas arbores, una uela, unosq́ꝫ temones, nec niſi uno teguntur opertorio. Pice non linuntur, ſed piſcium ſumine. Et quum in Indiam transfretant, equos & alia onera ſecum deferentes, multas amittunt naues, quòd mare illud admodum tempeſtuoſum ſit, & naues ferro non ſint communitæ. Incolæ illius regionis nigri ſunt, Mahumetiq́ꝫ legi addicti. Aeſtatis tempore, quando æſtus intolerabiles ſunt, non morantur in ciuitatibus, ſed extra mœnia habent uiridaria aquis irrigata, & per canalia huc illucq́ꝫ aquam trahunt, illicq́ꝫ habitantes ſolis calorem aliquantulum ſubterfugiunt. Fit etiam non raro, ut à regione cuiuſdam deſerti, ubi nihil eſt preter ſabulum, uentus

B quidam urens & uehemens ſpiret: & niſi homines ilico fugam caperent, nimio calore oppreſſi ſuffocarentur. Sentientes enim prima illius uenti ſpiracula, mox ad aquas confugiunt deliteſcuntq́ꝫ in eis, donec flatus expirauerit: atq́ꝫ in hunc modum ardorem illum ab arena allatum effugiunt. Fit quoq́ꝫ in hac regione, ut ſemẽtem non niſi in Nouembri in terrã ſpargant, & in initio Martij ſegetem demetant, quo tempore etiam alij fructus matureſcunt & colliguntur. Nam poſt Martium arborũ folia & herbæ nimio calore percuſſæ exareſcunt, ut per totam æſtatem nec unum uirens folium, niſi iuxta aquas inuenias. Mos eſt huius patrię, quum quiſpiam paterfamiliâs mortuus fuerit: ut uxor eius relicta quatuor annis continuis eum lugeat, ſingulis diebus ſemel fletui uacans. Conueniunt etiam ad defuncti domum conſanguinei eius & uicini quiq́ꝫ, magno rugitu illius mortem deplorantes, atque acerbas facientes querelas.

De regione quæ eſt inter ciuitates Cremos & Crermam. CAP. XXIIII.

VT etiam ad alias ſtylum uertam regiones, relicta iam India redeundum eſt mihi ad Crermam, ut hinc recto ordine progrediar ad eas quas uidi & luſtraui terras. Igitur ſi greſſum à Cremos uerſus Crermam moueris, inuenies magnam & pulcherrimam quãdam planiciem, nulla re quæ ad uictum pertinet carentem: præſertim tritico abundat: uerum panis ex eo confectus, ab ijs qui eo non ſunt aſſueti, comedi non poteſt, adeò amarus eſt, ab amara aqua illi impaſta. Abundant etiam incolæ dactylis, & alijs ſuauibus fructibus. Habent inſuper thermas contra ſcabiem, & alias multas ægritudines efficaces.

De regione inter Crermam & Cobinam ſita, CAP. XXV.

EVndo à Crerma uerſus ciuitatem Cobinam, occurrit iter tædioſiſſimũ, quippe quod in longum ad ſeptem extenditur diætas, nullas ferè habẽs aquas, niſi perpaucas, & has quidem ſalſas & amaras, uiridem præ ſe ferentes colorem, perinde ac ſi herbarum eſſet ſuccus: & qui uel paululum ex eis.

delibauerit,uentris profluuium euadere non poteſt. Idem fieri ſolet ſi quiſpiam guſtet ſal ex ea aqua confectum. Neceſſe igitur eſt, ut uiatores aquam aliam ſecum portent, ſi modo non uelint ſiti periclitari. Iumenta quoq; ipſa horrent, quum aquam illam bibere coguntur, nec uenturis fluxum ubi biberint ſubterfugiunt. Nulla propterea eſt in illo deſerto habitatio hominũ neque ferrarũ, exceptis onagris, quòd nec cibũ, nec potũ illic habere poſſint. A

De ciuitate Cobinam. CAP. XXVI.

COBinam eſt ciuitas magna, copiam habens ferri, chalybis, & audanici, Fiunt ibi ſpecula de chalybe pulcherrima & magna. Fit quoq; ibi tucia quæ oculis medetur, & eſpondium, idq; in hunc modum: Habet regio illa mineras, ex quibus terram fodiunt, & in fornacem ignitam proiectam decoquunt, deſuper crate ferrea uaporem aſcendentẽ intercipiente, in qua uapor conglutinatus, tucia efficitur. Materia uero groſſior, quæ in igne remanet, eſpondium uocatur, Sunt huius terræ incole Mahumeti ſectatores.

De regno Timochaim, & arbore ſolis, quæ à Latinis arbor ſicca uocatur.
CAP. XXVII.

RElicta ad tergum ciuitate Cobina, occurrit deſertum aliud, habens in lõgitudine iter octo dierum, eſtq; in eo ariditas magna. caret arboribus atq; fructibus: & aquæ quas habet amariſſimæ ſunt, ut etiam iumenta eas bibere recuſent: & niſi uiatores aquam ſecum deferrent, ſiti periclitarentur. Superato uero hoc deſerto uenitur ad regnum Timochaim, in quo multæ ſunt ciuitates & caſtra. Eſt regnum illud confine Perſidi à parte Aquilonis, creſcitq; in eius planicie arbor magna, arbor ſolis dicta, quæ apud Latinos arbor ſicca uocatur. Hæc groſſa eſt ualde, habetq; folia quæ ex uno latere ſunt candida, ex oppoſito uero latere ſunt uiridis coloris. Fructus nullos præter entios producit, eosq; in modum caſtaneę buxini coloris. Patet campus ille circumquaq; ad multa milliaria, ut nec unam in eo inuenias arborem. Aiunt Alexandrum Magnum ibi cum Dario conflixiſſe. Eſt autem tota terri regni Timochaim, ſaltem quæ inhabitatur, fertilis, & multarum rerum ferax, bonoq; aëre temperata. Habet etiam uiros pulchros, ſed pulchriores mulieres. Mahumeti perfidiam ſequuntur. B

De tyranno quodam inſigni & ſiccarijs eius. CAP. XXVIII.

EST in terris illis regio quædam Mulete dicta, ubi dominabatur princeps quidam peſſimus, Senex de montanis dictus, de quo multa audiui: & quæ relaturus ſum, ab alijs multis regionis illius incolis didici, qui ita mihi dixerunt. Fuit princeps ille cum uniuerſo populo ſuo, cui præerat, legi Mahumeti addictus. Is inauditam excogitauit malitiam: Nam homines quoſdam ſicarios ſeu gladiatores, quos uulgo aſſaſinos uocant, ſibi adiunxit, & per illorum effrenem audaciam quoſcunq; uoluit occidit, ut breui omnibus terrori eſſet. Porrò id hac impoſtura effecit. Erat in terra illa uallis quædam amœniſſima altiſſimis ſepta montibus, intra quam uiridarium plantauit maximum & pulcherrimum floribus odoriferis & fructibus ſuauibus, atq; alijs delectabilibus refertum herbis. Extruxerat etiam in illo horto palatia quædam egregia mira decorata pictura, & quicquid illis ornamento eſſe potuit, adhibuit. Porro quæ ad totius corporis uoluptatem faciunt, non eſt opus ut multã de illis faciam mentionem, quum horto illi & palatijs non defuerint riuuli uarij, aqua, melle, uino & lacte fluentes, uaria muſicæ artis inſtrumenta melodiæ, choreæ, tripudia, paleſtræ, ueſtes pretioſæ, & mirus apparatus omnium delectabilium rerum, quibus pro uoto fruebantur iuuenes quidam intra uiridarium poſiti, qui aliud nihil faciebant, quàm quod uitam beatam uiuebant, triſtitiæ nullum dantes locum. Erat proinde in introitu horti caſtrum fortiſſimum, diligenti munitum cuſtodia, per quod ſolum, & per nullum alium locum patebat ingreſſus & exitus in hortum. Extra locum illum habebat ſenex ille, cui nomen erat Alaodim, iuuenes quoſdam & uiros fortes, audacis atque infracti animi, quos ad hoc ipſum inſti-

tuebat

A tuebat, ut animi ſui deteſtabile exequerentur propoſitum. Curabat illos informari in nepharia lege Mahumetica, quæ obſeruatoribus ſuis in uita futura carnales promittit uoluptates. Et ut eos obſequentiores ſibi redderet, & ad omne uitę periculum intrepidos, quum illi uideretur, faciebat eis, uel quibuſdam eorum, dari potum quendam, quo ineſcati dementes fiebãt, & graui opprimebantur ſopore, interimq́ in uiridarium ducebantur: & quum ſopore ſoluto euigilarent, & uiderent ſe tantis intereſſe delitijs, putabant ſe in paradiſum dei raptos, uiuereq́ cum Mahumeto legislatore ipſorum, et illis quæ promiſit perfrui gaudijs. Quid plura? Gaudebant ſe ex ſeculi miſerijs ereptos, & iam aliam atq́ felicem uiuere uitam. Sed quum paucis diebus his gaudijs interfuiſſent, ſenex quibus uolebat iterum memoratum potum bibendum exhibuit, & dementatos extra paradiſum illam reduxit. Tũc illi ad ſe redeuntes, & reminiſcentes quibus & quantis ad modicum tempus potiti fuiſſent gaudijs, ſupra modum dolebant, & triſtes efficiebantur quòd delitijs illis perpetuo frui non conceſſum ſit, mortem libẽter ſubituri, modo hac uita tam modice deguſtata, ſemper uiuant. Tunc tyrannus ille, qui dei prophetam ſe eſſe mentiebatur, aiebat illis: Audite me, & nolite cõtriſtari: ſi parati eſtis, ut pro mea obedientia mortem intrepide, ubi illata fuerit, ſubeatis, participes uos pronuntio futuros illorum gaudiorum, quæ ad horam uidiſtis. At miſeri illi mortem lucrum putantes, nihil tam difficile aiunt iniungendum, quod pro illa beata uita conſequenda non libenter ſubeant. Abutitur igitur tyrãnus ille his pręfactis hominibus ad innumera homicidia, quippe qui corporalem uitam proſtituentes, cõtemnebant etiam mortem ipſam & paſsim ad tyranni iuſſus in regione illa ſic graſſabantur, ut omnibus hominibus eſſent formidini, & nemo inſaniæ illorum reſiſtere auderet: ſicq́ fiebat, ut multæ regiones, & potentes uiri tyranno illi tributarij fierent.

De interfectione memorati tyranni. CAP. XXIX.

B ANno domini milleſimo ducenteſimo ſexageſimo ſecũdo Allau rex Tartarorum, potenti exercitu tyranni illius caſtrum obſedit, cupiens tãtum periculum è ſuis eliminare partibus. Et elapſis tribus annis cepit illum cum omnibus Aſſaſinis ſuis: defecerant enim illis uictualia: & funditus aboleuit locum, & homines interfecit.

De ciuitate Sopurgam & terminis eius. CAP. XXX.

REcedendo à præfato loco uenitur ad regionem quandam ſatis amœnã, quæ habet colles, planicies, & optima paſcua, uberrimos denique fructus: eſt enim ſolum eius feraciſsimum: neque ullam habet penuriam præterquam aquæ: nam eundum eſt per quinquaginta aut ſexaginta milliaria, donec aliquid aquæ inuenias: unde niſi uiatores aquam ſecum deferrent, ſæpe ſiti periclitarentur, id quod etiam iumentis accidere ſolet. Feſtinanter igitur regio ipſa percurrenda eſt, præſertim ubi tanta eſt terræ ariditas. Extra illam ſiccitatem habet regio illa multas ciuitates & oppida. Incolæ Mahumetum agnoſcunt. Poſt hæc uenitur ad ciuitatem Sopurgã, ubi omniũ uictualium reperitur copia: præſertim abundant ibi pepones, quos filis diuidunt nõ ſecus quàm cucurbitæ diſſecantur, & deſiccatos ad proximas terras uendendas portant, à quibus auide comeduntur, quum mellis ferè habeant dulcedinem. Sunt etiam in regione illa plurimæ uenationes beſtiarum & auium.

De ciuitate Balac. CAP. XXXI.

PRætereuntes inde uenimus in ciuitatem quandam Balac nomine, quæ olim magna & nobilis fuit, ſumptuoſa habens marmorea palatia: nunc uero à Tartaris diruta eſt. In hac ciuitate ferunt Alexandrum Darij regis filiam in uxorem accepiſſe. Hæc ab Aquilone terminatur ad Perſidis prouinciam. Quòd ſi hinc ſoluas & procedas inter orientem & Aquilonem, non inuenies ad duas dietas ullam habitationem: quia habitatores loci tot moleſtias à latronibus & prædonibus paſſi, coacti ſunt fugere ad montana, loca, ſcilicet tutiora. Inueniuntur ibi aquæ multæ, atq́ uenationes beſtiarũ plurimæ:

ma: ſunt quoque illic leones. Viatores quoniam nihil alimenti in itinere in A
ueniunt, uictualia ſecum deferunt, quæ pro duobus diebus illis ſufficiant.

De regno Taicam & terminis eius. CAP. XXXII.

EXacto itinere duorum dierum quos memorauimus, occurrit caſtrum quoddam Taicam uocatum, ubi frumenti magna eſt copia, ager'que ipſe pulcherrimus. Sunt ibi quoque montes ſalis ad meridiem extenſi, tam magni, ut totus mūdus hinc ſal ſufficiens habere poſſet. Eſt autem ſal ipſum tam durum, ut non niſi cum ferreis malleis è montibus erui poſſit. Quòd ſi ultra ab iſto loco procedas, inter plagam, ſcilicet, orientalem & aquilonarem eundo, poſt tres conſummatas diætas uenies ad ciuitatem Scaſſem, licet alia quoque oppida in itinere occurrant. Huius regionis incolæ omnes Mahumetum colunt: bibunt tamen uinum, cuius terra illa ſicut & frumenti atque fructuum maxime eſt ferax: imò tota die nihil agunt, quàm quòd calicibus euacuandis incumbunt. Eſt uinum illud coctum & optimum. Homines uero ſunt peſſimi, ſed optimi uenatores: nam abundat terra eorum beſtijs ſylueſtribus. Nudi caput incedunt, niſi quòd uiri chordula quadam longitudinis decem palmorum caput ligant. E beſtiarum uero ſylueſtriū, quas capiunt, pellibus indumenta ſibi parant, ſicut & caligas & calceamenta, nec alijs utuntur ueſtibus.

Montes ſalis

De ciuitate Scaſſem. CAP. XXXIII.

CIuitas autem Scaſſem in planicie eſt ſita, habet'que in circumiacentibus montibus multa caſtra. Fluit etiā per medium eius magnus quidam fluuius. Sunt in regione illa multi ſues ſpinoſi, qui quum capiuntur, ſpinis ſuis ſæpe homines & canes lædunt: nam canes à uenatoribus in porcos prouocati, adeò irritant & commouent feras illas, ut ſimul concurrentes terga ſua, quibus ſpinæ innituntur, uehementer commoueant, atq; ſtimulos ipſos uehementia quadam excutiāt, atq; in uiciniores homines & canes uibrent. Habet gens illa linguam propriam: paſtores eius morantur in montibus, uendicantes ſibi cauernas pro habitaculis Itur hinc per tres diętas ad prouinciam Balaſciæ, atq; in medio itinere nulla humana occurrit habitatio. Neceſſe igitur eſt ut uiatores cibum & potum ſecum portent. B

Sues ſpinoſi

De prouincia Balaſciæ. CAP. XXXIIII.

BAlaſcia eſt prouincia magna, habetq; linguam propriam, cultui Mahumeti dicata. Reges eius, qui iure hæreditario ſibi inuicem ſuccedunt, ab Alexandro Magno originem duxiſſe feruntur. Producit hæc eadem prouincia lapides pretioſos atque magni ualoris, qui à nomine regionis balaſci uocantur. Nemo citra capitis pœnam audet huiuſmodi lapides uel fodere, uel extra regionem aſportare, niſi cum licentia & conſenſu regis: omnes enim illi lapides regis ſunt, & is mittit eos quibus uult uel pro dono, uel pro ſolutione tributi: multos etiam commutat pro auro & argento. Vſqueadeo autem terra illis turgeſcit lapidibus, ut ad regem parum hinc rediret emolumenti, ſi paſſim omnibus permitteret eos fodere & diſtrahere: nam ſic lapis ipſe uilior redderetur. Suppeditat quoque mons alius in hac prouincia lazulum, de quo fit azurum optimum, quale etiam in mundo non inuenitur. Elicitur autē ex mineris non ſecus ac ferrum: præbent quoque minerę argentum. Regio ipſa ualde frigida eſt. Equos habet multos & optimos, magnos & ueloces, qui tam duras & fortes in pedibus habent plantas & ungulas, ut ferramento opus non habeant, etiam quantumlibet per ſaxa & montes currant. Abundat prętcrea regio ipſa uenatione beſtiarum & auium. Habet quoque herodios, ſeu optimos falcones. Fert ager eius triticum optimum, hordeum & milium in magna copia. Oliuis caret, ſed ex nucibus et ſoſima oleum conficiunt. Incolæ extraneas gentes minime metuunt, eo quòd introitus in prouinciam ſunt multum arcti, nec poſſunt hoſtes facile irrumpere. Ciuitates eorum & caſtra arte & natura munita ſunt, Sagittarios habent certos, & uenatores optimos. Induuntur ut plurimum corio: nam ueſtes laneæ & lineæ ibi

ibi haberi nequeunt, niſi pro magno pretio. Mulieres tamen nobiles utuntur pannis lineis & bombicinis.

De prouincia Baſciæ. CAP. XXXV.

PRouincia Baſciæ diſtat à regione Balaſciæ decem diætis. Et eſt regio ipſa ualde calida: unde fit ut homines nigri ſint, ſed aſtuti atque mali. Linguam habent propriam: & in auribus geſtant inaures aureas & argenteas, atque margaritas. Veſcuntur carnibus & riſo: idololatræ ſunt, incantationibus & dæmonum inuocationibus uacantes.

De prouincia Cheſimur. CAP. XXXVI.

PRouincia Cheſimur diſtat à Baſcia per diætas ſeptem. Incolæ eius linguā propriam habent, & idololatræ ſunt, idola conſulentes, atque reſponſa à dæmonibus recipientes. Faciunt quoque arte diabolica, ut aër in caliginem condenſetur Bruni coloris ſunt, hoc eſt, nigricantis: nam regio temperata eſt. Carnibus ueſcuntur & riſo, & tamen macilentiſsimi ſunt. Ciuitates ibi multæ ſunt & oppida. Rex eorum nulli tributarius eſt, quia neminem timent, deſertis undique uallati, quo fit ut difficilis ad eos ſit acceſſus. Sunt in hac prouincia quidam eremitę, qui in monaſterijs & cellis idolis ſeruiunt, cum magna cibi & potus abſtinentia deos ſuos honorantes, quos etiam plurimum reuerentur, & cauent ne eos offendant, nepharia illorum mandata tranſgrediendo. Vnde & uulgo in magno honore ij habentur eremitæ.

De prouincia Vocam, & montibus in ea altiſſimis.

CAP. XXXVII.

HIc iam iterum occurreret India, ſi iuxta priorem tramitem progrederer, ſed quia illam in tertio libro deſcripturus ſum, iam aliam uiam pergere ſtatui, ad Balaſciam, ſcilicet, redeuntes, & hinc inter plagam Aquilonarem atque orientalem iter facientes. Igitur ſpatio duorum dierum uenitur ad flumen quoddam, ubi multa ſunt caſtra & uillæ: & homines illorum locorū probi ſunt, & in armis ſtrenui, ſed Mahumetum colunt. Rurſus ſpatio aliorum duorum dierum uenitur ad prouinciam Vocam, quæ ſubiecta eſt regi Balaſciæ, habens in longum & latum ſpatium trium diætarum. Incolæ eius habent linguam propriam, & colunt Mahumetum. Sunt etiam ſtrenui bellatores atque boni uenatores: nam abundat regio illa ſylueſtribus animalibus. Hinc ſi diſcedas ad orientalem plagam, aſcendendum tibi erit per tres continuos dies, quouſque peruenias ad montem altiſſimum, & quo altior non eſt in mundo. Ibi etiam inuenitur inter duos montes planicies quędam amœna, & in ea fluuius pulcherrimus, iuxta quem optima ſunt paſcua, ita ut in illis equus aut bos macilentus decem dierum ſpatio pingueſcat. Eſt ibi copia animalium ſylueſtrium: præſertim inueniuntur ibi arietes ſylueſtres maximi, longa habentes cornua, ex quibus uaria uaſorum genera effinguntur. Continet planicies illa in longitudine ſpatium quod duodecim diebus peragrari poteſt, uocaturque Pamer. Sed ſi longius progrediare, deſerti ſpeciem præ ſe fert: nec eſt ibi ulla habitatio humana, aut ulla herba uirens. Cogũtur itaque uiatores ſecum ferre ea quæ illis ſunt neceſſaria, pro corporis ſuſtentatione. Nulla quoque ibi apparet auis, propter frigus, & nimiam terræ eleuationem, quæ pabulum nullum adminiſtrare poteſt animalibus. Ignis ſi quandoque ibi accendatur, obſtante nimia regionis frigiditate, non eſt ita lucidus, nec adeò efficax in ſua actione, ut in locis demiſſioribus. Hinc uia ulterius ducit inter orientem & Aquilonem per montes, colles atque ualles, in quibus multa inueniuntur flumina, nulla autem habitatio humana, nec ulla herba: uocaturque regio ipſa Belor, omni tempore hyemis effigiem præ ſe ferens, eaque facies perſeuerat, donec uiator quadraginta diætas abſoluat. Pro tot etiam diebus neceſſe eſt ut uictum ſecum deferat. In montibus tamen altiſsimis hinc inde hominum habitationes conſpiciuntur, ſed qui peſſimi & crudeles ſunt, idololatriæ dediti, qui ex uenatione uiuunt & corio ueſtiuntur.

B

De

De prouincia Caſſar. CAP. XXXVIII.

POſt hæc peruenitur ad prouinciam Caſſar, quæ magno Cham tributaria eſt. In ea ſunt uineæ, uiridaria, arbores fructiferæ, bombix, & aliæ agrorũ poſſeſſiones. Incolæ uero habent linguam propriam, & ſunt negotiatores et artifices, atq; lucri gratia per prouinciam diſcurrentes, adeoq; auare diuitijs inhiant, ut uix ſatis de partis edere audeant. Mahumeti quoque legi parent: tametſi quidam Chriſtiani Neſtoriani ibi inueniantur, qui ſuas quoque habent eccleſias. Regio patet quinque diætarum ſpatio.

De ciuitate Samarcham, & miraculo columnæ in eccleſia facto.
CAPVT XXXIX.

SAmarcham ciuitas magna & egregia eſt in regione illa, tributaria nepoti magni Cham. In hac habitant Chriſtiani cum Saracenis, hoc eſt, Mahumetanis. Accidit uero his temporibus in ea diuina uirtute tale miraculũ. Frater magni Cham, nomine Cigatai, qui regioni illi præfuit, perſuaſus à Chriſtianis baptiſmi ſuſcepit ſacramentum. De quo Chriſtiani gaudentes, fauore illius ædificauerunt baſilicam magnam in illa urbe, in honore diui Ioannis Baptiſtæ. Porro architecti eccleſiam illam tali fabricauerunt ingenio, ut tota eius teſtudo uni niteretur marmoreæ columnæ, quæ medium eccleſiæ tenuit locum. Habebant tunc Saraceni inſignem lapidem qui omnibus modis ad hoc quadrabat, ut baſis loco præfatam ſuſtineret columnam. Raptus igitur à Chriſtianis, in fundamento columnæ locatus eſt. De quo Saraceni dolentes hiſcere nõ audebant, quum princeps ad hoc ipſum annuiſſet. Factum eſt autem, ut aliquanto poſt tempore princeps ille moreretur, & illi filius eius ſuccederet in regno, non autem in fide. Tunc Saraceni ab eo obtinuerunt, ut Chriſtiani lapidem illum, quem columnæ ſuppoſuerant, reddere cogerentur. Et quum illi pretium ſatis dignum offerrent, recuſarunt Saraceni quicquam aliud accipere quàm lapidem. Quod hac impoſtura faciebant, ut Chriſtianorum eccleſia funditus deſtrueretur. Chriſtiani itaque uidentes durum eſſe contra ſtimulum calcitrare, aliò confugere nequiuerunt, quàm ad deum, & ad ſanctum ſuum Ioannem Baptiſtam, quem lachrymoſis oculis inuocare cœperunt. Adueniente itaque die quando lapis ſub columna auferendus erat, ne eccleſia diutius maneret, nutu diuino longe aliud accidit, quàm perfidi ſperauerant Saraceni. Siquidem columna ipſa adeò ſubleuata eſt ab ipſa baſi, ut trium palmorum ſpatium inter utriuſq; lapidis ſuperficiem interceſſerit, & columna ipſa iam teſtudinem eccleſiæ non ferret, ſed uiceuerſa teſtudo columnã portaret, id quod in hunc uſq; diẽ perſeuerat. B

De prouincia Carcham. CAP. XL.

RVrſum ab hac urbe digreſsi uenimus in prouinciam Carcham, quinq; quaſi dierum itinere in longum procedentes. Hæc omnium uictualium habet copiam, ſubiecta dominio nepotis magni Cham. Incolæ Mahumetum colunt. Habitant tamen inter eos quidam Chriſtiani Neſtoriani.

De prouincia Cotam. CAP. XLI.

PRouincia Cotam ſequitur prouinciam Carcham, ſita inter plagam orientalem & aquilonarem. Subiecta eſt dominio nepotis magni Cham, habetq; ciuitates & oppida multa. Metropolis eius uocatur Cotam. Extenditur prouincia in longum itinere octo dierum. Nullius rei quæ ad uictũ pertinet in ea eſt defectus. Habet copiam bombicis, atq; uineas multas & optimas. Homines uero ſunt imbelles, ſed boni artifices & negotiatores. Mahumetum agnoſcunt.

De Prouincia Peim. CAP. XLII.

PRogredientibus ultra per eandem plagã occurrit prouincia Peim, extenſa in longum quinque dierum itinere. Subiecta eſt magno Cham, habetq; multas ciuitates & caſtra. Metropolis eius uocatur Peim iuxta quam currit fluuius, in quo pretioſi inueniuntur lapides, nempe iaſpides & chalcedonij.

donij. Incolæ regionis reuerentur Mahumetum, & ſunt eximij artifices atq; negotiatores. Abundant bombice, & uictualium habent copiam. Eſt conſuetudo in hac prouincia, quando maritus quiſpiam ob certam cauſam in alium locum commigrat, & infra uigeſimam diem domum non redit, licebit uxori alium ducere maritum priore relicto, Id idem licitum eſt uiro, poſteaquam domum reuerſus fuerit, ut, ſcilicet, impune matrimonium cum alia contrahat uxore.

De prouincia Ciartiam. CAP. XLIII.

POſt hæc uenitur ad prouinciam Ciartiam, quæ eſt ſub dominio magni Cham, habetq; ciuitates & aſtra multa. Metropolis eius, unde etiam ipſa denominata eſt, uocatur Ciartiam. Reperiuntur ibi in fluminibus multi lapides pretioſi, præſertim iaſpides & chalcedonij, quos negotiatores deferũt ad prouinciam Cathai. Eſt prouincia Ciartiam multum ſabuloſa, plurimas habens aquas amaras, unde ſterile ſolum redditur. Quando extraneus aliquis exercitus hanc tranſit prouinciam, incolæ eius omnes cum uxoribus, filijs, animalibus, & cuncta ſuppellectile fugiunt in aliam regionem uiciniorem, ubi paſcua & aquam bonam inueniunt, ibiq; morantur donec hoſtium exercitus tranſierit: & quum hoſtium effugiunt conſpectum, uentus adeò delet ueſtigia eorum arenæ impreſſa, ut ſuperuenientes hoſtes illorum iter nequaquam explorare poſſint. Si uero Tartarorum exercitus, quibus ſubiecti ſunt, eorum pertranſierit terram, ipſi non fugiunt, ſed animalia duntaxat in alium abigũt locum, quod Tartari pro acceptis uictualibus nihil rependãt. Recedendo ab hac prouincia, ſabulum quinq; dierum ſpatio terendum eſt, ubi nulla ferè alia aqua, quàm amara inuenitur, donec perueniatur ad ciuitatem Lop nomine. Et nota quòd omnes iam memoratæ prouinciæ, nempe Caſcar, Carcham, Cotam, Peim, & Ciartiam uſq; ad ciuitatem Lop, ponuntur intra magnæ Turchiæ terminos.

B *De ciuitate Lop & deſerto maximo.* CAP. XLIIII.

LOp eſt ciuitas magna, ad introitũ deſerti magni, inter orientem & Aquilonem ſita. Incolæ eius Mahumetum colunt. In ea faciunt ſibi mercatores, qui deſertum tranſire cupiunt, parare cuncta neceſſaria. Quieſcunt etiã in ea aliquantiſper, prouidẽtes ſibi de fortibus aſinis & camelis, quos uictualibus onerant. Et quando in deſerto uictualia deficere, incipiunt, interficiũt aſinos, uel in deſerto relinquunt, quia non poterunt amplius illis de pabulo prouidere quouſq; deſertum ſuperauerint. Camelos tamen libentius ſeruãt, quod pauco ſuſtententur cibo, & grauia onera ferant. Offert deſertum illud magnum uiatoribus, aliquando aquas amaras, ſed frequentius aquas dulces, ut ferè ſingulis diebus per illos triginta dies, quibus deſertum ipſum uix pertranſiri poteſt, aquam recentem inueniant, ſed quæ interdum adeò modica eſt, ut non omnibus mercatoribus ſimul euntibus ſufficiat. Eſt deſertum illud multum montuoſum: & ubi ad planiciẽ peruenitur, illic per ſabulũ eundum eſt. Eſt in uniuerſum ſterile & ſqualidum, nullumq; propter pabuli penuriam animalibus præſtat habitaculum. Cernuntur & audiuntur in eo interdiu, & ſæpius noctu, dæmonũ uariæ illuſiones. Vnde uiatoribus ſumme cauendum eſt, ne multũ ab inuicem ſeipſos diſſociẽt, aut aliquis à tergo ſeſe diutius impediat: alioquin quamprimũ propter montes & colles quiſpiam comitũ ſuorum aſpectum perdiderit, ut non facile ad eos perueniat: nam audiuntur ibi uoces dæmonum, qui ſolitarie incedentes proprijs compellãt nominibus, uoces fingentes illorũ quos comitari ſe putant, et à recto itinere abductos in perniciem deducunt. Audiuntur interdum in aëre cõcentus muſicorum inſtrumentorum, ſed frequentius ſonitus tympanorum. Eſt igitur huius deſerti tranſitus periculis plenus.

Dæmonum præſtigia.

De ciuitate Sachion, & combuſtione corporũ mortuorũ. CAP. XLV.

SVperato deſerto peruenitur ad ciuitatem Sachion, quæ ſita eſt in ingreſſu prouinciæ magnæ Taguth ubi inter Mahumeti cultores pauci inueniuntur

niuntur Chriſtiani Neſtoriani. Sunt quoq; ibi plurimi idololatræ, qui etiam linguam propriam habent. Vrbis huius incolæ negotiationibus non uacãt, ſed de fructibus terræ uiuunt. Habet denique urbs ipſa multa monaſteria diuerſis idolis conſecrata, in quibus multa offeruntur ſacrificia, & dęmonibus magna à populo exhibetur reuerentia. Et quando homini filius aliquis naſcitur, ſtatim commendat eum idolo alicui, atque in honorem eius anno illo in domo ſua nutrit arietem, quem anno à natiuitate filij reuoluto, proximo illius idoli feſto unà cum filio offert cum multis cærimonijs & magna reuerentia. Poſtea coquuntur carnes arietis, & idolo denuò offeruntur, dimittunturq; ante idolum tam diu ſuſpenſæ, donec completæ fuerint nephandæ orationes, quas ante ipſum iuxta conſuetudinem ſuam murmurare ſolent. Et in primis rogat pater idolum cum magna inſtantia, ut filium ſibi commendatũ conſeruet. Officio finito, immolatas carnes ad locum alium deferũt, & conſanguinei illius omnes pariter congregati, carnes illas cum magna religione comedunt, oſſa uero decenter in uaſculo quodam conſeruant. Cæterùm in mortuorum parentatione his utuntur cærimonijs, Curant proximi quiq; ut corpora exanimata comburantur in hunc modum. Primo interrogant aſtrologos, quando mortuus in ignem ſit conijciendus. Tum illi quærũt quo menſe, die & hora is qui in fata conceſſit, ſit natus: conſtellationeq; perſpecta, indicant diem quando ſit comburendus. Alij uero mortuum corpus aliquot diebus reſeruant, aliquando ſeptem diebus, quandoque per menſem, nonnunquam per ſex menſes, domi capſam illi parantes, & tali ingenio latera compaginantes, ut nullus fœtor ex ea exhalare poſſit. Corpus etiam ipſum aromatibus condiunt, & capſam pulchre depictam panno pretioſo operiunt: & ſingulis diebus quibus cadauer domi tenetur, hora prandij menſa iuxta capſam præparatur, uino & cibo per integræ horæ ſpatium deſuper poſitis, putantes defuncti animam de appoſitis manducare. Et quãdo defuncti corpus eſt offerendum, aſtrologi conſuluntur qua ex porta id ſit faciendum. Nam ſi porta aliqua dum cõſtrueretur caruit bonis fatis, illam indicãt fugiendã atq; incongruã per quã mortuorum cadauera efferantur, indicãtq; aliam quæ huic rei accõmoda ſit, aut nouam iubent in pariete fieri aperturã. Dum uero funus per ciuitatem portatur, lignea tuguria in uia conſtruuntur, atque ſericis & aureis pannis cooperiuntur: & quum defuncti cadauer ante ea portatur, effundunt in terram uina & delicata cibaria, putantes defunctũ in alia uita his recreari rebus. Antecedunt etiam funus ipſum uaria inſtrumenta muſices, in quorum concentu maxima eſt iucunditas. Et quum ad locum combuſtionis uentum fuerit, ſcribunt & pingunt ſuper chartas imagines uirorum ac mulierum, itemq; multorum denariorum, quæ omnia ſimul cum cadauere comburuntur. Aiunt enim defunctum illum tot ſeruos & ancillas, animalia & denarios in alia uita habiturum, quot cum eo fuerint imagines combuſtæ, uicturusq; ſit perpetuo in diuitijs illis & honore. Hanc ſuperſtitionem ſeruat ferè ubique cæcitas paganorum in partibus orientis, quum cadauera defunctorum comburunt.

Dæmonum cultus

Funerandi mos

B

De prouincia Camul. CAP. XLVI.

CAmul prouincia eſt intra magnam prouinciam Tanguth, ſubiecta imperio magni Cham, habens ciuitates multas & oppida. Attingit autem terra Camul duo deſerta, magnũ ſcilicet, de quo iam ſupra diximus, & aliud quoddam minus. Abundat hæc prouincia his quę pro uitę ſuſtentatione homo opus habet. Habent incolæ huius regionis linguã propriam, & ad aliud non uidentur nati, quàm uacare ludis & tripudijs. Idololatræ ſunt & cultores dæmonum, ad hoc ab ipſis perſuaſi, quando uiator quiſpiam pertranſiẽs ad domum alicuius hoſpitij gratia diuertit, ſuſcipit eum paterfamiliàs cum magno gaudio, atq; præcipit uxori & toti familiæ, ut quamdiu ille apud eos manere uoluerit non excludatur, ſed illi in omnibus obediant. Ipſe uero interim diſcedit, non reuerſurus quamdiu hoſpes in ędibus ſuis manſerit. Et uxor

Hoſpitalitas mira

A xor interim paret hoſpiti ut marito ſuo. Sũt mulieres illius regiõis formoſæ: & uiri à dijs ſuis hac demẽtati ſunt ſtultitia, ut putẽt ſibi glorioſum eſſe ſi eas uiatoribus proſtituãt. Tempore uero quo regnauit Moguth magnus Cham & rex omnium Tartarorum, audita hac populi Camul ſtultitia, mãdauit ipſis ne amplius ſeruarent hanc deteſtabilem cõſuetudinem, ſed potius uxorũ ſuarum cuſtodientes pudicitiam, communia pararent hoſpitia, in quæ aduenę & superuenientes diuerterent uiatores, & prouinciam tanta nõ fœdarent turpitudine. Viri uero Camul audito hoc regis mandato, plurimũ ſunt contriſtati, miſſiſq; nuntijs & muneribus, inſtantiſſime rogarũt, ut tam graue reuocaret edictum, & traditionem illam, quam à ſuis ſenioribus ueluti per manus acceperunt, non aboleret, maxime quum compertum haberent ſe propter illud hoſpitalitatis beneficium deorum ſuorum cõſequutos gratiam, & terram nunquam deorum munere ſua deſtitutam fœcũditate. Rex uero Moguth audita querela, acquieuit petitioni illorum, & reuocans mandatum dicebat, Quod ad me attinet, uobis mandaui ut deteſtabilem illam & toto orbe inauditam aboleretis conſuetudinem: ſed quia opprobriũ honorem ducitis, habete opprobrium ut optaſtis. Nuntij itaq; alias portantes literas, quæ priores caſſauerunt, uniuerſo populo magnum attulerunt gaudium. Et is mos uſq; in hodiernum diem à populo illo cuſtoditur.

De prouincia Chinchinthalas. CAP. XLVII.

POſt prouinciam Camul ſequitur prouincia Chinchinthalas, quę ab Aquilone confinis eſt deſerto, habetq; in lõgitudine iter ſexdecim dierum. ſubiecta dominio magni Chã. Habet ciuitates & caſtra multa. Populus eius in tres diuiſus eſt ſectas. Pauci quidam confitentur Chriſtum, & hi ſunt Neſtoriani: alij Mahumetum colunt, tertij idola adorant. Eſt in hac prouincia
B mons, in quo inueniuntur mineræ chalybis & audanici: itemq; ſalamandre, de quibus fit pannus, qui ſi in ignem proiectus fuerit, non comburi poteſt. Fit autem pannus ille de terra in hunc modum, ut quidam è ſocijs meis, uir ſingulari præditus induſtria, Curficar nomine, Turchus me edocuit, qui in prouincia illa mineralium operi pręfuit. Inuenitur in monte illo minera quędam terræ, quæ fila producit lanæ haud diſſimilia: & hæc ad ſolem deſiccata in mortario æneo teruntur. deinde lauantur, & quicquid terrenum illis adhęret ſubmouetur: demum fila illa ſic purgata & attenuata, ut alia lana nentur, atq; in pannum contexuntur. Et quando pannos illos uolunt dealbare, proijciunt eos ad horam in ignem, & tunc ex flammis illæſi educuntur niue candidiores. Haud ſecus purgant eos, quando maculas aliquas contraxerint: nam lotura alia præter ignem illis non adhibetur. De ſalamandra uero ſerpente, qui in igne uiuere dicitur, nihil explorare potui in orientalibus regionibus. Aiunt Romæ mappam quandam haberi, ex ſalamandra contextam, in qua ſudarium domini inuolutum retinetur, quam rex quidem Tartarorum Romano miſit pontifici.

De prouincia Suchur, CAP. XLVIII.

A Tergo relicta prouincia Chinchintalas, ducit iter ad oriẽtem, & per decem continuas diætas nulla reperitur habitatio, niſi in paucis locis, quibus ſuperatis, uenitur ad prouinciam Suchur, quæ plures habet habitationes & oppida. Metropolis eius uocatur Suchur. In hac prouincia inter multos idololatras pauci inueniuntur Chriſtiani. Sunt autem omnes magno ſubiecti Cham. Negotiationibus non uacant, ſed de fructibus terræ uiuunt. In cunctis huius prouinciæ montibus inuenitur reubarbarum, quod inde per mercatores ad diuerſas mundi portatur terras.

De ciuitate Campition CAP. XLIX.

EST Campition ciuitas magna & inſignis, principatum habens in regione Tãguth. Sũt in ea Chriſtiani, Mahumetani, & idololatræ. Habẽt idololatræ multa monaſteria, in quibus idola ſua colunt. Porro idola illa ſunt formata uel ex lapide, uel ex ligno, uel ex luto deſuper deaurata. Inter hæc quædam

dam ſunt tam magna,ut decem paſſus contineant longitudine,terræ ac ſi ſupini iacerent affixa, iuxta quæ parua ſunt poſita idola, quæ maioribus reuerentiam exhibere uidentur. Habent hæc idolorum portenta etiam ſuos ſacrificulos & religioſos, qui cæteris honeſtius uiuere uidentur: nam quidam ſeruāt caſtitatē, multumq; cauent ne deorū ſuorū legem præuaricentur. Totum anni circulum per lunationes computant, nec alios habent menſes, aut hebdomadas præter lunares. In his lunationibus obſeruant quinq; cōtinuos dies, in quibus nullam beſtiam uel auem occidunt, nec carnem comedūt: uiuunt etiam honeſtius quàm in reliquis diebus. Habent idololatrę in hac ciuitate hunc morē, ut quis triginta aut plures ducat uxores, iuxta quòd multas nutrire poteſt: prima tamen cæteris dignior habetur, & magis legitima cenſetur. Non recipit uir ab uxore dotem, ſed ipſe in animalibus, uel ſeruis aut pecunia iuxta poſſibilitatem ſuam conuenietem aſſignat dotem. Si uxor uiro fiat odioſa, licitum eſt illi eam à ſe repudiare iuxta quod ei libuerit. Accipiunt etiam uxores in ſecundo gradu ſibi attinentes, ſimiliter nouercas. Et multa peccata quæ apud nos grandia cenſentur, apud illos licita reputantur. Viuunt in multis non ſecus quàm beſtiæ, ut ſatis mihi mores eorum ſunt perſpecti, qui unà cum patre meo atque patruo per anni ſpatium ob quędam negotia in hac ciuitate manſi. A

De ciuitate Ezina, & alio deſerto magno, CAP. L.

A Ciuitate Campition itur per duodecim diætas uſque ad Ezinam ciuitatem, quæ affinis eſt arenoſo deſerto Aquilonem uerſus. Sunt ibi cameli multi, & alia animalia multa, atque aues diuerſi generis. Incolæ uero idololatræ ſunt, de terræ fructibus uiuentes, & negotiationibus abſtinentes. Præparant quoque ſibi uiatores in hac ciuitate commeatum, qui uoluunt tranſire per deſertum illud magnum, quod uergit ad Aquilonem, & non niſi quadraginta dierum ſpatio pertranſiri poteſt. Nulla inuenitur in hoc deſerto uirens herba, ſicut nec ulla habitatio, niſi perrara in montibus quibuſdam & B uallibus, ubi aliqui homines ęſtatis tempore morantur. In quibuſdam etiam locis inueniuntur fere ſylueſtres, præſertim onagri, qui ibi in magna diſcurrunt multitudine. Omnes autem iam memoratæ prouincię pertinent ad prouinciam magnam Tanguth.

De ciuitate Tarocoram, & origine dominij Tartarorum.

CAPVT LI.

SVperato memorato deſerto, peruenitur ad ciuitatem Tarocoram, quę eſt ad Aquilonarem plagam, unde originem duxit Tartarorum dominium. Nam habitarunt primum in campeſtribus regionis illius, carentes ciuitatibus & oppidis, ſolum paſcua quærentes, & aquas pro pecoribus nutriendis, nec habebant de gente ſua principem, ſed tributa pendebant magno cuidā *Vncham* regi Vncham nomine, quem hodie uulgo presbyterum Ioannem uocant. Sed indies incrementa ſumentes, & ſeipſis fortiores euadentes, cœpit rex Vncham timere, ne aliquando ab ipſis offenderetur, atq; in rebellionem prorumperent. Vt igitur potentia eorum minueretur, cogitabat operæpretium ſe facturum, ſi illos ab inuicē in partes ſecerneret, atq; in diuerſas regiōes collocaret. At illi nolentes à ſe inuicem diſgregari, tranſierunt omnes pariter in deſertum uerſus plagam Aquilonarem, magnam occupantes regionem, in qua tuti eſſe poſſent, nec regem ſuum timerent, negato etiam illi tributo.

Tartari regem ex ſeipſis eligunt, & diſcordia inter eum & regem Vncham naſcitur.

CAPVT LII.

PAucis tranſactis annis, Tartari omnium conſenſu eligunt ex ſeipſis uirum probum & ſapientem regem, Cinchis nomine, anno ſcilicet domini M.CLXXXVII. cui coronam imponentes, & omnes circumquaq; qui de gente illa erant concurrentes, uoluntario animo illi obedientiam & ſubiectionem pollicentur. Ille igitur ut erat uir prudens, ſubiectos optime gubernabat, atq; breui tēpore octo prouincias cepit, & regno ſuo adiecit. Et quando ci-

do ciuitatem aliquam aut caſtrum cepit, neminem ſinebat occidi, aut rebus ſuis ſpoliari, qui ſaltem imperio ſuo ſponte ſe ſubmittebat, atq; ſecum ad alias proficiſcens ciuitates, illi operam ſuam libens impendebat. Hac itaq; humanitate uſus effecit ut mirum in modum ab omnibus amaretur. Itaque uidens ſe in tanta ſublimari gloria & potentia, deſtinatis nuntijs ad regem Vncham, cui quondam tributa pendebat, rogabat ut illi filiam ſuam in uxorem collocaret. Quod ille ægerrime ferens, cum indignatione reſpondit: Malo filiam meam Vulcano conſecrare, quàm ſeruo meo dare in uxorem. Et eiectis Chinchis nuntijs aiebat, Dicite domino ueſtro: Quia ad tantam creuiſti ſuperbiam, ut præſumas petere filiam domini tui in uxorem, en ne potiaris uoto tuo, faciam eam amara interire morte.

Vincitur rex Vncham à Tartaris. CAP. LIII.

AVdiens uero rex Chinchis moleſtam regis Vncham reſponſionem congregato magno exercitu, profectus eſt hoſtili animo contra regem Vncham, caſtra que poſuit in planicie quadam magna Tanduc nomine, & mittens ad regem, denuntiat illi ut ſe defenderet. At ille ueniens cum maximo exercitu, deſcendit ad campeſtria, & caſtra ſua poſuit iuxta caſtra Tartarorum. Tunc Chinchis Tartarorum rex præcepit incantatoribus & aſtrologis ſuis, ut illi indicarent qualem euentum prælium futurum eſſet habiturum. Tunc aſtrologi ſcindentes arundinem per longum in duas partes, poſuerunt diuiſiones ipſas in terram, unamq; uocauerunt Cinchis & alteram Vncham, dixerũtq; regi: Interim quo nos inuocationes legerimus deorum, nutu ipſorum fiet, ut hæ duæ partes arundinis adinuicem pugnent. Et cuius pars ſuper alteram aſcenderit, ille rex uictoriam in prelio obtinebit. Multitudine itaque ad ſpectaculum illud concurrente, cœperunt aſtrologi murmu-
B rare precationes ſuas & legere incantationes, & mox commotæ ſunt partes arundinis contra ſe pugnantes, donec tandem pars Chinchis aſcenderet ſuper partem Vncham. Quo uiſo, Tartari de futura certiores facti uictoria confotati ſunt. Tertia igitur die prælium commiſſum eſt, & multis utrinque cadentibus, uictoria tandem penes Chinchin remanſit. ſicq; factum eſt, ut Tartari regnum Vncham penitus ſibi ſubiugarint. Regnauit autem Chinchis poſt mortem Vncham ſex annis, in quibus multas acquiſiuit prouincias: & quum ultimo caſtrum quoddam expugnare moliretur, acceſſitq; propius, ſagitta in genu percuſſus, interijt, ſepultus in monte Alchai, ubi & reliqui Tartarorum principes huius ſucceſſores, & qui de eius ſunt progenie omnes ſepeliuntur, etiam ſi centum dierum ſpatio funus fuerit adducẽdum.

Catalogus regum Tartarorum, & de ſepultura eorum in monte Alchai.

CAP. LIIII.

PRimus Tartarorum rex uocatus eſt Chinchis, ſecundus Cui, tertius Barchim, quartus Allau, quintus Mongu, ſextus Cublai, qui modo rerum potitur, cuius potentia maior eſt quàm omnium ſuorum prædeceſſorum: imò omnia Chriſtianorum regna atq; Saracenorum ſi unum eſſent regnum, uix adæquarent regnum Tartarorum, id quod ſuo loco manifeſtius fiet, ubi potentiam eius & dominium deſcripſero. Porrò quando corpus magni Cham tumulandum defertur ad montem Alchai, hi qui ipſum ad ſepulturam comitantur, perimunt paſſim eos quos in uia obuios habent, dicentes: Ite & domino noſtro regi ſeruite in alia uita. Tãta enim inſania percuſſi ſunt à ſatan, ut credant taliter occiſos, in futura uita regis obſequio mancipandos. Nec modo ſic contra homines inſaniunt, uerum & in equos ſæuiunt, quos obuiam uenientes iugulant unà cum defuncti regis optimis equis, putantes illos regi uſui futuros. Quãdo corpus magni Cham Mongu huius prædeceſſoris ad montem Alchai ſepeliendum ductum fuit, milites funus concomitantes, feruntur circiter uiginti millia hominum prædicta occaſione interfeciſſe.

Crudelis ſuperſtitio

De generalibus moribus & conſuetudinibus Tartarorum,
CAPVT LV.

MVlieres Tartaræ uiris ſuis fideliſſimæ ſunt. Abſurdum eſt apud eos & intolerabile uitium, ſi quiſpiam ad proximi ſui uxorem præſumat accedere: & hoc unico ſtudio apud eos cauetur, ne alter alteri in hac re iniuriam inferat. Id tamen apud eos honeſtum & licitum ducitur, ut quiſque tot ducat uxores quot nutrire poteſt, licet prima cæteris principalior & honorabilior iudicetur: Præter ſorores, omnes cõſanguineas quæ in lateralibus lineis comprehenduntur ducunt uxores, etiam nouercam, ſi pater mortuus fuerit. Sic fratre defuncto licebit ſuperſtiti fratri fratris relictam ducere uxorẽ. Viri ab uxoribus non recipiunt dotes, ſed ipſi uxoribus atq; earum matribus dotes aſſignant. Propter uxorum multitudinem, Tartari plurimos habent filios. Nec eſt uxorum multitudo Tartarie admodum oneroſa, quum illæ ſuis laboribus multa lucrentur. Sunt præterea ad familiæ gubernationem, & ad ciborum præparationem multum ſolicitæ. Non minori cura reliqua domus exequuntur officia. Viri uero uenationi, aucupijs atque armorum exercitiis ſunt intẽti. Nutriũt Tartari multos greges boum, ouium, & aliorũ iumentorum atq; pecorum, & cum illis morantur in locis paſcuoſis, æſtate quidem in montibus & frigidioribus locis ubi paſcua & ligna inueniunt, hyeme uero ad calidiores regiones ſe trãsferunt, ubi pabulũ pro animalibus inueniũt. Domunculas habent in modum tabernaculorum filtro opertas, quas ſecum deferunt quocunque migrant. Nam poſſunt eas plicare & extendere, leuare & deponere. Oſtia earum ſemper Auſtro obuertunt. Habent quoque quadrigas filtro coopertas, quæ à camelis trahuntur, in quibus uxores, filios, & utenſilia neceſſaria ſecum uehunt, atque à pluuiarum iniuria defendunt.

De armis & ueſtibus Tartarorum. CAP. LVI.

ARma quibus Tartari prælij tempore induuntur, non ſunt ex ferro fabre facta, ſed ex corio forti atque ſolido parata, quale eſt corium bubalorum & aliorum animalium quæ habent duriora tergora. Sunt ſagittarij optimi, à pueritia ad arcuum exercitia aſſueti. Vtuntur etiam clauis & gladijs, ſed rarius. Illi qui cæteris ditiores ſunt, utuntur indumentis ſericis & aureis, & ſub his deferunt pelles delicatas uulpium, aut armelinorum, aut aliorum animalium præſertim quæ uulgo Zebellinæ uocantur, quæq; reliquis pellibus pretioſiores iudicantur.

De cibis Tartarorum. CAP. LVII.

VEſcuntur Tartari cibis groſſioribus, præſertim carne, lacte & caſeo. Inhiant quoque uenationibus tam mundorum quàm immundorum animalium. Nam equos & carnes comedunt, atq; reptilia quædam quæ in magna copia apud illos inueniuntur. Bibunt lac equarum, quod taliter præparant, ut uideatur eſſe uinum album, non admodum inſipidus potus. Vocatur ab ipſis Chuinis.

De Idololatria & erroribus Tartarorum. CAP. LVIII.

COlunt Tartari pro deo numen quoddam ab illis confictum, quod Natagai uocant, putantq; illud deum eſſe terræ, qui curam de ipſis ac filijs eorum, de fructus terræ atq; gregibus pecorũ gerat. Hoc numen in maximo habent honore, nec eſt aliquis qui in domo ſua illi non imaginem dedicauerit. Et quoniam credunt numini Natagai eſſe uxorem & liberos, collocant etiam ipſi iuxta penates ſuos imagunculas quaſdam uxoris ac filiorũ loco: uxoris quidem ſimulachrum ad ſiniſtram, & filiorum imagines ante faciem idoli collocantes. His idolis magnam exhibent reuerẽtiam, præſertim quando uadunt ad prandiũ & cœnam: tunc enim antequam ipſi comedunt, perungunt ora imaginum pinguedine carnis coctę, & partem prandij aut cœnę extra domum in honorem illorum ponentes, credunt deos hinc cibari. Quo facto, ipſi ad menſam euntes comedunt. Si Tartari alicuius moriatur filius, qui nondum duxit uxorem, & item alterius moriatur filia innupta, conueniunt

A unt utriuſq; defuncti parentes, & inter defunctos connubium faciunt: conſcriptisq; contractus illius literis, iuuenem & puellam in charta pingunt, & hanc cum pecunia contributa atq; utenſilibus & ſupellectile Vulcano deuouent, credentes defunctos in alia uita matrimonialiter coniunctos. Faciunt quoq; pro hac re ſolennes nuptias & de preparatis cibis nõnihil hinc & hinc diffundunt, ut ſponſus & ſponſa ijs quoq; ueſcantur. Quo facto, parentes & conſanguinei defunctorum tali putant ſe affinitatis uinculo coniunctos, ac ſi nuptiæ illæ ſponſis adhuc uiuentibus fuiſſent celebratæ.

De ſtrenuitate & induſtria Tartarorum CAP. LIX.

SVnt Tartari homines bellicoſi, ſtrenui in armis, & ad ſubeundos labores intrepidi. Non ſunt effœminati, molles, & delitijs aſſueti, imò tolerantiſſimi laborum & inediæ. Fit non raro ut per integrum menſem nihil aliud comedant præter lac iumentorum & carnes animalium quæ in uenationibus capiunt. Equi quoque eorum dum belligeratum uadunt, ſola herba quam in paſcuis inueniunt nutriuntur. Inſident armati equis ſuis tota nocte, & equi interim nihilominus paſcuntur ubicunque bona inuenerint paſcua. Ipſi quoq; exiguo contenti ſunt cibo, quantumlibet magnos ſubeant & perficiãt labores. Ad capiendum ciuitates & fortalicia, ſingulari et magna utuntur aſtutia. Quum bellandi cauſa in remotas partes expeditionem parant, nihil ſecum præter arma portant atq; parua tentoria, ſub quibus pluuiæ tempore latitant. Portat etiam quilibet ſecum duo uaſcula, quę uulgo flaſcones uocant, in quibus lac quod bibant ferunt, & ollam coquẽdis carnibus adaptandam. Quum uero ſine mora ad remotiſſimas partes concedere uolunt, accipiunt ſecum lac in modum ſolidæ paſtæ ſiccatum, quod in aquam tritum, potum illis & cibum præbet.

De iudicijs & iuſtitia Tartarorum, CAP. LX.

MAlefactores hoc modo puniunt. Si quis furatus fuerit rem parui ualoris, & uita priuari non commeruit, cæditur fuſte ſeptem uicibus, aut decem & ſeptem, aut uiginti & ſeptem, aut quadraginta & ſeptem, pro menſura peccati ictus inferendo, idq; uſque ad centum, addendo ſemper decem. Aliqui tamen nonnunquam ex his percuſſionibus moriuntur. Quòd ſi quis furatus fuerit equum uel rem aliam, pro qua occidi meruit, merſo mucrone in uentrem eius occiditur. Quod ſi uitam ſuam liberare uoluerit, reſtituet furtũ in noncuplo. Qui equos, boues, & camelos habent, ſigna ſua pilis eorum inurunt, atq; ſine cuſtode ad paſcua emittunt. Minutis tamen animalibus adhibent paſtorum cuſtodiam. Hæ primę Tartarorum fuerunt conſuetudines: uerum quum iam inter uarios mixti ſint populos, nonnihil à prioribus degenerauerunt moribus, & populis quibus coniuncti ſunt, conformes ſe fecerunt.

B

De Campeſtribus Bargu, & extremis inſulis Aquilonis. CAP. LXI.

REtardati ſumus nonnihil in Tartarorum moribus & cõſuetudinibus deſcribendis, nunc uero alias orientalis regionis luſtrabimus prouincias, eo incedentes ordine, quo reliquas hactenus deſcripſimus. Relicta ciuitate Carocaram, à monte Alchai Aquilonem uerſus uenitur ad campeſtria Bargu, quæ in longitudine quadraginta habent diætas. Incolæ illorum locorum uocantur Meditæ, parentq; magno Cham, Tartarorum habentes mores. Sunt homines ſylueſtres, & ueſcuntur carnibus animalium, quæ uenatione capiunt, maxime ceruorum, quorum magnam habent copiam, & adeò cicures faciunt, ut illis atq; equis uel aſinis inſideant. Carent blado & uino. In æſtate maximas exercent auium & ſylueſtrium animalium uenationes, quorum carnibus per hyemem uiuant, nam hyeme tam uolatilia quàm alia animalia propter immenſum illius regionis frigus aufugiunt. Poſt terminum dictarum quadraginta diætarum, peruenitur ad oceanum, ubi in montibus nidificare ſolent herodij ſiue falcones peregrini, qui inde ad magni Cham curiam perferuntur. Nec inueniuntur ullæ aliæ aues in his montibus pręter herodios

rodios & aliam auiculæ ſpeciem,qua paſcuntur herodij.In inſulis maris illi- A
us naſcuntur,grifalchi in magna copia,qui inde ad magnum Cham deferuntur. Grifalchi uero qui de Chriſtianorum terris ad Tartaros portantur, non perferuntur ad magnum Cham, quum ille ijs abundet auibus, ſed perueniunt ad eos Tartaros,qui Armenis & Cumanis confines ſunt.In illis Septentrionalibus partibus inſulæ ſunt quædam, quæ tantum uergunt ad Aquilonem,ut polus arcticus illis uideatur ad meridiem deflectere.

De regione Erigimul, & ciuitate Singui. CAP. LXII.

HIc redeundum erit nobis ad ciuitatem Campition, de qua paulò ſuperius mentionem fecimus,ut inde ad alias digrediamur prouincias, quas nondum deſcripſimus. Igitur ſi à ciuitate Campition uerſus orient̄em itinere quinq; dierum procedatur, audiuntur in locis intermedijs nocturno tempore horribiles uoces dęmonum,donec ueniatur ad regnum Erigimul,& ad regnum Cerguth,quæ ſunt regna magna,magno Cham ſubiecta.Ibi inueniũtur Chriſtiani Neſtoriani,idololatræ & Mahumetani. Sunt ibi multæ ciuitates & caſtra.Hinc ſi inter orient̄e & meridīe procedatur, uenitur ad prouinciam Cathai. Eſt tamen inter Cathai & regnum Cerguth ciuitas quædã Singui nomine,magno Cham tributaria:ubi etiã triplex illa memorata inuenitur hominum ſecta. Inueniuntur etiam ibi boues ſylueſtres pulcherrimi & grandes ueluti elephantes,pilos habentes albos & nigros, longitudine triũ palmorum.Multi etiam ex his bobus domeſtici facti,ad onera ferenda inſtituuntur:alij ad aratrum ligati, breui tempore magna inuertunt arua.Inuenitur in hac prouincia muſchum optimum, & quo melius in mundo nõ inuenitur.Eſt enim animal quoddã pulchrum in hac prouincia,catti habens magnitudinem, & pilos groſſos ut ceruus, pedes quoque habens ungulatos, & dentes quatuor, duos ſuprà & duos infra longitudine trium digitorum: iuxta umbilicum uero inter cutem & carnem ueſicam habet ſanguine ple- B
nam,& ſanguis is eſt muſchum.à quo tam ſuauiſſimus exhalat odor. Incolæ huius regionis idololatræ ſunt, & libidinis ſectatores, corpore pingues & naſo paruo,pilis labia obſidentibus. Mulieres pulchræ ſunt & albæ. Et uiri quando uxores ducere uolunt,quęrunt magis pulchras quàm nobiles aut diuites. Vnde ſæpe fit ut uir nobilis & magnus pauperem ducat uxorem, ſed formoſam,matri illius dotem aſſignans. Negotiatores & artifices plurimi ibi inueniuntur.Patet hęc prouincia longitudine uiginti quinque diętarum, & eſt admodum fertilis. Sunt in ea maximi faſiani,caudas habentes longitudinis decem palmorum aut octo. Inueniuntur etiam ibi alia multa auium genera, quæ pulcherrimas habent pennas, diuerſis & elegantibus diſtinctas coloribus.

De prouincia Egrigaia, CAP. LXIII.

PRocedendo ulterius uerſus orīetem,ſeptemq; exactis diætis,occurrit prouincia Egrigaia,in qua plurimæ ſunt ciuitates & caſtra, Eſt enim de prouincia magna Tanguth,cuius principalis ciuitas uocat̄ Calacia. Incolę eius idololatræ ſunt,præter aliquot Chriſtianos Neſtorianos,qui ibi tres habent eccleſias. Subiecti ſunt omnes magno Cham.Inueniũtur in ciuitate Calacia panni, quos Zambiloti uocant, de lana alba & camelorum pilis contexti, quibus uix pulchriores in mundo inueniuntur. Deferuntur autem per negotiatores ad diuerſas mundi regiones.

De prouincia Teuduch,Gog & Magog,& ciuitate Cianiganiorum.

CAPVT LXIIII.

AB Egrigaia prouincia eundo ad orientem, ducit iter ad prouinciam Teuduch, in qua ſunt ciuitates & caſtra multa, ubi etiam manere conſueuit rex ille magnus, & toto orbe terrarum nominatiſſimus, uulgo presbyter Ioannes dictus. Modo autem prouincia illa tributa pendet magno Cham,habens reḡe qui eſt de progenie presbyteri Ioannes. Cæterum omnes magni Cham poſt mortem illius qui à Cinchis in prælio fuit occiſus, tradiderũt filias ſuas

A as ſuas illis regibus in uxores. Et licet ibi ſint aliqui idololatræ, & item aliqui Mahumetani, tamẽ maior pars prouinciæ fidem obſeruat Chriſtianam: & hi Chriſtiani primas tenent in hac prouincia: præſertim ubi eſt gens quędam, Argon uocata, quæ reliquis populis ſagacior eſt & elegantior. Sunt etiam ibi regiones Gog & Magog, quos illi nominant Lug & Mungug. In his locis reperitur lapis Lazuli, de quo fit azurum optimum. Fiunt quoque ibi Zambiloti optimi de pilis camelorum: & item panni de auro & ſerico diuerſarum habitudinum. Eſt ibi ciuitas Sindacui nomine, in qua fiunt arma pulcherrima & optima, diuerſorum generum, pro exercitibus neceſſaria. In montibus huius prouinciæ ſunt magnæ mineræ argenti, & multiplices uenationes ſylueſtrium beſtiarum, uocatur'que regio montium Ydifa. Diſtat tribus diætis à memorata ciuitate alia ciuitas Cianiganiorum, in qua eſt palatium maximum, magni Cham habitatio, quãdo ad illam diuertit ciuitatem. Proficiſcitur autem ſæpius illuc, quia iuxta ciuitatem ſunt lacunæ, in quibus diuerſorum generum aues inueniuntur, præſertim grues, faſiani, perdices, & his ſimiles aues. Hæ aues capiuntur griſalchis, herodijs ſeu falconibus, habetq; rex ipſe in hoc ſummam delectationem. Sunt ibi quintuplices grues: quædam habent alas nigras ut corui, aliæ ſunt albæ & candidæ, habentes pennas plenas oculis aurei coloris, ut ſunt apud nos caudæ pauonum: rurſum aliæ inueniuntur ibi noſtris haud diſſimiles: ſunt deindæ aliæ quæ ſunt paruæ, ſed habentes pennas longas & pulcherrimas, rubro nigroq; permixtas colore. Quinto ſunt ibi grues griſei coloris, oculos habentes rubeos ac nigros, & hæ ſunt ualde magnæ. Eſt iuxta hanc ciuitatem uallis quædam, in qua multæ ſunt caſæ, in quibus maximus numerus nutritur perdicum, qui ſeruantur pro rege illuc pro tempore diuertente.

B *De ciuitate Ciandu & nemore eius, itemq; de feſtiuitatibus quibuſdam Tartarorum.*

CAPVT LXV.

A Ciuitate Cianiganiorum tres ſunt diætæ contra Aquilonem ad ciuitatẽ Ciandu, quam ædificauit magnus Cham Cublai, extruens in ea maximum ac pulcherrimum palatium, marmore conſtans, & auro adornatum. Iuxta palatium iſtud eſt nemus regale, muris undiq; cinctum, quorum circuitus patet milliarijs XV. In nemore uero ſunt fontes & flumina, atq; prata, & uariæ beſtiarũ ſpecies, ut cerui, damulæ, capreoli cũ falconib. qui regi in uoluptatem & cibum ſeruantur pro tẽpore, quando illuc diuertit. Diuertit aũt ſæpe uenationi operam daturus equo inſidens, ducitq; ſecum leopardum domeſticum, quem in ceruos & damulas prouocat, captamq; beſtiam griſalchis tradit, atq; in hac re ſpectãda miram capit uoluptatem. In medio nemoris domus quędam de arundinibus conſtructa pulcherrima conſiſtit intus & foris deaurata, & uarijs picturis adornata, atq; tali artificio communita, ut à pluuia nequaquam illi iniuria fieri poſſit. Poteſt quoque domus ipſa in modum tabernaculi diſſolui atq; deponi, & rurſum erigi. Nam ſuſtinetur quando erecta fuerit circiter ducentis funibus ſericis. Porrò arundines ex quibus cõſtat, habent ſingulę quindecim paſſus in lõgitudine, et in ſpiſsitudine tres palmos: ex quibus fiunt columnæ, tabulę & cõpagines, ſed & imbricamenta. Nam diuiduntur arũdines iuxta nodos, & pars illa per mediũ ſciſſa duas præbet tegulas, quæ domo ſuperpoſitæ eam à pluuiarum defendunt ſtillicidijs. Solet magnus Cham tribus menſibus per annum illic habitare, ſcilicet in Iunio, Iulio atque Auguſto, nam eſt ibi aëris conueniens temperies, caretq; locus ipſe ſolis ardoribus. His igitur menſibus domus erecta manet, cęteris uero temporibus depoſita & conuoluta ſeruatur. Proinde die uigeſimo octauo Auguſti rex à ciuitate Ciandu diſcedens, proficiſcitur ad locum aliũ dijs ſuis ſollenne facturus ſacrificiũ. à quibus ſperat ſibi, uxoribus, filijs, & animalibus quæ poſſidet uitam & ſanitatem concedi. Nam habet armẽta magna equorum alborum & equarum albarum, quę putãtur excedere numerũ decem millium. In hac aũt feſtiuitate præparatur lac equinum in uaſis decẽ

tibus, & rex ipſe manib. ſuis proprijs diffundit hinc inde lac illud pro hono-re deorum ſuorum, arbitrans & à magis ſuis ſic edoctus, quòd dij lac bibant effuſum, & ſoliciti ſint conſeruatores omnium eorum quæ poſsidet. Poſt ſa-crificium illud nephãdum, bibit rex de lacte equarum albarum, nec ulli alte-ri licet illa die bibere de lacte illo, niſi fuerit de progenie regis, præter popu-lum quendã regionis illius Horiach uocatũ, qui hoc etiã gaudet priuilegio, propter uictoriam quandam magnam, quã pro magno Cham Chinchis ob-tinuit. Hic igitur ritus die uigeſimo octauo Auguſti ſolenniter in perpetuũ à Tartaris obſeruatur. Hinc etiam fit ut equi albi atq; equæ in magno à po-pulo illo habeãtur honore. Comeduntur etiam in hac prouintia carnes ho-minum, qui publico iudicio ad mortem condemnati ſunt. Qui uero ex ęgri-tudine moriuntur, horum carnes non comeduntur. Habet magnus Cham magos, qui dæmonum arte obtenebrant & in caliginem conuertunt aërem, luce ſuper palatiũ regis clara permanente. Agunt etiã hi magi, ut rege iuxta menſam ſedente, ſcyphi eius aurei dæmonum arte ab alia menſa quæ in me-dio aulæ conſiſtit, regia portans uaſa, ſuper menſam regis exiliant, dicuntq; ſe id ſecreta quadam efficere arte. Et quãdo feſta idolorum ſuorum celebrãt, dantur illis à rege arietes, quos cum lignis aloës & thure ceu odoriferũ ſacri-ficium dijs offerũt, coctasq; arietis carnes cum cantu & maxima lætitia ido-lis deuorandas exhibent: ius uero carnium ante idola effundunt, afferentes ſic deorum ſuorum promereri clemẽtiam, qui terris fertilitatem largiantur. A

De monachis quibuſdam idololatris. CAP. LXVII.

INueniuntur in regione illa plurimi monachi, idolorũ cultui deputati. Ha-bent hi monaſterium quoddam magnum, oppiduli habẽs magnitudinem in quo ſunt circiter duo millia monachorũ, qui idolis ſeruiũt, raſura & ueſte à laicis ſequeſtrati. Nã radunt caput & barbã, ueſtemq; induunt religioſam. Hi in idolorum ſolennitatibus magnis clamoribus cantant, luminaria multa in templo accẽdunt, alijsq; cõpluribus diſtinẽtur ſtultis cærimonijs. Sunt & B alijs locis monachi & uarij idololatræ, quorũ quidam multas habẽt uxores, alij uero pro honore deorũ ſuorũ caſte uiuunt, uitam auſterã ducentes, nam nihil comedunt præter farinæ purgamenta aquis diluta. Veſtiuntur quoque pannis rudibus & aſperis, coloris abiecti, & lecti mollicięm uitantes, dormi-unt ſuper rigẽtia ſtramina. Alij tamẽ monachi qui laxioris ſunt uitæ, iudicãt hos tã auſtere uiuẽtes hæreticos, quòd non debito uiuẽdi modo deos colãt.

M. PAVLI VENETI DE REGIONI-BVS ET PROVINCIIS ORIENTALIBVS, LIB. II.

De potentia & magnificentia Cublai regis maximi Tartarorum. CAP. I.

IN hoc ſecũdo libro ſcribere inſtitui de magnificentia, põ-pa, ſumptuoſitate, potẽtia, diuitijs, & imperij adminiſtra-tione Cublai Tartarorum ſummi Imperatoris, qui noſtro æuo regni ſceptra gubernat. Is enim in ſua magnificentia & dominio longe ſuperat omnes prędeceſſores ſuos, adeò ampliauit imperij ſui limites, ut ferè totum orientem ſuæ habeat ſubiectum poteſtati. Is ex proſapia Chinchis primi Tartarorũ principis ſatus, ſextus Imperator illius terræ fuit, anno ſcilicet do-mini M.CCLVI. regnare incipiens, & populo magna ſapientia atq; grauita-te pręſidens. Eſt uir ſtrenuus, in armis exercitatus, corpore robuſtus, atq; ani-mo ad res gerendas promptus, conſilio pollens, & in populi gubernatione prouidus atq; circunſpectus. Nam priusquam imperij conſequeretur faſces, ſæpe ſtrenuum in bellis egit militem, atq; in cunctis ut prudentem uirum ſe gerebat. Interim tamen quo regno præfuit, non niſi ſemel ad pugnam pro-ceſſit, ſed filios ſuos & alios aulicos loco ſui illuc deſtinauit.

Qualiter

Qualiter Cublai rex à patruo ſuo Naiam rebellionem ſuſtinuit. CAP. II.

DIximus Cublai regem ſemel ad pugnam egreſſum, ſed modo cauſam explicabimus. Anno domini M. CCLXXXVI. patruus eius Naiam nomine quum triginta eſſet annorum, & multis populis atq; regionibus eſſet præfectus, iuuenili elatus uanitate, motus eſt cõtra dominum ſuum Cublai, maximum contra eum ducens exercitum, & ut felicius pugnaret, aſciuit in auxilium alium quendam regem Caydu nomine, qui nepos erat Cublai Imperatoris, ſed odio habebat eum. Rebellioni igitur aſſenſum præbens, promiſit ſe in propria uenturum perſona, conductis centum millibus militum. Hi igitur ut condixerunt, conuenire decreuerunt cum ſuis copijs in planicie quadã, pariter Imperatoris terras inuaſuri. Porrò Naiam in exercitu ſuo habuit circiter quadraginta millia militum.

Qualiter Cublai ſe contra hoſtes muniuit. CAP. III.

NOn autem latuit Cublai Imperatorem, quid conſanguinei ſui molirentur contra eum, & quàm acerbo animo cõtra ipſum concitati eſſent, publica facta conſpiratione. Quapropter per caput ſuum & Imperialem coronam iurauit, quòd ſe defenderet ab illis, & uindicaret hoſtium ſuorum audaciam. Vnde in uiginti duobus diebus comparauit exercitum maximum, nempe trecenta ſexaginta millia equitum, & peditum centum millia, id'que ex his qui uicini erant ciuitati Cambalu. Et quanquam longe maiorem potuiſſet congregare exercitum, tamen quia ſubito & quaſi ex improuiſo uoluit irruere in hoſtes, noluit diutius moram trahere in aggregando maiori exercitu, ne inſtitutum eius Naiam hoſti patefieret & fugam meditaretur, aut ad tutiora loca exercitum ſuum perduceret. Habuit quidem Imperator tunc & alios exercitus in armis, ſed quos contra diuerſas miſerat prouincias expugnandas, & hos quoque reuocare noluit, quo minus hoſti conſilium ſuum aperiretur. Interim autem mandauit omnes uias maxima cuſtodiri diligentia, ne expeditio ſua ullo pacto Naiam hoſti innoteſceret, atq; præſentire poſſet aduentum ſuum. Vnde cuncti euntes & redeuntes à regis cuſtodibus tenebãtur, ne uel aliquid rumoris ad Naiam perueniret. Rebus itaque ſic ſe habentibus, conſulit rex Cublai aſtrologos, quando fata felicem ſibi indicarent profectionem, et qua hora itineri ſe accingere debeat. Qui omnes paribus uotis regi cuncta felicia prædicunt, adeſſeq; aiunt tempus quo de hoſtibus triumphet.

Quomodo Cublai deuicerit Naiam. CAP. IIII.

IGitur Cublai Imperator cum exercitu ſuo ſoluẽs, profectus eſt uſq; ad planiciem ubi Naiam adhuc præſtolabatur aduentũ Caydu regis, qui illi ſuppetias erat laturus. Et Cublai ad collem quendam caſtrametatus, quieuit illa nocte cum exercitu ſuo. Populus uero Naiam nihil ſibi metuens nec periculi aliquid adeſſe ſciens, inermis per planitiem uagabatur, genio largius uacans. Et tranſacta nocte, ut dies terris reddi cœpit, Cublai imperator in collem aſcendens, exercitum ſuum in duodecim diſtinxit acies, tria millia militum una habente acie. Pedites uero iuxta milites tali collocati ſunt ordine, ut in quibuſdã aciebus duo pedites lanceas tenentes, duo militũ ſtiparent latera. Rex uero ipſe ſedebat in caſtro quodã mirabili ſuper quatuor conſtructo elephantos, in quo etiam regale erat uexillum. At exercitus Naiam ubi uidiſſet inſignia, & acies Cublai uehementer expauit, quippe qui adhuc expectabant ſubſidium regis Caydu. Et continuo currentes ad tentoriũ Naiã qui cum concubina quam adduxerat dormiebat, excitauerunt illum. At ille quantocyus potuit, exercitum ſuũ in acies diſpoſuit. Eſt autem conſuetudo omnium Tartarorum, ut tubis primum clangorem edant, et tangant cuncta exercitus inſtrumenta, atq; altis uocibus cantẽt, & tandẽ ſigno à rege dato, arma contra hoſtem corripiant. Sic quum uterq; exercitus ſuas abſoluiſſent cantilenas, iubet Cublai buccinis ſignum dare, & hoſtem aggredi. Illico aũt manus conſerere cœperunt, & tam atrox præliũ inierunt, ut putares imbrẽ

ſagit-

 A

ſagittarum & iaculorum per aërem deſcendere. Baliſtis laxatis, mutuo gladijs & lanceis ſe interficiunt. Erat quidem Naiam profeſſione & nomine Chriſtianus, ſed non operum fidei ſectator, ſignaueratq; principale uexillum ſuum crucis ſigno, habens ſecum non paucos Chriſtianos. Commiſſum eſt itaque prelium ab initio diei uſque ad meridiem, & ceciderunt multi ex utroque exercitu, donec tandem Cublai ſuperior euaderet, & hoſtem in fugam uerteret. Mox autem ut populus fugere cœpit, Naiam captus eſt, & ingens multitudo in fuga ipſa occiſa.

Quomodo Naiam ſuffocatus fuerit. CAP. V.

REx itaq; Cublai captum habens hoſtem ſuum, iuſſit ut confeſtim occideretur, qui auſus fuerat contra dominum ſuum arma mouere, & rebellionem excitare. Sed quoniam erat de proſapia ſua, noluit ut ſanguis regius de ſtirpe ſua funderetur, ne terra regium biberet ſanguinẽ, aut ſol uel aër uiderent mala morte quenquam de regali progenie natum interire. Iuſſit igitur ut tapeto inuolutus atq; ligatus, tamdiu hinc inde duceretur, agitaretur, traheretur & impelleretur, donec contracto anhelitu ſuffocaretur. Hoc autẽ mortuo, optimates ſui & cunctus populus qui euadere potuerũt, inter quos multi fueruut Chriſtiani, ſponte ſe ſubmiſerunt dominio & obedientiæ Cublai imperatoris. Et tunc quidem quatuor prouinciæ acceſſerunt ditioni eius, quarum nomina ſunt, Funotia, Cauli, Barſcol & Sinchintingui.

Compeſcit Cublai Iudæos & Saracenos crucis Chriſti contemptores.

CAPVT VI.

POrrò Iudæi & Saraceni qui in exercitu Cublai fuerunt, cœperunt Chriſtianis, qui cum Naiam uenerant exprobrare, & dicere quod Chriſtus, cuius ſignũ Naiam in uexillo habuerat, non potuerit ſuis auxilio eſſe: haſq; contumelias cotidie Chriſtianis obiecerunt, Chriſti potentiam ut inanem irridentes. Chriſtiani uero qui ad regis Cublai obedientiam uenerant, indignum rati ut talia ferrent conuicia, quæ gloriam Chriſti minuerẽt, conqueſti ſunt Imperatori quales illis inferrentur iniuriæ. At ille conuocans Iudæos & Saracenos, ad Chriſtianos cõuerſus ait, Deus ueſter & crux eius noluit quidem Naiam præſidium ullum ferre, uerum uos propterea nolite erubeſcere, quoniam deus bonus & iuſtus, iniuſtitiæ & iniquitati patrocinari minime debuit. Naia domini ſui proditor extitit, atq; contra omnem æquitatem rebellionem excitauit, & quidem dei ueſtri auxilium in ſua malicia implorauit. Sed ille ut deus bon9 & rectus, noluit fauere illius criminib. Vnde mandans Iudæis & Saracenis, cæteriſq; Chriſtiani nominis blaſphematorib. interdicebat, ne ullus eorũ Chriſtianorũ deum aut crucẽ eius amplius blaſphemare præſumeret. Sic illis ſilentium impoſitum eſt. Cublai uero tumultu ſedato, cum uictoria & gaudio ad ciuitatem ſuam Cambalu eſt reuerſus. B

Qualiter magnus Cham remuneret milites ſuos parta uictoria. CAP. VII.

POrrò præfectos, exercituum duces, atque alios anteſignanos milites, rex Cublai quum uictor è bello redit, honorat hoc modo. Eum qui ante præerat centum militibus, in gradum ſublimiorem collocat, atque mille præficit militibus, & ſic gradatim reliquos belli duces in digniorem ponit ſtatum, donatq; illis aurea & argentea uaſa, tabulas, priuilegia atq; immunitatem. Et hæc quidem priuilegia tabulis uel bracteis per ſculpturas imprimuntur. Ex uno latere ſcriptura huius tenoris continetur: Propter dei magni uirtutem, & propter gratiam magnam quam Imperatori contulit, nomen magni Cham benedictum ſit. In alio uero latere ſculpta eſt imago leonis cum ſole uel luna, uel imago grifalchi, aut reliquorum animalium. Quicunq; aũt habet tabulã cum leone & ſole atq; luna, quando procedit in publicum, defertur palliũ ſupra eum in ſignũ magnę autoritatis. Qui aũt grifalchi habet imaginem, poteſt ſecũ de loco uno ad alium ducere uniuerſam cuiuſcunq; principis uel regis militiam. Sicq; omnia in ſuum diſtributa ſunt ordinem, tabulis indicantib. quibus obediri oporteat. Et ſi quis iuxta tabularum

ex-

A expreſſionem obedire noluerit, contempſeritq́; præſcriptam autoritatem, ut rebellis Imperatori, interficitur.

De forma Cublai atq; uxoribus, filijs & ancillis eius. CAP. VIII.

REx Cublai eſt homo admodũ pulcher, ſtatura mediocri, non nimis pinguis, nec nimis macilẽtus, faciem habet rubicundã atq; candidã, oculos magnos, naſum pulchrũ, & omnia corporis lineamenta debita proportione conſiſtẽtia. Habet uxores IIII. quas legitimas cenſet, & ſuccedit ei in regno primæ primogenitus. Et quælibet harũ quatuor, peculiarẽ curiam, eamq́; regalem in proprio palatio tenet, habẽs circiter trecentas electas pediſſequas et famulas, multosq́; miniſtros eunuchos, & aliam familiam plurimã. Habet præterea rex ipſe cõcubinas multas. Nã eſt inter Tartaros natio quædã, quæ dicitur Vngrac, quæ mulieres habet admodum formoſas, & moribus conſpicuas, de quibus nutrit in palatio ſuo circiter centũ, quæ ſcilicet elegantiores ſunt formæ & ſuper has conſtituit matronas quaſdam, quarum officium eſt, ut illarum curam gerant, & diligenter cõſiderent, quando in infirmitatẽ ceciderint, aut maculam aliquam contraxerint: alioquin regis complexibus frui nõ poterunt. Ex his concubinis ſex deputantur tribus diebus ac noctib9 pro cuſtodia regiæ cameræ: & dum rex uadit dormitũ, aut è lecto mane proſilit, aſſiſtunt ei ut miniſtræ, atq; in cubiculo eius dormiunt. Quarta uero die ſex aliæ prioribus in dicto miniſterio ſuccedunt, tribus diebus & totidẽ noctibus regi obſequentes. Et his rurſum aliæ ſex ſuccedunt, cõtinuaturq́; hæc permutatio, donec omnes centum miniſterio regis fuerint adhibitæ. Porrò de quatuor legitimis uxoribus habet rex Cublai XXII. filios, uocatus'que fuit primæ uxoris primogenitus Chinchis, qui illi ſucceſſurus erat in imperio, niſi ante patrem in fata conceſſiſſet. Is itaq; reliquit filium, nomine Temur, qui eſt homo ſtrenuus, prudẽs, & in militia exercitatus, ſuccedetq́; auo in imperio loco patris ſui defuncti. Cæterũ de ancillis & famulabus ſuis ha-
B bet rex Cublai XXVII. filios, qui omnes in aula ſua ſunt magni barones.

De palatio eius quod eſt in Cambalu, & loci amœnitate. CAP. IX.

TRibus anni menſibus, nempe Decembri, Ianuario & Februario Cublai rex in regia ciuitate Cambalu moratur, ubi palatium habet miro artificio extructum. Ambitus enim eius continet milliaria IIII. quadratura qualibet unum milliare complectente. Et eſt murus is ſpiſſus ualde, decem paſſibus in altum conſurgens. Superficies eius extrinſeca colore albo & rubeo nitet. In ſingulis quatuor muri angulis palatium pulchrum & magnum, fortalitij loco conditum eſt. Sic in medio cuiuslibet quatuor murorum, palatium egregium extructum eſt: eaq́; in uniuerſum octo ſunt. In his conſeruantur arma, inſtrumenta, tormenta & uaſa bellica, nempe arcus, ſagittę, pharetræ, calcaria, frena, lanceæ, clauæ, funiculi arcuum, & reliqua quæ in bello neceſſaria ſunt, ſingulaq́; armorũ genera in ſingulis poſita ſunt palatijs. Porrò facies palatij quæ meridiem reſpicit quinq; habet portas, quarum media maior eſt omnibus, nec unquam aperitur, niſi pro regis introitu. Nam nulli per eam patet ingreſſus niſi ſoli regi. Sed hæc habet duas minores collaterales portas, per quas ingrediuntur reliqui qui regem comitantur. Quælibet uero reliquarum trium facierum, unicam duntaxat in medio habet portam, per quam quiſque ingredi poteſt. Cæterùm intra iam memoratum murum, alius murus cingit hoc regium caſtrum, habens ut prior murus, in angulis & meditullijs eorum octo palatia, in quibus continentur alia uaſa & pretioſa iocalia regis. In ſpatio uero medio interiori eſt regium palatium, habitaculum ſcilicet in quo rex moratur. Hoc palatium caret ſolario, pauimentum uero eius exteriori fundo præeminet decem palmis. Tectum eius altum eſt ualde, pictura decoratum. Parietes aularum & conclauium auro & argento fulgent. Vbique picturæ pulcherrimæ & bellicarum rerum hiſtoriæ ſeſe ingredientium oculis offerunt, uiuaci colore & rutilanti auro coruſcantes. In aula maiori ad menſam ſimul recumbunt circiter ſex hominũ millia. Intra di

ctos

ctos muros totũ caſtrum ambientes, ſunt plurima uiridaria atq; prata lignis pomiferis atq; uarijs cõſita arboribus. Diſcurrũt etiam per hæc uiridaria, animalia ſyluestria, ut cerui & animãtia, ex quibus muſcum colligitur, capreæ, damulæ, & aliarum ſpecierum animalia. Verſus Aquilonem uero ſunt uiuaria, in quibus meliores quiq; piſces, qui haberi poſſunt, nutriuntur. In lacum illum ingreditur fluuius quidam, & rurſus egreditur, cratibus ferreis loco introitus & exitus communito, ne piſces elabi queant. Extra palatium ſpatio unius leucæ, eſt monticulus quidam centum paſſibus in altum erectus, cuius circumferentia miliaris continet ſpatium, arboribus ſemper uirentibus conſitus. In hunc montem iubet rex arbores quaſq; optimas à remotis partibus adduci, onerans illis elephantos: extrahuntur enim cum radicibus & tranſplantantur in hunc montem. Et quoniam is mons perpetuo uiret, uocatur Mons uiridis. In cacumine eius eſt palatium egregium: uiridi diſterminatum colore, in quo magnus Cham ſæpe genio uacat. Eſt & aliud magnificum palatium ſeu caſtrum iuxta magni Cham extructũ caſtrum, in quo Temur primogenitus eius illi in imperio ſucceſſurus, cum aulicis ſuis magnifice & regaliter uiuit. Nam ampliſſimam habet autoritatem & ſigillum imperiale, uerum magno Cham ut domino ſubiectus.

Deſcriptio ciuitatis Cambalu. CAP. X.

CIuitas Cambalu in prouincia Cathai iuxta magnum ſita flumen, ab antiquis temporibus inſignis fuit & regalis. Sonat autem Cambalu ciuitas domini. Hanc magnus Cham tranſtulit in aliam fluminis partem: nam didicerat ab aſtrologis, quòd imperio rebellis futura eſſet. Ciuitas in quadrum conſtructa, in gyro complectitur uigintiquatuor milliaria, quolibet quadrati latere ſex habente milliaria. Muros habet dealbatos, altitudinis XX. paſſuum, latitudinis decem, ſpiſſitudo tamẽ illa ſenſim aſcendendo tenuior fit. B Habet quælibet muri quadratura tres portas principales, quæ in uniuerſum duodecim ſunt, conſtitutis iuxta ſingulas magnificis palatijs. In angulis quoque murorum ſunt egregia palatia, ubi ciuitatis conſeruantur arma. Tranſeunt per hanc ciuitatem uici & plateę rectiſſimæ, ut ab una porta liber aſpectus pateat per ciuitatem ad portam oppoſitam, domibus elegantiſsimis palatiorum inſtar utrinque conſtructis Porrò in medio ciuitatis, ædes quædam magnifica eſt extructa, in qua campana pendet prægrandis, cum qua ueſperi tria fiunt ſigna, poſt quæ nemini licet domum egredi uſque ad initium ſequentis diei, niſi infirmorum aut parentum cauſa. Et qui noctu per ciuitatem ire neceſſitate cogente uolunt, lumen ſecum deferre coguntur. Singulæ ciuitatis portæ à mille cuſtodiuntur hominibus, non quidem propter hoſtium timorem, ſed latronum & prædonum. Cauet enim rex ſummo ſtudio, ut fures & prædatores arceantur.

De ſuburbijs & mercatoribus ciuitatis Cambalu. CAP. XI.

EXtra ciuitatem Cambalu duodecim ſunt magna ſuburbia, ſingulis duodecim portis contigua, in quibus iugiter mercatores inueniuntur, & aduenæ homines. Nam propter curiam regis & multiplices mercantias innumerus indies confluit populus, qui in ſuburbijs illis rerum negotia tractat. Nec habent ſuburbia, ut aliàs fieri ſolet, domos, quæ à ſplendore & magnificentia domorum ciuitatis degenerent, ſolo regali excepto palatio. Intra hãc urbem nullum hominis cadauer ſepelitur, ſed extra ſuburbia. idololatrarum corpora cõburuntur, & reliquarum ſectarũ funera ſepeliuntur. Et quoniã ingens multitudo exterorum hominũ ſemper illic uerſatur, habẽtur in ſuburbijs circiter XX. millia meretricũ: intra uero mœnia ciuitatis nulla ſuſtinet. Dici nõ poteſt quanta uis mercimoniorũ & opũ in hanc urbem cõuehatur, putares toti orbi illa ſufficere poſſe. Aduehũtur aũt lapides pretioſi, uniões, ſericum, & diuerſarũ ſpecierum aromata ex india, Mangi, Cham & alijs regionibus. Nam urbs hæc quodammodo omnium circumiacentium prouinciarum eſt centrum. Nec tranſit dies ulla per integrum annum, in qua non

A circiter mille quadrigæ ſerico oneratæ ab exteris negotiatoribus conuehantur, ex quo per ingenioſos urbis artifices mira parantur indumenta.

Magnus Cham ſatellitio maximo ſtipatur & cuſtoditur.

CAP. XII.

HAbet magnus Cham in curia ſua xij. millia equitum, quos uocāt Quæſitam, ideſt, fideles domini milites, qui corpus ſuum cuſtodiunt. Et iſtis quatuor præfecti ſunt duces, quorum quilibet tribus præeſt millibus. Horum officium eſt, ut diximus, die nocteq́ regem obſeruare, & eius cuſtodiæ mancipatos eſſe. Vnde etiam à curia regis recipiunt impenſas. Cuſtodias autem ſuas tali diſtribuunt ordine, ut quum per triduum dux unus cum tribus millibus militum intra palatium regem ſtipauerit, tribus ſequentibus diebus dux alius cum alijs tribus militum millibus, qui interim quieuerunt, obit hoc cuſtodiæ munus, cui iterum dux alius cum militibus ſuis ſuccedit: ſicq́ per totum annum hæc cuſtodiæ obſeruatur uiciſſitudo: non quòd regē tanta maneant pericula, ſed ut magnificentia ſua maior appareat.

De magnifico apparatu conuiuiorum eius. CAP. XIII.

POmpa quæ in conuiuijs regis obſeruatur, tali celebratur ordine. Quum propter feſtum aliquod, aut aliam rationabilem cauſam, Imperator uoluerit in maiori aula conuiuium inſtituere, menſa eius cæteris menſis ſublimior ad Aquilonarem aulæ partem ponitur, & rex iuxta eam ſedens uertit faciē ad meridiem, habens ad ſiniſtram reginam maiorem, principalem ſcilicet uxorem, & ad dextram filios atq́ nepotes, & qui de regali ſunt proſapia. Ipſorum tamē menſa eſt in demiſſiori loco, ut uix attingāt pedes capitibus ſuis. Reliqui uero barones & milites ſedent adhuc in demiſſiori loco, habentes ſinguli uxores ſuas ad ſiniſtram collocatas, tenetq́ quilibet dux & nobilis gradum & ordinem ſuum, ſicut & uxores eorum. Nam omnes nobiles in curia Imperatoris tempore ſolennitatis pranſuri, ducunt ſecum uxores ſuas. Et
B Imperator ipſe dum in menſa ſua recumbit, poterit ad omnes deflectere oculos ſuos, qui in aula illa conuiuantur. Porrò extra aulam illam regiam ſunt etiam aliæ aulæ collaterales, in quibus ſolennitatum tempore nonunquam quadraginta millia hominum cibantur, quorum multi ſunt aulici, alij uero feuda ab Imperatore renouantes: ioculatorum quoq́ & mimorum concurrentium non eſt numerus. Proinde in medio aulæ regiæ, uas quoddam aureum erigitur, ex quo uinum aut alius quiſpiam optimus potus in modum fontis ſcaturit, iiij. alijs dolijs aureis hinc inde ſitis, quæ uini illius fluenta ſuſcipiunt. Et ex dolijs hauritur uinum quod diſcumbentibus largiter apponatur. Nemo autem in hac diſcumbens aula, alio quàm aureo utitur poculo. Dici non poteſt quantus ſit apparatus, & quanta magnificentia in uaſis & omnibus utenſilibus, quando magnus Chā in aula ſua regia publice diſcumbit. Porrò principes qui regi diſcumbenti miniſtrant, omnes delicatiſſimo ſerico panno ora ſua cooperiunt, ne ipſorum flatus ſeu halitus quoquo modo regium cibum aut potum contingere queat. Et quum Imperator ſcyphū leuat ut bibat, omnes circumſtantes citharœdi & muſicorum inſtrumentorum luſores, inſtrumentorum ſuorum chordas tangunt, & ſuauiſſimam edūt melodiā: atq́ cæteri aulæ miniſtri interim genuflectunt. De cibis qui ad menſam deferuntur, non eſt ut quicquam ſcribam quàm opipari ſint & delicati & quàm magnifice atq́ pompatice inferantur. Prandio finito, accedunt citharœdi & harmoniaci quiq́ concentores, ioculatores, & nigromantici, qui miras melodias & miros geſtus ante regis menſam edunt, quibus illius animum iucundum reddunt, & in hilaritatem ſoluunt.

Qualis magnificentia ſeruetur in natali regis. CAP. XIIII.

SEruant omnes Tartari hunc morem, ut diē natalem domini ſui honorificentiſſime celebrent. Feſtum uero natale magni Cham Cublai, eſt uigeſimo octauo die Septēbris, & hunc diem celebriorem ducit quàm ullum totius anni diem, excepta feſtiuitate kalendarum Februarij, qua annum ſuum

incipiunt. In natali itaq; ſuo rex induitur ueſte aurea pretioſiſſima, & omnes aulici ſimiliter optimis & melioribus quæ habent ueſtiuntur indumentis, quibus ſingulis rex donat aureas zonas magni ualoris, & calceamenta de camuco parata, filo conſuta argenteo, adeoq; ſinguli ad honorem regis ornare ſe ſtudent, ut nullus non regiam præſeferat formam. Hæc autem pompa nedum in regis natali fit, uerũ & in alijs feſtiuitatibus, quas tartari per annum habent, numero tredecim, pro quibus rex annuatim aulicis ſuis pretioſiſſimas largitur ueſtes, ornatas auro, margaritis, & lapidibus alijs pretioſis, unà cum zonis & calceamentis, ut iam præmiſimus. Nec ſunt aulicorum ueſtes diſcolores à regia ueſte. Seruatur etiam hæc conſuetudo apud Tartaros, ut in natali magni Cham omnes reges, principes & nobiles, qui ditioni illius ſubiecti ſunt, mittant illi ut Imperatori ſuo donaria. Et qui conditionem aliquam aut officium ab eo impetrare cupiunt, poſtulationes ſuas duodecim baronibus, qui ad hoc ipſum conſtituti ſunt, offerunt, & quod illi decernunt perinde eſt ac ſi Imperator ipſe reſpondiſſet. Aſtringuntur etiam omnes populi, cuiuſcunq; ſint fidei aut ſectæ, ſiue Chriſtiani, ſiue Iudæi, ſiue Saraceni, ſiue Tartari, cæteriq; pagani, ut deos ſuos ſolenniter inuocent pro uita, incolumitate & proſperitate magni Cham.

De initio anni quod ſolenniter celebrant Tartari,

CAPVT XV.

IN die kalendarum Februarij, qui initium eſt anni Tartarici, magnus Chã & omnes Tartari ubicunq; ſunt, maximum & ſolẽne celebrant feſtum, omnesq; unanimiter tã uiri quàm mulieres ſtudent albis indui ueſtibus uocantes diẽ illũ, feſtiuitatẽ alborũ. Nã credũt ueſtem albã bonũ habere fatũ: ideo ut toto anno fortuna illis ſit propritia, in anni initio albis induũtur. Porrò ciuitatũ rectores & prouinciarum præfecti, memores officij ſui, mittunt Imperatori hoc die munera aurea & argentea, uniones & gemmas, pannos pretioſiſſimos, & equos candidi coloris: unde nonnunquam fieri ſolet, ut regi in hoc feſto offerantur centum millia alborum equorũ. Sic cæteri Tartari ſibi inuicẽ munera mittunt ab initio anni, idq; ominis gratia, credẽtes omnia per annũ felicius ſucceſſura. In hoc deniq; feſto, omnes elephãti quos habet Imperator, numero quinq; millia, ducũtur ad curiã, ueſtiti tapetis, in quibus pictæ ſunt imagines uariæ animaliũ & auiũ; portantes in humeris ſuis capſas plenas aureis & argẽteis uaſis, quibus opus habetur pro feſto Alborum magnifice celebrando. Multi quoq; cameli pulcherrimis cooperti pannis adducuntur, qui alia apportant, quæ pro tãto conuiuio ſunt neceſſaria. Illuceſcente autem die Alborum, omnes, reges, duces, barones, milites, medici, aſtrologi, præfecti prouinciarum atq; exercituum, & alij Imperatoris officiales, ad aulam regis conueniunt, & quibus locus in ea contingere nequit ob hominum multitudinem, hi collaterales ingrediuntur aulas. Cunctis itaq; in ſuo ordine & gradu ſedentibus iuxta cuiuslibet officij dignitatem, ſurgit unus in medio, & alta uoce clamat, Inclinate & adorate. Hac uoce facta, conſurgunt omnes celeriter & genu flectunt, fronteq; ad terram demiſſa quaſi deũ adorant, & id quatuor faciunt uicibus. Adoratione completa, uadunt omnes ſuo ordine ad altare, quod in aula poſitum conſiſtit ſuper unam tabulam depictam rubeo colore, in qua ſcriptum eſt nomen magni Cham, arreptoq; thuribulo pulcherrimo, & redolentibus ſpeciebus illi impoſitis, ad honorem magni Cham cum multa reuerentia tabulam ipſam & altare ſuffumigant, & ad ſua redeunt loca. Thurificatione iſta nepharia completa, quilibet in conſpectu Imperatoris offert munera illa, de quibus ſupra diximus. His omnibus rite peractis, parantur menſæ, & fit ſolenniſſimum prandium, edentes & bibentes cum lætitia magna. Quo finito, modulatores & ioculatores accedunt, & ſuis concentibus atq; geſtibus omnium mentes exhilarant. In huiuſmodi deniq; feſtis, ducitur ad regem leo unus domeſticus, qui ad pedes illius ut catulus manſuetus iacens dominum ſuum agnoſcit.

De

A *De feris quæ magno Cham undequaq; mittuntur.* CAP. XVI.

TRibus illis menſibus, quibus, ut ſupra diximus, Imperator moratur in ciuitate Cambalu, ſcilicet Decembri, Ianuario & Februario, omnes uenatores quos Imperator habet in ſingulis prouicijs prouinciam Cathai circumiacentibus, uenationi intendunt, omnesq; beſtias grandiores, puta ceruos, urſos, capreas, apros, damulas, & huiuſcemodi feras offerunt præfectis ſuis: qui ſi minori ſpatio quàm in triginta diebus peragrari poteſt diſtant à curia Imperatoris, mittũt huiuſmodi captas beſtias per quadrigas & naues ad Imperatorem, exententeratis tamen prius illis. Qui uero pluribus quàm triginta diætis ab eius curia diſtant, ſolum pelles mittunt, quæ pro armis parandis ſunt neceſſariæ.

Quomodo magnus Cham cum feris manſuefactis feras ſylueſtres capit.
CAP. XVII.

NVtrit domi magnus Cham uarias beſtias, domeſticasq; factas ſecum ad uenationes ducit, & mira afficitur uoluptate, quoties uidet domeſticam feram cum ſylueſtri pugnare. In primis autem habet cicuratos leopardos, qui mirum in modum uenationi inſeruiunt, multasq; capiunt beſtias. Habet & lynces non minus ad uenandum induſtrios, & item leones maximos atq; pulcherrimos maiores illis qui ſunt in Babylonia, in quorum pilis radioli quidam uarij coloris apparent, ſcilicet albi, nigri, atq; rubei, & illi quoque docti ſunt artem uenatoriam. Nam plurimum proſunt uenatoribus ad capiendum apros, urſos, ceruos, capreas, onagros, atq; boues ſylueſtres. Duci autem ſolent duo leones in uehiculo quodam, dum uenatum itur, ſequente utrunq; eorum caniculo paruo. Habet quoq; imperator multas aquilas cicuratas, quæ adeò efferatæ ſunt, ut lepores, capreas, damulas & uulpes capiant: inter quas aliquæ tam præfractæ ſunt audaciæ, ut non uereantur cum magno impetu in lupos inſilire, eosq; in tantum diuexare, ut ab hominibus ſine
B labore & periculo capi poſſint.

De ſpectaculo quod magnus Cham in uenatione facere ſolet.
CAP. XVIII.

HAbet magnus Cham in curia ſua duos barones, qui regiæ præfecti ſunt uenationi, quorum uterque decem præeſt millibus hominum, qui ea curant quæ ad uenationem ſunt neceſſaria. Nam nutriunt canes magnos, & ad uenationem aſſuefaciunt. Et quando magnus Cham cupit ſe uenatione oblectari, & ſingulare oſtentare ſpectaculum, duo memorati barones ducunt ſecum illa uiginti millia hominũ, atq; canũ magnã turbã, qui cõmuniter circiter quinq; millia ſunt, & cum rege in campum proficiſcentes ubi feras uenari uolunt, hoc pacto rem ipſam aggrediuntur. Rex cum nobilibus ſuis in medio planiciei locum tenet, & duo uenatorij præfecti cum populis ſuis ſtant ad dextram & ſiniſtram regis: unius populus induitur ueſtibus rubeis, & alterius ueſtibus aërei ſeu cœleſtis coloris. Stant autem ſinguli in una acie ſeu linea, unus ſcilicet alterius aſſiſtens lateri, & tantam campi occupant longitudinem, ut uix itinere unius diei peruenire poſſit ab una extremitate ad aliam. Habent autem canes memoratos ſecum. Et poſtquam ſic in unum ordinem digeſti ſunt, laxant canes ſuos in uenatione, & ipſi procedentes in illo ordine, maximum capiunt ferarum numerum: nam & terra illa animalibus ſylueſtribus plena eſt, nec ullum facile ipſorum effugere poterit laqueos & canes.

De aucupio magni Cham. CAP. XIX

MEnſe Martio ingrediente, diſcedit Cham magnus à ciuitate Cambalu, proceditq; ad campeſtria quæ uerſus oceanum ſita ſunt, ducens ſecum magnum aucupum numerum, circiter decem millia, qui habent falcones, accipitres, grifalchos, & alia rapacium auium genera aucupio idonea, numero circiter quingentas aues. Hi igitur aucupes per regionem illam ſe diffundẽtes, falcones & accipitres ſuos in capturam laxant auium, quibus regio il-

la plena eſt: & aues quæ capiuntur, deferuntur pro maiori parte ad regem. A
Rex uero ſedet in ligneo habitaculo, quòd geſtant quatuor elephanti, leonum coopertum exuuijs, & intus deauratum, habens ſecum pro ſua recreatione aliquos duces, & XII. accipitres electos. Porrò iuxta elephantes qui regium portant habitaculum, obequitant multi nobiles & milites, regis latera ſtipantes. Qui quum uiderint faſianos aut grues, aut alias aues in aëre uolitantes, indicant id aucupibus qui iuxta regem ſunt. Et hi id ipſum regi ſignificantes, diſcooperiũt habitaculum regium, laxantq; falcones uel accipitres, & rex in lecto ſedens auium intuetur ludum. Migrant quoq; cum rege & alia decem millia hominum, qui in illo aucupio bini & bini per campos diſcurrunt, & aduertunt quò emiſſi uolitẽt falcones atq; accipitres, & ſi opus fuerit illis ſubſidium ferant. Et hi lingua Tartarica uocantur Toſcaor, id eſt, cuſtodes, certum ſcientes edere ſibilum quo emiſſas uocant aues. Nec opus eſt ut auceps qui emittit auem, ſequatur illam, quum hi de quibus iam diximus, intenti ſint auibus capiendis, & ſoliciti ſint ne aliquo modo lædantur, aut perdantur. Qui enim aui periclitanti uiciniores ſunt, hi tenentur illi ſubuenire. Quælibet autem emiſſaria auis tabellam paruam argenteam ſigno domini aut aucupis ſui cõſignatam in pede geſtat, ut ſi amiſſa fuerit, domino ſuo reſtitui poſſit. Quòd ſi ſignum non cognoſci poſſit, traditur auis baroni cuidam, qui ob hoc ipſum uocatur Bularguci, id eſt, cuſtos auium perditarum. Nam conſeruat omnes aues ſibi oblatas, donec à dominis ſuis fuerint repetitæ. Idem fit de equis & alijs rebus in uenatione amiſſis. Et qui rem quampiam in uenatione repertam huic præfecto non illico tradit, ſed ea aliquandiu utitur, hic pro fure cenſetur. Vnde is perditarum rerum præfectus in uenationibus locum tenet eminentiorem uexillo ſuo ſignatum, ut in tanta populi frequentia cognoſci poſſit, & amiſſa facile illi uel offerri uel ab eo repeti poſſint.

De magnificis tentorijs magni Cham. CAP. XX. B

INterim autem cum ſic ludendo cum auibus aucupio intenditur, perueniitur ad planiciem quandam Caciamordim, ubi ſunt regis & omniũ aulicorum præparata tentoria, numero circiter decem millia. Hæc autem tali ordine ſunt diſpoſita. Primum eſt ingens tentorium, ſub quo commode manere poſſunt mille homines, ingreſſum habens ad meridiem, & ſub hoc morantur barones, nobiles & milites. Iuxta hoc ad occidentem aliud eſt erectum tentorium, in quo regis eſt aula & conſiſtorium, quod intrat quando cum aliquibus uult loqui. Et huic in altera parte adiũctum eſt cubile, in quo rex dormire ſolet, & his manſionibus rurſum aliæ aulæ & cameræ adhærent. Regiæ uero aulæ, hoc eſt, cubile regis, conſiſtorium & habitaculum militum, ſic diſpoſita ſunt. Suſtentantur ſingulæ tribus columnis de lignis aromaticis cum uarijs & elegantibus ſculpturis fabricatis, & cooperiuntur exuuijs leonum nigri & rubei coloris. Nam diſcolores leones in partibus illis inueniuntur. Nec poſſunt tentoria illa à uentis uel pluuijs iniuriam ullam recipere, quum coria illa quibus teguntur ſolidiora ſint quam quæ facile lædi poſſint. Intus uero parietes tentoriorũ pellibus nobiliſſimis armelinorum & zebellinorum ſunt operti, etiam ſi in regionibus illis hæ pelles prætioſiſſimæ habeantur, ut quandoque uix pro duobus millibus Byſantiorum aureorum pelles pro una tunica ſufficiant. Porrò funes quibus hæc tria ſuſtentant tẽtoria, de ſerico ſunt. Sunt præterea & alia erecta tẽtoria iuxta illa tria, in quibus uxores, filij & ancillæ regis morantur. Deinde habent etiã falcones, accipitres, bubones, grifalchi, & reliquæ aues, quæ aucupio inſeruiunt, ſua tentoria, in quibus continentur. Tanta enim eſt tentoriorum multitudo, ut à longe aduentantibus appareat illic inſignem ciuitatem urbem. Confluit etiam undiq; maxima multitudo hominum otioſorum ad ſpectaculum illud contuendum, præter eos qui in regis miniſterio ſunt, qui ſua loca in tentorijs non ſecus habent quàm in ciuitate Cambalu, ut ſunt C

regis

regis medici,aſtrologi, & cæteri uates. Manet uero rex in planicie illa per totum Martium, & capit innumera animalia atq; infinitas aues. Nemini enim alioquin licet uenationi intendere in omnibus regni illius prouincijs, ſaltem quæ in uiginti diebus & citra pedeſtri itinere attingi poſſunt:nec ulli permittitur canis aut uolucris uenaticus:& præſertim à principio Martij uſq; ad menſem Octobrem nemini permittitur,quocunq; etiã utatur ingenio,capere ceruos,damulas,capreas, lepores, & huiuſmodi ſylueſtres feras. Hinc igitur eſt quod terra illa talib.abũdat animalib.,& plerũq; adeò familiaria fiunt hominibus,ut tranſeuntia prope eos minime horreant aut paueant aſpectum illorũ. Aucupio expleto,rex domũ redit,& per tres dies celebratis conuiuijs,omnes quos ad hoc uocauit ſpectaculum,ad propria reuerti concedit.

De moneta & oppulentia magni Cham. CAP. XXI.

MOneta magni Cham non fit de auro uel argento, aut alio metallo, ſed corticem accipiunt medium ab arbore mori, & hunc conſolidant, atq; in particulas uarias & rotundas, magnas & paruas ſcindunt,atq; regale imprimunt ſignum. Minimi denarij ualent pretium parui Turonenſis:& maiuſculi dimidium groſſum Venetum: qui uero maiores ſunt, habent ualorem duorum Venetorum,aut quinq; aut decem. Sunt qui Byſantium aureum ualent, aut duos aut quinq; Byſantios. De hac itaq; materia facit Imperator in ciuitate Cambalu cudi immenſam uim pecuniæ,quæ pro toto ſufficit imperio:nulliq; ſub pœna mortis in omnibus regnis & terris ſuis licet aliam cudere uel etiam expendere monetam,aut illam recuſare. Nec aliquis ex alio ueniens regno, quod magno Cham non eſt ſubiectum, audet aliam expendere pecuniam in imperio magni Cham. Vnde fit,ut non raro negotiatores ex longinquis terris & regionibus ad ciuitatẽ Cambalu uenientes, ſecum portent aurum,argentum, margaritas & gemmas, ut pro illis accipiant monetam regiam. Et quoniam hæc in terris ſuis non recipitur, commutant rurſus eam in imperio magni Cham pro mercimonijs quæ ſecum abducant. Mandat quoq; nonnunquam Imperator his qui in Cambalu morantur, ut qui aurum uel argentum, aut lapides prætioſos habent,ea quantocyus officialibus ſuis tradant, & conſuetam ab illis monetam iuxta illorum ualorem recipiant. Hoc itaq; modo fit ut mercatores & ciues indennes ſeruentur, & nihilominus rex omne aurum & argentum corradens maximum congreget theſaurum. De memorata factitia moneta, ſoluit etiam officialibus & exercitibus ſuis ſtipendia, & quacunque tandem re in curia ſua opus habet, hac emit pecunia. Vnde quum tantam uim pecuniæ ex re nihili conflet, & tamen per eam aurum & argentum plurimum conſequatur, ea quæ curiæ neceſſaria ſunt emat, miniſtris ſuis ſtipendia ſoluat, cuilibet facile conſtabit nullum in mundo reperiri regem,qui diuitijs illum ſuperet.

De duodecim præfectis prouinciarum,& eorum officio.

CAP. XXII.

HAbet magnus Cham duodecim barones aulicos, qui triginta quatuor præfecti ſunt prouincijs: & horum officium eſt, ut ſingulis prouincijs duos præficiant rectores,atq; regijs exercitibus in locis ubi morantur de his quibus opus habent prouideant: & quicquid ordinant, regi indicant, qui ſua autoritate id confirmat quod illi ſtatuendum duxerint. Hi multa beneficia & priuilegia paſſim concedunt,& propterea plurimum à populo obſeruantur & ambitur fauor eorum. Habitant in quodam palatio magno in ciuitate Cambalu pro eorum officio deputato, in quo uarias habent aulas & cameras pro ſe & miniſtris ſuis. Habent etiam aſſeſſores & notarios,qui à conſilijs ſunt,quiq; ea quæ agunt diligenter annotant.

De curſoribus & nuntijs magni Cham,atq; multiplici manſione eorum.

CAP. XXIII.

EXtra ciuitatem Cambalu multæ patent publicæ uiæ ad uiciniores ducentes prouincias,& ſingulis caſtra ſeu diuerſoria ſunt extructa cum pul

cherrimis palatijs, uiginti quinque diſtantia milliaribus ab urbe Cambalu, A
ubi diuertunt emiſſarij & nuntij regis. Vocantur autem manſiones illæ Ianli, id eſt, manſiones equorum: nam expectant ibi trecenti, aut quadringenti equi regis nuntios. Qui hinc ſoluẽtes poſt uiginti quinq; milliaria alia inueniunt diuerſoria, prioribus haud diſſimilia: & ea hoc ordine & diſtãtia continuantur uſq; ad extemos imperij limites: ita ut per uniuerſum imperium in publicis uijs circiter decem millia inueniantur regia hoſpitia. Equorum uero numerus, qui in illis diuerſorijs nuntiorum officijs ſunt deputati, eſt circiter ducenta millia. In locis quoque deſertis & ſylueſtribus, ubi alioquin nulla eſt humana habitatio, huiuſmodi regia inueniũtur diuerſoria, triginta aut quadraginta milliarijs à ſeinuicem diſtãtia. Miniſtratur aũt pabulum equis, & uictus cuſtodibus eorum, ab his ciuitatibus & incolis, qui diuerſorijs uiciniores ſunt, aut intra quorum terminos illa conſiſtũt hoſpitia. Diuerſoria aũt quæ in deſertis poſita ſunt, recipiunt neceſſaria à regis curia. Igitur quando rex noua ex remotis partibus cito audire cupit, deſtinat equites dicto ſuo quantocyus parentes, qui uno die ducenta aut trecenta conficiunt milliaria, & paucis diebus immenſum terrę peragrant ſpatium: quod in hunc modum fit. Emittuntur duo cum equis, qui concitatiſſimo curſu ſine ulla mora ad proximum declinant diuerſorium: ubi demiſſis feſſis equis duos alios aſcendunt, & ad ſequens citiſſime ſe transferunt diuerſorium, ſicq; fit ut continue curſum ſuum eundo & redeundo continuent, & mandata regis ad remotiſſima loca pauculis diebus perferãt, & rurſum ex remotiſſimis partibus noua ad regem portent. Sunt etiam inter iam dicta diuerſoria alia habitacula ſpatio trium aut quatuor milliariũ ab inuicem diſtantia, ubi paucę ſunt domus, in quibus habitant curſores pedeſtres, habẽtes ſinguli cinctoria plena ſonoris tintinnabulis. Hi ſemper pręparati ſunt, ut quoties literę regię ad eos deſtinantur, citiſſime illas ad proximum perferant habitaculum. Et priuſq; ad B
illud ueniant, à longe audientes curſoris uenientis ſonitum, præparati illum expectãt, & ſuſceptis literis eueſtigio illas ad ſequentem deferunt cuſtodiã: ſicq; literæ per uarias tranſeuntes manus, ſine ulla impediente mora ad locũ illum deferũtur, quò peruenire debẽt. Et ſępe fit ut rex in triduo noua perdiſcat, aut nouos fructus recipiat à loco, qui decẽ dierũ itinere à ſua habitatione diſtat. Omnes aũt memorati curſores liberi ſunt ab omni tributi exactione, & præterea à regis quæſtoribus bonam laboris ſui accipiunt mercedem.

De prouidentia imperatoris tempore cariſtiæ.

CAP. XXIIII.

SOlet magnus Cham ſingulis annis nuntios ſuos mittere ad diuerſas prouincias imperio ſuo ſubiectas, ad inquirendum num damnũ aliquod à locuſtis aut alijs uermibus frumẽto ſit illatum, aut alia peſtis ſterilitatẽ in prouinciam aliquam inuexerit. Et quum ſibi innotuerit prouinciã aliquam aut ciuitatem detrimẽtum paſſam, remittit illi populo tributa pro illo anno, mittitq; de horreis ſuis blada pro uictu & ſemente. Nam tempore magnæ ubertatis emit rex copioſam uim frumẽti, & per annos tres uel quatuor in thecis conſeruat, ut quum in una regione frumenti penuria præualuerit, defectus ille ex regijs horreis ſarciri poſſit. Vẽdit autem bladum ſuum minimo pretio, ut pro uno modio in quadruplo plus pecunię exponẽdũ eſſet, ſi ab alio quopiam emeretur. Similiter quando peſtis aliqua animalia inuaſerit, remittit anno illo conſuetum tributũ, uenditis illis alijs pecoribus & armentis. Præterea ne uiatores & curſores in prouincijs Cathai errarẽt, proſpexit illis prudens imperator hoc conſilio: Plantari fecit plurimas arbores, una ab alia modico diſtante interuallo, easq; iuxta uias ſic conſtituit, ut iter agentibus ſeu digito oſtendant ueram ſemitæ lineam. Quantum uero numerum pauperũ hominum per totum annum nutriat, & de horreis ſuis frumentum & panes illis elargiatur, incredibile putabis ſi narrare perrexero: id tamen pro uero aſſerere poſſum, eum quotidie per totum annum circiter triginta millia pau

perum

perum pane paſcere: nec ulli ſinit frumentum negari panis. Quapropter à pauperibus quaſi deus reputatur.

Qualis potus uini loco in prouincia Cathai fiat. CAP. XXV.

CONficiunt in prouincia Cathai potum optimum ex riſo & uarijs aromatibus, qui ſuo ſapore etiam uini excellit ſuauitatem. Et qui eo auidius potiuntur, quàm ratio equum eſſe iudicet, aut bibentis natura egeat, citius inebriantur quàm ſi uinum bibiſſent.

De lapidibus qui ut ligna ardent. CAP. XXVI.

PEr totam prouinciam Cathai ex montibus eruuntur lapides quidam nigri, qui in ignem miſſi ut ligna ardent & accenſi aliquandiu ignem conſeruant, ut ſi ueſperi accendantur, per totam noctem uiuum ignem retineãt. Vtuntur aũt multi ijs lapidibus, quod lignorũ in quibuſdã locis ſit penuria.

De fluuio Puliſachniz & egregio ponte eius.

CAP. XXVII.

INdicauimus hactenus in hoc ſecundo libro ſitum, magnitudinem, & negociationẽ ciuitatis Cambalu, itemq; obiter ſcripſimus de magnificẽtia, pompa & opulentia magni Cham: nunc rerum ordo expoſcit, ut finitimas quoq; regiones luſtremus, & quid in illis uel fiat, uel inueniatur, breui ſermone aperiamus. Igitur quum Cham magnus me Marcum ad remotas partes pro quodam regni ſuo negotio deſtinaſſet, quod quatuor menſium ſpatio me in itinere retinuit, omnia diligentius conſideraui, quæ uel eundo, uel redeundo obtutibus meis occurrerunt: nam quum à ciuitate Cambalu itinere decem milliarium receſſiſſem, inueni fluuium quendam magnum Puliſachniz nomine, in oceanum ſeſe exonerantem, per quem naues multæ cum plurimis mercibus aſcendunt. Eſt autem in eo loco pons marmoreus pulcherrimus,
B trecentos in longitudine continens paſſus, & in latitudine octo: arcubus uero ſeu fornicibus uiginti quatuor innitens, ſculptis leonibus utrunque eius priorem marginem adorantibus.

De locis ultra fluuium Puliſachniz ſitis. CAP. XXVIII.

TRanſito fluuio & ponte, procedendo per milliaria triginta, continuo occurrunt caſtra, aliæq; elegantes domus: item uineæ electę, & agri fertiles. Sed finito itinere triginta milliarium peruenitur ad ciuitatem Geogui, quæ quidem magna eſt & pulchra, plurima habens monaſteria idolorum. Fiunt ibi panni optimi, aurei & ſerici, itẽq; ſindones mundiſſimæ. Habẽtur & multa communia hoſpitia pro aduenis & uiatoribus in illa ciuitate. Ciues autẽ ſunt artifices & negotiatores. Extra hanc ciuitatẽ peruenitur ad biuiũ quoddam, cuius una uia ducit per prouinciam Cathai, altera uero uerſus regionẽ Mangi ad mare. Ea quæ tranſit per prouinciã Cathai, habet ciuitates, caſtra, uiridaria, & optimos agros, in quibus multi quoq; ſunt negotiatores & ingenioſi artifices: & homines illi multum ſunt affabiles, & omnibus familiares.

De regno Tainfu. CAP. XXIX.

ITinere dierum decem à ciuitate Geogui confecto, peruenitur ad regnum Tainfu, quod quidem magnum eſt atq; cultiſſimum: nam ſunt in eo uineæ multæ. In prouincia uero Cathai nullum creſcit uinum, ſed ab hac regione illuc defertur. Exercentur in hoc regno mercationes multæ, abundatq; artificibus, & omnia arma, quibus utitur Cham pro exercitibus ſuis, fabricantur in eo. Hinc uero progrediendo ad occidentalem plagam, uenitur ad regionẽ amœniſſimam, caſtris multis & ciuitatibus cultam, in qua etiam mercimonia fiunt magna. Emenſo hinc itinere ſeptẽ dierum, peruenitur ad ciuitatem quandam prægrandem Pianfu nomine, in qua ſerici maxima eſt copia.

De caſtro Chincui, & rege eius ab hoſte capto. CAP. XXX.

AB urbe Pianfu duæ ſunt diætæ ad caſtrum quoddam elegantiſſimum, Chincui nomine, quod quidã Darius nomine extruxit, hoſtis magni illius regis, quẽ presbyterum Ioanem uocat. Eſt caſtrum illud adeò arte & natura munitum, ut præſes eius Darius neminem metueret etiam potentiſſi-

mum regem: de quo plurimum circumiacentiũ prouinciarum præſides do-lebant, ut hominem illum nemo unquam ſuperare potuerit. Porrò habuit presbyter Ioannnes in aula ſua ſeptẽ iuuenes præfracti animi, qui iureiurando promiſerunt illi, ſe Darium regẽ tradituros in manus illius. Qui uiciſſim illis multa bona pollicetur, ſi effectu id compleuerint. Illi igitur abeuntes ad curiam Darij ueniunt, obſequijsq; illius ſe offerunt, diſſimulata mentis malitia. Qui eorum minime timens aut obſeruans calliditatem & uerſutum animum, ut fideles miniſtros ſuo mancipauit obſequio. Factum autem eſt, ut illi per totum biennium id efficere nequiuerint, quod iam diu animo cõceperãt. Rex uero illis per omnia ut iam biennio probatis miniſtris confidens animi recreãdi gratia cũ illis & alijs paucis militibus quodam tempore extra caſtrũ per milliare unũ equitauit. Tunc proditores illi horã adeſſe putãtes, qua ex cogitatã malitiã publicarent, euaginatis ſuper eũ gladijs captum duxerũt ad presbyterũ Ioannem, ſponſioni ſuæ ſatisfacturi. Qui mirum in modum lætus effectus, deputauit eum ad cuſtodiam animalium, optimeq; cuſtodiri iuſſit. Et elapſo biennio, quo cum paſtoribus rex captus uixerat, iuſſit eum presbyter Ioannes coram ſe regio apparatu decoratum adduci & alloquens dixit: Experimento nimirum nunc didiciſti, quàm nihili fuerit potentia tua quãdo te in tuo regno capi feci, & per duos annos cum pecoribus deputaui: poſſem iam te, ſi uellem, occidere, nullus mortalium te eripere poſſet è manibus meis. Cui ille reſpondens ait: Verum ais, eſt ita. Tum rex Ioannes: Quia te adeo humiliaſti, ut te nihil eſſe duxeris reſpectu mei, en uolo te deinceps agnoſcere pro amico: & pro uictoria abũde ſatis mihi eſt, quòd potuiſſem, ſi uoluiſſem te occidere: traditisq; illi equis & deputatis miniſtris cum honore fecit eum reduci ad caſtrum ſuum. Et ille quoad uixit, presbytero Ioanni honorem exhibuit, & iuſſis quibusq; obediuit. B

De fluuio quodam magno Caromoran nomine & adiacente regione.

CAP. XXXI.

TRanſito itinere ultra caſtrum Chincui uiginti milliarium, peruenitur ad flumen Caromoram, quod ob nimiam latitudinem & profunditatem nullum habet põtem: fluit uero ad oceanum. Sunt in littore eius multę extructę ciuitates & caſtra, in quibus multę, exercentur nundinationes. Abundat hæc regio zinzibere, ſerico & auibus, præſertim phaſianis. Traiecto fluuio poſt duorũ dierum iter peruenitur ad nobilem ciuitatẽ Cianfu nomine, ubi de auro & ſerico pulcherrimi fiunt panni. Omnes incolæ huius ciuitatis & ferè totius prouinciæ Cathai idololatræ ſunt.

De ciuitate Quenquinafu. CAP. XXXII.

VLtra uero procedendo per iter dierum octo, inueniuntur paſsim ciuitates & oppida multa, agri pulcherrimi et uiridaria. Abundat terra ſerico & uenationibus beſtiarum atq; auium. Quod ſi ulterius alijs octo diętis progrediaris, perueniens ad ciuitatem grãdem Quenquinafu nomine, quę eſt regni Quenquinafu metropolis. Et regnum iſtud fuit olim opulẽtum & magni nominis. Hodie præeſt illi filius magni Cham Mangala nomine. Producit ea regio magnam copiam ſerici, & omnia ea quę ad hominis uitam cõſeruandam ſunt neceſſaria. Exercentur etiam in ea plurimæ nundinationes. Incolę idola colunt. Extra ciuitatem eſt regale palatium in planitie ſitũ, in quo Mangala cũ aulicis ſuis uerſatur. Eſt quoq; in medio ciuitatis palatiũ quoddam elegantiſsimum, ab intra parietes habens deauratos. Vacat rex cum aulicis ſuis uenationi animalium & capturę auium, quibus illa regio abundat.

De prouincia Chunchi. CAP. XXXIII.

REcedendo à dicta urbe & palatio itinere trium dierum itur per planitiẽ quandã pulchram, in qua ciuitates plures ſunt & caſtra, & ubi abundantia eſt ſerici, uſq; dum ueniatur ad regionem montuoſam, ubi nedum in mõtibus, uerũ & in mõtium conuallibus inueniuntur ciuitates & caſtra, & ſunt de prouincia Cunchi. Incolæ ſunt idololatræ & terræ cultores. Sunt etiã in

A ea regione uenationes leonum, urſorum, ceruorum, capreolorum, damularum, & id genus animalium. Patet regio illa itinere uiginti dierum, habens montes, & ualles, atque nemora multa, ſed ubique pro uiatoribus conuenientia inueniuntur diuerſoria.

De prouincia Achalechmangi. CAP. XXXIIII.

IAm dictæ prouinciæ contigua eſt prouincia alia, nomine Achalechmangi, quæ eſt ad occidentalem plagam: & ſunt in ea multæ ciuitates & caſtra: ſed principalior regionis ciuitas uocatur Achalechmangi, & eſt cõfinis prouinciæ Mangi. Hæc prouincia itinere trium dierum planiciẽ habet, deinde ſequuntur montes & ualles atque nemora, patetque itinere uiginti dierum, habens ciuitates multas & oppida. In cæteris rebus non differt à priori prouincia: nã habet negotiatores, artifices & cultores terræ: itemque uenatores multarũ ſylueſtriũ animaliũ. Habet quoque animantia quæ muſchũ producunt. Creſcit in hac prouincia zinziber in magna copia, ſicut & triticum atque riſum.

De prouincia Sindinfu. CAP. XXXV.

PRiori prouinciæ cõtermina eſt alia prouincia Sindinfu nomine, quæ etiam cõtingit prouinciam Mangi. Huius principalior ciuitas eſt Sindinfu, quæ olim fuit magna & locupletiſſima, habẽs in circuitu uiginti milliaria. Habuit etiam regem ditiſſimum & potẽtem: qui quum tres reliquiſſet filios regni ſucceſſores, trifariã diuiſerunt ciuitatẽ, partes ſingulas proprijs cingentes muris, quæ tamen omnes intra priorẽ continebantur murũ. Magnus uero Cham ciuitatẽ illam & regnũ ſuæ ſubiecit ditioni. Per mediũ huius ciuitatis tranſit fluuius qui dicitur Quianfu, habẽs in latitudine dimidiũ milliare, & eſt profundus ualde atque piſcoſus. Poſitæ ſunt in ripis eius multæ ciuitates & caſtra. Oſtia eius diſtãt ab hac urbe nonaginta dierũ itinere. Naues & merces per ipſum aſcẽdunt in maxima multitudine & copia. Tranſit etiam pons lapideus per ipſum in ciuitate Sindinfu, habẽs longitudinẽ unius milliaris, & latitudinẽ octo paſſuũ. Et ſupra ipſum cõſtruuntur mane uariæ do-
B munculæ, quæ artificũ ſunt officinæ, & ſero iterũ deponunt. Eſt & alia ſuper eum cõſtructa domus, in qua manẽt regis miniſtri, qui à tranſeuntib. pedagia & uectigalia exigunt. Vlterius uero procedendo per iter quinque dierum tranſitur per planiciem quandã, in qua ſunt ciuitates, caſtra, et uillæ multæ, in quibus ſunt ſyndones in magna copia. Reperiuntur etiã ibi animalia ſylueſtria multa.

De prouincia Tebeth. CAP. XXXVI.

POſt planiciem, de qua iam diximus, uenitur ad prouinciam Tebeth, quã magnus Cham expugnauit atque deuaſtauit: nam multæ in ea ſunt ciuitates deſtructæ, & caſtra diruta. Patet autem in lõgum itinere uiginti dierum. Et quoniam omnino in ſolitudinem eſt redacta, habitatoribus carẽs, neceſſe eſt ut uiatores uictualia ſecũ ferant, quæ illis ſufficiant per iter uiginti dierũ. Et poſtquam hominum habitatione cœpit deſtitui, feræ ſylueſtres totam eã occupantes periculoſum iter tranſeuntibus fecerunt, præſertim noctu. Verũ contra hoc periculũ mercatores & alij uiatores tale excogitauerunt cõmentum. Naſcuntur in regione illa maximæ arundines, quæ habent in longitudine paſſus quindecim: craſſitudo uero in gyro tribus menſuratis palmis. Porro inter duos uiciniores nodos diſtantia eſt trium palmorum. Itaque quando uiatores noctu uolũt quieſcere, accipiunt faſces magnos de illis arundinibus, & in unam ponunt congeriem, ſubiectoque igne ſuccendunt. Quæ igne correptæ incipiunt crepitare, tantusque in eis excitatur ſtridor & fragor, ut eminus ad aliquot milliaria audiri poſſit. Quem terribilem ſonitum animalia audientes, obſtupeſcentes fugiunt tamdiu, donec crepitus ab auribus eorũ euaneſcat, illisque ſic eluſis mercatores & uiatores tuti pertranſeunt prouinciam illam. Porro equi & alia iumenta, quibus mercatores pro itinere utuntur, hoc audito ſtrepitu plurimum inhorreſcunt, & multa in fugam conuerſa dominis ſuis elapſa ſunt: ſed prudentiores uiatores pedes eorum compedibus ligantes, ui quadam ea ſecum retinent, ne territa aufugiant.

De

De regione alia Tebeth, & turpi eius conſuetudine CAP. XXXVII. A

PEracto itinere uiginti dierum, tranſitaq; prouincia Tebeth, occurrunt ciuitates & uillę plurimę, in quibus idololatriæ occaſione peſſima inoleuit cõſuetudo: nam nullus uir ibi ducit uxorem uirginem, ſed ſi quam ducere inſtituit, neceſſe eſt ut prius à multis uiris ſit cognita: aiũt enim mulierem non eſſe coniugio aptam, niſi prius fuerit ſtuprata. Vnde quando uiatores & aduenę aliunde uenientes hãc tranſeunt regionem, & quietis gratia tabernacula ſua ponunt, mulieres eius loci habentes filias nubiles, ducunt illas ad peregrinos, aliquando uiginti, quandoq; triginta aut plures iuxta numerum mercatorum ſeu aduenarum, rogantes eos, ut quilibet unã è uirginibus ſibi aſſociet, atq; concubitu eius fruatur quàm diu illuc manſerint. Illi igitur matronarum precibus uicti, deligũt ſibi ex puellis quas uolunt, & matrimonio aptiores reddunt. Et quum recedere uolunt, nullam ſecum abducere permittũtur, ſed parentibus fideliter reſtituunt. Exigit etiam puella ab eo qui eam deflorauit, iocale aliquod, ſeu munuſculum, quod oſtendere poſſit ceu argumẽtum ſuæ deflorationis. Et quæ à pluribus uiris fuit amata atq; corrupta, & multa habuerit talia iocalia quæ oſtendat procis, hæc nobilior habetur, faciliusq; & honorificentius maritari poteſt. Et quãdo honorifice uult incedere, ſuſpẽdit ad collum omnium amatorum inſignia: quantoq; pluribus fuit grata, tanto maiori honore digna iudicatur. Sed quãdo cum maritis nuptias inierint, iam non permittũtur amplius extraneis uiris copulari, ſed mariti ſuis fidem ſeruare coguntur. Et plurimum cauent huius regionis uiri, ne in hac re alterutrum ſe offẽdant. Idololatræ ſunt atq; crudeles homines, pro nullo reputantes peccato, ſi prædentur & latrocinia exerceant. Viuũt de uenationibus atq; fructibus terræ. Inueniuntur etiam apud eos multa animantia quæ muſchũ producunt, quæ Gadderi uocantur. Venantur incolæ huiuſmodi animalia canibus, abundantq; muſcho. Linguam habent propriam atq; peculiarem monetam, & pellibus induuntur beſtiarum, aut canabeo rudi. Pertinet hæc regio ad prouinciã Tebeth: nam eſt Tebeth latiſſima prouincia, diuiditurq; in octo regna, habens ciuitates & oppida multa. Terra montuoſa eſt, ſuntq; in ea loca quædam, atq; quidam fluuij in quibus aurum inuenitur. Vtuntur quoq; ibi corallio pro moneta: nam eſt is lapis apud eos in magno pretio, & omnes fœminæ deferunt eum ad collum, appenduntq; ipſum quaſi rem ſpecioſam ad colla idolorum. Sunt in hac regione canes maximi, aſinis æquales, qui ſylueſtres capiunt beſtias. Habent etiam falcones, & alias aues uenaticas. Creſcunt apud eos in magna copia cinamomum & alię ſpecies aromaticæ. Subiecta eſt prouincia ipſa magno Cham. B

De prouincia Caniclu. CAP. XXXVIII.

PRouinciæ Tebeth, adiacet ab occidente prouincia Caniclu, quę regẽ habet, ſed qui tributarius eſt magno Cham. Eſt ibi lacus in quo tãta eſt margaritarũ copia, ut pretiũ earũ omnino uileſceret, ſi pro hominũ libito aſportari permitterentur. Vnde ſub capitis pœna cautũ eſt, ne ullus in hoc lacu piſcari margaritas abſq; magni Cham indulto præſumat. Sũt quoq; in hac prouincia animãtia Gadderi, qui muſchũ ferunt in magna abũdantia. Scatet etiam lacus ille, qui margaritas in tanta copia nutrit, piſcibus: & tota terra plena eſt ſylueſtribus beſtijs, puta leonibus, urſis, ceruis, damulis, lyncibus, capreolis, & diuerſis auiũ ſpeciebus. Vinũ nõ creſcit in ea, ſed loco eius potũ optimũ cõficiũt ex tritico, riſo, & alijs uarijs ſpeciebus. Inueniũtur ibi gariophylli in magna copia qui colligũtur ab arborib. quæ habẽt ramuſculos paruos, atq; albũ florem, ex quo natũ pirũ loco grandi habet gariophyllũ. Creſcit deniq; ibi zinziber in magna copia, cinamomũ & alię uarię aromaticę ſpecies, quæ ad regiones noſtras non deferuntur. Inueniuntur etiam in montibus huius regionis lapides qui Turchiſi nominãtur, pulchri ualde, ſed qui hinc abſq; licentia magni Cham auferri non poſſunt. Incolæ huius terræ idola colunt, à quibus adeò ſunt dementati, ut putẽt eorum promereri gratiam,

ſi uxores

A ſi uxores ſuas & filias uiatoribus abutendas proſtituant. Nam quum peregrinus quiſpiam ad eos hoſpitij gratia diuertit, confeſtim paterfamiliâs uxorē filias, & reliquas mulieres quæ in domo eius ſunt conuocat, mandatq; ut hoſpiti & ſocijs eius per omnia obediant: & ipſe recedens peregrinum et comites eius in domo ſua relinquit, nec redit donec illic abierint. Et peregrin⁹ interim quo illo fruitur hoſpitio, ſuſpendit pallium ſuum, aut aliud ſignum ante fores illius domus: & quādo paterfamiliâs redit, atq; per ſignū illud animaduertit hoſpitē nondum diſceſſiſſe, non intrat domum ſuā, ſed iterū abit, foris expectaturus donec ille emigrauerit. Et in hūc modū poteſt peregrinus duobus aut tribus diebus illo uti hoſpitio. Et obſeruatur conſuetudo iſta per totam illam prouinciam Ganiclu, nec quiſquā putat ſibi illud eſſe dedecori, ſi peregrino uxoris ſuæ aut filiæ copiam fecerit, quod in deorum facit gloriā ſperās illos ſibi magis propitios futuros. Moneta eorum ſunt uirgulę quędā aureæ, certum habentes pondus, & iuxta pondus uirgulæ eſt ualor monetę. Et hæc quidem eſt moneta maior. Habent etiam minorem, quam hoc modo faciunt. Coquunt ſal in caldario, & poſtea faciūt ex eo in formellis maſſulas paruas, quas conſolidatas pro moneta exponunt. Relicta hac prouincia proceditur itinere decem dierum, & interim occurrūt caſtra & pagi multi, quorum incolæ eaſdem habent conſuetudines quas prouincia Caniclu, tandēq; peruenitur ad flumen quod Brius uocatur, ad quod prouincia Caniclu terminatur. Inuenitur autem in hoc flumine aurum in magna copia, quod Paglola dicitur: & in ripis eius creſcit cinamomum in maxima abundantia.

De prouincia Caraiam. CAP. XXXIX.

TRaiecto flumine Brio peruenitur ad prouinciam Caraiam, quæ ſeptem continet regna. Subiecta eſt autem magno regi Cham, cuius filius Eſentemur nomine, meo tempore regno illi præfuit. Incolæ eius ſunt idololatrę.
B Nutrit regio equos optimos: habet etiam linguā propriā & difficilem. Metropolis eius uocatur Iaci, & eſt ciuitas magna & inſignis, in qua multę fiūt nundinationes. Habitant ibi etiam pauci Chriſtiani, Neſtoriani, & plurimi Mahumetani. Habent triticum & riſum multum, licet triticeo nō ueſcantur pane, quum hunc digerere ſine ſtomachi afflictione nequeant, ſed ex riſo panem conficiunt. Faciūt quoq; potum ex uarijs ſpeciebus, ſed qui eos facilius quàm uinum inebriat. Vtuntur pro moneta lapillis quibuſdam aureis & albis, qui in mari reperiuntur. Fit in hac ciuitate ſal plurimum ex aqua puteorum, de quo rex magnum habet emolumētum. Sunt uiri in hac regione adeò ſtupidi & ſtolidi, ut non curent ſi quiſpiam accedat ad uxores ſuas, modo illæ aſſenſum præbuerint. Eſt etiam illic lacus ualde piſcoſus, centum in gyro complectens milliaria. Edunt homines illi carnes crudas, ſed hoc modo paratas. Primo terunt illas minutatim, deinde condiunt eas oleis odoriferis atq; optimis ſpeciebus, & ſic deuorant.

De regione quadam in prouincia Caraiam ſita, in qua ſunt maximi ſerpentes. CAPVT XL.

DIſcedendo à ciuitate Iaci peruenitur ad regnum aliud, emenſo ſcilicet decem dierum itinere, cuius metropolis dicitur Caraiam, cui præſidet Cogracam filius Cublai imperatoris Et ab hac urbe tota illa regio denominationem hebet. Suppeditāt ibi flumina plurimum auri, quod Paglola nominatur. Inuenitur quoq; in lacunis & montibus aurum, ſed quod alterius eſt ſpeciei. Incolæ ſunt idololatræ. Naſcuntur in hac regione ſerpētes maximi, quorum quidam in longitudine cōtinent decem paſſus, & in complexu groſſiciei decem palmos. Aliqui ipſorum prioribus carēt pedibus, quorum loco ungulas habent in modum ungularum leonis aut falconis. Caput ipſorum eſt magnum, & oculi prægrandes, ut duorum panum adæquent quātitatem. Os & rictum habent tam amplum, ut hominem deglutire ualeant. Dentes quoque magni & acerrimi rictui illi tam horrendo non deſunt. Nec eſt homo aliquis, aut aliud animal, quod ſine terrore ſerpētes illos aſpicere, ne dicā adire

poſſit.

poſſit. Capiuntur uero in hunc modum: Solet is ſerpens interdiu latitare in A cauernis ſubterraneis, aut aliꝭs ſpecubus in montibus uel petris repertis: nocte uero egreditur, circumiens terram, & potiſſimum aliorum animalium luſtrat latibula, quærens cibum quem deuoret: nec formidat ullius beſtiæ genus: deuorat enim beſtias magnas & paruas, leones & urſos: & ubi uentrem exaturauerit, redit ad ſpeluncam ſuam. Et quum terra illa admodum ſit ſabuloſa, mirum eſt quantam foueam corporis ſui pondere in arenam imprimat: putares dolium aliquod uino plenum per ſabulum uolutatum. Venatores itaque beluæ inſidiantes, interdiu figunt multos palos in ſabulum, fortes & acuto ferro in ſuperiore extremitate dentatos, & hos ſabulo tegũt, ne à ſerpẽte uideri poſſint: multosq; paſſim terræ infigunt, præſertim ubi in uicino norunt beluam latitare. Et quando nocte ſolito more progreditur, ut eſcam ſibi quærat, & molem corporis ſui per cedẽtem arenam reptando & trahẽdo mouet, fit aliquando, ut pectus in latentem ſudem ferro acuminatam uiolenter immergat, & ſeipſum interficiat, aut graui læſione ſauciet: & tunc latentes uenatores accurrentes beluam interficiunt, ſi adhuc uiuit, & fel extrahunt. quod magno uendunt pretio: nam eſt medicinale: unde qui à rabido cane læſus fuerit, ſi uel modicum, quantum eſt pondus unius denarꝭ, de illo biberit, ſtatim ſanatur. Et mulier in partu laborans ſi uel tantillum de hoc felle guſtauerit, acceleratur partus eius. Sic qui hęmorrhoidam aut ficum anus ſuſtinuerit, & locum illum ſecretum hoc perunxerit felle, poſt paucos dies à morbo liberatur. Carnes uero illius ſerpentis uẽdunt in cibum. nam libenter ueſcuntur ea homines. Abũdant quoq; in hac prouincia equis optimis, & qui à negotiatoribus in Indiam mercatus gratia ducuntur. Incolæ uero ſolent illis equis auferre de oſſe caudæ nodos duos uel tres, ne equus currẽs ſeſſorẽ cauda feriat, & ne caudam nunc huc, nunc illuc flectere poſſit: nã turpe hoc iudicant. Vtuntur in bello ſcutis & armamentis de corio bubalorum factis, & ſagittas atque lanceas omnes intoxicãt. Et priuſquam magnus Cham Cu B blai hanc prouinciam ſuæ ſubieciſſet ditioni, præualuerat apud eos iſta deteſtanda cõſuetudo, ut quum uir aliquis exteræ nationis bonis adornatus moribus, prudens in uerbis & factis, & omni honeſtate cõſpicuus apud eos hoſpitaretur, occidebant eum nocte, putãtes quòd mores, prudentiá, honeſtas, gratia, imò anima uiri illius in domo illa deinceps manerent. Et hæc perfidia ſeu diſcredulitas, effecit ut plures uiatores illo loco occiſi fuerint, Verũ magnus Cham ut regnum illud ſuo ſubiugauit dominio, eliminauit impietatem illam, & ſummam illam ſtultitiam.

Crudelitas in hoſpites.

De prouincia Arcladam. CAP. XLI.

EVntibus nobis de prouincia Caraiam, poſt quinq; diætas occurrit prouincia Arcladam, quæ etiam paret magno Cham. Metropolis eius uocatur Vnchiam. Vtuntur incolæ eius pondere auri pro moneta: nam argentum in regione illa & multis aliꝭs circumiacẽtibus regionibus minime inuenitur. Qui autem argentum aliunde important, hi commutant illud pro auro, & multum lucrantur. Potu factitio utuntur, ex riſo & aromatibus confecto. Viri & mulieres regionis illius dentes cooperiunt ſubtilibus laminis aureis, quas ſic illis adaptant, ut dentes ipſi in laminis quadammodo ſedere uideantur. Viri omnes militarem edocti ſunt artem, quippe qui ſoli militiæ & uenationi beſtiarum atq; uolucrum intenti ſunt. Mulieres uero domus curã gerunt, habentes ſeruos emptitios, qui eorum mancipati ſunt obſequꝭs. Eſt quoq; in hac prouincia cõſuetudo, ut quum mulier pepererit, quàm cito poterit, lectum deſerit, ſurgensq; gubernationi domus intendit: & tũc maritus eius decumbit lecto quadraginta diebus, nati infantis curam gerens. Mater uero aliud nihil circa infantem agit, niſi quòd lac illi ſugẽdum præbet. Et amici atque conſanguinei interim uiſitant uirum illum decumbentem non ſecus quàm hic puerperæ uiſitantur. Aiunt enim mulierem, quum uterum geſtaret atque euacuaret, longo tempore grauiter afflictam, & nunc conueniens

Vir puerperus

A niens eſſe, ut diebus quadraginta ab infantis cura & labore quieſcat, affert tamen uiro cibum ad lectum. In hac prouincia idola alia non ſunt, niſi quòd quælibet familia progenitorem ſuum adorat. Habitant plerunque in locis ſylueſtribus atque montanis. Ad montes autem illos extranei non accedũt, quia aërem qui ibi corruptus eſſe cenſetur, ferre non poſſent. Literas non habent, ſed contractus ſuos & obligationes faciunt per teſſeras, quarum medietatem ſeruat unus, & aliam alius: quæ poſtea in unum collatæ, ſignis cõuenientibus adhibitis, rei cauſam exponunt. Non ſunt in hac prouincia medici, ſicut nec in Canidu & Caraiam: ſed quum quis infirmatur, conuocãt magos ſeu idolorum miniſtros, & illis exponit ægrotus morbum ſuum: tunc magi choream agunt, inſtrumenta quædam ſonant, & in honorem deorum ſuorũ magnos reboant cantus, donec tandem unus ex eis in chorea ſaltantibus & ludentibus à dæmone corripiatur. Tunc chorea relicta, arreptitiũ in terra iacentẽ cõſulunt, ex qua cauſa id morbi illi acciderit, quidq; pro ipſius liberatione ſit agendũ. At dæmon per arreptitium reſpõdet: Quia id uel illud fecit: aut, quia hunc uel illum offendit deum, ideo in hunc incidit morbũ. Tũc magi orant ut deus illi noxam illam remittat, promittentes ægrotum illũ ſi conualuerit, de ſanguine ſuo proprio ſacrificium oblaturũ. Quòd ſi dæmoni uideatur infirmum tali laborare morbo, ut hinc liberari non poſſit, reſpondere ſolet: Iſte tam grauiter deum illũ offendit, ut per nulla ſacrificia placari poſſit. Et ſi à morbo conualiturus ſit, iubet ut tot arietes, nigra habentes capita offerat, tot etiã & tales paret potiones, tot ad ſe conuocet magos, totidemq; magas, per quorum manus ſacrificiũ offeratur, & tũ placetur illi deus. Quo audito, conſanguinei eius cito curant illa fieri quę demon iuſſit: occidũt arietes & ſanguinem ipſorum in cœlũ ſpargũt, conuocatiq; magi cum ſagis ſuis, accendunt luminaria magna, & domum totam thurificando ſuffumigãt, ſed & fumum de lignis aloës faciunt, atq; ius carnium in aëra ſpargunt unà
B cum potione de aromatibus confecta: quibus omnibus rite peractis, in chorea rurſum ſaltant in honorem illius idoli, quo infirmo putatur propitiũ factum, cantant & horribiliter uocibus ſuis ſtrident. His factis, interrogant rurſum arreptitium, num per hæc idolum ſit placatum. Si reſpondet nõ, confeſtim parant ſe ad implendum aliud eius mandatum. Si autem reſpondet ſibi ſatis factum, phanatici & incantatores ſedent ad menſam, & carnes idolo immolatas comedunt cum magna lætitia, & bibunt confectiones quas in dæmonum ſacrificio libauerunt. Et finito prandio quiſq; ad ſua redit. Et quum æger ex diuina prouidentia ſic morbum euaſerit, & incolumitati reſtitutus fuerit, id cæci homines non uero deo, ſed dæmoni gratum ferunt.

De prælio magno quod fuit inter Tartaros, & regem Mien

CAP. XLII.

ANno domini M.CCLXXXII. magnũ eſt ortum bellum propter regnũ Caraiam, cuius præcedẽti capite meminimus, & regnum Botiã: nã miſit magnus Cham unum de principibus ſuis Neſcordim nomine cum duodecim equitum millibus, qui prouinciã Caraiam à quãlibet tutarentur infeſtatione. Erat autem dictus Neſcordim uir prudens & ſtrenuus, habebatq; ſibi adiunctos milites probos & bellicis rebus aſſuetos. Horum aduentum ut audierunt rex Mien & rex Bangala, perterriti ſunt plurimum, putantes quòd ad regna eorum expugnanda ueniſſent. Et conuocantes militias ſuas coadunauerunt equites & pedites circiter ſexaginta millia, elephãtos aũt duo millia, caſtra geſtantes, & in quolibet caſtro erant poſiti duodecim uiri armati, aut quindecim, aut ſedecim. Cũ hoc exercitu properauit rex Mien uerſus ciuitatẽ Vociã, ubi quieſcebat Tartarorum exercitus, & per tres dies in campeſtribus illis quietus manſit. Audiens uero Neſcordim tantum contra ſe ueniſſe exercitũ, plurimũ timuit: tametſi metũ illum omnino diſſimularet. Roboratus eſt nõnihil animo, quòd ſciret ſe in ſuo exercitu habere uiros fortes & ſtrenuos bellatores. Egreſſus itaq; uirili animo ut pugnaret contra hoſtẽ,

caſtra poſuit contra nemus quoddam magnum, quod proceras & maximas habebat arbores, non neſcius quod elephanti cum turribus ſeu caſtris illis portatilibus nemus ingredi minime ualerēt. Tunc Mien rex audiens adeſſe Tartaros, contendit occurrere illis. Tartarorum uero equi elephātos adeſſe ſentientes, quippe qui in prima acie cōſtituti erant, tanto terrentur pauore, ut nulla ui, aut ullo ingenio potuerint à ſuis ſeſſoribus contra elephantos excitari. Coguntur igitur Tartari ab equis deſcendere, illiſq; ad nemoris arbores ligatis, pedeſtres contra elephantos pugnaturi ueniunt. Et quoniam in prima acie omnes milites baliſtas habebant, & ſagittis iaciendis aſſueti erant, tantam ſagittarum uim in hoſtem torquent, ut elephanti uulnerati, & ſagittarum ictus minime ferre ualentes, fugā arriperent, omneſq; rapido curſu uerſus nemus proximum contenderent. Rectores uero eorum quum ſumma ui illos in hoſtem arcere mollirentur, incaſſum laborauerunt: nam diſperſi ſunt huc atq; illuc, & ingreſſi nemus portatilia caſtra ruperunt, & armatos uiros in illis ſedentes deiecerunt: Quod uidentes Tartari currunt ad equos ſuos, illiſq; conſcenſis cum magno impetu irruunt in acies regis. Hoſtis uero territus, quòd elephantorum diſſipata eſſet acies, quantum potuit manu ſe defendit. Et quum utrinque atrociter pugnarent, atq; multi de utroq; caderent exercitu, rex Mien cum ſuis tādem in fugam uerſus, Tartaris inſequentibus & plurimos adhuc interficientibus uictoriam reliquit. Quibus ſuperatis Tartari in nemus properant, atq; elephantos capere conantur: uerum illis fugientibus nullum cepiſſent, niſi inter captiuos quidā illis auxilio fuiſſent. Ceperunt autem circiter ducentos. Ab hoc prælio & deinceps cœpit magnus Cham uti elephantis in exercitu, quos prius ad hoc aſſuetos officiū non habuit. Paulò pòſt deuicit idem magnus Cham terras regis Mien, ſuoq; ſubiugauit imperio.

De regione quadam ſylueſtri, & prouincia CAP. XLIII.

B

Recedendo à prouincia Caraiam peruenitur ad deſcenſum quendam, in quo ferè per tres dies itur in præceps, nec eſt ibi ulla habitatio, etiamſi ſit latiſſima quædam planicies, in quam tribus diebus per hebdomadam multi conueniunt homines mercandi gratia. Deſcendunt multi de magnis regionis illius montibus, aurum ſecum deferentes quod pro argento commutāt, nempe unam auri unciam pro quinq; argenti uncijs dantes: unde de exteris nationibus multi illuc ueniunt negotiatores, qui argentum afferentes aurū aſportant. Ad montes uero illos excelſos, in quibus illi cum magna ſecuritate habitant qui aurum in regione illa colligunt, nemo extraneorum uenire poterit, quum iter illud inuium ſit, & adeò perplexum, ut potius teipſum perderes, quàm abſcōditos inuenires homines. Poſt hæc uenitur ad prouinciam Mien, quæ à meridie confinis eſt Indiæ, & hęc maxima habet loca ſylueſtria & nemoroſa, in quibus innumeri diſcurrunt elephanti, unicornes, atq; aliæ feræ agreſtes, ſed nulla ibi eſt habitatio humana.

De ciuitate Mien & ſepulchro regis, CAP. XLIIII.

ITinere peracto quindecim dierum peruenitur ad ciuitatem quæ uocatur Mien, & hæc magna eſt atq; nobilis, quippe quæ caput eſt regni, magno ſubiecta Cham. Habitatores eius linguam propriam habent, & ſunt idololatræ. Fuit in hac ciuitate rex prædiues, qui moriturus iuſſit ſibi parare ſepulchrum in hunc modum: In quolibet capite ſeu angulo monumenti fieri iuſſit turrim unam marmoream altitudinis decem paſſuum, ſpiſſitudinis iuxta proportionem altitudinis ſeruata. In cacumine uero turres illæ rotundæ fieri iubebantur, atq; una earum undiq; auro cooperiri. Super cacumen uero turris multæ ſuſpendi debebant aureæ campanellę, quæ ad flatum uenti ſonum quendam redderent. Alia aūt turris argento debebat operiri, habens in ſua ſumitate campanellas argenteas, quæ ſimiliter tinnitum ederent flante uento. Hoc ſepulchrum fieri iuſſit pro honore nominis ſui, & ut memoria ſua apud homines nunquam interiret. Et quum magnus Cham ſibi ſubijceret hāc prouin-

A prouinciam Mien, noluit ut exercitus uiolaret ſepulchrum illud, quod rex ille fecerat ad honorem, nominis ſui: nam eſt mos Tartarorum, ut non præſumant uiolare ea quæ ſpectant ad pietatem defunctorum. Sunt in hac prouincia multi elephantes, boues ſylueſtres magni & pulchri, cerui et damulę, aliaque diuerſarum ſpecierum animalia ſylueſtria.

De prouincia Bangala, CAP. XLV.

BAngala prouincia à meridie confinis eſt Indiæ, quam magnus Chã nõdum ſubegerat, quum ego in curia illius uerſarer, ſed adexpugnandum exercitum miſerat. Habet regio regem proprium atque propriam linguam. Incolę eius ſunt omnes idololatrę: ueſcuntur carne, riſo & lacte: habent bombicem in magna copia, & gratia illius multæ & magnæ fiunt ibi nundinationes. Abundant etiam ſpico, galãga, zinzibere, ſaccaro, & alijs diuerſis aromatibus. Sunt quoque ibi maximi boues, qui craſſitudine, ſed non altitudine elephantos æquant. Fiunt in hac prouincia multi eunuchi, qui poſteà negotiatoribus uenduntur, diſtrahendi in diuerſas prouincias.

De prouincia Cangigu, CAP. XLVI.

POſt memoratam prouinciam orientem uerſus ſequitur prouincia Cangigu, quæ proprium habet regem, atque propriam linguam. Incolæ eius idola colunt, & ſunt tributarij magno Cham. Rex eorum habet circiter trecentas uxores. Inuenitur in iſta prouincia aurum multum, & multa aromata, ſed quæ nõ facile diſtrahi poſſunt, quum regio ipſa longe diſſita ſit à mari. Sunt quoque in ea elephanti multi, & uenationes multarum ferarum. Incolæ eius uiuunt de carnibus, lacte & riſo. Vino carent, ſed de riſo & aromatibus potum conficiunt bonum. Solent tam uiri quàm mulieres pingere acubus facies ſuas, colla, manus, uentres & crura, facientes imagines leonũ, draconũ, & auium, adeoque eas impreſſas firmant, ut non facile aboleri poſſint: & quò quis plures huiuſmodi habuerit imagines, eo pulchrior æſtimatur.

B *De prouincia Amu,* CAP. XLVII.

AMu prouincia ad orientalem ſita plagam, magno ſubiecta eſt Cham, cuius incolæ idola incolunt, habentque linguam propriam. Abundant gregibus animalium, habentque copiam uictualium, & equos multos, eosque optimos, quos negotiatores in Indiam ducunt. Habent quoque bubalos multos & boues, quia ſunt illic paſcua delicata. Tam uiri quàm mulieres geſtant in brachijs monilia aurea & argentea magni ualoris.

De prouincia Tholoman. CAP. XLVIII.

PRouincia Tholoman diſtat ad orientem ab Amu itinere dierum octo ſubiecta magno Cham, habens linguam propriam, & idola colens. Viri & mulieres eius ſunt elegantis formæ: tametſi bruno ſint colore. Terra cultiſſima eſt, caſtra & ciuitates habens multas & fortes. Viri in armis ſunt exercitati, & ad bella aſſueti. Mortuorum ſuorum corpora comburunt, & oſſium reliquias capſæ includentes, in cauernas montium recondunt, ne uel ab homine, uel à beſtia tangi poſſint. Aurum eſt ibi in magna copia, & loco monetæ utuntur auri glebis in mari repertis.

De prouincia Gingui CAP. XLIX.

A Prouincia Tholoman ducit iter uerſus orĩetem ad prouinciam Gingui, iturque duodecim diebus iuxta fluuium quendam, donec perueniatur ad ciuitatem grandem Sinuglu. Subiecta eſt regio magno Cham, & ſunt incolæ eius idololatrię addicti. Parantur in hac prouincia panni elegantes de corticibus arborum, quibus æſtate induuntur. Sunt in ea plurimi leones, ut etiã præ timore eorũ nullus audeat noctu extra domos dormire: nam quoſcunque inueniunt lacerant atque deuorant. Naues quæ aſcendunt & deſcendunt per flumen, propter leonum metum ad ripam non ligantur, ſed in medio fluminis ancoris eiectis retinentur, alioquin leones noctu naues ingrederentur, & quicquid uiuum in eis reperirent deuoraret Et licet leones illi ſint magni & feroces, ſunt tamen in eadem regione canes tam audaces & fortes, ut non uereantur

treantur leones inuadere. Et ſæpe fit ut duo canes & uir ſagittarius equo inſi- A
dens leonem ſternant: nam quum canes leonem adeſſe ſentiunt, magno latra
tu eum inuadunt: præſertim quando ſciunt ſe hominis auxilio fultos, nō deſi
nunt mordere leonem in partibus poſterioribus atq; cauda: & licet leo ſæpe
rictum illis minetur, huc illucq; ſe uertens, ut illos dilaceret, tamen canibus
magna cautela ſibi prouidentibus, non facile ab eo læduntur, præſertim quū
inſequens eques tunc leoni iaculum infigere ſtudeat, quādo canes trucidare
conatur. Fugit tamen leo, metuens ne propter canum latratum alij quoq; ca-
nes & homines prouocentur in eum: & quum arborē apprehendere poteſt,
illico confugit ad eam, & ceu tuto fortalitio ea fruitur à tergo, uerſoq; rictu
contra canes, tota ui ſe tutatur contra illos. Vir autem eques appropians nō
ceſſat iaculari leonem, donec interficiat: nec aduertit leo iaculantis ictus, do
nec ruat: uſqueadeò faciunt canes illi negotium. Abundat regio iſta ſerico,
quod per mercatores ad diuerſas portatur prouincias.

De ciuitatibus Cacauſu, Canglu & Ciangli. CAPVT L.

RECedendo à prouincia Gingui, plures paſſim occurrunt ciuitates & ca-
ſtra: & ubi abſolueris iter quatuor dierum, offert ſeſe Cacauſu nobiliſſi-
ma ciuitas, quæ prouinciæ Cathai annumeratur, ſita ad meridiem, & ſerico
abundans, unde pretioſi fiunt panni atq; ſindones, auro illis intertexto. Ab
hac ciuitate tres numerantur diætæ uerſus meridiem ad ciuitatem aliam ma-
gnam, Canglu nomine, quæ ſale abundat: nam eſt terra illa ſalſiſſima, & ex
ea eliciunt ſal hoc pacto: Congerūt terram in modum collis, & ſuperfunden-
tes aquam, quæ ſalſuginem terræ attrahat, eam iterū ſub congeſto colle hau-
riunt, & tam diu iuxta ignem coquūt, donec in ſalis coaguletur denſitatem.
Vltra ciuitatem Canglu itinere quinq; dierum eſt ciuitas alia Ciangli nomi
ne, per cuius mediū tranſit fluuius magnus, nauibus mercibus oneratis com
modiſſimus: nam eſt illic emporium inſigne.

De ciuitatibus Tadinſu & Singuimatu. CAPVT LI. B

VLterius procedendo poſt diætas ſex uerſus meridiem peruenitur ad ci-
uitatē magnam Tadinſu, quæ regem propriū habuit, priuſquam ſubijcē
retur magno Cham: & habet quadraginta ciuitates iuriſdictioni ſuæ ſubdi-
tas, quæ omnes elegantiſſima habent uiridaria. Rurſum eundo uerſus meri-
diem, abſolutis tribus diætis, peruenitur ad aliam inſignem ciuitatē Singui-
matu nomine, ad quam à meridie magnus quidam currit fluuius, qui à loci
incolis in duos diuiſus riuos, partim ad orientē uerſus Mangi, & partim ad
occidentē uerſus Cathai fluit. Per hos riuos innumeræ nauiculæ cum merci-
bus adducuntur. À Singuimatu ſi uerſus meridiem duodecim diætis conten
das, continue occurrunt ciuitates & oppida, in quibus nundinationes multę
fiunt. Incolæ harum regionum ſunt idololatræ, magno Cham ſubiecti.

De fluuio magno Caromoran, & ciuitatibus Corgangui & Caigui. CAPVT LII.

PRiore continuato itinere peruenitur ad flumen magnum Caromoran no
mine, quod ex regno presbyteri Ioannis fluere dicitur. Occupat in latitu-
dine ſpatium unius miliaris: profunditas uero eius eſt tanta, ut oneratæ na-
ues per ipſum aſcendere & deſcendere queant: abundat etiā piſcibus. Haud
longe ab oſtio huius fluminis, ubi ſcilicet ruit in oceanum, ſunt circiter quin
decim millia nauium, quas illic inſtructas habet magnus Cham, ut ſi neceſſi-
tate ingruente nauigandum ſit ad inſulas maris, exercitus per paratas naues
facile adduci poſſit. Harum nauium plurimæ ſunt tam magnæ, ut quindecim
ferre poſſint equos, ac eorum ſeſſores, cum uictu & pabulo illis & iſtis neceſ
ſario. Nautæ uero circiter uiginti ſunt in qualibet naui. Porrò iuxta ſtationē
illarum nauium duæ ſunt ciuitates iuxta fluminis ſitæ ripam, quarum una di
citur Corgangui & alia Caigui. Traiecto uero illo flumine, mox ue-
nitur in nobiliſſimam prouinciam Mangi, cuius præconiū
explicabitur in ſequentibus capitibus.

De pro-

De prouincia Mangi, & pietate atq; iuſtitia regis, CAP. LIII.

HAbuit prouincia Mangi, regem quendam Facfur nomine, diuitē & potentem, quo præter magnum Cham nullus in regionibus illis maior in ueniebatur. Regnū eius fortiſſimū erat, & inexpugnabile putabatur, ut nemo ipſum inuadere præſumpſerit. Vnde factum eſt, ut tam rex quàm populus bellorum & armorum uſum & exercitium amitterent. Erāt ſingulę ciuitates foueis atq; foſſatis latiſſimis aqua redundantibus cinctæ. Carebant equis, quia neminem timebant. Hincq; factum eſt, ut rex genio plus æquo indulgens, delicijs frueretur cōtinuis. Alebat domi circiter mille domicellos, & aliud ſatellitium magnum & honorificum habuit. Fouebat tamen iuſtitiam, conſeruabat pacem, & diligebat miſericordiam. Nemo audebat proximum offendere, & fraternam pacem interturbare, alioquin pœnam luiſſet. Tanta erat in regno illo concordia, ut artifices ſæpe noctu dimitterent officinas ſuas apertas, & tamen nemo præſumeret intrare. Viatores & peregrini tutiſſimi per totum illud regnum ambulabant die ac nocte, nullum metuentes hominem. Erat quoq; rex ipſe pius & miſericors in pauperes, & non deſerebat eos qui neceſſitate premebantur, aut penuria laborabant. Colligebat præterea ſingulis annis pueros & infantes à matribus ſuis abiectos, aliquandò circiter uiginti millia, & eos ſumptibus ſuis nutriri faciebat: nam in regione illa pauperes mulieres communiter à ſe abdicant atq; abijciunt proprios natos, ut ab alijs collecti ęnutriantur. Rex tamen infantes, quos ſic colligi iubet, tradit diuitib. quibuſq;, quos in regno ſuo habet: pręſertim illis q liberis carent & ut in adoptionis ſuſcipiāt filios mādat. Eos uero quos ipſe nutrit, matrimonio tradit puellis eiuſdem cōditionis, quas ſcilicet, in pueritia à parentib. reiectas colligi fecit, & cōmodū ſuppeditat uictum unde uiuant.

Quomodo Baian princeps exercitus magni Cham expugnauit prouinciam Mangi. CAP. LIIII.

B ANno ab incarnatione domini M. C C L X V I I I. magnus Cham Cublai inhians prouinciæ Mangi, hoc modo eam expugnauit, atq; ſuo ſubiecit imperio. Miſit exercitum maximum ex equitibus & peditibus conflatum, illiq; ducem præfecit Baian Chinſan, quod ſonat, lumina centum oculorū, quaſi Baian centum habens oculos. Hic itaq; cum exercitu ſuo ad prouinciam Mangi perueniens, primo obſedit ciuitatē Coniganguí, & ut imperatori ſuo obedientiam pollicerētur poſtulauit. Quibus id recuſantibus, receſſit, nulla ciuitati illata iniuria: atque idem requiſiuit à ſecunda ciuitate. Qua ſimiliter recuſante, proceſſit ad tertiam, & deinde ad quartam & quintam, & ab omnibus ſimile accepit reſponſum. Sextam uero aggreſſus eſt ciuitatem cum audacia multa: & hac ui expugnata contra alias proceſſit, breuiq; tempore duodecim obtinuit ciuitates: nam habuit in exercitu uiros ſtrenuos & fortes, optimoſq; bellatores. Ad hoc miſit magnus Cham poſt illum exercitum, alium grandem priore nōn infirmiorem: ſicq; factum eſt ut contremuerint corda uirorum Mangi, atq; diſſoluerentur. Baian uero mouit exercitum contra Metropolim Quinſai, ubi curia erat regis Mangi. Rex itaque Mangi uidens Tartarorum audaciam & fortitudinem, uehementer expauit, conſcenſaq; naui cum maximo comitatu ad inſulas quaſdam inexpugnā biles ſe recepit habens ſecum circiter mille naues, committens reginæ cuſtodiam ciuitatis Quinſai, atq; magnum in eam collocans præſidium. Regina uero uirilem induens animū prudenter ſe geſſit, atq; nihil eorum omiſit, quę ad ciuitatis defenſionem neceſſaria uidebantur. Et quum audiret ducem exercitus Tartarorum uocari Baian Chinſan, id eſt, centum oculi plurimum territa eſt elanguitq; uirtus eius: præſertim quum audiſſet ab aſtrologis ſuis atq; magis, ciuitatem Quinſai à nullo expugnandam, quàm ab eo qui centum haberet oculos. Et quoniam cōtra naturam eſſe uidebatur, ut quiſpiam hominum centum haberet oculos, & ducis illius nomen præſagio quadraret, fato nolens repugnare, uocato duce exercitus Tartarorum, tradit illi libere

bere ciuitatem & regnum. Quo audito, totius regni ciues & incolæ ad magni Cham defecerunt obedientiam, excepta ciuitate una Saniſu nomine, quæ per triennium ad deditionem cogi nō potuit. Regina uero migrauit ad curiam magni Cham, maximoq; ab illo ſuſcepta eſt honore. Vir autem eius rex Mangi in inſulis perſeuerans, reſiduum uitæ in illis conſumpſit. A

De ciuitate Conigangui. CAP. LV.

CIuitas prima, quæ prouinciā Mangi ingredientib. occurrit, uocatur Conigangui, & eſt magna, inſignis, atq; opibus pollens, iuxta flumen Caromoram ſita. Sunt ibi naues in maxima multitudine. Fit etiam ibi ſal in magna copia, ut quadraginta ciuitatibus ſufficiat, de quo magnus Cham magnum habet emolumentum. Incolæ huius ciuitatis, & omnium circumiacentium locorum idololatræ ſunt & comburunt corpora mortuorum.

De ciuitatibus Panchi, & Chain. CAP. LVI.

VLtra ciuitatē Conigangui uerſus Sirochum uentum itinere unius diei eſt ciuitas Panchi grandis & inſignis, in qua mercatura magna exercetur: & eſt in ea ſerici atq; uictualium magna copia. Recipitur per eam regionem moneta magni Cham. Porrò uia quæ ducit à ciuitate Conigangui, ad ciuitatem Panchi, pulchris conſtrata eſt lapidibus, ad dextram & ad ſiniſtrā fluentis decurrētibus: nec aliunde patet acceſſus in prouinciam Mangi, niſi per uiam iſtam. Ab iſta ciuitate Panchi ad ciuitatē Chain eſt iter unius diei: & hęc quoq; inſignis eſt ciuitas, abundans piſcibus & uenatione beſtiarum atq; auium: præſertim phaſiani in maxima ibi inueniuntur copia.

De ciuitate Tingui. CAP. LVII.

PRocedendo hinc per iter unius diei peruenitur ad ciuitatē Tingui, quæ tametſi magna non ſit, habet tamen uictualium maximam copiam. Sunt etiam ibi plurimæ naues: nam haud longe ab oceano eſt ſita: & intermedio ſpatio ſalinæ ſunt plurimæ, poſitaq; eſt iuxta illas memorata ciuitas Tingui. B
Recedēdo uero ab hac ciuitate itinere unius diei uerſus Sirochum occurrit pulchra ciuitas in pulcherrima ſita regione, ſub cuius præfectura ſunt alię ciuitates multæ, numero uiginti ſeptem. Et ego Marcus iuſſione magni Chā tribus annis in hac ciuitate egi præfectum.

Quomodo ciuitas Sianfu cum machinis fuit capta. CAP. LVIII.

AD occidentalem plagam eſt regio quædam Nauigui nomine, opulenta & amœna, in qua multi fiunt panni ex auro & ſerico, & ubi magna frumenti eſt copia. Ciuitas præcipua illius regionis Sianfu uocatur, habetq; duodecim alias ciuitates ſibi ſubiectas. Hæc ciuitas tribus annis obſeſſa expugnari nō potuit ab exercitu Tartarorū, quū ſubiugaretur prouincia Mangi: nam undiq; cingitur aquis & lacubus, ut nulla ex parte adiri potuerit, quàm ab Aquilone. Interea uero quo à Tartaris obſidebať, continue accedebāt & recedebant naues uictualium copiam adducentes: quod non parum affligebat magnum Cham. Illo enim tempore ego & pater meus atq; patruus fuimus in imperatoris aula: unde accedentes eum, cōſuluimus & indicauimus illi, ſi nobis obtemperaret, quo pacto urbs breui capi atq; expugnari poſſet, machinis, ſcilicet quibuſdam, quarū uſus in regione illa non fuit. Quo aſſentiente, parari fecimus per fabros lignarios Chriſtianos, quos nobiſcū habuimus, tres machinas ſeu catapultas tantæ magnitudinis, ut quælibet earū excuteret lapidem trecentarū librarū: quas nauibus impoſitas miſit rex ad exercitum ſuum. Erigētes igitur eas ante ciuitatē Sianfu, proijcere cœperūt lapides grandes in ciuitatem: & primus cadens ſuper domum quandam, impetu ſuo illam pro maiori parte confregit. Quod uidentes Tartari ciuitatem obſidentes plurimū obſtupuerunt. Hi uero qui intra ciuitatē erant uidentes tantum illis ab hoſte imminere periculum, ut etiam intra mœnia & in domibus ſuis tuti non eſſent, magno concuſſi ſunt terrore: & ne ciuitas tota lapidum iactu deſtrueretur, & homines quoq; opprimerentur, deditionem fecerunt, magniq; Cham ſe ſubdiderunt obedientiæ.

De

De ciuitate Singui, & flumine quodam magno. CAPVT LIX.

A Ciuitate Sianfu quindecim numerantur milliaria ad ciuitatē quandam Singui nomine, quæ tametſi magna non ſit, habet tamen maximam nauium multitudinē, ad ripam ſita maximi fluuij, quo maior in orbe non putatur, nomine Quiam: nam latitudo eius in quibuſdā locis habet milliaria decem, in alijs octo, & in quibuſdam ſex. Longitudo uero eius patet itinere centum dierum. Fluitant in hoc amne naues ſine numero. Putares in toto mundo tot naues non reperiri. Eſt autē in hac urbe emporium celebratiſſimum, & magna uis mercium per fluuium adducitur. Sunt & alię ciuitates plurimę numero circiter ducentæ ad ripam huius fluuij extructæ: nam fluit per terminos ſedecim prouinciarum: nec eſt ulla earum quæ non quinq; millia nauiū habeat. Maiores uero harum regionum naues ſunt ſingulæ uno coopertæ ſolario: nec habet ulla nauis plures quàm unum malum pro uelo expandendo. Canabeis funibus non utuntur, niſi pro malo & uelo: ſed pilorchas, ſeu chordas faciunt de arundinibus magnis, quibus naues quandoq; per flumen trahuntur. Scindunt autē arundines illas magnas quæ quindecim in longitudine continent paſſus, & ſciſſuras colligantes & contorquentes, funes longiſſimos faciunt, ut quidam longitudinem contineant trecentorum paſſuum. Et ſunt pilorchæ illæ fortiores funibus canabeis.

De ciuitate Caigui. CAPVT LX.

CAigui ciuitas quædam parua eſt, ſupra memoratū fluuium uerſus Sirochum ſita, & creſcit in agro eius tanta uis bladi & riſi, ut inde ad curiam magni Cham deuehatur: nam ſunt inter utrunq; locum multi lacus & fluuij qui induſtria magni Cham in unum ferè contracti riuū, nauibus ituris & redituris congruam præbent ſemitam: tametſi aliquando naues ſint exonerandæ, & frumenta per terram portanda, donec ad alium perueniatur lacum, ubi rurſum in naues recipiantur & ulterius deducantur. Iuxta ciuitatem Caigui inſula quædam eſt in medio fluminis ſita, in qua monaſterium eſt monachis plenum, qui idolis ſeruiunt: & eſt monaſterium illud caput omnium monaſteriorum quæ idolorum ſeruitio ſunt conſecrata.

De ciuitate Cingianfu. CAP. LXI.

CIngianfu ciuitas eſt in prouincia Mangi ſita, in qua opera multa fiunt ex auro & ſerico. Sunt in ea eccleſiæ Chriſtianorum Neſtorianorum, quas ædificauit Marſarcis Neſtorianus, qui à magno Cham in ciuitate illa præſulatum obtinuit, anno ſcilicet domini M.CCLXXXVIII.

De ciuitate Cingingui, & interfectione ciuium eius.

CAPVT LXII.

POſt receſſum à ciuitate Cingianfu itinere trium dierum peruenitur ad ciuitatē Cingingui, occurrentibus in itinere multis ciuitatibus & oppidis, in quibus mercantiæ fiunt, & artificia multa exercentur. Eſt autē Cingingui ciuitas magna & opulenta, omnibus abundās uictualibus. Quū Baiam dux militiæ Tartarorū expugnaret prouinciā Mangi, miſit multos Chriſtianos qui dicebantur Alani cōtra hanc ciuitatem, qui tam acriter eam impugnare cœperunt, donec ciues eius deditionem liberam fecerūt. Ingreſſi igitur ciuitatem, neminem læſerunt, quum ſponte magni Cham dominio ſe ſubieciſſent. Inuenientes autem in ea ciuitate uinum optimū, idq; in magna copia, bibere cœperūt tam largiter, donec omnes inebriati ſunt: & nocte mox ſequenti omnes ſopore preſſi, nullam conſtituerūt cuſtodiam. Quod uidentes ciues, qui prius illos in pace ſuſceperūt, ſubito irruētes in dormiētes, omnes interfecerunt nullo euadente. Baiam uero hoc audiens, miſit alium exercitū magnum contra ciues illos, qui breui ciuitatē expugnans, in uindictam proditionis & infidelitatis omnes interfecit, nullo ſuperſtite relicto.

De ciuitate Singui. CAPVT LXIII.

SIngui ciuitas magna & egregia, cōtinet in circuitu milliaria circiter ſexaginta. Eſt in ea magna populi multitudo, ſicut & tota prouincia Māgi po-

 pulo-

puloſiſſima eſt,ſed non bellicoſa: uerũ habet mercatores & artifices multos: A
habet quoq; medicos cõplures atq; philoſophos.In ciuitate Singui ſunt põ-
tes lapidei circiter ſex millia,tam altos habẽtes fornices, ut magnæ naues ſi-
ne mali inclinatione tranſire poſſint. Creſcit in montibus huius ciuitatis reu
barbarum & zinziber in maxima copia. Habet hæc ciuitas ſub ſua iuriſdi-
ctione ſedecim ciuitates,in quibus multæ fiunt mercantiæ,atq; plurima exe-
centur artificia.Ciues eius indumentis ſericis utũtur,necnon plurimi panni
ex ſerico ibi parantur. Porrò uocabulum Singui lingua eorum ſonat ciuita-
tem terræ,ſicut etiam aliam habent urbem,quam uocant Quinſai,id eſt ciui
tas cœli,quòd hæ duæ urbes nobiliſſimæ ſint in partibus orientis.

De nobili ciuitate Quinſai. CAP. LXIIII.

DIſtat ab urbe Singui quinque dierum ſpatio alia urbs inſignis nomine
Quinſai,quod ſonat ciuitatẽ cœli,& eſt tam magna,ut maior in orbe nõ
putetur.Et ego Marcus fui in hac ciuitate,& omnia diligẽter luſtraui,aduer-
tens cõſuetudines eius & mores populi: & quæ illic uiderim breuiter & fide
liter referam. Cõtinet circuitus huius urbis in gyro milliaria circiter centũ:
pontes uero lapideos habet duodecim millia, eosq; tam altos, ut naues ma-
gnæ erecto malo pertranſire poſſint. Fundus autem ciuitatis eſt in loco palu
dinoſo ferè ut Venetiæ : unde ſi careret pontibus, de uico ad uicum perueni
ri non poſſet. Habet artifices innumeros, atque plurimos mercatores, ut in-
credibile putaretur,ſi numerum illorum recenſerem. Magiſtri artifices non
operantur, ſed habent miniſtros quos ad hoc inſtituunt. Homines ciuitatis
in magnis uiuunt delicijs, & præſertim mulieres, unde & cæteris formoſio-
res apparent. Verſus meridiem eſt lacus magnus intra mœnia urbis,qui tri-
ginta milliaria in circuitu ſuo continet,habens in litore plurimas domos no
bilium, foris & intus ornatas. Sunt quoque ibi delubra idolorum . In me-
dio uero lacus ſunt duæ paruæ inſulæ, & in qualibet eſt elegantiſſimum ca- B
ſtrum ſeu palatium,in quibus continentur præparamenta & uaſa quæq; ne-
ceſſaria pro nuptijs & ſolennibus conuiuijs.Nam quicũq; ciues inſignia uo-
lunt celebrare conuiuia,illuc inuitatos ducunt,& cum honore ſuſcipiunt.In
hac ciuitate Quinſai ſunt pulcherrimæ & elegantiſſimæ domus.Sunt quoq;
per uicos plurimæ publicæ turres, in quas tẽpore cõflagrationis uicini qui-
que res ſuas portant atq; ab incendio ſaluant : nam habet urbs plurimas li-
gneas domos,& nõ raro fit ut ignis aliquas earum abſumat.Ciues eius ado-
rant idola: comedunt carnes equorum, canum, & aliorũ immundorum ani-
malium : moneta utuntur magni Cham. Collocauit magnus Cham in hanc
urbẽ maximam cuſtodiam,quò rebellio caueatur,atq; furta & homicidia ar-
ceantur : in quolibet enim ponte interdiu & noctu decẽ habentur cuſtodes.
Eſt mons quidã intra mœnia huius urbis, qui ſuſtinet turrim, in cuius cacu-
mine ſunt tabulæ ligneæ, quæ in hunc uſum illic ſeruantur,ut quamprimum
ignis in urbe cõflagrauerit,cuſtodes malleo percutiant eas tabulas,cuius ſo-
nitu,qui per totam auditur urbem,excitati ciues concurrũt,& ignem reſtin-
guunt. Pulſantur etiam hæ tabulæ,quãdo in urbe tumultus aliquis & popu-
li commotio naſcitur.Omnes plateę ciuitatis lapidibus ſunt conſtratę, unde
fit ut mundiſſima ſit.Inueniuntur etiã in ea circiter tria millia thermarũ, qui-
bus homines pro abluendis corporibus utuntur : nam hoc unũ gens illa ſtu-
det,ut ſit munda corpore.Diſtat hæc urbs orientem uerſus ab oceano uigin-
tiquinq; milliaribus,ubi in litore maris ſita eſt ciuitas Canſu, portus commo
diſſimus,ad quem locum infinitæ conueniunt naues ex India & alijs regioni
bus. A' Quinſai uero tranſit fluuius ad portum illum, per quem magna uis
merciũ adducitur. Prouincia Mangi quum ſit latiſſima, diuiſit eam magnus
Cham in nouem regna,cuilibet proprium aſſignando regem. Et hi reges o-
mnes ſunt potentes , ſed magno Cham ſubiecti , cui etiam ſingulis annis de
omnibus regnorũ prouentibus aliquid ſoluunt & rationẽ reddunt. Et unus
illorum moratur in urbe Quinſai,habetq; ſub ditione ſua centum & quadra-
ginta

A ginta ciuitates. Habet autem uniuerſa prouincia Mangi mille & ducentas ciuitates, & in ſingulis poſita ſunt à magno Cham præſidia, ne rebellare audeant. Sunt uero cuſtodes illi colluuies quædam multarum gentium, & ſtipendiarij undecunq; conducti, ex diuerſis exercitibus magni Cham delecti. Eſt in regione illa, & præſertim in prouincia Mangi, diligens obſeruatio motuum cœleſtium, ut etiam cuiuslibet naſcentis pueri horoſcopum accuratiſſime obſeruent, aduertentes diem & horam natiuitatis, & quis planetarũ tunc dominium principale habuerit: his enim reguntur aſtrologorum indicijs in cunctis factis & itineribus ſuis. Eſt etiam cõſuetudo in hac prouincia, quum quis moritur, cõſanguinei eius canabeis induti ſaccis, extinctum corpus cum magno cantu efferunt, & pingunt in chartis imagines ſeruorum, ancillarum, equorum, & denariorum, & ea omnia comburunt cum cadauere, credentes quòd defunctus his omnibus in alia uita fruiturus ſit, atq; tale habiturus ſatellitium, quod illi obſequatur. Poſtea pulſant uaria inſtrumenta muſica, dicentes quòd dij ſui cum tali honore & pompa eos ſuſcipiunt, qualis illis in combuſtura ab amicis & propinquis exhibetur. In hac ciuitate Quinſai eſt palatium quoddam magnificum, in quo Facfur prouinciæ Mangi olim rex, curiam ſuam habuit. Extremus murus qui caſtrũ illud per quadrum cingit, continet in ſuo ambitu milliaria decem, habetq; competentem altitudinem. Intra hunc murum ſunt uiridaria pulcherrima cum fructibus delicatiſſimis. Sunt quoq; ibi fontes & uiuaria piſcibus redundantia. In medio uero eſt palatium illud regium ampliſſimum quidem & pulcherrimum, quale uix in toto orbe inuenitur, habens uiginti aulas æqualis magnitudinis, in quibus ſingulis decẽ millia hominum ſimul diſcumbere poſſunt. Sũt etiam omnes iſtæ aulæ regio more pictæ & ornatæ. Cæterùm familiæ, qualem pater cum filijs, uxore & reliqua familia conſtituit, putantur eſſe in urbe Quinſai ſexcenta millia. Vna ſolum in ea eſt eccleſia Chriſtianorum Neſto-
B rianorũ. Eſt etiam conſuetudo in hac urbe & tota prouincia Mangi, ut quilibet paterfamilias ſcribat ſuper oſtium domus ſuæ nomen ſuum, & nomina uxoris atq; totius familiæ ſuæ, ſed & numerum equorum ſuorum. Et quum aliquis moritur ex familia ſua, aut quum domiciliũ mutat, delet nomen mortui aut diſcedentis, & adſcribit nomen recenter nati, aut in familiam ſuã cooptati: & per hunc modum abſq; magna difficultate ſciri poteſt numerus hominum totius ciuitatis. Similiter hoſpites & tabernarij ſcribũt in tabulis ante oſtium expoſitis, nomina uiatorum & hoſpitum, qui ad diuerſoria ipſorũ declinauerint, & quo menſe atq; die ingreſſi ſint.

De prouentibus qui magno Cham in urbe Quinſai, & prouincia Mangi penduntur.

CAPVT LXV.

EXigit Cham magnus ſingulis annis de ſale quod paratur in urbe Quinſai & terminis eius myriades octoginta aureorum. De rebus etiam alijs, præſertim mercibus, tantam recipit uim pecuniæ, ut uix numerati poſſit. Habet prouincia maximam copiam ſaccari, & aliarum multarũ ſpecierum aromaticarum. Recipit autem magnus Cham de centum menſuris aromatum, tres & dimidiam. Idem facit de reliquis mercatorum bonis. De uino quoq; quod ex riſo & aromatibus conficiunt, non paruum habet emolumentum. Similiter ab artificibus, præſertim duodecim generum habet commodum ſuum. De ſerico autem, cuius in prouincia Mangi maxima eſt copia, de centum ulnis decem exigit. Ego Marcus ſemel audiui computum fieri ſingulorum reddituum, qui magno Cham penduntur annuatim in regno Quinſai, quod eſt nona pars prouinciæ Mangi, aſcenditq; ſumma omnium, ſale tamẽ excepto, ad quindecim millia millium aureorum, atq; ſexcenta millia.

De ciuitate Tampingui, CAPVT LXVI.

PRogrediendo à ciuitate Quinſai, & eundo uerſus Sirochum, cõtinue inueniuntur uiridaria pulchra & optime culta, donec unius diei itinere expleto perueniatur ad ciuitatem Tampingui, inſignem & pulcherrimam. Vltra

tra

tra hanc ciuitatem tribus diebus uerſus Sirochum eundo, inueniũtur ciuita tes & caſtra in maximo numero, ut à longinquo cõſpecta uiatori quaſi una urbs magna eſſe uideatur, tanta uicinitate ſunt coniuncta. Eſt ibi uictualium magna copia. Creſcunt quoq; ibi maximæ arundines longitudinis quindecim paſſuum: in circumferentia uero continent quatuor palmos. Procedendo ultra, triduiq; confecto itinere, occurrit Gengui, ciuitas grandis & pulchra, ultra quam per Sirochum eundo plurimæ aliæ uiatori ſeſe offerunt ciuitates & caſtra. Sunt etiam in ea regione multi leones, magni & feroces. At uerueces nulli reperiuntur in ea, ſicut nec in prouincia Mangi, ſed boum, caprearum, hircorum & porcorum ibi magna eſt copia. Itinere quatuor dierũ conſummato, occurrit alia inſignis ciuitas Ciangiam nomine, in monte ſita, qui mons fluuium quendam in duas ſecat partes, quæ paulò pòſt in oppoſitas tendunt plagas. Vlterius procedendo itinere trium dierum inuenitur ciuitas Cugui, quæ ultima eſt in regno ciuitatis Quinſai. A

De regno Fugui. CAPVT LXVII.

RElicta à tergo ciuitate Cugui, patet ingreſſus in regnum Fugui, in quod ſi pedem moueris itinere ſex dierum, eundum eſt per montes & ualles, multis tamẽ occurrentibus ciuitatibus & caſtris. Habet regio illa copiam uictualium: habet etiam uenationes plurimas beſtiarum & uolucrum: habet deniq; plurimos leones. Creſcit ibi zinziber in magna copia: creſcit quoq; flos quidam haud diſſimilis croco, alterius tamen ſpeciei, ſed qui croci præſtat uſum. Comeduntur in hac regione humanæ carnes cum magna uoluptate, dummodo homines illi non morbo aliquo occubuerint. Quando ad bellum procedunt, quilibet ferro calido inurit ſibi in fronte ſignũ, nec ullus eorum equum ducit ad bellum, præter ducem exercitus. Vtũtur lanceis & ſpatis: & quos in bello perimunt, eorum bibunt ſanguinem, & comedunt carnes, nam ſunt homines crudeliſſimi. B

De ciuitatibus Quelinſu, & Vnquen. CAP. LXVIII.

ITinere ſex illorum dierum completo, de quo iam diximus, peruenitur ad ciuitatẽ Quelinſu nomine, quę magna eſt & celebris, ſita ſuper fluuiũ quendam qui iuxta ciuitatis mœnia labens tres habet lapideos põtes, marmoreis ſuperne ornatos columnis. Hi pontes in latitudine continent octo paſſus, & in longitudine mille. Abundat in illa ciuitate ſericum, zinziber, & galanga. Viros & mulieres habet eximiæ pulchritudinis. Inueniuntur ibi gallinæ, quæ loco pennarum pilos habent ut catti, nigri ſcilicet coloris, ſed oua edũt optima. Et quoniã regio illa plena eſt leonibus, periculoſum eſt per eam ambulare. Ab hac ciuitate ſpatio quindecim milliarium eſt alia ciuitas Vnquen nomine, ubi ſaccarum in maxima creſcit copia, & hinc portatur ad curiam magni Cham, quæ ſcilicet eſt in ciuitate Cambalu.

De ciuitate Fugui. CAPVT LXIX.

PRocedẽdo ultra per milliaria quindecim, occurrit ciuitas Fugui, quę metropolis & caput eſt in regno Concha, quod unum ẽ nouẽ illis eſt regnis in quæ prouincia Mangi eſt taxata. Moratur magnus exercitus magni Chã in hac urbe, ad tuendum prouinciam & ciuitates eius, & ad reprimendum factioſos homines, qui parati ſunt rebellionem mouere contra imperatorẽ. Tranſit per medium huius ciuitatis ingens quidam fluuius, cuius riuus in latitudine unum occupat miliare. Et quoniam urbs iſta parum diſtat à mari oceano, eſt ibi inſigne emporium, ad quod ex India portantur plurimæ margaritæ, & alij lapides pretioſi. Eſt quoq; in ea urbe maxima ſaccari copia, & uictualium ſufficientia.

De ciuitatibus Zarten & Figui. CAP. LXX.

TRaiecto memorato fluuio, itur quinque dierum itinere uerſus ciuitatem Zarten, & nullibi non occurrunt uel ciuitates, uel caſtra. Abundat regio illa uictualibus, habet'que montes & nemora: ex nemorum arboribus colligitur pix. Ciuitas uero Zarten grandis eſt ualde, habet'que portum optimum

A optimum, ad quem naues Indianæ mercibus onuſtæ ueniunt ſine numero: eſt enim illic unum de maioribus emporijs quæ in mundo inueniuntur:nam piper & aromata,quæ Alexandria ad partes mittit Chriſtianorum,hæc ab illo emporio Alexandriam deferūtur.Penditur magno Cham in hac urbe uectigal immenſum : nam nulla aduehitur nauis,à qua non habeat maximum commodum: parū enim abeſt quin cuiuslibet ſpeciei aromaticæ media pars ſit illi ſoluenda.Eſt etiam in hac regione ciuitas quædam Figui nomine, quę celebris habetur in partibus illis, ob pulchras ſcutellas quæ in ea fiunt. Habet quoq; ipſa prouincia linguam propriam.Hæc tādem de prouincia Mangi dicta ſufficiant: & licet de nouem eius regnis duo duntaxat explicuerimus,conſulto tamen alia præterimus,ſtylum ad Indiam torquētes, in qua aliquanto fuimus tempore,& plurima quæ in ea inueniuntur mirabilia,coràm poſiti uidimus,atq;,ut ita dicam,manibus contrectauimus.

M. PAVLI VENETI DE ORIENTALIBVS REGIONIBVS, LIBER III.

Quales naues in India ſint. CAPVT I.

IN hoc tertio libro Indiæ regionem deſcripturi, à nauibus eius exordium faciemus. Maiores naues quibus Indi per mare utuntur, ut plurimum de abiegnis factæ ſunt lignis, habentq; ſolarium unum,quod noſtrates nautæ operimentum uocant, ſupra quod circiter quadraginta ſunt manſiunculæ pro mercatoribus paratæ. Habet nauis una unum gubernaculum, quatuor malos & totidem uela. Tabulæ clauis ferreis firmiſſime compactæ ſunt,& fiſſuræ quæque ſtupa obfirmatæ.
B Et quoniam pice in his regionibus carent, linunt naues ſuas oleo cuiuſdam arboris calce mixto. Sunt in magnis nauibus circiter ducenti uiri, qui eam remis per mare ducant. Capit uero nauis una quaſi ſex millia ſportarum piperis. Adhærent quoq; his magnis nauibus aliæ nauiculæ,quæ piſcationi & ancoris iaciendis inſeruiunt.

De inſula Zipangri. CAPVT II.

ZIpangri inſula in alto mari ſita, diſtat à litore Mangi per mille milliaria atq; quingenta,& eſt magna ualde.Habitatores eius albi ſunt, & decentis ſtaturæ, idola colentes, & proprium habentes regem,nulli tributarij.Eſt ibi aurum in maxima copia,ſed rex non ſinit illud extra inſulam facile portari:& hæc cauſa eſt quod pauci mercatores ad illam concedunt prouinciam. Rex inſulæ palatium habet magnificum, cuius tectum aureis operitur bracteis,non ſecus quàm apud nos magnæ domus plumbo uel cupro operiuntur. Superficies quoq; ſuperior aularum & conclauium aureis laminis dicitur tecta.Inueniuntur illic margaritæ in magna copia,rotundæ & craſſæ rubei coloris, quæ albas in pretio & ualore longe præcellunt. Sunt quoq; ibi alij lapides pretioſi,qui unà cum auro inſulam ditiſſimam reddunt.

Qualiter magnus Cham miſſo exercitu contendit pro inſula Zipangri expugnanda. CAPVT III.

MAgnus Cham Cublai quum audiſſet inſulam Zipangri tantis pollere diuitijs,cogitare cœpit quomodo eam ſuo ſubiugaret dominio. Miſſis igitur duobus ducibus, quorū unus Abatan, & alter Nonſachū uocabatur, duos magnos exercitus deſtinauit,qui eam expugnarent. Hi itaque à portu Zarten & Quinſui ſoluentes cum multis nauibus & magno equitum atque peditum apparatu,nauigauerūt uerſus inſulam Zipangri,& ingreſſi in eam multa damna intulerunt uillis & caſtris in planitie ſitis. Et antequam ſubiugarent inſulam,ortum eſt inter eos pernicioſum diſſidium,ut neuter alterius obtemperaret uoluntati & conſilio:quo factum eſt ut in nulla re proſperum haberent ſucceſſum. Nam nec urbē aliquam, aut ullum caſtrū præter unum

expugnare potuerunt. Expugnato autem illo unico caſtro, omnes qui ad cu A
ſtodiam eius à rege Zipangri deputati erant, iuſſi ſunt à duce exercitus gladio feriri: inter quos octo fuerũt, qui lapides quoſdam pretioſos in brachijs ligatos geſtabant, tam efficacibus diabolicis inauguratos incantationibus, ut nullo modo uulnerari aut occidi ferro potuerint, quamdiu illos lapides ſecũ portarent. Et conſilio adinuento, ligneo fuſte percuſſi, interierunt.

Franguntur naues Tartarorum, & multi ſubmerguntur.

CAPVT IIII.

ACcidit uero quadam die, ut magna in mari oborta tempeſtate, Tartarorum naues graui colliſione ad terram & ripam maris quaſſaretur. Et conſulentibus nautis, elongantur naues à terra, in quibus uterq; Tartarorum erat exercitus, ſed procellis maris uehementius ſæuientibus, franguntur plurimæ naues & quidam ſubmerguntur, ſed plures correptis tabulis & lignis ad inſulam quandam paruam, à qua haud longe aberant, quæq; non multum diſtabat ab inſula Zipangri, natando peruenerunt. Alij uero quorum naues integræ manſerunt, ad propria redierunt. Porrò eorum qui fractis nauibus incolumes ad inſulam peruenerunt, fuerunt circiter triginta millia. Et quoniam naues non habebant quibus hinc diſcederent, nec uictualia illis inſula ſuppeditaret, quippe quæ ab hominibus non habitabatur, nihil præter mortem expectabant.

Qualiter Tartari mortis euadunt periculum, & in Zipangri inſulam redeunt.

CAPVT V.

MAris uero tempeſtate ſedata, habitatores inſulæ Zipangri cum multis nauibus & grandi exercitu uenerunt contra inermes Tartaros in inſula ad quam natando appulerunt, uagantes, eosq; in uniuerſum trucidare moliuntur, quippe qui omni auxilio deſtituti erant. Relictis itaq; in litore nauibus, terram ingrediuntur hoſtem quæſituri. At illi prudenter aſpectum Zipangriorum fugientes, deliteſcunt haud longe à litore maris, tantiſper expectantes, donec illi in terram effuſi à nauibus ſeſe elongauerunt: & ſubito prorumpentes naues apprehendunt, & ingreſſi eas ab inſula ſalui recedunt, dimiſſis Zipangrijs in inſula. Et rectà contendentes ad inſulam Zipangri, acceptis hoſtium uexillis, quæ in nauibus inuenerunt, proceſſerunt ad principaliorem inſulæ ciuitatem. Cuius habitatores ut uiderunt ſuæ gentis uexilla, exiſtimabant ſuos cum uictoria reuerti, & egreſſi illis obuiam, hoſtem incaute in ciuitatem intromittunt. Qua potiti, omnes qui in ea fuerunt, præter paucas mulieres, expulerunt.

Stratagema B

Quomodo Tartari ab obtenta ciuitate iterum excluduntur.

CAPVT VI.

REx uero Zipangri his auditis, mox alias conducit naues, & exercitum in inſula concluſum reducit, atq; obſidet ciuitatẽ quam occuparunt Tartari, tantaq; diligentia omnes ciuitatis introitus & exitus cuſtodit, ut nullus ad hoſtem ingredi nec ullus egredi ualuerit. Id enim in primis cauendum ducebat, ne incluſi Tartari magno Cham principi ſuo quod acciderat indicare poſſent, alioquin de inſula actum fuiſſet. Manet itaq; hoſtis incluſus & obſeſſus ſeptem menſibus: & uidentes ſe omni auxilio deſtitutos, reſtituũt regi Zipangri ciuitatem, liberiq; & ſalui ad propria redierunt. Et hæc geſta ſunt anno domini M.CCLXXXIX.

De idololatria & crudelitatæ uirorum Zipangri. CAPVT VII.

SOlunt uiri Zipangrij uaria idola, quorum quædam habent caput bouis, quædam caput porci, & quædam caput canis atq; aliorum diuerſorũ animalium. Sunt etiam quædam quæ habent quatuor facies in uno capite: alia tria capita, unum ſuper collum, & duo alia ſuper utrunq; humerum. Sunt rurſus quædam quæ quatuor habẽt manus, alia uiginti, & alia centum. Et quod plures habuerit manus, maioris putatur ueritatis. Et quũ incolæ interrogantur, unde hanc habeant traditionem, reſpondere ſolent, ſe patres ſuos in hoc

A imitari, nec aliud credere debere quàm quod ab illis acceperunt. Eſt etiã hęc conſuetudo apud Zipangrios, quando hominem extraneum capiunt, ſi ille poteſt ſe pecunia redimere, dimittunt eum: ſi autem pretium non habet quo ſe liberet, occidunt illum & coctum deuorant, conuocantes ad conuiuium illud conſanguineos & amicos quoſcp.

De uarijs inſulis regionis illius, atque fructibus earum.

CAPVT VIII.

IN litore maris Oceani, in quod deſinit ab oriente prouincia Mangi, circà inſulam Zipangri plurimæ inueniuntur paruæ inſulæ, quæ à nautis numeratæ putantur eſſe ſeptem millia quadringentæ & quadraginta octo, quarũ maior pars ab hominibus habitatur. Nec eſt ulla in qua non creſcant arbores odoriferæ atcp uirgulta ſuauem ſpirantia odorem. Inueniuntur ibi aromata in maxima copia. Verùm negociatores extranei illuc non ueniunt, niſi habitatores Mangi, qui hyeme ad inſulas nauigant, & æſtate iterum redeunt. Nam flant in regione illa duo tantum uenti oppoſiti, unus hyeme, & alter æſtate. Et quoniam in inſulis illis non fui, nihil de illis ſcribere ſtatui, ſed ſtilũ reducam ad portum Zarten, ut inde ad alias tranſeam regiones.

De prouincia Ciamba. CAPVT IX.

SOluentes à portu Zarten, & nauigantes uerſus Garbinium, peruenerunt ad prouinciam Ciamba, quæ mille & quinquaginta milliaribus diſtat ab eo portu: & eſt magna ualde, abundans opibus, idola colens, atcp propriam habens linguam. Anno incarnationis dominicæ M.CCLXVIII. miſit magnus Cham ducem quendam Sogatu nomine cum ualido exercitu, ut prouinciam illam ſibi ſubiugaret. Sed quum in prouinciam ueniſſet, uidit ciuitates adeò munitas & caſtra tam fortia eſſe, ut nulla ui illa poſſet expugnare. Combuſſit tamen uillas, & incidebat arbores, tantacp prouinciæ intulit damna, ut rex eius libens magno Cham tributarius fieret, modo dux ille ex pro-
B uincia recederet. Inierũt autem fœdus tale, ut rex Ciamba annuatim uiginti pulcherrimos elephantos pro tributo magno penderet Cham. Et ego Marcus fui in hac prouincia, cuius rex tunc tantam habuit uxorũ multitudinẽ, ut illi eſſent nati trecenti & uiginti ſex filij atcp filiæ, quorum centũ quinquaginta iam arma ferre poterant. In hac regione plurimi ſunt elephanti, & lignum aloes in eo abundat. Inueniuntur etiam ibi nemora de lignis ebani.

De inſula Iaua. CAPVT X.

RElicta prouincia Ciamba, nauigatur uerſus meridiem mille & quingentis milliaribus uſque ad inſulam magnam Iaua nomine, quæ in circuitu ſuo patet tribus millibus milliariũ. Habet regem qui nemini eſt tributarius. Ibi eſt maxima copia piperis, nucum muſcatarum, ſpici, galangæ, & cæterorum aromatum. Conueniunt illuc multi negotiatores: nam multa lucrantur ex allatis ſpeciebus. Incolæ inſulæ idololatræ ſunt: nec potuit magnus Chã hactenus eam ſuæ ſubijcere ditioni.

De prouincia Boëach. CAPVT XI.

NAuigando ab inſula Iaua, numerantur ſeptingenta milliaria ad duas inſulas, Sondur & Condur dictas, à quibus ultra procedendo inter meridiem & Garbinium, ſunt quingenta milliaria ad prouinciam Boëach quæ ampliſſima & ditiſſima eſt. Regem habet proprium, & propriam linguam. Adorant idola. Producit hæc prouincia urſos domeſticos, magnos ut leones, itemcp elephantos habet multos, & aurũ copioſum. Vtuntur incolæ pro moneta glebis quibuſdam aureis. Pauci ſunt qui ex alienis regionibus prouinciam hanc adeant, adeò inhumani ſunt habitatores eius.

De inſula Petan. CAPVT XII.

REcedendo à prouincia Boëach, nauigatur per milliaria quingenta uerſus meridiem ad inſulam Petan, quę maiorem in partem ſylueſtris & nemoroſa eſt. Arbores eius odoriferæ ſunt, & magnam præſtant utilitatem. Inter prouinciam Boëach & Petan per milliaria ſexaginta, mare adeò eſt un-

doſum, ut nautæ cogãtur leuare gubernacula. Nam profunditas eius uix eſt quatuor paſſuũ. Hinc uenitur ad regnum Maletur, ubi maxima eſt copia aromatum, & habent incolæ eius propriam linguam. A

De inſula quæ Iaua minor uocatur. CAPVT XIII.

VLtra inſulam Petan, per Sirochum nauigando, eſt Iaua minor, centũ diſtans milliaribus à Petan: & hæc in circuitu cõtinere dicitur circiter duo millia milliarium. Diuiditur inſula in octo regna, habetq́ linguam propriã. Producit etiam uaria aromata, qualia in his noſtris partibus nunquam uiſa ſunt. Incolæ eius idola colũt. Protenditur hæc inſula intantum ad Auſtrum, ut polus arcticus, & ſtellę eius minime uideri poſſent. Ego Marcus fui in hac inſula, luſtrauiq́ ſex eius regna, nempe regnum Ferlech, Baſman, Samara, Dragoiam, Lambri & Fanſur. In alijs uero duobus non fui.

De regno Ferlech. CAPVT XIIII.

HAbitatores regni Ferlech qui montana occupant, nullam habent legẽ, ſed beſtialiter uiuentes, quicquid illis mane primo occurrit, adorant, comeduntq́ carnes omnium animalium, mundorum & immundorum, atque carnes humanas. Qui uero in maritimis habitant locis, Mahumeti ſunt addicti legi, quam ex Saracenis negociatoribus illuc diuertentibus didicerũt.

De regno Baſman. CAPVT XV.

HAbet regnum Baſman linguam propriam, uiuuntq́ incolæ eius beſtialiter. Agnoſcunt magnum Cham pro domino, ſed tributa ei non ſoluunt, niſi quod interdum illi mittunt munera de feris ſylueſtribus. Inueniuntur apud eos elephãti & unicornes in magna multitudine. Et ſunt unicornes paulo minores elephantis, pilum habentes bubali, & elephanti pedem. Habent caput ut aper, & more porcorum libenter morantur in luto, & alijs immundicijs. In medio frontis geſtant cornu unum, groſſum & nigrum. Linguã habent ſpinoſam, & hac lædunt homines & animalia. Abundat quoque regio ipſa diuerſis ſimijs magnis & paruis, hominibus ſimillimis. Hos capiunt uenatores, & totos depilant, niſi quod in barba & in loco ſecreto pilos relinquũt, & occiſos ſpeciebus aromaticis condiũt, & poſtea deſiccant, uendũtq́ negociatoribus, qui per diuerſas orbis partes corpora illa deferentes, homines perſuadent tales homunciones in maris inſulis reperiri. B

Vnicornium forma

De regno Samara. CAPVT XVI.

IN regno Samara fui ego Marcus cum ſocijs meis quinq́ menſibus, non ſine magno tædio tempus expectans nauigationi aptũ. Nam incolæ eius beſtialiter uiuẽtes, carnibus humanis edendis ſunt aſſueti. Quapropter conſortium eorum ſpernentes, caſtra lignea nobis haud longè à mari extruximus cum propugnaculis, in quibus tuti eſſemus contra incolas. In hoc regno nec urſa minor nec maior, quam uulgo currum magnum uocant, apparet, uſque adeò inſula illa uergit in Auſtrum. Incolæ idola colunt. Sunt ibi optimi piſces, & in magna copia. Triticum uero illic non creſcit, ſed de riſo panes conficiunt. Vineas quoq́ non habent, ſed potum ex arboribus hoc modo eliciunt. Sunt in ea inſula arbores multæ & paruæ, habentes ſingulæ ramos quatuor, quos certo anni tempore incidentes, colligũt ſtillantem liquorem, qui tam largiter ex inciſura profluit, ut per diem & noctem urceum plenum colligant ex uno ramo. Quo euacuato, rurſum adhibent ramo urceũ, & id tamdiu frequentãt, donec ſtillicidium illud deſierit. Et hæc eſt uindemia eorum. Prouocant quoq́ arborẽ ad largiora fluenta per aquarum rigationes, quas fundunt ad arboris radices, quando tardius cœperit emittere lachrymã. Sed is liquor non eſt tam ſapidus, ut ille qui ſuapte fluit natura. Mittit quoq́ hæc regio nuces Indicas in magna copia.

De regno Dragoiam. CAPVT XVII.

HAbet quoq́ regnum Dragoiam homines ſylueſtres, qui idola colunt, & linguam atque regem proprium habent. Apud hos talis eſt conſuetudo, quando quis grauiter infirmatur, propinqui & conſanguinei eius cõuocant magos

A magos & incantatores, illosq́ interrogant, an ægrotus ſit ſanitatem recuperaturus. Et illi reſpondent id quod dæmonum ſuggeſtione didicerint. Si dixerint infirmũ non poſſe liberari, quin illa ægritudine intereat, adſunt qui infirmo os concludunt, ne reſpirare poſſit, atq; ſic occidunt priuſquam ab infirmitate extinguatur, & carnes eius incidunt, coquunt atq; deuorant, & id potiſſimum faciunt propinqui & conſanguinei infirmi ſimul cõgregati. Aiunt enim: Si carnes illius putreſcerent, conuerterentur in uermes, & illi tandem fame morerent, de quo defuncti anima grauiſſimas paſſura eſſet pœnas. Porrò oſſa in cauernis montium ſepeliunt, ne ab homine uel beſtia contingantur. Et quando hominem extraneæ nationis capiunt, ſi ille ſe pecunia non pôteſt redimere, occidunt eum & comedunt.

De regno Lambri. CAPVT XVIII.

EST aliud regnum in memorata inſula, quod Lambri uocatur, in quo multa creſcunt aromata, præſertim habentur ibi birci in maxima copia, quos poſteaquam creuerunt tranſplantant, & tribus annis in terra dimittentes, iterum cum radicibus euellunt. De illis bircis ego Marcus quoſdam mecum in Italiam portaui, curauiq́ ſeminandos, ſed deſtituti calidiori regione, non creuerunt: regni huius incolæ idololatræ ſunt. Inueniuntur etiam quidam in hoc regno, qui caudas habent ut canes, longitudinis unius palmi, & hi in ciuitatibus non habitant, ſed in montibus. Habet quoq; hęc terra unicornes & alia multa atq; diuerſa animalia.

De regno Fanſur. CAPVT XIX.

IN regno Fanſur naſcitur optima Camphora, quæ auro adæquatur. Incolæ huius regni panem de riſo faciunt: nam tritico carent. Potum ex arboribus eliciunt, ut iam ſuprà diximus. Sunt in regione iſta arbores quædam craſſæ, quæ habent corticẽ ſubtilem, ſub quo inuenitur farina quædam optima, ex qua delicata præparant cibaria, quæ aliquoties non ſine uoluptate comedi.

B

De inſula Necuram. CAP. XX.

AB inſula Iaua numerantur per mare centum quinquaginta milliaria, ad duas inſulas Necuram & Anganiam. Populus autem inſulæ Necuram ualde beſtialiter uiuit. Regem non habet. Tam uiri quàm fœminæ nudi incedunt, nulla corporis parte tecta. Habent nemora plena arboribus ſandalorum rubeorum, nucum Indicarum & gariophyllorum. Habẽt quoq; copiam bircorum & diuerſorum aromatum.

De inſula Angania. CAPVT XXI.

INſula Angania magna eſt, & incolæ eius beſtialiter uiuentes crudeliſſimi ſunt & ſylueſtres. Idola colunt: riſo, lacte, & carnibus uiuunt. Carnẽ quoq; humanam non abominantur. Sunt homines deformes: nam habent caput quaſi caninũ, & dentes atq; oculos canibus ſimiles. Eſt in ea inſula omnium aromatum mira copia. Sunt etiam ibi uarij & diuerſi arborum fructus.

De inſula magna Seilam. CAP. XXII.

A` Memorata inſula uerſus Garbinium, mille numerantur milliaria ad inſulam Seilam, quæ una putatur de melioribus mundi inſulis, habens in gyro milliaria duo millia & quadraginta. Fuit tamen aliquando maior: nam ut fama in illis partibus eſt, comprehendit olim in circuitu tria millia & ſexcenta milliaria: ſed uento impetuoſo ab Aquilone multis annis irruente, mare tam importune illiſit ad litora: ut etiam temporis ſucceſſu montes ruerent in mare, & plurima terra indies ab eo abſorberetur. Habet inſula ditiſſimum regem, qui nulli tributarius eſt. Incolæ idololatræ ſunt, & omnes nudi incedunt, niſi quod obſcœna loca panno quodam operiunt. Nullum habent bladum præter riſum, de quo uiuunt & de lacte. Habent copiam ſeminum ſoſimæ, de quibus oleum faciunt. Potum ex arboribus eliciunt iuxta modum paulo ſuperius expreſſum. Mittit hæc inſula multos lapides pretioſos, præſertim rubinos, ſapphiros, topaſios, amethyſtos, & alios nobiles lapides. Habet rex inſulæ rubinos, quo precioſior in orbe non putatur eſſe. Nam habet

longitudinem unius palmi, & craſſitudinem trium digitorum. Rutilat ut igniſ ardens, omni carens macula. Obtulit magnus Cham inſignem ciuitatem quandam illi regi pro hoc lapide: uerùm recuſauit rex, ſaltem ex eo nomine, quod à prædeceſſoribus ſuis illum habuerit. Homines huius inſulæ bello non ſunt aſſueti: ſed quum belligerandum eſt, conducunt ſtipendiarios, præſertim Saracenos. A

De regno Maabar, quod eſt in India maiori. CAPVT XXIII.

VLtra inſulam Seilam ſpatio ſexaginta milliarium, eſt prouincia Maabar, quæ & India maior appellatur, terra continens, non inſula. Sunt in ea quinque reges, & eſt ditiſſima. In primo eius regno nomine Var, regnat Senderba, inueniunturq́; ibi margaritæ in maxima multitudine. Nam eſt ibi inter continentem & inſulam quandam ſinus maris fermè uadoſus, quippe qui in aliquibus locis profunditatem habet decem paſſuum, in quibuſdam trium, & duorum, ubi leguntur margaritæ. Conueniunt illic multi mercatores, adducentes multas naues, magnas & paruas, & conducunt homines qui in profundum maris ſe demittant, piſcenturq́; marinas conchas, ex quibus uniones colligantur. Porrò piſcatores illi, quando aquam amplius ferre nequeunt enatant, & rurſus ſe præcipites dant in mare, quod per diem multis replicant uicibus. Sunt etiam in ſinu illo grandes piſces, qui homines facilè occiderent, niſi huic periculo ſuccurreretur in hunc modum. Conducuntur à negociatoribus magi quidam, qui Abraiamim dicuntur, & hi incantationibus ſuis & diabolica arte coniurant piſces illos, ut neminem lædere poſſint. Nocte uero quando à negociatoribus margaritarum piſcatio intermittitur, relaxant magi coniurationem ſuam, ne fures noctu ſine periculo ſeſe in mare demittant & ſuſtollant conchas cum margaritis. Porrò præter incantatores Abraiamim, nemo eſt qui illius coniurationis ſciat uerba. Et fit hæc unionum piſcatio non per totum annum, ſed duntaxat per Aprilem & Maium: uerùm in tantillo tempore colligitur immenſa margaritarum multitudo. B Soluunt autem mercatores ex eis regi decimam partem, magis uero tribuunt uigeſimam partem, & piſcatoribus quoque commodam præbent mercedem. Cæterùm à medio Maij margaritæ non inueniuntur amplius in illo loco, ſed in alio quodam qui trecentis milliaribus ab iſto diſtat, & ibi colliguntur per Septembrem & Octobrem. Incedunt incolæ huius prouinciæ ſemper nudi, niſi quod panniculo uerenda contegunt. Rex quoq; ipſe ut alij nudus incedit, deferens in collo torquem auream, ſapphiris, ſmaragdis, rubinis, & alijs pretioſis lapidibus oneratã. Pendet quoque in collo eius chorda quædam ſerica, cui innectuntur centum & quatuor pretioſi lapides, margaritæ ſcilicet grandiuſculæ, quæ eum admoneant centum & quatuor orationum, quas quotidie in honorem deorum ſuorum mane & ueſperi obmurmurat. Geſtat quoque in utroque brachio & utroque crure tres aureos circulos, quibus pretioſi incluſi ſunt lapides. Ornantur deniq; digiti manuum & pedum eius lapillis quibuſdam pretioſiſſimis, auro etiam incluſis. Habet circiter quingentas uxores, & iam nouiſſime uni ex fratribus ſuis abſtulit uxorem, fratre iniuriam diſſimulante.

De regno Var, & uarijs erroribus incolarum eius. CAP. XXIIII.

SVnt habitatores regni Var omnes idololatræ, multiq́; eorum adorant bouem, ut rem ſanctam, nec ullum occidunt. Quũ autẽ bos aliquis moritur, perungunt domos ſuas adipe eius. Sunt tamẽ quidam inter eos, qui licet boues nõ occidant, tamẽ ab alijs occiſos comedant. Aiunt in hac prouincia diuum occiſum Thomã apoſtolum, corpusq́; illius adhuc in quadã conſeruari eccleſia. Sunt in ea prouincia multi magi, augurijs & diuinationibus uacantes. Sunt etiam ibi multa monaſteria, in quibus idola coluntur: & his aliqui conſecrant filias ſuas, quas tamen domi conſeruant, niſi quando idolorũ ſacerdotes uolunt ſua ſacra facere, tunc uocant puellas cõſecratas, & cum illis in cõſpectu idolorũ choreas ducũt, atq; magnos & incõditos reboãt cantus.

Portant

A Portant etiam hæ puellæ cibos ſecum quos in menſa ante idolum ponunt, & interim quo cantant & tripudiant, putant deos comedere de appoſito cibo, & præſertim ius carnium profundunt illis, quo potiſſimum delectari ab illis putantur. His cærimonijs peractis, puellæ domum redeunt. Seruiunt autem idolis in hunc modum, donec maritatæ fuerint. Seruatur etiam in hac regione hæc conſuetudo, ut quando rex mortuus ad comburendum ducitur, multi ex militibus eius qui cum eo uiui uerſati ſunt, ſponte ad cadauer eius in ignem ſe cōijciunt, putantes in alia uita ſe ab eo nūquam diſſociandos. Idem faciunt uxores quū mariti eorū defuncti comburuntur, ſperantes ſe uxores illorum futuras in alia uita. Et quæ id non faciunt, nullius penſi apud illos homines habētur. Eſt etiam alia deteſtabilis conſuetudo in hac regione, ut quū quis commerente iniquitate ſua, publico iudicio condemnari debet, is pro magna gratia ducit, ſi impetret à rege ut ad honorem alicuius idoli ſeipſum iugulet. Nam ubi id ſibi à rege conceſſum fuerit, congregantur ad eum omnes conſanguinei eius, & ad collum eius decem aut duodecim acutos ponūt cultellos, ipſumq́ in cathedra collocatum circunducunt per ciuitatem, alta uoce clamantes: Iſte homo pro illius aut illius dei honore ſeipſum occiſurus eſt. Et quum ad locum ubi malefactores puniūtur peruentū fuerit, arripiens manu ſua unum è cultellis, alta uoce exclamat: Ego meipſum occido pro illius dei honore: quo dicto, uulnus ſibijpſi infligit: & accipiens aliud ferrum, confodit ſe etiam cum illo. Et tot quidem uulneribus conſauciat corpus ſuū, donec tandem moriatur, pro quolibet uulnere aliud & aliud ſumendo ferrum. Conſanguinei uero eius, corpus illius cum magna lætitia comburūt. Sunt etiam huius regionis homines tam immundi, ut nullam luxuriæ ſpeciem putent eſſe peccatum.

De multis & uarijs conſuetudinibus regni Var. CAPVT XXV.

B Eſt cōſuetudo in hac terra, ut tam rex quàm cæteri homines in terra ſedere ſoleant. Et quum ob hoc ab alijs redarguuntur, reſpondere ſolent: De terra nati ſumus, & in terram conuertendi; ideo terram honorare uolumus. Non ſunt aſſueti ad arma: & quando ad bella procedunt, non induuntur ueſtibus & armamentis, ſed ferunt ſecum ſcuta & lanceas. Nullū occidunt animal, ſed quando uolunt comedere carnes, ſatagunt ut per homines alterius nationis animalia mactētur. Tam uiri quàm mulieres corpora ſua bis in die lauant. Et ſi quis id intermitteret, pro hæretico iudicaretur. Homicidia & furta diſtricte iudicant. Vini uſus apud eos interdictus eſt. Et ſi quis uinum bibiſſe deprehenſus fuerit, pro infami habetur, nec poteſt in iudicio teſtimonium dicere. Similiter hi in iudicio pro teſtimonio ferendo repelluntur, qui in mari nauibus ſe committere auſi fuerint: nam aiunt homines illos deſperati eſſe animi.

De alijs quibuſdam conditionibus huius terræ. CAPVT XXVI.

NOn producuntur in hoc regno equi, ſed rex Var alijq́ quatuor reges prouinciæ Maabar annuatim ingentem uim pecuniȩ expendunt pro equis. Nam emunt ſingulis annis circiter decem millia equorū, qui ex regionibus Curmos, Chiſi, Durfar, Ser & Eden à negociatoribus adducuntur, unde maximum habent emolumentū. Emuntur autem ſingulis annis alij & alij equi, quia equi in ea regione diu uiuere non poſſunt: nec cuſtodes eorum ſciunt qualiter illis ægrotantibus mederi debeant. Et ſi quando equæ apud eos pariant, habet fœtus aut retortos pedes, aut alium defectum, ut ad equitandum idoneus eſſe non poſſit. Non creſcit ullū bladum in hac prouincia præter riſum, unde equis cōueniens pabulum dari nō poteſt, niſi quod carnes coctæ cum riſo illis edendæ proponuntur. Eſt in hac terra maximus calor, ideo incolæ eius nudi incedunt. Nec pluuia ibi deſcendit, niſi in Iunio, Iulio & Auguſto. Et ſi in his menſibus nō plueret, unde aër refrigerari ſolet, nemo mortalium illic uiuere poſſet ob intēſiſſimum calorem. Habet regio multiplices & uarij generis aues, quæ in partibus noſtris minime inueniuntur.

De ciuitate in qua corpus diui Thomæ apoſtoli ſepultum eſt. A

CAPVT XXVII.

IN prouincia Maabar, quæ eſt India maior, ſeruatur corpus beati Thomæ apoſtoli, qui in illa prouincia pro Chriſto paſſus eſt. Quieſcit autē corpus eius in ciuitate quadam parua, ubi multi ſunt Chriſtiani & Saraceni, debito honore ſancti uenerantes corpus. Pauci uero illuc contendunt mercatores, quum merces ferè nullæ ad eum perueniant locum. Incolæ regionis illius dicūt apoſtolum prophetam magnum fuiſſe, uocantq; eum Auarijam, hoc eſt, ſanctum uirum. Et Chriſtiani à longe uenientes, & ſancti corpus uiſitantes, aſportant ſecum de terra illa in qua uir ſanctus occiſus dicitur, & de ea in potum miſſa faciunt infirmos bibere, & credunt illos hinc melius habere, atq; à diuerſis liberari infirmitatibus. Aiunt anno domini M. CCLXXVII. tale apud eius tumbam factum miraculum. Quum princeps terræ illius meſſem riſi haberet multam, & locus illi ſufficiens non eſſet ad recondendum riſum, uſurpauit ſibi domos & eccleſiam diui Thomæ, & in eas inuitis cuſtodibus repoſuit riſum. Factum autem eſt ut paruo poſt tempore nocte quadam ſanctus illi appareret, & manu fuſcinulam ferream tenens, & ad guttur eius applicans, minaretur illi exitium, dicens: Niſi domos meas quas temere occupaſti, citius euacuaueris, mala peribis morte. Et ille euigilans, ſtatim ut edoctus fuerat, eccleſiam apoſtoli euacuauit. De qua uiſione Chriſtiani lætificati, deo & ſancto ſuo gratias egerunt.

De idololatria paganorum illius regni. CAPVT XXVIII.

OMnes habitatores prouinciæ Maabar tā uiri q̄ mulieres nigri ſunt, ſed arte quadam nigredinē illam corporibus illinūt, putantes eximiā nigredinem illis decori eſſe. Vngunt enim paruulos ter in hebdomada oleo de ſoſima expreſſo, & ex hoc fiunt nigerrimi. Et quo quis nigrior inter eos fuerit, hoc pulchrior æſtimatur. Idololatræ etiam qui inter eos ſunt deorum ſuorū imagines nigerrimas faciūt, dicentes deos nigros eſſe, & omnes ſanctos. Dæmonem uero album pingunt, aſſerentes dæmones candidi eſſe coloris. Et quum hi qui boues adorant, ad bella procedunt, deferunt ſecum pilos bouis ſylueſtris, eoſq; ligant ad crines equorum ſuorum quibus inſident: pedites uero ad ſcuta & crines ſuos pilos illos ligant, credentes ſe in bello tutos eſſe ab omni periculo, nam bouem ſylueſtrem magnæ ſanctitatis eſſe affirmant. B

De regno Murfili, in quo adamantes inueniuntur.

CAPVT XXIX.

VLtra regnum Maabar per mille milliaria eſt regnum Murfili, quod nemini eſt tributarium. Habitatores eius lacte, carnibus & riſo ueſcuntur, atq; idola colunt. In quibuſdam huius regni montibus inueniuntur adamantes. Nam quum pluit egrediuntur homines ad riuos aquarum, qui de montibus deſcendunt, & in arena multos legunt adamantes. Aeſtatis quoq; tempore aſcendunt montes cum magna difficultate propter feruentem calorem undiq; æſtuantem, periculo etiam magno ſeſe exponentes, propter magnos ſerpentes qui ibi in maxima uerſantur multitudine, & quærūt in uallibus montium atq; alijs decliuis & retruſis locis adamantes, & quidem fit, ut illos nonnunquam in magna reperiant copia: idq; in hunc modum. Morantur in montibus illis aquilæ albæ, quæ memoratis ueſcuntur ſerpentibus: & homines qui per montes diſcurrunt, & ſæpe ob prærupta ſaxa, & præcipitia montiū ad cōualles peruenire nō poſſunt, proijciunt in illas fruſtra recētium carniū: uidentibus aquilis, & hæc deinde ab aquilis ſublata, nōnullos habent adhærentes adamantes, quos homines hoc ingenio uenantur. Aduertunt quò auis ſublatā portet carnis portionē, & accurrentes abigūt aquilam, & lapillos carni adhærentes colligunt. Quòd ſi aquilæ in ualle proiectā comederint carnem, aduertunt lapidum ſcrutatores locū ubi aquila noctu dormit, & egeſta ſtercora diſcutientes eliciunt adamātes, ſi quos cum carne deuorauit. Reges & nobiles harum regionum emunt pulchriores adamantes pro ſe, reliquos

A ſinunt in orbē per mercatores diſpergi. Abundat prouincia ipſa uictualibus & præſertim tanti ſunt in ea arietes, ut maiores in mundo non inueniantur.

De regno Lae. CAPVT XXX.

REcedendo à prouincia Maabar occidentem uerſus, occurrit prouincia Laē, in qua habitant Abraiamim, qui ſupra modum horrent mendaciū: non ducunt niſi unam uxorem: raptum & furtum execrantur: uino & carnibus non utuntur, nullumq; occidunt animal. Idololatræ ſunt, & auguria ſectantur. Quando quippiam emere uolunt, umbram ſuam prius in ſole conſiderant, & tunc iuxta errorē ſuum mercatū abſoluunt. Cibo modico utuntur, & magnas faciunt abſtinentias. Vtuntur in cibo herba quadam, quæ plurimum digeſtionē iuuat. Nunquam per phlebotomiam ſanguinem minuunt. Sunt inter eos idololatræ quidam, qui pro honore idolorū ſuorum religioſiſſime uiuunt. Nudi incedunt, nullam corporis tegentes partem, dicētes ſe minime erubeſcere, quòd ſine peccato ſint. Boues adorant, & cum magna reuerentia perungunt ſe unguento, quod de oſſibus bouinis contritis faciūt. Scutellis dum comedunt nō utuntur, ſed cibos ſuper arida ponūt folia, decerpta ab arboribus quæ poma paradiſi proferunt, aut ſuper alia folia arida. Super folia recentia non comedunt, nec uirides herbas aut fructus comedunt: nam dicunt iſta omnia quum uirent uiuere & animam habere, ideo nolunt ea occidere, ne ſcilicet grande committant peccatum, ſi ullam creaturam priuarēt uita ſua. Super nudam terrā dormiunt, & cadauera defunctorū comburunt.

De regno Coilum. CAPVT XXXI.

DVm diſceditur à regno Maabar, ad aliam mundi plagam per milliaria quingenta, occurrit regnum Coilum, in quo ſunt Chriſtiani multi & Iudæi atq; pagani. Rex eius nulli tributa pendit. Eſt quoque in ea regione lingua propria: & creſcit ibi piper in magna copia. Nam nemora & campeſtria arbuſtis eius plena ſunt. Colligitur uero in Maio, Iunio & Iulio. Creſcit etiā
B ibi herba quædam, unde fit color quo tinctores utūtur, uulgo Eudici dictus: quæ primum in uaſis aqua repletis humectatur, & deinde in ſole torrefacta, in minutas diuiditur partes, qualis ad nos deferri ſolet. Sunt in illa regione tanti calores, ut moleſtiſſimum ſit illic uiuere. Flumina etiam adeò caleſcūt, ut ouum ad aquam eorum poſitum, citra magnam moram decoqui poſſit. Fiunt mercimonia multa in hac regione, propter ingens lucrum quod negotiatores hinc conſequuntur. Inueniuntur quoq; ibi animalia multa, cunctis aliarum regionum animalibus diſſimilia. Nam inueniūtur illic leones nigri, pſitaci ſeu papagalli albi cum pedibus & roſtris rubeis, & gallinæ noſtris omnino diſſimiles. Hanc diuerſitatē putant accidere propter nimium calorē, qui ibi exiſtit. Frumentum nullum ibi præter riſum creſcit. Potum loco uini faciunt ex ſaccaro. Habet plurimos aſtrologos & medicos. Nudi omnes incedunt, uiri & mulieres, obſcœnis locis panniculo opertis. Vacant ſupra modum rebus uenereis. Aduſtione ſolaris caloris nigri fiunt & deformes, ſed quod illis elegans eſſe uidetur. Ducunt conſanguineas in tertio gradu uxores, ſimiliter nouercam defuncto patre, & ianitricem fratre defuncto: quod etiam per totam Indiam obſeruatur.

De prouincia Comari. CAP. XXXII.

COmari regio eſt in India, ubi polus arcticus uideri poteſt: ab inſula uero Iaua uſq; ad regionem iſtam uideri non poteſt: quum omnes intermediæ regiones ultra æquinoctialem ſint circulum. Eſt regio iſta ualde ſylueſtris, habetq; animalia multa & diſſimilia animalibus aliarum regionum, præſertim ſimias hominis effigiem exprimentes. Diſcurrunt quoque illic leones & leopardi in magna copia.

De regno Eli. CAPVT XXXIII.

EVndo à prouincia Comari uerſus plagam occidentalem per trecenta milliaria, peruenitur ad regnum Eli, quod proprium habet regem & propriam linguam. Incolæ eius idola colunt. Rex ditiſſimus eſt, habetq; theſauros

multos,ſed non eſt potens in populo:licet regio ipſa natura munita ſit. Eſt in ea magna copia piperis,zinziberis &aliorum nobilium aromatum. Si quando nauis aliqua onerata præter rectorum eius intentionem ad illam prouinciam appulerit, puta tempeſtate aut alia neceſſitate id cogente, habitatores eius rapiunt quicquid in naui inuenerint,gubernatoribusq; eius aiunt: Inſtituebatis ad aliam diuertere prouinciam cum mercibus ueſtris, ſed deus noſter & fortuna uos ad nos direxit,&idcirco accipimus quod deus & fortuna nobis miſerunt.Sunt in hac regione multi leones & feræ agreſtes. A

De regno Melibar. CAPVT XXXIIII.

POſt regnũ Eli peruenitur ad regnũ Melibar, quod in India maiori eſt ad occidentalem plagam, & habet regem propriũ nulli tributarium,atq; linguam propriam.Incolæ eius idola colunt. Inueniuntur in hoc regno ſicut & in regno Gozurath illi propinquo piratæ multi,qui ſingulis annis cum centũ nauibus uagantur in mari,& capiũt tranſeuntes mercatores,atq; bona eorũ prædantur.Ducunt ſecũ uxores & filios,& tota æſtate uerſantur in mari, præcludentes mercatoribus ſemitã,ut nõ facile euadere poſſint laqueos eorũ. Nam cum uiginti nauibus occupant in tranſuerſum centũ milliariũ ſpatium, quinq; milliarium ſpatio uni aſſignato naui. Et quum uident aduẽtare nauem aliquam mercatorũ bonis oneratam,ſignũ faciunt cum fumo, proximiori id indicantes naui, & hæc rurſum naui tertiæ ſibi collaterali id ſignificat,unde fit ut fere in momento temporis omnium nauium gubernatores ſciant adeſſe nauim quam diripiant.Concurrunt igitur tot naues quot neceſſariæ ſunt ad prædandum nauem aduentitiam, & hominibus quidem captis nihil mali inferunt, ſed exponunt eos in litus maris,& rogant eos, ut eant & alias adducant merces, tranſeantq; per terminos eorum. Eſt in hac regione mira abundantia piperis,zinziberis,& Indicarum nucum.

De regno Gozurath. CAP. XXXV.

EST regno Melibar uicinum aliud regnum, quod Gozurath uocatur, habetq; regem & idioma proprium. Et eſt hoc regnum in India minori ad plagam occidentalẽ. Apparet in hoc regno polus arcticus ſuper horizontẽ ſex brachiorum altitudine,hoc eſt,ſeptem uel octo gradibus cœleſtibus.Sũt in hoc regno plurimi piratæ,qui quum mercatores ceperint, cogũt eos bibere tamarindos cum aqua maris,& illico fluxum patiuntur uentris. Quod ideo faciunt,quia mercatores quando à longe uident aduentare piratas, ſolẽt deglutire margaritas & lapides pretioſiores, ne illis per piratas eripiantur: ſed illi horum aſtutiam non ignorantes,cogunt eos illico egerere glutitos lapides.Eſt in hac regione copia endici, piperis,& zinziberis. Sunt etiam ibi arbores,de quibus bombix in magna colligitur copia. Hæc arbor creſcit ſex paſſibus in altum,& fructum producit per uiginti annos, deinde ad nihilum ualet ultra. Paratur etiam in hoc regno corium quoddam nobiliſſimum, & quo uix melius inueniri poteſt. B

De regnis Tana,Cambaeth,& alijs quibuſdam. CAP. XXXVI.

A Prædicto regno itur per mare ad regna Tana, Cambaẽth, Semenath,& Reſmacoram,ad occidentalem ſcilicet ſita plagam in quibus mercimonia multa fiunt. Vnumquodq; autem illorum regnorum habet regem & idioma proprium.De his ſcribere multa non præualeo,quia ſunt in India maiori,quam intactam fere relinquam,niſi ubi maris litus contingit.

De duabus inſulis,in quibus uiri & mulieres ſeparatim habitant. CAPVT XXXVII.

VLtra regnum Reſmacoram per quingenta milliaria uerſus meridiem, in alto mari ſunt duæ inſulæ triginta milliaribus à ſeinuicem diſtantes,in quarum una morantur uiri ſine mulieribus,uocaturq; inſula maſculina: & in alia fœminæ ſine uiris, & hæc quoq; uocatur inſula fœminina. Sunt autem Chriſtiani,& habent inter ſe matrimonia.Mulieres nunquam ueniũt ad inſulam uirorum, ſed uiri uiſitant mulieres, moranturq; cum illis tribus conti-

nuis

A nuis menſibus,unuſquiſq; ſcilicet cum uxore ſua in domo propria. Poſt hæc reuertuntur ad inſulam ſuam ubi per reſiduum anni tempus manent. Et retinent mulieres filios maſculos ſecum uſq; ad decimumquartum annum, poſtea mittunt eos ad patres. Mulieres aliud nihil agunt,niſi quod curam habẽt filiorũ,& fructus quoſdam legunt. Viri uero laborant & curam habent quomodo uxores & filios nutriant. Vacant piſcationibus, & infinitos capiunt piſces,quos recentes & deſiccatos uendunt negociatoribus,& hinc multum habent lucri. Veſcũtur lacte,carnibus,piſcibus & riſo. Abundat mare illud cetis & magnis piſcibus. Viri regem non habent, ſed epiſcopũ ſuum dominum agnoſcunt,ſubiecti archiepiſcopo de Scoira.

De inſula Scoira. CAPVT XXXVIII.

PRocedendo ulterius uerſus meridiẽ per quingenta milliaria,occurrit alia inſula Scoira nomine, cuius incolæ Chriſtiani ſunt, & habent archiepiſcopum. Exercentur in ea inſula multa mercimonia, nam abundat bombice & piſcibus. Præter riſum aliud non habent frumentum. Omnes nudi incedunt,& uiuunt lacte,carnibus & piſcibus. Deferũtur à piratis multa bona ad hanc inſulam,quæ rapta illic uendunt. Illi autem ſcientes nõ Chriſtianis, ſed Saracenis & idololatris illa ablata,libẽter ea emunt. Sunt in hac inſula inter Chriſtianos multi incantatores, qui pro libito ſuo naues in mari reuocare poſſunt ut uolunt: etiam ſi proſpero nauis uehatur uento, illi arte ſua diabolica poſſunt contrarium excitare uentum, qui nauem etiam inuitam reducat.

De magna inſula Madaigaſcar. CAPVT XXXIX.

REcedendo ab inſula Scoira,& uerſus meridiem per mille nauigando milliaria,peruenitur ad Madaigaſcar,quæ inter maiores & ditiores mundi computatur inſulas. Continere dicitur in gyro quatuor millia milliariũ. Habitatores eius Mahumetani ſunt,nullum habentes regem, ſed quatuor ſenioribus per totam inſulam parent. Producit hæc inſula plurimos elephãtos, ut
B nulla in orbe ſit regio quę plures illa habeat. Eſt in ea & alia inſula quæ Cuzibet uocatur,magna eboris nundinatio. Nam in toto orbe non putatur maior eſſe elephantinorum dentium copia,quàm in his duabus inſulis. Non comeduntur in hac inſula aliæ quàm camelorum carnes,quum illæ ſaniores incolis ſint. Eſt autẽ illorum animalium maxima & penè infinita multitudo in hac inſula. Sunt præterea in hac inſula multa nemora ſandalorum rubeorũ, quorum gratia multę ibi fiunt mercantiæ. In mari uero cete grandia capiuntur,ex quibus ambrum colligitur. Sunt ibi leones,leopardi,cerui,damulę,& capreæ multæ,aliarumq; beſtiarum & auium multiplex uenatio. Inueniuntur deniq; ibi uariæ ſpecies auium, quæ in terris noſtris nunquam uiſæ ſunt. Confluunt paſſim ad hanc inſulam multi mercatores,facillimeq; illuc nauigare poſſunt propter maris fluxũ: nam à prouincia Maabar uenitur in uiginti diebus ad hanc inſulam Madaigaſcar,iuuante nauem fluxu maris: ſed difficillime reuerti poſſunt,quum uix in tribus menſibus aduerſum fluxum ſuperare poſſint. Nam tota ui mare in meridiem fertur.

De maxima aue Ruc. CAPVT XL.

SVnt & aliæ inſulæ ultra Madaigaſcar uerſus meridiem, ſed quæ difficillime adiri poſſunt,propter uelociſſimũ maris curſum. Et in illis certo anni tempore apparet mirabilis ſpecies auis,quæ Ruc appellatur,aquilæ quidem habens effigiẽ,ſed immenſæ eſt magnitudinis. Aiunt qui illas uiderũt aues, pleraſq; alarũ pennas in longitudine continere duodecim paſſus, ſpiſſitudinẽ uero eius proportionẽ tenere longitudinis: & totũ auis corpus pennis in proportione reſpondere: auis uero ipſa tantæ fortitudinis,ut ſola ſine aliquo adminiculo elephantẽ capiat,& in ſublime ſuſtollat, atq; rurſum ad terrã cadere ſinat,quo carnibus eius ueſci poſſit. Ego Marcus quum primum hęc de illa aue audiſſem, putabam eſſe gryphonem, qui inter quadrupedia dicitur eſſe pennatus,leoni ex omni parte ſimilis,niſi quòd faciem habet aquilæ ſimilem: ſed hi qui aues illas uiderant,conſtanter aſſerebant,nihil illis commune

eſſe cum ulla beſtia, & quod duobus ut reliquæ aues incederẽt pedibus. Habebat meo tempore magnus Cham Cublai nuncium quendam, qui in inſulis illis tamdiu captus tenebatur, donec incolis earũ ſatisfactum eſſet: & hic poſtliminio domum reuertens mira retulit de conditione illarum regionũ, & de uarijs animalium ſpeciebus quæ illic inueniuntur. A

De inſula Zanzibar. CAPVT XLI.

INuenitur etiam illic alia quædam inſula, quæ in gyro continet duo millia milliarium, habens regem proprium & linguam ſingularem. Incolæ uero eius idola colũt. Sunt homines illi corpore groſſo, ſed breui. Et ſi ſtaturę longitudo corpulentiæ reſponderet, gigantes uideri poſſent. Sunt fortiſſimi, ut etiam unus tantum ferre poſſet onus, quantum alij uix quatuor. Comedit etiam unus tantũ cibum, qui quinq; noſtratibus ſufficere poſſet. Sunt omnes nigri, & nudi incedunt, uerenda duntaxat tegẽtes. Capillorum tam denſam habent criſpitudinem, ut cum aqua deliniti uix extendi in longum queant. Os eſt illis magnum, & nares ſurſum patentes. Aures quoq; habẽt grandes, & oculos horribiles. Mulieres etiam ob oculos prominẽtes, os magnum, & nares groſſas admodum deformes ſunt. Viuunt lacte, carnibus, riſo & dactylis. Carent uino, ſed conficiunt potum optimum ex riſo, ſaccaro, & alijs ſpeciebus. Veniunt illuc multi mercatores propter ebur & ambrum. Nam ſunt ibi plurimi elephanti & cete grandia. Viri huius inſulæ fortes & bellicoſi ſunt. Et licet non habeant equos, tamen cum elephantis & camelis ad bella procedunt, extruẽtes caſtella lignea ſuper elephãtos, quæ tanta ſunt ut quindecim uel uiginti uiri muniti ex uno pugnent portatili caſtro. Pugnant autẽ cum lanceis, gladijs & lapidibus: & ſunt huiuſmodi caſtra aſſeribus cooperta. Porrò quando ad bellum procedere uolunt, exhibent potum elephantis, quem ipſi pro uino in terram bibunt, quo audaciores ſint in bello. Abundat iſta inſula leonibus, leopardis, & alijs uarijs beſtijs ſylueſtribus, quæ in alijs regionibus non inueniuntur. Habet præterea ſpeciem animalis quod graffa uocatur, habent collum longiſſimum, paſſuum ſcilicet trium, cuius anteriora crura multo longiora ſunt poſterioribus. Caput eius eſt paruum, & color uarius, albus ſcilicet & rubeus cum roſeis punctis per corpus diſperſis. Eſt autem animal manſuetum, neminem lædens. B

De multitudine inſularum Indiæ. CAP. XLII.

SVnt præter memoratas inſulas etiam plurimæ aliæ inſulæ in partibus Indiæ, prioribus quidem ut principalioribus ſubiectę: quarum numerus ob multitudinem earum certo haberi nequit. Et quidem ſi nautis credimus & his qui diu ſulcauerunt maria, eſt numerus earum duodecim millia & ſeptingentæ, computando tam habitatas quàm non habitatas.

De prouincia Abaſiæ. CAPVT XLIII.

DEſcripſimus hactenus obiter inſulas & regiones Indiæ utriuſq;, maioris ſcilicet & minoris: maior incipit à prouincia Maabar, & terminatur ad regnũ Reſcomorã: minor uero incipit à regno Ciamba, & terminatur ad regnũ Murfili. Nunc breuiter attingemus Indiã intermediã, quæ proprie Abaſia appellatur. Igitur Abaſia eſt regio maxima in ſeptem diuiſa regna, quibus ſingulis ſinguli præſunt reges. Et hi omnes ſunt Chriſtiani, præter tres Saracenos. Chriſtiani crucẽ auream in fronte geſtãt, quod eis in baptiſmo imprimitur. Saraceni uero habent ſignũ à fronte uſq; ad medium naſi. Sunt etiam illic multi Iudæi, qui ignito ferro in utraque maxilla ſignati ſunt. Contingit hanc regionem alia quædam prouincia, Aden dicta, in qua beatus Thomas Chriſti fidem docuiſſe dicitur, & multos ad eandem conuertiſſe. Poſtea tranſtulit ſe ad regnum Maabar, in quo pro Chriſto mortem obijt.

De quodam epiſcopo Chriſtiano, uiolenter à Sultano circunciſo. CAPVT XLIIII.

ANno à CHRISTO nato M.CC.LVIII. rex unus & qui principalior erat in regnis Abaſiæ, deuotione motus uoluit Hieroſolymam uiſitare atque ſepul-

A ſepulchrum domini. Et quum id conſiliarijs atque aulicis ſuis indicaſſet, illi omnino diſſuadent propoſitum arripere iter, ſcientes plurima in itinere eſſe diſcrimina, præſertim quum illi per multas Saracenorum terras ambulandũ eſſet, ſed ut epiſcopum aliquem ſui loco mitteret conſulunt, qui adeundo terram ſanctam munus perferret in Hieruſalem. Acquieſcit rex ſano conſilio, mittitq́ epiſcopum cum regia oblatione. Veniens autem epiſcopus in regionem Aden, quam Saraceni inhabitabant, & Chriſtianos implacabili perſequebantur odio, comprehenſus à Saracenis, ad regem Aden ducitur. Rex uero quum ex eo didiciſſet quòd nuncius eſſet regis Abaſiæ, miſſus ad terram ſanctam, minis nititur cogere hominem, ut abnegato Chriſti nomine, Mahumeti ſuſcipiat legem. Epiſcopus uero conſtanti animo in Chriſti perſeuerãs fide, reſpondet ſe potius mortem ſubiturum, quàm deſerto Chriſto, Mahumeto nomen dare. Tunc Sultanus ille iubet Epiſcopum in iniuriam Chriſti & deſpectum regis Abaſiæ circuncidi, & circunciſum iterum mittit ad regẽ Abaſiæ. Quo cognito rex Abaſiæ, uolens Chriſti ulciſci iniuriam, coacto in unum magno exercitu cum peditibus, equitibus & elephantis caſtella geſtantibus, mouet expeditionem contra regem Aden. At Sultanus conuocatis alijs duobus regibus, cũ ualido exercitu properat in occurſum regis Abaſiæ, commiſſoq́ prælio, plurimi de exercitu Aden interficiuntur, & euadit rex Abaſiæ uictor. Et intrans cum exercitu ſuo in interiora regni Aden, cœpit deuaſtare regionem, & occidere Saracenos, qui conglobati illi reſiſtere conabantur, ſed incaſſum, manſitq́ per integrum menſem in regno illo, & illatis plurimis damnis, uictor cum magno honore domum redijt, gaudens impij Sultani ultam perfidiam.

Quàm diuerſæ beſtiæ inueniantur in prouincia Abaſiæ. CAP. XLV.

Viuunt habitatores Abaſiæ carne, lacte & riſo: oleo uero utuntur de ſoſima facto. Habet regio ipſa multas ciuitates & oppida, in quibus pluri- B mæ fiunt negociationes. Inuenitur ibi buchiranus optimus, & bombicini panni in magna copia. Habent quoq́ Abaſini plurimos elephantes, ſed qui ibi non naſcuntur, uerùm ab alijs regionibus & inſulis importantur. Giraffæ autem, leones, leopardi, onagri, & diuerſæ auium ſpecies quæ alibi non uiſuntur, in magna ibi naſcuntur abundantia. Habet præterea regio illa gallinas pulcherrimas, & ſtruthiones grandes, aſinis haud minores, aliarumq́ beſtiarum & auium multiplicem uenationem. Habet pſitacos, & epimachos pulcherrimos: habet deniq́ cattos diuerſarum ſpecierum, quorum aliqui humanam in facie exprimunt effigiem.

De prouincia Aden. CAPVT XLVI.

Habet prouincia Aden regem proprium, quem Sultanum uocant, habẽs ſub ſe Saracenos, qui ſupra modum exoſos habent Chriſtianos. Habet autem regio ipſa multas ciuitates & caſtra, & præſertim habet portum optimum, ad quem ex India plurimæ appellunt naues aromata deferentes. Et negociatores quidem Alexandrini illic ementes aromata, ponunt ea in naues paruas, atque ſeptem diebus per flumen quoddam ducentes, poſtea humeris camelorum imponunt, & triginta dierum itinere per terram uſque ad fluuiũ Aegypti deportant, & rurſus in naues exonerantes, tandem uſq́ ad Alexandriam perducunt. Nec poteſt compendioſior haberi uia ab orientis partibus uſq́ Alexandriam. Negociatores uero illi ducunt ſecũ plurimos equos, quãdo nundinandi gratia in Indiam concedunt. Exigit autem rex Aden ab illis mercatoribus qui per regionem ſuam aromata & alias merces ducunt, uectigal maximum, unde plurimum diteſcit. Quum Sultanus Babyloniæ obſideret ciuitatem Aconenſem, & eam expugnaret, anno ſcilicet Domini M.CC. miſit Sultanus Aden in auxilium eius triginta millia equitum, & quadraginta millia camelorum, nõ quòd uſqueadeò illius cuperet augeri felicitatẽ, ſed quòd omnes maluit extinctos Chriſtianos. A' portu Aden eundo uerſus Septentrionem ſita eſt ciuitas Eſcier, quadraginta diſtans milliaribus ab illo

portu

portu, & habet ſub ſe multas alias ciuitates & caſtra, ſed quæ omnia ſunt de dominio regis Aden. Eſt quoque iuxta hanc ciuitatem optimus portus à quo innumeri equi ducuntur in Indiam. Abundat hæc regio thure albo atque optimo, quod de paruis arboribus, abietibus tamen ſimilibus, ſtillat. Incolæ crebris inciſionibus perforant harum arborum cortices, ut thus extrahant, tametſi calor quoque, qui ibi maximus eſt, plurimum eliciat liquoris. Habet quoque regio ipſa palmas cum dactylis: ſed præter modicum riſum nullum producit frumētum, uerum aliunde importandum eſt. Abundat autem piſcibus optimis, præſertim tunnis, qui ibi optimi habentur. Vinum non habent, ſed ex dactylis, riſo & ſaccaro optimum faciunt potum. Verueces qui in hac regione inueniuntur, ſunt ſtatura parui, auribus omnino carentes, ſed loco earum cornua parua habent. Equi, boues, cameli atque oues uefcuntur piſcibus, qui quotidianus illorum ſunt cibus, quum illic ob immenſum calorem herbæ & frumenta ex terra haberi non poſſint. Fit autem tribus anni menſibus piſcium captura, ſcilicet Martio, Aprili & Maio, tantusque illorū capitur numerus, ut non facile explicari poſſit. Hos piſces ſiccant & ſeruant, atque per totum annum animalibus edendos pabuli loco proponunt. Veſcuntur autem animalia libentius deſiccatis piſcibus quàm recentibus. Fiunt etiam ab incolis panes bis cocti ex piſcibus, idque in hunc modum. Concidunt piſces minutatim, atque contundunt in modum farinæ, & poſtea commiſcent & ſubagitāt quaſi paſtum panis, atque ad ſolem deſiccari faciunt, & uiuunt ipſi & iumenta ipſorum de illis panibus factitijs per totum annum.

De regione quadam in qua Tartari habitant. CAPVT XLVII.

SCripſi hactenus de regionibus orientalibus ad meridiem expoſitis, nunc quaſdam in Septentrionali plaga poſitas, quæ ſuprà in primo libro ſunt omiſſæ, breuiter attingam, & quæ de illis didici annotabo. Igitur in interioribus Aquilonis partibus multi habitant Tartari, quorum rex eſt de progenie Imperatoris Tartarorum: & ſeruant ritus & mores antiquorum Tartarorū. Sunt omnes idololatræ, coluntque unum deum, quem Natigai appellant, putantes illum terræ habere dominium, & omnium eorū quæ ex ea producuntur. Sonat enim Natigai in lingua eorum deum terræ. In honorem illius dei multa faciunt ſimulachra & imagines. Non habitant in ciuitatibus uel oppidis, ſed in montibus & campeſtribus regionis illius: ſuntque in maximo numero, frumento carentes, & lacte atque carnibus uiuentes. Eſt magna pax & concordia inter illos, parique uoto ſuo obediunt regi. Habent equorum, camelorum, boum, ouium, & aliorum pecorum ferè infinitum numerum. Sunt etiam apud eos urſi maximi atque uulpes inſignes. Sed & onagri in magna illic inueniūtur multitudine. Inter parua uero animalia eſt quædam ſpecies apud illos, quæ delicatiſſimas ſuppeditat pelles, quas uulgo zebellinas uocant. Sunt quoque alia quamplurima ſylueſtria animalia ibi, de quibus multam percipiunt carnem ad comedendum. B

De regione alia, ad quam propter lutum & glaciem difficilis patet acceſſus.

CAPVT XLVIII.

SVnt etiam regiones aliæ in hac Septentrionali plaga, ſed priore adhuc interiores, quarū una eſt montoſa, uaria producens animantia, ut ſunt rhondes, armelini, erculini uarij, uulpes nigræ & alia quædam, quæ hominibus illis leniſſimas prębent pelles, & ad noſtras per mercatores deferuntur regiones. Equi uero, boues, aſini, cameli, & alia quæcunque corpulēta animalia, ad illa loca accedere nequeunt, uſqueadeò eſt regio illa paludinoſa & ſtagnis plena, niſi in medio hyemis quando omnia frigore rigent & conſtricta ſunt dura glacie. Cæteris uero temporibus tametſi multa illic ſit glacies, & magnum frigus, non eſt tamen glacies illa tam ſolida, ut currus & iumenta ponderoſa ferre poſſit, quinimmo homines ipſi cum magna difficultate poſſunt pertranſire terram illam, uſqueadeò ſtagnantur omnia loca aquis & paludibus. Patet regio hæc uerſus Septentrionem itinere tredecim dierum, in qua

ſupra

A ſupra modum abundant animantia ea quæ memoratas pretioſas ſuppeditāt pelles, unde incolæ multa aſſequuntur lucra. Nam accedunt eos mercatores & abducunt pelles illas in magna copia. Introducuntur autem in regionem ipſam hoc modo. Habent canes maximos aſinorum inſtar, qui rhedis trahendis ſunt aſſueti. Carēt autem uehicula illa rotis, facta de lignis leuibus & planis, ut duo homines in uno ſedere & uehi poſſint, nec facile in luto mergantur propter latitudinem eius. Igitur quando mercator aliquis uenit, imponitur uehiculo, & ligantur ordine quodam ſex canes ad uehiculum illud trahēdum, & quocunq; à ductore qui cum mercatore in rheda ſedet diriguntur, illuc trahunt rhedam, tranſeuntes per lutum & aquam. Nec poſſunt ultra unius diei ſpatium laborem illum ſuſtinere: ſed tranſacto die, alij ad rhedam ligantur canes, quum pagi multi paſſim in regione illa inueniantur, & illic canes in hoc officio nutriantur. Per hūc itaq; modū poteſt mercator ad interiora illius peruenire regionis. Non autem ponuntur magna onera ſupra rhedas, quum canes præter mercatorem, aurigam & pellium faſcem nihil ferè aliud trahere poſſint. Fit igitur ut negotiator quolibet die mutet uehiculum, canes & aurigam, donec perueniat ad montes ubi emat pelles.

De regione tenebrarum. CAP. XLIX.

EST adhuc alia regio, prioribus regionibus multo uerſus Aquilonem interior, quippe quæ extremum Septētrionis occupat locum, quam obſcuritatem appellant, eo quòd multo per annum tempore ibi ſol non appareat, & tunc nedum noctu ibi tenebræ ſint, uerum & interdiu aër in modum crepuſculi caliginoſus ſit: cuius regionis homines pulchri ſunt, magni & corpulēti, ſed pallidi. Regem non habent nec principem cui pareant, ſed in morē beſtiarum uiuentes, quod libet faciunt, nec mores nec ciuilitatem ullam curantes. Tartari uero qui illis hominibus ſunt confines, ſæpe regionem illam obſcuram ingredientes, rapiunt animalia illorum, & quicquid inueniūt, aliaq; B multa inferunt damna. Et quoniam propter ſubito irruituram noctem periculum direptoribus imminet, ut illud euadant, hac utuntur cautela. Quando regionem ipſam prædam abducturi intrare diſponunt, accipiunt ſecum equas pullos habentes, illosq; in ingreſſu regionis cuſtodibus committunt, ut illic expectēt donec ipſi cum præda reuertantur, ut quum illis noctu ſit regrediendum, æquæ nocturni itineris obſeruatrices recta ad pullos ſuos contendant, omni uitato diſcrimine. Laxant enim noctu equabus habenas, illasq; libere quò ſuo inſtinctu feruntur, ire permittunt: & hę naturali ad filios tracti affectu, ducunt ſeſſores ſuos ad priſtinum locum, quem ipſi in tenebris minime inuenire potuiſſent. Habent etiam huius regionis incolæ uaria animantia, de quibus pretioſas abſtrahūt pelles, & ad alias deferentes regiones magna hinc reportant lucra.

De prouincia Ruchenorum. CAP. L.

INhabitant Rucheni prouinciam maximam, quæ ferè uſque ad polum arcticum excurrit: & ſunt Chriſtiani, Græcorum ritum in eccleſiaſticis ſeruantes officijs. Sunt albi & pulchri, tam uiri quàm mulieres, flauos habentes capillos. Tributa pendunt Tartarorum regi, cui ad orientalem plagam confines ſunt. Eſt etiam apud eos ingens copia pretioſarum pellium. Habēt quoque mineras multas argenti. Regio uero ipſa eſt frigidiſsima, quippe quæ ad mare protenditur congelatum. Sunt tamen in eo mari inſulæ quædam, in quibus grifalchi, herodij ſeu falcones in maxima inueniuntur copia, & inde ad diuerſas mundi partes deferuntur.

FINIS.

PRAEFATIO A

IDEM accidit Haithono quod Marco Paulo Veneto: uterque enim primo librũ ſuũ uernacula ſcripſit lingua, ille in Italica, iſte uero in Gallica, deinde ut ſeculum illud nihil præter barbariem coluit,uterq; infelicẽ & incultum nactus interpretem,rudiori ſtilo Latinis legendi traditi ſunt,quàm ut tenerioribus auribus ſimplicitas illa arridere poſſit. Sed ueritatis ſimplex eſt oratio. Etiam inelegãter ſcribẽtibus ſuus debetur honor,quod alios ad ueritatis excitẽt inquiſitionẽ. Fuit Haithonus iſte Armenus, è regio natus ſtemmate, ſed nobilitatẽ ſuam in Chriſto nihil eſſe arbitratus, ſeculum & ea quæ in illo ſunt contemnens, monaſticam elegit uitam, quò à ſeculi ſequeſtratus tumultibus, Chriſto liberius uacaret.¶ Scribit aũt hęc de ſeipſo. Porrò interpres eius fuit Nicolaus Salcani, qui ex mandato ſummi põtificis Clemẽtis quinti in ciuitate Pictauienſi,primo hunc librum Gallice ſcripſit, prout illi ab Haithono dictabatur, ac deinde in Latinum ut potuit uertit,anno ſcilicet domini M. CCCVII.

HAITHONI ARMENI ORDINIS PRAEMONSTRATENSIS DE Tartaris Liber.

De regno Cathay. CAP. I.

REGNUM Cathay eſt maximum quod in orbe ualeat inueniri, & eſt repletum gentibus & diuitijs infinitis,& in oceani litore habet ſitum. Tot etiam ſunt ibidem maris inſulæ,quod numerus nullatenus poteſt ſciri. Nam nullus penitus inuenitur, qui omnes illas inſulas aſſerat ſe uidiſſe. Illæ uero quæ calcari poſſunt, reperiuntur innumeralibus abundare diuitijs & theſauris. Et illud fere quod in illis partibus carius emittitur, & habetur, eſt oleum oliuarum: & reges & magnates illud quaſi medicamen precipuum,cum magna diligentia faciunt cuſtodiri. In ipſo etiam regno Cathay plura ſunt mirabilia monſtroſa quæ dicere prætermitto. Homines illarum partium ſunt ſagaciſſimi, & omni calliditate repleti,& ideo in omni arte & ſcientia uilipendunt omnes alias nationes: & dicũt, quòd ipſi ſunt ſoli qui duobus luminibus reſpiciunt,Latini uero uno lumine tantum uideant: ſed omnes alias nationes aſſerunt eſſe cęcas. Et per hoc certiſſime demonſtratur, quòd omnes alios reputant eſſe rudes. Et uere tot res mirabiles & diuerſæ,ac ineffabilis ſubtilitatis & laboris manuum ex illis partibus deferuntur, quod non uidetur eſſe aliquis qui in talibus illis ſe ualeat comparare. Omnes illi de illo regno Cathayni uocantur, & iuxta nationes ſuas multi tam uiri quàm fœminæ pulcherrimæ reperiuntur: tamen omnes cõmuniter paruos habent oculos & naturaliter barba carent. Iſti uero Cathayni ualde pulchras habent literas quæ Latinis literis in pulchritudine quodammodo ſimiles ſunt. Secta uero illius regni gentium, uix poſſet aliquo modo enarrari. Quoniam aliqui ſunt qui colunt idola de metallo, alij uero boues adorant, quia terram laborant, ex qua creſcunt frumenta & alia nutritiua. Alij colunt magnas arbores,alij naturalia,alij aſtronomiam,alij ſolem colunt, alij uero lunam,alij uero nullam habẽt fidem uel legem, ſed ſicut bruta animalia, ducunt beſtialiter uitam ſuam. Et licet ſint perſpicaciſſimi ingenij ad omnia opera corporalia exercẽda, nulla tamẽ inter eos ſpiritualium notitia inuenitur. Homines illius patriæ non ſunt audaces,ſed ſunt mortis timidi plus ſatis quàm armigeros eſſe deceat,multum tamen ſunt ingenioſi, & magis per mare quàm per terram de inimicis ſuis uictoriam reportarunt. Multa habent armorum genera, quæ non inueniuntur inter alias nationes. Moneta uero quæ in illis partibus expenditur, fit de papyro in forma quadrata, & eſt regali ſigno ſignata, & ſecũdum illud ſignum

illa

A illa moneta eſt maioris pretij uel minoris: et ſi forte illa moneta, propter uetuſtatem incipiat deuaſtari, ille uero qui illam habuerit, ad regalē curiā deportabit, tunc pro illa dabitur ſibi noua. De auro uero & alijs metallis faciunt uaſa & alia ornamenta. De iſto regno Cathay, dicitur quod in principio mūdi, quia eſt in oriente ab uno capite, & in illa parte nulla eſt aliarū habitatio gētium, ut refertur. Ex parte occidentis ſuos habet confines cum regno Tarſæ. Ex parte Septentrionis cum deſerto de Belgiam. Ex parte uero meridiei, ſunt inſulæ maris oceani, de quibus ſuperius eſt expreſſum.

De regno Varſæ, CAP. II.

IN regno Varſæ ſunt tres prouinciæ, quarum dominatores ſe reges faciunt appellari. Homines illius patriæ nominātur Iogour, ſemper idola coluerūt & adhuc colunt omnes, præter decem cognationes illorū regū, qui per demonſtrationem ſtellæ uenerunt adorare natiuitatem in Bethlehē Iudæ. Et adhuc multi magni et nobiles inueniūtur inter Tartaros de cognatiōe illa, qui tenent firmiter fidem Chriſti. Alij uero idololatræ de partibus illis, ſunt homines nullius ualoris in facto armorū. Perſpicaciſſimi tamen ſunt ingenij ad omnes artes et ſciētias addiſcēdas. Literas habēt proprias, et fere omnes illarum partium habitatores abſtinēt à carnibus & uino, nec aliqua ratione occiderent quicquam uiuens. Illorum ciuitates ualde ſunt amœnę, & tēpla magna habent, in quibus idola uenerantur: frumēta ibi creſcūt abundanter, & alia bona grana, uino uero carēt, & bibere uinū reputant eſſe peccatū, ſicut faciunt Agareni. Iſtud regnū Tarſæ ex parte orientis ſuos habet confines cū regno Cathay ſupradicto, ex parte ocidentis, cū regno Turqueſtan, ex parte ſeptentrionis cum quodam deſerto: ex parte uero meridiei, cum quadam ditiſſima prouincia, quæ uocatur Sym, quæ inter regnū Indiæ & regnum Cathay habet ſitum: & in illa prouincia inueniuntur lapides adamantis.

B *De regno Turqueſtan,* CAP. III.

REgnum Turqueſtan, ex parte orientis ſuos habet confines cum regno Tarſæ, ex parte occidentis cum regno Perſarum, ex parte ſeptentrionis cū regno Coraſminæ, ex parte uerò meridiei, protenditur uſq; ad deſertū Indiæ. In iſto regno paucæ ſunt bonæ ciuitates: planicies habet latas & bona pabula pro armentis, & ideo habitatores illius patriæ, ut plurimum ſunt paſtores, habitantes in tētorijs, & in talibus domibus, quæ de loco ad locū poſſunt faciliter deportari. Maior ciuitas illius regni uocatur Ocerra. Parū ibi colligitur de ordeo uel frumento. uino totaliter carent. Bibunt ceruiſiam, & alia poculenta quę congerunt & lac. Riſum & milium comedūt atq; carnes, & uocantur Turchę, & fere omnes tenent dogma peſſimi Mahumeti: aliqui uero ſunt inter eos, qui nullam penitus fidem habent uel legem. Literas non habent proprias, ſed utuntur literis Arabicis in ciuitatibus ſiue caſtris.

De regno Coraſminorum, CAP. IIII.

REgnum Coraſminorum eſt bene munitum bonis ciuitatibus atq; uillis, & multi ſunt ibidē habitatores, quia terra illa eſt fertilis & amœna, frumenta & alia bona grana colliguntur ibi in maxima quantitate, tamē modicum habent uini. Iſtud regnum ſuos habet confines cum quodā deſerto, cuius per cētum diætas extenditur longitudo. Ex parte occidētis uſq; ad mare Caſpium protenditur: ex parte ſeptētrionis confines habet cū regno Cumaniæ: ex parte meridiei cū regno Turqueſtā, ſuperius nominato. Maior ciuitas illius regni uocat̃ Coraſme, et Coraſmi homines nominātur. Pagani ſunt, nō habētes literas ſiue legē. In armis ſunt ferociſſimi qui uocātur Soldini, & habent propriam linguam, literas atq; ritum Græcorum, & modo Græcorū conficiunt corpus Chriſti, & ſunt obedientes patriarchæ Antiocheno.

De regno Cumaniæ, CAP. V.

REgnum Cumanię eſt ualde magnum, ſed propter aeris intemperiem male ab hominibus habitatur. Fit enim in locis aliquib. hyemali tempore tantum frigus, quod homines ſiue animalia non poſſunt uiuere ullo modo:

in aliquibus uero locis fit tantus calor in æſtate, quòd nemo poteſt ibi eſſe per æſtum,& etiam propter muſcas. Regnum iſtud Cumaniæ eſt quaſi totũ planum,& in illa planicie non reperiũtur arbores ſiue ligna, niſi forte iuxta aliquas ciuitates, quæ pomeria quædam habent. In campis & tentorijs habitant illæ gentes: ſtercora comburunt animalium loco ligni. Regnum Cumaniæ ex parte confines habet cum regno Coraſme, & cum quodam deſerto. Ex parte occidẽtis eſt mare maius, & mare detenue: ex parte ſeptẽtrionis cõfines cum regno Caſsiæ: ex parte meridiei protenditur uſq; ad quoddam flumen magnum, quod reperitur in urbe quæ uocatur Etil. Anno quolibet congelatur, & quãdoq; per totum annum permanet ita firmiter congelatũ, quod glacies calcatur ab hominibus & animalibus ſicut terra. In litore illius fluminis inueniuntur quædam arbores ſatis paruę: ultra uero & ex alia parte illius fluminis ſunt gentes habitãtes uariæ & diuerſæ, quæ non computãtur de regno Cumaniæ, obediunt tamen regi. Et quidam ſunt qui habitant circa montem Cocas, qui mirabiliter eſt magnus & altus. Aſtures & aliæ aues rapaces albę ſunt, quę in illis montibus oriũtur. Et iſte mõs reſidet inter duo maria: quia ex parte occidentis eſt mons, ex parte orientis mare Caſpium: & iſtud mare Caſpium nullum habet introitum cum mari oceano, ſed eſt ſicut lacus: mare tamen propter ipſius magnitudinem appellatur: eſt enim maior lacus quàm reperiatur in orbe: quia protenditur à dicto mõte Caſpio uſq; ad caput regni Perſarum, & diuidit totam terram Aſiæ in duas partes: & illa pars quę eſt in parte orientis dicitur Aſia profunda: & illa quæ eſt in occidẽte dicitur Aſia maior, & multos retinet bonos piſces. Circa illum montẽ Caſpium inueniuntur bubali, & alia multa animalia ſylueſtria. Sunt etiam in illis partibus multæ inſulæ, in quibus aues nidificant, & præcipue falcones, quæ Pegrim uulgariter appellantur, & Eſmetliones, & Bõſacci, & multę aliæ aues naſcũtur ibidem, quarũ nuſquam origo niſi in illis inſulis inuenitur. Maior ciuitas regni Cumaniæ uocatur Sara, quæ fuit antiquitus nobilis & famoſa: fuit tamen poſtrata, & quaſi totaliter deſtructa per Tartaros, qui illam uiolenter ceperunt, ſicut inferius exprimetur. B

De regno Indiæ, CAP. VI.

Regnum Indię eſt ualde longum, eſt ſitũ ſuper mare oceani, quod in illis partibus dicitur mare Indiæ. Iſtud regnũ incipit à confinibus regni Perſarum, & extenditur per orientem uſq; ad unam prouinciã quę uocatur Balarem: & in illa prouincia reperiũtur lapides pretioſi, qui Balais appellãtur. Ex parte ſeptẽtrionis perlongum eſt & magnum deſertum Indiæ, ubi tot ſerpentes, & animalium diuerſitates habitantes imperator Alexander dicitur inueniſſe. In ipſo regno prædicauit beatus Thomas Apoſtolus fidem Chriſti, & multas conuertit prouincias atque gentes: ſed quia diſtãt multum ab illis terris & locis, in quibus fides colitur Chriſtiana, ibi fides noſtra eſt mulum diminuta, nec eſt ibi niſi quædam ciuitas, in qua habitant Chriſtiani: omnes uero alij fidem Chriſti totaliter reliquerunt. Ex parte uero meridiei perlongum eſt mare oceanum, in quo ſunt multæ inſulę, ſed homines degentes in illis ſunt nigri, & nudi incedunt totaliter propter æſtum, & colunt idola uelut ſtulti. In illis inſulis inueniuntur lapides pretioſi, margaritæ, & aurũ, & multa genera ſpecierum & rerum medicinalium, quę conferunt ſępe hominibus huius mundi. Ibi etiam eſt quædam inſula quæ uocatur Celan, & in illa reperiuntur lapides qui uocantur rubini & ſapphiri, & rex illius inſulæ habet maiorẽ rubinum & meliorem quàm ualeat reperiri. Et quando rex illius inſulæ debet coronari, lapidem illũ manibus ſuis tenet, & ſedens ſuper equo circuit ciuitatem, & ex tũc omnes ſibi obediũt tanquã regi. Terra Indiæ eſt quaſi inſula à deſerto ſuperius nominato, & mari oceano circũdata, ita quod uix poſſet aliquis introire illam terram, niſi ab uno latere tantum, uidelicet ex parte regni Perſarũ. Et mercatores qui ad illam terram uolunt accedere, primo uadunt ad quandam ciuitatem quæ uocatur Hermes, quam Hermes philoſophus

A phus fundauit artificialiter,ut præfertur,& exinde tranſeunt per quoddã brachium maris, quouſq; ueniunt ad quandam ciuitatem quæ Combaech nominatur:& ibi inueniuntur aues quæ uocantur papagai, quæ ſunt uiridi colore:& tanta eſt in illis partibus illarum auium multitudo, quanta paſſerũ in hac terra. In illo portu inueniunt quęcunq; uolunt uenalia mercatores. Et ſi ultra uellent procedere, abſq; moleſtia poſſent ire. In illa prouincia nõ habẽt abundantiam hordei uel frumenti: comedunt tamen illarum partium habitatores riſum, milium, lac, butyrum, & fructus qui multi creſcunt ibidem.

De regno Perſarum, CAP. VII.

REgnum Perſarum diuiditur in duas partes,quæ dicuntur ſolũmodo unũ regnũ,eo præcipue quod unus ſolus dominus illarũ terrarũ ſemper obtinuit principatũ. Prima pars Perſarũ incipit in oriẽte à confinibus regni Turquestan,& protenditur per occidentẽ uſq; ad magnũ flumẽ Phiſon,quod eſt primum inter quatuor flumina quæ fluunt de paradiſo terreſtri. Et ex parte ſeptentrionis extenditur uſq; ad mare Caſpium: ex parte meridiei uſq; ad deſertum Indię. Prouincia illa eſt quodammodo tota plana: in medio illius duę ſunt ſitæ magnæ & opulentiſsimę ciuitates: quarum altera uocatur Boctara, altera Seonorgant. Habitatores illarum partium dicuntur Perſæ, & habent propriam linguam: de mercationibus & terrarum laboribus uiuũt, uerum de armis ſe non ingerunt, nec de guerra. Antiquitus colebant idola, & ignẽ tanquã deũ præcipuum adorabant. Poſtq; uero ſecta Mahumeti illarũ partium dominium occupauit, effecti ſunt uniuerſaliter Saraceni, Mahumeti credentes falſiſsimis documẽtis. Alia uero pars incipit à Phiſon flumine ſupradicto, & extenditur per occidentẽ uſq; ad cõfines regni Mediæ, & partim maioris Armenię. Ex parte uero ſeptentrionis extenditur uſq; ad mare Caſpium. Ex parte uero meridiei habet confines cum quadam prouincia regni Medię. In illa prouincia ſunt duæ maximæ ciuitates: quarum una uocatur Neſabor, & B alia Sachen: & tamen in ſecta moribusq; ſunt ſimiles alijs ſupradictis.

Videtur eſſe Ganges

De regno Medorum, CAP. VIII.

REgnum Mediæ eſt ualde longum & ſtrictum: ex parte enim orientis incipit à regno Perſarum, & partim cum regno Indiæ maioris, & extenditur per occidentem uſq; ad regnum Chaldæorum. Ex parte ſeptentrionis incipit à regno Armenię maioris, & extenditur per meridiem uſq; ad ciuitatẽ Aquiſſam, quæ eſt ſita ſupra mare oceanũ: & ibi reperiũtur margaritę groſſiores, quæ portantur per orbem. In regno Mediæ ſunt montes magni & paruæ planicies: & duæ ſunt ibi regiones: & gentes quę in una ipſarum habitãt, dicuntur Saraceni, & alij uocantur Corduis. Duas habẽt etiam ciuitates magnas: una uocatᷣ Soracet, alia Queremon: legẽ & ſectã tenẽt perfidi Mahumeti: literas habẽt Arabicas, & ad arma ſunt boni ſagittarij, pedites & ualẽtes.

De regno Armeniæ, CAP. IX.

IN terra Armeniæ ſunt quatuor regna: tamẽ unus ſolus rex dominium ſemper occupauit. Longitudo terræ Armeniæ incipit à regno Perſarũ, & extẽditur per occidentem uſque ad regnum Turquiæ. Latitudo terrę Armenię incipit à Mirali ciuitate, quę dicitur porta ferri, quã rex Alexãder firmauit, propter nationes gẽtium uarias & diuerſas, in profundo Aſię habitãtes, quas nolebat poſſe habere ingreſſum in Aſiã maiorẽ abſq; ſuo mandato: & eſt illa ciuitas ſita in quodam diſtricto maris Caſpij, & tangit magnum montẽ Cocas. Latitudo Armeniæ extenditur uſq; ad regnũ Mediæ. In regno Armenię ſunt plures magnæ & ditiſsimæ ciuitates: & ciuitas Tauriſij eſt famoſior, & plus alijs opulenta. In Armenia ſunt magni mõtes, latæ planicies, & flumina magna, & lacus aquarũ dulcium & ſalſarum, in quibus piſcium magna copia inuenitur. Gentes in terra Armeniæ habitantes, diuerſis nominibus nuncupantur, ſecundum terras & regiones, in quibus degũt, & ſunt equites & pedites ſtrenui bellatores: in armis, equis & ueſtibus mores ſequũtur & habitũ Tartarorum, qui ſub eorum dominio longo tempore ſunt detenti. Literas habẽt

Tauriſium

אררט Armenicas, & alias etiam quæ dicuntur Haloen. In Armenia eſt altior mons
Gen.8. quàm ſit in toto orbe terrarum qui Arath uulgariter nuncupatur, & in cacumine illius montis Arca Noe poſt diluuium primo ſedit. Et licet propter abundantiam niuium, quæ ſemper in illo monte reperiūtur, tam hyeme quàm æſtate nemo ualeat aſcendere montem illum, ſemper tamen apparet in eius cacumine quoddam nigrum, quod ab hominibus dicitur eſſe Arca.

De regno Georgiæ, CAP. X.

Regnum Georgiæ ex parte orientis incipit à quodam magno monte qui uocatur Alboris: ibi multæ habitāt gentium nationes, & ideo uocatur illa prouincia Alania: exinde extenditur regnū Georgię per occidentē uerſus ſeptentrionem uſque ad aliquas terras regni Turquiæ. Longitudo ipſius regni Georgiæ extenditur ſupra mare maius. Ex parte meridiei cōfines habet cum regno Armenię maioris: & iſtud regnum diuiditur in duo regna: unum uocatur Georgia, alterum uero Abcas nominatur: & ſemper ibi duo reges fuerunt: quorum alter eſt ſubiectus imperatori Aſiæ, ſcilicet rex Georgiæ: ſed rex Abcas eſt potens gentibus, & fortiſsimus munimētis: nec per imperatorem Aſiæ, nec per Tartaros potuit ſubiugari. In iſto regno Georgiæ apparet quoddam ſtupendum miraculum & monſtroſum, quod dicere non auderem, neque credidiſſem, niſi proprijs oculis perſpexiſſem: ſed quia perſonaliter ibi fui, & uidi, dico, quod in illis partibus eſt quædam prouincia quæ uocatur Hamſem, quæ in circuitu bene habet tres diætas: & quantum extenditur illa prouincia tota, quadam caliginoſa & tenebricoſa caligine locus ille taliter obfuſcatur, quod nullus eſt qui aſpicere poſsit quicquā: nec eſt aliquis qui audiat ingredi terram illam: quoniam ad redeundū tramitem ignorat. Habitatores illarum partium aſſerunt ſe ſæpius audiuiſſe uoces hominū uociferantium, cantum galli, hinnitus equorū in ſylua. Et per meatus cuiuſdam fluminis, quod de loco illo egreditur, apparent ſigna certa quod ſit gentiū habitatio in eodē. Verum eſt quod legēdo inuenitur in hiſtorijs regni Armeniæ & Georgię, quod quidā peſsimus fuit imperator & dominator Perſarum, nūcupabatur proprio nomine Sauoreus: idola colebat iſte, & perſequebat crudeliſsime Chriſtianos. Quadam uero die præcepit, ut omnes habitatores Aſiæ uenirent, & ſua idola adorarent: & quicunque eius dictis imperialibus contrairet, pœnam ſuccendij pateretur. Vnde accidit quod quidam fideles Chriſtiani potius quàm idola colerent, martyrium elegerunt: aliqui uero adorauerūt idola præ timore, & ne bonis temporalibus priuarentur: alij uero petierunt montes & monumenta, & in illis tutarunt ſe uiriliter contra permulti. Quidam uero boni Chriſtiani tunc temporis in quadam planicie habitabāt, quæ Mogon dicebatur, & dum nollent modo aliquo idolis immolare, cogitauerunt de fuga, bonis temporalibus derelictis omnibus. Et dum ad partes Græciæ crederent ſe transferre, ipſe peſsimus imperator obuiauit, fugientibus Chriſtianis in illa uidelicet planicie Hamſem, ſuperius nominata. Quūque iuſſu Imperatoris deberent Chriſtiani fruſtatim omnes uniuerſaliter detruncari, clamauerunt ad dominum Ieſum Chriſtum, & continuo tenebroſitas illa per ſyderum lumina obfuſcauit, & Chriſtiani pergentes recto tramite euaſerunt: iniqui uero in illa tenebroſitatis ualle uſque nunc reſident, & reſidere debent uſque ad finem ſeculi, ut ab omnibus creditur & enarratur.

De regno Chaldæorum, CAP. XI.

Regnum Chaldæorum ex parte oriētis, à montibus Medię incipit, & protenditur uſque ad Niniue, maximā & uetuſtiſsimā ciuitatem prope flumē Tigris, & illa eſt ciuitas Niniue, de qua ſancta ſcriptura loquitur. Iſta ciuitas ad præſens eſt totaliter deuaſtata: ſed per ea quæ adhuc ſunt apparentia in eadem, firmiter credi poteſt, quod fuerit una ex maioribus ciuitatibus huius mundi. Latitudo regni Chaldæorum ex parte Septentrionis incipit à quadā ciuitate, quę uocatur Maraga, & extēditur per meridiē uſque ad mare oceanū. Maior ciuitas Chaldęorū uulgariter nominatur Babylonia, & ſic antiquitus dicta

A dicta fuit, in quam Nabuchodonoſor filios Iſraël captiuos abduxit de Hie-
ruſalem ſanctiſſima ciuitate. In regno Chaldæorum multæ ſunt planicies, pauci montes, & modicæ aquæ, quæ per regnum diſcurrunt. Illi qui in Chaldea habitant, Neſtoriani uocãtur aliqui in errore Neſtorij, & literas habent Chaldęas: Alij uero ſunt ibi, qui literis utuntur Arabicis, & ſectam tenent falſiſſimam Mahumeti.

De regno Meſopotamiæ. CAP. XII.

REgnum Meſopotamiæ ex parte orientis habet initium à magna ciuitate Moſel, quæ ſita eſt prope flumẽ Tigris, & per occidentem dilatatur uſq; ad flumẽ Euphratis, & ciuitatem Rohais, quę fuit ciuitas regni Abagari, ad quam fuit tranſmiſſa Veronica, quæ hodie Romę inuenitur. Et prope Rohais eſt terra Haran, in qua Abraham antiquitus habitabat, quam terram dominus præcepit relinquere, & ſe ad terram promiſſionis ultra flumen Euphratis transferre, ſecũdum quod in Biblia plenius cõtinetur. Iſtud regnum Meſopotamiæ Græco idiomate nominatur, eo quod inter iſta duo paradiſi flumina Tigris & Euphratis habeat ſitũ. Latitudo iſtius regni habet initiũ ab uno monte Armeniæ qui uocatur Sanſon, & dilatatur per meridiem uſque ad deſertum Arabiæ minoris. Iſtud regnũ multas habet planicies fertiles & amœnas, duos habet montes ualde longos, & fructus copioſos. Mons ille qui ex parte orientis, uocatur Siniar. Alius mons uocatur Liſſon. Modicæ labuntur aquę per illam terram. Sed habitatores bibunt aquam de puteis & ciſternis, & ipſorũ aliqui ſunt Chriſtiani, Syriani uidelicet & Armeni: Alij uero ſunt Saraceni, & illorum tenentes legem & ſectam. Chriſtiani Armeni, ſunt in facto equites & pedites ualde boni. Saraceni uero et Syriani nõ ingerunt ſe de armis, ſed ſunt artifices & cultores agrorum, & aliqui ſunt paſtores ouium, uerũtamen in loco quodam, qui dicitur Mercdin: ſunt aliqui Saraceni ſagittarij ualde boni, eorum idiomate Cordinis appellantur.

Gen. 11 שנער

B

De regno Turquiæ. CAP. XIII.

REgnum Turquiæ eſt ualde magnum, & diuitijs opulẽtum. Venas habet argenti, ferri, æris & aluminis in maxima quantitate. Ibi etiam omnium frugum & fructuum atq; uini copia inuenitur, & multa ſunt ibi animalia, & præcipue boni equi. Confines habet ex parte oriẽtis cum Armenia maiori, & partim cum regno Georgiæ. Ex parte occidentis dilatatur uſq; ad ciuitatem Nataliæ, quæ ſupra mare Græciæ ſitum habet. Ex parte Septentrionis nullos habet cum aliqua terra confines, ſed de longo in longum extenditur, ſupra litora maris maioris. Ex parte meridiei partim habet confines cum ſecunda Armenia, & partim cum Cilicia, & partim uſque ad mare Græci dilatatur, & reſpicit inſulam Cypri. Iſtud regnum à diuerſis nationibus partium orientis Græcia appellatur, quia antiquitus Imperator Græcorum, terrã iſtam Turqui quaſi pro ſuo proprio ſeruabãt, & per duces atq; officiales Imperatoris tũc tẽporis regebatur. Poſtq; uero Turchi occupauerũt terrã illã, & habitauerũt ibidem, elegerũt dominũ ſuper eos, & illũ uocauerũt Soldã, quod idẽ eſt quod rex in idiomate Latinorum, & ex tũc terra illa fuit uocata Turquia, pręcipue à Latinis. In regno Turquię ſunt plures prouincię, quę magnas & principales obtinẽt ciuitates. In prouincia Ligoniæ famoſa ciuitas Comi inuenitur, quæ eſt maior ciuitas totius regni Turquiæ. In ſecunda prouincia, quæ dicitur Cappadocia, eſt ciuitas Cæſareæ Græciæ. Tertia prouincia dicitur Sauria, & eſt ibi ciuitas antiqua Seleucia. Quarta eſt Briquia nominata, & eſt ibi ciuitas Zichiæ Græciæ. Quinta dicitur Quiſitan, & ibi eſt ciuitas Epheſon. Sexta Bythynia, & ibi eſt ciuitas Nichor. Septima Paphlagonia, & ibi eſt ciuitas Gynapolis. Octaua dicitur Genech, & in iſta eſt ciuitas Trapezonda. Et iſta ſola prouincia à paucis tẽporibus effecta eſt regnum per hunc modum. Quando Turchi occupauerunt dominium regni Turquiæ, non potuerunt ciuitatem Trapezondæ, nec eius pertinentias occupare propter caſtra fortiſs. & alia munimenta, & ſic permãſit in potẽtia

שולטן *Hebraice & Chaldaice ſonat præfectũ*

Imperatoris Conſtantinopolitani ad terram illam regendam. Vnum uero A gubernatorem annuatim conſueuerat tranſmittere Imperator, qui Dux dicebatur, unde accidit, quod quidam ex illis rectoribus ſeu ducibus rebellis effectus, tenuit terræ dominium pro ſeipſo, & fecit ſe regem, & ille qui nunc tenet terram Trapezontis, fecit ſe Imperatorem uocari. Habitatores illarum partium ſunt Græci, & ritum Græcorum ſequuntur, & literas Græcas habent: nos uero poſuimus Trapezondam, in numero prouinciarum, & non in numero regnorum, ſecundum quod nos inſtruunt hiſtoriæ partium orientis. In regno Turquiæ habitant quatuor gentium nationes, uidelicet Græci, Armeni, & Iacobini, iſti Chriſtiani ſunt, & uiuunt de mercationibus & laboribus terræ: & Turqui, qui ſunt Saraceni, & illius terræ dominium de Græcorum manibus abſtulerunt, & aliqui ſunt qui uiuunt de mercationibus & laboribus terræ, & habitant in ciuitatibus & in uillis: alij uero ſemper petunt nemora, & ſtant in campis hyeme & ęſtate, qui ouium ſunt paſtores, & ſunt ſagittarij ualde boni.

De regno Syriæ. CAP. XIIII.

Regnum Syriæ ex parte orientis incipit à flumine Euphratis, & extenditur per occidentem, uſq; ad ciuitatē Samaræ, quę eſt ſita ſupra mare Gręciæ, in capite deſerti Aegypti. Latitudo regni Syriæ ex parte Septentrionis, incipit à ciuitate Berytenſi, & dilatatur uſq; ad Craccum montis regalis. Ex parte orientis confines habet cum Meſopotamia, ex parte Septentrionis cū ſecunda Armenia: & in parte cum regno Turquiæ. Ex parte meridiei uerſus occidentē nullos habet cū aliquo regno confines, quia mare Græciæ, & deſertum Arabiæ ſunt ſibi à duabus partibus circumcirca. Regnum Syriæ diuiditur in IIII. partes ſiue prouincias, quæ propter ipſarum magnitudinem conſueuerunt regna appellari antiquitus, & reges fuerunt retroactis temporibus in eiſdem. Sed in hiſtorijs partium orientis prouincię non regna dicuntur. Prima prouincia, quæ eſt caput regni Syriæ, uocatur Sem, & in medio i- B ſtius prouinciæ eſt ſita nobilis ciuitas Damaſcena. Secunda prouincia dicitur Palæſtina, in qua ſancta Hieroſolymitana ciuitas habet ſitum. Tertia dicitur Antiochia, & in illa ſunt duę maxime ciuitates, uidelicet Halay, & Antiochia maior. Quarta prouincia Cilicia appellatur, ibiq; eſt ſita inexpugnabilis ciuitas Tarſenſis, in qua beatus apoſt. Paulus fuit natus, & iſta Cilicia hodie Armenia nuncupatur. Nā poſtq̃ Chriſtianę fidei inimici terrā illā de Gręcorum manibus abſtulerunt, & illā lōgo tēpore tenuerūt, Armeni conati ſunt tātū quod terrā illā Ciliciæ eruerūt de populo paganorū, cuius quidem dominiū rex Armeniæ per gratiā dei tenet. In regno Syriæ habitant diuerſæ gentium nationes, uidelicet Græci, Armeni, Iacobini, Neſtoriani & Saraceni: ibi ſunt etiam aliæ Chriſtianorum nationes, uidelicet Syriani & Maronini. Syriani ritū tenent Græcorum, & fuerunt longo tempore obedientes ſacroſanctæ Ro. eccleſiæ. Linguam loquuntur Arabicā: ſed officiū eccleſiæ dicūt in literis Græcis. Maronini uero tenēt ritū Iacobitarū, & linguā & literas Arabicas habēt. Circa mōtē Libani, & in partib. Hieroſolymitanis habitāt iſtę gētes, & ſunt ſagittarij boni: de culturis uiuūt. Syriani ſunt multi, Maronini uero in modica quantitate. Lōgitudo regni Syriæ xx. dierū ſpatio terminatur: latitudo uero dierū quinq;, & in aliquo loco minus, ſecundum quod deſertū Arabiæ, & mare Gręcię lōgius uel propinquius adhęret.

De imperio Saracenorum. CAP. XV.

Sicut in euangelio inuenit̄, tēpore natiuitatis domini noſtri Ieſu Chriſti, quū Imperator Ro. Auguſtus Cęſar totius orbis monarchię imperiū obtinebat: poſtmodū uero quidā Rex Perſarū, nomine Coſſoraſſath, fuit primus auſus Romano imperio rebellare, qui fecit ſe imperatorē Aſię nominari, iſte occupauit dominiū Perſarū, Medorū, Armenię & Chaldęorū, & ipſius potētia tantū creuit, quod uiolēter terras illas gētibus Imperatoris Romani totaliter uacuauit. Et durauit dominiū regni Perſarū cccxxix. annis. Poſtea uero

Saraceni

A Saraceni ab eis Aſię imperium abſtulerũt, ſicut inferius clarius exprimetur. Anno domini DCXXXII. maledictum ſemen perfidi Mahumeti regnũ Syriæ introiuit,& Saraceni expugnantes Damaſci opulentiſſimam ciuitatem, de manibus Græcorum,qui illam longo tempore tenuerant abſtulerunt, & poſtea in breui tempore totum regnum Syriæ occupauerunt. Poſtea uero obſederunt magnam Antiochiæ ciuitatem, in qua Græci illo tempore morabantur. Imperator Eraclius Auguſtus, Romanum adminiſtrans imperiũ, hoc audiens,miſit ſubſidium magnum Græcis,ut ciuitatem tuerentur à perfidis Saracenis, & dum gentes Imperatoris Eraclij ad quandam planiciem perueniſſent, quam Poſſene nominãt,Saraceni ex oppoſito uenientes,cum eis bellum crudeliſſimum inierunt:magna quidem fuit altercatio inter eos, ſed obtinuerunt finaliter Agareni,& in illo conflictu bellatorum innumerabilis cecidit multitudo, & uſq; nunc apparent ibi oſſa cadauerũ in maxima quantitate. Vnde accidit,quod Græci qui in ciuitate degebant, nimio pauore perterriti,ipſam ciuitatem Anthiochiæ Saracenis cũ certis pactis & conuentionibus dediderunt. Exinde præfati perfidiæ filij ingreſſi fuerunt Ciliciam,Capadociam,Licaoniam opulentiſſimas regiones,quas in paucis diebus eorum dominio ſubdiderunt: non enim erat qui eorum potentiæ poſſet contraire, & ideo in magnam fuerunt ſuperbiam elati:unde parauerunt galeas,& alia nauigia multa,& uerſus Conſtantinopolim carbaſa direxerunt: ſed primo deſcenderunt in Cyprum, & ceperunt maiorem ciuitatem illius regni, quæ Conſtantia uocabatur,ubi erat B. Barnabæ apoſtoli ſepultura. Expoliata igitur infinitis diuitijs ciuitate, & innumerabilibus populis captis,funditus ipſam totaliter diruerunt,quòd nunquam fuit ulterius habitata. Exinde pergentes quoque fuerunt inſulam Rhodi,& plures alias Romanas inſulas deprædati, & multos inde abduxerunt captiuos: finaliter uero
B Conſtantinopolim applicuerunt,tam per terram quàm per mare illam ciuitatem magnificam obſederunt. Chriſtiani quidem tantam inimicorum copiam intuentes, terrore ualido ſunt perculſi, & dei miſericordiam humiliter implorarunt:unde accidit nutu dei,quòd licet tunc tempus eſſet æſtiuum,& mare à fluctibus quaſi immobile permaneret, ſubito ſurrexit tempeſtas ualida,quæ perfidorum galeas & alia ligna ferè omnia ſubmerſit in mari,& inimicorũ qui erant in illis nemo euaſit. Alij uero hoc uidẽtes,continuo receſſerunt. Chriſtiani quidem uidentes per Chriſti miſericordiam ſe ereptos, cũ magna exultatione ordinauerunt diem annuum ad honorem ſaluatoris perpetuo ſolenniter celebrandum,& uſque hodie ab omnibus Chriſtianis illarum partium deuotiſſime obſeruatur. Præfati uero iniquitatis filij Agareni per aliquod tempus dederunt ſe quieti:poſtea uero copioſo exercitu congregato,regnum Perſarum in uadere cogitarunt. Et primo fuerunt ingreſſi regnum Meſopotamiæ, deinde perrexerunt ad regnum Chaldæorum, quod erat ſub dominio Perſarum regis, qui non poterat reſiſtere Saracenis, unde de terra illa fecerũt omnia uota ſua. Rex uero Perſarum Aſcaiorth nomine, timens Saracenorum poteſti ſubiugari, nũtios ſuos miſit ad terras & regna, quæ erant circa flumen Phiſon, & ab eis ſubſidium implorauit,promittendo uenientibus magna ſtipẽdia & honores. De regno igitur Turqueſtan, quod propinquius erat regno Perſarũ, congregauerũt ſe circa ſex millia uirorum qui nominabantur nunc temporis Turquiniani, & iter arripientes regi Perſarum dare ſubſidium intendebant. Tranſierunt quoq; flumen Phiſon, ex eo quod eorum conſuetudo eſt talis,quod quocunq; uadant, ſecum ducãt filias & uxores,non poterant ire celeriter,ſed per diætas paruulas incedebant. Saraceni uero,qui erant in regno Chaldæorum, quod ſubiugauerant,ut eſt dictum, timentes quod ſi exercitus Turquorum & Perſarum congregarentur in unum,non poſſent eorum uota de facili adimplere,accepto cõſilio ſaniore,regẽ Perſarũ inuadere properãt,anteq; ei ſubſidium præberet. Rex uero Perſarum dum non poſſet prælium euitare,cum gente ſua ſe oppoſuit Saracenis,

ceniſ,& inito bello iuxta quandã ciuitatẽ quę Marga appellatur,magna fuit altercatio inter eos, & ab utraq; parte bellatores innumerabiles ceciderunt. Demũ uero Perſæ terga uerterunt,& Saraceni uiriliter perſequẽtes regẽ Perſarũ inter alios occiderũt,& uictoriã reportarũt. Actũ anno DCXXXII. Perſarum itaq; rege taliter interempto,& tam regno Perſarũ, quàm pluribus alijs ſubiugatis,pręfati iniquitatis filij Agareni ſibi imperatorẽ elegerũt, quendã uidelicet de progenie Mahumeti,& ipſum uocauerũt Caliph, & ordinauerunt quòd ſedẽ teneret in † Baldac opulẽtiſſima ciuitate. In quolibet uero aliorum regnorum, quæ ſubiugauerant Agareni, conſtituerunt unum dominum,quem uocauerunt Soldan,deinde ceperunt ciuitates & uillas, & totã maiorẽ Aſiã tenuerunt,pręter regnũ Abcar,quod eſt in Georgia,& pręter quandã aliã regionẽ regni Armeniæ,quæ Halcẽn uulgariter appellatur. Iſtę duæ regiones tenuerunt ſe contra Saracenos, nec uoluerũt eis modo aliquo obedire:& ſic ſumpſerũt refugium & tutelam omnibus Chriſtianis,quos Saraceni perſequebantur,illos compellentes obedire Mahumeti falſiſſimis documentis. De Turquinianis uero ſuperius nominatis, qui regi Perſarum dare ſubſidiũ intendebant,breuiter ſumus aliqua loquuturi,ut eorum hiſtoria, quæ inferius exprimetur, clariorem habeat intellectum. Iſti uero Turquiniani,ſuperius nominati,peruenerunt uſq; ad quandã terram quę Coraſen nuncupatur,ibiq; intellexerũt qualiter rex Perſarum in conflictu fuerat interemptus: & ideo ulterius procedere noluerunt, ſed ad detentionem illius terræ Coraſen potius aſpirantes, ipſam contra Saracenos crediderunt defendere & tenere. Hoc quoq; Saraceni uidentes,copioſum exercitũ congregauerũt, ut Turquinianos prædictos modis omnibus ſubiugarent. Sed Turquiniani uidentes Saracenorũ innumerabilem quantitatẽ,de prælio dubitantes, ſuos ad Caliphum nuntios deſtinauerũt, offerẽtes ſe obedire ſuis beneplacitis & mandatis,& rogauerunt ut eos ſub ſuo dominio conſeruaret. Hoc quidẽ gratum extitit Saracenis,& ſic receperunt eoſdem,& in alia terra illos habitare fecerũt,ubi rebellionis audaciam non timerent. Et impoſuerunt eis certũ annuum cenſum domino perſoluendũ,& plures alias ſeruitutes: & ſic Turquiniani ſub iugo Saracenorũ longo tempore extiterũt,quouſq; regna Perſarũ, Medorum,& Chaldæorũ redacta fuerũt ad falſam fidem peſſimi Mahumeti. Et poſt hæc Caliphus ſeniores Turquinianorũ fecit ante ſuam præſentiã conuocari,& ſuaſit eiſdem, ut legem & ſectã acciperẽt Mahumeti,& procurarent quod idem illud facerent omnes alij Turquiniani,promittens eis facere gratias & honores,ſi in hoc caſu ſuis beneplacitis obedirẽt. Turquiniani aũt,qui nullã legẽ penitus ſequebantur,mandatis Caliphi faciliter conſenſerũt,& effecti omnes perfidi Saraceni. Et tantum in proceſſu temporis procurarunt, quod ſectæ Mahumeti adhæſerunt Turquinianorum ſexaginta quatuor nationes, & fuerunt omnes Turquiniani conuerſi ad fidem Saracenorum,præter duas tantummodo nationes, quæ fuerunt omnes ipſi ab alijs ſegregati illi qui noluerũt ſe conuertere: Ex tunc Saraceni cœperunt diligere Turquinianos, & eis gratia & beneficia inpẽdebant:unde multiplicati fuerunt in diuitijs & perſonis:ſciuerũt enim ſub dominio Saracenorũ ſagaciter pertrãſire, quouſq; rebellionis locũ & materiã inuenerũt,quibus captatis dominiũ abſtulerũt à Saracenis,ſicut inſequẽti deſcribetur. Annis uero CXC. VIII. regnauerunt in Aſia Saraceni antequã dominiũ amiſerũt. Sed exorta fuit quædã magna diſcordia inter eos,ita quod Soldani & alij principes terrarũ,qui tenebãtur obedire Calipho,cœperũt rebelles fieri cõtra ipſum. Ob hanc cauſam Saracenorum poteſtas fuit plurimum diminuta. In Conſtantinopoli uero erat tunc temporis quidam ualentiſſimus imperator,qui Diogenes uocabatur:iſte uiriliter & potẽter cœpit inuadere Saracenos:& recuperauit plures ciuitates & caſtra, quæ redacta fuerant ſub potentiam inimicorũ tẽpore imperatoris Eraclij:& inter alias liberauit Antiochiæ ciuitatẽ, & fortes ciuitates Cilicię,quę hodie Armenia appellat̃,& partẽ regni Meſopotamiæ.

† Olim Babylon

A tamiæ.Idem dominium Chriſtianorũ reduxit. Alia uero regna Aſiæ ſub Saracenorum dominio remanſerunt,& illa tenuerũt quouſq; Turquiniani eiſdem terris et dominio prǽualuerunt,ſicut inferius clarius exprimetur. Anno M.LI. Turquiniani cœperunt primo in Aſia dominari,hoc modo uidelicet, quod quando Turquiniani fuerunt repleti diuitijs,& multiplicati plurimũ, in perſonis,uidentes diſcordiam quæ inter Saracenos uigebat, cogitauerũt de facili poſſe imperium occupare:unde ſuper eos regem & dominum elegerunt,nec unquam prius de natione eorum habuerunt dominum generalem. Primus quidem eorum dominus uocatus fuit Sadoc. Aſſumpto domino,Saracenos uiriliter inuaſerunt,& in breui tempore acquiſiuerunt maioris Aſię totam terram. Calipho uero nullam intulerunt moleſtiam uel grauamen. Et Turquiniani poſtquam dominium terræ Aſię occuparũt. Caliphus timore potius quàm amore uolens eis in omnibus complacere, prædictum Sadoc eorum dominum,Imperatorem totius Aſiæ ordinauit. Sed poſt modicum temporis ſpatium Sadoc ſæpe dictus diem clauſit extremum:huic uero ſucceſſit quidam eius filius, qui uocatus fuit Dogriſſa:& iſte cœpit pugnare contra imperatorem Græcorũ,& plures ipſorum occupauit terras & caſtra: & miſit quendam ſuum conſanguineum, qui uocabatur Artot, ad inuadendum regnum Meſopotamię, & conceſſit ſibi quicquid poſſet acquirere contra Græcos. Vnde idem Artot iuit cum magna gentium comitiua, & obſedit ciuitatem Rohais, quam ſine moræ diſpendio occupauit: deinde inuaſit alias terras & loca, & totum regnum Meſopotamię dominio ſuo ſubdidit. In ciuitate uero Mercdin tenuit ſedem ſuam, & fecit ſe Soldanum ab omnibus appellari. Eo uero tempore obijt Dogriſſa imperator Aſię,& quidã eius filius Aſpaſalem nomine, ſibi ſucceſſit. Iſte Aſpaſalem quendam nepotem habebat,qui uocabatur Solimã,qui erat perſtrenuus in armis,& diu ſeruierat patri ſuo,& iſtum cũ magno exercitu in Cappadociam miſit,conceſſit ſi-
B bi omnia quæ poſſet acquirere contra Græcos. Solimã itaq; pergens cepit quamplures ciuitates regni Turquiæ,& dominiũ ipſius regni totũ ſuo ſubiugauit dominio,& fecit ſe nominari Soldanũ,& mutato ſuo proprio nomine, uocari ſe fecit Solimanſa: & de iſto Solimanſa faciũt mentionẽ hiſtoriæ Paſſagij Godefridi de Bulliono: quia ille fuit primus qui ſe belliger oppoſuit Chriſtianis. Poſtea uero obijt Aſpaſalẽ imperator Turquorũ, et ſucceſſit ſibi quidam eius filius, uocatus Melecla. Iſte miſit Soldanũ Meſopotamiæ Artot, & Solimanſa Soldanũ Turquię ad obſidẽdã ciuitatẽ Antiochiæ qui poſt paucos dies ceperũt eandẽ:erat enim illa ciuitas ualde magna,& pauci erant in ea defenſores,qui ſe opponerent Saracenis & hoc modo fuerũt Gręci de tota terra Aſiæ pulſi per potentiam inimicorum fidei Chriſtianæ. Poſt hæc uero Melecla imperator Turquorum deceſſit,& duos filios reliquit:primogenitus uero ſucceſſit in imperio patri ſuo, qui uocatus fuit Belchiaroc: ſed frater ſuus qui audacior eo erat, occupauit imperij magnam partem: & eo tempore quo Paſſagium Godefridi de Bulliono tranſiuit per Turquiam, Belchiaroc erat imperator Perſarum, & Solimanſa erat Soldanus Turquiæ qui multas inuaſiones intulit Chriſtianis antequã trãſiret ad regnũ Turquię. Poſtquã uero Chriſtiani regnũ Turquiæ tranſiuerunt, ciuitatẽ Antiochiæ obſederũt:quo audito imperator Turquorũ miſit ad ſubſidium ipſius ciuitatis quendam ſuũ ducem nomine Cerbagat, cum innumerabili multitudine bellatorum. Sed anteq̃ illud ſubſidiũ ueniret, Chriſtiani iã occupauerunt ciuitatem,unde obſederunt illã undiq;: & ſic Chriſtiani, qui prius obſederũt, ſunt obſeſſi. Demum uero Chriſtiani egreſſi fuerũt de ciuitate per turmas & acies ordinati,& contra infideles præliũ inierunt,& ipſos cõtriuerunt omnes uelut ſtipulam,nutu diei. Illi uero qui euaſerunt per fugæ remedium, ad regnum Perſarum fuerunt reuerſi,& inuenerũt quod Belchiaroc eorũ dominus,finẽ clauſerat uitæ ſuæ. Frater uero ſuus uoluit ſuccedere ſibi, & imperium occupare:ſed certi eius aduerſarij irruerunt in eũ,& ipſum in fruſtra diſſecuerunt.

ſecuerunt: quia nec poſtea potuerunt eſſe concordes ad eligendum impera- A
torem, uel generalem dominum ſuper eos, imò diuiſi inter ſe inuicem præli-
antes. Georgiani uero & Armeni maioris Armeniæ, hoc uidentes inuaſerũt
prædictos Turquos uiriliter & potenter, & ipſos de toto Perſarum imperio
fugauerunt: unde iuerunt cum uxoribus & filijs habitare in regno Turquiæ.
& per hoc multum creuit potentia Soldani Turquiæ, ita quòd potentior
omnibus eſt effectus, & uſq; ad Tartarorũ aduentum tenuit pacifice regnũ
ſuum, à quibus poſt modum fuit debellatus, ſicut inferius exprimeretur. In
regno Coraſminorum erant quidam populi ad arma ſtrenui, qui ſemper ha-
bitabant in tentorijs & campis, armentorum greges paſcentes: iſti audien-
tes de regno Perſarum, quòd eſſet abſq; rectore & domino derelictum, ac de-
fenſoribus uacuatum, cogitauerunt illud poſſe faciliter occupari. Accepto
itaque conſilio, inter eos ſibi ducem & dominum elegerunt quendam, qui
uocabatur Ialaladinus, & in facto unanimiter pergentes, ingreſſi fuerunt re-
gnum Perſarum, & iuerunt uſq; ad ciuitatem Coroſij abſq; contradictione
cuiuſquam: & ibidem reſidentiam facientes, præfatum eorum dominum Ia-
laladinum, Imperatorem Aſiæ coronauerunt: crediderunt enim alia regna
Aſiæ ita faciliter ſubiugare, ſicut fecerãt in regno Perſarum, quod inierũt re
gnum, totum defenſoribus uacuatum. Dicti Coraſmini itaq; dederũt ſe ſo-
latio & quieti: & diuitijs regni Perſarum repleti, in magna ſunt ſuperbia ele
uati: unde procedentes iuerunt ad regnum Turquiæ, illud inuadere cogitan
tes. Sed Soldanus Turquiæ nomine Aladinus ſuum exercitum cõgregauit,
& obuiauit Coraſminis in introitu regni ſui. Inter eos quidẽ fuit ingens præ
lium inchoatum: demum uero Coraſmini terga uerterunt, & amiſerũt eorũ
imperatorem & dominum, qui fuit in prælio interfectus. Illi uero qui potue
runt fugere, congregrauerunt ſe in planiciebus Rohais, quid facturi eſſent
de cætero cogitantes. Vnde ingreſſi fuerunt regnum Syriæ quod per unã do
minam tunc temporis regebatur: & crediderunt illud regnum faciliter occu B
pare. Sed illa nobilis domina in ciuitate Halap fecit ſuum exercitum congre
gari, & ſe oppoſuit Coraſminis, & iuxta flumen Euphratem prœliũ inierũt,
ibiq; fuſi fuerũt iterũ Coraſmini, & fugam arripuerunt uerſus deſertum Ara-
biæ. Poſtmodum uero tranſiuerunt flumen Euphratem prope caſtrum Caca
bæ: & ingreſſi fuerunt terras Aſſyriorum, & iuerunt uſq; ad prouinciam Pa
læſtinæ, uidelicet in regno Hieroſolymitanorum: ibi quædam damna intu-
lerunt non modica Chriſtianis, ſicut in hiſtorijs Godefridi Paſſagij plenius
inuenitur. Finaliter uero iſta Coraſminorum progenies ad nihilum eſt reda
cta, & tempore ſatis breui. Quia dum prædicti Coraſmini nollent ſuis maio
ribus obedire, ſeparabant ſe per ſocietates & turmas, & ibant alij ad Solda
num Damaſci, alij ad Soldanum Ames, alij ad Soldanum Haman, alij uero
ad alios Soldanos regni Aſſyriorum, qui tunc temporis erant quinque, &
ſicut ſtipendiarij ſeruiebant. Dux uero Coraſminorum, qui uocaba-
tur Bartat: præuidens ſe à gente ſua taliter derelinqui, iuit ad Soldanum Ba-
byloniæ, & obtulit ſe & ſuos ad eius beneplacita & mandata. Vnde Solda-
nus benigne ſuſcepit Coraſminos, & eos per exercitum ſuum diuiſit, quo-
niam nolebat quod in ſimul morarentur, & ducem Coraſminorum pluri-
mum honorauit, & eidem dedit magnos reditus & prouentus, & uſq; hodie
heredes illius ducis in Babylonia honorantur. Per prædictos uero Coraſmi-
nos potentià ſoldani Babyloniæ multum creuit, quæ ante ipſorum aduen-
tum erat modica & exilis. Coraſmini quoque modo prælibato diuiſi de-
mum ad nihilum redierunt. Et ſic Coraſminorum deſtructa natione, poſt
modicum temporis ſpatium cœperunt poſtea Tartari in Aſia nominari, ſi-
cut inferius plenius exprimetur.

De regione ubi prius Tartari habitabant. CAP. XVI.

REgio illa, in qua Tartari primitus habitabant, eſt ſita ultra magnũ mon-
tem de Belgian, de quo monte fit mentio in hiſtorijs Alexandri. In illa
uero

A uero regione habitabant Tartari tanq; homines beſtiales, non habentes literas neq; fidem: greges paſcebant animaliũ, & de loco ad locum incedebant, quærentes paſcua armentis. Ad armorũ exercitium nõ ualebant, ſed erãt ab omnibus uilipenſi, reddentes uectigal uniuerſis. Plures Tartarorum fuerunt antiquitus nationes, quæ Moglos cõmuni nomine dicebantur: & creuerunt tantum, quod in ſeptem principales nationes ſunt diuiſi: & illæ nationes magis nobiles fuerunt habitæ inter eos. Prima iſtarum nationum Tartarorum nominatur Tatar, quæ à prouincia in qua degebant primitus, nomen ſumpſit: ſecunda appellatur Tangot, tertia Cunat, quarta Ialair, quinta Sonich, ſexta Monghi, ſeptima Tebeth. Quumq; iſtæ ſeptẽ Tartarorũ nationes ſtarent ſub obedientia uicinorũ, ut ſuperius eſt expreſſum, accidit quòd quidã homo ſenex, pauper, faber ferrarius, uiſionem uidit in ſomno, militem uidelicet totũ album, armatum, & ſuper albo equo ſedentem, qui ipſum nomine proprio appellauit, & dixit: Changie, uoluntas dei immortalis eſt, quod tu Tartarorũ ſis rector, & dominus ſuper iſtas nationes Moglorſi, & quod per te à ſeruitute uicinorum, in qua ſteterunt diutius, liberentur: & dominabuntur uicinis eorum, & uectigalia quæ præſtare conſueuerant, recipient ab eiſdem. Changius fuit magna iocunditate repletus, audiens uerbum dei: & narrauit uiſionem quam uiderat uniuerſis. Sed duces & maiores iſtorum noluerunt credere uiſioni, imò ſenẽ quodammodo deridebant. Nocte uero ſequenti prædicti duces uiderunt militem album, & uiſionem, ſicut ſenex Changius omnibus reſerauerat: & præceptum fuit eis ex parte dei immortalis, quod obedirent Changio, & ſua mandata facerent ab omnibus obſeruari: unde prædicti duces & maiores ſeptem nationum Tartarorum congregatis populis fecerunt fieri obedientiam & reuerentiam Changio ſuperius nominato, tanquam eorum domino naturali. Poſt hæc uero ſedem ſuam ſtatuerunt in medio ipſorum, & extendentes quoddam filtrum nigerrimum ſuper terram,

Tartari olim Mogli

B deſuper ſedere fecerunt Changium, & ſeptem duces maiores eleuantes illũ poſuerunt in ſedẽ cum magno tripudio & clamore, & uocauerũt eum Cham primum imperatorem, ſolennem reuerentiam cum genuflexionibus eidem tanquam imperatori & domino facientes. De tali uero ſolennitate quã Tartari fecerunt, qui eorum primum imperatorem & dominũ poſuerunt, & de filtro nemo debeat admirari, quoniam forte pulchriorẽ pannum ſuper quo ipſum ponerent non habebant: aut erant forſitan ita rudes, quod melius uel pulchrius facere ignorabant. Sed de hoc an nõ poſſet aliquis admirari, quòd quum prædicti Tartari acquiſiuerunt multa regna, & diuitias infinitas (quoniam dominium Aſiæ tenent & opes, & uſq; ad confines Hungariæ dominantur) nec propter hoc uoluerunt antiquam conſuetudinem relinquere, ſiue modum: imò oportet quod confirmatione imperatoris Tartarorũ ille modus totaliter teneatur, quem eorum ueteres ab initio tenuerunt. Et ego in cõfirmatione imperatoris Tartarorũ bis perſonaliter fui præſens. Sed ad propoſitum redeamus. Changius Cham, qui factus fuit imperator de communi uoluntate & conſenſu omnium Tartarorũ, antequam procederet ad alia, tentare uoluit an Tartari omnes ſibi fideliter obedirẽt: unde præcepta fecit quæ iuſſit ab omnibus obſeruari. Primum præceptum fuit, quod Tartari omnes crederent & obedirent deo immortali, cuius nutu adeptus fuerat imperatoriam dignitatem: & hoc mandatum Tartari tenuerunt, & ex tunc cœperunt nomen dei immortalis inuocare: & uſq; hodie in omnibus eorum operibus Tartari inuocant nomen domini. Secundo præcepit, quod computarentur omnes uiri, qui poterant arma ferre: & facta computatione præcepit, quod ſub quolibet denariorum præponeretur unus, & ſuper decem millia præponeretur unus, & ſuper mille præponeretur unus: & uocauit aciem decẽ millia armatorum, turmam. Præcepit etiam ſeptem ducibus, qui præerant ſeptẽ nationibus Tartarorum, quod priores omnes dimitterent dignitates: & continuo hoc fecerũt. Aliud uero præceptum quod fecit fuit ualde ſtupendum:

Cham imperatoris cognomẽ apud Tartaros

præcepit enim ſeptem maioribus ducibus prælibatis, quod unuſquiſq; pri- A mogenitum ſuum adduceret,& ſibi caput manu propria amputaret. Et licet tale mandatum uideretur eſſe crudeliſſimum & iniquum, nullus tamen fuit auſus in aliquo contraire, eo quod ſciebant eum eſſe dominum prouiſione diuina, imò ſicut præceperat Imperator, continuo adimplerent. Poſtquã uero Changius † Can uota ſuorum nouit,& uidit quod uſq; ad mortem erant obedire parati, certum diem omnibus aſſignauit, in quo eſſent parati ad pugnã. Equitauerunt itaq; Tartari contra illos, qui magis erant uicini,& ſubiugauerunt eoſdem,& redacti fuerunt, qui prius erant eorum domini, in maximam ſeruitutẽ. Et inde proceſſit Changius Can contra plures alias nationes, quas ſuo ſubdidit imperio abſq; nimia tarditate. Nam omnia Changius Can faciebat cum modica quantitate,& proſpere ſuccedebat ei. Quadam uero die accidit, quòd Changius Can equitabat cum modica quantitate ſuorum,& obuiauit inimicis, qui erant numero ſatis plures. Inito quoq; bello, dum imperator Changius Can ſe uiriliter tueretur, accidit quod equus ſuper quo ſedebat cecidit, interfectus in pugna. Tartari uero quum uiderent eorum dominum proſtratũ inter acies bellatorũ, nulla fuit ſpes ulterius ſalutis, unde terga uertentes, inimicos per fugæ remediũ euaſerũt. Quumq; omnes ſimul intenderẽt ad perſequendum celeriter fugitiuos,& de rege proſtrato notitiam non haberent, Changius Can cucurrit,& ſe intra quædam arbuſtula occultauit, ut mortis periculum euitaret. Quumq; de pugna redeuntes campũ expoliarent,& quærerent occultatos, accidit quod quædam auis, quæ bubo à pluribus nominatur, ueniens ſuper arbuſtula illa ſedit, quibus maieſtas imperatoria tegebatur. Quærentes uero uiderunt autem illam ſedentem ſuper illis arbuſtulis,& propterea crediderunt neminem ibi eſſe,& abſq; eo quòd quærerent receſſerũt, dicentes intra ſe: Si eſſet hic aliquis occultatus, auis illa nullatenus hic ſederet. In ſilentio uero noctis Changius Can propter metum inimicorũ per deuia incedendo peruenit ad ſuos,& narrauit eis omnia quæ B ſibi acciderant ſeriatim. Tartari quidem immortali deo gratias reddiderunt,& auis illa, per quam poſt deum Changius Can creditur euaſiſſe, in tanta reuerentia poſtmodum fuit habita inter eos, quòd quicunq; poteſt habere de pluma illius auis, reputat ſe felicem,& portant illam plumam Tartari in maiorem reuerentiam ſuper capitibus reuerenter. Ego uero feci mentionem de iſta materia in hoc libro, ut ſciatur cauſa, quare Tartari ſuper capitibus plumas portant. Changius Can imperator Tartarorum de eo quod à tanto diſcrimine euaſerat, gratias egit deo,& poſt hæc ſuos exercitus cõgregauit,& præfatos inimicos ſtrenue inuadendo omnes ſub iugo ſuo poſuit ſeruitutis,& ſic fuit Changius Can Imperator omnium regionũ, quæ erant citra montem Belgian,& illas poſſedit abſq; inquietatione cuiuſquam, quouſq; aliam uidit iterum uiſionẽ, ſicut in ſequentibus deſcribetur:& non eſt mirandum, ſi in iſtis hiſtorijs non poſui tempus certũ, quoniam licet à multis ſcire quæſiuerim ueritatẽ, non tamen potui inuenire qui ſuper talibus plenarie me doceret:& credo quòd talis ſit ratio, quare tempus certum iſtarum hiſtoriarum penitus ignoratur, quia ab initio Tartari literas nõ habebant,& ſic tempora & rerum geſta tranſibant abſq; eo, quod ab aliquo notaretur,& per hũc modum obliuioni poſtea tradebantur.

† *alias, Cham*

De Changio Can primo Imperatore Tartarorum. CAP. XVII.

POſtquam uero Changius Can omnia regna & terras quæ citra montem Belgian erant, ſuo dominio ſubiugauit, quadam nocte uidit aliam uiſionem. Vidit enim iterum militem album, qui ait, Changi Chan, uoluntas immortalis dei eſt, quod tu tranſeas montem Belgian,& uerſus occidentem dirigas greſſus tuos,& occupabis regna, regiones & terras,& imperio tuo ſubijcies multas gentes:& ut certus ſis, quoniã ea quæ tibi dico, ſunt ex parte immortalis dei, ſurge & uade cum gente tua ad montem de Belgian, ad locum ubi mare iungitur cum eodem, ibiq; deſcendens,& uerſus orientem cum nouem

uem

A uem genuflexionibus nouies immortalē deū adorabis, & ipſe qui eſt omnipotens, tibi uiam oſtendet, per quē montē poteris cōmode pertranſire. Viſa itaq; uiſione Changius Can, gaudens ſurrexit, nec in aliquo hæſitauit. Nam prima uiſio uelut uera, de alijs certitudinem ſibi dabat: unde feſtinanter ſuos undiq; cōgregauit, & præcepit, quod ſequerētur eum cum uxoribus & filijs & omnibus quæ habebant. Perrexerunt itaq; quouſq; peruenerunt ad locū, ubi mare magnum & profundum montibus adhærebat, nec ibi uia ſiue tranſitus aliquis apparebat. Statim uero Changius Can, ſicut præceptū ſibi fuerat ab immortali deo, de equo deſcēdit: illud idem omnes ſui uniuerſaliter facientes, uerſus orientem flexis genibus nouies adorabant, ab omnipotēti & immortali deo miſericordiam & gratiam implorantes, ut tranſitum & uiam eis oſtenderet abeundi. Steterunt quidem in orationibus nocte illa. Mane uero ſurgentes, uiderunt quod mare per nouem pedes retroceſſerat à montibus, & dimiſerat uiam latam. Stupefacti fuerunt omnes Tartari, hoc uidentes, & deo immortali gratias deuotiſſime reddentes, per uiam quam patentē uiderant tranſierunt, & uerſus occidentem eorum ueſtigia direxerunt. Sed ſicut inuenitur in hiſtorijs Tartarorum, poſtquam Changius Can & Tartari montes tranſiuerunt prædictos, paſſi fuerunt famis & ſitis penuriam aliquibus diebus, quoniam terram inuenerūt deſertam, & aquas amaras & ſalſas, quæ guſtari nō poterant quoquo modo, quouſq; peruenerunt eis omnia neceſſaria affluenter. Per plures uero dies traxit moram Changius Can in illa fertili regione. Sed accidit nutu dei, quod quædā uehemēs infirmitas inuaſit eundem, de cuius conualeſcentia medici deſperabant. Vnde Changius Can Imperator Tartarorum conuocauit ante ſe duodecim filios ſuos quos habebat, & monuit eos ut ſemper eſſent unanimes & concordes, & dedit eis tale exemplum. Præcipit enim, quod unuſquiſque filiorum portaret unam ſagittam, & quum ſimul adeſſent omnes, præcepit maiori, ut omnes ſimul frangeret ſi ualeret. Ipſe uero accipiens ſagittas duodecim, conatus eſt illas
B frangere, ſed non potuit ullo modo: deinde tradidit ſagittas ſecundo filio & tertio, & ſic de ſingulis, ſed nullus fuit qui frangere poſſet illas. Hoc facto, præcepit quod diuiderentur ſagittæ, & iuſsit minori filio, quod diuiſim ſagittas acciperet & frangeret unamquamq;, & ille faciliter omnes fregit. Tunc Changius Can uertit ſe ad filios ſuos, & ait: Quare filij mei non potuiſtis frangere ſagittas, quas uobis dedi frangendas? At illi dixerūt: Domine, quia erāt plures ſimul. Et quare fregit illas iſte minimus frater ueſter? Domine, quia ſingulariter & diuiſim. Ita erit de uobis, ait Changius Can, quamdiu eritis unanimes & cōcordes, durabit imperium ueſtrum ſemper. Sed quàm cito eritis diuiſi, dominia ueſtra ad nihilum reducentur. Multa alia bona exempla dedit Changius Can, quæ fuerunt à Tartaris obſeruata: & dicuntur in lingua eorum Iaſack Changij Can, id eſt, conſtitutiones Changij Can. Poſt hæc antequam decederet, ſapientiorem & meliorem filium quem habebat, fecit recipi in dominum & imperij ſucceſſorem, & uocabatur ille filius ſuus Hoccota Can. His finitis, Changius Can requieuit in pace, & filius ſuus Hoccota Can fuit poſitus in ſede imperatoria patris ſui. Sed antequam finem huic hiſtoriæ imponamus, dicemus qualiter nonus numerus inter Tartaros plurimum ueneratur. In memoriam enim nouem genuflexionum, quas fecerunt in monte Belgian immortali deo, ſicut eis pręceperat miles albus, & latitudinis uiæ nouem pedum, per quam tranſierunt, numerum reputāt eſſe felicem. Vnde, quicunq; uult domino Tartarorum aliqua præſentare, oportet quod offerat nouem res, ſi uult quod donum ſuum recipiatur gratioſe: & dummodo ſint nouem res quę pręſentantur, ſic donū illud reputatur pro felici & bono, & talis conſuetudo uſq; hodie inter Tartaros obſeruatur. *Nonarius numerus Tartaris ſacer.*

De Hoccota Can ſecundo imperatore Tartarorum. CAPVT XVIII.

HOccota Can, qui in imperio patri ſuo ſucceſsit, fuit homo ſtrenuus atq; prudens, dilexerunt eum Tartari, & fidem & obedientiam erga ipſum

fideliter ſeruauerunt. Cogitauit itaq; Hoccota Can, qualiter poſſet totam Aſiam ſubiugare, & primo uoluit experiri potentiam regis Aſiæ, quàm perſonaliter ſe moueret, & uoluit cognoſcere principem fortiorem. Decem itaq; millia equitum bellatorum tranſmiſit, & dedit eis capitaneum ſtrenuum & ſagacem, qui uocabatur *. Iſte uero procedens cum Turcis ad pugnam, debellatus fuit ab eiſdem, unde Tartari per fugæ ſubſidium ſe defendebant. His itaq; peractis, Hoccota Can elegit quendam ducem ſtrenuũ & prudentem, qui uocabatur Baydo, & dedit ſibi triginta millia militum Tartarorum, qui dicebantur Tamachi, uel conquiſitores, & præcepit eis, quod per illam uiam recte incederent, quam iuerant decem millia Tartarorum, ſuperius nominatorum, nec deberent in loco aliquo diutius commorari, quouſq; perueniſſent ad regnum Turquiæ, & tentarent ſi poſſent Soldano Turquiæ reſiſtere, qui inter omnes principes Aſiæ potentior dicebatur: & ſi forte tantæ eſſet potentiæ, quod eidẽ reſiſtere non ualerent, non properarent ad pugnã, ſed in aliqua terra bona darent ſe quieti, & ſignificarent alicui ex filijs ſuis, qui propinquior eſſet eis, ut ipſis ſubſidium delegaret, & poſtmodum bellũ poſſent ſecurius inchoare. Baydo igitur cum comitiua triginta millium Tartarorum per dietas ſuas incedens, peruenit ad regnum Turquiæ, ibiq; audiuit, quod Soldanus ille, qui priores fugauerat Tartaros, deceſſerat, & ſibi ſucceſſerat quidam eius filius, nomine Guiatadin. Iſte uero de aduentu Tartarorum rumoribus intellectis, timuit ualde ſibi, unde ad ſua ſtipendia conuocauit quoſcunq; habere potuit, tam Barbaros quàm Latinos, & inter alios habuit ad ſua ſeruitia duo millia Latinorum, qui duos duces ſiue capitaneos habuerunt, alter quoq; habebat nomen Iohannes de Liminata, qui fuit in inſula Cypri: alius uero uocabatur Bonifacius de Caſtro, qui fuit de Ianua oriundus. Miſit etiam ad uicinos Soldanus, promittens uenientibus gratias atque dona: unde congregata magna multitudine bellatorum, greſſus ſuos direxit ad locum, in quo Tartari morabantur. Tartari uero non fuerunt ullatenus ſtupefacti, imò prælium uiriliter ſuſceperunt, in quodam loco uocato Conſedrack. Demum uero obtinuerunt Tartari, & Turqui fuerunt uiriliter debellati, & ſic occupauerunt Tartari regnum Turquiæ, anno domini milleſimo ducenteſimo quadrageſimo quarto.

A

B

De Gino Can tertio imperatore Tartarorum. CAPVT XIX.

POſt modicum uero temporis ſpatium, Hoccota Can diem clauſit extremum: ſucceſſit aũt ſibi in imperio quidam eius filius, qui uocatus fuit Gino Can, cuius uita breuis fuit, & ſibi ſucceſſit quidam conſanguineus ſuus, qui uocabatur Mango Can, qui fuit ualentiſſimus, atque multas prouincias ſuo imperio ſubiugauit. Demum uero tanquam magnanimus, per mare Cathay ſe tranſtulit ad quandam inſulam capiendam: & dũ in obſidione illius inſulæ permaneret, homines illarum partium qui ſunt ualde ſagaces & ingenioſi, miſerunt homines qui ſe occulte immerſerunt in aquam, & ſub naui, in qua erat Mango, conſtiterunt tam diu, quoad nauem illam in locis pluribus perforarunt. Aqua quidem diu noctuq; paulatim per foramina ingrediebatur in nauem, nec aliquis perpendebat, quouſque lignum funditus eſt demerſum, & Mango Can fuit continuo ſuffocatus. Tartari uero qui cum eo uenerant, redeuntes fratrem ſuum Cobila Can in dominum elegerunt: & iſte † Cobila Can XLII. annis tenuit imperium Tartarorum. Chriſtianus fuit, & fundauit quandam ciuitatẽ quæ uocatur Ions, in regno Cathay, quæ maior eſt Roma, ut dicitur. Et in illa ciuitate moram traxit Cobila Can Imperator Tartarorum, uſq; ad ultimum diem uitæ ſuæ. Sed dimiſſo imperatore Tartarorum, de tribus filijs Hoccota Can, & de Haolcno, & ſuis hæredibus ſumus aliqua narraturi.

Cublai ſuprà in M. Paulo

De Iochi primogenito Hoccota Can. CAP. XX.

IOchi primogenitus Hoccota Can, equitauit uerſus occidentem cum tota gente illa, quam ſibi dederat pater ſuus: inuenit quaſdam regiones illas, & terras

A terras fertiles & amœnas, & in omnibus diuitijs opulentas, unde ibi tentoria ſua fixit. Acquiſiuit igitur regnum Turqueſtan, & minorem Perſiam, uſque ad flumen Phiſon ſuum dominiū ſe extendit: cum gente ſua traxit ibi morā ſemper, quæ multiplicatæ ſunt in diuitijs & perſonis, & hæredes ipſius Iochi uſq; nunc ſucceſſiue illarum partium dominium tenuerunt. Et illi qui nunc tenent terras illas, ſunt duo fratres, quorum unus uocatur Capar, alter Doax, & illi inter ſe diuiſerunt terras & gentes, & illas poſſident pacifice & quiete.

De Baydo ſecundo filio Hoccota Can. CAPVT XXI.

BAydo ſecundus filius Hoccota Can, cum Tartaris quos ſibi dederat pater ſuus, equitauit uerſus partes Septentrionales, quouſq; peruenit ad regnum Cumaniæ. Cumani uero, qui magnam habebant copiam armatorū, oppoſuerunt ſe Tartaris, credentes poſſe defendere terram ſuam. Sed demū fuerunt debellati, & fugerunt uſq; ad regnum Vngariæ, & adhuc ſunt multi Cumani ibidem habitantes. Poſtquam uero Baydo extra regnum Cumaniæ omnes fugauit Cumanos, ad regnum Caſſiæ ſe tranſtulit, & illud etiam ſubiugauit, & occupauit terram † Gaczariæ, & regnum Bulgariæ, & per uiam qua Cumani fugerant, peruenit uſque ad regnum Vngariæ. Poſt hæc iuerunt Tartari uerſus partes Alamaniæ, quouſq; peruenerunt ad quoddam flumen quod labitur per ducatum Auſtriacum. Tartari uero cogitauerunt tranſire per quendam pontem ibi factum. Sed dux Auſtriæ, & alij conuicini munierunt pontem, unde Tartaris fuit tranſitus denegatus. Baydo quidem furore accenſus, præcepit quod omnes tranſirent, & ipſe fuit primus ingreſſus, exponens mortis periculo ſe & ſuos. Nam antequam poſſent ad aliam ripam fluminis peruenire, equi fuerant feſſi propter latitudinem fluminis & fortitudinem aquæ, unde Baydo ſubmerſus & ſuffocatus fuit cum magna quantitate ſuorum. Illi uero qui nondum ingreſſi fuerant aquas, hoc uidentes, magno dolore confuſi, redierūt ad regnum Caſſiæ & Cumaniæ, quæ oc-
B cupauerant, ut eſt dictum. Deinde uero Tartari Alemaniam minime petierunt. Hæredes quidam prædicti Baydo ſucceſſiue terras quas acquiſiuerat, poſtmodum tenuerunt. Et ille qui dominium nunc tenet, uocatur Tochay, & uiuit pacifice & quiete.

alias Raſciæ

De Gohagaday, tertio filio Hoccota. CAP. XXII.

GOhagaday tertius filius Hoccota Can, cum Tartaris quos ſibi pater ſuus conceſſerat, equitauit uerſus meridiem uſque ad partes Indiæ minoris. Multa quidem inuenit deſerta, mōtes & terras aridas, & totaliter derelictas, quod illas regiones non potuit pertranſire, imò amiſit gentium & animaliū maximam quantitatem. Tunc uero uertit ſe ad partes occidentis, & poſt multos labores peruenit ad fratrem ſuum Iochi, & quæ ſibi in uia acciderāt, enarrauit. Iochi uero compatiens fratri ſuo, de terris quas acquiſierat, ſibi & genti ſuæ partem benignè conceſſit, & illi duo fratres ſemper ſimul poſtea habitauerunt, & uſq; nunc eorum hęredes in illis partibus commorantur: ita tamen, quod hæredes minoris fratris reuerentiam portant hæredibus maioris, & contenti portionibus ſuis, ſimul uiuunt pacifice & quiete: & ſucceſſor Iochi qui nunc uiuit, uocatur Barachi.

De Mango Can quarto imperatore Tartarorum. CAPVT XXIII.

ANno Domini M. CC. LIII. rex Armeniæ dominus Aytonus, uidens quod Tartari ferè ſubiugauerant omnia regna, regiones & terras uſque ad regnum Turquię, accepto conſilio ſapientum, cogitauit ad Imperatorem Tartarorum perſonaliter ſe transferre, ut facilius captare poſſet eius beneuolentiam & amorem, & ſecum inire pacis fœdus. Sed primo tranſmiſit dominum Sinibaldum Coneſtabulum regni Armeniæ fidelem ſuum, ut accepta ab Imperatore Tartarorum licentia, ſecurius poſſet ire. Vnde prædictus frater regis dominus Sinibaldus cum xenijs multis, & pulchra gentium comitiua, iuit ad dominū Tartarorum, & negocia pro quibus tranſmiſſus fuerat, optime adimpleuit. Veruntamen per ſpatium annorum quatuor traxit

moram, antequam Armeniam remearet. Poſtquam uero rediјt, regi ea quæ A
uiderat & fecerat ſerioſius enarrauit. Abſq; igitur tarditate rex Armeniæ re-
ceſſit occulte, dubitabat enim cognoſci in terra Turquiæ, per quam ipſum
tranſire modis omnibus oportebat: & ſicut deo placuit, Soldanus Turquiæ
tunc fuit uiriliter debellatus per quendam ducem Tartarorum, quem rex Ar
meniæ inuenit, & ſui notitiam ſibi dedit. Quumq; capitaneus ille intellexit
de rege Armeniæ, quod ad Imperatorem iret, ſuſcepit illum honorifice & be
nigne, & fecit illum ſecure conduci uſq; ad regnum Cumaniȩ, & ultra etiam
Portam ferri. Poſtea uero inuenit rex alios duces Tartarorum, qui fecerunt
illum conduci per omnes terras & loca, quouſq; peruenit ad Almalech, ubi
Mango Can Tartarorum Imperator & dominus reſidebat. Gauiſus fuit
Mango Can de aduentu regis Armeniæ, eo præcipue, quod poſtquã Chan
gius Can montem Belgiam tranſiuit, nullus magnus princeps ei uenerat in
occurſum, & ideo cum magna beneuolentia & honore ſuſcepit eundem, de-
ditq; ſibi de maioribus domus ſuæ, qui eum aſſociarent, & in omnibus hono
rarent. Et ipſe imperator multas gratias fecit regi Armeniæ. Rex autem Ar-
meniæ poſtquam per dies aliquos requieuit, ſupplicauit Imperatori, quate-
nus ſuper expeditione negociorum pro quibus ad eum uenerat, intendere di
gnaretur, & daret ſibi licentiam redeundi. Imperator uero benigne reſpon-
dit, quod omnia uota ſua libentiſſime adimpleret, & quod ualde gratũ erat
ſibi, quod ad imperiũ ſuum uenerat ſua ſpontanea uoluntate. Rex itaq; ſeptẽ
petitiones cum deliberatione formauit. Primo enim rogauit, ut Imperator
cum gente ſua cõuerteretur ad fidem Chriſti, ſectis aliјs omnibus derelictis,
& ſe facerent baptizari. Secundo petiјt, quod pax & amicitia perpetua inter
Chriſtianos & Tartaros firmaretur. Tertio requiſiuit, quod in omnibus ter-
ris quas Tartari acquiſiuerant, & quæ acquirerent, omnes eccleſiæ Chriſtia-
norũ & clerici illarũ, ſiue laici, ſiue religioſi, ab omni ſeruitute & datia eſſent B
liberi & exempti. Quarto requiſiuit, ut terram ſanctam & ſanctũ ſepulchrum
domini de manibus Saracenorũ auferret, & reſtitueret Chriſtianis. Quinto
ut intenderent ad deſtructionem Caliphi de Baldack, qui erat caput & do-
ctor ſectæ perfidi Mahumeti. Sexto requiſiuit, ut ſibi concederetur priuile-
gium ſpeciale, quod à quibuſcunq; Tartaris, præcipue regni Armeniæ pro-
pinquioribus auxilium imploraret, ſibi dare omni mora poſtpoſita teneren-
tur. Septimo requiſiuit, quod omnes terræ iuriſdictionis regni Armeniæ,
quas Saraceni occupauerant, & in manus Tartarorũ poſtmodum redierant,
regi Armeniæ reſtituerentur: illas omnes quas rex acquirere poſſet contra
Saracenos illos, haberet & teneret pacifice & quiete. Mango Can ergo peti
tionibus regis Armeniæ intellectis, ſuos fecit proceres & conſiliarios conuo
cari, & regi Armeniæ in ſua præſentia conſtituto, corã omnibus adſtantibus
ſic reſpondit: Quoniam rex Armeniæ de longinquis partibus ad imperium
noſtrũ uenit nõ compulſus, ſed ſua propria uoluntate, decet imperatoriam
maieſtatem ſuis ſupplicationibus annuere, in his præcipuè, quæ ſunt licita
& honeſta. Vobis itaq; regi Armeniæ taliter reſponſurus ſum, quod preces
ueſtras acceptamus, & omnes faciemus cum dei beneplacito adimpleri. Pri-
mo quidẽ ego Imperator & dominus Tartarorũ me faciam baptizari, tene-
bo fidem quã tenẽt hodie Chriſtiani, & omnibus aliјs ſub meo imperio con-
ſtitutis conſulam quod faciant illud idem, non tamen intendo uiolentiam
facere alicui. Ad ſecundam requiſitionẽ ueſtram taliter reſpondemus: Qua
uolumus quod pax perpetua uigeat inter Tartaros & Chriſtianos, ita tamẽ,
quod uos principalem fideiuſſorẽ conſtituere debeatis, quod Chriſtiani pa-
cem & concordiam erga nos, ſicut nos erga ipſos inuiolabiliter obſeruent.
Volumus etiam, quod omnes Chriſtianorũ eccleſiæ, & clerici Chriſtiani, cu
iuſcunq; conditionis exiſtant, ſeculares ſiue religioſi, gaudeant in omnibus
terris noſtri imperiј priuilegio libertatis, nec libeat alicui ex eis inferre mole
ſtiam quoquo modo. Super facto terræ ſanctȩ dicimus, quoniam ſi poſſemus
com-

A commode, perſonaliter ueniremus, ob reuerentiam domini noſtri Ieſu Chriſti. Sed quia multum habemus in iſtis partibus expedire, fratri noſtro Haolono dabimus in mandatis, quod negocium iſtud ſicut decet, ducat per omnia ad effectum. Eruet enim ciuitatem Hieruſalem, & totam terram ſanctam de manibus paganorum, & illam reſtituet Chriſtianis. Super facto Caliphi de Baldak nos dabimus in mandatis Baydo capitaneo Tartarorum, qui ſunt in regno Turquiæ, & alijs, quæ circa illas regiones inueniũtur, quod omnes obedire debeant fratri noſtro, & uolumus quod ipſe deſtruat Caliphum tanquam noſtrum capitalem & peſſimum inimicum. De priuilegio uero illo, quod quærit habere rex Armeniæ ſuper habendo ſubſidio Tartarorum, uolumus quod illud dictetur iuxta ſuam plenariam uoluntatem, & illud faciemus libentiſſime confirmari. Vltimo uero de eo, quod rex Armeniæ requirit, quatenus terras regni ſui per Saracenos ablatas, & poſtmodum per Tartaros occupatas, ſibi reſtitui faciamus, hoc etiam concedimus liberaliter & libenter, & uolumus quod frater noſter Haolonus omnes dictas terras reſtituat ſine mora: & ulterius uolumus & mandamus, quod de terris quas acquiſiuimus, plana caſtra dicto regi in augmentum & tutelam regni ſui de ſpeciali gratia concedantur.

De Mango Chan, qualiter baptizatur in Chriſto. CAPVT XXIIII.

POſtquam igitur Mango Can petitiones regis Armeniæ liberaliter adimpleuit, & confirmauit per priuilegia mihi facta, continuo uoluit baptiſmatis recipere ſacramentum, unde baptiſatus fuit per manus cuiuſdam epiſcopi, qui erat cancellarius regni Armeniæ, & omnes illi de domo ſua fuerunt etiam baptiſati, & multi alij utriuſq; ſexus nobiles & magnates, & ordinauit de illis qui ſequi debebant Haolonum fratrem ſuum, pro ſubſidio terræ ſanctæ. Equitauerunt ergo Haolonus & rex Armeniæ ambo ſimul, quouſque
B tranſiuerũt magnũ flumen Phiſon. Haolonus quidem cum ſuo exercitu copioſo inuaſit regiones & terras undiq;, & antequam ſex menſium ſpatiũ laberetur, totũ regnum Perſarum, quia carebat domino & rectore, fuit faciliter ſubiugatum, cepitq; Haolonus abſq; reſiſtentia omnes terras, uſq; ad terram Aſſaſſinorum. Iſti uero Aſſaſſiani, ſunt homines infideles, nullam habẽtes legem, uel fidem, niſi ſicut eorũ princeps & dominus inſtruebat, qui Sex montium uulgariter dicebatur, ad cuius beneplacitũ & mandatũ, morti ſe ſponte & faciliter offerebant. Habebant enim præfati Aſſaſſini, quoddam inepugnabile caſtrum, quod Tigado dicebatur. Erat autem illud caſtrum omnibus neceſſarijs præmunitum, & ita forte, quod à nulla parte timebat inſultum. Precepit itaq; Haolonus cuidam duci, ut aſſumeret decem millia Tartarorum, quæ dimiſit in cuſtodia regni Perſarum, quod ſubiugauerat, ut eſt dictum, quibus caſtrum illud obſideret, & quouſq; illud caperet, non diſcederet ullo modo. Vnde prædicti Tartari in obſidione illius caſtri ſteterunt per uigintiſeptem annorum ſpatium tam hyeme quàm æſtate: finaliter uero Aſſaſſini dediderunt caſtrum propter defectum ueſtium, & non propter penuriam uictualium, uel in alia ratione. Eo uero tempore, quo Haolonus uacabat circa cuſtodiam regni Perſarum, & obſidionem caſtri Aſſaſſinorum, rex Armeniæ ab eo accepit licentiam redeundi, quia longo tempore ſteterat extra regnum. Haolonus itaque licentiam dedit regi, & eidem contulit magna dona, & inſuper mandauit præcipiendo Baydo, qui in regno Turquiæ, quod occupauerat reſidebat, ut regem Armeniæ conduci faceret ſecure uſq; ad introitum regni ſui. Cuius mandatum fuit per omnia adimpletum, & ſic poſt ſpatium trium annorum & dimidium reuerſus fuit rex Armeniæ ſoſpes & hilaris per gratiam Ieſu Chriſti.

De Haolono fratre Mango, qui deſtruxit Aſſyrios, & introiuit in regnum Perſarum pro fide Chriſti. CAPVT XXV.

POſtquam uero Haolonus de cuſtodia regni Perſarum, ſicut erat decens & rectum, ordinauit, tranſtulit ſe ad quandam Armeniæ prouinciam,

quæ uocabatur Sorloch: ibi tota æſtate dedit ſe ſolatio & quieti: & ipſe quoque hyeme ueniente obſedit ciuitatē Baldach, in qua erat Caliphus, qui magiſter erat & doctor ſectæ perfidi Mahumeti, fecitq; Haolonus ad exercitum conuocari triginta millia Tartarorum, qui erant in regno Turquiæ: poſtq; congregauit undiq; gentem ſuam, inſultari fecit ante litus ciuitatis, quæ ueslociter abſq; nimio moræ diſpendio fuit capta. Caliphus quidem captus uiuus adductus fuit ante præſentiam Haoloni: & inuentæ fuerunt in Baldach tantæ diuitiæ, quod uix credendum eſſet, eſſe totidem in reſiduo huius mundi. Capta autem fuit ciuitas Baldach anno domini M.CCLVIII. A

De Haolono, qualiter cepit ciuitatem Baldach, & deſtruxit Caliphum ſummum Pontificem Saracenorum. CAPVT XXVI.

POſtquam uero Haolonus de ciuitate Baldach fecit omnia quæ uolebat, iuſſitq; Caliphum ante ſe adduci, & præcepit quòd ante ſe totum eius theſaurum poneret. Tunc uero Haolonus interrogauit Caliphum, dicens: Cognoſcis'ne totum fuiſſe tuum quod uides? Vtique ait ille. Haolonus dixit: Quare tu tanto theſaurò non conuocabas ſtipendiarios & uicinos, ut te & terram tuam tuerentur à potentia Tartarorum? At ille reſpondit: Quoniam credebam ſatis ſufficere gentē meam. Tunc dixit Haolonus Calipho: Tu diceris doctor omnium credentium in falſa ſecta Mahumeti, & à tuis muneraberis: talis ergo magiſter & tantus alijs cibis cibari non debet, unde tibi damus in cibum iſta omnia pretioſa, quæ tantum dilexiſti & cum magna auiditate cuſtodiſti: & pręcepit ponere Caliphum in una camera, & ante ipſum proijci margaritas & aurum, ut de illis comederet quantum uellet: & præcepit, ne aliquis cibus daretur, aut potus alius propinaretur eidem: & ſic morte peſſima miſer ille & auarus miſerabilem uitam finiuit: nec unquam Caliphus poſtea extitit in Baldach.

De morte Caliphi. CAPVT XXVII.

POſtquam uero Haolonus ſubiugauit Baldach, & terras alias circumcirca: prouincias diuiſit per duces & rectores, ſicut ſuæ placuit uoluntati, & præcepit, quòd ubiq; Chriſtiani tractarētur benigne, & quòd eis caſtrorum et ciuitatū cuſtodiæ traderētur. Saracenos quidē iuſſit ponere in maxima ſeruitute. Haolono quidē erat uxor Chriſtiana, nomine Doucoſcaron, & fuit de progenie illorum regum qui uenerūt ab oriente uiſa ſtella natiuitatis domini, & iſta domina deuotiſſima Chriſtiana in perpetuam licentiam diruendi templa Saracenorum petiebat, & inhibendi, ne ſolennitas fieret in nomine Mahumeti, & fecit Saracenorum templa funditus deuaſtari, & in tantam ſeruitutem poſuit Saracenos, quod non erant auſi ulterius apparere. B

De perſecutione ſacerdotum in lege Mahumeti. CAPVT XXVIII.

POſtquam uero Haolonus requieuit per ſpatium unius anni, tunc miſit ad regem Armeniæ, quod ueniret cum gente ſua ad ciuitatem Rohais in regno Meſopotamiæ: quoniam intendebat ire ad terram ſanctam, ut illam redderet Chriſtianis. Vnde rex Haithonus bonæ memoriæ, iter ſuum arripuit cum magna proborum armatorum uirorum, equitum & peditum comitiua: quia tunc temporis regnum Armeniæ in tam proſpero ſtatu erat, quod facere poterat duodecim millia equitum, & quadraginta millia peditum armatorum, & ego qui hoc tempore meo uidi, poſſum perhibere teſtimonium ueritati. Quumq; rex Armeniæ ueniſſet, ſicut mandauerat Haolonus, & ſuper negotio terræ ſanctæ ſimul colloquium habuiſſet, ait rex Armeniæ Haolono: Domine, Soldanus Halappi tenet totius regni Syriæ principatū, in quo quidem regno ſancta Hieroſolymitana ciuitas inuenitur: & poſtquam intenditis terram ſanctam acquirere, ſicut mihi uidetur, primitus eſt Halappi ciuitas obſidenda, quæ totius regni Syriæ eſt caput & magiſtra, nam ſi ciuitas
Halappi Syriæ metropolis Halappi ueſtro ſubditur dominio, alias terras omnes poteritis faciliter obtinere. Conſilium itaq; regis Armenię placuit Haolono: unde fecit obſidere ciuitatem Halappi, quæ erat fortiſſima ciuitas, muris circummunita, habitata, plena

A plena populis,& diuitijs opulenta. Haolonus quoq; cum meatibus ſubterraneis, cum onagris, arcubus & baliſtis, & alijs generibus armorū uarijs & diuerſis, inuadi fecit undiq; ſic uiriliter ciuitatē, quod licet inexpugnabilis uideretur, ipſam tamen uiolenter nouem dierū termino occupauit. In ipſa quidem ciuitate, Halappi tantam diuitiarum incredibilē multitudinem inuenerunt, quod uix eſſet credendum. Erat autem quoddam caſtrum in medio ciuitatis, quod ſe tenuit per undecim dies poſtquā ciuitas iam extiterat occupata, demū uero per meatus ſubterraneos fuit captū: & capta fuit ciuitas Halappi, & deinde regnum Syriæ per Haolonum anno domini M C C L X.

De Haolono qualiter cepit ciuitatem Halappi & Damaſcum & acquiſiuit terram ſanctam uſq; ad deſertum Aegypti. CAP. XXIX.

QVando uero Soldanus Halappi, qui uocabatur Melecnaſer, qui tunc erat in ciuitate Damaſci, intellexit quod ciuitas Damaſci capta fuerat cum filijs & uxore, qui erant ibidē, neſciuit ad conſiliū ponere ſeipſum, niſi quod ad pedes Haoloni uenit, miſericordiā implorando: ſperabat enim per hoc, quod ſibi uxor & filij redderentur, & pars aliqua ad ſuū dominium tenendum: ſed Soldanus fuit in ſua opinione deceptus, quoniā Haolonus ad regnum Perſarum deſtinauit ipſum cum filijs & uxore, ut abſq; inquietatione dominium Syriæ obtineret. His itaq; ſic peractis, de ſpolijs acquiſitis in captione ciuitatis Halappi, regi Armeniæ, Haolonus contulit magnam partē, & de terris etiam quas occupauerat, regi quamplures conceſſit. Vnde rex Armeniæ accepit plura caſtra regno ſuo uicina, & illa fecit muniri ad ſuam liberam uoluntatem. Poſt hæc Haolonus miſit per principem Antiochiæ, qui regis Armeniæ gener erat, dona, & ipſum principem plurimum honorauit, & dedit ſibi priuilegia gratioſa, & omnes terras ſuę iuriſdictionis, quas occupauerant Saraceni, & quæ ad ſuum dominium redierant, iuſſit quòd principi redderentur libere & quiete. Et poſtquam Haolonus ordinauit ea
B quæ fuerant ordinanda, circa negocia ciuitatum & terrarum quas occupauerat, dum intenderet ſe transferre ad regnum Hieroſolymitanum, ut terram ſanctam liberaret de manibus Saracenorū, & illam reſtitueret Chriſtianis. Et ecce nuncius uenit tertia die, noua ferens de obitu fratris ſui, & narrauit qualiter poſt obitum Mango Can uacauerat imperium Tartarorum, quod eius quotidie præſtolabatur aduentus, ut ipſum in ſede ponerent fratris ſui. Haolonus quidem intellectis rumoribus de obitu fratris ſui, fuit ineffabili triſtitia circumuentus, unde ulterius non proceſſit, ſed ordinauit quendam ſuum ducem, nomine Guiboga, & dimiſit ipſum cum decem millibus Tartarorum in cuſtodiam regni Syriæ, & præcepit quod terram ſanctam acquireret & reſtitueret Chriſtianis. Quo facto, Haolonus feſtinanter receſſit, uerſus partes orientis dirigens ſuos greſſus, & dimittens in Thauniſio natum ſuū, per diætas ſuas proceſſit.

De Cobila Can quinto imperatore Tartarorum. CAPVT XXX.

SEd antequam ad regnum Perſarum perueniſſet, ecce ſibi nuncij quidam occurrerunt, qui narrauerunt qualiter omnes proceres & maiores fratrē ſuum Cobila Can poſuerant in ſede imperatoria Tartarorum: quo audito Haolonus dum in Thauniſio moraretur, ecce nuncij uenerunt ad eum, qui retulerunt ſibi, quod Barcat cum maximo apparatu incedens, intenderet hæreditare ſi poſſet. His quoq; rumoribus intellectis Haolonus, continuo gentem ſuam congregauit, & obuiauit inimicis ſuis ſuper quodam flumine congelato, ibiq; fuit ingens prælium inchoatum. Propter multitudinem gentiū & equorum glacies rupta eſt, & ſubmerſi fuerunt tam ab una parte quàm ab alia triginta millia Tartarorum. Exercitus uero utriuſq; partis abſq; alio proceſſu redierunt triſtes propter amiſſionem ſuorum. Guiboga uero, quē Haolonus dimiſerat in regno Syriæ, & in prouincia Palæſtinæ, terras illas tenuit pacifice, & diligebat multum Chriſtianos. Nam ipſe fuerat de progenie triū regum, qui uenerunt natiuitatem domini adorare. Quumq; dictus Guiboga

ſolicite

ſolicite laboraret, ut terram ſanctam reduceret in potentiam Chriſtianorum, A
ecce diabolus inter ipſum & Chriſtianos illarum partium ſemen ſcandali & diſcordiæ ſeminauit, & hoc accidit tali modo: in terra enim de Belfortis, quæ eſt de dominio ciuitatis Sidonenſis, erant plures uillæ, in quibus Saraceni certum cenſum Tartaris exhibebant, unde accidit, quod certi homines Sidonis & de Belfortis congregati, in unum iuerunt ad uillas Saracenorum & caſalia, & deprædauerunt eos, plures interfecerunt Saracenos, alios uero cũ magna multitudine beſtiarum ducebant cum præda. Quidam uero nepos Guibogæ, qui ibi prope morabatur, cum parua equitum comitiua ſequutus fuit celeriter Chriſtianos, qui talia fuerant operati, ut diceret, ex parte auũculi ſui, quod dimitterent prædam. Quidam ex ipſis Chriſtianis irruerunt in eum & occiderunt eum, & quoſdam alios Tartaros cum eodem, & noluerũt reſtituere prædã. Quando Cuiboga intellexit, quod Chriſtiani interfecerãt nepotem ſuum tali modo, confeſtim equitauit & cepit ciuitatem Sidonienſem, & deſtruxit magnam partem murorum, paucos perdidit Chriſtianos, qui ad inſulam fugerant, nunquam tamen poſtea de Chriſtianis Syriæ Tartari fiduciam habuerunt, neque Chriſtiani Tartaris ſunt confiſi: poſtea uero Tartari pulſi fuerunt de regno Syriæ per potentiam Saracenorum, ſicut inferius exprimetur.

De morte Haoloni, & qualiter Soldanus recuperauit terram Syriæ Aegypti.

CAPVT XXXI.

INterea quoq; dum Haolonus haberet guerram cum Bartat, ſicut ſuperius eſt expreſſum, Soldanus Aegypti ſuo exercitu congregato, egreſſus eſt de Aegypto, & uenit ad prouinciã Palæſtinæ, & in quodam loco uocato Henyaleck, prælium cum Guiboga capitaneo Tartarorum cõmiſit, & idem Guiboga fuit debellatus & occiſus in bello. Tartari uero, qui de prælio illo euadere potuerunt, iuerunt in Armeniam, & ex tunc regnũ Syriæ ſub poteſtate Saracenorum fuit totum redactum, præter aliquas ciuitates Chriſtianorum B
poſitas prope mare. Quãdo uero Haolonus intellexit de Soldano Aegypti, qui regnum Syriæ inuaſerat, & fugauerat gentem ſuam, cõtinuo ſuum exercitum congregauit, & miſit ad regem Armeniæ, & ad regem Georgiæ, & ad alios Chriſtianos partiũ orientis, ut uenirent parati contra Soldanum Aegypti & alios Saracenos. Quumq; Haolonus iam ſuum exercitũ congregaſſet, inuaſit eum quædã infirmitas, quę eum detinuit per ſpatiũ quindecim dierũ, & ex illa infirmitate obijt Haolonus: cuius rei cauſa terræ ſanctæ negocium iam incœptũ, fuit totaliter perturbatum poſt obitum Haoloni. Abaga filius eius tenuit dominium patris ſui, & rogauit Cobila Can Imperatorem auunculum ſuum, ut ipſum in dominio ſuo cõfirmaret, & hoc fecit libenter: unde uocatus fuit Abaga, & cœpit dominari anno domini M.CC.LXIIII.

De Abaga filio Haoloni, qui patri in imperio ſucceſſit. CAP. XXXII.

ABaga fuit prudens, & dominium ſuum proſpere gubernauit, & fuit in omnibus fortunatus, præter in duobus, unum uidelicet, quia noluit effici Chriſtianus, ſicut extiterat pater ſuus, imò colebat idola, & fidẽ dabat preſbyteris idololatriæ. Aliud, quia ſemper guerrã habuit cũ uicinis: & propter hoc Soldanus fuit longo tempore in quiete, & ex hoc Saracenorum potẽtia multum creuit. Tartari uero qui euadere poterant, de terris Tartarorum fugiebant ad Soldanũ, ut euitarent grauia onera quæ eis Tartari imponebant: propterea Soldanus fecit quandam magnam ſagacitatẽ, quia miſit nuncios ſuos per mare ad Tartaros, in regno Cumanię, & regno Ruſſiæ, & fecit cum illis Tartaris compoſitionẽ & pactum, uidelicet quod quandocunq; Abaga moueret guerram cõtra terram Aegypti, quod ipſi inuaderent terram ſuam, & promiſit dare magna dona eis: & hoc modo Abaga non poterat inuadere terram Aegypti: & Soldanus ſine cõtradictione cuiuſquam potuit inuadere Chriſtianos, & terras Syriæ faciliter occupare: unde Chriſtiani amiſerunt ciuitatem Antiochiæ, & alia plura caſtra quæ in regno Syriæ poſſidebant.

A *De Soldano Aegypti, qualiter debellauit regem Armeniæ, & unum de filijs eius cepit, alterum occidit.* CAPVT XXXIII.

PRæterea Benedeclar Soldanus Aegypti ita extitit fortunatus, quod poſtea regnũ Armeniæ conquaſſauit. Nam accidit, quod rex Armeniæ cum magna gente iuerat ad Tartaros, & Soldanus hoc ſciens, cogitauit inuadere regnum Armeniæ, unde miſit quendam capitaneum ſuum loco ſui cui tradidit gentem ſuam. Filij autem regis Armeniæ ſcientes Saracenorum aduentum, congregatis omnibus qui poterant arma ferre in confinibus regni, obuiauerunt Aegyptijs, cum quibus uiriliter pugnam inierunt: finaliter tamen fuit Armeniorũ exercitus debellatus: ex duobus filijs regis, alter fuit captus, alter uero occiſus in bello. Saraceni itaq; per regnum Armeniæ diſcurrẽtes, ferro totam planiciẽ deuaſtarunt, & bona infinita inde aſportarunt in Chriſtianorum maximum detrimentum. Exinde uero inimicorum potentia multum creuit, & regis Armeniæ poſſe fuit mirabiliter diminutum. Rex uero Armeniæ, qui ſemper ſolicite conabatur ad deſtructionem infidelium toto poſſe, intellectis infeliciſſimis rumoribus regni ſui, fuit animo mirabiliter perturbatus, & die nocteq; cogitabat qualiter Saracenis poſſet inferre grauamen, unde multoties inducebat Abagan & Tartaros ad deſtructionẽ ſectę perfidi Mahumeti, & Chriſtianorũ ſubſidium & iuuamen: ſed Abaga propter guerram quam habebat quotidie cum uicinis, ſe ſæpius excuſabat. Rex Armeniæ uero perpendens, quod non poterat ad præſens habere ſubſidium Tartarorum, miſit ſuos nuncios ad Soldanum Aegypti, & treugas cum ipſo iniuit & firmauit, hoc faciens, ut de Saracenorũ carceribus poſſet redimere natum ſuum. Vnde Soldanus promiſit regi, quod ſi ſibi redderet quendam ſuum ſocium nomine Sangolaſcar, qui captiuus penes Tartaros tenebatur, & ſibi reſtitueret caſtra ciuitatis Halappi, quæ occupauerat tempore Haoloni, ipſe filium reſtitueret priſtinæ libertati, Soldanus itaq; reſtituit filium
B regis, & recepit ſocium ſuum, & rex reſtituit Soldano caſtrũ de Tempeſack, & alia duo caſtra fecit dirui, ad requiſitionẽ Soldani, & hoc modo filius Armeniæ regis fuit de carceribus liberatus. Poſt hæc uero rex Haithonus, bonæ memoriæ, qui XLV. annis regnum tenuerat, & multa bona fecerat Chriſtianis, regnum & dominium ſuum contulit, & conceſſit filio ſuo Dn. Tiuono, de Aegypti carceribus liberato: & ipſe renuncians pompis huius ſeculi, eſt religionem ingreſſus, & uocatus fuit Macarius, mutato proprio nomine, ſecundum conſuetudinem Armeniorum, qui quando ingrediuntur religionem, mutari faciũt ſibi nomen. Et poſt modicum temporis ſpatium rex Haithonus requieuit in pace, anno domini M.CCLXX.

De Abaga, qualiter introiuit Aegyptum, & deſtruxit Turquiam.

CAPVT XXXIIII.

ILle autẽ rex Armeniæ ſupernominatus fuit ſapiens atq; prudens, & ſuum regnum prouide gubernauit, dilectus fuit ualde tam à ſua gente quàm à Tartaris, & ex toto animo ſtuduit deſtruere Saracenos, unde ſuo tempore accidit, quod Abaga pacem compoſuit cum uicinis ſuis, qui longo tempore ſibi fuerãt inimici. Tunc uero temporis Soldanus Aegypti ingreſſus fuit regnum Turquiæ, & ibi multos Tartaros interfecit, & de pluribus uillis fugauit eoſdem. Nam quidam Saracenus, qui Paruana uocabatur, erat in regno Turquiæ capitaneus Tartarorum, & iſte rebellis effectus contra Abagan, conabatur Tartaros omnes perdere & fugare. Abaga uero hoc audiẽs, equitauit ita propere, quod quadraginta diætas in quindecim dierũ ſpatio peregerit. Soldanus Aegypti audiens aduentum Tartarorum, ſubito de regno Turquiæ receſſit, nec fuit auſus ulterius expectare, non tamen potuit ita celeriter arripere iter ſuum, quin Tartari qui uelociter ſequebantur, attingerẽt exercitus ſui finem, in introitu regni Aegypti in quodam loco, uocato Paſſblanck. Irruentes itaq; Tartari in poſteriori cuſtodia exercitus, ceperũt duo millia equitum Saracenorum, & diuitias multas acquiſiuerunt, & ceperunt

etiam

etiam quinq; millia domos Cordinorum, qui in illa regione degebant. Per/ A
ueniente uero Abaga uſq; ad confines terrę Aegypti, conſultum erat ſibi, ne ultra progrederetur propter æſtum: terra enim illa eſt calida ultra modum, & Tartari, & eorum animalia, quæ à longe uenerant feſtinanter, non potuiſſent pondus ferre laboris & æſtus: unde Abaga rediјt in Turquiam, & fecit diſſipari & deſtrui omnes terras, quæ rebelles extiterant & reddiderant ſe Soldano, Paruanam uero proditorem cum ſuis ſequacibus iuxta morē Tartarorum per medium fecit ſcindi, & iuſſit quod in omnibus cibis quos erat comeſturus, poneretur de carne illa Paruanæ proditoris, de qua comedit Abaga, & dedit ſuis proceribus comedendum, & talem ultionem ſumpſit de Paruana proditore rex Abaga.

De Soldano Aegypti mortuo per uenenum. CAPVT XXXV.

POſtquam ergo Abaga de regno Turquiæ ſua uota compleuit, & Tartari fuerunt repleti prædis & diuitijs, quas acquiſiuerant contra rebelles Saracenos, uocauit ad ſe regem Armeniæ, & ſibi obtulit regnum Turquiæ, eo quod pater ſuus & ipſe ſemper ſe geſſerant fideliter erga dominium Tartarorum. Rex uero Armeniæ tanquam ſapiens & diſcretus, de tanto dono obtulit Abaga multas grates, & à retentione regni Turquiæ ſe curialiter excuſauit, aſſerens ſe nō poſſe ſufficere ad duo regna commode gubernanda. Nam Soldanus Aegypti erat in integro poſſe ſuo, & ad grauamen regni Armenię toto conamine intendebat: quare ſatis ſibi facere uidebatur, ſi ad defenſionē regni Armeniæ poterat conſilium adhibere. Conſuluit tamen rex Armenię, ut Abaga de regno Turquiæ taliter ordinaret antequam recederet, quod de rebellione nullatenus dubitaret, & nulli Saraceno daret dominium in Turquia. Abaga quidem acceptauit regis conſilium, & nunquam poſtea uoluit quod Saraceni in illis terris dominium obtinerent. His itaq; completis, rex Armeniæ requiſiuit & rogauit, quod Abaga uellet intendere ad liberationē B
terræ ſanctæ, & ipſam eruendam de manibus paganorum. Hoc Abaga promiſit facere toto poſſe, & conſuluit, quod rex nuncios ſuos mitteret ad Papam, & ad alios dominos & principes Chriſtianorum, pro ſubſidio terrę ſanctæ: Abaga uero in regno Turquiæ ordinatis quæ fuerant ordinanda ad regnum Coroſten, ubi familiam ſuam dimiſerat, eſt reuerſus. Benedeclar uero Soldanus Aegypti, quum Tartari damnum ſibi intulerunt, fuit ueneno potatus, & ſubito obijt in Damaſco: de quo Chriſtiani partium orientis fuerunt ualde gauiſi, & Saraceni cœperunt multipliciter contriſtari. Nam poſt mortem Soldani non habuerunt tam bonum Soldanum, ut Saraceni communiter aſſerebant. Quidam uero filius ſuus Meleckſait nomine ſucceſſit in dominio: ſed poſt modicum temporis ſpatium de dominio fuit expulſus per quendam qui uocatus fuit Erſi, qui uiolenter dominiū uſurpauit, & conſtituit ſe Soldanum.

De Mangodanior duce Tartarorum, qualiter aufugit de pugna propter timorem.
CAPVT XXXVI.

TErmino itaq; ueniente, in quo Abaga debuit & potuit guerram mouere cōtra Soldanum Aegypti, ordinauit quod Mangodanior frater ſuus ad regnum Syriæ, cum triginta millibus Tartarorū ſe transferret, & ſi forte Soldanus ueniret belliger cōtra eum, ipſum uiolenter debellaret, & ſi Soldanus uitaret prælium, occuparet terras & caſtra, & cuſtodiendas traderet Chriſtianis. Quando Mangodanior itaq; per diętas ſuas proceſſiſſet, quouſq; Armeniæ appropinquauit, tunc miſit pro rege Armeniæ, qui continuò uenit cum pulchra equitum comitiua, & ingreſſi fuerunt regnum Syriæ, & iuerunt totam prouinciam deuaſtando uſq; ad ciuitatem Hames, quæ Camella hodie appellatur à pluribus, & eſt ſita in medio regni Syriæ, ut fertur. In facie uero illius ciuitatis eſt quædam planicies ualde pulchra, ibiq; Soldanus Aegypti congregabat poſſe ſuum, intendens cum Tartaris præliari. Saraceni itaq; ex una parte, & Chriſtiani cum Tartaris ex aduerſo ingens prælium iniuerūt.

Rex

A Rex itaq; Armeniæ cum Chriſtianis ducebat & regebat exercitus dextrum cornu, unde ipſe inuaſit ſiniſtrum cornu exercitus Soldani, & fugauit inimicos uſq; ad ciuitatē Hames per tres diætas longas & ultra uiriliter. Almach etiam quidam Tartarorum, aliam partem exercitus Soldani uiriliter debellauit, & per tres diætas Saracenos fugauit, quouſq; peruenit ad quandam ciuitatem quæ uocatur Tara. Quumq; crederent Soldani potētiam fuiſſe contritam, & ecce Mangodanior, qui nunquam uiderat diſcrimina præliorū, de quibuſdam Saracenis, Bedinnis lingua Arabica nominatis, abſq; rationali cauſa timens retroceſſit, campum uictoriæ derelinquens, dimiſitq; regem Armeniæ, & alium ducem ſuum qui inimicos fuerant perſequuti. Quando uero Soldanus, qui omnia crediderat amiſiſſe, uidit campum belli uacuum & totaliter derelictum, aſcendit quendam monticulū cum quatuor armatis firmiter ibi ſtando. Rex uero Armeniæ rediens de conflictu, quum non inueniſſet in campo Mangodanior, fuit plurimū ſtupefactus, cogitans uiam quā gradiebatur, poſt ipſum tenuit greſſus ſuos. Almach uero prædictus, qui perſequutus fuerat Saracenos quos fugauerat, per biduum expectauit, ſperans dominū ſuum Mangodanior poſt ipſum, ſicut debuit, equitaſſe, ut inimicos & prouinciam ſubiugaret, de quibus fuerant uictoriam conſequuti. Cognita uero ueritate, de receſſu Mangodanior, poſt ipſum ire feſtinauit, uictoriā derelinquens, & inuenerunt Mangodanior ſuper litore fluminis Euphratis expectantem. Poſt hæc Tartari ad eorum prouinciam ſunt reuerſi. Rex uero Armeniæ cum gente ſua in illo itinere paſſus fuit multa incommoda & labores. Nam propter uiarum longitudinem, & penuriam pabulorum equi Chriſtianorum regni Armeniæ fuerunt totaliter fatigati, quod incedere non ualebant: & ſic ſeparatim Chriſtiani per deuia incedentes, à Saracenis qui degebant in illis partibus, ſæpius inueniebantur, & abſq; miſericordia cædebantur, unde maior pars totius exercitus regni Armeniæ amiſſa fuerat, &
B proceres quaſi omnes. Et hoc infortunium Mangodanior accidit anno M. CCLXXXII. Poſtquam uero Abaga Can hæc omnia intellexit, congregauit undiq; gentem ſuam, & quum iam eſſet paratus contra Saracenos procedere toto poſſe: & ecce quidam filius diaboli Saracenus uenit ad regem Perſarum, & quibuſdam qui Abaga familiariter ſeruiebant, contulit multa dona, & cum eis taliter ordinauit, quod una die Abaga & fratri ſuo Mangodanior uenenum mortiferum propinaretur, ex quo ambo, proh dolor, exceſſerunt è uita in octo dierum ſpatio: per illos eoſdem, qui ſcelus iſtud perpetrauerant, fuit primo comperta ueritas huius rei, & ſic obijt Abaga Can anno domini M. CCLXXXII.

De Tangodor ſecundo filio Haoloni, qui ſucceſſit Abaga in regnō.

CAPVT XXXVII.

POſt obitum Abaga Can congregauerunt ſe Tartari, & conſtituerunt dominum ſuper eos, quendam fratrem Abaga, qui Tangodor uocatur, & alios fratres ſuos præceſſerat. In diebus quidem iuuentutis ſuæ datū fuit ſibi baptiſmatis ſacramentū, & uocatus fuit in baptiſmate Nicolaus. Sed poſtq; fuit ætate perfectus, propter ſocietatem Saracenorum quam dilexerat, effectus fuit peſſimus Saracenus, & renūcians fidei Chriſtianæ Mahumet Can uoluit ſe appellari, & toto conamine ſtuduit facere quod omnes Tartari conuerterentur ad ſectam iniquitatis filij Mahumeti, & quibus uiolentiam inferre forſitan non audebat, dona, gratias, honores conferebat. Tempore iſtius igitur Mahumeti Can, conuerſi fuerunt ad fidem Saracenorū Tartari infiniti, ſicut hodie euidenter apparet. Præcepit itaq; iſte filius diaboli Mahumeti, omnes eccleſias Chriſtianorū dirui, & ne Chriſtiani auderent amplius celebrare legem & dogmata Chriſti, faciebat publice prædicari Mahumeten, & Chriſtianos exules fecit. Iterū in ciuitate Tauriſij fecit Chriſtianorum eccleſias totaliter deuaſtari. Miſit etiam ſuos nuncios ad Soldanū Aegypti, & firmauit pacis & concordię ſecum fœdus, & promiſit quod omnes Chriſtia-

nos qui in terris dominij ſui erãt, compellerẽtur ad Saracenos, aut capitibus priuarentur: unde Saraceni fuerũt magna exultatione repleti: Chriſtiani uero triſtes & timidi incedebant, nec eis aliud reſidebat, niſi dei miſericordiam inuocare: uidebant enim perſequutionem Chriſtianorum maiorẽ quàm unquam fuerat tẽporibus retroactis. Tranſmiſit etiam prædictus diabolus Mahumetes ad regem Armeniæ, & ad regem Georgiæ, & ad alios Chriſtianos, ut ad ipſum accederent ſine mora: ſed Chriſtiani cogitauerunt potius mori in prælio, quàm ſuis placere mandatis, quia neſciebant aliud remediũ inuenire. Quumque fideles Chriſtiani in tãta eſſent cordis amaritudine poſiti, quod mori potius quàm uiuere affectabant: ecce deus, qui ſperantes in ſe nullatenus derelinquit, cõſolamen tranſmiſit Chriſtianis omnibus. Nam quidã frater iſtius Mahumeti, & quidam eius nepos, nomine Argonus, fuerunt iſti Mahumeto propter mala opera ſua contrarij & rebelles, & ſignificauerũt Cobila Can maiori imperatori Tartarorũ, qualiter iſte Mahumetes anteceſſorũ ſuorum ueſtigijs derelictis, effectus fuerat peſſimus Saracenus Tartaros omnes quos poterat inducendo, ut efficerentur etiam Saraceni. Quo audito Cobila Can imperator, fuit plurimũ perturbatus, unde Mahumeto præcipiendo mandauit, quatenus corrigere ſe deberet, & à malis operibus abſtinere, alioquin procederet cõtra ipſum. Ipſe quidem Mahumetes mandato imperatoris intellecto, ira & indignatione fuit repletus: & quia nullus erat qui auderet ſuis uoluntatibus contraire, præter fratrẽ ſuum & prædictũ nepotem ſuũ Argonum, laborauit tantũ diabolicus ille Mahumetus, quod fecit interfici fratrẽ ſuum, & de nepote ſuo Argono intendens facere illud idem, iuit cum exercitu copioſo, ut ipſum caperet & teneret. Argonus uero qui contra potentiã inimici nõ poterat belliger apparere, montes petijt, & in quoddam caſtrum fortiſſimũ introiuit. Idem uero iniquitatis filius Mahumetus dictũ caſtrum obſedit, ſtans circumcirca cum ſuo exercitu infelici. Finaliter uero Argonus ſe reddidit Mahumeto cum pacis interiectis conditionibus, uidelicet, quod ſibi & ſuum dominiũ ſeruaret. Poſtquã Mahumetus Can tenuit Argonũ, tradidit eum coneſtabulo ſuo, & pluribus alijs magnatibus ſub cuſtodia cõcludendum. Et dum reuerteretur ad ciuitatẽ Tauriſij, ubi dimiſerat filios & uxores, dedit omnibus in mandatis, quod poſt ipſum incederẽt paulatim: coneſtabulo uero & quibuſdã alijs, in quibus præcipue confidebat, iuſſit quatenus nepotẽ ſuũ occiderent, & occulte ſibi caput afferrẽt. His itaque taliter ordinatis, feſtinanter præcepit eis Mahumetus. Inter illos uero qui mandatũ ſuſceperant tanti ſceleris adimplendi, inuentus fuit quidam potens uir, quem Abaga nutriuerat, pater ipſius Argoni, qui pietate motus, armis ſuſceptis, coneſtabulũ Mahumeti, & omnes ſuos ſequaces nocte gladio iugulauit, & Argonũ à mortis periculo liberauit, & conſtituit Argonum rectorem & dominum ſuper omnes. Vnde alij timore, alij uero amore obedientes fuerunt ſuis beneplacitis & mandatis. His itaque ſic peractis, Argonus cum comitiua ſuorũ fidelium, fuit perſequutus celeriter Mahumetũ, & antequam Tauriſiũ perueniret, perſonaliter cepit illum, quem captũ iuſſit per medium detruncari, & ſic fuit interfectus canis ille peſſimus Mahumetus, inimicus fidei Chriſtianæ, antequam duorum annorum ſpatium in ſuo ſolio compleret.

A (right margin, beside the first line)

B (right margin, beside "obſedit, ſtans circumcirca…")

De Argono filio Abaga, qualiter fuit dominus Tartarorum poſt mortem Tangodor peſſimi Saraceni. CAPVT XXXVIII.

ANno domini M. CCLXXXV. poſt necem peſſimi Mahumeti, Argonus filius Abaga Can, primi imperatoris, noluit ſe uocari Can, quouſque haberet à maiori domino in mandatis: & ſuper eo miſit Argonus ad magnũ Can nuncios ſpeciales, quos magnus Can Tartarorum benigne ſuſcepit, & honorifice tractauit, & de morte peſſimi Mahumeti fuit plurimum conſolatus, & tranſmiſit de maioribus domus ſuæ, & Argonum in dominio confirmauit. Et ex tunc Argonus fuit ab omnibus Can uocatus, & fuit ab omnibus honoratus. Iſte uero Argonus fuit aſpectu pulcherrimus, & dominium ſuum

A ſuum tenuit uiriliter & prudenter. Chriſtianos dilexit, & ipſos plurimum honorauit. Eccleſias quas Mahumetus dirui fecerat reparauit, unde acceſſerũt ad eum rex Armeniæ, & rex Georgiæ, & alĳ Chriſtiani partium orientis, & ſupplicauerunt ei, quod conſilium apponeret, & iuuamen, ut terra ſancta liberaretur de manibus paganorum. Argonus quoq; benigne reſpondit, quod libenter faceret quicquid poſſet ad honorem dei & fidei Chriſtianę, unde intendebat fœdus pacis componere cum uicinis, ut ſecurius poſſet ire ad ſubſidium terræ ſanctæ. Quumq; Argonus in hoc bono propoſito perſeueraret, pacem quærens cum uicinis, ecce quarto anno ſui dominĳ tranſmigrauit. Quidam uero frater eius nomine Regayto, ſibi ſucceſſit, ſed fuit homo nullius ualoris, ſicut inferius exprimetur.

De Regayto ſucceſſore Argoni. CAPVT XXXIX.

ANno domini M.CCLXXXVIII. poſt obitum Argoni Can, frater eius Regayto nullam habebat legem uel fidem, ad arma erat penitus nihil ualens, totus erat deditus luxuriæ & peccato, & in omnibus ducebat tanquã brutum animal uitam ſuam, uentris ingluuiem ſatiando ſuperfluis potibus atq; cibis, per ſpatium ſex annorum uixit in dominio: nihil aliud faciebat, unde per ſuam miſeriam ſuis fuit exoſus, & ab extraneis extitit uilipenſus: finaliter fuit à ſuis proceribus ſuffocatus. Et poſt obitum ſuum, factus fuit dominus quidam eius conſanguineus, nomine Baydo: iſte Baydo fuit in fide Chriſti fidelis, rectus, & multas fecit gratias Chriſtianis: ſed dies uitæ ſuæ ſubito defecerunt, ſicut inferius exprimetur.

De Baydo domino Tartarorum, & qualiter obierit. CAPVT XL.

ANno domini M.CCXC. poſt mortem Regayto, Baydo tenuit dominiũ Tartarorum. Iſte Baydo tanquam bonus Chriſtianus reædificauit eccleſias Chriſtianorũ, & præcepit, quod nullus auderet dogmata Mahumeti inter Tartaros prædicare. Et quia multiplicati erant ualde illi, qui ſectam tene-
B bant perfidi Mahumeti, moleſte tulerunt mandatum Baydo, & ideo occulte miſerunt nuncios ad Caſanum, qui fuit filius Argoni, & promiſerunt ſibi dare dominium, quod Baydo tenebat, & ipſum conſtituere dominũ ſuper eos, ſi uellet renunciare fidei Chriſtianæ. Caſanus uero, qui parum curabat de fide, & qui dominium plurimum affectabat, promiſit facere quicquid uellent, & propter hoc Caſanus fuit rebellis effectus. Baydo uero congregauit gentẽ ſuam, intendens Caſanum capere & tenere: proditionem enim quam gens ſua ſibi fecerat, ignorabat. Quumq; ad campum belli ueniſſent, ecce omnes illi qui ſectæ adhæſerant Mahumeti, relinquentes Baydo, fugerunt ad Caſanum. Baydo quoq; uidens ſe ab omnibus derelictum, fugam arripuit, credẽs euadere, ſed perſequentibus inimicis fugiendo interĳt.

De Caſano filio Argoni, qualiter dominium uſurpauerit, & geſtis eius.

CAPVT XLI.

POſt mortem Baydo Caſanus fuit factus dominus Tartarorum, initio ſui dominĳ non audebat contraire his quæ promiſerat illis, qui eum in dominio poſuerunt, qui Mahumeti ſequebantur legem & ſectam, & ideo auſterũ ſe oſtendit nimium Chriſtianis. Sed poſtquam in ſede dominĳ firmus fuit, cœpit honorare & diligere Chriſtianos, multa fecit in uita ſua ad cõmodum Chriſtianorum, ſicut in ſequentibus audietis. Et primo deſtruxit quamplures magnates, qui ſuadebant ei, ut Saracenorũ fidei adhæreret, & perſequeretur undiq; Chriſtianos. Poſt præcepit omnibus Tartaris, qui in dominio ſuo erant, quod eſſent armis & omnibus neceſſarĳs præmuniti, quoniam intendebant ingredi regnum Aegypti, & Soldanum deſtruere ſi ualerent, & hoc mandauit regi Armeniæ, & regi Georgiæ, & alĳs Chriſtianis partium orientis. Verum uerno tempore adueniente, Caſanus ſuum exercitum congregauit, & direxit greſſus ſuos per uiam de Baldach cum exercitu copioſo. Quando uero Caſanus peruenit ad terras Aegypti, cõgregauit in ſimul gentem ſuam. Soldanus qui uocabatur Melecnaſer, iamdudũ de aduentu Tar-

tarorum rumoribus intellectis, cõgregauit poſſe ſuum, & uenit ante ciuitatẽ Mames cum maximo apparatu, quæ ciuitas eſt ſita in medio regni Syriæ, ut refertur. Quumq; Caſanus intellexiſſet, quod Soldanus contra ipſum intenderet præliari, ad obſidionem ciuitatis uel caſtri noluit perdere tempus ſuũ, ſed recto tramite celeriter uenit ad locum ubi erat Soldanus, & ſe poſuit ex aduerſa parte per unam diętam in quibuſdam pratis, in quibus erat abundantia pabulorum. Vnde præcepit Caſanus omnibus ſuis, quod in illo campo eſſent, quouſq; equi requieſcerent à labore quem paſſi fuerant in uia celeriter ueniendo. In ſocietate uero Caſani erat quidam Saracenus nomine Calphack, qui fuerat ſeruus Soldani, & fugerat ad Caſanum propter metũ Soldani, qui propter exceſſus intendebat illum carceribus mancipare. Iſte Calphack à Caſano receperat gratias & honores, & Caſanus de eo plurimum cõfidebat, ſed tanquam proditor maledictus per literas notificauit Soldano & Saracenis conſilium & intentionem Caſani, & miſit qualiter Caſanus morari intendebat in pratis illis, ut daretur requies equis ſuis, qui erant mirabiliter fatigati, & conſuluit Soldano quod properaret ad pugnã quãdiu aduerſariorũ equi erant feſſi, quia faciliter poſſet de Tartaris uictoriam reportare. Soldanus Aegypti, qui apud ciuitatem Hames Tartaros propoſuerat expectare, acquieuit tamen cõſilio proditoris, & cũ electa multitudine ſuorũ equitauit feſtinanter, ut ex improuiſo inſultũ faceret in Caſanum. Speculatores quidem exercitus Caſani notũ fecerunt aduentũ Soldani. Caſanus uero fecit edictũ, ut omnes ſui equitarent per acies ordinati, ut uiriliter reciperẽt inimicos. Caſanus ergo leone audacior, cũ illis quos circa ſe inuenit, equitauit obuiam Saracenis, qui iam tantũ appropinquauerant, quod præliũ nõ poterat euitari. Et cæteri qui per campum erant dilatati, ut requiem darent equis, nõ poterant ad ipſum accedere feſtinãter, unde Caſanus præcepit militibus qui ſecum erant de equis deſcendere, & de illis in circuitum facere uelut murũ, & cum arcubus & ſagittis impeterent inimicos, qui laxatis habenis ad prælium properabant. Tartari uero deſcenderũt, & in circuitu ipſorũ poſuerunt equos ſuos, & acceptis in manibus arcubus & ſagittis, expectauerũt quouſque ſagittæ poſſent ad inimicos cõmode peruenire. Et ſic omnes ſimul Tartari ſagittãtes, qui in arte ſagittandi mirabiliter ſunt periti, equos inimicorũ præcedentes taliter percuſſerunt, quod ante alios ceciderũt: unde illi qui ſequebantur, qui curſu uelociſſimo properabãt, inuenientes præcedentes proſtratos, præcipitabantur ſuper illos: unde de multis Saracenis euaſerunt pauci, qui nõ erant proſtrati, aut ſagittis Tartarorũ letaliter uulnerati. Soldanus Aegypti: qui in acie illa erat, quàm ocius potuit retroceſſit. Caſanus hoc uidens, ſtatim præcipit equos aſcendere gentem ſuam, & inuadere uiriliter inimicos, & ipſe fuit primus, qui Soldani aciẽ eſt ingreſſus, & tamdiu Soldanus cum modica ſocietate ſuorũ bellum ſuſtinuit, proſtrando & occidendo ſtrenue inimicos, quoad Tartari muniti, & per acies ordinati uenerũt ad pugnã: tunc inceperunt omnes acies undiq; præliari, & durauit altercatio inter eos ab ortu ſolis uſq; ad nonam. Finaliter uero Soldanus non potuit reſiſtere audacię Caſani, qui manu ſua mirabilia fecit, & ſic uertitur in fugam Soldanus cum omnibus Saracenis. Caſanus itaq; cum gente ſua perſequutus fuit uſq; ad noctis caliginem inimicos diuerſimode occidendo, unde tanta fuit ibi Saracenorum ſtrages, quod tota terra diſperſa extitit corporibus mortuorum. Poſt conflictum nocte illa requieuit Caſanus in quodam loco qui uocatur Cametum, gaudens & exultans ineffabiliter de triumpho quem contra Saracenos obtinuerat nutu dei. Actum hoc anno domini M.CCCX. die mercurij ante feſtum natiuitatis domini.

De uictoria quam habuit Caſanus contra Soldanum Aegypti, & qualiter ſpolia diuiſit inter ſocios. CAP. XLII.

His itaq; ſic peractis, Caſanus præcepit regi Armeniæ, & cuidã duci Tartarorum, qui uocabatur Molay, quod cum XL. millibus equitum Tartarorum

A rorum perſequerentur Soldanum uſq; ad deſertum Aegypti, quod diſtabat à campo belli per duodecim diætas & ultra. Et præcepit quod apud ciuitatem Gacceræ ipſum expectarent aut eius mandatū. Rex igitur Armeniæ & Molay prædictus cum XL. millibus Tartarorum ante ſolis ortum recedētes, Soldanum fuerunt celeriter perſequuti. Poſt triduum uero Caſanus miſit ad regem Armeniæ quod rediret, eo quòd intendebat obſidere ciuitatem Damaſci, & præcepit qaòd Molay procederet, ſicut habuerat in mandatis, Saracenos omnes quos capere poterat perimendo. Soldanus uero quoq; fugit uelociter diu noctuq; dromedarios equitando, & in ſocietate quorundam Beduinorum, qui eum conducebāt, Babyloniam mirabiliter eſt ingreſſus. Alij uero Saraceni diuerſimode fugerunt, quò quilibet opinabatur ſe poſſe melius receptare: quorum magna quantitas perrexit per uiam Tripolis, qui per Chriſtianos habitantes in monte Libani fuerunt interfecti crudeliter. Redeunte ergo rege Armeniæ ad Caſanum, inuenit quod ciuitas Caſana dediderat ſe Caſano, & totum ærarium Soldani & exercitus ſui quod ibi erat, fuit ante Caſani præſentiam deportatū, cuius multitudo extitit infinita: mirati fuerunt omnes ſuper eo, quòd Soldanus tantas diuitias ſecum tulerat, dum intenderet præliari. Caſanus ergo congregatis omnibus illis diuitijs, & omnibus ſpolijs quas lucrati fuerant Tartari, poſt triumphum diuiſit omnia liberaliter inter ſuos, ex quibus omnes locupletes ſunt effecti. Ego uero Fr. Haithonus, qui hanc hiſtoriam cōpilaui, interfui omnibus negocijs & prælijs quæ Tartari habuerunt cum Soldano à tempore Haoloni, ſed nunquam uidi uel audiui dici de aliquo domino Tartarorum, qui plura fecerat in duobus diebus, quàm fecit Caſanus. Nam prima die belli cum parua ſocietate ſuorum contra Soldanum & magnam copiam inimicorū prælium ſuſtinuit, & de perſona ſua taliter ſe probauit, quòd inter omnes alios bellatores famā & laudem merito eſt adeptus. Et de ſua probitate inter Tartaros narrabitur

B in ſecula ſeculorum. Secunda uero die tanta erat libertas & liberalitas cordis ſui, quòd de omnibus diuitijs & infinitis theſauris quos acquiſiuerat, ſic inter ſuos diſtribuit & diuiſit, quod in ſua ſorte non retinuit niſi unum enſem, & quoddam marſupiū, in quo erant ſcripturæ terræ Aegypti, & innumerus exercitus Soldani, & ſimilia. Et omnia alia diſtribuit liberaliter, ut eſt dictū, Et hoc præcipue erat admirandum, qualiter in tantillo corpuſculo tanta uirtutum copia inueniri poterat. Nam inter XX. mille milites, uix potuiſſet ſtaturæ minoris aliquis reperiri, neq; turpioris aſpectus, omnes tamen alios in probitate & uirtutibus excedebat. Et quia iſte Caſanus tempore noſtro fuit, dignum eſt quod de ſuis geſtis plenius enarremus: & ille Soldanus, qui per Caſanum extitit debellatus, adhuc uiuit. Præterea illi qui ad Saracenorum intendunt præcipitium, & grauamen inferre uolunt, multa poterunt ſumere documenta, his hiſtorijs plenius intellectis.

Poſtquam uero Caſanus per quinque dierum ſpatium requieuit, & inter ſuos diuiſit ſpolia innumerabilia, ut ſuperius eſt expreſſum, per diætas ſuas iter ſuum direxit rectà ad ciuitatē Damaſci. Quumq; ciues Damaſci cognouerunt aduentum, timuerunt ualde, ne ſi Caſanus eos caperet uiolenter, abſque miſericordia perderentur. Vnde de conſilio ſapientum, & concordi omnium uoluntate, ſuos ad Caſanum nuncios tranſmiſerunt, qui dederunt ſibi multa dona, & ei claues ciuitatis etiam obtulerunt, ab eo miſericordiam implorātes. Receptis ergo xenijs & clauibus ciuitatis Damaſci, pręcepit Caſanus nuncijs quod redirent, & uictualia ſufficientia exercitui præpararent, & nullatenus dubitarent, quia nolebat deſtruere ciuitatem, ſed eam intendebat pro camera ſua reſeruare. Recedentibus itaq; nuncijs cum exultatione ingenti, Caſanus poſt modicum equitauit ad flumen Damaſci, in cuius litore tentoria ſua fixit, & inhibuit, ne inferrentur damna aliqua ciuitati. Ciues uero Damaſci miſerunt plurima dona Caſano; & de uictualibus dederunt exercitui affluenter, manſitq; ibi Caſanus per XLV. dies cum omnibus ſuis,

præter XL. millia Tartarorum, quos miſerat cum Molay, qui apud ciuitatẽ Gaccaræ morabantur, Caſani expectantes aduentum uel mandatum. A

De Capchik qualiter fuerit proditor erga Caſanum, & reſtituerit terras Soldano.

CAPVT XLIII.

CVmq; Caſanus taliter moraretur, & daret ſe ſolatio & quieti, ecce rumores uenerunt de quodam ſuo conſanguineo, nomine Baydo, qui ingreſſus fuerat regnum Perſarum, damna Caſano plurima inferendo: & quia dubitabatur ne deterius faceret, conſultum fuit Caſano, quod ad propria remearet. His itaq; rumoribus intellectis, Caſanus præcepit maiori duci ſui exercitus, qui uocabatur Cotuloſſa, quod cum parte exercitus ad cuſtodiam regni Syriæ remaneret, & Molay ac aliis Tartaris, qui erant in terra Gaccaræ mandauit, quod obedirent Cotuloſſæ, quẽ dimiſerat loco ſui. Poſt hæc ordinauit Caſanus Baliuos, & rectores ſuper qualibet ciuitate, & tradidit ciuitatem Damaſci Capchick proditori ſuperius nominato, nondum enim Caſanus cognouerat uelle ſuum. Poſtea uocari fecit ad ſe regem Armeniæ, & ſuum ſibi reſerauit receſſum, dicens: Libenter tradidiſſemus terras, quas acquiſiuimus, cuſtodiendas Chriſtianis, ſi ueniſſent: & ſi uenerint, Cotuloſſæ dabimus in mandatis, quod eis reſtituat omnes terras, quas hactenus tenuerunt, & ad reparationem caſtrorum det eis ſubſidium opportunum. His omnibus ſic completis, Caſanus arripuit iter ſuum, tendens uerſus Meſopotamiam: quumq; ad flumẽ Eufraten perueniſſet, mandauit Cotuloſſę, ut dimiſſis Molay XX. millibus Tartaris, ad eum cum reſiduo exercitu accedere feſtinaret. Cotuloſſa quidem fecit, ſicut receperat in mãdatis, unde Molay ſtetit in cuſtodia regni Syriæ pro Caſano, & ſuadẽte Capchick proditore, Molay ſe tranſtulit uerſus partes Hieroſolymitanas, in quodam loco nominato Gaur, ut ibi pabula pro equis, & alia neceſſaria inueniret. Aeſtiuo uero tẽpore ueniente, Capchick prædictus, qui erga Caſanum iamdudũ cõceperat falſitatem, occulte miſit ad Soldanum, quod redderet ſibi Damaſcum & alias terras, quas Caſanus & Tartari occupauerant in regno Syriæ. Et Soldanus promiſit Capchick, quod ſi ea quæ promiſerat adimpleret, ſibi daret perpetuo dominium ciuitatis Damaſci, & de theſauro ſuo etiam magnam partem, & ſororem ſuam ſibi traderet in uxorem: & ita poſt modicum temporis ſpacium, Capchick rebellis effectus, fecit omnia caſtra Tartaris rebellare: ſpes enim illorum erat æſtus æſtiui temporis, in quo Tartari non poterant equitare, neq; ſuis ſubſidium impertire. Quando Molay uidit, quod omnes terræ rebelles factæ fuerunt, non fuit auſus ſtare cum tam modica gentium quantitate, unde per uiam breuiorem ſe tranſtulit ad regnum Meſopotamiæ, & notificauit Caſano omnia quæ in regno Syriæ euenerant ſeriatim. Caſanus uero tunc nõ potuit aliud facere per æſtum temporis. Sed ueniente tempore hyemali, ſuper litora fluminis Eufratis ſuum fecit maximum apparatum, & trãſmiſit Cotuloſſam cũ XXX. millibus equitib9 Tartaris, & pręcepit quod quando ad partes Antiochiæ perueniret, regẽ Armeniæ conuocaret, & alios Chriſtianos partium orientis & Cypri, & adiungeret eos ſibi. Et dum Caſanus cum robore ſui exercitus ſequeretur, in regnum Syriæ introiret. Prædictus itaq; Cotuloſſa fecit ſicut habuit in mandatis. Acceptis itaq; XXX. millibus Tartarorũ, per diætas ſuas perrexit, quouſq; Antiochiam applicuit, & deinde miſit ad regem Armeniæ quod ueniret, unde rex Armeniæ cum ſuo exercitu equitauit. Chriſtiani etiam qui erant in regno Cypri, de aduẽtu Cotuloſſę rumoribus intellectis, abſq; moræ diſpendio cum galeis & aliis lignis peruenerunt ad inſulam Anteradenſem, & ibi fuerunt dominus Tyreneñ. frater regis Cypri, qui erat militiæ dux & rector, & magiſtri domorum hoſpitalis & templi, cum conuentibus fratrum ſuorum: & dum parati eſſent uoluntaria Chriſti ſeruitia adimplere, ecce rumor uenit de quadam infirmitate Caſani, à qua taliter uexabatur, quod de conualeſcentia medici deſperabãt, unde Cotuloſſa cum ſuis Tartaris rediit ad Caſanum: rex etiam reuerſus fuit B

Arme-

A Armeniam & alij Chriſtiani, qui uenerant ad inſulam Anteradenſem, redierunt in Cyprum. Et ob hanc cauſam incœptum terræ ſanctæ negocium fuit totaliter derelictum: hoc accidit anno domini M. CCCL.

De maximo damno quod habuerunt Tartari in planicie Damaſci propter aquarum abundantiam. CAPVT XLIIII.

ANno domini M. CCCLI. Caſanus congregato iterum exercitu copioſo cum magno apparatu, peruenit uſq; ad flumen Eufraten, intendens regnum Syriæ introire, & ſectam Mahumeti totaliter deſtruendo, terram ſanctam libere reſtituere Chriſtianis. Saraceni uero Caſani timentes aduentũ, & quum in bello non confiderent ſe eſſe pares, totam terram eorũ combuſſerunt ante faciem Tartarorũ, ita quod collectis frugibus, & alijs in terra creſcentibus, ac animalibus in caſtris & in munitionibus congregatis, reſiduũ totũ ignibus deuaſtarunt, ut quũ Tartari uenirent, non inuenirent uictualia, neq; pabula pro iumentis. Quando Caſanus intellexit ea quæ fecerãt Agareni, & qualiter diſſipauerãt totam terrã, cogitans quod equi illis in terris taliter deuaſtatis nõ poſſent ſuſtentari, accepit conſiliũ remanendi ſuper litora fluminis Eufratis illa hyeme, & ueris tempore ueniẽte, dum herbæ inciperent pullulare, perficere iter ſuum. Maiorem enim curam habebant Tartari de equis ſuis quàm de ſeipſis, quia dum modico & uili cibo ſciant eſſe contenti, de ſeipſis quodammodo non curabant. Tunc Caſanus miſit pro rege Armenię, qui ſine tarditate ueniens, ſuper flumine ſe locauit. Et tanta fuit ibi gentis multitudo, quod exercitus Caſani per tres diætas extendebatur in lõgum, à quodam uidelicet caſtro quod uocatur Caccabe, uſque ad aliud caſtrum nominatũ Labire: quæ quidem caſtra erant Saracenorum, ſed abſque inſultu aliquo reddiderunt ſe Caſano. Quumq; Caſanus taliter moraretur tempus congruum expectando, ut poſſet de Saracenis perficere uota ſua, &
B terram ſanctam de ipſorum manibus liberare. Et ecce, diabolus obſtaculum interiecit. Nam Baydo ſuperius nominatus, terras Caſani iterum introiuit, & intulit damna multa, ſicut Caſano extitit enarratum. Vnde conſultũ fuit Caſano quod ad propria remearet. Caſanus quidem plurimum perturbatus, pro eo quod tamdiu differebatur negocium terræ ſanctæ, iuſſit Cotuloſſę duci ſuo, quod cum XL. millibus Tartaris regnum Syriæ introiret, & ciuitatẽ Damaſci caperet, & omnes perderet Saracenos. Rex quoq; Armeniæ cum gente ſua præfato duci Cotuloſſæ eſt aſſociatus. Caſano itaq; ad propria redeunte, Cotuloſſa cum XL. millibus Tartaris, & rex Armeniæ cũ ſuo poſſe regnum Syriæ introiuerunt, & omnia deuaſtantes, quouſq; peruenerunt ad ciuitatem Hames, ibiq; crediderunt, ſicut aliàs fecerant Aegyptij, exercitum inuenire, ſed certos intelligentes rumores de Soldano, quod eſſet in ciuitate Gaccaræ, inde nullatenus egreſſurus. Obſederunt ergo uiriliter ciuitatem Hames, quam poſt paucos dies uiolenter ceperunt, & indifferenter omnes Saracenos gladio peremerunt, ibiq; inuenerunt diuitiarum copiam, & magnam multitudinem armatorum. Deinde uero ſe tranſtulerunt ad ciuitatem Damaſci, ut eandem quoq; obſiderent, & ecce ciues ſuos miſerunt nuncios, ſupplicando quod eis cõcederẽtur induciæ triduanæ, quas inducias habuerunt. Præcurſores uero Tartarorum, qui ferè per unam diætam tranſiuerant iam Damaſcum, ceperunt quoſdam Saracenos, quos tranſmiſerunt ad Cotuloſſam, ut per eos inquireret certa noua. Cotuloſſa ergo per illos Saracenos rumoribus intellectis, quod ibi prope circa duas diætas erant mille ducenti equites Saracenorũ, qui aduentũ Soldani quotidie expectabant: cum feſtinatione equitauit, ut ex improuiſo illos caperet & teneret. Et quãdo Cotuloſſa & rex Armeniæ peruenerũt ad locũ, ubi erant mille ducenti equites Saracenorum, erat quaſi hora ueſpertina, & paulo ante applicuerat is Soldanus. Cotuloſſa ergo & rex Armeniæ, qui credebant occupare ſolos illos mille ducentos Saracenos, uidentes ſe in ſua opinione deceptos, ſteterũt ut conſilium caperent. Conſultũ itaq; fuit Cotuloſſæ, quod requieſceret nocte

illa, & inimicos in craſtinum impugnaret, quum dies iam ad ueſperam decli A
naſſet. Cotuloſſa uero qui uilipendebat Soldanum, & etiam gentẽ ſuam, no
luit in hoc caſu quieſcere conſilio alicuius, imò præcepit feſtinanter acies or
dinari. Saraceni uero hoc uidentes, ſteterunt, quia à quodam lacu & quodam
monte erant à duabus partibus præmuniti. Et ſcientes quòd Tartari abſque
eorũ diſcrimine ad eos accedere non ualebant, noluerunt exire ad pugnam,
ſed ibi firmiter expectauerunt. Quumq; Tartari crederent abſq; obſtaculo
inuadendos Saracenos, & ecce quendam ante ſe riuulum inuenerunt, qui in
certis locis tranſitum non habebat, unde tardauerunt Tartari multum, ante-
quam poſſent tranſire riuulum ſupradictum. Sed poſtquam Cotuloſſa & rex
Armeniæ cũ maiori parte ſuorũ riuulũ tranſiuerũt, in inimicos uiriliter inſul
tarunt. Soldanus ſtetit, nec de loco quidem ubi erat inter lacum & montem,
uoluit ſe mouere. Noctis uero caligine appropinquante, dum uideret Cotu-
loſſa Soldanum ſtantem, & nolentẽ ad pugnam egredi, ut ſperabat, congre-
gatis ſuis iuxta montẽ, nocte illa quieuit: ueruntamen circa mille Tartarorũ,
qui non potuerũt eo die riuulum pertranſire, nõ fuerunt cum alijs nocte illa.
Veniẽte uero die, ad pugnandũ ſe Tartari parauerũt, & in Soldanum uirili-
ter inſultarũt: ſed Soldanus noluit in campũ uenire more bellatorũ, ſed ſte-
tit in illo tutiori loco, cũ gente ſe quantũ poterat defendẽdo. Tartari uero co
nabãtur extrahere Saracenos, ſed nullo modo potuerũt. Durãte uero inſultu
à mane uſq; ad nonam, propter defectũ aquæ, quam nõ inuenerant nocte illa
nec die, tædio & ſiti nimiũ fatigati retroceſſerũt, & dimiſſo Soldano receſſe-
rũt unus poſt aliũ paulatim per turmas & acies ordinati, quouſq; peruenerũt
ad planiciẽ Damaſci, ibiq; inuenerũt abundantiam magnã aquæ, & paſcua
ualde bona, & ordinatũ fuit ibi ſtare, quouſq; hominibus & equis daretur re-
quies opportuna, ut poſtmodum melius poſſent redire ad præliũ cum Sol-
dano. Habitatores uero Damaſci ſcientes quod exercitus Tartarorum erat
in illa planicie collocatus, quadam nocte aquas fluminis per quoſdam mea- B
tus & riuulos diſcurrere permiſerũt, & antequã octo horæ noctis illius per-
tranſiſſent, aquæ in tantum creuerũt ubiq;, quod Tartari coacti ſunt ſurgere
& recedere feſtinãter. Quumq; nox illa eſſet multum tenebroſa, & foſſata fo
rent omnia plena aquis, & nulli tramites apparerẽt, omnes fuerũt quaſi con-
fuſi, & multa animalia, arma, & arneſia amiſſa fuerunt in illa planicie propter
aquas, & etiam plures homines ſuffocati, & inter cæteros rex Armeniæ plu-
ra dicitur amiſiſſe. Veniente uero die, per gratiam dei aquarũ pericula euaſe
runt. Sed quũ arcus & pharetræ Tartarorum: cum quibus præcipue prælian
tur, ac alia arma ipſorũ eſſent totaliter madefacta, quod illa nõ poterant exer
cere, unde fuerũt totaliter ſtupefacti: quod ſi inimici eos perſequuti fuiſſent,
nullus penitus euaſiſſet, imò illos uelut aues capere potuiſſent. Poſt hæc ue-
ro paulatim Tartari propter illos qui equos ſuos amiſerant, incedentes ad li
tora fluminis Eufratis ſunt reuerſi, nec aliquis inimicorum auſus fuit illos ſe-
qui, ſiue inuadere quoquo modo, quandoquidẽ peruenerũt ad flumen, quod
tranſire oportuit natando, & ſicut melius fieri poterat ſuper equis, dum flu-
men illud eſſet turbidum & inflatum propter abundantiam pluuiarũ, multi
Armeni perierunt in illo, etiam Tartari & Georgiani, & multi equi fuerũt in
flumine ſuffocati: & ſic accidit, quod nõ per potẽtiam inimicorũ, ſed caſu &
malo conſilio tanquam confuſi ad propria redierunt. Hoc quidẽ dicitur eue-
niſſe, eo quod Cotuloſſa nolebat acquieſcere cõſilio alicuius. Nam ſi ſapien-
tibus credidiſſet, illa potuiſſet pericula faciliter euitaſſe. Ego enim Fr. Hai-
thonus huius hiſtoriæ cõpilator, præmiſſis omnibus præſens fui, & ſi forte ſu
per hac materia loquor prolixius quàm decet, mihi quæſo uenia tribuatur.
Nam hoc facio, ut in caſu ſimili ſimilia diſcrimina ualeam reminiſci. Rebus
enim conſulte actis, conſueuerunt fines laudabiles obtineri, & econtra, quæ
improuide fiunt, optatis ſucceſſibus ſæpius carent. Poſtquam itaq; rex Arme
niæ flumen Eufraten pertranſiuit nõ ſine damno ſuorum, decreuit ire ad Ca-
ſanum

A ſanum antequam ad regnum Armeniæ remearet, unde recto tramite perrexit ad ciuitatem Niniue, in qua Caſanus tūc reſidebat. & Caſanus regem ſuſcepit honorifice & benigne, & ſuper amiſſionibus atq; damnis regi plurimum eſt compaſſus, unde eidem fecit gratiam ſpecialem. Nam ſibi conceſſit mille Tartaros, qui ſuis expenſis ſemper eſſent ſtantes in cuſtodia regni ſui. Et de regno Turquiæ præcepit Caſanus certam quantitatem pecuniæ regi dare, de qua poſſet alios mille equites ſtipendiarios ad ſuum placitū retinere. Rex igitur accepta licentia, ad regnum Armenię eſt reuerſus, & Caſanus ei iniunxit, quod prudenter uigilaret circa cuſtodiam regni ſui, quouſque ad ſubſidium terræ ſanctæ perſonaliter, dante domino, poſſet ire.

Qualiter Caſanus ante mortem ſuam Carbagandam ſuum fratrem ſucceſſorem in regno conſtituerit. CAP. XLV.

REx itaq; Armeniæ ad terram ſuam rediјt, ſed poſtquā ibi applicuit, parū habuit de quiete. Poſt hæc uero, ſicut deo placuit, Caſanus fuit quadam graui infirmitate detentus. Et quia ſapienter in uita ſua egerat, uoluit etiam ultimo commendari, unde ſuum ſapienter condidit teſtamentum, & ſibi inſtituit hæredem & ſucceſſorem Carbagandan fratrem ſuum. Poſtquam ordinauit prudenter ea quæ erant ordinanda circa negocium regni ſui & domus ſuæ, fecit pulchras conſtitutiones & leges, quas ſuis dimiſit in memoriā, quę quidem à Tartaris firmiter obſeruantur. Poſt hæc Caſanus diem clauſit extremum, & ſucceſſit ſibi in regno Carbaganda frater ſuus. Iſte Carbaganda, fuit filius cuiuſdam bonæ memoriæ dominæ, quæ fuit uocata Erockcaton, quæ fuit in fide Chriſti deuotiſſima & fidelis, & quamdiu uixit, faciebat ſibi diuina officia quotidie celebrari, & tenebat Chriſtianum presbyterum, & ſacellum, unde iſte Carbaganda fuit baptiſatus, & nominatus in ſuo baptiſmate Nicolaus, & quamdiu mater eius uixit, in fide Chriſtianorum permanſit.
B Sed poſt obitum dominæ matris ſuæ, dilexit ſocietatem Saracenorum, unde fide Chriſtianorum relicta, adhæſit ſectæ perfidi Mahumeti. Rex uero Armeniæ de obitu Caſani fuit plurimū perturbatus. Nam per hoc inimici fuerunt in magna ſuperbia eleuati. Vnde accidit, quod Soldanus regem habebat ualde exoſum, & etiam gentem ſuam. Nam per totum illum annum ferè menſe quolibet, Soldanus Babyloniæ miſit magnam copiam armatorum, qui totum regnum Armeniæ deprædabantur, & præcipue planiciem circundabant, damna multa ſæpius inferendo, & ſic nunquam ſcitur regnum Armeniæ tantam habuiſſe moleſtiam temporibus retroactis: ſed deus omnipotens & miſericors, qui ſperantes in ſe nullatenus derelinquit, compaſſus eſt miſerabilibus Chriſtianis. Vnde accidit menſe Iulij, ut ſeptem millia Saracenorum de melioribus domibus Soldani, regnum Armeniæ fuerint ingreſſi & iuerint omnia deuaſtando uſq; ad ciuitatem Tarſenſem, in qua B. Paulus apoſtolus natus fuit. Et quum multa damna intuliſſent prouinciæ, & redirent, ecce rex Armeniæ ſuis undiq; congregatis, Saracenis deprædatoribus obuiauit, & prope ciuitatem Ayatij bellū iniјt cum eiſdem: ſed nutu Dei potius quàm bonitate noſtra, prædicti Saraceni fuerūt totaliter debellati, quod de illis ſeptem millibus Saracenorum non euaſerunt trecenti qui non eſſent capti, aut diro gladio interempti, licet ferocitate ſua crederent inuadere totū regnū, & Chriſtianos regni Armeniæ in uno hiatu gutturis abſorbere poſſe: & hoc actum fuit quadam die dominica XVIII. menſis Iulij. Poſt illum conflictum Saraceni non fuerunt auſi regnum Armeniæ introire, & miſit Soldanus Aegypti, & treugas cum rege Armeniæ iniјt & firmauit.

De diſtinctionibus huius operis, & qualiter habuit originem.

CAPVT XLVI.

EGo uero Fr. Haithonus interfui omnibus prælibatis, qui dudum propoſueram habitū ſumere regularem, ſed propter inconuenientia diſcrimina & ardua negocia regni Armeniæ, cum honore meo nō poteram in tantis neceſſitatibus derelinquere conſanguineos & amicos. Vnde poſtquā deus ſua

pie

pietate mihi cõceſſit gratiam dimittendi regnũ Armeniæ, & populum Chriſtianum, poſt multos labores meos in ſtatu pacifico & quieto, cõfeſtim uotũ quod diu uouerã, uolui adimplere. Accepta itaq; licentia à domino meo rege, & ab alijs cõſanguineis & amicis in campo illo, ubi deus de inimicis triũphum conceſſerat Chriſtianis, arripui iter meum, & perueniens in Cyprũ, in monaſterio epiſcopæ Præmonſtratenſis ordinis ſuſcepi habitũ regularẽ, ut qui in iuuentute mea militauerã mundo, in ſeruitijs dei reſiduũ uitæ meæ pompis huius ſeculi relictis, conſumerem. Anno domini M.CCCV. Gratias igitur ago deo, quoniã regnũ Armeniæ hodie eſt in ſtatu æquo, bono & pacifico reformatum: præcipue per modernũ regem dominũ Liuonum, filium quondã domini Theodori, qui tanq̃ indolis glorioſæ uirtutibus illuſtratus, omnibus regẽtibus eſt ſpeculum gratioſum. Et firmiter creditur & ſperatur, quod in diebus iſtius regis iuuenis, qui bonitate ſuos anteceſſores præcellit, cum auxilio dei regnũ Armeniæ ad ſtatũ priſtinũ reducetur. Præterea huius operis compilator, ea quæ narrat & ſcribit in iſto libro, tribus modis aſſerit ſe ſciuiſſe. Nam ab initio Changij Can, qui fuit primus Imperator Tartarorum, uſq; ad Mango Can, qui fuit quartus imperator, narrat ea fideliter, quæ in Tartarorum hiſtorijs cõtinentur. A Mango Can uero uſq; ad mortẽ Haoloni, ea quæ narrat & ſcribit, ſciuit & audiuit per dominũ auunculum ſuum, quod dominũ Haithonum regẽ Armeniæ reſcribere fecit, qui præſens fuit illis tẽporibus, omnibus prænotatis, & cum magna diligentia narrabat hæc filijs & nepotibus, & faciebat redigi in ſcriptis, ut melius memoriter teneret. Ab initio quidem Abaga Can uſq; ad finem tertiæ partis huius libri, ubi finem capiunt hiſtoriæ Tartarorum, ſciuit ipſe tanquam ille qui præſens fuit, unde de his quæ ſuo tempore euenerunt, perhibet teſtimonium ueritati. Et licet hucuſq; narrauerimus de hiſtorijs & geſtis Tartarorum, adhuc reſtat de ipſorum dominio & potentia, præcipue qui nunc uiuunt aliquid referandũ, ut melius cognoſcantur. A B

Haithonus monachus fit

De Tamor Can ſexto imperatore Tartarorum, & de potentia ſua, & ſubiectorum ſuorum. CAP. XLVII.

MAgnus itaq; imperator Tartarorum, qui nunc tenet imperium, uocatur Tamor Can, & eſt ſextus Tartarorum imperator: ſedem imperij ſui tenet in regno Cathay, in quadam maxima ciuitate, quæ uocatur Ions, quam ædificari fecit pater ſuus, ſicut ſuperius eſt expreſſum. Potentia quidem eius eſt ualde magna, plus enim poſſet Imperator ſolus ille, quàm omnes ſimul alij principes Tartarorum. Gentes iſtius imperatoris reputantur nobiliores & ditiores, & ſunt melius munitæ neceſſarijs: quoniam in regno Cathay, in quo nunc degunt, diuitiarũ multarũ abundantia maxima inuenitur. Præter magnum imperatorem, ſunt alij tres magni reges & principes Tartarorum, quorum unuſquiſq; dominium magnum tenet, obediunt tamen imperatori tanq̃ eorũ domino naturali. Et quæſtiones quas inter ſe habent, ad imperatoris curiam deferũtur, & per eius iudiciũ deciduntur. Primus quidem iſtorũ regum uocatur Chapar, alter uocatur Hochtay, & alius Carbanda appellatur. Iſte Chapar dominium ſuum tenet in regno Turqueſtan, & magis appropinquat genti imperatoris, quàm alij. Poteſt etiam, ut dicitur, ad pugnam cõgregare quatuor centum millia equitum armatorum. Homines illi ſunt audaces & ſtrenui bellatores, non tamen habent equorum ſiue armorum abundantiam, ſicut neceſſarium eſſet eis. Multoties gens imperatoris mouet iſtis guerram, & iſti quandoq; mouent guerram cõtra Carbanda & gentẽ ſuam. Dominium iſtius Chapar antiquitus fuit unius domini per magnam partem, qui Doay nomine appellabatur. Hochtay rex Tartarorum, dominium ſuum tenet in regno Cumaniæ in quadam ciuitate quæ uocatur Sara. Poteſt etiam, ſicut dicitur, congregare ad pugnam ſexcentum millia equitũ bellatorum: iſti nõ tantum commendantur in facto armorum, ſicut gentes Chapar, licet equos habeant meliores. Quandoq; mouẽt guerram cõtra gentem

Carban-

A Carbanda, quandoq; contra Vngaros, quandoq; inter ſe rixantur. Præſens uero Hochtay dominiũ ſuum tenet pacifice & quiete. Carbanda ſuũ habet dominium in regno Aſiæ maioris, & moratur in ciuitate Tauriſij: ducere poteſt ad pugnam tercentũ millia equitum bellatorum. Iſti ſunt à diuerſis partibus congregati, diuites ſunt, & omnibus neceſſarijs bene muniti. Chapar & Hochtay quandoq; mouent guerram contra prædictũ Carbanda. Carbanda uero nulli guerram mouet, niſi Soldano Aegypti cõtra quẽ ſui anteceſſores ſæpius pugnauerunt. Chapar & Hochtay libẽter auferrent terram & dominium Carbandæ, ſi ualerent, ſed nõ poſſunt, licet potentiores ſint eo terris & gentibus, ut dictũ eſt. Et hæc eſt ratio, qualiter Carbanda poteſt reſiſtere tantæ potentiæ inimicorum, & defendere terram ſuam. Aſia enim tota in duas partes eſt diuiſa, una enim pars dicitur Aſia profunda, & in illa parte habitat Imperator, & duo reges ſuperius nominati, Chapar uidelicet & Hochtay. Alia uero pars uocatur Aſia maior, & in illa moratur Carbanda ſæpe dictus. Tres uiæ ſunt ſolummodo, per quas itur de profunda Aſia ad Aſiam maiorem: una uidelicet uia, per quam itur de regno Turqueſtan ad regnũ Perſarũ. Alia uia eſt quæ dicitur Ledorbent, quæ uia eſt prope mare, ubi Alexander conſtruxit ciuitatẽ uocatam Portam ferri, ſicut in hiſtorijs regni Cumaniæ plenius continetur. Alia uia eſt per mare maius, quæ tranſit per regnum Abcas: per primam uiam non poſſunt habere ingreſſum gentes Chapar ad terram Carbanda abſq; magno diſcrimine & labore, quia nulla pabula inuenirentur pro equis uſq; ad plures diætas, quia terra illa eſt arida & deſerta, & antequam poſſent peruenire ad terras cultas & habitatas, equi totaliter deficerent propter famẽ: aut ita feſſi, & uiribus uacuati, quod à parua quantitate inimicorum poſſent faciliter debellari, & ſic nolũt capere illud iter. Ex parte uero de Ledorbent poſſent gẽtes Hochtay habere ingreſſum ad terras Carbandæ ſex menſibus anni ſolummodo: uidelicet tẽpore hyemali. Sed Abaga

Aſia profunda & maior.

B fecit fieri magna foſſata, & alia munimenta in quodam loco uocato Ciba, & ibi ſtat ſemper, præcipue tempore hyemali, cuſtodia armatorum, qui defendunt tranſitum ab inimicis. Gentes uero Hochtay toties tentauerũt occulte tranſire per uiã, ſed non potuerunt, uel poſſent aliqua ratione. Nam in quadã planicie, quæ uocatur Monga, ſtant in hyeme quædam aues magnitudinis faſianorum, quæ pulcherrimas habent plumas, & uocantur Seyſerach, unde quando aliquæ gentes ingrediuntur illam planiciẽ, ſtatim fugiunt illæ aues, & tranſeunt per illas cuſtodias & foſſata, & illi qui ſunt deputati ad cuſtodiã illius loci, per illas aues manifeſte cognoſcunt inimicorum aduentum, & ad defenſionem continuo ſunt parati. Per uiam uero maioris maris nunquam attentauerunt ire, quia ibi eſt regnum Abcas, quod eſt gentibus & terris bene munitum, & nullam poſſunt habere fiduciã in eiſdem, & hoc modo Carbanda, & ſui anteceſſores uſq; modo defenderunt ſe à tanta potentia uicinorum. Inſuper aliqua dicemus breuiter de modis & moribus Tartarorum.

Seyſerach aues

De fide, uita, moribus, conditionibus Tartarorum. CAP. XLVIII.

TArtari ſunt ab alijs nationibus gentium, modis & moribus ſic diuerſi, quod uix poſſet abſq; tædio ipſorum diuerſitas explicari. Confitentur enim unum deum eſſe immortalem, & inuocant nomen dei, aliter uero parũ faciũt, quia nõ ieiunant, uel orationes ſiue afflictiones faciũt ob dei reuerentiã, ſiue alia bona opera. Nec dei timore mala perpetrare prętermittunt Tartari. Homines interficere non reputant eſſe peccatum: & ſi dimitterent frenũ in equorum ſuorum ore, quando paſcere ſe deberent, deum crederent mortaliter offendiſſe. Fornicationem & luxuriam non reputant eſſe peccatũ. Plures uxores ducũt: & oportet ſecundum conſuetudinẽ, quod filius nouercam ſuam ducat poſt obitum patris ſui, & frater relictam fratris, & thorum faciũt cum eiſdem. Tartari in facto armorum ſunt ſtrenui bellatores, & ſunt obediẽntes eorum ſuperiori plus quàm aliæ nationes: & in pugna omnes cito cognoſcunt per ſigna & documenta uoluntatem ducis eorum, unde abſq; magno

gno labore Tartarorum exercitus ab illis qui præſident gubernantur. Domi nus Tartarorum nulla ſtipendia dat eis, imò oportet quod uiuant de prædis & uenationibus quas acquirunt: & ſi uellet dominus, poſſet ab eis auferre quicquid haberent. Quando Tartari equitant, ſecũ ducunt magnam copiam armẽtorum, & de lacte equorum pocula ſumunt, & carnibus ueſcuntur, & il las reputãt ualde bonas. Tartari in equis ſunt agiles, & ſagittarij ualde boni: pedites neſciunt incedere niſi pigre. Tartari ſunt ſagaces & ingenioſi ad ex- pugnandas ciuitates & caſtra, & ſemper uolunt habere prærogatiuam con- tra ſuos inimicos, in pugna nec uerentur fugere, ſi fuga proſit. Hanc habent Tartari prærogatiuam in campo belli exiſtentes, quia ſi eis placuerit, prælia buntur: & ſi uoluerint prælium euitare, aduerſarij cum eis nõ poterunt dimi care. Pugna Tartarorum eſt ualde periculoſa, quia in uno conflictu Tartaro rum moriuntur plures & uulnerantur, quàm in uno magno prælio alterius nationis, & hoc accidit propter ſagittas, quas iactant cum arcubus fortiter & directe: & ſunt in arte ſagittandi ita periti, quod ſagittæ eorum ferè armo- rum penetrant omne genus. Quando debellantur, fugiunt omnes ſimul tur- mas & acies ordinati, & ualde periculoſum eſt illos ſequi, quoniam retrogra de ſagittas iaciunt fugiendo, & homines & equos uulnerant & occidunt. Exercitus Tartarorum non eſt magnæ apparentiæ, quia omnes ſimul con- gregati incedunt, ita quod acies mille Tartarorum, quingentorum apparen- tiam uix habeat. Tartari curialiter hoſpites ſuſcipiunt, & cibum libenter di- uidunt cum eiſdem, & uolunt ſibi per uiam ſimilem reſponderi, alioquin ac- cipiunt uiolenter. Tartari ſciunt occupare alienas terras, ſed ipſas neſciũt cu ſtodire. Tartari quãdo ſunt debiliores, efficiũtur humiles & benigni: & quã do ſunt fortiores, ſunt peſſimi & ſuperbi. Tartari nolunt quod coram eis ali- quis mentiatur, & ipſi libentiſſime mentiuntur: in duobus tamen mentiri ne ſciunt, in facto armorum uidelicet, quia nullus erit auſus de probitate quam non fecerit, ſe iactare, aut negare ſi fecerit utilitatem. Aliud eſt, quod qui ſce- lus aliquod fecerit, de quo etiam debeat condemnari ad mortem, interroga- tus à domino, ueritatem continuo confitetur. Et hæc de Tartaris dicta ſuffi- ciant, quia longum eſſet mores ipſorum per omnia enarrare.

De conditione quam habere debet bellum incœpturus.

CAPVT XLIX.

Ratio poſtulat & requirit, quod quicunq; contra ſuos inimicos guerram mouere intendit, debeat quatuor præuidere. Primo, quod iuſtã cauſam habeat guerram cum ſuis aduerſarijs inchoandi. Secundo, conſiderare de- bet poſſe ſuum, utrum ſufficiat in expenſis & alijs neceſſarijs ad guerram ma nu tenendam, & ipſam ſine debito terminandam. Tertio, inueſtigare debet ſapienter, inimicos, intentionem & ſtatum. Quarto, guerram debet inchoa- re tempore cõpetenti. Ego uero Fr. Haithonus, qui ex mandato ſummi pon- tificis ſum de hac materia loquuturus, dicere poſſum, quod Chriſtiani iu- ſtam habent cauſam guerram mouendi cum filijs Iſmaëlis, quoniam hæredi- tatem eorum obtinent occupatam, uidelicet terram ſanctam, & ſanctum ſe- pulchrum domini noſtri Ieſu Chriſti, in quo fuit origo fidei Chriſtianæ, & alia ſancta loca Chriſtianis plurimum reuerenda. Inſuper propter atroces in- iurias, & nimium horrenda opprobria, quæ cum multa noſtri ſanguinis ef- fuſione Agareni intulerunt Chriſtianis, temporibus retroactis, & etiam pro- pter alias rationes & cauſas uarias & diuerſas. De potentia uero dico, quo- niam nemo debet penitus ignorare, quin ſacroſancta Romana eccleſia, quæ totius orbis eſt domina & magiſtra, potentiam habet cum congregatione re gum & principum Chriſtianorum, & fidelium crucíſignatorum, terram ſan- ctam eruendi de ſeruitute inimicorum fidei Chriſtianæ, qui peccatis noſtris exigentibus illam detinent occupatam. De cognoſcendo uero ſtatu inimico rum, hocq; de tempore competenti, in quo guerra debeat inchoari, oportet prolixius aliqua enarrare. Nam ſicut bonus medicus, ut ad conualeſcentiam

ægrum

A ægrum perducat, cauſam debet ægritudinis perſcrutari: ita decet prouidum bellatorem, inimicorum inueſtigare conditionem & ſtatum, ut guerram poſſit incipere prouide & audacter, & illi finem laudabilem imponere. Sapienti enim & ſtrenuo duci, nihil debet eſſe occultatum de potentia inimici, quoniam præuiſa non lædunt, & improuiſa conſueuerunt ſæpius animos perturbare, præcipue in diſcrimine, ubi loci uel temporis ſpatium non habetur periculis occurrere tam paratis. In omni enim opere poteſt correctionis medela facilius adhiberi, quàm in pugna, in qua pœna errorem cõtinuo ſequitur. Vt igitur de his quæ dicturi ſumus, ſuper paſſagio terræ ſanctæ clarior intelligentia adhibeatur, aliqua narrabimus de ſtatu & conditione terræ Aegypti, de exercitu Babyloniæ, & potentia inimici.

De conditione regni Aegypti, & Soldani potentia. CAPVT L.

SOldanus ille, qui regnorum Aegypti & Syriæ hodie obtinet principatũ, uocatur Melomaſer, & de natione Cumanorũ extitit oriundus. Milites ſui exercitus ſunt de diuerſis partibus & nationibus congregati, quia habitatores illarum partium in facto armorũ nihil penitus ſunt ualentes, unde oportet, quod de alienis gentibus eius potentia roboretur. Potentia quidem Soldani peditũ armatorum eſt modica: equitum uero eſt plurimum copioſa. Maior pars exercitus Aegypti, ſunt ſerui emptio pretio, quos mali Chriſtiani ſæpe portãt cupiditate lucrandi, aut in prælijs acquiſiti, quos cõpellunt eorum ſectæ & fidei adhærere. Et illi qui empti pretio pecuniæ extiterunt, chariores ſunt & habentur, & plus alijs honorantur. Soldanus Aegypti ſemper eſt timidus & ſuſpectus, ne gens ſua in eius præcipitium aliqua machinetur. Sunt enim illi ſerui talis naturæ, quod ſemper aſpirant ad dominium occupandum, & ob hanc cauſam plures Soldani gladio perierunt. Potentia exercitus Babyloniæ circa uiginti millia poteſt eſſe equitum, ex quibus ſunt aliqui in arte armorum periti & ſtrenui bellatores, maior tamen pars illorum
B magni pretij non habetur. Quando Soldanus equitat, & gens ſua magna & multa arneſia ſecum trahunt, & onera camelorum, equos pro armis habent ſatis bonos, & equas ſatis agiles ad currendũ: non tamen poſſent ad magnos ſufficere labores, & mularum & ronimorum copiam non habent. Exercitus Soldani eſt promptus ad ſeruitia & paratus, quia milites habitant omnes ſimul in ciuitate Chayri. Conditio uero ipſorum eſt talis, quia unuſquiſq; habet ſtipendia ſua de quibus uiuit, quæ ſumma centũ & uiginti florenos annuatim uix excedũt, & oportet tenere tres equos, & unũ camelum. Et ſi forte Soldanus Aegypti extra regnum duceret gentem ſuam, aliquid daret ſibi ſi uellet de gratia ſpeciali. Milites uero iſtos dat Soldanus regendos proceribus ſuis, quos nominat Amurates, & dat alteri centum, alij ducentos, plus uel minus, ſicut ei placebit, & quantum aſcendunt in ſumma ſtipendia militum, quos conceſſerit Amurato, tantundem dabit Soldanus Amurato pro ſua perſona, & ſoluit ſibi etiam ſtipendia militum quos tenebit: unde illi, quem Soldanus uoluerit ad magna promouere & honorare, dat plures milites ad tenendum. Secundum uero ordinem prætaxatum, magna fit Soldano derogatio ſeruitiorum & defectus, quia Amurates emunt ſeruos pretio pecuniæ, & ponunt illos ad ſtipendia, & in numero militum armatorũ, aut ponunt ad ſeruitia gentem parui pretij quibus cõcedunt equos & arma, & pro ſuis ſtipendijs dant eis aliquid, & reſiduum totum conſeruant, unde in multis talibus pauci inueniuntur qui ſint ad arma ualentes.

De potentia Soldani in regno Syriæ. CAPVT LI.

POtentia uero Soldani in regno Syriæ circa quinq; millia militum poteſt eſſe qui de terris & reditibus uiuunt. Habet etiam Soldanus magnam copiam Beduinorum & Turquorum, qui ſunt aduenæ & forenſes, de quibus magnum habet iuuamen, præcipue ad obſidendum ciuitates & caſtra, quia ſecum uadunt ſola intentione aliquid acquirendi. Ad alia uero ſeruitia non poſſet Soldanus illos trahere abſque ſtipendijs, & ſi forte uellet illis uiolen-

tiam inferre, ipſi recederent ſine mora, Turquiniani uidelicet aſcenderēt magnos montes, & deſertum Arabiæ peterent Beduini. Aliquos etiam habet Soldanus pedites ſagittarios in terra de Malbeck & circa montē Libani, & in terra Aſſaſinorū, qui etiam ad caſtra & ciuitates obſidendas, ſeruitia magna præſtant, ſunt enim Chriſtianæ fidei inimici, ualde ingenioſi ad ciuitates capiendas & caſtra, quas capere ſciūt per machinas, arcus, baliſtas, ignes inextinguibiles, meatus ſubterraneos, & alia diuerſa genera inſultandi. A

De regno Aegyptiorum, qualiter de gente in gentem translatum eſt.

CAPVT LII.

IMperator Græcorum cōſueuit terræ Aegypti dominium obtinere, & per duces & rectores terram illam gerebat, qui reditus colligebant, & Imperatori Conſtantinopolim tranſmittebant, & durauit dominium Græcorum uſq; ad annos domini D. C C I I I. Aegyptij uero nequeuntes pati dominium Græcorum, à quibus mirabiliter grauabantur, reddiderunt ſe Saracenis, & elegerunt dominum ſuper eos, quendam de progenie Mahumeti, quē uocauerunt Caliph, & tenuerūt iſti dominiū Aegypti, annis CCCXLVII. Poſtea uero amiſerunt dominiū, & Medi, qui Cordinis uulgariter appellantur, dominiū occupauerūt, ſicut clarius inferius exprimetur. Anno domini M. LIII bonæ memoriæ Amanricus rex Hieroſolymitanus cum omnibus Chriſtianis quos potuit congregare, ingreſſus fuit terram Aegypti, & plures acquiſiuit ciuitates & uillas. Caliphus uero uidens, quod nō poterat reſiſtere Chriſtianis, miſit nuncios ad Soldanum Halappi, implorans ſubſidiū ab eodem, unde Soldanus Halappi, qui ſectam ſequebatur Caliphi, miſit ad ſubſidium Caliphi quendam ſuum ducem, qui uocabatur Xaracon cum magna copia armatorum, qui tantum fecerunt, quod de regno Aegypti fugauerunt Chriſtianos, & recuperauerūt terras quas occupauerant Chriſtiani. Poſt hęc quidem accidit, ut uideret terram Aegypti diuitijs opulentam, & Caliphi potentiam quaſi nullam, ad illius terræ dominium aſpirauit: unde cepit Caliphum perſonaliter, & illum carceri mancipauit, & regnū Aegypti inuaſit uiriliter, & ipſum dominio ſuo ſubdidit, & conſtituit ſe dominū & Soldanū. Iſte Xaracon fuit de regno Medorū, de natione Coraſminorum, & fuit de natione ſua primus dominus in Aegypto. Poſt obitum uero Xaracon, ſucceſſit ſibi in dominio quidam filius ſuus nomine Soladinus, & tantum creuit potentia iſtius Soladini, ut ipſe regem Hieroſolymitarum & Chriſtianorum potentiam debellarit, & ceperit uiolenter ſanctam ciuitatē Hieroſolymitanam, & alias plures terras. Et poſt obitum iſtius Soladini fratres ſui & nepotes ſucceſſiue Aegypti dominium tenuerūt uſq; ad tempus cuiuſdam Soldani, qui uocatus fuit Meleceſala. Iſte Meleceſala dominabatur in Aegypto tempore illo, quo Tartari ſubiugauerunt regnum Cumanorum. Et audiens qualiter Tartari pro modico pretio uendebant Cumanos quos ceperant, miſit cum magna ſumma pecuniæ per mare mercatores, & fecit emi de iunioribus Cumanis in maxima quantitate, qui fuerūt deportati in Aegyptum. Meleceſala multum dilexit Cumanos quos emerat, & ipſos fecit cum magna diligentia enutriri, & in arte equitandi, ſagittandi, & arma tractandi illos inſtruxit, & magnam gerēs fiduciam penes ſeipſos detinuit, quodammodo omnes alios elongando. Et eo tempore quo B. Ludouicus Rex Francorum bonæ memoriæ trāsfretauit, & Chriſtiani nominis amore fuit carceribus mācipatus, prænominati ſerui empticij Cumani interfecerunt Meleceſala eorum dominū & Soldanum, & conſtituerunt eorū dominum quendam ex ipſis nomine Turquinianum. Et ob hanc cauſam rex Franciæ & frater ſuus qui Saracenorum carceribus trudebantur, fuerunt redempti & facilius liberati, & hoc modo cœperunt prædicti Cumani in Aegypto primitus dominari, & uocatur iſta progenies Cumanorū in partibus orietis Caphac. Poſt paucos uero dies quidam alius ex prædictis Cumanis nomine Cathos, prædictum Turquinianū gladio iugulauit, & fecit ſe dominū & Soldanū, & uocatus fuit Melecmees, B

Rex Francorum in carcerem coniectus

& iſte

A & iſte Melecmees debellauit Guiboga capitaneum Tartarorum, quos in cuſtodia regni Syriæ dimiſerat Haolonus. Quumq; Melecmees ad Aegyptum rediret quidam alius Cumanus nomine Bendecar, & ipſum interfecit in uia, & ſe conſtituit dominũ & Soldanum, & fecit ſe uocare Melecdaer. Iſte fuit ſagaciſſimus, & in facto armorum ſtrenuus atq; audax, ſuo tempore multum creuit Saracenorum potentia in Aegypto, & in regno Syriæ, & multas occupauit ciuitates & caſtra, quas Chriſtiani tenebant, & iſte cepit nobiliſſimam ciuitatem Antiochiæ, anno domini M.CCLXVIII. Et poſtmodum regno Armeniæ intulit multa damna. Tempore uero iſtius Soldani Melecdaer, tranſtulit ſe ad partes Siriæ rex Angliæ bonæ memoriæ, dominus * quem Soldanus interficere cogitauit, per quendam aſſaſinum, qui ipſum regem uulnerauit gladio uenenato, ſed per dei miſericordiam, & per multos labores ad conualeſcentiam eſt deductus. Poſt hæc fuit idem Soldanus Melekdaer ueneno potatus, obijtq; in Damaſco. Poſt obitum uero Melecdaer factus fuit Soldanus filius ſuus Melecſayt, ſed confeſtim quidam alius Cumanus nomine Elſi, deiecit ipſum de ſede, & conſtituens ſeipſum dominum & Soldanum, illum fugauit extra regnum Aegypti. Prædictus Soldanus Elſi ciuiatem Tripolitanam obſedit, anno domini M.CCLXXXIX. & uiolenter occupauit eandem.

De ciuitate Acon, qualiter à Chriſtianis ſit amiſſa. CAPVT LIII.

ANno uero ſequenti prædictus Soldanus Elſi congregauit undique poſſe ſuum, & egreſſus fuit de Aegypto, intendens obſidere ciuitatem Acon, & dum in quodam amœno loco requieſceret quadam die, per quendã ſeruũ ſuum, quem totius exercitus ſui conſtituerat ducem & rectorem, fuit ueneno potatus: qui dum crederet dominium uſurpare, fuit continuo per alios fruſtatim cæſus, & factus fuit Soldanus filius Elſi, qui uocatus fuit Melataſſeraff, & ille fuit qui cepit nobilem ciuitatem Acon, Anno domini M.CCXCI.
B Poſtquam uero prædictus Soldanus Melataſſeraff redijt in Aegyptũ, & quadam die iuiſſet uenatũ, per quendam ſeruũ ſuum fuit in nemore interfectus, qui dum crederet ſe futurũ Soldanũ, fuit ſtatim ab alijs detruncatus. Poſtea uero fecerũt dominũ ac Soldanũ illum, qui hodie eſt Soldanus, qui uocatur Melecnaſer, qui fuit frater Melataſſeraff ſuperius nominati. Et quia iſte Melecnaſer erat ualde iuuenis, datus fuit ſibi baiulus & tutor quidẽ nomine Guiboga, qui fuit Tartarus natiõe, & fuerat ſeruus emptitius patris ſui. Iſte Guiboga uſurpauit dominiũ, & Soldanum iuuenẽ poſuit in quodã caſtro Crac de Monreal, eidem faciens neceſſaria miniſtrari. Iſte Guiboga fecit ſe appellari Melecchadel. *Mons regalis uulgo Crac* Tempore uero iſtius Guiboga, fuit in regno Aegypti tanta rerũ uictualium caritudo, quod omnes Saraceni fame defeciſſent & penuria, ſicut canes, niſi forte aliqui fuiſſent Chriſtiani, qui eiſdẽ multa uictualia detulerant cupiditate lucrandi. Poſt hæc aũt Guiboga prædictus, qui fecerat ſe Soldanũ, intellectis rumoribus de aduentu Tartarorũ, congregauit exercitum ſuum, & uenit ad regnum Syriæ, ut terras à Tartaris tueretur. Iſte Guiboga honorabat & diligebat multum homines ſuæ nationis, unde Cumani per inuidiam ſibi dominiũ abſtulerũt, & fecerunt Soldanũ quendam ex ipſis nomine Lachim, & iſte fecit ſe nominare Melecnaſer. Iſte Lachim noluit deſtruere Guiboga, qui eius extiterat ſocius & amicus, imò dedit ſibi dominiũ cuiuſdam terræ, quæ uocatur Sarſac, & ciuitatẽ Hamac: inhibuit tamen ſibi, ne ſtaret in regno Aegypti. Præfatus uero Soldanus Lachim ſtetit in caſtro Cayri per triennium, nec fuit auſus inde exire præ timore ſuorum, niſi forte quadam die quo deſcendit ad planiciem cauſa ludendi, & tunc equus cecidit ſub eo, & fractũ fuit crus eius. Finaliter cum luderet ad ludum Scachorũ, quidam ex ſeruis illius arripuit enſem Soldani, & percuſſit eũ in capite & occidit, ſed interfector fuit ab alijs continuo detruncatus. Poſt hęc fuerũt in magna diſcordia Saraceni de Soldano & domino eligendo. Demũ uero poſuerunt in ſede dominij Melecnaſer iuuenem ſuperius nominatum, quem Gui-

A

boga poſuerat in caſtro Montis regalis, ut ſuperius eſt expreſſum. Et iſte Melecnaſer eſt ille Soldanus, quem Caſanus debellauit in campo, & qui regnat hodie in Aegypto. Parcatur mihi, ſi prolixius quàm deceret, uerbū tenui de Cumanis, qui ſunt ſerui empti & uenditi, & de Soldanorum eorum natione, qui ſæpius inter ſe occiduntur. Nam hoc feci, ut clarius demonſtrarē, qualiter nō poſſunt ſtare longo tempore, qui talem aduerſitatem incurrant, quod non poſſent egredi de Aegypto, nec ad partes alias cū exercitu ſe transferre.

De ſitu & conditione regni Aegypti. CAP. LIIII.

Regnū Aegypti eſt ualde locuples & amœnū, longitudo eius per quindecim diętas extenditur, & per tres ſolummodo latitudo. Iſtud regnum eſt quaſi inſula à tribus partibus deſerto & ſabulo circundatum, & ex alia parte habet mare Græciæ. Ex parte orientis uicinum eſt regno Syriæ magis quàm alteri terræ: ueruntamen inter unum regnū & aliud eſt iter octo dierum, ſemper per ſabulum incedendo. Ex parte occidentis habet quandam prouinciā Barbariæ, quæ uocatur Bartat, ſed inter unam terram & aliam, eſt deſertum quindecim diætarum.

Nubiani

Ex parte uero meridiei eſt regnum Nubianorum, qui ſunt Chriſtiani, & ſunt nigri ſicut pix propter ſolis æſtum, & inter unam terram & aliam eſt deſertum Aranæ duodecim diætarum. In regno Aegypti ſunt quinq; prouinciæ, prima & maior nominatur Sayt, alia Demeſor, tertia Alexandria, quarta Reſint, & iſta quidem eſt inſula, & fluminibus circundata. Quinta uero dicitur Damiata. Maior ciuitas regni Aegypti uocatur Chayre, & eſt ualde magna ciuitas & diuitijs repleta, & ibi prope eſt quædā alia antiqua ciuitas, quæ uocatur Meſer, & illæ duæ ciuitates ſitū habent ſupra litora fluminis, quod labitur per medium Aegypti, quod uocatur Nilus,

גיחון

Nili deſcriptio Hebraice

& in Biblia Geon nominatur. Iſtud flumen eſt utilius flumen quod ualeat reperiri: irrigat enim omnes terras per quas labitur, & illas facit fertiles & amœnas: per iſtud flumē poteſt uenire nauigiū, quod ualde eſt profundū, abundantiam habet bonorum piſcium, & poſſet per omnia commendari, niſi eſſet quod quædam animalia reſident in eodem, quæ ad ſimilitudinem ſunt draconis, & deuorant equos & homines, & alia quæcunq; animalia in flumine

B

Crocodili

ſi illa inueniant, & etiam ſuper ripam, & iſta animalia Cocatrix uulgariter appellantur. Iſtud flumen ſemel creſcit in anno, & incipit creſcere à medietate menſis Auguſti, uſq; ad feſtum B. Michaëlis, quotidie augmentando: & quando eſt in perfecto augmento, tunc homines primo dimittunt aquas diſcurrere per meatus & riuulos ordinatos, & omnes terræ fructiferæ irrigantur, & XL. diebus ſtat aqua ſupra faciē terræ: deinde incipit decreſcere & ſiccari, poſtea ſemina ſeminantur, & creſcunt ſolummodo per irrigationē fluminis, quia in partibus illis non pluit, ita quod uix hyems cognoſcitur ab æſtate. Inſuper habitatores terræ Aegypti poſuerunt quandam columnam marmoream in medio fluminis ante ciuitatem Meſer, & in illa columna fecerunt ſigna, & quando flumen creſcit uſq; ad perfectum augmentum, reſpiciunt illa ſigna columnæ, & ſi aqua creuerit uſq; ad ſummū ſignū, tunc ſciunt ſe habere fructuum ubertatē, ſi uero minus creuerit, ſciūt per illa ſigna, quod contrarium debeat euenire, & ſecundum hoc pretia rerum imponunt. Aqua ipſius fluminis eſt ſaniſſima ad bibendum. In regno Aegypti ſunt duo portus maris, uidelicet Alexandria & Damiata: ciuitas Alexādriæ eſt bene munita, & circundata muris fortiſſimis. Aquam uero quā bibunt ciues Alexandrię, uenire faciunt de flumine Nili, per quendam meatum ſubterraneum & occultum, & implent multas ciſternas quas habent in ciuitate ordinatas. Aliam uero aquam non habent, de qua poſſent bibere præter illam, unde ſi auferretur ciuibus illa aqua fluminis, non poſſent diutius permanere. Altera uero ciuitas Alexandriæ eſſet difficilis ad expugnandum uiolenter: ciuitas Damiatæ ſita eſt ſuper flumine Nili, & antiquitus fuit circunuallata ambitu murorum, ſed capta fuit bis per Chriſtianos, ſemel uidelicet per regem Hieroſolymitanum, & alios Chriſtianos partium orientis, & alia uice per B. Ludoui

A cum regem Franciæ, pro cuius redēptione Saracenis fuit poſtmodum reſti-
tuta, unde diruerunt illam Saraceni, & tranſpoſuerunt illā longe à flumine
& à mari, nec ibi fecerunt muros, ſiue alia munimenta: & uocant terram illā
nouam Damiatam: uetus uero Damiata, eſt ſine habitatione totaliler dereli
cta. De portubus uero Alexandriæ et Damiatę, Soldanus recipit magnos re-
ditus à mercatoribus, & alijs multis modis. Terra Aegypti dat omniū frugū
& fructuum ubertatē, & optimam chacharam in maxima quantitate: uinum
modicum, tamen bonum, & odoriferum ualde. Saraceni non audent uinum
bibere, quia eis inhibitum eſt lege. Carnes craſtinas, hœdinas, gallinaceas, et
uolatilia ſatis babent, modicum de bouinis, tamen camelos comedunt loco
boum. In regno Aegypti degunt ſimul cum Saracenis quidam Chriſtiani,
qui uocantur Rapti. Ritum tenēt Iacobitarum, & multas habent in illis par-
tibus Abbatias, quas libere tenent, & ſine cenſu, & illi ſunt antiquiores habi
tatores terrę Aegypti. Nam Saraceni ibi habitare cœperunt poſtquam illius
terræ dominium occupauerunt. Res uero quæ deficiunt in Aegypto, quibus
maxime indigent Saraceni, nec alias habere poſſunt, niſi ab extraneis parti-
bus deferantur, ſunt ligna, pix, ferrum, ſclaui, & ſerui empti, de quibus eorū
exercitus roboratur, & oportet quod prædictæ res deportentur per mare, &
ſine ipſis ſtare non poſſunt. In toto regno Aegypti non eſt ciuitas ſiue caſtrū,
ſeu alia terra munita murorum ambitu, præter ciuitatē Alexandriæ, quæ for
tis eſt, & præter caſtrum Chayre, quod poſſet abſq; difficultate maxima ex-
pugnari, & in illo caſtro Chayre cōmoratur Soldanus. Tota terra Aegypti
per exercitum militum defenditur & tuetur. Prima igitur die qua exercitus
Aegypti debellatus, & equitum potentia conquaſſata, tota illa terra ſubiuga
retur abſq; reſiſtentia alicuius.

De tempore competenti, mouendi bellum contra filios Iſmael.

CAPVT LV.

B POſtquam rationabiliter oſtendimus iuſtam cauſam quam Chriſtiani ha-
bent mouendi guerram contra perfidos Saracenos, & ſufficiēter diximus
de potentia ſacræ Romanæ eccleſiæ, tractauimus etiam de conditione & ſta
tu regnorum Aegypti & Syriæ, ac de poſſe Soldani & gentis ſuæ: ultimo re-
ſtat aliquid dicere de tēpore competenti: breuiter dico ergo, quoniam meri-
to poſſumus dicere uerbū iſtud: Ecce nunc tēpus acceptabile, ecce nūc tem-
pus ſalutis: nam nunc eſt uere acceptabile tempus impertiendi ſubſidium ter
ræ ſanctæ, quæ diutius iacuit à perfidis canibus lacerata. Nunc eſt acceptabi
le tempus, quo corda fidelium debent ſuccendi ad paſſagium terræ ſanctæ,
ut de manibus inimicorum eruatur ſanctum ſepulchrū domini, origo & fun-
damenta ſpei noſtræ: nec recolimus habuiſſe tempus tam acceptabile, tamq;
ſalubre, temporibus retroactis, ſicut deus omnipotens nunc per ſuam miſeri-
cordiam multis indicijs demonſtrauit. Primo enim conceſſit nobis omnipo-
tens & miſericors deus paſtores, & patrem ſanctiſſimum, qui poſtquam ſe-
dit in ſede pontificatus, prouiſione diuina, toto mentis affectu, diu noctuq;
anxie cogitauit, qualiter terræ ſanctæ ſubſidium ualeat impertiri, qualiter ſe-
pulchrum domini debeat liberari à ſeruitute inimicorum blaſphemantium
nomen Chriſti: unde firmiter eſt credendum, quod deus ſuos miſericordes
oculos conuertendo, ſibi in terris conſtituit ſummum uidelicet pontificem
ſanctiſſimū patrem noſtrum, cuius tempore acceptabili, diuina fauente cle-
mentia, ſancta ciuitas Hieruſalem ſub iugo ſeruitutis Mahumeti diutius iam
detenta, proculdubio erepta, reducetur ad priſtinam libertatem. Ecce nunc
tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis, quo adeo firmiter demonſtratur,
quod terra ſancta debeat liberari de potentia inimicorum. Nam per gratiam
Ieſu Chriſti omnes reges & principes Chriſtiani, & reſpublicæ inter ſe ſunt
in ſtatu pacifico & quieto, nec aliqua procella odij uel ſcandali perturban-
tur, ſicut olim fieri conſueuit. Vnde deus omnipotens hoc nobis demon-
ſtrat, uolens terræ ſanctæ miſericorditer opitulari. Præterea omnes Chriſtia-

ni diuerſarum partium & regnorum, fide ac deuotione accenſi, parati ſunt, A
tam humeris quàm cordibus figere crucis ſignum, & ad terrę ſanctæ ſubſidium transfretare, non parcendo laboribus, nec expenſis, & pro nomine Ieſu Chriſti exponere ſe & ſua uiriliter & feruenter. Ecce nūc tempus acceptabile, quod Chriſtianis à domino demonſtratur. Nam potentia inimicorum fidei Chriſtianæ, eſt ad præſens mirabiliter diminuta: tū propter guerras Tartarorum, cum quibus nuper bellando paſſi fuerunt conflictum, in quo Saracenorum innumerabilis cecidit multitudo, quæ nondum potuit reſtaurari. Tum propterea, quod ille Soldanus, qui regnat hodie in Aegypto, eſt homo nullius ualoris, & nullius penitus bonitatis. Eſt etiam alius, quia omnes principes & Soldani Saracenorum, qui conſueuerunt impertiri ſubſidiū & iuuamen Soldano Aegypti tempore opportuno, totaliter defecerunt per potentiam Tartarorum, quod non remanſit niſi unus, qui dicebatur Soldanus Meredini, cuius etiam poſſe & dominia redacta ſunt ſub ſeruitute & potētia Tartarorum, & ipſe perſonaliter eſt detentus: unde his temporibus abſque magno diſcrimine & labore poterit recuperari terra ſancta, & acquiri regnū Syriæ & Aegypti, ac totaliter deſtrui ac confundi potentia inimicorum impiorum, facilius per gratiam Ieſu Chriſti, quàm fieri potuiſſet multis temporibus iam elapſis. Ecce nunc tempus acceptabile Chriſticolis à domino demonſtratum. Nam Tartari offerrent ſe paratos, Chriſtianis dare ſubſidium & iuuamen toto poſſe contra perfidos Saracenos: & ob hanc cauſam rex Tartarorum Carbanda ſpeciales nuncios deſtinauit, qui fratris ſui Caſani ueſtigijs inhærendo, offert ſe exponere libentiſſime poſſe ſuum ad ſubuerſionem, & totalem deſtructionem inimicorum nominis Ieſu Chriſti. Et tempore quidem iſto, præcipue cum auxilio Tartarorū terra ſancta recuperari poſſet, & regnum Aegypti abſq; magno diſcrimine faciliter ſubiugari. Deceret igitur Chriſtianos dare ſubſidium terræ ſanctæ, & abſq; tarditate. Nam mora B
ad ſe trahit magnum periculum & diſcrimen, uidelicet, ne forte, quod abſit, Carbanda Chriſtianorum amicus deficiat, & loco eius reſurgat peſſimus inimicus, & qui forte adhæreret ſectæ & fidei Mahumeti, & per conſequens cū Saracenis unanimis deueniret, & hoc poſſet Chriſtianis ad maximum grauamen & periculum redundare.

De proſperitatibus & aduerſitatibus inimicorum fidei Chriſtianæ.

CAPVT LVI.

AD honorem igitur dei & domini noſtri Ieſu Chriſti, de cuius miſericordia meum ſpero ſupplere defectum: Dico quod ad acquirendam terram ſanctam cum minore periculo & labore, oportet quod Chriſtiani terram ſanctam ingrediantur, & poſſe inimicorum inuadant, eo tempore, quo inimici uexari aduerſitate aliqua dinoſcantur. Nam ſi proſperitatis inimicorum tempore Chriſtiani hoc facere attentarent, non ſine labore maximo & periculis poſſent perficere uota ſua. Quæ uero ſit inimicorū fidei Chriſtianæ aduerſitas, quæ uero ſit proſperitas, breuiter enarrabo. In his quidem conſiſtit proſperitas eorundem, quando uidelicet inimici habent dominum & Soldanum ſtrenuum & ſagacem, talem qui cauere ſciat & poſſit à fraudibus ſuæ gentis, & abſq; pauore rebellionis & perditionis ſuum poſſit dominium regere & tenere. Item quando inimici in requie, abſq; guerrarū uexatione Tartarorum, uel aliorum longo tempore perſtiterunt. Item, quando in regnis Syriæ & Aegypti frugum fertilitas eſt abundās. Item, quando per mare, & per terram uiæ ſecure patent, & in eis abſq; contradictione cuiuſquā res neceſſariæ abundanter ab extraneis partibus deferuntur. Item, quando treugas habent cum Nubianis & Beduinis deſerti Aegypti, nec ab eis modo aliquo infeſtantur. Inſuper quando Turquiniani & Beduini, qui degunt in regnis Syriæ & Aegypti, fideliter obediunt Saracenis. Ex his enim proſperitatibus in tantum inimicorum potentia roboratur, quod non poſſent de facili ſubiugari. Sed econuerſo, aduerſitates poſſent inimicis accedere multis modis,

quando

A quando uidelicet infideles ſuum perimunt dominum & Soldanum, & hoc ſæpe & ſæpius faciunt & fecerunt. Nam poſtquam illa Cumanorum progenies cœpit dominari in Aegypto, ſicut ſuperius enarratur, nouem fuerũt Soldani, & domini ordinati: & de nouem eorum dominis & Soldanis, qui fuerunt in Aegypto, uſq; ad præſens tempus, quatuor fuerunt diro gladio interempti Turquiniani, Cothos, Melec, Afferat & Lachinus, & duo potati ueneno mortifero, Benedeclar uidelicet & Elſinus. Alij, Melekſayt & Guiboga, uiriliter exultauerunt: & iſte Soldanus Melecnaſer, qui regnat hodie in Aegypto, extitit ſemel pulſus, & adhuc ſtat in ſuſpendio uita ſua, finem ſui peſſimum expectando. Itẽ, alia inimicis poteſt aduerſitas euenire, uidelicet quando flumen Nili non creſcit, ita quod terras Aegypti poſſet, ut conuenit, irrigare, quoniam tunc famem & penuriam patiuntur: & hoc eis quod accidit, nõ eſt diu: fame enim & inopia tunc perijſſent Chriſtianæ fidei inimici, & regnum Aegypti totaliter dereliquiſſent, niſi forent cupidi Chriſtiani, qui eis portauerũt uictualia abundanter. Tunc etiam propter defectum uictualium milites Aegypti efficiuntur pauperes & mendici, & ipſos oporteret equos & arma uendere, & familias minuere propter famem, & ſic non poſſent per conſequens recedere de Aegypto. Milites enim Aegypti talis conditionis exiſtunt, quod quando uolunt egredi de regno Aegypti, & ad partes alias ſe transferre, oportet quod pro octo diætis omnia neceſſaria ſecum ferant, quia in itinere octo dierũ nihil penitus inuenirent, quum ſit totum ſabulum, quod incedunt: unde ſi militi deficiat unus equus uel camelus, non poſſet ſe à prouincia elõgare, & ob hãc cauſam Soldanus Aegypti taliter impeditur, quod non poſſet ad regnum Syriæ ſe transferre. Item, quando inimici diutius guerra aliqua uexarentur. Item, magna aduerſitas eſſet inimicis, & multipliciter tædioſa, ſi per mare eis uiæ taliter artarentur, quod res quibus carent, & quibus magis indigent ad ſuſtentationem, eorum exercitus non haberent, ſicut

B ligna, pix, ferrum, ſeruos emptos, de quibus reficiunt eorum exercitũ & augmentant, & alias res quamplures, quas habere nõ poſſent, niſi ab extraneis partibus portarentur, & ſine illis ſtare diutius nõ ualerent. Item, quando Nubiani mouerent inimicis guerram, uel etiam Beduini: per hanc enim guerrã potẽtia inimicorum poſſet taliter impediri, quod ad defendendum regnum Syriæ de Aegypto egredi non ualerent. Item, quando terra Syriæ deficeret in reditibus per temperiem temporis, uel propter guerras Tartarorum, uel alio quoquo modo. Nam ſi in regno Syriæ deficerẽt uictualia, ita quod exercitus Soldani copiam non haberet, non poſſet in regno Syriæ commorari. Nam ab Aegypto ſiue alia regione nullum poteſt ad regnum Syriæ deportari, unde inimici non poſſent recedere de Aegypto. Quandocunq; ergo inimici ab una quauis aduerſitatum prædictarum uexantur, ſine dubio eſſent taliter impediti, quod ad defendendum regnum Syriæ, de Aegypto recedere non ualerent: unde Chriſtiani regnum Hieroſolymitanum faciliter occuparent, & poſſent ciuitates & caſtra diruta reædificare abſq; contradictione cuiuſpiam, & interea ſe taliter præmunirẽt, quod potentiam inimicorum poſtmodum non timerent.

De primo paſſagio terræ ſanctæ. CAPVT LVII.

PRoſperitatibus & aduerſitatibus inimicorũ nõ ſine cauſa rationali ſuperius enarratis, de initio paſſagij effudi, iuxta meæ paruitatis notitiã deuote & fideliter aliqua explicabo, ad correctionem tamẽ ueſtræ ſanctiſs. ſanctitatis. Mihi ergo uideretur pro maiori ſecuritate & cõmodo paſſagij generalis, quod prius præmitterentur aliquæ copiæ militum & peditũ armatorũ, ad prætendendam & cognoſcendam potẽtiam inimici, cuius copiæ quantitatẽ ſufficiẽtem eſſe iudico in præſenti mille equitum, decem galearum, & trium millium militum peditum armatorum: ſuper his etiam legatus à ſe de paſſagio mitteretur, & capitaneus ſtrenuus & fidelis, qui ipſos omnes regerent & fouerẽt, & feliciter cum eis, dante domino, transfretarẽt iuxta eorũ diſcretio

nem & prouidentiam, in inſulam Cypri, aut ad regnū Armeniæ applicarēt, A deinde abſq; moræ diſpendio ex parte legati, & capitanei ipſius armamenti, per conſilium & iuuamen regis Armeniæ, nuncij mitterentur ad Carbanda dominum Tartarorum: duo inter cætera requirendo, unum uidelicet, quod per totam terram ſui dominij faceret inhiberi, ne mercationes ſeu uictualia ſiue animalia ad inimicos portarentur. Aliud, quod mittere uellet ſuorū militum quantitatem in confines Meleti, qui prope terras inimicorum figerēt caſtra ſua, & terras Halappi ſæpius prædarentur, circumcirca quotidie deuaſtando. Noſtri quoq; peregrini cum fidelibus regis Armeniæ atq; Cypri, Saracenis guerram mouerent, & tam per terram quàm per mare, impugnarent uiriliter inimicos, & præcipue conarentur taliter maritima cuſtodire, quod inimicis nihil penitus portaretur. Poſſent inſuper noſtri Chriſtiani à noſtra inſula præmuniri, quæ quidem inſula in loco competenti & utili noſcitur eſſe ſita, pro cōmodo galearum. Exinde poſſent Chriſtiani inimicis inferre non modica detrimenta. Veruntamen modum incipiendi guerram, & terras inimicorū inuadendi, ad præſens dicere prætermitto, quoniam iuxta inimicorū conditionem & ſtatum oportet conſilium mutari, & operari conſilio ſapientum, qui præſentes his negocijs intererunt. Commoda uero, quæ de iſto primo ſcilicet paruo paſſagio conſequi poterūt, dante domino, Chriſtiani, inferius breuiter deſcribentur.

De commodis primi paſſagij. CAP. LVIII.

PRimum igitur cōmodum eſſet iſtud, primū paſſagium poterit taliter ordinari, cum auxilio aliorū fidelium partium orientis, uel etiam Tartarorū, quod nulla dabitur requies inimicis, & incurrere poterunt damna plurima, & etiā detrimēta. Nam ſi per Chriſtianos & Tartaros guerra moueatur Soldano Aegypti, per terram & per mare, ut ſuperius eſt expreſſum, ad defenſionem terrarū ſuarum, Soldanus compelleretur tranſmittere gentem ſuam, ut tā terras illas quæ mari ſunt propinquæ, quàm alias quæ poſſent inuadi, faciat cuſtodiri. Si ergo moueatur guerra per Tartaros & Chriſtianos in prædictis partibus Meleti, inde Babyloniæ uſq; ad ciuitatem Halappi, quæ diſtat per XXV. diætas, oportebit inimicos uenire ut terras tueātur, & Chriſtianis & Tartaris ſe opponāt. Et illi qui pro iſto ſeruitio tranſmittētur poſt modicū temporis ſpatium erunt taliter fatigati, affecti tædio, equis & expenſis etiam denudati, quod nullatenus ibidem poterūt diutius commorari, multis rationibus atq; cauſis, quas exprimere ſeriatim eſſet forſitan tædioſum: unde redeuntibus primis ad propria, alij ad terræ cuſtodiam mitterentur: & in tribus uel quatuor mutationibus ſic peractis, inimici prædarentur, uacuarentur expenſis, & damna incurrerēt infinita. Per primū paſſagiū inimici poſſunt plurimum infeſtari, uidelicet quod ſi cum armamento decem galearum paſſagij, & alias quæ armari poterunt in regnis Armeniæ atq; Cypri, terræ Saracenorum poſitæ, prope mare uiriliter inuadantur, de facili poterunt deuaſtari, & bonis omnibus ſpoliari, & Chriſtiani cum galeis ad inſulam Anteradenſem poſſent ſoſpites remeare. Vnde oportet Soldanū de Babylonia cum toto ſuo poſſe ad regnum Syriæ ſe transferre, ut ſufficientem habere poſſet copiam armatorum, per quos daret ſubſidium omnibus terris, quæ prope maris litora ſitum habent. Egreſſio quidem Soldani de Aegypto, cauſa ueniendi ad regnum Syriæ, eidem eſſet periculoſa, & plurimum damnoſa. Periculoſa, propter dolum & proditionem ſuæ gentis. Tædioſa, quia ſæpius poſſet à fidelibus Chriſticolis infeſtari. Damnoſa, quia ſuum ærarium conſumeret & uaſtaret. Vix enim crederetur, ſi dicerem ſummam theſauri quam Soldanum & gentem ſuam oportet expendere, quotieſcunq; egreditur de Aegypto. Itē per prędictas galeas portus inimicorum & omnes uiæ maris poterunt taliter coartari, quod inimici non poterunt habere quicquā de rebus illis, præcipue quibus magis indigent, & ſine quibus diutius ſtare non poſſent, ſicut ferrū, ligna, pix, & ſerui empti & alia, ſine quibus non poſſent eorum exercitū ſu- B

ſten-

A ſtentare, nec iſta habere poſſunt, niſi per mare ab extraneis partibus deferantur. Præterea inimici amitterent redditus portuum maris, qui excedũt pecuniæ magnam ſummam. Item, ſi inimici aduerſitate aliqua turbarentur, per quam impedirentur taliter, quod de regno Aegypti egredi non ualerent, nec terris Syriæ præſtare iuuamen, tunc enim Chriſtianis primi paſſagij cum auxilio aliarum partium orientis ſufficientes eſſent ad reædificandam ciuitatẽ Tripolis. Sunt enim in monte Libani Chriſtiani degentes ſagittarij, pedites ualde boni circa XL. millia uirorũ, qui libenter ſubſidium & iuuamẽ impenderent peregrinis, qui multoties fuerunt Soldano rebelles, & Saracenis damna plurima intulerunt. Et poſtq̃ ciuitas Tripolis eſſet reędificata, Chriſtiani poſſent illam defendere & tenere uſq; ad aduentum paſſagij generalis, & per conſequens poſſent totum comitatum Tripolis occupare, & hoc cederet ad magnum commodum Chriſtianorum generalis paſſagij, quia inuenirẽt ibi portum paratum, ubi poſſent commode applicare. Item, ſi Tartari acquirerent regnum Syriæ, & per conſequens terram ſanctam, Chriſtiani primi paſſagij inuenirentur parati recipere ciuitates & caſtra, ut Tartaris eas munirent & tenerent. Nam ego qui ſatis bene noui Tartarorum modum, credo firmiter quod Tartari libenter terras quas acquirerent, cuſtodiendas & tenendas traderent Chriſtianis libere & quiete, & abſq; cenſu, ſeu aliqua ſeruitute. Nam propter æſtum in illis regionibus Tartari nullatenus habitarẽt, unde gratũ eſſet eis plurimum & acceptũ, quòd Chriſtiani illas terras caperent & tenerent: non enim præliantur Tartari cum Soldano Aegypti, ut terras occupent & acquirant, quum tota Aſia eorum dominio ſit ſubiecta: ſed ideo quòd Soldanus ſemper eorum extitit inimicus, & plura eis intulit grauamina, præcipue quando habuerunt guerram cum Tartaris conuicinis, unde ad omnia prædicta negocia inchoanda ſatis credo ſufficere quantitatem ſuperius nominatam, uidelicet millia militum, decem galearum, & trium milliũ

B peditum bellatorum. Et uidetur mihi quod in his principijs plura non operarentur plures, etiamſi totidem adderentur, & expenſas plurimum augmentarent. Præterea de iſto primo paſſagio, alia duo commoda ſequi poſſunt. Nam poſtquam peregrini primi paſſagij per ſpatium temporis ſtetiſſent in partibus Syrianis, & uidiſſent conditionẽ prouinciæ, & nouiſſent potentiã inimici, & modũ etiam præliandi, inſtruere poſſent conſocios, uenientes paſſagio generali. Itẽ, poſito quòd Tartari propter guerras, quas forſitan haberent cum Tartaris conuicinis, non poſſent aut uellent Chriſtianis ſubſidium impertiri, & quod Soldanus in ſua proſperitate perſiſteret, & ita quod laborioſum eſſet nimiũ eruere terram ſanctã de manibus paganorũ. Reuerenda S. V. cõditione terræ ſanctæ plenius intellecta, uiſa etiam & cognita potẽtia paſſagij generalis, poſſet melius diſcernere quid ſuper his fieri expediret, utrũ uidelicet transfretare deberet paſſagiũ generale, an deceret tẽpus magis congruũ expectare, & ſic poſſent multa incumbentia diſcrimina euitari. Inſuper ſi mihi uenia tribuatur, audeo dicere duo uerba, unum uidelicet, quod S. P. V. ſcribere dignaretur regi Georgianorum qui ſũt Chriſtiani, & terre ſanctæ peregrinationibus deuotiores quàm aliæ nationes, mandantes quod peregrinis darent ſubſidiũ & iuuamen, credo firmiter, quod ob reuerentiam domini noſtri Ieſu Chriſti, & ueſtræ etiã ſanctitatis, libenter & deuote ueſtrũ ſtuderẽt adimplere mandatũ. Sunt enim, ut diximus, deuotiſſimi Chriſtiani, & ſunt potentes, & multi atque ſtrenui bellatores, & regno Armeniæ quodammodo ſunt uicini. Aliud, quod S. P. V. dignaretur etiã ſcribere regi Nubianorũ, qui per B. Thomam apoſtolum ad fidem Chriſti in Aethiopia ſunt conuerſi, mandantes quod Soldano Aegyptij guerram mouere debeant, & poſſe ſuum impediant & infeſtent. Credo etiam firmiter quod illi Nubiani ob amorem domini noſtri Ieſu Chriſti, & ob reuerentiam V. S. terram Aegypti Soldani inuadere conabuntur, Soldano & genti ſuæ damna & impedimenta plurima inferendo. Et iſtæ literæ de mandato V. S. procedentes,

manda-

mandari poterunt regi Armeniæ,qui ipſas faceret transferri eorũ idiomate, A
& per bonos nũcios deſtinabit.Hucuſq; deuotiſſime & fideliter reſeraui ea, quæ parua mea notitia ſentiebat,ſuper initio paſſagij & ſubſidij terræ ſanctæ. Nunc uero S. V. obediendo mandatis,ad generale paſſagium me conuerto, de his quæ expediunt aliqua loquuturus ad correctionem ſemper S.P.V.

De paſſagio generali. CAP. LIX.

GEnerale paſſagium per tres uias poteſt arripere iter ſuum,per uiam uidelicet Barbariæ. Sed de iſta uia conſulendum relinquo illis, qui ſtatum & conditionem nouerunt illius regionis.Item per uiam Conſtantinopolitanã, per illam uidelicet,quã tenuit dux Godefredus de Boliono, & alij illius terræ peregrini.Et per hanc uiam paſſagium generale uſq; ad ciuitatẽ Conſtantinopolitanam ſecure, ut credimus, poſſet ire. Vlterius uero itur per Turquiam uſq; ad regnũ Armeniæ procedendo:uia illa non eſt libera, nec abſq; diſcrimine peregrinis,propter Turquos qui in partibus illis degunt: poſſet tamẽ per Tartaros uia illa ſecurari, & totaliter expediri.Poſſent inſuper Tartari ordinare,ut peregrini de terra Turquiæ haberent uictualium copiam & equorũ,etiam pretij cõpetentis. Alia uero uia eſt per mare,quæ eſt omnibus manifeſta:unde ſi per mare uoluerint incedere peregrini, oportebit quod in omnibus portubus eis marinæ naues parentur, & alia bona ligna ſufficientia ad paſſagium tranſportandum:& oportet quod in termino prætaxato,& tempore cõpetenti omnes peregrini congregentur ad litora maris,parati naues inſcendere,& cum dei adiutorio faciliter transfretare:in Cyprũ enim poterũt applicare peregrini, ut tam ipſis quàm eorum equis in itinere plurimũ fatigatis,requies tribuatur.Poſtquam uero in Cyprum paſſagium incolume applicaſſet per dei gratiam,& per dies aliquos quieuiſſet,ſi primi paſſagij peregrini ciuitatẽ aliquam firmauiſſent in partibus Syrianis per breuem uiam, ad illam poſſet paſſagiũ ſe transferre.Et ſi forte primi paſſagij peregrini non B
firmaſſent ibi aliquod munimentũ, oportebit paſſagiũ per regnũ Armeniæ arripere iter ſuũ,hoc modo uidelicet,quod peregrini in regno Cypri cum equis ſuis pacifice requiem ſibi darent uſq; ad feſtum B.Michaëlis,ut infirmitas planiciei regni Armeniæ æſtiuo tempore euitetur. Poſt uero feſtum prædictum ad regnũ Armeniæ ſecure poterunt ſe transferre, & ibi inuenirent omnia neceſſaria affluenter. Veruntamen in ciuitate Tarſenſi poterunt cõmodius permanere,quia ibi eſt abundantia aquarũ & pabulorum, & tamen de regno Turquiæ,cui uicina eſt,quàm de regno Armeniæ,equos,uictualia,& omnia neceſſaria habere poterunt abundanter.Poſt hæc autẽ ueris tempore ueniente,paſſagium poterit per terram dirigere greſſus ſuos, ad nobilem ciuitatem Antiochiæ,quæ diſtat à regno Armeniæ ſolummodo per diętam, & nauigium poterit per mare ad portum Antiochiæ applicare, ita quod exercitus terreſtris maris nauigio appropinquabit Obſeſſa igitur ciuitate Antiochiæ,quæ captiuabitur faciliter,deo dante, peregrini poterunt diebus pluribus requieſcere in eadẽ,& inimicorũ terras undiq; deprædari, ac interea ſcire & cognoſcere in eãdẽ. Sunt præterea in illa regione Chriſtiani ſagittarij ualde boni,qui ſine dubio ad exercitũ Chriſtianorũ uenirent, & multa poſſent paſſagio impertiri.Poſt hæc uero de Antiochia recedẽtes,peregrini poterũt incedere per litora maris uerſus ciuitatẽ Lyciæ, & illa uia eſſet breuior & melior,& ſemper nauigiũ exercitui appropinquaret. Veruntamen prope caſtrũ Margati in maris litore, eſt quidã tranſitus magnæ genti plurimũ tædioſus,quẽ quidem tranſitũ ſi nõ haberent, poſſent abſq; diſcrimine Antiochiã remeare,& incedere per uiã Fenich uerſus Cæſareã, per litora cuiuſdã fluminis aſcendendo,quod flumẽ Kenel uulgariter appellatur,& per illã uiã inuenirent aquas & paſcua,& terras inimicorũ abundantes frugibus,uictualibus,& alijs bonis,ex quibus Chriſtiani prædas caperẽt,& exercitui neceſſaria miniſtrarẽt,& ſic poſſent per uiam illam ire de Antiochia uſq; ad ciuitatẽ Hamam,quæ eſt ciuitas opulenta,& per potentiam paſſagij cum auxilio dei facili-

A faciliter caperetur. Et ſi forte Soldanus ſe opponeret Chriſtianis reſiſtēdo ne caperent ciuitatem, tunc Chriſtiani in illo loco magnam haberēt prærogatiuam ſi prælium iniretur. Et ſi per dei gratiam peregrini poſſent debellare Soldanum, nullam poſtmodum reſiſtētiam inuenirent, unde recto tramite poſſent ire ad ciuitatem Damaſci, quæ in cæteris conditionibus libenter ſe redderet Chriſtianis. Nam poſtquàm ciues Damaſci ſcirēt debellationem Soldani, reſiſtendi audaciam non haberent, imò fauerent in omnibus Chriſtianis, ſicut fecerunt Haolono & Caſano, qui Damaſci dominium habuerunt abſque labore aliquo poſt debellationem Soldani. Et poſtquā Chriſtiani occupaſſent Damaſcum, reſiduum regni faciliter obtinerēt. Et ſi forte Soldanus prælium euitando nō auſus contra Chriſtianorum potētiam belliger apparere, Chriſtiani recedētes inde ad Tripolim poſſint ire, & ibidem in quatuor dierum ſpatio peruenirent, ibique etiā poſſet nauigiū applicare, unde poſſet Tripolitana ciuitas reparari, & magnū poſſent peregrini habere ſubſidiū & iuuamē, per Chriſtianos qui in mōte Libano ſunt degētes, & per hūc modum ciuitatem Tripolitanam acquirerent & tenerent, deinde poſſent regnum Hieroſolymitanum occupare, cum auxilio domini noſtri Ieſu Chriſti.

De ſocietate Chriſtianorum & Tartarorum. CAP. LX.

DE ſocietate uero Chriſtianorum & Tartarorum, uidetur mihi, quod aliqua quantitas Tartarorum, uidelicet circa decē millia, poſſent multa cōferre cōmoda Chriſtianis per uias & itinera incedendo. Nā propter timorē Tartarorū Beduini, neque Turquiniani eſſent auſi Chriſtianorū exercitui appropinquare. Præterea uictualia & alia neceſſaria exercitui procurarent, & uendenda de longinquis partibus deferrent, & inde aliquid lucrarentur. Itē per Tartaros poſſet inueſtigari intētio & cōditio inimicorum, quia Tartari ſunt agiles ad currēdum itinera, bene ſciunt unde poſſunt ingredi & egredi ad eorum liberam uoluntatē: inſuper ad inuadendum inimicos in campo, et
B ad inſultandum ciuitates, caſtra, ſeu alia munimēta Tartari neceſſarij & utiles eſſe poſſent, quia ad talia ſunt ualde ingenioſi. Si uero Carbāda uel alius loco ſui, ingrederetur Aegyptum cum magna multitudine Tartarorū, tunc eorum eſſet ſocietas euitanda. Nam dominus Tartarorum nō dignaretur ſe qui uoluntatem Chriſtianorum, imò uellet quod Chriſtiani ſuis parērent mandatis. Præterea Tartari ſunt omnes equites, & ualde feſtināter incedūt, unde Chriſtianus exercitus eos ſequi nō poſſet propter peditum comitiua. Inſuper Tartari habent talem modum, quia quando ſunt debiliores, mirabiliter ſe reddunt obſequioſos, humiles, & deuotos. Quando uero ſunt fortiores, ualde ſunt auſteri, tumidi & ſuperbi, & non poſſent ſtare, quoniam debilioribus iniurias irrogarēt, quod quidem Chriſtiani nullatenus paterentur, unde poſſet per hoc materia ſcandali pullulare. Sed ſuper his poſſet tale remedium adhiberi, uidelicet quod Tartari per uiam Damaſci, ſicut conſueuerunt, incederent, & per partes illas occuparēt, & Chriſtiani ad regnum Hieroſolymitanum dirigerent greſſus ſuos. Et hoc modo inter Chriſtianos & Tartaros concors amicitia per utrorunque diſtantiam ſeruaretur, & facilius per duos quàm per unum totaliter deſtrueretur potentia inimicorum fidei Chriſtianæ. Vnum inſuper reducere audeo ad memoriam P. V. reuerendiſſimæ, uidelicet quod omnib. modis ſagaciter occultetur intentio & conſiliū Chriſtianorum, ita quod inimici ignorēt Chriſtianorū propoſitū atque uelle. Nam quod Chriſtiani noluerūt ſua conſilia præteritis temporibus occultare, multa dinoſcuntur incommoda incurriſſe: & econtra inimici propterea multa ſibi incumbentia pericula euitarent, auferēdo Chriſtianis materiam adimplendi eorum uota diutius affectata. Et licet non ualeat occultari fama paſſagij generalis, quæ longe lateque diffundetur per orbem, ad nullū tamen poteſt cedere commodū inimicis, quia eis ab aliquo dominio Saracenorum non poteſt præſtari ſubſidium quoquo modo. Et multis modis poterit euitari, ne Chriſtianorum uoluntas uel propoſitum ad inimicorum notitiam deferatur,

feratur, aliqua uidelicet uelle facere ſimulando. Illud uero quod Tartari nequeunt ſua conſilia occultare, ad magnum incōmodum eius ceſſit. Nā Tartari talem modū obſeruant, prima quidē luna Ianuarij conſiliū capiūt ſuper his quæ intendunt facere anno futuro: unde ſi intendāt mouere guerras Soldano Aegypti, ſcitur ab omnibus Saracenis, qui continuo Soldano ſignificāt ea quæ Tartari ordinant, & ipſe circa hoc conatur apponere remedia opportuna. Saraceni uero ualde benefaciunt, ſuum propoſitum occultando & hoc ſæpius confert eis. Et hæc dicta ſufficiant de paſſagio terræ ſanctæ. A

FINIS.

MATHIAE AMICHOV MEDICINAE DOCTORIS, & canonici Cracouienſis Præfatio.

LICET multi fuerint qui orbem & partes eius deſcripſerint, tamen utramq; Sarmatiā tranſilientes, nihil ferè de ea ſcripſerūt, niſi quod quidam in genere de hac & illa mentionem fecerūt, ſed adeò obſcure, ut nihil certi hinc colligere poſſis, quibus figmenta multa & meras nugas immiſcuerunt, dum ultra Sarmatiam ad oceanum Septentrionalem campos ponunt Elyſios, ubi, ſcilicet, aura ſit temperatiſſima, uita placidiſſima & perpetua, omni referta iucunditate: homines uero multorum ſeculorum confecti ætate & tædioſo grauati ſenio, ſponte ſeſe in oceanum præcipitent, quo miſeræ ſenectutis euadant moleſtias. Scripſerunt quoque illic reperiri terrænaſcentia ambroſia, ſucco prædulci & odore ſuaui, quibus homines quaſi paradiſi fructibus diu in uita conſeruentur: itemq; terram producere aurum in magna copia, & nutrire griphones, aues horribiles raptu uiuentes, quæ equum cum ſeſſore in altum leuare queant, atq; aurum effodi & exportari prohibeant. Aiunt prӕterea illic ſolem & lunam, cæteraſq; ſtellas perpetuo gyrantes & lucentes, dies temperatiſſimas & iucundiſſimas conſtituere. Verum hæc omnia conficta ſunt, carentq; ueritate. Ponunt etiam moderni ſcriptores Tartarorum terribilem gentem indigenam eſſe Aſianæ Sarmatiæ, & à ſeculo Scythiam inhabitantem, quum tamen conſtet eam eſſe gentem nouam & aduenticiam, à partibus orientis mutatis ſedibus, paulo plus ab hinc trecentis annis Aſiæ Sarmatiam ingreſſam, antehac uero incognitam, quemadmodum ab initio huius libri indicabo. Sed & montes, Alanos, Hyperboreos & Riphæos in orbe terrarum uulgatiſſimos in illis Septentrionalibus regionibus affirmauerūt, ex quibus nominatiſſima flumina originem trahere dixerunt, nempe Tanaim, Boriſthenem maiorem & minorem, atq; Volham ingentem fluuium: ſed quum id à uero alienum ſit, hodierna docente experientia, non ſine cauſa reijcimus quidquid ueteres ſomniarunt de his montibus & fluminum originibus. Nam ſcimus & experientia didicimus prædicta tria flumina Volham, Tanaim & Boriſthenem maiorem ex Moſchouia originem ducere: minorē uero Boriſthenē, quē Ariſtoteles Diaboriſthenidē uocat, ex Ruſſia ſuperiori erumpere, & in maiorē Boriſthenē tranſire. Montes aūt Hiperboreos, Riphęos & Alanos ſcimus & uidimus illic nō eſſe, nec dicta flumina ex eis, ſed ex planicie terræ ſcaturire, id quod ſequēti libro clariſſime indicabimus, nihil niſi quod uerum ſcimus & experti ſumus ſcripturi. Immutata quidem ſunt priſca regionum illarum uocabula, id quod alijs quoque accidit terris & habitationibus: ſed nos ea intacta non præteribimus, indicaturi quid ueteres ſenſerint, quibuſq; uſi ſint uocabulis, & in quæ hodie migrarint. Aperuit nobis rex Portugalliæ nauigationibus ſuis regiones Indicas & Aphricanas ad meridiem expoſitas, & rex Poloniæ, qui Tartaris & Moſcuitis confinis eſt, indies patefacit nobis per militiam ſuam plagam Septentrionalem cum gentibus quæ ad oceanum Aquilonis ſunt expoſitæ, & extenduntur in orientem. B

A MATHIAE A MICHOV DE SARMATIA ASIANA ATQVE EVROPEA, LIBRI DVO.

De duabus Sarmatijs in genere. CAP. I.

ANTIQVIORES duas Sarmatias poſuerunt, unam in Europa, alteram in Aſia, ſibijnuicem cohærentes & contiguas. In Europiana ſunt regiones Ruſſorum ſeu Rutenorum, Lithuanorum, Moſcorum & eis adiacentes, ab occidente flumine Viſſæ, & ab oriente Tanai incluſæ: harum regionum gentes olim Getæ nuncupabantur. In Aſiatica uero Sarmatia, nunc commorantur & degūt plura genera Tartarorum, à flumine Don ſeu Tanai ab occidente uſq; ad mare Caſpium ab oriente contenta. Horum imperia, genealogiæ, ritus & mores, latitudoq; terrarum, flumina & circumcirca adiacentia in ſubſcribendis explanabuntur.

De ortu & aduentu Tartarorum. CAP. II.

ANno domini M.CCXI. apparuit grandis cometes in diebus mēſis Maij, octodecim diebus durās, & ſupra Poloucos, Tanaim ac Ruſsiā gyrans, caudamq; in occaſum porrigens, & aduentum Tartarorum ſignificans: unde ſequenti anno gens Tartarorum in illam diē ignota, occiſo ut fertur proprio rege Dauid, de ſubmontibus Indię, confluxisq; pluribus nationibus Septentrionis ad Poloucos uenit. Polouci ſiquidem fuerunt gentes ſecundum latus Septentrionale Euxini maris commanentes, ultra paludes Mæotidis, quos alij Gothos appellant. Polouci autem lingua Rutenorum ſonant & interpretantur uenatici ſeu rapaces, quia ſæpenumero inuadentes eos ſpoliabant, & bona ipſorum rapiebant atq; abducebant, quemadmodum & Tartari hiſce temporibus faciunt. Itaq; Tartaris ingredientibus, terras Poloucorum, poſtularunt per ambaſiatam, ipſos principes Rutenorum, ut uniuerſis copijs & potentijs ſe adiuuarent, quoniam par exitium & diſcrimen eos ſicut & Poloucos expectaret. Superuenerunt autem & Tartarorum nuntij denuntiantes ducibus Ruſſiæ, ne immiſcerent ſeſe bello & adiutorio Poloucorum, ſed potius exterminium eorum tanquam aduerſariorum procurarent. Ruſſiæ uero immaturo uſi conſilio, nuntijs Tartarorum comprehenſis & occiſis, perrexerunt exercitualiter Poloucis in adiutorium, terra mariq; uidelicet Mſcislaus Romanouic cū militia Kiouieñ. Mſcilaus Mſcilauic cū militia Halicieñ. Itē cæteri duces Ruſſiæ Vladimir, Rurikouicz: duces Cirneouieñ. & duces Smolnenſes. Iunctiq; exercitui omnium Poloucorum peruenerunt in Protolce, & abinde ſinguli aſcenſis equis, uenerunt duodecim ſtatiuis ad fluuium Kalcza, ubi iam Tartari caſtra metati fuerunt, & illico reſpirandi ſpatio non dato, Tartari in eos irruerunt, & contritis ac diffugientibus Poloucis acies Rutenorum diſijciuntur, plurimaq; cæde peracta bini duces Mſcilaus Kiouieñ. & Cirneouieñ. captiuātur. Reliqui fugientes (abominabile dictu) à Poloucis ſocijs, per quorum terram fugam maturabant trucidabātur. Equites quoq; propter equos, pedites propter ueſtes occidebantur, & in aquis ſuffocabantur. In illa ergo die Ruteni in peſſimum horrendumq; inciderunt periculum, quale in terris Ruſſiæ nunquam auditum eſt. Eaq; prima clades extitit quam Ruteni à Tartaris pertulerunt. Mſcilaus autem Mſcilauic Halicieñ. dux dum ad naues fugiendo perueniſſet, ſuperatis fluuijs perſequutionem Tartarorū ueritus naues abrumpi præcepit, abindeq; fugax in Halic pauore & trepidatione plenus peruenit. Vladimirus autem Rurikouicz fuga & ipſe ſaluatus in Kiou perueniens, ſedem accepit Kiouieñ. Alia uero omnis multitudo Rutenorū dum ad naues fugiendo perueniſſet, & eas abruptas offendiſſet, in mœrorem uerſa, dum undas tranare non poſſet, fame contabeſcens illic conſumpta eſt præter paucos duces & aliquos eorum milites, qui in lembis fluuios traiecerunt. Præterea an

A

no domini milleſimo ducenteſimo uigeſimo octauo, in maxima multitudine Tartari Ruſſiam ingredientes, uniuerſam terram Reneſanſca uaſtauerunt, ducem occiderunt, ſenes & impuberes necauerunt, reliquam multitudinem in captiuitatem abduxerunt, caſtra incenderunt. Iterum hyeme eiuſdem anni uenerunt Tartari in terram Suſdalorum & ea uniuerſa uaſtata, ducem Georgium & filios eius, pluresq; alios Suſdalorum principes interfecerunt, caſtrum Roſtou incenderunt, captiuos & prædam pro libito abduxerunt. Sequenti quoq; anno in Smolnenſem & Cirnycouiē. regiones uenientes, eas crudeliſſima cæde, nulli ætati parcentes peruaſtauerunt, caſtra & fortalitia ex quibus duces & milites pre timore fugerant, incenderunt, & omni captiuorum multitudine in terras ſuas redierunt.

De crudeli uaſtatione Poloniæ & Hungariæ per Tartaros.

CAP. III.

Kiou metropolis Ruſſiæ.

POſt prædicta, Tartarorum horrenda uaſtatio ex ordine narrationis ſubnectenda eſt. Anno domini milleſimo ducēteſimo quadrageſimo primo, Tartari in Ruſſiam uenerunt, & Kiou ampliſſimam urbem & metropolim Rutenorum magnifice conſtructam funditus deleuerunt. Habuit ſiquidem præfata urbs portas & turres firmiter ædificatas, & aliquarum portarum tecta deaurata & ſplendentia, habuit & uſq; nūc habet Metropolitanū de ritu Rutenorum ſeu Græcorum, plurimis Vladicis & epiſcopis à Danubio per Moldauiam, Valachiam, Ruſſiam, & Moſkouiam præſidentem, in Kiouia iam poſt deſtructionem non reſidentem. Habuit inſuper eccleſias ſupra trecentas ornatiſſimas, quarum aliquæ in campis inter uepres & arbuſta in hāc diem permanent, & ſtant deſolatæ pro latibulis ferarum: ex quibus binæ eccleſiæ, uidelicet ſanctæ Mariæ & ſancti Michaelis aliquas laminas tecti adhuc tenēt deauratas, quas Tartari prædatum uenientes, & inſpicientes altim baſſina uocant: altim baſſina, id eſt, aureum caput habentes, quia partem tecti deaurati habent. Hac uero tempeſtate in monte ubi olim caſtrum B Kiouiē. ſtabat, Lithuani domini illius loci, fortalitiū amplum de roboribus & lignis extruxerunt & tenēt. Itaque tota Ruſſia cum ſua metropoli & Podolia omniquaque peſſundata, Bathus Tartarorum Imperator uolens Hungariam ingredi, miſit ducem Petam nomine cum magno exercitu uaſtatum Poloniam. Aiunt Poloni Bathum regem Tartarorum Poloniam, Sleſiam, Morauiam uaſtaſſe: uerior tamen hiſtoria eorū, ſicut & chronica Hungarorum referunt, Bathum non fuiſſe in Polonia, ſed duces ipſius, qui trucidatis tyrannis & principibus Rutenorum, receptaq; præda, in oppidum Lublin & Zauichoſt, uiciniſq; eorum, reduxerunt eam in Ruſſiam, feſtinanterq; redeuntes, expugnauerunt Sandomiriam cum caſtro. Illicq; occiderunt abbatem Pokrziunicen cum fratribus eius, & magnum numerum utriuſque ſexus nobilium & ignobilium uirorum ac matronarum ad conſeruandum uitam Sandomiriæ collectorum. Inde exeuntes per Viſſicam, in Skarbimiriam uenerunt, & reuertebantur prædam deducturi in Ruſſiam. Dumq; ſtatiua tenerent ad fluuium Zarna, apud uillam quæ maior Thurſko uocatur, irruit in eos Vlodimirus Cracouiē. palatinus cum militibus Cracouienſibus. Vbi inter pugnandum omnis captiuorum multitudo diffugiens, in propinquas ſyluas ſe recepit: ſuperati tamen ſunt pauci à multis, Vlodimirus palatinus Cracouiē, cum ſuis à Tartaris. Verum ſtrage ſuorum perculſi, Tartari, per ſyluam Stremech in Ruſſiam receſſerunt, & in ſupplementum accerſitis plurimis Tartaris cum fremitu & ira in Poloniam redierunt, & quia maximum exercitum habuerunt, ad Sandomiriam peruenientes, bifariam diuiſerunt eum, minoremq; exercitum in Lancitiam, Siradiam & Kuiauiam deſtinarunt cum principe Cadano, quem Poloni Caydanum nuncupant, qui nullo obice apparente uaſtauerunt crudeliſſime illos tractus cædibus atq; igne. Maior aūt exercitus Tartarorū, cuius ductor fuit Peta Tartarorum princeps uerſus Cracouiam iuit, omnem oram tranſitui propin-

A propinquã,cęde & incẽdio peruaſtans. Occurrunt ergo ei in uilla Chmelik prope oppidum Sidlou, Vlodimirus palatinus, Clemens Caſtellanus Cracouieñ.Pacoslaus palatinus,Iacobus Racibrouic Caſtellanus, Sandomirieñ.cum nobilibus & militibus Cracouieñ. & Sandomirieñ.Et facto conflictu cum una turma Tartarorum, ipſaq; attrita pedem referente,& ad alterã præſtantiorem turmam ſe diuertente, Poloni certamine priori feſſi, paucia plurimis aduerſo pectore confoſſi ceciderunt: reliqui uero in fugam conuerſi,per itinera nota euaſerunt.Ceciderunt in eo conflictu deſiderati Chriſtinus Sulkouic de Nyedued, Nicolaus Vitouic,Albertus Stanpotic,Zementa,Grampina,Sulislaus,milites ſtrenui,& alij plures ualidi.Ex quorum ſtrage tantus pauor irrepſit,ut alij in alias regiones fugerent: agreſtes uero cum pignoribus & pecoribus in paludes & ſyluas,& inuia ſe conderẽt.Sed & Boleslaus Pudicus dux Cracouiæ & Sandomiriæ cum Grzimislaua matre, & Kinga cõiuge ſua primum uerſus Hungariam in caſtrum Pieninide prope oppidum Sandecz, poſtea uero in Morauiam ad monaſterium Ciſtercieñ. effugit. Tartari autem poſt cladem apud Chmelik peractam, Cracouiam in die cinerũ peruenerunt, & eam uacuam hominibus inuenientes (omnes ſiquidem in abdita diffugerant) in eccleſias & domus incendio ſæuierunt.Eccleſiam uero ſancti Andreæ tunc extra muros Cracouieñ. extantẽ,uallãtes oppugnabant,expugnare tamẽ nõ ualuerũt,quoniã pluribus Polonis magna ui & fortitudine ſe & ſua illic defendentibus, irrito cœpto receſſerunt,& in Vratiſlauiam perrexerunt,eam ſimiliter ut Cracouiam deſertam habitatoribus, ſed & conflagratã habitationibus reperientes. Ciues enim Vratiſlauieñ.pauore conſternati,ferè omnibus relictis,pretioſioribus duntaxat feſtine raptis, fugam inierunt: quod gentes ducis Henrici de arce uidentes deſcenderunt,& opes cum uictualibus in arcem inducentes, urbẽ

Polonorum clades

B cum tectis eius flammis exuſſerunt.Et Tartari in urbe nil reperientes,caſtrũ uallarunt,& poſt aliquot dies obſidionẽ ſoluentes (ut aiunt)orationibus & lachrymis Ceſlai prioris ordinis Prædicatorum & fratrum eius in caſtrum admiſſorum depulſi,receſſerunt. Interimq; feria ſecunda paſcæ Tartaris qui Kuiauiam uaſtauerunt,ſuperuenientibus ſimul iuncti in Leguiczam profecti ſunt.Dux etenim Henricus ſecundus ſanctæ Heduuijs filius per illud tempus ibi collegerat gentes & armigeros, tam nobiles quàm agreſtes maioris Poloniæ & Sleſiæ. Aduenerant & principes cum ſuis militibus Myeczlaus Kazimirides dux Opolienſis, Boleslaus filius Depoldi marchionis Morauiæ expulſi,qui Syepiolka cognominatus eſt, & Pompo de Hoſterno magiſter cruciferorum de Pruſſia cum fratribus ſui ordinis,inſuper & cruci ſignati plures.Quũq; ex oppido Legniceñ, duceret agmina, & ea obequitaret,lapis de ſummitate eccleſię beatę Marię decidit,parumq; abfuit,quin caput ducis Henrici diripuerit,quod reuera infauſtum omen fuit. Suburbana itaque oppidi Legnicenſis prætergreſſus,quatuor acies inſtruxit & ordinauit.Primam de cruceſignatis uoluntarijs,& de auri foſſoribus oppidi Goltberck,alijsq; peregrinis militibus:hanc Boleſlaus Syepiolka filius marchionis Morauiæ ducebat. Altera acies fuit militum Cracouienſium & maioris Poloniæ, hanc Sulillaus frater Vlodimiri olim palatini Cracouienſis circa Chmyelik occiſi ductitauit. Tertiã aciem gubernauit Myeczlaus dux Opolienſis,in qua erant milites Opolienſes,& Pompo magiſter Pruſſiæ cum fratribus & militia ſua.Quartã aciẽ ipſemet dux Henricus ex præſtantioribus militibus Sleſiæ, & maioris Poloniæ, ac pretio conductis militibus rexit. Totidem erant Tartarorum agmina, ſed robore & frequentia pugnatorum præſtantiora, ita ut unum agmen eorum omnia Polonorum agmina excederet. In campo igitur qui Bonus cãpus dicitur, porrecto,& in omnes partes lato uterque exercitus quinto idus Aprilis, alias feria ſecunda poſt octauas paſcæ conuenit . Primumq; cruceſignatorum & aurifoſſorum exercitus cum Tartaris magno impetu congreſſus,uelut teneræ ariſtę à grandine per-

cuſſæ,à ſagittis Tartaricis obtritus eſt. Deinde duo agmina ſub gubernatione Sulislai militis,& Myeczlai ducis Opolienſis conſiſtentia,pugnare cum tribus Tartarorum agminibus ingreſſi,ualidam in Tartaris ſtragem ediderunt,ita ut pedem referrent,& fugam inirent. Quidam autem celerrimo curſu circa utrũq; exercitum diſcurrens,terribili uoce clamauit. Byegayce byegayce,quod ſonat,fugite fugite, Polonis terrorem incutiens. Quam uocem Myeczlaus dux Opolienſis audiens,deſerto prælio fugit, & ſecum magnã partem militum traxit. Quod uidens dux Henricus,ingemiſcens dixit, Gorze ſe nam ſtalo,id eſt,peius & moleſte nobis accidit: inducensq; ſuam quartam aciem fortiſſimorum militum,tres acies Tartarorum à duabus aciebus Polonorum diſiectas proſtrauit, & in fugam conuertit. Quarta autem acies Tartarorum, & maior omnium cum ſuo duce Peta ſuperueniens, horribili impetu bellum intulit,& bellum acerrimum inter utroſq; durauit, magnaq; ex parte Tartaris cæſis,& in fugam ſpectãtibus,quidam Tartarorum uexillifer ualde magnum ferens uexillum,in quo chi litera Græca depicta erat,talis X,& in ſummitate haſtilis imago teterrimini & nigerrimi coloris cũ barba prolixa, cœpit incantando fortiter caput imaginis quatere, ex quo illico fumus & nebula horrendi & intolerabilis fœtoris in Polonos diffuſa eſt, ut penè exanimati,& inualidi ad bellum redderentur. Clamore itaq; horrendo eleuato, in Polonos Tartaricus exercitus conuerſus, acies eorum quæ interim integræ erant,dirupit, & eas magna ſtrage affecit. In qua dux Boleslaus filius marchionis Morauiæ dictus Syepiolka,& Pompo magiſter cruciſſignatorum de Pruſſia cum multis inſignibus militibus necati ſunt. Dux uero Henricus corona à Tartaris circumfuſus eſt, ut à tergo & fronte cæderetur, iamq; ſuis omnibus unà pugnantibus proſtratis, ad extremum circa eũ nõ niſi quatuor milites uerſabãtur. Sulislaus frater olim Vlodimiri palatini Cracouienſis, Clemens palatinus Glogouienſis. Cõradus konrathouicz, & Ioannes Iuanouicz, qui quanta potuerunt ui & conatu principem Henricum ex prælio educentes, ad fugiendum diſponebant: ſed ducis equus ſauciatus ſubſiſtebat. Tartari igitur ne Heinricus euaderet, ueloci curſu conſequutum cum tribus præfatis militibus, quarto Ioanne Iuanouicz ab eis ſegregato uallauerunt,cum quibus aliquãto tempore decertabat. Ioannes uero Iuanouicz equũ recentem à Rocislao aulico ducali receptum, penetratis hoſtium cuneis duci adminiſtrauit. Quo aſcenſo dux ſequebatur Ioannem Iuanouicz, uiam per medios hoſtes ei parantem. Ipſoq; in curſu uulnerato, & euadente, dux Henricus intercipitur, & tertio circumuallatur: dumq; audaciſſime contra Tartaros dimicaret, & manu ſiniſtra eleuata, Tartarum ſibi obuium feriret, ab altero Tartaro lancea ſub aſcella tranſfixus,ex equo demiſſo brachio moribundus defluxit: quem Tartari ingenti ſtrepitu inconditarũ uocum facto capiunt,& extra locum certaminis quantum eſſet geminus Baliſtæ iactus pertractum,framea caput abſciderunt, corpusq; inſignibus omnibus deſpoliatum nudum reliquerunt. Occiſa eſt in eo prælio multitudo nobilium Poloniæ, inter quos clari & inſignes fuerunt Sulislaus frater Vlodimiri palatini Cracouienſis, Clemens palatinus Glogouienſis, Conradus Konrathouic, Stephanus de Virbna, & Andreas filius eius, Clemens filius Andreæ de Peltznica, Thomas Pyortkouic, Petrus Kuſſa & cęteri. Corpus ducis Henrici poſt cladem in ſexto digito ſiniſtri pedis uix cognitum,& repertum per Annam cõiugem eius in medio chori eccleſiæ ſancti Iacobi apud fratres minores Vratislauiæ ſepultum eſt. Pomponis uero magiſtri Pruſſiæ,& militum inſigniorum ſupra expreſſorum, in eodem monaſterio ſancti Iacobi Vratislauiæ corpora tumulata ſunt. Boleslai autem filij Marchionis Morauiæ funus in Lubens in choro conuerſorum humatum eſt, ſuper cætera corpora fidelium in loco prælij ſepulta, Eccleſia in hanc diem durans conſtructa eſt. Maxima uictoria de duce Henrico & Polonis Tartari potiti, lectis ſpolijs unicuique interemptorum unam auriculam

Nobilium Polonorum ſtrages

A culam abſciderunt, & nouem ſaccos grandes ad ſciendum numerum occi- ſorum repleuerunt. Ducis autem Henrici capite in longiori haſta erecto ad caſtrum Legnicz (oppidum enim metu Tartarorum exuſtum fuerat) ap- plicuerunt, mãdantes ut duce eorum occiſo, caſtrum eis aperirent. Caſtren- ſibus conuenienter reſpondentibus, quod pro uno duce occiſo plures duces filios occiſi haberent. Illi uero circa Legnicz uaſtatis & incenſis uillis in O- thmuchou ſe receperunt, ubi quindecim diebus ſtatiua continuando, om- nem regionem per circuitum uallauerunt. Exinde Ratiborien̄. oram ade- untes, in Boleſisko octo diebus cõmorati, in Morauiam ſeceſſerunt, & Ven- ceslao rege Bohemiæ in caſtris ſe continente, eam plus quàm uno menſe in cendijs & cędibus uaſtauerunt: ab Olomunc ſeptimis caſtris in Hungariam peruenerunt, & maiori hordæ ipſius Bathi quæ Hungariam intrauerat ſeſe conſociauerunt.

De cruenta uaſtatione Hungariæ per Bathi Imperatorem Tartarorum.
CAP. IIII.

Bathi uaſtata & ad nihilum redacta Ruſſia, Hungariam cum quinquies centum millibus ingredi contendebat. Reſiſtentē ergo inter montes Sar maticos, & in clauſa dicta Ruſſiæ introitum prohibentem, comitem palati- num Hungariæ à Bela quarto rege Hungariæ cum gentibus miſſum præfa- tus Bathi obruit & expugnauit, feſtinanterq; exurendo oppida & uillas ad Titiam fluuium qui uulgariter Ciſa appellatur, ex montibus Sarmaticis uer ſus meridiem in Danubium fluentem peruenit. Et exinde gentes Tarta- rorum excurrentes, Vatiam cum ſua cathedrali eccleſia uaſtauerunt & in- cenderunt. Ad Peſt quoq; ubi rex Bela quartus exercitum contra Tartaros colligebat, ibant & redibant, aliquando appropinquando, nonnunquam ue B ro fugiendo, prout eſt mos pugnandi Tartaris. Quumq; copioſum exercitū, tam ex nobilibus quàm ſpiritualibus rex Bela coadunauerat, aduerſus Tar- taros procedens ad fluuium Titiam applicuit, & caſtra metatus eſt, adhibi- taq; cuſtodia mille armatorum ad pontem, putabat Tartaros non tranſire fluuium, quoniam altus eſt, limoſus multum, & impermeabilis. Tartari aūt qui multo maiores fluuios tranſierant, inuento uado Titiam noctu tranſna- tarunt, & in aurora exercitum Hungarorum cum Bela rege eorum undique circundederunt, miſſisq; denſis, & quaſi infinitis ſagittis, uelut quum gran- do nebuloſus ac denſus cum fragore deſcendit, Hungaros perturbarunt, mul tos occidēdo, plurimos uero uulnerãdo. Hungari ergo ueluti impræparati, & abſq; ordine contraruenientes cadebant. Quod alij uidentes, meticuloſi clàm diſcedebant & fugiebant. Tartari uero tanquã aſtuti, ſinebant eos per medium ſui tranſire. Vnde Colomannus frater regis ſic, & rex Bela quartus tanquam ignoti euaſerunt. Reliquos uero cõcluſos Tartari crudeliſſime ad unum necauerunt. Inter quos ſpirituales maiores ciciderunt, Mathias Stri- gonienſis archiepiſcopus, Vgolinus Colocen̄. archiepiſcopus, Georgius e- piſcopus Iaurien̄. Reynaldus epiſcopus Tranſſyluanien̄. & eccleſiæ Nitri- enſis epiſcopus, Nicolaus Scibinien̄. præpoſitus uicecãcellarius regis, Era- dius archidiaconus Bachienſis, magiſter Albertus Strigonien̄. archidiaco- nus. De alijs autem ſecularibus nobilibus & ignobilibus ferè infiniti occiſi ſunt: & qui fugerãt conſequuti in uijs necati iacuerunt. In Peſt etiam multi plebani collecti in ore gladij ſuperuenientibus Tartaris perierunt. Rex autē Bela quartus properè fugit ad metas Auſtriæ, ubi captus & detētus fuit per ducem Auſtriæ: tandem dimiſſus ad reginam coniugem ſuam perueniens, ſeceſſit in Sclauoniam, illic uſq; ad perſequutionem Cadan cõmoratus. Va ſtata itaq; Hungaria ex una parte Danubij, in hyeme proxima gelato Da- nubio in partem alteram penetrauerunt, & ſedes inter Iaurinum & Strigoni um fixerunt, ubi in hanc diem foſſæ & tumuli habitationis eorum cernun-

tur. Ex quo loco præfatam trans Danubium regionem ſpolijs, incendijs & occiſionibus crudeliſſimè afflixerũt. Quumq; in Tartariam ſecedere proponerent, diuiſo exercitu, princeps Cadan aduerſus regem Belam in Sclauoniam diuertit. A cuius facie territus rex, ad mare, tandem ad Polam ciuitatem fugit. Cadan autem quemadmodum cum Bathi conſtituerat, pertranſitis & uaſtatis Boſna, Seruia & Bulgaria ſubſtitit circa Danubium, donec horda Imperatoris Bathi ſuperueniret. At Bathi poſt diſceſſum Cadan uallauit & expugnauit Strigonium urbem, illa tempeſtate nobilem, cuius incolæ erant uarij mercatores, Almani, Gallici & Italici: & quia theſauros quos Tartari expetebant in terra ſuffoderant & occuluerant, idcirco omnes necauerunt, nulli ſexui, nullíq; ætati parcentes: deſtructaq; Strigonio, ſecus Danubium tranſeuntes ad exercitum principis Cadan operientem & expectantem peruenerũt. Tandem iuxta paludes Mæotidis uia priori in Tartariam abierunt. Tempus autem quo Tartari Hungariam afflixerunt, & multimode uaſtauerunt, erat ferè biennium. A

Quomodo Innocentius papa quartus miſit ad Cham Tartarorum, ne Chriſtianos perſequeretur: & quomodo fidem Mahumeti ſuſceperit.

CAP. V.

Diſcedentibus Tartaris tota Europa contremuit, & principes Chriſtianorum timore perculſi, ne redirent conſulebant inuicem. Innocentius quoq; papa quartus ex conſilio Lugdunẽ, fratrem Aſcelinum ordinis prædicatorum cum pluribus fratribus eiuſdem & aliorum ordinũ ad eos miſit, anno domini M. CC XLVI. qui per Almaniam & Bohemiam in Vratiſlauiam uenit, exceptuſq; & ueneratus eſt à Boleſlao Sleſiæ & Vratiſlauiæ duce. Exinde tranſiens ad Lancitiã peruenit, à Conrado duce Mazouię cũ ſuis recollectus & hoſpitatus. Dehinc ad Crocauiam deductus, à Boleſlao B pudico, genitriceq; eius Grimiſlaua, & à Prãdotha ordinario loci benigne ſuſcepti & habiti ſunt, pluribus pellib. ſubtilibus prouiſi, ſupra id quod proprio ęre potuerunt emere, quoniã principes Tartarorũ ſine munere adire nephas eſt. Tulit autem fortuna, ut eſſet apud Boleſlaum pudicum principem Crocauiæ atq; Sandomiriæ, Vaſilko princeps Ruſſiæ, nepos matris ſuæ: huic itaq; commendati, in Ruſſiam per ipſum deducti ſunt: ad Kiouiam uero uenientes, equos acquiſiuerunt pro conditione terrarum Tartarorum ualentes, qui pedibus aquam & pabulum ſub niuibus ſibi quærerent. Tandem ex Kiou procedentes, plures duces Tartarorũ pertranſierunt donec ad Cham ſeu Imperatorem Tartarorum applicuerunt. Cui legatione domini Papæ Innocentij quarti expoſita, poſtulauerunt ut deum uniuerſorum agnoſceret atq; coleret, & eum quem miſit Ieſum Chriſtum: utq; gentem Chriſtianam crudeli nece, quemadmodum fecit in Polonia, Hungaria & Morauia non perderet. Et accepto reſponſo, quod Cham per quinquennium gẽtem Chriſtianam non inuaderet, per eandem uiam ad dominum apoſtolicum cum literis Imperatoris Tartarorum redierunt. Habes in ſpeculo hiſtoriali Vincentij libro XXXII. hanc hiſtoriam, quam caute legas neceſſe eſt, quoniã in aliquibus ſuperſtitioſa eſt. Poſt diſceſſum legatorum Chriſtianorum ſuperuenerunt legati Saracenorum, perſuadẽtes Tartaris, ut ſectam & fidem Mahumeti acceptarent, tanquã faciliorẽ & tolerabiliorẽ, uoluptatibus plenam, uiriſq; belligeris competentiorem, Chriſtianorum autem religionem confutando dicebant eſſe otioſorum, imbecillium, & idololatrarum imagines colentiũ: Saracenorum uero legem multis utilitatibus atq; uoluptatibus refertam, & cæterarum religionum ui & armis expugnatricem, ut ſuperbos debellaret, humiliatis uero tributũ conſtitueret. Placuit barbaris & ipſi primum Imperatori Bathi & omnibus Tartaris, tanquam uiris cordatis audacibus & ſenſualibus perſuaſio Saracenorum, ideo illam & non alteram ſuſceperunt.

Vincentij hiſtoria fabuloſa

A ſceperunt. Et quum dicant Eiſſa Rocholla, id eſt, Ieſus eſt ſpiritus domini: Mahumet uero Roſſolai, id eſt, Mahumet eſt iuſtitia dei, noluerunt ſpiritum dei Ieſum benedictum ſpiritualiter uiuere docentem acceptare: ſed iuſtitiam dei, hoc eſt Mahumet carnaliter & tanquam beſtiam ſenſualem in ſpurcitijs uolutantem, ab omnipotenti deo iuſte in lacu pœnarum die ac nocte cruciandam amplexati ſunt. Itaq; ex tunc uelut & nunc Mahumetum uenerantes ſequuntur. Pentateucho Moyſi obediunt, circunciduntur, & legalia obſeruant, campanis carent: ſe quotidie lahi illo illoloh, quod in Latino ſonat: Non eſt deus niſi unus deus, clamant. Ingenue ſe profitentur Iſmaëlitas, quia de Iſmaël ortos: Chriſtianos uero dzintis, id eſt, paganos, & gaur, id eſt infideles, & ſine religione appellant. Celebrant uelut alij Saraceni, tria in anno feſta, primũ kuiram, id eſt oblationis paſca in memoriam oblationis Iſaac, quando Abraam multarum gentium pater præcepto dei ipſum necare & offerre propoſuerat. In iſto feſto offerunt arietes, aues, alites &c. Aliud feſtum colunt pro animabus, tunc uiſitant ſepulchra ſuorum maiorum, operibus miſericordiæ inſiſtunt, & alunt pauperes. Tertium feſtum agunt pro ſe ſuaq; ſalute. Pro primo feſto rite paragendo triginta diebus ieiunant, pro altero uno menſe, pro tertio duodecim diebus.

De moribus Tartarorum, & de contentis in terra eorum

CAP. VI.

TArtari ſunt homines ut frequenter ſtaturæ mediæ, pectore, & ſcapulis ampli, facie lati, naſo ſimi, colore tetri & deformes, robuſti uiribus & fortes, famem, frigus & æſtum facile patientes: equitatu ab ineunte ætate & arte ſagittandi gaudentes. Omnia ſua ſecum ducunt, uagi & inſtabiles loco, cũ
B uxoribus, pueris atq; pecoribus in campis degũt. Ciuitates, uillas & domos non habent. Pro hyeme ad releuandum à frigore, ad mare Caſpiũ diuertũt, quoniã illic ratione maris temperiẽ aëris inueniunt. Ad æſtatem in ſuam regionẽ redeunt. Aliqui eorũ unam porcam, duas, tres'ue in longũ per iugera tria, quatuor & ultra ſulcant, arãt, & milio ſeminant, inde cibos & bairã, id eſt paſtas faciunt. Non habẽt frumentum, nec aliquod aliud legumen, pecora & pecudes plurimas tenent, præcipue caballos & caballas pro equitatu & uictu ualentes. Incidunt & uulnerant equos, cruoremq; & per ſe & cum milio uorant: carnes pecudum, pecorum & equorum comedunt etiam ſemi crudas. Caballos pridie tum ſponte tum morbo mortuos exciſo loco apoſtemato perlibenter comedunt. Bibunt aquam, lac, & ceruiſiam ex milio coctam. Aquam Turchi & Tartari uocant Su: interdum Tartari dicunt Suha, id eſt aqua. Ceruiſiam aũt miliarem ſeu ex milio factam, buzam nominãt, eandem Ruteni Bracha uocant. Laudant lac, præſertim komiz, id eſt acetoſum, eo quod ſtomachum eorum confortet, & medicinam purgatiuã faciat. In conuiuijs & cum hoſpitibus aduenisq; bibunt Araka, quod eſt lac ſublimatum, quod mirabiliter & cito inebriat. Nõ furantur, neq; fures inter ſe patiuntur, rapto tamen uiuere uicinos ſpoliando periucundum & deificum eſt apud eos. Nõ ſunt artificia inter eos, nec pecuniæ, ſed res pro rebus commutant. Verum in horda Zauolhenſi, inceperunt aſpros, id eſt, argenteos obolos Turcorũ accipere & tenere. In horda uero Prekopeñ. ducatos acceptãt. In horda Nohaiſka res pro rebus dant, uafri & perfidi ſunt exteris, ſibijnuicem uero & ſuis omnibus fideliſſimi. Indumenta ſæpenumero ex filtro & lana alba groſſe & plane facta gerunt. Oponce plurimum diligunt, in expreſſione huius nominis præponũt literam, i, ioponce, & nõ oponce nuncupantes, & eſt palliu m album ſpiſſum inconſutile pro imbribus & fluuijs bene utile. Terra eorum terra plana & abſq; montibus, abſq; lignis & arboribus, graminibus duntaxat abundans. Vias non habent, neq; nauigia, ſed per dies iter ſuum computant, ut terra Zauolhenſium Tartarorũ citiſſimæ equitatio

 nis à

nis, à flumine Volha ad mare Caſpium eſt quaſi triginta dierũ: equitant una A
die uiginti milliaria magna Germanica, pedibus nõ gradiuntur nec itinerãt.
Feræ apud eos reperiũtur, cerui, damę, dorcæ, & ſnak, quod eſt animal quãti
tatis ouis, in terris alijs non uiſum, lana griſeum, duo parua cornua habens,
curſu uelociſſimum, & eſus carnium eius ſuauiſſimus. Et dum grex ſnak in
aliquo campo inter gramina conſpicitur, Cham ſeu Imperator Tartarorum
cum ſuorum multitudine equeſtres uadunt, & omniquaqꝫ circundãt in altiſ-
ſimis graminibus deliteſcentes. Dumqꝫ tympanis incipiunt ſonare, tunc
ſnak tanquam metu perculſæ, rapidiſſime hinc atqꝫ illinc ab una parte circũ-
ſtantium ad alteram procurrunt, & iterum atque iterum decur-
ſando uadunt, uſquequo fa tigati deficiant, tunc irruentibus
Tartaris cum clamore occiduntur.

De finibus & metis Tartarorum Zauolhenſium,
CAPVT VII.

Clauditur terra Cham & Tartarorum Zauolhenſium ab ortu ſolis mari Caſpio ſeu Hircano. A' Septentrione campis longiſſime latiſſimeqꝫ protenſis. Ab occaſu fluminibus Tanai & Volha. A' meridie partim mari Euxino ſeu Ponto, partim altiſſimis montibus Iberiæ & Albanię. Mare Caſpium uocant Ruteni Chualens ke more: & eſt mare non ab oceano, ſed à fluminibus illic defluentibus congeſtum. Fluunt multa ac magna flumina in alueariũ illius maris, de ripis altis impetuoſe & quaſi per ſaltum ex alto in mediũ decidentibus, & iuxta ripas ſub ipſas tranſeuntibus iter præbentibus. Vnde fit ut ibi in æſtate à Perſis & Medis refrigerium quæratur: & in hyeme ratiõe euaparationum temperies conflatur. Iuxta illud mare & poſt ad orientem, ut *Tartari criniti* Ruteni proferũt, ſunt Tartari criniti, quos Tartari Calmuchi & paganos nũcupant, quoniam ritum Mahumeticum non colunt, nec crinis capitis abradunt, quemadmodum Tartari omnes radunt, præter adoleſcentes, qui raſa B coma bibos radios crinium ab aure dextra, & alium à ſiniſtra uſqꝫ in brachia prominentes, in ſignum innubilitatis aut uirginitatis relinquunt. Ab occaſu *Don flu.* ſunt flumina Tanais & Volha. Tannaim Tartari Don appellãt, qui ſecundũ fontes ſuos ex ducatu Reſenſco à duce Moſcouiæ occupato, uerſus ſeptẽtrionem fluit. Pòſt flectitur in meridiem, & tribus oſtijs paludes Meotidas ingreditur: imò ipſe paludes Meotidas cauſat. Sunt iam circa Tanaim arbores pomaqꝫ & alij fructus: ſunt & mellificia quercina nonnulla, & pauciora de pino. Inde eſt quod Tartari ſanctum Don dicunt: quia iuxta illum, uictum ex fructibus, melle & piſcibus reperiunt. Volha fluuius Tartarice Edel nuncu- *Edel flu.* patus, ex Moſcouia profluit, ex fontibus ſeptentrionalibus & occidentalioribus quàm Tanais: qui quum ad ſeptentrionem flueret, longo Tanaim circuiens interuallo, deflectitur in oriẽtem & meridiem, & uiginti quinqꝫ oſtijs ſeu fluminibus in mare Euxinum delabitur. Diſtat Tanais à Volha quinque hebdomadarum itinere, ad minus ueloci curſu trium hebdomadarum equitatione, uel plus. Et eſt Volha triplo maior quàm Don. Viginti quinqꝫ autẽ partitiones, ſeu particularia flumina ipſius Volhę ſunt magna: minora autẽ ex eis ſunt tanta, quantus Tyberis Romæ, aut Viſſa poſt Cracouiam. Sunt multum piſcoſi præfati fluuij, ita quod framea Tartari cæteriqꝫ tranſeuntes in ripa ſtãdo piſces cum aqua decurrentes ſecent & tollant. Eſt iuxta hos fluuios Tanaim & Volha air, id eſt, calamus aromaticus, qui & broſtuorſe dicitur, in maxima copia. Ibidem reuponticum, quod Tartari nominant cinireuent, creſcit: & cinireuent nomẽ eſt Perſicum. Item cucilabuca, uel ut alij ex primũt hilcabucha: & in Latino ſonat oculus cornicis: & eſt multę calefactionis. De ortu horum fluminum Don & Edel, quum de Moſcouia tractauero clarius dicam. Quoties autem Tartari Zauolhenſes in terras noſtras ſpoliatũ ire uadunt, & per hæc & alia flumina abſqꝫ nauigio, alligatis ſarcinis deſu

per

A per coniugibusq; & pueris in dorſis equorum ſedentibus, ipſimet caudas caballorum tenentes tranſnatant, & rapinas crudelitatesq; plurimas inferunt. Ad meridiem uerſus mare Caſpium ſunt mõtes Iberiæ & Albaniæ, quos Rutenia gẽte Piaſihorſci Circaci, quaſi quinquemontani Circaci uocant. Inter illos ſiquidem montes ſunt Gazarorum gentes, quas ut Morauica Legenda depromit, ſanctus Cirullus & Metudius fratres, per Michaëlem imperatorem Conſtantinopolitanum miſſi, ad fidem Chriſti conuerterunt, & uſque nunc fidem & ritum Græcorum profitentur: ſunt homines bellicoſi, in tota Aſia & Aegypto acceptabiles. Apud hos Tartari Zauolhenſes tela comparant. Verum hac ætate Græci illas gentes Abgazari & Abgazeli nominãt, et uicinę iuxta illos ſunt gẽtes Circaſſi et Mẽgrelli, omnes de ritu Gręco per beatum Cirullum in fidem Chriſti reductæ. Inde ſanctus Cirullus rediens ex mari Euxino ſeu Põtico (in quo omnipotens deus mirabilis & glorioſus in ſanctis ſuis, dederat habitaculum & eccleſiam marmoream per manus angelorum ſancto Clementi ſtructam, quam ſingulis annis in feſto ſancti Clementis & ſeptẽ diebus, mari recedente & ſiccato, ſecure circumſiti incolę aggrediebantur, ſanctũ dei uenerando, collendo & extollendo) ſuſtulit corpus ſancti Clementis, & in Morauiam prædicaturus Chriſtum dominum ſecum tulit & aſportauit. Deinde Romam euocatus, & per papam Nicolaum citatus, prædictum corpus ſancti Clementis Romam detulit, & in eccleſia ſancti Clementis honorifice depoſuit. Ipſe Cirullus cum Metudio fratre in eadem baſilica beati Clementis Romæ ſepulti: ſed non reperta oſſa illorum, quantum libet ſumme deſiderata in eadem baſilica quæſita. Ex montibus Circaſſorum piacihorski, ſeu quinque montium fluit magnus fluuius Tirck in Tartarico nũcupatus, rapidiſſimo curſu lapides ſecum uoluens, & multos piſces, in mare Caſpium defluit. Poſt hunc ex eiſdem montibus fluuius Cohan, minor
B quàm Tirck, in prænominatum mare Caſpium deſcendit.

De genealogia imperatorum trans Volham incolentium,

CAPVT VIII.

QVatuor ſunt hordæ Tartarorum, totidem imperatores eorundem, ſcilicet horda Zauolhenſium, horda Precopenſium, horda Coſanenſium, & quarta horda Nohacenſium, quintamq; addunt quæ imperatorem non tenet, & nuncupant eam Cazacca: de his inferius dicetur. Horda in Tartarico multitudinem ſignificat. Principalis ergo horda eſt Czahadaiorum ſiue Zauolhenſium, quæ Tak Xi, id eſt, capitalem hordam, uel homines principales & liberos ſeſe nominat, tum quia nulli ſubijcitur, tum quia ab ipſa cæteræ hordæ propagatæ ſunt. Ob hoc & Moſcouitæ magnam hordam Zauolhenſium hordam appellant. Inde etiam imperator eorum Ir Tii Xi lingua ipſorum, hoc eſt, liber homo dicitur. Dicitur & Vlu cham, quod ſonat magnus dominus, ſiue magnus imperator: ulu enim magnus, cham uero dominus & imperator eſt. Eundem aliqui magnum canem dixerunt, & male interpretati ſunt: quia Vlu cham non ſignificat magnum canem: cham etenim cum aſpiratione dominum & imperatorem: & cam ſine aſpiratione cruorem & nunquam canem ſermone Tartarorum deſignat. Produnt itaq; & referunt Tartari, quod quædam uidua concepit & peperit filium nomine Cinkis, & quum filij ipſius tanquam adulteram necare uoluerunt, finxit & excuſauit ſe non ab homine, ſed à radijs ſolis concepiſſe. Cui figmento filij credentes matrem liberam dimiſerunt. Natus ergo eius Cingos uel Cinkis, homo fortis humilis, creuit in uirum magnum & fortem: & is fuit primus propagator & fator imperatorum Czahadaiorum ſeu Zauolhenſium. Huius filius fuit Iocucham gentilis & paganus. Iocucham genuit Zaincham tertium imperatorem, qui in orbe terrarum, & maxime in Polonia, Hungaria & Ruſſia dicitur Bathi. Iſte deſtruxit Gothiam & Ruſſiam, & uaſtauit Poloniam, Sleſiam, Morauiam & Hungariam, prout à principio dictum eſt. Idem Bathi fuit gentilis primum: tandem ſectam Mahumeti perſuaſus cum Tartaris ſuſcepit,

Hordæ

Vlu cham

Tartarorum Catalogus imperatorum

pit,

pit, quam in hanc diem tenent & ſequuntur. Quartus imperator ex Bathi genitus fuit Temir Cutlu, & interpretatur ex Tartarico felix ferrum: temir felix, & cutlu ferrum: erat ſiquidem felix & bellicoſus. Iſte eſt ille Tamerlanes in hiſtorijs celebratus, qui totam Aſiam uaſtauit, & uſque ad Aegyptum pertranſijt. Iſte imperatorem Turcorum Peſaitem primum conflixit, & captiuatum catenis aureis alligauit, & poſt in breui dimiſit. Iſte habuit exercitum duodecies centena millia. Fuit & alius princeps Tartarorum eo tẽpore Acſac Cutlu, quod in Latino ſonat claudus, uel claudum ferrum: quoniam claudus erat, ſed ferox. Is multa bella feliciter geſſit, & ciuitatem magnam in terra Czahaidi, id eſt, Tartarorum Zauolhenſium, nomine Cumumedezar expugnando deſertauit, & in ſolitudinem redegit. Stant domus illius ciuitatis muratæ uacuę, & eccleſiæ olim Gothorum trecentę in ritum Mahumeticum & Meſquitas abſq; habitatoribus redactæ. In caſtro illius ciuitatis fit ſepultura imperatorum Zauolhenſium. Quintus imperator ex Temir Cutlu progenitus fuit Temir Czar. Iſte dicitur, per Vitoldum ducem Lithuaniæ & Vladislaum regem Poloniæ in auxilium contra cruciferos Pruſsiæ euocatus fortiter pugnãs ferro occubuiſſe. Sextus imperator ex Temirczar genitus fuit Macmetczar. Ex iſto genitus eſt Achmetczar ſeptimus imperator: & achmet ſermone Tartarorũ exponit̃ cõponibilis. Achmet genuit Sziachmet octauum imperatorem. Sziachmet ſonat quaſi religioſus achmet: & Tartari cognominant ipſum Siachmet, quod eſt martyrizatus Achmet: quia per Lithuanos captus detinetur, in Couno incarceratus, iſte euocatus per Albertum regem Poloniæ, & per Alexandrum magnum ducem Lithuaniæ in ſolatiũ contra Mendligeri imperatorem Procopenſium Tartarorum anno domini milleſimo qingenteſimo uenit ſub hyemem cum ſexaginta millibus pugnatorum: mulieres uero & pueri fuerunt ſupra cẽtum millia: & quia hyems fuit horrida intenſiq; frigoris, coniunx eius per imperatorem Precopenſem clàm uocata, frigus & inediam non ferens, in Precopa Siachmet marito ſuo cum magna parte exercitus fugit. Itaq; Siachmet militibus diminutus, & intenſiſſimo frigore preſſus, per Mendligeri Precopenſem oppugnatus, diſiecto eius exercitu cõflictus eſt, & cum trecentis equis uerſus Baiazetem Turchorum imperatorẽ fugit. Quumq; in Bialigrod, quod ſonat album caſtrum iuxta mare ponticum perueniſſet, intellexit ſe captiuandum mandato imperatoris Baiazet: idcirco præpeti curſu retro cum quinquaginta equis fugit, & in campos prope Kiou euaſit. Capitaneus uero Kiouiẽſis per exploratores de ipſo certior redditus, circundedit eum cum ſuis & captiuauit, in Vilnamq; Lithuanis miſit, unde aliquoties fugerat, & conſequutus, comprehenſus & reductus eſt. Alexandro autem rege Poloniæ & magno duce Lithuanię conuentionem generalem in Breſce Rutenorũ agente, aduenit mandato eius Sziachmet ex Vilna, & magnifice per regem Alexandrum ad unũ milliare obuiam ſibi eunti ſuſceptus eſt: deinceps in Radom per Polonos, ut reduceretur in Tartariam trans Volham, conductus aliquot millibus armatorum leuis armaturæ, decretum eſt: & ut cõpetentior reductio, & à ſuis laudabilior ſuſceptio fieret, pręmiſerũt Cazac Soltan fratrem germanũ Sziachmet: qui trans Volham peruenit, & cum Albugerim czar patruo Sziachmet in Czahadai terra eorum cognata moratur. Siachmet uero pro expeditione armatorum in Lithuaniam tranſiens, ad ſuggeſtionem Mendligeri Precopẽſis imperatoris captiuatus eſt denuo per Lithuanos, & in Couno, quod eſt caſtrum iuxta mare Balteum, detruſus ac incarceratus eſt, uere Siachmet, id eſt martyrizatus, à ſuis nuncupatus.

Quod gentes Scythiæ inquiete ſunt & ſemper rapaces, CAP. XI.

NOn poſſunt Tartari in quiete uiuere, quin ſemper uicinos impetant ac inuadant, prædam'que ex ſpolijs hominum ac pecorum abigant & reportent, & hoc commune eſt omnibus hordis Tartarorum, ab exordio & ingreſſu eorum in hanc diem: unde pauca pro multis exemplificando, Anno domini

A domini milleſimo ducenteſimo quinquageſimo quarto ingens Tartarorum exercitus ex multis legionibus cōflatus, & per gentes Rutenorū atq; Lithuanorum adauctus, cum ducibus Tartarorum Nogay & Thelebuga poſt feſtum ſancti Andreæ in terram Sandomirienſem aduenit, tranſiensq; per glacies induratas fluuiæ Viſlæ, tam ciuitatem quàm eccleſias eius incendit, caſtrumq; in quod uniuerſa Sandomirienſium regio cū uxoribus, pignoribus, ac fortunis cōfugerat cinxit, & illud nocte ac interdiu expugnauit: ſed quum non præualuiſſet, duces Ruſſiæ Vaſilco & Leo filij Danielis regis Ruſſię do loſe ſuaſerunt omagium & ſubiectionem præſtituros propter ſecuritatem, quod Sandomirienſi fecerunt. Tartari autem fide uiolata clamore ualido & concurſu inuecti in caſtrum, omnes crudelibus ſupplicijs truculētiſſime enecauerunt, fluxitq; ſanguis occiſorum de colle arcis tanquam quidam riuus in Viſlam. Alios uero homines occidere faſtidientes, tanquam gregem cumulatos in Viſlam impulerunt & ſubmerſerunt, effuſiq; è Sandomiria Tartari ducatum præbentibus Rutenis, in Cracouiam uenientes, & eam uacuam habitatoribus reperientes, in tecta & ualetudinarios ſæuierunt, tribusq; menſibus graſſati, nullam reſiſtentiā paſſi, onuſti præda in Tartariam reuerſi ſunt. Præterea apud Cracouiam puer natus uix ſemeſtris (mirabile dictu) articulata uoce Tartaros uenturos & Polonorum capita præciſuros prædixit. Cunctis trementibus interrogatus, an ipſe etiam Tartarorum aduentum timeret, reſpondit plurimum ſeſe timere, quum inter alios ſuum caput eſſent præciſuri. Et ecce ſub intenſiſſimis frigoribus & denſiſſimis niuibus ferociſſima gēs Tartarorum famem ſedatura, ducibus Nogay & Thelebuga primum in Lublienſes & Mazouiæ, & poſt in Sandomirienſium, Siradienſium & Cracouienſium oras in numero locuſtarum uenit. A' caſtro & ciuitate Sandomiriēſium, cum ignominia & ſtrage, militibus qui in præſidio erant, ſtrenui tutantibus repulſi pluras eccleſias, monaſteria & munitiones obtinuerūt & incēderunt. B Ad Cracouiam autem in uigilia natiuitatis Chriſti applicantes, & eam expugnari adorſi, aliquot inſignes eorum amiſerunt, ululatuq; edito ab ea diſceſſerunt, & depopulationem cum ſpolijs lōgius extēderunt, Dux Leſco niger de uiribus ſuorum militum diffidens, in Hungariam cum Griffina ſua cōiuge ſeceſſit. Et Tartari graſſantes ad alpes Pānonias & ad Sleſiam peruenerunt. Terris itaq; prædictis ſpoliatis, ſacerdotibus, lactātibus, & ſenibus trucidatis, cum ingenti præda hominum ac pecorum abceſſerunt, quum apud Vladimiriam Ruſſiæ parentes uiginti unum millia de uirginibus duntaxat nondum nuptis computauerunt: ex quo multitudo cæterorum uirorum & fœminarum poterit æſtimari. Eodem ferè tempore Tartari per Cumanos inducti, Hungariam cædibus & ſpolijs uſq; ad Peſt uaſtauerunt, & in ea ab octaua epiphaniarum uſque ad feſtum paſchæ commorati ſunt. Item eodem anno Tartari imperium Conſtantinopolitanum inuaſerunt, & pluribus hominibus trucidatis, multa loca deſertauerunt. Vnde ex his liquet, quod Tartari nunquam ſine ſpolijs uiuunt, & quod uicinas gentes turbāt & inuadunt, ueluti iſtis annis Tartari Precopenſes ſępenumero Valachiam, Ruſſiam, Lithuaniam & Moſcouiam affligunt. Tartari uero Nohaienſes & Coſanenſes Moſcouiam inuadunt, & ſpolijs atq; cædibus implent.

Tartarorum perfida ſeuitia

Prodigium

Quæ gens, quæ natio habitet in Scythia,
CAP. X.

QVum ſint trecenti & ſex anni, quod Tartari ingreſſi occupauerunt Sarmatiam Aſiaticam ſeu Scythiam, pulſaret forſan quempiam dubitatio, quænam gentes inhabitarint præfatam Sarmatiā Aſiaticam & nunc & priſcis temporibus Scythiam appellatam. Ad hoc ex præcedentibus facile eſt ſecundum hiſtorias reſpondere, quoniam Gothi illas terras tempore aduentus & ingreſſionis Tartarorū incoluerunt, à uicinis Poloucí nūcupati, quod ſermone Sclauorum, Rutenorum & Moſcouitarum rapaces & ſpoliatores ſonat: quia tunc Gothi quemadmodum nunc Tartari tanquam canes uenatici

tici uicinas inuadentes nationes moleſtabant ac ſpoliabant. Sed altius exordiendo dicamus quod ſecundum Ptolomæum Pheludianum in ſecũdo Quadripartiti, angulus Aquilonis ſeptentrionalis, ubi nunc reſident Tartari, eſt de partitione trianguli ſignorum ſeptentrionalium aureorum: dominaturq́ in eo Saturnus cum ſigno aquarij, qui reddit præfatum angulum ferocem & horrendum ſecundum incolas eius: ſic enim inquit idem Ptolomæus: Qui in confinibus terrarum Sarmatiæ & terræ Aſcardæ conuerſantur, Aquario & Saturno aſsimilãtur: unde maioris ſunt crudelitatis, qualitatesq́ animarum ſuarum ferociſsimæ. Hæc ille. Malignæ ſiquidem eſt influentiæ ille falcifer Saturnus, & humano generi infeſtiſsimus, ſuis contrarijs qualitatibus frigiditatis & ſiccitatis ſemper contrarius. Ex illo ergo angulo conſurrexerunt & uſque in hanc diem inſurgunt nationes rigidæ & crudeles, humanum genus perturbantes, ſecũdum quod Hieremias primo capitulo dixit: Ab Aquilone pandetur omne malum, ſuper omnes habitatores terrę. Quod ſi cui placeret examinare, manifeſtiſsimum & uerum, quia diuinum oraculum, apparebit. Ibi enim hiſtoriæ, & Ptolomæus in loco præallegato tradunt mulieres quæ Amazones dicuntur, habitaſſe, illis temporibus terror mundi: nam fragilitate ſexus abiecta, pluras terras uexauerunt, Aſiamq́ minorem occupauerunt, & Epheſum famoſam urbem conſtruxerunt. His deletis & exterminatis ſucceſſerunt alię nationes Schythæ communiter nuncupatę, orbi terrarum utplurimum moleſti. Tandem ſuperuenerunt Gothi, qui & Gethæ uocantur, quorum captiui à Gręcis & comicis eorũ Geta, & à Dacia Dauus & Dacus, tanquam ſclaui & ſerui tẽti & nuncupati fuerunt. Hi longo tempore poſſederunt illas terras, ciuitatesq́ & caſtra mutauerunt: præda ut ſemper uixerunt, donec ex Iuhra à finibus ſeptentrionalis Scythiæ ſuperuenerunt Iuhri, qui poſtea Hugui, deinde Hungari ſunt dicti. Hi Gothos ſui multitudine preſſerunt & expulerunt. Ciuitates tamen & quædam caſtra non obtinuerunt. Gothi pulſi alienas ſedes intrauerunt: primumq́ Alanos, Roxolanos, Rutenos & Vandalos eiecerunt: tandem iuxta mare Ponti commorati, Bulgariam, Thraciam, & imperium Conſtantinopolitanum inuaſerunt, quos Zeno imperator perhorreſcens & ſuſpectos habens, ad Italiam liberandam de manibus Odoacri Eruli miſit, prout infra dicetur. Vãdali uero & Alani uagi à Conſtantino magno ſedem petierunt, & pro manſione Pannonias acceperunt. De his ſpecialiter inferius tangetur. Iuhri autem multiplicati per flumina magna tranſeuntes, ut fertur, per uenatores ceruam ſequentes ducti & animati, terras Ruſſorum intrauerunt, & Pannoniam propere aggreſſi ſunt: præficientesq́ eis Attilam in ducem, ferè toti Europę moleſti fuerunt. Deinceps Gothi qui ſuper remanſerant, pace oblata multiplicati ſunt, & Tartaros inuaſores, imò & exterminatores, prout in principio huius operis diximus, acceperũt. Hæc ſummarie de habitatoribus Sarmatiæ Aſiaticæ dicta ſunt. In ſequentibus autem amplius & particularius dicetur.

Amazones · *Getæ* · *Hungari* · *Iuhri*

De Gothis, CAP. XI.

GOthi de Scythia pulſi partim in Taurica inſula, & iuxta eam, iuxtáque mare Ponti commorati ſunt: partim uero cum Ragaſo rege eorum plus quàm ducenta millia Italiam inuaſerunt: & quum Roma tremeret, & tãtam potentiam expaueſceret, multitudo eorum in aſpero montis Feſulani iugo inedia conſumpta eſt: captus'que & in uincula coniectus eſt Ragaſus rex: exercitus uero eius tanquam pecudes diſiectus, trucidatus, & uenundatus eſt. Hi autem qui circa Tauricam & Pontum ſederunt, bifariam diuiſi ſunt, & qui cum duce Alarico ad occaſum in Italiam & Galliam profecti ſunt, Viſigothi, id eſt occidentales Gothi uocati ſunt. Qui uero cum principe Frigiderno in locis ſuis ad mareponti permanſerunt, Oſtrogothi, hoc eſt orientales Gothi ſunt appellati. Exinde apertum & manifeſtum eſt, unde oſtrogothi & Viſigothi dicti ſunt. Patet, etiam, quod Gothi ſub rege Daciæ in Gothia degentes, friuole & inepte eis nomina Oſtrogotorum & Viſigothorum

A thorum appropriant,quum non de ipſis,ſed de his quos diximus circa Pontum & Myſiam commorantibus, & illis ad Gallias tranſeuntibus, orientales & occidentales Gothi primum & uere dictum ſit. Illi autem in Gothia, in ſeptentrione ad oceanum in terra algidiſſima,haud in oriente degunt:maleq́ꝫ & abſurde aliena nomina eis uſurpant. De hoc uide Paulũ Diaconum libro decimo ſexto,capite ſecundo.Orie͂tales quoq́ꝫ Gothi Myſiam & Thraciam,cæteraſq́ꝫ Conſtantinopolitani imperij prouincias ingreſſi ſunt,quos imperator expaueſcens, & ab Imperio Conſtantinopolitano ſemouere cupiens,cum Theoderico rege eorum ad liberandam Italiam contra Odoacrũ miſit.Hi per Seremium & Pannoniam gradientes,quum prope Aquileiam circa fluuium Sontium ſe ſuaq́ꝫ iumenta reficerent & pabularent, Odoacrũ cum grandi exercitu uenientem, & eis oppugnationem inferentem fuderunt.Qui fugiens Romam peruenit: & quia clauſas ei portas reperit,retro cedendo ad Rauennam cucurrit: quem Theodericus obſidione cinxit, & poſt triennium cum eo compoſitione facta, dolo occidit,totiq́ꝫ Italiæ dominatus eſt.Qui autem reges Gothorum in Italia,Gallia, & Hiſpania fuerunt, de facili ex hiſtoricis colliges: quoniam de his non eſt mihi intentio principalis ſcribendi.Iuhris autem,ſiue Hungaris, de Sarmatia Aſiana in Pannoniam abeuntibus,reliquiæ Gothorum auctę & multiplicatæ ſunt, quas Tartari ab orie͂te ſuperuenie͂tes in toto deleuerũt:ſed & ciuitates caſtraq́ꝫ demoliti ſunt,ut ſolum in Taurica inſula reſidui reperirentur. Verum Ianuenſes ex Italia Theodoſiam ſeu Caffam urbem famoſam in Taurica inſula ſub ipſis obtinuerunt,& coloniam fecerunt.Tandem Tartari de familia Vlanorum, de quibus infra dicetur,per portum ſeptentrionalem inſulam ingreſſi,totam cum oppidis,pagis & campis occupauerunt,ducibus de Mancup, qui generis & linguæ Gothorum fuerunt, duntaxat caſtrum Mancup retinentibus. Poſtremo Mahumet octauus imperator Turcorum, auus moderni Selam-

B beci imperatoris, Tauricam inſulam comprehendit, Caffam expugnauit, Tartaros Precope͂ſes ſeu Vlanos cũ toto Cheroneſo homagiales ſibi fecit, & ultra inſulam ad ſeptentrionem, caſtrum Azau in ripa Tanais in caſtellauit,& in hũc diem Turci tenent.Binos quoq́ꝫ duces & fratres de Mancup unicos Gothici generis linguagij ſuperſtites,ad ſpem gregis Gothorum prolificandorum,gladio percuſſit & caſtrum Mancup poſſedit, Sic q́ꝫ Gothi penitus tam circa Sarmatias,quàm in Italia, Hiſpania, & Gallia extincti ſunt, nec eorum genealogia amplius comparet.

De Alanis, Vandalis & Sueuis. CAP. XII.

ALani fuere gentes in Alania regione Sarmatiæ Europianæ, flumini Tanai contiguæ & conterminæ:& eſt regio plana,ſine montibus,paucas ſimoſitates & colles habens:caret colonis & habitatoribus,quoniã ab inuaſoribus eiecti & diſperſi,in alienis prouincijs conſumpti & extincti ſunt. Stãt campi Alaniæ late profuſi, tam Alanis quàm aduenis poſſeſſoribus orbati ac deſerti: duntaxat interdum Cazaci eam pertranſeunt,quærentes,ut moris eorum eſt, quem deuorent. Cazac Tartaricum nomen eſt, Cozac uero Rutenicum,ualens in lingua Latina ſeruilem ſtipe͂diarium, graſſatorem ſeu reyteronem: ſpolijs enim uiuunt, nulli ſubiecti, gregatim latiſſimos & uacuos cãpos tres,ſex decem,uiginti,ſexaginta,&c.numero percurre͂tes.Creſcit in illa terra calamus aromaticus uberrime, tartarskiezele à Polonis nomine à Tartaris mutuato nuncupatus:quoniã nõ longe à Tartarorum regione creſcit & multiplicatur. Aſt Vandali ſunt & fuerunt populi Germanię, ut ſuis traditionibus celebrãt Plinius, Suetonius Tranquillus, & Cornelius Tacitus,ſecus flumen Vandalum à regina eorum in libamen & ſacrificium dijs ſuis pro uictoria ex inimicis adepta, ſponte in ipſo ſubmerſa appellatũ. Hoc flume͂ Iſtula & Viſla uocatur. Vt autem de Vandalis completior hiſtoria referatur;accipiendum eſt quod Sclaui ex Iauan filio Iaphet per Heliſam procreati ſunt.Noe͂ ſiquidem genuit Sem, Cham, & Iaphet.Iaphet uero Ia-

uan quartogenitum & fratres eius. Iauan iuxta mare Ionium & Aegæum Grecos edidit & multiplicauit, ſimul & Helladicos & Aeolios Sclauosque per filium ſuum Heliſam propagauit: à Iauan enim Ionium mare dictum eſt: Hebræi quoque Ionios & Græcos lingua eorum Iauan uocitant. Hæc eſt ſententia Ioſephi de filijs Noë. Sclaui itaq; mox poſt Græcos ad occidentem terras poſſederunt, Seruiam, Ruſciam, Dalmatiam, Myſiam, Bulgariam, Boſniam, Croaciam, Pannoniam & Sclauoniam. Fuerunt autem principes Lech & Czech bini fratres, Iauan nepotes, de femore Heliſæ deſcendentes, Croaciam ac Sclauoniam per Crupam fluuium rapidum & uelocem diſterminatas, forte cum cognatione & familijs eorum inhabitantes, regiam locumq; principalem ſuæ reſidentiæ in Pſari caſtro ac uillagio eius nominis tenentes: uilla uſq; in hodiernum diem cum ſuo nomine Pſari permanet ad fluenta Crupæ, plures inhabitatores & colonos, noſtro æuo etiam linguagij Sclauonici habens. Caſtrum uero demolitum ſolas ruinas & fundamenta arcis demonſtrat. Quum autem ex multiplicatione hominum & genealogiarum Dalmatia, Croacia & Sclauonia eas non comprehenderet, ſepenumero iurgia & cædes inter fratres, principes & cognatos pullabant. Quapropter præfati duces Lech & Czech uitando peſſima facinora, parricidia & mortes hominum animo concordi & conſilio ſalubri, collectis rebus & gentibus eorum, per familias & colonias cum tota ſupellectile, quantulacunque tunc habebatur, relictis ſedibus natiuis, ad occidentales diuerterunt regiones exploratum ire & percontari nouas ſedes. Sciebant nanque orientales meridionalesq; regiones colonis & habitatoribus occupatas atq; refertas: et idcirco fruſtra eas aggrediēdas & quęrēdas. Profecti itaq; peruenere in Morauiam & Bohemiam, & luſtrata uniuerſa illa regione, uaſta quidē & nondum culta perſpecta & aura eius ſalubri, & gleba fertili, fixerant tentoria in mōte qui Rzip dicitur: cœpitq; Czech frater minor, loci amœnitate delectatus, à maiori natu germano ſuo Lech plurimis inſtātijs petere terras Morauię & Bohemiæ in hæreditatem ſuam poſterorumq; ſuorum perpetuendas & populandas, Lech autem ad obeundam & nutriendam beneuolentiam fraternam, conſenſit uotis petitionibusq; Czech, & ualedicēs proceſſit cum ſuis uerſus orientem & ſeptentrionem, deueniensq; in terras incultas, à nemine unquam habitatas, Sleſiæ & maioris Poloniæ, ſuos ſuaq; omnia expoſuit & firmauit: multiplicatiq; Lechitæ, qui & Poloni, in his locis maioris Poloniæ & Sleſiæ, creuerūt deo uolente in maximo numero, & impleuerūt Vandaliam, id eſt Poloniam, iuxta flumen Vandalum, qui nunc Viſla nominatur. Impleuerunt Pomeraniam, Caſſubiam, & totam regionem ſecus mare Germanicum, ubi nunc eſt Marchia, Lubec & Roſtoc uſq; ad Veſtualiam, ſortitiq; ſunt uarias nominationes ſecundum uarietatem locorum, quæ inhabitarunt: & hi qui penes fluuium Sueuum, nunc in Teutonico Spre ſeu Spreua dictum commorati ſunt, Sueui nuncupati: & alij iuxta eos Burgundi, à caſis & aceruis, quos lingua ſua Polonica brogi uocant, appellati ſunt: ſicq; de reliquis, Dreuianię & Trauianæ à copia lignorum & graminum nomina perceperunt. Tempore autem imperatoris Auguſti, ut refert Bergomenſis in ſupplemento Burgundorum, octuaginta millia ex ſemptentrione uenientes, ripas Rheni inſederunt, quos Druſus & Tiberius nepotes Octauiani, ut refert Paulus Oroſius, expulerūt, & repedare in cognatas ſedes cōpulerunt. Tandem Druſus Rhenum & Albim fluuios tranſeundo pugnauit. Albis fluuius eſt per Bohemiam & Miſniam uſq; in mare Germanicum decurrens, Labya in Bohemico nuncupatus, & in Sueuos & Burgundos incidit, quibus cum cruentiſſimam pugnam egit cum uictoria. Sed uictor Druſus in eodem prelio per ferociſſimam Sueuorum gentem necatus occubuit, & in Manguntiam relatus ſepultus quieuit. Exinde Cæſar Octauianus, ut miteſcerent ſub mitiori cœlo, Sueuos, ut inquit Suetonius Tranquillus traduxit in Galliam, atq; in proximis Rheno agris collocauit: ubi urbs Augu-

Bohemi & Poloni ex Sclauis

B

guſta

honorem imperatoris Auguſti ſtructa eſt : qui tranſlati in hanc diem Sueui à priori patria, & Vindelici à linguagio Vindelicorum atq; Sclauorum, nominantur, ipſaq; urbs Auguſta, Vindelicorum Auguſta dicitur. Hæc referunt præfatus Suetonius Tranquillus, & Martinus in ſua Martiniana parte ſecunda, ſub deſcriptione Cæſaris Auguſti: tametſi Sueui de prouincia eorum cis mare Germanicum ſita educti fuerunt: alij tamen Poloni, Vindelici & Sclaui ſubintrauerunt, & illam regionem repleuerunt. Vnde tempore Valentiniani imperatoris, ut dicit Oroſius & Bergomēſis in Supplemento, Burgundi iterum ex ſeptentrione de terra Vindelicorum ſurgentes, ad Rhodanum fluuium pertranſierunt. & quia pacifice illas terras coluerunt, à uicinis eorum intacti, Burgundiam ex ſuo nomine uocatam conſtituerunt. Sed Vindelicos circa Lubec, Roſtoc, Mekelsburg, & fluuium Sueuum imperatores Henrici, tanquam gentiles Chriſtum colere nolentes expugnauerunt, ſicq; ad extremum Henricus tertius deuictis prędictis gentibus Teutonicos in eorum loca induxit & locauit. Refert quoq; hiſtoria Henrici tertij, quod quatuor reges Vindelicorū capti, diebus feſtis & diebus coronationis ſuæ, lebetes & caldaria in ignominiam eorum ad coquinam eius ferebant. Et uerum quidem eſt, quod uſque in hodiernam diem perdurant Vindelici ſeu Sclaui in illis locis circa Lubec, Roſtoc, Miſnam & Marchiam, non in urbibus, ſed in pagis & uillagijs, præcipue hi qui Sarbi & Vindæ uocantur. permanent & nomina Polonorum atque Vindelicorum priſca in nominatione locorum, caſtrorum & ciuitatum. Nam Lubec, Roſtoc, Mekelsburg, &c. nomina ſunt Polonica.

Continua narratio de Vandalis, Alanis & Sueuis.

CAP. XIII.

B EXpulſi Alani è ſuis ſedibus ad Vandalos declinauerunt, & ſimul Panno niam intrauerunt, ipſamq; quaſi ſexaginta annis inhabitarunt: poſt ea rempublicam Romanorum inuadentes Gallias afflixerunt: & exinde, ut referunt hiſtorici, ad Vandaliam ſeu Poloniam redierunt, & uſque ad tempora Stiliconis commorati ſunt: intuleruntq;, ut ex quibuſdam ſignis conijcio, immenſam multitudinem argenteorum, cum figura & effigie Adriani imperatoris, prout titulus & ſuperſcriptio oſtendit. Quam monetam in hanc diē eſt reperire apud Polonos ſecus decurſus aquarum, & illuuia pluuiarum, & in campis in cultura agrorum, uocantq; eam ruricolæ denarios ſancti Ioannis Baptiſtæ, propter expreſſam imaginem capitis & colli ad ſimilitudinē capitis ſancti Ioannis in diſco. Tempore autem Honorij imperatoris Stilicon comes Romanus cupiens filio ſuo Eucherio apicem & culmen imperij cōquirere, Vandalos, Sueuos, Alanos & Quados concitauit ad arma, & ad perturbandum dominium Romanorum. Qui in Gallijs debacchantes, diuina & humana peſſundarunt atq; deſtruxerunt. Deinde Gothis cedentes Hiſpanias penetrauerunt, & nunc has, nunc illas terribili mente afflixerunt. Deinceps ad Aphricam occupādam per Bonifacium principem Rom. euocati tranſierunt, & illam ferro & igni uaſtantes conquiſiuerunt. Primo itaq; anno Gratiani, puta anno domini tricenteſimo octuageſimo primo, & deinceps ſuper Vandalos de regno Poloniæ exeuntes regnauit Modigiſilus annis triginta. Poſt hūc filius eius Gundericus in Hiſpanijs annis ſedecim: hic capta Hiſpali quum manus in eccleſiam ipſius ciuitatis extendiſſet, à dæmone correptus interijt: cui Genſericus frater ſucceſſit, ut refert Paulus Diaconus, ab Hiſpanijs ad Aphricam tranſiens, cunctam penè Aphricam ferro, flamma, rapinis crudeliſſime deuaſtauit, fidem catholicam impietate Ariana infectus ſubuertit, epiſcopos profligauit. Sub hoc turbine, teſte eodem Paulo diacono & Poſſidonio beatus Auguſtinus epiſcopus Hipponenſis, ne ſuæ ciuitatis ruinam cerneret, expletis annis uitæ ſuæ ſeptuaginta ſex, migrauit ad Chriſtum. Deinde Genſericus Carthaginem inuadit, atque capit

cum ualidiſſimo exercitu: ex Aphrica aduectus Romam ſpoliat, multa millia captiuorum cum regina Eudoxia & duabus filiabus in Carthaginem duxit, quam Traſamundo filio ſuo in matrimonium copulauit, Campaniam & Appuliam flammis cõſumpſit, Capuam & Nolam pari ruina ſtrauit. Inter has procellas uir pijſſimus Paulinus Nolanæ urbis epiſcopus, pro cuiuſdam uiduæ filio ſeſe in ſeruitutẽ tradidit. Regnauit Genſericus annis quadraginta octo. Eo mortuo ſucceſſit Honoricus filius eius, qui effugatis amplius quàm CCCXXXIIII catholicis epiſcopis, & eccleſijs eorum clauſis, plebem uarijs ſupplicijs affecit, & quidẽ innumeris manus & linguas abſcidit: illis tamen expeditiſſime loquentibus, ut refert beatus Gregorius in tertio libro Dialogorum, & Paulus Diaconus in geſtis Romanorum. Tandem iudicio dei percuſſus, ſcatens uermibus miſerabiliter expirauit. Poſt hunc Guntamũdus nouẽ annis regnauit. Poſt quem Traſamundus, qui ducentos & uiginti epiſcopos in Sardinia exilio relegauit. Deinde anno domini quingenteſimo uigeſimo regnauit Hildericus filius eius ex Eudoxia filia Valentiniani imperatoris à Gẽſerico captiuata genitus. Hũc pater Traſamũdus ad mortem ueniens, ſacramenti nodis aſtrinxit, ne unquam in regno ſuo catholicis conſuleret. Qui mox patre mortuo antequam regnum ſuſciperet, omnes catholicos ab exilijs iuſſit reuocare, & epiſcopis eccleſias reformare. Regnauit annis octo: Hunc Gilimer perimens, annis quinq; poſt eum regnauit, qui tantæ crudelitatis fuit, ut nec parẽtibus parceret. Tandem Beliſarius patritius à Iuſtiniano imperatore miſſus eſt ad Aphricã, qui magnas copias Vandalorum fudit, regemq; eorum Gilimerum uiuum capiens catena argentea uinctum Iuſtiniano Cõſtantinopolim miſit. Sic Vandalorum regnum in Aphrica deſtructum eſt. Habes ex prædictis, quod Vandali, Sueui & Burgundi fuerunt de regno Poloniæ, à locis Poloniæ, quæ inhabitarunt, appellationem & nomina ſortiti, linguam & ſermonem Polonicum profitentes & loquentes. Habes ſecundò, quod præfati populi Vandali, Sueui & Burgundi, Germani & non Sarmatæ neq; Scythæ fuerunt. Ideo Sigiſbertus, Vincentius in ſpeculo hiſtoriali, et cęteri antiquiores, inconcinne & iniuſte Scythas fuiſſe ſcripſerunt. Collige tertiò, quod prædictæ gentes non de Scandia inſula, ſed de Polonia oriundi, partem Europæ occidentalem & Aphricam perturbauerunt. Vnde non rectè antiquiores dixerunt eos Scythas ex Scandinauia inſula, quum Scythia proprie ſit poſt Tanaim in Aſia ad orientem: Scandia uero, ſiue Scandinauia fuit & eſt ad occaſum ſolis poſt mare Germanicũ in ſeptentrione, Daciæ cohærens; quam rex Daciæ poſſidet multis millibus paſſuum à Scythia diſtans. Valde ergo indiſtinctè ac impertinenter iam dictæ gentes Alaniq;, Gothi & Huni ab inexpertis de Scandia dicuntur exijſſe, quum in ea nunquam fuerint, nec eam penetrauerunt aut contigerunt. Collige quartò, quod Poloni & Bohemi, Sueui, & omnia genera Sclauorum poſt diluuium in hanc ætatem in ſuis ſedibus & cognatis regnis permanẽt, & nõ aliunde ſuperuenerunt. Nec eſt uerum quod faſſus eſt Blondus (ſalua uenia tanti hiſtorici, in alijs doctiſſime ſcribentis, & modernorũ ſequaciumq; eorum) quod Sclaui à Tanai & Boſphoro aſcenderunt in Illyricum, Dalmatiam & Croaciam. Lech quoque & Czech principes Polonorũ & Bohemorum ad occidentem diuerterunt, & terras Vandalorum poſt egreſſum ipſorum in Gallias intrauerunt, quum Sclaui in ipſorum prouincijs, & in principes Lech & Czhech in Polonia & Bohemia à diluuio in noſtram ætatem permanſerunt, permanent & deo fauente permanebunt. Veruntamen Ruteni cum ſuis principibus aſcenderunt eo tempore & alijs de Ruſſia & Boſphoro in Illyricum & Croaciam, & ſpolia referebãt pinguia, nec illic permanſerunt. Etiam exeunt de Vandalia ſeu Polonia armigeri ſexaginta millia, nonnunq; centum millia ad oppugnandũ hoſtes: nec per hoc deſertatur regnum Polonorũ, quũ ciues, mercatores & coloni agrorum in oppidis & uillagijs intacti permanent abſq; deſolationẽ, & ſic quod non ſint B

A loca ingrediendi & occupandi exteris: ſicut fuit & tempore Honorij Cæſaris, quando Vandali pugnatores duntaxat exiuerant in Gallias. Et adhuc inquiunt hiſtorici, quod regreſſi Vandali, qui primum Gallias affligebant, ſedes eorum in Vandalia inhabitauerunt: ergo alij ipſas non occupauerũt. Collige quintò, quod linguagium Sclauorum ampliſſimum eſt & diffuſum, plurimas terras & prouincias poſſidens, ueluti ſunt Seruij, Myſij, Raſci ſeu Bulgari, Boſnenſes, Turco hac tempeſtate ſubiugati, uelut ſunt Dalmatæ, Croatę, Pannonij, Sclaui, Carni, Bohemi, Moraui, Sleſitę, Poloni maiores et minores, Mazouitæ, Pomerani, Caſſubitæ, Sarbi, Ruteni, Moſcouitæ: hi omnes Sclaui & Vindelici ſunt, per ampla regna inhabitãtes. Sed et Lithuani iam ſclauonizant: Nugardi quoq; Pleſcouienſes, Smolnenſes & Ohulici. Vide chronicas eorum & coſmographias. Collige ſextò, quod cis mare Germanicum Poloni, Sueui, & Burgundi, conſumpti & exterminati ſunt per Henricos imperatores, duntaxat Sarbis, & Vindis ſeu Vindelicis adhuc manentibus, ut expreſſum eſt ſuprà. *Linguã Sclauorum latiſſ.*

De Ihuris. CAP. XIIII.

IHuri de Iuhra terra Scythię ſeptentrionaliſſima & frigidiſſima, iuxta oceanum ſeptentrionis, à Moſcouia ciuitate Moſcorum ad orientem & ſeptentrionem quingentis milliaribus magnis germanicis diſtante, aſcenderũt & uenerunt per terram planam ad meridiem in regionẽ Gothorũ in Scythia, ubi nunc Tartari Zahadaienſes ſeu Zauolhenſes degunt, preſſeruntq; ſui multitudine, & eiecerunt Gothos de Gothia in Sarmatiam. Quumq; coaluiſſent, & penè in infinitũ multiplicati fuiſſent, audiẽtes à uenatoribus, qui ceruam ſequẽtes tranſierant flumina Volhæ & Tanais, quod eſſet terra Sarmatarũ Europæ fertilior & auræ mitioris, coaceruatim pręfata flumina trãſnatantes, Sarmatas & Rutenos cõflixerunt, Gothosq; inſequentes cum eis in Myſia & Thracia bellarunt, & eos ſuperarunt: intrantesq; Pannoniam ſo
B lo uino & regionis ubertate delectati, manſionem in ea fixerunt: Maternum & Tetricum capitaneos Romanorum cum eorum gentibus aggreſſi conflixerunt, & Materno occiſo Tetricum in fugam uerterunt: pręterea regem elegerunt, & ſupra ſe conſtituerunt uirum uafrum, animoſum & ſtrenuum, Attilam nuncupatum, quem Hungari ſuo idiomate Ethele uocant. Is aduocatis & receſitis multis regibus & gẽtibus, Gallias ingreſſus, eas tyrãniter et crudeliter uaſtauit. Et quum ad campos Cathalaunicos longe lateq; patentes deueniſſet, Aetius patritius cũ Romanorũ cohortibus, cum Theodorico rege Gothorum, multisq; alijs gentibus aduerſus eum accelerabat. Quo cõperto Attila aruſpices de uictoria cõſuluit, qui inſpectis extis ſuperatum iri inferioreq; ipſum in illo bello fore dixerunt, adijcientes quod maior de inimicis occideretur: putabatq; Attila quod Aetius ſupremus dux partis aduerſæ caderet, aliquo modo de morte ipſius gaudens (terribilis enim uiſa eſt ei potentia Aetij) acies ordinauit & inſtruxit, cauteq; ad ueſperum, non in meridie tubas canere iuſſit & congredi. Vbi numeroſiſſimus populus cæſus eſt, & Theodoricus rex Gothorum, nõ Aetius, quod Attila optabat, cecidit & occubuit. Attila uidẽs ſe uictum, ſe & ſuos inter currus in mediũ caſtrorũ recepit: nox enim aderat: præcepitq; è ſellis equitum in ſtruem congeſtis focum accendere, ut ſi impeteretur præcipitaret ſeſe in ignẽ, & arderet potius quàm in manus hoſtium deueniret. Altera autem die Thoriſmundus filius Theodorici regis Gothorum, ultum iri cupiens necem genitoris cõtra Attilam acies inſtruebat. Aetius uero ſuſpectam habens potentiam Gothorum tanquã & Hunorũ, perſuaſit Thoriſmundo, ut omiſſa pugna ad poſſidendum ſolium paternũ properaret, ne frater eius regnum præoccuparet: quo permotus diſceſſit, Aetiusq; & omnis exercitus ipſius ſolutus receſſit. Tunc Attila exhilaratus, ſpes iniquas ultionis coquebat, & è loco ſecedens urbem Remenſem obſedit & expugnauit, ſanctũq; Nicaſiũ eiuſdẽ urbis præſulem cum ſorore eius Eutropia & omnibus ciuibus trucidauit. Ad Trecas autem

quum acceſſiſſet, occurrit ei pōtifex ſanctus Lupus, & percōtando dixit: Tu A
quis es? Cui ille: Attila ſum, inquit, flagellum irę dei. Et Lupus arrepto freno equi eius introduxit eū cum ſuo exercitu in ciuitatem dicens: Bene ueneris flagellum iræ dei. Ille aūt cum ſuis cæcitate percuſſus, ut aiunt, pertranſijt urbem in partem alteram pacificus. Mulier autē pauperrima habēs decem filias, timore perculſa de ſuburbio fugiebat, filiam poſtremo editam, & in bimatu natam, in ſindone ad collum ligatā geſtabat, duasq; minorennes puellulas in iumēto, quod ante ſe pellebat, portabat: reliquæ filiæ circūcirca matrē gradiebantur, & ambulabant. Hanc quum bellatores Attilæ conſequuti ſunt, filiæ eius territæ ad matrem concurrerunt. Mater autem ſtupida & ſui incompos, uiſo fluuio properanter currebat, uolens ſe precipitare, & in fluuio ſubmergere. Sed milites eam inſequuti in ripa fluuij rapuerunt, & cum filiabus ad Attilam perduxerunt. Quæ ſupplex ad terram procidens gratiam precabatur. Cui Attila miſertus, datis pluribus nummis & ueſtibus, liberam cum prole ſua dimiſit. Sed & alijs qui cum ea adducti fuerunt propter ipſam pepercit. Deinceps Attila in Germaniam deſcendit, caſtraq;, oppida & uillas eius uaſtabat, donec audiret quod Aetius & Gothi denuo nouum militem contra eum pararent: quo permotus ad Pannoniā abſceſſit, & renouato exercitu uir ultiuus in Italiam per Steirā & Carintiam properabat. Ab exploratoribus autem certior redditus, quod Aetius & innumeræ gentes in radicibus alpium opperiretur eum, declinauit & diuertit ad Dalmatiam & Hiſtriam, euerſisq; notabilibus urbibus, iuxta mare Adriaticum ad Aquileiam uenit, & eam per triennium obſedit. Et quum uictualia obſeſſoribus etiam in longinquo defeciſſent, militesq; prę inedia contra eum murmurarent, cœpit iterum obequitare urbem, proſpiciens qua parte impeteret eam & dirumperet: uiditq; auem quæ ciconia uocatur, pullū ſuum e ſummitate arcis roſtro in propinquum arūdinetum portare, ſic conſequenter & alium: & exclamans B
dixit, auem præſciam futurorum, noſſe urbem perditam iri, ideo fugere: & inualeſcens contra ciuitatem cepit eam, & more tyrannico omnes quos in ea reperit, in ore gladij trucidauit. Eo tempore urbs magnifica & præpotens Venetiarum ob metū Attilæ extructa eſt. Progrediens autem ad Lombardiā Attila, crudeliter afflixit et uaſtauit eam. Quumq; ad Rauennam ueniſſet, aduolauit Leo papa, obnixe & humiliter ſupplicans, ut a uaſtatione urbis Romæ & totius Italiæ ſuperſederet & ceſſaret, quod fecit. Et dum pugnatores eius admirantes ad inuicem replicarent, quod Attilia neminem timeret, niſi bina animalia, lupum & leonem, de pontificibus propter quos genti eorum pepercit, parabolam ſumentes. Reſpondit Attila, Maturum uirum clericali habitu indutum iuxta Leonē cum gladio biſacuto ſtetiſſe, & uibrato gladio mortem ei comminaſſe, niſi pacem redderet, petitorem exaudiēdo. Abſceſſit itaq;, & in Pannoniam redijt. Celebransq; nuptias cum una pulcherrima uirgine, multum uini hauſit, & in nocte inter cubandum apoplexia ſuffocatus, centum & uiginti quatuor annis ætatis expletis interijt, & ſanguis per nares & os ipſius fluxit. Illa nocte Marcianus Imperator in Conſtantinopoli per ſomnium uidit Attilæ arcum fractum, arcubus enim gens Iuhrorum potiſſime utebatur. Defuncto autem Attila, inſurrexerunt inter Hungaros diſſenſiones, digladiationes & ſtrages, ita ut plures eorum occiſi perirent, reliquos cum Chaba filio Attilæ rex Gepedarum, & alij olim Attilæ ſubiecti de Pannonia expulerunt, qui Gothiam per paludes Mæotidas tranſierunt, tria uero millia ex eis inter eundum de Pannonia ſegregauerunt ſe ab eis, & in Tranſſyluania manſerunt, & ne a uicinis impeterentur, Siculos in uulgari eorum Czakle ſe nominauerunt. Qui autem trans Mæotidas & mare Euxinum penetrauerunt, ſæpenumero reminiſcentes fertilitatis abundantiæq; panis & uini ipſius Pannoniæ, ſuis poſteris differebāt & narrabant, utq; in Pannoniam redirent hortabantur. Factumq; eſt, ut poſt mortem Attilę anno tricenteſimoprimo, recenſitis pugnatoribus ducentis & ſedecim millibus,

Attilæ mors

uiam

A uiam patrum eorum ingreſſi, iuxta paludes Mæotidis per Sarmatiã, in Pannoniam peruenerint, temporibus Conſtantini Imperatoris quinti, & Zachariæ papæ, uidelicet anno domini ſeptingenteſimo quadrageſimoquarto. Primumq́ in Iazyges aſcenderunt, & illic ſeptem capitaneos elegerunt unicuiq́ eorum propter inſultum inimicorum triginta millia pugnatorum conſignantes: & ut melius ab hoſtibus tuerentur, ſeptem caſtra, cuiq́ capitaneo unum aſſignando, rude & groſſe de terra fecerunt & erexerunt, à quibus ſeptem caſtris in hanc diem Septem caſtrenſis dicitur. Præterea miſerunt exploratum ire Pannoniam quendam è ſuis militibus Cuſid appellatum. Is offenſo & reperto rege Pannoniæ Suyatoplug nomine: Sclauus hic erat, nam & tota Pannonia terra Sclauorum fuit, licet Romani eis capitaneos & armigeros extraneos præficiebant, ipſum nomine Iuhrorum aduenarum præſalutando, equum album cum ſella & freno deauratis obtulit, & parum terræ, aquæ & herbæ ab eo poſtulauit: quod rex Suyatoplug cõceſſit, æſtimabat enim agricolas fore tanq́ hoſpites aliquidpiam terræ pro cultura expoſcere: ideo ſubridens ait, Habeant, quantum uolunt. Cuſid ergo lagenam terræ, alteram aquæ Danubij, tertiam graminis reportauit, & quę egit ſuis expoſuit. Iuhri cognoſcentes Pannoniam terram feracem & optimam eſſe, nomine primi præfecti Arpad nuncupati, Suyatoplug intimarunt, ut peramplius in terra eorum, pro equo albo, ſella & freno deauratis empto non maneret. Is ſero intelligens bellum ei imminere, exercitum coadunabat. Iuhri aũt feſtine accelerantes ad regem prope Danubium uenerunt, & facta pugna Pannonios cum rege eorum profligauerunt. Rex quoq́ Suyatoplug à facie eorum fugiens in Danubium incidit, & aquis uehementibus abſorptus perijt. At Iuhri Sclauos incolas Pannoniæ trucidarunt, terramq́ eorum in hanc horam poſſiderũt, Sclauis undiq́ in finibus Pãnonię remanẽtibus et inhabitãtibus.

B Accipe primò, quod Iuhri à Iuhra regione Scythię, de qua oriundi exiuerũt: uocati ſunt, & uſq́ in noſtra tẽpora à Bohemis, Polonis & Sclauis † Hugari appelantur, ab alijs aũt Hugui, tandẽ & Hungari dicti ſunt. *Huni aliàs* Accipe ſecundò quòd idem linguagium & loquela pronuntiatioq́ acuta ſunt Iuhrorum in Hungaria, & illorum qui in Scythia in Iuhra degunt. Verum Hungari in Pannonia Chriſticolæ ſunt & politiores abundantioresq́ in omnibus. Iuhri autẽ in Scythia uſq́ adhuc idololatræ ſunt & agreſtes. Accipe tertiò, quod Iuhra Septentrionaliſſima eſt abſq́ altiſſimis & inacceſſibilibus montibus, nec tantis ut ſunt alpes iuxta Italiam, neq́ ſicut montes Sarmatici. Nõ rectè ergo quidam hiſtorici tradiderunt, dicentes Huguos exiſſe de prouincia eorum de montibus maximis & inacceſſibilibus. Enimuero ſunt montes in Iuhra cum denſis ſyluis patentes & bene permeabiles, quantitatis mediæ & altitudinis, petroſi & ſaxoſi quales ſunt per totum Septentrionem in fine terræ iuxta oceanum ſeptentrionis. Et ſcias quod ex oceano Septentrionis quidam piſces idiomate Moſcouitarum morſſ nuncupati, in ſummitatem montis mari adiacentis ſcandunt, & dentẽ fricando ſe in aſcendendo appendũt, de culmine montis deorſum in partem alteram prolabuntur & cadunt, quos *Morſſ piſcis* Iuhri & cæteri incolæ Septentrionis capiunt, dentes eorum qui ponderoſiſſimæ ſunt grauitatis, in Moſcouiam mittunt, & poſt ad Turcos & Tartaros. De quibus manubria & tenacula enſium, framearũ & cultellorum faciũt, ut impetuoſiores ictus grauitate adiuuãte impellãt. Accipe quartò, quod montes Riphæi & Hyperborei non ſunt in rerum natura, non in Scythia, non in Moſcouia, nec uſquã locorũ: & quũ ferè omnes coſmographi aſſerant Tanaim, Edel ſeu Volham, Dzuina, & magnos fluuios ex prædictis montibus effluere, conficta confícti, & potius fabuloſa inexperti ſcripſere. Fluit Tanais, Volha & maxima flumina ex Moſcouia, de terra plana, cœnoſa & nemoroſa, nullis mõtibus obſita, prout de Moſcouia, quum peruentũ fuerit dicã, ſi deus annuerit. Bone lector hic eſt barathrũ profundiſſimũ propter clariſſimos ſcriptores montes Riphæos & Hyperboreos ponentes. A quorum con

traditione ueritas ipſa me tueatur & defendat, pro omnibus argutis rationi- A
bus, experientiã rerũ opponẽdo, ut qui nõ credit, uideat & experiatur quod ita eſt quemadmodũ dixi. Accipe quintò, quod Iuhri in Iuhra Scythiæ non colunt agros, nõ ſeminãt, non habẽt panẽ, uinũ aut ceruiſiã, degunt miſerrime in ſyluis & foueis ſubterratis, piſcibus ueſcendo & carnibus ferarum, quarum copiam habent, & aquam bibunt, pellibus induuntur ex diuerſis animalibus in unũ cõſuendo, pellẽ lupi, ceruí, uulpis, marduris &c. Miſera ergo regio eſt ſub polo arctico, ut dixit Hippocrates in lib. de Regionib., aẽre & aqua. Subiecti ſunt duci Moſcouiæ, & pendunt pro tributo pelles ſabellorum, ſchiſmorum, & ſimilium, quoniã aliꝭs donatiuis carent. Accipe ſextò, quod aliqui famoſi coſmographi & hiſtorici in illo angulo ad mare Septentrionis temperatiſſimas regiones confinxerũt, in quibus propter temperiem & auram placidiſſimam beate & diutiſſime uiuant, donec tædio affecti, de montibus ſeſe in oceanum precipitent. Hoc totum fabuloſum eſt: qualis etenim beatitudo ſit non habere panem, merũ, & cętera delectabilia: qualis temperies eſt, cõtinuum frigus quod illic eſt pati: In ſolſtitio hyemali perpetuam & continuam noctem ſentire: In ſolſtitio uero æſtiuo permanentes, & parum tepentes ſoles uidere: ſed hæc omitto. Accipe ſeptimò, quod in Iuhra et locis Septentrionis nõ effoditur aurum, argentum, nec aliæ mineræ. Nec correſpondent fabulæ, quod illic eſſent griffi & magnæ aues prohibentes fodere & efferre aurum. Vnde ſecundum hoc dico, cõtrarium autoribus antiquis, quod griffi non ſunt in rei ueritate in illa parte Septentrionis, nec in aliꝭs partibus orbis. Affertur autem ad nos auis quædam rapina uiuens, quantitatis aquilæ, ſed alis & cauda prolixioribus quàm aquila, in ſimilitudinem accipitris, & uocant eam Moſcouitæ Kiczoth, noſtri uero homines uocant ipſam Byalozor, quaſi albicans ſplendor, quia ſubalba eſt ſecundum uentrem. Hãc omnes rapaces aues, accipitres, falcones, & cæteræ rapto uiuentes in tantum metuunt, quod inſpecta ea tremunt & cadũt, & extinguuntur. Accipe octauò, quod in ſeptentrione poſt Gothiam, Sueciã, Filandiam, Iuhram, & poſt mare Caſpium non ſunt monſtroſi homines, ſcilicet monoculi, bicipites, canina capita habentes &c. ſunt nobis ſimiles, rare ſparſim, et ab inuicem diſtantes, pauci numero habitantes, colore ut frequenter liuidi, propter frigus liuiditatem corporis eorum imprimens. Hæc uera ſunt, & qui ſcripſit uerum ſcripſit, & ſcimus quia uerum eſt teſtimonium eius. B

Error coſmographorum

De Turcis. CAP XV.

HActenus diximus de quibuſdam nationibus ante aduentum Tartarorum, Sarmatiam Aſianam ſeu Scythiam per tempora & tempora in habitantibus, ſi de Amazonibus, de Scythis, de Gothis & Iuhris ſeu Huguis. Conſequenter dicemus de ualidis gentibus ex Tartaris Czahadaieñ. originaliter diſſeminatis, quales ſunt Turci, Vlani ſeu Tartari Prezcopenſes, & Tartari Coſanenſes: item Tartari Nohaieñ. Et primo de Turcis pauca dicamus. Poſt aduentum Tartarorum ex oriente, in terram Gothorum quam ipſi Czahadaieñ. uocant, anno quaſi nonageſimo. Quidam miles magni Cham nomine Otumanna, ſortis humilis & fortuna tunc obſcurus, uiribus tamen corporis robuſtus & audax, propter certas ut ei uidebatur iniurias, è Tartaris in quadraginta equis ſecedens, cœpit occulte in Cappadocia montes, & aditus opportunos occupare, & ex oportunitate loci & temporis prędas agere: ad quem plurimi graſſatores, ut fit in huiuſcemodi genere hominum, confluxerunt, & coaluerunt uehementer, ita ut quod prius occultis inſidiꝭs egit, palam & pari marte tunc cœperit oppida, ciuitates & gentes inuadere & occupare. Et quia non reperit reſiſtentes, ipſe celer, manu audax, & dexteritate fortunatus per terrores, comminationes, & per aliquarum ciuitatum direptiones, occupauit & poſſedit Cappadociam, Pontum, Bithyniam, Aſiam minorem, Pamphiliam & Ciliciam. Itaq; ex ipſa familia Otumanorum ſiue Turcorum originem duxit, quia ab Aquilone

Otumanus á quo Turc. Imperat. otumani

pandetur

pandetur omne malum ſuper uniuerſam terram. Quod autem Turci propago ſoboles ſit Tartarorum, identitas morum, loquelæ & pugnandi demonſtrat. Nam habitum modumq́ equitandi & curte inſedendi, ſagittis quoq́ & arcubus pugnandi eundem habuerunt, & nunc ut plures habent cū Tartaris. Sermonem etiam & linguagium Tartarorum connatum habent: non differt locucla Tartarus & Turcus, niſi modice, uelut exemplariter diceretur, ſicut Italus & Hiſpanus, uel Polonus & Bohemus. Otumano ex humanis rapto, filius eius Archanes ſecūdus rex Turcorum ſucceſſit, audacia & ambitione patri haud abſimilis, ſed diſciplina rei familiaris longe peritior: quo factum eſt ut dominium & imperium à patre cœptum, ſuapte induſtria auxerit & conſeruauerit. Deinde tertius rex ſubſecutus eſt filius Archanis nomine Ammurates, hic Græcis diſſentientibus & Imperatore Trapeſuntino & Conſtantino de imperio certantibus, in adiutorium per Trapeſuntinum Imperatorem pretio euocatus, & in Thraciam per Helleſpontum traiectus, uafer & aſtutus euentum belli prorogauit atq́ protraxit, donec Græcis uiribus & diuitijs fractis & eneruatis, occaſione habita, in eos arma uertit, & Thraciam occupauit. Eo defuncto Peſaites quartus rex filius ſurrexit, qui rerū maximarū cupidus, Macedoniam, Theſſaliam, Phocidē, Bœotiā, Atticam ſui iuris effecit. Bulgaroſq́ & Illyricos aſſiduis excurſionibus debilitauit, & ſuburbia egregiæ urbis Conſtantinopolitanæ ſpoliauit, & ciuitatem obſidione atq́ fame intantum excruciauit, ut Imperator Conſtantinopolitanus ad Italiā & Galliam auxilia mēdicaturus profectus ſit. Sed deo diſponēte, Temir cutlu magnus Cham Tartarorū, quē hiſtorici Tamerlanem dixerunt, affligendo & tanquam fulgur Aſiam pertranſeundo, incidit in Peſaitē præparatū & occurrentē ei, quem profligauit, & captiuatum catenis B aureis alligauit & abduxit, breuiq́ dimiſit, qui paulo poſt obijt. Poſt hunc quintus rex Alpinus appellatus regnauit. Aduerſus iſtum Sigiſmūdus Hungariæ & Bohemiæ rex ac Romanorū Imperator copioſum duxit exercitum. Collatiſq́ ſignis, tumultuoſe fuſus caſtra reliquit, et paruo nauigio uix per Danubium turpem ſibi inuenit ſalutem. Amplius ſextus in ordine rex Turcorū Mahumetes tributa grauia impoſuit, excurſionibuſq́ fines ſui imperij dilatauit: præterea ſublato Mahumete morte, filius eius Ammurates ſecundus regnauit, hic Theſſalonicā urbē illuſtrē euertit, Cyprū & Aetholiā ſubegit, Tribulos, Illyricos & Hūgaros, uaſtauit: Vladiſlaū Poloniæ & Hungariæ regē in primis feliciter pugnantē, ultimo cōgreſſu ad lacū Varnenſem, Ioanne Hunyad cū Hungaris è prælio ſecedentibus ſuperauit, & miſere cū ſuis occidit, elatuſq́ uictoria, Peloponneſum ui cepit, & muros Iſthmi Corinthiaci funditus deiecit: uita deniq́ functus, Mahumetē filiū octauū regē reliquit, qui Cōſtantinopolim anno Chriſti M.CCCCLIII. die ultimo Maij, poſt obſidionis quartū & quinquageſimū diē, ſumma ui & extrema oppugnatione cepit: Perā ſubinde opulentiſſimū oppidū per deditionē demolitis muris accepit, Bulgariaq́ et Raſcia potitus, Smyderou magnificū caſtrū Raſciæ ſupra Danubiū ſitū adeptus eſt, & ex eo Dalmatiā & Croaciā in ſolitudinem redegit, Stiriā quoq́ & Auſtriā penetrauit. Deinde Nigropontū ſub Venetis expugnauit, Theodoſiā, nunc Caffam nuncupatā in Taurica inſula, Ianuenſiū coloniā unà cū præfata inſula expugnauit & comprehendit, biroſq́ principes de caſtro, Mancup, ut fertur poſtremas Gothorum reliquias gladio percuſſit, & Mendligeri Imperatorem Tartarorum in prædicta Cherſonneſo Taurica, ui iuris fecit: Moldauiam & Valachiam uaſtauit, & cum Venetis ſedecim annis continuis pugnauit, cum Huſacaſan rege Perſarum ſimiliter continuum bellum geſſit, ſæpe uictus, nonnunquam & ipſe uictor fuit. Obijt prima die Maij, anno domini milleſimo quadringenteſimo octuageſimo primo, in Conſtantinopoli ſepultus: pro ipſo Turci † Baiſſetum filium eius ad imperium aſſumpſerunt. Zeliabus uero minor natu filius Mahumeti indignatus ad Soldanum Aegypti recurrēs, & exercitū comparans

alias Baiazet.

parans

parans, cum Baiſſeto infeliciter pugnauit: & ad Rhodieñ. fugit, quē magiſter ordinis Rhodienſis captiuū in Franciam miſit & poſtea Alexandro papæ ſexto obtulit. Ludouicus autem rex Galliarum ad Apuliam conſequendam per Romam traſiens Zeliabum à domino papa per contractum accepit, & inter eundum ueneno, an fatigatione itineris, incertum eſt, extinxit. Expugnauit autem Baiſſetus nonus rex Turcorum Ciliam & Album caſtrū in Moldouia. Modon quoq; inſulam & urbem eiuſdem nominis, ſub Venetis ui & obſidione conquiſiuit. Cum Sophi rege Perſarū ſæpe pugnauit, & quaſi ſemper ſuccubuit. Dum autem ſenuiſſet filius ipſius Selimſzabeg, quē noſtri homines Selēbeg, uocant, imperiū ſub eo arripuit, & Baiſſetus ad inſulam in qua nutritus erat, deductus breui occubuit. Decimus rex Turcorum Zelembeg modernus ſurrepto imperio, fratres ſuos necauit & extinxit, deinde minax Chriſtianis, præcipue Pannoniæ bellum inferre propoſuit. Deus autem omnipotens excelſo ſuo iudicio aduerſus eum Sophi regem Perſarū concitauit, & aliquot prælijs conflictum ſuperare conceſſit. Tribus autem Imperatoribus poſtremo dictis Conſtantinopolis ſedes imperij, quondam ſecunda Roma dicta, domicilium aſſiduum factum eſt, ita ut à circumciſitis incolis, præſertim à Sclauis, non Byſantium nec Conſtantinopolis, ſed Czarou dom, id eſt, domus Cæſaris diceretur, & eſt Conſtantinopolis triquetræ figuræ, duobus angulis mari adiacens, tertio campos proſpectans, eius ambitus decem & octo milliaria Italica continet, non habet grādia palatia, niſi thermas & ſcolas philoſophantiū magnifice nouiter ſtructas: templū uero ſanctæ Sophiæ, hoc eſt, ſapientiæ dei, qui eſt Chriſtus uera ſophia patris, egregie olim ædificatum, per Mahumetem imperatorem ſecūdum Turcorū deiectum eſt, & ſtabulum ferarum factum. Roma uero Italiæ rotundæ figuræ, ambitu murorum triginta duo milliaria continet, fere duplo ambitu Conſtantinopolis excedens, & habet ſeptem colles & palatia pretioſa. B

De familia Tartarorum Vlanorum ſiue Precopenſium. CAP. XVI.

ALtera ſoboles & genealogia ex Tartaris Zauolhēſibus deriuata eſt Tartarorum Vlanorum, ab Vlano inuaſore inſulæ Taurice cognominata. Vlana puella eſt & uirgo, & quia Vlanus de uirgine & puella genitus eſt ſine legitimo thoro, Vlanus nuncupatus eſt, ſuiſq; poſteris in Cherſoneſo Tauricano nomen indidit. Etiam uirgines impregnari & concipere abſque uiro apud Mahumetiſtas nullum miraculum eſt, quum apud ipſos hoc ſæpius contingat & prædicetur. Eſt autem Tauricana inſula inter paludes Mæotidas, longitudinis uiginti quatuor milliarium, latitudinis uero quindecim milliariū, habet tres ciuitates, Solat, Kirkel, Caffam: & duo caſtra, Mankup & Azau. Solat Tartari appellant Chrim, & Cæſarem Precopenſem, exinde Chrimenſem Imperatorem uocant: & ciuitas illa domus exiles habet, & eſt deſerta pro maiori parte. Alia ciuitas minor eſt Kirkel, & ſupra eam in rupe alta eſt caſtrum ex lignis & argilla factum. In hac rupe ut fertur draco commorabatur, & trucidabat homines & iumenta, propter quem incolæ fugientes, habitationes propinquas uacuas reliquerunt, & quia Græci & Italici inſulam inhabitantes glorioſam dei genitricem Mariam precati ſunt, ut eos à dracone liberaret, uiderunt ſucceſſu temporis candelam ardentem intra rupem: inciderunt ergo & ſecuerunt gradus aſcendendi in rupe: & peruenientes ad candelam ardentem, imaginem ſanctiſſimæ genitricis Marię conſpexerunt, coram quam lumen arſit, draconemq; deſubtus per medium ruptum iacentem. Egerunt itaque gratias de tam miranda liberatione, & draconem in fruſta ſectum, proiecerunt extra rupem, & quia incolæ glorificantes beatam uirginem ad imaginem eius aſcendebant uneratum, Acigeri Cæſar Precopenſis contra fratres ſuos pugnans, exemplo eorum motus, ſupplicauit beatæ uirgini Marię, ut eum adiuuaret, uotum uouens quod uirginem benedictam remuneraret. Nam Mahumetici uenerantur beatam Mariam, profitentes eam uirginem abſq; thoro uirili, magnum

propheteam

A prophetam Ieſum benedictum concepiſſe & peperiſſe. Quumq; adiutus ſuperaret ſuos æmulos, binos equos quos habuit meliores uendidit & exinde cera empta, maxima duo lumina ſiue candelas fecit, & ante imaginem coram ardere quotannis iuſſit, quod in hanc uſq; diem per ſubſequentes Imperatores continuatur. Tertia ciuitas eſt urbs Theodoſia, nunc Caffa dicta, quam expugnauit ſub Ianuenſibus Mahumetes ſecundus Imperator Turcorum: caſtrum uero Mankup, quod eſt uerſus occaſum à Caffa, præfatus Turcus Mahumetes ui accipiẽs, binos fratres principes & dominos caſtri Mankup, ut dicitur, reliquias ultimas Gothorum gladio occidit. Azou quoq; caſtrum circa oſtia fluuij Tanais ſitum incaſtellauit, & Turci uſq; nunc tenēt. Tartari uero Vlani ab ingreſſu inſulæ in campeſtribus eius, ut eſt innata conſuetudo Tartarorum, degunt, & extra inſulam iidem campeſtria Sarmatiæ Europianæ iuxta paludes Mæotidas ad mare Ponti uſq; ad Album caſtrum occupando poſſident. Ingreſſumq; in inſulam ſeu introitum ad occaſum ſolis fecerunt aggerem de terra longitudinis unius miliaris, in modum pontis ſternentes, rude tamen & ſemiplene, ita ut aquæ maris in aliquibus locis aggerem pertranſeant. Inſula ergo antiquitus Taurica dicebatur: nũc uero Prezekop, quod ſonat foſſatum, quoniam aquæ circumdederunt & eam protegunt, tanquam foſſata aquis plena ciuitates: ſed hæc hactenus. Videamus deinceps genealogiam. Poſt Vlanum in Taurica regnauit Tachtamis Czar, qui unà cum Vitoldo duce Lithuaniæ contra fratrem ſuum Temir Cutlu Czar Imperatorẽ Zauolhen̄. pugnauit, & ſuperatus eſt. Ex Tachtamis Czar filius eius Szidachmet Czar regnare uoluit: ſed Acikerei Czar expulit eum, & ipſemet pro eo regnauit. Szidachmet autem pro auxilio in Lithuaniam perrexit, & captiuatus per Lithuanos cum uxore & filijs in B caſtro Couno incarceratus eſt, ibi cum coniuge & filijs mortuus in diebus Cazimiri tertij regis Poloniæ & magni ducis Lithuaniæ, defuncto Adzigeri Czar: quia ſeptem filios reliquerat, ſenior filius Haider nominatus obtinuit imperium. Mendligeri uero unius ex præfatis filijs ad Imperatorem Turcorum confugit, & accepto ſubſidio & uxore à Turco, diſperſit et eiecit Haider & Iamurci cum alijs fratribus. Hi ad Iuam Vaſilouicz Moſcouiæ ducem fugerunt, qui ſuſcepit eos, & ducatũ Coſanẽſem eis donauit. Ex Mendligeri Czar nouẽ filij nati ſunt, primus Mahumet Cerei, alter Achmet Cerei, tertius Machmut Cerei, quartus Berhi Cerei & eſt ſubmerſus dum prædam ageret per fluuium in Valachia, anno domini M.D X. Quintus Burnas Cerei, ſextus Mubarec Cerei, ſeptimus Sadech Cerei, octaui & noni nomina nõ teneo. Nũc pro patre ſuo regnat Mahumet Cerei Czar. Et ſcias quod licet Tartari Prezecopenſes magis ciuiles mitioresq; ratione auræ ſexti climatis quod inhabitant deberent eſſe, tamen non deſeruerunt priſcam ſuam lupinã rapacitatẽ & ferinã crudelitatẽ, ſicut beſtiales qui cãpos & ſyluas inhabitãt, & nõ ciuitates nec uillas. Inuadũt enim ſingulis annis, uaſtãt & deprædãtur Ruſſiam, Lithuaniã, Valachiã, Poloniam, & quãdoq; Moſcouiã.

De Tartaris Koſanenſibus, & Tartaris Nahaienſibus CAP. XVII.

Tertia horda Tartarorum Koſanenſium nuncupata eſt ſic à caſtro Koſan ſupra flumen Volha circa metas Moſcouię ſito, penes quod commorantur. Et exiuerunt de principali horda omnium Tartarorum uidelicet de Tartaris Czahadaien̄. ſiue Zauolhen̄. ſicut & cæteri Tartari omnes. Habet autem prædicta Coſanenſis horda quaſi duodecim millia pugnatorum, in neceſſitate autem, quando aduocant alios Tartaros, ad triginta millia bellatorum conſtituunt. Iſtorum principes, & facta eorũ, genealogiaq; non ſcribuntur, quoniam homagiales ſunt ducis Moſcouiæ, & pẽdent ex arbitrio eius in uiuendo, in bellando, & duces ſibi eligendo: idcirco quod de Moſcorum principe dicetur, de ipſis poterit accipi & adaptari. Quarta horda recens & noua, ultimo ex Tartaris Zauolhenſibus orta eſt Occafforum ſiue Tartarorum Nahaien̄. Nam poſtquam Occaff inſignis ſeruus & miles magni

Cham,

Cham,habens triginta filios,occiſus eſt:filij ſeceſſerunt à capitali horda Za A
uolheñ. & iuxta caſtrum Sarai degere cœperunt ante hunc annum Chriſti,
milleſimum quingenteſimum decimum ſeptimum, circiter ſeptuaginta an/
nos, uel paulo minus, ſubitoq; in immenſum creuerunt, intantum, ut hac
tempeſtate numeroſiſſima & maxima ſurrexerit horda ipſorum. Iſti ſunt ſe
ptentrionales & frigidiores omnium Tartarorũ, Moſcouiæ à parte orien/
tali adiacentes, & ſepenumero eã inuadentes atq; ſpoliantes. Dominantur
inter eos filij & nepotes Occaſſ. Non habent pecuniam nec monetam, ſed
res pro rebus uendunt,puta pro ſeruis,pro filijs, pro pecoribus & iumentis.

MATHIAE A' MICHOV DE SARMATIA EVROPEA LIBER SECVNDVS.

De Ruſſia, de tractibus eius, & abundantia, & contentis in ea. CAP. I.

POSTQVAM diximus de Sarmatia Aſiæ, quæ Scythia uo/
citatur,reſtat dicere de Sarmatia Europea, & in ea primũ
occurrit Ruſſia,olim Roxolania dicta. Latus eius orienta
le adiacet flumini Tanai,et paludib. Męotidis, ſecernen/
tibus Aſiam & Europam. Priſcis autem ſeculis Alani ha
bitarunt ad flumen Tanais: deinde iuxta illos ad meridiẽ
Roxolani.Hæ autem gentes in toto deletæ perierũt, cam
piq; latiſſime patentes ſpectantur deſerti, ſolis feris & coſacis ſeu prædoni/
bus peruij,prout ſupra dictum eſt.Poſt hos ſuperſunt reliquiæ Circaſſorum
uerſus meridiem,& ſunt gentes ferociſſimæ & bellicoſiſſimæ, genere & lin
gua Ruteni.Deinde eſt caſtrum Oczarcou nuncupatum, quod Imperator
Tartarorum Prezecopenſium extruxit, in dominio Lithuanorum, & poſt
quaſi duobus milliarijs ab Oczarcou in meridiem ſequitur Dzaſſou,& fuit B
caſtrum quod ante tempora noſtra demolitum eſt:à Dzáſſou,in Byaligrod
quod Turci occuparunt, ſunt ſex milliaria. Sequitur Podolia ad occaſum,
Moldauiæ & Valachiæ contermina ad meridiem, ad orientem uero cam
pis Tartarorum & Tauricæ inſulæ:hæc eſt terrarum fertiliſſima,cererisq; &
mellis feraciſſima. Nam agro rude culto & parum inuerſo atq; exarato,fru/
mentoq; ſuperſeminato,tribus annis ſponte frumentum germinat,ita tamẽ,
quod colligendo tempore meſſis ſegetem, aliquidpiam granorum permitta
tur in terram decidere,ad ſurgendum ex eis frumentum in anno ſequenti,ſi/
ne cultura & ſine agri aratura. Gramen quoq; & paſcua tam cito ac uberri
me fundit & prodit, ut perticam in tribus diebus ſupercreſcendo contegat,
& aratrum in locis graminoſis derelictum in paulo pluribus diebus, grami/
nibus ſepiat & cooperiat.Examina uero apum nõ ſolum in mellificijs & ar/
boribus cauatis mellificant, uerum in ripis & terra ſponte mella reponunt.
Contingitq; ſępenumero,ut examina apum ſuperuenientia,& priores apes
exterminantia,ruricolæ aduolantia agmina apum trucidãt aut in aquis mer
gant,ut quæ præfuerunt,hæreditarie millificarent & manerent. Poſtea ad
montes Sarmaticos habitat genus Rutenorum, quibus præſident nobiles
Polonorum.In Kolomya,in Zidazou, in Sniatin,in Aoatin, in Buſco &c.
Sub eiſdem montibus ſunt tractus Halicienſes,olim Gallicia dictus,& Pre/
zemiſſieñ.& inter montes Sarmaticos tractus Sanocenſis. In medium Ruſ/
ſię tenendo eſt Leopolienſis terra,& urbs in ea bene munita eodem nomine
nuncupata:habens duo caſtra,ſuperum & inferum, & eſt metropolis Ruſ/
ſię.In Septentrionem ſunt tractus Chelmenſis & Belzenſis,terraq; in medio
iacens.Clauditur autem Ruſſia à meridie Sarmaticis montibus,& flumine
Tyras,quem incolæ Nieſtr appellant.Ab oriente finitur Tanai, & Męotidi
bus Tauricaq; inſula. A' Septentrione Lithuania,ab occaſu uero Polonia.
Ex Moſcouia autem aduenit Boryſthenes, ab incolis Dienpr nuncupatus
famoſus

A famoſus fluuius, per Lithuaniam & Ruſſiam currens, & ſub Smolenſco & ſub Kiou labens, in hunc ab occaſu circa Chmyelnick oppidum conſurgẽs, Boh non exiguus fluuius illabitur: & quum menſus eſſet Boryſthenes, quaſi trecenta milliaria Germanica, in mare Ponti cadit. Amplius terra Ruſſiæ quum ſit fertilis, abundat melle & medone, potu ex melle facto, adducitur & uinum ex Pannonia, & uinum ex Moldauia atqꝫ Valachia, quibus adiacet: ſed & uinum Græcum ex Græcia, & eſt forte: etiam ceruiſiam ad nutum habet. Abundat equis, bobus, & ouium gregibus, abundat cera in maxima copia, abundat pellibus mardarum, ſciſmorũ, uulpium & boum. Abundat fluminibus quibus irrigatur, & aquis piſculentis, ita ut ubi aqua inuenitur, & piſces in ipſa reperiantur: non impiſcantur ſtagna & piſcinæ Ruſſorum, ſed ubicunqꝫ aquæ reperiuntur, illic & piſces de rore cœli, ut aiunt, demittũtur, abſqꝫ hominum cura & impiſcatione: ſuntqꝫ in tractu Leopolienſi lucei magni & laudabiles, & in partes tanquam in laminas diuiſibiles. Abundat Ruſſia calamo aromatico in terris uerſus Tanaim & paludes Mæotidas. Itẽ reupontico in eiſdem terris & in Lithuania, ſic & pluribus herbis ac radicibus alibi non uiſis. Abundat tota terra Ruſſiæ granis tinctorum quæ copioſiſſime excreſcunt: & quum priſcis temporibus ad Ianuam & Florentiam urbes Italicas importarentur, nunc uix aliquid de eiſdem colligitur, fereqꝫ in toto fruſtrata & non collecta pereunt. In tractu Chelmenſi rami pini arboris deſecti, & in terra iacẽtes, in anno aut in duobus in ſaxa & ſilices uertuntur: eſtqꝫ ibi creta ſeu terra alba in copia, quæ ad nos ducitur. Eſt & ſal quod in lacu Kaczibeio temporibus ſiccis colligitur, & quia prope eſt Oczarkou caſtrũ Tartarorũ, intercipiuntur & capiuntur interdum per Tartaros ductores ſalis unà cum plauſtris ducentis quandoqꝫ & trecentis. In terra quoqꝫ Præmiſſienſi & in Drohobiz ſal coctum & in bolos ac portiones collectum reponitur. Preterea in Ruſſia ſunt plures ſectæ, eſt enim religio Chriſtiana Ro-

B mano pontifici ſubiecta, & illa regit, & præualet, quanquam ſit exigua numero. Eſt altera ſecta Rutenorum amplior, quæ ritum Græcorum inſectatur, totam Ruſſiam adimplens. Eſt tertia ſecta Iudæorum non uſurariorum uelut fit in terris Chriſtianorum, ſed laboratorum agricolarum & mercatorũ magnorum, præſidentqꝫ ut ſæpe teloneis & exactionibus publicis. Eſt quarta ſecta Armenorum, præcipue in ciuitate Kamyenyecenſi & Leopolienſi. Hi ſunt mercatores peritiſſimi, ad Caffam, Conſtantinopolim, ad Alexandriam Aegypti, ad Alkairum & partes Indię penetrantes, & merces afferentes. Ruteni habitu & eccleſiaſticis officijs Græcos inſequuntur, habentqꝫ proprias literas, & abecedarium inſtar & proximum Græcis. Hebræi ſimiliter Hebræorum literis utuntur & diſciplinis, uerumetiam artes liberales, aſtronomiam & medicinam perſcrutantur, Armeni ſuo ritu gaudent & literis. Inter ſanctos colunt plus Taddæum apoſtolum, aſſerentes quod eos conuerterit, & fidem Chriſti docuerit. Deinde & Bartholomæum ſanctum Dei apoſtolũ uenerantur, per quem multos articulos, ut aſſerunt de fide acceperunt: habent magnifica & plurimũ decora eccleſiaſtica apparamenta, planetas & ornatus non ſciſſos, ſed omniquaque rotundos, libros, calices, & cęteram Chriſtianorum ueteranorum ſplendidam ſupellectilem. Quo autem ad ſpirituales præſides & paſtores, Chriſtianorum archipræſul eſt Leopolieñ. Metropolitanus Ruſſorum & Lithuanorum, habens ſub ſua ditione Kiouieñ. Kamyenyeceñ. Præmemilieñ. Chelmeñ. Lucerieñ. & Mednieñ. epiſcopos. Rutenorum uero metropolitanus eſt Kiouieñ. quæ olim metropolis Ruſſiæ fuit: habet ſubiectos Vladicas, & epiſcopos de ritu Græco in Moldauia & Valachia uſqꝫ ad flumen Hiſtri ſeu Danubij, unum in Ruſſia Chelmenſem, alterum in dominio Lithuanorum Vladimirienſem ſiue Breſtenſem, tertiũ Pinſci ſeu Murouuſci, quartũ Polocenſem, quintum Lucenſem, ſextum Smolenſem, & paſſim omnes alios Vladicas ac epiſcopos in terris Moſcorum, & in Septentrionem de iuriſditione Moſcorum protenſorum. Iſidorus metropo-

Ruſsitarum religio

litanus olim Kiouień. lingua & doctrina Græcus peritiſſimus, tempore Eu- A
genij papæ quarti ad conciliū Florentinū in centū equis iuerat, & unione ec
cleſiæ Romanæ percepta in Ruſſiam redierat: hūc Moſcouitæ obedientiam
Romanā eis prædicantē ſpoliauerunt, & in necē extremam impulerunt. Se-
quuntur Ruteni doctores & theologos Græcorū, præcipue Baſiliū magnū,
Gregorium Nazanzenū, & Ioannē Chryſoſtomū. Gregoriū Nazanzenum
eorum ſermone Bogoslou nuncupant, quod in latino ſonat, laudans deum.
Acceptant & noſtrum ſanctum Gregorium papam Romanū, præcipue in li
bris Moralium, quem translatū legūt, & lingua eorum Byeſſednic, quod ua-
let concionantē, perſuadentem uel prædicantē, uocant. In eccleſijs Ruteno-
rum lingua Seruiorū quæ eſt Sclauonica, diuina celebrant, legūt & cantāt.
in eccleſijs Armenorum ſermone Armeno, in ſynagogis Iudæorum lingua
Hebræa orant. Chriſtiani autē ritu Romano latino ſermone cantant, orant
& legūt. Et ſcias quod in fluminibus Ruſſiæ & Lithuaniæ, præcipue in Bo-
riſthene & Boh, tempore æſtatis multiplicantur ephimeræ, & ſunt uermes
& uolatilia alata, quaternis, interdum ſenis alis oriuntur & generantur, ma-
ne currunt ſuper aquas, & uolant ſuper ripas circa meridiem: in occaſu autē
ſolis extinguuntur. De his loquitur Ariſtoteles primo de Hiſtorijs animaliū
& in Problematibus, & medici de febre ephimera.

De Lithuania & Samagithia. CAPVT II.

MAgnus ducatus Lithuaniæ eſt regio latiſſima, in ea ſunt plures duces Li
thuaniæ & Ruſſiæ: unus autem præſes & monarcha, cui cæteri omnes
ſubſunt, magnus dux Lithuaniæ uulgo nuncupatus. Aiunt autē uetuſtiores
& antiquitatum relatores, quod quidam Italici propter Romanorum diſſen
ſiones deferentes Italiam ingreſſi ſunt terras Lithuaniæ, & nomen patriæ Ita
Litalia lia, genti uero Itali indiderunt: quæ per paſtores terra Litalia & gens Litali,
litera præpoſita cœpit nuncupari. Ruteni autem & Poloni eorum uicini ma
iorem immutationē facientes, uſq; in hodiernam diem terram Lithuaniam, B
Vilno gentes uero Lithuanos appellant. Hi primum condiderūt oppidum Vilno,
eleuationis poli quinquaginta ſeptem graduū, & ex nomine ducis Vilij, quo
cum illas regiones ingreſſi ſunt, Vilno uocauerunt, fluminibus quoq; circa
ipſum fluentibus Vilia & Vilna ex eiuſdem ducis nomine indidierūt nomi-
Lithuaniæ ety na. Samagithiam autē de ſuo ſermone ſic nominarunt, quod lingua eorum,
mologia terra inferior ſonat. Aliqui aūt ignari hiſtorię, à lituo quod eſt cornu, & tuba
uenatorū, eo quod regio illa plures uenationes exerceat, Lithuaniam appel-
lari uoluerunt, quod ad effectū, non ad hiſtoriæ originem ſpectat. Hæc gens
Lithuanorū annis ſuperioribus adeo obſcura, contempta, & uilis apud Ru-
tenos fuit, ut principes Ciouień. ab ea ſola perizomata & ſubera ob egeſta-
tem & ſoli natiui ſterilitatē in ſignum tantummodo ſubiectionis exigerent:
donec Vithenen dux Lithuanorum rebellionem primum contra Rutenos
inducens, & ſeipſum ducem inter populares conſtituēs, aſtu principes Ruſ-
ſiæ aggreſſus cōflixit, ſenſimq; adeo creuit uiribus, ut iugo principibus Ruſ-
ſiæ iniecto, etiam in tributa eos redigeret ſibi pendenda, quæ per plures æta-
tes Rutenis ipſe penderat. Poſteriq; duci Vithenen ſuccedentes furtiuis lupi
nis & ſubitis incurſionibus finitimas gētes Ruſſię, Pruſſiæ, Mazouiæ & Po
loniæ inuadebant & diripiebant: donec fratres cruciferi Theutonici ordinis
beatæ Mariæ per Conradū ducem Mazouiæ aduocati, & in auxiliū aſſum-
pti, Pruſſia ui & cōtinuis armis cōquiſita, Samagitas & Lithuanos aggreſſi,
debellare, captiuare, & opprimere pluribus oppugnationibus cœperūt, tam
diu donec ad Olgerdū & Ceyſtutū duces Lithuaniæ ſucceſſiue peruenerūt.
Fuit autem Olgerdus magnus dux Lithuaniæ, cuius filius erat Iagello, po-
ſtea baptizatus, & Vladislaus nominatus, in regē Poloniæ coronatus. Fra-
ter autem ipſius Olgerdi fuit Ceyſthut, maximus expugnator & perſequu-
tor Chriſtianorū, qui inter pugnandū cum cruciferis Theutonicis in Pruſ-
ſia ter captus, terq; aſtu & mira euaſione contra uoluntatem cruciferorum li-
beratus

A beratus è uinculis fugerat. Huius Ceyſtuth filius fuerat Vitaudus ſeu Vitoldus macte uirtutis princeps, Iagello autē qui poſtea & Vladislaus, ſub treugis pacis captiuando Ceyſtuth, & filiū eius Vitaudum, Ceyſtuth in carcere occidit, Vitaudū uero in uincula coniecit. Tandem à cruciferis & Chriſtianorum exercitibus ſæpenumero Iagello preſſus, deo miſerante ad Polonos declinauit, fideq; Chriſtiana cū fratribus ſuis, quos octo in numero habuit, unda baptiſmatis ablutus, & in regē Poloniæ coronatus, Heduigim filiam Ludouici Hungariæ & Poloniæ regis illuſtriſſimam ac ſpecioſiſſimā in conſortem accepit, anno Chriſti milleſimo tricenteſimo octuageſimo ſexto, die Iouis, quartodecima menſis Februarij, quæ fuit ſancti Valentini. Cœpitq; præfatus rex Vladislaus ſecundum promiſſa uigilare & inſtare, ut gentem Lithuanicam à tenebris erroris ac idololatria expurgaret, aſſumptis quoque ſecū Bodzanta archiepiſcopo Gneznenſi, & pluribus uiris eccleſiaſticis atque religioſis. Item regina Heduigi, Semouito & Ioanna Mazouiæ, Conrado Oleſnicenſi ducibus, & compluribus baronibus, anno domini milleſimo tricenteſimo octuageſimo ſeptimo, in Lithuaniam intrauit, & baptiſma ſuſcipere Lithuanos procurauit. Colebant autem ab origine Lithuani numina, ignē, ſyluas, aſpides & ſerpentes: ignē qui per ſacerdotē lingua eorū zinzc nuncupatum, ſubiectis lignis adolebatur: ſyluas aūt & lucos ſacroſanctos & habitacula deorum putabant: aſpides uero atq; ſerpentes in ſingulis domibus uelut deos penates nutriebant & uenerabantur. Rex itaq; Vladislaus ignem ſacrū putatū in ciuitate Vilnenſi, barbaris inſpectantibus, extingui, templum & aram in quibus fiebat hoſtiarū immolatio dirumpi, ſyluas uero ſuccidi & confringi, ſerpētes quoq; necari pręcepit, barbaris flentibus deorū ſuorum falſorū exterminium, contra regem autē nec muſſitare audentibus, mirantibus quoq; quod Poloni ſacrorum uiolatores ignis ſyluarū & ſerpentium intacti illæſiq; à dijs eorum, ſecus quàm ipſimet quoties uiolabant, fuerunt.

B Exterminatis itaq; idolis, gens Lithuanorum per aliquot dies de articulis fidei & oratione dominica per ſacerdotes Polonos, magis tamen per regē Vladislaum, qui linguam gentis nouerat edocebatur, & ſacra baptiſmatis unda renaſcebatur: largiente pio rege Vladislao ſingulis ex popularium numero poſt ſuſceptum baptiſma, ex panno de Polonia adducto nouas ueſtes: qua prouida liberalitate effecit, ut natio illa rudis & pannoſa, lineis in eā diē contenta, fama huiuſmodi liberalitatis uulgata, pro conſequendis laneis cateruatim ad ſuſcipiendum baptiſma ex omni regione accurreret: & quoniā labor erat immenſus unumquemq; credentium baptizare ſingillatim, mandante rege multitudo ſequeſtrabať in turmas & cuneos, & uniuerſis de qualibet turmarum benedicta aqua ſufficienter conſperſis, cuilibet turmę & uniuerſis qui in ea conſtiterant, nomen uſitatum Petrus, ſecundæ Paulus, tertiæ Ioannes, &c. fœminis per turmas diuiſis, Catherina, Margareta, &c. iuxta numerum turmarum imponebatur. Militaribus tamen ſpiritualis impendebatur baptiſmus. Fundauit inſuper rex Vladislaus in Vilna eccleſiam cathedralem ſub titulo ſancti Stanislai patroni Polonorum, principalemq; aram in loco ubi ignis, qui falſo perpetuus credebatur, conſtituit, ut error gentilis fieret cunctis patentior. Conſtituit etiam in eadē eccleſia Vilnenſi epiſcopū uirum ſpectatæ uirtutis Andream Vazilo, natione Polonū, genere nobilē, de domo accipitrum, profeſſione fratrum ordinis minorū, olim Elizabet reginæ Hungariæ confeſſorem & prædicatorē inſignem epiſcopum Creteñ. Eodem quoq; Vladislao rege inſtante, Samagithia fidem Chriſti & baptiſma ſuſcepit. Ad cognoſcendam autē naturam prouinciæ & gentis illius, animaduerte quod regio Samagithia eſt Septentrionalis & gelida, Lithuaniæ, Liuoniæ & Pruſſiæ contermina, ſyluis, collibus & fluminibus circumſepta, in hos tractus diſtincta, ſcilicet, Iragola, Myednici, Chroſſæ, Roſena, Viduki, Vyelunya, Celthini, Czethra, gentes regionis proceræ & altæ ſtaturæ, agreſtes & incultę, pauco & caſtigato uictu uiuentes, ſitim aqua ſedare ſolitę,

raro ceruiſia aut Medone: auri, argenti, æris, ferri, uini illa tempeſtate experʹtes & ignaræ: apud quos licitum erat uni uiro plures habere uxores, & patre mortuo nouercam, fratreꝗ glotem in uxorē accipere: nullus illic ſtubarum, nullus ædificiorum nobilium, ſed tantummodo tugurij unius uſus, uentrem diſtentū & porrectum, extrema uero habens coarta, ex ligno & culmo ſtruʹctura largius ab imo ſenſim operis incremento ædificium in arctius cogitur, in carinæ ſeu galeæ maximæ ſimilitudinem elaborata, in cacumine feneſtra una ſuperne lumen reddens, ſubter quam focus & cibos parabiles coquens, & frigus quo regio pro maiori anni parte conſtricta eſt repellens, in ea doʹmo ſe, uxores, pignora, ſeruos, ancillas, pecus, armentum, frumentum, & omnem ſupellectilem condunt, gens ad diuinationes & auguria procliuis. Præʹcipuum numen Samagitticum erat ignis, quem ſacroſanctum & perpetuū putabant, qui in montis altiſſimi iugo ſuper fluuium Neuyaſza ſito aſſidua lignorum appoſitione à ſacrorum ſacerdote alebatur. Accedens itaque Vladislaus rex turrim in qua conſiſtebat incendit, & ignem diſiecit & extinxit. Succidit deinde per milites ſuos Polonicos ſyluas, quas non ſecus quàm ſanctas & deorum habitacula Samagittæ, iuxta illud poëticum: Habitarunt dij quoꝗ ſyluas, uenerabātur, in eam caliginem mentis prolapſi, quod & ſyluæ præfatæ & aues, feræꝗ in illis cōſiſtentes ſanctæ forent, & quicquid in illas ingrederetur, ut ſanctum deberet cenſeri, uiolanti quoꝗ nemus, feras uel aliʹtes, manus aut pedes dæmonum arte curuabantur. Maxima itaque Barbaʹros tenebat admiratio, quod Polonorum milites nemus ritu eorum excidentes, nulla læſio qualem ipſi in ſe frequentius experti erant ſequeretur. Habebant præterea in ſyluis præfatis focos, in familias & domos diſtinctos, in quibus omnibus charorum & familiarium cadauera cum equis, ſellis & ueſtiʹmentis potioribus incendebant: locabant etiam ad focos huiuſmodi ex ſuʹbere facta ſedilia, in quibus eſcas ex paſta in caſei modum præparatas depoʹnebant, medonemꝗ focis infundebant, ea credulitate illuſi, quod mortuorū ſuorum animæ, quorum illic combuſta fuerant corpora nocte uenirent, eʹſcaꝗ ſe exſatiarent. Inſuper prima Octobris die, maxima per Samagittas in ſyluis præfatis celebritas agebatur, & ex omni regione uniuerſus utriuſque ſexus conueniens illuc populus, cibos & potus quilibet iuxta ſuæ conditionis qualificationem deferebat, quibus aliquot diebus epulati dijs ſuis falſis præcipue deo lingua eorum appellato Perkuno, id eſt tonitru, ad focos quiſque ſuos offerebat libamina. Rex itaque Vladislaus primum eos pater noſter, deinde ſymbolum docuit, quoniam nullus ſacerdotum linguam Samagitticam nouerat, & unda baptiſmatis ablui iuſſit. Vnus autē ex maioribus Samagittarum pro omnibus reſpondit: Ex quo, inquit, sereniſſime rex, dij noſtri ueluti inertes & languidi à deo Polonorum deleti ſunt, deos noſtros & ſacra eorum deſerimus, & deo tuo atꝗ Polonorum fortiori adhæremus, ſicꝗ baptizati ſunt. Rex autem in Myedniki cathedralem eccleſiam ſub honore & titulo ſanctorum martyrum Alexandri Theodori & Euancij, in alijs autem locis eccleſias parochiales fundauit, & illis dotem ſufficientem conſiʹgnauit & inſcripſit. Mednicēſis eccleſiæ primus epiſcopus Mathias origine Almanus, in Vilna tamen natus, eo quod linguam Lithuanicam & Samaʹgitticam norat præfectus eſt & conſecratus. Contigit autem in prima plantatione, dum Samagittæ per magiſtrum Nicolaum Vazic, fratrem ordinis prędicatorum regium prædicatorem per interpretem inſtruerentur de fide, creatione mundi, & lapſu primi hominis Adæ, unus Samagittarum ſufferre ſerʹmonē prædicantis nō ualens in hæc uerba prorumpit: Mentitur, inquit, illuʹſtriſſime rex iſte ſacerdos, aſſerit mundum creatū eſſe, quū ſit homo non longæuæ ætatis, ſunt etenim inter nos plures annorum numero ſeniores eo, centenarium numerum ſupergreſſi, qui creationē nullam recordātur: ſed ſolem & lunam, cæteraꝗ ſydera ſemper eiſdem motibus luxiſſe referunt. Rex autē Vladislaus iubens eū ſilere, declarauit magiſtrū Vazik creationē mundi nō aſſeruiſſe

Mortuorū parentationes

A aſſeruiſſe in diebus ſuis incepiſſe,ſed lõge ante, puta ante ſex millia annorũ, & paulo plus,ordinatione diuina proueniſſe. Contulit autẽ rex Vladislaus magnũ ducatum Lithuaniæ & Samagitthiæ Alexandro Vitoldo fratri ſuo patrueli:is quia acer & animoſus erat pugnando, adiecit Lithuaniæ ducatũ Pskou,quem Pleſcouiam appellant.Deinde alterũ ducatum Nouogrodieñ. qui Nugardia agnominatur. Tertium ducatum Smolnenſem ſuo dominio appoſuit.Factaq; in circuitu pace,in orientẽ penetrauit,& incidens in Hordam Tartarorũ multitudinem eorũ,in Lithuaniam appulit,ac in certo territorio Lithuaniæ locauit,uſq; in hanc diem permanentem. Congeſtoq; fortiori exercitu,iterum in Tartariam perrexit, & ſuperatis fluminibus, in planiciem diffuſe porrectam circa flumen Vorzſcla, quartadecima die Auguſti peruenit.Ibi occurrente ei Imperatore Zauolhenſi Temir kutlu, quem ſcriptores Tamerlanem nuncupant,cum infinita ac innumerabili Tartarorum multitudine,de treugis & pace utrinq; tractabant, concordia tamen nequaquam à Tartaris acceptabatur. Vitoldus igitur à ſuis perſuaſus cum cuſtodibus corporis ſui retrorſum abijt, & in Lithuaniam fugitiue redijt: exercitus uero ipſius ab infinita multitudine Tartarorum obrutus, in toto deletus eſt. Præterea Sigiſmundus rex Romanorũ iaciendo inter Vitoldum & Vladiſlaum fratrem eius regem Poloniæ fomitem diſcordiarũ, coronam Vitoldo promiſit,& in regem Lithuanorũ ſublimari perſuaſit: uerũ quum afferretur corona per loca tutiora Marchiæ & Pruſſiæ, nobiles maioris Poloniæ ſeſe oppoſuerunt, & cum exploratoribus in cuſtodia permanendo, in loco qui Turzagora uocatur,legatos Imperatoris Romanorũ opperiebãtur & expectarunt. Illi uero rem infectam cognoſcentes,terrore perculſi retroceſſerunt, Vitoldus autem de hoc certior factus præ triſtitia ab anthrace inter ſcapulas orto,uitã cum principatu finiuit, anno domini milleſimo quadringenteſimo trigeſimo.Poſt mortẽ Vitoldi Vladislaus Iagello rex Poloniæ Suitrigellum

B fratrem ſuum in ducem Lithuaniæ anulo ſuo inueſtiuit & ſubſtituit: qui immemor beneficij,cõtra Vladislaum Iagellonem tumultuauit & bella geſſit, propter quod rex Vladislaus principi Sigiſmundo de Starodup ſuggeſſit, cõmiſitq;,ut ducatum Lithuaniæ ſub Suitrigello ſurriperet. Apparẽte igitur comete exili ſupra illum ducatũ, dux Sigiſmundus de Starodup Suitrigellũ expulit,& ducatum magnum Lithuaniæ poſſedit. Hunc Sigiſmundus Iuan dux Czarthorienſis,genere &ſecta Rutenus poſt aliquot dies occidit.Ingrediebatur ſiquidem ex conſuetudine urſa ad tabernaculum ducis Sigiſmũdi. Ruteni itaq; more urſæ oſtium tabernaculi fricabant & mouebant: quo audito dux Sigiſmundus urſam aduenilſe putando, oſtia aperuit, & à Rutenis uulneribus conciſus occubuit.Aeneas de Picolominibus ſcripſit, non hunc Sigiſmundũ, ſed Vitoldum ſicut præmiſſum eſt, per ſuos in forma urſæ deluſum interfectum.Sed inſcijs relatoribus credidit,& erronee ſcripſit,quemadmodũ ſimili errore ductus, plurima de Lithuanis, plurima & de Polonis conficta literis tradidit. Poſteriq; hiſtoriographi errantem erronee ſequentes,ipſius Aeneæ abſurditates & loca atq; mores illarum nationũ nunquam uiſa,aliter quàm fuerunt,& quàm ſunt,tanq; uera literis demandare nõ erubuerunt: quum experientia præteritorum atque præſentium ipſum & ipſos inexpertos & aliter quàm res habeat ſcribentes redarguat. Succeſſit duci Sigiſmundo de Starodup,Kazimirus Vladislai Iagellonis tertius natus in magno ducatu Lithuaniæ,quẽ ferè quinquaginta annis gubernauit, ſub cuius extremis & ultimis annis Iuan dux Moſcorum auulſit, & ſibi appropriauit ducatum Nouogrodienſem,aliàs Nugardiam ſeu Nouogrodiam nuncupatum.Poſt Kazimirũ in Lithuania dominatus eſt Alexander filius eius quartogenitus,cuius temporibus præfatus Iuan dux Moſcorum principatũ Mozaiſenſem, longitudinis ſeptuaginta, latitudinis totidem milliariũ,& caſtra quadraginta ſubripuit. Alexandro uita functo, Sigiſmundus modernus in magno ducatu Lithuaniæ ſuffectus eſt, ſub cuius dominio Vaſſilo Moſco-

uiæ dux & principatum Pleskou, quem Pleskouiam appellant, & ducatum Smolnenſem expugnauit & poſſedit. A

De amplitudine & contentis magni ducatus Lithuaniæ.

CAPVT III.

AMplitudo magni ducatus Lithuaniæ eſt talis. A' mari Balteo ſeu Prutenico ad Vilnam capitalem ciuitatem Lithuaniæ ſexaginta milliaria, à Riga uero ad Vilnam recto itinere ſeptuaginta milliaria: eundo uero ſuper Poloczko ut cōmuniter uadunt, erunt à Riga in Vilnam centum milliaria. Deinde à Vilna in Kiou ſunt centum milliaria. A' Kiou uſq; ad confluentiã, ubi iunguntur fluuij Dinepr & Boh, quos Græci Boryſthenem, maiorem & minorem appellant, ſunt decem diætæ, quę faciunt ſeptuaginta milliaria, ibi ſteterat caſtrum Dzaſſou, quod deſtructum eſt, & ibi eſt finis dominij Lithuanorum, quum prius protendebatur ad Byaligrod, quod Latini Album caſtrum nuncupant, & ipſum Turci expugnarunt & poſſident: circumcirca uero Tartari in campis degũt: Iſta eſt cōputatio uerſus meridiem, quinimo uerius dicam inter orientē & meridiem. Iterum ex tranſuerſo computando, à Patzou & metis Lithuaniæ in Vilnam ſunt octuaginta milliaria: ſed à Cracouia per eandē uiam uſq; in Vilnã ſunt centũ & uiginti milliaria. A' Vilna in Smolenſco centũ milliaria, à Smolenſco in Moſcuuam ciuitatē Moſcorũ centũ milliaria, & ſunt milliaria Germanica magna. Prima autē & capitalis ciuitas in Lithuania eſt Vilna, eſt tanta quanta Cracouia cum Kazimiria Clepardia, & omnibus ſuburbijs: uerũ domus non ſunt cohærentes ſicut in noſtris ciuitatibus, ſed ut ſæpe mediant horti & pomaria: habet Vilna bina caſtra murata, ſuperũ in monte & inferum in baſſo. Nouigrod uero, quam Latini Nugardiã uel Nouogardiam uocant, fuit de poſſeſſione magni ducatus Lithuaniæ, per ducem Vitoldum armis conquiſita, & eſt Nouigrod in amplitudine paulo maior quàm Roma, quia Roma in ambitu continet triginta duo milliaria Italica, quæ faciunt ſex milliaria Germanica, & duo milliaria Italica ſuperſunt. Nouigrod aũt cōtinet integra ſeptem milliaria, alias trigintaquinq; milliaria Italica. Itē Nouigrod lignea habet ædificia, Roma uero murata. Diſtat Nouigrod à mari Balteo duobus uel quaſi tribus milliarijs. Et fuerunt, adhucq; ſunt in ea ditiſſimi mercatores: intantũ quod apud quemlibet mercatorem iuxta refectorium eſt Crancz, id eſt reſeruaculum loco teſtudinis, in quod argentum, aurum & res pretioſæ conquiſitæ proijciebantur abſq; numero. Vnde Iuan, quod ſonat Ioannes princeps Moſcorum anno domini milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimonono, ſurripiendo Nouigrod de manibus Kazimiri magni ducis Lithuaniæ, huiuſcemodi theſauros Nouogrodieñ. exhauſit, & trecentos currus ad ſummum implendo, duntaxat de auro, argēto & unionibus pretioſis, in Moſcouiam abduxit. Et quia in eadem Nouigrod pernicioſa conſuetudo inoleuerat ſicariorum & raptorũ, ſæpeq; aliquo reo inuento uel deſignato pulſabatur campana prætorij, ubi centum ſenatores tanquam iudices ſedebant, omnes more illius patriæ barbam protenſam nutrientes: uulgus autem audito ſono campanæ, cōcurrebat de tota ciuitate, ita quod quilibet hoſpes duos acciperet lapides in brachio, & filij hoſpitum ſimiliter. Quumq; reus per ſenatores condemnaretur, lapidibus adſtantes obruebant & interficiebant eum, tumultuoſeq; ad domum condemnati currētes diripiebant omnia bona occiſi, & area domus poſtea uendebatur, & pecunia exinde pro Republica confiſcabatur. Idcirco Iuan dux Moſcorum præfatus apprehenſa & poſſeſſa Nouigrod in quinque famoſioribus plateis quinq; capitaneos cum armigeris conſtituit ad ſedandum & prohibendum ſolitos tumultus, inuaſiones & ſpolia. Eſt in Nouigrod caſtrum Deczen nuncupatum, in eo principalis eccleſia eſt ſancti Sophiæ, id eſt, ſaluatoris, & eſt tecta aureis laminis ſplendeſcentibus, ſuntq; in eadem Nouigrod ſeptem monaſteria Zirnkorũ, id eſt, nigrorũ monachorũ de regula ſancti Baſilij, & diſtant à ſeinuicem ferè uel propè per medium milliare. B

A liare. In primo monaſterio B. Mariæ uirginis ſunt mille monachi, in altero ſancti Georgij ſeptingenti, in tertio ſexingenti, in quarto quadringenti: ſic conſequenter in alijs monaſterijs. Sunt & eccleſiæ ſanctorum plurimæ, & ſolius ſancti Nicolai, quem Ruteni inter alios ſanctos plus colunt: eccleſię ſunt tot, quot ſunt dies in anno. Habet eleuationē poli Nouigrod ſexaginta ſex graduū, & in æſtate circa ſolſtitium æſtiuale poſt occaſum ſolis apparet lux cœli uſq; in ortum ſolis, ut artifices, ſartores, ſutores, & cæteri mechanici ſuere & laborare poſſint. Poſt Nugardiam ad Septentrionē eſt Suetia & Filandia uſq; in oceanum Septentrionis. Pskou urbs nobilis murata & magna, minor tamen quàm Nouigrod, adiacet Moſcouiæ & Lithuaniæ, hanc Latini Pleſcouiam appellant, inhabitatores ipſius omnes ſunt lingua & ritu Ruteni, barbam non radunt, & crines capitis non tondunt, habitum uero in toto deferunt Almannicum. Habet terra Pleſcouiæ triginta caſtra murata, & ſunt uerſus Liuoniam, & non ſunt tam bona caſtra in Moſcouia, neque in Lithuania. Tota autem terra Pleſcouiæ ſexaginta milliaria in longitudine, & quadraginta in latitudine cōtinet. Vaſſilo modernus princeps Moſcouię per compoſitionē & tradimentum ſeniorum adeptus eſt, & poſſidet Pskou, depoſuitq; campanam, ad cuius pulſum tota ciuitas confluebat, & iniuriantes opprimebat. Contra pactum quoq; & promiſſa ſua abegit Vladicam, id eſt, epiſcopum loci, & plures nobiles ac ciues Pleſcouiæ, & locauit in ciuitate Moſcua, & alijs locis Moſcouiæ. Deinde uerſus orientē eſt Poloczko caſtrum & ciuitas magna, & pertinet ad ducatum Smoleñ. poſſidet eam magnus dux Lithuaniæ. Poſt hanc ad orientem eſt Smolenſco caſtrum & ciuitas ex roboribus ſtructa, & foſſis profundis munita, ipſa autem terra ſeu ducatus Smolenſco cōtinet in longum ſexaginta aut ſeptuaginta milliaria Germanica. Preterea linguagium Lithuanicum eſt quadripartitum, primum linguagium eſt Iaczuingorum, ut horum qui circa caſtrum Drohicin inhabita-
B runt, & pauci ſuperſunt. Alterum eſt Lithuanorum & Samagittharū. Tertiū Prutenicum. Quartum in Lothua ſeu Lothihola, id eſt, Liuonia, circa fluuiū Dzuina, & Rigam ciuitatem. Et horum quanquam eadem ſit lingua, unus tamen non plene alterum intelligit, niſi curſiuus & qui uagatus eſt per illas terras. Habuit hoc linguagium quadripartitum tempore idololatriæ pontificem maximū unum, quem Criue appellabant, morantem in ciuitate Romoue à Roma dicta, quoniā hoc linguagiū de Italia iactat ſeſe aduenisse, & habet nōnulla uocabula Italica in ſuo ſermone. De iſto Criue & ciuitate Romoue in legenda ſancti Adelberti pontificis & martyris legit. Et ſcias quod in Pruſſia iam pauci proferunt Prutenicum, ſubintrauit ſiquidem lingua Polonorum & Almannorum: ſic & in Lothua pauci uillani profitentur hanc linguam, quia ſubintrauit Almannicum. In Samagitthia autem, quæ eſt longitudinis quinquaginta milliariorū, & in Lithuania, quæ in longum triginta milliaria continet, in uillis Lithuanicum loquuntur, & in magna parte Polonicum profitentur: nam & ſermone Polonico ſacerdotes eis prædicant in eccleſijs. Inſuper ſcito quod hoc linguagium quadripartitū totum eſt de obedientia & fide Romanæ eccleſiæ, in alijs autē prouincijs circumiacentibus, ut in Nouigrod, in Pleſcouia, in Poloczko, in Smolenſco, & in meridiē uſq; poſt Kiou Ruteni ſunt omnes, & Rutenicum ſeu Sclauonicum loquuntur, ritumq; Græcorum obſeruant, & obedientiā Conſtantinopolitano patriarchæ præſtant. Amplius ſunt in ducatu Lithuaniæ Tartari circum Vilnam, & habent proprias uillas: colunt agros more noſtro, laborant & uehunt merces, ad mandatumq; magni ducis Lithuaniæ omnes ad bellū aſſurgunt, loquuntur Tartaricū & colunt Mahumetē, quia Saracenorū ſectā profitentur. Inſuper ſunt Hebræi in Lithuania, præſertim in ciuitate Troki, hi laborāt & mercantur thelonea & officia publica tenent, de uſuriſq; nō uiuūt. poſt hoc de fluminibus dicamus. À parte orientali dominium Lithuanorū terminant fluuij, Oſcol, Iugra, Donyecz, id eſt paruus Don, & eſt paruus Tanais, hi &

plurimi alij in Tanaim decurrũt. Item ex dominio Lithuanorũ poſt caſtrum Veſnya, quod dux Moſcouiæ Modernus Vaſſilo occupauit, ortus eſt Dinepr, ſeu Boryſthenes ex terra plana lutoſa, ex ſtagnis in denſis ſyluis, & fluit ſub Smolenſco & ſub Kiou, tandẽ emenſis quaſi trecentis milliarijs Germanicis, in mare Ponti incidit. Item Vilia alius fluuius triginta milliarijs ad orientẽ Vilnæ ciuitatis ortũ cepit, & ſub caſtro Vilnenſi cum alio fluuio minori Vilna dicto, & initiũ eius duobus milliarijs à præfata ciuitate Vilna cõputatur, cõmiſcetur, unaq́ ad magnũ fluuium Niemen influunt. Niemen autem fluuius ualde flexuoſe decurrit, naues defert & merces: & poſt caſtrum Couno in mare Prutenicũ cadit. Item Dzuina magnus fluuius fontes habet in Moſcouia, & in dominio Lithuanorum, fluit ſub caſtro Vitepsk, deinde ſub Poloczko: hoſtia eius circa Rigam ciuitatẽ Liuoniæ, ubi in mare cadit. & ſcias quod quẽadmodũ in ſuperioribus pręmiſi tria magna flumina prope ſe inuicẽ oriũtur, ſcilicet, Dinepr, Dzuina, & Volha: oriũtur, inquã, in locis planis, nemoroſis, paluſtribus, non ex montibus Hyperboreis, nõ Riphæis, nec aliquibus montibus qui in natura minime ſunt, duntaxat figmẽto olim Græcorũ tanquam in rei ueritate exiſterent glorioſe & ampulloſe prædicati ſunt, & quod præfata flumina ex ipſis erũperent ac orirentur per ſequaces hiſtoricos coſmographos & poëtas inexperte deſcripti decantatiq́ ſunt, quum nuſquam compareant: plana ſiquidẽ eſt terra per totum, unde illa ortum ducunt. Et Dinepr qui eſt Boriſthenes ad meridiẽ fluit uſq́ in mare Ponti incidens. Dzuina grande flumen ex Moſcouia erumpens, ad occaſum ſolis per dominia Lithuanorũ, & per Liuoniam labens iuxta ciuitatẽ Rigam, in mare Balteũ deſcendit. Volha maximus fluminũ etiam ex Moſcouia oriens, in Septentrionẽ tendit, reuerſusq́ in orientẽ, longinque circuit Tanaim: tandẽ conuerſus in meridiẽ per Scythiam ſeu Sarmatiã Aſianã & campos planiſſimos Tartarorum peruagatus, in uiginti quinque flumina magna partitus, mare Euxinũ ingreditur. Diſtat Tanais à Volha in Tartaria itinere ſex hebdomadarum, ad minus trium aut quatuor uelociſſime currentibus. Sunt & alia in Lithuania & Moſcouia multa flumina & ſtagna magna: parua uero flumina & riui ſine numero in maiora defluunt. Omnia piſcoſa abundanter, ita quod in illis terris ubi aqua, ibi & piſces: & ſunt piſces ſapidiores & delectabilioris guſtus quàm in regionibus noſtris, piſcinæ & fodinæ pro aquis & impiſcationibus tanquam inutiles illic non fiunt. Amplius in ducatu Lithuaniæ panis ruſticorum nigerrimus eſt nõ cribratus, ex ſiligine aut ordeo unà cum furfuribus: dominorũ uero & potentum panis delectabilis de pura ſimilagine tritici albiſſimus pinſitur & habetur: uino carent, niſi quod aliunde ducitur, præcipue uinum Rhenenſe, & ex occidentalibus regionibus per mare Germanicũ & Balteum, adductũ alicubi reperitur, medone & ſpiſſo, et tenui & uario modo cocto abundant, & illo reficiuntur & inebriantur. Ceruiſias coquunt diuerſimode & ex uarijs granis, puta frumẽto, ſiligine, ordeo, auena, milio, &c. & nõ ſunt ſapidæ: uulguus autem ut ſemper aquam bibit: oliuæ & fructus dulces ac delicati illic non creſcunt, algida etenim & frigida eſt prouincia. Armenta habent omnis generis & feras ſyluarum, plus quàm in orbe Chriſtianorum reperiantur: ſaltus, deſerta, & ſyluæ ſunt magnæ, decem, aliquando quindecim milliariorum, nõnunquam & uiginti quinq́ milliariorum: ad latera deſertorum & ſyluarũ uillæ & habitatores inueniuntur, & idcirco quia magna nemora ſunt, magnæ feræ & multæ abundantiſſimæ uiſuntur & capiuntur, uri & boues ſylueſtres, quos lingua ipſorum thuri & zumbrones uocant, onagri, & equi ſylueſtres, cerui, damæ, dorcæ, capreæ, apri, urſi, mardures, ſciſmi, & cætera genera ferarum. Inſuper aues abundant & ficedulæ, q̃uis illic uineæ non ſunt, aduolant & impinguantur, atq́ cum ſuauitate eduntur. Eſtq́ in Lithuania & Moſcouia animal uoraciſſimum & inutile, quod alibi non comparet, roſſomaka nominatũ. quantitatis canis, faciei catti, corporis & caudæ ut uulpis, colore nigrũ, cadaueribus ueſcitur, inuen-

A inuentoq; cadauere, intantum uorat, ut extendatur & infletur tanquam tympanum, repertaq; anguſtia, ſtricta inter arbores intrat & intrudit ſe cum uiolentia premendo, ut uiolenter comeſta uiolentius egerat, ſicq; extenuatũ denuo cadaueri accurrit, & ad ſummũ impletur, cũ uiciſſitudine expreſſionis, & ad morticinium reuerſionis, donec totũ abſumat & deuoret. Et forſan natura tam inſatiabile animal in illis regionibus producit, ut homines ſimili uoracitate laborãtes redarguat. Quoniã potentes quũ conuiuari cœperint, ſedent à meridie in medium noctis continuo cibo & potu ſeſe opplendo, & à menſa quoties natura propellit aſſurgendo & egerendo iterum & iterum uorant uſq; ad uomitũ & amiſſionem diſcretionis & ſenſus, tuncq; inguinis & capitis quæ ſunt diſcrimina neſciunt: eſtq; illa conſuetudo pernicioſa in Lithuania & Moſcouia, magis uero & abſq; rubore in Tartaria. Eſt etiam in illis terris Lithuaniæ, Moſcouiæ & Tartariæ ab origine conſuetudo uenditionis hominum: ſerui natura uenduntur à dominis ſuis tanquam pecora, pueriq; eorũ & uxores: quinimo pauperes homines, libero uentre nati, uictu carentes, uendũt filios & filias ſuas, interdum & ſemetipſos, ut apud patronos ſiliquis & groſſis cibis ſaturentur.

De Moſcouia. CAPVT IIII.

MOſcouia eſt regio longiſſima latiſſimaq;: nam à Smolenſco uſq; ad Moſcuuam ciuitatem ſunt centum milliaria, à Moſcuua ad Volochda centum milliaria. Et Volochda eſt prouincia, & fluuius per ipſam labens eodẽ nomine uocatur: à Volochda ad Vſczuga centum milliaria, ab Vſczuga ad Viathka centum milliaria: & iſta quadringenta milliaria ſunt de regione Moſcouiæ, & ſermo per totum eſt Rutenicus ſeu Sclauonicus. Vltra prædicta à Viathca ad regionem Permſca centum milliaria, inde ad terram Vahulczka triginta milliaria, & hæc Scythiæ confinis eſt. Et iſtæ prouinciæ ſubiectæ ſunt duci Moſcouiæ, additiſq; terris ad Septentrionem & orientem
B ab eodem duce Moſcouiæ poſſeſſis, Iuhra & Corela quæ ſunt in Scythia, erunt quingenta milliaria Germanica magna. Verum Moſcouitæ non per milliaria noſtra computant, ſed per uerſt: & uerſt eſt quinta pars milliaris Germanici. Numerant itaque à ciuitate Moſcuua ad Vlodomiriam ciuitatem decem & ſeptem milliaria Germanica: abinde ad Vſczuch quingenta uerſt: iterum ab Vſczuch ad Iuhram quingenta uerſt. Intra Moſcouiam aũt ſunt multi ducatus. Eſt ducatus ſeu terra Moſcouię, de qua triginta millia pugnatorum nobilium ad bellum egrediuntur, agreſtiũ uero ſexaginta millia. Eſt & ducatus ſeu terra Tuczka, de qua quadraginta millia armatorum nobilium duntaxat ad bellum prodeunt. In hoc ducatu capitalis ciuitas Tuerd nũcupatur, & eſt ciuitas grãdis lignea de lignis ædificata: in ea ſunt eccleſiæ ligneæ centum & ſexaginta: caſtrum etiam ligneum eſt, & ſunt in ipſo nouẽ oracula ſeu eccleſiæ: principalis eſt ſancti ſaluatoris, & illa duntaxat eſt murata: ſub hac ciuitate & caſtro ampliſſimus fluuius Volha labitur. Ducatus Chelmſci, de quo ſeptem millia pugnatorũ exeunt. Ducatus Zubſczouski, de quo quatuor millia armatorũ. Ducatus Klinski, de quo duo millia bellatorum prodeunt, ad terram Tuerdeñ. annumerantur. Item ducatus Kubenſis triginta milliaria in longum continens. Ducatus Iacoslauieñ. quadraginta milliaria de terra habens. Ducatus Szuherſieñ. uiginti milliaria terræ habẽs. Ducatus Szachouenſis triginta milliaria in longum continens: omnes ſunt in milliarijs Moſcouiæ in longum computatis. Inſuper ducatus Rzezenſis, de quo quindecim millia baronum ſeu nobilium armatorum euadunt, & fluuius nominatiſſimus Tanais de ipſo oritur. Item ducatus Suſdalorum, & plures ei adiacentes deſolati & deſtructi ſunt per Tartaros. Eſt & terra Tartarorum Cozanska, Horda nominata, triginta millia pugnatorum producens, principi Moſcorum ſubiecta, in campis iuxta caſtrum Cozan, quod dux Moſcouiæ poſſidet: & alluitur magno flumini Volha, degens. Moſcuua eſt ciuitas principalis ſatis magna, bis maior quàm Florentia Thuſciæ,

aut bis maior quàm Praga Bohemiæ urbs. Praga dico quæ extat & quam tu A
uidiſti: non Praga, quam quidam nouus hiſtoricus ficte aſtruit longiſſimam
trium dierum itinere ciuitatẽ, quod fabula eſt: uerũ Moſcuua lignea eſt, non
murata, plurimas habens plateas, & ubi una platea finitur, altera non ſtatim
incipit, ſed campus mediat. Inter domos quoq; ſepes mediant, ita ut domus
ſibijnuicem non cohæreant. Nobilium domus ſunt maiores, plebeiorũ uero
humiles. Fluit per medium ciuitatis, & ſub caſtro ipſius fluuius eiuſdem no-
minis cũ ciuitate, Moſcuua appellatus, & eſt tantus, quãtus Multaua in Pra-
ga, aut Arnus in Florentia. Caſtrum autẽ quod eſt in medio ciuitatis in pla-
no, eſt caſtrum bonum muratum tantæ amplitudinis, ut Buda in Hungaria,
habet tria propugnacula: & cum his turres magnę ſimul computatæ ſunt de-
cem & ſeptem, tegulis latericijs tectæ, ſed unus murus: in eo caſtro eccleſiæ
ſunt ſedecim, tres muratæ, ſcilicet, ſanctæ Mariæ, ſancti Michaëlis, & ſancti
Nicolai, reliquæ ſunt de ligno. Palatium ducis in præfato caſtro eſt muratũ
ad inſtar Italicũ nouum, non amplum, nec magnũ: tres curiæ nobilium ſunt
muratæ, aliæ domus ligno conſtructæ, ſtubæ omnes nigræ. Aliæ ciuitates
Moſcorũ ſunt minores, & caſtra minora omnia de lignis fabrefacta. Præte-
rea terra Moſcouiæ plena eſt boſcis ac ſyluis, aquis quoq;, fluminibus, piſci-
bus & feris, quemadmodum Lithuania referta, ſed frigidior & Septentrio-
nalior, unde pecudes & pecora parua ſunt & mutila abſque cornibus, quaſi
ſemper propter frigus: homines uero proceræ, altæ, & robuſtæ ſtaturæ ſunt,
bibunt aquam, medonem, & quaſſecz, id eſt, fermentatos liquores. Arant &
ſulcãt ligno ſine ferramẽto, & arpicant frondibus arborũ ſupra ſeminata ab
equis tractis, raroq; propter intenſa & longa gelua ſegetes matureſcũt, ideo
meſſes ſectis frugibus in ſtubis deſiccant, maturant & triturant. Sæpenume-
ro autem utuntur calefacientibus aromatibus, ſæpe & ſublimatis, de aroma-
tibus, de melle, uel alio calefactorio, ita ut & de auena aquam ardentem ſiue
ſublimatum faciant & bibant ad effugandum & repellendum algorem & fri B
gus, alioquin ex frigore congelarent. Carent uino & oleo, & ne inebrientur,
princeps terræ prohibet ne medo aut liquor inebrians in aliqua domo repe-
riatur ſub priuatione uitæ, niſi bis aut ter in anno ex admiſſione principis.
Monetam habent argenteam puri argenti, dzingis nominatam, maiorem &
minorem, formæ oblongæ, quadrangularem, non orbicularem, nõ politam,
nec bene planatam. Eſtq; terra diues argẽto, & cuſtodia undiq; clauſa, ut ne-
dũ ſerui & captiui, ſed & liberi, indigenæ & aduenæ exire abſq; literis ducis
nequeant, & hæc hactenus. Flumina in Moſcouia ſunt plurima, aliqua autẽ
maiora ſcitu digna enumerabo. Tanais nominatiſſimus fluuius à Tartaris
& Moſcouitis Don nuncupatus, fontes & originem habet in Moſcouia pro
pè in ducatu Rezenſi. Conſurgit de terra plana, ſterili, limoſa, paludinoſa &
nemoroſa. Quumq; ad orientem ſolis proceſſiſſet uſq; ad metas Scythiæ &
Tartariæ, declinat ad meridiem, & perueniens ad paludes Mæotidas, illic
oſtia tenet & ingreditur. Eſt tantus Tanais, quantum dicerem triplatum Ty-
berim poſt Romam in mare Tyrrhenum decurrentem, aut quantum Danu-
bium in duplo circa Budam. Et doctrina aſtrologorũ tenet, quod Tanais ſit
eius longitudinis cuius & Nilus fluuius Aegypti, puta circa ſexaginta gra-
dus longitudinis. Et ſicut Nilus à meridie ad mare Alexandriæ deſcendit, ſic
Tanais à ſeptentrione in Mæotidas & mare Ponti defluit. Nec piget repete-
re quod ſuprà dixi, alia magna flumina ex Moſcouia eſſe orta, uidelicet Ezui
na, Volha, & Dinepr ſeu Boryſthenem. Et quum Moſcouia ſit regio plana,
non montoſa, prædicta flumina in diſtantia non ualde longinqua à ſe inui-
cem ex terra plana, nemoroſa & paludinoſa oriuntur, maximusq; fluminum
ille Volha, in Tartarico dictus Edel, tendens in ſeptentrionem, procedit du-
centis milliarijs uſq; ad Niſni nouigrod, quod ſonat inferius nouũ caſtrum,
& eſt in terra Moſcouiæ: & illic accurrit & ei cõiungitur magnus fluuius ex
media Moſcouia procedẽs, Occa cognominatus. Deinde octuaginta millia

A rijs germanicis Volha ſub caſtrũ Coſan, quod dux Moſcouiæ poſſidet, tandem ſub caſtrum Sardi, quod Tartari tenent, fluit deinceps uerſus meridiem uigintiquinq; fluminibus tantis ut eſt Tyberis Romæ, & alijs multo maioribus influit in mare Euxinum. Accipiat itaq; lector tua humanitas, & contra omnes aduerſantes tueatur, & dicat quod prælibata flumina non de montibus, nec de radicibus montium, quoniam ibi montes ſunt nulli, oriuntur & fluunt. Accipiat ſecundo, quod montes Hyperborei & Ryphæi, de quibus emanaſſe illa flumina ab aliquibus fabuloſe ſcriptum eſt, nec in Moſcouia, neq; in alijs partibus ſeptentrionis ſunt: recteq; dicetur confictos eſſe, & nuſquam exiſtere, niſi forte in libro ſcripti aut picti, & non in terra reperiri affirmarentur. Accipiat tertio, quod in dominio Moſcorum, quemadmodum & in terris Turcorum, homines de loco in locum, & de territorio in territoriũ ad incolendum transferuntur, & alij pro his commutati mittuntur & locantur. Accipiat quarto, in Moſcouia unam linguam & unum ſermonem eſſe, ſcilicet Rutenicum ſeu Sclauonicum in omnibus ſatrapijs & principatibus, ſic quod etiam Ohulici, & qui in Viathca degunt Ruteni ſunt, & Rutenicũ loquuntur, unamq; ſectam & religionem inſtar Græcorum tenent, omnesq; Vladicæ, id eſt epiſcopi, qui plurimi ſunt, patriarchæ Conſtantinopolitano ſubſunt, & confirmationẽ ab ipſo poſtulantes obedientiam promittũt, præter Tartaros Coſanenſes, qui ducem Moſcorum recognoſcentes, Mahumetum unà cum Saracenis uenerantur, & linguagium Tartarorum loquuntur, etiam præter alienigenas ad ſeptentrionem in Scythia cõmorantes, qui ſermone & linguis proprijs loquũtur, & idola colunt, prout in ſequenti capitulo dicetur. Accipiat quarto, quod poſt terram Viathca nuncupatam in Scythiam penetrando, iacet magnum idolum Zlotababa, quod interpretatum ſonat, aurea anus ſeu uetula, quod gentes uicinę colunt & uenerant, nec aliquis in proximo gradiens aut feras agitando & in uenatione ſectando uacuus
B & ſine oblatione pertranſit: quinimo ſi munus nobile deeſt, pellem aut ſaltem de ueſte extractum pilum in offertorium idolo proijcit, & inclinando ſe cum reuerentia pertranſit.

De regionibus Scythiæ Perm, Baskird, Iuhra & Corela, per ducem Moſcouiæ ſubiugatis. CAPVT V.

POſt Moſcouiam ſunt gentes & regiones inter ſeptentrionem & orientem in fine Aſiæ ſeptentrionalis, quæ proprie Scythia dicitur, principi Moſcouiæ ſubiectæ, per Iuan ducem Moſcouiæ principaliter ſubiugatæ, ſcilicet Perm, Baskird, Cziremiſſa, Iuhra, Corela. Perm monoſyllabum eſt, inde terra Permſce, biſſyllabè Permſca pronunciando: & fuit regio idola colens, quam Iuan dux Moſcorũ citra annos uiginti baptiſma percipere coëgit, more Rutenorum ſeu Græcorum: & poſuit eis Vladicam, id eſt epiſcopum, nomine Stephanum, quem barbari poſt diſceſſum ducis uiuum excoriauerunt & necauerunt, reuerſusq; dux afflixit eos, & alium denuo præſulem conſtituit, ſub quo tanquam noui Chriſticolæ, Rutenorum ſchiſma & ritum profitentes permanent. Aliæ uero regiones præexpreſſæ in infidelitate & idolatria perſiſtunt. Colunt ſolem, lunam, ſtellas, beſtias ſyluarum, & quod eis occurrit: habent propria linguagia & idiomata. In terra Permſca propriũ idioma, in terra Paskirdorum proprium, in Iuhra proprium, & in Corela etiam proprium. In his regionibus non arant, non ſeminant, panes nõ habent nec pecunias: feris ſyluarum, quæ apud eos abundant, ueſcũtur, & nõ niſi aquã bibunt: morantur in denſis ſyluis, in tugurijs ex uirgultis factis. Et quia ſyluæ illas terras contexerunt, homines ſylueſtres & ferinos effecerunt. Sunt uelut beſtiæ ratione non utentes, ueſtimenta de lana non habent: pellibus teguntur rude & groſſe, conſuentes uarias pelles in ſimul, ex lupo, ceruo, urſo, ſabellis & ſciſmis & cæteris, prout ſors obtulerit. Et quia ipſorũ terræ mineras non nouerunt, pro omagio duci Moſcouiæ mineras non pendunt, ſed pelles animaliũ ſylueſtrium quibus abundant. Proximiores oceano ſeptentrionis,

Homines ſine pane uiuunt

trionis,ut Iuctri & Coreli,piſcãtur & capiũt balenas ſeu uitulos & canes ma- A
rinos, quos ipſi uor uol appellant, & ex cute eorum parãt redas,burſas & ca
letas, axungiam autem pro imaginatione ſeruant & uendunt. In Ihura &
Corela: ſunt aliqui montes mediocris tumoris, non altiſſimæ elationis,pro
ut quidam putauerunt & ſcripſerunt. Supra montes autem oceani qui me-
diocres ſunt,per totum ſeptentrionẽ oceano adiacẽtes,ſcandunt ex mari pi-
ſces morſs nuncupati, dente ſe ſupra montẽ continendo,fricando,& aſcen-
ſum promouendo: dumq; ad ſummitatem montis peruenerint, ad ulteriora
greſſum promouendo,ad alteram partẽ montiũ uolitando decidunt. Hos il-
læ gentes colligendo dentes eorũ ſatis magnos, latos & albos pondere gra-
uiſſimos capiunt,& Moſcouitis pendunt atq; uendunt:Moſcouitæ uero his
utuntur:ad Tartariam quoq; & Turciam mittunt,ad parandũ manubria gla
diorum,framearũ & cultrorũ,quoniam grauitate ſui maiorẽ ac fortiorẽ im-
preſſionem impingunt, & præbent impellentibus, laborantibus, prælianti-
bus,& occidentibus.Et memineris quod ſuprà dixi, hanc eſſe illam Iuhram
regionem Scythiæ,de qua egreſſi ſunt Iuhri, à poſterioribus Huni & Hunga
ri dicti,qui ad Gothiam aſcendentes uehementer multiplicati tranſierũt ma-
xima flumina circa paludes Mæotidas,intraueruntq; Pannoniam,& ſecun-
do regreſſu eam occupauerunt,poſſederunt,& in hanc diem tenuerũt,ſuntq;
eiuſdem ſermonis & loquelæ præciſæ,niſi quod addiderunt noſtri Hungari
aliqua uocabula ex Sclauonico idiomate,earũ rerũ quæ in Scythia & Iuhra
non reperiuntur. Verùm in Pannonia Iuhri ſunt Chriſticolæ: in Iuhra uero
patres eorũ idololatræ,politioreſq; & cultiores ſunt Hungari in Pannonia,
omnibus delitijs pleni, quamuis in toto ſylueſtres ſunt, beſtiales, & in frigi-
diſſima regione miſerrime degentes. Inſuper memineris in his regionibus
Scythiæ ad oceanum ſeptentrionis nõ eſſe magna flumina,ſed eſſe quaſdam
rupes & montes mediocris molis, & non excellentiſſimæ celſitudinis inac-
ceſſibileſq;,uelut aliqui hiſtorici antiquiores protulerunt & ſcripſerunt.Po- B
tius itaque ſecundum experientiam dixiſſent, de nemoribus & denſis ſyluis
eos exiuiſſe,quàm de inacceſſibilibus montibus.

FINIS.

PAVLI IOVII NOVOCOMENSIS DE LEGATIONE MOSCHOVITARVM LIBELLVS,

ad Ioannem Rufum archiepiſcopum Conſentinum.

EFflagitaſti ampliſſime antiſtes Rufe,ut ea quę de Moſcho
uitarũ moribus à Demetrio eius gentis legato,qui ad Cle-
mentem VII.Pontificẽ nuper uenit,quotidianis propè ſer
monibus didiciſſem,Latinarũ literarum memoriæ cõmen
darẽ,quũ pro uetere tua pietate atq; uirtute ad ampliſſimã
Rom.Pontificis dignitatẽ pertinere arbitrareris, ſi homi-
nes intelligerẽt, nõ fabuloſi,aut omnino obſcuri nominis
regem,ſed qui numeroſiſſimis extremi Aquilonis populis imperet, in cauſa
religionis omnibus nobiſcũ ſenſibus cõiungi, fœdereq; perpetuo colligari,
opportuniſſimo tẽpore cupiuiſſe quando nuper aliquę germaniæ gẽtes, quę
pietate cæteris omnibus pręſtare uideri uolebãt,inſana atq; ſceleſta defectio
ne nõ modò à nobis,ſed ab ipſis etiã ſuperis exitiabili errore deſciuerint. Cę
terũ id munus impoſitũ quod certe grauioribus ſtudijs occupatus iure opti-
mo poterã recuſare, egregia uolũtate celeritateq; perfeci,ne nimia mora uel
accuratiori caſtigatione gratiã nouitatis exueret: qua uel una re meæ erga te
ueteris obſeruantiæ ſtudiũ,præſtandiq; officij uolũtas manifeſte declaratur,
quũ honoris iacturã facere, ſi quis ex hac ingenij tenuitate ſperandus eſt, q̃
deſiderium tuum longè honeſtiſſimum diutius fruſtrari maluerim. Vale.

REGIO-

REGIONIS primo ſitus, quem Plinio Strabonicꝫ & Ptolemæo parum notum fuiſſe perſpicimus, preſſa breuitate deſcribetur, & in tabula typis excuſa figurabitur. Inde gentis mores, opes, religionem, militiecꝫ inſtituta, Tacitum imitati, qui à perpetuis hiſtorijs libellum de Germanorum moribus ſeiunxit, perſtrictiore ſtylo narrabimus, eadem ferè ſermonis ſimplicitate utẽtes, qua nobis ab ipſo Demetrio curioſa ac leni ueſtigatione laceſſito, per otium expoſita fuere. Demetrius enim haud inepte Latina utitur lingua, utpote qui in Liuonia à teneris annis in ludo prima literarum rudimenta didicerit, & inſigni uariarũ legationum munere functus, plures prouincias Chriſtianorum adierit. Nam quum antea ob ſpectatã fidem ac induſtriam apud Suetiæ Daciæcꝫ reges, & magnum Pruſſiæ magiſtrum, oratorem egiſſet, nouiſſime apud Maximilianum Cæſarem, dum in eius aula omnis generis hominum refertiſſima uerſaretur, ſi quid barbarum quieto docilicꝫ ingenio inerat, elegantium morum obſeruatione deterſit. Cauſam uero huiuſce ſuſcipiendæ legationis præbuit Paulus Centurio Genuenſis, qui quum acceptis à Leone decimo Pontifice commendatitijs literis, mercaturæ cauſa in Moſchouiam perueniſſet, cum Baſilij principis familiaribus ultro de conſociandis utriuſcꝫ eccleſiæ ritibus agitauit. Quærebat enim Paulus inſano uaſtocꝫ animo, nouum & incredibile iter petendis ab India aromatibus: fama nancꝫ cognouerat, quum in Syria Aegyptocꝫ & Ponto negotiaretur, aromata ex ulteriore India aduerſo amne Indo ſubuehi poſſe, atcꝫ inde modico terreſtri itinere ſuper atis Paropaniſidis mõtium iugis, traduci in Oxum Bactrianorum amnem, qui ijſdem ferè montibus, quibus Indus oritur, aduerſo fonte in Hyrcanum mare raptis ſecum multis amnibus ad Strauam portum effunditur. Porro ad ipſa Straua tutam facilemcꝫ nauigationem uideri uſcꝫ ad emporium Citracham oſtiumcꝫ Volgæ amnis, inde uero aduerſis ſemper amnibus, Volga ſcilicet & Occha & Moſcho, in urbem Moſcham: ab Moſcha autem terreſtri itinere Rigam, & in ipſum mare Sarmaticum, omneſcꝫ occiduas regiones facile perueniri poſſe contendebat. Vehementer enim & ſupra æquum Luſitanorum iniurijs erat accenſus, qui India magna ex parte armis domita, occupatiſcꝫ omnibus emporijs, cuncta aromata coëmerent, & in Hiſpaniam auerterent, atque ea grauiore quàm antea pretio, ac impotenti quæſtu omnibus Europę populis uenditare conſueuiſſent: quin & diligenti adeo cura Indici maris & litora perpetuis claſſibus cuſtodirent, ut eę negotiationes penitus intermiſſæ atque deſertæ uideantur, quibus per ſinum Perſicum, ac aduerſum Euphratem, & per Arabici maris anguſtias, ſecundocꝫ demum Nilo per mare noſtrum Aſia omnis atque Europa abunde & uiliore quidem pretio complebantur, deteriore etiam Luſitanorum mercimonio, quum remotiſſimæ nauigationis incommodo, ſentinæcꝫ uitijs aromata corrumpi, eorumcꝫ uis & ſapor, odoratuſcꝫ ille ſpiritus multa demum mora in Olyſipponenſibus conditorijs promercalibus euaneſcere atque expirare uideatur, quum aſſeruatis ſemper recentioribus, uetera tantum, & multo quidem ſitu mucida uenundari quereretur. Cæterum Paulus quanquam de ijs rebus acerbiſſime apud omnes diſſerendo, & Luſitanis ingentem conflando inuidiam, multo auctiora fore uectigalia regia, ſi id iter aperiretur, & aromata ab ipſis Moſchouitis, qui tantam eorum uim omnibus ferculis abſumerent, uilius emi poſſe perdoceret, nihil tamen quod ad eam negotiationem pertineret, impetrare potuit: quoniam Baſilius homini externo ac ignoto, eas regiones quæ ad Caſpium mare & Perſarum regna aditum præberent, minime aperiendas eſſe exiſtimabat. Itacꝫ Paulus omnibus excluſus uotis, ex mercatore legatus factus, Baſilij literas Leone iam uita functo ad Hadrianum Pontificem retulit, quibus ille cum multo uerborum honore egregiam uoluntatem erga Romanum Pontificem oſtẽdebat. Paucis enim ante annis Baſilius ardente cum Polonis bello, quum Lateranenſis conuentus haberetur, per Ioannem Dacię regem, huius Chriſtierni qui nuper regno expulſus, eſt, pa-

Demetrius laus (margin)

B

Aromatum caritas unde (margin)

eſt, patrem poſtularat; ut iter tutum legatis Moſchouitis ad urbem Romam A
præberetur. Verum quum eodem forte die & Ioannes rex & Iulius pontifex ab humanis exceſſiſſent, ſublato ad id ſequeſtro, conſilium mittendæ legationis omiſit. Exarſit ſubinde bellum inter ipſum & Sigiſmundum Poloniæ regem, quod quum inſigni ad Boryſthenem parta uictoria, à Polono feliciter confectum eſſet, Romæ ſupplicationes ſunt decretæ, ueluti deuictis cæſisq́ Chriſtiani nominis hoſtibus: quę res & regem ipſum Baſilium, & uniuerſam gentem ab Romano pontifice haud mediocriter abalienauit. At quum Hadrianus ſextus fato extinctus Paulum iam ſecundo itinere accinctum deſtituiſſet, ſuffectus ei Clemens ſeptimus illum etiam tum orientis iter inſano animo uolutatem cum literis in Moſchouiam tranſmiſit, quibus Baſilium propenſiſſimis adhortationibus inuitabat ad agnoſcendā Romanæ eccleſiæ maieſtatem, feriendumq́ communibus in religione ſenſibus perpetuum fœdus: quod illi maxime ſalutare atq; honorificum fore teſtabatur, ita ut pōtifex polliceri uideretur, ſe ex ſacroſancta autoritate pontificia eum regem collatis regalibus ornamentis appellaturum, ſi reiectis Græcorū dogmatibus ad autoritatem Romanæ eccleſię conferret. Cupiebat enim Baſilius regij nominis titulum conceſſione pontificia promereri, quum id dare ſacroſancti iuris eſſe, & pontificiæ maieſtatis iudicaret, quādo & ipſos quoque Cæſares à pontificibus maximis diadema aureum & ſceptrum Romani imperij inſignia accipere, inueterata conſuetudine cognouiſſet: quanquā & id pluribus à Cæſare Maximiliano legationibus poſtulaſſe ferebatur. Igitur Paulus, qui feliciore aliquanto curſu quàm multo cum quæſtu percurrere terrarum orbem ab ineunte ætate didicerat: quanquam ſenex & antiqua ſtranguria tentatus, proſpero celeriq́ itinere Moſcham peruenit, ubi à Baſilio humaniter eſt ſuſceptus. Fuit interea in eius aula menſes duos, diffiſusq́ uiribus, & eius immenſi itineris difficultate deterritus, quum Indicæ negotiationis ſpes omnes ac inexplicabiles cogitationes penitus abieciſſet, cum B
Demetrio legato, priuſquam eum in Moſchouiam perueniſſe putaremus, Romam redijt. At pontifex magnificentiſſima Vaticanarum ædium parte, ubi laquearia aurata, lecti ſerici, auleaq́ eximij operis uiſebantur, Demetriū ſuſcipi, & togis ſericis ueſtiri iuſſit, attribuitq́ ei comitem, ac rerum diuinarum pariter & urbanarum monſtratorem Franciſcum Cheregatum epiſcopum Aprutinum, longinquis ſæpe ac digniſſimis legationibus functum, qui ipſi Demetrio uel in Moſchouia Pauli ſermonib. erat notiſſimus. Porrò Demetrius ubi aliquot dierū quiete recreatus eſt, deterſis elotisq́ ſordibus, quas longo ac laborioſo itinere contraxerat, aſſumptoq́ inſigni patrio habitu ad pontificem deductus: eū de more ſupplex adorauit, munusq́ Zebellinarum pellium ſuo regisq́ nomine obtulit: tum uero Baſilij literæ datæ: quas ipſi antea, & demum Illyricus interpres Nicolaus Siccenſis in hanc ſentētiam Latinis uerbis tranſtulerunt. Clementi papę, paſtori ac doctori Romanæ eccleſiæ, magnus dominus Baſilius, dei gratia imperator ac dominator totius Ruſſię, necnō magnus dux Volodemariæ, Moſchouiæ, Nouogrodiæ, Pleſchouiæ, Smoleniæ, Iſſeriæ, Iugoriæ, Permniæ, Vetchæ, Bolgariæ &c. dominator & magnus princeps Nouogrodiæ inferioris terræ, Cernigouiæ, Razaniæ, Volotchiæ, Rezeuiæ, Belchiæ, Roſtouiæ, Iaroslauiæ, Belozeriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condiniæq́ &c. Miſiſtis ad nos Paulum Centurionem ciuem Genuenſem cum literis, quibus nos adhortati eſtis, ut uobiſcum cæterisq́ Chriſtianorum principibus conſilio ac uiribus cōiuncti eſſe uellemus, aduerſus Chriſtiani nominis hoſtes, ac noſtris ueſtrisq́ legatis ultro citroq́ commeandi tutum ac expeditum iter pateret, ut mutuo amicitiæ officio de amborum ſalute & ſtatu rerum cognoſci poſcit. Nos autem deo bene ac feliciter adiuuante, ſicut hactenus, aduerſus impios Chriſtianæ religionis hoſtes impigre cōſtanterq́ ſtetimus, ita & in poſterū ſtare decreuimus. Itemq́ cum cæteris Chriſtianis principibus conſentire, & pacata itinera præſtare

Cheregati laus

Baſilij literæ

paraſi

A parati ſumus. Quas ob res mittimus ad uos Demetriũ Eraſmium noſtrũ hominem cum hac noſtra epiſtola, Paulumq; centurionem remittimus. Demetrium autẽ celeriter remittetis, eumq; incolumẽ & inuiolatũ uſq; ad fines noſtros eſſe iubebitis. Idem nos quoq; præſtabimus, ſi cum Demetrio legatum ueſtrum mittetis, ut ſermone ac literis certiores de rebus adminiſtrandis reddamur, ſic ut perſpectis Chriſtianorum omnium uoluntatibus, nos etiam optima cõſilia capere ualeamus. Datum in domino noſtro in ciuitate noſtra Moſchouia, anno ab initio mundi ſeptimo milleſimo triceſimo, tertio Aprilis. Cæterum Demetrius, uti eſt humanarum rerum, & ſacrarum præſertim literarum ualde peritus, occultiora de magnis negotijs mandata habere uidetur, quæ mox eum priuatis cõgreſſibus expoſiturum ſperamus: nam à febre, in quam ex cœli mutatione inciderat, priſtinas uires, & natiuũ uultus ruborem recuperauit, ita ut pontificijs ſacris, quæ in honorem diuorum Coſmæ & Damiani ſolenni apparatu, muſicisq; concentibus confecta ſunt, ſexagenarius ſenex & cum uoluptate quidem aſtiterit, & in ſenatum uenerit, quum Campegius Cardinalis à Pannonica legatione tum primum rediens, à pontifice omnibusq; aulæ ordinibus exciperetur: quin & ſacroſancta Vrbis templa, & Romanæ magnitudinis ruinas, priſcorumq; operum deploranda cadauera mirabundus inuiſerit, ita ut credamus eum propediem explicatis mandatis, cum legato pontificio epiſcopo Scarenſe, dignisq; acceptis à pontifice muneribus in Moſchouiam eſſe rediturum. *Demetrij laus*

Moſchouitarum nomen recens eſt, quanquam de Moſchis Sarmatarum affinibus Lucanus poëta in Pharſal. meminerit, & Plinius Moſchos ad Phaſidis fontes ſupra Euxinum ad orientem conſtituat. Eorum regio latiſſimos habet fines, & ab aris Alexandri magni circa Tanais fontes ad extrema terrarum. Borealemq; oceanum ſub ipſis ferè ſeptentrionibus extenditur, campeſtris magna ex parte, & pabuli quidem ferax, ſed æſtate pluribus in locis
B admodum paluſtris: nam ea omnis terra magnis frequentibusq; amnibus irrigatur, qui ubi niuibus hybernis multo ſolis uapore colliquatis, & reſoluta ubiq; glacie contumeſcunt, campi paſſim in paludes abeunt, cunctaq; itinera continentibus aquis & cœnoſa illuuiæ dcfœdantur, donec nouæ hyemis beneficio reſtagnantia flumina, ipſæq; paludes iterum cogantur, & uias ſolidiſſimo conſtratas gelu, uel tranſituris curribus præbeant. Hercynia ſylua quotam Moſchouiæ partem occupat, ipſaq; paſſim poſitis ubiq; ædificijs incolitur, iamq; longo labore hominum rarior facta, non eam ſicuti pleriq; exiſtimant, horridam denſiſſimorum nemorum impenetrabiliumq; ſaltuum faciem oſtendit. Cęterum ea immanibus feris pleniſſima per Moſchouiam perpetuo tractu inter ortũ ſolis & Boreã ad Scythicum oceanum excurrere traditur ita ut ſpes hominum eius finem curioſe ſcrutantium, infinita magnitudine ſua ſemper eluſerit. Ea in parte quæ uergit ad Pruſſiam uri ingentes & ferociſſimi taurorum ſpecie reperiuntur, quos biſontes uocant, itemq; alces ceruina effigie, & cum carnea proboſcide altisq; cruribus, & nullo ſuffraginum flexu, lozzi à Moſchouitis, à Germanis uero helenes appellati, quæ animalia C. Cæſari nota fuiſſe uidemus. Præterea urſi inuſitatæ magnitudinis, & prægrandes lupi atro colore formidabiles. Ab ortu Moſchouia finitimos habet Schythas, qui Tartari hodie nuncupantur, gentem uagam & bello omnibus ſeculis, illuſtrem. Tartaris pro domibus ſunt carri cẽtonibus corijsq; contecti: ab quo uitæ genere Hamazobios antiquitas eos appellauit. Pro urbibus uero ac oppidis immenſa caſtra, non foſſis aut materiæ clauſtris, ſed infinita ſagittariorum equitum multitudine uallata. Diuiduntur Tartari per hordas: ea eſt eorum lingua conſentientis in unum populi congregratio, ad effigiem ciuitatis. Hordis ſinguli præſunt imperatores, quos genus aut bellica uirtus dedit: ſæpe enim cum finitimis bella gerunt, ac ambitioſe admodum & atrociter de imperio decertãt. Hordarum infinitum propè numerum eſſe conſtat: quippe Tartari ad Cathaium uſque celeberrimam

Hercinia ſylua

Horda quid

K 2 in extre-

in extremo ad orientem oceano ciuitatem: latiſſimas ſolitudines tenent. Porrò qui proximi ſunt Moſchouitis, mercaturæ cõmercio, & frequẽtibus eorũ irruptionibus ſunt noti. In Europa ad Dromon Achillis Taurica in Cherſoneſo ſunt Præcopitæ, quorum principis filiam Selymus Turcarum imperator uxorem duxit. Ii Polonis maxime ſunt infeſti, lateq; inter Boryſthenem & Tanaim cuncta populantur, & cum Turcis ſicuti religione, ita & cæteris in rebus mirifice conſentiunt, qui in eadem Taurica Caffam Ligurum coloniam obtinent, Theodoſiam antiquitus appellatam. Ii uero Tartari, qui inter Tanaim & Volgam amnem in Aſia latos campos inhabitant, Baſilio Moſchouitarum regi parent, & imperatorem aliquando eius iudicio deligunt. Inter eos Cremij inteſtinis ſeditionibus laborantes, quum antea opibus & belli gloria maxime ualuiſſent, paucis ante annis uires ſimul ac omnem dignitatem amiſerũt. Trans Volgam Caſanij Moſchouitarum amicitiam religioſe colunt, ac eorum ſe clientes eſſe profitentur. Vltra Caſanios ad Boream ſunt Sciaban multitudine armentorum ac hominum potentes. Poſt eos ſunt Nogai qui ſummam hodie opum & bellicæ laudis obtinent autoritatem. Eorum horda quam ampliſſima nullum habet imperatorem, ſed reipublicæ Venetæ more multa ſeniorum prudentia, ſtrenuorumq; uirtute gubernatur. Vltra Nogaios haud magno ad meridiem deflexu uerſus Hyrcanum mare, Zagathai Tartarorum nobiliſſimi opppida lapide conſtructa incolunt, regiamq; habent Sarmacandam urbem eximię magnitudinis & claritatis, quam Iaxartes maximus Sogdianæ amnis interfluit, atq; inde ad centum milliaria in mare Caſpium effunditur. Cum ijs populis ætate noſtra Hyſmaël Sophus rex Perſarum dubio ſæpe euentu bella geſſit, timoreq; eorum adductus, dum uires omnes imminentibus opponuntur, Selymo una acie uictori Armeniam Tauriſiumq; regni caput prædę reliquit. Sarmacanda urbe ortus eſt Tamburlanes, ſiue ut Demetrius dicẽdum monet, Themircuthlu, qui Baiazetem Ottomanum, huius Solymani tritauum, apud Ancyram Galatiæ urbem ingenti prælio ſuperatum cepit, & per omnem Aſiam ab ſe terribili maximi exercitus impetu deuictã, ferrea incluſum cauea in triumphi põpa circumduxit. Ab hac regione ad Moſchouitas plurima ueſtis ſerica adducitur. Cæterum mediterranei Tartari nihil præter equorum pernicium greges, & nobiles nulla filorum textura, ſed coactis ex lanis candidos centones præbent, è quibus Feltriæ ueſtes penulæ ad perferendam omnem imbrium iniuriam idoneæ atq; pulcherrimæ conficiuntur. À moſchouitis autem laneas tunicas & argenteam monetam petunt, quum ab ijs omnis corporis cultus ſuperfluęq; ſupellectilis apparatus cõtemnatur: ſolo etenim centone ad irati cœli contumeliam fortiter ſuſtinendam contenti ſunt, & ſolis confiſi ſagittis hoſtem arcent: quanquam dum in Europam excurrẽdum eſſe decreuiſſent, principes eorum ferreas galeas & loricas gladioſq; falcatos à Perſis noſtra tempeſtate coëmerint. À meridie Moſchouitarum fines ijſdem ab Tartaris clauduntur, qui ſuprà Mæotim paludem in Aſia, & circa fluuios Boryſthenem & Tanaim in parte Europæ planiciem ad Hercyniam uergentem tenent. Roxolani, Getæ & Baſtarnæ, antiquitus eam plagam incoluere, unde Ruſſiæ nomen effluxiſſe crediderim: nam Lithuaniæ partem Ruſſiam appellant inferiorem, quum ipſa Moſchouia Ruſſia alba nuncupetur. Lithuania itaque ab Cori uenti flatibus Moſchouiam ſpectat: ab occaſu uero mediterranea Pruſſiæ atque Liuoniæ ipſis Moſchouiæ finibus inſeruntur, ubi mare Sarmaticum ab Cimbricæ Cherſoneſi anguſtijs irrumpens, lunato ſitu ad Aquilonem inflectitur. In extremo uero eius oceani litore, ubi Norbegia atq; Suetia ampliſſima regna, Iſthmo ueluti quõdam continenti adhærent, Lapones exiſtunt, gens ſupra quàm credibile ſit agreſtis, ſuſpicioſa, & ad omne externi hominis ueſtigium, nauigijq; conſpectum maxime fugax. Ea neque fruges, neque poma, neq; ullam omnino uel terræ uel cœli benignitatem nouit: ſola ſagittandi peritia cibum parat, uarijſq; ferarum ter-

goribus

Margin notes: Nogai; Zagathai; Sarmacanda; Roxolani; Ruſſiæ. Margin letters: A; B.

A goribus ueſtitur: gentis cubilia, cauernulę ſiccatis repletæ folijs, cauiꝫ arborum ſtipites, quos uel intromiſſa flamma, uel ipſa uetuſtas inducta carie fabricarit. Atqui ad mare, ubi ingens eſt captura piſcium, ineptis ſed felicibus artificijs piſcantur, duratosꝫ fumo piſces tanquam ſuas fruges recondunt. Laponibus exigua corporum ſtatura, luridi contuſiꝫ uultus, pedes uero uelociſſimi. Ingenia eorum ne ipſi quidem proximi Moſchouitæ nouerunt, quum eos parua manu aggredi, exitialis inſaniæ eſſe dicant: magis uero copijs inopem rerum omnium uitam ducentes laceſſiſſe, neꝫ utile, neꝫ omnino glorioſum unquam exiſtimarint. Ii cãdidiſſimas pelles, quas Armelianas uocamus, cum uarij generis mercimonijs permutant, ſic tamen ut omne mercatorum colloquium conſpectumꝫ defugiant, adeo ut mutua rerum uenalium collatione facta, & reliquis medio in loco pellibus cum abſentibus & ignotis ſynceriſſima fide permutationes tranſigantur. Vltra Lapones in regione inter Corum & Aquilonem perpetua oppreſſa caligine, Pygmæos reperiri, aliqui eximiæ fidei teſtes retulerunt, qui poſtquam ad ſummum adoleuerint, noſtratis pueri denum annorum menſuram uix excedãt: *[Pygmæorum ſtatura]* meticuloſum genus hominum, & garritu ſermonem exprimens, adeo ut tam ſimiæ propinqui, quàm ſtatura ac ſenſibus ab iuſtæ proceritatis homine remoti uideantur. Ab Aquilone uero innumerabilęs populi Moſchouitarum imperio parent, qui ad oceanum Scythicum itinere trium ferè menſium extenduntur. Proxima Moſchouiæ regio eſt Colmogora, frugibus abundans, quam interluit Diuidna, fluuiorum totius ſeptentrionis longe ampliſſimus, qui alteri fluuio minori in mare Baltheum erumpenti, nomen dedit. *[Diuidna fluuius ingens]* Is ſtatis & Niloticis ſimilibus incrementis, nec incertis anni temporibus circumiectos inundat campos, pinguiꝫ aluuie algentis cœli iniurijs, ſęuisꝫ Aquilonis flatibus mirifice reſiſtit, quum niuibus imbribusꝫ auctus inflatur,
B adeo lato alueo in oceanum per incognitas gentes in ſpeciem ingentis pelagi defertur, ut expedito nauigio unius diei remigatione tranſire neque at: ubi uero aquæ mox reſederunt, uaſtæ paſſim inſulæ fertilitate nobiles relinquuntur. Frumentũ nãꝫ terræ traditũ nullo aratri beneficio prouenit, ad mirabiliꝫ celeritate naturæ feſtinãtis, ac nouam ſuperbi amnis iniuriam timentis, oritur ſimul & adoleſcit, atque in ariſtas deducitur. In Diuidnam influit Iuga amnis, in ipſoꝫ confluentium angulo celebre eſt emporium, nomine Vſtiuga, à Moſcha regia urbe ſexcentis milliaribus diſtans. In Vſtiugam à Permijs, Pecerris, Inugris, Vgülicis, Pinuagisꝫ ulterioribus populis pretioſæ pelles Martarum Zebellinorumꝫ, Luporum, Ceruariorum, & nigrarum albarumꝫ uulpium comportantur, & ab ijs uario mercimonij genete permutantur, Zebellinos uero lenium pilorum tenui canicie probatiſſimos, quibus nunc principum ueſtis fulcitur, & delicata matronarum colla, expreſſa uiuæ animantis effigie conteguntur, Permij & Pecerri prębent, *[Zebellinæ pelles præſtantiores]* ſed quos ipſi ab remotioribus etiam gentibus, quę ad oceanum pertinẽt, per manus traditos accipiant. Permij & Pecerri paulo ante ætatem noſtram more gentilium idolis ſacrificabant, nunc uero Chriſtum colunt. Ad Inugros, Vgolicosꝫ per aſperos mõtes peruenitur, qui fortaſſe Hyperborei antiquitus fuerũt. In eorum iugis nobiliſſimi falcones capiuntur: ex ijs genus unum eſt candidum guttatis pennis, quod herodium dicunt. Sunt & hierofalchi ardearũ hoſtes & ſacri & peregrini, quos antiquorũ principum luxus in aucupijs non agnouit. Vltra eos quos modo nominaui populos, Moſchouitis regibus tributa pendentes, aliæ ſunt nationes extremæ hominum, nulla certa Moſcouitarum peregrinatione cognitæ, quando nemo ad oceanum peruenerit, ſed fama tantum, ac ipſis plerunꝫ fabuloſis mercatorum narrationibus auditę, ſatis tamen conſtat, Diuidnam innumerabiles trahentem amnes ingenti curſu ad Aquilonem deferri, mareꝫ ibi eſſe longe uaſtiſſimũ, ita ut illinc ad Cathayum legẽdo orã dextri litoris, niſi terra interſit, manibus perueniri poſſe certiſſima coniectura credendum ſit. Pertinent enim Cathayni

ad extremam orientis plagam ad Thraciæ fermè parallelum, Luſitanis in In- A
dia cogniti, quum proximè ad coëmenda aromata per regionem Sinarum
Melacham uſq; ad auream Cherſoneſum nauigarint, ueſteſq; ex Zebellinis
pellibus attulerint : quo uel uno argumento non longe ab Scythicis litori-
Cathaium bus Cathaium urbem abeſſe putamus. Cæterum quum à Demetrio quære-
Gothi remus, an apud ipſos ulla de Gothis populis uel fama per manus à maiori-
bus tradita, uel ex ipſis literarum monumentis memoria ſupereſſet, qui ante
mille annos & Cæſarum imperium & urbem Romam omnibus iniurijs de-
formatum euertiſſent, reſpondebat, & Gothicæ gentis, & Totilæ regis no-
men clarum eſſe atq; illuſtre; in eamq; expeditionem coiuiſſe plures popu-
los & ante alios Moſchouitas, creuiſſeq; eum exercitum ex colluuie Liuo-
niorum & Circumuolganorum Tartarorum, ſed propterea omnes Gothos
fuiſſe appellatos, quoniam Gothi qui inſulam Islandiam ſiue Scandauiã in-
colerent, autores eius expeditionis extitiſſent. Iis maxime finibus Moſcho-
uitæ ex omni parte clauduntur, quos Modocas Ptolemęo fuiſſe credimus, ho
Moſchus amnis die aũt à Moſcho amne haud dubie ſic dicti, qui & regiæ urbi, quam inter-
fluit, ſuũ quoq; nomen indiderit. Ea eſt omnium Moſchouiæ urbium longe
Moſcha clariſſima, tum ſitu ſuo, qui regionis medius eſſe exiſtimatur, tum inſigni flu
minum opportunitate, domorumq; frequentia, & munitiſſimæ arcis celebri
tate. Oblõgo etenim ædificiorũ tractatu, ſecundum Moſchi fluminis ripã ad
ſpatium quinq; milliarium extenditur, domus in uniuerſum ſunt ligneę di-
ſtinctæ in triclinia, coquinas & cubilia, capacitate amplæ, nec ſtructuris e-
normes, aut nimiũ depreſſæ: trabes enim ingentis magnitudinis ab Hercy-
nia ſylua ſupportantur, quibus ad rubricæ lineam delibratis, & contrario or
dine inter ſe ad rectos angulos coniunctis & confibulatis, exteriora domo-
rũ ſepta ſingulari firmitate, nec multa impenſa, & ſumma celeritate conſti-
tuuntur. Domus fermè omnes & ad uſum olerum, & ad uoluptatẽ priuatos
habent hortos, unde raræ urbis circuitus longe maximus apparet. Singulæ B
regiones ſingula habent ſacella, ſed conſpicuo in loco templum eſt Deiparę
uirgini dicatum celebri ſtructura atq; amplitudine, quod Ariſtoteles Bo-
Ariſtoteles architectus nonienſis mirabilium rerum artifex & machinator inſignis, ante ſexa gin-
ta annos extruxit. Ad ipſum urbis caput Neglina fluuiolus, qui frumen-
tarias agit molas, Moſchum amnẽ ingreditur, peninſulamq; efficit, in cuius
extremitate arx ipſa cũ turribus ac propugnaculis admirabili pulchritudine
Italorum architectorũ ingenio conſtructa eſt. In ſubiectis urbi cãpis capreo
lorũ & leporũ incredibilis multitudo reperitur, quos nemini plagis & cani
bus ſectari licet, niſi princeps id ad uoluptatem intimis familiaribus uel pere
grinis legatis indulſerit. Tres fermè urbis partes duobus alluuntur flumini-
bus, reliqua uero latiſſima foſſa, atq; ea multa aqua ex ipſis amnibus corriua
ta, pręcingitur. Vrbs etiã ab aduerſo latere alio flumine, quod Lauſa dicitur,
munita eſt, id pariter in Moſchum paulo infra urbẽ euoluitur. Porrò Mo-
Ocha flu. ſchus ad meridiem excurrens in Ochã amnem multo maiorem apud oppi-
dũ Columnã ſeſe effundit, nec magno inde itineris ſpatio Ocha ipſe & ſuis
& alienis undis magnus & tumens exoneratur in Volgã, ubi ad cõfluentes
ſitum eſt oppidũ Nouogrodia minor, de nomine maioris urbis, ex qua dedu
Rha qui & Volga flu. cta eſt ea colonia, nuncupatũ. Oritur Volga, qui antiquitus Rha fuit, è ma-
gnis uaſtiſq; paludibus, qui candidi lacus appellãtur. Sunt eę ſupra Moſchã
inter Aquilonem & Corum, emittuntq; cunctos fermè amnes, qui diuerſas
in regiones diffundũtur, uti de Alpibus uidemus, è quorũ iugis ac fontibus
Rhenum, Padum ac Rhodanum, innumerabileſq; minores fluuios manare
compertum eſt. Siquidem eæ paludes pro montibus perenni ſcaturigine hu
morem affatim præbent, quũ nulli omnino mõtes ea in regione multa etiã
hominum peregrinatione reperiantur, ita ut Ryphęos mõtes & Hyperbo-
reos, toties ab antiquis celebratos, pleriq; coſmagraphiæ ueteris ſtudioſi p e
nitus fabuloſos eſſe arbitrentur. Ex ijs itaq; paludibus Diuidna, Ocha, Mo-
ſchus,

A ſchus, Volga, Tanais atq; Boryſthenes oriuntur. Volgam Tartari Edilum, Tanaim uero Don appellant, ipſe Boryſthenes Neper hodie nuncupatur. Hic paulo infra Tauricam in pontũ Euxinũ decurrit. Tanais autẽ à Mæoti palude, ubi Azoum eſt nobile emporium, excipitur. Volga uero ad meridiem Moſcham urbẽ relinquens, uaſto circuitu ingentibusq; mæandris primo ad orientem, mox in occaſum, ac demum ad Auſtrum magna aquarum mole præcipitatus in Hyrcanũ mare deuoluitur. Supra eius oſtium urbs eſt Tartarorum nomine Cytracham, ubi à Medis, Armenisq; & Perſis mercatoribus nundinæ celebrantur. In ulteriore Volgæ ripa Tartarorũ oppidum eſt Caſanum, à quo Caſaniorum horda nomen ducit, diſtat à Volgæ oſtio Caſpioq; mari quingentis millibus paſſuum. Supra Caſanum autem centeſimo & quinquageſimo milliari ad ingreſſum amnis Suræ, Baſilius qui nũc regnat, Surcicum oppidum condidit, ut in ea ſolitudine mercatoribus ac uiatoribus, qui de rebus Tartaricis ac eius inquietæ gentis moribus proximos finium præfectos certiores reddunt, certa & tuta manſio cum tabernis hoſpitalibus ſtatueretur. Moſchouitarũ Imperatores uarijs temporibus, uti ex uſu præſentiũ rerũ fuit uel libido, noua ac obſcura loca nobilitandi longius pertraxit, apud diuerſas urbes imperij atque aulæ ſedem habuere: ſiquidem Nouogrodia quæ taurum & Solem, & fere Occidentem ſpectat uerſus Liuonium mare non multis ante annis totius Moſchouiæ caput fuit, ſummãq; ſemper obtinuit dignitatem, propter incredibilem ædificiorum numerum, latiſſimiq; & piſcoſi lacus opportunitatẽ & uetuſtiſſimi ac uenerabilis templi famam, quod ante quadringentos annos Byzantiorum Cæſarum æmulatione, ſanctæ Sophiæ dei filio Chriſto dicatum fuit. Nouogrodia perpetua quaſi hyeme & tenebris longiſſimarum noctium premitur: nam polum arcticũ ab horizonte ſexaginta quatuor gradus eleuatum uidet, ſex fere gradibus ipſa Moſcha ab ęquatore remotior, qua cœli ratione ſolſtitij tempore

B propter exiguas noctes, continuatis fere ſolis ardoribus ęſtuare perhibetur. Vrbs quoque Volodemaria regiæ nomen adepta eſt, quæ ad ortum ſolis ducentis amplius milliaribus à Moſcha diſtat, eoq; ſedem imperij ab ſtrenuis Imperatoribus neceſſaria ratione translatum ferunt, ut ex propinquo, quum tum bella continenter cum finitimis gererentur, paratiora pręſidia aduerſus Scytharum irruptiones opponerent: eſt enim citra Volgam in ripis Cleſmę amnis ſita, qui in Volgam euoluitur. Cæterum Moſcha, uel ob eas, quas diximus dotes, regiæ nomine digniſſima iudicatur, quoniam medio quodã totius frequentioris regionis ac imperij loco ſapientiſſime conſtituta, munitaq; arce & fluminibus, conſenſu omnium, præcellentiæ meritam laudem honoremq; nulla ætate defuturum ſibi uendicaſſe cæterarum urbium collatione uideatur. Diſtat Moſcha ab urbe Nouogrodia quingentis millibus paſſuum, medioq; ferme itinere Ottoferia Volgę amni impoſita occurrit. Is amnis ut fonti proximus, nondum receptis tot amnibus exiguus leniſq; per meat. Inde per nemora & cãpeſtres ſolitudines Nouogrodiam peruenitur. Porrò à Nouogrodia ad Rigam proximum Sarmatici litoris portum paulo minus quingentorum milliarium iter eſt, isq; tractus ſuperiore commodior putatur, quum frequentes habeat uicos, urbemq; Pleſchouiam uiæ impoſitam, quam duo amnes complectuntur. Ab Riga autem quæ magni magiſtri militiæ Liuoniorum ditionis eſt, ad Lubeccam Germaniæ portum in ſinu Cimbricæ Cherſoneſi milliaria paulo plus mille periculoſæ nauigationis numerantur. Ab urbe Roma uero Moſcham duobus millibus & ſexcentis milliaribus diſtare compertum eſt, breuiſſimo, ſcilicet, itinere euntibus per Rauennam, Taruiſium, Carnicas alpes, Villacumq; Noricum, & Viennam Pannonicam: atq; inde ſuperato Danubio, per Olmuttum Morauorum uſque ad Cracouiam Poloniæ regiam, mille & centum milliaria exiſtunt. Ab ipſa uero Cracouia ad Vilnam Lithuaniæ caput quingenta: & totidem ab ea urbe ad Smolenchum ultra Boryſthenem ſitum: & à Smolencho ad Moſcham

Citrachã emporium

Nouogrodiæ laus

Volodemaria urbs

Opportunitas & nobilitas Moſchæ urbis

Vilna Lithuaniæ caput

 ſcham

ſcham ſexcenta computantur. Verum id iter quod eſt à Vilna per Smo- A
lenchum ad Moſcham, hyeme per niues longo concretas gelu, lubricamq́;,
ſed multo attritu ſolidatam glaciem expeditis in curribus incredibili cele-
ritate conficitur. Aeſtate uero niſi difficili laborioſoq́; itinere campeſtria ſu-
perari nequeunt: nam ubi niues perpetuis ſolibus diſſolui eleuariq́; cœpe-
rint, in paludes cœnoſasq́; uoragines abeunt, uiris pariter & equis inextri-
Itinera diffi-cilia cabiles, niſi ligneis pontibus infinito propè labore conſternātur. Terra Mo
ſchouia in uniuerſum neque uitem, neq́; oleam, neque paulo ſuauioris po-
mi frugiferam arborē prẹter melopepones & ceraſa producit, quum tenerio
ra quæque gelidiſſimis Boreæ flatibus exurantur: campi tamen tritici, ſiligi
nis, milij, paniciq́;, & omnis generis leguminum ſegetes ferūt, ſed certiſſima
Mella nobilia meſſis in cera & melle conſiſtit. Regio enim tota fœcundiſſimis apibus ple-
na eſt: quæ non in manufactis agreſtium aluearibus, ſed in ipſis arborum ca-
uis probatiſſima mella conficiūt. Hinc per ſyluas opaciſſimos ſaltus, freque-
tia ac nobilia apum examina ramis arborum pendentia uidere eſt, quæ nul-
lo æris crepitu colligere ſit neceſſe. Reperiuntur ſẹpe fauorū ingentes maſſẹ
arboribus cōditæ, ueteraq́; mella deſerta ab apibus, quum ſingulas arbores
in uaſtis nemoribus rari agreſtes minime perſcrutentur, ita ut in admirandẹ
craſſitudinis arborum ſtipitibus, permagnos mellis lacus aliquando reperi-
Caſus facete relatus ant. Retulit & cum multo omnium riſu Demetrius legatus, ut eſt ingenio co
mi & faceto, proximis annis uicinæ ſuæ agricolam, quærendi mellis cauſa
in prægrandem cauam arborem ſupernè deſilijſſe, eumq́; profundo mellis
gurgite pectore tenus fuiſſe hauſtum, ac biduo uitam ſolo melle ſuſtinuiſſe:
quum uox opem implorantis in ea ſyluarū ſolitudine, ad uiatorū aures pene
Vrſæ miraculum trare nequiuiſſet, ad extremum uero deſperata ſalute mirabili caſu, ingentis
urſæ beneficio inde extractum euaſiſſe, quū forte eius beluæ ad edenda mel-
la more humano, ſe demittentis auerſos renes manibus comprehendiſſet, & B
eam ſubito timore exterritam ad exiliendum tum tractatu ipſo, tum multo
clamore concitaſſet. Nobile quoque linum, & canabum in reſtes, multaq́;
Metallo caret Moſchouia item boum tergora & maſſas ceræ ingentes, Moſchouitæ in omnem Euro
pæ partem mittunt. Nulla auri argenti'ue uel ignobilioris mittalli, ferro ex-
cepto, apud eos uena, ſectura'ue reperitur, nullumq́; eſt tota regione, uel gē-
marum, uel pretioſi lapilli ueſtigium. Ea omnia ab externis populis petunt:
naturæ tamen iniuria, quæ tot bona prorſus inuiderit, uno pellium nobiliſ-
ſimarū mercimonio reſarcitur, quarum pretium incredibili hominum cupi-
ditate & luxu adeo creuit, ut in ſingulas ueſtes ſuffulturẹ millenis aureis nū
mis ueneant. Fuit autem tempus quo hæc uilius emebantur, quum remotiſ-
ſime Septentrionis nationes politioris cultus, noſtræq́; adeo anhelātis luxu-
riæ penitus ignaræ, ſumma ſimplicitate, eas uilibus ac ridiculis ſæpe rebus
Simplicitas mercatorum permutarent, ita ut uulgo Permij atq; Pecerri, tantum pellium zebellinarum
pro ferrea ſecuri rependerent, quantum earum ſimul connexarum ipſo ſecu-
ris foramine, quo manubrium inducitur, Moſchouiẹ mercatores extrahere
Moſchouitæ olim gentiles poterāt. Ante quingentos annos Moſchouitæ gentilium deos coluêre, Iouē
ſcilicet, Martem & Saturnum, & pleroſq; alios quos ſibi inſano errore homi
nibus ex induſtrijs, aut regibus antiquitas finxit. Tunc uero primum Chri-
ſtianis ſacris initiati, quum Græci antiſtites haud ſatis cōſtantibus ingenijs,
Dogmata Moſchouitarum in religione à Latinorum eccleſia diſſentire cœperunt, factumq́; eſt, ut Moſchouitæ eos
religionis ritus quos à Grẹcis doctoribus accepiſſent, ijſdem ſenſibus, & ſyn
ceriſſima quidem fide ſequerentur. Spiritum enim ſanctū tertiam in diuina
trinitate perſonam, à patre deo ſolum produci perſuaſum habent, quum re-
ctiſſima ueritate à patre ſimul Chriſtoq́; filio proficiſci credendū ſit. Verum
ea controuerſia apud conuentum Florentinum, præſidente Eugenio quarto
pontifice, magna partium contentione agitata, eum exitum habuit, ut perti-
nacia Græcorum in ſermone potius quàm in ſenſu caſtigāda uideretur, quū
Græci antiſtites euidentiſſimis conuicti rationibus, ſpiritum ſanctum à pa-
tre per

tre per filium produci faterentur. ſacramentum quoque non ex azymo, uti iure debemus, ſed ex fermentato pane conficiũt, idq; ſub utraq; ſpecie, ſicuti ſoli apud nos ſacerdotes, panis, ſcilicet, diuiniq; ſanguinis, ab eorum presbyteris uniuerſo populo communicatur: quo maxime errore imbuti Bohemi, paulo ante patrum noſtrorum memoriam à Latinorum eccleſia deſciuerũt. Cæterum quod ualde alienũ à Chriſtiana religione eſſe uidemus, nullis ſacerdotum ſuffragijs, nullaq; propinquorũ aut amicorum pietate iuuari mortuorum manes arbitrantur, fabuloſumq; eſſe purgatorij locum putant, è quo tandem piorum animæ, quum diuturna ignis pœna, tum multis parentationibus, indulgentiaq; ſummorum ponficum expiatæ, immortalium felicitatem beata in cœli ſede conſequantur. Cæteris in rebus eaſdem ferè cærimonias tenent, quæ à Græcis uſurpatæ ſunt, Romanamq; eccleſiam cæterarum omnium principatũ obtinere, ſuperbè & pertinaciter negãt, ſed ante alia, Iudæorum genus, uel memoria quidem horrent, nec eos intra fines admittunt ueluti peſſimos, atq; maleficos homines, qui etiam nouiſſime Turcas ænea tormenta conflare docuerint.

Purgatorium nõ admittunt

Chriſti uitæ miraculorumq; omnium hiſtoria ab Euãgeliſtis quatuor conſcripta, itemq; Pauli epiſtolæ, dum ſacra fiunt, è ſuggeſtu clariore uoce recitantur, probatęq; uitæ ſacerdotes homilias eccleſię doctorum publicè legunt, etiam ijs horis quibus ſacra minime conficiuntur, non enim oratores cucullatos qui aduocato populo cõcionari, & ambitioſe nimis atq; ſubtiliter de diuinis diſſerere ſoliti ſunt, admittere fas putãt, quoniã rudes imperitorum animos ſimplici potius doctrina, quàm altiſſimis arcanorum interpretationibus ad ſanctiorem morum frugem euadere, uiri ſolidæ religionis arbitrantur. Hos quos modo diximus, ſacros libros, itemq; noui ac ueteris Inſtrumẽti enarratores, præterea Ambroſium, Auguſtinum,
B Hieronymum atq; Gregorium in linguam Illyricam traductos habent, religioſeq; cuſtodiunt. Antiſtites, principeſq; minorum ſacerdotum ſingulis urbibus, pagiſq; præfecti ſacra curant, controuerſias dirimunt, & moribus deprauatos ſumma quadam uindicandi poteſtate perſequuntur. Regem ſacrorum quem ipſi metropolitam uocant, à Conſtantinopolim patriarcha petũt. Archimandritæ autem & epiſcopi, coniectis in urnam meliorum nominibus, ſorte ducuntur. Eorum uero hominum qui humanis cupiditatibus ultro renuntiarunt, diuinarumq; rerum contemplationi & ſacrorum miniſterio ſeſe dedicarunt, duplex eſt genus: utrunq; cœnobia incolit: ſed alterum eſt uagum & paulo ſolutioris uitæ, ſicuti apud nos diuorum Franciſci atque Dominici ſectam profitentes: alterũ conſtat ex ſanctioribus monachis, quorum ordinem diuus Baſilius inſtituit, ijs ne limine quidem uel in ſuprema uitæ neceſſitate, pedem efferre fas eſt. Procul enim ab oculis prophanorum ſingulari duritie uitam in occultioribus adytis degunt, ſummamq; ſubactæ carnis & confirmati in religione animi opinionem præbent.

Euangelia. Pauli epiſtolæ
Homeliæ doctorum
Concionatores non admittunt
Libri ſacri tranſlati
Metropolita
Archimandritæ
Epiſcopi
Sanctioris uitæ profeſſores

Vniuerſus populus quater in anno & pluribus ſepe diebus, ieiunare cõſueuit, abſtinetq; ab eſu carnium, ouorum, & lactis. In uere primum, more Latino poſt diẽ cinerum: mox adulta æſtate in honorem diuorum Petri & Pauli, & initio autumni demum, quum aſſumptæ in cœlum Mariæ uirginis memoriam celebramus: poſtremo ſub ipſam hyemem, quum aduentus domini pronuntiatur. Per hebdomadam uero, diem Mercurij ſine carnibus, diem autem Veneris ſine ouis lacteq; traducunt, ſed Saturni dies menſa omnibus obſonijs opipare referta hilariter excolitur. Cæterum ſecus ac nos ſolemus, nullas feſtorum dierum uigilias obſeruant. Religioſiſſimè templa uenerantur, adeo ut ea neq; uiros neq; fœminas uenereis pollutos complexibus intrare fas ſit, niſi prius priuatis balneis abluantur. Sæpeq; accidit, ut complures utriuſque ſexus ſacra audiẽtes extra limen conſiſtãt, & propterea à petulcis iuuenibus recentis incontinẽtię notati, facetis aliquando nutibus ſalutentur. In ipſo natali die Ioannis baptiſtę, & in paſchate, trium magorum, presbyteri ſacratos panes paruos toti populi largiuntur, quorum eſu febribus conflictatos alle-

Ieiunia gentis quatuor
Mercurij dies ſine carnibus
Veneris ſine ouis & lacte
Saturni dies genialis
Sacra apud flumina

uari

uari exiſtimant. Alia quoq; ſacra, certo anni tempore apud flumina gelu con A
creta celebrantur. In ripa tabernaculum conſtituūt, & aduocata nobilitate, hymnos numeroſo concentu pronuntiant, ſacræq; lymphæ multa aſpergine profluentem purificant, & ſolenni cærimonia ſtratum & cōſecratum circun ciſa & reuulſa glacie protinus aperiunt. His rebus rite cōfectis, ſi qui adſunt languentes uel morboſi, in flumen deſiliunt, & ſacris aquis abluuntur, quum ob id elui morborum ſordes perſuaſum habeant. Defuncti uti apud nos, me diocri funeris pompa comitantibus presbyteris efferuntur, capite mappa uelato. Cæterum non in templis, uti apud nos impia propè, uel abominabili certe corruptela uſurpatum eſt, ſed in ſeptis ac exterioribus templorum ue ſtibulis ſepulturæ traduntur: ijs quoq; more noſtro quadragenis diebus pa rentāt: quod certe mirum uidetur, quum in purgatorio loco expiari animas & criminum pœnam ullis amicorum ſupplicijs, ulloq; pietatis officio miti gari penitus negent. In cæteris eadem quæ à nobis de religione ſentiuntur, conſtantiſſime credunt. Moſchouitæ Illyrica lingua, Illyricisq; literis utun tur, ſicuti & Sclaui, Dalmatæ, Bohemi, Poloni, & Lithuani. Ea lingua omni um longè latiſſima eſſe perhibetur, nam Conſtantinopoli Ottomanorum in aula familiaris eſt, & nuper in Aegypto apud Memphiticum Sultanum & equites Mamaluchos haud ingratis auribus audiebatur. In hanc linguam ingens multitudo ſacrorum librorum, induſtria maximè diui Hieronymi & Cyrilli translata eſt. Præter quoq; patrios annales, Alexandri etiam Magni, Romanorumq; Cæſarum, itemq; M. Antonij & Cleopatræ memoriam ijſdē literis commendatam tenent. Philoſophiam uero & ſyderalem ſcientiam, cę terasq; diſciplinas, & rationalem medicinam nunquam attigere, ijq; pro me dicis ſe gerūt, qui alicuius paulo ignotioris herbę uires, ſe pluries obſeruaſſe profitentur. Anni apud eos non à natali Chriſti, ſed ab ipſo mundi initio nu merantur, qui non à menſe Ianuario, ſed à Septembri incipiunt. Leges toto regno habent ſimplices, ſumma principum & iuſtiſſimorum hominum ęqui B
tate conditas, & propterea populis ualde ſalutares, quoniam eas ullis cauſi dicorū cauillationibus interpretari atq; peruertere non licet. De furibus, ſi carijs & latronibus ſupplicium ſumunt: quum de maleficijs quæſtionem ha bent, reos multa gelida aqua ſuperne demiſſa profundunt, quod intoleran dum tormenti genus eſſe perhibent. Nonnunquam obduratis & contumaci bus, ut confeſſio criminis exprimatur, ligneis cuneolis digitorum ungues conuelluntur. Iuuentus omnis uarijs ludis, ſed militiæ proximis, ſeſe exercet: in ſtadio curſu cōtendit, in palęſtra colluctatur, pernicitati equorum ſtudet, omnibusq; præmia, & præſertim ſagittariorum peritiſſimis præponuntur. In uniuerſum Moſchouitæ ſtatura ſunt mediocri, ſed quadrata & ualde to roſa, cæſij omnibus oculi, prolixæ barbæ, crura breuia, & uentres extenti: e quitant contractis admodum cauribus, & peritiſſime uel auerſi & fugientes ſagittas emittunt: domi opipare potius quàm laute uiuūt, nāq; omniū fermè cibariorum quæ uel à luxurioſiſſimis deſiderari poſſunt, menſæ eorū & par uo quidem pretio paſſim inſtruuntur. Gallinæ ſiquidem, & anates ſingulis ſæpe argenteolis tenuibus nummis ueneūt: maioris minorisq; pecoris incre dibilis eſt copia, & occiſæ media hyeme iuuencæ, cōcretis gelu carnib. duo rum ferè menſiū ſpatio non putreſcunt. Venatione & aucupio uti apud nos, nobiliora obſonia parantur, nam uenaticis canibus & plagis omnis generis feras capiunt, & aſturibus atq; falconibus, quos mirificos regio Pecerra præ bet, non modo phaſianos, & anates, ſed cygnos & grues conſectantur. Aſtu res ex genere infimo aquilarum uel miluorum, falcones uero accipitrum no bile genus antiquis fuiſſe putamus. Capitur quoq;, auis ſupra nigra, puni ceis ſupercilijs, magnitudine anſeris, quæ pulparum ſapore phaſianorū ſu perat dignitatē, Moſchouita lingua Tetrao nuncupata, quæ Plinio Erythra tao uocat̄, Alpinis populis cognita, & maxime Rhetis, qui ſaltus ad Abdue amnis fontes incolunt. Ingentes etiā ſapidiſſimosq; piſces, & ante alios ſtu riones,

Funera — *Sepulturæ* — *Illyrica lingua omnium latiſſima* — *Hiſtorias callent* — *Leges ſimplices* — *Supplicia* — *Exercitatio gentis* — *Victus qualis* — *Mira de carnibus aſſeruatis* — *Tetrao auis lingua Moſchouitica, Plinio Erythratao.*

A rìones, quos Siluros antiquitus fuiſſe putamus, Volga præbet, & hi quidem hyeme multa incluſi glacie, recentes pluribus diebus aſſeruantur. Aliorum uero piſcium multitudinem ferme incredibilem, ex cādidis, quos diximus, lacubus expiſcantur. Vino natiuo quū penitus careant, aduectitio uti ſolēt, ſed in feſtis conuiuijs tātum, & ſacrificijs. Ante alia Creticū ſubdulce, maximo in honore habetur, ſed in uſum medicinæ tantū, uel principalis luxuriæ oſtentationē: quum miraculi loco ſit, eductum Creta per Gaditanas fauces, & tantis concluſi maris oceaniq; fluctibus agitatum, incorrupta ſuauitatis ac odoris dignitate, inter Scythicas niues ebibiſſe. Populus uero medonem bibit ex melle lupuliſq; decoctum, quod picatis in cadis ueteraſcit, & ex antiquitate nobilitatem adſequitur. In uſu quoq; ſunt birra atq; ceruiſia, ſicuti apud Germanos Polonoſq; uidemus, quæ ex tritico zeaq;, uel ordeo decoctis, omni conuiuio circumferuntur. Hanc quadam cognata cum uino poteſtate, largius compotantibus ebrietatem inducere adfirmant. Medonem ac birram per æſtatem infrigidare infuſa poculis glacie, uoluptatis gratia ſolēt: nam ingentia glaciei fruſta nobilium in cellis ſubterraneis ſingulari ſtudio reconduntur. Sunt & qui in delicijs habeant ſuccum ex ſubauſteris ceraſis expreſſum, qui perſpicui & purpuriſſantis uini colorem, & ſaporem iucundiſſimum refert. Vxores & fœminas non in eo honore ſunt apud eos uti apud cæteras gentes, nam propè ancillarum loco habentur. Viri inſignes earum ueſtigia mirum in modum obſeruant, & pudicitię diligentiſſime cauēt: nō enim adhibentur conuiuijs, neq; ſacrorum cauſa remotiora templa petere, aut temere in publicum egredi permituntur. Cæterum uel ab externis hominibus, & exiguo quidem pretio ad Venerem omne uulgus fœminarum facile pellicitur, adeo ut parum earum amoribus ſtudere uiri nobiles exiſtimentur. Baſilius ante uiginti annos Iohannem patrem amiſit. Is Sophiam Thomæ Palæologi, qui late in Peloponeſo imperabat, Conſtantinopolitaniq; Imperatoris erat frater, uxorem duxit. B Ea tum Romæ erat, Thoma patre Turcarum armis Græcia pulſo. Ex hac quinque liberi felici fœcunditate ſuſcepti, ipſe Baſilius, Georgius, Demetrius, Simon & Andreas. Demetrio & Simone iampridem morbo abſumptis, Baſilius Salomoniā Georgij Soborouij, eximiæ fidei atq; prudentiæ coſiliarij filiam, in matrimonium ſibi collocauit, cuius fœminæ ſingulares uirtutes una ſterilitas obſcurat. Solent autem Moſchouitæ quum de uxore ducenda deliberant, omnium toto regno puellarum uirginum delectum habere, ac forma, uirtuteq; animi præſtantiores ad ſe perduci iubere, quas demum per idoneos homines, fideleſq; matronas inſpiciunt ita diligenter, ut ſecretiora quoq; ab ijs contrectari explorariq; fas ſit. Ex ijs uero magna atque ſolicita parentum expectatione, quæ ad principis animum reſpōderit, regijs nuptijs digna pronuntiatur. Cæteræ uero, quæ de formæ pudicitiæq;, & morum dignitate contenderāt, ſæpe eadem die in gratiam principum, proceribus atq; militibus nubunt: ſic ut mediocri loco natæ plerunq;, dum principes regiæ ſtirpis clara ſtemmata contemnunt, ad ſummum regalis thori faſtigium, uti & Turcas Ottamanos ſolitos eſſe uidemus, pulchritudinis auſpicijs euehantur. Baſilius quadrageſimum ſeptimum ætatis annum non attingit, ſpecie corporis eximia, animi uirtute ſingulari, ſuorumq; ſtudio ac beneuolentia, & rebus geſtis, progenitoribus ſuis anteferendus. Nam quum per ſex annos cum Liuonijs, qui ſeptuaginta duas urbes fœderatas in eius belli cauſam trahebant, armis contendiſſet, paucis legibus datis potius quàm acceptis, uictor diſceſſit. Polonos quoq; initio ſtatim ipſius imperij, acie profligauit, Conſtantinum'que Ruthenum copiarum ducem captum & catenis uinctum Moſcham perduxit. Sed ipſe aliquando poſt ad Boryſthenem ſupra Orſam urbem, ab eodem Conſtantino quem dimiſerat, magno prælio eſt ſuperatus: ita tamen ut Smolenchum oppidum, quod antea Moſchouitæ occuparant, poſt tantam etiam uictoriam à Polonis partam, in ditione Baſilij relinqueretur.

Vino carent

Medonem, birram et ceruiſiam bibunt

Succus ex ceraſis

Pudicitiam fœminarum obſeruarunt.

Sophia uxor Ioannis

Salomonia Vxor Baſilij

Delectus uirginum

Baſilij ætas

retur. Sed aduerſus Tartaros, & maxime Europeos Præcopitas, ſæpius ſecundo prælio à Moſchouitis eſt dimicatum, ulciſcẽdis fortiter iniurijs, quas illi repentinis incurſionibus intuliſſent. Supra enim centum & quinquaginta millia equitum Baſilius ad bellum ducere conſueuit, diſtinctis per uexilla turmis, quæ ſuos duces ſequuntur. Regiæ alæ uexillo inſcripta eſt Ioſue Hæbræi imago illius, qui, ut ſacræ referunt hiſtoriç, à deo maximo longiſſimum diem, retardato ſolis curſu pijs precibus impetrauit. Pedeſtres copiæ nullo propè uſui ſunt in illis uaſtis ſolitudinibus, tum ex ipſa ueſte quæ fluxa talarisq; eſt, tum ex hoſtiũ conſuetudine, qui curſu potius & equitandi celeritate, quàm ui ſtatariæ pugnæ, uel ipſo congreſſu militiam exercent. Equi eorum ſtatura infra mediam exiſtunt, ſed robuſti & uelociſſimi habentur. Equites præpilatis haſtis, clauisq; ferreis & ſagittis rem gerunt. Paucis falcati ſunt gladij: corpora uero clypeis rotundis, ut Aſiatici Turcæ, uel inflexis & angularibus parmis, more Græcorum, itemq; lorica & galea pyramidali proteguntur. Baſilius etiam Sclopettariorum equitum manum inſtituit, multaq; ęnea tormenta Italorum fabrorum artificio conflata, ſuisq; impoſita curribus in arce Moſchæ uiſuntur. Ipſe inſigni apparatu & ſingulari comitate, qua tamen regia maieſtas nulla ex parte corrumpitur, publice cum proceribus atq; legatis epulari ſolet, magnumq; inaurati argenti pondus duobus abacis expoſitum eodem triclinio conſpicitur. Nullam prætoriani militis cohortem, præter ipſam familiam, corporis cuſtodiæ cauſa circum ſe habere uel alibi alere conſueuit: ab urbana enim fideli multitudine ſtationes habentur, nam unaquæq; urbis regio foribus, cancellisq; ſepitur, nec temere per noctem, aut ſine lumine in urbe uagari licet. Aula omnis conſtat ex regulis & ex ipſo militum delectu, qui per ſtatos menſium circuitus, frequentandę nobilitandæq; regiæ cauſa, per uices ad implenda comitatus officia, è ſingulis regionib. accerſuntur. Porro exercitus omnis quũ bellũ ingruit, uel hoſtibus indicitur, ex uocatis ueteranis, nouisq; prouinciarũ delectibus cogitur: nam cunctis in urbibus præfecti militiæ iuuentutem inſpiciunt, idoneosq; in ordines militum tranſcribunt, quibus ex ærario prouinciarum, certa pacis tempore, ſed ea quidem exigua ſtipendia perſoluuntur. Verum qui militant, immunitate uectigalium gaudent, & cæteris paganis præſtant, regiaq; gratia omnibus in rebus potentes exiſtunt: pateſcit nanq; ueræ uirtuti nobilis locus, quum bellum geritur, ſiquidem egregio & in omni rerum adminiſtratione ſalutari inſtituto, ad ſuum quiſque ſpectatum facinus, uel perpetui præmij uel ignominiæ ſempiternæ fortunam adſequitur.

Incredibilis equitatus — *Inſigne regij uexilli* — *Arma gentis* — *Apparatus regiæ menſe* — B — *Exercitus regius* — *Immunitas militaris* — *Optimum inſtitutum*

FINIS.

BENEDICTI LAMPRIDII.

Hos dono Iouius mittit tibi Rufe labores
 Anfractus longos, & ſpatia ampla maris.
Hæc quoniam nemo melius tẽ iudicet, unum
 Vllæ nec terræ, nec maria ulla latent.
Magna quidem Iouius donat tibi Rufe, ſed ipſe
 Longe maiori munere dignus eras.

A

PETRVS MARTYR DE INSVLIS NVPER REPERTIS, ET DE MORIBVS incolarum earundem.

EX mearum decadum libellis in uulgus emiſſis colligere licet, fugitiuos quoſdam ad uicina Darienis appulſos noſtrorum libellos admirantes dixiſſe, terras ſe aliquando incoluiſſe, quarum habitatores inſtrumentis uterentur eiuſcemodi, ac politice legibus parentes uiuerent, atriaq; ac templa lapidibus conſtructa magnifice, plateas etiam, ſtrataſq; uias ordine compoſito, ubi negotientur, haberent. Eas nunc terras noſtri reperere: qui autores fuerint, quomodo res proceſſerit, attente audiat quiſquis peregrinatum regionum conditiones & populi mores ſcire deſiderat. De inſula Cuba, quam Fernandinam placuit appellari, Hiſpaniolæ occidentali proxima. Septentrionalis tamen adeo, ut Cancri tropicus mediam ſecet Cubam, Hiſpaniola uero à tropico diſtet ad æquatorem gradus aliquot, pauca tetigimus hactenus. In hac inſula ſex iam ſunt oppida erecta: primarium à diuo Iacobo Hiſpaniarum patrono nomen ſumit. Natiuum eſt ibi aurum, & montanum, & fluuiale: auro ſuffodiẽdo inuigilatur. Quo anno libelli mei portas clauſerunt, tres Hiſpani ex antiquioribus Cubæ ciuibus, Franciſcus Fernandes Cordubẽſis: Lupus Ocho, Caicedus & Chriſtophorus Morantes, nouas quærere terras inſtituunt. Eſt inquietus & ſemper magna moliens Hiſpanorum animus: tria inſtruunt eius generis nauigia, quæ appellat Hiſpanus Carauellas, proprijs impenſis, habita à gubernatore Dieco Velaſquem nauigandi poteſtate ex angulo Cubæ occidentali, qui ſancti Antonij nomen adeptus eſt, altum capiunt cum centum & decem uiris. Eſt hic angulus ad reficiendas naues, ac aquationi, ac lignationi aptiſſimus: cœlo tantum & aqua contenti ſex adnauigant inter Zephyrum & Auſtrum dies ac dimidium, quo tempore ſex tantum & ſexaginta ſe milliaria percurriſſe arbitrantur. Stabant autem in ancoris ubicunq; ſol cadens illos deprehendebat, ne per ignotum pelagus errantes, ſcopulis illiderentur, aut arenoſis uadis impliciti mergerentur. In inſulam incidunt ingentem, nomine Iucatanam, cuius initium incolæ Eccampi uocant. Oppidum in litore ſitum adeunt, magnum adeo, ut Cayrum illud noſtri dixerint, hoſpitaliter ab incolis noſtri ſuſcipiuntur: ingreſſi ſumma ſunt repleti admiratione, turritas domos, templa magnifica, uias ordine ſtratas ac plateas, ac nũdinaria ibi agi commercia reperiunt: lapideæ ſunt domus, aut ex lateribus & calce, arte & induſtria confectæ: ad prima domorum impluuia, & primas habitationes per duodecim aut decem gradus aſcenditur, non tegulis tantum, ſed culmis aut herbarum fruticibus coopertę ſunt. Mutuis ſe munerbus afficiunt, bullas aureas & ex auro fabrefacta monilia pepulchre formata barbari noſtris, noſtri autem illis ſericeas ac laneas ueſtes, uitreos etiã calculos, & auricalchea tintinnabula, munera illis grata, quia peregrina, ſunt impartiti. Specula floccifaciebant noſtra, quia illi lucidiora ex quibuſdam lapillis aſſequuntur. Veſtita eſt hæc gens non lana, quia pecudes non habent, gonſapio mille modis & uarijs fucato coloribus. Fœminæ à cingulo ad talum induuntur, uelaminibuſq; diuerſis caput & pectora tegunt, & pudice cauent, ne pes aut crus illis uiſatur. Templa frequentant, ad quæ primarij uias ex proprijs domus ſternunt: idolorum culturæ indulgẽt, ſunt recutiti: ſumma fide negotiantur, permutando tamen ſine pecunijs: crines ornant. Vnde id habuerint interrogati per interpretes, dicunt aliqui, tranſijſſe aliquando uirum quendam formoſiſſimum per eos tractus, qui eis id inſigne in ſui memoriam reliquerit. Alij, obijſſe lucidiorem ſole hominẽ in eo opificio, certi nil habetur. Aliquot ibi dies commorati, iam uidebantur incolis eſſe moleſti: nullius enim hoſpitis eſt grata

Darienes flu.

In Cuba oppida exercitata

B

Iucatana inſ.

mora longa: commeatum capiunt, rectà tendunt ad occidentem per prouin/ A
ciam Comi & Maiam dictas ab accolis: præterlapſi ſunt, aquam tantum & li
gna ex itinere capientes: barbari litorales noſtras admirabantur naues mari
innatantes, ad quas uiſendas & fœminæ permixtæ uiris cum infantibus paſ-
ſim prodibant. Nam ex mari non ſine ſtupore illorum ædificia, ſed præcipue
Campechium templa litoribus proxima, in modū arciū erecta proſpectabant. Iacere tandē
ancoras placuit ad milliaria centū, decē in prouincia, cui nomen Cāpechiū,
cuius oppidū eſt domorū triū milliū, amice ſeinuicē cōplectuntur, nauticam
noſtrorū artē, nauigiorū magnitudinē, uela, ampluſtra, resq; cæteras barbari
attoniti admirabātur. Vbi excuſſorū tormentorū tonitrua, fumoſum ac ſul/
phureū odoremq; ignitum ſenſerunt, à deo mitti fulmina arbitrabantur. In
atrio regulus noſtros benigne magnificeq; hoſpitatus eſt. Poſt ſumptas mo/
re illorum epulas in quibus pauones habent & altilia, uolucres etiam mon-
tanas & nemorales, ac aquatiles, perdices, coturnices, turtures, anates, & an
ſeres, cuniculos: ultra hæc lupos, leones, tigres uulpes, & quadrupedes agre/
ſtes, ut apros, ceruos & lepores. Ducti ſunt noſtri cum regio comitatu ad la/
tum compitū in oppidi latere ſitū, oſtendūt noſtris quadratū quatuor gradu-
um erectū marmoreū, partim ex tenaci bitumine, partim ex lapillis pulpiū,
cui hominis inhærebat ſimulacrum ſuperſculptū, adhærentibus illi duobus
quadrupedibus ignotis, qui marmorei hominis uterū, uti canes rabidi uide/
bantur uelle dilacerare. Serpēs bitumine ac lapillis cōpacta, pedū longa ſe/
ptē & xl. uti bos magnus marmoreū leonē uorans, recēti crurore irrorata ſi/
mulacro aſtabat: proximi ſolo affixi erant tres tigni, quos tres alij lapidibus
ſuffulti tranſuerſabant. In eo loco reos puniunt, in cuius rei argumentū, ſtra
tas uiderūt innumeras cruore illitas & confractas ſagittas, & mortuorū oſ/
ſa in uicinū cortem proiecta. Domus & hic ſunt ex calce & lapidibus ædifi-
catæ. Regulo Lazari nomē indiderūt, quia Lazari die terrā ceperūt. Abeūt B
ad millia inde, ad occidentem ſemper, quindecim. Prouinciam captant no/
mine Aquanil, cuius oppidū Moſco dicitur, regulus Capoton, ultima acu/
ta. Hoſtiliter inſpectat noſtros hic regulus, inſidias noſtris ſtruit, petentibus
aquam, trans collem proximum fontes eſſe innuunt, quà iter erat per angu/
ſtas ſemitas. Ex mutatis in frōnte coloribus, & arcuum & telorū geſtamine,
fraudē ſenſere, tendere ulterius noſtri recuſant. Palantes & imparatos adori/
untur noſtros barbari, mille amplius, ſternūt fugientes noſtros, cœnoſo in lit
tore (erat enim ibi mare cœnoſum) implicātur, duos & uiginti ſagittis tranſ-
uerberatos perimūt, reliquos maiori ex parte uulnerant. Tribus & triginta,
inquiunt, claſſis ipſum prętorē Franciſcū Fernandē uulneribus percuſſum,
Ferè nullus euaſit incolumis. Si ad mōſtratos colles proceſſiſſent, perempti
fuiſſent ad unum. Mœſti ergo redeunt qui ſuperfuere ad Fernandinam in-
ſulam unde uenerant, ac cum fletu & gemitibus ob relictos & præſentes uul
neratos à ſocijs recipiuntur. His intellectis Cubæ Fernandinæ gubernator
Diecus Velaſquem, quatuor Carauellarum claſſem inſtruit cum hominibus
circiter trecentis. Huic claſſiculæ præfecit nepotem ſuum Ioannem Griſal/
uam, additis ſubprætoribus Alfonſo Auila, Franciſco Montegio, & com/
mendatario Petro Aluarado, nauclero autem eodē Antonio Alamino prio-
ris claſſiculæ rectore. Idē iter capiūt, ſed auſtralius aliquanto ad millia forte
ſeptuaginta, turrim ex alto uident, terram minime. Ea turri duce, inſulam ap
prehendunt nomine Cozumellam, qua ſuaues ſe olfeciſſe odores ſpatio triū
milliarium uento inde perflante, inquiunt. Ambitu reperiunt eſſe milliario
rum quinq; ac quadraginta: plana eſt, gleba fortunatiſſima: aurum habet, ſed
peregrinum aliunde allatum: melle abundat & fruticibus ac hortenſibus, uo
lucribus etiam & quadrupedibus. Eſt horum incolarum, ut breuibus abſol-
uam, ea œconomia & politia, quæ de Iucatana: domus, templa, uię, commer
cia, uirorum ac fœminarum geſtamina ex goſſipino, non laneo uel ſerico: do
mus lapideæ, culmo contectæ, ubi ſit lapidum penuria: ſed ubi ſit lapicidina/
rum

A rum copia,laminis lapideis conteguntur, marmoreos poſtes in pleriſq;, ue/luti apud nos pleræq; domus habent. Turres ibi uetuſtas dirutarum ueſtigia redolentes repererunt,unam præ cæteris graduum octodecim,ut ad illuſtria tẽpla cõſcenditur. Noſtras ſunt admirati naues,& nauticã artẽ,noluerũt ho/ſpites primo impetu, benigne eos tandẽ admiſerũt:turrim conſcendũt duce primario,quẽ ſacerdotẽ credunt:uexillũ in cacumine ſiſtũt,regi Caſtellæ im periũ adiudicant,Sanctæ crucis nomen inſulæ aſſignãt, quia ad nonas Maij Sanctę crucis feſto ſunt inſulã ingreſſi. Cozumellã uero,inquiunt,appellari à regulo Cozumellao, cuius maiores ipſe iactat fuiſſe huius inſulæ habita/tores. Cameras in turri reperere,ſtatuis tũ marmoreis, tum fictilibus urſorũ ſimulacris inſtructas, quos uniſono cantu elato inuocant, ſuauibus adolent odoribus,uti penates eos colũt:res ibi diuina celebrata eſt,ſunt recutiti. Re/gulus hic eleganter ex goſipino uelamine indutus, pedis unius digitos ab/ſciſſos habebat: natanti piſcis uorax,qui Tuberon dicitur,uno morſu digi-tos raptauerat, laute copioſeq; noſtros aluit. Poſt triduum abeunt ad occi/dentem ſemper,uident procul montes,Iucatana erat inſula quæ à Cozumel la quinque tantum millibus paſſuum diſtat. Iucatanæ latus meridionale ca/piunt,putato continenti proximum circumeunt, illam nequeũt uniuerſam, ob frequentes ſcopulos,& ob arenoſa uada. Ad iam notum latus boreale A/laminus nauclerus naues reducit. Ad idem oppidum Campechium & La/zarum regulum,ad quem priores ſuperiori anno proficiſcuntur, placide ſu/ſcepti ad oppidum inuitantur:inuitaſſe pœnituit: ad lapidis iactum ab oppi do noſtros ſiſtere iubent:accolę abire imperant,aquandi petunt copiam pri uſquam diſcedant noſtri,puteum à tergo relictum monſtrant, licere inde a/quam haurire,aliunde minime inquiũt: pernoctatũ eſt in uicino putei cam/po diffidunt barbari, armatorum tria circiter millia caſtra locant nõ longe à noſtris: pars utraq; noctem duxit inſomnem: illi noſtrorum eruptionem in B pagum, noſtri barbarorum impetum repentinum ueriti, tubarũ clangori/bus,& tympanorum boatu ſomnolentos excitabãt: ubi illuxit,accedũt bar-bari, appellant interpretes Cubenſes noſtros, quorum idioma,ſi non idem, conſanguineum tamen: face thurea inter utrunq; agmen accenſa, minantur internecionem,ni prius abire properauerint quàm fax extinguatur: nolle ſe hoſpites proteſtantur,fax conſumitur,deuenitur ad manus, perimunt è no/ſtris unum,quem ſagitta male ſcutatum reperit,multi feriuntur:ad tormenta quæ apud puteum erant locata,ſe reducunt noſtri,ut inde globos iaculentur in barbaros:retrocedunt ad oppidum barbari,milites feruenti animo cupie bant illos perſequi,uetuit Griſalua prætor. Inde procedunt ad Iucatanæ cal/cem ultimum, ducentorum reperiunt eſſe milliarium, amplius productã ab oriente in occidentem:portum petunt egregium, cui nomen dedere Portus deſideratus. Ad terras deinde transfretant alias, & terram prehendunt Iuca/tanæ uicinam ab occidente:dubitant ſit inſula nec'ne, continenti eſſe anne/xam arbitrantur. Eſt ibi ſinus quem ſuſpicantur ambitũ utraq; terra, nil cer/ti, Caluaçã,aliàs Oloan ab accolis hæc tellus appellatur. Flumen ingens ibi repertũ,dat ſuo furore in pelagus potabiles aquas, duorum millium ſpatio à prætore Griſalua appellarunt flumen. Admirati noſtras moles mari natan/tes barbari accolæ utranq; fluminis ripam ad ſex millia armatorũ, ſcutis au/reis,arcubus & ſagittis,enſibus etiam latis,& haſtis adustis armati obſident, prohibituri deſcenſum & litus tutaturi. Stat ea nocte pars utraq; in alis, pri/ma luce ecce Canoas circiter centum armatis plenas:diximus aliàs,Canoas eſſe lembos unilígneos:& hic ſe Cubenſes interpretes,& hi ſat cõmodo con ueniebant in lingua:pax oblata per interpretes admittitur, accedit una Ca/noa,reliquæ ſiſtunt. Canoę rector quid noſtri quæritẽt per alienas terras per contatur:aurum cupere reſpondetur,permutatione tamen,non gratuito aut uiolẽter. Redit Canoa,quid actum ſit regulo referunt nautæ:accerſitus regu lus uenit libens:narratu dignum:cubicularium ad ſe uocat regulus, cubicu/

laria iubet afferre ornamenta, ut prætorem noſtrũ Griſaluã ornet imperat, à calceo incipit aureo illum induere, ocreas, thoracem, & quicquid armorum ex ferro aut calybe ſolet cataphractus noſter aliquis prodíturus ad pugnam ſibi ſumere, uniuerſum id ex auro miris modis formato regulus Griſaluæ impartitur. Compenſat Griſalua ſericeis, laneis ac lineis ueſtibus, rebusq́ alijs noſtratibus. In huius Iucatanæ initio, quando in Cozumellam traiecerũt, in Canoã piſcatoriã inciderũt: nouem inerant hamis aureis piſcantes incolæ inermes, capiunt omnes nil timẽtes. Ex illis unum agnouit hic regulus, ſe tantundẽ auri miſſurũ in craſtinũ pollicetur ad Griſaluam, quanti ponderis uir ille reperiretur: negauit redemptionẽ ſocijs inuitis prętor, illũ retinuit ac diſceſsit, quid ultra faciat recognitur⁹. ad millia centũ circiter, ad zephyrũ ſemper, ſinum ingentem repetiunt, in quo tres paruæ inſulæ ſitę erãt, adeũt grandiorem: proh crudele facinus, proh truculentas hominũ mentes, ſtomacho claudat portas quiſq́ pius ne perturbetur, pueros puellasq́ ſuis dijs immolãt paſſim, ſunt recutiti, ſimulacra quæ colunt, partim ſunt marmorea quædam, alia fictilia: marmoreas inter imagines extat leo pertuſa ceruice, in quam miſorum ſanguinẽ proijciũt, ut inde fluat in lacunam marmoream. Quibus cærimonijs miſerorum ſanguinem litent referamus. non iungulis, ſed pectoribus appertis ex infauſta uictima cor eruunt, ex cuius calido crurore idolorũ labia illiniunt, reliquum fluere patiuntur in lacunã: inde in apertũ, cor & exta cõburunt, gratum fumum dijs fore arbitrantur. Ex idolis unum eſt uirile quod inflexo capite lacunã ſanguinariã ſuper inſpectat, tanquã acceptans ſacrificium hoſtiarum. Torulos brachiorum & fœmorum, ac ſurarum pulpas edunt, præcipue ſi hoſtem bello uictum ſacrificauerint. Riuum concreti ſanguinis, ueluti ex carnificina exeuntem repererunt. Ex inſulis uicinis ad id facinoris miſeros tranſportant, capita cadaueraq́ ibi truncata uiderunt innumera, integra etiam pleraq́ uelaminibus contecta. Vniuerſi tractus illi auro gemmisq́ abundant. Pererrans inſulam unus è noſtris in duos ſemiſuffuſos urceos alabaſtrinos perpulchre laboratos lapillis incidit, diuerſorum colorum plenos. Aiunt lapillum ſe reperiſſe, qui miſſus eſt ad gubernatorem, ualoris duorũ milliũ Caſtellanorũ auri. Sacrificij hanc inſulã appellarũt. Extãt & in huius Colluacanæ lateribus aliæ ſitæ inſulæ, in quibus ſoli mulieres habitant ſine uirorum commercio. Putãt aliqui Amazonico uiuere more, qui prudentius rem ponderant, cœnobitas eſſe uirgines, ſeceſſu gaudentes, uti apud nos, & multis in locis apud ueteres Veſtales, aut Bonæ deę ſacrę. Certis anni temporibus traijciunt ad eas uiri, non coitus cauſa, ſed moti pietate, campos & hortos illis compoſituri, quo cultu queant uitam ducere. Fama tamen uiget, eſſe alias inſulas fœminarum ſedes, ſed corruptarum, quæ mammillam à teneris ſcindunt, quo facilius queant ſagittariam artem exercere: ad easq́ traijcere coitus cauſa uiros, nec retinere mares: Fabulã puto. Ad litus ergo Colluacanæ terræ ſe applicant noſtri, placide negotiantur, aureum regulus cacabum, armillas, torques, bullas, multaq́ præterea diuerſorum generum monilia noſtris impartitus eſt: noſtri contrà noſtratibus illum alacrem reddunt. Figere hic pedem, & coloniam deducere cupiebant: prohibuit Griſalua prætor, deſperatis animis uixerunt eo tempore commilitones in prętorem. Turritis conſtat ædificijs hæc prouincia, oppidis ampliſſimis quindecim, & alicubi uiginti millium domorũ ſe aliqui uidiſſe atteſtantur. Sunt nõ ubiq́ connexæ domus, hortis & cortibus interſecantibus, multæ diſtant à ſe ipſis, plateas habẽt mœnibus circumſeptas, in quibus fora nundinasq́ exercẽt, uias ordine ſtratas, furnos, fornacesq́, calcẽ ac lateres coctos habent, figulos, lignariosq́ fabros, & artifices, mechanicarumq́ artiũ omnium opifices aſſequuntur egregios. Potanchanus hic regulus dicitur, regio Palmaria, eius oppidũ regiũ aiunt eſſe domorum quindecim millium. Quando nouos hoſpites ſuſcipiunt, qui pacẽ in illis terris admittunt, in amicitiæ fœdus ſibi ipſis cũ nouacula uel gladio lapideo ſanguinis parumper ex lingua uel manu, aut

A nu,aut lacerto,uel alia quauis corporis parte, hoſpite inſpectante eruunt. Sacerdotes uiuūt cœlibes & incorrupti. Quid ſit coire nemo intelligit, donec nubat. Nephas & morte piandum eſt aliter accidere. In fœminis mira caſtitas. Licet unicuiq; potenti, poſtquam unam duxerit uxorem, habere pellices quotquot uoluerit: ſed nupta adulterio comprehenſa uenditur à marito, primario tamen principi, à quo licet mulieris propinquis illam redimere. Nemini non coniugato phas eſt iungi in menſa, uel eadem lance ueſci, aut poculo bibere, paremq; coniugato ſe prebere. Auguſto Septembriq; menſe quinque ac triginta dies abſtinent, non à carnibus modo, quas aſſequuntur optimas, ſed neq; piſcibus ueſcuntur, aut re aliqua, quæ ſanguinem nutriat: hortenſibus ac leguminibus illos dies peragunt. Menſes uiginti dierum numero claudunt: annū uero mēſibus uiginti: aliquot ibi dies lautos egere. Abeūt, litus idem ſequuti, regulum cōueniunt alium, cui nomen dedere Ouandus: regulus ubi noſtros aurum cupere intellexit, laminas conflatas attulit aureas, ſe copiam eius metalli deſiderare prætor ſignificauit per interpretes. Poſtero die aureum hominis ſimulacrum, pigmeum, flabellumq; aureum, & artificio uario laruā iubet afferri, calculorumq; ſerta, pectoraliū, & bullarū copiam, & diuerſorum generum ornamenta & uariorū colorū lapillos noſtris eſt impertitus, dapib⁹ quoq; lautiſſimis perſapide cōditis ſaturauit. In litore inuitatos properanti curſu, frondentibus ramis ex reguli mādato erectis, ilico ſcenis contegebant, inertes in ramis ferendis familiares, regulus percutiebat ſceptro, quod manu geſtabat: ſerui demiſſo uultu quæcunq; uerbera patienter ſuſtinebant. Interrogatus, ubinam auri tanta colligeretur copia, proximos digito monſtrauit montes, & flumina ab illis decurrētia. Sunt hi fluminibus ac lacubus adeo aſſueti, ut idem illis ſit natare, quod terra incedere

B Merguntur flumine quando aurum placet colligere, manusq; arenis efferūt plenas, demū de manu in manum cribrantes arenā, aurū deligūt. Spatio duarum horarū dicūt auro implere cannulam digitalem. De ſuffumijs & harum terrarum odoribus dulcia molliaq; dici queūt, quę prætermittimus, quia magis ad effœminandos animos faciunt, quàm ad bonos mores. Puerū annorū duodecim oblatum à regulo recuſauit prætor, puellam admiſit pulchre ornatam, ſocijs inuitis puerum abiecit. Ex lapillis ab hoc regulo habitis, unū ſcribunt eſſe ualoris duorum millium caſtellanorum auri. Diſcedūt tandem ab hoc regulo auro & gemmis onuſti. Griſalua prætor unā è Carauellis ad patruum gubernatorē deſtinat ad Fernandinam cum nuntijs & habitibus, auro & gemmis. Litus interea ſecant reliqui occidentē uerſus, una uero propius fere litus abradebat, qua Frāciſcus Montegius ſubprætor uehebatur: duę per altū tendebant in proſpectu: admirati accolæ, rem nouam miraculo aſcribunt. Duodecim ad Montegium ueniunt Canoę, per interpretes colloquuntur, benigne ſe inuicem ſalutant, ſupplices orāt incolæ ut deſcendāt, magna pollicentur ſi regulum patriæ adierint: precibus eorum negat Montegius ſe poſſe annuere, quia ſocij nimis à ſe diſtarent, contentos tamen dimiſit, datis quibuſdam noſtratibus muneribus illis gratis, quia ignota ſunt. Celebre oppidum aliud adeunt, ad litus ſe applicant unà tres Carauellæ, prohibentur ab accolis deſcēdere, ſcutis, arcubus, plenis pharetris, & ligneis latis enſibus atq; haſtis aduſtis armati, ad noſtros prodeūt, ſagittas iaculātur eminus illi, tormentorū globulos in barbaros noſtri. Machinarū ſtrepitū admirati, ac furore perterriti aufugiūt, pacem optant. Iam commeatus noſtris deficiebant, iam quaſſatę longis itineribus naues erant. Ad inſulam igitur Fernandinam factis & repertis antedictis, contentus Griſalua, ſocij haudquaquam reuertuntur. Nunc diuertendum eſt parumper, & alia nauigatio pertractanda. Hinc ad has regrediemur terras, quas noſtri reperierunt. Diecus idem Velaſquen gubernator eodem fere tempore, quo claſſem eam quatuor Carauellarum parauerat, aliam deſtinauit unius Carauellæ tantum, & uno Bergantino comite, cū uiris quinq; ac quadraginta. Violentas hi manus in accolas

exercuerũt. Idolorum ſectatores ſunt & recutiti, propterea licere illos trahe- A
re ad aurum ſuffodiendũ putauerunt. Sunt litori continentis in modum pro-
ximæ paruæ inſulæ multę, ubertate ſoli, & fortunatiſſima gleba beatę, Gua-
napan, Guanguan, Quitilla: ex una iſtarum tercẽtum rapiunt utriuſq; ſexus
accolas (huic inſulæ poſuere nomen Sanctæ Marinæ) in Carauellam hos in-
culcant, & ad Fernandinam tendunt, Bergantinum cum ſocijs quinq; ac ui-
ginti relinquũt, qui dent operam uenationi hominum ulteriori. Portus quẽ
prehendit Carauella, Carenas dicitur: diſtat is ab angulo Cubæ primario di-
ui Iacobi millia ducenta quinquaginta. Hæc inſula eſt longiſſima, porrecta
ab oriente in occidentem, quam cancri tropicus interſecat. Miſerorum uin-
dictã quęrente fortuna, è cuſtodibus in terram deſcendunt quidam, pauci re
manent. Nacti occaſionem recuperandæ libertatis inſulares, raptis noſtrorũ
telis ruunt in cuſtodes: perimunt ſex, deſiliunt in mare reliqui: Carauella po
tiuntur inſulares, regere illam didicerant, redeunt in patriam: ſed primo in
eandem inſulam uicinam deſcendunt, Carauellã exurunt, tela ſecũ aſportãt,
lembis traijciunt ad ſuos, relictos noſtros cum Bergantino adoriuntur, pro-
ſternũt, perimunt: qui euaſere, infelices ad Bergantinũ profugiũt. Arbor eſt
litori proxima, crucem in eius arboris cacumine locant, & ſuperiorẽ arboris
corticem his uerbis inſcribunt. Vannuis Aldarieci. Eſt Darien fluuius, in cu
ius ripa ſitum eſt oppidum putati continẽtis primarium. Re intellecta guber
nator, in relictorũ auxilium propere mittit naues duas bellatoribus onuſtas,
ſero ſapiunt: res iam acta erat, crucem ſequuti litus adeunt: literas legũt arbo
ri inſculptas, non auſi ſunt fortunam tentare, cum deſperatis egregie armatis
præcipue recedunt: ex inſula proxima iſti tanquam lepores abducunt utri-
uſq; ſexus quingẽtos, eadẽ cauſa arbitrati iure merito poſſe id efficere, quia
recutiti. Idem his euenit ad Fernandinam applicatis, unam è nauibus feroci
ter aggrediuntur, acriter dimicando, cuſtodes Hiſpanos perimũt quoſdã, cæ
teri ſeſe in mare proijciunt, & ad ſociam, quæ proxima erat, Carauellã ad na B
tant, unà omnes cum ſuperſtite Carauella raptatam adoriuntur. Dubia fuit
quatuor horarum ſpatio uictoria, pro libertate recuperanda tam uiri quàm
fœminæ rabide pugnabant, ne adeptam ammitterent prædam; Hiſpani acri-
us dimicabant: uicerunt Hiſpani tandem: quia pertractãdis eſſent agiliores:
in mare ſeſe proijciunt uicti barbari, cum lintribus recolliguntur, tum ferro
perempti in certamine, tum aquis ſuffocati circiter centũ: defuere ex Hiſpa-
nis pauci, ad Diui Iacobi oppidum & aurifodinas trahuntur. Ad aliã dehinc
tendũt è uicinis inſulis, quæ ſunt ibi frequẽtiores, quàm in noſtro Ionio ſym
plegades, quarum congeriem Archipelagus uulgus appellat: hoſtiliter ſuſci
piuntur, quotquot è nauibus deſcenderũt, perempti aut percuſſi ſunt. Putãt
hanc eſſe inſulam. Ioannes quidã Pontius, unius claſſiculæ pręfectus adiuit,
et perturbatos reliquit: fugatur ab accolis, Floridamq; appellauerũt, quia rę
ſurrectionis die eam inſulam reperirent, uocat Hiſpanus paſcha floridum re
ſurrectionis diẽ. Sex & uiginti, inquiunt, ſe uidiſſe inſulas, ſed à colono pri-
us præterlapſas, tanq; Hiſpaniæ Cubæq; cuſtodes, in quibus uenientes ocea
ni procellæ illiduntur. Natiuum in pleriſq; granatum aurum reperiunt, mo-
nilia & iſti uaria geſtant: & laruis utuntur, tum ligneis deauratis, tum aureis
perpulchre ornatis. Opifices ſunt ubiq; argutiſſimi. Ex laruis unam ſecũ at-
tulit Franciſcus Chieregattus, ex ea colligere licebit, quali polleãt ingenio.
Nouacularum ſtructuram mirum eſt uidere, ex lapidibus flauis quibuſdam
diaphonis uti cryſtallinis eas formant, & cum eis radunt haud ſecus ac ſi ex
egregio chalybe factæ eſſent: ſed quod ſpectatu dignum eſt, quãdo obtuſam
iam habent ex exercitatione aciem, nõ cote, nõ lapide, neq; puluere illas acu
unt, ſed tantum aqua impoſita temperantur. Sunt & apud hos inſtrumento-
rum & elegantium rerum mille genera, quæ longũ eſſet narrare. Redeamus
ergo unde ſumus digreſſi, ad Cozumellam, Iucatanam, ac Colluacanam ſiue
Olloam, terras dites ac elyſias recenter repertas, à quibus diuerteram reuer-

tor:

A tor: ubi quanti ſint momenti tractus illi cognitum eſt. Cubæ inſulæ habita-
tores Hiſpani, gubernatore Annuncte, nouam claſſem inſtruunt Carauella/
rum decem, cum uiris quingentis, additis, uti leuis armaturæ, equis duobus
bergantinis, quorum opera utuntur ad uadoſa litora, frequentium ſcopulo/
rum diſcrimina tentanda. Equos nauibus imponunt, quinq; mares, fœmel/
las uero ſedecim bello aptas. Fernandum Corthesium, qui tunc erat prætor
urbanus, generalem eligunt claſſem gubernatorem & prætorem, ſubpræto/
res, uero Alfonſum Fernandē Portucareriū, Franciſcum Montegiū, Alfon-
ſum Auilam, Alueradum commendatarium Spatenſem, Ioannē Velaſquē,
Diecum Ordaſſum: uentum ſequuntur eundem, ab angulo Cubæ ultimo ad
occidentem. Quamprimum Franſciſcus Fernandes Cordubenſis, mox Io/
annes Griſalua, ad proſpectum inſulæ ſacrificiorum, de qua mentionem fe-
cimus, deueniunt, inſperatus acer turbo captare terram uetuit, uerſis illos ue
ſtigijs ad Cozumellam Iucatanæ orientalem fera tempeſtas tranſportauit.
Portum habet unicum hæc inſula, cui nomen Sancti Ioannis porta, latine in
diderunt, ſex oppidis tantum contenta eſt, & aqua puteali, aut ciſternali, flu/
minibus caret et fontibus, quia plana, quinq; tantū ac quadraginta mille paſ-
ſuum ſpatio ambitur. Aufugiunt incolæ ad ſyluas nemoroſas, oppida deſe/
runt prę timore: uacuas domos ingrediuntur noſti, patrijs fruuntur cibis, do
morum ornatus uariorum colorum, aulæa, ueſtesq;, ac lodices, amaccas ap-
pellant, ex gonſapio natiuo reperiunt. Habent etiam innumeros libros. De
his cum cæteris ad nouum Cæſarem noſtrum aduectis late dicemus. Perlu/
ſtrant uniuerſam noſtri milites, compoſitis tamen agminibus, ne qua uis in-
grueret: paucos repererunt accolas, una fœmina comite, per interpretem
Cubenſem, Iucatanos tres alios abductos à primis Hiſpanis, fœminam hor/
tantur, ut abſentes accerſat regulos. Fœminæ familiares erant accolæ cū ea
ducti, à fœmina uocati per nuntios ueniunt reguli, fidem amicitiæ præſtant,
B domos patrias alacres repetunt, multa ex raptis ſupellectilibus reſtituūtur,
idololatras & recutitos eſſe reperiunt: pueros puellasq; Cemibus immolant.
Sunt Cemes nocturnorum lemurum ſimulacra quæ colunt. Interrogatus à
me Alaminus Nauclerus, Franciſcus Montegius, & Portucarerius nuntij,
qui regi munera attulerūt unde immolandos habeant, pueros puellasq;: Ab
inſulis collateralibus, inquiunt uenum ducuntur permutatione auri aut alia
rum merciū. Nuſquā enim feralis monetæ dira ſolicitudo in tam uaſto terra-
rum ſpatio habitatores premit. Idē aiunt de reliquis nuper inuentis inſulis, è
quibus duas nominant, Deſtā & Seſtā, ubi nudi degūt, puerorū puellarumq;
inopia canibus litāt. Canes alunt comedēdos, uti cuniculos alit gens noſtra,
non ſunt latrabiles, roſtro uulpino, quos ad eſum deſtināt, pullos caſtrāt, ad
ſobolē procreandā fœminarum copiā, mariū numerū exiguū ſeruant, ut de
ouibus paſtores noſtri: pingueſcunt caſtrat uſq; ad quadrimeſtre mirum in
modū. Ab his ſacris noſtri illos deterrēt, nephas eſſe oſtēdunt, legē petūt quā
ſequantur, eſſe deū unicum qui cœlum creauit ac terras, bonorū omniū dato
rē, ſub triplici perſona unitum in ſubſtātia, facile perſuadent: Cemes perfrin
gi patiuntur. Beatæ uirginis imaginē depictam à noſtris præbitā in ſacro ſui
templi loco ſiſtunt, templum ac eius pauimenta uerrunt & abradūt, crucem
ob ipſius dei atq; hominis laudem, ob ſalutem humani generis ſuper impo/
ſitam recordatione adorandam receperunt, in templi cacumine unam ingen
tem ligneam locant. Conueniunt omnes deiparæ Virginis cum tremore re-
uerenti figuram ſuppliciter ueneraturi. Per interpretes ſignificarunt hi ac/
colæ eſſe in Iucatana uicina inſula Chriſtianos captiuos ſeptem, qui ad eam,
tempeſtatibus raptati, appulerant: quinq; tantū milliorum ſpatio dirimitur
à Iucatana hæc inſula. Quinquaginta uiros cum duabus carauellis prætor
Corteſius ad id negotij deſtinat perquiſitores, Cozumellanos tres ſecum ad-
uehunt cum literis ad Chriſtianos, ſi qui reperiantur: quàm egregium fa/
cinus ſint acturi, ſi aliquem adduxerint, oſtendit, rem ardenter commendat,

ab illis nanque ſperat lucidiorem ſole ſe tractuum illorũ omniũ notitiam habiturum. Abeunt bonis auibus, ſex dies eis aſſignantur ad reditum, octo expectarunt: demiſſos in terram Cozumellanos nuntios trucidatos aut detentos ſuſpicati ſunt: illis relictis, redeunt ad Cozumellã noſtri. De diſceſſu ex Cozumella cogitabat iam uniuerſa claſſis, oppoſita illam uis maris detinuit. Ecce ab occidente Canoam inſpectant uenientem ab Iucatana, Chriſtianum unum e captiuis aduehit, ſeptennio is uitam degerat apud Iucatanos, Hieronymum Aquillarem nomine, uirum Aſtigetanum Vandalum: quo gaudio ſeinuicem fuerint complexi, caſus loquatur: infelicem ſortem ſuam, & ſociorum unà amiſſorum enarrat, auditur attentis mentibus: nec diſſonum fore arbitror, nec tuæ beatitudini moleſtum, ſi rem, ut accidit, recenſuero. In meis decadibus mentio facta eſt de nobili quodam Aldiuia ab Darienſibus miſſo. Sinus Vrabæ in putato continenti habitatoribus, ad Hiſpaniolam. Admiranti Colono, proregi & ſenatui regis (ad quos pertinet putati continentis remedium) ſignatum qua rerum omnium penuria urgerentur: ſiniſtris auibus miſer Aldiuia prouinciam ſuſcepit: in Iamaicę inſulæ Hiſpaniolæ Cubæque laterali à meridie proſpectu repentinus uortex in arenoſas detulit ſyrtes. Ea uoracia cæcaque uada Hiſpani uocant uiperas, & quadranter uiperas, quia ibi multæ naues implicantur, uti uiperina cauda lacerti: diſcinditur Carauella, uix Aldiuiæ & e ſocijs triginta licuit in Carauellæ ſchapham deſcendere: ſine remis, ſine uelis miſere raptantur à pelago defluenti: diximus nanque in Decadibus, eſſe ibi maria perpetuo fluxu labentia in occidentem: tredecim errarunt dies inſcij quò tenderent, nil eſui aptum repererunt unquam, ſeptem ex eis conſumpſit fames, fuerunt ipſi marinis piſcibus eſca, in Iucatanam transportantur. Superſtites iam inedia deficientes in crudelis reguli poteſtatem inciderunt. Valdiuiam prætorem unà & ſocios quoſdam trucidauit, mox immolauit Cemibus, demum cum unitatis amicis comedit. Hoſtes autem, aut appulſos hoſpites hi depaſcunt, de reliquo, à carne humana abſtinẽt. Hic Hieronymus Aquillaris, & ſocij ſex in tertium diem immolandi ſeruabantur, nocte ruptis uinculis truculenti manus tyranni euaſere: ad regulum huic infenſum, ſupplices confugiunt: admittuntur, ſed in ſeruitutẽ. Admirandum auditu eſt de huius Aquillaris genitrice: ubi rem intellexit, illico inſaniuit prę dolore, licet in urbe tantum filium audiuerit, in poteſtatem carnes humanas edentium incidiſſe. Hæc ſi quando carnes aſſatas inſpectat, aut ueribus affixas, clamoribus domum replet, inquiens: En matrem omniũ miſerrimã, en filij mei fruſta. Habita igitur epiſtolà prætoris Aquillaris per Cozumellanos nuntios, corã regulo Hero, qui Taxmarus dicitur, quid Cozumellani afferant enarrat, de potentia regis eorum, qui ad eas partes appulerunt, deque uirorum fortitudine, de illorum beneficentia in amicos, de ſæuitia in detrectantes, uel eorum poſtulata reſpuentes, multa ediſſerit: trementẽ reddidit Taxmarum. Det operam, ne hoſtes ſuam ditionem ingrediãtur, ſeruũ rogat, ſed pacato ueniant animo. Pollicetur Aquillaris pacem, &, ſi opus fuerit, contra hoſtes auxilium et fauorem. Aquillarem demittit, tresque illi dat familiares comites: ita iunctim traijciunt ex Cozumella in Iucatanam, ad flumen, Alamino nauclero regente, alias repertum tendunt: fauces eius arenis erant concluſæ, uti de Nylo Ægyptio legitur, flantibus Eteſijs, propterea maioribus non licuit nauibus aduerſo flumine procedere, quamuis ſit alias huiuſmodi nauibus aptum ſuſcipiendis. In Bergantinos & nauium lintres ducentos uiros in littus exponit pretor. Per Aquillarem pax offertur. Quid ſibi uelint percontantur accolæ: Dapes inquit Hieronymus Aquillaris. Spatium erat ingens arenoſum ad latus oppidi, illuc tendant, inſinuant accole. Eunt, Poſtero die afferunt gallinas octo, earum more, quæ ſunt pauonibus neque minores, neque inſipidiores, ſuffuſci coloris, & tantum Maijcij, quantum uix ſufficeret decem famelicis. Eſt autẽ Maijcium frumẽti granum quo ipſi panem conficiunt, noſtro panico non multũ diſſimile. Proteſtantur

A teſtantur unà ut inde diſcedant,propere ingens armatorum ad noſtros diſce/dere renuentes multitudo cõcurrit iterum,quid ſibi uelint per alienas terras uagantes interrogãt:pacem ſe cupere,per Aquillarem reſpondent noſtri, & rerum permutatione dapes,aurumq́;,ſi aurum poſſident: nolle ſe pacem aut bellum cum eis,reſpondent:abeant iterum, ni malint uſq; ad unum trucida/ri:nolle abire,noſtri inquiunt, non habita ciborum copia,quæ alendis mili/tibus præſentibus ſufficiat:craſtinum adferẽda cibaria ſignant.mentiti ſunt: mane ſequenti noſtris,qui caſtra locarant in arena,& fuerãt pernoctati,tan/tundem afferunt epularum,& ſui reguli nomine iubent abire. Cupere ſe op/pidum uidere, & potiores dapes, noſtri dicunt.Recuſant illi, & terga uer/tunt ſubmurmurantes:inedia noſtri urgebantur,uictum quærere coguntur. In terram mittit ſubprætores prætor cum uiris centum quinquaginta.Per di uerſa tendunt ad oppidana rura: è turmis unam, obuij barbari male tracta/bant:non longe aberant ſocij, audito ſtrepitu, laborantibus ſocijs opem fe/runt. Alia ex parte prætor tormenta in Bergantinos & ſchaphas locat, ad li/tus ſe applicat cũ reliquis militibus,litus tutaturi, & prohibituri deſcenſum properanti curſu ad pugnam parati, occurrunt Barbari,ſagittis & iaculis e/minus noſtros impetunt, feriunt imparatos:uiginti circiter tormenta in ho/ſtes prætor exonerat: ſtrage globorum & ſtridore,ac flammarum eruptione perculſi,perturbantur palantes crurum tenus,in aquas ſe proijciũt: & noſtri hoſtes inſequuntur fugientes, unà cum perterritis oppidum ingrediuntur: continuo curſu barbari traijciunt oppidum,et domos deſerunt. Ad fluminis ripam protentum dicunt eſſe oppidum,quantũ non auſim dicere, mille quin gentorum paſſuum,ait Alaminus nauclerus, & domorum quinq; ac uiginti millium:ſtringunt alij,ingens tamen fatentur & celebre: hortis interſecan/tur domus.quę ſunt egregie lapidibus & calce fabrefactę,maxima induſtria & architectorum arte. Ad quarum ſedes habitabiles per decẽ & duodecim

B alicubi gradus aſcenditur, & ſpatijs interiectis ſecantur. Nemini quidem li/cet uicini murum trabibus onerare, ſunt domus omnes trium domorum in/tercapedine ſeparatæ,culmis tamen & paleis coopertæ maiori ex parte,lapi deis laminis pleræq;.Quadraginta hominum millia barbari profeſſi ſunt eo die pugnæ interfuiſſe, uictos tamen à paucis ob nouum pugnandi genus cũ tormentis:& quia prætor in terram equites ſexdecim expoſuerat,qui pugnę interfuerunt:à tergo barbaros adorti,turmas findebant celeri curſu, non ali ter quàm ſi greges ouium interficerent,perimendo,feriendo à dextris & à ſi/niſtris:miraculo perculſi miſeri hæſitabant,neq; exercendi tela locus dabat, idem animal arbitrabantur hominem equo annexũ,uti de centauris nata eſt fabula. Duos & XX. dies ſunt potiti oppido, laute ſub tecto noſtri, ſubdio barbari eſuriẽtes degũt:neq; ſunt auſi noſtros adoriri:munitiorẽ oppidi par/tẽ,ueluti arce tuti elegerunt,nocturniſq; freti cuſtodijs,ſuſpecti ſemper eru/ptionem timentes, ſomno uacabãt. Potanchanũ dicitur ab accolis oppidũ, & à uictoria ibi adepta, Victoriã noſtri appellarũt. Mira etiã de atriorũ rura lium ad delicias in prædijs ædificiorum magnificentia,magnitudine atq; e/legantia,cum ſolarijs,impluuijs,& tabulatis egregijs more noſtro:ut quatu/or Hiſpani rurale quoddã ingreſſi,per horas quatuor in eo uagati fuerint,an tequam ipſius exitum ob magnitudinem comperire potuerint. Per interpre tes tandẽ & captos in prælio,regulũ et eius primarios accerſunt,ut inermes et ſupplices ueniant:datur opera,parent dicto,domus quiſq; ſuas repetit,pa cem illis præſtant lege propoſita, ut ab horrentibus humanorum corporum cærimonijs ergà manes & pernicioſos dæmones,quorũ ſimulacra ueneran/tur,abſtinerẽt,noſtroq; deo Chriſto cœli terrarumq; ſatori,ex Virgine mun da præſtito, & ad humani generis leuamen crucifixo, dirigant mentis ocu/los, utque regi Hiſpaniæ ſe ſubditos fore profiteantur. Pollicentur utrunq;. quantum breuitas temporis paſſa eſt inſtruuntur, reſtitutos noſtratibus mu neribus cõtentos reddunt. E cœlo miſſos arbitrantur uiros, qui adeò pauci

nume/

numero auſi ſint contra ingentem multitudinem manum conſerere: noſtros et illi quibuſdam aureis donis affecerunt, ſeruas etiam uiginti donarunt. His ita relictis, alias eorundem litorum terras quæſituri abeunt, ſinum repetunt ſub Griſalua repertum ab Alamino, cui nomen dedere Bian ſancti Ioannis: Bian uocat Hiſpanus ſinum, pacatis animis ueniunt accolæ. Ab litore oppidum erat diſtans milliare, domorum aiunt mille quingentarum, ſuper tumulo erectum: ad oppidi hoſpitia inuitant noſtros, dimidiam oppidi partem offerunt, ſi perpetui uelint eſſe habitatores ſecum: putant, uel Potanchamen ſium exemplo perterritos, ad quos iam forte fama peruenerat, uel ſub talium uirorum umbra ſperaſſe in uicinos hoſtes fauorem & auxilium habituros. Perpetuis nanque mutuis ſe bellis cõficiunt imperij cupiditate. Recuſant æternam ſedem, annuunt temporaneã. Redeuntes ad litus, noſtros ſequitur populus, ſcenas illis & ramata mapalia ſumma cum diligentia erigunt, & tutiſsimis tegminibus à pluuia cooperiunt: caſtra ibi locãt, ne marceſcãt ſocij. Prætor Alamino nauclero & Franciſco Montegio dat negotiũ, ut illius terræ occidentem ueſtigare intendant, feſſos interim ipſe recreaturus, & curaturus ſaucios. In Potanchano manet ergo prætor cum reliquis, Bergantinos præbet ituris duos, homines quinquaginta. Ad hunc uſque ſinum lenis erat decurſus aquarum: ubi paulo inferius ad occidentem ad nauigarunt, ac ſi ex montibus altis à torrente raperentur, ita impetus illos æquoris breui ſpatio ad quinquaginta à socijs tranſportauit milliaria: in aquarum cõcurſum incidunt. A' læua uaſta maris planicies ſeſe oſtendit, quæ deſcendentibus ad occidentem undis obuiabat, uti duo ingentia flumina, quando conueniunt ex aduerſo, ita uidebantur à meridie uenientes aquæ, tanquam hoſtibus in ius alienum pedem inferentibus, primis poſſeſſoribus uelle obſiſtere. Ex oppoſito terram uiderunt longe à læua & à dextra, minime fluctuabant, inter eos conflictus uorticibus agitabantur in diuerſa, qui fere illos deglutierant ſine ſpe uitæ diu hæſitarunt, flectunt proras, aduerſo torrente unde uenerant, luctantur remis uelisque innixi, ſuperare uix poterant impetum, quando receſſiſſe putarũt ad minus paſſuum duo millia, una nocte quatuor ſe fuiſſe retractos inuenerunt. Vicerunt tandẽ illud graue certamen deo fauente. Duos & uiginti dies in eo paruo maris ſpatio conſumpſerunt, ad ſocios tandem redeunt, rem aperiunt, finem eum eſſe terram Colluacanæ, putatique continẽtis adiudicarunt. Terram uero procul uiſam à fronte, uel continenti noſtro annexam, uel Septentrionalibus coniungi plagis ad Bachalaos, de quibus late in decadibus. Reſtat adhuc res hæc in dubio, detegetur aliquãdo. Dum Alaminus & Franciſcus Montegius hęc ſecreta inueſtigarent à rege prouincię, qui Multoxumam dicitur, per unum ex eius proceribus prædicto imperantem oppido, nomine Quintalbitor, multis pretioſis miriſque modis laboratis muneribus aureis argẽteisque, & lapillis ornatis noſtri donantur: ſtatuunt ad nouum Cęſarem noſtrum mittere de colonia deducẽda, gubernatore Dieco Velaſquen incõſulto, qui eos cum mandatis miſerat, ut prouincijs peragratis, & redempto auro, regrederentur. Conſilium ineunt, in diuerſa tendunt, errorem fore proponunt aliqui: pars maior ſuffragatur, non eſſe de gubernatore curandum, quandoquidem res ad maius tribunal, ad regem ſcilicet deduceretur: uicit populus. A' Benigno rege commeatum capiũt. Ad millia inde duodecim in gleba fortunatiſsima cõdendæ coloniæ locum aſſignant, generalem eligunt gubernatorem, prætorem ipſum Corthesium: non deſunt qui putent eo inuito. Is magiſtratus alios creat, ad condendę urbis regimen, Portucarerium & Montegium, de quibus ſatis. nuntios ad regem mittẽdos eligunt eodem Alamino nauclero duce, quatuor ſponte ſua primarij noſtras uiſum terras ueniunt, regemque adeo potentem, ut eius autoritas iam in infinitum protendatur: ducuntur & fœminę duæ, quæ noſtris more patrio pareant & obſequantur. Suffuſca gens eſt, auricularum torulos uterque ſexus perforat, gemmatosque aureos perpendiculos circũferunt. Sed uiri quicquid

eſt inter inferioris labij marginem extremum, & dentium inferiorum radices perturant (uti nos auro digitos geſtãdo circumligamus) in eo labiorum foramine ampliori, lamina ſubtili retinente interius prodeuntem, argenteũ Carolenum æquat eius morulis rotunditas, craſſitudo digitum. Fœdius me uidiſſe nunquam recordor. Putant tamen illi elegantius nihil eſſe ſub orbe lunæ. Quo exemplo quàm uane ruat gens humana in ſui cæcitatem, quàmque fallamur omnes edocemur. Exiſtimat Aethiops nigrum colorem candido pulchriorẽ, putat & candidus aliter: detonſus capillato, barbatus imberbi ſe credit eſſe ſpectabiliorem. Appetitu ergo urgente, non ratione ſuadente tendit gens humana ad ineptias huiuſmodi, regiturq; ſuo ſenſu quæq; prouincia, ut inquit diuus Hieronymus, uana eligimus, à certis & commodis abhorremus. Vnde habeant aurum ſatis dictum eſt, ſed unde argentum noſtri ſunt admirati. Montes altos oſtendunt, horum cacumina perpetuis caneſcunt niuibus, & paucis anni temporibus uerticem oſtẽdunt, ob nubiũ aut nebularum denſitatem. Plana ergo uel mitia montana, aurum procreare uidentur, aſperi uero montes & gelidæ eorum ualles argentum: aurichalcum etiam aſſequũtur. Secures bellicas nanq; ac ligones foſſorios apud hos inueniunt, ferrũ aut chalybem minime. Ad munera ergo regi allata deueniamus, & à libris ordiamur. Diximus libros habere gentes has: libros attulerunt unà cum cęteris muneribus, hi Colluacanæ noui coloni, procuratores, nuntij multos. Scriptibilia ſunt eorum folia ex interiore arborum tenui cortice, ſub libro ſuperiore creato. Rarum aiunt eſſe, uti uidemus, nõ in ſaliceo aut ulmeo, ſed uti cernere fas eſt in palmularum eſui aptarum tela dura folia exteriora interſecãte, ueluti retia foraminibus & maculis anguſtis cõtexta, bitumine tenaci retiacula compingunt. Ad optatam hinc formam mollefacta conuertunt, & extendunt ad libitum, dureq; facta liniunt gipſo. Putan-

B dum eſt autem eos aliqua gipſo conſanguinea materia tabellas uidiſſe. Credendum eſt gipſo in farinam cribrato ſuperſultas, in quibus quicquid uenit in mentẽ, ſcribi poteſt, deinde ſpongia uel panniculo deleri, ut denuo reiteretur. Ex ficuum tabellis fiunt libelli, quos magnarum domorum diſpenſatores per fora ſecum ferunt, ſtiloq; metallico merces emptas coaptant, delendas quando iam in computatorios codices traduxerint. Non foliatim libros concinnant, ſed in longũ diſtendũt, ad plures cubitos: materias in quadratas reducunt partes, non ſolutas, ſed tenaci bitumine flexibili adeo coniunctas, ut ligneis compactæ tabellis, arguti librarij uideantur manus ſubijſſe. Quacunque pateat liber apertus, duæ ſeſe facies inſcriptæ offerunt, duæ paginæ apparent, totidem ſub illis latent, niſi protendatur in longum. Sub uno nanque folio multa coniuncta folia conſiſtunt. Sunt characteres à noſtris ualde diſſimiles, taxillis, hamis, laqueis, limis, ſtellisq; ac formis eiuſmodi, lineatim exarati noſtro more, Aegyptias fere formas æmulantur: interlineatim hominum, animaliumq; ſpecies, regum præcipue ac procerum depingunt, quare credendum eſt geſta eſſe ibi maiorum cuiuſque regis conſcripta, quemadmodum noſtra fit tempeſtate. Videmus ſæpenumero eos generalibus hiſtorijs, fabuloſis etiam codicibus, ipſius rei, quæ narratur, ad alliciendos emere cupientium animos autorum, figuras interſerere, arte quoque grata ſuperiores tabulas compingunt, nil differre à noſtris clauſi uidentur: legum quoq; & ſacrificiorũ, cærimoniarumq; ritus, aſtronomicasq; annotationes, & computationes quaſdã, ſeminandiq; rationes & tempora, libris commendant. Annũ ab occaſu heliaco Vergiliarum incipiunt, & mẽſibus claudunt lunaribus. Menſem autem à luna nominant tona: quum menſes ſignare intendunt, tonas inquiunt: lunam eorum lingua tona dicũt. Dies *Tona* autem à ſole, unde tot ſoles quot dies: eorũ idiomate ſol tonaticus dicitur, alicubi tamẽ aliter: ſed nulla ratione moti, annũ diſtribuunt in menſes uiginti, menſes autem etiam diebus uiginti concludunt. Templa quæ frequentant, aureis ornant auleis, & ſupellectilibus gẽmeis admixtis, die illuceſcente thu-

rificant

rificant templa, piaſq; ſpargunt preces ante rerum initia. Horrēdum facinus in ſacrificijs, et iſtorum tractuum habitatores omnes pro uictimis pueros pu ellasq; ſacrificant, eo modo quo ſupra dictum eſt. Quo tempore ſemina iacit in terram, & quando iam ſpicat ſegetes, populos ſeruos pretio emptos, laute depaſtos, & pretioſis ueſtibus ornatos ſuis Cemibus deſtinat ſacrificandos: per dies uiginti immolandos circumducunt, tranſeuntes per uicos oppida, ni ſuppliciter ſalutant, ueluti inter cœlites propediem annumerandos. Acri alia pietate Cemes uenerantur, ſuum proprium ſanguinem offerunt, è lingua, hic è labijs, ille ex auribus, aliqui à pectore uel femore, aut cruribus, multi acutis nouaculis uulneratim emungunt ſanguinem, quem manu rece ptum roratim proiectum cœlum uerſus, per templi pauimēta conſpergunt, ita placatos reddi deos arbitrātur. A' uilla Ricca, id eſt, noua colonia, diſtat milliaria nouem oppidum domorum quindecim millium, ueteri incolarum nomine Cemobal, noua Sibylia: regulum reperiunt clauſos habentem immolandos ſeruos quinque: abductos regulus ſupplex repetit, inquiens perniciem mihi regnoq; huic meo uniuerſo aſtruitis, ſi ſeruos immolandos mihi auferetis. Irati noſtri Cemes ſata omnia à gurgulionibus corrodi, uel grā dinibus deturbari, aut ſiccitate conſumi, uel torrentibus imbribus uaſtari permittent ceſſantibus ſacrificijs. Ne deſperati deſciſcerent Cempoalani, minus malum elegerunt, in præſentia rati non eſſe tempus eis inuitis prohibere, quin ueteres ritus exerceant, ſeruos reſtituerunt. Licet illis ſacerdotes gloriam æternam, & perpetuas delitias polliceantur, deorumq; familiaritatem poſt huius ſeculi procelloſos dies: mœſti tamen hæc promiſſa auſcultabant, maluiſſentq; liberari. Sacerdotes Quines appellāt, ſingulari numero Quin, cœlibes uiuunt & incorrupti. Cum timore reuerenti ſacerdotes uenerantur: hoſtium & in bello captorum oſſa carnibus exeſis in faſciculos ligata, ad Cemium pedes ſuſpendunt, ueluti uictoriæ trophæa, luctorum titulis ſuperpoſitis. Notandum aliud: Referunt, anniculos iam pueros puellasq; cū pijs cærimonijs, ſacerdotes in templis aqua in crucem cum urceolo capiti ſuperiniecta baptizare uidentur, uerba non recipiunt, actus & murmura licet animaduertere. Neq; illi, uti Mahumetici aut Iudæi, putant eorum templa uiolari, ſi alienigenæ legis quiſquam eorum ſacris interſit. De libris, templis, ac ſacrorum ritibus ſatis dictum putamus, ad alia regi allata munera de ueniamus. Duas attulerunt molas, uti truſatiles, unam auream, argenteam alterā, ſolidas, tenues tamē: circumferentia ferè pari ſpitanarū octo & uiginti ponderis Caſtellanorum, eſt aurea trium millium octingentorum. Diximus caſtellanum eſſe monetam auream, quæ ducatum triente ſuperat. Eius cētrum occupat ueluti regis in throno ſedentis cubitalis imago dimidia, ad genu uſq; ueſtita, Genij ſimilis, eo uultu quo nocturnos lemures pictores noſtri pingere ſunt ſoliti, campus ramis, floribus effigiatus: eadem eſt argenteę facies. Ferè idem pondus utrunq;, metallum purum. Aurea etiam grana rudia, non conflata, in argumentum auri natiui, ut ciceres aut lentes attulerūt. Torques quoque aureos duos, quorum alter conſtat catenullis octo, quibus inſerti ſunt rubri lapilli, non pyropi tamen, duo & triginta ſupra ducentum: uirides autem tres & octoaginta ſupra cētum, non ſmaragdi tamē. Eiuſdem ſunt exiſtimationis illi, qua hi apud noſtros nobiles. Ab eius torquis fimbria tintinnabula pēdent aures ſeptem & uiginti, figuris quatuor gemmeis auro ligatis interſecta. Dependent à ſingulis aurei perpendiculi. Torquis alter eſt quatuor catenularum aurearum, per gyros rubris ornatarum lapillis centum duobus, uiridibus autem centum ſeptuaginta duobus, ſex & uiginti aureorum tintinnabulorum eleganter comptorum. In ipſius torquis medio decem ſunt inſertæ magnæ gemmæ auro circumligatę, à quibus centum perpēdiculi ſuſpenſi egregiè laborati. Coriaceos cothurnos diuerſorum co lorum afferunt, forte duodecim, hos auro, argēto illos, gemmis alios fultos, coloribus tum glaucis, tum uiridibus, à ſingulis tintinnabula pēdent aurea.

Tiaras

Tiaras mitras, uarijs gemmis inſutas, glaucis ſapphyros æmulantibus referſ-tas portant. De criſtis, zonis, & flabellis plumeis quid referre queam nõ ſentio. Si quid unquam honoris humana ingenia in huiuſmodi artibus ſunt adepta, principatum iure merito iſta conſequentur. Aurum gemmasq; non admiror quidem: qua induſtria, quo'ue ſtudio ſuperet opus, materiam ſtupeo: mille figuras, et facies mille perſpexi, quas ſcribere nequeo. Quid oculos hominum ſua pulchritudine æque poſſit allicere, meo iudicio uidi nunquam. Notarum nobis uolucrum ſunt pennæ lucidiſſimæ, uti pauonum aut phaſianorum caudas uiſas admirarentur: ita & nos illorum pennas, quibus & flabella & criſtas conficiunt, & elegantia ornant cuncta. Glaucos, uirides, flauosq; ac rubros, ac candidos, ſuffuſcos etiam colores pennis ineſſe natiuos inſpeximus: auro cuncta illa inſtrumenta confingunt. Galeas attulere duas gemmis glaucis coopertas: unam tintinnabulis aureis fimbriatam, & aureis pluribus laminis, duobus aureis calculis tintinnabula ſuſtinẽtibus: altera gemmis eiſdem, ſed quinque ac uiginti fimbriata eſt tintinnabulis aureis, criſtata uiridi uolucre conum occupante, cuius pedes, roſtrum, & oculi, aurea. Singula uero tintinnabula ſinguli ſuſtinent aurei calculi, fuſcinas quatuor tridentes pennatas uarijs coloribus intextas, quarum dentes ſunt gemmei, filis aureis colligati. Eodem ordine ſceptrum ingens gemmatum cum duobus aureis tintinnabulis. Aureum etiam brachiale, calceos ex corio ceruino, aureo filo conſutos, ſolea candida ſubiecta: ex lucido lapillo ſemiglauco, unà & candido circumſeptum auro ſpeculum, ſphingem, forte lapidem diaphonium auro circumligatum: magni lacerti caput, & cochleas ingentes duas, anates aureas duas, & uariarum uolucrum ſpecies aureas. Quatuor & piſces cephalos aureos & ex aurichalco uirgam: pennis miris
B modis inſuta omnia. Portarunt bellicas peltas, & ancylia. Scuta quatuor & uiginti aurea, & argentea quinq;. Mitram plumis uarijs contextam, in cuius fronte media lamina inſculpta eſt aurea, effigiata Cemi idolo. Figuram quatuor aliæ ſepiunt in modum crucis aureæ laminæ, uariorum animalium, leonum puta, tigrium, & luporum capita, uirgis & tabellis formata animalia, ipſorum corijs ſuperinſutis, aurichalceis tintinnabulis ornata, et diuerſorum animalium corijs integra, & egregie cõfecta. Lodices uarias goſſapinas, candido, nigro & flauo coloribus intextas, duas auro & gemmis dites, tresq; alias pennis & goſſapino intextas ſcacorum ludo, quod argumẽtum eſt & ſcacorum fritillos habere eos in uſu. Aliam à fronte nigro, candido, rubroq; coloribus intrinſecus raſam ſine uarietate. Aliam eodem modo intextam, aliorum colorum, rota nigra medium tenente, radiata pennis lucentibus intermixtis: candidas & alias lodices duas periſtromata, aulæa, & ſagulum patrio more uiri geſtamẽ, & textas interiores, & capitis uelamina uaria tenuiſſima, & pleraq; alia pulchra uiſu magis quàm pretioſa, quæ arbitror iam plurimorum lectorum ingenijs, quod harum rerum cognitio parum ſit fructifera, tædioſa potius fore, quàm delectabilia narratu. Prætermitto & innumeras nauigantium particulas, de laboribus, egeſtate, & periculis, & de monſtris, & aduerſis multis, quibus interdum non abſq; uitæ diſcrimine exerciti fuerunt, quæ in ſuis annotationibus quiſq; ediſſerit, in noſtroq; regio rerum Indicarum ſenatu leguntur, ex uarijs & multis eorum indicibus & priuatis literis hæc pauca collegi. Munerum tamen latores & Ferdinandus Corteſius, claſsis ipſius præfectus, & cõdendæ Coloniæ nouæ in extremis terris autor, à regio Indico ſenatu contra rectum iuſtumq; feciſſe iudicantur, qui inconſulto Cubæ gubernatore, qui eos autoritate regia miſerat, prouinciam ſuſceperint ab eius mandato alienam, quiq; uenerint, licet ad regem, ſe inſalutato. Per procuratorem fugitiuos latrones, & læſæ maieſtatis reos Cubæ gubernator appellat, ac in ius uocat. Illi autem ſe maius multo præſtitiſſe regi obſequium, ueniſſeq; ad maius tribunal arguunt. Petit capite puniantur gubernator. Petunt magiſtratus iſti, & ſumptorum tot laborum & periculo

M rum

rum præmium. Præmiũ & mulcta differtur: ut pars utraq; audiatur, ſtatutum & ſancitum eſt. Iam ad Darienenſes Vrabæ ſinus in putato cõtinenti habitatores ueniamus. Darienem diximus eſſe fluuiũ in occidentale Vrabæ ſinus cadentem latus. In huius ripa Hiſpani coloniã, regulo Cemato ui armorum pulſo, poſuerunt. Coloniæ nomẽ ex uoto pugnæ tempore promiſſo dixere, Sancta Maria antiqua. Ad hos diximus in calce Decadũ fuiſſe miſſos eo anno quo ſcribere deſijmus, duce Petro Aria Abulenſi, uiros mille ducentos, id petente Vaſco Mugnoe Balboa, qui primus auſtrale pelagus latens adhuc detexerat, & Darienenſibus præerat. Appulſo ad Darienem Petro Aria gubernatore, cũ ampla regia poteſtate, diximus fuiſſe deſtinatos per diuerſa cũ uarijs peditũ turmis diuerſos cẽturiones. Breuibus abſoluã, quia horrida omnia, ſuauia nulla: ex quo noſtræ Decades deſierunt, nil aliud actum eſt, niſi perimere ac perimi, trucidare ac trucidari. Ad uoluntatem creauerat rex Vaſcum: nequiuit diu ferre Petri Ariæ imperium: diſſiderunt animis: confuderunt omnia: interceſſit tẽpus, Ioannes Caicedus Franciſcanæ religionis pulpitarius Vaſco promiſit filiam in uxorem Petri Ariæ. Ars inter rerũ duces, qua conueniãt, nulla reperitur. Diſſident multo acrius, & res ad talẽ caſum deducta eſt, ut occaſionẽ nactus in Vaſcum Petrus Aries, proceſſu per prætores urbanos formato, iugulari Vaſcum mandauerit, & unà primarios quinq; alios: inquiens Vaſcum ſociosq; defectioni ſtuduiſſe in mari auſtrali, ubi claſſiculam nauigiorum quatuor Vaſcus ipſe conſtruxerat, ad auſtralia putati continentis litora inueſtiganda, dixiſſe Vaſcum commilitonibus trecentis, quos ſecum habet: En quid uiri tot laborum & periculorum mecum participes alieno ſemper ſubiecti imperio erimus? Quis ferre poſſit iam huius gubernatoris inſolentiam? litora hæc ſequamur quò ſors dederit, & inter tot Elyſias prouincias tam uaſtæ telluris unam eligamus, in qua nobis ipſis quod uitæ ſupereſt, liberi iam tandem uiuere poſſimus. Quis hominum nos reperire poterit, aut repertis uim inferre? Res ad gubernatorem delata eſt: Vaſcum ab Auſtro accerſit Petrus Aries: paret dicto Vaſcus: in catenas conijcitur, negat Vaſcus tale conſilium cogitaſſet: teſtes quæruntur male factorum quæ patrauerat: ab initio dicta colliguntur: morte dignus cenſetur: perimitur. Ita laboribus & periculis, quæ ſubiuit innumera miſer Vaſcus, quãdo maiores ſe titulos adepturum ſperabat, finem impoſuit. Claſſiculam Petrus Aries ipſe, uxore in Dariene relicta, conſcendit, ſcrutaturus litora: nondum an redierit intelligimus: neque ipſi deeſt fortuna. Iam alius eſt deſignatus gubernator, dictus Lupus Soſa, ex fortunatis inſulis, ubi extitit pro rex, reuocatus ab Dariene, quid ſtomachi ſit habiturus ſi redierit Petrus Aries, boni iudicent: nil unquam gloria dignum ſub eo actum eſt: nimiũ remiſſum ab initio fuiſſe hinc arguitur: illinc autem nimis indulgentem, & parum ſeuerum in corrigendis erroribus. De hoc ſatis. Omiſſa quædam repetamus de flumine ingenti Dabaida profundiſſimo, quem noſtri ob latitudinem ac magnitudinem eius immenſam Grandem uocitarunt: qui labitur in ultimũ Vrabæ ſinus angulum, per portas (uti Nilus in Aegyptium mare) ſeptem. Cuius copioſam deſcriptionẽ reperies in Decadib. noſtris. Quod eius mõtana ſint auro ditiſſima, ex accolarum quos ſuper ijs rebus accurate interrogauimus relatu, dixi. Dabaidæ arcana ſcrutaturi Vaſcus & prætores alij cõpoſitis agminibus aduerſo flumine cum nauibus diuerſarum ſpecierũ, quater conſcenderunt, quadraginta millia paſſuum primo, mox quinquaginta, demum octuaginta, ex tranſuerſo alias. O ingens facinus, ô noſtrã deteſtandam ignauiam, gens nuda ueſtitam, inermis armatam in omni ferè conflictu profligauit ſemper, trucidauit ad unum, aliquando uulneribus confecit omnes. Sagittis bella gerentes uenenatis hoſtem laceſſentem impetunt: & quà uiſu hoſtium carnes aſſequuntur detectas, ictum figunt certiſſimum. Habent & iacula, quæ pugnæ tempore tam crebra iaculantur eminus, ut more nubis ſolem hoſtibus eripiant. Habent & ligneos durefactos enſes latos, quibus

A bus cominus certant ferociter,ſi ad manus deueniatur,& Vaſcũ ipſum multis uulneribus confecerunt aliquando. Ita flumen Dabaida propulſantium accolarum rabie exploratum relinquitur. Reſtat ut de Hiſpaniola reliquarum inſularum genitrice ac ceu primaria earum, de quibus narrare inſtituimus,pauca dicamus.Reſarcitus eſt in ea ſenatus,quinq; ſunt additi iudices, qui uniuerſis illis tractibus leges præbeant. Sed propediem in ea colligere aurum,licet ſit auro prægnans,deſinent, quia foſſores deerunt: ad exiguum miſeri accolæ redacti ſunt numerum, quorum opera auro legendo uſi ſunt. Abſumpti ſunt ab initio bellis acribus,fame multo plures: quo anno radicē, qua panem nobilium conficiebant,eruerunt, & à maiicio grano ſeminando pane populari abſtinuerunt:reliquos uarij morbi,ignoti hactenus, anno milleſimo quingenteſimo decimo octauo, qui tanquam morboſas pecudes contagioſo halitu eos inuaſerant,& unà,ne mētiamur,auri cupiditas: in quo effodiendo,cribrando ac legendo miſeros poſt iacta ſemina,otioſis ludis ac tripudijs,& piſcationi,aut parui cuniculi uenationi aſſuetos, inhumane nimis exagitarunt.Iam per regium uniuerſum ſenatum ſancitum eſt, ut liberi reducantur in populos & agriculturæ generationiq; indulgeant, Serui autem & aliunde empti,ad id aurifodinarum opificium trahantur. De auri mortifera fame ſatis dictum. Auditu eſt mirandum, quantum in hac inſula coaleſcant omnia. Octo & uiginti in ea ſunt torcularia erecta,quibus magna ſaccari copia extorquetur. Saccareas aiunt cannas altiores craſſioresq; in hac inſula creari quàm alibi uſquam reperiantur, ad craſſitudinem lacertalem aiunt & uirilis ſtaturæ,ac ſemis altitudinem nutriri,& quod maius, Valentiæ Hiſpanæ, ubi ingens ſaccari copia quotannis elicitur, ubicunq; ſaccareis cannis inuigilatur, quinque uel ſex, aut quando copioſius, ſeptem phialas cannas quæque radix parturit:in Hiſpaniola uiginti aut triginta interdum.Quadrupedum eſt in ea copia immenſa. Auri rabida ſitis à cultura Hiſpanos hactenus diuertit. Triticum augetur in immenſum,ita ut centeſimum aliquando
B reddidiſſe dicatur:ubi cura ſit, in collibus aut montanis iugis, ad Boreã præcipue uerſis, tritico ſerendo intendere. Coaleſcunt & uites in eiſdem partibus.De arboribus uero caſſiam fiſtulam gignentibus, ex inſulis putato continenti uicinis aſportatis(de quibus mentionem fecimus in Decadum libellis) quid dicemus?Tãta eſt iam copia,ut poſt paucos annos librã ſimus unciæ loco à pharmacopolis habituri. De ſyluis coccineis, deq; reliquis huius beatæ inſulæ prærogatiuis, & naturæ in illam porrecta beneficentia, ſatis multa in Decadibus.Placuit tamen pleraque repetere, quia à grandium negotiorum mole arbitror ad huiuſcemodi rerum recordationem multorum lectorum ingenia diuertiſſe: nec labia detorquent, quæ ſunt ſapida, modo materia pretioſa pretioſis ueſtibus induatur.

FINIS.

AD ILLVSTRISSIMVM PRINCIPEM FEDERICVM SACROſanctæ militiæ ordinis diuæ uirginis Teutonicorum protomagiſtrum, Saxoniæ ducem, Thuringiæ Lantgrauium,ac Marchionem Miſniæ,Eraſmi Stellæ Libanothani in antiquitates Boruſſiæ præfatio.

ETſi uereor Federice princeps, res Boruſſicas altius & à prima origine repetiturus,antiquitatem in his quæ uſque eo latuit,uelut ex cauea in ſcenam theatrumq; producturus, multorum riſus,ronchos & cachinnos, demumq; exploſionem magis quàm applauſum legentis turbæ me incurſurum, tum quod id ſecum ferat antiquitas, ceu Ariſtoteles in Problematis perhibet, ut res anilibus

 fabulis

A

fabulis ſimillimas narrare uideatur, tum quod res Boruſſiæ diuturna barba/ rie, ſine ullis literarum monumentis quaſi perpetuis tenebris mancipatæ, & in ipſo lethæo demerſæ pene obriguiſſe extimantur, adeoq; concretæ, ut e/ tiam phœbeo calore agitatæ uix incaleſcere poſſint, quo iterum lucem ſo/ lemq; admittant. Verum dum hi blaterones tuam celſitudinem iſtius ludi a/ gonothetam in orcheſtra conſpexerint, ſub cuius umbraculis me in hanc ſcenam prodiјſſe pernoſcant, forte ne lingulaces infreniq; ore à te ſapientiſſi mo principe iudicentur, maledictis temperabunt, ſimul & naſum contine/ bunt. Quod ſi nec reueriti tuam maieſtatem, effrenataq; lingua uerbis non æquis defluant, malignitatis quoque aculeos haud recondere uelint, imò blaterare malint, nihil eſt quo perhorreſcere oppidò poſſim, ut cœptam ſce/ nam interturbem. Ronchiſent hi naſutuli, obſtrepent, clament, arguant, cri/ minẽtur, exibilẽt deniq;, dummodo tibi plauſibilis, lepida ac iucunda noſtra actitatio uiſa fuerit. Antigonidas olim muſicæ artis peritiſſimus, cum diſci/ pulo in arte probe inſtituto, populo tamen non admodum grato, in ſcenam progreſſus cunctis audientibus dixiſſe fertur: Mihi cane & Muſis, quia uide licet ars bene cœpta, quanquam populi lenocinio deſtituatur, iuſta tamen comprobatione non exuitur. Sed ut tandem his reſpondeam, qui longe petitas hiſtorias calumniantur, ceu minus fidei illis inſit, cæcutientibus id forſan euenit & nocturnis oculis, ſed penes clare cernentes plus dignitatis antiquitati ineſſe, nemo ſanæ mentis ambigit. Ne quoq; res Boruſſicas ceu ſempiternis tenebris obnoxias, & minime ad ſolem lucemq; ex caliginoſo uetuſtatis receſſu redituras, poſſint argumentari, meminerint ſaltem quæ de Hercule feruntur, qui cerberum tricipitem ab inferis, ſolemq; hunc noſtrum ac calorem ferre coëgiſſe dicitur, Threicium & uatem raptam ſibi Eurydicẽ ex tartareis ſedibus diuina ſua ſuauiloquentia eduxiſſe. Ob id nec inficias eant locutulei, res Boruſſicas quantumcunque umbra uetuſtatis contectas ac rubigine obductas, imò in abditiſſimos receſſus actas, curioſa indagatio ne non poſſe non reſtitui, ex noctisq; caliganti nebula eximi, ac claritate diei illuſtrari ornariq;: quum hæc ipſa indagatio, puta induſtria, unica ab omni/ bus eſſe aſſeritur, cui nihil inacceſſum, nihil occluſum relictum ſit. Hæc res quomodolibet obſtruſas, & in penetrabilibus reconditas elici, exprimit & promit. Hac cœlum petit, & ſubterranea regna ſubintrat, maria ſcrutatur, o/ culis ſubјcit quicquid uſquam latet ſepultumq; eſt. Illa ipſa Homerum cæ/ cum plus Argo mille oculos habente uidere dedit. Hæc Zeuſim Helenam nunquam à ſe uiſam tanta uenuſtate depingere, docuit ut eius forma digna iudicaretur, propter quam tantum laboris ſubјſſet Græcia, & alta Pergama ruerent. Hæc Phidiam ſtatuarium digniſſimum, ſimulachrum Iouis expri/ mentem eò uſque euexit, ut diuinitatis effigiem è cœlo mutuatus diceretur. Hæc eadem fores antiquitatum Boruſſiæ uectibus è cardine ſemotis, ut pa/ terent effecit, extraq; latebras quicquid de his obuallatum fuerat produxit. Hac adminiculatrice ex imo lethæi fluminis cœno hæ ipſæ conquiſitæ eru/ tæq; ſunt, & utcunque à ſordibus deterſæ, ſeſe ceu poſtliminio reuerſæ, tuis luminibus conſpectuiq; illuſtriſſime princeps, primum oſtentantes, te ut feli cem moderatorem ſuum ſalutant, ut patrem patriæ uenerantur: & quicquid uſquam in ſecundiorem ſortem, faciemq; ſplendidiorem commutatum, ceu fermè ſingula aſpexerint, id totum tibi ſacræq; ſanctæ militiæ, cuius tu magi ſter, imò dictator perpetuus extas, tribuũt. Quod ſi ſunt qui te circumſtant, & has ineffigiatas rudesq; Boruſſiæ imagines toruis luminibus reſpexerint, abigendasq; duxerint, quod ſine cultu ornatiori, & pene inueſtes in hunc auguſtiſſimum conſeſſum productæ ſunt, his reſponſum ſit: Fœminam pro/ bam pigmenta fucumq; non decere, nec orationem fidem habiturã unguen/ ta uſqueadeo redolere. Logographis id tribuimus, ut quodcunque ſuauius quàm uerius narent. Nos in his commentariolis ſine fraude, omni apparatu orationis ſepoſito, Boruſſiæ antiquitates expoſuimus: ut ſi qui futuri ſint, cultiori

Induſtriæ uis

B

A cultiori ſermone res Boruſſicas deſcribere uolentes, hinc ſumere poſſint,
quod ornatũ iri tantopere uelint. Nuda nanq; hęc oratio facile quē quis im/
ponet cultum perferet. Vt autē, fidem ſine ſcoria habituri ſint hi noſtri com/
mentarioli uetuſtate & carie oppleti, ipſos ex præclariſſimis rerum ſcripto-
ribus elucubratos eſſe fidem facio, Plinio ſcilicet, Solino, Pomponio Mela,
Cornelio Tacito, Strabone, Ptolemæo: ex neotericis Gordano, qui primus
res Gothorum literis mandauit, noſtro Alberto Magno, qui has inuiſit &
peragrauit, Othone Freiſingenſi epiſcopo, qui quinque imperatorum Ro-
res geſtas luculenter ſcripſit, Helmodo Lubecenſi presbytero, qui res Scla/
uorum haud ineleganter proſequutus eſt, Boruſſicasq; ſimul attigit, Blondo
Foroliuienſi, Aenea Syluio, & præter hos quicquid annales Boruſſiæ uſ/
quam uetuſtatis habuere, pleraque etiam per acceptionem. Nam apud Val.
Maximum locus eſt, quo res ſuo ſeculo cognitas, & abſque literarum monu
mentis conſeruatas manare ad poſteros indicantur, ſola ſcilicet traditione
patrum. Id genus diſciplinæ Hebræis etiam uſitatiſſimum eſt. Huiuſcemodi
innixis fulcimentis, commentariolos noſtros non temere edi poſſe arbitra/
tus. Ne autem manus noſtras excedentes abſque patrocinio uagabundi er/
rent, ipſos nomini tuo illuſtriſſimo dedicãdos duxi, tum quod neminem ma-
gis rerum Boruſſiæ cognitio deceat, quàm Boruſſiæ principem, tum quod
pari tutela hac noſtra ętate ac priſca Boruſſia fruatur. Quum igitur princeps
illuſtriſſime ſimul & inuictiſſime à curis publicis feriatus fueris, frequenti
quoq; ueterum, quibus, inhias, lectitatione ſatiatus magis quàm laſſatus, eti-
am domeſtica peculiariaq; inuiſas legasq;: ſubinde agnoſces in his Boruſſiæ
præter ueteres eius limites, uarios ipſius cultores: crebro enim illinc migra/
tum eſt, aliquorum maiore numero cogente: moresq; uetuſtiores: quos ſi ad
præſentes accommodabis, non obſcure lucebit quanta ſunt quæ ſacroſancta
militia Teutonicorum in Boruſſia egerit. Optimo enim iure gloriari pote/
B ris, eam quam patres regionem barbaram, incultam, aſperam, idololatram,
fœdam ac rerum omnium inopem acceperant, illam ipſam ſplendidam, cul/
tam, ciuilem, opulentam, humanam, & quod maximum eſt, Chriſtianam red
diderunt & reliquerunt. O felix nimium Boruſſia, ſi ſua norit bona illo prin
cipatu. Facile demum illuſtriſſime princeps deprehendes, quàm iuſto dei iu
dicio Boruſſia ad Germanorum redierit incolatum: quũ Germaniæ & pars
ſit, & Germanis à rerum exordio debita, inhabitata, luculentiſſimorum ſcri
ptorum teſtimonio. Cur, me iudice, indigne iterum à quibuſcunq; alijs genti
bus inhabitatur adminiſtraturúe? Ego autem hanc ſcribendi prouinciam
non tam mea ſponte quàm iuſſu uenerandi antiſtitis Iobi Pomeſamienſis, à
nullo antea tentatam accepi, ut meo Marte aduerſus quoſcunq; aliter de Bo
ruſſiæ finibus & populo ſentientibus, ceu pro aris & focis dimicaturus ſim,
ultima potius perpeti certus, quàm ignauiter ceſſurus. Te igitur principem
inuictiſſimum, & ad arma progenitum, pro tua uirtute rogo, ne deſiſtas auxi
lia ferre tam pio ac iuſto bello, ut iunctis uiribus omnem colluuiem barba/
rorum ex his tuis finibus eliminemus. Nullum enim apud me dubium uer-
titur, ſi tuo Marte agendum erit, facile hanc oram ex manibus iniuſte occu/
pantium uindicabimus. Quod breui futurum, modo fata ſinant,
tuæ auitæq; uirtutes, ac genitoris tui præclara faci/
nora admonent. Nunc ad inſtitutum
pergamus.

ERASMI STELLAE LIBANOTHA- NI DE BORVSSIAE ANTIQVITATIBVS A

LIBER PRIMVS.

BOruſſia ultimæ Germaniæ ora, à Viſtula amne, quem ad
occidẽtem terminum habet, incipiens, ſinusq; Baltici ma
ris, qui ſeptentrionale latus eius ambiunt, percurrens, o-
rientalem ſolem ab Alanis excipiens, montibus Hamaxo
bijs auſtrale latus eius obtegentibus, à quibus continuis
ſyluarum iugis diſterminatur. Fuit hæc terra diuerſis ha-
bitata cultoribus. Nam ut Gordianus Gothus ſcribit, nu-
Hulmigerij per Hulmigerij Germani eam tenuere, à quibus aliquandiu Hulmigeria di-
cta: hodieq; ea pars quæ Viſtulę accolit Culmigeria pro Hulmigeria uocita
tur. Sed hi per Gothos quamprimũ ex Scandauia in continentẽ deſcendiſ-
ſent, inde pulſi eam, ut is ait, occupauere. Ptolemęus aũt uetuſtiores incolas
recenſens, Gothones, Venedos, Stagnanos, & Sargatios Sudinosq; his lo-
cis inſediſſe ſcribit, quibus Gelidanos ſimulq; Gillones. Vacinos & Chari-
nos, quos ipſe Charionas nominat, addit, finesq; ad Hamaxobios uſq; pro-
tendiſſe indicat. Ad Viſtulam uero pauciores ſediſſe commonſtrat: nam Fin
nos cum Venedis & Sulones duntaxat hanc oram habitaſſe ait. Hos autem
populos nullo alio quodam communi nomine dignatur: forte quia non
nus populus, nec in unum conceſſit nomen. Verum Cornelius Tacitus di
ligentius hæc loca conquirens ipſa Germaniæ prorſus adſcribit: quanquam
promiſcue Sarmatis Germanisq; populis habitata aſſeueret. Venedos e-
nim Germanis connumerandos cenſet, quod & domos fingunt & ſcuta ge-
ſtant, peditum uſu ac pernicitate gaudent. Quæ omnia diuerſa Sarmatis ex-
titere, in plauſtris ſolum modo ac equis uiuẽtibus: quanquam & ipſi ex Sar-
matarum moribus traxerant, quod uicinos latrocinio infeſtarent. Quicquid B
enim inter Peucinos, quos quidam Baſternas dixere, ſyluarum ac montium
erigitur, latrocinio pererrauere. Erant autem Peucini & Baſternæ, ut Plini-
us teſtatur, contermini Dacis, ſermone, cultu, ſede ac domicilio Germanos
referentes, multa tamen fœditate Sarmatarũ contacti: nam et connubijs pro-
miſcuis utebantur, & proceres eorum pari ſorde ac plebs torpebat. In dubi-
um Tacitus uertit, Sarmatis'ne an Germanis aſcribantur: uerum hæc loca
hodie Polonię aſcribuntur. Plinius tamen ipſos Germanis connumerat: cui
& Varini & Gothones Germani ſunt, ex Vindelicorum genere. Vltimò au
tem regionem Boruſſij intrauerunt, populi qui Ptolemæo teſte ad Riphæos
montes, ubi in ſeptentrionem fuſius excurrunt, nec longe quà Tanais ex eis
erumpit, ſedes habuere, qui infelicitate ſua conciti (perpetuis nanq; niuibus
algoribusq; illic terra riget, ad omneq; naturæ miniſterium damnata eſt) ad
nouas ſedes capeſſendas patriam egreſſi in hęc loca delapſi ſunt: quæ tum ſo
li fertilitate, tum paſcuorum lacuumq; amœnitate ipſis quum primum pla-
cuere, nec non ultra progreſſi ſunt, hic ſedes unanimi conſenſu ſibi deſumen
tes, utq; ſibi ac poſteris perpetuò eſſent duraturæ, terram uocabulo gentili-
Boruſſia tio Boruſſiam appellauere, quæ uſq; hodie unius literę ſuppreſſione Bruſſia
uulgo dicitur. Hæc eſt uera huius gẽtis origo. Et cæterùm quicquid dicitur,
perinde ac anilem fabulam habendum eſſe cenſeo. Facit iſtius rei fidem per-
maximam, quod uſq; hodie populi ad Riphæos habitantes, eodem pariq; ſer
mone quo hi utuntur. Boruſſij uero ſedibus formatis, terram cultoribus ua-
cuam (Gothi enim populariter eam exceſſere) nullo repugnante facile occu
pauerunt, circa eam portionem quæ ad Viſtulam eſt. Hæc adhuc à pauciſsi-
mis Germanis tenebatur. Propagantes igitur ſeſe à Chrono flumine uſq; in
cõtingentiam Hulmigerorum: quæ nuncupatio poſt pulſos per Gothos ue-
teres colonos è medio orę huic regioni accommodari cœperat, nomine ſuo
breui cæterorum hic habitantium nomina obfuſcauere: quod forte euenit,
quia

A quia Boruſſij conterminis gentibus, puta Germanis, notiores extitere, uel quod multitudine ſuorum, amplaq; ac ſpatioſa oræ occupatione, ipſos etiã indigenas ſuperarunt. Terrarum nanq; limites pro nutu potentiorum ſæpe numero nomina ſortiuntur, duratq; hodie ea nuncupatio, quod qui ex Germanis uel Viſtulam, uel illic maris tractum accolunt, Boruſſij uocentur, qui tamen cum illis ipſis præter cœlum commune habeãt nihil, iuſtiusq; Boruſſienſes nuncupandi forent. Terram hanc Boruſſij undiquaq; fœcundam lon ge lateq; incolentes, ipſam tamen minime excoluere, uel ob ignorationẽ rei ruſticæ, uel ne bonitate ſoli deprehenſa, & ipſi finitimorũ metui obnoxij fierent, indeq; eliminarentur, uel quod uictum e terrænaſcentibus nondum nouere: carnibus nanq; ferinis, & quidem crudis pro cibo, lacteq; pro potu uescebantur: quandoq; etiam ſanguine equino mixto, et eo uſq; ad ebrietatem. Domos non fingebant, ſed ſpecubus & arborũ ſubere (unde etiam Subaria dicta comperitur) ab imbribus & algoribus ſeſe ac infantes protexere. Nulla eis ſacra aliquandiu fuere: tandem in eam deducti inſaniã, ut ſerpentes ferasq; & arbores religioſe colerẽt, ceu de his in ſubſequentibus dicemus. Nõ leges, non magiſtratus nouere: tantum cuiq; licuit, quantum audebat: nihil à feris uita illorum diſtabat. Erga tamen naufragos, & maris tempeſtate iactatos, humaniores & illis ipſis undiquaq; auxilio fuere: in reliquis mira fœditas ac fœda paupertas: nam eis nec arma, nec ferrum fuerant. Si quando ad prælia inter ſe concurrerent, ſudibus præuſtis & perticis utebantur. Non autem multi effluxere anni, quum Germani Hulmigeriam incolentes reſumptis uiribus (nam per Gothos multum attriti fuerant) accitisq; trans Viſtulam ſocijs, qui amne lintribus tranſmiſſo eis conſedentes, & iunctis uiribus contra Boruſſios bella parant: penitiora quoq; regionis ingreſſi, quotquot Boruſſiorum offenderant, aut in ſeruitutem acceperant, aut retrocedere coẽgerant, breuiq; ſeſe ſuosq; à metu barbarorum aſſeruere. Boruſſij uero quo à *Anarchia*

B Germanis finitimis tutiores forent, ſe cum Sudinis, qui ultra Chroni fluenta ſedes habent, eiusq; regionis aborigines creduntur, ſocietatem iniere, qui tum uirtute & potentia plurimum pollebãt. Eſt autem Chronus fluuius qui hodie Pergulus dicitur, quem in finibus Boruſſiæ ortum brumalem uerſus, multi lacus eodem ferme loco ſe mutuo influentes efficiunt: qui Boruſſios à Samijs primum, ut Strabonis nomine utar, deinde à Sudinis diſterminat, populis etiam Ro. armis tentatis magis quàm uictis. à Druſo enim Germani, teſtante Plinio, claſſibus oppugnati ſunt: qui primus Ro. ducum ſeptentrionalem oceanum ingreſſus eſt, & poſt eum, Domitianum Cęſarem in expeditione quam contra Sarmatas, quod legionem cum legato necarent, inſtituit, ob ſuccinum quod abundantius barbari illic inter maris eiectitia, ſoli omnium gentium excepere, bello petiti ſunt, ſed ſe magna eius rei propter quã peti ſe ſenſerant copia, ſuccini ſcilicet, redimentes, illaceſſiti remanſere. Sed hic de ſuccino obiter dicamus: abundat enim eo hæc ora, quæ quaſi peninſula eſt ob ſinuoſos flexus maris, terramq; ſpatioſe in freta excurrentẽ, in quã ui tempeſtatũ idipſum aduehitur: id olim à Germanis gleſſum dictũ eſt, ut eruditi ſcriptum reliquere. Inde gleſſaria regio ipſa à Ro. militia nuncupata, & ab alijs Subaria à ſubere, quum patrio nomine Sudinia uocetur: ab eruditis uero Auſtraſia. Succinum etiam ſualternicum Scythico uocabulo barbari appellant. Vbiuis autem loci ſuccinum gignatur, ſcriptores non conueniunt. Præter enim ea quæ fabuloſe de ipſo in Phaëthontis fabula prodita ſunt, Pitheas Gothonibus Germaniæ gentis accolis ęſtuariũ Mentonomon nomine eſſe ait, ab oceano ſtadiorum ſex millium, ab hoc diei nauigatione inſulam abeſſe Abalum, ex illa uernis fluctibus ſuccinum aduehi, & eſſe cõcreti maris purgamentum: incolasq; pro lignis eo uti dicit, proximisq; Teuthonis uẽdere: huic et Timęus aſſentit: ſed inſulam Baſiliam uocauit. Nicias aũt ſolis radiorum ſuccũ eſſe uoluit, hosq; circa occaſum, ut ipſe credit, uehementiores in terram actos, ſudorem pinguẽ in eam partẽ oceani relinquere: *Chronus fl.*

deinde æſtuante mari in Germaniæ litora eijci. Mithridates in Germaniæ litoribus inſulã eſſe aſſerit, uocariq́ eã Cedron, cedri genere ſyluoſam, inde & in petras defluere, Cornelius Tacitus Effluorum gentem, qui dextro Suionici maris alluũtur, nuncq́ Liſſom uulgo nominantur, ipſum legere inter uada, ac cætera maris eiectitia ipſo litore aſſerit: quod & hodie fieri cernimus. Quidam noſtri temporis experti, ipſum e limo quorundam montium ſole excaleſcente fluitare exiſtimant, in herbidoq́ ſolo atq́ algido, quod his montibus ſubeſt, indurari: oceano illic efferueſcente inde rapi, in proximaq́ litora expelli. Indicium iſtius eſſe, quod ipſum aliquando ex ſolido eruitur, quod & ipſi uidimus: quanquam cerea mollitie, & pene lentum ſit, ob id ipſum mari denuo immergunt, cuius rigore lapideſcit. Hanc uero opinionẽ neq́ omnino adſtruere, neque refellere in animo eſt. Quod autem hos montes nominatim non ædunt, mihi ſuſpitionem incertitudinis facit. Plinius uero naturæ fidiſſimus interpres, Germanici Cæſaris claſſibus bellum, ut dictum eſt, in ſeptentrionali oceano, gerentis experientia innixus, tradit ſuccinum gigni in inſulis ſeptentrionalis oceani, ipſumq́ naſci defluente medulla ex pinei generis arboribus (ceu enim reſina in ceraſis, ita & in pinis humoris abundantia erumpit) denſariq́ rigore maris, eo intumeſcente ex inſulis rapi, certoq́ litore expelli: ita inuolutum herbis, ut ex his pendere uideatur, ſalo expui: ſuccum uero arboris eſſe, ipſumq́ primum liquidum diſtillare, argumento ſunt quædam intus lucentia, ut formicæ, aut apes, etiam lacertæ, cæteraq́ id genus, quæ adhæſiſſe muſteo non eſt dubium, indureſcente uero humore incluſas remanere. Pineæ autem arboris indicium eſt pineus in attritu odor, & quod accenſum tædæ modo fragrat. Rude eſt informeq́ ac glebæ ſimillimum, dum ex aquis excipitur, corticibus ac alijs rebus ſibi inhærentibus: ob id diu incognitum barbaris, inter maris quiſquilias iacebat. Germani idipſum primum nouiſſe traduntur, in Pannoniamq́ ad Carnuntum oppidum aduexiſſe, inde Veneti ipſum accipientes, primum rei fœminam fecere, mox proximi Pannoniæ circa Adriaticum mare Tranſpadaniq́, quorum agreſtes fœminæ monilium uice, & decoris gratia ſuccinũ geſtauere. Hinc natam fabulam de Pado omnibus notam credimus. Eius eſſe genera quamplurima conſtat: candida, ſed odoris præſtantiſſimi ſunt, quibus diu minus pretium erat: hac uero tempeſtate & fulua & cerea merce de præſtant: ex fuluis etiam translucentibus amplior erat autoritas, præterquam ſi nimio ardore flagrent: imaginem enim igneam, non ignem ineſſe placet. Summa laus Phalernis tum fuit, à uini colore dictis, molli fulgore conſpicuis: id ab aliquibus Chryſolectrum dici comperimus, quaſi coloris aurei: rapaciſſimum id eſt igneum, & ſi iuxta fuerit celerrime ardeſcẽs. Sunt in quibus decocti mellis lenitas placet. Domitius Nero Romanus imperator, capillos coniugis ſuæ Poppeæ in hoc nomen adoptauerat, ipſos quodam carmine ſuccinos appellando. Ex eo tertius hic colos à matronis expeti cœpit in capillis. Dum quoque is gladiatorum munus Po. Ro. exhibiturus eſſet, Iuliano quodam equite Ro. id curante, ad ipſum comparandum miſſo, qui hæc littora peragrauit, uidit, ac commercia tentauit, tantam copiam Romam inuexit, ut retia in uenatione publice ædita eo nodarentur, armaq́ & librilla, totusq́ ſimul diei unius apparatus e ſuccino eſſet: uiſa tunc fuit gleba tredecim librarum. Solinus tamen refert id ſuccinum à rege Germaniæ Neroni dono datum: cui ſententiæ magis accedo. Tanta fuit eius, ut eruditi ſcriptum reliquere, in delitijs taxatio, ut hominis quamuis parua effigies uiuorum hominum uigentiumq́ pretia ſuperaret. Quumq́ in alijs ad luxuriam quæſitis oſtentatio & uſus placeret, ceu in Corinthijs, æs, auro argentoq́ mixtũ, in cælatis ars & ingeniũ: uniones quod capite, gemmę quod digitis circumferuntur. In ſuccino, ut Plinius inquit, tantum delitiarum conſcientia luxuriaq́ expetita eſt. Eſt uſus eius multiplex in medicina: nam ab infantibus pro amuleto geſtatur: contra lymphationes & noctis metus, cui-

Succini pharmaca

cunq́

A cuncꝗ ætati prodeſt: urinæ difficultatibus potum alligatumcꝗ, quod Chryſolectrum uocãt, collo alligatum mederi febribus Calliſtratus prodidit. Tritum cum melle ac roſaceo aurium uitijs, & ſi cum Attico teratur, oculorũ caliginem remouet. Stomachi etiam uitijs uel per ſe farina eius ſumpta, uel cũ maſtice ex aqua pota, quod de candidis maxime crediderim. Tonſillis quoque reſiſtere creditur, & fauciũ uitijs: ob id mulieres Padanę ipſum circa colla longo ſeculo geſtauere, uario genere aquarum iuxta illos infeſtãte gutturа ac carnes uicinas: quod hodie Turcarũ equeſtres copiæ in equis ſuis obſeruant. Neotericorum pariter experientia ad citandos partus candida operari depromit: notiſsimum id Germaniæ mulieribus. Calculos quocꝗ ueſicę & renum eo poto elidi euocaricꝗ quamplurimi teſtantur. Venena peſtilentemcꝗ aërem eius nidore fugari compertũ eſt. Diſtillationes quocꝗ iſti, uulneratis, ſi in potu ſumpſerint, prodeſt: malagmatis ob id etiam aſſumuntur. Verum & hoc notum fieri oportet. Succinum quocuncꝗ libeat colore tingi hœdorum ſeuo & anchuſæ radice: quippe etiam ipſum conchylio infici tradunt. Quæ uero translucida ſunt, ad gemmas adulterandas magnã habent uicinitatem, & maxime ad amethyſtos. Politur ſuccinũ adipe ſuis lactantis incoctum. Ramenta eius oleo addito dilucidius ac diutius flagrant quàm lini medulla. Notiſſimum cuicꝗ eſt quod attritu digitorum caloris ui accepta, attrahunt ad ſe paleas & folia arida, ut magnes ferrum. Viſum eſſe quidam retulere, quod æris etiam ferri laminas attraxerit. Ego glebam uidi cui ferrũ quaſi adnatum inhæſerat, quod ui ſua forte attraxerat. Multi tentauerũt ſuccinum flexile ac ductile reddere, ſed nequicquam ceſſit, mirum, quum nimia humida & ſucculẽta prodeãt, uti indicauimus. Hęc tumultuarie de ſuccino, Sudinorũ opibus dicta ſint, propter quas ſæpenumero ab exteris gentibus

B bello petiti. Senſere nancꝗ præter Ro. arma & Saxonum Angliam occupantium oppugnationem, à quibus ſe terra & mari impigre defenſarũt. Habuere enimuero hi populi, ut de moribus eorum aliquid tranſeũter dicam, regulos ſuos, quorum legibus obtemperabant: agroscꝗ coluere & commercia nouere. Veſtium cultus apud eos fuit, ut mares lanea, fœminæ linea tunica uterentur, circuloscꝗ ex ære uel orichalco colla circundabant. Auribus etiã crotalia ſuſpenderunt, rem friuolam, quod tamen necꝗ hodie deſitum. Domos in uillarum modum extructas inhabitauere uicoscꝗ, ac ſine muro & uallo omnia, quod forte ab externis, ipſos cõmercij gratia adeuntibus didicere: alioquin alienum à Sarmatis. Sed ut ad Boruſſios repedemus, ſocietatem cum Sudinis eos iniſſe diximus ob Germanorum finitimorũ metum. Nec à Sudinis aſpernati ſunt: uerum eorum potentia adiuti, & contra quoſuis conterminos populos tutiores facti, aliquandiu in ſua fœditate degerunt: de qua poſthac. Nunc de cæteris Boruſſię rebus editis proſequamur. Generat & terra hæc feras multijugas, eas etiam nec alibi cognitas. Præter enim urſos, apros, ceruos, quibus abundat, Vros excellẽti ui & uelocitate profert, qui uaſtitate corporis parum infra elephantũ ſunt, eacꝗ ferocitate, ut necꝗ homini necꝗ feræ ſi quam cõſpicati fuerint, parcant. Cornutumcꝗ id animal eſt: eius cornuum magnitudo tanta uiſa eſt, ut urnas binas unius capitis cornua, ut Plinius teſtatur, impleuerint. Barbari ex his potant, argenteo circulo parte qua labris admouetur circumducto. Sunt enim caua & in mucronem demũ concreta. Alij pila his præfixa cuſpidant. Romani in laminas ea ſecabant, ut lumen quod his includebant latius funderent, ipſiscꝗ pro lichnuchis ac laternis uſi ſunt. Qui ſeſe uenatione eorum exercent, ſi plurimos interfecere, relatis in publicum cornibus, quæ teſtimonio ſunt, magnã laudem adipiſcũtur. Soliti erant antiquitus caueis ad hoc ex opera factis eos capere, captoscꝗ iugulare, forte quod ea tempeſtate ferro caruere: ſed eo mortis genere, feram tam inſignem poſteriores ætatis iuuenes præcipuæ uirtutis & audaciæ, interire indignũ cẽſentes, ob id canibus ipſos inſequi placuit, uenabuliscꝗ cominus ac eminus petere, arboribus ſeſe robuſtioribus ſemper condentes, ne & ipſi

Sudinorum mores

ipſi à fera rurſus impeterentur, quæ cornibus arbori inſertis, uindictæ auida, A inhæret, donec inſequentium telis ſaucia concidat: tali morte feram dignantur atrociſſimam. Fera hæc ſub mento uillos lõgiuſculos habet in arunci ſpeciem, cæteris tauro perſimilis exiſtit. C. Caligula Romanus Imperator primus Romæ Vros in arena oſtendit, quos tum imperitum uulgus bubalos falſo credidit. Gignit hęc terra & bizontes iubatos, qui è boum ſylueſtrium genere ſunt, ſed noſtra ætate admodum infrequentes. Aiunt hos ſolipedes, maribusq; ac fœminis iuxta iubas cornua, eadẽ utriq; forma & magnitudo, colore quoq; & ſpecie haud diſsimiles tauro ſunt. Aliqui ex horum genere unicornes perhibentur: quod uerum ſit, nec ne, incompertum habeo. Plinius tamẽ Indicos boues ſylueſtres unicornes, tricornesq; eſſe ſcripſit, ob id nõ incongruens uidetur eos & alio loco naſci, uerum eſſe alterius generis à bizonte ſuſpicandum eſt. Tale forte eſt cornu quod hodie in Archiuo protomagiſtri integrum cuſtoditur, ac Monocerotis aſſeritur, quum nigrum illud ſit, hoc uero luteum conſpicitur. Sunt & in ea regione greges ferorum equorum, quos Græcia non uidit, nec Romanus, quapropter alio uocabulo nominari non poſſunt. Hi cicuribus equis omnino ſimiles extant, præterquam quod dorſo molliori ſunt, ob id nec uſui apti. Dicuntq; ipſos nequaquã manſueſcere poſſe. Carnibus eius incolæ etiam hodie ueſcuntur, quas non inſuaues aſſerunt. Gignit & alces (quos falſo ſylueſtres aſinos quidam autumant, quum hos Aſia tãtum ac Africa procreet) ſpecie media inter ceruinam & iumenti, niſi quantum aurium proceritas, ipſaq; ceruix diſtinguit, magnitudine inter camelum & ceruum: maribus in ſupercilijs cornua naſcuntur, quæ quotannis amittunt, latiora quàm ceruis, ramoſa tamen & per totũ concreta ac ſolida: ungulę bifidæ, coloreq; ceruum imitatur: uenatorem è longinquo ſentit: animal certe ſimplex, & quod plus latebris quàm fugæ fidat. Si ui canum urgetur, magis in canes ſe calce quàm cornibus tueatur: in locis paluſtribus ſeſe plurimum condit, illic & partus ædit ſuos: formidinis eius argumentum eſſe aiũt, quod rarenter ſolitarius, in armento multũ appareat. Vn- B gulis eius comitialẽ morbum, & iam ſpumantem abigi creditũ eſt, ſi cute attingitur. Hallucinati ſunt qui alcem nullo ſuffraginum flexu dixerunt, neq; quietis cauſa procumbentẽ, uerum accliuem arbori ſomnum capere, quę ad inſidias à uenatore inciſa feram unà affligit ac cõcidit. Quod & paſcendo retrograditur ob ſuperius labrũ prægrande, quaſi progrediẽdo paſci nequeat: quæ ſingula non de alce, ſed de machlin fera, illi haud diſſimili, quam Scandaniam mittere aliqui prodidere, dicta ſunt. Habet & ſyluas incæduas, unde uis ingens lignorum & ad naualem uſum & domeſticum conuehitur: teretumq; arborum ad malos nauium accommodã, quæ inde in remotiſſimas oras deferuntur: habent & ſyluæ præter id ſuas diuitias, unde quaſi ſponte compendium nõ modicum incolis prouenit, apum, ſcilicet, ingẽtem multitudinem, quarum alueos ceu natiuos intra arbores ad hoc cauas cernere eſt: ex quibus tanta mellis & ceræ copia prouenit, ut Germanię Britanniæq;, ac cæteris adiacentibus inſulis, commode harum rerum uſum ſuppeditet. Nec apiarij arte uel induſtria examina illic curant: nullis enim ſatorum floribus, aut herbis ipſa inuitant, nec ſi longius euolent reuocant: è frondibus & ſylueſtribus floribus ſuccum contrahunt, quo opera conficiũt ſua, quæ cõpendij ingentis argumento ſunt. Præter illa & pelles quaſdam nõ ignobiles mittunt hæ ſyluæ, quæ ueſtium ambitu principum hominum ſubduntur. Lectorum etiam ſtragula ex his conſuunt, pretioq; ingenti uendunt: has olim pelles ouini uelleris commutatione mercatores ab incolis receperunt. Gaynos barbari uocant ea animalia, Germani martes, è muſtellarum ſylueſtrium genere, ab aliquibus hiſtoriam naturalem commentantibus, eſſe ſcribuntur. Piſcationes quoq; diuerſis in locis non incommodas exhibet: nam piſces omnis generis tum ex lacubus, tum ex æſtuante mari illic prendunt, ceu pſittas, ſoleas, lingulas, rumbos, troſſullas, mullos, aſellos, ſalmones, marinos canes,
& id

& id genus alios, anguillas præter cæteros numeroſiores: nec de his incolæ
uescuntur, niſi quod ſole aëreq; ſiccatum toſtumq; ſit. Sed ad alia pergamus.
Hęc ad loci ſitum, ac terrarum prouentũ, uti antiquitas poſſedit, tradita ſint.

LIBRI PRIMI FINIS.

ERASMI STELLAE LIBANOTHANI
DE VETVSTATIB. BORVSSIAE LIB. II.

Tempore quo Valentinianus Romanis imperauit, Alani
populi ſeptentrionales Boruſſijs contermini, cõtra Rom.
imperium arma ſumentes, poſt diutinas in imperij fines
excurſiones à Sicambris compreſsi ſunt, quo bello Sicam
bri ſibi & poſteris libertatem pepererũt. Alani qui cędi ſu
pererãt, pars per imperij terminos delapſa Hiſpanias uſq;
peruenit, ubi ſe Gothis illic belligerantibus iunxerãt, qui
tandẽ ſedibus ibidẽ ſumptis, ſe cõfuſaneo duarũ gentiũ uocabulo Gothiala-
nias appellauere, quaſi Gothorũ & Alanorum ſedes. Pars uero imbecillior,
quæ domi remanſerat, ac cæde patrata patriam repedauerat, exuta pręcipue
iuuentutis manu, ſibi non ſatis in ſedibus proprijs fidens, cum uxoribus et fi
lijs, omniq; ſeruitiorum multitudine, ad Boruſſios conterminos ſeceſſit: ſu-
pellectilem tum omnem ſecum in carris ac plauſtris trahẽs, tum etiam peco-
ra, quorũ prouentu hæc gens plurimũ uictitat, uniuerſa ac ſeſe Boruſſiorum
fidei & tutelæ cõmiſerant. Nec ipſi à Boruſſijs repulſi, quod eorũ multitudi-
ne adaucti, facilius quibuſuis populis reſiſtere poſſe crederent, etiã tum ma-
B gis Germanos formidabãt, qui penitiorem Viſtulæ ripã accolebant, ipſoſq;
ſæpiuſcule à ſuis quæ poſſederant locis, diſturbarunt. Cõceſſerunt itaq; Ala
nis cohabitãdi ius, qui rurſus Boruſſijs mulierum ſuarum coitus permiſcue-
re: connubia enim nulla habuere, ſed ut quiſq; in mulierem incidit, ea ad Ve
nerẽ uti licebat: quare breui in eam multitudinẽ coaluere, ut quoſcunq; con
tingentes populos ſuperarent. Ex ea tandem multitudine cœperunt inter ſe
ſe anguſtia finiũ premi: utcunq; enim placuerat, ac cõmodum quiſq; ratus,
tantũ terræ ſibi equiſq; deſumpſerat: unde rixis uarijs inter ſe diſſidere cœ-
perant, quæ plerunq; cædibus tranſigebantur: id populum hũc agreſtẽ intra
ſe diſcordẽ, in eo concordẽ fecit, ut de rege ſibi cõſtituendo cõuentus agere
cœperint: ubi pro ruditate populi uaria undiquaque ea de re dicta agitataq;
ſunt. Viduutus Alanus, qui cæteris & dignitate & uigore animi præſtabat
(magna enim ſeruitiorum claſſe abundabat, unde etiam ſibi in alienis terris
autoritatem nõ modicam acquiſiuit) inquit, Ni ô Boruſſij apibus ueſtris he-
betiores eſſetis, de hoc quod inter uos agitatis, diſſidium nullum eſſet: has e-
nim regem habere uidetis, cuius imperatis obtemperãt, qui opera eorum di
rigit, ſingulas ad labores idoneos deputando, qui & inobedientes caſtigat,
inerteſq; foris aluearia propelli iubet, cuius hortatu omnes in labore perdu
rant, operaq; ſua perficiũt: uos qui hæc indies uidetis, illas ſequamini duces,
& regem uobis cõſtituite, eiuſq; uoluntati obſequimini. Ille rixas inter uos
dirimat, cędes ulciſcatur, furta puniat, innocentiã tueatur: is ſolus in omnes
ſine ulla exceptione ius dicendi poteſtatemq; habeat. Eius dictis cuncti in-
genti ſublato clamore aſſenſere. An ergo nobis eris Biotterus? quod ipſorũ
lingua apum regem ſignificat. Is nec uocem aſpernatus, omnium ore rex ſa-
lutatus eſt. Miranda mortalibus gloriæ cupiditas, qua humilis quiſque ſe di
gnum faſtigio regio exiſtimat. Is uſque in eum diem pari fœditate qua cæte *Primus Boruſ*
ri humi uitam trahens, unica populi exclamatione tam rudis & inculti, regẽ *ſiorum rex*
agere cœpit. Nec ei regius animus defuit. Nam quamprimum à plebe maie
ſtate regia ſecretus fuerat, non alio animum applicuit, quàm ut apum ducẽ
imitaretur, Quare in primis palantem populum certis finibus inſtar exami-

num

num incluſit, quæ peculiaribus aluearijs labores ſuos perficiunt. Operaq; a- A
greſtia exercenda monuit,& prout loci ſitus admittebat peragenda, puta ut
hi terram colerent, ſementaq; ſpargerent, ac arbores conſererent, illi uero a-
pum compendio inſiſterent: alios pecori, alios piſcationi deputans: legesq;
condidit, quibus futuris finium anguſtijs prouidere ſe credidit. In primis, ne
quiſpiam paterfamiliâs plures partus aleret, nec etiam ſeruitia quàm pro la-
boribus ſuis explendis ſibi ſufficerent, cæteros aut uenundaret, aut necaret:
ne quis paterfamiliâs partus inutiles mancosq;, ceu ad labores inefficaces e-
ducaret, utq; filio parentem ſenecta oppreſſum, uel imbecillitate uirium la-
bores non ferentem, impune ſtrangulare fas eſſet: utq; pueri non adeo incer-
to patre naſcerentur, coitum promiſcuum prohibuit, & ſub connubij ſpecie
inſtituit, ut quotquot & quãcunq; paterfamiliâs puellam ſuſcipiendam pro-
lis gratia iniret, ſiue ex ſeruitijs peculiaribus uel alienis foret, ſiue ex liberis,
eam ſecum ſuo detineret tugurio, aleretq;. Alieni tamen iuris puellam non
niſi pretio, quaſi ære emptam, à quocunq; deduci pro prole procreanda inhi
buit. Adulteria tamen non uſqueadeo prohibuit, ſed abigendos mœchos po
teſtate caſtigauit. Quo aũt populum hunc ferocem ad uitã produceret man
ſuetiorem, comeſſationes frequẽtes & publicas inſtituit, quibus feros homi
nũ animos demulctos iri credidit: nec in eo hallucinatus eſt. Nam breui ad
eam deuenere mollitiem, ut eos quocunq; uellet perduceret: hinc hoſpitali-
tatem maxime colendã eſſe ſtatuit, quia ipſa amicitiæ firmiſſime glutinaren
tur. Potũ ex aqua & melle cõcinnare docuit, qui latine mulſum dici poteſt,
quo in comeſſationibus & publicis & priuatis uti cõceſſit: cuius dulcore mi
rum in modum barbari delectati facile ad eneruationem peruenere. Ad reli
gionem autem ſe uertens, ſacerdotes â Sudinis ſocijs populis accerſiuit, qui
inſana ſuperſtitione contaminati, eos immunda quæq; animalia, ut ſerpẽtes B
colubros perinde ac deorum famulos nuntiosq; religioſe colere docuerunt,
quos intra domos nutriebant, eisq; ut dijs penatibus litabant. Deos in ſyluis
ac lucis habitare dixerunt, illis uictimis ibidem ut placarentur, immolandũ
eſſe: ab his ſolem pluuiasq; expetendas fore. Sacra eorum aditu aduenarum
pollui, nec aliter quàm humana uictima expiari conſtanter crediderunt. Fe-
ras omnes, alcem præcipue, has ſyluas incolẽtes, ut deorum ſeruos ueneran
das eſſe monuerunt, ideoq; ab eis abſtinendum. Solem & Lunam deos om-
nium primos crediderunt, Tonitrua fulgetrasq; ex conſenſu gentium ado-
rabant, tempeſtates aduertendas citandasq; precationibus dixerunt. Hirco
in ſacrificijs uſi ſunt, ob fœcundam animalis iſtius naturam: nam ad coniun
ctionem ſexuum maxime defertur, ſine qua generatio eſt nulla in animanti-
bus. Præcellẽtes arbores, ut robora, quercus, deos inhabitare dixerũt ex qui
bus ſciſcitantibus reſponſa reddi audiebantur: ob id nec huiuſcemodi arbo-
res cædebant: ſed religioſe ut numinũ domos colebant. In eo numero et ſam
bucum, & pleraſq; alias habuere. Statuit & dies natalitios & funera pari mo
do celebrãda, mutuis, ſcilicet, comeſſationibus & cõpotationibus, tum luſu
& cãtu, abſq; mœrore cũ ſumma hilaritate & gaudio, utq; alterius uitæ ſpẽ
præ ſe ferrent. illo ſaltem oſtenderũt. quod exutos ſpiritu, armatos ueſtitosq;
ac magna ſupellectilis parte circumpoſita humarunt. Quo more uſque nunc
ſepeliuntur, addito etiam potu melleo, aut ex frumentis facto in teſtaceis ua
ſis. In funebri epulo partẽ obſonij potusq; uita defuncti manibus libarunt,
hodieq; libant, pudendo illic Chriſtianorum præſulum dedecore. His & cæ-
teris populo illo inſtituto, religioneq; firmata, Viduutus hãc oram pruden-
ter & quietiſsime rexit, nullis excurſionibus in uicinos populos permiſſis,
nec aliqua rurſus ab eis perpeſſus incommoda. Eo uita defuncto filios qua-
tuor ſibi ſuperſtites reliquit, qui inter ſe de imperio diſſidentes, gentem iam
paci diutinæ aſſuetam, ad prælia mutua ſuſcitabant. Concurrebant ergo in-
ter ſe multis prælijs: ſed ſenior natu quia ex matre Ala progenitus, ſolus A-
lanorũ ſuffultus auxilijs, Boruſſijsq; exoſus, fratribus qui multitudine abun-
dabant,

dabant, cedere cogitur. Poſt multas igitur cædes ex utraq; parte cõmiſſas, eũ ſtatuere diſſenſionis finẽ, ut ſenior natu Viduuti filius, ex matre Alana pro gnatus, cum ſuis Alanis retrogrederetur, auitaq; loca repeteret, his ut poſſet dominaretur. Serram uero Boruſſiæ fratribus tribus ex matre Boruſſica, ac in ſolo Boruſſico natis relinqueret. Accepit conditionem hanc Litalalanus, ita enim ſenior natu iuuenis nuncupabatur, Boruſſiam egreſſus magno ſuo rum numero. Et quũ ſupra modum aucti eſſent, priſtinas ſedes quas uacuas inuenerunt, facile impleruñt. Ab hoc quoq; eorũ duce in poſterum, qui prius Alani dicebantur, Litalalani dicti ſunt, nunc hodie uulgo Litfani nuncupan tur. Qui in Boruſſia remanſere, terram ſecundum capita diuiſerunt, Pomeſa mus, qui ex his ætate præcellebat, ſorte eam occupauit oræ portionem, quæ Hulmigeriæ propinquior eſt, tum à Germanis habitata, à quibus Boruſſij magis formidabant. Sed quoniam Pomeſamus ſtrenuus manu uideretur ac animo feroci, multitudiniſq; admodum ſtudioſus, hanc magis tutari eũ poſ ſe confidebãt, & ex ipſo hæc portio poſthac Pomeſamia dicta. Alter Viduu ti filius Galingus nominatus: huic terra quæ nũc Galingilia nuncupatur ob uenit, à quo & terra nomen ſortita eſt. Tertius uero Natangius, Natangiam terram à ſe nominauit & obtinuit. Hæ ſunt tres primæuę terræ Boruſſiæ por tiones. Nati uero eorum & nati natorũ, iterũ paternas diuidentes poſſeſſio nes aliam atq; aliam uarietatem nominum induxere, ut hi Barti, alij Naode ritæ dicerentur: & qui hodie uetuſtatis ueſtigũ retinentes Varnienſes à Va rintis dicuntur. Eo pacto Viduuti filij inter ſe imperio diuiſo, pro ſua quiſq; libidine depoſito regio nomine, quam tenuit portionem adminiſtrauit, ſub inde inter ſe diſſidentes: in hoc tamen concordes fuere, ut aduerſus quoſque ſuos uicinos, pręcipue Polonos & Germanos excurſiones facerent, ac eos la

B trocinijs infeſtarent. Sæpe prædam ingentem hominũ pecudumq; ab eis a gentes: & dum ipſi rurſus inſequerentur, ſeſe & prædam in intimis ſyluarũ latibulis occuluerunt, quod inſequentes, ne inſidijs circumuenirẽtur retinu it. Ex huiuſcemodi deprędatione, quia ducibus non tenuis quæſtus, plebi e tiã uictus obtigit, agriculturã & alia agreſtia opera, quæ ſub Viduuto exer cẽda ſumpſerant, breui intermiſere, aut eatenus exercebãt, quatenus neceſ ſum uiſum eſt. Ducti lucri cupiditate ad priſtinos mores latrociniaq; quàm breui reuertẽtes, Germani tandẽ conſulẽtes in mediũ, uocatis in auxiliũ Sue tiæ regulis: ij in oceano Germanico ſiti ſunt, à Latinis Sitiones dicti, qui Ga nipoti cognominabãtur, quod & ipſi Germani eſſent, & re bellica tum terra tum mari plurimum pollerent: qui eis auxiliares copias claſſibus traduxere, pluribus annis cũ Boruſſijs belligerãtes: quo multis trucidatis atq; cæſis, eos ad deditionẽ cõpulere. Eſt uſq; hodie oppidulũ ad Viſtulã cũ arce ſitũ, quod Suetza uocatur, ubi hi qui ex Suetza uenerãt, caſtra ſua poſuerũt, quod po ſtea in eã munitionẽ quã uidemus, per Teutonicos fratres extructum eſt, ex quo Boruſſios rebellantes identidẽ impugnarũt. Nouẽ regulos id cõfeciſſe bellũ annales habẽt: ſed qua tẽpeſtate, aut quãdiu durauerit, nec an ſimul, an ſibi inuicẽ ſuccedẽtes id bellũ geſſere, an etiã Boruſſios ad tributũ penden dũ coëgere, nihil reliqui eſt, donec ad tẽpora Henrici primi patris magni O thonis uentũ eſt. Ea tẽpeſtate barbara gẽs iterũ latronicio finitimos impetẽs per Hugonẽ cognomine Botyrũ, aliàs Bructerũ, ex Saxonia natum: tũ prin cipẽ Germanorũ, Viſtulã ex utraq; ripa accolentiũ, quos aliqui Bructeros fu iſſe autumãt, ſeditionibus ex natali ſolo pulſos, in hæc loca deueniſſe: ab e ius gẽtis principe, qui illic, ut dictũ eſt, imperitabat, Boruſſij cõpreſſi ſunt, a deoq; uiribus exuti, ut pacẽ longiſſimam ſeruarint: permanſere namq; quie ti ad tempus Othonis tertij imperatoris Rom. Sub id tempus Boruſſiorum ferocia recuſa eſt, uiribuſq; adeo contrita, ut omnino ab incurſionibus ceſſa rent. S. Adelbertus natione Bohemus, ſed in Saxonia enutritus, ac epiſcopus Pragenſis, in Boruſſiam comigrauit, ac gentem hanc à ſuis erroribus reuoca re conatus eſt: ſed à Sudinis dum ſacra perageret interficitur, corpuſq; diſſe

ctum ante uolatilia proijcitur: quod eius hoſpes colligens, mox redintegra-A
uit, & ipſum cophino trans amnem ad Polonos detulit, ac pro auro tāti pon
deris (ſed quoniā exiguum diuina ordinatione pendebat) uēdidit. Boleslaus
Poloniæ princeps ipſum in inſigni loco ac tumulo conſeruauit. Qui multis
clarens miraculis, à Datho pontifice maximo conſecratur. Dies eius Marty-
rij octauo Calendas Maias ab eccleſia celebratur. Tempore quo Conradus
ſecundus Romano pręfuit imperio, Boruſſij cum Polonis conſpirarunt, qui
tunc ab imperio Romano, cui iam diu ſubiecti erant, deſciuerant, ducemq;
eorum Boleslaū cum coniuge ſua Gertrude Leopoldi Auſtriæ Marchionis
filia pepulere. Tributum quoque quingentarum librarum argenti ærario pu
blico quotannis debito inferre recuſantes, rati Boruſſij Polonorum auxilio
facilius Germanos finitimos ad internecionem cæſuros. Durante autem hac
Polonorum rebellione, uſq; ad Federici, cognomento Barbaroſſi tempora,
qui copijs per Oderum fluuium traiectis, Poloniam ingreſſus, urbes quas re
pugnātes inuenit, expugnat & diripit: arcem Glogam eum ſubuertiſſe anna-
les habent: ſingula igne ferroq; deuaſtans: copias quas obuiam habuit ex Bo
ruſſijs, Boſſallanis, Tartaris ac Polonis ingentis multitudinis, minimo nego
tio fudit, Poloni in ſola deditione præſidium eſſe arbitrati, Boruſſij in fuga ſa
lutem quæſierunt, quos imperator inſequutus, multis cęſis, multis captis, ul-
tra Viſtulam compulit. Coacti tum fuiſſent Cęſaris ferre iugum, ni aliotenus
imperij negotijs auocatus fuiſſet. Huic expeditioni Ludouicus Thuringo-
rum princeps, Ferrei cognomentum ſortitus non ſolum interfuit, ſed & prę‑
fuit: quippe qui duobus millibus equitū, & magno peditum numero ſeſe Cę
ſari iunxerat. Polonis ſiquidem ad deditionem coactis, Boleslaoq; reſtituto,
ac tributo duorū millium librarum argēti fiſco imperiali, & quatuor ab æra
rio publice pendendum impoſito, Germanos qui ultra citraq; Viſtulam ha-
bitabant, ut tuti ab incurſionibus Barbarorum permanerent, Maſſobiorum B
ducem, qui Cęſari conſanguinitate iunctus fuerat, in tutelam contulit, quod
fidelis Romano imperio ſemper fuiſſet, & ex antiquiſſima Germanorum Sa
xonum domo duceret originem. Nō multum temporis effluxit, ubi Boruſſij
infeſto agmine finitimos petiere. Primum Maſſobios, ſic quoq; hac ętate uo
citantur, qui ſeſe pecunia ueſtibusq; multoties redemerant, ſubinde Germa
nos uicinos, qui ſe diu armis, quamuis ægre defenderant. Tandem inuocan-
tes fidem Conradi ducis, qui à Cęſare commiſſi erant, Conradus quoties Bo
ruſſijs acie occurrit, fugatur, cæditur, ac caſtris exuitur. Ob id de domeſtica
potentia deſperans, auxilium Celeſtini Pont. Ro. (quod imperator Henri-
cus, qui Federico ſucceſſerat, cum magnis copijs in Aſiam profectus fuerat)
implorat. Celeſtinus ergo Pont. ut rebus afflictis ſuccurreret, Chriſtianum
ordinis Ciſtercienſis monachum in epiſcopum Boruſſiæ deſignat. Qui ad
Conradum primum ueniens, communicato cum eo conſilio, quo gentem
tam ferocem ab incurſionibus in Chriſtianos prohibere, ſimulq; ad fidei ue-
ritatem inducere poſſet. Acciti tum fuere ex Litfonia fratres, milites Chriſti
cognominati, qui unà cum Chriſtiano præſule Boruſſios aggreſſi ſunt: is in
uirtute uerbi domini: hi bello & armis, ſed omnia nequicquam: nam ſemen
ſacratiſſimum, quod præſul ſpargeret, cecidit in terram ſterilem, & abſq; fru-
ctu exaruit. Fratres, ſi quos ad deditionem receperant, cum primum oppor-
tunitate habita rebellarunt, quos in præſidijs collocarant obtruncantes, &
quàm breui ſpatio ſeſe à ſeruitute quam impoſuerant & præſul & fratres,
uindicarunt. Tandem Chriſtiano præſule nihil proficiente, fratribus partim
occiſis, partim fugatis, quū & Barbari longo tēpore inquietiſſimi fuiſſent,
è re fore arbitrati ſunt, pacem quàm perpetuum bellū amplecti. Fit itaq; pax
ex utraq; parte, neceſſaria magis quàm honeſta. Interea catholici ſuaſu præ-
ſulis, per Poloniam ac Hulmigeriam ædes ſacras uicatim reſtituūt, cœnobia
utriuſq; ſexus extruunt, quæ pro ſua pietate calicibus, libris, & alijs appara-
tibus eccleſiaſticis ornant atq; ditant: antiſtites undequaq;, ut poſſunt, eccle
ſijs

A ſijs præficiũt. Fuit ſummum Chriſtianis à barbarorũ populationibus otium. Id populum fidelem in meliorem ſpem erexit: quare magis atq; magis rẽ diuinam ampliandam duxit. Sed cuncta barbari rupto fœdere turbarunt: fœda enim populatione in fines Chriſtianorũ effundũtur, longe lateq; per Poloniam & Maſſobiam graſſantes, omnia prædari cœperant. Deinde incenſis uillis, agriſq; uaſtatis, ſacrarijs omnibus ſpoliatis atq; dirutis: amplius enim ducentis ædibus ſacris perijſſe igne legimus: oppida inſuper & cœnobia: quibus ſingulis euerſis & direptis, ingentem uim prædæ tum hominũ tũ pecudum, ac tantã omnis generis ſupellectilẽ, quantã nunq; ante abegerunt. Conradus quũ ſe imparẽ contra hoſtẽ tã ferocẽ, ac multitudine ſuperiorem uidiſſet, ſe ultra amnẽ in terram Coianorũ, qui olim Onomani, hodie Cumani dicti, recepit: dum interim in Aſiana expeditione Ptolemaida, uel ut alij dicũt, Acona oppugnat, ordo militaris Teutonicorũ fratrũ domus hoſpitalis, beatę Mariæ in Hieruſalẽ humilibus initijs ortũ ſumpſit. Per cuius fortiſſima pectora demum omnis hæc peſtis ex Chriſtianorũ finibus exploſa eſt, Boruſſiaq; ad fidei præcepta colla rigida ſubmittere Chriſtiano iugo coacta eſt.

AD INVICTISSIMVM PRINCIPEM FEDERICVM
Eraſmi Stellæ Libanothani diſtichon.

Da Federice tuo genio foueatur & aura
Hic liber, & rabido qui uolet ore latret.

AD EVNDEM FEDERICVM PRINCIPEM
inuictiſſimum Eraſmi Stellæ elegiacum.

Diuitias Federice tuas hic collige princeps,
B Quas habet arctoi Bruſſica terra poli:
Scilicet Heliadum lachrimas Phaëthonta querentũ,
Audax quod patrios flectere tentat equos,
Par nec erat loris, placuit tamen ire ſub axe
Aetherea, atq; genus teſtificare deum,
Neſcius ipſe uiæ perdit conamine uires,
Mox ruit è curru lapſus in alta freti.
Hunc iuuat æternis lachrymis fleuiſſe ſorores,
Sed pius in lenta ſuccina fletus abit.
Has fert undiſonis Tethys tibi fluctibus, illum
Teſtantes caſum, ruptaq; lora ducis.
Munera clara deûm uarijs quæ uultibus ornat,
Mille gerens formas Proteus ille ſenex.
Hinc quædam radiant auroq; ſimillima fuluo,
Et lunæ niueam ſunt imitata bigam.
Lacteus eſt alijs candor, croceo igne Coruſcus,
Hyblæi retinent mellis & illa decus.
Indiæ opes ſuperant hęc, & Gangetica dona,
Et quod mollis Arabs, Scytis habet'ue rapax.
Terra nutrit ſyluas, ſunt hæc ſtabula alta ferarum,
Siue uelis uros, ſiue biſonta magis.
Hic nuſquam notus, bene tornus naſcitur alces,
Atq; feri armenta conſpiciuntur, equi.
Quiq; ſua pelle eſt gratus ueſtire gainus
Membra uirûm, rigidum pellit & inde gelu.
Hæc ubi legiſti, Stellæ Federice memento,
Bruſſica qui cunctis geſta legenda dedit.

DE MOLVCCIS INSVLIS ATQVE A= LIIS PLVRIBVS MIRANDIS, QVAE NOVISSIMA Caſtellanorum nauigatio Sereniſs. Imperatoris Caroli. V. auſpicio ſuſcepta, nuper inuenit: Maximiliani Tranſ/ ſyluani ad Reuerendiſs. Cardinalem Saltz burgenſem epiſtola lectu per/ quam iucunda. A

REVERENDISSIME ac Illuſtriſs. Domine, domine mi uni-
ce humili. commẽ. Rediꝫt his diebus una ex quinqꝫ illis na/
uibus, quas Cæſar ſuperioribus annis dũ Cæſareę Auguſtę
eſſet, in alienum & tot iam ſeculis incognitum orbem mi/
ſerat, ad inquirendum inſulas, in quibus aromata, proueni/
unt. Nam licet Luſitani Portugallenſes ex aurea Cherſone=
ſo, quam nunc Malacchen putamus, magnam uim eorum ad nos deferant,
nihil tamen Indiæ illæ ſuæ præter piper gignunt. Reliqua enim ut cynamo/
mum, gariophilum & myriſticam nucem quam muſcatam, & operimentum
eius, quem florem muſcatæ uocamus, ad ſuos Indos ex longinquis atqꝫ adeo
nomine tantum cognitis inſulis aduehi certum eſt, nauibus nullo ferramen-
to, ſed palmarum folijs dũtaxat compactis, quarum uela rotũda ſunt, & hæc
quoqꝫ ex uimine palmarum contexta. Hoc genus nauium iuncas appellant,
unico tantum uento ſecundo aut aduerſo agi ſolitas. Nec mirum, quum hæc
omnibus ferè ſeculis noſtris mortalibus incognitæ fuerint. Nam quæcunqꝫ
hactenus de aromatum huiuſmodi natiuo ſolo à priſcis autoribus prodita le=
gimus, partim prorſus fabuloſa ſunt, partim à ueritate tã aliena, ut etiã regio-
nes illæ ubi ipſi aromata gigni prodidere, ab ijs oris ubi nunc ea naſci com/ B
pertum eſt, paulo minus diſtẽt quàm nos ab eis ſeiungimur. Nam ut reliqua
omittam tradidit Herodotus alioqui clariſſimus autor, cynamomum in auiũ
nidis reperiri, in quos uolucres illud ex longiſſimis regionibus, & prę ſertim
Phœnix (cuius nidum neſcio quis unquam uiderit) detuliſſent. Plinius uero
qui certius aliquid afferre poſſe ſibi uidebatur, quod iam ante ætatem ſuam,
tum Alexandri Magni tum aliorum claſſibus multa illuſtrata fuiſſent, tradit
cynamomum gigni in Aethiopia Troglodytis connubio commixta, quum
nunc compertum ſit cynamomum longiſſime ab omni Aethiopia gigni, &
maxime Troglodytarum, hoc eſt, in ſpeluncis ſubterraneis habitãtium. No
ſtris autem qui nunc rediere, quibus nihil tam cognitum erat quàm Aethio/
pia, neceſſarium fuerat, prius quàm has inſulas repererint & huc redierint,
uniuerſum orbem idqꝫ ſub ampliſſimo plerunqꝫ parallelo circuire: quæ naui
gatio cum & admirabilis habeatur, & noſtra ſuperiorum'ue ætate ulla, non
modo non inuenta, ſed nec unquam tentata fuerit: ſtatui & curſum eius & to
rius rei ſeriem R. D. T. quam ueriſſime ſcribere. Curaui enim mihi & à duce
claſſis & à ſingulis nautis qui cum eo rediere, referri omnia diligentiſſime.
Retulerũt autẽ & Cæſari, & alijs multis ſingula quidẽ ea fide & ſynceritate
ut nõ modo nihil fabuloſi afferre, ſed fabuloſa omnia alia, ueteribus autori/
bus prodita refellere & reprobare narratione ſua uiderentur. Nam quis Mo
noſcelos ſeu Scyopodas, Scyritas, Spitameos, Pigmæos & multa huiuſmo/
di monſtra potius quàm homines eſſe crediderit? Cũ & à Caſtellanis in occi
dente per meridiem & à Portugallenſibus in orientem uelificãtibus tot loca
ultra tropicum Capricornum quęſita, inuenta, luſtrataqꝫ fuerint: ab his au/
tẽ noſtris, reliquus uniuerſus orbis nauigatione nũc peragratus ſit, neqꝫ tamẽ
unquam de huiuſmodi monſtruoſis hominibus certi quicquam audiri potue
rit, credi debet ea omnia fabuloſa & mendacia eſſe anilia, nullo certo autore
per manus quodammodo tradita. Sed ne ego cui totus nunc orbis peragran
dus eſt, in orationis meæ exordio nimiũ digrediar, ad rem uenio. Cum hinc
ante annos ferè triginta Caſtellani in occidẽte, Portugallenſes autem in ori/
ente

A ente nouas atq; incognitas terras perquirere cœpiſſent, ne alter alteri impe dimẽto eſſent, partiti ſunt duo hi reges inter ſe terrarũ orbẽ ſummi põtificis, puta Alexandri ſexti auctoritate, hac ratione, ut ab inſulis Heſperidũ, quas nunc promontorij ſeu capitis uiridis appellant, recta in occidentem tercen, tum ſexaginta milliaria, quas leucas uocant, linea uerſus Arcticum, & altera uerſus auſtralem polũ protẽderetur, quoad rurſus coirent, orbemq; in duas partes ęquales diuiderent. Et quicquid incognitæ terræ in parte orientali de tegeretur, hoc Portugallenſibus cederet: quicquid in occidentali, Caſtella, nis. Hinc factum eſt, ut Caſtellani per meridiem in occidentem ſemper naui gauerint, & ibi continentem terram ampliſſimam, inſulas uero maximas & innumeras auri & margaritarum aliarumq; opum diuitias, & nunc poſtre, mo ingentem urbem mediterraneam Tenoſticam in lacu quodam Venetia rum more ſitã inuenerint. De qua multa & magna, uera tamẽ, Petrus Mar tyr memoriæ prodidit, auctor circa rerum fidem quàm elegantiam ſermonis accuratior. Portugallenſes uero, per meridiẽ & litora Heſperidum Ichthyo, phagorum Aethiopum æquinoctialem & Tropicũ Capricorni prætereun- tes, in orientem nauigauerunt: & multas maximasq; prius, incognitas inſu, las, atq; adeo Nili fontes & Troglodytas inuenerunt. Illinc per Arabicum & Perſicum ſinus in Indiæ litora intra Gangem, ubi nunc maximum empo, rium idem & regnum eſt Calicuticũ, delati ſunt. Hinc ad Taprobanem quã nunc Zamaram uocant nauigarunt. Nam ubi Ptolomæus, Plinius, & reli, qui Coſmographi, Taprobanem poſuere, nulla nunc eſt inſula, quæ ulla ra- tione ea eſſe aut credi poſſit. Inde ad auream Cherſonneſum ubi nunc Ma, laccha celeberrima urbs & maximum orientis emporium ſitum eſt peruene runt. Ex hac Sinum magnum ingreſſi ſunt, ad Sinarum uſq; populos, quos nunc Schinas uocant, ubi candidã gentem & ciuilem ſatis repererunt, Ger, manis noſtris ſimilem: Credunt Seres & Scytas Aſiaticos eo uſque proten,

B di. Et licet incertus quidam rumor peruagaretur Portugallenſes in Orientẽ eouſque progreſſos, ut limitibus ſuis tranſcenſis in Caſtellanorum terminos uenerint, Malaccham & ſinum magnum intra noſtros fines contineri, om, nia tamen dicta potius quàm credita fuere, donec ante quadriennium Ferdi nandus Magellanus Portugallen. uir clarus, & qui multis annis Portugal, len. nauiũ præfectus, oras totius orientis peragrarat. in odium regis ſui, quẽ in ſe ingratiſſimum querebatur, & Chriſtophorus Haro frater ſoceri mei, qui ex Vlyſſipone, quam uulgo Liſbonam uocant, per ſuos multos annos in oriente illo & tãdem cum Sinarũ populis mercaturam fecerat, ita ut earũ rerum magnum uſum haberet. Is quoque iniuria à Portugallen. rege acce, pta, ſe in Caſtellam patriam recepit: Cæſari oſtenderent, nondum quidem ſatis compertum utrum Malaccha Caſtellanorum finibus aut Portugallen. contineretur. Propterea quod hactenus nulla certa longitudinum ratio inue niri potuiſſet, ſatis tamen cõſtare, Sinum magnum & Sinarũ populos ad Ca ſtellanorum nauigationem pertinere. Hoc item haberi longe certiſſimum, inſulas quas Moluccas uocant, in quibus aromata omnia gignerentur, & unde in Malaccham ueherentur, in occidentem Caſtellanorum contineri, poſſeq; ad illas nauigari, & inde aromata facilius minoreq; impenſa & pre, tio tanquam ex natiuo ſolo in Caſtellam deportari. Ratio nauigationis erat, ut ex occidente ſubter inferius hemiſphærium in orientem uſq; nauigarent. Res penè ardua & uana uiſa eſt. Non quod graue exiſtimabatur, recta ex oc cidente in orientem ſubter hemiſphærium uehi; ſed quod incertum eſſet, utrum ingenioſa natura, quæ nihil non ſumma prouidentia conſtituit, ita o, rientem ab occidente partim mari, partim terra diſtinxiſſet, ut hoc itinere & nauigationis curſu ad orientem perueniri poſſet. Non enim compertum e, rat, utrum illa ingens regio, quam terram firmam uocant, occidentale ma, re ab orientali diſterminaret, liquebat continentem illam ab auſtro in meri, diem & inde in ocidentem uergere. Repertas etiam ad ſeptentrionem regio

nes duas, quarum alteram Baccalearum à nouo genere piſcium, alteram terram floridam uocant. Quæ ſi terræ huic firmæ coniungerentur, nequaquam ex occidente in orientem poſſe deferri: cum nihil de freto aliquo huius terræ quod tranſiri poſſet, licet diligentiſſime magnis que laboribus perquiſitum, nunquam tamen inuentum eſſet. Per Portugallenſium autem limites & orientem, rem incertam & longe periculoſiſſimam iudicabant. A
Qua de re Cæſari & ſuis uiſum eſt, eos quidem rem ut magnæ ſpei, ſic maioris difficultatis polliceri. Cumq; uterq; in diem duceretur, obtulit Magellanus ſeſe iturum, Chriſtophorus autem impenſis ſuis & ſuorum claſſem inſtructurum dummodo autoritate & auſpicijs Cæſaris nauigare liceret. In quo dum obſtinatius perſiſterent, parauit Cæſar ipſe claſſem quinque nauium, & huic Magellanus dux præficitur. Mandata erant ut ad littora terræ firmę uerſus Auſtrum nauigaret, donec illius regionis aut finem, aut fretum aliquod inuenirent, per quod ad odoriferas illas Moluccas perueniri poſſet. Soluit itaq; Magellanus die decimo Auguſti, Anno M. D. XIX. quinque nauibus ex Hiſpali. Vnde paucis diebus ad inſulas Fortunatas, quæ nunc Canariæ paſſim appellantur uentum eſt. Ad Heſperidum inde inſulas peruenere à quibus curſum ſuum inter occidentem & meridiem uerſus continentem illam, quam ſupra memorauimus cepere, ac intra certos dies felici nauigatione promontorium detexere, cui ſanctæ Marię nomen inditum eſt. Vbi Ioannes Ruydias Solius nauium prędectus, dum iuſſu regis Ferdinandi catholici litora huius continentis claſſe peruagaretur: ab Antrophagis quos Indi Canibales uocant, cum aliquot ſocijs ſuis comeſtus fuerat. Hinc noſtri perpetuo curſu huius continentis littora legere, quę longiſſimo tractu in Auſtrum, quam nunc plagam ſub auſtrali polo appellandam duco, & paululum ad occidentem uergentia protenduntur, ita ut Tropicum capricorni ad multos gradus tranſcenderint. Sed non tam facile quàm dixi. Sunt enim ultimo Martij ſequentis anni delati ad ſinum cui ſancto Iuliano nomen impoſuere. Hic polum antarcticum 49. gradus, & ½ ſuper horizontem ſuum illis eleuatum, tam ex altitudine & declinatione ſolis ab æquinoctiali, qua iam plurimum & plus quàm altero quouis ſydere nautæ noſtri utuntur, quàm ex ipſius Antarctici altitudine dependerint. Longitudinem uero à Fortunatis inſulis in occidẽtem 56 gradus tradidere. Nam cum priſci Coſmographi, & præſertim Ptolemæus, longitudines locorum à Fortunatis inſulis in orientem uſq; ad Cattigaram centum & octoginta gradibus metiretur, et noſtri quàm longiſſime in occidente nauigauerint, cœpere à Fortunatis inſulis per occidentem ut debuere, uſq; in Cattigaram alios 180. gradus deſignare. B
Tamen noſtri nautæ propterea quod in tam longinqua adeoq; à terra diſtante nauigatione, longitudini certa ſigna terminosq; ſibi pręfigere deſignareq; poſſunt: potius mihi in longitudinum ratione hallucinari, quàm quicquam certi attuliſſe uidentur. Attamen ea interim qualiacunque fuerint, donec certiora reperiantur, non prorſus reijcienda ſed admittenda exiſtimo. Sinus hic uaſtus uidebatur, & ſpeciem freti referre. Quamobrem Magellanus præfectus duabus nauibus ſinus ſitum explorare iubet. Ipſe reliquas in alto anchoris firmat. Poſt biduum relatum eſt ſinum uadoſum nec longius in terram prætendi. Noſtri in reditu aliquot Indos, ad litora conchilya legentes conſpexere. Indos uocant omnium incognitarum terrarum indigenas. Erãt procerae longitudinis, palmorum ſcilicet decem, ferinis pellibus tecti, fuſciores quàm regionis ſitus poſtularet, ad quos dum aliquot ex noſtris in terram egrederentur, atque illis tintinnabula & chartas papyraceas depictas oſtenderent, cœpere noſtros ad rude murmur & inconditum carmen circumſaltantes, utq; noſtris ſui admirationem facerent, demiſere abſq; nauſea ſeſquicubitales ſagittas per guttur ad ſtomachi uſq; fundum. Quas protinus rurſus extrahentes quaſi ea re fortitudinem ſuam oſtẽtaſſent, gaudere uiſi ſunt. Venere tandem tres tanquam legati, & noſtros ſignis quibuſdam orarunt, ut ſe

cum

A cum longius in terram progrederentur, quaſi eſſent eos omni hoſpitalitate
excepturi. Mittit Magellanus cum his uiros ſeptem bene inſtructos, ut re-
gionem & gentem diligenter quoad poſſent indagarent. Hi cum eis ad me-
diterranea regionis 7 milliaria profecti ſunt, uentũ eſt in deſertum & inuium
nemus. Hic erat tugurium humile admodum & ferarum pellibus coopertũ.
Duæ erant in eo manſiones, in altera mulieres cum prole ſua, in altera uiri
uerſabantur. Mulieres & infantuli tredecim & uiri quinq; erant. Hi hoſpites
ſuos ferali apparatu, qui tamen illis regius uidebatur excepere. Occiſum eſt
animal quod haud multum ab onagris differre uidebatur, huius carnes ſemi
toſtas noſtris appoſuere, nullo alio cibo neq; potu appoſito. Noſtris noctu
præter morẽ ſub pellibus cubare neceſſarium erat, ob ingentẽ uim niuium
& uentorum. Quare priuſquã dormirent excubias diſponunt. Idem & Indi
faciunt, qui ad focum horribile quid ſtertẽtes, prope noſtros ſtrati erãt. Quũ
illuxiſſet, noſtri poſtulant, ut cum familia unà ſecum ad naues reuerterẽtur.
Quod cum Indi illi diu negaſſent, & noſtri hoc imperioſius exigere cœpiſ-
ſent, ingrediuntur uiri ferale illud gynecium. Hiſpani arbitrati ſunt eos cum
uxoribus hanc tranſmigrationem conſultare. Cum interim alijs quibuſdam
horribilibus pellibus, à planta pedis ad ſummum uerticem tecti, facie uarijs
coloribus infecta, arcubus & ſagittis ad prælium terribili & ſtupendo hoc
accinctu ornati, & longe maioris quàm antea ſtaturę in aciem prodeunt. Hi-
ſpani qui ad manus deueniendum putabant, pixidem emitti iubent. Qui i-
ctus & ſi irritus fuiſſet, egregij tamen gigantes, qui paulò ante Iouem debel-
laturi uidebantur, hoc ſonitu adeò ſunt deterriti ut protinus de pace loqui
cœptum ſit. Summa erat ut tres uiri reliqua familia dimiſſa, cum noſtris ad
naues redirent. Itur itaque ad naues. Sed quum noſtri non modo gigantulo-
rum curſum, ſed nec paſſus curſu æquare poſſent, duo ex ijs ex itinere ad cõ-
ſpectum onagri procul in monte paſcentis quaſi hunc inſecuturi eſſent, fuga
B euaſere. Tertius ad naues perductus, ſed inedia, quam ſibi Indorum more
ex tædio indixerat, intra paucos dies extinctus eſt. Et licet præfectus naui-
um ad tugurium illud reuiſiſſet, ut denuo unum aliquem gigantum eorum
caperet, quem pro rei nouitate Cęſari afferret, nemo tamen inuentus eſt, ſed
omnes unà cum tugurio aliò ſeſe tranſtulerunt. Vnde liquet gentem illam
quoque uagam eſſe, nec poſtea noſtri, licet ad ſinum illum per multos dies ut
infra memorabimus permanſiſſent, Indum amplius in litore illo conſpexe-
re: ſed nec tanti etiam quicquam in ea regione eſſe arbitrati, quo & medi-
terranea illius longius ſcrutari deberent. Et quanquam Magellanus animad
uerteret longiorem manſionem illic inutilem eſſe, tamen quia mare aliquot
dies fluctuoſum, cœlumq; turbidum eſſent, & terra illa continue ad Au-
ſtrum uergeret, ut quo magis progrederentur, eo regionem frigidiorem in-
uenturi eſſent, diſceſſus neceſſario de die in diem dilatus eſt, donec iam men
ſis Maius aderat, à quo illic aſperrima hyems ſæuire incipit, atque adeò, ut
iam in noſtra æſtate ibidem hyemandum eſſet. Proſpiciens autem Magella-
nus nauigationem diuturnam fore, commeatum inter ſuos, quo longius co-
pia eius ſuppeteret, parcius iubet diſtribui. Hiſpani ubi per aliquot dies rem
æquanimiter tuliſſent, hyemis quoque magnitudinem ac terræ rigorem ue-
riti, orarunt tandem prefectum ſuum Magellanum, ut quoniam animaduer-
teret regionem illam perpetuo tractu in auſtrum protendi, nec ſpem finis il-
lius aut freti ſupereſſe, hyemem quoq; ſęuam imminentem, & multos inedia
rerumq; incommoditate extinctos, ſeſe quoq; legem illam ſumptuariam quã
tuliſſet, diutius non poſſe ſuſtinere: Cæſarem aut nunquam eius animi fuiſ-
ſe, ut quicquam obſtinatius tentari deberet, cui natura cæterеq; difficulta
tes obſtarẽt, labores ſuos iam ſatis perſpectos probatosq; fore. Quum eouſ-
que prouecti iam eſſent, quo nulla unquã mortalium uel audacia uel teme-
ritas progredi auſa fuiſſet. Poſſe autem facile, flante ab auſtro uento intra ali
quot dies, ſi meridiem uerſus uelificarent, in mitiorem aliquã plagam defer-

ri. At contra Magellanus, cui iam decretũ erat aut mori aut cœpta perficere, A
reſpondet ſibi à Cæſare curſum nauigationis præſcriptũ, à quo neque poſſet
neqꝫ uellet ulla ratione diſcedere, & propterea eouſqꝫ nauigaturũ, quoad ter
ræ huius aut finem aut fretũ inueniret. Quod etſi hyeme obſtante in præſen
tia præſtare non poſſet, in æſtate tamẽ regionis illius rem facilem fore. Siqui
dem ipſos tunc uerſus Antarcticũ terræ huius tractũ ſecuturos, quoad illius
tota ea æſtas unicus & perpetuus foret dies. Eſſe quoquo modo uellent, un-
de inediam & hyemis incõmoditatem leuare poſſent. Siquidem lignorũ ma
gnam eſſe copiam, mare, conchylia & pleraqꝫ genera piſciũ optimorum præ
bere: Fontes ibi ſalubres, aucupium quoqꝫ & uenationem ſubuenire multis.
Panem uero & uinũ neqꝫ hactenus defuiſſe neqꝫ deinceps defutura, dũmo-
do ea ad neceſſitatem, & tuendam ſalutem, non ad uoluptatẽ & luxũ diſpen
ſari patiãtur. Nihil aũt hactenus actũ, quod aut admiratione dignũ, aut quo
reditui neceſſitatẽ prætexerent. Siquidem Portugallenſes nõ modo quotan
nis, ſed quotidie ferè tropicum capricorni, cũ in orientem penetrarent, nul-
lo negotio ad duodecim uſqꝫ gradus tranſcendere. Se autem quantula laude
dignos exiſtimandos, qui quatuor non amplius gradibus lõgius in auſtrum
proceſſiſſent? Sibi certe hoc ſtatutum, antea ſe extrema paſſurum quàm Hi
ſpaniam cum ignominia repetiturũ: crederecꝫ ſocios omnes, aut ſaltem eos
in quibus generoſus ille Hiſpanorum ſpiritus nondum prorſus eſſet extin-
ctus, eiuſdem quoque animi eſſe. Illud itaque duntaxat hortari, ut reliquum
hyemis æquo animo ſuſtinerent: tanto fore uberiora præmia, quanto maio-
ribus laboribus & periculis Cæſari nouum & incognitum aromatum atque
auri diuitem orbem aperuiſſent. Hac concione Magellanus ſuorum animos
mitigatos erectoſqꝫ eſſe exiſtimãs, intra paucos dies nefaria fœdaqꝫ ſeditio-
ne afflictus eſt. Nam uulgo inter nauales ſocios cœpere ſermones de uetere
atque æterno Portugallenſium Caſtellanorumqꝫ odio, Magellanum Portu-
gallenſem eſſe. Nihil ab eo glorioſius patriæ ſuæ geri poſſe, quàm hanc claſ- B
ſem cum tot uiris perdere. Neque credendum, etiam ſi poſſet, Moluccas in-
ſulas reperire cupere, ſed ſatis habiturum ſi Cæſarem aliquot annos uana ſpe
poſſit circumducere, interim noui aliquid euenturum, unde Caſtellani ab
aromatum inquiſitione prorſus auertantur. Neqꝫ item cœptum iter ad Mo-
luccas illas beatas pertendere, ſed ad externas aliquas niues ac glaciẽ & cœ
li perpetuam intemperiem. Magellanus his dictis mirifice iritatus corrigit
ſocios, ſed aſperius aliquanto, quàm homini peregrino, idqꝫ in regione lon-
ginqua præfecturam gerenti conueniret. Itaqꝫ facta conſpiratione nauem oc
cupant, regreſſum in Hiſpaniã apparentes, ille cum reliquis quos adhuc di-
cto audientes habebat nauigium illud inuadit. ducemqꝫ eius ac alios præci-
puos ſupremo ſupplicio afficit, ijs etiam in quos quos iure id fieri non pote-
rat eam ſortem ſubeuntibus. Erãt enim regij quidam miniſtri, in quos nemo
præter Cæſarem ipſum eiuſue ſenatum, capitali pœna animaduertere iure
poteſt. Nemo tamen pro tempore regni imperium detrectare auſus fuit. Li-
cet non defuere qui adinuicẽ ſuſurrarent, Magellanum eo modo in reliquos
ad unum omnes Caſtellanos ſæuitia graſſaturum, donec ſublatis uniuerſis
è medio ipſe cum paucis Portugallenſibus ſuis eadem claſſe in patriam re-
uerti poſſet. Altius itaqꝫ hoc odium pectori Caſtellanorum inſedit. Magella
nus tamen cum primum maris procellas & hyemis aſperitatem miteſcere
animaduerterit, ſoluit ex ſinu diui Iuliani 24 Auguſti. Vtqꝫ antea multos di-
es terræ tractum in auſtrum uergentem fuerat ſecutus, conſpectum eſt tan-
dem promontorium, quod ſanctæ crucis appellauere. Vbi dum eos ſæuior
tempeſtas ab oriente exorta deprenderet, una ex quinque nauibus ad litora
eliſa eſt, hominibus cum mercibus & armamentis ſaluis, præter ſeruum u-
num Aethiopem, qui fluctibus obrutus & demerſus fuit. Hinc tellus pau-
lo inter orientem & Auſtrum protendi uiſa eſt, quam dum ſuo more lu-
ſtrare incipiunt, 26 Nouembris, fauces quædam quæ ſpeciem fræti præ
ſe fer-

ſe ferrent detectæ ſunt, ingreditur eas Magellanus, protinus cum uniuerſa
claſſe, dum alios atq; iterum alios ſinus cõſpicit, iubet eos omnes diligenter
nauibus colluſtrare, ſi uſpiã tranſitus pateret, quas ſe ad quintũ diẽ quæcun-
que acciderent, in freti faucibus expectaturum recepit: una ex his cui ipſius
Magellani ex fratre nepos Aluarus Meſchita præfuit, per ſinus ipſius refle-
xus iterũ in mare unde ſinũ ingreſſa fuerat defertur. Hiſpani aũt cum ſe lõge
à reliquis nauibus diſtare cõſiderarent, facta cõſpiratione de reditu, Aluarũ
præfectũ nauis ſuæ in uincula cõijciunt, ac iter ſuum ſeptentrionem uerſus
capiunt ſuntq; tandem ad littora Aethiopiæ delati, inde parato commeatu,
octauo mẽſe poſtquam à reliquis diſceſſerant, in Hiſpaniam uenere. ubi Al-
uarum cauſam ex uinculis dicere faciunt, quaſi ipſius maximo conſilio atq;
ſua ũ patruus Magellanus tanta ſæuitia in Caſtellanos uſus fuiſſet: At Ma-
gellanus ubi aliquot dies ultra ſtatutum tempus, nauim hanc expectaſſet, &
altera redijſſet, quæ nihil præter ſinum uadoſum, ſcopuloſq; & rupes altiſſi-
mas in litore comperiſſet: tertia uero nauis nuntiaret ſinum hunc maximum
freti ſimilitudinem habere, quum triduo nauigãtes exitum quidem nullum,
ſed quo latius progreſſi fuiſſent, anguſtius maris ſpatium inueniſſent, & eã
altitudinem cuius multis in locis nulla lõgitudine fundum attingere potue-
re: animaduertiſſe etiam ex æſtu maris, fluxũ aliquando quàm refluxum ue-
hementiorem, inde illis quoq; perſuaſum eſſet illac trãſitum in aliud aliquod
pelagus patere: ſtatuit per hunc uela uentis dare. Erat fretum hoc, quod qui-
dem tunc fretum eſſe ignorabatur, latitudinis aliquando trium, aliquando
duorum, nonnunquam decem, aut quinq; milliariorum Italicorũ, uergebatq;
paululum in occidentem. Altitudo autem poli auſtralis duos ſupra quinqua
ginta gradus inuenta eſt: longitudo uero eadem quam ad ſinum ſancti Iulia-
B ni comperiſſent. Aderat iam menſis Nouembris, noctem habebãt paulo am-
plius horarum quinq;, et nullos unquam mortales in litore conſpexere. Viſa
fuit tamẽ nocte quadam ignium maxime à ſiniſtro latere multitudo, ex quo
coniecturam faciunt ſe ab incolis regionis illius fuiſſe conſpectos. Magella
nus autem quod terram illã frago ſam atq; inſuper æternis frigoribus rigen-
tem uideret, indignum iudicabat in ea indagãda plures dies perdere, quam-
obrem tribus tantummodo nauibus continuo curſu in interiora freti uectus
eſt, donec uiceſimo ſecundo die poſtquam in eo nauigare cœperat, in aliud
mare amplum atq; uaſtum defertur: longitudinem freti milliarium Hiſpano-
rum ferè centum eſſe atteſtantur: Terram quam ad dextram habuiſſent: con
tinentem eſſe quã diximus haud dubiũ eſt. Ad ſiniſtram aũt non emporiũ,
ſed inſulas eſſe exiſtimant, quod aliquãdo ex latere illo, in ulteriori litore ma
ris repercuſſum & fremitum audiuiſſent. Videt Magellanus, continentẽ rur
ſus recta ad ſeptentrionem dirigi, quamobrem iubet dimiſſa terra illa ingẽti
ad dextram nauigationis curſum per uaſtũ & ingens hoc pelagus, quod ne-
ſcio an unquã noſtras aut alienas naues conſpexerit, rectã eam oram dirige-
re, ex qua Corus flare conſueuit, hoc eſt inter occidentem et ſeptentrionẽ, ea
quidẽ ratione ut tandẽ per occidentẽ in orientem ac rurſus ſub zonam torri
dam perueniret, ſatis enim exploratũ habuit Moluccas in remotiſſimo eſſe
oriẽte & haud multum à linea æquinoctiali poſſe diſtare. Hic perpetuus cur
ſus fuit: neq; ab eo unquã diſceſſere, niſi quantũ tempeſtatum & uentorum
uis eos aliquando aliorſum declinare coëgit, ubi quadraginta dies hoc mo-
do uehementi & ut plerunq; ſecundo uento per altũ delati fuiſſent, ac nihil
unquã niſi pontum & undiq; pontũ conſpexiſſent, iamq; rurſus ferè ſub tro-
pico capricorni nauigarent, uenere in conſpectũ inſulæ duę, exiguæ tamen
& ſteriles, ad quas dũ naues appellere conarentur, eas inhabitatas inuenerũt
ad eas tamen curationi corporũ (nam piſcatio habebatur ſatis cõmoda) bi-
duum conſumptũ eſt. Iuſulas tamen has infortunatas communi decreto ap-
pellant. Tum rurſus inde ſoluerunt, priſtino illo curſu & nauigationis inſti-
tuto. Dumq; iã trimeſtre ſupra dies uiginti feliciter per altũ hoc ueherentur,
ac in-

ac ingens maris ſpatium menſi eſſent, uaſtiusq; quàm ullum humanum ingenium caperet, quod aſſidue ferre magna ui uẽtorum acti eſſent, conſiſterentq; A
iam denuo citra æquinoctialem lineam, conſpecta eſt eis tandem inſula quædam ab indigenis, ut poſtea cognouerunt, Inuagana nominata. Qui dũ propius accederent, compererunt altitudinem poli Arctici undecim graduum. Longitudinem uerò à Gradibus per occidẽtem 158 arbitrabantur. Protinus alias atq; iterum alias inſulas proſpexere, ita ut ſe in archipelagum quendã ingentem delatos uiderent, ad Inuaganam uentum eſt, attamen inſula inhabitata inuenta eſt. Accedunt aliam exilem licet, ubi duas Canoas Indorum conſpiciunt, ſic enim hoc genus nauigij quod peregrinum eſt ab Indis nuncupari ſolet, eſt enim exciſſum cauatumq; ex unico arboris trunco, capitq; unum uel ad ſummum alterum hominẽ, indicijs ac ſignis ſicut muti cum mutis loqui ſolent. Ab Indis ſcrutantur nomina inſularum, & unde nam eis cõmeatus copia ſubminiſtrari poſſet, cuius magna penuria premebantur, intelligunt illam in qua fuerant Inuaganam: ubi tũc eſſent, Acacã nuncupari, ſed utranq; inhoſpitam. Cęterum haud longe diſtare inſulam, cui Selani nomen eſſet, quam & ferè digito oſtendebant. Eam habitatam, & copiam omnium rerum quæ ad uitæ neceſſitatem ſpectarent in ea reperiri. Noſtri aquatione in Acacan facta, ad Selani tendunt, deprehendit hic eos aduerſa tempeſtas ut ad inſulam illam naues appellere nequiuerint, quin ad Maſſanam aliam inſulam deiecti ſunt, ubi trium inſularum agit rex, inde ad Subuth peruenere, ampla hæc eſt & ingens inſula, ubi inito cum regulo fœdere, protinus in terram deſcendunt, ut ſacra de more Chriſtianorum facerent. Aderat enim feſtum reſurrectionis illius qui nos ſaluos fecit. Quare in litore ex nauium uelis & ramis ſacellum atque in eo altare Chriſtianorum ritu conſtruunt, patrioq; more ſacra faciunt. Accurrit regulus cum magna Indorum multitudine, qui omnibus peractis uiſi ſunt hoc deorum cultu delectari. Præfectumq; atq; aliquot ex præcipuis in tugurium reguli deducunt & ea quæ habebant B
cibaria apponunt. Panis quem ſagum uocant, erat ex trunco ſeu ligno arboris haud multũ à palmis diſſimilis. Hæc fruſtratim diſſecta, ac in ſartagine oleo frixa panem hunc præbet, cuius particulam Reuerẽdiſs. D. T. mitto: potus erat humor qui ex conſciſis palmarũ ramis defluere & manare ſolet. Aucupia quoq; conuiuium ornabant. Reliqui fructus illius erant regionis. Cõſpicit Magellanus in domo reguli quendam ægrum & iam prorſum extenuatum, ſcrutatur quiſnam hic eſſet, & quo morbi genere torqueatur. Intelligit nepotem illius reguli, & iam biennio uehementi febri laboraſſe: iubet eum bono animo eſſe: ſi modo Chriſto ſe deuoueret, protinus ſalutẽ & priſtinam ualetudinem recuperaturum. Indus conditionẽ accipit. Cruceq; adorata baptiſmum capit, poſtridie ſe incolumẽ affirmat, ſurgit ex lectulo, ambulat, cibum ſumit ut reliqui. Neſcio quæ inſomnia Indis ſuis narrat. Quid multa? Regulus ipſe cum Indorum duobus millibus ſupra ducentos baptizatur, Chriſtiq; nomen & religionem profitentur. Magellanus autem hanc inſulam diuitem auri & gingiberis eſſe conſiderans, præterea omnibus circumuicinis inſulis ſitu ſuo adeò opportunam, ut inde facile earum opes & terræ munera poſſet explorare. Quapropter regulum Subuth adit, illiq; perſuadet, cum ipſe dimiſſo uano atq; impio deorum cultu, ſe ad Chriſti religionem conuertiſſet, æquum eſſe ut reguli proximarum inſularum eius iuſſui imperioq; parerent, ſtatuiſſe ſe itaq; hac de re legatos mittere, & eos qui minus dicto audientes forent, ad hoc armis cogere. Placet barbaro conditio, legati mittuntur. Venit idem atq; alter regulus, & Subuthicum patrio more adorãt. Erat proxima inſula Mauthan, cuius rex cæteris milite & armis præſtabat, ille recuſat ſe eum adoraturum cui imperare iamdiu ſolitus fuiſſet. Magellanus, qui quod cœpiſſet conficere cuperet, armari iubet quadraginta ex ſuis, quorũ uirtutẽ & in bello robur perſpectum habuit, inq; Mauthan cymbis tranſuehitur, quæ proxima inſula erat. Subuthicus regulus aliquot

ex ſuis,

A ex ſuis ei adiunxit, qui inſulæ ſitum & naturam locorum doceant, & ſi in rem eſſet acie etiam decertent. Rex Mauthan noſtros aduentare proſpiciens, ad tria milliaria ſuos in campum educit, Magellanus ſuos cum tormentis machinisq; bellicis, licet paucis, in litore exponit, quanquam ſe longe hoſtibus inferiorem numero animaduerteret, gentem præterea bellicoſam, quæ lanceis & alijs longioribus armis uteretur, ſatius tamen duxit cum eis acie decernere, quàm aut regredi aut Subuthico milite uti. Iubet itaq; ſuos bono ac conſtanti eſſe animo, neq; terreri hoſtium multitudine: cũ ſæpe uiſum eſſet, cum aliàs tum proximis diebus, in inſula Iuacatan Hiſpanos ducentos, aliquando ducentena & nonnunquam trecentena hominum millia acie fudiſſe. Subuthicis uero oſtendit, ſe non eos ad pugnandum, ſed ad ſuorum fortitudinem & in bello robur ſpectandum adduxiſſe. Itaq; impetu in hoſtes facto pugnatur acriter utrinque, ſed cum hoſtes numero noſtros ſuperarent & longioribus armis uterentur, quibus noſtris multa incommoda inferrent, confoſſus eſt tandem ipſe Magellanus. Reliqui autem & ſi nondum planè uicti uiderentur, amiſſo tamen duce pedem referunt. Quos hoſtes, quod in ordine retrocederent, inſequi non audent. Reuertuntur itaq; Hiſpani amiſſis claſſis præfecto Magellano & alijs ſocijs ſeptem in Subuth, ubi nouum claſſis præfectum eligunt Ioannem Serranum, uirum haud ſpernendum, is protinus inita fœdera cum Subuthico rege, nouis muneribus renouat, ac Mauthan regem ſe deuicturum ſpondet. Habuerat ſeruum Magellanus ex inſulis Moluccarum ortum, quem aliàs in Malaccha emerat. Hic Hiſpanam linguam abſolute callebat, & eo alio adhibito interprete Subuthico, qui Moluccenſis ſermonis gnarus erat, noſtri negotiabantur: hic prælio Mauthenſi interfuerat, & exilia quędam uulnera in eo acceperat. Qua de re cubabat toto die intentus ualetudini. Serranus qui nihil ſine eo pertractare po-
B tuit, corripit hominem durioribus uerbis, eum ſcilicet non deſijſſe ſeruum atque mancipium eſt occiſo Magellano, ſed grauius ſeruitutis iugum ſubiturum & aſperrimis loris cæſum iri, niſi officioſus demandata miniſteria exequeretur. Seruus hic ex his uerbis ingens odium in noſtros concipit. Diſſimulata tamen ira poſt aliquot dies regulum Subuthicum adit, docet inſatiabilem eſſe Hiſpanorum auaritiam. Illisq; hoc ſtatutum & decretum, ut deuicto Mauthano rege, in ipſum poſtea ſæuiant & captiuum abducant, neque aliud rebus ſuis remedium adhiberi poſſe, quàm fraudem fraude præuenire. Barbarus omnia credit. Clàm pacem cum rege Mauthan & reliquis facit, & in noſtrorum exitium conſpirant. Vocatur ad ſolenne conuiuium prefectus Serranus cum reliquis omnibus præcipuis, qui numero 27 fuere. Hi nihil mali ſuſpicati quod Barbari omnia aſtute diſſimulauerant, ſecure & incaute in terram tanquam ij qui cum regulo cibum ſumpturi eſſent, deſcendunt. Inter epulandum ab ijs qui in inſidijs collocati fuerant opprimuntur. Fit clamor, undique nuntiatur protinus in nauibus noſtros occiſos, & in tota inſula hoſtilia eſſe omnia: proſpiciunt ex nauibus noſtris, pulchram crucem quam in arbore poſuerant: à barbaris magno furore in terram præcipitari & in fruſta ſecari. At Hiſpani reliqui qui in nauibus manſerant, de ſociorum clade edocti, maiores inſidias uerentur. Quapropter anchoris ſublatis uela uentis ocyus committunt. Adducitur paulò pòſt ad litora uinctus miſere Serranus, obſecrat, ut à tam dira captiuitate redimatur ſe impetraſſe ut redimi liceret, modo de ſuis hoc fieri cōcedatur. Noſtri & ſi ducem turpe hoc modo relinquere exiſtimabant, tamē fraudem & inſidias ueriti in altum tendunt, relicto Sarrano miſere ad litora lachrymante, opem que atque auxilio ſuorum planctu ingenti lugubriq; implorante. Hiſpani duce ſocijs que amiſſis triſtes anxijq; nauigabant, non modo calamitate & ſociorum clade perturbati, ſed quod iam ad eam paucitatem & numerum eſſent redacti, qui ad tres naues gubernandas impar haberetur. Qua de re conſilium ineunt, & continuo communibus ſuffragijs nihil magis in rem eſſe

decer-

decernunt, quàm una aliqua trium nauium igni abſumpta, duas duntaxat A
aſſeruare. Accedunt itaq; proximam inſulam cui Cohol nomen erat, & ar-
mamentis in alias duas naues translatis, tertiam hanc concremant. Inde ad
inſulam Gibeth deferuntur. Quam & ſi auro ac gingibere multiſq; alijs re-
bus felicẽ cognoſcerent, diutius tamen ad eam nõ morandum cenſent quod
Indos illos nulla beneuolentia ad ſe allicere potuerint. Armis autem decer-
nere paucitas prohibebat. Illinc ad Porne inſulam tendunt. Duæ in hoc ar-
chipelago inſulæ erant ingentes amplæq;, quarum altera Siloli dicta eſt, cu-
ius rex ſexcentos liberos habebat. Altera quam diximus Porne Siloli maior
eſt. Quippe quæ nauigatione ſex menſium ambiri uix poſſit, Porne autem
trium. Sed quemadmodum illa uaſtior, ita hæc & terræ felicitate beatior, &
urbis eiuſdem nominis magnitudine clarior eſt. Sed cum Porne inſulis cæ-
teris quas hactenus colluſtraſſent nobilior haberetur, unde & cæteros bo-
nos mores uiteq; cultum accipere uidebantur, ſtatui horum populorum mo
res et inſtituta paucis attingere. Sunt omnes hi inſulani Caphrę, hoc eſt gen
tiles, ſolem & lunam deos colunt: ſoli diei, lunæ uero noctis imperium aſcri
bunt, illum marem, hanc fœminam dicunt, atq; hos cæterarum ſtellarum pa
rentes uocant, quas omnes deos eſſe, minutos tamen, arbitrantur. Solem o-
rientem certis carminibus ſalutant potius quàm adorant. Item lunam noctu
fulgentem, à quibus liberos, fœcundam pecoris fœturam, terre uberes fru-
tices, aliaq; id genus depoſcunt. Cæterùm pietatem ac iuſtitiam colunt, &
præcipue pacem atq; otium amant, bellum uero maxime deteſtantur, regem
ſuum dum paci ſtudet, ut deum colunt. Cum belli cupidior ſit, non quieſcũt
donec hoſtium manu in acie ceciderit. Qui ubi bellum gerere ſtatuit, quod
raro fit, primus à ſuis in acie collocatur, ubi omnem hoſtium impetum ſuſti-
nere cogitur. Neq; ſtrenue in hoſtem inferunt ſeſe, niſi donec regem ſuum
occiſum intelligunt, tunc enim primum pro libertate & futuro rege pugna- B
re incipiunt. neq; unquam apud eos uiſus eſt rex belli autor quin in acie ce-
ciderit. Qua de re raro bella gerunt, fines protendere iniquum putant. Om-
nibus autem præcipuum eſt ſtudium ne finitimos populos aut peregrinos
iniuria laceſſant. Verùm ſi quando ipſi laceſſiti fuerint, par pari referunt. Et
ne latius ſerpat, protinus ad concordiam ſpectant. Neq; quicquam apud e-
os glorioſius eſſe poterit, quàm ſi quis prior pacem petierit: neq; item magis
indecorum quàm in pace petenda præuentum eſſe, fœdum autem atq; dete-
ſtabile cenſent pacẽ petẽti negare, etiamſi quis iniuria laceſſitus fuerit. Nan
que in huius exitium finitimi omnes tanquam dirum atque impium proti-
nus conſpirant. Quo fit, ut omni ferè tempore tranquillitate & otio fruan-
tur. Nulla apud eos latrocinia, cædes etiam nulla. Nemini regem præterquã
uxoribus eius & liberis alloqui fas eſt, non niſi eminus per cannas quas au-
ri illius apponunt, & quicquid uolunt per eas inſuſurrant. Poſt mortem ho-
mini nullum eſſe ſenſum dicunt, quod nec ullus ante natalem fuiſſet. Aedes
habent exiles ex lignis & terra conſtructas, partim rudere, partim palmatis
frondibus coopertas. In urbe Porne uiginti millia domorum eſſe certum ha-
betur. Vxores ducunt quot alere poſſunt, cibo utuntur, quem aut aucupium
aut piſcatio præbet. Panem ex oryza conficiunt. Potum ex liquore qui de
cõſciſſis palmarum, ut diximus, ramis, ſtillat. Alij mercaturam in propinquis
inſulis faciunt, ad quas iuncis deferuntur: alij uenationi, alij piſcationi, alij a-
griculturæ ſtudent. Veſtes habent ex goſſampino, animalia etiam fere om-
nia quæ apud nos ſunt preter oues, bouem & aſinum. Equi tamen perexigui
& exiles ſunt. Camphoræ, gingiberis & cynamomi magnus apud eos pro-
uentus. Inde noſtri rege illo ſalutato & muneribus cõdonato ad Moluccas
tendunt: quę illis ab eodem rege commonſtratę fuere. Veniunt ad litora in-
ſulæ Solo, ubi margaritas magnitudine ouorum turturum aut aliquãdo gal-
linarum intelligunt, quæ tamen non niſi in altiſſimo æquore expiſcari poſ-
ſunt. Noſtri huiuſmodi unionem non attulere, quod anni tempus illorum pi

A ſcationem non præbebat. Cepiſſe tamen ea in regione oſtreum atteſtan/
tur, cuius caro ſeptem ſupra quadraginta librarum eſſet. Hinc facile credide-
rim tantæ magnitudinis margaritas illic reperiri. Cum ſatis conſtet uniones
concharum partum eſſe. Et ne quicquam prętermittam, conſtanter noſtri aſ/
ſerũt narrauiſſe inſulanos Porne, regem geſtare in diademate uniones duos
oui anſerini magnitudine. Hinc ad inſulam Gilonam uentum eſt ubi homi/
nes conſpexere auriculis longis atq; adeò pendulis ut humeros attingerent,
quæ cum admodum admirarentur noſtri, intelligunt ab indigenis, haud lon-
ge diſtare aliam inſulam, ubi homines eſſent non ſolum pendulis, ſed adeò la
tis ampliſq; auriculis, ut cum ex uſu eſſet, altera earum uniuerſum caput cõ-
tegeret. Noſtri autem qui non monſtra, ſed aromata quærerent omiſſis nu/
gis recta ad Moluccas tendunt, octauo menſe poſtquam præfectus eorum
Magellanus in Mauthan occubuerat, ab eis repertæ ſunt. Inſulæ ſunt nume-
ro quinque, Tarante, Muthil, Thedori, Mare, & Matthien nuncupatæ: tum
citra, tum ultra, tum etiam ſub ipſò æquinoctiali ſitæ. Alia Gariophilum, alia
Myriſticam nucem, alia cynamomum gignit. Vicinę ſunt omnes, ſed paruę
atque anguſtæ admodum. Reges Marmin paucis ante annis immortales ani
mas eſſe credere cœpere. Haud alio argumento ducti, quàm quod auiculam
quandam pulcherrimam nunquam terræ aut cuiquam alij rei quæ in terra
eſſet, inſidere animaduerterent. Sed aliquando ex ſummo æthere exanimem
in humum decidere. Et cum Mahumetani qui ad eos commercij cauſa com/
mearent, hanc auiculam in paradiſo ortam, paradiſum uero locum anima/
rum quæ uita functæ eſſent, atteſtarentur, induerunt hi reguli Mahumeti ſe
ctam, quod hæc de hoc animarum loco mira polliceretur. Auiculam uerò
Mamuco Diata appellarunt. Quam adeò ſancte religioſeq; habent, ut ſe
ea reges tutos in bello exiſtiment, etiamſi ſuo more in prima acie collocati
fuerint, Plebei autem Caphræ ſunt, & eiſdem fere moribus & inſtitutis, qui/
B bus inſulanos Porne oſtendimus. ſunt egentes admodum utpote apud quos
nihil præterquam aromata proueniant, quæ cum uenenis arſenico & Mer/
curio ſublimato uulgo appellato, ac linteis quibus ut plurimum ueſtiuntur,
libenter commutant: in quem uero uſum his uenenis utantur nondum ſatis
compertum eſt. Viuunt pane ſagu & piſcibus, nonnunquam pſittacis. La/
tent tuguriolis demiſſis admodum. Quid multa? Omnia apud hos humilia
& ſordida præter pacem, otium & aromata. Quorum alterum & quidem pul
cherrimum ſummumq; bonum ingens mortalium iniquitas ex hoc noſtro
orbe ad eos relegaſſe uidetur. Aromata uero tum auaritia tum inſatiabilis
gulæ auiditas, nos in ignoto etiam orbe illorum quærere cogit. Adeò homi/
num proteruia ſalubria quæque haud longius ſatis nequit protrudere, neq;
quæ luxus & libidinis appetere. Noſtri uero Moluccarum ſitu diligenter in-
ſpecto, & cuiuſque inſulæ, præterea regulorum moribus exploratis, ad The-
dori accedunt, & quod hanc copia Gariophili cæteris antecellere, regem ue
ro prudentia & humanitate reliquis regibus præſtare intelligebant. Paratis
itaque muneribus in terram deſcendunt ac regem ſalutant, præbentq; mune
ra tanquam à Cæſare miſſa. Ille muneribus benigne acceptis, in cœlum ſu/
ſpiciens, iam inquit biennium agitur, cum uos à maximo rege regum ad in/
quirendas has terras demiſſos è ſiderum ratione cognoui. Quare aduentus
ueſter tanto mihi gratior iucundiorq; eſt, quanto aſtrorum ſignificatione di-
utius mihi præſcitus fuit. Et cum nihil huiuſmodi euenire ſcio quod nõ tam/
diu fatorum & ſiderum decreto ſtatutum ſit, non is ero qui aut facile aut ſi/
derum ſignificationi aduerſari moliar, ſed uolens libensq; poſthac depoſito
regio faſtigio me tantummodo regis ueſtri nomine huius inſulæ procuratio
nem gerere exiſtimabo. Quare naues in portum ſubducite, & reliquos ſo/
cios in terram tuto deſcendere iubetote, ut nunc tandem poſt tam longam
maris iactationem, totq; rerum pericula ſecure terræ benignitate frui, & cor/
pora curare poſſitis. Neque aliud exiſtimate quàm uos in regis ueſtri regnũ

uenire. His dictis rex depoſito diademate ſingulos amplectitur, & quæ terra A
illa alimenta habebat afferri iubet. Noſtri hac re lætati, ad ſocios redeunt, ac quæ acta ſunt renunciant. Hi hac regis comitate & beneuolentia lætati inſula potiuntur. Vbi cum aliquot diebus regia munificentia fuiſſent recreati, inde ad reliquos regis legatos mittunt ad inſularum copias explorandas, & regulorum animos conciliandos. Tarante proxima erat, & hæc quoque minima eſt inſula. Quippe quæ paulò ultra ſex milliarium Italicorum ambitum habet. Eſt huic proxima Matthien & ea exilis. Hæ tres Gariophili magnam copiam gignunt, ſed longe uberiorem. In quartum annum arbores hæ non niſi in abruptis rupibus prouenire ſolent, & ita denſantur, ut plerunque lucum faciant. Arbor hæc tum folijs, tum craſſitudine, tum ipſa etiam altitudine lauro ſimillima eſt. Gariophilum quem uulgo à ſimilitudine clauum nominant, naſcitur ex ſummis ſingulis ramuſculis. Corolla primum, tum in ea flos haud alius quàm mali aurei prodit. Acieſq; ſeu cuſpis ipſa Gariophili ſummo ſtipiti inſidet, donec paulatim in longum exurgens mucronem efficit. Rubeſcit primum, mox ſole toſtum nigreſcit. Huius arboris ſyluas inter ſe, quemadmodum nos uineas, indigenæ partitas habent. Gariophilon ſiris condũt, donec aliò à mercatoribus transferatur. Quarta inſula Muthil haud cæteris maior. Hæc cynamomum gignit. Arbor hæc ſurculoſa & alioqui ſterilis ſiccitate gaudens, ſimillima eſt arbori quæ malum fert punicum. Huius cortex ad ſolis calorem dehiſcẽs à ligno auellitur, & paululum ad ſolem detoſtus fit cinamomum. Huic propinqua eſt alia inſula, quæ Badam appellatur, Moluccenſibus inſulis maior amplior q;. In ea Myriſtica nux naſcitur. Cuius arbor procera amplaq; eſt. Arbori quæ nucem iuglandem fert admodum ſimilis. Neq; hæc nux aliter quàm iuglans producitur, gemino protecta operimento, puluinati primum calycis, ſub hoc tenuis membrana, quæ reticulatim nucem amplectitur. Hæc apud nos Muſcatæ flos, ab Hiſpanis macis uocatur, nobile atq; ſalubre aroma. Alterum opperimentum ligneum eſt B
putamen; ut auellanæ cui quam diximus ipſa nux ineſt muſcata. Gingiber uero paſſim in ſingulis inſulis huius archipelagi naſcitur. Aliud ſeminatim, aliud ſponte prouenit. Sed quod ſeminatur nobilius eſt. Herba ſimilis illi quæ crocum fert, & eo modo eius radix fere naſcitur, quæ Gingiber eſt. Noſtri ab regulis ſingulis benigne ſuſcepti fuere, & exemplo regis Theodori ſeſe Cæſaris imperiò ultro ſubmiſere. At Hiſpani qui non niſi unam atque alteram haberent nauim, ſtatuere de ſingulis quidem aliquid afferre, ſed naues Gariophilo onerare, quod huius & anno illo uberior prouentus fuiſſet, & huius generis aromatis maiorem copiam naues capere poſſent. Impletis itaque Gariophilo nauibus, & literis muneribusq; à regibus ad Cęſarem acceptis, diſceſſum parant, literæ plenæ erant fidei atque obſeruantiæ. Munera erant enſes Indici, aliaq; id genus. Sed præcipuum Mamuco Diata hoc eſt auicula dei, qua ſe in prælio tutos inuictoſq; putant. Harum quinque miſſæ fuere, unam impetraui à præfecto nauis, quam reuerendiſs. D. T. mitto. Non quòd ſe ea ab inſidijs & ferro tutam putet, ut iſti perhibent, ſed quod eius raritate & pulchritudine delectetur. Mitto quoque & cynamomi & muſcatæ & Gariophili aliquid, ut cognoſcat noſtra aromata ijs quæ Veneti & Portugallenſes afferunt, non modo non deteriora, ſed nobiliora quod recentiora ſunt. Noſtri dum ex Thedori ſoluiſſent, ecce altera nauis & maior quidẽ, uitio facto aquam hauſit, ita ut ad Thedori regredi neceſſum fuerit. Hiſpani dum hoc incommodum non niſi magno negocio & in multorum dierum ſpatio poſſe tollere animaduerterent, conuenere ut altera nauis ad promontorium Cattigara, inde per altum quàm longe poſſet à litoribus Indiæ ueheretur, ne à Portugallenſibus conſpici poſſet, donec promontorium Africæ, quod ultra capricorni tropicum protenditur, & cui Bonæ ſpei Portugallenſes nomen indidere, in conſpectum ueniret, quod inde haud difficilis in Hiſpaniam eſſet nauigatio. Altera uero nauis cum primum refecta eſſet, rurſus per

A per archipelagum uaſtumq; illum oceanum ad litora illius cõtinentis quam ſuprà memorauimus curſum caperet, donec eam oram reperiret, quæ è regione Darienis eſſet, ubi anguſto admodum terræ ſpatio auſtrale illud mare ab occidentali, in quo Caſtellanorum ſunt inſulæ, diſiungitur. Soluit itaque denuo ex Thedori nauis altera; & citra æquinoctialem ad duodecim gradus uecta, promontorium Cattigaræ, quod Ptolemæus longe etiam ultra æquinoctialem protenſum arbitratus eſt, non inuenere. Sed poſtquam ingens maris ſpatium demenſi eſſent, ad promontorium Bonæ ſpei, inde ad inſulas Heſperidum delati ſunt. Et cum hæc nauis longa hac nauigatione concuſſa aquam admitteret, non potuere nautæ, quorum iam multi etiam rerum & nauigationis incommoditate perierant, exhauriendæ ſentinæ ſatagere. Quapropter in unam inſularum quæ ſancti Iacobi nuncupatur, deſcenderunt, ut ſeruos emerent. Noſtri autem dum pecuniam nautarum more nõ haberent, Gariophilum pro ſeruis offerunt. Qua re per Portugallenſes qui in illa inſula magiſtratum gerunt intellecta, tredecim ex noſtris in uincula coniecti ſunt. Reliqui in numero decem & octo erant. Hac rei nouitate territi, dimiſſis socijs continuo in Hiſpaniam tendunt. Quo decimoſexto menſe poſtquam ex Thedori diſceſſere, ſalui atque incolumes ſexto Septembris ad portum Hiſpali propinquum peruenere. Digniores profecto nautæ, qui æterna memoria celebrentur, quàm qui cum Iaſone ad Colchidem nauigarunt Argonautæ. Nauis autem ipſa multo dignior, ut inter ſydera collocetur, quàm uetus illa Argo. Hæc nanque ex Græcia duntaxat per pontum uecta eſt, noſtra uero ex Hiſpali auſtrum uerſus. Indeq; per uniuerſum occidentem, perq; inferius hemiſphærium, in orientem penetrans, rurſum in occidentem remeauit. Reuerendiſſimæ D. T. me humillime commendo. Datum Valliſoleti, die XXIIII. Octobris M. D. XXII.

B

E. Reuerendiſſ. ac Illuſtriſſ. D. T.

Humillimus & perpetuus ſeruitor

Maximilianus Tranſſyluanus.

ARGVMENTVM. A

FERDINANDVS Corteſius natione Hiſpanus, Sacræ Cæſareæ & Catholicæ maieſtatis in Iuchutan generalis præfectus, ut magnanimi uiri mos eſt, à ciuitate Cempoal quindecim leuis armaturæ equitibus, & peditibus quingentis Hiſpanis ad dominum Muteezuma primatem illarum regionum dominũ ſubigendum proficiſcitur. In itinere milites quidam Didaco Velazquez ſuadente deficere ſtudẽt, in eos de more animaduertit, iter proſequenti hoſtiliter obuij fiunt incolæ è Taſcaltecal, quos fundit, uincit, & Vaſallos Sacræ Catholicæ Maieſtati facit una cum alia prouincia Guaxacingo nomine, illis comitantibus ciuitatẽ Churrultecal capit, diripit, imperataq; faciunt. Nunciat Dominus Muteezuma, ne ad eius regionem proficiſcatur. Conſtituit Corteſius proficiſci. Tranſcendit montes aſperrimos, niuibus altiſſimis refertos: ex quibus ingens fumeus globus aſcendit uiſu mirabile. Hiſpanis modis uarijs obeſſe ſtudet, & delere Dominus Muteezuma. Tandem annuẽte Muteezuma ad celebrem ciuitatem Temixtitan illius regiam proficiſcitur in lacu mirabiliter conſtitutam, uiſis prius uarijs, & egregijs ciuitatibus. Obuius fit Muteezuma omnibus prouinciarum proceribus aſſiſtentibus, uaria pompa, & ceremonijs introducitur Corteſius: quo introducto Dominus Muteezuma ſe in uaſallum ſubdit Sacræ Catholicę Maieſtati, & obedientiam exhibet Corteſio, & ſuæ nationis originem refert. Bergantinos conſtruendos curat quatuor prę fectus Corteſius: quibus, ſi ciuitas defectioni ſtuderet, litori milites poſſet exponere. In ciuitate Temixtitan exiſtenti Corteſio nunciatur, Dominũ Muteezuma Qualpopoca cum alijs in Hiſpanos in ciuitate Veræ Crucis relictos, concitaſſe. Dominum Muteezuma leui carceris genere mancipat, & Qualpopoca cum coniuratis adduci committit, quem adductũ publice com- B buri iubet. Narrantur à Corteſio miranda Domini Muteezuma palatia ad eius habitationes, narrat præterea uarias domos uoluptatis cauſa extructas, in quibus uaria animalium uolantium, & quadrupedum genera continẽtur. Narrat Domini Muteezuma obſequium nullo Chriſtiano principi comparandum, narrat religioſorum mores, & habitum, religionemq;, & quibus ex rebus idolorum imagines conflent. Sacrificij modum in pueris, aut alijs maioribus ſacrificandis, deſcribit Meſchitarum, & religioſarum domuum modum. Conuocat Muteezuma proceres omnes eidem Vaſallos, ut Sacræ Catholicæ Maieſtati ſe ſubdant iubet, quod exequuntur, & Corteſius auri plurimum, & uaria alia emblemata ab eis petit, & obtinet, portum in ea ad naues ſuſcipiendas inueſtigat, & inuenit in fluuio nomine Panuco. Aurifodinas inueſtigat, & inuenit plures, & dites. Domos Sa. Catho. Maieſta. extruendas iubet à Domino Muteezuma, quæ mira arte & celeritate conficiuntur. Narrat aurum, argentum, ueſtes, uaſa, aliasq; ex plumis mira arte contexta munera à Domino Muteezuma Corteſio data, Sacræ Catholicæ Maieſtati tranſmittenda. Dum ipſe Corteſius Sacræ Catholicæ Maieſtatis res dirigit, æmulus Didacus Velazquez Pamphilum Naruaez octingentis peditibus, octuaginta equitibus, & tormentis plurimis ad ea loca decem & octo nauibus malo animo deſtinat, hoc Corteſio nunciato, relictis pręſidio Hiſpanis in celebri ciuitate Temixtitan, trecentis peditibus ei obuiã proficiſcit̃, ut quid uelit cognoſcat. Multa hinc inde eueniunt, ut cõcordia intercedat: quæ cum nõ ſuccederet, magnanimus Corteſius Naruaez aggreditur, & capit, et eius milites ſibi ſocios reddit. In ciuitate Verę Crucis exiſtẽti Corteſio nũciatur, ab incolis è Culua Hiſpanos præſidio ciuitatis Temixtitã impoſitos oppugnari. Præfectos cũ Hiſpanis ad uaria loca tranſmiſſos magna celeritate conuenire iubet, & nullo repugnante celebrem ciuitatẽ ingreditur: quẽ una cum Hiſpanis in fortilitio aggreditur innumera Indorum multitudo, pluries

fortili-

fortilitio exeunt, domos comburunt, turrim expugnant, multi ex Hiſpanis interimuntur, & uulnerantur, & ipſe Corteſius uulneratur, à ſuis Dominus Muteezuma fortuito caſu interficitur. Pluries Corteſium colloquijs decipere ſtudent Indi. Vafer Corteſius intrepidus permanet, annonæ, & commeatuum caritate cum premeretur, ciuitate egredi cum ſocijs & auro conſtituit: & mira difficultate, & periculo egreditur, amiſſis Hiſpanis plurimis, & auro. Illum inſequũtur Indi per leucas uiginti, & die noctuq; aſſidue eos oppugnant. Deueniunt ad prouinciam Taſcaltecal, benigne excipitur à Dominis illius: uulneribus medicamina adhibent, ex Hiſpanis moriuntur plures, alij qui manci permanſere, & ipſe præfectus Corteſius ſiniſtrę manus digitis duobus mutilis, ſanitati priſtinæ nondum reſtitutus bellum hoſtibus è Culua, & fœdere iunctis mouere conſtituit Corteſius: & incolis è Taſcaltecal, & Churultecal opem ferentibus caſtra mouet contra prouinciã Tepeaca, quã uiginti dierum ſpatio potitur, ex ea quoſdam, quia humanis ueſcuntur carnibus, ſeruituti aſcribit, potitur prouincia Guacachula, & alijs quibuſdã. Bergantinos duodecim conſtruendos curat, quibus ciuitatibus in lacu conſtitutis obeſſe poſſit, naues duas ad equos, & arma adducenda cum pecunijs ad inſulam Hiſpanam mittit. Videbis prælia innumera, & belli euentum ancipitem, & tandem Hiſpana uirtus quanta ſit, & quo ingenio polleat Corteſius, lector optime cernes.

ARGVMENTI FINIS.

B

FERDINANDI CORTESII IN SECVNDAM DE NOVA MARIS OCEANI HIſpania narrationem ad Carolum V. Romanorũ Imperatorem, Præfatio.

E A naui quam ſextadecima menſis Iulij, Anno Milleſimo, quingenteſimo decimonono, ex hac noua Maieſtatis ueſtræ Hiſpania expediui, celſitudini ueſtræ latam, & particularem de omnibus, quæ in his locis poſt meum aduentum geſta ſunt, & ſucceſſere, informationem tranſmiſi, quam Alphunſo Fernandez, Puerto Carrero, & Franciſco de Monteio procuratoribus ciuitatis Veræ Crucis, à me nomine Maieſtatis ueſtræ à fundamentis conſtrũctæ, perferendam tradidi. Et poſtea quia occaſionem non ſum nactus, partim defectu nauium, & etiam quia in acquirendis & conciliandis his regionibus & prouincijs maxime eram anxius & occupatus, & quoniam de prædicta naui, & dictis procuratoribus nil ad nos allatum fuerat, ulterius Maieſtatem ueſtram certiorem non reddideram de his quæ huic patriæ inſunt & geſta fuere, quæ tanta & talia ſunt, ut quemadmodum alias primis informationibus Maieſtati ueſtræ tranſmiſſis demonſtraueram, merito noui orbis Imperator appellari poſſit. Et hic fortaſſis Imperialis titulus non minor eſt cenſendus, quàm ille Germanorum, quem Dei Optimi Maximi auxilio, & claris ſuis uirtutibus Catholica Maieſtas ueſtra impræſentiarum obtinet. Et ſi ſigillatim res quę in illis habentur exprimere aggrederer, nunquam finem imponerem. Ideo ſi forte plenam (prout celſitudo ueſtra deſiderat, & ipſe teneor) notitiam nõ exhibuero: illa mihi clementer ueniam dare dignabitur: quum ad hoc ſcribendi munus inhabilis ſim, nec temporis opportunitas adſit. Omnibus tamen ingenij mei uiribus operam dabo omnimodam rei ueritatẽ exprimere. Et illud præterea, quod Maieſtatem ueſtram ſcire oportere cognouero. Et ſimiliter mihi indulgeat celſitudini ueſtræ ſupplico, ſi ad unguem quomodo & quando res geſtæ ſint non recenſuero. Et ſi aliqua ciuitatum, uillarum & ipſorum domi-

norum nomina prætermiſero, qui audito Maieſtatis ueſtræ nomine ſeſe illi/ A
us ſeruitio ſponte obtulerunt, & in ſubditos & uaſallos ſubdidere. Quando=
quidem graui quodam infortunio, quod nobis nuper euenit, ut in huius no
ſtri operis progreſſu celſitudini ueſtræ latius innoteſcet, ſcripta & monu/
menta omnia quæ cum harum regionum incolis in unum congeſſeram, ua/
rijs cum rebus amiſi.

FERDINANDI CORTESII DE NOVA MARIS OCEANI HISPANIA, Narratio ſecunda.

PRIMA relatione, ſereniſſime ac inuictiſsime Imperator,
ciuitates & uillas, quæ regali Maieſtatis ueſtrę ſeruitio ſe
obtulerant, quaſq; acquiſitas retinebam, expoſueram. In/
nuebam præterea mihi relatum eſſe de quodam potēti do
mino, qui Mōte Zuma appellabatur, quem iſtius prouin
ciæ incolæ ſecundum eorum computationem per nona/
ginta aut centum leucas ab ipſo maris litore & portu, ad
quem applicueram abeſſe putabant. Diuino fretus auxilio, ac celſitudinis ue
ſtræ nominis celebritate ad quęcunq; loca quæ inhabitaret penetrare conſti
tueram. Et præterea recolo, me quo ad iſtius magni domini acquiſitionem
ultra proprias uires obtuliſſe. fueram enim celſitudini ueſtræ ingenue polli/
citus, quod illum aut captiuum haberem, aut interimerem, aut omnino ſuæ
regali coronæ ſubijcerem. Et hac ſententia à ciuitate Cinpual (quā Hiſpalim
appellari placuit) ſextadecima Auguſti profectus ſum quindecim leuis ar/
maturæ equitibus, & peditibus quingētis melius ad bellū accinctis & aptio
ribus quos inuenire potui. Et præſidio ciuitatis Veræ Crucis dimiſi pedites B
centum & quinquaginta & equites duos, qui fortilitium ſeu arcem ibi con/
ſtruendam modis omnibus curarent, quæ pene iam confecta eſt, & reliqui il
lam prouinciā Cinpual, & montana contermina dictæ ciuitati pacifica, qui/
bus in locis arbitror eſſe ad quinquaginta millia hominum ad pugnam apto
rum, & quinquaginta uillas, ac caſtra Maieſtati ueſtrę fidelia & ſyncere ſub=
iecta, quemadmodum hactenus extitere et in pręſentiarum exiſtunt, quoniā
ad meum aduentū ſubijciebātur domino Mōte Zuma, & ut mihi retulerāt,
non diu fuere illi ſubditi. Et quamprimum maximæ, & regalis potentiæ Ma
ſtatis ueſtrę fama ad illorum aures deuenit, ilico acclamarunt uelle eſſe ſub/
diti Maieſtatis ueſtræ, & amicitiā meam deſiderare. Rogantes inſuper, eos à
prælibato domino Monte Zuma defenderē, qui eos ui, & tyrānide ſubditos
detinuerat, qui liberos ab eis accipiebat, ut illos dijs ſuis ſacrificaret. Sunt e/
quidem fideles celſitudinis ueſtræ ſubditi, eosq; in fide permanſuros arbi/
tror, ut à prefati domini tirannide liberentur, tum etiam quoniam à me ha/
ctenus bene tuti fuere, & maximis ſum eos proſecutus fauoribus. Et pro ma
iori munimine eorum, qui in ciuitate remanebant, aliquos ex primatibus cū
quibuſdam alijs, qui mihi in itinere non parum profuere mecum eduxi. Et
quoniam, ut opinor, in prima relatione Maieſtati Veſtrę ſignificaueram, ali
quos, qui mecum transfretauerant fuiſſe alumnos, familiares, & amicos Di/
daci Velazquez, illi moleſte ferebant, quod talia ad Maieſtatis Veſtræ no-
men, & incrementum, forti animo & feliciter exequerer, & ex ipſis quidam
uoluere à me deficere, & ab ea patria recedere, & precipue Hiſpani quatuor
quorum nomina ſunt Ioāes ſcutifer, Didacus Armeno, Condiſaluus Dum/
bria naucleri, quos pilotos nominant, & Alphōſus Pennato, qui (ut ipſi ſua
ſponte profeſſi ſunt) conſtituerant paruam triremem abducere, quam bergā
tinum appellant: in ipſo portu exiſtentem cum pane & carne ſuilla. Et inter
fecto nauclero cum eadem proficiſci ad inſulam Fernandinam: ut Didaco
Velazquez ſignificarent me nauem ad Maieſtatem ueſtram tranſmittere, et
admonere eum de omnibus quæ ea importarētur, & quà dicta nauis iter eſ/
ſet fa/

A ſet facturа:ut dictus Didacus Velazquez naues in inſidijs collocaret,quo di-
ctam nauem capere poſſet, quemadmodum re ipſa poſtea executus eſt. Ete-
nim quamprimũ cognouit nauem meã tranſiuiſſe,iuſſit nauem (quam cara-
uelam appellant)ut nauem meam apprehenderet, ſubſequi:quod tamẽ exe-
qui non potuit. Quoniã nimium nauis noſtra fuerat progreſſa. Confeſſi ſunt
præterea alios eiuſdem eſſe ſententiæ, ut dictum Didacum Velazquez cer-
tiorem facerent de antedicta naui. Viſis confeſſionibus dictorũ delinquenti
um,ſecundum iuſtitiam, & prout temporis neceſſitas, & Maieſtatis ueſtræ
ſeruitium poſtulabat,puniui:quia præter familiares alumnos & amicos Di-
Daci Velazquez,alij quoqꝫ prouinciam exire admodum deſiderabãt, cum
uiderent dictam patriam tam latam & tot hominibus refertam, paucitatẽ Hi
ſpanorum conſiderantes,idem ſentiebant:ratus ſi ibi naues remanerent, illi
qui deſiderio defectionis flagrarent,& qui patriam exire cuperent,facillime
eiſdem exire poſſent, & ipſe pene ſolus remanerem. Et propterea ea quæ
geſſeram in Dei Optimi Maximi, & Maieſtatis ueſtræ ſeruitio in his parti-
bus impediri poſſent.Simulaui naues eas adnauigandum non fore idoneas,
illaſqꝫ in littus ſubducendas curaui. Quapropter ſpem omnem abiecere mi
grandi ab illis locis.Et ego iter meum ſecurius peregi, & abſqꝫ aliquo timo-
re,quoniam poſtquam diſceſſiſſem à ciuitate,gens cuſtodiæ à me conſtituta
nullo pacto mihi deeſſe poterat.

Tranſactis decem diebus,poſtquam naues ſubduxeram: cum exiſſem ci
uitatem Veræ Crucis,& perueniſſem ad ciuitatem Cinpual,quæ abeſt à ci-
uitate Veræ Crucis per quatuor leucas,ut inde cœptũ iter proſequerer(con
tinet autem leuca quatuor milliaria Italica) ſignificauerũt mihi habitatores
ciuitatis Veræ Crucis,quatuor naues per ea littora uagari, & præfectũ,quẽ
in ciuitate Verę crucis dimiſerã ad eas ſcapha tranſuectũ,& ipſos eidem in-
B dicaſſe,qualiter erant naues Franciſci de Garay locum tenentis, & præfecti
in inſula de Xamaycan,& ueniebãt ad nouas detegẽdas prouintias. Et eun-
dem meũ præfectũ eiſdẽ in nauib.cõmorantibus aperuiſſe,qualiter ego no-
mine Maieſtatis ueſtræ habitandam ſuſceperam illam prouintiam,& ædifi-
caueram ciuitatem diſtantem per unam leucam ab eo loco ubi naues con-
ſtiterant, & quod eo ſecum proficiſci poterant, meqꝫ certiorẽ reddendũ de
eorum aduentu curaret,& ſi aliquibus indigerẽt,poſſent in ea releuari. Sub
iunxit idem præfectus,quod eos ſcapha ſua in portũ anteiret,quem actu de-
monſtrauit.Et in nauibus exiſtentes reſpõderunt,dictum portũ uidiſſe, quo
niam ante eundẽ progreſſi fuerãt,& quod conſiliũ eius exequerẽtur.Cumqꝫ
ipſe præfectus ſcapha ad portũ iter uertiſſet,naues eã nõ ſunt ſubſecutæ,nec
demonſtratum portũ petiere,& ulterius per ea litora uagabantur,& quod i-
pſi incolæ,poſteaqꝫ in portũ non uenerant,qualis eſſet eorũ animus,penitus
ignorabant,& ilico ad eam uillã,ubi naues ancoras ieciſſe cognouerã, pro-
fecturus diſceſſi,quæ eſt ad tres leucas infra ciuitatẽ Verę Crucis,& cũ nul-
lus ex Hiſpanis prænominatis terrã cepiſſet, ut eorum uoluntatẽ, & inten-
tionem exploratam haberem, per eadem litora progreſſus ſum. Iamqꝫ per
leucam aberam ab eiſdem nauibus,cum mihi tres ex prędictis nauibus ſocij
obuij facti ſunt.Primus tanquã publicus notarius,& duo alij tãquam teſtes,
ut ſui præfecti nomine mihi monitionem facerent, profecti fuerãt, quam in
ſcriptis attulerant in qua continebatur, quod ipſe me certiorẽ per eos facie-
bat,eum ad eam regionẽ primò aduentaſſe,& quod in ea habitare conſtitue
rat,propterea me commonefaciebat, ut inter me & eundem præfectum ter-
minos ponerem,quoniã ipſe coloniam ſuam collocare uolebat per quinque
leucas infra uillam Nautel,quæ abeſt per duodecim leucas à ciuitate,quę in
præſentiarũ Almeria nũcupatur. Quibus auditis reſpõſum dedi, quod eorũ
præfectus perſonaliter ad me ueniret, proficiſceretúrqꝫ ſuis nauibus ad por-
tũ Verę Crucis,ibi colloqueremur, & ex eo tũc cognoſcerẽ quali eſſet intẽ-
tione,& ſi forte naues ſuæ aut ipſius milites neceſſitate aliqua premerentur,

modis omnibus eiſdem opem ferendam curarem, eo maxime poſtquam ſer/ A
uitijs Maieſtatis ueſtræ innitebãtur, & ego nil aliud mẽte & animo agitarẽ,
niſi ut ſe offerret occaſio, quo celſitudini ueſtræ poſſem rẽ gratã efficere quã
eueniſſe putabam, ſi præfecto ſuo, & illius militibus in Maieſtatis ueſtræ ſer
uitijs exiſtẽtibus opem tuliſſem. Et illi mihi reſponſum dedere, quod nullo
pacto eorum præfectus, aut aliquis comitum terram attingere uolebat, aut
eo ubi eſſem conuenire. Ipſe dubitans eoſdem damna aliqua, poſteaquã ad
me uenire recuſabant loco, ubi conſtiterãt intuliſſe, ſecuta nocte ſecreto me
collocaui ad littus maris contra locum ubi naues ancoras iecerant, ibiq; de/
litui uſq; ad horam duodecimam diei ſubſequentis, animo uoluens pręfectũ,
aut aliquem ex naucleris terram capturum, ut ab eis ſciſcitari poſſem, quid
nam agerent, quas regiones peragraſſent (& ſi quid damni locis intuliſſent)
certiorem Maieſtatem ueſtram facere poſſem. Nunquam tamen ipſe, aut
comitum aliquis deſcendit, & poſteaquam nullus deſcendebat, mandaui tri
bus illis, qui ad me cum monitione antedicta aduenerant, ut ornamenta ſua
exuerent, illisq; tres ex meis commilitonibus induendos curaui, qui prope-
re ad proximum littus profecti exiſtentibus in nauibus acclamarũt; quibus
uiſis ilico ſcapha duodecim qui in nauibus erat uiri baliſtis & pixidibus ful
citi (Sunt autem pixides paruæ manuales bombardæ, quas uulgus ſclope/
tos uocat) litori applicuere. Hiſpani uero, qui ad eos acclamauerant, à litto-
re ſeceſſere, & non aliter quam ſi umbra indigerent ad dumeta ibi proxima
ex induſtria profecti ſunt, & hoc pacto è ſcapha quatuor proſiliere, duo bali
ſtis, & reliqui pixidibus armati, qui circumſepti à commilitonibus, quos in
litore inſidijs collocaueram capti omnes fuerunt. Vnus ex captiuis naucle
rus præfectum, quem præpoſueram ciuitati Veræ Crucis, interemiſſet
adiecto pixidi ſuo igni, niſi ignis fomento defuiſſet, qui in ſcapha reman/ B
ſerant ad naues retroceſſere, quæ antequam ſcapha ad eas aduentaſſet, iam
uentis uela dederant antequam ab illis qui in ſchapha erãt, aliquid cogno-
ſcerent, ab eiſdẽ quatuor qui captiui apud me remanſerunt intellexi, quali/
ter peruenerãt ad fluuium quendã infra per triginta leucas infra Almeriam,
& incolæ placide, & libenti animo eos ſuſceperant, & duce pecunia omnia
neceſſaria eiſdem fuerant elargiti, & uiderant aliquid auri, quod incolæ ad
eos attulere in modica tamen quantitate, nam tantum aliarum rerum per/
mutatione ad tria pondera auri receperant & ad littus non peruenerant, ſed
penes conſpexerant quaſdam colonias in ripa fluminis cõſtitutas, erãt enim
tam prope, ut facillime è nauibus conſpici poſſent. Nullum ibi lapideũ extat
ædificiũ, ſed domus omnes ex palea & limo habent alta manu fabricata, quę
omnia poſtea clarius & latius accepi ab illo magno domino Monte Zuma,
& quibuſdã alijs, quos ipſe ſecum retinebat ex dicta patria, & ab Indo, qui
uehebatur eiſdem nauibus, dicti fluminis accola, quem etiam ipſe captiuum
detinueram, & eundem Indum cum nuncijs dicti domini magni Monte Zu
ma ad dominũ illius fluminis, qui Panuco nuncupatur, deſtinaui ut eum al
loquerentur, & ad ſeruitium & deuotionem Maieſtatis ueſtræ allicerent. Et
ipſe Panuco oratorem ad me deſtinauit unum ex ſuis proceribus. & (prout
dicunt) dominum unius coloniæ, qui me ſuo nomine donauit ueſtibus qui/
buſdam emblematibus & pennis uarijs. Nunciauitq; præterea illum cum u/
niuerſa ipſius patria admodũ deſiderare ſubeſſe ueſtrę Maieſtati, & meã cu
pere amicitiam, ego quoq; bona quæ ex Hiſpanijs attuleram, eidem ſum im
partitus, ex quibus plurimum uoluptatis accepit, & adeo quod quando na/
ues Franciſci de Garai, quarũ ſuperius memini, reuerſæ ſunt ad illa loca, mi/
hi illico nunciandum curauit, dictas naues à prælibato flumine quinq; die/
rum ſpacio abeſſe, & quod eidem indicarem an illi, qui uehebantur illis na/
uibus, eſſent à mea patria, quoniam ipſe omnia neceſſaria impartiretur, &
nauibus iam fœminas quaſdam, & gallinas importari fecerat.

Per prouinciam Cinpual tribus continuis diebus progreſſus ſum ſere/
niſſime

A niſſime ac potentiſſime domine, omnibus in locis bene acceptus. Quarta uero luce prouinciam aliam ingreſſus fui Sienchimalen nũcupatam, in qua eſt oppidum munitiſſimum tuto, & arduo loco ſitum, eſt enim ad latus aſperrimi montis, & ad illud ingreſſus non patet niſi per locum in graduum ſimilitudinem: quem ſoli pedites & ipſi difficillime, ſi incolæ locum tueri uelint, tranſire poſſunt. In planicie ſunt plurimæ uillæ, & pagi uſq; ad quingentas, trecentas, ducentas, & centum habitationes, & loca hæc ſubſunt Domino Monte Zuma. Illi me grato exceperunt animo, & neceſſaria ad proſequendum cœptum iter contribuere: indicaruntq; eos optime ſcire, quòd ad eorũ dominum Monte Zuma inuiſendum proficiſcebamur, & pro comperto haberem illum ſyncere mihi amicũ, ipſumq; eiſdem mandaſſe, ut me quàm gratiſſime reciperent: ego autem eiſdem de omnibus nobis conceſſis ſatisfeci, gratiasq; immortales egi de eorum grato in nos animo, & impenſis officijs. Expoſui præterea eiſdem, quòd ad aures Maieſtatis ueſtræ illius fama peruenerat, & propterea Maieſtas ueſtra mihi ſerioſe iniunxerat, ut illum Maieſtatis ueſtræ nomine inuiſerem: illucq; illius uidendi gratia tantum proficiſcebar, & ſic montis cacumẽ tranſgreſſus ſum, quod eſt in fine iſtius prouinciæ: & illud uocamus cacumen dei nominis, illud enim primo in iſtis partibus tranſiuimus, quod eſt tam arduum & excelſum ut par ſibi in Hiſpanijs, quo ad difficultatem tranſeundi, inueniri poſſe minime cogitem, illud tamen tuto tranſiui, & in ipſius cacuminis deſcenſu ſunt aliæ uillæ caſtro cuidã, quod Teyxnacan appellatur ſubiectæ, quarũ incolæ nos quoq; benigne excepere non minus, quàm illi ex Sienchimalen, declararuntq; bonũ domini ſui Monte Zuma in nos animũ, & alia eadem multa, quæ nobis alij ſuperius aperuerant, ipſe pariformiter omnibus integre ſatisfeci.

Et inde digreſſus trium dierum ſpacio loca ſine domibus, & inculta emenſi fuimus, & propter ſterilitatem defectum, aquarum & intenſa frigora, deus B cordium ſcrutator teſtis eſt, quæ, quanta, & qualia, & præſertim ſiti, fameq; perpeſſi fuerimus, & præcipue ex maximo grandinis, & aquarum turbine, qui in illa inhabitata regione nos intercepit, quo urgente ratus ſum multos ex noſtris frigore perituros. Mortui tamen ſunt plures Indi, quos nobiſcũ ex inſula Fernandina duxeramus pannis, & ueſtibus obſiti, poſt eos in ſolitudine peractos dies aliud excelſum montis cacumen, non adeò tamen arduũ, ut primum extiterat, pertranſiuimus, in cuius uertice turris modicæ magnitudinis erat pene columnis lapideis ſimilis, quibus apud nos in triuijs, & locis alijs ſacroſanctæ imagines uenerandæ imponuntur, in qua deos ſuos collocarant. Circundabant turrim prędictam plurima inciſa ligna in ſtrue congeſta, & forte ultra mille currus, & ab euentu appellauimus lignorum uerticem. In deſcenſu autẽ ipſius uerticis eſt uallis multũ habitata inter duos aſperrimos montes conſtituta, & prout conijcere potuimus, habitatores ſatis pauperes erant: & per duas leucas per loca ſemper habitata progreſſus deueni in planiorem regionẽ: in qua nobis uiſum eſt dominum illius prouinciæ reſidere debere, ibi enim melius ædificatæ domus exiſtebant, quàm aliquo in loco ubi fueramus, omnes erant ex quadratis lapidibus & nouiter conſtructæ, illis enim decoræ multæ magnæ, & ſumptuoſę aulæ & optime fabrefactæ, beneq; ordinatæ inerant habitationes. Vallis hæc, & colonię nominãtur Cartaney, earum dominus & habitatores læto uultu me recepere, & cõmode ſunt hoſpitati. Poſteaquam illum allocutus ſum ueſtrę Maieſtatis nomine, & ei mei aduẽtus ad has regiones cauſas expoſui, ab eo petij an ſubeſſet domino Mõte Zuma, aut ſi alterius cuiuslibet factionis exiſteret. Illi maximã attulit admirationem perſcrutatio mea, & reſpondendo dixit: Quis non eſt ſubditus, & ſubiectus domino Monte Zuma, innuens quòd ferè uniuerſo terrarum orbi dominaretur. Tunc eidem uires potentiam, & etiam in uarias gentes & nationes ampla Maieſtatis ueſtræ imperia abunde recenſui, & plurimos potentiores Dominos Monte Zuma, Celſitudinis ueſtræ imperio parere,

Frigore homines aliqui moriuntur

parere, quod ſibi gratum fuit auditu, & ſimiliter Dominum Monte Zuma, A
& reliquos incolas illarum prouinciarum facere oportere, eumq; ilico, ut ſe
in uaſallum ueſtræ Maieſtatis ſubderet requiſiui, addendo, quod ſi ſe in ue/
ſtræ Celſitudinis uaſallum ſubderet, eſſet inde plurimum fauoris, & honoris
conſecuturus. Et ut Maieſtas ueſtra dignaretur illum benigne ſuſcipere, pe/
tij in ſignum ſubiectionis ab eo aliquid auri Celſitudini ueſtræ tranſmitten/
dum. Et replicauit ſe quidem aurum tenere, aliquid tamen ex eo ſe mihi da/
turum negauit, ſi dominus ſuus Monte Zuma eidem non commiſiſſet, & ſi
ipſe Dominus eidem mandaret corpus proprium, aurum, et quicquid poſſi/
debat, impendere paratus exiſtebat, & ne illum exacerbarem, & ne ab incœ
pto, & inita ſententia deſiſtere cogerer, melius quàm fieri potuit omnia diſ/
ſimulaui, & ipſi reſponſum dedi, me ſperare dominum Monte Zuma prope
diem eidem mandaturum, quod aurum & alia quæ obtinebat, & commode
dare poſſet nobis impartiri deberet. Huc mei uidendi cauſa uenere & duo
alij proceres, qui eadem in ualle dominia ſua obtinebant, alter per quatuor
leucas in deſcenſu, alter uero per duas in aſcenſu eiuſdem uallis, obtulere tor
ques quoſdam aureos modici tamen ualoris, & momenti, & octo ſeruos, ibi
fuimus ſpacio quinq; dierum. Illis contentis relictis peruenimus ad reſidenti
am unius ex Dominis ſuperius nominatis per duas leucas in aſcenſu uallis
Yztalmaſtitan, eius dominium & colonia continuabatur aſſiduis coniun/
ctis, & adhærentibus domibus & ædificijs per quatuor leucas in ripa cuiuſ/
dam fluminis, quod ea ualle præterlabitur. In proximo colle reſidet Domi/
nus in optima & tuta arce, cui ſimilem non eſſet inuenire in media parte Hi/
ſpaniarũ. Arx eſt muris ualidis circumdata antemuralibus, & foſſis profun/
diſſimis, et in collis uertice eſt colonia habitationum ad quinquies mille, do
mus apte conſtructę, aliquantulum ibi homines ditiores, quam inferius cer/
nebantur, hic bene fuimus, & ipſe loci dominus ſe domini Monte Zuma ua
ſallum profeſſus eſt, hic dies tres conſumpſi, partim ut milites reficerem à la= B
boribus, quos in tranſeunda inhabitata ſupradicta prouincia perpeſſi fue/
rant, partim ut expectarẽ quatuor ex incolis è Cinpual, qui mecũ proficiſce
bantur, & eos nuncios iam miſerã ex Catamian ad eam magnã regionẽ, quã
Taſcaltecal appellant, quã non multũ abeſſe affirmabant, quod etiam poſtea
apparuit, & ſignificarũt mihi, quod incolæ dictæ regionis erant maxima ſe=
cum iuncti amicitia, & acerrimi hoſtes domino Monte Zuma, & omnis illa
regio erat contermina regioni domini Mõte Zuma, & aſſidue duæ illæ pro
uinciæ bella inter ſe nutriebant & putabant, quod ipſi maxime lætarentur
meo aduentu, & omnem poſſibilem fauorem mihi eſſe præſtituros, ſi domi/
nus Monte Zuma aliquid uellet contra me aut machinari, aut obſtare. Illis
tamen diebus, quibus fuimus in prælibata ualle qui fuerunt octo, nunquam
dicti nuncij rediere, quęſiui tunc ab illis primatibus è Cinpual, qui aderant,
cur dicti nuncij non redijſſent. Illi reſponderunt, quod forte regio multũ ab/
erat, & tam breui tempore reuerti nõ poterant. Ipſe proſpiciens illorum ad-
uentum differri, & incolas è Cinpual mihi omnimodam & tutam dictæ pro
uinciæ amicitiã proponere, illuc profectur⁹ diſceſsi, & in ipſius uallis egreſ/
ſu, murus ſectis lapidibus fabricatus exiſtebat, in altitudinem hominis cũ di
midio, qui incipiebat ab uno montiũ & ad aliũ protendebatur, & erat latitu
dinis uiginti pedũ, in cuius muri ſummitate gradum conſtituerant ad pedẽ
cum dimidio, in quo dimicantes & lapides eijcientes conſiſtere poſſent, &
illius ingreſſus non erat amplior decem paſſuum ſpacio, & hoc ingreſſu mu
rus duplicabatur ad formam antemuralis, & ingreſſus non rectus, ſed in ob/
liquum ductus, à quibus ſciſcitatus ſum, in quẽ uſum murus ille ibi foret con
ſtitutus, retulere ea de cauſa fabricatum, quoniam in confinibus illius pro/
uinciæ Taſcaltecal conſtituti erant, quæ Domino Monte Zuma aduerſaba
tur, & illi hoſtes eſſe conſueuerant, & incolæ eiuſdem uallis aſſidue illis bel=
lum inferebãt, & me hortati ſunt, poſtquam ad uidendũ Monte Zuma eorũ
domi/

A dominum proficiſcebar, nullo pacto inimicorum ſuorum regionem attingerem, quoniam peſſimi exiſtebant, & forte aliquid mali, & incommodi mihi, & meis inferre poſſent, & illi me ſemper per regionem domini Monte Zuma deducendum curarent, & in ea ſemper optime reciperer, & commode hoſpitarentur. Illi uero è Cinpual, quod nullo pacto eorum conſilijs parerem admonuere, ſed per regionem Taſcaltecal proſequi deberem, quoniam quicquid illi mihi ſuggeſſerant, eo animo factitabant, ut ab illius prouinciæ amicitia ſegregarer, omnesq; illi è Monte Zuma erant iniqui, & proditores; & ſi eorum uerbis fidem adhiberem, eò me deducerent, unde poſtea exire non poſſem. Et quoniam ego plus fidei adhibebam hominibus è Cinpual, quam è Monte Zuma, eorum conſilio adhæſi ſecutus incœptum iter per territorium Taſcaltecal. Commilitones meos maiori cura & induſtria, quibus fieri potuit conducebam. Et forte fortuna ſeptem comitatus equitibus antecedebam quaſi mediæ leucę ſpatio, illud animo uoluens quod mihi poſtea occurrit, ut regionem perluſtrarem, quod ſi quid eueniret mihi tempus ad colligendos, & ad pugnam ordinandos milites ſuppeditaretur. Poſtquam fueram per leucas quatuor progreſſus, in cuiuſdam parui collis aſcenſu duo ex meis equitibus conſpexere Indos aliquos uenientes pinnas capitibus ſuis gerentes (quibus maxime in bello ad ornatum utuntur) enſibus & breuibus parmis fulcitos, qui quamprimum equites uiderunt, dederunt terga fugæ, tunc temporis ad eos aduolaui, eosq; reuocandos commiſi, & quod minime timerent ſignificaui, eo pacto ad eos profecti fuimus, erant numero quindecim, qui ſe ilico conſtipauere, ut nobiſcum certarent, & uociferare cœperũt innuentes, quod ili qui in ualle quadam latebant eiſdem ſubuenirẽt, & adeo nobiſcum uiriliter decertauere, quod duos equos perimerunt & tres uulnerarũt, & duos equites. Iſto interim prodiere ad quinq; millia hominũ, & hoc inſtanti aduenerant octo ex meis equitibus, prælium iniuimus, & aliquan-
B do eos retrocedere coegimus, donec aduentarent Hiſpani, quibus nunciatũ miſeram equitem ex meis ut properarent, & in eo certamine aliquid damni illis intulimus, quoniam ipſorum interfecimus ad ſexaginta ſine aliqua noſtri iactura aut incommodo, quamuis uiriliter & audacter pugnarent, tamen cum eſſemus equites, poteramus in eos irruere, & tuto retrocedere, audito noſtrorũ aduentu abiere, erant enim pauci numero. Poſt eorũ diſceſſum uenerunt ad nos nuncij, qui ſe miſſos à Dominis illarum prouinciarum aſſerebant, & cum illis duo ex nuncijs, quos iam cõmemoraui ad prouinciam Taſcaltecal deſtinaſſe, aſſeuerantes, quod Domini prouinciarũ eorum quæ ſucceſſerant, erant penitus inſontes: quoniam erant communitates, & illud ſine illorum conſilio perpetrauerant, & maxime contriſtabãtur, offerentes ſe ad equos occiſos perſoluendum, & mei amicitiam admodum cupiebant, & ad eos abſq; metu fraudis proficiſcerer, quoniã læto & grato animo me ſuſciperent. Reſpondi, quòd illis gratias maximas agebam, uolebamq; eorum morem gerere uolũtati: ea nocte mihi & ſocijs neceſſe fuit in campis degere per leucæ ſpatium, ubi ea euenerant apud torrentem quendam, tum quoniã tarda erat hora, tum quoniam milites itineris labore premebãtur, ibi diſpoſitis uigilibus & excubijs tam equitum quàm peditum, donec illuceſceret conſtitimus, & inde agmine compoſito (ante & retro, qui agmen tutarentur collocatis militibus, & præeuntibus præcurſoribus) diſceſſi, & orto iam ſole cum ad paruũ oppidulum perueniſſem, alij ſupradicti duo nuncij ex Taſcaltecal mihi flentes obuij facti ſunt, & indicarunt gentes illas ut eos interimerent, illis uincula inieciſſe, & ea nocte furtim aufugerãt, nõ per binos lapidis iactus apparuit multitudo Indorũ optime armatorũ, & elato clamore præliari nobiſcũ cœpere, ſagittas & iacula in nos proijciendo: ego adhibitis interpretibus quos mecũ adducebã, aſſiſtente notario eos monere cœpi, me ſecum pacem deſiderare: quãto plus monebam, tanto plus armata manu cõtra nos inſtabant: & uiſo quod monitiones non proderant, cœpimus nos defendere,

&

& eoſdem offendere, quantum uires ſuggerebant: & ſic certando, nos deueni A
mus intra forte centum millia armatorum bel'atorum, qui nos undiq; circun
dederant. Certauimus acriter ea die uſq; ad horam ante ſolis occaſum, quia
eo tunc hoſtes ſe recepere, & ſex bombardis, ſex pixidibus, quadraginta ba/
liſtis, tredecim equitibus, qui ſupererant, & ſupranominatis peditibus mul/
tum hoſtibus damni, & terroris inieci abſq; meorum iactura, & detrimento
præter laborem pugnandi, ſitim, & famem. Et uere apparet, ea die Deum O/
ptimum Maximum pro nobis contra hoſtes noſtros pugnaſſe: cum in tanta
hominum multitudine tam ardenti animo, & dexteritate ad bellum concita
ta, & tot generibus armorum ful'cita illæſi permanſerimus, & liberi. Ea no/
cte caſtra poſui ad quandam paruam turrim in proximi collis uertice conſti/
tutam, quæ dijs ſuis erat dicata. Die illuceſcente (quoniam ipſe eis bellũ in/
ferebam) tormenta cum ducentis uiris in caſtris reliqui, & tredecim equiti/
bus, & Hiſpanis centum unà cum quadragintis Indis, quos è prouincia Cin/
pual eduxeram, ad eorum damna profectus ſum. Antequam hoſtes ſui colli/
gendi copiam haberent, ſex pagos igne conſumpſi uſq; ad centum habitatio
nes pro quolibet continentes, & captis forte trecentis utriuſq; ſexus perſonis
meos ſoſpites in caſtra reduxi, quamuis uſq; ad ea nobiſcum certando inſe/
cuti fuerint. Poſtero autem die ſummo mane forte centum, & quinquagin/
ta millia hominum caſtra noſtra adorti ſunt, & tanta erat hoſtium multitu/
do, ut illis loca omnia operirentur, & tam audacter & ſtrenue adoriebantur
caſtra, ut illorum aliqui eadem ingreſſi fuerint, & in eis cum Hiſpanis cõgre
diebantur. In eos irruimus, & ita Deo Optimo Maximo opem ferente effeci
mus, & quatuor horarum ſpatio caſtra noſtra ita munita reddidimus, ut no/
bis in eis conſiſtentibus nullo pacto damnum inferre poſſent, quamuis ſæpi/
us in nos irruerint, & ſic nos pugnantes in noctem fere detinuere, qua appro
pinquante retroceſſere. Secundo die poſtquam ad turrim caſtrametatus fue
ram, ante lucem magno omnium ſilentio, adeò quod nullus hoſtium reſciue B
rit cum equitibus, centum peditibus, & Indis amicis meis caſtris egreſſus
ſum, & diſcurrens ad decem colonias igne conſumpſi, quarum una aſcende/
bat ad ter mille domos, & cum habitatoribus illius coloniæ tunc nobis pu/
gnandum fuit, quoniam præter eos nullus nobis erat moleſtus, cum reliqui
abeſſent: & quia Sanctæ Crucis inſignia præcedebant, & pro catholica fide,
& pro Celſitudinis ueſtræ regali ſeruitio pugnauimus, omnipotens tot uires
feliciter ſubminiſtrauit, quod abſq; noſtro incommodo ex eis multos neci
dedimus, & ante meridiem maxima hoſtium multitudine undiq; affluente
adepta iam uictoria in caſtra nos receperamus. Tertia autem luce legati ab
eiſdem prouinciarum dominis ad nos conuenere, aſſerentes uelle Maieſtati
ueſtræ ſubijci, & mihi eſſe amici, rogantes inſuper, ut illorum commiſſis er/
roribus indulgerem, cibariaq; & alia ex plumis, quibus illi utuntur, & pen/
nis fabrefacta, quæ apud eos maximi æſtimantur, nobis attulere, illis reſpon
ſum benignum reddidi, commemorans eos minus belle feciſſe, tamen eos
in amicos ſuſcipiebam, indulgebamq; omnibus, quæ contra me perpetraue/
rant. Quarto die in caſtra noſtra introiuere quinquaginta Indi, & prout eli/
cere potui inter incolas omnes maximæ autoritatis, qui afferendorum ciba/
riorum gratia aduentaſſe ſimulabant, circumſpiciebantq; curioſe noſtrorum
caſtrorũ ingreſſum, egreſſumq; & caſulas quaſdam quibus inhabitabamus.
Illi uero è Cempual me ſecreto monuerunt, ut animaduerterem, quoniam il
li erant animo iniquo, & nulla alia de cauſa in caſtra noſtra peruenerant, niſi
exploratum, quibus modis nobis maxime obeſſe poſſent, & pro comperto
haberem eos nulla de alia cauſa eo aduentaſſe. Ego unum ex ipſis ſecreto ca
piendum curaui, & adeò ſecreto, quod nullus ſociorum præſenſit, & adhibi/
tis interpretibus illi timorem inieci, ut de his quæ ab eodem peterem uera
referret, qui mihi faſſus eſt, quod Sintegal prouinciæ illius ſupremus dux, et
præfectus maximis hominum copijs poſt collem cõtra caſtra noſtra latebat,
ut fu/

A ut futura nocte nos incautos adoriretur, aſſerebat enim quod iam tribus diebus nobiſcum periculum certando fecerat, nil tamen proficere potuerat, & admodum optabat nobiſcum noctu congredi, ne equites noſtri tormenta & enſes commilitonibus ſuis terrorem inferrent, & ipſos caſtra noſtra exploratum deſtinauerat, & loca per quæ ad nos facilis eſſet ingreſſus, & quo pacto eas caſulas comburere poſſent. Et ilico alium capiendum curaui ex eiſdem quinquaginta, & eadem quę à primo audiueram ſecundus quoque narrauit & eiſdem uerbis, & poſt quam illi duo erant conformes, alios quinque & poſtremo reliquos omnes quinquaginta capiendos commiſi, & eiſdem manus amputandas curaui, eosq; ut Domino ſuo ſignificarent, dimiſi, quod die noctuq; & quandocunq; ad nos proficiſceretur, experiretur quales eſſemus futuri. Tutiora caſtra noſtra reddidimus, & milites in locis neceſſarijs collocaui, & hac ſentētia fuimus, donec nox ſuperueniret, qua ſecuta hoſtes iam binis uallibus, ad quas ſe ſecreto peruenturos putabāt, ut nos circundarent & propius accederent, ut illud quod animo propoſuerant, executioni mandarent, collem deſcendere cœperunt. Cū iam ad omnia accinctus & paratus exiſterem, mihi uiſum eſt, ſi eos caſtris noſtris appropinquare permitterem, aliquid incōmodi nobis facillime euenire poſſet, quoniam nocte non cernentes milites, qui mecum eſſent, depoſito timore in nos irruerent, & etiam, quia noſtri milites Hiſpani plus timoris haberēt eos non uidendo, et preterea timui, ne modo aliquo caſulis noſtris ignē inijcerent, quod ſi eueniſſet, tanto incommodo nobis fuiſſet, quod nullus noſtrū euadere ualuiſſet, conſtitui equitibus ut eos deterrerē, turbaremq;, in hoſtes impetū facere, quod ex ſententia ſucceſſit. Nam quam primum nos contra eos equitibus ſine timore aut clamore audacter irruentes audiuere, depoſitis armis per montes ſeſe deiecere, & tanta multitudo ſe dejcientium fuit, ut illis plena eſſent omnia circumuicina loca, dimiſerunt etiam cibaria, quæ ſecum attulerant, quibus uti

B uolebant, ſi nocte ea nos non debellaſſent, aut penitus eradicaſſent, & eo pacto tuti remanſimus. His confectis aliquot diebus caſtris nos continuimus, & ea egreſſi nō ſumus niſi circum circa, ut quorundam Indorum ingreſſum tueremur, qui nobis prælia leuia maximis clamoribus inferebāt, & aliquam diu fuimus in caſtris non ſine mœrore. Poſtea uero una noctiū acceptis centum peditibus, equeſtribus omnibus, & Indis mihi amicis poſt cuſtodiam primæ uigiliæ caſtris exiui, & poſtquam aberam per ſpacium unius leucę à noſtris caſtris, quinq; equites cum equabus, quibus inſidebant, corruēre, quę nullo pacto ulterius progredi potuerunt, & eos in caſtra remiſi cohortantibus ſocijs, ut ipſe cum eiſdem reuerti deberem, quia illud malo omini aſcribebant, ego uero animo uoluens deum præeſſe naturę, iter incœptum proſecutus ſum, & antequam illuceſceret, inuaſi duas colonias, in quibus multos interemi, eas tamen igne concremari non ſum paſſus, ne uiſo incendio me adeſſe reliquę coloniæ, quæ proximæ erant præſagirent. Et poſtquā dies aduenerat aliam coloniam adortus ſum adeo latam, quod ut ex inueſtigatione poſtea per me diligenter facta cognitum eſt, in ea erant uiginti millia domorum, illi incauti & ad talia imparati, inermes exibant domibus, & fœminæ pueris mixtæ nudæ paſsim per uicos cernebātur, quibus damnū inferre cœperam, uidentes quod nullo pacto obſiſtere poterāt, aliqui ex primatibus dictæ coloniæ ad me ſupplices uenere, rogātes ut ulterius eiſdem damna inferri non paterer, quia uolebant Maieſtati ueſtræ ſubijci, & eſſe mei amici, & quod optime conſiderabant eos ſui damni fuiſſe autores, quoniā uerbis meis fidem non adhibuiſſent. Sed poſthac optime cognoſcerem, eos præceptis meis obtemperatum iri, & eſſent fideles, & uere Maieſtatis ueſtræ ſubditi, & depoſitis armis ad quatuor millia hominum mihi præſto fuere, & optima ad quendam fontem cibaria nobis attulere, & ſic eis pacificis relictis in caſtra ſum reuerſus. In caſtris exiſtentes maximo timore perculſos offendi, ſuſpicantes aliquid mali nobis eueniſſe, propter dictorū equitū lapſum, qui in

caſtra cum equabus ſuis redierant, qui audita uictoria, quam Dei clementia nobis conceſſerat, & quod noſtræ amicitiæ fuerant coniunctæ coloniæ, maximo gaudio repleti ſunt. Et ſciat Maieſtas ueſtra, quod nullus noſtrum erat, qui non maxime ſibi timeret, cum tantum in eorum prouinciam penetraſſe nos uideremus, & in tanta & tali hominũ multitudine, & ſine aliqua ſpe ſubſidij, & adeo ut proprijs auribus audiuerim, & dicebant in ſuis colloquijs, & publice Petrus Carbonero, quod ego eos illuc deduxeram, unde nunquam exirent, & plus dum colloquerentur milites in caſula quadam, nec me cernerent, auſi ſunt dicere, quod ſi parũ prudens exiſterẽ, & eos unde exire nõ poſſent, collocare uellem; illuc ſubſequi non deberent, ſed ad naues reuerti, & ſi ſecum ire uellem, poſſem, ſin minus, me ibi dererent, & pluries, ut huic illorum opinioni acquieſcerem inſtitere. Ego eos iubebã bono eſſe animo, & quod recordarentur ſe ueſtræ Maieſtatis ſubditos, & quod nunꝗ Hiſpani alibi animis defecerãt, & eramus in ea felicitate, ut acquirere poſſemus Ma. V. maiora regna & imperia, quam in uniuerſo terrarũ orbe cõperiantur, & quod tales nos præſtare oporteret, quales decet optimos, & Chriſticolas contra infideles pugnantes, & quod in alio ſeculo ſummã felicitatem acquireremus, & in hoc maiori potiremur honore et gloria, quam aliqua unquam natio fuerit hactenus conſecuta, conſiderarentq́ Deum Opt. Max. cui nil impoſſibile nobis adeſſe, quod luce clarius conſiderare poterant ex uictorijs, quas eius auxilio obtinuerant, quibus tot hoſtium periere, & ex noſtris nullus penitus. Dixi præterea multa in hanc ſententiam, & certe regali Maieſtatis ueſtræ fauore animis maxime reſipiſcere cœperunt, eoſdem in meam ſententiam traxi, mihiq́ obedientes reddidi, & ad finem incœptis noſtris imponendũ paratos diſpoſui. Poſtera uero die hora decima ad me profectus Sicutengal totius illius prouinciæ dux, & præfectus, cũ quinquaginta ex primatibus eorum & Magiſcacin, quæ primaria dignitas eſt totius illius prouinciæ, & aliorũ plurimorũ principũ & dominorũ in ea nomine deprecati ſunt ut eos in celſitudinis ueſtræ regale ſeruitium reciperem, et meam amicitiam, ſuiſq́ præteritis erroribus parcerem, quoniam illi nullam noſtri notitiam, aut conſuetudinem prius habuerant, nec qui eſſemus cognouerant, modis tamen omnibus tam die quã noctu periculum fecerant, ne alicui ſubijcerentur, nullo enim unquã tempore dicta prouincia alicui inſeruierat, nec alium externum habuerat, aut habebat in dominum, ſed ab hominum memoria ſemper liberi uixerant, & ſemper ſe defenderant ab illo potenti domino Mutezuma & illius patre & auo, & quamuis illa prouincia tota eſſet illi ſubiecta eoſdem tamen ſubiectos nunquam facere poterat, quamuis undiq́ circumdarentur, & nullum à patria exitum obtinerent, & nullum ſalis uſum habebant, quia in ſua prouincia non conficiebatur, nec permittebãt extra prouinciam eos emptum proficiſci, nec utebantur ueſtibus bombicinis, eo namq́ loci non naſcitur ob intenſa frigora & alijs plurimis rebus ad uſum humanũ neceſſarijs carebant, quia undiq́ claudebantur, quæ omnia placide & ex animo patiebãtur, ne alicui ſubijcerentur, & idẽ mecum agere omnibus uiribus fuerant experti, & aperte uidebãt, quod omnia quæ experti erant, nec illorũ uires eiſdem prodeſſe potuerant, & malebant ueſtræ Maieſtati ſubijci, quã crudeliter trucidari, & domos ſuas deſtrui, uaſtariq́ & cõiuges liberoſq́ abduci. Ego reſpondi, quod ipſi cognoſcere poterant, ipſoſmet eorum damnis fomenta præſtitiſſe, & ad eorum prouinciã ueluti amicam, propitiam & fauorabilem uenire cogitabam. Quemadmodum illi è Cempoal multoties retulere eos eſſe, & eſſe deſiderare, & propterea præmiſeram nuncios meos, ut eos de meo aduẽtu certiores facerent, & amicũ meũ animũ in eos demonſtrarent, quemadmodum ex illis è Cempoal gratum eſſe perceperam, me ſine aliqua reſponſione, & ſine metu procedentem fuiſſent aggreſſi, & duos ex equis interemiſſent, & alios uulneraſſent, & poſtquam mecum pugnauerant legatos ſuos ad me deſtinauerant, geſta illa omnia illis inſcijs non ſui

uolun-

A uoluntate,aut conſilio proceſſiſſe aſſeuerantes,& quod communitates quæ-dam illis inconſultis motæ fuerant, & illi eas iam redarguerant, & meam amicitiam deſiderabãt,& ipſe credideram ea ex uero animo profecta,reſponderam per eos propoſita mihi cordi eſſe, & libere ſequenti die tanquam ad amicos hoſpitatum ueni apud eoſdem,& qualiter tota ſequenti die me in itinere quoq; oppugnauerant,donec nox ſuperueniſſet,aliaq; omnia per eoſdem contra me geſta & perpetrata,recenſebam. Quæ ne Ma. ueſtræ ſacras aures obtundam,prætermitto, & concluſiue, illi remanſere ſubditi Maieſt. ueſtrę,& ſe & bona eorũ eidẽ Maieſt. ueſtræ obtulere: & tales hactenus inueni,& in futurum me inuenturum ſpero,prout in progreſſu latius Maieſt. ueſtræ patebit.Ea turri & caſtris eiſdem me continui diebus ſex,cum adhuc illis non confiderem, nec recedere uolui,quamuis pluries ipſi enixis pręcibus efflagitaſſent, ut accederem ad quandam magnam ciuitatem ubi uniuerſi illius prouinciæ proceres & domini reſidebant,donec omnes illi domini ad caſtra me rogatum uenerint,ut ciuitatem ingrederer,& melius neceſſaria in ciuitate,quàm in caſtris ſuppeditarent. Et moleſte ferre dicebant poſtquam eorum eram amicus,tam malum fuiſſem ſortitus hoſpitum.Ideo eorum precibus uictus,ciuitatem ſum ingreſſus, quæ leucis ſex aberat à dictis caſtris, & turri,quibus conſederã.quæ ciuitas eſt adeo ampla,& admirabilis, quod quamuis plurima, quæ recenſere poſſem prætermittam, tamen illud adhuc incredibile uideatur,quoniam eam arbitror eſſe ambitu latiorem Granatenſi ciuitate munitioremq;,& tam conſpicuis,& forte opulẽtioribus ædificijs, & maiori populo, quàm erat Granata,eo tẽpore,quo à noſtris è Maurorum faucibus erepta eſt,& multo abũdantior rebus patrijs, ut pane,auibus,piſcibus,tã ex fluminibus quàm lacubus,& his quę in uenationibus capiũtur,rebusq; alijs,quibus pro ipſorum uictu fruuntur optimis.Hac in ciuitate eſt forum, in quo quotidie cernuntur ultra triginta millia hominum ementium,

B & uendentium, ultra alia plurima parua fora, quæ in ciuitate reperiuntur. Hoc in foro habentur omnia indumentorum genera uenalia, quibus illi uti conſueuerunt,ſunt ibi loca diſpoſita ad uendendum aurum, argentum,lapillos, aliaq; genera emblematum, & plumarum tam bene comptarum, ut in nullis foris aut plateis uniuerſi terrarum orbis ornatiores cõperiri poſſent, ſunt ibi uenationes adeo aptæ, ut nullis optimis ex Hiſpanijs cedere debeant, uenduntur holera & herbæ medicinales,ligna carboneſq; in bona quantitate,habentur balnea, & deniq; inter eos uiget aſpectus cuiuslibet boni ordinis & regulæ,& eſt natio multæ rationis,& talis,quod melior ſibi in Africa non eſſet comparanda.Iſta prouincia habet ualles, planiciem, ornatas,laboratas & ſeminatas,adeo quod nil à cultura uacat, & ut colligere potui gẽs iſta ſequitur Venetorum,Ianuenſium,Piſanorumq; regimen. Quoniam nullum habent dominum, plurimi ſunt domini, omnes in eadem ciuitate moram trahentes.Incolæ patriæ ſunt coloni, & iſtis dominis ſubiacent, & quilibet proprias habet ciuitates, ſed unus plus alio & pro negocijs emergentibus,& bellis in unum conueniunt omnes,& ſuis rebus conſulunt & conſtituunt. Arbitramur eoſdem ordinem aliquem in adminiſtranda iuſticia, & ut mali caſtigentur obtinere,quoniam quidam ex ſuis incolis,uni ex noſtris ſubtraxerat aliquid auri,illud nunciaui eorum Magiſcacin, qui eſt maior inter eos,illi diligentiam omnem adhibuerunt,& eundem inſequendum curarunt, uſque ad quandam ciuitatem quæ adiacet prouinciæ illi Churrultecal nominatam,illumq; reduxere, & ad manus meas redigẽre una cum auro, & dixerunt,ut illum punirem,ego gratias egi,quod eam adhibuiſſent diligentiam, & reſpondi, quod poſtquam illi erant in ſua prouincia illum corrigerent ſecundum eorum morem, nollebamq; me ingerere ad puniendos ſuos exiſtens in ſua prouincia.Illum recepere, & pręcone pręuio,qui delictum eius alta uoce recenſebat,præfatum magnum forum cogebatur circumire, & eo pacto illum ſiſtere iuſſere ad molem quandam ad inſtar theatri, quæ ſta-

bat in medio dicti fori. Præco uero dictam molem aſcendens, reiterato illius delictum, & crimen alta uoce recēſebat, & illius caput ligno in modum mallei in ſumitate rotunde fabrefacto, percuſſere, donec animam omnibus uidentibus redderet. Vidimus præterea plurimos carcere tentos, quos aiebant ob furta, & alia per eos commiſſa crimina detineri. In hac prouincia ſecundum computationem, quam diligenter fieri curaui, ſunt centum & quinquaginta millia domorum, una cum alia parua prouincia eidem adhærenti Gnaſincango nuncupata, qui eiſdem legibus & conſuetudine uiuunt, ſine domino. Qui & non minus ſubditi ſunt regali Maieſtatis ueſtræ coronæ, quàm illi prouincia Taſcaltecal.

Nuncij Muteezuma ad Corteſium

Cum eſſem ſereniſſime & potentiſſime domine in caſtris bella gerens cum incolis iſtius patriæ e Taſcaltecal, quatuor ex potentioribus ſubditis Domini Muteezuma ad me profecti ſunt cum ducentis eis familiaribus, & dixerūt ea de cauſa aduentaſſe ut mihi nunciarent, qualiter eorum dominus Maieſtati ueſtræ ſubijci deſiderabat, & mecum inire amicitiam, & quid ſibi conſtituere pro annuo cenſu Maieſtati ueſtræ perſoluendo deſiderabam, tam in auro, argento, ueſtimentis ſericis, & bombicinis, quàm alijs rebus, quibus prouincia abundaret, quæ omnia impartiretur, dummodo eius prouinciam non ingrederer, & illud tantummodo deſiderabat, quoniam ſua prouincia erat ſterilis, & commeatibus non affluebat, & moleſte ferret, ſi aliquid incommodi aut penuriæ ſuſtinerem una cum commilitonibus meis. Et eiſdem ad me dedit ad mille pondera auri & totidem ueſtes ex bombice quibus illi maxime uti ſolent. Hi mecum degere pro maiori parte illius belli, & perbelle uidere potuerunt, quātum Hiſpani ualeant, & interfuere, dum pacem & fœdus cum illis dominis Taſcaltecal iniuimus, & ad quæ domini & uniuerſi incolæ ſeſe obtulerant ueſtræ Maieſt. ſeruitia. Et, prout uidebatur, eis huiuſmodi maxime diſplicebant, quia uarijs modis me ſecum abducere tentarunt, aſſerentes promiſſa & oblationes, quas illi domini & incolæ fecerant, non fore ex animo, nec ſyncere amicitiam contraxiſſe, & illud, ut libere ipſis confiderem, oſtendebant ut poſtea tuto mihi incauto inſidiarentur. Incolę uero Taſcaltecal pluries me admonuerant, ne ſubditis domini Muteezuma aliquo pacto confiderem, quoniam erant uere proditores & omnia fraudulenter agebant, & dominus illorum fraudibus uniuerſam illam prouinciam ditioni ſuæ ſubegerat, & me admonere uoluerant, ſicut facere tenentur ueri amici, & qui diu cognouerunt Muteezuma. Viſa diſſenſione, & ſimultatibus ambarum partium inde nō parum uoluptatis ſum conſecutus, quoniam multum ad rem meam ea pertinere cognoſcebam, & facillime haberem aditum ad illos ſubigendos, iuxta id commune adagium: Ex monte procedit, quod montem comburit. Etiam mente reuoluebam illud ſacri Euangelici uerbi dictum: Omne regnum in ſe diuiſum deſolabitur, modo tamen hos, modo illos ſecreto alloquebar, & gratias unicuiq; agebam de illorum optimo, animo, conſilio, & admonitione, & plus me amare præſentes, & quos alloquebar profitebar, quàm alios qui aberant & de quibus maledicebant. Fuimus in hac celebri ciuitate dies uiginti, & nuncij Muteezuma, quos apud me fuiſſe ſuperius retuli, me hortati ſunt, quod proficiſci deberem ad ciuitatem Churultecal, quæ aberat per leucas ſex, & ciues & incolæ illius erant maxima amicitia coniuncti domino eorum Muteezuma, & ibi ipſius animum facilius comprehendere poſſem, utrum deſideraret, proficiſcerer ad ſuam prouinciam, & quod aliquis ipſorum ex ea ciuitate poſſet ire allocutum eorum dominum, ſignificatum ea, quæ ego iniunxiſſem, & reuerti cum reſponſo, & compertum habebant alios nuncios me in ea præſtolari, ut colloqueremur. Eis reſponſum dedi, mihi placere illuc proficiſci, & quadam die, quam eiſdem indixi recederemus. Poſtquam uero domini e Taſcaltecal reſciuere ea, quæ cum prędictis nuncijs egeram, & conſtitueram diſcedere ad illam ciuitatem, me mœſtitia pleni conuenere rogantes, nullo pacto illuc

Parœmia

A ctο illuc proficiſci deberem, quoniam iam mihi inſidias præparauerant, ut
me unà cum commilitonibus neci darēt, & ad hoc negotium ipſe Muteezu-
ma, ex prouincia dictæ ciuitati contermina, deſtinauerat ad quinquaginta
millia hominum, & conſtiterant per duas leucas à præfata ciuitate, & ipſi
obſidebant iter conſuetum quà proficiſci deberem & nouum conſtruxerāt,
altis foſſis refertum, in quibus præacutæ ſudes fixæ ſolo contegebantur, ut
equi in eas præcipitarentur, & eo modò confoderentur, & ex induſtria mul-
tòs uicos obſtruxerant, & in ſupremis & ſubdialibus domorum pauimen-
tis lapides undiq; congeſſerant, ut nos ciuitatem ingreſſos capere poſſent,
& deinde de nobis ad libitum diſponere. Et ad detegendam ueritatem eo u-
terer argumento, quod nunquam domini illius ciuitatis me uiſum aut allo-
cutum uenerant, cum iam diu ueniſſent illi de Guaſancigo, qui plus aberant
quàm ipſi: & mitterem eos euocatum, & uiderem an uenirent. Illis gratias
ingentes egi, & ab eis petij mihi aliquos concederent, qui eoſdem meo no-
mine rogatos haberent, ut ad me proficiſcerentur, habebam enim quædam,
quę cum illis communicare deſiderabam, commodum Maieſtatis ueſtrę con
cernentia, eiſdem nuncijs cauſam mei aduentus explanaui, ut eam illis enar-
rarent. Qui nuncij eò ſunt profecti, & mandata mea expoſuere dominis illi-
us ciuitatis, & ſecum aduenerunt tres perſonę, haud magnę exiſtimationis,
& retulere, nomine dominorum illius ciuitatis aduentaſſe, et eos nō potuiſ-
ſe ad me proficiſci aſſerebant, quia aduerſa detinebātur ualetudine: illiſq; in-
tentionem meam ad illos perferendam exponerem. Illi autem ex Taſcalte-
cal mihi ſignificarunt, eos eſſe inter ciues nullius autoritatis, & prædicti ci-
ues me irridere uidebantur, & eis fidem non adhiberem, niſi domini ciuita-
tis ad me perſonaliter proficiſcerentur. Eoſdem nuncios audiui & reſpondi,
quod tam alti & potētis principis (qualis eſt Maieſtas ueſtra) legatio humili
bus perſonis exponi non debebat, & nedum ipſi nuncij, ſed & ipſorū domi-
B ni uix erāt tātę dignitatis, quibus dicta legatio à me explicari deberet, & pro
pterea iubebam, quod triū dierū ſpacio coram me cōparerent ueſtræ Maie-
ſtati obedientiam præſtituri, & in ſubditos ſe ſubiecturi, præuia proteſtatio-
ne, quod ſi eis aſſignato termino non comparerēt, caſtra mea in eos mouerē,
tanquam contra Maieſtatis ueſtræ rebelles, & ſubijci recuſantes ditioni Ma
ieſtatis ueſtræ, & ad hanc cauſam miſi mandatum manu propria, & notarij
ſubſcriptum, cum lata commiſſione ueſtrę Maieſtatis, in eodem cauſam mei
aduentus commemorando, & quod iſtæ prouinciæ, & multæ aliæ erant ue-
ſtræ Maieſtati ſubiectæ, & illi qui libenti animo uellent ſubijci ueſtræ Maie
ſtati, bene à me haberētur, & eos maximis eram proſecuturus honoribus &
fauore & econtra rebelles. Sequenti uero die uenerunt ad me fere omnes
domini dictæ ciuitatis ſe excuſantes, quod prius non uenerant, hoc eueniſſe
inde affirmabant, quia illi ex prouincia in qua morabar, erant eorum hoſtes,
& non auſi fuerant eò accedere, quia ſe fore tutos nō arbitrabantur, & quod
aliquid mihi detuliſſent contra eos, animo arbitrabantur, ſed illis fidem ad-
hibere non deberem, tanquam ab hoſtibus eorum nominis prolata, & quod
non ita erat, & ſi ſecum ad eorum ciuitatē accederem, ibi cognoſcerem pro-
lata per eorum hoſtes eſſe falſa & uera eſſe quæ ipſi proponebant. Et exinde
Maieſtati ueſtræ ſe ſubijciebant & permāſuri erant, & quod parerent & om-
nia quæ Maieſtatis Veſtræ nomine impoſuiſſem, parati erant contribuere,
& omnia hæc notarius, interpretibus adhibitis, ſcriptis demandauit, & tunc
cum eiſdem proficiſci conſtitui, partim ne animo defeciſſe uiderer, partim
quoniam ibi ſperabam poſſe omnia felicius quę mihi incumbebant, compo-
nere cum Muteezuma, quoniam illa ciuitas eſt contermina illi prouintiæ
(ut relatum eſt) ſubiecti enim Muteezuma illic tuto proficiſcebantur, & e-
contra cum in eorum itinere nullum obſtet impedimentum, qua re cognita
domini è Taſcaltecal maxime indoluere, & multoties me multum errare af-
firmarunt, & poſtquam iam ſe Maieſtati Veſtræ dediderant, & meam ami-

citiam iniuerant mecum ire uolebant, & omnibus in rebus quæ euenirent A
opem ferre, & non obſtante quod multum reluctatus fuerim, & precibus ab
eis contenderim ne uenirent, quoniam neceſſitas non impẽdebat, tamen ad
centum millia hominum ad pugnam aptorũ me ſubſecuta ſunt & me comita
ta ſunt per leucas duas à ciuitate, & ab eo loco maximo rogatu meo, præter
ſex millia hominum omnes receſſere & ea nocte caſtra poſui ad quẽdam flu-
uium, qui duabus leucis aberat ab ipſa ciuitate, partim ut expedirem dictos
homines è Taſcaltecal qui mecum uenerant, ne aliquid ſcandali tanta multi
tudo ciuitati inferret, partim quia nox appropinquabat, & ea hora nolebam
ciuitatẽ ingredi. Poſtero die omnes ciues mihi obuiam uenere, tubis & tim-
panis ut me exciperent cum multis alijs perſonis, quæ apud eos religioſæ ha
bentur, ueſtibus ſuis ſolitis indutis canendo & pſallendo, ut facere ſolent in
ſuis Meſchitis, quas pro eccleſijs tenent, & ea ſolennitate uſq; ad ingreſſum
ciuitatis nos perduxere, & in optima domo collocarunt, in qua ego cum u-
niuerſis meis ſocijs fui commode hoſpitatus, & ad uota nobis cibaria attu-
lere, leuia tamen. Et dum iter faceremus ad ciuitatem, multa eorum ſigno-
rum quæ nobis aperuerant incolæ ex Taſcaltecal, offendimus, quoniam
iter obſtruſum inuenimus, & aliud nouiter fabrefactum & ſcrobes altas ali-
quas in quas homines decidebant, & uias aliquas in ciuitate obſtruſas, & la-
pides congeſtos in pauimentis ſubdialibus, & iſta nos uegetiores & uigilan
tiores reddidere. Ibi inueni nuncios aliquos à Muteezuma miſſos, ut nun-
cios illius qui apud me erant alloquerentur, nil tamen ad me ſe in commiſſis
habere dixerũt, ſed tantum ueniſſe, ut ab illis nuncijs intelligerent quid me-
cum egiſſent aut conſtituiſſent, ut ea domino ſuo poſſent nunciare, & ſic
me allocuti diſceſſere. Et unus ex primatibus nuncijs Muteezuma qui me-
cum erat, cum his profectus eſt. Et his tribus diebus quibus ibi moram tra-
xi, mihi minimum alimentorum contribuerunt, & indies peius, & raro me
uiſum, & allocutum ueniebant Domini & primates ciuitatis. Et dum ex B
hoc aliquid timoris haberemus, interpreti meo quotidiano (quæ eſt fœmi-
na ex illis Indis, quam accepi in Putuncham, qui eſt fluuius Grizalue, de
qua etiam in prima relatione Maieſtati Veſtræ tranſmiſſa mentionem feci)
incola quædam ex Taſcaltecal aperuit, non longe maximam multitudinem
hominum ſubiectorum Muteezuma in unum conueniſſe. Et quod omnes
habitatores ciuitates eduxerant uxores, filios, & bona cupiebant nos aggre
di, omnes interimere, etſi ſecum uellet abire illam ſoſpitem cõſeruaret, quæ
omnia retulit illi Hieronymo Agillari, quem habui in Iucatan, & de quo a-
lias Maieſtati Veſtræ mentionem feci, qui poſtea hæc mihi expoſuit, & illi-
co incolam quendam illac prætereuntem capiendum curaui, & ab illo ſecre
to in loco collocato diligenter percunctatus ſum, & ea mihi aperuit quæ fœ
mina ex Churultecal interpreti meo retulerat, & propterea ex præmiſſis &
etiam præcedentibus indicijs quæ prius uideramus in itinere, conſtitui me-
lius eſſe illos præuenire, quàm præueniri, & dominos omnes illius ciuita-
tis alloquendi gratia conuenire curaui, quos poſteaquam conuenere in
magna quadam aula collocaui, & interim iuſſi milites eſſe in armis, & ad
omnia paratos, quo illico in eam multitudinem Indorum, qui habitationi
meæ inerant & proximiori loco irruerent. Et ſic euenit, quoniam poſt-
quam conuenerant domini in ea aula, eos uinctos ibidem reliqui, equum
aſcendi, & emiſſo pixidis ſono taliter egimus, quod duarum horarum ſpa-
cio ad tria milia hominum neci dedimus. Et ultra Maieſtas Veſtra cogno-
ſcat, qualiter contra nos ſe accinxerant. Antequam exirem hoſpitio, omnes
fere uicos obſtruxerant, & erant ordinati: & tamen quoniam illos incautos
aggreſſi fuimus, facile fuit eos diſſipare, maxime, deficientibus eorum duci-
bus, quos in aula in uincula coniectos detinebam. Ignem quibuſdã turribus
& munitis domibus, in quibus ſe tuebantur inijci mandaui, & decertando
ciuitatem totam peragraui: in hoſpitio tamen optimo relicto præſidio. Et
co

A eo pacto quinque horarum ſpacio populum omnem è ciuitate migrare coegi: opem ferentibus quater mille uiris ex Taſcaltecal, & quadringenti, è Cempoal. Poſt meum reditum ad hoſpitium eos dominos ciuitatis, quos in uinculis detinebam, allocutus ſum, & ab illis quærebam, cur me ea proditione interimere curaſſent: reſponderunt cauſam ab eis non proueniſſe, ſed ab incolis è Culua ſubditis domini Muteezuma, qui eos ad tale facinus ſuaſionibus ſuis impulerant, & dominus Muteezuma per leucam cum dimidia collocauerat ab ea ciuitate (ut ipſi cogitare poterant) ad quinquaginta millia armatorum, ut illud exequeretur: ſed tamen eos iam cognoſcere ſe fore deceptos, & me rogabant unum, aut duos ex illis ſolutos dimitterem, quoniam illi pollicebantur reducere populum quem eieceram, & fœminas, liberos, & bona quæ eduxerant, & ut illis parcerem ſupplices rogabant, promittentes, quod in poſterum annullis ſe decipi permitterent, & uolebant eſſe ueri & fideles Maieſtatis Veſtræ ſubditi. Et poſtquam fui eorum errores & crimina maxime deteſtatus, & reprehendi, duos ex eis dimiſi. Sequenti uero die ciuitas adeo habitata uidebatur, & fœminabus, & pueris referta, & pacificus populus, non aliter, quàm ſi nil eueniſſet: ſolui'que omnes reliquos ciuitatis dominos, quoniam ſunt polliciti ſe Maieſtati Veſtræ perpetuo inſeruituros. Et eo uiginti dierum ſpacio, quibus ibi moram traximus, fuit ciuitas tam pacifica, & uidebatur non aliter, quàm ſi nullus fuiſſet interemptus, aut defuiſſet: & fora, & commertia ſua habebant, & exercebant per ciuitatem, quemadmodum prius facere conſueuerant, effeci'que, quod incolæ è Churultecal & Taſcaltecal fœdere, & amicitia iungerentur, & amici ex inimicis efficerentur, quos à paucis annis muneribus ſibi conciliauerat Muteezuma, & hoſtes reddiderat incolis è Taſcaltecal. Ciuitas hæc Churultecal ſita eſt in loco plano, & intra mœnia habet uiginti millia

B domorum, & totidem in ſuburbijs, ſunt ſoli domini, & habent confinia ſeparata, nec alicui parent, nec aliquem cognoſcunt in dominum aut ſuperiorem, & habent regimen ſimile incolis è Taſcaltecal, gens iſta melioribus utitur ornamentis quàm è Taſcaltecal. Omnes poſt hanc cladem ſunt, & fuerunt fideles ſubiecti Regali Maieſtati Veſtræ, & ſpero eos in futurum permanſuros. Iſta regio eſt fœcundiſſima, quoniam latam habet prouintiam & confinia, & loca pro maiori parte irrigua, & ciuitas hæc ab extra eſt uiſu pulcherrima quia eſt plena, & turribus maxime referta, & Maieſtati Veſtræ uera refero, quod ex alta turri cuiuſdam Meſchitæ proſpectans, recenſui ad quadringentas turritas Meſchitas in dicta ciuitate. Et ex omnibus prouintijs, quas hactenus in his regionibus uideram, hæc aptior eſt ad Hiſpanorum habitationem, quia in ea habentur paſcua, & aquæ habiles ad alendas pecudes, quæ alia loca, quæ hactenus peragrauimus, non habent, quoniam cæteris in prouintijs tanta eſt hominum copia, quod nulla ſit prouintiarum portio, etiam minima, quæ cultura uacet, & tamen multis in locis panis defectum patiuntur, ſunt etiam pauperes multi, & mendicant ad domos & templa, quemadmodum fieri ſolet in Hiſpanijs, & alibi.

Allocutus ſum illos nuncios Muteezuma circa proditionem, quam mihi parauerant domini è Churultecal, & qualiter prædicti domini aſſerebant eueniſſe, & primordia habuiſſe à perſuaſione Muteezuma, & quod hæc proditio non uidebatur mihi digna tanto uiro, qualis ipſorum dominus erat: & hinc mittebat honoratos nuncios ſuam mihi ingerens amicitiam, illinc uero quærebat mihi proditorie inſidiari uiribus alienis, ut ſe à crimine protegere poſſet, & excuſare, ſi res ad uota non ſuccederet, & poſteaquam ipſe promiſſam fidem fregerat, nec pollicitis ſteterat, nec in ore illius ueritas comperiebatur, ego quoque ſententiam mutaueram, & ſi prius ad eius prouinciam ipſius uidendi & alloquendi tantum gratia, & ut ſecum

amicitia & conſuetudine iungerer, nunc eam ut hoſtis ingredi propera/ A
rem, eius prouinciæ damna omnia, et incommoda, quę hoſtis afferre poteſt, inferre deſiderans, quo ego maxime dolebam: cupiebam enim libētius eum amicum habere, & illum omnibus in rebus, quas in his partibus geſturus e/ram, conſulere, & datum mihi ab illo conſilium exequi. Illi uero reſpōderunt mecum diu fuiſſe, nec ad aures ſuas perueniſſe talem proditionem, & nullo pacto adduci poterant, ea quæ facta fuerant, fuiſſe ſententia et conſilio domini Muteezuma commiſſa, & à me expoſcebant, ut antequam conſtituerem eius amicitiæ renuntiare, & bellum contra eum ſuſcipere, prout afferebam, optime prius omnia cognoſcerem, & ad ueritatem eruendam cuncta expe/rirer, & unum ex eis dimitterem, qui proficiſceretur ad dominum ſuum allo quendum, & propediem reuerteretur. Sunt ab iſta ciuitate ad locū ubi Mu/teezuma reſidebat, uiginti leucæ. Reſpondi mihi placere & aliquot ex eis di miſi, & ipſi unà cū alio qui prius diſceſſerat, poſt dies ſex reuerſi ſunt, mihiq́ attulere dono decem puro auro paropſides, & mille & quingentas ueſtes, & commeatum gallinarum, & Panicacap (quod genus eſt potus, quo utuntur) & retulerunt dominum ſuum Muteezuma moleſte tuliſſe paratas mihi inſi/dias per illos è Churultecal, & me certo perſuaſum, quod ille huic negotio præſtitiſſet conſilium & fauorem, quia ipſe mihi fidem aſtringebat, ita non procedere, & gentem illam eſſe ſuam, quæ ubi ſupra conſtiterat, motu ta/men proprio non eius mandato conueniſſe, ſuaſione illorum è Churultecal, quia erant ex duabus prouintijs, quarum altera uocatur Accancigo, altera uero Yzuchan, quæ ſunt conterminæ regioni Taſcaltecal, & propter pro/pinquitatem quoddam fœdus inter ſe iniuerant, ut alter alteri opem ferat, et ea de cauſa conuenerant, non autem eius mandato, & in futurum uiderem ipſius operibus, ſi illa quæ ei nuncianda miſeram, forent uera uel non. Et de/nuo me enixe rogabat, ut ad ſuam prouintiam proficiſci non deberem, quia erat ſterilis, & multa pati poſſem & ubicunque permanerem, mitterem illuc B
quæſitum quæ uellem, ea enim perficeret & adimpleret. Reſpondi iter me/um ad illius prouinciam non poſſe euitari, quoniam de ipſo Muteezuma & & illius prouintia tenebar Maieſtati Veſtræ ſigillatim omnia referre. Et me credere ea quæ retulerant nuncij, ſimulabam, & propterea quia aliter fieri non poterat, niſi ut illum inuiſerem, quod moleſte non ferret, & ſi aliud ani/mo uolueret male ſibi euenire poſſet, & ægre ferrem illatum ſibi damnum & incommodum. Ille uero poſtquam cognouit me conſtituiſſe ire illum ui/ſum, reſpondit, quod felix illuc progrederer, meq́ expectaret in illa ciuita-te, in qua impræſentiarum ſe continebat, & ad me deſtinauit multos è ſuis, ut me illuc comitarentur, quia iam ingreſſus eram eius prouinciam, cupie/bant me deducere per ea loca & itinera, in quibus inſidias mihi paraſſe puta ui, ut nos male mulctarent per ea quę poſtea euenere, quoniam Hiſpani mul ti, quos ad uaria negotia per eam prouinciam deſtinaueram, uidere plures pontes & anguſta itinera, per quæ ſi fuiſſemus progreſſi, facillime executio/ni intentionem ſuam mittere potuiſſent. Sed deus Optimus Maximus qui Maieſtatem Veſtram à teneris annis tutatus eſt, proſpectās nos Regali Ma/ieſtatis Veſtræ ſeruitio intentos, aliud iter demonſtrauit, & quamuis eſſet aſperius, tamen non erat tot periculis ſubiectum, ut illud, quo nos deducere nitebantur, quod nobis hoc pacto monſtratum eſt. Ab iſta ciuitate Churul/tecal ſunt gemini excelſi montes, & frigiditatis maximæ, & in fine menſis Auguſti habetur in illis tantum niuium, ut in eorum uertice non ſit aliud cernere præter niues: & ab eorum altero qui excelſior habetur, multoties tam die quàm nocte egreditur ingens fumeus globus ad inſtar magnæ do/mus, & ſupra illius uerticem tollitur uſque ad nubes tam recto tramite & ue lociter, ut ſagitta globum illum uelocitate non æquaret, & quamuis maxi/mi, & uehementes in illorum montium cacuminibus uagentur uenti, ta/men globum illum fumeum diſſipare aut obliquare non poſſunt. Sed quia

ſemper

ſemper optaui de omnibus his in locis exiſtentibus uera ſigillatim Maieſtati ueſtræ referre, quoniam illud proſpiciens uiſus ſum uidere miraculum, ut ſecretum perſcrutarer, decem ex commilitõibus meis Hiſpanis, & eos quos arbitrabar perſcrutationi huiuſmodi idoneos fore, cum aliquibus incolis eius prouinciæ illuc perſcrutatum ire iuſſi, & illis serioſe iniunxi, ut modis omnibus dictum montem aſcenderent & ſecretum illius fumi, & unde & qualiter exiret perſcrutarentur, & quantum eis poſſibile fuit, ut dictum montem aſcenderent, laborabant, nunquam tamen illum ſcandere ualuerunt, ob ſtantibus crebris cinerum turbinibus qui à dicto monte egrediuntur, magnis niuibus, & intenſo frigore quod in illis montibus uagabatur: appropinquauerunt tamen cacumini, & adeo quod cum eſſent ibi, incœpit exire ille fumeus globus tanto cum impetu & ſtrepitu, ut mons uideretur corruere, et infecto negotio reuerſi ſunt, portantes multum niuis & glaciei, uidebatur enim eis rem nouam in his partibus tam calidis conſtitutos nos eſſe uiſuros, ſecundum ſententiam nauclerorum, quoniam affirmant iſtam prouinciam ſitam in uigeſimo gradu, qui eſt in paralello inſulæ Hiſpanæ, ubi aſſidue uerſantur maximi calores: & dum irent quæſitum hoc ſecretum, offenderunt quoddam iter, & ab incolis quos ſecum miſeram percunctati ſunt, quorſum illud iter tenderet, ipſi retulere illac iri ad Culua, & illud eſſe optimum iter ad Culua, & non illud, per quod nos illi de Culua deducere uolebant, & Hiſpani progreſſi ſunt per illud ad fines mõtium uſq;, iter enim eſt in medio dictorum montium: tandem patere cœpit planities è Culua, & magna ciuitas Temixtitan, & lacus qui continentur in ea prouincia, quos inferius celſitudini ueſtræ referam, & Hiſpani illi quos miſeram ad perſcrutandum ſecretum, cum ſocijs reuerſi ſunt exultantes inuento bono itinere, & cum ab illis
B & ab incolis prouinciæ factus fuiſſem certior de nouo bono adinuento itinere, nuncios ipſius Muteezuma ſum allocutus, eos monendo, quod deducerent me ad eam prouinciam per adinuentum iter, & non per illud quo ipſi conſtituerant: Reſponderunt, quod erat magis planum & breuius, & cur me per illud non deducerent, dixere cauſam hanc ſubeſſe, quia debebamus tranſire per prouinciam Guaſacingo, cuius incolæ erant hoſtes Domino ſuo Muteezuma, & in ea non poteramus inuenire commeatum & neceſſaria, prout per loca domini ſui, ſed poſtquam conſtituetam ire illac, ipſi commeatum aliunde afferri curarent, & maxima anxietate tranſiuimus timentes, ne illi in ſua malitia uellent perſeuerare, nobiſque denuo inſidiari, & quia iam omnibus innotuerat quod illuc progredi uolebam, non uidebatur ad rem pertinere retrocedere, ne illud timori & puſillanimitati aſcriberetur. Et ea die, qua à Churultecal diſceſſimus, emenſi quatuor leucas, deuenimus ad pagos quoſdam ſub ditione ciuitatis Guaſacingo, ibi ab incolis bene uiſus, meque donarunt quibuſdam ſeruis, ueſtibus, & paruis fruſtulis auri, quæ omnia parui erant momenti, quoniam in prouincia ſua talia non habentur, qui ſunt factionis illorum è Taſcaltecal, & circundantur undique prouincijs Domini Muteezuma, & adeo, quod nullum eſt illis commercium, niſi cum incolis propriæ patriæ, & ideo miſere degunt. Sequenti die aſcendi faucem inter duos montes ſitam, de quibus Maieſtati Veſtræ retuli, & in ipſius deſcenſu poſtquam oculis noſtris patebat prouincia domini Muteezuma, uenimus per quandam illius prouinciam, quæ appellatur Chalco, per duas leucas antequam perueniremus ad loca habitata, inuenimus optimum hoſpitium nouiter extructum ex tignis & palea, in eo me cum ſocijs omnibus commode collocaui cum omnibus Indis, quos mecum eduxeram ad quatuor milia hominum ex iſtis prouincijs, uidelicet ex Taſcaltecal, Guaſacingo, Churultecal, & Cempoal, nobis neceſſaria uictui conceſſere, & habuimus in omnibus habitationibus ignes multis iniectis lignis, quia frigora & algores maximi uigebant, duobus enim altiſſimis montibus circundabamur, quibus maxima niuium multitudo inerat.

Eo quidam Muteezuma nomine ad me profecti ſunt,qui uidebantur proce- A
res,& inter eos aiebant ueniſſe fratrē ipſius Muteezuma, & quater mihi at-
tulere mille auri pondera ſui domini Muteezuma nomine, & me rogatum
uolebant,ad illius ciuitatem ulterius proficiſcēdi animum exuerem, quia il-
lius prouincia annonæ caritate premebatur,& iter erat ad illam difficile,to-
ta enim erat aquis circumuallata & ad eam non niſi canois inuehi poteram.
eſt autē canoa lembus unilígneus concauus,quibus ad aquas transferendas
utuntur(illas incolæ Accaler nominant) aliaq; multa difficilia eſſe in itinere
commentabantur,et illi ſignificarem quid ab eo poſtularem.Quoniā lubens
omnia mihi ubicunq; locorum exiſterem ab eodem petita proculdubio in ſi
gnum tributi mittenda curaret,& uſq; ad mare & quocunque animo meo li-
buiſſet.Ipſos blande & amice excepi, eoſq; aliquibus quæ ex Hiſpaniis attu
leram donaui, quæ maximo in precio apud eos habebantur,apud illum præ
ſertim quem fratrem Muteezuma eſſe aiebant, & nomine domini ſui expo-
ſitæ legationi in hæc uerba reſpōdi: Ego,ſi in manu & poteſtate mea eſſet ab
hac prouincia receſſus,libentiori animo quàm ipſe deſiderat, ab his regioni
bus ut magnanimo Domino ueſtro morem gererem,recederē,ſed ſacræ Ca-
tholicæ Maieſtatis domini & regis mei præcepta & mandata id me exequi
non permittunt.Illius iuſſu hanc regionem petii, & inter alia quæ à Catholi
ca Maieſtate magnoq; Imperatore mihi in commiſſis data ſunt,illud fuit im-
primis,ut de magnanimo domino ueſtro Muteezuma, & illius tam celebri
ciuitate Maieſtatem ſuam certiorem facerem,cuius celebritas diu ad eius ſa
cras aures peruenit,illudq; uos oratos uelim,ut meo nomine domino ueſtro
nuncietis,meum illuc iter æquo gratoq; animo ferat, quandoquidem aduen
tus iſte meus domino ueſtro,aut illius prouinciæ damnū aliquod,aut incom
modum afferre non poteſt, ſed plurimum utilitatis, honoris, & incrementi.
Et poſtquam dominum ueſtrum allocutus fuero, ſi mea conſuetudine uti no
luerit,ilico pedem referam,ſatis enim mihi eſt illum alloqui,ut inter nos qui B
bus modis ſacratiſſimi mei potentiſſimiq; regis negocia in his partibus gu-
bernari queant, conſtituamus, quæ non poſſent per interpoſitas perſonas
quamuis idoneas,& quibus maxima fides ſit adhibēda,conſtitui.Et hoc ha-
bito reſponſo receſſere.In hoc hoſpitio, de quo ſuperius mentionem habui,
cogitarant (prout ex indiciis & præparationibus coniicere potui) ea nocte
nobis obeſſe, & aliquod damnum inferre,hoc percepto remedium adinue-
ni.Propterea poſtquam cognouerant, me mutaſſe ſententiam,ſecreto iuſſe-
re illos uiros, qui in montibus erant abſconditi, proficiſci ad hoſpitium præ
dictum,& conſpecti à meis uigilibus,& excubiis diſceſſere.Poſtero die inde
profectus perueni ad coloniam quandam, quam Amaqueruca appellant,
quæ ſubiacet prouinciæ Chalco, quæ habet in colonia principali, & uillis
per duas leucas circumcirca plus quam tria millia habitationum, & in hac
colonia fuimus optime hoſpitati in pulchra domo ipſius Domini. Multi,
qui ex primatibus uidebantur,me uiſum & ſalutatum uenere,aſſerentes eo-
rum Dominum eos ad me deſtinaſſe, ut me ibi expectarent, & de omnibus
quibus indigerem, & mihi & meis prouidere curarent. Huius prouinciæ
dominus mihi largitus eſt mille pondera auri,& quadraginta ſeruos, & du-
os dies fuimus ibi, commode & uberrime nobis omnia quibus indigeba-
mus, ſuppeditauerunt. Poſtero die cum ad me ueniſſent quidam principa-
les,ſignificarunt, quod dominus Muteezuma me expectabat, diſceſſi & ea
nocte fuimus in quadam parua colonia abinde per leucas quatuor, quæ ad-
hæret maximo lacui,& ferme illius media pars in aquas protenditur, à con-
tinente uero habet aſperrimum montem cum rupibus & lapidibus ingenti
bus, & ibi modis omnibus conabantur nobis obeſſe, aliter autem quàm
quærebant, euenit: conſtituerant enim nos noctu incautos offendere, &
cum tam diligens, & uigilantiſſimus diu noctuque eſſem, cogitationes
eorum irritas feci : & ea nocte uigiles ubique collocaui, & tales, quod
tam

A tam ab exploratoribus illis,qui aqua canonis uehebantur, quàm ab eis, qui monte deſcendebāt conſpici & uideri potuit, an eorum opinionem exequi potuiſſent: mane inuenti ſunt ad uiginti exploratores illorum à noſtris interfecti, adeo ut pauci ad dominos qui eos miſerunt, reuerſi ſint. Et cum nos ſemper ad quæcunque paratos & promptos cernerent, conſtituerunt mutare ſententiam, & nos tanquam amicos deducere. Sequenti die ſummo mane cum diſcedere conſtituiſſem,præſto fuere duodecim uiri ex primatibus,ut poſtea percepi, inter quos maiori fulgebat dignitate iuuenis annorum uiginti quinque, quem omnes maxime uenerabantur, & adeo quod quando lectica qua uehebatur deſcendit, reliqui omnes anteibant ſaxa & paleas qua ille progreſſurus erat è medio itineris auferentes. Et poſtquam me conuenere, ſe Domini Muteezuma nomine ueniſſe commemorarunt, ea de cauſa ut mihi in itinere adeſſent: & domino ſuo condonarem, quod ipſe obuiam eouſque non uenerat, quoniam aduerſa ualetudine detinebatur, & eiuſdem celebris ciuitas non multum diſtabat, & poſtquam conſtitueram ad illum proficiſci,ut corā colloqui poſſemus, ut cognoſcerem qualis eſſet in Maieſtatem Veſtram animo. Nihilominus enixis precibus contendebat, ne illuc progrederer, quia ibi multum penuriæ & laboris eſſem perpeſſurus, multum comminabatur, ibi mihi de neceſſarijs prouiſum iri non poſſe curare,quemadmodum animo conceperat: & in multum inſtitere præfati legati, & tantum ut nil aliud ſupereſſet, niſi aperte dicerent, ſi illuc proficiſci perſeuerarem, obſtare uelle. Ego uero illis benigne reſpondi,& mitioribus uerbis quibus fieri potuit: aſſerens, quod ex iſto meo aduentu nil ſibi incommodi euenire poterat, ſed plurimum utilitatis, & eos quibuſdam quæ mecum adduxeram ex Hiſpanijs, donatos dimiſi, & ilico diſceſſi magna comitante caterua. Nam comitabantur me uiri, qui maximæ

B uidebantur autoritatis, ut poſtea apparuit, & ſemper progrediebamur prope ripam illius magni lacus, & à domo in qua hoſpitatus fueram, uix per leucam profectus, uidi in ipſo lacu paruam ciuitatem,quæ tantum à nobis aberat quantum continent duo iactus baliſtæ, habentem uſque ad bis mille habitationes in ipſo lacu ſitam, ad quam nullum terra patebat iter & etiam multum turritam quantum uidere potuimus,& progreſſus leucæ ſpacio ingreſſus fui uiam ſtratam manu, & arte fabricatam in ipſo lacu latam quantum equeſtris Hiſpana haſta extenditur, & eadem ferme per leucam profecti ad ciuitatem quandam deuenimus, qua elegantiorem hactenus non uideramus, quamuis eſſet ambitu non amplo.hac exigua in ciuitate erant domus ornatiſſimæ,& non tantum admirationem afferebant domus bene edificatæ, quantum domorum fundamenta, quæ miro artificio in aquis erant conſtituta, cum (ut relatum eſt) in lacu ipſo ſit ſita ciuitas, hac in ciuitate, quæ aſcendit ad duo millia domorum, belle fuimus & laute nos excepere, & primates, & dominus illius ciuitatis ſummopere expetebant, ut ea nocte ibi quieſcerem, nuncij uero domini Muteezuma admonuerunt, ne illic uellem pernoctare, ſed per tres leucas progrederer ad ciuitatem nomine Iztapalapa,quæ ſubiacet uni ex fratribus domini Muteezuma.Egreſſus uero illius ciuitatis, ubi pranſi fueramus, cuius nomen in præſentiarum non occurrit, eſt per ſimilem uiam ſtratam manu fabricatam, quæ ducit per unam leucam ad continentem uſque, & mihi ciuitati appropinquanti obuius factus eſt dominus illius cum uno alio magno Domino alterius ciuitatis, quæ ab illa abeſt per tres leucas, quam Canaalcan appellant, & plurimi alij proceres & domini qui me ibi expectabant, mihiq́; obtulere quater mille auri pondera, & quaſdam ſericas ueſtes, & per humane me ſuſcepere, habet Iztapalapa, quæ eſt ad latus unius magni lacus aquæ ſalſæ, uſque ad quindecim millia domorum,quarum maior pars eſt in aquis,reliquæ in continenti. Habet Dominus illius quædam alta palatia, non tamen adhuc perfecta,quæ ſunt tam magna & pulchra ſicuti quælibet,quę in uniuerſis Hiſpanijs

ſpanijs inueniri poſſent, & dico de magnis & bene conſtructis, tam ex lapi- A
dibus quàm ex tignis, pauimentis, & omnibus quibuslibet generibus in pa
latijs conſtruendis neceſſarijs, et reliquis domus ſupellectilibus, pręterquam
ligneis liniamentis, & figuris ditibusq; alijs parietibus & ſolaribus apud nos
adhiberi ſolitis, quibus ibi in ſuperioribus à terra habitationibus uti non ſo
lent. Inferius uero habent uiridaria uoluptuoſa, arboribus, floribusq; odori-
feris referta. Piſcinas prætereaſiue uiuaria optime fabrefacta, habentia lapi-
deos gradus à ſummo ad imum, habet amplum uiridarium prope dictum pa
latium, cui impoſitum eſt proſpectaculum uarijs decoris aulis, & deambula-
tionibus. In uiridario continetur ſtagnum aquæ dulcis, in quadrangulum
ductum eleganterq; lapidibus expolitis conſtructum, & in ipſius ſtagni am-
bitu ſtat latum deambulatorium pauimento lateribus ſtratum elegantiſſi-
mo, adeo latum, quod quatuor homines iuncti facillime & commode de
ambulare poſſent, & quælibet ipſius pars continet quadringentos paſſus,
& totum in circuitu continet mille, & ſexcentos paſſus, pars uero illa de
ambulatorij proxima uiridario eſt arundinibus fabrefacta, poſt illas uero
ſunt arbores & uariæ odoriferæ herbæ. in ipſo ſtagno plurimi natare uiden
tur cuiuslibet generis piſces & uolucres, ut annates, fulicæ, & aliæ pluri-
mæ, ut aliquando ipſum operiant ſtagnum. Sequenti die ab ea ciuitate de-
cedens mediæ leucæ iter emenſus uiam aliam ſtratam medium lacus ſecan-
tem ingreſſus ſum, eademq; duarum leucarum itinere ad illam celebrem
ciuitatem Temixtitan in ipſo medio lacu conſtitutam peruenitur, illa uia tan
tum patet, quantum geminæ Hiſpanæ equeſtres haſtæ extenduntur, qua
octo iuncti equeſtres tranſire commode poſſunt. Ab utroque dictæ ſtratæ
uiæ latere ſunt tres ciuitates, quarum unam Meſicalcingo appellant, quæ ex
maiori parte iacet in ipſo lacu, & aliæ duæ, quarum altera uocatur Hycia-
ca, alia uero Huchilohuhico lateri ipſius lacus hærent, & multæ domus di- B
ctarum ciuitatum aquis abluuntur. Prima ad tria millia, ſecunda ſex millia,
& ultima quinque millia domorum aſcendere dicuntur, in quibus optimæ
ſunt domus, & turres, & maxime quibus ipſi domini inhabitant, & ſacræ æ-
des eorum, quas Meſchitas appellant, ubi ſuas fundunt orationes, & deos
ſuos collocant. Ibi maxima ſunt ſalis commertia, quod ex dicto lacu confi-
cere conſueuerunt, & ſuperficie terræ, quam lacus inundat, & cum illud e-
buluerit, redigunt in maſſas ad panis formam, & illud tam incolis, quàm alie
nigenis uendũt. Et per mediũ leucæ priusquã quis perueniat ad ipſam cele-
brem ciuitatem Temixtitan (ubi dictam uiam alia ſimiliter ſtrata ſubintrat,
quæ à continenti progreditur) eſt murus munitiſſimus geminis turribus cir-
cumdatus muro in latitudinem geminę hominis ſtaturæ cum antemurali, &
pinnis per totum ambitum, qui murus ambas pręfatas ſtratas uias apprehen
dit, & dicta celebris ciuitas Temixtitan geminas tantum habet portas, una
eſt qua ingrediuntur, altera qua egrediuntur. Huc proceſſere mei ſalutandi
gratia ad mille proceres ciuitatis prædictæ omnes habitu conſimili & decre
to, ſecundum eorum morem & conſuetudinem, & cum appropinquabant
quilibet eorum patria utebatur ceremonia, quę talis eſt: Eorum quilibet pro
ut erat in ordine dum me ſalutatum accedebat, manu terram tangebat, & il-
lam poſtea deoſculabatur in ſignum maximæ reuerentiæ, & horam ibi con-
ſumpſimus antequam quilibet ceremoniam perfeciſſet, & non longe à ciui-
tate erat ligneus pons, qui in latitudine patebat per paſſus decem, ibi interci
pitur uia ſtrata, & hic pons eſt ad aquarum fluxum & refluxum, quoniam a-
quæ paludis illius in modum maritimarũ aquarum augentur & imminuun-
tur, & etiam ad ciuitatis tutelam, quia trabes illas longas ad libitum impo-
nunt, & abducunt, ex quibus pons ille conſtruitur. Et in huius pontis ſimili
tudinem ſunt multi per uniuerſam illam celebrem ciuitatem, ut poſt in pro-
greſſu meæ narrationis latius referam, & poſtquam pontem illum tranſiui,
mihi obuiam uenit ille potens dominus Muteezuma ut me ſuſpiceret, & cũ

eo du-

A eo ducenti proceres nudis pedibus,& alio ditiori decreto habitu, quàm primi,& bini procedebant in modum proceſſionis,et admodum parietibus domorum hærentes,& uia erat ampla,& delectationem afferens,quia recto tramite per fere leucam procedebat, & adeo recta quod poteramus conſpicere ab initio dictæ uiæ uſq; ad extremũ illius, & ab utroq; illius latere ſunt optimæ,& magnæ domus partim ad uſum meſchitarum partim ad habitãdum. Et dominus Muteezuma medius progrediebatur inter duos magnos proceres, quorum alter erat ille magnus Dominus de quo ſuperius memini, qui me allocutum uenerat lectica inuectus. Alter uero ipſius Domini Muteezuma frater,qui dominabatur ciuitati à qua eodem die diſceſſeram.et hi tres erant eodem decreto habitu,hoc dempto quod Dominus Muteezuma habebat calciamenta, reliqui uero erant nudis pedibus, quamuis omnes incolæ calciamẽtis utantur. Alter à dextris. alter à ſiniſtris domini Muteezuma brachia ſuſtinebant.Et appropinquans equo deſcendi,ut eũ amplecterer, quod ne facerem duo illi proceres,& ne illum attingerem manibus innuenerunt, & primo Dominus Muteezuma,& deinde illi duo proceres ante dictam patriam cerimoniam confecere, qua perfecta iuſſit fratrem, qui prius eum comitabatur, ut in poſterũm mihi aſſiſteret, & ipſe altero procere comitatus paululum anteibat.Et ubi fuerat me allocutus,uenere alij quoq; ducenti Domini (de quibus ſuperius)me ſalutatum ſuo ordine,& cerimonia facta quilibet ad locum unde digrediebatur reuerſus eſt. Et quando allocutus ſum dominum Muteezuma,torquem humeris meis impendentem margaritis, & adamantibus uitreis extraxi,illumq; domino Muteezuma inieci,& emenſa aliqua parte itineris, aduenit familiaris eius afferẽs torques duos in modum parui marini cancri elaboratos, panno rubeis limacis contexto inuolutos, quas ipſi maximi æſtimant, & à quolibet torque pendebant octo aurei cancri miræ perfectionis ad latitudinem unius palmi,& illico illos collo meo in

B iecit,& ſecutus iter unde fuerat digreſſus abijt,ordine & habitu ante dictis, donec ad palatium quoddam amplum,& elegans in noſtrum hoſpitiũ præparatum deuenimus, & illico me in magnam aulam iunctis manibus deduxit,quæ erat ante atrium,quod ingreſſi fueramus, meq; collocauit in ornato diuiti ſolio,quod mei collocandi gratia parari iuſſerat,meq; illum ibi præſtolari iuſſit,& poſt puſillum meis optimis habitis hoſpitijs ad me uarijs,& pluribus rebus & ornamentis aureis,argenteis,& rebus ex pennis plumiſq; eleganter confectis,& quinq; millibus ueſtium ex bombice precioſe,uarijſq; modis laboratis, & contextis profectus eſt, quæ omnia poſtquam mihi impartitus eſt, conſedit altero ſolio non longo interuallo à meo diſtanti, quod ſibi curauerat parari,& in hæc uerba locutus eſt: Diu eſt quod ex maiorum noſtrorum annalibus,& ſcripturis compertum habemus,quod ipſe,& omnes qui in hac prouincia degimus, hinc oriundi non ſumus, ſed alienigenæ, qui ex remotis orbis prouincijs huc aduenimus. Scimusq; nos magno quodam domino Duce cui ſubiecti eramus ad hãc prouinciã perueniſſe,qui nobis relictis patriam reuiſit,et multo poſt tempore ad nos redijt,inuenitq; nos omnes incolas huius prouinciæ in uxores duxiſſe,colonias habitandas ſuſcepiſſe,& liberos præterea procreaſſe,qui enitebatur nos hac prouincia abducere,illud recuſauimus,nec eundem in dominum ulterius,& ducem recipere uoluimus,& ipſe dominus diſceſſit,& hactenus certe credidimus,quod illius ſucceſſores uenturi eſſent ad ſubigendas has prouincias, & nos tãquam proprios & ueros ſubditos ſuos aſſerturos. Et conſiderantes locũ unde uos ueniſſe dicitis, & ea quæ prædicatis de magno & potenti Domino & Rege,qui uos huc deſtinauit, uere credimus, quod ille ſit noſter uerus Dominus,& eo maxime,quia dicitis, quod diu nos hæc loca habitaſſe cognouit. Ideo uobis proponite,nos uobis omnino parituros,& uos in Dominum illius uice & nomine,quem uos huc miſiſſe aſſeritis ſuſcepturos, & in hoc uobis non deerimus,nec fraudem committemus, & uniuerſæ prouinciæ quæ

meæ ſubiacet ditioni ad libitum imperare poteſtis, quoniam omnes iuſſa ca peſcent, & poteſtis omnibus quæ poſſidemus pro uolũtate uti, eſtis enim in propria prouincia, & domo, animo læto eſtote, & quieti uos date, ſcio e- nim uos labores uarios paſſos, tam itinere quã aſſiduis bellis, quæ hactenus uobis ſe obtulere. Non me latet profecto quæ ex Punachanaca hucuſq; uo- bis euenere. Nec dubito quin incolæ ex Churultecal, & Cempoal uobis de me male dixerint, obſecro uos ne ultra ea quæ experientia & proprijs oculis uidebitis credatis, præſertim ab hoſtibus meis dicta, ex quibus aliqui mihi ſubijciebantur, & aduentu ueſtro à me defecere, et ut à uobis fauorem captẽt illa proferũt. Scio equidẽ, quod ipſi uobis aſſeruerãt quod domos aureis pa- rietibus, & aureum ſolium poſſidebam, & mea omnia ſupellectilia erant au- rea, & pariformiter eram deus, & me deum fingebam, & alia multa huiuſmo di, domos iam cernitis ipſimet eſſe ex ſaxis, calce & terra. Et his dictis ueſtes extulit corpus oſtentans, & ait, nonne me uidetis ex carne & oſſibus compa ctum, mortalem & palpabilem, uidetis eos iam fuiſſe mẽtitos. Habeo equi- dem aliqua ſuppellectilia, quæ maiores mei mihi reliquerunt, omnia quæ ha bebo ueſtra ſint, & de his ad libitum diſponite, procedam ad alias domos u- bi habitare ſoleo, curabo uobis prouiſum iri omnibus in rebus, uobis & ſo- cijs ueſtris conuenientibus, & nulla adducamini mœſtitia, imo lætamini, quia eſtis in ueſtra patria, & domo: Ego paucis reſpõdi, & maxime tetigi ea, quæ ad rem pertinere putaui, & potiſſimum ut in animum eorum infunde- rem, quod Maieſtas Veſtra illa uere eſſet, quem uenturum arbitrabantur, & his peractis diſceſſit & poſt eius diſceſſum nobis attulere panem, gallinas, fructus uarios, & alia ad uſum domeſticũ, & hoſpitij facientia, fuimuſq; ibi ſex dierum ſpacio bene hoſpitati, & multoties Domini prouinciæ illius me allocutum, & ſalutatum ueniebant. A

Iam Catholice Rex initio huius meæ narrationis expoſui, quod ego tem pore quo à uilla ueræ Crucis diſceſſi, ut diligenter perquirerem de hoc po- tenti Domino Muteezuma, ibi dimiſeram centum & quinquaginta Hiſpa- nos, ut inchoatam à me arcem perficerent, & etiam dimiſeram multas uillas, & caſtra circumuicina eidem ciuitati ueræ Crucis Sacræ Maieſtatis ueſtræ ditioni ſubiectas, & incolas ueræ fideles: ſed dum eſſem in ciuitate Churul- tecal mihi redditæ ſunt literæ à præfecto, quem ibi conſtitueram meo nomi- ne, quibus ſignificabat, quod Qualpopoca dominus ciuitatis, quæ Almeria appellatur, ſignificauerat dicto præfecto per ſuos nuncios, quod deſiderabat eſſe uaſallus ueſtræ Maieſtatis. Et quod eo uſque non præſtiterat eam obe- dientiam, quam præſtare tenebatur, & ad offerendum ſe cum uniuerſa ſua prouincia non uenerat, per hoc ſtetit, quod illi neceſſe erat tranſire prouinci am quæ ſibi infenſa erat, & quia timebat in tranſitu lædi, illud mandare exe- cutioni non potuerat, & propterea ad eum mittere dignaretur quatuor Hi- ſpanos, qui ſecum ad dictum præfectum per hoſtiles prouincias proficiſce- rentur, quoniam illis ducibus confidebat ſe tuto peruenturum ad eundem, & hoc pacto obedientiam debitam præſtare poſſet. Qui præfectus illius uer bis fidem adhibens, quæ nomine dicti Qualpopoca ſibi nunciabantur, & quod ueniret ad præſtandum obedientiam, ut alij quoque fecerant, illuc qua tuor ex ſuis Hiſpanis deſtinauerat, quos poſtquam fuere domi dicti Qual- popoca ſimulans cauſam necis ſe nõ pręſtare interficiendos curauit, & duos interfecerant, reliqui uulnerati per montes aufugerant, quo audito ipſe quin quaginta Hiſpanis peditibus, duobus illis equitibus, & decem millibus In- dorum amicorum noſtrorum contra ciuitatem Almeriam hoſtiliter profe- ctus fuerat, & certamen inierat cum incolis Almeriæ, & occiderãt ſeptem Hiſpanos, ſed poſtremo dictam ciuitatem Almeriam expugnauerant, & plu res ex incolis neci dederant. Dictos incolas migrare iuſſerat, & ciuitatẽ igne conſumpſerat, deſtruxeratq;. Et cum indi quos ſecum adduxerat, eſſent eorũ hoſtes acerrimi, omni in hoc fuerant uſi diligentia. Qualpopoca autem & a- B

A Iij ſibi fœdere iuncti,& qui ad id fauorem præſtiterāt,ſibi fuga ſalutem com-
parauerant. Ex quibuſdam in prælio captis ſciſcitatus eſt, qui eſſent illi, qui
ciuitati & Qualpopoca opem tuliſſent,& quare id facinus commiſerant, &
quid eos impuliſſet ad interficiendū Hiſpanos,quos ille miſerat dicto Qual-
popoca. Illi uero reſponderunt fuiſſe illud commiſſum facinus iuſſu domini
Muteezuma,& quod cæteri quoq; proceres,qui ciuitati opem tulerāt, man
dato ipſius Muteezuma eo uenerāt,ut poſtquam diſceſſiſſem à ciuitate Ve-
ræ crucis contra ibi exiſtentes exirent,& eos qui defecerant ab illo, & Ma-
ieſtati Veſtræ ſe ſubiecerant, & quod omnem poſſibilem adhiberēt diligen
tiam,ut Hiſpanos interimerent ibi relictos,ut Hiſpani eiſdem opem ferre nō
poſſent,aut fauorem præſtare,& quod propterea ea ſic euenerant.

Peractis diebus ſex poſt meum ingreſſum in celebrem ciuitatem Te-
mixtitan, cum aliqua eiuſdem uidiſſem quamuis minima ad multa quæ ui-
deri poſſunt, præterea conſideratis his quæ in prouincia habētur,ratus ſum
ad rem, & incrementum ſtatus Maieſtatis Veſtræ, & noſtram tutelam, &
munimen admodum pertinere, ſi dictus dominus Muteezuma in meam re-
digeretur poteſtatem & quod ſua penitus non potiretur libertate, ne gra-
tum in Maieſtati Veſtræ ſeruiendo animum eidem mutare contingeret, &
eo magis, quia nos Hiſpani ſumus aliquantulum difficiles & importuni,etſi
nobis ſuccenſerent, poſſent damni aliquid & incommodi inferre, & tan-
tum,quod nullus noſtrum tanti nuncius mali eſſet futurus ſuperſtes,partim
quia maxime ſunt potentiæ,partim quia ſi illum apud me retinerem reliquę
prouinciæ,quæ eidem ſubijciebātur, facilius ſe Maieſtati Veſtræ dediſſent,
ut etiam poſtea accidit. Conſtitui igitur illum domi, quam inhabitabam re-
tinere, ſatis enim eam munitam, & tutam cogitabam. Et mihi cogitanti ne
dum illum capere contenderem, aliquid ſcandali aut tumultus ſuſcitaretur,
animo ſuccurrit facinus illud de quo præfectus, quem dimiſeram in ciuita-
B te ueræ Crucis, per litteras ſuas me certiorem reddiderat in ciuitate Alme-
riæ perpetratum, ut ante dicto capite explanaui, & quemadmodum mihi
conſtabat omnia ibi commiſſa iuſſu & mandato eueniſſe dicti Domini Mu
teexuma, itaque collocato præſidio in anguſtijs uiarum ad palatium Domi
ni Muteexuma profectus ſum ut alias facere ſolebam, & aliquamdiu cum
eo nugatus ſum, & aliqua uoluptatem afferentia in medium protulimus, &
poſt mihi data aliqua munera aurea & filiam ſuam filias'que aliorum proce
rum quibuſdam commilitonibus meis,expoſui eidem ex ordine, quæ in ci-
uitate Nautecal ſiue Almeria euenerant, & quod Hiſpanos interfecerant.
Subiunxi præterea quod Qualpopoca, & reliqui iſta machinati fuerāt man
dato eius, non ſua ſponte (ut ipſi affirmabant) ſed quod Domino ſuo non
auſi fuerint non obtemperare. Sed quia nullo pacto perſuaderi poſſem ea fu-
iſſe eius mandato atque conſilio geſta,prout Qualpopoca & alij afferebant,
ſed quod illa potius proferebant,ut ſe excuſarent, ideo mihi conſultum eſſe
uideri,ut mitteret euocatum dictum Qualpopoca cum ſibi adiunctis proce-
ribus,ut ueritas appareret, & prædicti meritas luerent pœnas, & Maieſtas
Veſtra eius bonum animum in eandem cognoſceret, ne qua fieret, ut pro
gratiarum actione quam Maieſtas Veſtra eidē agendā cōmittere deberet,è
contrario cogeretur aliquid damni & incommodi eidem inferendum com-
mittere,poſtquam à ueritate eſſet alienum,quod dictus Qualpopoca & con
iuncti proferebant. Et ilico quoſdam ex ſuis præſto eſſe iuſſit, quibus ſigil-
lum tradidit, quod in brachio ex gemmis geſtabat, iuſſitq; ut ad ciuitatem
Almeriam(quæ ſeptuaginta leucis abeſt à celebri ciuitate Temixtitan)pro-
ficiſcerentur, & dictum Qualpopoca cum alijs, qui dictos Hiſpanos inter-
fecerant adducerent, & ſi ſpōte uenire nollent, eoſdem uinctos adducerent,
& ſi eiſdem obſtarent,quaſdam communitates in ſui auxilium,quas demon
ſtrauit conterminas dictæ ciuitati Almeriæ euocarent, eoſq; ui capiendos
curarent, & nullo pacto ſine prælibatis ad eum reuerterentur. Qui manda-

Muteezuma in Corteſij re-digitur poteſtatem

tis parituri receſſere, quibus uiam ingreſſis Domino Muteezuma gratias e- A
gi de exacta per eum adhibita diligentia in prelibatis capiendis, ea de cauſa, quia cogerer reddere rationem Maieſtati ueſtræ de omnibus Hiſpanis, qui mecum transfretauerant. Ad hoc ergo ut poſſem reddere ueram ratione Veſtræ Maieſtati, neceſſe erat ut ueniret & moraretur in hoſpitio meo, donec ueritas eluceſceret, & donec ille omni culpa uacuus appareret, petebamq; ab eo ne illud ægre aut moleſte ferret, quia domi meæ non eſſet futurus captiuus, ſed omni parte liber, & me nec in in ipſius obſequijs nec dominio quo quo pacto interponere conſtitueram, & in ſua optione erat, quā partem uellet Palatij, in quo moram tunc temporis trahebam, & eidem fidem meā pollicebar, quod hac detentione nil tædij, aut moleſtię ſibi contingere poſſe dabatur, & ultra ſuum ſeruitium, meorum quoq; adhiberetur, & omnibus ad libitum imperare proculdubio poſſet. Circa hoc diu fuimus altercati, & quæ hinc inde prolata fuerint, longum eſſet enumerare. Tandem placere ſibi domum meam mecum accedere profeſſus eſt, mandauitq; locum in meo Palatio ſibi parandum, & exſtruendum, quo præparato plurimi magni proceres affuere, & deductis ueſtibus & brachijs eorum ſubductis nudis pedibus illius lecticā cōducebant, nō multū ornatam, & maximo cum ſilentio eum flentes lecticæ impoſuerunt, & progreſſi fuimus ad noſtrum palatium ſine aliquo tumultu, quamuis poſtea tumultuari uulgus cœpiſſet: tamen quamprimum ad aures Muteezuma illa peruenere, illico omnes iuſſit quieſſere, & ſic omnis populus eo die & ſemper, dum dominus Muteezuma apud me detentus fuit, quiete uixit, quia optime hoſpitabatur, & idem ſeruitium habebat, quod prius domi ſuæ retinebat, quod fuit magnum & admiratione dignum, ut in futurum referam, & ſocij mei quoque eum, quibus poterant commodis, & obſequijs proſequebantur.

Dum Dominus Muteezuma à me detineretur, qui ad adducendū Qualpopoca, & alios adhærentes, qui Hiſpanos morti dederāt, profecti fuerāt, re- B
diere adducentes ipſum Qualpopoca cū uno ex eiuſdem filijs, & alios præterea uiros, qui dicebantur interfuiſſe neci dictorum Hiſpanorum. Ipſumq; Qualpopoca lectica in modum magni domini conduxere, quem poteſtati meæ conceſſere una cum reliquis quem in carcerem cum alijs intrudendum commiſi, & manicis, & compedibus alligari, aquibus, poſtquā ſe Hiſpanos interimiſſe, confeſſi ſunt, ſciſcitatus ſum an ſubeſſent domino Muteezuma præfatus uero Qualpopoca reſpondendo à me petijt, an eſſet alius dominus cui deberet ſuijci, quaſi innuens quod nullus alius erat dominus, cui ſubijci deberet, & erat uaſallus domini Muteezuma, & poſtea ab eiſdem quæſiui, an ea quæ feciſſent, feciſſent ſua ſponte, aut mandato, & conſilio Domini ſui Muteezuma, omnes dixerunt ſua ſponte non mandato ſui domini, quāuis poſtea dum ſententia in eos prolata executioni mandabatur, & comburi debebant, clamauerint unanimes cōmiſiſſe mandato Domini ſui tale facinus, & ſuo iuſſu commiſerant, & hoc modo fuerunt publice in platea ſine aliquo tumultu aut ſeditione combuſti. Et eodem die quo combuſti fuere, quia iam confeſſi fuerant dominum Muteezuma fuiſſe autorem prælibati homicidij in Hiſpanos perpetrati, eundem in compedes collocari iuſſi, quo ſpectaculo maxime animo conſternatus eſt, quamuis eodem die poſtqnam multa ſecū fueram collocutus eidem compedes eximendos ordinauerim, quo facto fuit maxime recreatus, & plurimum uoluptatis eſt conſecutus, & deinde aſſidue illi morem gerere quātum in me erat omnibus in rebus ſummopere ſtudui, & præcipue quia publice ubiq; locorum profitebar tam ipſis incolis, quam Dominis prouinciarum, qui ad me confluebant, Maieſtati Veſtræ ſummopere placere quod Dominus Muteezuma regnaret, ut prius regnare ſolebat, hac tamen conditione, ut recognoſceret Maieſtatem Veſtram in ſuperiorem, & Dominum, ut Maieſtas Veſtra recognoſcitur ab alijs omnibus, & quod illi ſubditi rem gratam Maieſtati Veſtræ facerent, ſi in poſterum te-

nuiſſent

A nuiſſent illum in dominum, & ſuperiorem quemadmodum faciebant ante aduentum meum, & tam bene me ſecum geſſi, & ſatisfeci, quod pluries illũ rogans commiſi, ut domum ſuam proficiſceretur, tamẽ mihi reſponſum ſemper dederat ſe optime ibi in ea domo apud me commorari, cum nil ſibi omnino deeſſet, non aliter quam ſi domi ſuæ fuiſſet. Nam ſi domi ſuæ eſſet facillime euenire poſſet, quod domini prouinciarum capta occaſione poſſent illũ ſollicitare, & inducere ad perpetrandum aliquid contra me contra uoluntatem ſuam, quod redundaret in Veſtræ Maieſtatis damnum, cui iam conſtituerat quantum in eo poterat ſemper inſeruire, & donec redderet certiores ſuos, quid nam haberet in animo, optime erat ibi, & quamuis aliquid ſuper hac re eidem proponerent, illis reſpondere facillime poterat, quod ipſe non erat in ſua poteſtate, & hoc pacto ſe excuſare poterat, & pluries à me petijt ut poſſet ire ſpaciatũ quod eidem nunquam recuſaui, ut ire poſſet ſpaciatũ ad alias domos, quæ uoluptatis cauſa ibi conſtructæ erant, & aliquando exiuit ſpaciatum ciuitatem quatuor, aut quinque Hiſpanis comitantibus per duas leucas, & quotienſcunq; reuertebatur, uidebatur lętus & uultu hilari, & cũ exibat donabat uarias gemmas, & ueſtes tam Hiſpanis quàm incolis, quem maxima caterua ſemper comitabatur, & ad minus ad tria millia hominum, & eorum maior pars erat procerum, & Dominorum illius prouinciæ, & aſſidue conuiuia opipare parata, & tripudia celebrare delectabatur, quæ profecto maximis poſtea laudibus ab omnibus merito extolli debebant.

Poſtquam cognoui illum ex corde deſiderare eſſe in regali Veſtrę Maieſtatis ſeruitio, rogaui, quo ampliorem relationem Maieſtati Veſtræ tranſmittere poſſem de his, quæ in iſtis locis & prouincijs continentur, ut mihi aurifodinas oſtendendas curaret, quæ ſibi placere hilari uultu & uerbis demonſtrauit, & eo inſtanti quoſdam familiares eius accerſiri iuſſit, & ad *Aurifodinæ*
B quamlibet prouintiam in qua aurum extrahebatur, miſit duos ex eis, rogauitq; ut totidem Hiſpanos ſibi in comites illuc tranſmitterem, qui quo ingenio aurum eliciebatur conſpicerent, quod facile executus ſum, & ad quam libet prouinciam deſtinaui Hiſpanos duos, qui comitarentur Indos. Erant autem prouintiæ quatuor, quidam ex illis deuenere ad prouintiam quandam, quam Cuzula appellant, quæ abeſt per leucas octuaginta à celebri ciuitate Temixtitan, cuius prouintiæ incolæ ſubſunt Domino Muteezuma, & ipſi oſtenderunt eiſdem tria lata flumina, & ex omnibus adduxere inditia auri puriſſimi, quanquam modicum adduxerint, non enim habebant alia inſtrumenta, ſed ea tantum, quibus ipſi Indi aurum extrahere ſolebant, & ut Hiſpani retulere, tranſgreſſi ſunt tres prouintias multis pagis, uillis, & ædificijs refertas, ita ut in Hiſpania non reperiantur meliores. Sunt in illis prouintijs multæ ciuitates, & coloniæ in magna quantitate, & aſſeruere uidiſſe habitationem quandam cum arce quæ eſt amplior, & magis munita caſtro Burgenſis ciuitatis Hiſpaniarum, & incolæ unius ex his prouincijs, quæ Tamazulapa nuncupat̃, ornatiori habitu & ditiori incedunt incolis prouintiarum, quas hactenus uiderimus, & ſunt maximæ prudentiæ. Secundi uero profecti ſunt ad Prouintiam, quæ dicitur Malinaltebeque, quæ etiam abeſt à dicta magna ciuitate Temixtitan per leucas ſeptuaginta, & plus uergit ad littora maris, & illi quoque attulere inditia auri ex magno flumine, qui illac præterlabitur. Tertij uero aliam prouinciam adiere, ubi ſunt gentes, quæ differunt idiomate ab incolis proxime prouinciæ Culua, quam Tenis appellant, & illius prouinciæ Dominus nomine Coatelicamat, quia prouintiam obtinet in excelſis montibus dicto Domino Muteezuma non paret, & etiam, quia illius prouinciæ incolæ ſunt martiales, & certamen ineunt haſtis uigintiquinq;, aut aliquando triginta palmos in longitudinẽ continentib. Et quoniam iſti nõ erant ſubiecti Domino Muteezuma, Indi, qui profecti erant cum Hiſpanis, eam prouintiam ingredi nõ ſunt auſi, ſi prius Dominũ illius de eorũ aduentu certiorem non facerent, ab

eoq; ſaluum conductum obtinerent, aſſerentes eos eam ob cauſam aduenisſe, ut ſuas auriſodinas uidendi copia eiſdem concederetur, & quod meo & Domini Muteezuma nomine dignaretur illis eas oſtendere. Coatelicamat reſponſum dedit. Hiſpani eo tuto & libere accederent, & auriſodinas inſpicerent, & ea omnia quæ uidere cuperent: ſed eos è Culua quos ſciebat miſſos nomine Muteezuma admonebat, ne prouinciam ſuam ingrederentur, quia hoſtium loco eius habebat. Ancipiti animo fuere aliquamdiu Hiſpani irent ſoli an non: maxime, quia Indi, quos ſecum adduxerant, eos admonebant, ne irent: quoniam ideo eos ſolos intromittebat, ut eos facilius interficere poſſet: Inuicti tamen animo Hiſpani ulterius progredi conſtituerunt. Fuerunt bene, & placide ab incolis & eorum Domino ſuſcepti, & eis oſtenderunt ſeptem aut octo flumina, ex quibus ſe aurum extrahere dicebant. Hiſpani una cum Indis ex omnibus illis fluminibus aurum extraxere, & inditia prædictorum fluminum attulere, & cum eiſdem Hiſpanis dictus Coatelicamat miſit ad me nuncios ſuos, quibus ſe ac prouinciam ſuam Regali Maieſtatis ueſtræ ſeruitio offerebat, & eiſdem ad me miſit quædam aurea emblemata, & ueſtes, quibus incolæ illius prouinciæ maxime utuntur. Vltimi uero acceſſere ad aliam prouinciam Tuchitebeq; nominatam, quæ eodem directo uergit ad mare per duodecim leucas à prouincia Malinaltebeq;, in qua iam ſuperius dixi inuentum fuiſſe aurum, & incolæ eiuſdem oſtenderunt duo flumina, ex quibus pariformiter adduxere auri inditia. Et prout ex Hiſpanis, qui ibi fuerant percipere potui, prouincia illa eſt admodum apta ad conſtituendas ibidem habitationes, & ad aurum extrahēdum, petij à Domino Muteezuma, quod in illa prouincia Malinaltebeq;, quia illa ad prædicta magis apta uidebatur, conſtrui faceret unam habitationem pro Maieſtate ueſtra & in ea conſtruenda omnem poſſibilem adhibuit diligentiam, & talem, quod duorum menſium ſpacio eo in loco iam ſeminauerant ſexaginta menſuras (quas anegas Hiſpani uocant) ex quodam ſemine ab eis mayz, nuncupato, ex quo panem conficiunt, & decem menſuras cicerum et cacap, qui eſt fructus amygdolæ ſimilis, quo fructu in puluerem redacto uini loco utuntur, & tantæ in ea prouincia eſt æſtimationis, ut pecuniarum loco omnia in foris et ubiq; neceſſaria, eodem acquirāt. Ibiq; binas habitationes amplas ædificari curauit, & in altera ultra habitationem appoſuerunt ſtagnum, in quo erant quingenti anſeres ex induſtria ibi collocati, qui ibi ſunt in maximo præcio, quia eos quotannis deplumant, & illorum plumis, & pennis utuntur, & in dicta habitatione collocarunt ultra mille & quingentas, gallinas, & alia plurima ad domeſticum uſum facientia, & multotiens Hiſpani, qui eam uiderunt, & ornamenta diligenter perpenderunt, putarunt aſcendere dictas habitationes ad uiginti millia Caſtellanorum auri. Similiter petij ab eodem domino Muteezuma, ut mihi aperiret, ſi in littore illius maris eſſet fluuius aliquis, uel ſinus, quos naues illuc applicantes facile ingredi poſſent, & tuto in eiſdem ſiſtere, qui retulit ſe penitus eius rei ignarum. Quo audito, hoc ſaltem petij, ut mihi maris illius panno depingi curaret littora, & ſinus, & flumina in mare confluentia, quo poſtea poſſem mittere meos Hiſpanos ad perſcrutandum, & diligenter inſpiciendum, & ipſe Muteezuma eligeret in eorum duces incolas dictę prouinciç. Quod poſtea re effecit, quoniam ſequenti die mihi attulere lineo panno picta omnia maris littora, ſinus & flumina in illud confluentia. Ibi conſpiciebatur flumen quoddam cæteris magis amplum, prout ex ea figura colligi poterat, in mare profluens, & uidebatur fluere inter geminos montes, qui apellantur Sanmyn in ſinu quodam, ubi naucleri hactenus putabant, quod diuideretur prouincia Mazamalco nuncupata. Dixitq; quos uellem deſtinarem. Et eo pacto miſi decem Hiſpanos, inter quos aliqui Maritima diſciplina plurimum pollebant, & cum ducibus, quos dederat Muteezuma, progreſſi perluſtrarunt omnia illa littora à portu Chalchilmeca, quem ſanctiuan appellant,

A ſant,ubi meis nauibus applicueram, quæ per luſtratio aſcendit ad ſeptuagin ta leucas & ultra, & nullum fluuium, aut ſinum adinuenere, in quē naues poſſent ingredi,quamuis dicta littora habeant plura & maxima,& in omnibus illis fluminibus periculum faciebant canois inſidentes emiſſa in profundum bolide, & ſic deuenere ad prouinciam Quacalcalco, qua ſupradictus fluuius præterlabitur, & illius prouinciæ dominus qui Tuchintecla nuncupatur, illos benigne ſuſcepit, & eiſdem canoas conſignari iuſſit, quibus flumen ingredi poſſent, & in illius fauce aquæ profunditatem ad duos cum dimidio hominum ſtatus inuenere etiam eo tempore, quo aquæ maxime defluxere,& dicto fluuio delati ſunt per leucas duodecim, & minor profunditas, quæ dicto ſpacio continebatur, accedit ad ſextum hominis ſtatum: & quatenus coniectura conſequi potuerunt, aſcendit ulterius per leucas triginta in tali profunditate. In ipſius fluuij ripa ſunt magnæ & plurimæ coloniæ, & uniuerſa illa prouincia eſt in plano ſita,fertilis, & rebus omnibus quæ tellus ferre conſueuit, exuberans, & gens quaſi innumerabilis. Huius autem prouinciæ incolæ non ſubijciuntur domino Muteezuma, imo eius hoſtes ſunt acerrimi. Quamobrem cum Hiſpani ad illum uenere, illis ſignificatum uoluit, ut illi e Culua nullo modo ad ſuam prouinciam proficiſcerentur, quia erant eius hoſtes. Cū illi Hiſpani ad me iſta relatū reuerſi ſunt,ſuos cum illis mihi nuncios quoſdam deſtinauit:quibus ad me quędam aurea dedit,& plura tygridum coria, & plura ex plumis contexta, & ueſtimenta: & mihi aſſeruere,quo dominus eorum Tuchintecla diu nomen meum audierat:quoniam illi ex Puchuncan, qui eſt fluuius Griſaluæ, ſunt eidem maxima iuncti amicitia.eundemq́ certiorem reddiderant, quod illac tranſiueram, & cum eiſdem fueram congreſſus,quia me arenæ hoſpitio prohibebāt,& eorū colo-
B niæ: & quemadmodū poſtea nos amicitiā iniueramus, & illi ſe ſubdiderant imperio ueſtrę Maieſtatis.Ideo ille quoq; ſe regali Maieſtatis ueſtrę ſeruitio cum uniuerſa ſua prouincia offerebat,rogabatq́,ut illum in amicum reciperem:hac tamen conditione,quod incolæ prouinciæ e Culua regionem ſuam nullo pacto ingrederētur,&peterē e rebus,quę in prouincia illa continētur, quoniā ea omnia quæ ab eo expeterē,impartiri & exequi paratus exiſtebat.

Poſtquam mihi renunciatum eſt ab eis Hiſpanis, qui ab illa prouincia exploratū uenerant, illam ad coloniam ibi conſtituendam aptam & commodam, & ab eiſdem portum adinuentum, animo admodum læto fui, quoniam ab eo tempore, quo ad regionem hanc applicui, ſollicitus fui de porto inueſtigando in littoribus iſtis, & etiam ut prope eundem inuenire poſſem locum aptum ad habitationes faciendas, tamen eouſq; inuenire non potueram a littore incipiente a flumine Sancti Antonij, qui eſt proximus fluuio Griſaluæ, uſque ad fluuium Panuco, qui eſt in littore inferiori, ubi quidam Hiſpani mandato Franciſci de Garay coloniam ſuam conſtituerant, de quibus poſthac mentionem faciam, & ut melius exploratas haberem res illius prouinciæ & portum antedictum, & incolarum in eis degentium in nos animos, reſq́ue alias ad ibi habitandum conducentes, alios quoque ex meis commilitonibus ad ſimilia idoneos cum eiſdem nuncijs, quos Tuchintecla dominus illius proninciæ ad me cum muneribus deſtinauerat, proficiſci iuſſi, deferentes ad eum aliqua munuſcula, & ab dicto Domino læto uultu recepti portum denuo explorarunt, & periculum fecere, ut alij fecerant, & inuenere locum idoneum ad conſtituendas habitationes,& coloniam deducendam in ea, & de omnibus uera mihi retulere, & dixere omnia utenſilia ad coloniam conſtituendam adeſſe.Et dominum illius prouinciæ maxime gaudere,& magno teneri deſiderio inſeruiendi ueſtræ Maieſtati.Quibus reuerſis cum ea relatione,ilico prefectum cum centum & quinquaginta militibus eo deſtinaui ad fortilitium ibi conſtruendum, ad quod conſtruendum Dominus prouinciæ ſe obtulerat, & pariformiter domos omnes, quibus pro noſtri habitatione egeremus, & quas eidem imponerē.

Et ilico ubi coloniam locandam conſtitueram, ſex domos ædificandas cu/ A
rauit, eiſdem indicauit eſſe ſibi gratum, quod in ſua ſiſterent prouincia, &
quod eam inhabitandam ſuſcipiebant.

Superioribus narrationis capitulis Potentiſſime Domine expoſui, quod eo tempore, quo ad celebrem ciuitatem Temixtitan proficiſcebar, mihi obuiam uenerat quidam magnus & potens dominus, qui ſe miſſum à domino Muteezuma profitebatur, et ut poſtea perceperam, erat eidem ſanguine iunctus, & prouincia, cui dominabatur erat contermina prouinciæ Muteezuma, & eius prouincia nuncupatur Aculuacan, & caput prouincię eſt ciuitas lacui ſalſo proxima, & ex ea per lacum ad magnam ciuitatem Temixtitan canois ſunt ſex leucæ, ſi quis autem pedibus proficiſceretur, habet decē leucas, hanc ciuitatem Teſcucu appellant, habet in ſe ultra triginta millia domorum. Illius dominus habet ibi miranda palatia & habitationes. Meſchitas præterea & oratoria magna & optime conſtructa, dominatur etiam duabus alijs ciuitatibus, altera abeſt à ciuitate Teſcucu ſpacio leucarum trium Acuruma, altera uero ſpacio leucarum quatuor quam Orumpa appellant. Iſtarum quælibet habet ad quater mille habitationes. Habet præterea dicta prouincia Aculuacan pagos & uillas plurimas, eſt ſolum fœcūdiſſimum ad culturam, & tota regio, cui præeſt, ab uno latere eſt contermina prouinciæ Churultecal, de qua diu meminimus. Hic dominus nomine Cacamin poſt detentionem perſonæ domini Muteezuma à me factam tam à Maieſtate ueſtra, cui ſe ſubdiderat, quàm à domino Muteezuma defecerat: & quamuis pluries illum monerem, ut regale ſeruitium & obediētiam Maieſtati Veſtrę exhibere uellet, monitus tamen & à me & dicto domino Muteezuma, nunquam parere uoluit. Imo ſuperbe reſpondendo aiebat, quod ſi quis uellet ab eo aliquid, ad prouinciam eius proficiſceretur, & ibi experiretur, quanti eſſet & quale foret regale ſeruitium quod exequi tenebatur. Præparauerat ut B
audiueram iam maximas copias maxime belligeras, & poſtquam illum monitionibus adducere non potui dominum Muteezuma ſum allocutus, & ab eo petij quid nobis agendum in hac re cenſeret, ne ille rebellionis cōtra nos factę pœnarum expers perſiſteret: reſponſum dedit, uelle eum ui expugnare. Quod erat difficile factu, quoniam magnus dominus habebatur & potens, copijs maxime abundans militiæ aptis, & ſine maximo diſcrimine, & militum amiſſione eum expugnari poſſe non putabat. Sed quia ipſe Muteezuma habebat in prouincia illius Cacamacin plurimos ex primatibus qui cum eo morabantur, & eis dabat ſtipendium, eos conſtituerat alloqui, ut aliquos ex militibus dicti Cacamacin abducerent, qui poſtquam eis fidem noſtram dediſſemus, quod ſecuri & tuti eſſent partibus noſtris fauerent, ſicq; illum tuto expugnare poſſemus. Quod & ita euenit, quia dictus dominus Muteezuma ita egit cū eis, quod illi induxerunt dictum Cacamacin, ut cum illis conueniret in dicta ciuitate Teſcucu, ipſi quippe tanquam primates darent operam conſulere rebus ad commodum ſui domini facientibus, & maxime triſtarentur, ſi ille aliquid faceret unde periclitari, et ad ultimam internitionem dari poſſet. Sub hoc prætextu in unum conuenere in amplo & eleganti palatio dicti Cacamacin, quod eſt in ipſo lacus littore, & eo modo ædificatū extitit, quod ſubtus illud canois patet iter, quo in lacum exeunt. Ibi præparatas canoas ſecreto collocauerant, eodemq; loci plures uiros diſpoſuerant, ut ſi forte dictus Cacamacin obſiſteret, nec ſe capi permitteret, eundem ui capere poſſent. Et cum omnes conueniſſent, illi coniurati primates Cacamacin apprehenderunt, antequam à ſuis audiretur, & canoæ impoſitum per lacum ad magnam ciuitatem deduxerunt, quæ (ut ſuperius dixi) diſtat per leucas ſex, quem adductum lecticæ impoſuere, ut tātum dominum decebat, illumq; mihi exhibuere, cui ilico compedes inijciendos, & bene cuſtodiri mandaui, & communicato conſilio cum Domino Muteezuma, ipſius detenti fratrem nomine Celſitudinis ueſtræ prouinciæ illi præfeci, qui Cocuzcacim nomina/

A nominabatur, cui ab omnibus communitatibus, & dominis dictæ prouinciæ debitam obedientiam exhibendam modis omnibus curaui, tanquam ſuo domino, donec aliud per Maieſtatem Veſtram eſſet conſtitutum. Et ita executum eſt, quoniam in poſterum omnes eidem paruerunt tanquam Domino, ut prius paruerant dicto Cacamacin, & ille omnia quæ illi Maieſtatis ueſtræ nomine mandaui, libentiſſime & fideliter fuit exequutus. Poſt aliquot dies tranſactos à captiuitate dicti Cacamacin, dictus dominus Muteezuma omnes Dominos prouinciarum ſuarum, & ciuitatum circumiacentium cõuenire iuſſit, & mihi poſtquam conuenere nuntiauit, ut eo proficiſci deberem, & poſt meum aduentum talia fatus eſt. Chariſſimi fratres et amici, diu optime noſtis uos omnes, patres ueſtros & maiores, mihi & anteceſſoribus meis ſubditos extitiſſe, & à me & ab eiſdem optime tentos, & omnibus honoribus condecoratos fuiſſe, & uos quoque mihi & maioribus meis ea exhibuiſtis, quæ boni & fideles uaſalli dominis ſuis præſtare tenentur. Etiã arbitror uos illud ab anteceſſoribus memoria tenere, noſtrum genus ex his prouincijs originem non ducere, ſed è longinquis prouincijs huc aduectum. Nam maiores noſtros huc adduxit quidam eorum dominus, qui eos in ea dimiſit atq; diſceſſit, & longo poſt tempore rediit, & maiores noſtros colonias his in regionibus poſuiſſe, & ex incolis uxores duxiſſe, & ex eis liberos procreaſſe inuenit, adeo quod ulterius ſecum progredi noluerunt, nec in dominum ſuſcipere. At ille diſcedens promiſit, quod aut perſonaliter rediret, aut alios ſuo nomine huc deſtinaret tot copijs, & tali potentia & poteſtate, ut poſſet eos ad illius ſeruitia conſtringere, Scitisq;, quod eum hactenus indies expectauimus. Nunc autem per ea, quæ præſens eius præfectus nobis retulit de rege eo & potenti domino, quem ſe huc deſtinaſſe ait, & à loco unde huc aduentaſſe profitetur, pro comperto habeo, & uos
B ſimiliter tenere debetis, quod hic uere eſt ille dominus quẽ expectabamus, eo maxime argumento, quia præfectus eis affirmat diu noſtri notitiam illum habuiſſe. Sed poſteaquam noſtri maiores ea, quæ tenebantur Dominis ſuis præſtare, non præſtitere, nos id oportet facere: & Dijs noſtris agamus gratias, quod illud, quod tam diu expectauimus noſtris temporibus euenerit. Idcirco uos omnes obteſtatos uelim, poſtquam illud quod expoſui, diu uobis omnibus notum eſt, quemadmodum me hactenus in Dominum tenuiſtis, & mihi paruiſtis, poſt hac maximo & potenti huic regi pareatis, & illum in omnibus dominum habeatis. Poſtquam ille ueſter dominus naturalis exiſtit. Et illius uice hunc eius præfectum in dominum habete, colite, & obſeruate, & omnia tributa & obſequia quæ mihi hactenus impendere ſoliti eſtis, huic eius præfecto exhibete, quoniam ego pariformiter contribuere, & omnibus eius mandatis parere aſtringor, & ulterius omnia exequi & præſtare, quæ de iure domino præſtare tenemini, in quo rem mihi gratiſſimam facietis. Hæc omnia pluribus lachrymis & maiora imo trahens ſuſpiria corde, quam quilibet fari poſſet, protulit. Comitabantur reliqui omnes proceres lachrymas Muteezuma ſuis aſſiduis lachrymis, adeo ut paululum immorati ſint antequam reſpondere poſſent. Et profecto, sereniſſime domine, nullus affuit ex Hiſpanis, qui eidem non plurimum compateretur. Tandem ſedatis lachrymis reſponſum dedere, quod illi ſe in ſubditos dediderant, & eum in Dominum habebant & tenebant. Idcirco pollicebantur ſe omnia executuros quæ ipſe conſtituiſſet, & ea de cauſa, & etiam rationibus per eum deductis læto animo uellent illius iuſſa exequi: & deinceps ſe perpetuo ſubdebant Maieſtati Veſtræ, & ſe in uaſallos offerebant, & ibidem eorum quilibet pollicitus eſt exequi ea, quæ regali Maieſtatis Veſtræ nomine fuiſſent impoſita, & exhibere omnes contributiones & obſequia, quæ antea dicto domino Muteezuma præſtare ſoliti fuerunt, & reliqua omnia, quæ regali Maieſtatis Veſtræ nomine eiſdem præciperentur. Quæ omnia per aliquos publicos notarios conſcripta ſunt, & de præmiſſis publicum confe-

Oratio Muteezuma ad ſuos uaſallos

Muteezuma uaſallus fit Cæſar. Ma.

confecit inſtrumentum, cuius copiã petij præſentibus Hiſpanis multis. Poſt quam omnes præfati domini ſe Maieſtati Veſtræ ſubdiderant, allocutus ſum dictũ Dominũ Muteezuma, & ei ſignificaui Maieſtati Veſtræ aliquanta auri portione pro quibuſdam operibus ſuis perficiendis opus eſſe. Rogabamq; aliquos è ſuis, & ego ſimiliter aliquos è meis Hiſpanis deſtinarem per prouincias & habitationes illorum Dominorum, qui ſe eo die obtulerant, ad hortandum eos & rogandum quo de ea auri & argenti quantitate quam ipſi poſſidebant, ultra eorum exigentiam Maieſtati ueſtræ inſeruirent, & eo pacto appareret, quod illi iam inſeruire cœpiſſent, & Maieſtas ueſtra latius egregium eorum animum in ſeruiendo perſpectum haberet. Et ſimiliter Dominus Muteezuma de eo, quod poſſidebat, mihi ipſe impartiretur, quoniam ea omnia Maieſtati Veſtræ mittere conſtitueram per nuncios, quos primo cum rebus alijs Maieſtati Veſtræ eam tranſmiſſurus. At ille nihil moratus eodem inſtanti petijt à me ſibi Hiſpanos conſignari binos, quos in uarias prouincias ad negocium hoc exequendum deſtinaret. Quarum nomina, quoniam monumenta omnia amiſi, non ſubueniunt. Illæ enim prouinciæ ſunt plurimæ & diuerſæ, quarum aliquæ per octuaginta & aliquæ per centum leucas aberant à dicta ciuitate Temixtitan, cum prędictis autem Hiſpanis ire iuſſit quoſdam ex ſuis, quibus præcepit, ut ad dictarum prouinciarum & ciuitatum dominos proficiſcerentur & exponerent, quod ego unicuiq; quandam auri ſummam quam ipſe conſtituit imperarem, & hoc executum eſt, nam illi omnes domini, ad quos profecti ſunt, contribuerunt imperatam ſummam tam emblematum, quam auri in maſſis & folijs, & aliorum quæ ipſi poſſidebant, & fuſo eo quod fundi potuit, ex quinta illorum portione, quæ Maieſtati ueſtræ debetur. Fuerunt triginta duo millia, & quadringenta pondera auri abſq; ſuppellectilibus ex auro, argento, rebus ex plumis factis, parmis, gemmis & alijs pluribus rebus maximi ualoris, quæ omnia Maieſtati Veſtræ conſignaui & ſepoſui, quæ tranſcendunt ualorem centum millium ducatorum. Erant præterea talia & tam mira quod uarietate eorum & nouitate erant ineſtimabilia: Nec putandum arbitror, quod omnes ex principibus tam Chriſticolis quam infidelibus, de quibus apud mortales in præſentiarum mentio habeatur, talia haberi poſſint. Et certe Maieſt. Veſtræ illa, quæ expono, nimia uideri non debent, poſtquam ſic ſe habet ueritas, quod eorum quæ terra mariq; haberi poſſunt, & de quibus ipſe cognitionem aliquam habebat, ſimulacra ad ueram formam tam aurea quam argẽtea & ex gẽmis, et ex plumis obtinebat, et in tali excellẽtia et perfectione, quod pene uiua ſpectantibus uidebantur, quorum mihi non modica impertitus eſt pro Maieſtate Veſtra abſq; alijs quę ſibi picta exhibui, quę omnia ex auro fingi curauit, ut ſunt imagines ſaluatoris crucifixi, emblemata, torques, numiſmata, & alia plura è noſtris, ad quorum imaginem ſimilia fieri curauit. Acceſſit etiam portioni Maieſtatis Veſtræ argenti recepti ultra centum marcas, quod in uarias tam paruas, quam maiores fiendas paropſides diſtribui & ſcutellas, pateras, coclearea, quantum illis dicere potui. Vltra hæc dictus Muteezuma mihi donauit plura ornamenta ex ſuis quæ talia erant, ut perſpecto quod ex omni parte erant ex bombice, & abſque ſerico in toto terrarum orbe talia fieri & texi non poſſent, nec tot diuerſis proprijs coloribus & laboribus: & inter ea erant aliqua ueſtium genera, ad uſum mulierum, & uirorum mirabilia. Erant præterea apparatus pro lectiſternijs. quibus ex ſerico facti, merito, comparari non poſſent, erant alij apparatus quibus in eccleſijs & aulis uti poſſumus, erant culcitræ lectiſterniorum coopertimenta, tam ex plumis, quam ex bombice uariorum colorum, ſimiliter & mirabilium, & alia multa, quæ cum talia & tanta ſint, ea Maieſtati Veſtræ exprimere neſcio. Obtulit etiam duodecim zerbatanas. Eſt aũt zerbatana lignum longũ concauũ, qua aues paruas inſectamur, ex illis ſpicula ſeu globulos exiguos in modum fabarum excreta compactos flatu emittẽdo, quarum

excel-

A excellentiā etiam exprimere nequeo, quia illæ elegantibus picturis, & coloribus perfectiſſimis conſtabant, in eius extremitatibus & medio extabat aurum ad palmi altitudinem mira arte elaboratum, & peram aureis filis contextam, & globulos ſupradictos imponendos, quos aureos ſe mihi daturum pollicitus eſt, impertitus eſt modulum ad eoſdem effingendos aureum, & alia multa, quorum infinitus eſt numerus.

Si Maieſtatem ueſtram potentiſſime domine de uarijs & mirandis rebus iſtius ciuitatis Temixtitan dominio, et iſtius domini Muteezuma obſequio certiorem reddere deberem, ac de ritu & conſuetudine quam obtinent incolæ, ordine, & regimine tam ciuitatis quam aliarum quę ſubijciebantur dicto domino Muteezuma, longo tēpore immorari oporteret, & multos qui eas exponere ſcirent, habere neceſſe eſſet in tali genere exercitatos. Ego nō poſſem de mille portionibus minimam recenſere, ſed ut melius potero aliqua ex illis quæ uidi exprimam, quæ quamuis inculte promantur, tamen erunt tantæ admirationi, quod uix credi poterunt, nos enim præſentes proprijs oculis intuendo eas uix intellectu percipimus. Sciat tamen Maieſtas Veſtra, quod ſi in aliquo deficiam in prædictarum rerum relatione, plus peccabo minuendo, quam augendo, tam in his quam in alijs, quæ recenſebo Celſitudini ueſtræ, quoniam æquum mihi uidetur & apparet ea quæ regi meo & domino recenſere duxi, præuia ueritate nil augendo aut minuendo aut interponendo exponere.

Prius tamē quam res iſtius celebris ciuitatis Temixtitan, & reliqua quæ in proximo præcedenti capite aſſerui recenſere aggrediar, uiſum eſt ut omnia melius percipi poſſint, ſitum prouinciæ de Meſſico, ubi dicta magna ciuitas eſt collocata, & ubi illius domini Muteezuma regia conſiſtit, explicare. Prouincia hęc excelſis & aſperrimis mōtibus circumſepta eſt, & in ea
B planicies eſt in circuitu ad ſeptuaginta leucas, cui planiciei inſunt gemini lacus, qui fere uniuerſam occupant, quia duo illi lacus ambiūt ſpacium quinquaginta leucarum, & in altero ex lacubus eſt aqua dulcis, altero uero qui maior eſt aqua ſalſa. Illa uero planicies ab uno latere ſegregatur colliculis quibuſdam, qui in medio planiciei conſiſtunt. Dicti autem lacus infine iunguntur in quadam anguſta planicie, quæ inter dictos colles & excelſos montes conſiſtit, qua anguſtiæ extenduntur per baliſtæ iactum, & per ea alter lacuum ingreditur alium, & ad ciuitates & colonias quæ in dictis lacubus exiſtunt homines canois inuehūtur, abſq; eo quod aliquis terram attingat. Sed quia eſt magnus lacus ſalſus, habet fluxū & refluxū ad inſtar maris: quotieſcunq; aqua dicti lacus excreſcit, aqua ſalſa ingreditur lacum dulcis aquæ, & adeo uiolēter, ac ſi ingēs & rapidus fluuius ingrederetur: & econtrario, quādo decreſcit lacus alius, dulcis ſalſam ingredit. Et opulēta illa ciuitas Temixtitan eſt fundata in illa magno ſalſo lacu & à continenti ad dictam ciuitatem, qua eſt iter duarum leucarum, quatuor habet ingreſſus ſtratis manu fabricatis uijs latis quantum extenditur lata Hiſpana equeſtris lancea. Ciuitas eſt tam ampla quantum eſt Hiſpalis aut Corduba. Illius præcipui uici ampliſſimi & recto tramite procedentes cernuntur, & omnes alij quorundam media pars in aquis, media in terris eſt, per quos canois inuehuntur. Vici quoque omnes habent ſuos exitus, ut ab uno ad alium aqua permeare poſſint. Omnes iſti exitus quorum aliqui ſunt latiſſimi, habent magnas trabes optime dolatas, & tales quod quibuſdam in locis poſſunt per eas tranſire decem iuncti equites. Porro cum conſiderarem, ſi incolæ uellent in me conſpirare quod cōmode id facere poſſent (cum eo in ſinu conſtituta ſit ciuitas) ut ſupra dixi, & amouendo pontes egreſſum & ingreſſum dictæ ciuitatis faciliime nobis eripere poſſent, ſicq; nos fame enecare, priuſquam ad continentem uenire poſſemus. ciuitatem ingreſſus propere Bergantinos quatuor erigendos curaui, & tam celeriter perfecti ſunt & tales, ut eiſdem ducentos uiros cum equis littori exponere poſſem, quotieſcunque nobis uideretur.

Habet

Habet iſta præclara ciuitas plurimas plateas, ubi aſſidue ſua habent fora & commertia ad uendendum & emendum. Eſt in eadem ciuitate platea, quæ eſt in duplo maior platea Salamaticæ ciuitatis undiq; porticubus circumdata, ubi quotidie ultra ſexaginta millia hominũ uendentium, ementiumq; cernuntur, ubi eſt inuenire omnia genera mercium, quæ in prouincijs illis inueniri poſſint, tam ad eſum quàm ad ueſtitum facientia. Venduntur res ex auro argentoq;, plumbo, cupro, aurichalco, lapidibus, oſſibus, conchilibus, corallis, & ex plumis. Venditur calx, politi lapides & non politi, lateres crudi & cocti, ligna dolata uarijs modis, & non dolata. Eſt uicus in quo uenduntur omnia genera auium ad aucupium, ut gallinæ, perdices, coturnices, anates, turdi, fulicæ, turtures, palumbes, paſſeres, arundinibus collo aſtricti, pſitaci, milui parui, aſſciones, tinunculi, accipitres, falcones & aquilæ, & aliquæ ex iſtis auibus rapina uiuentibus cum plumis capite, roſtro & unguibus. Vendunt cuniculos, lepores, ceruos, canes caſtratos paruos, quos ad comedendum educant. Sunt uici ad herbas uendendas, ſunt ibi omnes herbæ & radices medicinales quæ naſcuntur in tota prouincia. Sunt domus pharmaca uendentium tam potabilia quàm ex unguentis & emplaſtris, ſunt barbitonſorum domus, in quibus capita lauantur hominibus & raduntur. Sunt etiam ibi habitationes ubi conueniunt ad bibendum & comedendum pro pecunia. Sunt ibi plurimi baiuli, ut in Hiſpanijs, qui portant onera de domo eorum qui uendiderunt, ad domum eorum qui emerunt. Sunt plura ligna, carbones, focularia, ſtoræ uariæ ad lectiſternia, aliæ ſubtiliores ad ſedilia ornanda, cameras, aulasq;. Sunt omnia olera & præſertim cepe, porri, allia, naſturtiũ tam terreſtre quàm aquaticum, caules, acetoſa, carduus. Sunt ibi fructus uarij, inter quos ſunt ceraſa, pruna, quæ ſunt ſimillima Hiſpanis. Sunt poma, uua, & alij fructus plurimi, quos producit illa prouincia multum ſingulares. Vendunt mel apum, ceram, & mel arundinũ ex Mayz, quæ arundines habent tantum mellis & ſunt adeo dulces, ut ſunt illæ ex quibus zaccarum conficitur. Vendunt mella ex arboribus quibuſdam, quas uocãt in reliquis inſulis Magnei, & ſunt dulciora muſto decocto. Vendunt etiam uinum inde confectum. Vendunt uaria genera fili omnium colorum in ſuis corollis, & eſt ſimilis uico, ubi Grannatæ uenduntur res ex ſerico, ſed in maiori quantitate. Venduntur ibi colores pro pictoribus & omnia genera, ſicut in Hiſpanijs, & adeo illuſtria, ut meliora fieri non poſſent. Venduntur coria ceruina optime aptata cum pilo & ſine, alba & tincta coloribus uarijs. Venduntur fictilia multa, & optima uernice ſuffulta. Venduntur dolia maxima & parua œnophora, ollæ & alia uaſa fictilia, & alia infinita genera uaſculorum, & maiori ex parte uernice ſuffultorum. Vendunt multum Mayz tam ſolidum quàm coctum in panem conuerſum, & de eo habent magna commertia, & in ſolido & in pane, quod eundem retinet ſaporem, quem in reliquis inſulis retinere ſolet. Vendunt Artocreas ex auibus & piſcibus recentibus, & ſalſis, crudis, & coctis. Vendunt oua gallinarum, & anſerum aliarumq; auium maxima in copia. Vendunt placentas ex ouis. Et deniq; uendunt in dictis foris quicquid gignitur & creſcit in illis prouincijs, quæ ultra ea quæ expoſui ſunt talia & tam diuerſa, quod propter prolixitatem, & quia eorum nomina non teneo, non recenſebo: & genus quodlibet mercium habet uicum proprium nulla data alia mercium commixtione, & in hoc optimum habent ordinem, & omnia uenduntur bene computata uel menſurata, non tamen hactenus uiſum eſt, quod aliquid pondere uendant. In huiuſmodi magna platea eſt domus ampla in modum iudicij, ubi ſemper morãtur decem, aut duodecim perſonę quæ iudicãt & conſtituunt omnia quæ in dicta platea eueniunt, & dubia quæ inſurgunt maloſq; & delinquentes puniri iubent. Verſantur in dictis plateis aliæ perſonæ, quæ aſſidue diligenter explorant, quid uendatur, & menſuras quibus uenduntur bona, inſpectant. In hac ciuitate ſunt plurimę Meſchitę, & domus idolorum pulcherrimis ædificijs, pro parochijs

& uicis

A & uicis eorum, & in dignioribus uerſantur homines qui pro religioſis more ſuo habentur & continue reſident, pro quibus præter loca ubi idola collocantur, comperiuntur optimæ habitationes. Omnes illi ſui religioſi nigris ueſtibus utuntur, nec capillos minuunt, aut pectunt à die ingreſſus religionis, donec exierint. Filij omnes fere primatum ciuitatis & dominorum prouinciæ eo habitu in religionibus uerſantur à ſexto & ſeptimo anno, donec eos parentes matrimonio copulare conſtituerint: & hoc frequentius accidit in primogenitis, & eis qui in hæreditate ſuccedunt, quam in cęteris. Morantes in illis locis acceſſum ad mulieres non habent, nec ad eas domos mulieri patet acceſſus, abſtinent à cibis quibuſdam, ſed uno tempore plus alio. Et inter Meſchitas eſt una ſuprema, cuius magnitudinem & illius particulas & res humana lingua exprimere non poſſet, quoniam eius amplitudo tantum protenditur, ut intra ipſam (quæ altiſſimo & ualido muro circundata eſt) poſſit locari ciuitas quingentarum domuum. Continentur intus in circuitu circumcirca pulcherrimæ habitationes, quibus inſunt magnæ aulę, & deambulatoria, quibus reſident religioſi ibi collocati: ſunt eo in circuitu quadraginta turres altiſsimæ, & bene conſtructæ, ad quarũ penetralia itur per quinquaginta gradus, & minor inter eas eſt tantæ proceritatis, quantæ eſt turris Cathedralis Eccleſiæ Hiſpalenſis, & tam bene conſtructæ uidentur, tam ex politis lapidibus quàm ex tignis, ut eis politiores fieri non poſſent, aut fabricari ubiq; locorum. Omnes enim politi lapides Sacellorum ubi idola collocantur, uarijs imaginibus conſtant & tecta & tigna omnia quę ibi poſita cernuntur, uarijs picturis & liniamentis decorata & elaborata conſiſtunt, & uarijs monſtris, figuris, & ornamentis picta. Omnes ſupradictæ turres ſunt ſepulturæ dominorum iſtius prouinciæ. Et capellæ in eiſdẽ conſtructæ quælibet ſuo idolo eſt dicata, cui plus deuotionis attribuebant. In hac ampla Meſchita ſunt tres latiſſimæ aulæ, in quibus ſunt plurima idola miræ magnitu-

B dinis & altitudinis, uarijs figuris & artibus ſculpta, tam in lapidibus quam in tecto. Et dictis aulis inſunt alia parua ſacella anguſtis portis conſtructa, & ſacella ſimiliter nullam continent cœli claritatem, ea ſacella non ingrediuntur niſi religioſi, & illi non omnes, & in illis ſunt imagines & ſtatuæ idolorum, quamuis etiam extra, ut ſuperius dixi, reponantur. Digniores dictorum idolorum ſtatuas & eorum, quibus plus fidei adhibebant, ſuis ſedibus deturbaui, deiecitq; per gradus. Sacellaq; ubi cõſtiterant mundare & luſtrare commiſi, ea enim omnia ſanguine ſacrificatorũ mortalium aſperſa cernebantur. Ibiq; glorioſæ protectricis Mariæ & reliquorum ſanctorum imagines collocaui. Quæ omnia Muteezuma & incolæ moleſte tulerunt, & primo mihi ſignificarunt, quod talia committere non deberem, quoniam ſi res diuulgaretur per reliquas communitates, et loca, eos mihi facillime rebelles reddere poſſem, quia illis arbitrabantur omnia bona temporalia à dictis idolis ſibi exhiberi & concedi, & ſi incolæ paterentur, quod ſibi tales contumeliæ inferrentur, ſuccenſerent, nec ulterius quicquam illis exhiberent, & fructus terræ exiccarentur, quare homines fame perire cogerentur. Eos quotidianis adhibitis interpretibus admonui, quod maxime decipiebantur, ſpem in illis idolis collocare, quos proprijs manibus ex immunditijs conflauerãt, & eos ſcire oportere, unum eſſe deum omnium uniuerſalem dominum, qui creauerat cœlum & terram, & omnia alia tam uiſibilia quam inuiſibilia, qui pariformiter illos creauerat, & nos alios omnes, deumq; eſſe ſine principio, & immortalem, & quod illi ſoli credere, eundemq; ſolũ adorare, nec aliam creaturam, aut rem aliam præter ſolum deum deberent, reliquaq; alia explanaui, quæ tali in re exponere ſciui, ut illos à ſua idololatria abducere poſſem, & ad cognitionem ueri ſummi & omnipotentis dei inducere. Omnes & potiſsimum Muteezuma, reſponderunt, quod illi iam mihi expoſuerant, ſe non eſſe oriundos ex hac regione, & longa ante tempora maiores ſuos ad has prouincias aduentaſſe, fieri potuiſſe, ut illi ſint aliquo errore ducti in his

R rebus

Religioſi idololatræ

rebus quæ colebant, cum iam diu patriam ſuam exiſſent. Cæterum ego qui A
nouiſſime ueneram, melius recordari poſſem quæ ipſi colere & credere de/
berent, & illis ea impartiri deberem ac eos docere, ipſiq; ſe paratos offere/
bant ad ea, quæ ipſis tanquam meliora proponerem. Et dictus Muteezuma
& alij plures ex primatibus affuere, dum idola è ſacellis deijcerem, & dum
illa mundarentur, & nouas imagines imponerem, & omnes hilari fronte ut
conijcere potui. Illiſq; ſerioſe mandaui, ne impoſterum idolis pueros ſacrifi
carent, ut prius ſoliti erant, quia hoc Deo Opt. Max. admodum diſpliceret,
& Veſtra Maieſtas ſuis ſacris legibus prohiberet & præciperet, quod qui/
cunq; interficit, interficiatur. Illico ab ea ſacrificandi conſuetudine abſtinue
runt, & eo toto tempore quo moratus ſum in ea ciuitate nuſquam uiſum eſt,
pueros aliquos interfici aut idolis immolari. Imagines quibus iſti fidem ad/
hibent, ſunt maioris proceritatis ſtatu cuiuslibet maximi hominis. Confici-
untur ex omnibus ſeminibus & leguminibus, quę ipſi in uſu habent tritis &
mixtis inſimul, illaq; interemptorum pro ſacrificijs cordium ſanguine incor
Idolorum confectio porant, quæ pectore adhuc uiuentium extrahunt, & illo ex corde effuſo ſan-
guine farinam humectant in tanta quantitate, quæ ſufficere poſſit ad perfici
endas magnas illas ſtatuas, & eiſdem perfectis & in ſacellis collocatis pluri/
ma mortalium corda offerunt, & ſimiliter eiſdem ſacrificant & eorum faci/
em ſanguine inde effuſo illiniunt. Et pro qualibet neceſſitate homini incum
benti habent propria idola, more priſcorum gentilium, qui ſua olim uenera
bantur idola. Ita ut pro captando fauore in bello idolum habent, pro ſua/
rum ſegetum cultura aliud, & deinde pro re qualibet quam quęrunt, aut ex/
optant bonos ſortiri ſucceſſus, præcipuum idolum habent, quod ueneren-
tur. Hac celebri in ciuitate ſunt multę magnæ & optimę domus, & propte
rea ſunt tot egregiæ domus, quia omnes primarij domini illarum prouincia
rum, & uaſalli domini Muteezuma in ea ſuas habent habitationes, & reſi/ B
dent in ea quadam anni parte. Sunt ulterius primi incolę ciuitatis ditiſsimi,
qui ſimiliter egregijs potiuntur domibus ultra ſpecioſas habitationes do/
mus, egregios hortulos habent uarijs floribus tam in ſuperioribus quam in
inferioribus habitationibus. Per uiam ex quatuor ſtratis, quibus ciuitatem
ingrediuntur, protenduntur gemini aquæ ductus, quorum amplitudo eſt
ad paſſus duos, altitudo uero ad hominis ſtatum, & uno ex illis inuehitur
dulcis aqua ſaporis optimi ad craſſitudinem humani corporis, quæ pro/
greditur in medium ciuitatis, ex qua bibunt, & reliquis in rebus neceſſa/
rijs utuntur: alter uero alueus uacuus eſt, & dum ab uno ex illis immundi/
tias deijcere uolunt. in alium aquas ducunt, donec mundetur: & quia tran/
ſit per pontes propter interualla, quibus aqua ſalſa ingreditur, & egreditur,
conducunt aquas prædictas dulces per cannales quoſdam in craſſitudinem
unius magni bouis, qui extenduntur quantum trabes dictorum pontium,
& illa eſt omnibus incolis communis. Conducunt undique aquam uena/
lem canois, quam hoc pacto è cannalibus accipiunt, canoas põtibus ſub-
ijciunt, in quibus ſtant homines, & aqua canoas implent, & implentibus ſa-
tis faciunt, & ſimiliter in omnibus ingreſſibus ciuitatis, & ubi exonerant ca
noas, qui locus eſt ad quem maior pars commeatuum, qui apportantur in/
grediuntur ciuitatem, ſunt paruæ caſulæ, quibus reſident cuſtodes, qui pro
re qualibet ingrediente, aut illata ciuitati, certum quid pro uectigali recipi/
unt, & neſcio an domino Muteezuma proueniat, aut præcipuæ ciuitati,
quia hactenus non inueſtigaui, credo tamen eſſe domini, quoniam in nundi
nis aliarum prouinciarum, illud uectigal uiſum eſt colligi in emolumentum
dominorum prouinciarum. Sunt plurimi in omnibus publicis foris iſtius
ciuitatis quotidie operarij, & magiſtri cuiuſcunq; artificij præſtolantes, qui
operas ſuas conducant. Huius ciuitatis incolæ meliorem modum habent, &
ſunt ſubtiliores circa uictum, & alia domeſtica cæteris aliarum prouincia/
rum & ciuitatum, quia dominus Muteezuma ſemper in ea uerſabatur. Et o-
mnes

A mnes prouinciarum domini illius uaſalli conueniebant in eadem, propterea habebant meliorem ordinem, & politiam in omnibus. Et ne longior ſim in rebus iſtius magnæ ciuitatis recenſendis, quia tam cito me non expedirem, ulterius non ſequar, niſi hoc unum, quod in obſequijs & uictu habent modum in Hiſpanijs obſeruatum, & ſimiliter in ſuis ordinationibus & conſtitutionibus. Et dato, quod hæ gentes ſint barbaræ, & tam ſegregatæ à cognitione ſummi opificis, & à communione reliquarum nationum, mirabile eſt uidere modum ab eis in omnibus obſeruatum.

Circa obſequia domeſtica ipſius domini Muteezuma, & res miras, quas ad magnanimitatem ſtatus habebat, eſt aliquid ſcribendum, & ingenue polliceor Maieſtati Veſtræ, quod unde incipiam ignoro, nec quomodo finem imponere ualeam, ut eorum minimam portionem finire poſſim. Quia ut Maieſtati Veſtræ alias retuli, quæ barbari Domini qualis iſte eſt potentia, aut opulentia maior hac eſſe poteſt, qui ſimulacra aurea & argentea ex plumis & gemmis & omnibus generibus quæ ſub cœlo ſunt in dominio poſsidere poſſet, & ſimulacra aurea & argentea tam bene effigiata, ut artifex quilibet aptius aptare non poſſet. Ea uero quæ ſunt ex gemmis, humanum iudicium conijcere non poſſet, quo inſtrumento tam perfecte conficiantur. Ea uero ex plumis talia erant, quod nec in cera, nec in rebus ſericis acu pictis mirabiliora fieri poſſent. Non ualui cognoſcere quantum dominium dicti Domini Muteezuma extēdebatur: ille enim undiq; à ſua magna ciuitate mittit nuncios cum ſuis mandatis per leucas ducentas, quibus omnes parent, quamuis habuiſſet quaſdam prouincias ſuis prouincijs circumdatas, quibus cum bella gerebat: & ut comprehendere ualui, eius Dominium erat tam latum quantæ ſunt uniuerſæ Hiſpaniæ, quia ad ſexaginta leucas ultra Putunchan, qui eſt riuus Griſaluæ, nuncios ſuos miſit ad ciuitatem nomine Cumatan, ut illi uenirent præſtatum obedientiam Maie- *Dominium Muteezu.*
B ſtati Veſtræ, quæ diſtabat à magna ciuitate per ducentas & uiginti leucas. Sed uſque ad centum & quinquaginta noſtri Hiſpani à me uiſum ire iuſſi ſunt. Omnes fere Domini iſtarum prouinciarum, & maxime circumuicini reſident in illa ciuitate pro maiori parte anni, ut ſuperius retuli. Et ut plurimum, dicti domini habent ſuos filios primogenitos ad ſeruitia dicti Domini Muteezuma, & quilibet eorum dominorum ſuis in locis habent caſtra, & in eis milites ſuos, & ſuorum reddituum, & obſequiorum collectores & moderatores, quæ ex omnibus prouincijs ſibi eueniunt, & computum habent de omnibus, quæ quælibet prouincia contribuere obligatur. Habent characteres & figuras quaſdam in papiro quam faciunt, quas ipſi intelligunt. Et quælibet prouincia habebat ſeparatum obſequium, & contributiones ſecundum qualitatem ſeruitij, ita quod ad manus dicti domini Muteezuma perueniebant omnia genera rerum, quæ in dictis prouincijs comperiri poterant, & eum tam præſentes quam abſentes metuebant, quo nullos mortalium dominos plus timeri crediderim. Habebat tam in ciuitate, quam extra, domos plurimas uoluptatis gratia melius conſtructas quam dici poſſit, & quæ uere erant dignæ magno principe, & domino. Habebat in ciuitate ad uſum ſuum palatia tam lata & mirabilia, quod mihi impoſſibile uidetur magnitudinem, amplitudinem, & bonitatem illorum recenſere. Idcirco me non intromittam, ut aliquid de eis enarrem, ſed tantum hoc unum, quod in Hiſpanijs non ſunt illis ſimilia. Habet aliud palatium fere non minus bonum, quam illud, in quo erat pulcherrimum uiridarium quibuſdam proſpectaculis eidem inſidentibus, & marmora, reliqua'que ornamenta erant ex iaſpide optime elaborato. Illi palatio inerant habitationes, quibus poſſent hoſpitari duo magni principes cum eorum obſequio, in hoc palatio erant decem ſtagna, ubi habebantur omnia genera auium aquatilium iſtarum prouinciarum, quæ ſunt multa & uaria, & omnium altilium, & ad uſum uolucrum quæ mari aluntur, erant ſtagna ſalſæ a-

quæ,& ad uſum fluminibus uerſantium erant aquæ dulces,quas aquas quo- A
dam conſtituto tempore emittebant, ut ſtagna emundarent, & poſtea ſuis canalibus ea replebant, & cuilibet ſpeciei uolucrum impartiebantur cibum,qui eis erat proprius, ita quod illis quæ piſcibus nutriuntur piſces dabant, & quæ uermibus uermes, & quæ Mayz, Mayz, & quæ alijs minoribus ſeminibus, minora ſemina concedebant. Et certa refero Maieſtati Veſtræ, quod uolucribus piſces edentibus ducentæ & quinquaginta libræ quotidie exhibebantur ex illis, qui in dicto ſalſo lacu capiebantur, his alendis uolucribus dabant operam trecenti uiri, nulli negocio ulterius incumbentes. Erant præterea alij ad auibus præſtanda medicamina præpoſiti, cuilibet ſtagno proſpectacula imminebant, & deambulatoria egregia & ſumptuoſa, quo dictus Muteezuma ſolatij gratia ſecedere ſolebat. In huius palatij particula tenebat homines, pueros, fœminas que à natiuitate candidos in facie,corpore,capillis,ſupercilijs,& palpebris. Habebat aliam etiam domum ampliſsimam & munitiſsimam, in qua erat latum prærſtillum pauimento ex cruſtis marmoreis egregijs ornatum in modum latrunculariæ tabulæ, & domus erant profundæ, quaſi ad ſtatum hominis cum dimidio,& ad magnitudinem ſex paſſuum in quadrangulo,& in medio quarumlibet iſtarum habitationum, cernebatur uolucris rapina uitam quærens à tinunculo uſque ad aquilam,quotquot, comperiuntur in Hiſpanijs, & plura genera quæ nunquam in Hiſpanijs uiſa ſunt, & in quolibet genere magna copia, & in qualibet iſtarum erat lignum, ubi uolucres reſidebant, & aliud extra infra rete, & uni inſidebant aues nocturno tempore, cum pluuioſum erat tempus,in altero uero poterant eſſe exeuntes ad ſolem, & aera, dum aliqua ægritudine laborant. Iſtis omnibus uolucribus pro eorum cibo gallinas impartiebantur, & non aliud.In eodem palatio inferius quædam aulæ magnæ plenæ ſunt magnis caueis & grãdibus lignis fabrefactæ & coniunctæ,& in eis,ut plurimum,continebantur leones,tygrides,lupi, uulpes, B
catti uarij. Et omnium horum animalium tam uolantium quam quadrupedum erat maxima copia, quibus ad ſaturitatem gallinas apponebant, & ad horum animalium cuſtodiam erant alij trecenti uiri. Erat illi alia domus, ubi plurimos uiros & fœminas monſtroſos,pumiliones, gibboſos, & adulterinos, & alios maximæ deformitatis uiros habebat, & genus quodlibet monſtri ſuas obtinebat ſeparatas habitationes, & præerant eorum infirmitatibus electi homines. Reliquas domus uoluptatis cauſa conſtructas in dicta ciuitate prætermitto,cum & plures ſint & diuerſimodæ.Obſequij ſui ordo talis erat.Illuceſcente die, quingẽti aut ſexcenti uiri principales domum ſuam petebant, qui ſedebant & ſpaciabantur per aulas, & de ambulatoria, quæ erant in domo, & ibi morabantur, non tamen ingrediebantur ad eius conſpectum,& eorum familiares,& illi,qui cum eis aſſociati erant, occupabant duo aut tria palatij impluuia,& uicum maximum, & hi per diem continuum ibi moram trahebant,nec diſcedebant niſi adueniente nocte, & eodem momento, quo diſcumbebat dominus Muteezuma, ipſi quoque diſcumbebant, & non minus lauta conuiuia eiſdem apponebantur, quam eorum domino, & familiaribus ſuis portionem ſuam impartiebantur. Penuariæ cellæ & uinariæ omnibus uenientibus patebant, omnibusq; eſurientibus & ſitientibus cibum,potumq; impartiebantur.In afferendo eidem cibo talis obſeruabatur conſuetudo,trecenti aut plures adoleſcentes epulas innumeras afferunt, & tam in prandio quam cœna, omnia genera rerum comeſtibilium tam ex carne quam piſcibus, fructibus, & oleribus, quæ ea in regione haberi poterant, & ob frigiditatem regionis cuilibet ſcutellæ & paropſidi accenſis prunis prunarium ſuberat, ne epulæ frigiditate deteriores fierent,& epulas eas omnes in aula magna, ubi cibum capere ſolebat, in ſimul collocabant,& pene omnis aula ſteris ornata & munda epulis implebatur. Ipſe uero Muteezuma paruo puluino coreaceo inſidebat egregie elaborato,

Domeſticum Muteezumæ obſequium

A borato, tempore quo diſcumbebat, ab eo diſtantes quinque aut ſex ſenes diſcumbebant, quibus ex appoſitis ſibi epulis porrigebat. Aderat unus familiarium, qui epulas apponebat & amouebat & ab alijs, qui extra erant, cibaria magis domino ſeruientia expetebat. Lauabat manus ab initio, & in fine prandij aut cœnæ, & ea mappa qua ſemel manus exiccabat amplius non utebatur. Similiter & paropſidibus aut ſcutellis, quibus ſemel fuerant fercula allata, nefas erat epulas imponi, niſi nouiter eſſent fabricatæ, & de prunarijs ſimilis obſeruabatur modus. Quater quotidie ueſtiebatur, nunquam eadem utebatur ueſte, quicunque palatium ingrediebatur, nudis pedibus illum ingredi oportebat, & cum uocati coram eo ſe exhibebant, capite & oculis inclinatis ibant, & corpore humillimo, & eum alloquentes uultum non inſpectabant, quod magnæ uenerationis & reuerentiæ ſignum erat. Id quod in cauſa fuiſſe cognoui, cur quidam illius prouinciæ domini aliquos ex Hiſpanis increpabant, eo quod dum me alloquerentur, erecti me intuebantur, quod paruæ reuerentiæ & uerecundiæ aſcribebant. Cum domo exibat dictus Muteezuma, quod raro eueniebat, omnes eum aſſociantes, & qui ſibi obuiam fiebant, eidem uultum auertebant, nec pacto aliquo eum inſpiciebant, & omnes donec tranſiret, immoti permanebant. Illum aſſidue præcedebat ſuorum aliquis tres ſubtiles & rectas geſtans uirgas, quod ideo fieri putaui, ut homines monerentur, eum adeſſe, quando uero lectica deſcendebat unam ex illis manu ipſe geſtabat, eam'que donec ad conſtitutum locum perueniſſet, retinebat. Erant tot & tam uariæ ceremoniæ & modi, quos iſte dominus Muteezuma in ſuo obſequio ſeruari uolebat, quod multo maiore indigerem ocio, quam impræſentiarum nactus ſum, & tenaciori memoria, ut eas omnes poſſem retinere. Arbitror enim nullũ ex Sa-

B ladinis aut dominis infidelibus, de quibus cognitionẽ habeamus, tot et tales in eorũ obſequijs retinere ceremonias. Fui in hac celebri ciuitate, ut rebus, quas ad Celſitudinis Veſtræ ſeruitium pertinere cogitabam, prouiderem, conſulerem'q;, & ut prouinciam pacarem, allicerem'q; eidem Maieſtati Veſtræ regiones, & habitata loca plurimis maximis ciuitatibus, uillis & caſtris, & inueſtigarem aurifodinas, intelligerem'que prouinciarum ſecreta tam ipſius domini Muteezuma, quàm aliorum, qui ſibi contermini erant, quibus cum cognitionem habet. Sunt res tales, & tam admirabiles, quod pene incredibiles uideri debeant, & hæc erant bono animo ſuo, & incolarum à me facta, non aliter quam ſi ab initio Celſitudinem Veſtram in regem uerum & proprium dominum cognouiſſent, & non minori animo à me regali Celſitudinis ueſtræ nomine imperata exequebantur. Et in quibuſdam non minus Celſitudinis Veſtræ ſeruitio utilibus fui ibi præpeditus ab octaua menſis Nouemb. Anni M. D. XIX. uſque ad ingreſſum menſis Maij inſtantis anni. M. D. XX. quo in dicta celebri ciuitate quiete & tranquille agebam, & Hiſpanos multos fueram partitus uarias & plures regiones pacando, & colonias erigendo in iſtis prouincijs, maximo detinebar deſiderio, expectabam'q; nauẽ cum reſponſo relationis, quã ab iſtis regionibus ab initio Maieſtati Veſtræ tranſmiſeram, ut eiſdem impartirer ad Maieſtatem Veſtram, quæ in præſentiarum tranſmitto & omnia illa aurea & emblemata, quæ hic habueram pro Celſitudine Veſtra.

Aemulus Corteſij Velazquez claſſes tranſmittit

Ad me profecti ſunt non nulli incolæ prouinciæ iſtius domini Muteezuma uaſalli. ex eis qui erant contermini maris littori, ſignificantes prope montes Sancti Martini, qui ſunt in littore ante portum, ſeu ſtationem Sancti Iohannis, aduentaſſe decem & octo naues, & qui forent, dicebant ignorare, quia eis uiſis ilico mihi nunciatum properarant. Et poſt hos uenit alius inſulæ Fernandinæ incola, & attulit mihi literas ab uno Hiſpano (quem in ipſo maris littore collocaram, ut ſi forte naues aliquæ illuc aduentarent, eiſdem cognitionem mei dare curaret, & illius ciuitatis quæ prope portum à me habitanda ferat ſuſcepta, ne illis uagari contingeret ignorantibus qui-

A

bus in locis conſiſterem) qualiter quodam die unica nauis ante portum ſancti Iohannis uiſa erat, & quantum eius uiſus extendi poterat, diligenter per maris littora proſpexerat, & nullam aliam in conſpectu uiderat, & eam nauim eſſe cogitabat, quam Maieſtati Veſtræ tranſmiſeram, cum tempus eius reditus appropinquaſſet, & ut certior fieret ibi præſtolabatur, donec dicta nauis applicaret, uel portum ingrederetur, ut ab ea informationem capere poſſet, & ilico ad me aduolaret omnia nunciatum. His literis uiſis, duos ex Hiſpanis expediui, ut unus iret una uia, alter uero alia, ne eueniret, quod illi qui forte mitterentur à dicta naui obuij illis non fierent, quibus iniunxi nullibi moram traherent, donec ad dictum portum peruenirent, & cognoſcerent quot naues aduenerant, & ex qua patria eſſent, & quid importaretur nauibus, & reuerterentur mihi nunciatum. Alium etiam deſtinaui ad ciuitatem ueræ Crucis declaratum ea, quæ audieram de prædictis nauibus, & iubebam, ipſi quoq; inueſtigarent & inuenta referrent, & alium præfecto illi, quem cum centum & quinquaginta peditibus (ut Maieſtati Veſtræ ſuperius declaraui) ire iuſſeram ad fundandam coloniã in prouincia & portu Quaeucalco, cui per meas literas mãdaui, ubicunq; locorum nuncius eum oſtenderet, ibi conſiſteret, nec ulterius progrederetur, donec aliud haberet à me in mandatis, allatum enim mihi fuiſſe dicebam, naues quaſdam portui applicuiſſe, qui ut deinde apparuit iam eorum aduentum cognouerat, priuſquam ſibi literæ meæ redderentur. Et poſt eorum diſceſſum quindecim continui defluxerunt dies, quod nihil penitus auditum eſt, nec reſponſum ab eorum aliquo, ex quo non parum accepi admirationis. Quibus tranſactis uenere alij Indi, uaſalli quoq; dicti Domini Muteezuma, qui mihi indicarunt dictas naues in ipſo portu ancoras iecisse, & quod homines ex nauibus deſcẽderant, & eorum numerum ſecum afferebant, quod erant octuaginta equites, & octingenti pedites, & decem aut duodecim tormenta. Et hæc omnia picta uidebantur in quadam patria papiro, ut ea oſtenderent dicto domino Muteezuma. Et nunciarunt, quod Hiſpanus ille quem littori præpoſuerã, & nuncij alij quos ego miſeram, erant apud homines qui è nauibus deſcenderant, commiſerantq; dictis Indis. ut exponerent mihi, quod eorum prefectus illos reuerti non permittebat. Hoc intellecto, conſtitui mittere presbyterũ, quem mecum adduxeram, cum meis literis, & literis iudicum, & regentium ciuitatis uerę Crucis, qui mecum erant in præfata ciuitate, quę literæ dirigebantur præfecto, & uiris, qui applicuerant illi portui, nota eis faciendo pluribus omnia, quæ mihi in his partibus euenerant, & quod plurimas ciuitates, uillas, & caſtra ſubegeram, acquiſieramq; & eas pacifice ſubditas retinebam regali Celſitudinis Veſttæ ſeruitio, & captum detinebam primarium Dominum harum prouinciarum, & me eſſe in illa celebri ciuitate, & de ipſius ciuitatis qualitate & auro et emblematibus quæ pro Maieſtate Veſtra obtinebam, & me iam miſiſſe Maieſtati Veſtre relationem iſtarum prouinciarum, rogabamq; eos, ut mihi indicarent, qui forent, eſſent ne ex regnis & dominijs Veſtræ Celſitudinis oriundi: & ſcriberent, ſi ad has prouincias ſuo regali mandato profecti fuiſſent, aut ad ponendas colonias, & morari in eis: uel utrum ulterius progreſſuri. aut an uellent reuerti: & ſi premerentur neceſſitate alicuius rei, quod daturus eſſem omnem operam, ut ſubleuarentur. Si autem non eſſent è regnis, ſimiliter mihi nunciandum curarent, ſi re aliqua premerentur. Offerebam nanq; me, ſi poſſem, remedium præſtaturum, Sin minus, quod eos Celſitudinis Veſtræ nomine iuberem à ſuis prouincijs diſcedere, nec in eas deſcenderent, & ſi aliter feciſſent meis omnibus uiribus tam Hiſpanorum quam incolarum, eos eſſem aggreſſurus, ipſosq; aut capiendos, aut ut interficerentur diligentiam adhibiturus, tanquam alienigenæ audentes ingerere ſe regnis & dominijs noſtri regis et domini. Et poſt dicti presbyteri cum prælibatis ad eos literis diſceſſum, quinta luce ad me profecti ſunt uiginti Hiſpani in dicta ciuitate Temixtitan cõmorãtem ex

B

illis,

illis, quos in cuſtodia ciuitatis ueræ Crucis dimiſeram, adducentes Presbyterum, & ſeculares duos in dicta ciuitate ueræ Crucis inuentos, ex quibus cognoui claſſem & uiros, qui ad dictum portum aduecti erāt, eo Didaci Velazquez mandato perueniſſe, qui eſt gubernator inſulæ Fernandinæ, & locumtenens. Et Dux, & præfectus illius claſſis, erat quidā Pamphilus de Narbaez dictæ inſulæ incola, & ſecum adduxerat equites octuaginta, tormenta plura, & pedites octingentos, inter quos retulere octuaginta eſſe pixides geſtantes, & geſtantes baliſtas centum & uiginti. Et proficiſcebatur præfectus generalis, & locumtenens gubernatoris iſtarum omnium prouinciarum uice, & nomine præfati Didaci Velazquez. & illum habere mandatum à Veſtra Maieſtate, et illum quem in littore dimiſeram, ac nuncios à me miſſos eſſe apud præfatum Naruaez, qui eos redire non permittebat, qui cognouerat ab eis me in ea prouincia coloniam poſuiſſe à dicto portu per leucas duodecim, & gentes quæ in ea erant, & pariformiter quos uiros miſeram in prouinciam Quacucalco, & ab eo portu abeſſe per leucas triginta in prouincia Tuchitebeq; nuncupata, & omnia quæ in ſeruitio Celſitudinis Veſtræ in his prouincijs geſſeram, uillasq; & ciuitates quas Celſitudini Veſtræ acquiſiueram & pacatas reddideram, & celebrem ciuitatem Temixtitan, aurumq; & emblemata quæ in dictis prouincijs habueramus, & ab eis certior fieri uoluit de omnibus quæ mihi hactenus euenerant, eos'que deſtinauerat dictus Narbaez ad ciuitatem Veræ Crucis, ut ſi fieri poſſet eos, qui in ea morabantur ſuo nomine alloquerentur, eisq; ſuaderent, ut illum ſequerentur, & contra me arma ſumerent, ſecum'que adduxere ad centum forte epiſtolas, quæ mittebantur à dicto Narbaez, & eius ſocijs commorantibus in dicta ciuitate, in quibus continebatur, quod omnibus exponen-
B dis nomine ſuo per præfatum presbyterum, & alios eius ſocios fidem indubiam adhiberent, promittens de illis qui eo modo feciſſent, eum optimam habiturum rationem, & eos qui non obtemperarent, male mulctare minabatur, multa'que alia quæ in dictis literis continebantur. Hæc prælibatus presbyter, & hi qui ſecum uenerant expoſuere. Et quaſi eodem inſtanti ſuperuenit alius Hiſpanus ex eis, quos miſeram in prouinciam Quacucalco, & attulit ad me literas à Iohanne Velazquez leone eorum præfecto, eiſdem ſignificabat, quod gens illa quæ portui applicuerat, erat Pamphilus de Naruaez, qui huc proficiſcebatur mandato dicti Didaci Velazquez una cum militibus quos ſecum conducebat et literas, quas dictus Naruaez cuidam Indo ad eum præfectum dederat tanquam conſanguineum dicti Didaci Velazquez, & ſororium dicti Naruaez, per eundem ad me deferri curauit, quibus inſcribebatur ex meis nuncijs illum cognouiſſe, dictum præfectum meum ibi cum illis militibus conſtitiſſe. Suadebat'que ut illico ille cum commilitonibus ad eundem Naruaez proficiſceretur, quod ſi exequeretur, ea quæ officij ſui eſſent, & ad quæ teneretur præſtaret. Seq; optime ſcire, quod apud me non uolens, ſed ui coactus degeret: Qui præfectus tanquam homo deuinctus, & obnoxius Maieſtatis Veſtræ ſeruitio, non ſolum ea, quæ à dicto Naruaez in literis proponebantur, reſpuit, ſed miſſis ad me literis illico, ut ſe mecum coniungeret cum omnibus commilitonibus diſceſſerat, & optima habita informatione à dicto Presbytero & à duobus ſocijs de plurimis, & de his quæ animo conceperant dictus Didacus Velazquez, & à Naruaez, & qualiter claſſe illa & uiris qui inuehebantur, contra me mouerat, ex eo quia relationem & res iſtius prouinciæ Catholicæ Maieſtati Veſtrę, & non dicto Didaco Velazquez tranſmiſerā, quemadmodum malo animo proficiſcebantur, ut me una cum multis quos mecum habebam, quos iam proſcripſerant, neci traderent. Audiueram pręterea licentiatum Rodoricum de Figueroa iudicem præſidentiæ inſulæ nouæ, iudices & reliquos Celſitudinis Veſtræ officiales qui in ea reſident, quamprimum ad aures ſuas peruenerat dictum Didacum Velazquez eam

claſſem parare inſpecto eius animo quo mittebat, cum eis pateret & conſtaret manifeſtum damnum & incommodũ, quod ex eo euentu Maieſtati Veſtræ redundare poſſet, miſiſſe licentiatum Lucam Velaſquez Aylon ex præfatis iudicibus unum cum procuratorio, ad monendum et iubendũ dicto Didaco Velazquez, quod dictam claſſem nullo modo mitteret: qui eo profectus eſt, & offendit dictum Didacum Velazquez cũ claſſe & uiris in ingreſſu dictæ inſulæ Fernandinæ, qui uentis uela dare parabat: eum, & omnes cum dicta claſſe proficiſcentes, ne uenirent admonuit, quia ex eo Maieſtas Veſtra multum incommodi, & damni perpeſſura eſſet, & inſuper pœnas addidit, quibus non obſtantibus & omnibus illis, quæ per dictum licentiatum mandata fuerant, nec monitione, claſſem abire iuſſerat, & dictum licentiatum eſſe in dicto portu affirmabat, & cũ ea intentione eũ claſſe adueniſſe cogitando damnum quod ex tali itinere reſultaret, auertere poſſe cum eidem & omnibus malus animus, & mens, quibus dicta claſſis uentis uela dediſſet, optime innoteſcerẽt. Iam dictum presbyterum cum meis literis ad Naruaez deſtinaui, quibus ſignificabam, me ab eo presbytero, & ab eis, qui ſecum uenerant, certiorem factum illum preeſſe uiris, qui naui ea conducebantur, qua re multum lætabar, alioqui mali quid ſuſpicaturus, cum nuncij quos miſeram, non reuerterentur, & me mirari, quod poſtea quam acceperat me in his prouincijs Maieſtatis ueſtræ ſeruitijs inniti, nil literarum ad me dediſſet, aut nuncium miſiſſet mihi aduentum ſuum ſignificatum (cum certo ſciret me eius cognito aduentu plurimum lætatum iri, partim quia olim amicitia iuncti fueramus, partim quia arbitrabar eoſdem ad inſeruiendum Ma. V. huc adueniſſe, quo nil iucundius mihi euenire potuiſſet) ſed contra mitteret ſubornatores, ut factitabat, & ſuaſorias literas commilitonibus meis in Maieſtatis V. ſeruitio exiſtentibus, ut contra me arma caperent, & ad eum transfugerent, non aliter quam ſi noſtrorum aliqui eſſent Chriſticolæ, alij uero infideles, aut aliqui Maieſtatis Veſtræ, alij uero minime; rogabamq́; ab eo, ut in poſterum ea non uteretur uia, ſed ſui aduentus cauſas mihi inſinuaret. Præterea mihi dixiſſe illos, ſe generalem præfectum locum tenentem, gubernatoremq́; pro Didaco Velaſquez nominari, & quod tali ſe publice nomine appellari mandauerat in uniuerſa illa prouincia. Et eum iam conſtituiſſe iudices & regentes, & iuſticiam miniſtrarat, quod erat contra ſeruitium, et leges Veſtræ Maieſtatis, cum iſtæ prouinciæ eidem Maieſtati Veſtræ ſubijcerentur & colerentur à ſuis ſubditis, & in prouincijs conſtituti eſſent ius dicẽtes, & regimen non debebat uti titulis iſtis, cum à nullo fuiſſet admiſſus, quamuis ut ea exerceret haberet mandatum à Veſtra Maieſtate, quæ ſi haberet petebam, & monebã, ut ea mihi & regimini ciuitatis Veſtræ ueræ Crucis exhiberet, quibus ego & regimen parati eramus obedire tanquam mandatis noſtri Regis, & ueri domini, ut opere complerentur, quantum regali ſeruitio Maieſtatis Veſtræ conduceret. Eram enim in ea ciuitate, & dominum captiuum in eadem detinebam, & in ea congeſſeram maximam auri quantitatem tam pro Veſtra Celſitudine, quam his, qui mecum erant, & me ipſo, quod ego dimittere non audebam, timens quod poſt meum ab ea ciuitate diſceſſum, eius habitatores à me deficerent, & talis ciuitas, & tanta auri, & & emblematum copia amitteretur, qua ciuitate amiſſa omnes illæ prouinciæ deficerent. Et ſimiliter dicto presbytero dedi literas ad dictum licentiatum Aylon, quem ut poſtea reſciui, cum dictus presbyter eo peruenit dictus Naruaez ceperat, & captiuum cum duabus nauibus remiſerat. Eodem die quo dictus presbyter diſceſſit, ad me profectus eſt nuncius ex illis qui erant in ciuitate ueræ Crucis, quo ſignificarunt omnes incolas prouinciarum defeciſſe ad dictum Naruaez, & potiſſimum illos è Cempoal, & illis fœdere iunctos nullum ex incolis dictarũ prouinciatum ulterius uelle accedere ad dictam ciuitatem preſtatũ obſequia tam in arce quam in rebus alijs, quas antea præſtare ſoliti erãt. Aſſerebãt enim Naruaez illis retuliſſe, me malũ, & eum

A & eum ea de cauſa adueniſſe, ut me, & commilitones meos omnes caperet, & nos captiuos abduceret, & prouinciam deſereret, & quod ſecum adduxerat gentes plurimas, & meæ erant paruo numero, & adduxerat equos multos, & plura tormenta, quam mea eſſent. Et illi ſequi partes uictoris uolebant, & ulterius dicebant ab Indis eiſdem illi innotuiſſe dictum Naruaez uenturum hoſpitatum in dicta ciuitate Cempoal, quia optime ſciebāt quantum aberat à ciuitate Veræ Crucis, & arbitrabantur conſiderato malo animo dicti Naruaez in omnes, ab eo loco contra eos caſtra illum moturum, & præſertim cum ſibi indos dictæ ciuitatis coniunctos retineret, & propterea ſignificabant ſe ciuitatem deſerturos, & aſcenſuros montem ad quendam procerem celſitudinis Veſtræ uaſallum, & nobis amicum ibique permanſuros, donec nunciarem, quid ſibi agendum eſſet. Et illico cōſiderato detrimento magno quod incumbebat, cum dictæ prouinciæ deficere cœpiſſent ex dicti Naruaez ſuaſione, uidebatur, quod ſi me conferrem eo, ubi ille extitiſſet, multum cohiberentur incolæ me præſentem cernentes, nec contra me arma capere auderent, & etiam cogitabam modum inuenire, ut malum quod inceperat, ſopiri poſſet. Inde eadem die diſceſſi, fortilitium Mays plenum relinquens, & in eo centum & quadraginta homines, aquam, & aliqua tormenta: & cum reliquis, quos ibi habebam (qui erant ſexaginta) ſum meum iter proſecutus, comitantibus quibuſdam proceribus domini Muteezuma, quem antequam diſcederem pluribus ſum allocutus, proponendo, quod conſideraret ſe eſſe Celſitudinis Veſtrę uaſallum, & nunc erant ſibi agēdæ gratiæ à Veſtra Maieſtate de omnibus, quæ in Maieſtatem Veſtram contulerat obſequijs. Hiſpanos eos, qui remanebant, ſibi admodum commendaui, cum auro & emblematibus, quæ mihi fuerat elargitus pro Celſitudine Veſtra, & ab alijs dari iuſſerat, proficiſci enim uolebam exploratum, qui forent illi, qui ad portum noſtrum applicuerant, quia eouſque

B qui fuerant, ignorabam, arbitrabar tamen eos improbos, & minime Celſitudinis Veſtræ ſubditos. Ille pollicitus eſt prouiſum iri eiſdem de omnibus, quæ eſſent eis neceſſaria, & cuſtodiam habiturum de his, quæ ibi dimittebam, cum illud Sacræ Maieſtati Veſtræ pertineret, iuſſit que ut illi, qui mecum proficiſcebantur me per ea itinera deducerent, quo ab eius prouincijs non exirem, & de omnibus mihi prouidendum curarent. Me quoque enixe rogabat, ſi inuenirem homines eos improbos, ut illico nunciarem, collecturum enim illico ſe maximas copias, quæ eos oppugnatum proficiſcerentur, & ad eos à prouincia eijciendum. At ego illi de omnibus gratias egi, & ingenue affirmaui Maieſtatem Veſtram propterea aliqua gratitudine eum proſecuturam, & multa emblemata, & ueſtes uni ex filijs ſuis, & alijs plurimis dominis, qui ſecum comperiebantur, impartitus fui. In ciuitate Churultecal factus eſt mihi obuius Iohannes Velazquez, quem alias profectum fuiſſe recenſui, & miſeram ad Quacucalco, qui ad me cum omnibus commilitonibus proficiſcebatur, & demptis quibuſdam aduerſa ualetudine detentis, quos in ciuitatem ire iuſſi, cum eo & eius commilitonibus, & reliquis cœptum iter proſecutus ſum, & quindecim leucis ultra iſtam ciuitatem Churultecal inueni presbyterum, qui unus ex meis ſocijs erat, quem quæſitum miſeram, qui nam eſſent illi, qui portum claſſe ingreſſi fuerant: mihiq; dicti Naruaez literas præſentauit, quibus continebatur, eum habere quædam mandata, ut ſibi conſignarentur dictæ prouinciæ pro Didaco Velazquez, & illico ad eum irem illis obtemperaturus, & illum iam ædificaſſe ciuitatem, iudices & regentes conſtituiſſe. Et accepi à dicto presbytero, qualiter captiuarat dictum licentiatum Aylon, & ſcribam ſuum & executorem, & impoſitos duabus nauibus dimiſerat, illumq; donis ſolicitauerat, ut aliquibus ex noſtris ſocijs, quo transfugerent ad dictum Naruaez, ſuaderet, & quo recenſuerat quoſdam Indos, qui ſecum uenerant. & tam equites quam pedites, emiſeratq; omnia tormenta tam in na-

uibus

uibus exiſtentia, quam in littore, ut illis timorem incuteret. Conſiderate, inquiens, quomodo poteritis uos à nobis protegere, ſi nobis non morem geſſeritis. Retulit etiam ſe uidiſſe apud dictum Naruaez unum ex dominis iſtius prouinciæ uaſallum domino Muteezuma, quem præpoſuerat omnibus ſuis prouincijs à montibus ad littora ipſius maris, & ſciuit eundem allocutum Naruaez nomine dicti domini Muteezuma, & illi fuerat impartitus quædam aurea emblemata. Et è conuerſo dictus Naruaez eidem uaria munuſcula, & etiam ſciuerat eum ab eo loco expediuiſſe nuncios quoſdam ad dominum Muteezuma, promittendo ſe illum ſoluturum, & hac de cauſa huc aduentaſſe, ut me caperet una cum meis commilitonibus, & illico eum diſceſſurum, dimiſſurumque prouincias: nec aurum cupere, ſed tantum me capto cum meis commilitonibus uelle reuerti, & prouincias & earum incolas libertate donare. Poſtremo percepto eius ſententiam eſſe collocare ſe in his regionibus propria autoritate nemine eum recipiente, meque & commilitonibus meis illum in ducem, & iudicem recipere nolentibus nos aggredi, & bello expugnare, & ad id fœdus iniuiſſe cum incolis prouinciarum, & potiſſimum cum dicto domino Muteezuma per eius nuncios, & cum manifeſte proſpicerem damnum & incommodum, quod Sacræ Maieſtati Veſtræ ex præmiſſis emergere potuiſſet, quamuis mihi recenſerent illum maximam afferre poteſtatem, & in mandatis habere à dicto Didaco Velazquez, ut me & ex meis quoſdam, quos iam proſcripſerat, ſi in eius poteſtatem deueniremus, quamprimum laqueo uitam finire cogeret, non recuſaui propius accedere animo uoluens aliquo modo ſibi demonſtrare maximum incommodum & detrimentum, quod Maieſtati Veſtræ inferebat, & poſſe eum auertere à malo animo & cogitatione, incœptum iter ſecutus ſum, & per quindecim leucas antequam ad ciuitatem Cempoal, in qua dictus Naruaez moram trahebat, peruenirem: ad me reuerſus eſt ille presbyter, quem milites ciuitatis ueræ Crucis ad me miſiſſe dixi, & cui literas dederam ad dictum Naruaez, & licentiatum Aylon alio comitante presbytero, & quodam Andrea de Duero incola inſulæ Fernandinæ, qui etiam cum dicto Naruaez illuc aduenerat, qui loco & uice reſponſionis mearum literarum mihi nomine dicti Naruaez impoſuerunt, & omnino ad ſibi parendum proficiſci deberem, & illum in ducem habere, eique prouinciam dimittere, aliter enim mihi maximum damnum euenire poſſet, aſſerentes, dictum Naruaez maximam habere poteſtatem, & nos minimam, & fere nullam, & ultra Hiſpanos, quos adduxerat, incolæ quoque eidem fauebant. Et ſi conſtituerem illi prouincias tradere, mihi naues, & commeatum ad libitum pollicebantur, & me poſſe cum omnibus qui mecum proficiſci cuperent, & cum omnibus quæ exportare uellemus, abſque impedimento aliquo diſcedere. Et alter ex presbyteris retulit ita fuiſſe conſtitutum à dicto Didaco Velazquez, ut hoc pactum mecum inirent & ad hoc dederat procuratorium dicto Naruaez, & illis duobus presbyteris coniunctim, & circa hoc parati erant mecum quomodocunque uellem paciſci. Reſpondi, me à Maieſtate Veſtra mandatum uelle proſpicere, ut deberem dictas prouincias tradere, & ſi quod haberent, mihi & regimini ciuitatis ueræ Crucis exhiberent, prout eſt ordo & conſuetudo in Hiſpanijs, eram enim illi pariturus, idque executioni mandaturus, & donec illud non uiderem, nulla conditione illis, quæ dixerant, morem gerere conſtitueram. Sed potius ego, & omnes commilitones mei pro defenſione prouinciarum uitam exponere parati eramus poſteaquam illas acquiſiueramus pacificas tutoque detinebamus pro Veſtra Maieſtate, ne proditores, infidoſque noſtro Regi nos exhiberemus. Propoſuerunt præterea conditiones plures, ut me in ſuam ſententiam allicerent, nulli tamen earum uolui acquieſcere, niſi prius uiſo Celſitudinis Veſtræ mandato: quod tamen nunquam uoluerunt oſtendere, Tandem

Nuncij Naruaez ad Corteſ.

A dem duo illi presbyteri, Andreas de Duero, & ego concordes fuimus, quod dictus Naruaez cum decem uiris, & ego totidem comitatus, præmiſſo ambarum partium ſaluo conductu colloqueremur, ibique mandata, ſi qua haberet oſtenderet, & illi reſpondere deberem. Ego uero miſi ſaluum conductum ſubſignatum, & ſimiliter ipſe ad me miſit ſuum manu propria ſubſcriptum, qui ut poſtea apparuit, inſidias mihi parauerat, ut illo in colloquio me interimerent: & huic negotio elegerat duos ex illis decem, quos ſecum ducere conſtituerat reliqui uero cum eis, quos mecum ego adducere deberem, pugnarent. Aſſerebant enim me mortuo, ſe iam negotio finem impoſuiſſe, ut re ipſa fuiſſet, niſi Deus. Opt. Max. qui in ſimilibus opem ferre ſolet, remedium attuliſſet. Factus enim fui certior eodem tempore, quo nobis ſaluum conductum attulere ab eiſdem, qui contra me coniurauerant: quod ubi percepi, dicto Naruaez nunciaui per meas literas, me ſuum malum in me animum percepiſſe, nolleque me eo, ut inter nos conuentum fuerat proficiſci, & eo inſtanti ei monitionem, & mandatum meo nomine conficiendum commiſi, quo monebam dictum Naruaez, ſi aliqua mandata obtineret, à Maieſtate Veſtrà, ea mihi exhiberet, & eouſque non uſurparet ſibi nomen ducis, & iudicis, nec ſe in re aliqua pertinenti dictis officijs ſub pœna eidem impoſita impediret, & præcipiebam dicto mandato omnibus, qui cum dicto Naruaez aduenerant, quod nullo modo eum in ducem haberent, aut eidem parerent tanquam duci, aut iudici. Imo intra certum ſpacium in mandato aſſignatum coram me comparere deberent audituri, quid in Celſitudinis Veſtræ ſeruitio acturi eſſent, præmiſſa proteſtatione, quod ſi ſecus agerent contra eoſdem tanquam contra rebelles procederem, & proditores, infidos, & malos ſubditos à ſuo Rege deficientes, & illius prouincias uſurpantes, & dominia, & earum poſſeſſionem eis dare cupientes,
B quibus non ſpectat ius, nec actio cõpetit. Et ſi in uim talis mandati non comparerent, nec illud quod in dicto mandato continebatur, exequerentur, contra eos procederem ſecundum formam iuſtitiæ. Et reſponſum, quod mihi dictus Naruaez dedit, illud fuit, quod notarium, & eum, qui cum meo procuratorio profectus erat ad indicandum præceptum meum, carcere mancipauit, una cum quibuſdam indis, quos ſecum habebant, qui detenti ſunt, donec eo perueniſſet alius nuncius meus, quem miſeram ſciſcitatum ubi ſe continerent, coram quibus omnes milites denuo recenſuerunt, & minati ſunt eis, & mihi, ſi prouincias eiſdem non traderemus. Et cum cognoſcerem non poſſe tantum malum, & ſcandalum euitare, & proſpiciens, quod incolæ prouinciarum iam tumultuari cœperant, & indies magis inſurgebant, me Deo commendans, & depoſito timore damni, quod euenire poterat, animo uoluens mori in ſeruitio noſtri Regis, et ad protegendas eius prouincias, & ſi eas uſurpare nõ permitterem, maxima mihi & commilitonibus meis gloria inde naſci poterat, Mandaui Condiſaluo de Sandoual meo magno executori, ut dictum Naruaez, & eos qui ſe iudices et regentes uocari uolebant, capere ſtuderet, & ei tradidi octuaginta ex meis commilitonibus, quibus mandaui, ut illum ſequerentur, & eos caperent, ego uero cum reliquis centum ſeptuaginta qui in uniuerſum erant ducenti, & quinquaginta ſine tormentis, & nullis comitantibus equitibus, ſed ſolum peditibus dictum maiorem executorem ſubſecutus fui, ut eidem opem ferrem, ſi dictus Naruez, & alij nollent ſe capi permittere. Eadem die, qua dictus magnus exequutor, & ego ſimul peruenimus ad ciuitatem Cempoal, ubi dictus Naruaez cum ſuis militibus conſtiterat, ille ut audiuit aduentum noſtrum, octuaginta equitibus, & quingentis peditibus præter eos, quos in hoſpitio dimiſerat, è ciuitate egreſſus eſt, erat aũt eius hoſpitiũ Meſchita maior in illa ciuitate, quæ erat munitiſſima. Et his comitantibus equitibus, & peditibus aduenit per leucam ab eo loco, ubi eram, & ſi aduentum meum præſciuerat, quem ex indorum relatione intellexerat: ſed cum me non inueniſſet, ratus

quod

quod illum deluderent, reuerſus eſt ad ſuum hoſpitium, ſemper tamen mili/
tes ſuos paratos retinens: & quaſi per leucam à dicta ciuitate duos dimiſit ex
ploratores. Et quia maxime cupiebã ſcandalũ euitare, mihi uiſum eſt, quod
commodius, & minori ſcandalo noctu proficiſcerer, ſi fieri poſſet tam tacite
ingreſſurus, quod me non audirent, iremusq; recto tramite ad hoſpitium ipſi
us Naruaez, quod ego, & commilitones mei optime noueramus, ad ipſum
capiendum, quo capto putabam ulterius nullum ſcandalum euenturũ, quia
reliquos iuſtitiæ parituros cenſebam, & pręcipue quoniam maior eorũ pars
coacta huc acceſſerat, & ui, quam dictus Didacus Velazquez eis intulerat,
& timore ne Didacus Velazquez eiſdem ſeruos, quos in inſula Fernandina
obtinebant, auferret. Et ita ſucceſſit, quia die Pentecoſtes parum poſt medi
um noctis dictum hoſpitium aggreſſus ſum, offendi tamen prius explorato/
res, quos dictus Naruaez in itinere collocauerat, & illi quos præmiſeram, al
terum cepere, & alter aufugit, ex quo percepi, quem ordinem obtinerent,
& ne explorator, qui fuga captiuitatem euitauerat, eo antequam ille perue/
niret, quantum fieri potuit feſtinaui: tamen tãtum feſtinare non eualui, quia
ille me per mediæ horę ſpatium præueniret. Et cum ego adueni, dictus Nar/
uaez & ſocij omnes arma induerant, equosq; ſuos præparauerant, & multũ
præparati ducenti uiri pro quolibet quadrangulo uigilabãt. Verum tam ta=
cite eo deuenimus, quod cum nos adeſſe cognouere, & ad arma conclamatũ
eſt, iam ingreſſus fueram impluuium ſui hoſpitij, in quo omnes hoſpitaban/
tur, & congregati morabantur, & ceperant tres, aut quatuor turres in eo exi
ſtentes, & reliquas omnes munitas habitationes. In gradibus uero unius ex
dictis turribus, quam dictus Naruaez inhabitabat, decem & nouem tormen
ta fuſilis æris collocata erant, nos autem tam ueloces in eis aſcenſu fuimus,
quod tormentis ignem admouere non potuere, præterquam uni, quod eti/
am Deo ſic uolente globum non emiſit, nec damnum alicui intulit, & ſic tur
rim prædictam aſcendimus, donec deuentum eſt ad habitationẽ ipſius Nar/
uaez, quam quinquaginta comitatus commilitonibus optime tuebatur, &
cum magno executore decertabant, & ſocijs ſuis. Quamuis multoties eos
monuiſſet, ut ſeſe captiuos Maieſtati Veſtræ dederẽt, nunquam tamen annu
ere uoluerunt, donec turri ignis apponeretur, & igne præmente, ſui deditio/
nem fecere. Dum dictus magnus executor operã dabat ut dictũ Naruaez ca/
pere poſſet, ipſe cum reliquis, qui apud me remanſerant, turris aſcenſum tue
bar aduerſus eos, qui ei ſuppetias ferebant, & tormenta illa omnia capienda
curaui, & me illis adeo munitum reddidi, quod ſine cæde hominum, præter
Capitur Nar= quam duorum, qui tormenti ictu perierant, unius horæ interuallo omnes,
uaez à Cor= quos capere uolebam, in mei poteſtatem deuenere, & armis conceſſis reli/
qui omnes mihi, iuſticięq; parerere promiſerunt, & Maieſtati Veſtræ: ſe de=
ceptos hactenus aſſerentes, quia profeſſi erant eouſq; ſe à Celſitudine Veſtra
mandatũ obtinere, & quod ego una cum prouincia defecerim, eſſemq; Cel/
ſitudinis Veſtræ proditor, plurimaq; alia eiſdem expoſuerant: & cognita rei
ueritate, & malo animo atq; intentione, quibus dictus Didacus Velazquez
& Naruaez moti fuerant, maxima affecti ſunt uoluptate, quod Deus ita fieri
permiſiſſet. Et certiorem reddo Maieſtatem Veſtram, ſi deus ſolita ſua miſe/
ricordia, & pietate huic negocio manum nõ appoſuiſſet, & dictus Naruaez
fuiſſet uictoriam adeptus, maius damnum & incommodum fuiſſet ſecutum,
quamdiu fuerit ſecutum inter Hiſpanos, data comparatione. Mandato enim
Didaci Velazquez, ut me una cum ſocijs meis multis ſuſpenderet, morem
geſſiſſet, ne aliquis ſupereſſet, qui de geſtis per eos notitiam aliquam exhibe
re poſſet. Quia, ut ab Indis poſtea percepi, ſi forte eueniſſet, quod dictus Na
rauaez me caperet (ut ipſe eiſdem aperuerat) quia non poſſet res tanta fieri
ſine damno eius, & ſuorum quin multi ex ſuis & meis commilitonibus, peri
rẽt conſtituerant ipſi interim interficere eos, quos in ciuitate dimiſeram (ut
etiam conati ſunt) & deinde omnes in unum conuenientes aggredi eos, qui
hic

A hic ſuper eſſent, adeo quod ſuæ prouinciæ remanerent liberæ, & Hiſpanorum memoria non ſuper eſſet. Et Ma. V. dubitare non debet, quod ſi ita feciſſent & eam ſententiam executi fuiſſent, quod uiginti annorum circulo prouinciæ, quæ ſubactæ & pacatæ erant, non uincerentur & pacarētur. Per tres dies poſt captiuitatem dicti Naruaez cum in dicta ciuitate tanta multitudo ali non poſſet, & iam pene eſſet deſtructa (quia dictus Naruaez & eius ſocij eandem deprædati fuerant, incolæ enim aberant, & domus erant ſolæ) expediui duos præfectos, & cuilibet eorum tradidi trecentos uiros, unum deſtinaui ad cœptam coloniam, de qua iam Ma. V. mentionem feci, in portu perficiendam. Alterum ad fluuium illum, in quo naues Franciſci de Garai uidiſſe dicebant, quia eum locum mihi certum habebam, & ducentos ad ciuitatem ueræ Crucis, quo naues omnes quas dictus Naruaez adduxerat, ancoras firmaſſe audiueram, cum reliquis militibus ire iuſſi, ut ibi conſulerem rebus, quæ ad commodum V. M. pertinere putarem, & nuncium deſtinaui ad ciuitatē Temixtitan, quo omnia, quæ mihi euenerant, ſignificabam Hiſpanis, quos ibi dimiſerā, qui duodecim dierū ſpacio reuerſus eſt, & mihi attulit literas à præfecto ibidē & militibus quibus me certiorem reddebant, Indos fortilitium acriter oppugnaſſe, & multis locis ignem impoſuiſſe, & cuniculos quoſdam ſubterraneos effodiſſe, eosq; fuiſſe in maximo uitæ diſcrimine & labore, & quod omnes illi fuiſſent interfecti, niſi dominus Muteezuma eis imperaſſet, ut à dicta oppugnatione deſiſterent. Adhuc tamen eos obſideri quamuis non oppugnarentur, affirmabant, nullumq; ex eis per binos paſſus extra fortilitium Indi exire patiebantur, & dum pugnarent maximam commeatuum portionem quam dimiſeram, ipſis ereptam, fuiſſe, & combuſſerant eos quatuor Bergantinos, quos conſtruendos curaueram in dicta ciuitate Temixtitan, & uerſabantur in maxima rerum omnium egeſtate, rogantes ut illis opem ferre feſtinarem. Et uiſa eorum neceſſitate & conſiderato, quod ultra interfectos Hiſpanos omne aurum, argentum, & emble-
B mata, quæ ex prouincijs habita fuerant amitterentur, amitteretur melior & nobilior ciuitas, quæ ſi in uniuerſo nouiter adinuento orbe, qua amiſſa omnia quę hactenus in his prouincijs acquiſiueram ammitterentur, cum illa eſſet primaria, cui omnes reliquæ parebant, ſtatim nuncios ſubſequi iuſſi qui præfectos ſubſequerentur, qui profecti fuerant cum dictis militibus enumerans eiſdem omnia, quæ ad me ſcripſerant milites Hiſpani ab ea ciuitate, & quod illico ubicunque eos offenderent, pedem referre admonerent breuiori itinere quo fieri poſſet, ad ciuitatem Taſcaltecal, ut cum militibus, qui mecum erant, & tormentis omnibus quibus potui, & cum ſeptuaginta equitibus me illis coniungerem. Et poſtquam eo aduenere, milites omnes perluſtraui, erant autem ſeptuaginta equites, & pedites quingenti, & eiſdem comitantibus maiori celeritate, qua potui diſceſſi Temixtitan uerſus, in eo itinere nullus ex ſubditis domini Muteezuma mihi obuiam ueniebat, ut prius facere conſueuerant, & prouinciæ illæ omnes erant tumultuantes, & domus pene inhabitatæ. Hac re in ſuſpicionem maximam adducebar Hiſpanos, quos in dicta ciuitate Temixtitā dimiſeram, iam interemptos, & quod omnis prouinciarum multitudo in unum conuenerit, expectantes me aliquo in arduo loco, aut anguſtijs quibus mihi facilius obeſſe poſſent, & hac ſuſpitione paratiores meos continui quo fieri potuit, donec perueni ad ciuitatem Teſnacan, quæ (ut ſuperius aperui) eſt in ipſo lacus littore, & ab incolis quibuſdam quæſiui quid eſſet actum de Hiſpanis, quos in Temixtitan reliqueram, qui eos mihi uiuere retulere, eiſq; iniunxi, ut canoan adducerent, uolebam enim ea Hiſpanum Temixtitan ire uiſum. Et dum eo proficiſceretur unum ex incolis mecum morari oportebat, ex incolis dictæ ciuitatis unus, qui mihi aliquantulum ex primatibus uidebatur, reliqui uero quibus cum conſuetudinem habebam, non apparebant. Hic igitur quemadmodum à me iuſſus fuerat, canoam adducendam curauit, & Hiſpano, quem mitte-

bam adiunxit Indos quoſdam, ipſe uero mecum remanſit. Et dum dictus Hiſpanus iturus ad ciuitatem Temixtitan canoam aſcenderet, aliam canoam eo tendentem conſpexit, eamq; ut propius accederet, expectauit, in ea uehebatur ex Hiſpanis unus quos in dicta ciuitate dimiſerã, ex quo cognoui Hiſpanos omnes uiuere præter quatuor aut ſex, quos Indi interemerant, reliqui uero obſidebantur, nec eos exire Indi patiebantur è fortilitio, & nil ſibi impartiebantur niſi maxima pecunia, quamuis audito meo aduentu, mitius cum eis egiſſent, & Muteezuma nihil aliud deſiderare niſi meum aduentũ, ut ſibi copia daretur ſpaciandi per ciuitatem, ut antea facere ſolitus fuerat, & ſe optime perpendere ea, quæ in dicta ciuitate ſucceſſerant, me iam præſciuiſſe, & propterea me iratum, & animo aliquid damni inferendi eo proficiſci. Ideo ipſum enixis me precibus rogare iram deponerem, quia ipſe non minus ea moleſto, & ægro animo tulerat quam egomet, & nil ex ſuo conſenſu, aut uoluntate factum, & alia multa mihi exponenda commiſit, quo me ab ira quam concepiſſe cogitabat ex commiſſis, auerteret, proficiſcererq; ad ciuitatem is, qui ante fueram, quia impræſentiarum non minus executioni mandarent mandata mea quam prius, & illis obedirent. Reſpondi, me in illum nullam iram concepiſſe, cum optimum eius animum cognoſcerem, & eſſe credebam. Et ſequenti die in uigilia Sancti Ioannis Baptiſtæ diſceſſi, & hoſpitatus fui per leucas tres à ciuitate Temixtitan. Et alio die poſtquam diuinis ſolenniis interfui, iter meũ proſecutus ſum, & ferè ante meridiẽ ciuitatem ingreſſus ſum, & uidi homines non multos in ciuitate, et portas aliquas in triuiis, quadriuiis amotas, quod mihi minime placuit, ratus tamen ſum ex timore eorum, quæ commiſerant feciſſe, & ut cum ibi eſſem illis ſecuritatem impatirer, ego autem recto itinere progreſſus ſum ad fortilitium, in quo, & Meſchita illa maiori, quæ fortilitio hærebat, omnes qui mecum proficiſcebantur, hoſpitati ſunt. Illi qui in fortilitio oppugnabantur eo gaudio & animorum exultatione nos excepere, tanquam eiſdem uitam attuliſſemus, aut de nouo donauiſſemus, quam ſe iam amiſiſſe putabant. Eum diem magno gaudio & exultatione tranſegimus nos quietem habere ſperantes. Altera uero die poſt miſſarum ſolennia miſeram nuncium ad ciuitatem ueræ Crucis noua bona nuncians. Chriſtianos adhuc uiuere, & me ciuitatem ingreſſum, & tuto eſſe in ea, qui nuncius mediæ horæ interuallo uulneribus plurimis affectus rediit clamans, Indos omnes ciuitatis bello aptos, ut in nos irruerent aduentare, & eos pontes ciuitatis amouiſſe, & poſt eum tanta hominum multitudo undique confluens, nos aggreſſa eſt, ut nec uici nec ſubdialia pauimenta præ multitudine apparerent, & proficiſcebantur maioribus ululatibus, & terribilioribus uociferationibus quæ unquam excogitari poſſent. Et tot erant lapides, quos in fortilitium fundis iniecerant, ut cœlũ lapides pluere uideretur, & tantus erat ſagittarum & iaculorum numerus, quod illis omnes parietes & impluuia erant referta, & per ea iri fere non poterat. Ego uero domo egreſſus in eos irrui, & nobiſcum acriter pugnauerũt, & ab uno latere ex præfectis meis unus cum ducentis uiris fortilitio exierat, priuſquam poſſet pedem referre quatuor ex ſuis trucidati ſunt, & eundẽ præfectum, & alios plures uulnerarunt, nos uero paucos ex eis interficiebamus, quia illi ſe ultra pontes recipiebant, & ex ſubdialiis pauimentis lapidibus nobis maxime oberant, ex quibus expugnauimus & combuſſimus aliqua, tamẽ erant tam crebra & adeo munita, & tot uiris, & lapidibus, aliiſq; uariis armorum generibus referta, ut potentes non eſſemus ad omnia oppugnanda, & tuendum, quod illi obeſſe nobis non poſſent ad libitum. Fortilitium noſtrum tam acriter oppugnarunt, ut uariis in locis ignem appoſuerint, & in uno combuſta eſt maior pars, antequam opem ferre poſſemus, donec parietum inciſione eum euitauerimus, & ex uiolenta parietum eiectione ignis extinctus eſt, & niſi ibi maximum præſidium collocaſſem, uidelicet homines baliſtis, & pixidibus utentes, aliaq; tormenta, eorum profecto repentino

Ingreditur ciuitatem Temixtitan Corteſius

A

B

tino

A tino aduentu nobis obſiſtere non ualentibus fortilitium ingreſſi fuiſſent.

Eam diem certando uſq; in obſcuram noctem conſumpſimus,nec tamen ea ſecuta tuti fuimus ab eorum uociferationibus & tumultu, donec dies ſuperuenit.Ea nocte per eos deſtructa reficienda,& alia multa,quibus fortilitium indigere uidebatur,præparanda curaui,& ſtationes aptaui,& in eis milites qui eas tuerentur, & ſequenti luce eſſent pugnaturi collocaui, & militum uulneribus medicamenta ſunt adhibita, qui erant ultra octuaginta numero.Luce uero accedente hoſtes nos acrius,quam præcedēti die oppugnare cœperunt,& tanta illorum aduenerat multitudo,ut illi qui tormētis præerant in illis arte dirigendis diligentia uti nō indigerent, ſed tantum uiſo indorum agmine ignem tormentis admouere.Et quanquā tormenta illis multum damni inferrent, quatuordecim enim in hoſtes utebamur tormentis nō enumeratis pixidibus & baliſtis,ea tamen omnia tam leuia damna tātæ multitudini inferebant, ut nil eis obeſſe uideremur.Emiſſo enim tormento, decem aut duodecim interfectis, alij ſuccedebant. Relicto in fortilitio condecenti præſidio,& quod dimitti poterat,illico exiui, & pontes aliquos occupaui, & domos quaſdam igne conſumpſi, & plures illorum interfecimus, qui eas tueri nitebantur. Verum tanta illorum erat multitudo, quod quamuis maximam ſtragem illis intuliſſemus,eorum tamē uires parum minui uidebantur. Nos enim continuo integro die certare cogebamur, illi uero per horas,quia uiciſsitudines habebant, & ſemper abundabant. Eodem quoq; die uulnera intulerunt quinquaginta aut ſexaginta Hiſpanis, quamuis nullus obierit.In noctem uſq; pugnauimus,et laſſi retroceſſimus ad fortilitium. Conſiderato maximo damno ab hoſtibus nobis illato,& quod hoſtes nos tuto loco conſiſtentes uulnerabant,& interficiebant, & damnum quod illis inferebamus, non uidebatur cum tanta eorum eſſet multitudo, eam noctem & ſequentem diem in machinis tribus ligneis conficiendis, & conſtruen-

B dis conſumpſimus, quorum quælibet intra ſe milites uiginti continere poterat, ut eos lapidibus,quos à ſubdialibus pauimentis iaciebant,offendere non poſſent. Aliqui intus exiſtentes pixidibus aut baliſtis, reliqui uero acutis ferreis malleis, ligonibus, & maſſis ferreis ad effodiendas domos, deſtruendoſq; aggeres per eos in uicis poſitos utebātur.Cum machinis conficiendis operam ſedulo impenderemus,hoſtes nihilominus nos oppugnare non deſiſtebant, adeo ut dum nos fortilitio non exiremus, illi illud ingredi totis uiribus nitebantur, quibus ne ingrederentur maximo cum labore uix reſtitimus.Dictus autem Muteezuma,qui ſemper apud nos remanſerat una cum filio et multis proceribus,qui à principio detenti fuerant,dixit, ut illum ad ſubdialia pauimenta fortilitij deduceremus: alloqui enim conſtituerat duces illius multitudinis & ſperabat ita efficere, quod deſiſterent ab ea oppugnatione.Extrahendum eum commiſi, qui cum perueniſſet ad fornicem, ut ab eo illos alloqueretur, ſui eius caput lapide percuſſere, & tam uiolenti uulnere eſt affectus, quod trium dierum ſpacio ab humanis exceſſit. Quem extrahendum è fortilitio impoſui duobus Indis, quos captiuos detinebam qui illum multitudini apportarunt: quid tamen fuerit actum, ignoro. Proptetea tamen oppugnatio non ceſſauit, & indies augebatur, & acrior,maiorq; reddebatur.Eo ipſo die me ad eundem fornicem, ubi dominum Muteezuma uulnerarant,uocauerunt aſſerentes eo accederē,quia quidam ex illorum ducibus mecum colloqui deſiderabant. Et ita feci, multaq; fuimus colloquuti, & interrogaui,cur me oppugnarent, cum nullam cauſam haberent,proſpicerentq; bona, quæ à me habuerant & quam me ſecum bene geſſiſſem.Reſpondebant, ſi prouincia uellem excedere, illico ceſſatura eſſet oppugnatio. Alioqui ratum haberem, aut eos omnes perituros aut nos penitus eradicaturos. Qui, ut poſtea apparuit,ea proferebant,ut fortilitio excederem,& me in egreſſu ciuitatis intra pontes pro libito intercipe-rent.Reſpondi, eos cogitare non oportere, quod ideo pacem ab eis impetrarem,

Muteezuma à ſuis uulneratus moritur

S 2

trarem, quia in aliquo timerem, ſed ea tantum cauſa, quia dolebam, & moleſte ferebam à me illis illatum damnum, & quod tam celebrem ciuitatem deſtruere cogerer, qualis erat illa. Idem præſtabant reſponſum, quod nuſquam ab oppugnatione prædicta deſiſtere uellent, niſi ciuitatem exiuiſſem. Perfectis machinis ſubito exiui, ut ſubdialia quædam pauimenta expugnarem, & põtes, præeuntibus Indis, & poſt eos quatuor tormentis, multisq; alijs baliſtis & parmis utentibus, & plus tribus millibus Indis, qui mecum aduenerant ex prouincijs Taſcaltecal, & Hiſpanis inſeruiebant. Et poſtquam peruenimus ad pontem, machinas parietibus applicuimus quorundam pauimentorum, & ſcalas, quas ad aſcenſum attuleramus. Sed tanta multitudo hominum dictum pontem tutabatur, & pauimenta, & tam crebri & ponderoſi erant lapides, qui ab eis ui iaciebantur, quod machinas noſtras diſſiparunt, & Hiſpanum unum interfecerunt, & plures uulnerarunt. Et quamuis acriter pugnatum fuerit, tamen egreſſum aliquem habere non potuimus, certauimus enim à ſummo mane ad meridiem, et maxima repleti mœſticia ad fortilitium deuenimus. Quapropter tantum hoſtes animis creuere, ut ad portas fortilitij irruerent, & Meſchitam illam magnam occupauere, & ampliorem, & editiorem illius turrim forte quingenti uiri ex primatibus conſcenderunt, & ſibi commeatum amplum conſtituerunt, ut panis, aquæ, & aliorũ eſculentorum, & maximam lapidum copiam: quorum maior pars habebat latas haſtas cuſpidibus ex ſilice noſtris amplioribus, & non minus acutis, & ab ea turri multum officiebant noſtris in fortilitio uerſantibus, quod eidem adhærebat. Ea turris bis aut ter ab Hiſpanis fruſtra oppugnata eſt, & ut eam aſcenderent audacter irruerunt. Verum cum eſſet excelſa, & aſcenſu ardua (quæ habebat ultra centum gradus) & ſuperius exiſtentes eſſent lapidibus muniti, multisq; alijs armorum generibus, & animis aucti, quia eiſdem ſubdialia pauimenta occupare nõ potueramus, nunquam Hiſpanorum aliquis aſcendere cœpit, qui rotatim non deſcenderet, & multis uulnera inferebant. Tum illi qui hæc ab his geri uidebant, tantum animi accipiebant, ut in fortilitium irruerent ſine timore. Proſpiciens, ſi illi diu poſſiderẽt eam turrim, ultra nobis allata ab eis indies damna animis augerentur, ut nobis obeſſent, fortilitio exiui. Quanquam ſiniſtra manu parum utilis ob illatum mihi ab eis primo die uulnus, brachio parma alligata cum quibuſdam Hiſpanis, qui me ſubſecuti ſunt, turri applicui, & radicem illius diligenter circundandã curaui: & illi, qui eam circundabant, nõ quieſcebant. Imò undiq; certamen cum hoſtibus committebãt, & ut fauerent exiſtentibus in turri multi accurrerunt. Nos Hiſpani gradus cepimus aſcendere, & quamuis ipſi aſcenſum maxime tuerentur, tantum tres aut quatuor Hiſpanos è gradibus eiecerunt Saluatoris noſtri auxilio, & beatiſsimæ matris ſuę Mariæ, cui dicta turris dicata fuerat, & in ea illius imago appoſita, aſcendimus, & in ſuperiori parte turris tam acriter certauimus, quod eos coegimus è turri proſilire in quoddam deambulatorium, quod circundabat dictam turrim in latitudinem unius homnis ſtatus. Et erant circa eam turrim tria, eidem ſimilia diſtantia inter ſe per hominum ſtatus fere tres, aliqui uero eorum cecidere à ſummitate turris ad radicem ipſius, qui ultra ea, quæ caſu patiebantur, ibi ab Hiſpanis necabantur. Illi uero qui in prælibatis de ambulatorijs conſtiterant, tam acriter nobiſcum decertarunt, ut tres conſumpſerimus horas, antequam illos omnes neci daremus, ex quibus nullus ſuperfuit, ſed omnes trucidati fuere. Et fidem uerbis meis adhibeat Sacra Maieſtas Veſtra, tam ardua res fuit hanc turrim expugnare, quod ſi deus eiſdem uires, & animum non abſtuliſſet, uiginti ex illis facillime mille Hiſpanis aſcenſum prohibere potuiſſent, & ſi acriter ad necem uſque decertauerint. Turri illi, & reliquis omnibus, quæ in dicta Meſchita continebantur, ignem inijciendum curaui, ex quibus iam imagines omnes, quas appoſueramus, ademerant. Aliquid animi amiſere expugnata hac turri, & adeo quod pluribus in locis ſe maxime

re-

A remiſere, & eo inſtanti redij ad illud ſubdiale pauimentum, & accerſiui eos duces, qui prius fuerant me allocuti, qui uidebantur aliquantulum animo remiſſiori ob ea, quæ uiderant, qui eodem inſtanti applicuere. Et eos mihi iam obſiſtere non poſſe demonſtraui, & quod nos ſingulo quoque die eiſdem plurimum damni inferremus, & ex eis plurimi caderent, & eorum celebrem ciuitatem combureremus, deſtrueremus'que, nec ceſſaturi eſſemus, donec aliquid ex ea & illis aliquid ſupereſſet. Reſponderunt, ſe optime cernere à nobis damnum ingens pati, & multos ex eis perire, tamen eos decreuiſſe nos omnino interficere. Et dicebant ut proſpicerem uicos, plateas, & ſubdialia illa pauimenta uiris maxime referta, quia computaſſe aſſerebant, ſi ex eis uiginti millia caderent, & ex noſtris unus, quod cito nos in nihilum deducerent, aſſerentes nos eſſe paucos numero, illos uero ſine numero, & nobis ſignificabant uias omnes ſtratas eſſe demolitas, quemadmodum re ipſa euenerat, quia omnes præter unam erant demolitæ, & nulla ex parte nobis patebat iter, niſi aqua & optime ſcire poſſent nos commeatu non abundare, & aqua, & nos diu obſiſtere non poſſe, quoniam fame periremus, dato quod ipſi nos non interficerent. Et uere uera proferebant quia ſi aliam oppugnationem non habuiſſemus præter famem, annonę commeatuum'que caritatem, ſatis erant, ut mori cogeremur. Diu altercati fuimus, & quilibet cauſam ſuam tuebatur. Nocte uero ſecuta egreſſus ſum quibuſdam Hiſpanis comitantibus, & eos incautos offendens ui uicum occupauimus, & in eo igne conſumpſimus ultra trecentas domos: dum ad eum multitudo conflueret, per alium reuerſus ſum, & eo pacto combuſſimus plures domos illius uici, & præſertim quædam ſubdialia pauimenta proxima fortilitio noſtro, ex quibus maxime nos offendebant. Et ex geſtis

B illius noctis aliquid timoris illis incuſſimus, & nocte eadem illas ligneas machinas reficiendas curaui, quas alio die nobis diſſipauerant, ut uictoriæ incumberemus, quam omnipotens condonabat. Exiui ad eundem uicum, in quo heſterna die nobis machinas deſtruxerant, ubi non minus acriter, & uiriliter obſtiterunt, & tamen cum ageretur de uita, & honore, quia ea erat unica integra ſtrata uia, ex illis quæ ducebāt in continentem, quamuis priuſquam ad eam deuenire potuiſſemus, intercederent duo maximi & profundi pontes, & uicus omnis multis & excelſis parietibus, domibus & turribus munitus, tantum uigoris & animi nobis refulſit ſic'que certauimus, ut deo auxilium & opem ferente quatuor ea die ex pontibus occupauerimus, & ea omnia ſubdialia pauimenta, domus, & turres, uſque ad ultimam eorum combuſtæ ſunt, quanquam fecerant nocte antecedenti plures aggeres lateribus crudis & creta fabricatos in dictis pōtibus ob ea quæ ſucceſſerant nocte antecedenti, adeo, ut tormenta, & baliſtæ ſibi obeſſe nō poſſent, quos quatuor pontes terra oppleuimus, & crudis illis lateribus & plurimis lapidibus & tignis combuſtarum domuum: tamen non potuit fieri tantum ſine periculo, ut multi Hiſpani non uulnerarentur. Magnam adhibui diligentiam ea nocte in cuſtodiendis illis pontibus, ne denuo nobis eos occuparent. Alia die ſummo mane exiui, & deus omnipotens eundem bonum ſucceſſum conceſſit, quoniam quamuis multitudo eſſet innumera, quæ alios pontes tueretur, foſſæ'que & maximi aggeres, quos illi nocte ea erexerant, intercederent, nos eoſdem cepimus & impleuimus, & equeſtrium aliqui eos inſecuti ſunt uictoriæ inhærentes in continentem uſque. Dum ego aptandos eos pontes, & replendos curarem, uenerunt me uocatum ſumma celeritate aſſerentes indos, qui oppugnauerant fortilitium, concordiam cupere, & pacem, & eos expectare quoſdam eorum dominos, & duces. Ibi relictis omnibus commilitonibus, & quibuſdam tormentis omni equitatu profectus ſum uiſum, quid nam illi proceres cuperent: qui aſſeruere, ſi eis fidem præſtarem eos de perpetratis impunes dimittere, ipſi me ulterius non oppugnarent, denuoq; pontes, & demolitas ſtratas uias reficien-

 A

das curarent,& Maieſtati Veſtræ,ut antea fecerant,inſeruirent, & ut eo ad/ducendum curarem quendam ex religioſis ſuis apud me captiuum,quem illi ueluti generalem ſuæ religionis uenerantur. Qui aduenit, & illos allocutus inter illos & me pactũ ſanciuit,et illico uiſum eſt(ut ipſe afferebat) nun/ciaſſe Ducibus multitudinis in ſtationibus collocatis, ut à dicti fortilitij op/pugnatione abſtinerent,& ab omni alia offenſione,& eo pacto diſceſſimus. Ingreſſus fortilitium prandere cœperam, maxima feſtinatione mihi allatum eſt, Indos denuo pontes occupaſſe, quos eo die ab eorum manibus ac/quiſiueramus, & quoſdam Hiſpanos occidiſſe, quo nuncio quantum mihi mœroris acceſſerit, Deus teſtis eſt, ratus enim fueram occupatis pontibus, cum mihi egreſſus ad continentem pateret, maximum negocium non ſuper eſſe,maiori, qua fieri potuit celeritate eo equitaui, atque quo potui celerius cum aliquibus equitibus, qui me ſubſecuti fuerant, totum illud iter emen/ſus ſum, & nullo in loco moram trahens denuo in medios Indos irrui, & o/mnes pontes iam dictos occupaui, & eos uſq; incontinentem inſecutus fui. Et cum mei pedites eſſent ex labore laſſati, uulneribus affecti & timore per/culſi, & præſens periculum conſpicerent, nullus eorum me ſubſecutus eſt. Vnde factum eſt,cum uellem poſtea pedem referre,pontes iam ab Indis oc cupatos offendi,exemerantq; multum illius materiei,qua prædictos pontes oppleueram,et ubiq; in ciuitate multitudine omnia referta uidebantur,tam terra quam lacu in canois quæ multitudo tam crebro in nos undiq; tela & lapides immittebat,quod ſi omnipotens nos miraculoſe non ſeruaſſet ab eo periculo, euadere non erat poſſibile. Et iã publice fama uagabatur inter Hi ſpanos qui in ciuitate remanſerant,me iam uita functum. Et perueni ad ulti/mum pontem ciuitati proximum,comperi equites omnes,qui mecum pro/fecti fuerant in eum dilapſos & equum unũ cui nullus inſidebat, quem tran/ſire non eualui. Itaq; coactus fui ipſe unus impetum in hoſtes facere, & eo modo tantum ſpacij relictum eſt equitibus, ut pontem ſuperarent. Inueni pontem uacuum & tranſilij, magno tamen periculo, quia locus ab utraque pontis parte ferme ad hominis ſtatum è quo tranſiliundus erat, & dum è ponte exirem, me, & equum lapidibus & fuſtibus percuſſere tamen quia armis optimis fulciebamur,ultra dolorem in ipſo ictu paſſum,nil mali ulte/rius intulere. Quare uictores remanſere quatuor occupatis pontibus,& reliquis quatuor pontibus bona relicta cuſtodia, ad fortilitium profectus ſum, & ligneum pontem conſtruendum curaui, quem quadraginta homi/nes portare commode poterant. Conſiderato magno periculo, in quo con/ſtituti eramus, & maximo damno nobis quotidie ab Indis illato, & timens ne eam quoque ſtratam uiam, quæ ſola ſupererat demolirentur,quemadmo dum alias demoliti fuerant, qua demolita fame mori cogeremur, & etiam quia multoties à commilitonibus meis monitus fueram,ut à ciuitate diſce/deremus,quia eorum maior pars erat uulnerata, & adeo male, quod ulteri/us cum hoſtibus congredi non poſſen, ea nocte me morem geſturum eis con ſtitui, & accepto Maieſtatis Veſtræ auro, & emblematibus, quæ extrahi poterant, in aula illa quibuſdam ſarcinulis officialibus Maieſtatis ueſtræ conſignaui,quos ego regali Maieſtatis ueſtræ nomine conſtitueram, iudici buſque & regentibus & alijs, qui aderant, rogauiq; eos, & monui, ut o/peram, & fauorem præſtarent ad illa extrahenda, & ad id exhibui eiſdem unam meam equam, cui impoſuere eam portionem, quam ferre poterat, & Hiſpanos quoſdã tam meos, quam alienos familiares, ut dictam equam comitarentur conſtitui, reliquum uero dicti auri officiales, iudices, regen/tes, & ego dedimus, & partiti fuimus inter Hiſpanos, ut illud extraherent, & relicto fortilitio magnis diuitijs tam ueſtræ Celſitudinis, quam Hiſpanorum, & meis exiuimus ſecretiori modo, quo potuimus, abduximusq; nobiſcum unum è filijs, & filias dicti Muteezuma, & Cacamacin domi/num in Aculuacan, & ipſius fratrem, quem dominum ipſius loco conſtitueram,

Expellitur ciuitate Temixtitan Corteſius

B

ram,

ram, & aliarum prouinciarum, & ciuitatum dominos, quos captiuos de/tinebam. Et cum perueniſſem ad pontes per Indos occupatos, in primo ie/cimus pontem, quem nobiſcum portari feceram ſine magno labore, nullus enim nobis reſiſtebat, præter uigiles quoſdam, qui in eo ponte conſede/rant, per eos acclamatum fuit, & antequam peruenire potuiſſem ad ſecun/dum pontem, innumera hoſtium multitudo conuenerat, & undique no/bis obeſſe ſtudebat aqua, & terra. Ipſe confeſtim tranſiui cum quinque e/quitibus, & forte centum peditibus, quibus natando pontes omnes præ/teriuimus, eosq́ uſq́ in continentem occupaueram, & peditibus in fronte relictis ad ſecundum pontem rediꞇ ad eos, qui extremo in agmine conſiſte/bant, ubi comperi tam acriter decertari, ut exprimi non poſſit damnum, quod Indi noſtris inferebant tam Hiſpanis quam Indis ex Churultecal, qui nobiſcum uenerant, quos pene omnes conſumpſerant, & etiam interfece/rant plures mulieres, quæ Hiſpanis ſeruiebant, & Hiſpanos, & equos, iam/que amiſerant omne aurum, emblemata, ueſtes, aliaq́ multa, quæ nos extra hebamus, ac tormenta omnia. Collegi eos, qui uiui ſupererant, & eos anteire iuſſi, ipſe uero comitatus forte quinque equitibus, & ſeptuaginta pediti/bus, qui mecum permanere auſi ſunt, poſt alios remanſi, ſemper cum hoſti/bus certando, donec peruenimus ad ciuitatem quandam nomine Catacu/ba, quæ continetur ultra omnem ſtratam uiam, ubi Deus eſt teſtis, quan/tum laboris, & periculi ſubierim, quia quotieſcumque in hoſtes irruebam, egrediebar plenus ſagittis, & fuſtibus, & ſaxis undiq́ percuſſus, quia ab u/troque latere erat lacus, & nos exiſtentes in canois tuto uulnerabant. Illi uero, qui terram capiebant, quamprimum ferebar in illos, ſe aquis commi/tebant, & eo modo parum damni patiebantur niſi aliqui, qui, cum plurima

B eſſet multitudo, unus in alium ceſpitabant, cadebant, & interficiebantur. Eo labore & ærumnis eos omnes conduxi uſque ad dictã ciuitatem, & non uulnerarunt niſi unum equeſtrem, qui mecum proficiſcebatur à tergo, & non minori uehementia pugnabatur à fronte, & lateribus, ſed maior uis e/rat in extremo agmine, quia multitudo, quæ erat in ciuitate ſemper recen/tior ſuccedebat, & cum ueniſſem ad dictam ciuitatem Catacuba, cum dies appareret, inueni milites noſtros in una ex plateis illius in globum redactos, qui dicebant ſe ignorare quorſum tenderent, quibus iniunxi, ut feſtinarent exire ciuitatem, antequam hoſtes augerentur, & ſubdialia pauimenta oc/cuparent, quia ex illis plurimum nobis obeſſe poſſent. Illi, qui erãt in fronte collocati, dixerũt quorſum irent neſcire: hos à tergo collocaui, & ipſe à fron te conſtiti donec exiremus ciuitatem, eoq́ ibi quibuſdã cultis campis expe/ctaui, & cum eo peruenere qui à tergo remanſerant, ſciui ipſos maximũ da/mnum accepiſſe, interfecerantq́ aliquos ex Hiſpanis, & Indis, multumq́ auri in itinere remanſerat, quod hoſtes colligebant. Et ibi certaui cum In/dis, donec mei præirent quos ſuſtinui, donec noſtri collem occuparent, in quo erat turris, & hoſpitium ſatis munitum, quod occuparunt ſine noſtro damno, quia inde non diſceſſi, nec hoſtes progredi paſſus ſum, donec illi collem aſcendiſſent. Vbi Deus eſt teſtis, quem laborem ſuſtinuerimus, quia iam ex equis, qui numero uiginti quatuor ſupererant, nullus poterat currere, nec eques, qui brachia poſſet extollere, nec aliquis ex peditibus non infirmus, qui poſſet ſe ulterius mouere. Ingreſſi illud hoſpitium, nos in eo muniuimus, ibi'que obſidebamur uſque in noctem, & adeo quod nec per horam quieſcere poteramus. Et ex hac perturbatione inuentum eſt per/ſcrutatione facta qui obierant, ex Hiſpanis periꞇſſe homines centum & quin quaginta & equas, equos'que quadraginta ſex, & plus quam duo milia Indorum, & mulierum Indarum, quæ Hiſpanis in ſeruiebant, inter quos interfecere filium & filias domini Muteezuma, & reliquos, quos nobiſcum captiuos ducebamus. Media nocte cogitantes nos à nemine audiri à dicto hoſpitio diſceſſimus tacite in eo ignes plures relinquẽtes, & nullus inter nos

fuerat, qui ſciret ubi eſſemus, aut quorſum tendere deberemus, niſi unus ex regione Taſcaltecal, qui aſſerebat ſe nos ducturum in ſuam regionẽ, ni iter nobis impediretur. Apud iam dictum hoſpitium multi collocati erant uigiles, qui ubi nos audierunt, clamauere ad colonias circumuicinas, & ab illis uocata magna Indorũ multitudo, nos uſq; ad diẽ inſecuta eſt, et equites quinque qui præcurſorum loco anteibant, irruerunt in quoddam agmen Indorum, quod erat in itinere ſibi obuium factum, & aliquos ex eis interfecere qui non ſeruatis ordinibus diſpergebantur, arbitrabantur enim plures equites & pedites ſubſequi. Quia autem undique augebantur hoſtes, ex omnibus militibus qui inter nos erant, magis ſanos elegi, & in agmina conſtitui, collocauiq́ue eos à fronte, à tergo, & utroque latere, uulneratos uero in medio ſtare iuſſi, & equites partitus ſum, & eo ordine tota ea die progreſſi fuimus undique certando, adeo quod ea nocte, & tota die non emenſi fuimus plus ſpacij trium leucarum, & deo ſic concedente uidimus nocte iam accedente turrim quandam & optimum hoſpitium, ubi nos muniuimus, & ea nocte ab oppugnatione deſtitere, niſi quod fere in aurora habuerimus aliquem tumultum. Quamuis neſciremus quid plus nobis eſſet metuendum quã timebamus ex multitudine, quæ nos inſequebatur. Sequenti die prima ora diei ordine iã dicto diſceſſi deducens milites à tergo, & in fronte collocatos paratos. Ab utroque tamen latere hoſtes nos inſequebant̃ uociferantes, & clamantes per uniuerſam illam prouinciam quæ eſt maxime habitata. Equeſtres, quamuis eſſemus pauci numero, in eos irruebamus, parum tamen damni illis inferebamus, quia cum collis ille eſſet aſper ſeſe in collem recipiebant, & ſic iuimus eo die ad latus quorundam lacuum, donec perueniremus ad quandam coloniam, ubi aliquam controuerſiam habere putabamus cum incolis illius. At quamprimũ ad eam peruenimus, illi relictis domibus ad alias colonias profecti ſunt circumuicinas, & ibi eo die, & ſequẽti moram traximus, quia tam ſani, quam infirmi erant laſſati, & labore, fame, & ſiti maxime confecti, & equi non poterant ſe ſubſtinere, & ibi inuenimus aliquod Maiz, ex quo comedimus, & portauimus nobiſcum in itinere eliꝫum & torrefactum: & poſtero die diſceſſi, ſemper hoſtibus nos inſequentibus, qui nos à tergo & fronte continuo inuadebant uociferantes, & ſecuti fuimus illud iter, per quod incola è Taſcaltecal nos deducebat, in quo fuimus uarios labores, & erumnas paſſi, quia multoties cogebamur exire, & deuiare à recto itinere. Et cum iam adueſperaſceret, deuenimus ad planiciem quandam, in qua aliquæ paruæ erant habitationes & ea nocte ibi fuimus hoſpitati ſumma egeſtate & pænuria cibariorum, & commeatuum, & alio die ſummo mane cœpimus nos ad iter dirigere, & adhuc iter ingreſſi non fueramus, cum hoſtes à tergo nos inſequi cœpere, & leuia prælia cum his committendo deuenimus ad magnam coloniam, & ad dextrum latus illius inſidebant aliqui Indi paruo collis uertice, nos arbitrantes eos capere poſſe, erant enim proximi itineri, & etiam ut exploratum haberemus, an eſſent plures, quam apparebant, illuc quinque equitibus, & peditibus duodecim comitatus profectus ſum ambiendo collem iam dictum: poſt quem erat maxima hominum multitudo, in inſidijs collocata, quibuſcum tantum certauimus, quod cum locus, in quo conſtiterant, eſſet aliquantulum aſper, & ſaxoſus, & gens illa innumera, & nos pauci, neceſſe fuit nos retrocedere ad coloniam, ubi noſtri exiſtebant, & inde diſceſſi male uulneratus geminis lapidum ictibus, & poſt ligata uulnera Hiſpanos è colonia migrare iuſſi, quia hoſpitium nobis non uidebatur eſſe tutum, & ſic procedendo inſequentibus Indis proceſſimus ad aliam coloniam, quæ ab ante dicta per duas leucas diſtat: & ibi in itinere nos aggreſſi ſunt alij Indi ſine numero, qui nobiſcum adeo certarunt, ut quatuor aut quinque Hiſpanos, & totidem equos uulnerarent, & equum unum interficerent, & quamuis eius defectus maximo nobis eſſet incommodo, & eius mortem ægre tuliſſemus,

A ſemus,quia poſt Deum nullam tutelam habebamus,niſi equos,nos maxime refecit,eius carnes, & coriũ comedimus, ut ex eo nil ſupereſſet, tanta enim opprimebamur fame,quia poſt noſtrum à magna ciuitate diſceſſum, nil præter elixum,& torrefactum Maiz comederamus & non ſemper utebamur ad ſaturitatem,herbasq́;,quas colligebamus ex campis.Porro cõſiderato,quod indies hoſtium copiæ augebantur nosq́; indies minuebamur,ea nocte curaui uulneratos,& infirmos quos ducebamus, equis inſidere iuſſi,alijs uero aduncos ſcipiones brachijs ſubmittendos,& alia auxilij genera ad iter faciundum fabricanda curaui, quo Hiſpani nulla aduerſa ualetudine, aut uulneribus affecti, eſſent liberi ad pugnam. Equidem arbitror à Deo mihi infuſam hanc prouidentiam,ut ſequenti die euenit, quia cum eo mane à dicto hoſpitio diſceſſiſſem, nos magna & innumera Indorum multitudo aggreſſa eſt & tanta à tergo,à frõte,& ab utroq; latere,quod nil ex campis,qui mihi in conſpectu erant, uacuum uiderem, qui nobiſcum tam acriter undiq; certamen iniuere,ut nos ad inuicem noſcere non poſſemus,tam iuncti, & mixti profiſciſcebamur, & profecto credidimus illum ſupremum eſſe diem uitæ,omnium conſiderata hoſtium multitudine, & leuitate, quam ad eis obſiſtendum in nobis inuenere,cum omnes pene uulnerati eſſemus, atq; exanimati,tamẽ omnipotens magnam ſuam miſericordiã nobiſcum demonſtrare dignatus eſt,quia noſtra laſſitudine illorũ ferociam confregimus,& ſuperbiam, & ex illis plurimi periere primates,quia tanta eorum erat copia,ut certando,& audiendo impedirẽtur:& hoc labore profecti fuimus magna portione diei, donec omnipotens conceſſerit eum, qui inter hoſtes primus eſſe debebat, interfici,eo enim adempto omnis ceſſauit oppugnatio, & eo modo aliquantulum fuimus quietiores,quamuis ſemper mordendo nos inſecuti fuerint, uſq; ad quandam paruam domum,quæ erat in planicie,ubi ea nocte hoſpitati fuimus ſub dio,unde proſpectabamus quoſdam montes ex prouincia illorum

B è Taſcaltecal,qua ex re non parum uoluptatis accepimus,quia cognoſcebamus prouinciam, & ſciebamus quorſum tendere deberemus, quamuis pro comperto non haberemus Incolas illius prouinciæ fidos nobis amicos, credebamus enim quod cum nos adeo debiles cernerent, illi eſſe deberent, qui uitæ noſtræ finem imponerent, ut priſtina potirentur libertate, quæ ſuſpitio tantum nobis afflictionis attulit, quantum ſuſtinebamus, quando cum hoſtibus certauimus. Die ſequenti, cum illuceſceret, cœpimus ingredi per iter planum, quo recto tramite proficiſcebatur ad prouinciã Taſcaltecal,per quod pauci ex hoſtibus nos ſubſecuti ſunt, quamuis ibi uicinæ eſſent plurimæ & maximæ coloniæ, tamen ex eis paruis colliculis quidam tam à tergo quã longe uociferabant.Et ſic exiuimus eo die,qui fuit dominica VIII.Iulij. Anno.M.D.XX.ex omni prouincia Culua,& peruenimus ad loca dicte prouinciæ Taſcaltecal ad coloniam Gualipan quæ aſcendit ad quatuor millia domorũ,in qua ab Incolis fuimus optime recepti, & refecimus nos aliquantulum à fame & laſſitudine quã patiebamur, quanquam multa ex eſculentis quæ nobis porrigebant,ea duce pecunia concedebant, aliqui etiam uolebãt niſi aurum,,& illud dare cogebamur neceſſitate impulſi, qua premebamur. Hic fuimus tribus diebus,quo me uiſum uenere Magiſcacin,Secutengal,& omnes domini illarum prouinciarum, & me ſolari conati ſunt circa ea quæ nobis euenerant, aſſerentes eos ſæpius ſignificaſſe mihi eos è Culua proditores eſſe, mihiq́; ab illis cauere deberem: tamen nunquam fidem adhibere uolueram. Sed poſtquam uita euaſeram,deberem lætari,quia mihi opem ferre uellent,dum eis uita ſupereſſet,ut reficerent me à damno, quod illi è Culua mihi intulerant,quia ultra uinculum, quod erant Celſitudinis V.ſubditi, indolebant & triſtabantur morte plurimorũ fratrum,et liberorũ ſuorum,qui ab eis in mea ſocietate fuerãt interempti,uarijsq́; alijs iniurijs tranſactis temporibus ab illis eis illatis, & uere animo conciperem eos futuros fidos mihi, & uere amicos.Et quia ego & reliqui omnes ſocij mei eramus uulnerati,pro

ficiſcere

ficiſceremur ad ciuitatẽ, quæ aberat ab ea colonia per leucas quatuor, ibiq; A
quieſceremus, curarentq; nobis medicamina adhiberi, ut reficeremur à no-
ſtris laboribus & laſſitudine. Eis gratias egi, & rogationi eorũ acquieui, &
eis impertitus fui emblemata aliqua ex illis quæ attuleramus, quamuis pau-
ca quibus maxime lætati ſunt, & profectus ſum cum eis ad ciuitatem, & ſor
titi fuimus bonũ hoſpitium, & Magiſcacin afferri curauit lectiſternium ex li
gnis compactum cum aliquibus ornamentis, quibus illi utuntur, in quo dor-
miui, quia nullum nobiſcum attuleramus, & omnia quæ habebat & potuit
ad noſtri refectionẽ impertitus eſt. In hac ciuitate quidã familiares mei, & a-
lij ex ſocietate mea cum tranſibam iter faciens ad ciuitatẽ Temixtitan, quæ-
dam dimiſere, quæ fuerunt argentũ, ueſtes, & alia ornamenta domeſtica &
comeſtibilia aliqua, quæ mecum adducere faciebam, quo expeditiores eſſe-
mus in itinere, ſi aliqua nobis euenirẽt, ut nullo præmerentur pondere, niſi
ueſtium ſuarum & armorum, & eo loci percepi alium familiarem meum à
ciuitate ueræ Crucis profectũ commeatum, & alia plura ad me perferentem,
& cum eo fuiſſe quinq; equites, & pedites quadraginta quinq; aduerſa uale-
tudine oppreſſos, qui ſimiliter adduxerant quædam, quæ ibi remanſerant,
& iam conualuerant, & omne argentum, & alia tam mea, quam ſociorum
meorum, ſepties mille pondera auri fuſi. Continet autem auri pondus ua-
lorem circiter duorum florenorum, quæ ibi reliqueram duabus capſis, & a-
lia emblemata, & ultra alia quatuordecim millia Caſtellanorum aurea in fru
ſta, quæ habuerat in prouincia Teuchitibeq; illæ præfectus, quem mitte-
ba m ad coloniam erigendam in Quacucalco, & ea ibidem dimiſerat, & alia
m alta ad ualorem ultra triginta millia pondera auri. Sed dicti Indi e Culua il
lum, cum dictis Hiſpanis interfecerant in itinere, & eis abſtulerant omnia,
quæ adducebant, & aliquas ſcripturas, quas congeſſeram cum iſtarum pro-
uinciarum Incolis. Et ſimiliter percepi illos interfeciſſe Hiſpanos plures in
itinere, qui iter faciebant ad ciuitatem Temixtitan, arbitrantes me ibi pa- B
cifice degere, & itinera eſſe tuta ut prius habere ſolebam. Quare (uera
affero Maieſtati Veſtræ) tantum omnes triſtabamur, & dolebamus, ut
plus dolere, & triſtari non poſſemus, quia præter Hiſpanorum amiſſio-
nem, & ea, quæ fuere deperdita, quæ multa fuere, in memoriam ſugge-
rebat mortem Hiſpanorum, quos interfecerant in magna ciuitate, & pon-
tibus, & quæ poſtea in itinere ſucceſſerant, & maxime quia ſuſpitionem
mihi iniecerant, quod eos quoque aggreſſi fuiſſent, qui remanſerant in
ciuitate ueræ Crucis, & illi, qui amici noſtri erant audita noſtri profliga-
tione defeciſſent. Mox igitur expediui quoſdam nuncios cum quibuſdam
Indis, qui eos conducerent, quibus iniunxi ut per communia itinera non
proficiſcerentur uſque ad dictam ciuitatem, & breui mihi indicarent, quæ
ibi agebantur. Et altiſſimo placuit, quod Hiſpani incolumes inuenti ſunt,
& omnes incolas, quos amicitia iunctos habebamus pacificos & quie-
tos eſſe, quod nuncium attulit maximum leuamen noſtræ amiſſioni, &
triſtitiæ. Ipſi quoque noſtrum ſucceſſum, & profligationem moleſte tu-
lere. Fui in iſta prouincia Taſcaltecal uiginti diebus meis uulneribus me-
dicamina adhiberi curando, ſiquidem propter itineris diuturnitatem, &
non adhibita medicamina inoleuerant, & præſertim uulnera capiti illa-
ta, & ſimiliter uulneribus ſociorum meorum, quorum aliqui mortui ſunt,
partim uulneribus, partim nimijs perpeſſis laboribus, & aliqui remanſe-
re manci, & claudi ob illata magna uulnera, & ad medelam comperieban-
tur pauca medicamina, & apparatus, ipſe autem remanſi mancus duobus
digitis in ſiniſtra manu.

Cum ſocij mei uiderent multos iam perijſſe, & eos qui ſupererant debi-
les, uulneribusq; confoſſos, timidiores effecti periculis, & laboribus, in qui
bus conſtituti fuerant, uentura timentes multoties à me petiere, ut ad ci-
uitatem ueræ Crucis proficiſcerer, & ibi nos munitos redderemus, ante-
quam

A quam incolę prouinciarum amici noſtri cernentes profligationem noſtram,
& exiguas uires, fœdus inirent cum hoſtibus noſtris, & occuparent fauces,
& tranſitus per quos ire debebamus,& nos aggrederetur ab uno latere, & il
li è ciuitate ueræ Crucis ab alio:& cum eſſemus cōiuncti,& ibi eſſent naues,
eſſemus tutiores, & melius nos defendere poſſemus, ſi nos aggredi uellent,
donec ad inſulas ad euocandum ſubſidium mitteremus. Ego autem uidens
quod ſi incolis,& potiſſimum amicis timorem oſtēderem, poſſet eſſe cauſa,
quod citius nos deſererent, & contra nos inſurgerent: & memoria tenens,
quod ſemper audentes fortuna iuuat,& nos eſſe Chriſticolas, & fretus Diui
na bonitate, & miſericordia,quod ex toto nō periremus,& amitterētur tot,
& tam nobiles prouinciæ,quas Maieſtati Veſtrę tam pacifice poſſidebam,
& in eo ſtatu,ut eas pacaremus, nec tale ſeruitium deſereretur, quod fiebat,
bellum continuando, Cuius belli gratia ſequi debebat omnium illarum pro
uinciarum pacatio, ut prius fuerat. Propterea montes uerſus mare nullo pa-
cto tranſire conſtitui,omnibus laboribus, qui nobis euenire poſſent,poſtpo
ſitis, dixiq; me à bello hoc non deſtiturum,quia in eo ultra ignominiam, &
dedecus perſonæ meæ & ſocijs meis impingendum,erat res Maieſt. Veſtræ
admodum periculoſa, & contra eandem conſpirare uidebamur. Imo decre-
ueram,quibuſcunq; modis mihi poſſibilibus in hoſtes reuerti, eisq; inquan
tum poſſem obeſſe. Et ſic conſumptis in hac Prouincia uiginti diebus, non-
dum priſtinæ pœnitus à uulneribus reſtitutus ſanitati,ſocijs debilibus, eam
exiui prouinciam ad aliam,quæ Tepeaca appellatur, quæ iuncta erat fœde-
re & factione cum incolis è Culua hoſtium noſtrorum, in qua perceperam
eos decem Hiſpanos interfeciſſe,qui ueniebāt à ciuitate ueræ Crucis ad ma-
gnam ciuitatem Temixtitan,per eam enim rectum eſt ad illam iter, quæ pro
uincia Tepeaca eſt contermina, & cōfinia habet cum illis è Taſcaltecal,quę
B eſt ampliſſima prouincia. In ingreſſu ad dictam prouinciam Tepeaca obuię
nobis ad certandum plurimæ gentes factæ ſunt, ingreſſumq; prohibuerunt,
quantum illis fuit poſſibile, inſiſtendo locis difficilibus & munitis,& ne in-
ſiſtam recenſendo ſigillatim omnia quæ nobis euenere in bello, maxima e-
nim uterer prolixitate et uolumen multum augerem.Facta monitione,ut ue
nirent ad obediendum mandatis,quæ nomine Maieſtatis Veſtræ ſibi iniun-
gebantur circa pacem , ea cum adimplere nollent,bella geſſimus cum eiſ-
dem,& multoties prælia nobiſcum commiſere, auxilio tamen diuino,& re-
gali Maieſtatis Veſtræ fato damna eiſdem ſemper intulimus, multosq; neci
dedimus, & omni eo bello Hiſpanum nullum uulnerarunt aut interfecere.
Et quanquam iſta prouincia eſt latiſſima, uiginti tamen dierum ſpacio mul-
tas ciuitates,& colonias eiſdem mihi ſubegeram pacifice,& quiete,& domi
ni & primates earum uenerunt oblatum ſe in uaſallos Maieſt. Veſtræ,& ab
illis omnibus multos è Culua expuli, qui uenerant ad eam prouinciam, ut
incolarum eiuſdem animos ad bellum gerendum inflāmarent,obſtandumq;
quod ui nec ſponte noſtra coniungerentur amicitia. Adeo quod hactenus
ſemper impeditus fui in hoc bello,quod adhuc non eſt cōfectum,quia adhuc
quædam uillæ & coloniæ pacandæ ſuperſunt,quas ſpero breui diuino aſpi-
rante fauore,regali Maieſtatis Veſtræ dominino ſubijcere,In quadam iſtius
prouinciæ portione,ubi interfecere illos decem Hiſpanos,quoſdam ex inco
lis ſeruituti aſcripſi,ex quibus quinta portio Maieſtatis Veſtræ officialibus
conſignata fuit,quia incolę in ea ſemper fuerunt Martiales & multum rebel
les, & armorum ui capti fuere,& ultra illud facinus commiſſum interficien-
di Hiſpanos, & deficiendi à Maieſtate Veſtra omnes carnibus humanis ue-
ſcuntur,& quia hoc publice & notorie patet,aliquid in ſignum ueritatis Ma
ieſtati Veſtræ non tranſmitto, & etiam mouit me, ut illos ſeruituti aſcribe-
rem, quo timorem aliquem incolis è Culua inijcerem, ſunt enim ea in pro-
uincia multi his non diſſimiles,& ſi forte ſeuere in eos nō animaduerteretur,
nunq; à malo diſcederent.In hoc bello nobis opitulati ſunt incolæ è Taſcal-
tecal

tecal, Churultecal, & Guaſucingo qui nobiſcum amicitiam confirmarunt, A
& credimus quod ſemper inſeruient tanquam fideles Maieſtatis Veſtræ uaſ-ſalli. Cum degeremus in hac prouincia Tepeaca hoc impliciti bello, mihi literæ à ciuitate Veræ Crucis redditæ ſunt, quibus me certiorē reddebāt duas Franciſci de Garai ad portū Veræ Crucis naues applicuiſſe profligatas, & ut apparet iam dictus Franciſcus de Garai denuo miſerat ad illud flumen, de quo iā ſuperius mentionē feci Maieſtati Veſtræ, & incolæ illius prouinciæ cū eis certauerāt, & ex illis ſedecim aut ſeptemdecim interfecerant & plures uulnerauerant, & ſeptē equos interfecerant & illi qui euaſerant natādo, naues ingreſſi fuerant, & ſalutem fuga ſibi comparauerant, & præfectus & illi erant maxime oppreſſi, & uulneribus affecti, & locumtenens quem ibi præfeceram, eos benigne exceperat, & medicamina eiſdem adhiberi curauerat, & ut melius conualeſcerent, miſerat aliquam partem Hiſpanorum prædictorum ad quendam dominum illius prouinciæ uicinum dictæ ciuitati, & nobis amicum, ubi optime eis prouidebat. Quod nobis non minus moleſtum fuit audire, quam noſtri perpeſſi labores. Et forte ea ſibi non eueniſſent, ſi alias ad me profectus eſſet ut ſuperius retuli Maieſtati Veſtræ, quia cum cognoſcerem omnia quæ ſunt in iſtis prouincijs, potuiſſent à me reddi certiores, & ea quæ ſibi euenere nō ſucceſſiſſent. Illius enim fluuij dominus & prouinciæ qui uocabatur Panuco, ſeſe Maieſtati Veſtræ ſubdiderat, & in ſignū obedientiæ nuncios ſuos cū muneribus quibuſdam tranſmiſerat ad ciuitatē Temixtitan, ut dixi ſuperius Cel. V. ſcripſi quod ſi ille præfectus dicti Franciſci de Garai uellet abire & illis modis omnibus faueret, opem ferret, ut illi cum ſuis nauibus poſſent ſe expedire.

Poſtquam quietam reddideram portionem iſtius prouinciæ, quæ adhuc quieta eſt, & ſubiacet regali ſeruitio Celſitudinis Veſtræ, ſui officiales, & ipſe multoties conſuluimus, quis nam ordo pro iſtius prouinciæ cōſeruatione eſſet adhibendus. Cum proſpicerem incolas dictæ prouinciæ poſtquā illi ſeſe Celſitudini Veſtrę ſubdiderāt, ab eadem defeciſſe, & dictos Hiſpanos neci dediſſe, & etiam quia per eam prouinciam eſt iter, & tranſitus omnium commertiorum à portubus maritimis ad reliquas prouincias in continenti illo ſitas, & ſi dicta prouincia ſola remaneret, ſicuti prius, incolæ prouinciæ & Dominium è Culua, quod eſt illis conterminum, denuo eos inducerent, & perſuaderent, ut iterum in nos inſurgerent, & à Maieſtate Veſtra deficerent. Vnde impedimentum, & damnum incredibile inſurgeret pro tutela harum prouinciarum, & ſeruitio Celſitudinis Veſtrę, & ceſſarent commertia, maxime, quia in toto eo littore non habentur niſi duo portus, & hi multum aſperi & difficiles qui ſunt proximi illi prouinciæ, & facile incolæ ipſius ad eos deſcendere poſſunt, Propter ea, & alias multas rationes ad rem facientes nobis uiſum eſt ad ſupra dicta euitanda, quod loco magis apto illius prouinciæ Tepeaca ciuitas ędificari deberet, ubi concurrerent qualitates, & neceſſaria pro illius habitatoribus, & ut executioni mandaremus ciuitatem finium ſecuritatem appellauimus, & conſtitui iudices, regentes, alioſq; officiales ſicuti fieri ſolitum eſt, & pro maiori munimine incolarum huius ciuitatis in eum locum, ubi cœpta eſt ædificari ciuitas, neceſſaria ad arcem conſtruendam apportari curaui, hac enim in prouincia optima inueniuntur, & in hoc maiori quam potero utar diligentia. B

Dum hanc relationem ſcriptis mandarem, ad me nuncij Domini cuiuſdā ciuitatis profecti ſunt, quæ abeſſe dicitur per leucas quindecim ab hac prouincia quæ uocatur Guacachula, & eſt in fauce unius montis, qua tranſitur ad prouinciam nominatam Meſſico, & mihi eorū nomine expoſuere, quod à paucis diebus uenerant ad exhibendam obedientiā Sacrę Maieſtati Veſt. debitam, & ſe in ſubditos & Vaſallos ſubdiderant, & eos non arguerem ratus eius conſenſu fore, quia me certiorem faciebant plures militum præfectos è Culua ea in ciuitate hoſpitari, & in ea, & per leucam in circuitu erant

in ar-

A in armis uiginti & quinq;,aut triginta millia hominum cuſtodientes fauces, & tranſitum,ne illac tranſire poſſemus,& etiam,ut prohiberẽt incolas dictæ ciuitatis,& aliarum prouinciarum eidem adhærentium, ne Celſitudini Veſtræ inſeruirent, nec mecum amicitia coniungerentur: & aliqui iam aduenisſent ad RegaleMaieſtatis Veſtrę ſeruitium,niſi illi obſtitiſſent. Et me monebant,ut huic rei remedium afferrem,qui ultra impedimentum præſtitum, illis, qui bono erant animo, dictæ ciuitatis incolæ, & circumuicini omnes maximam iacturam patiebantur, cum innumera eſſet multitudo bello apta, & plurimum grauabantur,& ab eis male habebãtur,& eorum bona,& uxores accipiebant,& alia,uiderem quid eis faciundum committerem. Subiunxere,ſi eis fauorem præſtarem,ea ipſi exequerentur, & poſtquam eis gratias egi de ſua monitione,& oblatione,eis conſignaui equites tredecim, pedites ducentos, & triginta millia Indorum nobis amicorum, & compoſuerunt ſe eos ducturos per locum, ubi ad hoſtium aures peruenire non poſſet. Vbi autem peruenerint prope ciuitatem,Dominus & illius incolæ uaſalli & fœdere ſecum iuncti, eſſent circumdaturi & oppugnaturi hoſpitia,ubi præfati præfecti hoſpitabãtur,illosq; aut capturi aut interfecturi, antequam ſui ipſis opem ferre poſſent, & cum multitudo compareret, illi Hiſpani iam ingreſſi ciuitatem,certaturi eſſent cum illis,& eo pacto futurũ, ut eos debellaremus. Illi igitur diſcedentes tranſiuerũt per ciuitatem Churultecal, & per aliquam partem prouinciæ Guaſucingo,quæ eſt contermina prouinciæ huius ciuitatis Guacachula,per quatuor leucas ab illa, & in quadam colonia dictæ prouinciæ Guaſucingo fertur relatum fuiſſe Hiſpanis, quod incolæ dictæ prouinciæ eſſent fœdere iuncti illis è Guacachula,et illis è Culua,et eo prętextu ducerent Hiſpanos ad eam ciuitatem,ut ſimul omnes Hiſpanos aggrederentur,& eos neci traderẽt. Et cum iam timor inſurgeret,quẽ illi è Culua in ſua prouincia,& ciuitate nobis incuſſere,iſta relatio multum timoris attulit Hi-

B ſpanis, & inueſtigarunt ſuam'que habuerunt quæſtionem, & poſtquam reſciuere,captiuarunt omnes dominos ex Guaſucingo, qui ſecum proficiſcebantur unà cum nuntijs ciuitatis Guacachula,& eis captis reuerſi ſunt ad ciuitatem Churultecal,quæ aberat quatuor leucarum ſpacio ab eo loco,& inde ad me miſerunt omnes captiuos cum quibuſdam equitibus & peditibus una cum habita informatione. Et ſcribebant præfecti, quod noſtri milites adeo erant effecti timidi,uidebaturq; eiſdẽ bellum illud periculoſum, & poſtquam aduenere quotidianis interpretibus adhibitis eos ſum allocutus,et habita diligẽtia exacta ad ueritatem eruendã uiſum eſt Hiſpanos non bene percepiſſe,eosq; illico ſolui mandaui, & illis blanditũs ſum affirmãdo me penitus credere eos fideles Ma. V. uaſallos, & ipſe uolebam proficiſci ad debellandos illos è Culua,& ne puſillanimitatem,aut timorem præ me ferre uiderer incolis prouinciarũ tã amicis quam hoſtibus, uiſum eſt, ut poſtquã bellum eis inferre cœperam,ab eo non deſiſterem, & ut timorem,quem Hiſpanis incuſſum cernebam,eximerem,conſtitui dimittere negocia & expeditiones,quibus operam dabam pro M. V. & ilico celerius quam potui diſceſſi, & eo die perrexi ad ciuitatem Churultecal, quæ abeſt per leucas octo ab ea ciuitate,ibiq; Hiſpanos conueni adhuc aſſerentes ſe proditionem pro comperto habere,eodem die hoſpitatus ſum in colonia ſubiecta prouinciæ Guaſacingo, ubi domini illi fuerant captiuati, & ſequenti die compoſito ordine cum nuntijs è Guacachula,& quomodo dictam ciuitatem ingredi debebamus,diſceſſi ab illa per horam ante lucem, & pene hora decima diei peruenimus prope eam, ad quam proficiſcebamur, & per leucam obuij mihi facti ſunt,ut me exciperent,nunc ij quidam Domini dictæ ciuitatis,& nuntiarunt omnem ciuitatem iam negotio eſſe accinctam, & hoſtes aduentum meum non percepiſſe, quoniam exploratores quoſdam,quos in itinere collocauerant ex incolis ciuitatis,captiuos fecerant,& pariformiter alios,quos præfecti à Culua turres aſcendere iuſſerant, & mœnia ut inde per planiciem inſpe-

ſpectarent, & ea propter omnis hoſtium multitudo imparata,& ocioſa exi A
ſtebat excubijs collocatis confidens, quod ſine earum ſcitu appropinquare non poſſem. Idcirco etiam feſtinaui, ut eo peruenirem antequam aduentare nos perciperent,iter enim in planicie faciebamus, & à ciuitate nos facilime uidere poterant, & ut apparuit fuimus ab incolis ciuitatis uiſi, qui cernentes prope ciuitatem nos eſſe, illico hoſpitia, in quibus erant præfecti hoſtiū è Culua, circumdedere & cœpere certare cum reliquis, qui hoſpitabantur per ciuitatem,& cum ad iactum baliſtę ab ea abeſſem,mihi obuiam ducebāt quadraginta captiuos,ſemper tamen ciuitatem ingredi feſtinaui.Inerant ciuitati maximæ uociferationes præliantium cum hoſtibus per uicos omnes. Duce incola ciuitatis deueni ad hoſpitiū,in quo morabantur præfecti,quod erat circumdatum à tribus millibus hominum certantium & ingredi uolentium,qui occupabant omnia loca alta,& ſubdialia pauimenta. Præfecti uero et hi qui cum eis comperti ſunt,acriter & uiriliter decertabant ut ingredi non poſſent,quamuis pauci eſſent numero,quia ultra id quod maxime & ſtrenue pugnabant eorum hoſpitium erat munitum,tamen quamprimum illuc peruenimus,intrauimus, & ſecuta nos eſt tanta incolarum dictæ ciuitatis multitudo,ut nullo modo poſſemus opē ferre aliquibus è Culua, quo minus ab eis non interficerētur,ex eis enim aliquem uiuum capere uolebam,ut fierem certior de ſtatu magnæ ciuitatis, & qui illius dominio potiretur poſt obitum domini Muteezuma, & alia plura ſcire deſiderabam & non eualui aliquem habere præter unum ſemimortuum,à quo factus fui certior,ut infra exponam. In ciuitate autem plures ex eis qui in illa hoſpitabantur interempti ſunt, ſuperſtites uero cum ingreſſus ſum ciuitatem, audito meo aduentu fugierunt eorſum,ubi conſederant præſidia illorum è Culua, & eos inſecuti multos neci dedimus.Iam autem cito auditus eſt tumultus ab his qui in præ B
ſidio erant (cum in alto & ædito loco conſiſterent) qui ciuitati,& planiciei imminebat circumcirca & fere tam celeriter uenere ad ciuitatem, ut opem ferrent ſuis,ſicut illi,qui intus erant,exiuerunt: & proficiſcebantur ad triginta millia hominum in eorū ſubſidium, quę gens erat ornatior quam aliqua, quam hactenus uiderimus.Portabant multa emblemata ex auro, argento,& plumis.Et cum ciuitas ſit ampla, ignem inijcere cœpere per eum locum, per quem ingrediebantur. Quod mihi ab incolis nuntiatum eſt, & ideo cum equitibus progreſſus ſum (pedites enim iam erant labore affecti) & irruimus in eos,hoſtes uero retroceſſere ad difficilem tranſitum,tamen illum occupauimus, & ſecuti fuimus eos in aſcenſu lanceis feriendo multos montem arduum aſcendendo, & adeo arduum quod cum deuenimus ad montis cacumina,nec nos,nec hoſtium aliquis,ſe mouere poterat,& multi ex illis nimio calore oppreſſi moriebantur, ſine aliquo ſibi illato uulnere, & duo ex equis noſtris ſteterunt, quorum alter mortuus eſt. Opem nobis tulere multi Indi ex amicis noſtris,quorum aduentu hoſtibus maximum damnum intulimus, quia cum hoſtes eſſent laſſitudine oppreſſi,noſtri autem à quiete recentes,parum obſtiterunt hoſtes,& adeo, quod campus qui prius uiuis plenus cernebatur eis eſſet uacuus,mortuis autem refertus.Deuenimus ad caſulas,& hoſpitia ab eis nouiter conſtructa in tribus locis,quorum quilibet magnæ coloniæ ſitum occupabat,qui præter milites familiaribus plurimis utebantur, & apparatus pro caſtris multos congeſſerant ibidem, quia inter eos erant plurimi primates,quæ depopulata, & igne conſumpta fuere per Indos nobis amicos,ex quibus(uera refero Maieſtati Veſtrę)conuenerant ad centum millia hominum & ultra, & hac uictoria expulimus omnes hoſtes à prouincia uſq; ad quoſdam tranſitus pontium ,& difficiles egreſſus, quos illi occupabant. Nos uero reuerſi ſumus in ciuitatem,ubi ab incolis benigne fuimus recepti,& ibi quieuimus per dies tres, quiete enim agebamus. Interim unius magnæ coloniæ incolæ acceſſere ad me oblatum ſe ſeruitio Celſitudinis Veſtræ,quæ colonia eſt ſita in cacumine montium illorum per leucas duas à ca-

ſtris

A ſtris hoſtium iam dictis, & etiam in ipſius montis radice, unde alias dixi illũ fumeum globum exire, quæ colonia nuncupatur Occupatuio: & aſſeruere Dominum, qui prius eiſdem dominabatur, ſecutum illos è Culua eo tempore, quo per ea loca fuimus. Ratus nos non prius moraturos, quam uenire mus ad eius coloniam, & iam per multos dies uoluerant meam amicitiam inire, & acceſſiſſent ad præſtandum obedientiam Maieſtati Veſtræ, ſed Dominus eorũ noluerat, nec paſſus fuerat, quamuis multoties ab eo petijſſent, nunc autem uelle eos Celſitudinis Veſtræ ſeruitio ſubijci. Ibi remanſiſſe fratrem dicti eorum Domini qui eius ſemper fuit opinionis, & ſententiæ impręſentiarum ille dicto Dominio potiretur. Paterer æquo animo, & quamuis ille reuerteretur conſenſum non præſtarẽ, ut in Dominũ reciperetur, quia nec illi eum reciperent Reſpondi, quod & ſi hactenus ſecuti fuiſſent factiones illorum è Culua, defeciſſentq; à Veſtræ Maieſtatis ſeruitio, tamen condonare uellem tam bonis quàm perſonis eorum, eo quo ſe excuſatum uenientes dixiſſent dominum defectionis & elationis ſuæ fuiſſe autorem. Quamobrem ego nomine Celſitudinis Veſtræ præteritis eorum erroribus indulgebam illosq; recipiebam, & admittebam ad eius Regale ſeruitium, ea quidem con ditione, ut ſi in futurum in huiuſmodi errores inciderent, à me grauiter punirentur, caſtigarenturq;, ſi uero fideles Celſitudinis Veſtræ uaſalli exiſterent, ego regali nomine Maieſtatis ueſtræ maximo fauore & auxilio eos proſequerer. Et tales quidem futuros ſe polliciti ſunt. Iſta ciuitas Guacachula ſita eſt in planicie ab uno latere magnis, & aſperrimis uerrucis adhærẽs, ab alio uero latere undiq; planiciem circumdãt duo flumina per iactum baliſtæ inter ſe diſtãtia, & eorum quodlibet altiſſimos habet anfractus, & profundos adeo quod obſtantibus dictis anfractibus ad eam ab eo latere pauci ſint ingreſſus, & qui reperiuntur ſunt difficiles in aſcenſu, ut uix equitando ſupera

B ri poſſint. Ciuitas eſt circumdata munitiſſimis mœnijs ex politis lapidibus, & calce fabrefactis ad altitudinem quatuor hominis ſtatus extra ciuitatem. Intus autem mœnia fere ſolũ æquat, & ubiq; mœnijs ſupereminet murus altus ad dimidium hominis ſtatum circumquaq;, quo eiſdem prælīantes ſe tueri ualeant. Habet quatuor ingreſſus tam latos quantum eques commode ingredi poteſt, & quilibet ingreſſushabet tres, aut quatuor reflexus in ipſis mœnijs, ubi pars muri aliam ingreditur, eſt ſemper in mœnijs quantitas lapidum maxima, quibus in certamine utantur. Ciuitas autem continet ad quinque, aut ſex millia domorum, & ſunt in pagis ſibi ſubiectis totidem, & ultra, eſt maximi ambitus, quia in ea habentur multi hortuli, & fructus uarij. Poſtquam per dies tres in ea ciuitate nos quieti dedimus, profecti fuimus ad aliam ciuitatem nomine Izzuacan, quæ abeſt per leucas quatuor à dicta ciuitate Guacachula. Audieram enim plures ex hoſtibus è Culua in ea in pręſidio contineri, & incolæ ciuitatis, & aliorum circunuicinorum locorum eis ſubditorum maxime fauebant illis è Culua, quia Dominus illius erat oriundus è Culua, & affinis Domino Muteczuma. Proficiſcebantur mecum tot ex Incolis illarum prouinciarum Maieſtatis Veſtræ uaſallis, quod ferè operiebant campos, quos proſpicere poteramus, & in rei ueritate confluxerant ultra cẽtum, & uiginti millia hominum. Et deuenimus ad iam dictam ciuita tem Izzuacã hora fere decima: quæ erat uacua mulieribus, & pueris, & con ſederant in ea quinq;, aut ſex millia militum optime ornatorum, & dum Hiſpani aliquantulum proceſſiſſent, ciuitatem tueri incœpere, tamen cito eam deſeruere. Et quia locus ille, per quem fuimus ducti ut eam ingrederemur, erat mediocris, & facilis, eos per uniuerſam ciuitatem fuimus inſecuti, & eos ex mœnijs ſe deijcere coegimus in fluuium, qui ab alio latere totam dictam ciuitatem circundat, cuius fluuij pontes omnes confregerant & deiecerant, & aliquantulũ more traximus in eo tanſeundo & eos per leucam cum dimidia, & ultra inſecuti fuimus, & ex eis qui fuga ſalutẽ non compararunt, paucos ſuperfuiſſe arbitror. In ciuitatem reuerſus miſi duos ex incolis dictæ ciuitatis,

uitatis,

uitatis, quos captiuos detinebam, ut primates ciuitatis alloquerentur, nam A
eorum Dominus hoſtes e Culua fuerat ſecutus, qui ibi in præſidio collo-
cati fuerant, ut illis quo in ciuitatem reuerterentur, ſuaderent, & ego Ve-
ſtræ Maieſtatis nomine illis pollicebar, quod ſi in poſterum fideles Maie-
ſtatis Veſtræ uaſalli eſſent futuri à me optime haberentur, & poſt eorum di-
ſceſſum ad tres dies affuere aliqui ex primatibus dictæ ciuitatis ueniam pe-
tentes commiſſorum, excuſantes ſe aliter facere non potuiſſe, quoniam
domini ſui mandata fuerant executi, pollicebanturq; quod poſtquam ille di
ſceſſerat & eos deſeruerat, poſt hac Maieſtati Veſtræ optime & fideliter
inſeruire uelle. Ego eis fidem meam ſum pollicitus, & commiſi, ut tuto do-
mum reuerterentur, adducerent'que uxores ſuas & filios qui erant in alijs
locis & pagis eiuſdem factionis, iuſſiq; ut alios quoq; Incolas illius prouin-
ciæ alloquerentur, ut ad me proficiſcerentur, quia parcerem commiſſis per
eos, nec expectarent, donec aggrederer eos, quia maximum inde damnum
eſſent perpeſſuri, quod ego moleſte ferrem. Et ita euenit, quoniam poſt duos
dies reuerſi ſunt Incolæ ad dictam ciuitatem Izzuacan, & omnes circumui-
cinæ coloniæ uenere oblatum ſeruitium ſuum Veſtræ Maieſt. ſeq; in uaſal-
los. Et prouincia illa remanſit maximo iuncta fœdere Incolis de Guacachu-
la. Fuit diſſenſio cui pertineret dominium illius prouinciæ in abſentia domi
ni illius, qui diſceſſerat & iuerat ad Meſico, & quanquam aliquæ interceſſe-
rant altercationes, & factiones inter filium quendā ſpurium dicti domini na
turalis illius prouinciæ, qui fuerat interfectus à domino Muteezuma, & im-
poſuerant eum, qui modo dominabatur, & collocauerat ei in matrimonium
neptem ſuam, & nepotem dicti naturalis domini filium cuiuſdam filiæ legi-
timæ, quæ erat iuncta matrimonio domino ciuitatis Guacachula, & procrea
uerat illum filium nepotem domini naturalis de Izzuacan. Tandem inter
eos conuentum eſt, ut ille filius domini Guacachula hæreditate potiretur,
qui deſcendebat à legitima linea ueri domini illius dominij, & quamuis il- B
le alius eſſet filius, cum eſſet ſpurius non debebat ſuccedere in Dominio. Et
in mei præſentia obedientiam præſtarunt dicto puero, qui ætatis annorum
decem erat. Et quoniam non erat ætatis adultæ, ut regnare poſſet, conſtitue
rūt, quod ille eius patruus ſpurius, & alij tres primates, unus ex ciuitate Gua
cachula, & duo ex Izzuacan eſſent gubernatores prouinciæ, puerūq; in ſua
haberent poteſtate, donec eſſet ætatis ad regendum aptę. Iſta ciuitas Izzua-
can habet ad mille & quingentas habitationes, & eſt egregie conſtructa in
uicis ſuis. Habebat centum domos ad Meſchitas, & oratoria munitiſſimas
cū ſuis turribus, quæ omnes combuſtæ fuere, eſt aūt ſita in planicie ad radi-
cem unius collis mediocris, ubi eſt munitum fortilitium ab una parte, à par
te uero alia planiciem uerſus circundatur profundo fluuio, qui præterlabi-
tur mœnijs & fluuius anfractu circumdatur, qui maximæ eſt profunditatis,
& anfractui inſidet paruus murus ad dimidij hominis ſtatus altitudinem, in
quo erant multi congeſti lapides. Habet uallem rotundam uberrimam fru-
ctibus, & bombice, nam in ſuperioribus montibus non naſcitur ob ingen-
tia frigora, ibi autem eſt callidior tellus, & ea ex cauſa procedit, quia monti-
bus circumdatur, & omnis hæc uallis irrigatur plurimis riuulis bene compo
ſitis & paratis, hac in ciuitate moram traxi, dum ſuæ reſtituerentur priſtinæ
habitationi. Illuc acceſſerunt, ut offerrent ſe in uaſallos M. V. dominus uni
us ciuitatis, quæ uocatur Guagucingo, & dominus alterius ciuitatis, & ſunt
per decem leucas ab iſta ciuitate Izzuacan, & ſunt conterminæ prouinciæ
Meſſico. Venerunt etiam ab octo colonijs illius prouinciæ Caaſtoaca, quæ
eſt una ex prouincijs de quibus in antecedentibus capitulis memini, quam
Hiſpani uiderāt, quos ad colligendū aurū ad prouinciam Cucula miſerā, in
qua & illa de Tamacula, quæ eſt ſibi cōtigua, dixi eſſe maximas colonias &
bene conſtructas, & ex melioribus politis lapidibus, quam in aliqua iſtarum
partiū uiderimus hactenus, quę prouincia Caſtaoceaca abeſt quadraginta

leucis

A leucis è ciuitate Izzuacan. Incolæ dictarum coloniarum obtulerunt ſe ſimiliter in uaſallos ueſtræ Celſitudinis, & affirmauere quatuor quoq; eſſe colonias in dicta prouincia quæ breui uenturæ eſſent, & à me petierunt, ut illis indulgerem, quod prius non uenerāt, quia prius non auſi fuerāt uenire timore illorum è Culua, quia illi nunquam cepiſſent arma contra me, nec aliquorum Hiſpanorum neci interfuiſſent, imo poſt pręſtitam obedientiam animo ſemper fuiſſent boni & fideles Celſitudinis Veſtræ uaſalli, tamen non auſi fuiſſent demonſtrare metu eorum è Culua, ut prius dixerant: Adeo quod Sacræ Cæſareæ, & Catholicæ Maieſtati Veſtrę promitto, quod ſi Deo optimo Maximo placuerit, & Celſitudinis Veſtræ fato, breui acquiremus ea quæ amiſimus, aut partem eorum quia indies ueniunt plurimæ prouinciæ, & ciuitates oblatum ſe ſeruitio Veſtræ Celſitudinis, quæ prius ſubijciebantur Dominio Domini Muteezuma. Et qui id faciunt, benignè à me recipiuntur, & habentur, & qui renuunt, indies deſtruuntur. Ab eis, qui in ciuitate Guacachula capti fuerant, & præcipue ab eo, quem uulneribus affectū me cepiſſe memoraui, res ciuitatis Temixtitan ſigillatim cognoui, nempe poſt Domini Muteezuma obitum fratrem eius Dominio potitum Dominum ciuitatis Iztapalapa uocaturq; Cuetrauacin, de quo iam memini, qui ideo ſucceſſit, quia in pontibus apud ciuitatem Temixtitan deſideratus fuerat filius primogenitus dicti Domini Muteezuma: duo uero alij, qui uiuebant erant dominij incapaces, alterum enim fatuū, alterū paralyticū aſſerebant: propterea fertur fratrem ſuū alterū Dominio potitum, & etiā quia nobis bellum intulerat, & habebatur uir ſtrenuus, martialis, pariter, & ſapiens, & audiui quod ipſi muniebant tam magnam ciuitatem, quam alia loca Dominij ſui, & noua multis in locis mœnia conſtruebant, & foſſas, & præparabant multa genera armorum, & præſertim longas lanceas, quas picas appellamus, contra equos, è quibus aliquas uidimus, quæ in iſta prouincia Tepeaca repertæ ſunt aliB quæ, quibus nobiſcum pugnabant in illis magnis habitationibus, in quibus hoſpitabantur in Guacachula, & ſimiliter inuenimus quaſdam ex eis in dictis hoſpitijs. Et alia plurima cognoui, quæ ne tædio ſim Celſitudini Veſtræ, prætermitto. Mitto ad Inſulam Hiſpanam naues quatuor, ut illico acceptis militibus, & equis in noſtrum ſubſidium reuertantur, & alias quatuor, ut in indicta Inſula emant equos, arma baliſtas, & puluerē ad tormenta, quia iſtis in partibus magis indigemus, pedites enim tanta multitudine premente parmis breuibus parum proſunt, habenturq; in his partibus tot munitæ, amplæ, & egregiæ ciuitates, & fortilitia. Scribo præterea Licentiato Rodorico de figueroa, & officialibus Veſtræ Celſitudinis, qui reſident in dicta Hiſpana inſula, ut huic negotio omnem fauorem & poſſibilem operam exhibeant, cum illud conducat ſeruitio Veſtræ Celſitudinis & conſeruationi eorum quæ acquiſiuimus, & tutelæ noſtrorum corporum, quia poſtquam uenerit dictum ſubſidium, animo inſidet uelle reuerti ad illam magnam ciuitatem Temixtitan, & diuino confido auxilio, quod illam breui in meam redigam poteſtatem, quemadmodum prius habebam, & amiſſa recuperabimus. Interim do operam, ut fabricentur duodecim bergantini, & aliæ Imphratæ naues ad lacum tranſeundum, & modo ſumus in labore clauorum, tabularum, & reliquorum lignorum, quæ omnia terra aportari curabimus, ut cito coniungi poſſint, ad quos in promptu ſunt uela, pix, ſtuppa, remi, & omnia neceſſaria. Et certiorē Maieſtatē Veſtrā reddo, quod uſq; quo hūc finē fuero conſecutus, nō arbitror poſſe quieſcere, & ceſſare, ut perquiram omnes mihi poſſibiles uias poſtpoſitis periculis omnib. & expenſis, quæ fieri poſſunt.

A duobus diebus redditæ mihi ſunt literæ à locum tenente meo in ciuitate Veræ Crucis, ex quibus percepi nauim paruam ad portum applicuiſſe cum triginta hominibus connumeratis nautis, & militibus, quæ aduentaſſe dicebatur ad perquirendum eos quos Franciſcus de Garai ad has prouincias deſtinauerat, de quibus alias Celſitudini Veſtræ retuli, & maximam com

meatuum ſe paſſos egeſtatem afferebant, & talem quod niſi auxilium ſibi al latum fuiſſet, ad unum omnes fame, & ſiti perijſſent, & ab eis cognoui illos perueniſſe ad portum Panuco, & cum per dies quadraginta in eo moram tra xiſſent, aliquem in eo fluuio, & prouincia non uidiſſe. Propterea arbitraban tur ex his, quæ ſucceſſere, prouinciam illam inhabitatam permanſiſſe. Et pa= riformiter eis narrauerant ijdem, quod immediate duæ naues dicti Franci, ſci de Garai eos ſubſequi debebant, cum militibus, & equis, & credebant eos iam ad inferiora littora penetraſſe. Idcirco mihi uiſum eſt cōducere Cel, ſitudinis V. ſeruitio, quod illæ naues, & in ea exiſtentes non amitterentur, eo prius monito de geſtis et actis in prouincia, quia incolæ illius plus dam, ni inferre poſſent. Iuſſi dictam nauem alias ire quæſitum, illasq; certiores red deret de his, quæ ſucceſſerant, & uenirent ad portum dictæ ciuitatis Veræ Crucis, ubi præfectus, quem primo dictus Franciſcus de Garai deſtinauerat, eos præſtolabatur. Deo Opt. Max. placeat, ut eos antequam in littus deſcen= dant, inueniant, quia cum incolæ prouinciæ iam ad hoc animaduertant, Hi, ſpani uero non, timeo ne maximam ſubeant calamitatem, & hoc eſſet con, tra ſeruitium omnipotentis dei, & V. celſitudinis, & eſſet plus dictorum ca, num audaciam augere ut reliquos aggrediātur, qui impoſterum eſſent illuc profecturi. In proximo ſuperiori capitulo expoſui me percepiſſe poſt mortē domini Muteezuma conſtitutum in dominū fratrem ſuum nomine Coreta, cuacin, qui genera uaria armorum congerebat, & magnam ciuitatem, & om nes lacui adhærentes muniebat: nunc à paucis diebus ad me delatum eſt, Coretacuacin nūcios ſuos miſiſſe ad omnes prouincias, & ciuitates ſibi ſub, iectas, nunciatum ſuiș uaſallis, eum eis omnia tributa & obſequia, quæ ſibi præſtare tenentur, ex gratia remittere & nil eidem dent, aut ſoluant, dummo do modis omnibus, quibus poſſent contra Chriſticolas bella gererent, do- nec eos aut interficerent, aut à prouincia expellerent, & ſimiliter bella infer= rent omnibus iſtarum prouinciarum Incolis, qui nobis amicitia aut fœdere iuncti eſſent. Confido tamen in Deo Opt. Max. nil ad eorum uota ſucceſſu, rum, uerſor tamen maxima in neceſſitate, ut opem ferā Indis amicis noſtris, indies enim confluunt è multis ciuitatibus & colonijs ad auxilia expoſcen, da contra Incolas è Culua, ſuos & noſtros hoſtes: qui illis quantū facere poſ= ſunt bella inferunt, quia nobis amicitia, & fœdere iuncti ſunt. Ego autē locis omnibus ut animo concipio, opem ferre non poſſum, tamen ut dixi, Deo Opt. Max. noſtris exiguis uiribus ſupplere placebit, & propediem mittere auxilium ſuum, & quod ex inſula Hiſpana accerſitum deſtinaui.

Dominus Te= mixtitan bel= lo ſe præ= parat B

Per ea quæ uidi, & comprehendere ualui circa ſimilitudinem, quam omnes iſtæ prouinciæ habent cum Hiſpanijs, tam in fœcunditate, quàm in magnitudine, & frigoribus, quę in illis habentur & multis alijs rebus qui, bus illi æquiparantur, mihi uiſum eſt conuenientius, nomen eiſdem imponi non poſſe, niſi quod appellentur Noua oceani maris Hiſpania, quod nomē Sacræ &, Catholicæ Maieſtatis Veſtræ nomine eiſdem impoſitum eſt. Sup plico, Celſitudo Veſtra dicto nomini aſſentire dignetur, & ita eam no, minari committat.

Scripſi Maieſtati Veſtræ (quamuis inculte) omnium quæ in his parti, bus ſucceſſere ueritatem, & ea quæ Maieſtatem Veſtram plus ſcire opor, tet, & alijs meis annexam mitto ſupplicationem, ut illa huc deſtinet uirum cui maxime per Maieſtatem Veſtram ſit fides adhibenda, qui de omnibus informationem capiat.

Altiſſime ac Potentiſſime Princeps, Deus Optimus Maximus uitam, & Regalem perſonam, & Potentiſſimum ſtatum Veſtræ Catholicæ Maieſta, tis conſeruet, & augeat per longa tempora, cum augmento maiorum Re, gnorum, & Dominiorum, ut Regale cor ſuum deſiderat. Ex ſecuritate fi, nium Nouæ Hiſpaniæ maris oceani, triceſima Octobris Milleſimo Quin, genteſimo Vigeſimo.

BEATISS. AC SANCTISS. CLEMENTI VII. SACROSANCTAE ROMANAE, AC VNIVERSAlis Eccleſiæ Pont. Max. Doctor Petrus Sauorgnanus deditiſſimus ſeruus, poſt beatorum pedum humillima oſcula, felicitatem.

ITA in rebus humanis compertum eſſe cernimus Beatiſſ. ac
Sanctiſſ. pater, ut præſentia quodammodo ſordere uideantur,
priſca uero tantum, & uetuſtiora in cœlum uſque laudibus fe-
rantur: Hinc Liberi patris, hinc Herculis, hinc Salomonis,
hinc antiquorum præcipue Aegypti regum celebrantur ge-
ſta, admirationi ſunt expeditiones, maxime tam longinquæ. Hinc Alexan-
der ille Macedo Magni ſortitus eſt nomen, quoniam ſine uiribus magnis, la
boribus magnis, & animo magno talia perfici nequiuerint. Cæterum ſi tem
porum noſtrorum æqui iudices eſſe uelimus, inueniemus noſtræ ætatis ge-
ſta non inferiora, ſed longe etiam admirabiliora eſſe. Quod uel unus nobis
oſtendit Ferdinandus Corteſius. Is ſiquidem non maximis, ut priſci illi, co-
pijs, non claſſe ingenti, ſed nauibus ac militibus perpaucis ea permenſus eſt
æquora, ad longinquas profectus eſt oras, & tam celebrem munitamq; & lo
ci natura, ac defenſoribus ciuitatem expugnauit, ut non ſolum admirationi,
ſed etiam miraculo eſſe poſſit & debeat. Quanta uero induſtria, qua animi
magnitudine, quo demum labore, & periculo tam ingentia peregerit facta,
operæprecium haud eſt recenſere, quum id manifeſto ex his narrationibus
conſtet. Quapropter Ferdinandus Corteſius æterna non minus, quàm pri-
ſci illi dignus eſt memoria, meritoq; inter magni nominis uiros connume-
B randus. Sed & Sereniſſ. Carolus V. Rom. Electus Imperator ſemper Augu-
ſtus, & Hiſpaniarum, &c. Rex inuictus merito hanc ob rem maximus habe
tur, quod eius auſpicijs & impendijs alter repertus ſit orbis, ſubactæ tot gen
tes, deuicti rebellantes, tam potens, tam munita, & celebris tot prouinciarũ
& nationum dominatrix ciuitas Temixtitan ui expugnata, ſoloq; æquata,
& tot populi à dæmoniorum cultu, ac nephando ſacrificandorum mortali-
um ritu prohibiti fuerint, & æterni redemptoris domini noſtri Ieſu Chriſti
nomen in ignotis antea regionibus celebrari, prædicari, annunciariq; conti
gerit. Equidem quum tanti Imperatoris inuictum nomẽ per uniuerſum iam
diffuſum eſſet orbem, potentiaq; adeo longe ac late ſe extendiſſet, ut iam in
hoc noſtro continenti minime contineri poſſet, neceſſe fuit alias antea igno
tas indagare terras, quo tanti Imperatoris honor, potentiaq; latius clareſce-
ret. Nec Deus Opt. Max. cœptis tam mirãdis defuit, ſed nouas & omnibus
ſæculis hactenus ignotas patefecit oras. Vt quemadmodum ante ingens illi
us in omnes fines cognitas ſe extendiſſet gloria: ita etiam per ultimum occi
dentem ad populos Eoos, & per ultimum orientis ſolis peragraret terminũ.
Quod equidem præcipuum indicium eſt, ſerenitatem ſuam deo immortali
cordi eſſe, ſine cuius auſpicijs & gratia res tam admirandæ uix cogitari, ne
dum peragi potuiſſent. Vnde certiſſima ſpes eſt eum à deo Imperatorẽ eſſe
electum, ut eo duce mortalibus hac deprauata ac lutea ætate, mundo cæle-
ſtes uires ſuas oſtendat. Addidit etiam Deus Opt. Max. labenti Chriſtianæ
Reip. religioniq; Beat. V. tutum præſidium & leuamen, ut unanimes imma
niſſimum Turcharum Tyrannum ouium uobis commiſſarum ceruicibus
ſæuiſſime imminentem, ac reliquos uerę Chriſtianę fidei hoſtes feliciter de-
uincatis, proſternatisq; & pacem, ac aurea illa ſęcula à uobis geminis Chri
ſtianorum luminibus diu expectata, aliquando miſeris mortalibus impartia
mini. Quod quidem nõ tam iucundum, quàm admodum eſſet neceſſarium,
ut à tot cædibus bellis & ærumnis mundus ceſſare, & in ſacroſancta pace
quieſcere poſſet. Deus omnipotens Chriſtianæ Reip. Beat. V. diu incolu-
mem ſeruet. Ex Norimberga die ultima Martij. M. D. XXIIII.

EIVSDEM DOCTORIS PETRI SAVORGNA- A
ni ad lectorem, Carmen.

Durior iſta phraſis, fateor, ſtilus undiq; non eſt
  Narranti ſimilis aſpera multa ciens.
Sed quiſnam Domini monitis obſiſtere poſſet,
  Mandantis uerbo reddere uerba ſuo,
At mihi ſi faueat numen, ſi uita manebit,
  Omnia erunt ſtudio condecoranda nouo,
Interea excipias anguſto hæc tempore ſcripta,
  Si non facunda, at fortia geſta leges.

ARGVMENTVM.

FERDINANDVS Corteſius natione Hiſpanus, ſacra-
tiſsimi ac potentiſsimi Caroli V. electi Rom. Imp. & Hi-
ſpaniarum, & cætera regis, innoua maris Oceani Hiſpa-
nia præfectus, illatas ſibi ab incolis Temixtitan, & alia-
rum prouinciarum, ut magnanimi uiri mos eſt, iniurias ul
ciſci deſiderans, à Finium Securitate quadraginta comi-
tantibus equitibus, & quingentis ac quinquaginta pedi-
tibus, nouemq; campeſtribus tormentis unanimi omnium, aut mori, aut ui-
ctoria potiri conſenſu decimaquinta Decembris diſceſſit ciuitatem Teſai-
co uerſus, poſt ardua, & difficilia maximo labore ſuperata montium iuga,
in hoſtilis patriæ planiciẽ deſcendit. Obuij fiũt hoſtes, quos fundit, multosq;
neci dat. Teſaico ciuitate egregia, & eleganti potitur, et illius incolę, una cũ
domino, & eorum bonis ad ciuitatem Temixtitan confugiunt. Ciuitatem
Iztapalapan capit, diripit, comburit'que. Incolæ ciuitatis Otumba & aliarũ
quatuor ciuitatum Sacræ Cæſareæ Maieſtati deditionẽ faciunt, & Corteſij B
mãdata capeſſunt. Potitur & Condiſaluus è Sandoual à Corteſio miſſus pro
uincia Calco. Fratrẽ Domini ciuitatis Teſaico, qui baptiſma Chriſti ſuſce-
perat, & don Ferdinandus nominabatur, unanimi incolarum conſenſu ciui
tati, & uniuerſæ prouinciæ Aculuacan prefecit. Applicuit ciuitati Veræ
Crucis interim nauis aliquibus equitibus & peditibus in ſubſidium Corte-
ſio, quorum aduentu plurimum lætatur exercitus. Condiſaluo è Sandoual
negotium dat ad bergantinos à prouincia Taſcaltecal ad ciuitatem Teſaico
conducendos, quos miro ingenio, ordine, & celeritate adducendos curauit.
Narratur à Corteſio modus, quo Hiſpani quidam ab Indis fuerint interfecti,
& idolis in uictimas dati Comitantibus Hiſpanis & triginta millibus Indo-
rum plures colonias, & urbes lacu proximas diripit & comburit. Et ad ciui-
tatem Temixtitan peruenit, colloquium cum hoſtibus habet, an deditio-
nem facere uelint, tentat. Quibus deditionem facere nolentibus, Teſaico re-
uertitur. Condiſaluum è Sandoual ad prouinciam Calco mittit contra ho-
ſtes è Culua, eorum caſtris potitur & colonias ui capit & igne conſumit,
perluſtrat lacus litora Corteſius & ciuitates & colonias iuxta illum ſitas,
quibus ad cingendam obſidione celebrem ciuitatem pręſidia locari poſſint,
ex quibus aliquas comburit. Ab Hiſpanis in Chinanta morantibus literas
recipit Corteſius, & quid actum ſit intelligit. Perfectis bergantinis, incolas
è Taſcaltecal, Guaxacingo, & Churaltecal in armis eſſe iubet, ut ciuitas Te-
mixtitan terra lacuq; obſidione prematur. Tres creat præfectos, qui tribus
præſint caſtris ſeu ſtationibus. Magnanimus autem Corteſius bergantinos
aſcendit, partitus tamen prius Indos Hiſpanis amicos in tres illas ſtationes.
Quibus conſtitutis Corteſius bergantinos aſcendit, innumeram hoſtium ca
noarum multitudinem fugat, & aquis mergit, plurima intercedunt inter Hi-
ſpanos, & Indos certamina, omnes circumuicinas ciuitates, & colonias, aut
capit, aut comburit, & maiorem ciuitatis portionem occupat, pontes, & lo-

ca ubi

A ca ubi aqua uerſari ſolebat. ut pedites & equites tuto ire, & redire poſſint, opplet, & ſemper uictoria potiuntur Hiſpani. Vna tamen luce fato neſcitur quo maligniore, non oppletos uictoria elati Hiſpani pontes tranſiliere, quo errore Hiſpani plures deſiderati, plurimi uulnerati, & aliqui in captiuitatem ducti ſunt, & ab Indis dijs ſuis ſacrificati. Inuicto tamen animo Corteſius ea profligatione non conſternatus acrius obſidioni inſtat, & Andream de Tapia deſtinat ad debellandam prouinciam Marinalco. Chichime catecle ducis incolarum è Taſcaltecal egregium narrat facinus. Otumienſium precib. uictus ad debellandã prouinciam Matalcingo Condiſaluum è Sandoual maiorem executorem ire iubet, qui feliciſſime pugnans uictoria potitur, & domini illius una cum prouincia Marinalco, & Guyſcon ſacræ Cæſareæ & Cath. Maieſtati ſe ſubdunt. Et hoſtes eruptione facta ſtationes Petri de Aluarado nocte aggrediuntur, & ſtrenue repelluntur, pluries colloquium habet cum incolis ciuitatis Corteſius, & nunquam modus concordię inueniri potuit. Tandem ferro, igneq; res agitur. Vltra cẽtum millia hoſtium cęduntur, antequam ciuitate potiatur Corteſius, & capto Domino ciuitatis una cum aliquibus è primatibus, ciuitate (pro maiori parte ſolo æquata) potitur, prædam ingentem diuidunt Hiſpani, & quędam ex plumis, mira arte, ingenioq; contexta non partiuntur, ſed ſacræ Cæſareæ, & Cat. Maieſtati donantur. Quorum aliqua uniuerſi fere Germaniæ principes, apud Sereniſſ. Ferdinandum Hiſpaniarum prin. & Archiducem Auſtriæ ac Sacri Romani Imperij locum tenentem Generalem, uirtutum omnium, & ingenuitatis uberrimum fontem, non ſine admiratione conſpexere. Capta ciuitate plures prouinciæ obedientiam præſtant, & ad reliquas rebelles ſubigendas, partim aurifodinis, & gemmis, partim aromatibus affluentibus potitur. Tres in illis regionibus nouas Hiſpanorum locat colonias. Mare del Sur (quod Auſtrale Indicum pelagus putamus) duobus in locis detegunt, & ad ulteriora perſcru-
B tanda naues duas (quas Hiſpani carauellas uocant) & bergantinos duos, conficiendos curat Corteſius. Videbis præterea plura lector optime, quę te mirifice delectabunt. Et demum quanta Hiſpana ſit uirtus intueberis.

IOHANNIS ALEXANDRI BRASSICANI LEG. Doctoris, Poetæ ac Orat. à Cæſa. Laureati, Epigramma.

Iuſſit Anaxagoras permultos quærere mundos
 Pellei quondam Martia corda regis.
Vere equidem, quoniam ignoti ſunt undiq; mundi.
 Atq; orbes claudit plurima terra nouos.
Magnus Alexander mundo eſt tantum inclytus uno,
 Namq; animi attenti lumina nulla habuit.
Carolus inſano hoc quantum eſt felicior, acri
 Nempe oculo mentis regna ſubinde ferens.
Ecce nouum mundum, quem nunc Corteſius heros
 Repperit, Hiſpano nomine præcipuum.
Ecce hominis quantum indefeſſa induſtria poſſit,
 Cæſaris innumeris regna iuuare plagis.
Solus Anaxagoram Corteſius intellexit
 Illius ignotos quando ita quærit agros.

TERTIA

TERTIA FERDINANDI COR= TESII NARRATIO.

A

ALPHONSO de Mendoza oriundo è Medelin, quę ab iſta
Noua Hiſpania quinta Martij, præteriti Anni Milleſimi
quingenteſimi uigeſimi primi expediui, Relationem Ma
ieſtati Veſtræ perferendam tradidi de omnibus, quæ in ea
ſucceſſerant: quam perfeceram triceſima Octobris Anni
Milleſimi uigeſimi. Et quia tempus non erat ſecundum, &
etiam naues tres naufragium paſſæ erant (quas habebam,
ut una Maieſtati ueſtræ dictam relationem tranſmitterem, reliquas uero mit
terem ad adducendum pręſidium ab inſula Hiſpana) dicti Alphonſi de Men
doza diſceſſus diu prorogatus eſt, quemadmodum etiam latius eędem Ma/
ieſtati Veſtræ ſignificaui. Et in calce dictæ relationis Maieſtatem Veſtram
certiorem feci, quod poſtquam Indi incolæ celebris ciuitatis Temixtitan
ui nos ab ea expulerant, eiecerantq́ꝫ, caſtra moueram cōtra prouinciam Te/
peaca, quæ illis ſubijciebatur, & à Maieſta. Veſtra defecerat: & Hiſpanis,
qui ſupererant, comitantibus, & Indis nobis amicis, eis bellū mouerā, et eos
ſeruitio Maieſtatis Veſtræ ſubmiſeram. Ad hæc cum proditio tranſacta,
maximum damnum, & illa Hiſpanorum tam recens oppreſſio, noſtris cordi
bus inſediſſent, conſtitueram aggredi illos è dicta celebri ciuitate qui fue/
rant tantæ cladis autores, & ad hoc incipiebam præparare tredecim bergan
tinos, ut illis per lacum poſſem dictæ ciuitati omne poſſibile damnum in/
ferre, ſi ipſi perſiſterent in eorum malo animo. Scripſi quoque Maieſtati
Veſtræ, quod dum dicti bergantini fabricarentur, & dum ego & Indi nobis
amici præparabamus eos aggredi, mittebam ad inſulam Hiſpanam, ad ad B
ducendum in noſtrum ſubſidium uiros, equos, tormenta, & arma: & ad
hoc ſcribebam officialibus Maieſtatis Veſtræ, qui in ea reſident, & tranſ/
mittebam pecunias pro omni ſumptu, & expenſis ad dictum præſidium con
ducentibus. Et etiam ſignificaui Maieſtati Veſtræ, quod donec conſeque/
rer uictoriam contra hoſtes, non cogitabam quieſcere, nec uolebam ceſſa/
re, & ad hoc adhibere omnem poſſibilem diligentiam, poſthabitis omni-
bus periculis, laboribus, & ſumptibus qui euenire poſſent, & ea ſententia
parabam me, ut diſcederem à dicta prouincia Tepeaca.

Similiter ſignificaui Maieſtati Veſtrę, qualiter portui ciuitatis Veræ Cru
cis applicuerat nauis Franciſci de Garai locum tenentis, & gubernatoris in
ſulæ Iamaica cum maxima rerum pænuria, qua uehebantur forte triginta
uiri, & retulerant alias duas naues uentis uela dediſſe, ut proficiſcerentur
ad fluuium Panuco, ubi profligarant præfectum quendam Franciſci de Ga
rai, & timebamus ſi eo peruenirent, eſſent accepturi aliquid incommodi
ab accolis dicti fluuij. Et ſimiliter Maieſtati Veſtræ, ſignificaueram, me illi/
co ſubſequi iuſſiſſe nauem, ut eas quæreret, & præterea eiſdem nunciaret.
Et poſtquam ea ſcripſi, deo placuit, quod una ex dictis nauibus peruenit ad
dictam ciuitatem Veræ Crucis, qua uehebantur forte centum & uiginti
milites: & factus fui certior, præfectum illum Franciſci de Garai, qui pri/
mo aduenerat profligatum fuiſſe, & allocuti ſunt præfectum eundem, qui
interfuerat cladi: & illum monui, ſi illuc irent, non poſſe id fieri ſine ma-
gna ſui clade, & damno, & dum eſſent in portu certa ſententia eundi ad di
ctum flumen, cœpit tempeſtas acri uento comitata, & rudentibus fractis,
nauem exire coegit, & portum cepit in ſuperiori littore per leucas duode/
cim à dicta ciuitate Veræ Crucis ad portum Sancti Iuan, & cum è nauibus
deſcendiſſent, octo equis, & totidē equabus, quas adducebāt, ſubduxerunt
nauem, quia nimiū imbrem accipiebat, & quamprimū hoc audiui, ad eorū
præ/

A præfectum literas dedi,quibus ſignificabam me admodũ moleſte tuliſſe mala,quæ eidem euenerant , & qualiter iam commiſeram Locum tenenti meo in ciuitate Veræ Crucis relicto,ut ipſi,& hominibus,quos adduxerat,ſe benignum exhiberet,& eis impartiretur omnia neceſſaria , & circumſpiceret quid conſtituere uellet,& ſi omnes,aut aliqui eorum uellẽt reuerti in naues, quę ibi erãt, ut auxilio tutos dimitteret,opibusq́ iuuaret.Dictus autem pręfectus,et illi,qui ſecum erant conſtituerant remanere,& ad me profecti ſunt. Et de alia naui nil ad nos allatum eſt hactenus , & cum hoc tam diu ſit, multum dubitamus de illius ſalute.Deus uelit,ut incolumis euaſerit.

Cum conſtituiſſem diſcedere à prouincia Tepeaca mihi allatum eſt, duas prouincias,quæ appellãtur Cecatami,& Xalacingo,quæ ſubijciuntur domino è Temixtitan,defeciſſe. Et cum ad has partes à ciuitate Veræ Crucis ſit tranſitus,in illa aliquos Hiſpanos neci dederant,& incolæ defecerant, & peſſimæ erant intentionis. Et ut tutum eſſet per eam iter, & eos aliquantulum punirem,niſi uellent mecum pacifice agere, unum ex præfectis, cum uiginti equitibus,& ducentis peditibus expediui,una cum Indis nobis amicis. Cui Maieſtatis Veſtræ nomine ſerioſe iniunxi , ut moneret dictarum prouinciarum incolas , ut ſe concorditer in Maieſtatis Veſtræ uaſallos ſubderent,quemadmodum alias fecerant,et ad hoc omnem poſſibilem induſtriam adhiberet. Et ſi illum pacifice excipere nollent,eis bellum inferret,& eo perfecto,& captis dictis duabus prouincijs,cum uniuerſis militibus reuerteretur ad ciuitatem Taſcaltecal,ubi ipſum præſtolarer,& ſic initio menſis Decembris Anno milleſimo quingenteſimo uigeſimo profectus eſt,ſecutus iter ſuum ad iam dictas prouincias,quæ diſtant ab eo loco per leucas uiginti.

B His perfectis, potentiſsime domine, medio menſe Decembris dicti anni,diſceſſi à ciuitate finium Securitatis,quæ continetur in prouincia Tepeaca.In eadem pręfectum dimiſi cum ſexaginta militibus,quoniam ut eos ibi relinquerem,illius habitatores enixis precibus contenderunt. Et pedites omnes ire iuſſi ad ciuitatem Taſcaltecal, ubi bergantini conſtruebantur,quæ abeſt à prouincia Tepeaca per nouem aut decem leucas.Ego autem, ea nocte profectus ſum dormitum ad ciuitatem nomine Chulula , quia eius habitatores aduentũ meum maxime deſiderabant,morbo enim Variolarum,qui etiã incolas harum prouinciarũ(quemadmodũ reliquarum inſularum)corripit, plures illius domini ab humanis excmpti fuerant.Et optabãt, quod per me & ſuum conſilium & meũ,alij in demortuorũ locum ſufficerentur.Et cũ eo perueniſſemus optime fuimus recepti , & eo quod ſupra diximus confecto negotio.Et poſtquam eorum morem geſſeram uoluntati,eiſdem ſignificaui iter meum eſſe, ut bellum inferrem prouincijs Mexico & Temixtitan, eos rogatos uolui,cum eſſent Maieſtatis Veſtræ Vaſalli, ut ipſi modis omnibus ſtuderent amicitiam nobiſcum manutenere , & nos alios idem facere deceret, quoad uixerimus. Et quia bellum cum ſupradictis eram habiturus, petij ut mihi uiris auxilio eſſe uellent, & cum Hiſpanis quos mitterẽ in eorũ prouinciam,& qui in ea degerent,ita agerẽt,quemadmodũ amici cum amicis agere tenẽtur.Et promiſſione ab eis habita,ſe ita facturos,poſt biduũ aut triduum ab ea diſceſſi Taſcaltecal uerſus, quæ ſex leucarum ſpacio abeſt: & cum eo perueniſſem, comperi omnes Hiſpanos adeſſe, una cum dictæ ciuitatis incolis, qui meo aduentu maxime lætati ſunt. Sequenti uero die , uniuerſi domini præfatæ ciuitatis, & prouinciæ,ut me alloquerentur conuenire,et mihi ſignificarunt Magiſcacin,qui primus habebatur inter reliquos dictæ prouinciæ Dominos,uitam cum morte commutaſſe,morbo illo uariolarum,& optime cognoſcebant,me mortem illius ægre laturum, cum tãta mecum iunctus eſſet amicitia , tamen eundem ſuperſtitem reliquiſſe filium ſuum, ætatis duodecim annorum , & eidem paternum Dominium pertinere, & me enixe rogabant,ut eum,ueluti hæredem,Dominum conſtituerem,&

ipſe

ipſe Sacræ Maieſtat. V. nomine, eorum uotis obtemperaui, qua ex re pluri- A
mum uoluptatis adepti ſunt.

Cum perueniſſem ad hanc ciuitatem, comperi bergantinorum magiſtros & fabros lignarios, multum properare in perficiendis compagibus, tabuliſq; pro eiſdem & opus conueniens peregiſſe. Et illico à ciuitate Veræ Crucis, ferrum & clauos, quos ibi habebam, uela, rudentes, & alia neceſſaria ad eos perficiendos adduci curaui. Et quia picem non habebã, eam per Hiſpanos quoſdam, in alto monte ibi propinquo, colligendam curaui, ut omnia præparamenta ad dictos bergantinos perficiendos præſto eſſe poſſent. Vt poſtquã diuino auxilio eſſem in prouincijs Mexico & Temixtitan, poſſem curare eos adducendos, quia hæ prouinciæ abſunt per decem aut duodecim leucas à ciuitate Taſcaltecal. Et illis diebus quindecim quibus ibi fuimus, negocijs alijs non incubui, ſed ſolum diligentiã adhibui circa dictorũ bergantinorum magiſtros, & paranda arma, & ordinem ponendũ circa iter noſtrum.

Duobus continuis diebus ante Natiuitatem domini, reuerſus eſt præfectus, cum peditibus & equitibus, qui profecti fuerant ad prouincias Zatami & Xalacingo, &. intellexi aliquos ex dictis incolis, cum eis pugnaſſe, & denique aliquos ex eis ſponte, aliquos uero ui ad cõcordiam ueniſſe. Et adduxerunt mihi aliquos illarum prouinciarum proceres, quibus (nõ obſtante quod maxima eſſent digni animaduerſione, propter eorum defectionem, & Chriſtianorum mortem, quia mihi fidem adſtrinxerunt, ſe poſt hac futuros, optimos & fideles, Maieſtatis Veſtræ uaſallos) ego ſub Regalis Maieſtatis Veſtræ nomine peperci, & ut in patriam reuerterentur dimiſi, & ita concluſimus eo die, quod redundauit in maximum Maieſtatis Veſtræ ſeruitium, tam propter pacationem incolarum iam dictarum prouinciarum, quam ſecuritatem Hiſpanorum, qui erant ituri & reuerſuri per dictas prouincias à ciuitate Veræ Crucis.

Secunda die Natiuitatis in dicta ciuitate Taſcaltecal, milites omnes recenſui, & inueni equites quadraginta, pedites quingentos quinquaginta, ex quibus erant octuaginta baliſtis, et pixidibus utentes, et habuimus octo, aut nouem tormenta caſtris commoda, & modicum pulueris. Et partitus equites in quatuor turmas, quarum quælibet decem habebat equites, & peditibus nouem præfectos præpoſui, & cuilibet illorum ſexaginta pedites aſcripſi, & omnes inſimul ſum allocutus, & illis commemoraui, qualiter ego, & ipſi omnes, ut Maieſtati Veſtræ inſeruiremus, has prouincias habitandas ſuſceperamus, & ſciebant omnes incolas illarum prouinciarum, ſe in Maieſtatis Veſtræ uaſallos ſubieciſſe, & uaſalli aliquamdiu perſeuerarant, uiciſſim bona opera inter nos exercendo, & qualiter incolæ è Culua, qui ſunt habitatores celebris ciuitatis Temixtitan, & omnes incolæ reliquarum prouinciarum eidem ſubiectarum, ſine aliqua cauſa, non ſolum defecerant à Maieſtate Veſtra, ſed etiam multos nobis amicos, & conſanguineos interemerant, & nos eiecerant ab uniuerſa ſua prouincia. Recordarenturq; quot pericula & labores perpeſſi fuiſſent, & circumſpicerent quantum ad rem Dei omnipotentis, & Maieſtatis Veſtræ faceret, ſi denuo amiſſa recuperaremus, maxime cum ad hoc iuſta moueremur ratione, quia bella gerebamus ad incrementum Sacroſanctæ fidei noſtræ, & in homines Barbaros, & Maieſtatis Veſtræ commodum, & pro tutela corporum noſtrorum. Poſtremo quia plurimi ex incolis dictarum prouinciarum nobis amici, cœptis noſtris fauebant, qui corda noſtra ardentiora reddere debebant. Quapropter eos rogatos uolebam, ut mœſtum mitterent timorem, & uires reaſſumerent, & quoniam ipſe quoſdam ordines Maieſtatis Veſtræ nomine conſtitueram, & ad bellum futurum concernentia, ea aperiri, & publicari curaui. Similiter eos rogatos uolebam, ut ea obſeruarent & adimplerent, quoniam inde plurimũ ſeruitij Deo opt. Max. & Maieſtati Veſtræ emanaret. Et unanimes polliciti

Verba Corteſ. ad milites Hiſpanos

ſunt

A ſunt, ſe ita facturos, & executioni demandaturos, & lubenti animo pro Sacroſancta noſtra fide, & Maieſt. Veſtræ ſeruitio mori uolebant, aut amiſſa recuperare, & ulciſci proditionem ab incolis è Temixtitan, & eorum confœderatis, contra nos perpetratam. Et ego Maieſtatis Veſtræ nomine, eiſdem gratias egi immortales, & eo pacto, maxima exultatione & lætitia ad hoſpitia noſtra reuerſi fuimus.

Sequenti uero die, qui fuit dies Sancti Iohannis Euangeliſtæ, omnes dominos prouinciæ Taſcaltecal conuenire iuſſi: & poſtquam conuenerant, eiſdem aperui qualiter iam optime cognoſcebant, me ſequenti die caſtra moturum cōtra hoſtes, & eorū prouinciam ingreſſurum, & optime proſpiciebant, ciuitatē Temixtitan expugnari non poſſe ſine illis bergātinis, quos ibi fabricandos curabam, propterea ab eis petebam, quod tam fabris lignarijs, quam Hiſpanis, quos ibi dimittebā, omnia neceſſaria impartirētur, eoq; modo cum eis agerent, quo nobiſcū eouſq; egerant, & eſſent parati, quando à ciuitate Teſaico (ſi omnipotens deus nos uictoria potiri concederet) mitterem pro compagibus, tabulis, cæteriſq; ornamentis dictis bergantinis pertinentibus. Et ipſi polliciti ſunt ſe ita facturos, & ſimiliter dixere, uelle eo tunc milites deſtinare mecū, & quando adducerētur bergantini, ipſimet Domini uolebant in caſtra contra hoſtes, cum omnibus uiribus ſuarum prouinciarum proficiſci, & mori, ubi me mori contingeret, aut uindictam ſumere contra eos è Culua, acerrimos eorum hoſtes. Et alio die XXVIII. Decembris, qui fuit dies Innocentum, compoſito agmine diſceſſi, & iuimus dormitum per leucas ſex à ciuitate Vaſcaltecal, ad coloniam quandā Tezmoluca nomine, quæ ſubiacet Prouinciæ Guaxacingo, cuius incolę ſemper habuerunt, & habent nobiſcum eandem amicitiam, & fœdus, quod habent incolæ è Taſcaltecal, & ibi quieti nos dedimus ea nocte.

Alia relatione catholice Rex Maieſtati Veſt. ſignificaui incolas è Mexi
B co & Temixtitan, arma plurima congerere, & in omnibus ſuis prouincijs, innumeras foſſas excauabant, & ageres, aliaq; defenſionum genera. qno nobis obſiſtere, & obeſſe poſſent, præparabant. Quoniam illi iam cognouerant, me contra eos caſtra moturum. Et cum hoc præſciſſem, & cognoſcerem, quantum acuti & audaces eſſent ad res bellicas, multoties mente reuolueram, qua prouincia ingredi poſſemus, ut aliqua ex parte incautos offenderemus: & ipſi optime ſciebant, nos triplicem in prouinciam ſuam ingreſſum cognoſcere, & illorum notitiam habere. Conſtitui ingredi itinere hoc Teſmolucan, quia cum illius aditus ſit aſperior, & magis ſaxis refertus, quā ſint aliorum ingreſſuum cacumina, arbitrabar eos nobis minus obſtituros, ut in quo cuſtodiendo non tantum inuigilarent. Sequenti uero die poſt miſſarum ſolennia, nos Deo Opt. Max. commendauimus, & à dicta colonia Teſmoluca diſceſſimus: & ego frontem occupaui, cum decem equitibus, & ſexaginta peditibus leuibus, & bello aptis. Et perreximus incœptum tenentes iter proximum montē aſcendendo, omni ordine & apparatu nobis poſſibili, & profecti fuimus dormitū per leucas quatuor à dicta colonia in cacumine montis, ubi ſunt confinia eorū è Chulua, & quamuis maximi eſſent algores, plurimis lignis (quorū ibi maxima eſt copia) ea nocte frigora expulimus. Sequenti die Dominico ſummo mane cœpimus iter noſtrum proſequi per planiciem ipſius faucis, & deſtinaui quatuor equites, & tres, aut quatuor pedites, ut prouinciam luſtrarent, & ſequentes iter noſtrum, cœpimus deſcendere montem, & ego iuſſi equites præire, & poſt eos immediate pixidibus & baliſtis fulcitos milites, & reliquos ſuo ordine ſubſequi, ut facilius hoſtes incautos offenderemus. Illos tamen nobiſcum congreſſuros cogitabam, cū certe hoſtes nobis inſidias aliquas, aut ſtratemata parauiſſe cogitaremus, ut nobis obeſſe poſſent. Et dū quatuor equites, & quatuor pedites ulterius procederent, inuenerunt iter obſtruſum arboribus, ramiſq;, & plures & magnas inciſas, atque in eo tranſuerſas pinos, & cupreſſos offenderunt,

In prouincia Culua exercitum ducit

V quæ

 A

quæ uidebantur eo inſtanti inciſæ. Et arbitrantes ſequens iter non fore im-
peditum, proſecuti ſunt incœptum iter, & quanto plus procedebant, tanto
magis pinis, & ramis obſtruſum illud comperiebant. Et cum uniuerſum ca-
cumẽ eſſet arboribus crebris, & ſepibus maximis refertum, magna cum dif-
ficultate procedebant, & cum uiderent illud iter, multum eis attulit timoris
& arbitrabantur poſt quamlibet arborem hoſtes latere, & etiam, quia ob in-
ciſarum arborum impedimentum equis uti non potuiſſent, & quanto plus
progrediebantur, tanto plus pauor augebatur, & cum eo pacto aliquamdiu
proceſſiſſent, equitum unus reliquos alloquutus eſt. Fratres, ſi uobis rectum
iuſtumq́ꝫ uidetur, ulterius non progrediamur, ſed pedem referamus, & nun
ciemus præfecto noſtro impedimentum quod offendimus, & periculũ quod
ſubimus, cum equis uti non poſſimus. Sin minus, progrediamur, quia uita
mea eſt morti obnoxia, quemadmodum cæterorum omnium, donec huic
cœpto finem imponamus. Reliqui reſponderunt, optimum eſſe eis conſili-
um. Sed illis conſultum non uideri, reuerti antequam aliquem ex hoſtibus
conſpicerent, aut ſcirent, quouſque iter progrederetur. Et ſubſequi cœpere.
Et cum uiderent dictum iter longius progredi, ſubſtitere, & peditem mihi
ea quæ inuenerant nunciatum deſtinarunt. Et cum collocaſſem me in fron-
te cum equitibus, commendauimus nos Deo omnipotenti, eo malo itinere
ulterius progreſſi fuimus, & nunciandum commiſi illis, qui poſtremo ſe-
quebantur agmine, ut properarent, quoniam cito perueniremus in planici-
em. Et quamprimum inueni quatuor illos equites, cœpimus progredi,
multo tamen impedimento & difficultate, & per mediæ leucæ ſpacium,
Deo Optimo Maximo placuit, ut deſcenderemus in planiciem, & eo loci
conſtiti, ut reliquos expectarem, quibus, poſtquam aduenerant, gratias
omnipotenti agerent nunciaui, quod eouſque non incolumes peruenire B
permiſiſſet, unde uidere cœpimus omnem prouinciam Mexico & Temi-
xtitan, quæ ſunt in lacubus, & circum ipſos, quamuis maxima exultatio-
ne eas aſpiceremus, conſiderantes damnum præteritum, quod die ea per-
peſſi fueramus, aliquid mœſtitiæ nobis attulit, & omnes unanimes polli-
citi ſumus, nunquam ab ea ſine uictoria exire, aut ibi uitam cum morte
commutare. Et hac ſententia, omnes adeo læti procedebamus, non aliter,
quam ſi proficiſceremur ad rem aliquam uoluptuoſam. Et quamprimum
hoſtes nos audiuere, cœpere per omnem prouinciam illico maximos ſuſci-
tare fumos. Et denuo Hiſpanos precatus ſum, in futurum agerent, quem-
admodum prius egerant, & ſperabam eos facturos, & nullus ab agmine di
ſcederet, & omnia optimo ordine procederent in itinere. Et iam Indi inci-
piebant clamare ex aliquibus habitationibus, & pagis paruis, ſignifican-
do incolis, ut in unum conuenirent, ut nobis obeſſent in quibuſdam pon-
tibus & anguſtis itineribus, quæ ibi erant. Tamen nos alij tantum accelera-
uimus, quod antequam ipſi conuenirent, perueneramus iam ad planiciem.
Et cum egrederemur, oppoſuerunt ſe nobis aliquæ Indorum turmæ. Ego
uero iuſſi quindecim equites irruere, & re ipſa irruerunt uulnerando, & abſ-
que læſione aliqua nonnullos ex eis interfecere, & cœpimus proſequi in-
cœptum iter ciuitatem Theſaico uerſus, quæ eſt ex maioribus & elegantio-
ribus quæ ſunt in omnibus iſtis prouincijs, quamuis omnes aliæ ſint pul-
cherrimæ. Et cum pedites aliquantulum itineris labore premerentur, &
nox iam appropinquaret, dormiuimus in colonia nuncupata Coatebecꝫ,
quæ ſubiacet dictæ ciuitati Theſaico, & abeſt ab ea trium leucarum ſpa-
cio, eam uacuam inuenimus. Atque cum hæc ciuitas, & illius prouincia
(quæ Aculuacan dicitur) ſit maxima, & tot hominibus referta, ut facile
creditu ſit, quod eo tempore eidem inerant centum & quinquaginta millia
hominum, futurum arbitrabamur, ut ea nocte nos aggrederentur. Ipſe igitur
decem equitibus fui in primis excubijs, & milites omnes paratos eſſe iuſſi.
Sequenti die Lunæ, ultima Decembris, proſecuti fuimus iter noſtrum or-
dine

A dine ſolito,& per interuallum quartæ leucæ,à dicta colonia Coatebecꝙ,dum perplexi iremus, & colloqueremur, an pacifice nos excepturi, aut bello eſſent decertaturi, & pro certo eos nobiſcum congreſſuros arbitraremur, nobis obuij facti ſunt quatuor Indi ex Primatibus,uexillo aureo in uirga ponderis quatuor marcarum auri: & eo uexillo ſignificabant eos pacem nobis offerre, quam (Deus teſtis eſt) quantum deſiderabamus, & etiam quantum ea indigebamus,cum eſſemus adeo pauci numero & penitus diuiſi ab omni ſubſidio, & inter hoſtes conſtituti. Conſpectis autem illis quatuor Indis (inter quos erat unus, cuius notitiam habebam) iuſſi milites omnes ſubſiſtere,& ad eos ſum profectus: & facta ſalutatione,retulere, ſe nomine Domini illius ciuitatis,aduentaſſe,& prouinciæ Guanacacin nuncupati,& ſuo nomine ſupplices rogabant, non inferrem, nec inferri paterer damnum aliquod in ſua prouincia, quia damna, quæ nos paſſi eramus, illis è Temixtitan aſcribi deberent nō illis.Et ipſi deſiderabant eſſe uaſalli Veſtrę Maieſtatis,& amicitia noſtra coniungi,& in futurum ſemper eſſent obſeruaturi noſtram amicitiam, & ciuitatem ingrederemur, & ex eorum operibus cognoſceremus,quam mentem haberent. Ego uero adhibitis interpretibus reſpondi,eorum aduentum mihi cordi fuiſſe, & maxime lætabar eorum pace, & amicitia, & poſtquam excuſationem fecerant circa oppugnationem contra me in ciuitate Temixtitan factam, tamen dixi, eos optime cognoſcere, quod per leucas ſex ab eo loco, & ciuitate Teſaico, inquibuſdam colonijs eidem ſubiectis alias mihi interfecerant equos quinque, & quadraginta aut quinquaginta pedites Hiſpanos, & trecentos Indos è Taſcaltecal qui erant onuſti, & nobis abſtulerant multum argenti,auri,ueſtium,aliarumꝗ rerum. Et poſtquam eatenus ſe excuſare non poterant,quin ea ſaltem pœna plectendi eſſent ut nobis noſtra reſtituerent, ea conditione (quamuis morte digni exiſterēt, cum tot Chriſticolas interfeciſſent) pacem cum illis inire uolebā,
B cum illi eam expoſcebant, alioqui contra eos proceſſurus omni quo poſſem rigore.Illi autem reſponderunt,quod quicquid ibi nobis ablatumfuerat,Domini & primates è Temixtitan ſecum exportauerant, tamen ſe inquiſituros omnia, quæ inuenire poſſent,& cuncta reſtituturos. Et petiere, ut ea nocte proficiſcerer ad ciuitatem, aut in altera è colonijs me collocarem, quæ ſunt tanquam ſuburbia ciuitatis,quæ dicūtur Coatican & Guaxuta, quæ diſtant per leucam,aut dimidiam à dicta ciuitate,& ſemper continuantur habitationes. Quod ipſi optabant ſecundum ea quæ poſtea ſucceſſere.Reſpondi, me nolle quieſcere, donec perueniſſem ad dictam ciuitatem Teſaico.Ipſi dixerunt,irem bonis auibus, & ipſi uolebant præcedere,ut diſponerent hoſpitia Hiſpanis & mihi,& ſic diſceſſere.Et cum perueniſſemus ad has colonias,uenerunt nobis obuiam quidam è primatibus illarum,& benigne nos ſuceperunt, & neceſſaria uictui conceſſere. Et in meridie peruenimus ad ciuitatem,ad domum ubi debebamus hoſpitari,& erat latiſſima domus,& ampla, quę fuerat genitoris ipſius Guanacaci,Domini ipſius ciuitatis.Etantequam hoſpitium intraremus, cum omnes eſſemus adhuc iuncti, iuſſi præconia uoce mandari, quod ſub pœna capitali nullus me inconſulto ab hoſpitio diſcederet, & dicta domo, quæ eſt adeo lata, ut in ea commode nos Hiſpani omnes hoſpitari potuiſſemus, etiam ſi in duplo maiori eſſemus numero. Et hoc ideo commiſi,ut dictæ ciuitatis Incolæ confiderent,& domi morarentur, Videbatur enim mihi, tertiam multitudinis hominum partem,in dicta ciuitate contineri ſolitam,non conſpicere.Nec apparebant fœminæ,aut pueri,quod nullius ſignum erat quietis.

Ea die qua hanc ciuitatem ingreſſi fuimus, in ueſperis noui anni, poſtquam operam dedimus, ut in prædicto hoſpitio nos collocaremus, quamuis admiraremur,conſiderantes dictorum incolarum raritatem, & eos,quos uidebamus inquietos, credidimus pauore perterritos,non audere comparere,& per ciuitatem deambulare,& ea de cauſa aliquantulum eramus impa/

 rati.

rati. Et cum ſero eſſet factum, quidam Hiſpani aſcenderunt quædam ſubdia A
lia pauimenta, ex quibus poterant totam ciuitatem oculis luſtrare. Et conſpexere omnes incolas illius diſcedere, & cum rebus ſuis ſe lacui committebant, ſuis canois, quas incolæ acaler nominant. Et aliqui montes aſcendebant, & quamuis commiſiſſem, ut iter eorum impediretur, cum tamen hora eſſet tarda, & nox aduenîſſet, & ipſi multum feſtinarent, nil profuit. Et ſic dominus dictæ ciuitatis, quem deſiderabam habere pro ſalute noſtra cum primatibus dictæ ciuitatis, profectus eſt ad ciuitatem Temixtitan: quæ abeſt ab eo loco per lacum ſex leucis, & omnia bona ſecum apportarunt: & propterea, ut ad uota rem perficerent, quam conceperant, obuiam uenere illi quatuor, de quibus ſuperius dixi, ut me deturbarent, ne illis damnum inferrem, & ea nocte, tam nos quam ſuam ciuitatem deſeruere.

Poſtquam fuimus ſpatio trium dierum in hac ciuitate, abſque aliqua oppugnatione nobis ab Indis illata (quoniam eo tunc ipſi non audebant nos aggredi, & nos alij non quærebamus à longe illos aggredi quia mea ſententia ſemper extitit, ſi uellent gratioſe mecum agere, uellem eos pacifice excipere, & omni tempore pacem ab eis quærere) allocutum me uenerunt Domini Coatincham, Guaxuta, & Autengo, quæ ſunt coloniæ latiſſimæ, & ſunt (ut retuli) contiguæ, & hærentes dictæ ciuitati, rogantes ut eiſdem parcerem, quod aufugerant à ſuis colonijs. Et certe non pugnauerant nobiſcum propria uoluntate, & ipſi conſtituebant, uelle omnia ſubire, quæ Maieſtatis ueſtræ nomine eiſdem eſſem mandaturus. Ego autem, adhibitis interpretibus retuli, illos optime noſſe, à me ſemper bene tentos, & quod patriam ſuam deſeruerant, & in reliquis, ipſimet erant qui cauſam preſtiterant, Sed poſtquam pollicebantur uelle eſſe noſtri amici, iuſſi ut domi ſuæ remanerent, & adducerent uxores, & filios: & quemadmodum ipſorum fuerint opera, ita à me tractandos dixi. Sicq; diſceſſere, ut conijcere potuimus, non admodum contenti. B

Quamprimum domini è Mexico Temixtitan, ut omnes alij domini è Culua (appellatione Culua intelliguntur omnes prouinciæ harum regionum, ſubditæ domino ciuitatis Temixtitan) audierunt dominos illarum coloniarum obtuliſſe ſe in uaſallos, & ſubditos V. M. ad eos nuncios deſtinarunt, quibus ſignificabant, eos minus belle feciſſe, quoniam ſi timore adducti fecerant, optime ſcire deberent, eos eſſe numero infinito, & maximæ potentiæ ut nos Hiſpanos omnes cum incolis è Taſcaltecal propediem eſſent interempturi. Sin autem ideo feciſſent ne patriam deſererent, eam deſerendam eſſe, & confugiendum ad ciuitatem Temixtitan. Illi enim maiores colonias, & meliores impartiri uellent in quibus uitam ducerent. Iſti domini Coatinchan & Guaxuta apprehenderunt nuncios & eos uinctos mihi adduci curarunt, & illico coram me faſſi ſunt ea, quæ dominorum è Temixtitan nomine nunciatum uenerant. Tamen dixere eo ueniſſe nunciatum, ut illuc irent ut mediatores eſſe poſſent, poſtquam noſtra iuncti erant amicitia, ſi poſſent res pacifice componere inter dominos è Culua & me. Illi autem è Guaxuta, & Coatinchan aſſerebant eo modo non procedere, & quod illi è Mexico & Temixtitan omnino bello decertare conſtituerant, tamen ſimulaui, quamuis ſic procederet ueritas, me credere nuncijs, quia cupiebam allicere dominos celebris ciuitatis ad capeſcendam amicitiam noſtrã: ex ea enim pẽdebat pax, et bellum omnium reliquarum prouinciarum, quæ à Maieſtate Veſtra defecerant. Solui mandaui dictos nuncios, & ſignificaui ne timerent, quia eos ad ciuitatem Temixtitan reuerti uolebam, & rogabã eos dicerent dominis ciuitatis, me bellum cum illis non deſiderare, quamuis iuſtã ſuſcipiendi aduerſum eos belli cauſam haberem, ſed pacem & amicitiam, ut prius habere ſolebamus. Et ut magis eos ad Mai. Veſtræ ſeruitiũ inducerem, eis nunciatum miſi, me optime cognoſcere, omnes autores belli mi-

A li mihi illati, iam ab humanis deceſſiſſe. Vt præterita miſſa haberemus & nollent præſtare cauſam, ut prouinciæ ſuæ deſtruerentur & ciuitates quia hoc moleſte ferebam. Et ſoluti diſceſſere, promittentes ad me cum reſponſo ſe redituros, Domini Coatincham & Guaxuta & ipſe hoc tam bono opere remanſimus amici, & fœdere iuncti. Et ego nomine Maieſtatis ueſtræ ueniam dedi erratis ſuis præteritis, & ipſi maxime lætati ſunt.

Poſt ſeptem aut octo in hac ciuitate Teſaico conſumptos dies abſq; prelio aliquo, aut controuerſia, hoſpitium noſtrum muniendo, & ordinem ponendo rebus neceſſarijs, & opportunis noſtræ tutelæ, & ut hoſtes noſtros offendere poſſemus, proſpiciens hoſtes cõtra me non moueri, ciuitate egreſſus ſum ducentis Hiſpanis, inter quos erant X V I I I. equeſtres, & triginta, qui baliſtis utebantur: & qui pixidibus decem, & tribus aut quatuor millibus Indis amicis noſtris. Et profectus per littora lacus, uſq; ad ciuitatẽ quandam nomine Iztapalapa: quæ abeſt ſpatio duarum leucarum à celebri ciuitate Temixtitan, & ſex ab hac ciuitate Teſaico, quæ ciuitas aſcendit ad decem millia habitationũ, & eius medietas, & forte è tribus portionibus, duæ ſunt in aquis. Et dominus, qui erat frater domini Muteezuma, quem Indi poſt mortem dicti Muteezuma, dominum conſtituerant, primus fuerat, qui nobis bellum intulerat, & à ciuitate eiecerat. Et ea propter, & etiam, quia cognoueram incolas dictæ ciuitatis, in nos malo eſſe animo, illuc ire conſtitui. Et cum aduentum meum præſenſiſſent, per duas leucas, antequam eo peruenirem, illico affuere aliqui Indi milites in planicie, & aliqui in lacu canois uecti, & ſic toto illo ſpatio duarum leucarum, iuimus mixti, ſemper certando, tam contra eos, qui erant in continenti, quam eos, qui exibant aquis, donec peruenimus ad dictam ciuitatem & ante, quaſi per duas tertias Leucæ, reſerabant uiam ſtratam quæ eſt inter Lacum aquæ dulcis, & Lacum aquæ ſalſæ, in obicis ſimilitudinem, quemadmodum ex figura ciuitatis Temixtitan, quam Maieſtati Veſtræ tranſmiſi, uideri potuit. Qua uia ſtrata, aut obice aperto, maximo impetu aqua exire cœpit à Lacu aquæ ſalſæ, in lacum aquæ dulcis, quamuis diſtent dicti Lacus ab inuicem maiori dimidiæ leucæ ſpatio, & non proſpitientes eas inſidias deſiderio uictoriæ, qua potiebamur, optime tranſiuimus, & eos inſequuti fuimus donec ingreſſi fuimus admixti hoſtibus, dictam Ciuitatem, & cum iam eſſent admoniti omnes domos in continenti ſitæ erant uacuæ, & omnes perſonę cum rebus ſuis ſe collocauerant in domibus in lacu ſitis, & ibi permanſere illi, qui fugiebant & acriter nobiſcum pugnauere. Tamen omnipotens tot uires ſuis ſubminiſtrare dignatus eſt, quod ingreſſi fuerimus, uſq; quo aquas ingrederentur, aliquãdo ad pectus uſq;, & aliquãdo nando. Et cœpimus plures domos ex illis, quæ in aquis ſunt conſtitutæ, & pręterea ex illis ultra ſex millia inter uiros, fœminas, & pueros. Quoniã Indi nobis amici, cõſpecta uictoria, quã omnipotens conceſſerat, nil aliud negotij habebãt, niſi à dextris & à ſiniſtris interficere. Et quia nox iam aduenerat, milites collegi, & ignẽ inieci quibuſdã domibus & dũ comburerẽtur, uiſum eſt, quod Deus Opt. Max. ſpiritũ meũ ſuſcitauerit, & in memoriam reuocaui uiam ſtratã, aut obicem demolitũ, quę uideram in itinere, & occurrit maximum damnum in ea re poſitum, & properando cum meis, ordine poſitis, Ciuitatem exiui, Cum nox eſſet iam obſcura, & perueniſſem ad eam aquam cum iam hora noctis nona eſſe poſſet, iam tantum emanauerat, & labebatur tanto cum impetu, quod eam ueloci paſſu tranſiuimus, & aliqui ex Indis nobis amicis ſubmerſi ſunt, & amiſi omnem prædam à dicta Ciuitate ablatam, Et Maieſtati Veſtræ uera refero. Si ea nocte non tranſiuiſſemus, aut per tres horas plus fuiſſemus morati, nullus noſtrũ euaſiſſet. Circumdabamur enim aquis, abſq; egreſſu aliquo, quo poſſemus exire. Et illuceſcente uidimus Lacum unum eſſe plenum ſicuti alterum, & aqua amplius non fluebat, & omnis lacus Salſæ aquæ erat Canois

Proficiſcitur Corteſius ad ciuitatem Iztapalapa

B

referτus, quibus uehebantur homines ad pugnandũ, qui arbitrabantur nos ibi poſſe intercipere, et eo die reuerſus ſum ad ciuitatem Teſaico, aliquando pugnando cum illis, qui è lacu exibant, quamuis parum damni illis poſſemus inferre, quia illico ad ſuas canoas pedem referebant, & cum perueniſſem ad ciuitatẽ Teſaico, inueni milites ibi relictos bene tutos, nec aliquam controuerſiam ſuſtinuerant,, & ex noſtro aduentu, & adepta uictoria, maximam uoluptatem adepti ſunt. Sequenti die, poſtquam eo peruenimus, perijt ille Hiſpanus, qui uulneratus aduenerat: & ille fuit primus, quem Indi mihi hactenus interfecerunt.

Sequenti die ad me profecti ſunt quidam nuncij è ciuitate Otumba, & alijs quatuor ciuitatibus, eidem contiguis, quæ diſtant per quatuor, quinqȝ, & ſex leucas à dicta ciuitate Teſaico, & ſupplices rogarunt, ut illorum præteritis erratis parcerem, præterito bello commiſſis. Ibi enim in Otumba uniuerſæ uires à Mexico, & Temixtitan conuenerant, quando in fugam uerſi ab ea diſceſſimus, arbitrantes nos poſſe penitus delere. Et bene cognoſcebãt ipſimet incolæ ex Otumba, quod ſe excuſare non poterant, quamuis eo argumento ſe excuſarent, aſſerentes. ſibi hoc fuiſſe commiſſum. Et ut me impellerent, & procliuiorem in ſui amicitiam traherent, dixere: Dominos è Temixtitan ad eos nuncios deſtinaſſe, ut ſuam factionem ſequerentur & nullo pacto amicitia mea coniungerentur, aliter contra eos mouerent caſtra. & illos deſtruerent: ſed ipſi mallent eſſe uaſalli Veſtræ Maieſtatis, & à me imperata exequi. Reſpondi, eos optime ſcire, qua animaduerſione digni exiſterent circa præterita, & ut illis parcerem, & crederem eſſe uero animo dicta, quæ iam mihi expoſuerant, prius ad me ducerent nuncios illos captiuos, quos ad eos ueniſſe dixerant, & omnes incolas è Mexico, & Temixtitan, qui in ſua prouincia reperirentur, alias eorum erratis non parcerem. Et reuerterentur domum, & eas inhabitarent, & ita ſe gererent, ut cognoſcerem ex illorum operibus, eos Maieſtatis Veſtræ fidos eſſe ſubditos. Quamuis autem plures alias rationes in medium adduxerint, nunquam tamen à me aliud obtinere potuerunt, & reuerſi ſunt ad ſuam prouinciam, pollicentes ſe præcepta mea & mandata exequi deſiderare, & deinde ſemper extitere & ſunt fideles Maieſtatis Veſtræ ſubditi.

Alia Relatione, fortunatiſſime, & excellẽtiſſime Domine, Maieſtati Veſtræ ſignificaui, quod eo tempore, quo me in fugam uerterunt, & à dicta ciuitate Temixtitan expulerunt, deducebam mecum filium unum & duas filias ipſius Domini Muteezuma, & dominum è Teſaico, qui dicebatur Cacamacin, & duos eius fratres, & plures alios Dominos, quos captiuos detinebam, & quemadmodum hoſtes eos omnes interemerant, quamuis eorum eſſent nationis, & aliqui ex ipſis Dominis ſuis, præter fratres duos germanos dicti Cacamacin, qui bono fato uix euadere ualuere, quorum alter nominabatur Ipaſuchil, & etiam alio modo Cucaſcacin, quem antea Maieſtatis Veſtræ nomine, communicato conſilio cum Domino Muteezuma, dictæ ciuitatis Teſaico, & prouinciẹ Aculuacan, Dominũ conſtitueram. Cum in ciuitate Taſcaltecal illum captiuum retinerem, ſolutis uinculis aufugit, & ad dictam ciuitatem Teſaico reuerſus eſt, & iam creauerant in dominum alium eius fratrẽ nomine Guanacacin, de quo ſuperius memini. Aiunt commiſiſſe interimi dictum Quacuſcacin fratrem ſuum hoc pacto. Quoniã quam primum ingreſſus eſt prouinciam Teſaico, cuſtodes illum captiuarunt, & hoc nunciarunt Guanacacin eorum Domino, & ipſe etiam ſignificauit domino è Temixtitan, qui ut præſenſit dictum Quacuſcacin aduentaſſe, ratus eſt illum non potuiſſe uincula fregiſſe, & fugiſſe, ſed ueniſſe noſtro nomine, ut inde nobis aliquid ſignificaret. Illico cõmiſit dicto Guanacacin, ut interimeret dictum Quacuſcacin ſuum fratrem. Qui ſine dilatione illud executioni mandauit. Alius uero frater, qui erat minor inter illos, qui apud nos remanſit

A manſit, cum eſſet puer, imbibit noſtros mores, & effectus eſt Chriſtianus, & illi nomen impoſuimus. Don Ferdinando, & quando diſceſſi à prouincia Taſcaltecal, prouincias Mexico, & Temixtitan uerſus, eum ibi cum aliquibus Hiſpanis dimiſi, de quo in poſterum, & quæ circa eum ſucceſſerunt, Maieſtati Veſtræ abunde referam.

Regulus quidam ex Idololatra efficitur Chriſtianus

Sequenti die poſtquam reuerſus fueram à ciuitate Iztapalapa, ad ciuitatem Teſaico, cōſtitui deſtinare Condiſaluum de Sandoual executorem maiorem Veſt. Maieſtatis præfectum cum uiginti equitibus, & ducentis peditibus, baliſtis pixidibus, & parmis utentibus ad geminos neceſſarios effectus. Vnum, ut comitarentur extra dictam prouinciam quoſdam nuncios, quos mittebam ad ciuitatem Taſcaltecal, ut ſcirem in quo ſtatu eſſent illi tredecim bergantini, qui ibi parabantur, & ad comparandas alias res oportunas, tam relictis in ciuitate Veræ Crucis, quam eorum, qui mecum erant. Ad alium uero, ut eis prouinciæ partem tutam, & ſecuram redderem, ut Hiſpani tuto & ſecuri ire & reuerti poſſent, quia tunc temporis non poteramus exire hanc prouinciam Aculuacan, niſi tranſiremus per hoſtium loca. Nec Hiſpani, qui morabantur in ciuitate Veræ Crucis & alibi, ad nos ſine maximo diſcrimine proficiſci poterant. Et commiſi dicto executori maiori, poſtquam conduxiſſet nuncios ad loca tuta, perueniret ad prouinciam quandam nomine Calco, quæ fines habet cum hac prouincia Culuacan. Pro comperto enim habebam, quod incolæ illius quamuis eſſent factionis illorum è Culua, uolebant ſe Maieſtati Veſtræ ſubdere, & non audebant exequi, metu cuiuſdam præſidij, per eos è Culua apud illos conſtituti: & dictus præfectus diſceſſit, quem omnes Indi è Taſcaltecal comitati ſunt, qui ſarcinas noſtras eo adduxerant, & aliqui qui aduenerant nobis opem laturi, & aliquid prædæ fuerant potiti in bello, & quamprimum progreſſi ſunt,
B præfectus, ratus, ſi Hiſpani extremum agmen occuparent, hoſtes eos aggredi non auderent. Hoſtes uero qui erant in colonia lacus & in littore illius aggreſſi ſunt agmen eorum è Taſcaltecal & prædam omnem abſtulere, & quoſdam ex eis interfecere, & cum præfectus cum equitibus eo peruenit, acriter in hoſtes irruerunt & uulnerauerunt, & interfecerunt multos. Qui ſuperfuere in fugam uerſi, retroceſſere ad aquas & ad colonias quæ lacui adhærent: & Indi è Taſcaltecal profecti ſunt cum rebus quæ eis ſuperfuerant, in patriam, & pariformiter nuncij quos illuc deſtinabam: qui poſtquam loco tuto, & abſque omni timore erant conſtituti, dictus Condiſaluus de Sandoual, direxit iter ad dictam prouinciam Calco, quæ propinqua erat. Et die ſequenti ſummo mane plurimi ex hoſtibus in unum conuenere, ut eos pugna exciperent, & cum utraque pars eſſet in campis, noſtri irruerunt in hoſtes, & equitibus, duo agmina diſſiparunt adeo, quod breui noſtri uictoria potiti ſunt & iuerunt comburendo, & eos interficiendo. Hoc facto, & eo itinere pacato, illi è Calco deſcenderunt, & benigne Hiſpanos excepere, & utraque pars maximam lætitiam conſecuti ſunt. Et primates eorum aſſeruere, uelle me uiſum & allocutum proficiſci, & eo pacto diſceſſere, & dormitum uenere ad ciuitatem Teſaico, & cum eo perueniſſent, dicti primates cum duobus filijs domini dictæ prouinciæ Calco, mihi præſto fuere, & donarunt nobis trecenta auri pondera in fruſta, & retulere parentem eorum ab humanis exceſſiſſe, & tempore quo perijt, eis dixerat, ſe nullum maiorem mœrorem perpeti quam quod moreretur antequā me uidiſſet, & diu me expectauerat: eiſq; mandarat, quod quamprimū ad hanc prouinciam peruenirem, me allocutum & ſalutatū uenirent, & me loco patris obtinerēt, & cum audiuerant meum aduentum ad ciuitatem Teſaico, illico deſiderabant proficiſci ad me, tamen non auſi fuerant metu illorum è Culua, & etiam eo tunc auſi non fuiſſent, niſi ille præfectus quem deſtinauerā, perueniſſet ad ſuam prouinciā, et quando reuerterētur opus fore, ut eis impartirer totidē Hiſpanos ut reuerti poſſent, & aſſeruerunt me optime ſcire, eos nec in bello

nec extra mihi unquam fuiſſe hoſtes, & etiam me ſcire, quod eo tempore cum incolæ è Culua oppugnabant fortilitium, & domum in ciuitate Temixtitan & Hiſpanos quos ibi dimiſeram, quando Cempoal profectus ſum allocutum Narbaez, & etiam exiſtentes in ſua prouincia duos Hiſpanos ad cuſtodiam certæ quantitatis Mayz, quod colligendum mandaueram in dicta prouincia, extraxerant uſque ad prouinciam Guaxocingo, quoniam cognoſcebant incolas illius nobis eſſe amicos, ne illi è Culua eos interficerēt, ut omnes inuentos extra fortilitium in ciuitate Temixtitan interfecerant. Hæc, & alia multa, flentes protulere. Illis gratias egi circa eorum bonum in nos animum, & bona opera, & pollicitus ſum me omnia facturum, quæ illi cuperent, & à me bene haberentur. Et hactenus oſtenderunt ſemper bonum in nos animum, & obediunt in omnibus, quæ ego nomine Maieſtatis Veſtræ eis præcipio. A

Filij dicti Domini de Calco, & illi qui ſecum aduenerant, ibi unius diei moram traxere, & quia cupiebant in patriam reuerti, rogabant, ut illis milites impartirer qui eos tutos conducerent: & Condiſaluus de Sandoual, quibuſdam comitatus equitibus, & peditibus, cum illis profectus eſt, quibus præcepi, poſtquam eos in prouinciam commitati eſſent, perueniret ad prouinciam Taſcaltecal, et adducerent quoſdam Hiſpanos qui ibi morabantur, & Don Ferdinandū fratrē dicti Canamacin, de quo ſuperius memini, et poſt quatuor, aut quinque dies dictus maior Executor reuerſus eſt cum dictis Hiſpanis, & adduxit dictum don Ferdinandum. Et inde ad paucos dies audiui, quod cum eſſet frater dictorum Dominorum, dictæ prouinciæ dominium eidem pertinebat, quamuis haberet alios fratres, & propter hoc, & etiam quia dicta prouincia erat ſine Domino, quia Cacamacin Dominus illius, omnia dimiſerat, & aufugerat ad ciuitatem Temixtitan, & iſtis de cauſis, & etiam quia erat maxime Chriſtianis amicus, nomine Veſtræ Maieſtatis curaui, ut illum in Dominum ſuſciperent, & incolæ illius ciuitatis, quamuis pauci eſſent, illum acceperunt, & poſtea illi paruerunt, & reuerſi ſunt multi ad dictam ciuitatem, & prouinciam Aculuacham, qui abierant. & aufugerant, & ſeruiebant dicto don Ferdinando Et poſtea cœpta eſt reformari, & habitari dicta ciuitas. B

Hinc ad duos dies poſt hæc, uenerunt ad me Domini è Coatinchan, & Guazuta, & aſſeruere, mihi certo proponerem, omnes eorum è Culua uires in me moueri, & contra Hiſpanos, & omnis regio erat hoſtibus referta, ut dicerem illis, an adducerent uxores, & filios ubi ego eram, uel eos in montes deducerent, quoniam ipſi maxime timebant. Ego autem eos forti animo eſſe iuſſi, ut non timerent, & domi ſuæ morarentur, nec mouerent ſe, quoniam nulla re magis oblectabar, quam cum illis è Culua pugnam committere, & eſſent parati, & collocarent, diſponerentq; ſuos uigiles in uniuerſa prouincia, & uidendo, aut audiendo hoſtes aduentare, illico me monerent, & ſic diſceſſere animo gerentes ea, quæ commiſeram uelle exequi. Ego autem, ea nocte præparaui milites meos, & uigiles diſpoſui omnibus in locis, ubi opus eſſe cognoui, & tota ea nocte nos non dedimus ſomno, nec alijs negotijs incubuimus, & tota ea nocte expectauimus, & die alio, arbitrantes illud quod nobis retulere illi è Guazuta, & Coatinchan euenturum. Sequenti die mihi allatum eſt hoſtes uagari per lacus littora, cogitantes capere poſſe aliquos ex Indis è Taſcaltecal, qui ibant, & reuertebantur ad neceſſaria caſtrorum afferenda, & audiueram illos fœdera iniuiſſe cum duabus colonijs. ſubditis ciuitati Teſaico quæ erant proximæ aquis, ut inde nobis omne poſſibile damnum inferrent, & ad muniendum ſe conſtituebant aggeres, foſſas & alia uaria ad ſui tutelam. Hoc audito, ſequenti die acceptis duodecim equitibus, ducentis peditibus, & duobus paruis campeſtribus tormentis eo, ubi uagabantur hoſtes, profectus ſum, qui locus abeſt à ciuitate per ſpatium unius leucæ cum dimidia. & cum egrederer

A grederer offendi quoſdam exploratores ab hoſtibus miſſos, & alios qui erant in inſidijs collocati, & irruimus in eos, & inſecuti aliquos neci dedimus, qui ſuperfuere aquę ſe credidere, & partem dictarum coloniarum igne conſumpſimus, & exultantes adepta uictoria, reuerſi fuimus ad ciuitatem. Et die ſequenti, tres primates dictarum coloniarum, ad me profecti ſunt ſupplices ueniam petentes, rogantesq́; ne ulterius eos deſtruerem, & pollicebantur ſe in poſterum nullum ex illis e Temixtitan in eorum colonias ſuſcepturos, & quia iſtæ non erant perſonæ magni momenti, & erant ſubditi don Ferdinando. Maieſtatis Veſtræ nomine eiſdem ueniam dedi. Et alio die, uenerunt alij incolæ dictarum coloniarum uulnerati, & male habiti, & nunciauerunt, quod illi è Mexico, & Temixtitan, reuerſi fuerant ad eorum colonias, & quia in eis non fuere adeo gratioſe excepti, ut prius excipiebantur, male eos mulctauerant, & aliquos ex eis captiuos abduxerant, & ſi ego eos non defenderē, omnes abducerent. Et rogabant, ut promptus, paratusq́; exiſterem opem laturus eiſdem, ſi forte denuo illuc reuerterentur, quoniam ipſi certo credebant eos reuerſuros maioribus copijs ad eos ultimæ internitioni dandos. Et ſolatus eos, commiſi ut attenti, & parati exiſterent taliter, quod cum illi è Temixtitan contra eos mouerent caſtra, tēpeſtiue ſcire poſſem, ut illis opem ferrē, & hoc habito reſponſo, ad ſuas colonias reuerſi ſunt.

Homines, quos dimiſeram in ciuitate Taſcaltecal, ut bergantinos fabricandos curarent, audiuerant portui ciuitatis Veræ Crucis, applicuiſſe nauim, ultra nautas cum triginta, aut quadraginta Hiſpanis, octo equis, aliquibus baliſtis, pixidibus, & puluere: & cum adhuc ignorarent, quomodo res in bello eo procederet, nec confiderent ad nos poſſe peruenire, maxime triſtabantur. Erant ibi aliqui Hiſpani, qui non audebant ad me proficiſci, quamuis plurimum optarent tale bonum nouum ad me deferre. Quamprimum familiaris meus, quem ibi dimiſeram, hoc audiuit, aliquos uolentes B tentare uenire eo ubi ego eram, præconia uoce nunciari mādauit, graui premiſſa pœna, ne quis ab eo loco diſcederet, donec à me haberent in mandatis. Et ſeruus meus proſpiciens, me nulla ex re maiori affectum iri lætitia, quam aduentu iſtius nauis & præſidij, quod nobis adducebat (quamuis iter non eſſet tutum) noctu diſceſſit, & ad ciuitatem Teſaico peruenit, qua ex re plurimum cepimus admirationis, illum eo uiuum perueniſſe, & nouis huiuſmodi maxime fuimus lætati, quia ſubſidio plurimum indigebamus.

Eadem die catholice domine, peruenere ad ciuitatem Teſaico quidam probi uiri nuncij dominorum è Calco, & ſignificauerunt, quoniam ſe Maieſtati Veſtræ in uaſallos obtuliſſent, omnes illos è Mexico, & Temixtitan contra eos caſtra ſua mouere, ut eos deſtruerent, & interimerent. Et ad hoc conuocauerant, & paratos eſſe iuſſerant omnes circumuicinos ſuos, & rogabant, ut illis opem ferrem in tali neceſſitate, quia cogitabant ſe maxime paſſuros, niſi eis opem ferrem. Et ingenue fateor, Maieſtati ueſtræ. quemadmodum alias alia relatione Maieſtati Veſtræ ſignificaui, ultra noſtros labores, & neceſſitates, maius onus, & dolor erat, non poſſe opem ferre, & auxiliari amicis noſtris: qui, quoniam ſe ſubdiderant Maieſtati Veſtræ, ab hoſtibus noſtris è Culua maxime moleſtabantur. Et tametſi ego, & omnes cōmilitones mei, omnem in eo adhiberemus diligentiam, quoniam uidebatur nobis in nullo plus Maieſtati Veſt. complacere, quam ſi ſubditis ſuis opem ferremus, & fauorē pręſtaremus: tamē quia tēpus quo illi è Calco ad me profecti ſunt, non permittebat me illis elargiri, quæ deſiderabant. dixi, quod eo tempore uolebā mittere ad bergantinos adducendos, & ad id ſe parauerant omnes Incolæ è Taſcaltecal, unde dicti bergantini in fruſtra adduci debebant, & ad hoc cogebar deſtinare aliquam quantitatem equitum, & peditū, & cognoſcebam incolas prouinciarum Guaxocingo, Churultecal & Guacachula, eſſe Maieſt. V. uaſallos & nobis amicos, eos adirent, & meo nomine ab eis peterent, cum eis eſſent contermini, illis opem ferrent, et illuc pręſi

dia

dia ſuá mitterent,ut tuti interim eſſe poſſent,donec ipſemet eis opem ferrē, quoniam aliter prouidere non poteram. Et quamuis ipſis ea tam grata non eſſent, quam ſi eiſdem aliquos Hiſpanos fuiſſem impartitus, gratias tamen mihi egere,& à me ut fides adhiberetur, literas meas illis decernerem petiere, & etiam ut ſecurius illud expetere poſſent ab eiſdem, quoniam inter incolas è Calco, & alias duas prouincias, cum diuerſæ eſſent factionis, ſemper uiguerat controuerſia. Et forte dum hoc negocium componerem, aduenere nuncij quidam à dictis prouincijs Guaxocingo, & Guacachula,& præſentibus nuncijs è Calco dixere,Dominos dictarnm prouinciarum nulla de me noua habuiſſe,poſtquam diſceſſeram à ciuitate Taſcaltecal,quamuis & uigiles ſuos retinerent in montium cacuminibus, qui uniuerſæ prouinciæ Mexico, & Temixtitan ſupereminent, ut cum uiderent crebos ſumos (qui ſunt inditia belli) mihi cum ſuis ſubditis. & militibus opem laturi uenirent. Et quia à paruo tempore plures ſumos ſolito uiderant, acceſſerant cogniturí, quomodo me haberem, & ſi ſubſidio aliquo mihi opus eſſet, illico comparare poſſent exercitum. Ego autem eiſdem gratias egi, & reſpondi dei optimi maximi auſpicio Hiſpanos omnes, & me recte ualere, & ſemper uictoria potitos eſſe contra Hoſtes noſtros. Et ultra uoluptatem, quam capiebam ex bono eorum animo, & præſentia, plus tamen eorum aduentu lætabar, ut eos fœdere iungerem illis è Calco qui aderant, & eos ad id rogabam cum eſſent. Veſtræ Sacræ Maieſtati uaſalli,ut eſſent boni amici,et alter alteri opem ferret contra incolas è Culua,qui iniqui & peſſimi exiſtebant:& maxime in præſentiarum cum illi è Calco ope eorum indigerent,quoniam incolæ è Culua uolebant eos aggredi.Et eo pacto remanſere amici & fœdere iuncti, & cōſumptis ibi mecum duobus diebus omnes diſceſſere,multū læti & contenti,& poſtea ſemper alter alteri opem tulit.

Inde ad tres dies cum ſciremus iam tredecim bergantinos eſſe perfectos, & homines qui eos adducere debebant eſſe paratos, miſi Condiſaluum de Sandoual executorem maiorem cum quindecim equitibus & ducentis peditibus, ut eos adducendos curaret.Cui mandaui ut deſtrueret, & ſolo æquaret amplam coloniam ſubditam huic ciuitati Teſaico, quæ contermina eſt ciuitati Taſcaltecal. Incolæ enim illius neci dederant quinque equites, qui proficiſcebantur à ciuitate Veræ Crucis, ad celebrem ciuitatem Temixtitan, quando ego in ea oppugnabar, nullo modo cogitantes talem nobis euenire poſſe proditionem:& eo tempore, cum primo hac uice ingreſſi fuimus hanc ciuitatem Teſaico, inuenimus in oratorijs & Meſchitis dictæ ciuitatis coria dictorum quinque equorum cum pedibus, manibus'que & ferramentis inſuta,et adeo aptata,quod melius in uniuerſo terrarum orbe fieri non poſſet, & in ſignum uictoriæ ipſos, bona multa, & res uarias Hiſpanorum obtulerunt idolis ſuis, & inuenimus ſanguinem commilitonum, & fratrum noſtrorum ſparſum & ſacrificatum in omnibus illis turribus & Meſchitis. Fuit res tantæ mœſtitiæ ut nos reintegrare coegerit omnes noſtros labores & ærumnas. Et proditores illius coloniæ & alij circumuicini,eo tempore cum dicti Chriſticolæ illac tranſiuerunt, eos optime excepere, ut illi ſe tutos crederent,& in eos maiori ſæuitia uti poſſent, qua nunquam mortalium aliquis uſus fuerit, quoniam dum illi deſcenderent à cliuo quodam, & difficile emetirentur iter, & equis deſcendere coacti, freno equos trahentes, & impeditos hoſtes à dextris & ſiniſtris in inſidijs collocati, eo in difficili loco circundederunt. Ex quibus aliquot interfecerunt, & alios captiuos tenuere, ut eos ad ciuitatem Teſaico perducerent, & illos ſacrificarent, & corda eorum è pectoribus extraherent, ante ipſorum idola, & hoc eueniſſe credimus. Quoniam cum dictus maior executor illac tranſiuit, quidam Hiſpani qui ſecum proficiſcebantur, in quadam domo unius coloniæ, quæ conſiſtit inter ciuitatem Teſaico & illam coloniam, ubi interfecti ſunt & capti dicti Chriſticolæ in pariete alba ſcriptum inue-

Hiſpani pedes equorum anteriores, manus appellant

A inuenere. Hic fuit captiuus infortunatus Iohannes Iuſte, qui erat quidam nobilis ex illis quinque equitibus, quod ſpectaculum ſine dubio uidentibus maximam cordis attulit mœſtitiam atque dolorem. Quum maior exequutor illuc perueniſſet, quam primum incolæ illius coloniæ cognouere ſuum magnum errorem, & facinus, fuga ſalutem quærere cœperunt. Equites uero, & pedites noſtri, & Indi nobis amici eos inſequuti ſunt, & multos neci dedere, & captiuas habuere plurimas fœminas, & pueros tot quot potuerunt, & in ſeruitutem abduxere. quamuis pietate motus noluit interficere & deſtruere quantum potuit, & antequam diſcederet ſuperſtites conuenire, & in ſua colonia degere iuſſit, & in præſentiarum habitatur, & erroris ſuis eos maxime pœnituit. Et dictus maior executor ulterius progreſſus eſt, per quinque aut ſex leucas, ad coloniam quandam e prouincia Taſcaltecal, quæ eſt proximior confinibus e Culua, & ibi offendit Hiſpanos, & homines adducentes bergantinos, & ſequenti die diſceſſit cum tabulis & compagibus, quas adducebant optimo ordine, pluſquam octo millibus hominum. Quod ut erat uiſu mirabile, ſic & cogito eſſe creditu mirabile, portare tredecim bergantinos terra, per decem & octo leucas. Quoniam uera refero Maieſtati Veſtræ quod ab agmine quod procedebat ad extremum, intercedebat intercapedo duarum leucarum, & cum primum progredi cœperunt, præcedebant octo equites Hiſpani, & centum pedites. In lateribus uero, ultra decem millia hominum, e prouincia Taſcaltecal tuebantur. Quibus præerant Iutecad, & Teutipil, qui ſunt duo domini ex primatibus prouinciæ Taſcaltecal. Extremum defendebant agmen centum Hiſpani & ultra, pedites, & octo equites, & forte ad decem millia hominum bello aptorum & bene compoſitorum, quibus præerat Chichimecatecle, qui eſt ex primatibus illius prouinciæ cum aliјs ducibus, quos ſecum adducebat, qui eo tempore quo diſceſſerant in primo agmine adducebantur tabulæ. In extremo uero compago. Et ut ingreſſi ſunt prouinciam e Culua, bergantinorum magiſtri iuſſere, quod in primo agmine compago locaretur, & tabulæ eſſent in extremo agmine, quoniam maiori futuræ erant impedimento, ſi eis aliquid eueniſſet. Quod ſi eueniret uerisimiliter eſſet futurum in primo agmine, & Chichime catecle, qui adducebat tabulas, quemadmodum eouſque cum ſuis militibus fuerat ſortitus primum agmen, duræ fuit ceruicis, & obſtitit plurimum, & maxime laborarunt, ut extremum locum obtineret, quia ipſe uolebat ſubire diſcrimen, quod inde euenire poſſet, & hoc conceſſo etiam nolebat pati, quod in extremo agmine aliquis Hiſpanorum moraretur, cum ſit uir maximæ fortitudinis, & uigoris, & ipſe querebat potiri eo honore. Adducebant dicti duces duo millia hominum onuſtorum commeatibus, & eo ordine & ſerie proſecuti ſunt iter ſuum, in quo fuere tribus diebus, Quarta uero luce ingreſſi ſunt hanc ciuitatem maximo gaudio & exultatione, & ſtrepitu tympanorum. Et ego ut eos exciperem, illis obuiam progreſſus ſum. Et ut ſuperius dixi, illa multitudo tantum extendebatur, quod ab eo tempore quo primi ingredi cœperunt, intercederet ſpacium ſex horarum, antequam nouiſſimi ingrederentur, nunquam ceſſantibus, qui ordine ingrederentur. Et poſtquam ad illos perueni & gratias egi illis dominis de beneficijs in nos collatis, illis hoſpitia conſignaui, & neceſſaria prouideri curaui, quam fieri potuit optime, & ipſi mihi retulere, deſiderare cum illis e Culua congredi, & uiderem quid uellem illis iubere, & retulere, eos una cum aliјs quos ſecum adduxerant, eo animo ueniſſe, & una cum Hiſpanis, aut mori, aut uindictam ſumere uolebant. Ego gratias egi & dixi, ut quieti ſe darent, & cito eorum morem gererem uoluntati.

Poſt quã omnes iſti e Taſcaltecal, in ciuitate Teſaico quieuerãt trib. aut quatuor dieb. qui equidẽ (cõparatione uirorũ, qui in iſtis regionibus habentur) erant ſtrenuiſſimi, in armis eſſe iuſſi uiginti quinque equites, trecentos pedites

pedites & quinquaginta baliſtis, & pixidibus utentes, & ſex parua tormen- A
ta campis conducentia, aptari iuſſi, & inſcijs omnibus quo pergeremus, no-
na diei ab hac ciuitate diſceſſimus, & mecum uenere Duces prædicti, cum
forte triginta millibus hominum, ſuis agminibus bene compoſitis, ſecun-
dum eorum conſuetudinem, & per leucas quatuor ab iſta ciuitate, cum iam
eſſet hora tarda, offendimus agmen hoſtile, & nos equites irruimus in eos,
& in fugam uertimus. Illi uero è Taſcaltecal, cum ſint agiles, nos ſunt ſequu
ti, & ex hoſtibus multos interemimus. Ea nocte ſub dio ſemper ad omnia pa
rati noctem duximus maximis uigilijs, Sequenti die, ſummo mane, incœptũ
iter proſequi cœpimus, & eouſq; nulli quo progredi uellem ſignificaueram,
& hoc ideo feceram, quia cauebam à quibuſdam è Teſaico, qui proficiſce-
bantur nobiſcũ, ne illud incolis è Mexico, & Temixtitan ſignificarent quia
adhuc illis non fidebam, & peruenimus ad coloniam nomine Xaltoca, quæ
eſt ſita in medio lacus, & circum eam inuenimus plures, & magnas foſſas a-
quarum, et muniebãt circum circa dictam coloniam, ne equites ingredi poſ-
ſent, & hoſtes maxime uociferabant, & conijciebant in nos fuſtes, & ſpicu-
la. Et pedites, quamuis magno labore, eam ingreſſi ſunt, & illos à colonia ex
pulerunt, & magnam dictæ coloniæ partem igne conſumpſerunt, & ea no-
cte iuimus dormitum per leucam, & orta iam luce ſecuti noſtrum iter offen-
dimus hoſtes, & à longe cœpere uociferare, ut ſolent in bello facere, quæ uo
ciferationes ſunt mirabiles auditu, & nos alij incepimus illos ſubſequi. Et e-
os inſequendo peruenimus ad magnam & pulchram ciuitatem, quæ dicitur
Guanticlan, & eam inuenimus inhabitatam, ea nocte ibi moram traximus.

Sequenti die ulterius progreſſi, peruenimus ad quandam ciuitatem Te-
nainca nomine, in qua nullum obſtaculum inuenimus, & abſq; eo quod nos
quieti daremus, progreſſi fuimus in aliam ciuitatem Acapuzalco nomina-
tam, quæ totaliter eſt in circuitu lacus, nec in ea quieuimus, admodum enim
deſiderabam peruenire ad aliam ciuitatẽ, quæ Atacuba dicitur, quæ eſt pro- B
xima ciuitati Temixtitan, & cum eſſemus illis propinqui, inuenimus circũ
circa multas aquarum foſſas, & hoſtes promptos, paratoſq;. Et quamprimũ
eos uidimus, & Indi nobis amici ſimiliter irruimus in eos & ingreſſi ſumus
ciuitatem, & interficiendo eos expulimus à ciuitate, & ea nocte cum hora
eſſet tarda, nil aliud fecimus quã hoſpitio nos collocauimus, quod erat adeo
amplum, ut commode in eo nos collocare potuerimus. Sequenti die illuce-
ſcente Indi nobis amici, cœpere ciuitatem depopulari, & comburere præ-
ter hoſpitium ubi hoſpitabamur, & in hoc tali uſi ſunt diligentia, ut combu-
ſta fuerit etiam quarta pars noſtri Hoſpitij, & hoc ideo commiſſum eſt, quo-
niam alias quando profligati diſcedebamus à celebri ciuitate Temixtitan,
incolæ ipſius, una cum illis è Temixtitan, in ea nos maxime oppugnarunt,
& interfecere plures Hiſpanos.

Illis ſex diebus, quibus fuimus in hac ciuitate Atacuba, nullus extitit di-
es, quo non fuerimus cum hoſtibus congreſſi, & leuia prælia iniuerimus, &
Duces illorum è Taſcaltecal, & commilitones ſui plurima duella inibant cũ
illis è Taſcaltecal, & inter ſe acriter & ſtrenue præliabãtur, & inter eos mul-
ta intercedebant, & alter alteri minabatur, & conuitia proferebant adinui-
cem, quæ ſine dubio erant ſpectatu digna, & omni hoc tempore mortui ſunt
plurimi ex hoſtibus, abſq; aliqua noſtrorũ morte, quia multoties ingreſſi ſu-
mus ſtratas illas uias & pontes ciuitatis, quamuis cum tot munimina obti-
nerent, acriter reſiſterent, & multoties fingebant cedere, ut ciuitatem ingre-
deremur, aſſerendo. Ingrediamini ciuitatem, ut in ea uos uoluptati (ut ſupe-
riori tempore) dare poſſitis. Aliquando dicebant. Cogitatis adeſſe aliũ Mu
teezuma, qui uotis ſatisfaciat. Et dum ſic iſta fierent, perueni ſemel ad quen-
dam pontem, quem expugnaueram. & cum ipſi eſſent ultra illum pontem, ſi
gnificaui meis, ut quieſcerent, & ſimiliter illi cum ſignum meum conſpexe-
re, innuerunt ſuis, ut ſilerent, & eis retuli quare eſſent effecti fatui, & uellent

deſtrui,

A deſtrui,& ſi inter eos comperiretur aliquis ex Primatibus ciuitatis,illuc accederet, quoniam deſiderabam illum alloqui. Illi uero reſponſum dedere, omnem illam hominum multitudinem, quam ibi uidebam eſſe dominos, & propterea ea,quæ uellem in medium proferrem,& cum ego nullum reſponſum dediſſem,cœpere in conuitia prolabi,& quidam ex noſtris eis nunciauit eos fame perituros, non permittentibus nobis ut inde exirent quæſitum cibaria. Reſponderunt,ſe non indigere,& ſi indigerent,manducaturi eſſent nos Hiſpanos & Incolas è Taſcaltecal. Et quia iter meum ad hanc ciuitatē à Tacuba fuerat potiſſimum,ut tractarem cum illis è Temixtitan, & cognoſcerem,quali eſſent intētione, & mora mea ibi nil proderat, poſt ſex dies decreui reuerti Teſaico ut properarem ad conficiendos bergantinos,& ut terra mariq; eos obſidione premerem. Eo die,quo diſceſſimus, uenimus dormitum ad ciuitatem Goaotitan de qua ſuperius memini,& hoſtes nos ſemper ſunt inſecuti, & nos equites ſæpius in eos irruebamus, & ſic aliqui permanſere in noſtra poteſtate. Sequenti die cœpimus iter noſtrum proſequi, & cum hoſtes nos diſcedentes proſpicerent, rati ſunt nos id timore facere: conuenere multi ex illis. & nos inſequi cœpere. Cum ego hoc proſpicerem, iuſſi pedites anteire,& cum ſiſterent, in extremo eorum agmine eſſent quinque equites & ipſe remanſi cum reliquis uiginti: & iuſſi ſex equites ſe collocare in inſidijs in quodam loco, & alios ſex in alio, & quinq; in alio, & ipſe tribus equitibus in alio.Et quam primum hoſtes tranſiuiſſent,cogitātes nos omnes inſimul anteire,audientes uocem (Sancte Iacobe) proſilirent,& eos à tergo aggrederentur. Et cum tempus affuit proſiliuimus, & cœpimus lanceis illos impetere, & inſequuti fuimus eos per duas leucas ſemper in planicie quæ fuit uiſu digna, & ſic ex illis multi periere,tam à nobis quam ab Indis noſtris amicis interempti,& remanſere,& ulterius nos non ſunt inſecuti,Nos uero pedem retulimus, et conſequuti fuimus noſtros,& ea nocte per-
B manſimus in colonia quadam inſigni Aculman nomine, quæ abeſt duabus leucis à ciuitate Teſaico. Vnde diſceſſimus ſequenti die. & in meridie peruenimus ad ciuitatem, & fuimus hilari uultu à maiore executore,quem præfeceram,& ab omnibus reliquis recepti,& maxime lætati ſunt noſtro aduentu, quoniam poſtquam inde diſceſſeramus, nunquam aliquid de nobis ad eorum aures peruenerat, nec quid eueniſſet, & maxime deſiderabant ſcire. Sequenti die poſtquam eo perueneramus, Domini & duces militum è Taſcaltecal à me dimitti petierunt,& profecti ſunt ad eorum ciuitatem,admodum læti aliqua hoſtium præda.

Per dies duos,poſtquam ingreſſi eramus ciuitatem Teſaico, uenerūt ad me aliqui Indi nuncij dominorū è Calco,& ſignificarunt dominos ſuos iuſſiſſe, ut mihi ſuo nomine nunciarent, quod illi è Mexico & Temixtitan eos aggredi uellent, & inuadere ut eos deſtruerent,& me rogabant, ut eo ſubſidium deſtinarem,quemadmodum alias petierant. Et ego illico curaui mittere Condiſaluum de Sandoual cum uiginti equitibus & trecentis peditibus, cui præcepi ut properaret,& cum illuc perueniſſet, curaret omnibus modis opem ferre,& fauorem poſsibilem preſtare illis Maieſtatis Veſtræ uaſallis, & nobis amicis,& cū eo perueniſſet, comperit plurimos ex prouincijs Guaxocingo, & Guacachula conueniſſe & expectare, & compoſitis rebus diſceſſere profecturi ad coloniam nomine Guaſtepeque,ubi incolæ è Culua erant collocati, unde damna inferebant incolis è Calco, & hoſtium plures exierunt è quadam colonia,quæ erat in itinere, & cum Indi nobis amici eſſent magno numero,fidentes Hiſpanis equitibus inſimul ingruerunt in eos, & caſtris potiti ſunt, & ea in colonia prope Guaſtepeque ea nocte morati ſunt,& poſtera luce diſceſſere,& cum perueniſſent prope coloniam Guaſtepeque,incolę è Culua incœpere conſerere manus cum Hiſpanis,tamen breui eos in fugam uerterunt, & eos interficiendo eiecerunt à colonia. Equites uero morati ſunt,ut equis cibum ſubminiſtrarent, & hoſpitarentur, & dum

eſſent ita imparati, peruenere hoſtes uſque ad plateam ante hoſpitium exiſtentem uociferando, proijciendo lapides, fuſtes, & ſagittas, & Hiſpani ſumptis armis una cum Indis nobis amicis, eos aggreſſi ſunt, & à dicta colonia denuo expulerũt, & inſecuti ſunt eos per leucæ ſpacium, & interfecere multos ex hoſtibus, & ea nocte admodum laſſi, reuerſi ſunt ad dictam coloniam Guaſtepeque, ubi quieuere per dies duos. Eo tempore maior executor audiuit in colonia ulteriori Acapichtla nomine, conueniſſe hoſtium maximam multitudinem, & conſtituit illuc proficiſci uiſum, ſi pacifice ſe dedere uellent & pacẽ uellẽt quærere. Iſta colonia erat admodũ munita, & loco alto ſita, ubi ab equitibus lædi non poterãt, & cum Hiſpani illuc perueniſſent, illico hoſtes manus conſerere cœperũt, & è loco alto lapides proijcere. Et quãuis multi eſſent ex amicis noſtris, cũ dicto maiori executore, conſiderantes loci munimen, non audebãt hoſtes aggredi, & quam primum dictus maior executor, & Hiſpani hoc conſpexere, conſtituerunt, aut mori, aut ui aſcendere in excelſum illius coloniæ, & inuocatione Sancti Iacobi incœperunt aſcendere, & Deo optimo maximo placuit, tantum uirium eiſdem ſubminiſtrare, quod quamuis maxime obſiſterent & offenderent, aſcenderunt tamen quanquam multi fuerint uulnerati, & cum Indi noſtri amici eos eſſent inſecuti, & hoſtes ſe uictos uiderent, fuit tanta eorum cædes ex Hiſpanis manibus & illis qui cadebant ab alto, quod omnes illi qui ibi interfuere, affirmant fluuium paruum, qui coloniam illam circundabat, rubicundum mortuorum ſanguine effluxiſſe, & diu morati ſunt, antequam aquam potabilem extrahere poſſent. Cum enim ingens eſſet æſtus, aqua multum indigebant, & cum modum huic negotio impoſuiſſet, dimittens duas eas colonias quietas, & bene condigna caſtigatione mulctatas, quia pacem primo negaſſent, dictus maior executor reuerſus eſt omnibus comitantibus ad ciuitatem Teſaico. Et credat. V. S. C. M. hanc fuiſſe inſignem uictoriam, in qua Hiſpani optime uires ſuas demonſtrarunt.

Fluuius quidã interfectorum ſanguine rubet.

Cum incolæ è Mexico, & Temixtitan audiuere maximum damnum illatum ſuis ab Hiſpanis & incolis è Calco, conſtituerunt in eos mittere duces quoſdam maximis copijs, quo audito incolæ è Calco mihi ſignificarunt, rogantes, ut illis celerrime præſidium tranſmitterem, & illico expediui dictum maiorem executorem quibuſdam peditibus & equitibus.

Tamen cum eo peruenit, iam hoſtes è Culua & incolæ è Calco, conflixerant acriter hinc inde, ut deo placuit, ut amici noſtri è Calco uictoria fuerint potiti, & neci dedere multos ex hoſtibus, & captiuos obtinuere quadraginta, inter quos erat dux quidã ex Mexico & duo alij ex primatibus quos omnes incolæ è Calco conſignarunt dicto maiori executori, ut ad me eos adduceret. Quorum aliquos ad me deſtinauit, reliquos ſecum retinuit. Voluit enim morari ad præſidium incolarum è Calco, in quadam colonia infinibus hoſtium è Mexico. Et poſtea dum ei uiſum eſt moram ſuam non neceſſariam, redijt Teſaico, et adduxit reliquos captiuos, qui apud eum remanſerant. Interim habuimus alia multa leuia certamina, & occurſus cum incolis è Culua, quæ omnia ad euitandam prolixitatem prætermitto.

Cum iter à ciuitate Veræ Crucis, ad hanc ciuitatem iam eſſet tutum & poſſent ire, & redire tuti illi è ciuitate iam dicta, quotidie aliquid à nobis audiebant, & nos ſimiliter ab illis, quod prius fieri non poterat. Et nuncio quodam miſerunt ad me quaſdam baliſtas, pixides, & puluerem: quibus maximam cepimus uoluptatem. Et inde ad duos dies, miſerunt alium nuncium, quo nunciarunt portui applicuiſſe naues tres quibus uehebantur multi milites, & equi, & eos illico ad nos erant tranſmiſſuri. Et cum in tanta eſſemus ſubſidij penuria, nobis à deo Opt. Max. ſubſidium tranſmiſſum credidimus.

Omnibus modis poſſibilibus inquirebam in noſtram amicitiam allicere incolas è Temixtitan, partim ne eorum cauſa deſtruerentur, partim ut quieſceremus à laboribus præteritorum bellorum. Et maxime, quia cognoſce-

A ſcebam inde prouenire maximam utilitatem Veſtræ Maieſtati: & ubicunque poteram habere aliquem ciuitatis incolam, illum remittebam, ut illos monerem, quod pacifice deditionem facerent. Et in die Mercurij Sancti Anni M. CCCCCXXI. coram præſto eſſe iuſſi primates incolas è Temixtitan, quos illi è Calco captiuauerant, et nunciaui an aliquis eorum proficiſci uellet ad ciuitatem, & meo nomine Dominos illius alloqui, & eos rogare, quod ulterius non quærerent mecum bella gerere, & ſe ſubderent in uaſallos Veſtræ Maieſtatis, ut prius fecerant, quoniam ego illos perdere non cupiebam, ſed in amicos tenere. Et quamuis non libenti animo irent, quoniam timebant, ſi nuncium illud afferentes irent, eos interficerent, duo tamen ex illis ire conſtituerunt, & à me literas petiere. Et quamuis illi non perciperent ea, quæ in eis continebantur, ſciebant tamen talem uigere conſuetudinem, ut cum eo peruenirent incolæ ciuitatis eiſdem fidem adhiberēt. Ideo interpretibus adhibitis eis nota feci, quæ in dictis literis continerentur, ſcilicet ea, quæ ipſiſmet impoſueram, & eo pacto diſceſſere, & pręcepi quinque equitibus, ut eis aſſiſterent, donec ad loca tuta perueniſſent.

Die ſabbati ſancti, incolæ è Calco, & ſui confœderati, et amici mihi nunciandum curarunt, incolas è Mexico, contra eos moueri, & oſtenderunt panno quodam albo pictas omnes colonias, quæ aduerſus eos proficiſcebantur, & itinera, quibus proficiſci debebant, & ſupplicabant, quod omnino ſubſidium eiſdem tranſmitterem, & dixi eis, quod inde ad dies ſex ſubſidium eiſdem deſtinarem, & ſi intra hoc tempus neceſſitate aliqua premerentur, mihi ſignificandum curarent, & ego eiſdem opem eſſem laturus. Tertia die Paſcatis reuerſi ſunt me rogatum, ut celerrime ſubſidium tranſmitterem, quia citius quam fieri poterat hoſtes appropinquabant: & ego eis aperui me uelle ire ad opem eis ferendam, & uoce præconia mandari iuſſi eſſe in armis uiginti quinq; equites, & pedites trecentos.

B Die Iouis ante hęc, uenere ad ciuitatem Teſaico, quidam nuncij è prouincijs Tazapan, Maſcalango, & Neuten, & aliarum prouinciarum, & ſignificarunt aduentaſſe, ut ſe dederent in uaſallos Veſtræ Maieſtatis, & ut amicitia nobiſcum iungerentur: quoniam ipſi nunquam aliquem ex Hiſpanis interemerant, & ſe erexerant contra ſeruitium Veſtræ Maieſtatis, & attulere quaſdam ueſtes ex bombice. Eis gratias egi, et pollicitus ſum, ſi eſſent boni, & fideles, illos bene tractarem, & ſic læti reuerſi ſunt.

Sequenti die Veneris, qui fuit quintus dies Aprilis, dicti Anni Milleſimi quingenteſimi uigeſimi primi, digreſſus ſum ab hac ciuitate Teſaico, comitantibus triginta equitibus, & trecentis peditibus qui erant parati, & in ea dimiſi triginta equites & trecentos pedites, quibus præfeci Condiſaluum de Sandoual executorem maiorem, & mecum exiuere ad uiginti millia hominum è Teſaico, & agmine compoſito, iuimus dormitum ad coloniam prouinciæ Calco, Tamanalco nomine, ubi optime fuimus recepti & hoſpitati, & ibi (quoniam eſt locus munitiſſimus) poſtquam incolæ è Calco amicitiam noſtram iniuerant, ſemper præſidium tenuere, eſt enim in finibus prouinciæ è Culua. Poſtera uero die peruenimus ad Calco, nona hora diei, & nullam moram fecimus, niſi in alloquendo dominos illius, & illis ſententiam meam aperui, quæ erat ſemel ambire lacum, cum cogitarem, quod eadem die tranſacta quæ magni erat momenti tredecim illi berganitini eſſent perfecti & parati, ut eos lacubus credere poſſemus. Et cum eſſem allocutus dominos è Calco, hora ueſperarum diſceſſimus, & deuenimus ad eorum coloniam ubi ſe nobis coniunxere ad quadraginta millia hominum militum nobis amicorum, & ea nocte ibi quieuimus. Et quia incolę dictę coloniæ mihi retulere, incolas è Culua, me in planicie expectare, iuſſi in aurora gentes omnes eſſe in armis, & expeditas, & ſequenti die poſt miſſarum ſolennia progredi cœpimus, et ego primum agmen occupaui comitantibus uiginti equitibus. In extremo uero agmine, remanſere equites de-

decem, & eo pacto tranſiuimus cacumen arduum. Poſt meridiem perueni- A
mus ad montem arduum & altum, & in eius cacumine erat magna multitu-
do mulierum & puerorum, & illius latera plena armatis uiris, & illico uoci-
ferare cœperunt, fumos multos faciendo, in nos tum fundis, tum abſq; fun-
dis multos lapides, ſagittas, iacula & fuſtes iaciẽdo, ita quod cum perueniſ-
ſent ad nos, multum incommodi ſuſtinebamus. Et quamuis uidiſſemus,
quod in planicie non auſi fuerant nos expectare, mihi uiſum eſt (quamuis a-
liud foret iter noſtrum) eſſe puſillanimitatem ulterius progredi, priuſquam
eis aliquid damni intuliſſemus, & ut amici noſtri non arbitrarentur nos ex
ſegnitie illud prætermittere. Circumſpexi montem, qui erat in circuitu fere
per leucam, & uere tam natura munitus & arduus, ut uideretur fatuitas uel-
le illum aſcendere & occupare, quamuis eos obſidere poſſem, & eos ad de-
ditionem cogere, non poteram me continere, & dum ita hærerem, conſtitui
illum aſcendere tribus locis, quos conſpexeram, & commiſi Chriſtophoro
Corral ſignifero ſexaginta peditum (qui ſemper me comitabatur) ut ſuo ue-
xillo in eos irrueret, & aſcenderet locum magis arduum, & quibuſdam mili
tibus pixidibus utentibus, & baliſtis, ut eum intrepide ſequerentur.

Et Iohanni Rodriguez à Villa Forti, & Franciſco Verdugo præfectis,
et ſocijs ſuis & quibuſdam militibus baliſtis utentibus alio loco aſcende-
rent, & Petro Dircio & Andreę à Moniaraz ut alio loco aggrederentur, qui
buſdam paucis militibus, pixidibus, & baliſtis utentibus. Et cum audi-
rent pixidis ſonum omnes conſtituerunt aſcendere, & aut mori, aut uicto-
ria potiri. Et cum audiſſent pixidis ſonum illico montem ſcandere cœpere,
& hoſtibus cepere duos montis circuitus, & ulterius aſcendere non præua-
luere, quia nec pedibus nec manibus ſe ſuſtinere poterant. Erat enim incre-
dibilis aſperitas, & arduitas dicti montis, & tot lapides manibus ab alto de-
ijciebant, qui, quamuis frangerentur maximum damnum inferebant, & fuit
tam ſtrenua hoſtium defenſio, ut duos nobis interfecerint Hiſpanos, & uul- B
nerarint ultra uiginti, nullo pacto illac tranſire potuimus. Ego autem, cum
uiderem impoſsibile eſſe, plus eo quod feceramus, poſſe efficere, & multos
hoſtium conuenire, ut in monte conſtitutis opem ferrent, ut omnis planici-
es eſſet hoſtibus referta, præfectis mandaui, ut pedem referrent, & quum de
ſcendiſſemus eos aggreſſi fuimus, qui erant in planicie eos uulnerando, &
interficiendo, & durauit perſecutio pluſquam hora cum dimidia, & quum
maxima eſſet hoſtium multitudo, equites fuere diſperſi, & poſtquam conue
nere, factus fui ab eis certior, qualiter peruenerant per leucam ab eo loco,
& uiderant alium montem, maxime refertum gentibus, tamen non tam ar-
duum, & in planicie circum circa erant plurimæ coloniæ, & duo non de-
fuiſſe ibi, quæ hic deerant. Primum erat aqua. Aliud, quod cum mons
non tam arduus eſſet, non tantum obſiſterent, & quia ſine periculo gentes
illæ non poterant capi, maxima cum mœſtitia (quum ea uictoria potiri non
potuiſſemus) inde diſceſſimus, & profecti fuimus dormitum in alia colo-
nia apud dictum montem, ubi maxime paſſi fuimus, quia nec ibi aquam po-
tuimus comperire, & tota ea die nec nos, nec equi eam attigeramus, & ſic
manſimus ea nocte, audientes hoſtiũ tympana, buccinas, & uociferationes.

Quum illuceret quidam præfecti, & ego ſuſpeximus crepidinem, quæ
nobis non minus ardua uidebatur, quam primus mons. Habebat enim ab-
rupta altiora quidem, non tamen aſcenſu ardua, & in illa erant plures pu-
gnæ apti, ut aſcenſum prohiberent. Et præfecti, & ego cum alijs nobilibus,
qui aderant, acceptis parmis pedites eouſque progreſſi fuimus (conduxe-
rant enim equos, ut eiſdem potum exhiberent per leucam ab eo loco) ut ſal-
tem uideremus montis ſitum, & unde poſſemus illum oppugnare. Et reli-
qui quamuis nihil eis fuiſſet commiſſum, nos ſubſequi cœpere. Et quam-
primum peruenimus ad montem, illi qui erant in abruptis illius, arbitrati
ſunt me medium uelle aggredi, & ea reliquerunt ut ſuis ſubuenirent. Ego
uero

A Ego uero quamprimum conſpexi eorum malum ordinem & cogitans, ſi ea duo abrupta occuparem, poſſem multum eis damni inferre: abſque multo ſtrepitu, iuſſi præfectum cum ſuis commilitonibus ut alterum ex eis aſcenderet, occuparetq; magis arduum, quod uacuum reliquerant. Ego autem reliquis comitantibus montem ſcandere cœpi, ubi denſiores erant hoſtes: & deo placuit ut illius gyrum unum occupauerim, & collocauimus nos in loco tam elato, ut pene illum ubi manus conſerebant æquaret, quem uidebatur impoſſibile ui occupare poſſe. Saltem ſine maximo periculo & damno. Iam præfectus unus collocauerat uexillũ ſuum altiori in parte dicti montis, & inde iaculari cœpit in hoſtes baliſtis & pixidibus. Illi uiſo incommodo, quod ſuſtinebant & animo uoluentes futura annuerunt uelle facere deditionem, & arma depoſuere humi, & ſemper mea extitit ſententia, uelle illis oſtendere, nos nolle eos offendere, & damnum aliquod inferre, quamuis maxima eſſent pœna digni. Præſertim cum uellent eſſe Maieſtatis Veſtræ uaſalli, & eſt gens tantæ rationis, ut hæc omnia optime percipiat. Iuſſi ut deſiſterent à damno eis inferendo, & cum me allocutum uenere, eos læto uultu recepi, & cum conſpexiſſent, quam gratioſe ſe cum agebamus, illis illud in altero monte exiſtentibus nunciarunt. Qui quamuis uictores manſiſſent, conſtituerunt tamen ſe dedere in Maieſtatis Veſtræ uaſallos. Et acceſſere ueniam petentes errorum præteritorum. In ea colonia apud montem, fuimus per dies duos, & inde uulneratos milites ad ciuitatem Teſaico conducendos curaui.

Et inde diſceſſi, & decima hora diei peruenimus ad ciuitatem Guaſtepeque, de qua ſuperius memini, & in domo Viridarij Domini ipſius omnes hoſpitati ſumus, quod uiridarium eſt maius, pulchriusq; omnibus, quæ ullo unquam tempore uiſa ſunt. Continet enim intra ſe quatuor leucarum circuitum, & eo præterlabitur conſpicuus fluuius, & de loco ad locum ad geminarum baliſtarum iactum, ſunt domus cum uiridarijs ſuis paruis, uarijs arboribus diuerſorum fructuum, & herbis & floribus odoriferis. Et certe eſt ſpectatu dignum uidere uiridarij huiuſmodi elegantiam & amplitudinem. Et eo die in eo hoſpitati fuimus, & incolæ nos omnibus poſſibilibus officijs proſecuti fuere. Poſtera autem die diſceſſimus, & octaua hora diei peruenimus ad coloniam magnam Iantepeque, in qua nos multitudo hoſtium expectabat, & cum eo deuenimus, uiſum eſt eos nobiſcum uelle pacifice agere, ſiue timore quo premebantur, ſiue ut nos deciperent, quia illico ſine aliqua compoſitione fugere cœperunt, & coloniam deſerere, & ego non curaui in ea moram trahere, & cum illis triginta equitibus eos inſecuti fuimus per leucas duas, donec incluſimus eos in alia colonia, quæ Gilutepeque nuncupatur, ubi multos uulnerauimus, & etiam interfecimus. In ea inuenimus incolas admodum imparatos. Eo enim peruenimus, antequam eorum exploratores adueniſſent, & aliqui eorum obiere, & cœpimus plures mulieres, & pueros. Reliqui omnes terga fugæ dedere. Ego moram traxi in ea colonia diebus duobus, ratus dominum illius uenturum, ut ſe Maieſtati Veſtræ ſubderet, & cum non ueniſſet, in meo diſceſſu ignem coloniæ inijciendum curaui, & antequam ab ea diſcederem, uenerunt ad me quidam alterius coloniæ ulterioris Iactepeque nomine, & ſupplices petiere, ut erroribus ſuis condonarem, quoniam uolebant Maieſtatis ueſtræ eſſe uaſalli, & ego eos benigne excepi, quoniam in eos iam condigne fuerat animaduerſum.

Viridarium ampliſſ. & elegantiſſ.

Eadem die qua diſceſſi, perueni ante coloniam quandam munitiſſimam Coadinabaced, & in ea erant multi uiri pugnæ apti, & erat colonia tam munita, & circundata, tot monticulis, & anfractibus, ut aliqui eorum decem hominum obtinerent profunditatem, & equites non poterant ingredi, niſi locis duobus, & eos tunc temporis ignorabamus, & ut per ea loca ingredi

X 3 poſſemus,

poſſemus cogebar, ambire ſpatium leucę cum dimidia. Poteramus etiam ingredi per pontes ligneos, tamen eos extulerant, & erant tam arduo loco conſtituti, & tuto, ut ſi fuiſſemus in decuplum pro nihilo nos habuiſſent. Et dum appropinquaremus, iaculabantur in nos plurimas ſagittas, lapides & fuſtes. Et dum ita contēderemus, Indus quidam e Taſcaltecal ab hoſtibus non conſpectus tranſilijt loco admodum difficili. Quamprimum Indi eum conſpexere, rati ſunt Hiſpanos, illac tranſiuiſſe, & hoc pacto tanquam cæci, & admirantes dederunt terga fugæ, & Indus ille, & quatuor familiares mei eos inſequebantur, & duo alij præfecti, quamprimum uiderunt Indum tranſeuntem, illum ſequuti ſunt, & tranſiuerunt. Ego autem cum equitibus cœpi ambire ea loca uſque ad montem, ut poſſem inuenire ingreſſum ad coloniam. Indi hoſtes uoſtri ſemper ſagittas & fuſtes in nos iaculabantur, quia inter nos & eos non intercedebat aliud niſi anfractus in modum foſſæ, & cum intenti eſſent pugnæ nobiſcum initæ, & iſti adhuc non conſpexerant illos quinque equites Hiſpanos, aggreſſi ſunt eos incautos à tergo, & uulnera illis inferre cœperunt. Et quum eos tam incautos offendiſſent & non cogitantes, quod à tergo aliquid damni eis inferri poſſet, (non enim ad aures ſuas peruenerat, ſocios tranſitum deſeruiſſe, quo Indus ille & Hiſpani tranſiuerant,) erant admirantes, & non audebant conſerere manum, & ex illis interficiebantur aliqui ab Hiſpanis. Et poſtquam uidere ueritatem rei, cœpere ſe dare fugæ. Et iam noſtri ingreſſi erant coloniam, & eam cœperunt comburere, & hoſtes omnes aufugiebant, & ita fugiendo, confugiunt ad montem, quamuis multi ex illis perierint. Et equites Hiſpani multos interemerūt. Et poſtquam inuenimus ingreſſum in coloniam circa meridiem, in ea conſtitimus in domo ſita in quodam uiridario. Erat enim iam colonia penitus combuſta, & hora iam tarda, Dominus colonię, et aliqui primates cogitantes quod in loco tam arduo, & tuto ſe tueri non potuerant, timentes ne montem aſcenderemus ad eos interficiendos, conſtituerunt uenire ſe oblatum in uaſallos Veſtræ Maieſtatis. Et ego eos in tales recepi, & mihi polliciti ſunt ſe in futurū uelle eſſe noſtros amicos. Iſti Indi, & alij, qui ueniebant ad ſe ſubijciendum in uaſallos Veſtræ Maieſtatis, poſt combuſtionem domorum, & depopulationem bonorum, retulere hanc ſubeſſe cauſam, cur tam ſero noſtram iniuiſſent amicitiam, quia credebant luere pœnas errorum commiſſorum, niſi primo paterentur ſibi damnum inferri, arbitrantes ſi damnum fuiſſent perpeſſi, nos eos ulterius odio proſequi non deberemus. A B

Ea nocte dormiuimus ea in colonia, & ſequenti die ſecuti ſumus iter noſtrum per prouinciam, & pagos inhabitatos, & ſine aqua, quam & unius montis cacumina maximo labore, & ærumnis tranſiuimus, & abſque potu, adeo, quod plurimi ex Indis, qui erāt nobiſcum, ſiti periere. & per ſex leucas ab illa colonia, ea nocte quieuimus in quadā habitatione, & die illuceſcente iter noſtrum ſecuti, peruenimus in conſpectum pulcherrimæ ciuitatis Sichimilco nomine, quæ ſita eſt in lacu aquæ dulcis, & cum illius incolæ aduentum noſtrum diu cognouiſſent, aggeres multos, & foſſas conſtruxerant, & pontes extulerant omnium ingreſſuum ad dictam ciuitatem, quæ abeſt à celebri ciuitate Temixtitan, tribus, aut quatuor leucis: & in ea erant ſtrenui multi, qui, aut ciuitatem tueri, aut mortem ſubire conſtituerant. Quum eo perueniſſem, & milites ſuo ordine collocaſſem, equo deſcendi, & peditibus quibuſdam comitantibus, deueni ad aggerem quendam, quem extruxerant, poſt quem latebat maxima hoſtium copia: & cum cœpimus oppugnare agrem, quia pixidibus & baliſtis utentes illis damnum maximum inferebant, eum deſeruere, & Hiſpani ingreſſi ſunt aquas, & ulterius progeſſi terram inuenere, & dimidiæ horæ interuallo, quo cum eis pugnauimus, occupauimus potiorem portionem ciuitatis, & hoſtes retrocedentes aſcenderunt ſuas canoas, & nobiſcum certarunt, donec nox ſuperuenit, & reliqui quærebant

A rebant pacem, & alij propterea à pugna non deſiſtebant, & toties annue-runt paci, nunquam tamen eam executioni, demandarunt, donec fuerimus ab ipſis deluſi & ideo id faciebant. Primo, ut interea temporis exportarent, bona & deinde moram interponerent, qua in ſubſidium illis aduentarent Incolæ à Meſico, & Temixtitan. Eo die interfecerunt duos Hiſpanos, qui prædæ gratia ab alijs ſeiuncti proficiſcebantur, & fuerunt in tanta anguſtia, ut nuſquam auxilium afferri potuerit. Et ſub ueſperam cogitarunt hoſtes, quomodo efficere poſſent, quod nunquam à ſua ciuitate uiui exire poſſemus, & congregata magna eorum multitudine conſtituerunt nos aggredi ea parte, qua ingreſſi eramus, & cum eos uenientes uidimus, admodum admirati fuimus eorum ſtrenuitatem, & uelocitatem, quas præ ſe ferebant, & ſex equites & ego, qui paratiores reliquis eramus, in eos irruimus, illi autem equorum ſtrepitu perculſi, terga uerterunt, & ſic eos fuimus inſecuti extra ciuitatem plures interficiendo, quamuis fuerimus in maximo periculo quia cum tam acriter pugnarent, multi ex illis auſi ſunt equites expectare ſuis enſibus, & parmis, & cum eſſemus mixti illis, & diu fueramus eos inſecuti, equus quo ego inſidebam feſſus cecidit, & cum me peditem hoſtes conſpexiſſent, aliqui contra ſe mouerunt. Ego auten lancea me tueri cœpi, & Indus è Taſcaltecal (quem optime cognoſcebam) cum me periculo incluſum, & in eo diſcrimine uideret, ut opem ferret aduolauit, & ipſe cum familiari meo, qui aduenit, ereximus equum, & eo inſtanti aduenere Hiſpani, & aufugerunt, & ego una cum equitibus, cum eſſemus feſſi, reuerſi fuimus in ciuitatem, & quamuis nox appropinquaret, & quieti nos dare deberemus, iuſſi quod omnes pontes elati, quibus tranſibat aqua obſtruerentur lapidibus, & ceſpitibus qui aderant, ut equites poſſent ciuitatem ingredi & egredi ſine labore aut periculo, & inde non diſceſſi donec illa mala itinera optime fuiſſent refecta, & maximo ordine excubiarũ eam noctẽ conſumpſimus.

B Sequenti die cum omnes incolæ è Mexico, & Temixtitan cognoſcerent me eſſe in ciuitate Sichimilco. decreuere nos terra & lacu modo aliquo circundare, cogitabant enim nos non poſſe euadere. Et ipſe aſcendi turrim idolis eorum dicatam, ut conſpicerem, quo ordine progrederentur & unde nos aggredi poſſent, ut remedium quantum deceret apponerem, & cum omnia præparaſſem, aduentauit maxima canoarum copia, quæ aſcendebant ad bis mille, quibus uehebantur ultra duodecim millia hominum, terra uero procedebat tanta multitudo hominum, ut planiciem omnem operirent, & duces eorum qui præibant habebant in manibus enſes ex noſtris, & clamando eorum prouincias, uidelicet Mexico Mexico, Temixtitan Temixtitan, proferentes in nos iurgia multa, & minabantur uelle nos incrficere eiſdem enſibus, quos nobis abſtulerant in ciuitate Temixtitan, & cum iam declaraſſem, quem locum quilibet præfectus obtinere deberet, & quia continentem uerſus erant maximæ hoſtium copiæ, eos aggreſſus ſum equitibus uiginti, & Indis quingentis è Taſcaltecal, & diuiſimus nos in partes tres, & eis iniunxi, quod poſtquam congreſſi eſſent, pedem referrent ad radices unius montis, qui per mediæ leucæ ſpacium aberat, quia pariformiter ibi conſtiterant multi ex hoſtibus. Et ita diuiſæ, quælibet turma per ſe aggreſſa eſt hoſtes, & illis profligatis & uulneratis, & multis interfectis retroceſſimus ad radicem montis, & mandaui quibuſdam familiaribus meis peditibus qui mihi ſeruiuerant, & qui erant agiles, ut experirentur ſcandere montem ab ea parte, ubi aſperior uideretur, & ipſe cum equitibus circumdarem montem ubi locus erat planior, & eos ita interciperemus, & ſic euenit, quoniam cum conſpexere Hiſpanos montem aſcendere, rati ſe tuto poſſe fugere, terga uerterunt & obuiarunt nobis, qui eramus quindecim equites, & eos aggreſſi fuimus, & ſimiliter illi è Taſcaltecal, ut breui ſpacio ultra quingentos ex illis fuerint deſiderati, & reliqui omnes euaſere, & aufugerunt in montes. Reliqui ſex equites, forte fortuna ingreſſi ſunt latum &

planum iter hoſtes uulnerando,& per leucam & dimidiam è Sichimilco oſ- A
tenderunt agmen hominum belligerorum, qui ueniebant hoſtibus opem laturi,eoſque profligarant,quoſdam uulnerarunt, iam cum in unum conueniſſemus omnes circa decimam diei reuerſi ſumus in ciuitatem Sichimilco, & ingreſſus inueni Hiſpanos multos deſiderantes noſtrum aduentum,ut ſcirent quid nobis ſucceſſerat,& mihi expoſuerunt ſe fuiſſe in maximo periculo conſtitutos,& ipſos(ultra etiam uires ſuas) enixos ut hoſtes eijcerent, ex quibus maximam interfecerant multitudinem, & mihi elargiti ſunt duos enſes, quos noſtri Indis abſtulerant, & dixere milites baliſtis utentes amplius nullas obtinere ſagittas: nec pixidibus utẽtes puluerem. Et dum ſic eſſemus antequam equis deſcenderemus,aduenit maximum hoſtium agmen,per amplam ſtratam uiam maxima uociferatione, & illico in eos irruimus, & cum ab utroque uiæ ſtratæ latere eſſet lacus, ſe in eum proiecere, & eo pacto eos fudimus,&ſic militibus coniunctis admodum laſſi ciuitatem fuimus ingreſſi, & uniuerſam incendi iuſſi præter hoſpitium ubi moram trahebamus. Et ſic fuimus tribus diebus in hac ciuitate & nullo die fuimus ſine pugna. Poſtremo relicta ciuitate igne conſumpta, & deſtructa diſceſſimus, & certe erat ſpetioſa, in ea enim erant multæ domus & turres ſuis idolis dicatæ ex lapidibus quadratis. Et ne ſim prolixus, prætermitto multa miranda, quæ erant in iſta ciuitate.

Ea die qua diſceſſi, exiui extra ciuitatem ad quandam plateam, quæ eſt in continenti, & eſt prope ciuitatem, qui locus eſt ubi incolę habent nundinas ſuas,& ordinem ponebam, ut decem equites primum obtinerent agmẽ decem medium agmen peditum, & ego una cum alijs decem extremum agmen obtinerem. Incolę uero è Sichimilco ubi nos progredi conſpexere, cogitantes nos eorum timore diſcedere, à tergo aggreſſi ſunt magno clamore, & decem equites una mecum aggreſſi fuimus eos, donec in aquas proſilire coegimus,adeo ut nos ultra nõ ſint inſecuti. Et eo pacto incœptũ iter proſecuti fuimus, & hora decima diei peruenimus ad ciuitatem Cuioacan, quæ B
abeſt à Sichimilco duabus leucis, & à ciuitatibus Temixtitan, Culuacan, Vchilubuzco, Iztapalapa, Cuitagnaca, & Mizqueque (quæ omnes ſunt ſitæ in aquis, & ex iſtis nulla maiori leucæ cum dimidia interuallo ab alia diſtat) eam habitatoribus uacuam comperimus, & in ea fuimus hoſpitati in domo domini ipſius, & ibi fuimus eo die, quo eam ingreſſi fuimus & ſequenti: & quia perfectis bergantinis conſtitueram obſidere ciuitatem Temixtitan, uolui prius uidere ſitum huius ciuitatis, & ingreſſum egreſſumque & quo in loco Hiſpani poſſent offendere, aut offendi. Et ſequenti die qua perueneram aſſumptis quinqꝫ equitibus & ducentis peditibus, ſic progreſſus ſum ad lacus littora, qui erat prope per uiam ſtratam, quæ ingreditur ciuitatem Temixtitan,& uidimus tot canoas militibus refertas, ut pene infinitus earum eſſet numerus, & deuenimus ad aggerem, quem conſtituerant in ipſa ſtrata uia, & pedites eum oppugnare cœpere, & quamuis fuerit acris oppugnatio, & multum obſtiterint, & uulnerarint decem Hiſpanos, eum tamen aggerem tandem occuparunt,& multos ex hoſtibus neci dederunt, quamuis baliſtis & pixidibus utentes remanſiſſent ſine puluere & ſagittis. Et ex eo uidimus dictam uiam ſtratam recto tramite aqua procedere ad ciuitatem Temixtitan per leucam cum dimidia, & eam cum illa quæ tendit ad ciuitatem Iztapalapa, refertas uiris ſine numero. Et conſiderato eo quod uidere deſiderabam, quoniam in hac ciuitate eſſe debebat præſidium ex equitibus & peditibus, collegi noſtros, ſic reuerſi ſumus comburendo domos, & turres ſuorum idolorum, & ſequenti die diſceſſimus ab hac ciuitate ad ciuitatem Tacuba, quæ abeſt duarum leucarum ſpatio, & peruenimus illuc decima diei hora præliando undequaque.

Hoſtes enim ex aqua prodibant aggreſſuri Indos, qui ſarcinas noſtras afferebant, & inueniebant ſe deluſos, & ſic nos pacifice prodire permittebant,

A tebant. Et quia, ut dixi, mea ſententia erat circumire omnem lacum, ut perluſtrarem & melius cognoſcerem ſitum prouinciæ, & etiam ut opem ferrem Indis amicis noſtris, nolui moram trahere in ciuitate Tacuba. Et quum incolæ è Temixtitan quæ eſt illi propinqua, (extenditur enim tantum ciuitas, ut fere in continentem uſq; protendatur ciuitatis Tacuba) conſpexere nos ulterius progredi, animis creuere, & maxima alacritate cœpere aggredi ſarcinas noſtras, & quum nos equites eſſemus optimo ordine conſtituti, & in planicie, hoſtibus damna multa abſque noſtro incommodo inferebamus, & dum modo huc, modo illuc curreremus, & quum aliquando iuuenes quidam familiares domeſtici mei me ſequerentur, una uice ex illis duo non ſunt ſequuti, & deuenerunt eum in locum ubi ab hoſtibus capti fuerunt. Quapropter rati fuimus, hoſtes in eos maxime animaduerſuros ut facere ſolent, qua ex re deus eſt teſtis doloris quem ſuſtinui, tam quoniam erant Chriſticolæ, quam, quoniam erant uiri ſtrenui, & hoc bello optime Maieſtati Veſtræ inſeruiuerant. Et quum exiuiſſemus ab hac ciuitate, cœpimus iter noſtrum proſequi per alias colonias circumuicinas, & appropinquauimus multitudini, & tunc ibi cognoui Indos captiuos habuiſſe eos iuuenes. Et ut mortem eorum uindicarem, & quia hoſtes nos inſequebantur maiori uociferatione quam dici poteſt, ego uiginti equitibus in inſidijs me collocaui poſt domos quaſdam. Et quum Indi uiderent reliquos decem equites cum ſarcinis, & reliquam multitudinem præire, ſemper eos ſequebantur per iter quod erat latum et planum nil ſuſpicantes, et quum aliquos iam tranſiſſe conſpicerem, inuocaui nomen Sancti Iacobi, & acriter in eos irruimus, & antequam nos deducerent in foſſas, quæ erant proximæ, ex illis interfeceramus ultra centum, & ex primatibus & ſtrenuis, & noluerunt ulterius nos perſequi. Et ea die iuimus dormitum ad ciuitatem Coatinchan laſſi & madefacti, quoniam multum pluerat, & iam hora erat tarda, & eam habita-
B toribus uacuam comperimus, & ſequenti die incœpimus iter noſtrum proſequi, ſemper certando cum aliquo ex Indis, qui nos uociferando aggrediebantur, & iuimus dormitum ad coloniam quandam nomine Gilotepeque, & eam inhabitatam inuenimus. Et alio die hora duodecima diei, deuenimus ad ciuitatem Aculman, quæ ſubeſt domino è Teſaico, ubi ea nocte quieuimus, & fuimus optime ab Hiſpanis recepti, & lætati ſunt maxime aduentu noſtro, quoniam poſt meum ab eis diſceſſum, nil à nobis uſque ad eum diem, quo illuc deuenimus, acceperant, quum multas ſuſpitiones habuiſſent in ciuitate, & habitatores eiuſdem quotidie eis ſignificabant incolas è Mexico, & Temixtitan contra eos arma moturos, dum ego loca illa perluſtrarem, & ſic eo die conſtitutum fuit, quod fuit mirum, in quo Maieſtas Veſtra maximum adepta eſt commodum multis rationibus, quas poſtea referemus.

Eo die potentiſſime & inuictiſſime domine, moram trahebam in ciuitate Temixtitan, ab initio quando illuc perueni, ut in prima relatione Maieſtati Veſtræ ſignificaui, qualiter in duobus aut tribus prouincijs ad hoc conſtitutis, pro Maieſtate Veſtra domus quędam conficiebantur ad culturam, in quibus eſſent laboratores & alia conformia patriæ, & ad unam illarum quæ dicitur Chinanta, miſi duos Hiſpanos, & iſta prouincia non ſubiacet incolis è Culua, & in alijs quæ ſubijciebantur tempore, quo me oppugnabant in ciuitate Temixtitan, interfecerant eos Hiſpanos, qui morabantur in illis locis, & deprædati ſunt omnia quæ in eis continebantur, quæ erant magni momenti data loci comparatione, & ab illis Hiſpanis, qui remanſere in Chinanta tranſactus fuit annus, antequam aliquid audiuerim, quia quũ omnes illæ prouinciæ defeciſſent, ipſi aliquid intelligere à nobis non poterant, nec nos ex illis: & iſti incolę è Chinãta ſignificarũt (quũ eſſent Ma. V. uaſalli, & hoſtes incolis è Culua) dictis Chriſticolis, quod nullo pacto ab eorũ prouincia proficiſcerentur, quia incolę è Culua nos plurimũ oppugnarant,

&ar-

& arbitrabantur paucos aut nullos ſupereſſe, & ſic moram traxere dicti Hiſpani in ea prouincia, & alterum ex illis qui erat iuuenis et Martialis, eorum ducem conſtituerunt, & interea temporis cum eiſdem hoſtes eorum aggrediebatur, & pro maiori parte ipſe & incolæ è Chinanta, uictoria potiebantur. Et quum diuino auxilio aliquantulum nos refeciſſemus, & uictoria aliqua potiri incepiſſemus contra hoſtes qui nos profligauerant & eiecerant à ciuitate Temixtitan, incolæ è Chinanta ſignificarunt Hiſpanis illis, eos audiuiſſe Hiſpanos eſſe in prouincia Tepeaca, & ſi deſiderarent uera cognoſcere, & ipſi deſtinarent duos Indos, quamuis iter eſſent facturi per multas hoſtiles prouincias, curarent tamen noctu proficiſci, & extra conſueta itinera, donec peruenirent ad prouinciam Tepeaca, & unus ex Hiſpanis, qui erat prudentior ad nos literas deſtinauit tenoris ſubſequentis. A

Nobiles Domini, duas, aut tres literas Veſtris Nobilitatibus exaraui, & ignarus ſum an uobis redditæ fuerint, nullum illarum reſponſum habui. Pariformiter dubito hanc ad manus ueſtras peruenire poſſe. Significo Nobilitatibus ueſtris, quod omnes Incolæ è Culua defecerunt, & bella gerunt, & pluries nos aggreſſi ſunt, ad laudem tamen omnipotentis dei uictoria fuimus potiti, & cum incolis è Tuxtebeque, & fœdere iunctis illis è Culua aſſidue bella gerimus, Illi qui ſubiacent Cæſa. Maieſtati, & eius ſunt uaſalli, ſunt ſeptem ciuitates è prouincia Tenez, & ego, & Nicolaus ſemper morati fuimus in Chinanta, quæ primaria eſt. Maxime deſiderarent ſcire, ubi locorum comperiatur capitaneus, ut ad illum literas dare poſſemus & illum certiorem facere de omnibus hic geſtis. Et ſi forte mihi ſignificaueritis ubi ſe contineat & deſtinaueritis uiginti aut triginta Hiſpanos, proficiſcerer illuc cum duobus incolis harum prouinciarum, qui ſimiliter exoptant capitaneum uidere & alloqui, & bene conduceret, quia quum iam tempus inſtet colligendi cacap, illi è Culua bello non permittunt. Dominus cuſtodiat nobiles ueſtras perſonas, ut ipſæmet deſiderant. E Chinanta, quo die Aprilis, ignoro M.D.XXI. ad Domina. V. ſeruitium Ferdinandus de Aarruntos. B

Quamprimum dicti Indi peruenere ad dictam prouinciam Tepeaca cum dicta epiſtola, præfectus, quem cum Hiſpanis quibuſdam ibi dimiſeram, illico eam ad ciuitatem Teſaico mihi perferendam curauit, qua accepta, maxima repleti fuimus lætitia. Quia (quamuis fidiſſimum noſſem illorum è Chinanta animum) cogitabamus, quod ſi fœdere iungerentur incolis è Culua, eos Hiſpanos neci darent. Quibus illico reſcripſi, ſignificando omnia, quæ ſucceſſerant, & ſperare iuſſi, quod quamuis undique circundarentur, cito Deo anuuente futuri eſſent liberi, ut tuto peſſent ingredi, & egredi.

Poſtquam circuiuimus lacum, ex qua inſpectione plures modos ut dictam ciuitatem Temixtitan, tam maritima, quam terreſtri obſidione cingeremus, concepimus, moram traxi in ciuitate Teſaico, parando melius, quam fieri potuit uiros, & arma, & diligentiam adhibendo ut perficerentur bergantini, & quædam machina, qua eos conducerem uſque ad lacum, quæ machina cœpta eſt fabricari eo inſtanti, quo eo peruenere compages, & tabulæ ipſorum bergantinorum in foſſato quodam quod erat ante domos ciuitatis, & progrediebatur donec lacum ingrederetur, ab eo loco ubi bergantini colligati ſunt, & dicta machina cœpta eſt, diſtat ab ipſo lacu fere per mediæ leucæ ſpacium, & huic operi incubuerunt quotidie ad octo millia hominum incolarum ex Aculuacan, & Teſaico. Machina enim illa erat profunditatis gemini hominis ſtatus. Ita, quod bergantini poterant conduci ad lacum ſine periculo & labore, quod opus fuit maximum & admiratione dignum. Et perfectis bergantinis, & illis machinæ impoſitis uigeſima octaua die Aprilis dicti Anni, recenſui noſtras copias omnes & comperi octuaginta ſex equites, centum & octodecim milites baliſtis, & pixidibus utentes, & ſeptingētos & ultra pedites enſibus & parmis fulcitos, & tria

magna

A magna ferrea tormenta, & quindecim parua tormenta fuſilis æris, & decem centipondia pulueris. Qua luſtratione facta, commiſi Hiſpanis omnibus ut cuſtodirent, & adimplerent ordines, quos ego inter eos conſtitueram pro rebus belli, quantum illis eſſet poſſibile, & læto animo eſſent, & uires aſſumerent, quum cernerent deum optimum maximum nobis modum elargiri, uiderent ut uictoria potiremur contra hoſtes noſtros, & optime cognoſcebant nos quum ingreſſi ſumus ciuitatem Teſaico non habuiſſe ultra quadraginta equites, & deum nobis opem tuliſſe melius quam excogitaramus, & aduentaſſe naues equis, uiris, & armis refertas. Quæ omnia ipſi nouerant, & ea etiam imprimis quia quum pugnaremus pro Sanctæ fidei noſtræ fauore & augmento, & ut ad ſeruitium Veſtræ Maieſtatis compelleremus tot ciuitates & prouincias quæ iam defecerant, ipſi merito conſtituere deberent, aut eas uincere aut mori. Et ipſi reſponderunt & demonſtrarunt ad hoc eſſe paratos, & illud deſiderare & diem illum quo milites recenſui, conſumpſimus magna animorũ exultatione, & deſiderio nos uidere obſidionẽ & perficere hoc bellum à qua depẽdebat omnis pax aut ruina iſtarum prouinciarũ

Hortatur Hiſpanos ut læto animo cum Hoſtibus congrediantur

Sequenti die nuncios deſtinaui ad ciuitatem Taſcaltecal, Guaxacingo & Churultecal, eis ſignificatum, bergantinos iam eſſe perfectos, & me cum omnibus militibus eſſe accinctum itineri, ut obſidione cingeremus ciuitatem Temixtitan. Quapropter eos rogatos uolebam, quod cum eos iam certiores reddidiſſem, & gentes ſuas paratas haberent, ipſi maioribus & ornatioribus ad bellum copijs ad me proficiſcerentur ad ciuitatem Teſaico, ubi eos expectarem decem dierum ſpacio, & nullo pacto hoc præter mitterent, quoniam eſſet maximum impedimentum rebus omnibus, quas iam paraueram. Quum eo nuncij perueniſſent, & incolæ eſſent parati, o-

B ptantes congredi cũ incolis è Culua, Incolæ è Guaxacingo, & Churultecal fecti ſunt ad ciuitatem Calco, ita enim eiſdem mandaueram, quia illac ingredi debebant, ut ciuitatem obſidione cingerent. Duces uero incolarum è Taſcaltecal militibus ſtrenuis, & bello aptis comitantibus ad ciuitatem Teſaico profecti ſunt per dies quinque, aut ſex ante paſca Spiritus ſancti, quod fuit tempore eiſdem aſſignato. Et quum ſcirem diem, quo appropinquabant, eis obuiam progreſſus ſum magno gaudio, & ipſi ueniebant tam læti, & compoſiti, ut melius dici non poſſit, & ſecundum numerum à Ducibus nobis relatum, erãt ultra quinquaginta millia hominum bello aptorum, qui à nobis optime recepti ſunt, & bene hoſpitati.

Die ſecunda poſt paſca, omnes copias tam peditum, quam equitum plateam iſtius ciuitatis occupare iuſſi ut eas componerem, & conſignarem præfectis eam quantitatem, quam adducere debebant pręſidio trium ciuitatum in quibus collocare præſidium conducebat, quæ circumibant ciuitatem Temixtitan. Et uni præſidio præfeci Petrum de Aluarado, & ei conſtitui triginta equites, decem & octo baliſtis & pixidibus utentes, & quinquaginta pedites enſibus & parmis fulcitos, & ultra uiginti quinque millia uirorum bello aptorum ex incolis è Taſcaltecal, & illi debebant caſtra ponere in ciuitate Tacuba.

Secundo præſidio præfeci Chriſtophorum Dolid, cui impertitus ſum triginta tres equites, & octodecim baliſtis, & pixidibus utentes milites, & centum & ſeptuaginta pedites parmis & enſibus armatos, & ultra uiginti millia hominum ex Indis nobis amicis, & iſti debebant caſtra ſua ponere, in ciuitate Cuioacan.

Tertio uero præſidio præfeci Condiſaluum de Sandoual executorẽ maiorem & illi conceſſi uiginti quatuor equites, quatuor pixidibus utentes milites, & tredecim baliſtis, & centum quinquaginta pedites enſibus & parmis aptos, ex quibus erãt illi quinquaginta electi iuuenes, quos mecũ ſemper habebam, & omnẽ multitudinẽ è Guaxacingo, Churultecal, & Calco, quæ aſcendebat ad triginta millia hominum, & iſti proficiſci debebant ad ciuitatẽ

Iztapalpa

Iztapalapa,ut eam deſtruerent,ulterius progredi uia ſtrata in auxilium & o- A pem bergantinorum,& coniungere ſecum præſidio impoſito ciuitati Cuio- acan,ut poſtquam ingrederer lacum bergantinis, dictus maior executor,ſua poneret caſtra loco magis commodo & conuenienti.

Pro bergantinis,quibus ingredi debebam lacum,dimiſi trecentos homi- nes,ut plurimũ mari aſſuetos & agiles, ita quod quolibet bergantino uehe- bantur uiginti quinq; Hiſpani, & quilibet bergantinus habebat præfectum ſuum,& nauclerum & ſex milites baliſtis,pixidibusq; utentes.

Dato ordine ſupradicto duo præfecti, qui debebant eſſe cum militibus in ciuitatibus Tacuba, & Cuioacan, poſtquam acceperant inſtructionem omnium agendorum, diſceſſere à ciuitate Teſaico decima Maij, & iuerunt dormitum ad leucas duas cum dimidia ab ea in colonia optima Aculman nominata. Et ea die cognoui inter præfectos fuiſſe controuerſiam circa ho- ſpitia. illico ea nocte modum impoſui, omnia pacifica reddidi, & eo quen- dam deſtinaui qui eos reprehendit, & ſequenti die ab eo loco diſceſſere, & profecti ſunt ad aliam coloniam Gilotepeque nominatã,quam inhabitatam comperere.Ingreſſi enim erant hoſtium prouincias,& ſequenti die profecu- ti ſunt iter ſuo agmine compoſito, & ea nocte quieti ſe tradidere in quadam ciuitate nomine Guantican,de qua Maieſtati V.antea mentionẽ feci,quam pariformiter inhabitatam inuenere, & eadem die tranſgreſſi ſunt ciuitates, & colonias, quibus etiam nulli homines inerant, & hora ueſperarum ciui- tatem Tacuba ingreſſi ſunt, quæ ſimiliter erat inhabitata, & hoſpitati ſunt in domibus Domini ipſius, quæ ſunt egregiæ & amplæ, quamuis hora iam eſſet ſera,profecti ſunt ad uias ſtratas,quæ ducunt ad ciuitatem Temixtitan, & decertarunt per tres horas cum incolis ciuitatis, & cum nox eos aggreſſa eſt,reuerſi ſunt abſq; aliquo eorum diſcrimine ad ciuitatem Tacuba.

Sequẽti die ſummo mane duo illi præfecti cõuenere, quib. modis ut illis in iunxeram, auerterent aquã dulcem,quæ cannalibus ingrediebatur ciuita B tem Temixtitan, & eorum alter profectus eſt ad ortum fluminis, comitatus uiginti equitibus,& quibuſdam alijs baliſtis & pixidibus utentibus,qui flu- uius aberat quarta portione unius leucæ & ibi incidit fregitq; cannales, qui erant ex ligno et ex lapide quadrato,et acriter pugnam cum hoſtibus iniuit, qui illum impediebant è lacu & terra, & tãdem eos profligauit,negociumq; expediuit, ad quod perficiendum aduentarat,ſcilicet ut aquã ciuitate inclu ſis auferret,quæ ciuitatẽ ingrediebatur, quod facinus fuit audens & ualidũ.

Eadem die pręfecti aptanda curarunt mala quædã itinera,pontesq; et foſ- ſata,quę ibi circa lacum comperiebantur,ut equites huc,& illuc concurrere poſſent. Ad quam rem perficiẽdam mora fuit trahenda per tres,aut quatuor dies, in quibus pluries concurſum eſt cum incolis ciuitatis Temixtitan, in quibus concurſibus aliqui Hiſpani uulneribus affecti ſunt, & plurimi ex ho ſtibus interfecti, & occuparunt plures aggeres & pontes, & interceſſere colloquia, & duella inter incolas ciuitatis, & eos è Taſcaltecal, quod erat dignum admiratione. Chriſtophorus Dolid præfectus,qui præſidio eſſe de- bebat in ciuitate Cuioacan cum commilitonibus ſuis diſceſſit. Eſt autẽ Cu- ioacan per leucas duas à ciuitate Tacuba. Et præfectus Petrus de Aluarado remanſit præſidio ciuitatis Tacuba,ubi quotidie pugnam & leuia prælia cõ mittebãt cum incolis ciuitatis. Et eo die quo Chriſtophorus Dolid diſceſſit Cuioacã uerſus,ipſe & ſocij peruenere decima hora diei, & hoſpitiũ ſuũ po ſuere in domib.Domini ipſius ciuitatis, & habitatoribus uacuã ciuitatẽ in- uenere.Et ſequenti die profecti ſunt ad uiã ſtratam, qua proficiſcitur in ciui tatem Temixtitan, uiginti comitantibus equitibus, & aliquibus baliſtis u- tentibus,& forte ſeptem milibus Indis è Taſcaltecal,& inuenere hoſtes ma ximo apparatu, & uiam ſtratam demolitam & aggeres multos fabrefactos & cum illis prælium iniuere, & millites baliſtis utentes aliquos uulneribus confecere,interfecereq;,et eo pacto ſecutum eſt per ſex dies,in quorum quo

libet

A libet fuit aliqua pugna, & leuia prælia. Nocte quadam hoſtium uigiles aliqui incolarum ciuitatis peruenere uociferatum prope caſtra & excubiæ Hiſpanorum ad arma conclamarunt & milites caſtris exiere,& nullum ex hoſtibus inuenere,quia multum longe à caſtris uociferati fuerant,quę illis aliquid timoris iniecerant,& quum noſtri eſſent diuiſi in tot partes, cupiebant illi præfecti duorum præſidiorum meum aduentum cum bergantinis tanquam eorum ſalutem,& ea ſpe fuere per aliquos paucos dies, donec perueni,ut infra dicam,& his ſex diebus, milites duorum caſtrorum quotidie iungebantur, & equites cum eſſent alter alteri proximi prouincijs uagabantur, & aliquos ex hoſtibus uulnerabant, & ex montibus conducebant multum Maiz ad uſum caſtrorum,quod eſt panis quo utuntur in his partibus,& eſt perfectius illo,quod naſcitur in inſulis.

In capitibus ſuperioribus retuli me permanere in ciuitate Teſaico trecentis militibus Hiſpanis & tredecim bergantinis, quia cum ſcirem præſidia eſſe in locis, ubi caſtra ſua ponere deberent, ego bergantinos aſcenderem,& aliquod canois damnum inferrem, & ciuitatem luſtrarem, & quamuis admodum deſiderarem terra proficiſci, ut caſtris ordinem imponerem, quum præfecti eſſent,quibus plurimum fidere poſſem rebus,quas iniunxeram,& bergantinorum negotium eſſet multi momenti,& poſtulabat maximum ordinem & ingenium, decreui eos aſcendere, quia maior fortuna, & ſors exſpectabatur aquis, quamuis à principalioribus commilitonibus meis in forma fuerim monitus, ut proficiſcerer cum præſidijs, quum ipſi cogitarent ibi plus periculi eſſe.

Sequenti die poſt feſtum Corporis Chriſti in aurora iuſſi exire ciuitate Teſaico Condiſaluum de Sandoual maiorem executorem cum ſuis copijs Iztapalapa uerſus, & circa meridiem eo peruenere, quæ aberat ſex leucarũ
B ſpacio,& eam comburere cœpere, & pugnare cum incolis eiuſdem, & quũ uiderent potentiam, quam habebat dictus maior executor (illum enim comitabantur ultra quadraginta millia hominum Indorum nobis amicorum) retroceſſere ad aquas,& canoas aſcenderunt.Et maior executor cum omnibus copijs,quas ducebat, collocauit ſe in dicta ciuitate, & ea die ibi moram traxit expectans quid mihi eueniret.

Quum dimiſiſſem maiorem executorem, illico bergantinos aſcendi, & uelis,remiſq; incubuimus, & dum maior executor pugnabat, & comburebat ciuitatem Iztapalapa,deuenimus in conſpectum unius collis alti,& muniti, qui eſt prope ciuitatẽ Iztapalapa, & totus eſt in aquis,& erat munitiſſimus,cui inſidebat maxima hominum multitudo, tam ex colonijs circumuicinis, quam ex incolis Temixtitan. Iam enim illi optime cognoſcebant, me primo congreſſurum cum incolis è Iztapalapa,& ibi conſtiterant, ut ſe à nobis tuerentur,& nobis obeſſent ſi poſſent,& quum conſpicerent nos eo applicare,uociferare cœperunt,& fumos emittere,ut omnes ciuitates in lacu conſtitutæ cognoſcerent, & eſſent paratæ. Et quamuis mea ſententia eſſet proficiſci oppugnatum eam partem ciuitatis Iztapalapa, quæ lacui hæret, tamen aggreſſi ſumus exiſtentes in dicto colle, & deſcendi cum centum & quinquaginta hominibus, & quãuis eſſet arduus & excelſus, magna difficultate aſcendere cœpimus, & ui expugnauimus aggeres, quos extruxerant ad ſui tutelam, & ingreſſi fuimus eo modo, ut nullus ex illis euaſerit præter mulieres, & pueros, & hac pugna uulnerarunt uiginti Hiſpanos, tamen uictoriam conſecuti fuimus.

Quum incolæ ex Iztapalapa fumos emiſiſſent à quibuſdam turribus idolorum (quæ erant conſtitutæ in colle quodam excelſo,& propinquo ſuæ ciuitati) incolæ è Temixtitan, & aliarum ciuitatum in lacu conſtitutarum cognouere,me iam ingredi lacum cum bergantinis,moxq; tanta canoarũ multitudo in unũ conuenerat,ut nos aggrederentur, & tentatum uenirent,quid eſſent bergantini.Et ut conijcere potui,erant ultra quingentas. Et quum ui-

derem eos ad nos recto tramite aduentare, ego & illi qui aſcenderamus collem, bergantinis deſcendimus maxima celeritate, & mandaui bergantinorum præfectis,ut nullo pacto ſe mouerent, ut illi in canois exiſtentes aggredi conſtituerent,& crederent nos timore perculſos,non audere eos aggredi. Et ſic cœpere magno impetu dirigere canoas in nos, ad binos tamen baliſtæ iactus remanſere & quieuere.Et quum animo uoluerem,ut primo congreſſu maxima potiremur uictoria, & ita faceremus, ut hoſtibus timorem maximum incuteremus, quum ſumma totius belli in eis ſita eſſet, & unde ipſi maiora damna pati poterant, & ipſi etiam aqua nobis maius damnum infer re poterant,Deo placuit ut dum alter alterum inſpiceret, terreſtris uentus afflaret admodum nobis fauorabilis & ſecundus,ut in eos inuehi poſſemus,& illico iuſſi præfectos eas aggredi canoas,& eas inſequi,donec intrarent in ci uitatem Temixtitan,quum uentus eſſet ſecundus. Et quamuis illi quantum poterant,aufugerent,irruimus in medios hoſtes,& plures canoas fregimus, & ex hoſtibus multi interfecti& ſubmerſi fuere. Inſecuti fuimus eos per leucas tres, donec eos ingredi coegimus domos ciuitatis. Et ſic omnipotenti deo placuit ut potiremur maiori & meliori uictoria,quam noſmetipſi petieramus,aut optaueramus.

Qui erant in præſidio ciuitatis Cuioacan,qui melius conſpicere poterāt, quo modo bergantinis uehebamur, ut conſpexerunt tredecim bergantinos per aquas,& uento ſecundo potiebamur, & profligabamus omnes hoſtium canoas (ut poſt mihi retulere) fuit res ea maximam eis uoluptatem afferens. Vt em̄ ſuperius dixi, ipſi & præſidio exiſtentes in ciuitate Tacuba,maxime deſiderabant aduentum meum, & optima ratione,quoniam utrunq; præſidi um tanta hoſtium multitudine circundabatur, ut miraculoſe omnipotens eis animum adderet,& hoſtium animos minueret,ne exirent aggreſſum eorum caſtra.Quod ſi factum fuiſſet,non poterat eſſe ſine Hiſpanorum damno, quamuis ſemper eſſent parati, & conſtituiſſent aut mori,aut uictoria potiri, ut illi qui erant ſeparati ab omni genere cuiuslibet ſubſidij, præterquam eo, quod à deo ſibi præſtari ſperabant.Quum illi in præſidio Cuioacan,nos con ſpexere canoas inſequentes,cœperunt iter ſuum maior pars equitum & peditum quæ aderat,ciuitatem uerſus,& acriter pugnarunt cum Indis,qui ſtratam uiam occuparunt, & aggeres, quos extruxerant, & pedites & equites multos pontes tranſiuere,quos amouerant, & ope bergantinorum, qui proficiſcebantur prope uiam ſtratam,Indi è Taſcaltecal nobis amici, & Hiſpani inſequebantur hoſtes,& eorum aliquos interficiebant & aliqui committe bantſe aquis ab alio latere ubi bergantini non exiſtebant, & eo pacto inſequuti ſunt hoſtes ea uictoria ultra leucam, donec peruenerint ad eundem lo cum,ubi ego cum bergantinis conſtiteram,ut inferius referam.

Quum bergantinis fuiſſemus inſecuti canoas per leucas tres,illæ quæ euaſere,ingreſſæ ſunt domos ciuitatis,& quum iam adueniſſet hora ueſperarum ultra iuſſi in unū conuenire bergantinos,& cum eis peruenimus ad uiam ſtratam,& ibi conſtitui proſilire in terram, comitatus triginta Hiſpanis, ut expugnarem duas paruas turres idolis ſuis dicatas, quæ erant circundatæ muro non multum edito ex lapidibus quadratis, & quum deſcenderemus,nobiſcum acriter pugnam iniuere,ut eas tuerentur, & tandem magno periculo, & labore dictas turres cepimus, & illico littori exponenda curaui tria ferrea tormenta quæ bergantinis conducebam, quia reliquum ſtratæ uiæ ab eo loco ad ciuitatem (quod interuallum dimidiæ leucæ ſpacium eſſe poterat) hoſtibus refertum erat, & ab utroque latere ſtratæ uiæ ubi erat lacus,omnia erant,canois operta,quibus inerant homines bello apti. Dirigere iuſſi tormentum unum ex prædictis, per uiam illam ſtratam, & illius emiſſione hoſtibus damni multum illatum eſt,& tormentum dirigentis igna uia puluis igne conſumptus eſt quem ibi habebamus, quamuis illius non magna eſſet quantitas,& ſecuta nocte bergantinum Iztapalapa ire iuſſi,ubi conſti

A conſtiterat maior executor, quæ poterat diſtare per leucas duas ut adduce/ret omnem puluerem quem habebat. Et quamuis mea ab initio erat ſententia, quamprimum lacum bergantinis fuiſſem ingreſſus, proficiſci ad ciuitatem Cuioacan & prouidere, ut omnia procederent bono ordine, hoſtibus inferendo maius damnum quod inferre poſſent: tamen quamprimum eo die deſcendi in illam ſtratam uiam, & eas geminas turres occupaui, conſtitui ibi caſtra ponere, ut bergantini eſſent ibi apud eas turres, & dimidia pars præſidij impoſiti ciuitati Cuioacan, & quinquaginta pedites maioris exequutoris ſequenti die eo proficiſcerentur. Et hoc aptato, ea nocte manſimus uigilantes, eramus enim in maximo periculo conſtituti, & omnis ciuitatis multitudo illuc confluebat per illam ſtratam uiam & lacum, & nocte media aduenit maxima hominum multitudo, & canois, & ſtrata illa uia ut caſtra noſtra adorirentur. Et certe nobis timorem maximum incuſſere & trepidationem, præſertim quia nocte contingebat, & ipſi nunquam eo tempore congredi ſolent, nec uiſum eſt eos aliquando noctu prelia iniuiſſe, preterquam in aperta & manifeſta uictoria, & cum nos eſſemus parati, cum illis pugnare cœpimus, & ex bergantinis (quilibet enim illorum tormentũ paruum habebat) cœpimus emittere in eos tormẽta illa, & baliſtis pixidibusq́ utentes idem faciebant, & eo pacto non auſi ſunt ulterius progredi, & tantum appropinquarunt, ut aliquid damni nobis intulerint, & eo peracto abſque ulteriori aggreſſu reliquum noctis conſumpſimus.

Sequenti die quum illuceſceret in caſtra noſtra peruenere in ipſa ſtrata uia conſtituta, in quibus degebam, qnindecim baliſtis, & pixidibus utentes milites, quinquaginta parmis & enſibus, & ſeptem aut octo equites ex præſidio Cuioacan, & quum ipſi aduentarunt, iam hoſtes inuecti canois, & uia

B illa ſtrata nobiſcum certabant, & tanta erat hominum copia, ut terra & lacu nil aliud præter homines cerneremus, & tot uociferationes & clamores emittebant, ut mundus corruere uideretur, & nos cum illis pugnare cœpimus per uiam illam ſtratam, & occupauimus pontem unum, quem ademerant & aggerem unum, quem in ipſius pontis ingreſſu fabrefecerant. Et tormentis & equitibus tantum damni intulimus, ut pene illos ingredi coegerimus primas domos ciuitatis, & quia ab alio latere ſtratæ uiæ, bergantini duci non poterant, multæ erant canoæ, & nobis maxime erant infenſi ſagittis & fuſtibus, quas iaculabantur nobis in uia ſtrata exiſtentibus, demoliri curaui dictæ uiæ ſtratæ partem, tranſire feci bergantinos quatuor, qui poſtquam tranſiuerunt, canoas domos ciuitatis ingredi coegerunt, ut nullo pacto egredi auderent ulterius. Et alio latere ſtratæ uiæ reliquis octo bergantinis inſidentes milites, pugnam inibant cum reliquis canois. & truſerunt eas in domos ciuitatis, & in medio earum ingreſſi ſunt, quamuis prius ingredi auſi non fuiſſent. Erant enim multa loca uadoſa, & quæ eos impediebant, et quum inuenere ingreſſum profundum et tutum pugnabant cum exiſtẽtibus in canois, & cepere aliquot ex illis, & cõbuſſere multas domos illius ſuburbij, & totum diem illum conſumpſimus certando modo iã dicto.

Poſtero die maior executor cum omnibus copijs, quas continebat in ciuitate Iztapalapa, tam Hiſpanorum, quam nobis amicorum, diſceſſit Cuioacan uerſus, & inde uſque in continentem eſt uia ſtrata longitudinis leucæ cum dimidia. Et dictus maior executor progrediens per quartam partem unius leucæ, peruenit ad ciuitatem quandam, quæ ſimiliter ſita eſt in lacu, & per plures illius loca equites ingredi poſſunt, & illius incolæ cum eo pugnare cœperunt, & ipſos in fugam uertit dictus maior executor, & ex eis multos neci dedit, & deſtruxit totam ciuitatem ac igne conſumpſit. Et quia audiuerã Indos demolitos eſſe magnã partem dictę ſtratę uiæ, & gens illa commode tranſire non poterat, eo ire iuſſi duos bergãtinos, ut eis in tranſeundo opem ferrent. Ex quibus pontem confecere, & illac pedites tranſiuere, & poſtquam tranſiuerant iuerunt hoſpitatum in ciuitate Cuioacan. Et maior

executor decem comitātibus equitibus ſtrata uia peruenit ad caſtra noſtra, A
& quum eo peruenit,nos certantes cum hoſtibus comperit,& ipſe una cum illis,qui ſecum aduenerant equis proſiliere,& pugnam iniuere cum hominibus,qui erant in illa ſtrata uia,nos reliquis commixti eramus, & cum dictus maior executor pugnam inire cœpit, hoſtes fuſte ſibi transfixere pedem. Et quamuis ipſum,et plures alios eo die è noſtris uulneribus affecerint,tormentis tamen grandioribus,baliſtis,& pixidibus damnum maximum ipſis intulimus,ut nec qui uia ſtrata inſidebant,nec qui canois uehebantur,tantum ut prius appropinquare auderent, & præ ſe ferebant timorem & minus audaciæ ſolito.Et eo modo fuimus per dies ſex,quibus continuo certauimus cum illis.Et bergantini circumibant ciuitatem,comburendo omnes domos,quas inuenire dabatur, & offenderunt altum aquæ ingreſſum quo ciuitatem circumdare poterant, & omnia illius ſuburbia, & peruenire ad interiora ciuitatis, quod nobis fuit admodum proficuum, & eo modo impediui aduentum canoarum, quia nulla ex illis audebat appropinquare caſtris noſtris, per quartam portionem unius leucæ.

Alio die Petrus de Aluarado, qui præerat militibus præſidio ciuitatis Tacuba relictis me certiorem reddidit, qualiter ab alio latere ciuitatis per uiam ſtratam, quæ tendit ad quaſdam colonias in continenti ſitas, & per aliam paruam ſibi contiguam Incolæ è Temixtitan ingrediebantur, egrediebanturq; ad libitum,& credebant quod cum omnes fuerint coacti ex eo loco exirent. Et quamuis ego potius exoptaſſem eorum egreſſum, quam ipſimet,quum nos melius damnum eis inferre poſſemus in continenti conſtitutis,quam in fortilitio, quod in aquis obtinebant,ut tamen undique circundarentur,& in re nulla poſſent commodum capere è continenti, maiori executori(quanquam eſſet uulneratus)iniunxi, ut caſtra ſua poneret in colonia quadam parua,quo perueniebat altera ex uijs ſtratis. Qui diſceſſit comitantibus uiginti tribus equitibus centum peditibus, & decem & octo baliſtis et pixidibus utentibus,& mihi dimiſit quinquaginta illos pedites quos mecum ſemper ducere ſolebam, & ſequenti die eo peruenit,& caſtra ſua locauit eo in loco, ubi eidem iniunxeram, & poſtea ciuitas Temixtitan obſidione cincta eſt,ut nullus ea per loca,quibus ſtratis uijs egrediebatur in continentem, egredi poſſet. B

Habebam potentiſſ. domine, in caſtris in illa ſtrata uia conſtitutis, ducentos Hiſpanos pedites, inter quos erant X X V.milites baliſtis, & pixidibus utentes abſque militibus bergantinis cuſtodiendis conſtitutis,qui erant ultra ducētos & quinquaginta,& cum aliquantulum clauſos hoſtes teneremus, & haberemus multos bello aptos ex Indis noſtris amicis,conſtitui ingredi ciuitatem dicta uia ſtrata,quam maxime poſſem,& bergātini ab utroque latere eſſent accincti,ut à tergo fauorem præſtarent,& iuſſi aliquos equites,& pedites ex illis, qui moram trahebant in ciuitate Cuioacan, ad noſtra caſtra proficiſcerentur, ut nobiſcum ciuitatem aggrederentur, & decem equites obſiderent faucem illius ſtratæ uiæ,fauorem præſtantes à tergo nobis pugnantibus, & aliquibus remanentibus in ciuitate Cuioacan, quoniam Incolæ ciuitatum Sichimilco, Culuacan, Iztapalapa, Chilubuſco, Mechichalcingo, Guitagnaca, & Mizqueque (quæ erant in lacu ſitæ, & defecerant) fauebant incolis ciuitatis, uolentes nos aggredi à tergo, à quibus eramus tuti defendentibus dictis decem, aut duodecim equitibus, quos iubebam uagari per illam ſtratam uiam, & totidem ſemper erant in ciuitate Cuioacan, & ultra decem millia Indorum nobis amicitia iunctorum. Similiter iniunxi executori Maiori,& Petro de Aluarado, quod ex ſuis ſtationibus ea die ciuitatem aggrederentur,quoniam à meo latere occuparem maiorem ciuitatis partem,quam poſſem. Et eo modo ſummo mane caſtra egreſſi fuimus, & pedeſtres ſequuti per illam ſtratam uiam, & prope illa hoſtes offendimus, ut ab eis demolitam uię ſtratæ portionem tuerentur ad latitudinē

Hiſpanæ

A Hiſpanę lanceę & ad eandem profunditatē in ea extruxerāt aggerē, & inter nos ſtrenue pugnauimus, tandē eā occupauimus, & ulterius ſecuti fuimus eos, uſq; ad ingreſſum ciuitatis, ubi erat turris ſuis idolis dicata, & in radice illius pons magnus elatus, & per eum progrediebatur uia lata, cū alio aggere admodum munito. Quum eo peruenimus, nobiſcum certare cœperunt, tamen quum bergantini eſſent ab utroq; latere, ſine periculo occupauimus, quem occupare fuiſſet impoſſibile abſque eorum ope & fauore, & quum ipſi cœpiſſent deſerere aggerem, exiſtentes in bergantinis terram cepere, & nos alij aquas tranauimus, & ſimiliter incolæ e Taſcaltecal, Guaxocingo, Calco, & Teſaico, qui erant ultra octuaginta millia hominum, & dum lapidibus, & lateribus crudis implebamus pontem illum, Hiſpani occuparunt alium aggerem qui erat in uico, qui eſt ex principalioribus & latioribus qui ſint in uniuerſa illa ciuitate, & quum ille non fulciretur aqua, fuit occupare facillimum, & inſequuti fuimus hoſtes per eundem uicum, donec peruenerint ad alium pontem, quem extulerant pręterquam tignum latum, per quod tranſibant, & ingreſſi ſunt per illud & per aquam tuto, cito eum occuparunt. In alia pontis parte, alium quoq; aggerem magnum conſtruxerant ex cęſpitibus & lateribus crudis, & quum eo perueniſſemus, non poteramus tranſire, niſi nos aquis commiſiſſemus, & iſtud erat maximo noſtro periculo, maxime hoſtib. acriter pugnantibus, & ab utroq; dicti uici latere, innumera erat hoſtium magno animo expauimentis ſub dialibus certātium multitudo, & quum illuc peruenere plurimi milites pixidibus & baliſtis utentes, & emiſimus duo tormenta per uicum illum, illis maximū inferebamus damnum et quum hoc noſcerent aliqui ex Hiſpanis, ſe aquis commiſere, & ad aliam ripam tranarunt, & fuimus certantes, antequam eo aggere potiri poſſemus, per horas duas, & quum hoſtes eos tranantes conſpexere, aggerem deſerue re, & ſubdialia pauimenta, & tradidere ſe fugæ per eum uicum, & eo pacto
B omnis tranſiuit multitudo, & ipſe illico dictum pontem opplendum curaui, & aggerem diſijciendum, & interim Hiſpani una cum Indis nobis amicis hoſtes inſecuti ſunt per eū uicum ſpatio duorum baliſtę iactuum, uſq; ad aliū pontem qui eſt proximus foro ex principalioribus ciuitatis hoſpitijs, hunc non ademerant, nec aggerem conſtruxerant. non enim arbitrati fuerant nos eo die aliquid ex his, quæ acquiſiueramus, occupaturos. Nec nos alij cogitabamus dimidiam poſſe partem occupare, & in ipſius fori ingreſſu collocaui tormentum unum, quod maximmum hoſtibus damnum inferebat, qui erant tot numero, ut eos forum non caperet. Hiſpani autem quum conſpicerent aquam ibi non contineri, in qua uerſari ſolet periculum, conſtituerunt forum ingredi, & quum incolæ ciuitatis conſpexiſſent decretum executionī demandatum, & uiderent maximam Indorum nobis amicorum multitudinem (quamuis eos ſine noſtri præſentia nihil penderent) dederunt terga fugæ. Et Hiſpani Indique nobis amici eos inſecuti ſunt, donec eos ingredi coegerint ſuorum ambitum Idolorum: qui eſt circundatus calce & lapidibus, & ut alia relatione uiſum eſt, habet tam amplum ambitum, ut in eo collocari poſſit ciuitas quadringentarum domuum, & iſte ambitus illico fuit ab eis derelictus, & Hiſpani ac Indi nobis amici eum occuparunt, & aliquantulum conſtiterunt in illis turribus. Quum incolæ ciuitatis uidiſſent equites non adeſſe irruerunt in Hiſpanos, & ui eiecerunt eos e turribus & ex ambitu, qua de re uidere ſe in maximo periculo & diſcrimine, quū retrocederent, conſtitere inferius in ipſius ambitus porticibus, et quum hoſtes eos iam acriter uexarent, retroceſſere ad plateam, & inde eos expulerunt, donec eos coegerint ingredi uicum, ita ut tormentum quod ibi erat, abſtulerint. Et Hiſpani quum impetum hoſtium ſuſtinere non poſſent maximo diſcrimine retroceſſere, & re ipſa fuiſſent maximo in diſcrimine, ni deo placuiſſet, ut eo inſtāti adueniſſent tres equites, & plateam ingreſſi ſunt. Hoſtes illis uiſis, cogitantes maiorem eſſe numerum, terga fugæ dare cœperunt, &

noſtri occupare impluuium & ambitum de quo ſupra memini, & in turri e- A
minentiori illius,quę habebat ultra centum gradus uſq; ad ſummum,decem aut duodecim ex primatibus ciuitatis ſe munierunt,& quatuor aut quinque Hiſpani eam aſcenderunt, & quamuis illi acriter ſe defenderent,occuparũt tamen eam Hiſpani,& eos omnes neci dedere, & deinde aduenere quinque aut ſex alij equites, & nouiſſimi una cum primis inſidias pararunt hoſtibus, & ex illis ultra triginta interfecerunt. Et quum adueſperaſſet iuſſi receptui cani,et dum milites retrocederent,tanta hoſtium multitudo ingruebat,quod equitibus opem non ferentibus Hiſpanis,impoſſibile fuiſſet non ſubire maximum incommodum.Quum tamen anguſtias,uias ſtratas omnes, ubi uerſabatur diſcrimen tempore,quo retrocedebant,optime aptaſſem, & equites per eas ingredi & egredi poterant, & quum hoſtes irruerent in noſtrum poſtremum agmen,noſtri equites inuehebantur in eos, & ſemper aliquos uulnerabant & interficiebant,& quum uicus eſſet longus, potuere ter aut quater eo modo in hoſtes inuehi.Et quamuis hoſtes cernerent ſibi damnum maximum inferri, rabidi tamen canes tam acriter in nos irruebant,ut nullo pacto eos ſuſtinere poſſemus,nec obſiſtere, quin nos inſequerentur & omnem eum diem in hoc conſumpſiſſemus,ſi ipſi iam non occupaſſent plura ſubdialia pauimenta,quæ eminent uico, & ea propter equites maximum ſubibant diſcrimen,& eo modo deuenimus eadem uia ſtrata ad noſtra caſtra, abſq; alicuius Hiſpani(quamuis multi fuerint uulnerati) amiſſione. Et iniectum ignem reliquimus maioribus, & elegantioribus domibus illius uici,ut alias, quum uicum ingrederemur, ex ſubdialibus pauimentis nobis obeſſe non poſſent. Eodem die maior executor, & Petrus de Aluarado cum hoſtibus ciuitatis acriter certarunt, quilibet e ſuis ſtationibus, & dum certabamus, aberamus unus ab altero per leucam cum dimidia, & per leucam. Tantum enim extendebantur loca habitata ciuitatis, quamuis minimum interuallum intercederet, & amici noſtri, qui apud eos erant numero infi- B
nito acriter certarunt, & retroceſſere in caſtra eo die abſque aliquo ſibi illato incommodo.

Interea temporis Don Fernãdo dominus ciuitatis Teſaico & prouincię Aculuacan,de quo ſuperius Maieſtati Veſtrę memini, ſtudebat allicere omnes incolas ciuitatis & prouinciæ ſibi ſubiectos,& pręſertim primates in noſtri amicitiam,quia eouſque non erant confirmati,ut poſtremo ſe confirmarunt,& quotidie confluebant ad dictum Don Fernando uarij domini, & fratres ſui,ea intentione ut nobis fauerent, & pugnam inirent cum Incolis e Temixtitan, & Mexico. Et quum Don Fernando eſſet adoleſcens & Hiſpanis maxime affectus, & cognoſceret beneficia Maieſtatis Veſtræ ſibi collata, à qua tam latum Dominium ſibi condonatum uideret,præſertim quum uideret alios iure ſibi præponi debere,inuigilabat quantũ eidem fieri poterat, ut omnes eius ſubditi uenirent pugnatum cum incolis ciuitatis, & ſubirent diſcrimina & labores quos nos patiebamur, & allocutus eſt fratres ſuos qui erant ſex aut ſeptem numero iuuenes bello apti, & iniunxit, ut cum omnibus incolis ſibi ſubditis uenirent nobis opem laturi, & unum ex eis nomine Iſtruſuchil(qui eſt annorum uiginti quatuor) iuuenem ſtrenuum dilectũ ab omnibus in ducem deſtinauit, & peruenit ad caſtra uiæ ſtratæ comitantibus forte triginta millibus hominum,bello aptorum ſuo more bene diſpoſitorum,& ad alia duo caſtra peruenere ultra uiginti millia hominum,et ego benigne eos excepi, & gratias egi de ſuo bono in nos animo, & operibus, Poterit optime noſſe Veſtra Sacra Ca. Maieſtas,ſi bona fuerit amicitia noſtri Don Fernandi,& cuius ſententiæ eſſent illi e Temixtitan,quum proſpicerent illos in eos inuehi, quos pro ſubditis habebant,pro amicis, affinibus & fratribus,& etiam pro patribus & filijs.

Poſt duos dies dictæ oppugnationis ſuperius memoratæ, quum dicta ſubſidia aduenißent, incolæ e Sichimilco, qui ſunt conſtituti in aquis, & quædam

A quædam coloniæ ex Otumienſibus, qui ſunt montani, & maiori numero illis è Sichimilco, & erant aſcripti ſeruituti dominis è Temixtitan, uenere oblatum ſe in uaſallos Veſtræ Maieſtatis. Rogantes, ut indulgerem eorum diuturnitati, & eos optime excepi, eorum aduentu maxime lætatus. Quoniam ſi incommodum aliquod incolæ è Cuioacan perpeti poterant, ab eis pati poterant.

Quum è latere caſtrorum in uia ſtrata conſtitutorum ducibus bergantinorum igne conſumpſiſſemus plura ſubdialia pauimenta in ſuburbijs ciuitatis, & nulla ex canois comparere auderet, mihi uiſum eſt ad caſtrorum noſtrorum tutelam ſufficere ſeptem bergantinos. Ideo conſtitui deſtinare in caſtra maioris executoris tres bergantinos, & Petri de Aluarado tres alios: & commiſi serioſe præfectis illorum, quum ab amborum caſtrorum lateribus, hoſtes ſibi maxime prouiderent ex continenti ſuis canois, & introducerent aquam, fructus uarios, Maiz, et uarios commeatus, & uagarentur modo huc modo illuc, & ulterius prodeſſent ad auxilium ferendum militibus in caſtris exiſtentibus quoties uellent aggredi & oppugnare ciuitatem. Et eo profecti ſunt dicti ſex bergantini ad dicta caſtra, quæ res fuit proficua & neceſſaria, quum die noctuq; prælia mirabilia inter eos intercederent, & capiebant innumeras hoſtium canoas, & etiam ex illis plures.

Cum prædictis ordinem impoſuiſſem, & tot copiæ in noſtri ſubſidium & pacifice adueniſſent, ut ſuperius memini: eos ſum allocutus, uelle ab hinc ad duos dies oppugnare ciuitatem, propterea tunc comparerent bene præparati, & eo tunc cognoſcerem an fidi eſſent amici, Et ipſi ſe ita facturos polliciti ſunt, & ſequenti die iuſſi milites eſſe in armis, & ſignificaui hominibus exiſtentibus in caſtris & bergantinis, quid conſtituiſſem, & quid illis agendum eſſet.

Sequenti die poſt miſſarum ſolennia, & datam præfectis informationem, B quid ſibi eſſet agendum, caſtris noſtris exiui comitantibus equitibus, & trecentis Hiſpanis, & omnibus Indis nobis amicis, quorum infinitus erat numerus, & quũ uia ſtrata progrederer, ad trinos baliſtæ iactus, hoſtes nos iam morabantur maximis clamoribus, et quum tres iam interceſſiſſent dies, quibus ſecum nõ fuerat certatum, demoliti fuerant omnia, quæ oppleueramus expugnatu difficiliora quam ante fuerant, & bergantini ab utroque uiæ ſtratæ latere peruenere, & cum eis poſſemus propius ire tormentis, pixidibus, & baliſtis multum damni eiſdem inferebamus.

Hoc proſpicientes in terram proſiliuimus & aggerem occupauimus, una cum ponte, & progredi cœpimus, & hoſtes inſequi. At illi muniebant ſe in alijs pontibus & aggeribus quos extruxerant. Quos maiori tamen labore & diſcrimine, quam alias occupauimus, Et eiecimus è uico à platea, & magnis illis domibus ciuitatis. Et tunc iniunxi Hiſpanis, ne ulterius progrederentur, quoniam ego una cum amicis meis opplebam ſaxis, et lateribus aquarum meatus, in quibus erat maximus labor. Nam quamuis huic negotio incumberent decem millia Indorum nobis amicorum, aduenit tamen hora ueſperarum antequam finis eſſet operi impoſitus, & eo tempore ſemper Hiſpani & Indi nobis amici decertarunt cum incolis ciuitatis, eiſdem inſidias inſtruendo, quibus plurimi periere. Et ego equitibus comitantibus ciuitatem peragraui, & in uicis illis, quibus habebatur aqua, uulnerauimus multos, & ita egimus, ut retrocederent nec ulterius auderent progredi in continentem.

Cum cognoſcerem incolas ciuitatis eſſe rebelles, & talem præ ſe ferrent animum, ut uellent aut certe occumbere morti, aut ſe fortiter tueri, duæ ſententiæ inde meo inſederũt animo. Vna quod modicas aut nullas ex diuitijs, quas nobis incolæ ciuitatis abſtulerant, recuperaturi eramus. Altera quod nobis anſam darent, ut eos extremæ interneciõi daremus. Et poſtremã ſententiam ueriorem cogitabamus, quę nobis maxime diſplicebat: & cogitabã

 modum

modum, quo eis timorem incutere poſſem, ut iam reſipiſcerent à ſuo errore, A
& cognoſcerēt damnum, quod illis inferre poſſem: & ſemper comburebam,
deſtruebamq́; turres idolorum & domorum ſuarum, & ut propius uiderent,
hac die ignem inijciendum curaui illis magnis domibus in platea conſtitu-
tis, ubi alias, quum nos expulere à ciuitate, ego & Hiſpani hoſpitari ſoleba-
mus, quæ erant adeo amplę, ut quilibet princeps ſexcentis hominibus in ſuo
ſeruitio exiſtentibus commode hoſpitari poſſet, & etiam alijs eiſdem adhæ-
rentibus, quæ quamuis non eſſent tam amplæ, & aliquantulum minores, e-
rant tamen pulchriores & elegantiores, in quibus dominus Muteezuma re-
tinebat omnia genera auium, quæ reperiebantur in his prouincijs. Et quam-
uis illud mihi diſpliceret, tamen quum cognoſcerem hoſtibus magis diſpli-
cere, conſtitui eas igne conſumere, qua re hoſtes maxime ſunt contriſtati, &
ſimiliter reliqui eis fœdere iuncti in lacu conſtituti, quoniam nunquam rati
ſunt noſtras uires tantum poſſe, & noſtrum fore tam multos ut eo uſque pro-
gredi poſſemus, & hoc ſibi multo plus diſplicuit.

Igne iniecto dictis domibus receptui cani iuſſi, & iunctis militibus, quo-
niam hora tarda erat, ad noſtra caſtra deuenimus, & quum hoſtes nos retro-
cedere uiderent, maxima irruebat multitudo, & extremum agmen noſtrum
aggrediebatur, & quum uicus iam eſſet compoſitus, & equites poſſent ad li-
bitum ire, & redire, & in eos irruebamus, & ſemper aliquos ex eis uulnera-
bamus, propterea tamen non deſiſtebant à tergo nos uociferationibus inſe-
qui. Eo die demonſtrarunt maximū dolorē, præſertim, quum nos ingreſſos
eorum ciuitatem, & eam igne uaſtantes, & contra eos pugnantes, & eos in-
ſequentes incolas coloniarum Calco, Teſaico, & Sichimilco, ſimiliter & O-
tumienſes (quum quilibet nomen patriæ pugnando clamaret) conſpexere,
ab alio uero latere eos è Taſcaltecal, qui una cum reliquis oſtendebant eis
incolas ſuæ ciuitatis in fruſta conciſos, & aiebant ipſos in cibum cœnæ il-
lius ſeruaturos, & in futurū prandiū, quemadmodū re ipſa faciebāt. Et eo pa- B
cto peruenimus in caſtra, ut nos quieti daremus, ea eñ die multū laboris paſ-
ſi fueramus. Septē aūt bergātini, quos apud me retinebā eo die ingreſſi ſunt
per æſtuarias foſſas, ciuitatis, & ex ea multū igne cōſumpſere. Præfecti uero
aliorū caſtrorū, & ſex alij bergātini, ſtrenue certarunt eo die. Et circa ea, quę
eis euenere, poſsē diffuſius enarrare, quæ euitādæ prolixitatis gratia præter-
mitto, niſi qđ in caſtra ſua uictoria potiti receſſere abſq́; aliq̄ eorū diſcrimine.

Sequenti die ſummo mane ordine antedicto, poſt miſſarum ſolennia om-
nibus copijs ſum in ciuitatem reuerſus, ne hoſtibus tempus daretur euacuan-
di pontes, & reficiendi aggeres. Et quamuis ſummo mane ſurrexiſſem, nihil-
ominus ex tribus portionibus aquarum & uicorum, qui intercedunt, duæ
portiones à caſtris noſtris uſque ad illas magnas domos & plateam erant ex-
tructæ, ut præcedenti die, in quibus occupandis fuit maxima difficultas,
ut certamen prorogatum fuerit ab octaua, uſque ad horam primam poſt me-
ridiem, quo tēpore conſumptæ ſunt omnes ſagittæ, & globuli, quos milites
baliſtis, & pixidibus utentes attulerant. Et credat Sacra Veſtra Maieſtas,
quod maxima ſubibamus diſcrimina, quoties illis dictos pontes eripieba-
mus, quoniam ut eos occuparemus neceſſe erat natando tranſire, et eomodo
non poterant multum uiribus uti, quoniam ictibus enſium, & lancearum
hoſtes in ripa obſiſtebant ne tranſirent. Tamen quum à lateribus non ha-
berent ſubdialia pauimenta, ex quibus nobis obeſſe poſſent, & ab alio la-
tere in eos ſpicula iaculabamus (non aberamus enim alter ab altero per la-
pidis iactum) Hiſpani indies augebantur animis, & conſtituebant tranſire,
et etiam quoniam uidebant meo ſic animo inſidere, et quod aut cadendo, aut
ſurgendo non erat aliud faciendum. Videbitur fortaſſis Maieſtati Veſtræ,
quum tot pericula iam dictis pontibus, et aggeribus occupandis ſubiremus,
magnæ fuiſſe negligentiæ, poſtquam eos occupaueramus, deſerere, nec ma-
nutenere, ne ſingulis diebus talia ſubiremus diſcrimina in illis occupan-
dis,

A dis, quæ diſcrimina ſine dubio erant maxima. Et certe ſic uidebitur abſentibus, tamen ſciat Veſtra Maieſtas, quod nullo pacto fieri poterat, quoniam ut illud executioni mandaretur, è duobus alterum facere cogebamur, quod aut caſtra ibi locaremus in platea, & ambitu turrium Idolorum, aut quod aliqui cuſtodirent nocturno tempore pontes. In utroque maxima diſcrimina, nec uires ſuppeditabāt, quoniam ſi caſtra locaremus in ciuitate, ſingula quaque nocte & hora, cū illi eſſent ſine numero & nos pauci, millies ad arma cōclamaretur & certarent nobiſcum, & labores eſſent intolerabiles, & undiq; nos poterant aggredi. Vt autem nocte pontes cuſtodirentur, ideo fieri non potuit. Hiſpani enim ſub ueſperam erant adeo laſſi, & feſſi ex pugna diei, ut milites pontium cuſtodiæ nullo pacto locare poſſemus, & propterea cogebamur quotidie denuo eos occupare, quo ciuitatem ingrediebamur. Eo die cum tempus conſumpſiſſemus in occupandis illis pontibus & opplendis, non fuit tempus alia gerēdi, niſi quod in uico alio, qui progreditur ad ciuitatem Tacuba, fuerunt occupati duo alij pontes, & oppleti, & plures magnę & egregiæ domus illius uici igne cōſumptę ſunt, & eo modo aduenit hora ueſpertina, & tempus retrocedendi. Et tunc non minori uerſabamur in diſcrimine, quam in occupandis pontibus, quia cum hoſtes nos retrocedere conſpiciebant, tantum animis augebantur, non aliter, quam ſi uictoria potiti fuiſſent, & nos terga fugæ dediſſemus. Et ad hoc neceſſe erat, quod pōtes eſſent bene oppleti, & materies æquata ſolo uicorum, adeo ut equites ſine impedimento poſſent ab utraq; parte currere, & cum hoc pacto recederemus, cum tam procliui nos inſequerentur, aliquando fingebamus dare terga fugæ, & nos equites in eos reuertebamur, & ſemper capiebamus duodecim aut tredecim ex illis ex fortioribus. Eo modo & quibuſdam inſidijs, quas ipſis ſemper parabamus, lædebantur. Et certe illud erat pulcherrimum & admiratione dignum, quoniam cum notiſſimum & notabile eſſet
B damnum, quod illis inferebamus ex tali inſecutione, nos tamen inſequi non deſinebant, donec uiderent nos ciuitate egreſſos, & ita reuerſi ſumus in caſtra, & præfecti aliorum caſtrorum, me certum reddiderūt, qualiter eo die omnia eis proſpera euenerant, & multos ex hoſtibus neci dederant, tam lacu quam terra. Et præfectus Petrus de Aluarado, qui moram trahebat in ciuitate Tacuba, mihi literis ſignificauit occupaſſe duos aut tres pontes. Quia cum eſſet in uia ſtrata, quæ exit è foro celebris ciuitatis, & ea itur ad ciuitatē Tacuba, tres illi bergantini quos illi dederam, poterant peruenire ab uno latere, & appropinquare eidem uiæ ſtratæ, non fuerat in tanto periculo, quanto tranſactis diebus, & ab eo latere Petri de Aluarado erant plures pontes, & plures aquarum meatus in dicta uia ſtrata, quamuis non eſſent ita crebra ſubdialia pauimenta, ut in alijs locis.

Omni eo tempore Incolæ ciuitatum Iztapalapa Oichilubuzco, Mechicacingo, Culuacan, Mizqueque & Chuitaguaca (quæ ut ſuperius memini in lacu dulcis aquę conſtitutę ſunt) nunquam uoluerunt mecum pacem, nec etiam eo toto tempore incommodū aut damnum aliquod ab eis perpeſſi fueramus, & quum incolæ è Calco eſſent fideles Maieſtatis Veſtræ uaſalli, & conſiderarent nos negotium habere cum incolis celebris ciuitatis, cōiunxere ſe cum quibuſdam colonijs, quę lacui hærent, & omne poſſibile damnum inferebant exiſtentibus in lacu, & quū cognoſcerent nos ſemper uictoria potiri cōtra incolas è Temixtitan, & conſiderātes ſibi illatū Damnum, & quod ſibi inferri poſſet ab amicis noſtris, ſe dedidere, et peruenere in caſtra noſtra, & ſupplices rogauerunt, ut præteritis eorum erratis indulgerem, & committerem incolis è Calco, & uicinis eorum ne ulterius eis damnum inferrent. Eis mihi placere reſpondi, & me non moleſte ferre hæc ab aliquo, niſi ab incolis ciuitatis Temixtitan, & ut crederem ſuam amicitiam eſſe ex corde, rogabam poſtquam conſtitueram nunquam obſidionem ſoluere, donec aut per deditionem, aut per uim ciuitatem caperem, & ipſi

haberent

haberent multas canoas, quibus auxilio mihi eſſe poſſent, ut pararent eas A omnes, quas poſſent, una cum omni multitudine ſuarum coloniarum, ut impoſterum aquis mihi auxilio eſſent,& etiam rogabam, quum Hiſpani haberent paucas,& malas caſulas, & tempora eſſent pluuioſa,ut in caſtris noſtris fabricandum curarent maiorum caſularum numerum, & adducerent canoas, quibus uehi poſſent tigna & lateres ex domibus ciuitatis proximioribus caſtris, & illi retulere canoas, & uiros bello aptos eſſe accinctos ad quamlibet diem, & in conſtruendis caſulis fuerunt admodum diligentes, quod ab uno & ab alio latere illarum duarum turrium illius ſtratæ uiæ, ubi ego caſtra metatus fueram,tot ædificarunt, quod à proxima ad nouiſſimam eſſet interuallum ad tres aut quatuor baliſtæ iactus, & ultra. Et conſideret Veſtra Maieſtas, latitudinem dictæ ſtratæ uiæ, quæ eſt ſita in profundiori loco dicti lacus, & ab utroque latere dictæ ſtratæ uiæ erant locatæ dictæ domus & remanebat tantum uacui in ea, ut commode equites, & pedites potuiſſent ad libitum ire, & redire, & in caſtris continebantur numeratis Hiſpanis, & Indis qui illis inſeruiebant, ultra duo millia hominum. Reliqui enim Indi nobis amici hoſpitabantur in Cuioacan, quæ abeſt per leucam cum dimidia à dictis caſtris, & etiam incolæ earum coloniarum, multoties nobis impartiebantur aliquos commeatus, quibus maxime indigebamus,& præſertim piſces,& ceraſa,quæ ſunt tanta in copia,ut poſſint ſufficere per menſes quinque,aut ſex (quibus continuantur) hominibus in duplum quam in iſtis partibus comperiantur.

Quum per duos, aut tres dies ſucceſſiue ingreſſi fuiſſemus ciuitatem à latere caſtrorum noſtrorum, demptis illis alijs tribus aut quatuor, quibus ingreſſi eramus & ſemper potiti uictoria contra hoſtes, & tormentis, pixidibus, & baliſtis plures interficiebamus, cogitabamus, quod in horas B uenirent oblaturi pacem, quam exoptabamus perinde ac ſalutem propriam, nil tamen nobis prodeſſe poterat, ut ad eam inducerentur. Et ut eos maioribus afficeremus incommodis, cogeremusque eos, ut pacem nobiſcum inirent, conſtitui quotidie ingredi ciuitatem, & eam oppugnare omnibus copijs, quas mecum habebam, à quatuor locis, & adeſſe iuſſi omnem multitudinem ciuitatum in aquis conſtitutarum, ſuis canois, & eo die mane comperiebantur in noſtris caſtris ultra centum millia Indorum nobis amicorum. Et mandaui tres bergantinos cum dimidia portione canoarum, quæ aſcendebant ad mille & quingentos numero, ire ab uno latere & tres alios cum reliquis canois ab alio proficiſci, ut circundarent ciuitatem & eam comburerent, & maius ſibi poſsibile damnum inferrent. Ego autem progreſſus ſum primaria uia ſtrata, & inuenimus eam ſine impedimento uſque ad magnas domos & nulli ex pontibus erant ſublati, & progreſſus ſum uſque ad uiam ſtratam, quæ aſcendit ad uicum, quo itur ad ciuitatem Tacuba, in quo continebantur ſex aut ſeptem pontes, & ibi curaui præfectum quendam uicum alium occupare ſexaginta aut ſeptuaginta peditibus, & ſeptem equitibus à tergo ut eis præſidio eſſent. Eos comitabantur decem aut duodecim millia Indorum nobis amicorum, & iniunxi alteri præfecto, ut alium ſimiliter uicum occuparet, & ipſe cum militibus qui ſupererant ſequutus ſum uicum, quo itur ad ciuitatem Tacuba, & tres occupauimus pontes, quos oppleuimus & reliquos occupandos reliquimus ad diem ſequentem. Erat enim hora tarda, & melius commodiusque ſequenti die occupari poterant, quoniam admodum deſiderabam omnem uicum illum occupare,ut milites Petri de Aluarado ſe nobiſcum coniungere poſſent, & proficiſci poſſent de caſtris ſuis ad noſtra, & bergantini illud idem facerent.Et ille dies fuit nobis maximæ uictorię,tam aquis,quam continenti,& aliquid prædæ adeptum eſt ab incolis ciuitatis, & in caſtris Petri de Aluarado,& maioris executoris,non modica potiti ſunt uictoria.

Poſtero die reuerſus ſum ad ciuitatem eo ordine,quo die antecedenti,&

deus

A deus nobis tandem uictoriam conceſſit, ut quacunque meis militibus pro- progrediebar, nullam comperiebam repugnantiam, & hoſtes tanta celerita- te pedem referebãt, ut eis uideretur nos è quatuor ciuitatis portionibus tres iam occupaſſe, & ex caſtris Petri de Aluarado eos maxime premebant. Et proculdubio eo die, & præcedenti arbitrabar eos nobiſcum pacem inituros quam (adepta uictoria & fine) ſemper mihi proponebam, & tamen nun- quam propterea in eiſdem uidimus ſignum aliquod pacificum. Et eo die re- uerſi ſumus maxima exultatione ad caſtra noſtra, quamuis plurimum triſta- remur, quum uideremus incolas ciuitatis mori penitus conſtituiſſe.

Illis diebus præteritis Petrus de Aluarado occupauerat plures pontes, & ut eos nocte tueretur, peditibus & equitibus utebatur, & reliqui proficiſce- bantur in caſtra, quæ aberãt fere per leucam. Et quia labor ille erat intolera- bilis, conſtituit locare caſtra in fine uiæ ſtratæ, qua proficiſcitur ad ciuitatẽ, quod forum eſt latius foro Salamantinæ ciuitatis, & porticubus undiq; cir- cumſeptum, & ut poſſent, peruenire ad forum, non ſupererant occupandi niſi duo aut tres pontes, erant tamen lati & admodum occupatu difficiles, eo modo fuit per aliquot dies, & ſemper uictoria potitus fuit, & eo die de quo ſuperius memini, quum uideret hoſtes præ ſe ferre laſſitudinem, & me aſſidue eos acriter oppugnare, uictoria adeo elatus ob pontes & aggeres oc cupatos, conſtituit ulterius progredi & occupare pontem, qui continebat latitudinem ſexaginta paſſuum uiæ ſtratæ demolitæ, profunditatem homi- nis ſtatus cum dimidio & ultra, & quum audacter incœpiſſent, eo die ber- gantini illis maximo fuere adiumento, aquam tranarunt & pontem occupa runt, & hoſtes fugientes inſequebantur, & Petrus de Aluarado properabat locum illũ oppleri, ut equites trãſire poſſent, & etiam quoniã eum quotidie commonefaciebã, tam ſcriptis quam uerbo, ne palmũ quidem loci occupa-

B ret, niſi eſſet tutus, & equites tuto poſſent ingredi & egredi. Illi cm̃ ſunt, qui eis bellum inferunt. Et quum incolæ ciuitatis conſpicerent, non tranſiuiſſe niſi quadraginta, aut quinquaginta Hiſpanos, & aliquos ex nobis amicis, & noſtros equites non poſſe tranſire tam tempeſtiue, in eos conuerſi ſunt, ut eos cogerẽt uertere terga fugæ, & proijcere ſe aquis, & tenuere tres, aut qua tuor Hiſpanos captiuos, quos illico profecti ſunt ad ſacrificandum dijs ſuis, & interfecere aliquos ex noſtris amicis, & tandem Petrus de Aluarado in caſtra ſua eſt reuerſus. Et quum eo die perueniſſem in caſtra noſtra, cogno- ui quæ ei acciderant, maximam inde mœſtitiam contraxi, quum illud eſ- ſet anſam præbere hoſtibus, ut animis augerentur, & crederent nos nullo pacto impoſterum audere eos aggredi. Ratio cur Petrus de Aluarado con- ſtituerat expugnare illum difficilem locum, ea fuit ut ſuperius, memini, quia uidebat ſe pro maiori parte expugnaſſe difficilia hoſtium loca, & illi aliquem timorem & laſſitudinem præ ſe ferebant, & præcipue, quoniam exiſtentes in eius caſtris inſtabant, ut forum occuparet, illo enim occupa- to fere uniuerſa ciuitas capta uidebatur, & ea omnia euenere ſpe & uiri- bus Indorum qui aderant, quum exiſtentes in dictis caſtris, conſiderarent aſſiduas oppugnationes in ciuitatem à me factas, arbitrabantur me citius illis dictum forum occupaturum, & propterea dictus Petrus de Aluarado maxime ſolicitabatur, & idem mihi eueniebat in noſtris caſtris. Hiſpani enim omnes acriter ſolicitabant, ut per unum ex tribus uicis quibus ingre- diebatur, quum nullum haberemus obſtaculum, quo occupato minor ſu- pereſſet labor, & ipſe diſſimulabam omnibus modis, quibus poteram, quamuis cauſam non aperirem, & hoc ideo erat propter diſcrimina, & per- turbationes, quæ mihi ſeſe offerebãt, ante enim ingreſſum in forum plurima intercedebant ſubdialia pauimẽta, pontes, & uiæ ſtratæ demolitæ, ita quod domus omnes, qua tranſire debebamus, erant tanq̃ inſulæ in medio maris.

Equites potiſſimum Indos debellant

Quum ſero perueniſſem in caſtra, & cognouiſſem profligationem Petri de Aluarado, ſequenti die ſummo mane conſtitui proficiſci in eius caſtra, ut illum

illum erroris præteriti reprehēderem, & cognoſcerem, quæ ipſe occupaſſet, A
& ubi caſtrametatus eſſet, & ut illum monerem de omnibus ad tutelam ſuã, & ad hoſtium offenſionem facientibus. & quum perueni in illius caſtra, maxima fui admiratione ductus quomodo potuerint tãtum ciuitatis, & tot malos pontes occupaſſe, & quum ea uidiſſem, non tanta dignus reprehenſione uiſus eſt, quanta prius uidebatur, & ordine conſtituto, quid eſſet agendum, in caſtra noſtra eodem die reuerſus ſum.

Poſt hęc multoties ingreſſus ſum ciuitatem locis ſolitis, & duobus in locis bergantinis, & canois inſidentes decertabant, & ego in ciuitate quatuor in locis, & ſemper uictoria potiebamur, & multi ex hoſtibus peribant, indies enim multitudo ſine numero in noſtri ſubſidium confluebat. Differebam ulterius progredi. Primo, ut uiderem ſi hoſtes duritiem & malum animum quem habebant, deponerent. Secundo quia noſter ingreſſus non poterat eſſe ſine maximo diſcrimine. Illi enim erant admodum coniuncti & alacres, & mori conſtituerant, & cum Hiſpani rem hanc tam diu differri uiderent, & interceſſerant iam uiginti dies, quibus nunquam deſtiterant à pugna, ultra quã credi poteſt, mihi fuerunt importuni, ut ſuperius dixi, ut ingrederemur, & forum occuparemus, quo occupato hoſtibus minimum ſpatij relinquebatur, ubi ſe tueri poſſent, & ſi deditionem facere nollent, fame, & ſiti mori cogerentur, quum potum non haberent, niſi aquæ ſalſæ illius lacus. Et quum me excuſarem, Veſtræ Maieſtatis theſaurarius mihi ſignificauit, omnes in caſtris exiſtentes confirmare, ut forum occuparem, & ipſi, & aliquibus alijs probis uiris, qui aderant reſpondi eorum intentionem eſſe optimam, & me id plus alijs deſiderare, illud tamen non exequebar ob eam cauſam tantum (quam ipſi ſua ſolicitudine, ut proferrē, cogebãt) quę talis erat, quod quamuis alij bono animo illud agerent, quum tamen ea in re maximum uerſaretur diſcrimen, eſſent multi, qui illud nõ exequerentur, & tandem eorum im- B
portunitate coactus annui, me facturum eo in negotio omnia quæ poſſem, communicato prius conſilio cum militibus reliquorum caſtrorum.

Poſtero die conueni aliquos ex primatibus, & conſtitui facere certiorē maiorem executorem, & Petrum de Aluarado, nos ſequenti die ingreſſuros ciuitatem, & laborare, ut in forum perueniremus, & ſcriptis demãdaui, quæ per eos eſſent agenda à latere ciuitatis Tacuba, & ultra literas deſtinaui illuc duos meos familiares, ut eos certos facerent de omni negotio. Et ordo, quo omnia procedere deberent, talis erat, ut maior executor accederet comitantibus decem equitibus, centum peditibus, & quindecim baliſtis, & pixidibus utentibus in caſtra Petri de Aluarado, & in ſuis caſtris remanerent reliqui decem equites, & componeret inter illos, ut ſequenti die quo certamē committi debebat, collocarēt ſe in inſidijs poſt domos quaſdam, & ſarcinas ſuas abducendas curarent, non aliter quam ſi abirent, ut incolæ ciuitatis egrederentur ad eos inſequendum, & equites in inſidijs collocati illos à tergo aggrederētur, & dictus maior executor tribus bergantinis quos habebat, & tribus alijs Petri de aluarado illum difficilem tranſitum, ubi Petrum de Aluarado profligarant, & acceleraret in opplendo dictum tranſitum, & ulterius progrederentur & occuparet, nullo pacto longius procederent, nec aliquid ulterius occuparent, niſi occupata opplerent & aptarent, & ſi poſſent ſine magno eorum periculo occupare uſq; ad forũ, omnem darent operam, quoniam ego idem eram facturus, & aduerterent quod quamuis ea ſibi nunciãda curarem, non obligabam tamen eos ad occupandum paſſum unum ciuitatis, ex quo aliquid incommodi ſubire cogerentur. Et hoc nunciaui, quoniam cognoſcebam, eos eſſe tales, qui perſonas ſuas eo, ubi iuberem, conſtituiſſent, quamuis ſe morituros cernerent. Illi à me expediti profecti ſunt in caſtra, & cõuenerunt dictos maiorem executorem, & Petrum de Aluarado, quibus aperuere omnia, quemadmodum in noſtris caſtris conſtitueramus. Et quoniam illi unicum locum erant oppugnaturi, iuſſi ad me mitterent

A rent ſeptuaginta,aut octuaginta ex militibus peditibus, ut ſequenti die me-cum ciuitatem ingrederentur, qui ea nocte dormitum peruenere in caſtra noſtra,ut eis iniunxeram.

Ordine iam dicto compoſito ſequenti die poſt miſſarum ſolennia, è caſtris noſtris exiuere illi ſeptem bergantini, quos comitabant̃ ultra tria millia canoarum nobis amicarum, & ipſi uiginti quinque comitatus equitibus & reliquis quos in caſtris habebam, & illis ſeptuaginta qui aduenerant ex caſtris Tacuba,ſecuti fuimus iter noſtrum,& ciuitatem ſumus ingreſſi.Quam poſtquam fueram ingreſſus,milites hoc pacto diuiſi. Erant tres uici in locis occupatis,quibus patebat iter ad forum,quem Indi Tianguizco nominant, totus ille ſitus ubi eſt collocatus Tlatelulco appellatur,& unus ex his tribus uicis erat potior, quo ibatur ad dictum forũ.Et theſaurario, & computatori Veſtræ Maieſtatis ſignificaui, ut ingrederentur ſeptuaginta comitati peditibus & ultra quindecim,aut uiginti millibus Indorum nobis amicorum,& extremum occuparent agmen ſeptem,aut octo equites.& quotquot pontes aut aggeres occuparent, illico eos opplerent & conducerent decem homines ligonibus, & alios Indos nobis amicos, qui erant nobis multum proficui ad opplendos pontes. Reliqui duo uici ex uico à Tacuba ingrediuntur forum,& ſunt anguſtiores, & crebrioribus uijs ſtratis, pontibus, & uicis aquis plenis,& ampliori ex illis ire iuſſi præfectos duos, octuaginta peditibus,& ultra decem millibus Indis nobis amicis,& in fauce illius uici Tacuba dimiſi duo magna tormenta,& illorum cuſtodię impoſui decem equites. Ego autem octo equitibus & cētum peditibus,inter quos erant uiginti quinque baliſtis & pixidibus utentes,& infinito numero Indorum nobis amicorum,ſecutus ſum iter meum, ut ingrederer alium anguſtum uicum, quãtum

B poſſem:& in fauce illius eſſe iuſſi equites, & iuſſi quod nullo pacto ulterius progrederentur aut me ſequerentur, niſi prius illis mãdarem & equo deſcendi,& uenimus ad aggerem,quem extruxerant ante põtem quendam,& quodam paruo campeſtri tormento,& militibus baliſtis & pixidibus utentibus eum occupauimus, & ultra progreſſi fuimus per demolitam ſtratam uiam duobus uel tribus illis locis,& ultra, quod tribus illis locis pugnabamus cũ incolis ciuitatis. Tanta erat Indorum nobis amicorum copia, qui aſcendebant ſubdialia pauimēta, ut uideretur nil nobis damni inferri poſſe, & cum illis occupauimus illos geminos pontes, aggerem,& uicum. Hiſpani & Indi noſtri amici ſecuti ſunt eos eodem uico abſq; mora aliqua & ego remanſi comitantibus forte uiginti Hiſpanis in inſula quadam propinqua. Videbam enim Indos quoſdã nobis amicos implicitos cum hoſtibus, & aliquando eos retrocedere cogebant, donec ſe aquis committerent, & noſtro freti ſubſidio in eos irruebant,et ulterius cuſtodiebamus,ne quibuſdam tranſuerſis uicis incolæ ciuitatis Hiſpanos à tergo aggrederentur, qui eo uico progreſſi fuerant. Qui eo inſtanti mihi nunciandum curarant, ipſos maximam ciuitatis partem occupaſſe,& non longe à platea ipſius fori eos abeſſe, & omnino conſtituerant ulterius progredi, quoniam audiebãt pugnam initam è caſtris maioris executoris, & Petri de Aluarado contra hoſtes ciuitatis, ipſe autem eis denunciandum commiſi,quod nullo pacto pedem mouerent, niſi prius pontes eſſent optime oppleti,ut ſi forte retrocedere cogerentur,aqua eos non impediret, cum ipſi ibi omne diſcrimen uerſari cognoſcerent, ipſi mihi nunciandum commiſere,omnia eſſe optimo ordine, & quod illuc progrederer, & oculata fide proſpicerem ita eſſe. Ego autem ſuſpitione adductus ne aberrarent,& curam non adhiberent in opplendis pontibus,illuc profectus ſum, & comperi illos tranſiuiſſe demolitam portionem unius uici latitudinis decem aut duodecim paſſuum. Aqua autem aſcendebat ad profunditatem geminorum hominis ſtatuum, & eodem tempore, quum tranſiuere,iniecerant ligna,cannaſq;, & cum paulatim tranſirent & cupide, materies in profundum nõn penetrarat & ipſi uoluptate uictoriæ, qua potieban-

tur erant adeo hilares, ut cogitarent materiam illam fixam diuturnam'que A
permanſuram. Et eo tempore, quo ad pontem perueni, comperi Hiſpanos,
& alios plures ex amicis noſtris terga fugæ dediſſe, & hoſtes tanquam ra-
bidos canes illos inſequentes. Cumq; incompoſitũ ordinem uiderem clama
re cœpi. Siſtite, ſiſtite & quum eſſem proximus aquę, eã Hiſpanis, & Indis re
fertam inueni, ut ne paleam quidem inieciſſe uiderent, & hoſtes tanto impe
tu ferebantur in Hiſpanos, ut eos inſequendo aquis committerent ſe, ut ip-
ſos interficerent, & ex uico illo aqueo aduentabant hoſtium canoæ, & Hi-
ſpanos uiuos captiuabant, & quũ res fuiſſet tam repentina, & uiderem ipſos
milites meos interficientes, cõſtitui ibi conſiſtere, & certando mori, & in eo,
plus proficiebamus opem ferendo manibus quibuſdam infortunatis Hiſpa-
nis, qui ſubmergebãtur, ut aquis exirent, & aliqui exibant uulnerati, aliqui
uero aquis ſemiſubmerſi, & alij ſine armis, eosq; anteire iubebam, & iam tan-
ta hoſtium multitudo ingruebat, quod me, & duodecim, aut quindecim, qui
mecum erãt, undiq; circumdederant, & quum eſſem intentus opem ferendo
illis, qui aquis obruebantur, non proſpiciebam, nec memor eram damni,
quod euenire poterat, & me Indi aliqui ex hoſtibus ceperãt, & abduxiſſent,
ſi non affuiſſet pręfectus quidam comitantibus quinquaginta militibus, quẽ
mecum ſemper deducere ſolebam, & ope iuuenis unius illius ſocietatis, qui
poſt deũ Op. Max. me à morte ſeruauit, & ut me ſeruaret acerrime pugnan-
do ibi ſuam effudit animam. Interim Hiſpani, qui aufugerant profligati pro-
ficiſcebantur ea ſtrata uia, & quum eſſet breuis, & anguſta, & aquæ æqua-
lis, quam canes illi ex induſtria fabricauerant, & ea ſtrata uia progredieban
tur profligati multi ex Indis nobis amicis, iter tantum erat impeditum, & i-
pſi erant adeo tardi, ut hoſtibus tempus daretur ut ab utroque latere aquam
tranſire poſſent, & capere, & interficere quotquot eis uidebatur, & ille præ- B
fectus qui mecũ erat nomine Antonius equinnones, Diſcedamus, inquit, &
incolumẽ uos ſeruemus, cũ certi ſimus, quod ſi uos amiſerimus nullus noſtrũ
euadere poſſet, & uix mecũ tantũ agere potuit, ut inde diſcederem, et cũ hoc
uideret brachijs mihi annuit, ut reuerteremur, & quamuis ipſe plus exoptaſ-
ſem mori, quã uiuere, pręlibati pręfecti hortatione, et aliorũ commilitonum,
qui aderant cœpimus retrocedere cum hoſtibus certando enſibus, & parmis
noſtris, qui nobis uulnera illatum ueniebant. Eo ipſo tempore aduenit fami
liaris meus, & iter aliquantulum aperuit, tamen illico ab humili ſubdiali pa-
uimento illum gutture percuſſere, ut cadere coegerint, & dum uerſarer in ta
li profligatione, expectans multitudinem tranſire, ut ſe tuto locarent, &
nos hoſtium impetum ſuſtineremus, interea aduenit quidam familiaris me-
us equo, ut equitare poſſem, tantum erat luti in ea anguſta uia ſtrata, propter
ingredientium, egredientiumq; ab aquis multitudinem, ut nullus conſiſtere
poſſet, & ipſe equum aſcendi non pugnæ gratia, quoniam ibi erat impoſſibi
bile equitem poſſe pugnam inire, quoniã ſi ea anguſta ſtrata uia ad inſulam
progredi potuiſſem, comperiſſem eos octo equites, quos ibi dimiſeram, &
non potuerant aliter operari ſed coacti ſunt reuerti, & quum reditus eſſet tã
difficilis, duæ equæ quibus inſidebant duo familiares mei ex ea anguſta ſtra
ta uia in aquas dilapſæ ſunt, & alteram hoſtes interemere, alteram uero pedi-
tes quidam tutati ſunt, & tertius iuuenis familiaris meus Chriſtophorus de
Guzman nomine aſcendit equum quem exiſtentes in inſula illa mihi addu-
cendum curarant, ut me in tutũ recipere poſſem, & hoſtes eundem una cum
equo priuſquam ad me peruenire poſſet, interfecere, cuius mors tanto omni
bus exiſtentibus in caſtris fuit dolori, ut in hanc uſque diem recens ſit illius
mortis mœſtitia omnibus, qui ſecum iuncti erant conſuetudine & cognitio
ne. Ex tot & tantis noſtris laboribus omnipotenti deo placuit, ut ſuperſtites
peruenerimus ad uicũ, quo Tacuba peruenitur qui eſt ſpacioſus. Quo poſt-
quam milites conuenere, extremum agmen nouem comitantibus equitibus
occupaui. Hoſtes autem in nos uictoria elati tanta ſuperbia ferebantur, ut ui

deretur

A deretur nullum ab eorum manibus poſſe euadere, & meliori modo,quo po-
tui retrocedens theſaurario, & computatori nunciandum commiſi,ut in pla
team multo ordine conuenirent,et illud idem nunciari iuſſi duobus illis pre
fectis,qui ingreſſi erant uicum, quo itur in forum, & quilibet eorum ſtrenue
pugnauerat, multos aggeres, & pontes occupauerant, quos optime opple-
uerant, quod effecit ut in reditu damnum nullum fuerint perpeſſi. Et priuſ-
quam theſaurarius,& computator rediret,hoſtes ciuitatis ex quodam agge-
re, ubi certabatur, proiecerant duo aut tria Chriſtianorum capita, quamuis
tunc neſciuerint an eſſent ex militibus Petri de Aluarado,uel noſtrorũ ca-
ſtrorũ. Quũ conueniſſemus ad plateam,tanta hoſtiũ multitudo undiq; con-
fluebat,ut maximum fuerimus paſſi laborem,antequam diuertere cogeren-
tur quibuſdam locis, ubi ante hanc profligationem expectare non audebãt
tres equites, & decem pedites.Et illico in turri quadam excelſa idolis ſuis di
cata, quæ erat contigua plateæ, locarunt aromata, ſuffumigationes'que ex
gummi quodam quod naſcitur in his regionibus, quod ipſi dijs ſuis offerunt
in ſignum uictoriæ, & quamuis ipſis impedimento eſſe uoluerimus, nun-
quam tamen eos impedire potuimus, quia milites celeri paſſu caſtra noſtra
uerſus progrediebantur.Ea profligatione hoſtes interfecere triginta quinq;,
aut quadraginta Hiſpanos,& ultra mille Indos nobis amicos,& uulnerarũt
ultra uiginti Chriſtianos, & ipſe uulnus accepi in crure. Amiſſum eſt tor-
mentum illud paruum campeſtre,quod conduxeramus,& plures baliſtæ,et
pixides una cum multis armorum generibus.Illi è ciuitate, illico habita ui-
ctoria ut maiorem executorem, & Petrum de Aluarado exanimatos redde-
rent,omnes Hiſpanos tam uiuos quam mortuos,quos ceperant ad Catebul-
co,in quo eſt forum,adduxere,in quibuſdam turribus altiſsimis foro proxi-
B mis nudos ſacrificauerunt, & pectora eorum aperuere, cordaq; exemerunt,
ut idolis ſuis offerrent. Quæ omnia Hiſpani è caſtris Petri de Aluarado op-
time conſpicere poterant,ab eo loco unde decertabant,& quũ uiderent cor
pora illa nuda alba,cognouere illos eſſe Chriſtianos, & quamuis propterea
maxime fuerint triſtati,& exanimati rediere in caſtra per dies octo,eo et die
ſequenti hoſtes ciuitatis buccinis, & tympanis maximam animorum exul-
tationem præ ſe ferebant, ut uideretur ciuitas corruere, & aperuere omnes
uicos,& pontes in quibus aqua uerſatur,ut prius habuerant, & peruenere,
ut ignes,& uigiles ſuos locarent per binos baliſtæ iactus à noſtris caſtris, &
quũ omnes euaſiſſemus profligati,uulnerati,& inermes, indigebamus quie
te,& refectione. Hac occaſione incolæ ciuitatis ſpatium habuere tranſmit-
tendi legatos ad plures prouincias illis ſubditas nunciatum ſe maxima poti
tos eſſe uictoria, & interfeciſſe plures Chriſticolas, & ſperabant propediem
nos penitus delere, & nullo pacto nobiſcum iungerentur, & ut fides ſibi ad-
hiberetur,circumferebant duo equorum, & aliqua interfectorum Chriſtia-
norum capita, quæ oſtendebant per ea loca, quibus eiſdem conducere ui-
debatur, quæ res multum operata eſt ad contumaciores reddendos, qui de-
fecerant,quam erant antea.

Inde ad duos dies poſt profligationẽ,cuius fama iã innotuerat,& per om
nia circũuicina loca uagabatur, incolę colonię nomine Quarnaquacar,qui
ſubijciebantur ciuitati Temixtitan,& ſubdiderãt ſe in amicos,profecti ſunt
in caſtra noſtra,& mihi ſignificarunt incolas coloniæ Marinalco,qui ſibi e-
rant contermini, damna plurima illis inferre, & prouinciam ſuam deſtrue-
bant,& tunc coniungebant ſe cum incolis prouinciæ Guiſco, quæ maxima
eſt,& conſtituerant eos aggredi, ut interficerent, quia ſe Maieſtati Veſtræ
ſubdiderant,& nobis iuncti fuerant amicitia, & hoſtes affirmabant illis de-
letis conſtituiſſe nos aggredi. Et quamuis profligatio, quæ nobis euenerat
eſſet recens,& potius ſubſidio indigeremus, quam alijs ſubſidium miniſtra-
remus,quia maxime inſtabãt, decreui ſubſidium illis impartiri, quamuis in
ea re plures interceſſerint contradictores, aſſerentes, quod ipſemet me de-

ſtruerem,tranſmittendo milites extra caſtra.Expediui cum nuncijs,qui ſubſidium poſtulauerant,lxxx.pedites & equites decem,quibus præfeci Andream de Tapia,cui iniunxi ut illa ageret quæ ſeruitio M. V. plurimum conducere proſpiceret,& tutelæ noſtræ,cum cerneret neceſſitatem, in qua conſtituti eramus,& eundo, & redeundo non conſumeret ultra decem dies. Et ſic diſceſſit, & peruenit ad coloniam quandam exiguam, quæ eſt media inter Marinalco,& Coadnoacad,ibi offendit hoſtes,qui eos præſtolabantur,& ipſe una cum Incolis è Coadnoacad, & illis militibus, quos ſecũ adducebat, pugnam inire cœpit, & tam acriter noſtri decertarunt, ut hoſtes in fugam uerterint, & profligarint, proſecutiq; ſunt donec eos ingredi coegerint coloniam Marinalco,quæ ſita eſt in colle admodum arduo,quem equites ſcandere non poterant,& hoc uiſo deſtructioni ea omnia ſubiecere,quæ in planicie continebantur, et reuerſi ſunt in caſtra noſtra hac potiti uictoria eo decem dierum ſpatio eis aſſignato.

Vnus è dominis prouinciæ Taſcaltecal,Chichimecatecle nomine,de quo alias memini,qui tabulas pro conſtruendis bergantinis adduxerat, quę in ea prouincia paratæ erãt,ab initio belli ſemper moram traxit in caſtris Petri de Aluarado.Quum uideret poſt dictam profligationem Hiſpanos, ut prius facere conſueuerant,cum hoſtibus non congredi, conſtituit ipſe comitãtibus ſuis ciuitatem ingredi, eamq; oppugnare, dimittens quadringentos ſagittarios è ſuis ad pontem quendam ablatum ſatis diſcriminoſum, quem eripuerat incolis ciuitatis,quod nunquam eueniebat ſine ope noſtra,progreſſus eſt comitatus ſuis maxima uociferatione,inuocando ſuam prouinciam,& dominum.Eo die acriter pugnatum eſt, & undiq; plures uulnerati remanſerũt, & perierunt.Et incolæ ciuitatis firmiter arbitrabantur, eos in cauea clauſos habere,quoniam quum ſit natio, quæ dum retrocedunt eorum hoſtes quamuis ipſi uictoria non potiantur,animo obſtinato inſequuntur,futurum putabant ut in tranſitu aquarum(ubi certum uerſari ſolet diſcrimen) ſuas ſibi iniurias ulciſci liceret, & propterea Chichimecatecle dimiſerat in aquæ tranſitu dictos quadringentos ſagittarios,& quum iam retrocederent, hoſtes ciuitatis in eos irruerunt maximo furore,& milites è Taſcaltecal aquis ſe commiſere, & fauore ſagittariorum tranſiuere, & hoſtes conſpecta obſiſtentia quieuere,& admodum admirati ſunt audaciam Chichimecatecle.

Poſt dies duos à reditu Hiſpanorum,qui bella intulerant incolis è Marinalco,ut Maieſtas ueſtra capitibus præcedentibus uidere potuit, peruenere in caſtra noſtra decẽ Indi ex Otumienſibus,qui erant ſeruituti aſcripti Dominis è Temixtitan, & ut retuli ſubdiderant ſe Veſtræ Maieſtati, quotidie nobis opem ferentes cum hoſtibus certando,& ſignificarũt,quemadmodũ Domini prouinciæ Matalcingo, qui fines habent cum illis, eis bellum inferebant, & coloniam quandam combuſſerant, abduxerantq; aliquos è ſuis, & quantum poterant eos deſtruebant, animo aggrediendi caſtra noſtra, ut hoſtes ciuitate egrederentur, ac penitus nos delerent, & ultra hoc propterea etiam eiſdem fidem adhibuimus,quoniam à paucis diebus,quoties ingrediebamur ciuitatem pugnandi gratia, minabantur nobis ducibus illis è prouincia Matalcingo. Quæ quamuis nobis non multum eſſet nota optime tamen cognoſcebamus eſſe latam, & diſtabat uiginti leucarum ſpacio à noſtris caſtris,& ad quærelam, quam Otumien. proponebant contra hoſtes ſuos, petebant,ut illis opem daremus.Et quamuis petierint tempore multum difficili, auxilio fidens diuino, ut audaciæ ciuitatis alas confringerem, qui quotidie nobis minabantur ducibus iſtis, & ſpem præ ſe ferebant ſperare ab eis auxilium,& ſubſidium aliunde aduentare non poterat,niſi ab eo latere,illuc Condiſaluum è Sandoual maiorem executorem deſtinare conſtitui decem & octo equitibus, & centum peditibus, inter quos unus comperiebatur baliſta utens,qui diſceſſit illis comitantibus, & alijs Otumienſibus nobis amicis. Et deus eſt teſtis, quibus periculis ſubijciębantur, & in quo nos reliqui

permane-

A permanebamus. At cum oporteret maius animi noſtri robur quam unquam feceramus demonſtrare & mori certando, diſſimulabamus uirium noſtrarum debilitatem tam cum amicis, quam hoſtibus. Sæpius tamen optabant Hiſpani ut ſaltem uiui tandem euaderent, & ſe uictores conſpicerent contra ciuitatis incolas, quamuis in ea, & in omnibus reliquis prouincijs nullũ fructum præterea conſequi poſſent. Vnde conijci poteſt fortuna, & neceſſitas, in quibus conſtituti eramus corpore uitaq́;. Maior executor ea nocte profectus eſt dormitum ad coloniam quandam Otumienſium, quæ eſt oppoſita Matalcingo, & ſequẽti die mane diſceſſit, perueniťq; ad ſtationes Otumienſium, quas derelictas cõperit, & pro maiori parte combuſtas, & quũ perueniſſet in planiciem prope fluuium quendam, offendit maximam multitudinem, qui finem combuſtioni alterius coloniæ impoſuerãt. Et quum noſtros conſpexere, terga fugę dare cœperunt, & itinere, quo progrediebantur, poſt eos ſequebantur multa onera plena Maiz, & infantium lactentiũ, quos commeatus cauſa ſecum adducebant, quæ dimiſerant, quam primum audiuere Hiſpanos adeſſe. Et poſtquam tranſiuere fluuium, qui ulterius labebatur, in planicie ſiſtere cœpere, & Maior executor equitibus eos aggreſſus eſt eoſq; profligauit, & quum terga fugæ dediſſent, recto tramite progreſſi ſunt ad ſuam coloniam Matalcingo, quæ trium leucarum ſpacio aberat, & omnibus tribus leucis cõtinuata eſt inſecutio, donec coacti ſunt ingredi coloniam, & ibi præſtolati ſunt Hiſpanos, & amicos noſtros, qui aduentabant interficiendo eos, quos equites intercludebant, & deſerebant, & ea inſecutione mortui ſunt duo millia hoſtium. Quum pedites perueniſſent ad locum, ubi equites ſubſtiterant, & noſtri amici (qui erant ſexaginta millia hominum) cœpere proficiſci ad coloniam, ubi hoſtes ſe oppoſuere, donec mulieres, & filij, et bona ſua collocabãtur in fortilitio quodam, quod erat ſitum in altiſſimo colle ibi prope exiſtenti. Quamprimum tamen eos aggreſſi ſunt, coegerunt i-
B pſos quoque arcem ingredi, quam habebant in ea ſummitate admodum ardua munitaque, & deprædati ſunt, & combuſſere coloniam breuiſſimo temporis interuallo, confugientibus hoſtibus ad arcem. Et quum hora eſſet iam ueſpertina, maior executor arcem oppugnari non eſt paſſus, & etiam quia labore erant admodum feſſi, totam enim eam diem certando conſumpſerant. Et hoſtes eam noctem duxere maximis uociferationibus, & ſtrepitu tympanorum buccinarum'que.

Sequenti die ſummo mane maior executor milites conducere cœpit, ut aſcenderent collem, pugnaturi contra hoſtes in arce exiſtentes, quamuis aliquo timore arbitrantes hoſtes obſtituros. Quũ eo peruenere, neminẽ ex hoſtibus offenderunt, & Indi quidã nobis amici colle deſcendebãt, & retulere nullũ ex hoſtib. adeſſe, ſed in aurora oẽs diſceſſiſſe, & illico in planicie circumquaq; uidere maximã hominum multitudinẽ, & erãt Otumien. & equites rati eſſe hoſtes aduerſ9 eos ſunt progreſſi, & uulnerarũt tres aut quatuor. Et quũ idioma Otumien. differat ab idiomate prouincię è Culua, eos nõ percipiebant, niſi quod armis proiectis ad Hiſpanos confugiebant, & nihilominus tres aut quatuor uulnerarant. Attamẽ ipſi optime cognouere illud eueniſſe, quoniam qui forent illis non innotuerat. Et quum hoſtes non expectaſſent, Hiſpani ſtatuere reuerti per aliam eorum coloniam, quæ ſimiliter defecerat. Quum tamen tot copias contra eos moueri cognouere eos pacifice excepere. Et maior executor dominum prouincię allocutus eſt, eidemq; ſignificauit, illum iam optime ſcire me læto uultu excipere omnes, qui ſeſe oblatũ ueniebant in uaſallos V. M. quamuis maxime erraſſent. Rogabatq;, ut alloqueretur incolas è Matalcingo, ut ad me proficiſcerentur, & ſe ita facturum pollicitus eſt, & inducere incolas è Marinalco ad concordiã. Et maior executor ea adepta uictoria, in caſtra reuerſus eſt, & eo die aliqui ex Hiſpanis pugnabant in ciuitate, & ciues eis nunciauerant, ut interpres noſter illuc proficiſceretur, uolebant colloquium habere de pace ineunda, quam

(ut poſtea apparuit)nolebāt admittere,niſi recederemus ab uniuerſa prouin A
cia quod ideo effecere,ut aliquot dierum ſpacio eos quieſcere pateremur, & munirent ſe rebus quibuſdā, quibus indigebant, quamuis nunquā eos inue niremus,ut pugnā detrectarēt.Et cum per interpretē talia tractarētur,quum noſtri eſſent hoſtibus propinqui(non enim aliud ſpacium intercedebat, niſi pons elatus)ſenex quidam ex hoſtibus è ſinu ſuo eduxit magno interuallo quædā quæ comedit,ut demōſtraret illos nulla adhuc premi neceſſitate,nos eñ illis nunciabam⁹,eos ibi fame perituros.Et amici noſtri ſignificabant Hiſpanis, concordiā eā eſſe ſimulatā,hortātes ut pugnā cōtinuarent.Ea tamen die pugnatū nō extitit. Primates enim interpreti iniūxere,ut me alloquerēt.

Ad dies quatuor poſt reditum maioris executoris à prouincia Matalcingo,Domini illius & Marinalco,& Domini prouinciæ Cuiſcon (quæ eſt latiſſima,& etiam defecerat)in caſtra noſtra profecti ſunt, & ut illis parcerem præterita ſupplices rogarunt,& polliciti ſunt ſe uelle nobis inſeruire,& promiſſa ſua executioni demandarunt,& ſemper hactenus inſeruiuerunt.

Dum maior executor aberat in prouincia Matalcingo, hoſtes ciuitatis conſtituerunt nocte exire, & aggredi caſtra Petri de Aluarado, & in aurora ea aggreſſi ſunt,& quum uigiles, & excubiæ eos audiuere, ad arma conclamatum eſt;& illi,qui aderant eos inuaſere. Hoſtes auditis equitibus aquis ſe commiſere, & interim noſtri aduolarunt,tribuſq; cōtinuis horis pugnatum eſt. Nos uero exiſtentes in noſtris ſtationibus, audiuimus tormenti parui bombū, quo ille in hoſtes utebatur.Et quia nos ſuſpitione adducebamur ne eos profligarent,milites in armis eſſe iuſſi,ut ciuitatem ingrederentur, ut hoſtes animum demitterent in oppugnando Petrum de Aluarado,& quum Indi offenderent hoſtes tam acriter & ſtrenue pugnantes, decreuere reuerti in ciuitatem.Nos reliqui ad ciuitatem pugnatum profecti eo die fuimus.

Eo tempore nos qui uulnerati euaſeramus priori profligatione, priſtinæ reſtituti eramus ſanitati,& ciuitati Diuiti applicuerat nauis Io. Ponci è Leone,quem profligauerant in prouincia inſulæ Floridæ, & habitatores ciuitatis mihi afferendum curarunt puluerem quendam, una cum aliquibus baliſtis, quibus maxime egebamus, & iam fauente Deo Optimo Maximo, circumcirca nulla erat prouincia, quæ nobis non maxime faueret, & quum ipſe proſpicerem incolas ciuitatis tam rebelles,& maiori demonſtratione & certitudine moriendi,quam unquam aliqua fuerit natio,neſciebam quo modo me cum eis gerere deberem,quo pacto à tanto diſcrimine & laboribus euadere poſſemus,et quomodo illos,& ipſorum ciuitatem extremæ internecioni non traderemus.Erat enim magis egregia,quam ſit alia in uniuerſo terrarum orbe.Nec nobis prodeſſe poterat quod illis ſignificabamus,nos ab eo loco non diſceſſuros,& tam è caſtris quā bergātinis non ceſſaturos damnum inferre. Nec quod deſtruxeramus incolas è Matalcingo & Marinalco, & quod neminem in omnibus prouincijs habebant, qui eiſdem opem laturus eſſet.Nec habebant,unde ſibi miniſtrari poſſet Maiz,caro, fructus, & aqua. Nec deniq; res aliqua ad commeatum faciens, & quanto plus & antedictis nota faciebamus,tanto minus animis deficere uidebantur. Sed pugnam ineundo, & reliquis omnibus in rebus animoſiores inueniebamus, quam unquam fuiſſent. Et ipſe proſpiciens rem ita agi, & iam præterijſſe ultra dies quadraginta quinq;,quibus obſidebamus dictam ciuitatem, conſtitui ad noſtri tutelam remediū adhibere,ut melius laſſos hoſtes reddere poſſem.Quod fuit huiuſmodi, quod quantum ciuitatis occupabamus, tantum ab utroque latere ſolo æquaremus,ita ut ne paſſu quidem progrederemur, niſi omnia ſolo ęquaremus,& loca ubi aqua uerſabatur continentem redderemus,quamuis diu in eo moram trahere cogeremur. Et propterea conuenire iuſſi omnes dominos & primates nobis amicos, & decretum meum illis aperui, ut ad hoc conuocarent omnem ruſticanam multitudinem, cum cois ſuis, quæ ſunt ualli genera, quibus utuntur in illis partibus, ut foſſores ligonibus in

Hiſpanijs.

A Hiſpanijs. Et ipſi reſponſum dedere, ſe læto animo perfecturos, & decretum eſſe ſanum, & eo maxime ſunt oblectati. Videbatur enim, eum eſſe modum, quo ciuitas ſolo æquaretur, quod omnes plurimum appetebant.

Interea dum hæc conſtituebantur, tres aut quatuor dies præteriere. Incolæ ciuitatis animo concepere nos aliquid magni contra eos machinari: ipſi quoque per ea, quæ poſtea apparuere, parabant omnia ad ſui tutelam poſſibilia, quemadmodum etiam ſuſpicabamur. Et ordine amicis noſtris dato, quod terra, & aquis ciuitatē oppugnatum ire debebamus, ſequenti die poſt miſſarum ſolennia proficiſci cœpimus ad ciuitatem, & quum perueniſſemus ad tranſitum aquę, & aggerem, qui eſt in initio magnarum domuum in platea conſtitutarum, & eum oppugnare uellemus, incolæ ciuitatis ut quieſceremus innuerūt, aſſerentes pacem inire uelle, & ipſe iniunxi noſtris ne ulterius pugnam inirent, & ſignificaui ut illuc dominus ciuitatis me allocutum aduentaret, ſi forte pax componi poſſet, & cum retuliſſent aliquos eum euocatum profectos, me ultra horam detinuere. Ipſi enim reuera pacem non exoptabant, & hoc demonſtrarunt, quoniam illico nobis quieſcentibus in nos ſagittas, fuſtes, & ſaxa iaculari cœpere. Hoc uiſo, aggerem oppugnare cœpimus, eumq́ occupauimus, & quum plateam ingreſſi fuimus, eam magnis ſaxis refertam inuenimus, ne equites ueloci paſſu currere poſſent. Solido enim loco equites ſolos timent, & inuenimus uicum lapidibus ſolis obſtruſum, & alium etiam ſaxis plenum, ne equites eo paſſim currere poſſent. Et ab eo die ita oppleuimus eum uicum, ubi aqua uerſabatur, & quo ibatur ad plateam, ut nunquam poſtea eum Indi aperire potuerint, & poſtea paulatim cœpimus ſolo ęquare eas domos, optime obſtruere, opplereq́ ea quæ occupabamus ab aqua, & quum eo die perueniſſemus ultra centum & quinquaginta millia hominum bellatorum, multa geſta ſunt, & eo pacto die illo pedem retulimus in caſtra, & bergantini una cum canois amicorum noſtrorum plurimum intulerunt damni ciuitati, & ut quieſcerent retroceſſere.

B Sequenti die eodem ordine ciuitatem ingreſſi ſumus, & peruenimus ad ambitū illum & periſtillū, ubi ſunt turres ſuorū idolorum. Iniunxi præfectis nil aliud faciendum curarent, niſi ut opplerentur uici, in quibus aqua uerſabatur, & æquarent malos tranſitus quos occupaueramus, & Indi nobis amici aliqui domos comburerent & ſolo æquarent, reliqui irent pugnatum contra hoſtes locis ſolitis, & equites omnes tuerentur ne à tergo adorirentur, & ipſe aſcendi unum ex altioribus idolorum turrim, quoniam Indi me optime noſcebant, & aſcenſum meum moleſte tulerunt, ab ea turri animum addebam amicis, & ſuppetias ferendas committebam, quum neceſſitas ingruebat, quia cum aſſidue pugnarent, hoſtes aliquando, & aliquando noſtri retrocedebant, qui illico ſubleuabantur à quatuor equitibus, qui audaciam eiſdem ſubminiſtrabant, ut in hoſtes irruerent. Eo pacto & ordine ciuitatem ingreſſi ſumus quinq; aut ſex continuis diebus, & in reditu ſemper amicos noſtros anteire iubebamus, & aliquando in inſidijs collocabamus aliquos Hiſpanos in quibuſdā domibus & equites remanebant, & ui nos retrocedere ſimulabamus, ut eos ad plateā ingrediendā alliceremus, hoc pacto una cum inſidijs peditum quotidie hora ueſpertina aliquos uulnerabamus. Et quodam die ex prædictis in platea continebantur ſeptē aut octo equites pręſtolātes hoſtiū egreſſum, & cū eos egredi non uiderēt, ſimularunt recedere, & hoſtes ſuſpitione adducti, ne in reditu eos uulnerarent, ut facere cōſueuerant, poſt parietē latebāt, & in ſubdialibus pauimētis, & eorū innumera erat multitudo, & cū hoſtes eos inſequebātur (qui erāt octo, aut nouē numero) ipſi ex alto occupauerāt faucē unius uici, nō potuere inſequi hoſtes qui aufugiebāt, & reuerti coacti ſunt, & hoſtes elati, ꝙ eos retrocedere coegerāt, rabide more canū in eos irruebant. Illi uero qui maxima circunſpectione pugnabāt, eo ſe recipiebant, ubi damnū pati nō poterāt, noſtri damna patiebant ab eis, qui in parietibus locati erāt, & coacti fuere retrocedere, & uulnerarunt

duos equos, quod effecit ut eiſdem inſidias ſtruere conſtituerem, pro ut in futurum Maieſtati Veſtræ referam. Et eo die hora ſatis tarda deuenimus in caſtra, relictis omnibus occupatis tuto ſolo æquatis, & Incolæ ciuitatis erãt admodum læti, arbitrabantur enim nos metu diſceſſiſſe, & ea nocte nũcios deſtinaui ad maiorem executorem, ut ante lucem cum quindecim equitibus ex ſuis, & Petri de Aluarado uenirent in caſtra noſtra. A

Poſtero die ſummo mane maior executor in caſtra peruenit comitantibus quindecim equitibus, & ipſe habebam ex equitibus in præſidio Cuioacan impoſitis uiginti quinqꝫ, qui aſcendebant ad numerum quadraginta equitum, & decem ex illis iniunxi, ut illico mane deſcẽderent omnibus reliquis peditibus comitantibus, & ipſi una cum reliquis pugnam inirent, ſolo æquarent, occuparentqꝫ omnia quæ poſſent, quoniam ego cum tempus retrocedendi aduentaſſet, illuc irem comitantibus reliquis triginta equitibus, et cum ſcirent maiorem ciuitatis portionem ſolo æquatam quanto poſſent hoſtes inſequerentur, donec eos ad loca tuta, & uicos, quibus aqua uerſari ſolet ingredi cogerent, & ibi morarentur, donec retrocedendi tempus adueniret, & ipſe me una cum illis triginta equitibus à nullo cõſpectus in inſidijs collocare poſſem, in quibuſdam magnis domibus, quæ ſunt proximæ reliquis illis magnis in platea conſtitutis. Et Hiſpani executi ſunt mãdata mea, & per horam poſt meridiem, aſſumptis illis triginta equitibus ciuitatẽ ſum ingreſſus, & quum eo perueniſſem, eos collocaui in illis magnis domibus, ipſe diſceſſi, aſcendiqꝫ turrim illam excelſam, ut moris erat mei. Et dum ibi moram traherem, Hiſpani aliqui ſepulchrum aperuere, & in eo inuenere uarias res aureas, ad mille & quingentos Caſtellanos. Et cum iam adeſſet hora retrocedendi, iuſſi maximo ordine redire inciperent, & quod equites poſtquam retroceſſiſſent ad plateam, fingerent uelle eos inuadere, non tamen auderet demonſtrarent: & iſtud fieret, quum circumcirca, & in platea eſſet maxima hoſtium multitudo. In Inſidijs collocati admodum deſiderabant tempus aduentare. Optabant enim rem bene gerere, & iam moleſta erat diuturna mora, & ego me illis coniunxi: & iam Hiſpani tam pedites, quam equites retrocedebant ad plateam, et etiam Indi amici noſtri qui iam inſidias cognouerant. Hoſtes autem tot uociferationibus inſequebantur, ut maxima uiderentur potiti uictoria: & nouem illi equites fingebant aggredi eos per plateam, & poſtea retrocedebant, & quum hoc bis ſimulaſſent, hoſtes tantum feruorem conceperant, quod uſqꝫ ad eorum nates percutiendo uenerint, donec eos perducerent in uicum eum, ubi paratæ erant inſidiæ, Quum uidimus Hiſpanos anteire, & pixidis emiſſionem audiuimus (quod ſignum nobis paratum habebamus) cognouimus tempus aduentaſſe, ut exiremus, & Diui Iacobi conclamato nomine, illico eos aggreſſi fuimus, & inſecuti fuimus per plateam uulnerando, ſternendoqꝫ, et intercludendo plures, qui ab amicis noſtris, qui nos ſequebantur, capiebantur, ita ut in his inſidijs interfecti fuerint ultra quingentos ex hoſtibus & ex primatibus, robuſtioribus & magis ſtrenuis, & ea nocte amici noſtri lauta potiti ſunt cœna. Omnia enim interemptorum cadauera cepere, & in fruſta attulere, ut eadẽ in cœna comederent. Tanta fuit admiratio, quam concepere, quum ſe tã repente profligatos cõſpexere, ut nec locuti fuerint, nec uociferationes emiſerint, omni ea nocte, nec auſi ſunt alicubi incipere comparere in uicis aut ſubdialibus pauimentis, ubi non eſſent plurimum tuti, & cum nox aduentaret, & nos diſcedebamus, apparuit incolas ciuitatis miſiſſe ſeruos quoſdam uiſum an recederemus, & quum quodam uico comparere cœperunt, eos aggreſſi ſunt decem, aut duodecim equites inſecutiqꝫ, & ita egere, ut nullus euaſerit. Concepere hoſtes hac uictoria tantum timoris, ut nunquam omni hoc durante bello auſi ſint plateam ingredi, quando recedebamus, quamuis unicus tantum eſſet, in ea eques, nec auſi ſunt Indum aliquem, aut peditem ex noſtris inſequi uerentes ne denuo inſidias eis parauiſſemus. Et geſta illius diei una cum uictoria, B

A ctoria, quam omnipotens elargitus eſt, fuit potiſſima cauſa, ut citius ciuitate
potiremur. Incolæ enim illius maximam concepere exanimationem, & ami-
ci noſtri animis creuere, & eo pacto profecti fuimus in caſtra certa ſententia
accelerandi, ut bellum hoc perficeretur, & nullū prætermittendi diem abſq;
ingreſſu in ciuitatem, donec bellum eſſet confectum. Et eo die nullum acce-
pimus incommodū in caſtris noſtris, eo dempto, quod cum ex inſidijs prodi-
bamus duo equites concurrerūt, & alter eorū cecidit ex equa, & ea recto tra-
mite progreſſa eſt ad hoſtium turmas, qui eam ſagittis impetebant, & uulne-
ribus confoſſa cernens impium ſibi malum illatum ad nos reuerſa eſt, & ea
nocte mortua eſt, & quamuis maxime triſtati fuerimus, quum equi & equæ
maxime faciant ad ſalutem noſtram, tamen non tantum moleſte tulimus,
quemadmodum ſi mortua eſſet apud hoſtes, ut re ipſa euenturum putaui-
mus, ſi enim ita eueniſſet maiori potiti fuiſſent gaudio, quam premeban-
tur dolore illorum, quos neci dederamus. Eodem die bergantini una cum ca-
nois amicorum noſtrorum in ciuitate maximam hoſtium ſtragem commiſe-
re, abſq; aliquo ſibi illato incommodo.

Quum ſciremus iam incolas ciuitatis perterritos pauore, percepimus à
duobus ex illis modicæ conditionis, qui nocturno tempore clam ciuitate
egreſſi fuerāt, & ad noſtra caſtra peruenerant, quum fame premerētur, quod
nocte exibant piſcatum inter domos ciuitatis. & proficiſcebantur ab ea par-
te, quam occupaueramus quærentes ligna, olera, & radices, ut eas comede-
rent. Et quum iam plures uicos, ubi aqua uerſabatur, oppleuiſſemus, apta-
ueramus plures malos tranſitus, in ipſa aurora ciuitatē ingredi conſtitui, &
omne poſſibile damnum illis inferre, & bergantini ante lucem, & ipſe decē
aut quindecim comitantibus equitibus, & quibuſdam peditibus, & Indis a-
micis noſtris, ingreſſi fuimus, & prius diſpoſuimus ſpeculatores quoſdam,
B qui, quum iam illuceſceret, ſignum nobis in inſidijs collocatis dedere, & ag-
greſſi ſumus infinitum numerum, quum tamen maior pars eſſet ex miſerabi-
lioribus ciuitatis, ut plurimum erant uxores, & pueri, & tantum damni illis
intulimus locis illis quibus poteramus progredi per ciuitatem, ut mortui,
& captiui aſcenderint ultra octingentos, & bergantini ſimiliter cœperunt
plures ex hoſtibus, una cum canois, quibus piſcabantur & maximam ciuita-
tati ſtragem intulere. Quum duces, & primates ciuitatis nos ea proficiſci ui-
derunt hora non conſueta, maxime mirati ſunt, ut prius admirati fuerant in-
ſidias præteritas, & nullus eorum auſus eſt nobiſcum congredi, & ſic reuer-
ſi fuimus in caſtra maxima præda, & cibo ad uſum amicorum noſtrorum.

Sequenti die ſummo mane in ciuitatem reuerſi ſumus, & quum amici
noſtri cernerent bonum ordinem, quem habebamus, ad eam extremæ dan-
dam interneci oni, tanta erat indies ueniētium multitudo, ut numerari non
poſſet. Et ea die occupandi uicum, quo progreditur ad Tacubam, finem im-
poſuimus, et lateribus implendi malos tranſitus, qui in ea continebantur, ita
ut milites caſtrorum Petri de Aluarado nobiſcum conuenire poſſent in ci-
uitate. Et in uico, quo peruenitur in forum, duos alios occupauimus, & eos
optime oppleuimus, & combuſſimus domos ipſius domini Guautimucin
nomine iuuenis decem & octo annorum, qui ſecundus erat dominus poſt
mortem Domini Muteezuma. In his ædibus hoſtes uaria locarant muni-
mina, erant enim ampliſſimæ, & munitæ, aquiſq; circumuallatæ. Occu-
pauimus quoque geminos pontes aliorum uicorum, qui ſunt apud uicum,
quo progreditur in forum, & oppleti ſunt plures mali trāſitus ita ut ex qua-
tuor ciuitatis illius portionibus, tres occupaueramus, & hoſtes nil aliud a-
gebant, præterquam retrocedere ad loca tutiora, ad domos ſcilicet quæ in
aquis conſtitutæ erant.

Poſtero uero die, qui fuit in feſtiuitate Sancti Iacobi, ordine iam dicto ci-
uitatem ingreſſi fuimus, & ſecuti iter noſtrum uico illo, qui protenditur in

forum

forum,& occupauimus uicum latum in quo uerſabatur aqua,ubi hoſtes maxime ſe tutos arbitrabantur. Et quamuis morati fuerimus multum in occupando eo uico,& diſcrimina paſſi fuerimus multa, tota ea die tantum efficere non potuimus, ut quum uicus eſſet latus eum penitus oppleuerimus, ut equites tranſire poſſent ad alium uicum.Et quum omnes eſſemus pedites,& hoſtes conſpicerent equites non tranſiſſe,multi recentes,& ſtrenuiores ex illis nos aggreſſi ſunt, & quam primum eis obſtitimus, cum nobiſcum plures milites baliſtis utentes haberemus,reuerſi ſunt ad ſuos aggeres,& munimina,quæ extruxerant,quamuis multi ex illis ſagittis fuerint confoſſi. Et ulterius omnes Hiſpani pedites utebantur ſuis haſtis,quas picas nominamus in Hiſpanijs,eas enim efficiēdas curaueram poſt noſtram profligationem, quę res fuit nobis admodum proficua. Eo die ab utroq; latere alijs rebus non incubuimus niſi combuſtioni,& æquationi domorum illius uici,quod erat uiſu miſerabile, quum tamen aliud facere non poſſemus, cum ordinem ſequi cogebamur. Quum incolæ ciuitatis tantam ſtragem, ac ruinam conſpicerent,ut animoſitatem prę ſe ferrent, Indis nobis amicis dictitabant, ut nihil aliud agerent, quam comburerent, & ſolo æquarent,quoniam futurum eſſet, ut illi noua ædificia conſtruere in poſterum cogerentur, quoniam ſi ipſi uictoria potiti eſſent,ita futurum optime nouerant,ſin minus, quod ea ad uſum noſtrum conſtruere cogerentur. Et deo placuit, ut ultimo ſuo dicto res fuerit uerificata, quamuis ipſimet ſint qui ea conſtruant.

Alio die ſummo mane ordine ſolito ciuitatem ingreſſi fuimus, & quum peruenimus ad uicum quē pręcedēti die oppleueramus, eo modo eū inuenimus,ut prius reliqueramus,& progreſſi ulterius per geminos baliſtę iactus, occupauimus duas magnas aquarum foſſas, quas effoderant in ipſo ſolido uico,et deuenimus ad paruam turrim idolis ſuis dicatam,in ea comperimus quædam Chriſtianorum capita, quos interemerant, & maxima fuimus adducti mœſtitia,& ab ea turri erat rectus uicus ad caſtra Petri de Aluarado,et à ſiniſtro latere erat uicus,quo perueniebatur in forum, in quo iam aqua nō continebatur, præterquam in uno uico quem tuebantur, & eo die ulterius non proceſſimus. Certauimus tamen acriter & diu cum hoſtibus, & quum quotidie omnipotens nobis uictoria potiri concederet,ſemper ipſi erant inferiores,eo die hora iam ſera reuerſi fuimus in caſtra. B

Poſtero die quum componeremus nos ingredi ciuitatem hora nona diei, è caſtris fumum ex geminis altioribus fori, aut Tetebulco turribus exire conſpeximus,& quid eſſet cogitare non poteramus.Et quum uideremus fumum illum maiorem eſſe,quam quando ſuffitus idolis ſuis efficiunt,ſuſpicati fuimus milites Petri de Aluarado illuc perueniſſe. Quod tametſi ita ſe haberet, nō tamen id uerū eſſe poſſe putabamus. Et certe eo die Petrus de Aluarado una cum eius militibus ſtrenue ſe geſſit. Supererāt enim plurimi pōtes & aggeres occupandi,& ſemper accedebat ad eos tuendos maior ciuitatis incolarum multitudo,quum tamen conſpicerent nos è caſtris noſtris hoſtes ſtringere,omnibus poſſibilibus modis laborauit,ut forum ingrederetur.Ibi enim erat omnium hoſtium robur, non tamen eualuit ulterius progredi niſi ad conſpectum illius & duas illas turres occupare,& turres alias plures,quę erant prope ipſum forum, quod fuit tam latum quam ambitus multarū turrium ciuitatis, & equites fuere in maximo labore,& coacti ſunt retrocedere, & dum retrocederent tres equos uulnerarunt & eo pacto Petrus de Aluarado una cum militibus reuerſus eſt in ſua caſtra. Nos uero noluimus occupare eo die pontē unū,& uicū in quo aqua cōtinebatur,qui ſolus occupādus erat ut in forū puenire poſſem⁹. Sed tm̄ incubuimus ut oppleretur quidā mali trāſitus,& in reditu nos acriter preſſere, quāuis eiſdē potius dāno ceſſerit.

Sequenti die ſummo mane ciuitatem ingreſſi fuimus,& quū,donec perueniretur in forum, nil occupandum ſupererat, niſi uicus aqua plenus cum ſuo aggere,qui hærebat turri,de qua ſuperius memini, eum oppugnare cœpimus,

pimus, & ſignifer quidam comitantibus tribus, aut quatuor Hiſpanis ſeſe aquis commiſere, & incolæ ciuitatis illico locum deſeruere, & locus oppleri cœptus eſt, ut equites tranſire poſſent, Et dum iſta agerentur, aduenit Petrus de Aluarado eodem uico comitatus quatuor equitibus, & gaudium, quo repleti ſunt milites amborum caſtrorum, fuit incomparabile. Illud enim erat iter, & modus cito finem imponendi bello, & Petrus de Aluarado relinquebat præſidia à tergo & à lateribus, tam ut tueretur acquiſita, quam ad ſui defenſionem, & quamprimum tranſitus ille fuit aptatus, una cum aliquibus equitibus forum inſpecturus ſum profectus, & iniunxi militibus noſtrorum caſtrorum, quod nullo pacto ulterius progrederentur. Et cum aliquantulum per plateam ſpaciati fuiſſemus perſpeximus porticus, qui cum ſubdialibus pauimentis erant hoſtibus referti, & quum platea eſſet ampla, & equites in ea progredi poſſent, quum equites conſpicerent, appropinquare non audebant, & ego aſcendi illam magnã turrim, quæ foro adiacet, & in ea inuenimus oblata Chriſtianorum capita, quos nobis interemerant, & ab ea turri proſpexi quantam ciuitatis portionem occupaueramus, & procul dubio ex octo portionibus ſeptem occupaueramus, & quum cognoſcerem tantam hoſtium multitudinem tam anguſto loco contineri, maxime cum domus illæ, quas poſsidebant eſſent tam anguſtæ, & quælibet ex ſe ſuper aquas conſtituta, & imprimis maxima apud eos erat fames, & quia in uicis inueniebamus extractas cortices, atque radices arborum, conſtitui nolle eos aliquot dierum ſpatio oppugnare, & mouere ſibi aliquas conditiones, quibus tanta multitudo perire non cogeretur, & mihi certe dolorem incredibilem afferebat damnum, quod illis inferebamus, & aſſidue eos moneri curabam, ut pacifice nobiſcum agerent, illi autem reſpondebant quod nullo pacto deditionem facere uellent, & quod unicus qui ſupereſſet certando mori deberet, & de omnibus quæ ab eis poſſidebantur, nil ad nos deuenturum eſſe, ſed combuſturos ſe omnia & aquis ſubmerſuros ubi non uideri poſſent, nec apparere. Ego tamen ne malum pro malo redderem, diſſimulabam, nec eos oppugnari permittebam. *Mira hoſtes pertinacia mortem oppetere, quã deditionem facere malunt* B

Quum modicum pulueris ad tormenta obtineremus per dies quindecim antea conſulueramus machinam conſtruere, & cum non adeſſent artifices, qui optime eam conficere callerent, quidam fabri lignarij ſeſe illam perfecturos obtulere, paruam tamen: & quamuis cogitaſſem nil eos boni efficere poſſe, annui tamen ut illam erigerent, & illis diebus, quibus hoſtes tam anguſto loco clauſos tenebamus, perfecta extitit, & eam adduxere locandam loco quodam inſtar theatri, qui eſt in medio plateæ ex calce & lapidibus quadratis ad proceritatem gemini hominis ſtatus cum dimidio, & ab angulo ad angulum intercedere poteſt triginta paſſuum intercapedo, qui locus ab eis paratus extiterat, ut cum aliqui ludi edebantur, ibi ludos & ſpectacula edentes locarentur, ut uniuerſi in foro conſtituti, & illi qui erant inferius, & in porticibus conſpicere poſſent, quid ederetur: & quum eo illam adduxiſſent trium aut quatuor dierum ſpacium conſumpſere, antequam locaretur, & Indi nobis amici ea machina minabantur incolis ciuitatis, aſſerendo ea machina omnes interficiendos: et quamuis nil aliud proficeret, quemadmodum etiam nil profecit, tamen ſatis erat timor, quem Indi hoſtibus inferebant, cogitantes eos deditionem facturos, & neutrum ſubſecutum eſt, quoniam fabri lignarij machinam non perfecere, nec incolę ciuitatis (quamuis maxime timerent) pactum aliquod deditionis demonſtrarunt, & machinæ defectum diſſimulauimus, aſſerentes nos miſericordia moueri, ne omnes penitus interficeremus.

Sequenti die poſt locatam machinam reuerſi fuimus in ciuitatẽ, & quũ iam interceſſiſſent tres aut quatuor dies, quod ciuitatẽ non oppugnaramus inuenimus uicos quib. progrediebamur, mulierib. puerisq; refertos, ac alijs miſerabilibus perſonis, qui fame moriebãtur, ſemimortui debilesq; exibãt,

quæ

quæ erat res uiſu miſerabilior,quam in uniuerſo orbe comperiri poſſet,& i/ A
pſe amicis noſtris iniunxi,ne pacto aliquo damnum aliquod inferrent, nul/
lus tamen bello aptus exibat, ut aliquod damnum ſibi inferri poſſet, quam/
uis uideremus eos in ſubdialibus pauimētis ueſtibus ſuis coopertos,& iner
mes.Et ego illo die eos de pace commonendos curaui, & eorum reſponſio/
nes erant diſſimulationes, & quum maiori pro parte diei nos eo pacto pro/
traherent, illis nunciandum curaui me eos oppugnare cōſtituiſſe, & eorum
multitudinem retrocedere mandarent, alias permitterem amicis noſtris, ut
eos interimerent,& ipſi retulere ſe pacem deſiderare.Ipſis autem reſponſum
dedi,me ibi dominum non conſpicere,quocum de pace agi debebat,et cum
aduentaſſet,ad eius aduentum ipſis omnem ſaluum cōductum,quem poſtu/
labant,impartiebar, ut de pace ineunda colloqueremur. Sed quum conſpi/
ceremus eſſe illuſionem,& hoſtes omnes accinctos, quum eos pluries paci/
fice monuiſſem,ut eos in anguſtiora deducerem, & illos ad extrema locare/
mus,iniunxi Petro de Aluarado,ut omnibus ſuis copijs ingrederetur à late-
re unius magni uici, quem hoſtes obtinebant, in quo continebantur ultra
mille domus, & ipſe ab alio latere pedes ingreſſus ſum comitantibus omni/
bus noſtrorum caſtrorum copijs, equites enim ibi nil prodeſſe poteramus.
Et tam acriter à nobis,& ab amicis noſtris eſt pugnatum,ut eum omnem ui/
cum occupauerimus,& tam ingens fuit cædes hoſtium noſtrorum,ut eo die
deſiderata,captaq́; ſint ultra duodecim millia Indorum, quibuſcum Indi no/
bis amici tantum ſæuitiæ utebantur, ut nulli uitam condonarent, quamuis
etiam à nobis repræhenderentur,corrigerenturq́;.

Alia ſequenti luce in ciuitatem reuerſi ſumus, & ne pugnam committe/
rent,præcepi,nec hoſtibus damnum aliquod inferrent,& cum ipſi conſpice
rent tantam hominum multitudinem in illos moueri, & cognoſcerent uaſal
los ſuos,& eos,quibus præcipere ſolebant, mortem ſibi minari, & ſe ad ex- B
tremum deductos conſpicerent,& ubi conſiſterent non haberent, niſi ſuper
ſuæ ciuitatis demortuorum cadauera, optantes tandem eximi à tam acri in/
fortunio, clamabant cur iam illos non interficeremus, & maxima celeritate
me aduocandum nunciarunt, quoniam me alloqui deſiderabant.Et quū Hi/
ſpani omnes finem huius belli maxime optarent, & moleſte ferrent tantum
damnum,quod illis inferebatur, maxima ſunt affecti lætitia, cogitantes eos
pacem cupere, magnoq́; gaudio me accerſitum uenere, & improbe conten-
derunt ut accederem ad aggerem quendam, in quo erant aliqui ex primati/
bus, qui mecum colloqui uolebant. Et quamuis iter meum parum profutu/
rum ipſe conſpicerem, conſtitui tamen ire uiſum quomodo res ſe haberet,
cognoſcebam enim,quod deditio omnis uerſabatur in domino ſolum, & in
tribus aut quatuor alijs ex primatibus ciuitatis,quoniam reliqui (ſiue uiue/
re ſiue mori contingeret) deſiderabant iam ſe extra eum locum conſtitutos.
Et quum perueniſſem ad aggerem,mihi ſignificarūt,quod poſtquam illi me
ſolis filiū cognoſcerent,& ſol tam breui ſpacio unius diei,ac noctis circum/
ibat uniuerſum terrarum orbem,quare eo breui ſpacio eos etiam non inter/
ficerem,& eos à tot pœnis non eximerem,quia ipſi iam mori exoptarent,&
cœlum aſcendere ad ſuum Ochilubum,qui eos ibi expectabat, ut eis requi/
em condonaret.Illud eſt idolum,qnod Indi maiori proſequuntur ueneratio/
ne,ego autem multis reſpondi,ut ad deditionem faciendam allicerem,nil ta
men proderat,cum in nobis ea pacis ſigna uiderent,quæ nunquam uicti prę
ſe tulere,quum eſſemus nos auxilio diuino uictores.

Quum ad extremū hoſtes adduxiſſemus, ut ex iam dictis colligi poteſt,
ut eos à malo eorum propoſito perſuaderemus, quum eorum animus eſſet
mori,allocutus ſum quendam ex primatibus inter eos, quem captiuum ha/
bebā,captiuumq́; tenuerat antea per duos aut tres dies patruus Don Ferdi/
nandi domini ciuitatis Teſaico,dum in ciuitate pugnaret: & quamuis eſſet
uulneratus, eum ſum allocutus, ſi uellet in ciuitatem reuerti, & reſponſum
mihi

A mihi dedit uelle,& quum ſequenti die ciuitatem fuiſſemus ingreſſi,illũ cum aliquibus hoſtibus deſtinaui,qui illum cõſignarunt incolis ciuitatis, & iam illum fueram allocutus diffuſius , ut colloqueretur cum domino ciuitatis & primatibus de pace ineunda, & ipſe pollicitus eſt in eo ſe omnia quæ poſſet effecturum. Incolæ ciuitatis illum excepere maxima obſeruantia, tanquam ex primatibus unum, & quamprimum eum adduxere in conſpectum Guau timucin,& ſermonem de pace habere cœpit,illico illum interficiendũ& ſacrificandum commiſit.Et reſponſum, quod nobis dedere illud fuit,quod maximis uociferationibus aduenere,aſſerentes ſe uelle mori,& fuſtes,ſagittas, lapidesq; in nos proijcere cœpere, & nobiſcum acriter pugnare, & adeo ut nobis equum interficerent iaculo , quod ex enſe quem nobis abſtulerant, fabrefecerant. At equus hic tandem caro eſt illis aſcriptus precio,plurimi enim ex illis obiere,& eo pacto in caſtra noſtra reuerſi fuimus.

Poſtero uero die reuerſi ſumus in ciuitatem,& hoſtes eo redacti erant,ut in ciuitate Indorum nobis amicorum infinita multitudo pernoctare auderet.Et quum in conſpectum hoſtium deueniſſemus, noluimus cum illis pugnam inire,ſed tantũ deambulare per eorum ciuitatem,cogitabamus nanq; quod omni hora,& momento ad nos pacifice proficiſcerentur,et ut ad concordiam eos allicerem,equitando,perueni ad aggerem quendam munitiſsimum, & accerſiui quoſdam ex primatibus mihi notos, qui poſt eam latebãt & eis ſignificaui, quod poſtquam ſe profligatos conſpicerent, & ſi uellem unica hora eos delere poſſem nullo ſuperſtite, quare Guautimucin eorum Dominus me allocutum non ueniret, cum pollicerer illi me nil incommodi illaturum. Si ipſi,& illi uellent mecum pacifice agere, à me optime exciperentur,haberẽturq;,& alia cum eis multa ſum locutus, quibus ad lachrymas

B propenſos reddidi.Et flentes mihi reſponſum exhibuere,ſe optime noſſe errorem ſuum, & exterminium, & ipſi proficiſci uolebant allocutum eorum dominum,et una cum reſponſo illico reuerti,ut ab eo loco non diſcederem. Et diſceſſere,paruoq; ſpacio reuerſi fuere, aſſerentes,quum hora eſſet iam ſera Dominus illorum non eſſet uenturus me allocutum. Sequenti tamen die procul dubio in meridie illum aduenturum putabant,ut me in platea fori alloqueretur.Et eo modo profecti fuimus in caſtra,& ego mandaui, ut in quadrato illo in medio plateæ exiſtenti paratum haberent ſtratum pro domino,& primatibus ciuitatis,ut ipſe habere ſolent,& ulterius ſibi epulas pararent,& ita re ipſa factum extitit.

Sequenti uero die ingreſſi ſumus ciuitatem,& præcepi noſtris copijs, ut paratæ eſſent,ne ſi hoſtes inſidias pararent,nos incautos offenderent,& Petro de Aluarado ibidem exiſtenti idem nunciaui,& quamprimum in forum deuenimus,nunciandum commiſi Guautimucin me illum in platea præſtolari,qui ut apparuit conſtituit ſe illuc non uenturum, & deſtinauit quinque ex illis primatibus ciuitatis,quorum nomina(quoniam ad rem non multum faciunt)impræſentiarum non recenſeo, qui ut aduenere mihi ſignificarunt, dominum illorum me certiorem facere, & rogare per eoſdem, ut illi parcerem,quod eo non aduenerat, metu enim me coram cõparere non fuerat auſus, & etiam aduerſa detinebatur ualetudine. Ipſos autem adeſſe & quicquid uellem iuberem,quia ipſi illud exequerentur. Et quamuis dominus eorum non aduenerit, plurimum tamen lætati fuimus aduentu dictorum primatum. Videbatur enim modus negotio cito finem imponendi, & ipſe eos hilari uultu excepi,& illico illis cibum, potumq; exhibendum commiſi, in quo demonſtrarunt famem,quam ſuſtinebant.Et poſtquam fuerant epulati, eis iniunxi,ut dominum ſuum alloquerentur, nec duceretur metu,& illis fidem meam aſtringebam,quod quamuis in conſpectum meum aduentaret, nil eidem nocendum permitterem, nec aliquo pacto detineretur, quoniam ſine illius præſentia nil boni tractari,aut concludi poterat, & mandaui ipſis comeſtibilia quædam exhiberi eorum refocillationis gratia,ut ſecum aſportarent,

tarent, & eo in negotio promiſere omnia, quæ poſſent ſe effecturos, & ita A
diſceſſere. Et poſt duarum horarum interuallum, ad me reuerſi ſunt affe-
rentes aliquas ueſtes ex bombice, quibus ipſi utuntur, & retulere Guanti-
mucin eorum Dominum eo non aduenturum, nec uenire conſtituerat, &
ſe excuſabat uerbum cum eo ſe habiturum. Ego autem replicaui, me cauſam
ignorare cur timeret coram me comparere, poſtquam uidebat me eos, qui
cauſam belli dederant & fomenta, optime tractare, & ipſos ire, redireq́ per-
mittebam, abſq́ incommodo aliquo, & eos rogabam, illum allocutum reuer
terentur, & multum adhiberent diligentiæ in illius aduentu, poſtquam illi
aduentus erat proficuus & ipſe illud faciebam ad illius commodum, & ipſi
reſponderunt ſe ita facturos, & ſequenti die reuerſuros ad me una cum re-
ſponſo. Sicq́ ipſi receſſere, & nos in caſtra noſtra deuenimus.

Poſtero die ſummo mane primates in caſtra noſtra aduenere, & nuncia-
runt proficiſcerer ad plateam ciuitatis in foro exiſtentem, dominus nam'que
eorum mecum ibi colloqui uolebat, & ipſe ratus ita futurum, equum aſcen-
di, & iter noſtrum proſecuti, eum in conſtituto loco per tres, aut quatuor ho-
ras morati ſumus: nunquam tamen eo uenire uoluit, aut coram me compare
re. Et quum uiderem illuſionem, & eſſet hora iam tarda, nec ipſe dominus,
nec nuncij reuertebantur, Indos nobis amicos aduocandos commiſi, qui re-
manſerant in ingreſſu ciuitatis fere per leucam ab eo loco, ubi eramus, qui-
bus præceperam, ne ulterius progrederentur (incolæ enim ciuitatis expoſce
rant, ne alloquio de pace ineunda aliquis eorum intereſſet) & moram non
traxerunt. Similiter illi, qui erant in caſtris Petri de Aluarado, & cum adue-
niſſent, aggeres quoſdam oppugnare cœpimus, & uicos aquis refertos, qui
adhuc in hoſtium poteſtate erant, nullum enim maius illis munimen ſupere-
rat, & quouſque nobis uiſum eſt ingreſſi ſumus tam nos, quam Indi nobis a- B
mici. Et quando caſtris exiui, iniunxeram Condiſaluo è Sandoual, ut in-
grederetur ab alia parte domorum, ubi hoſtes ſe munierant, ita ut eos circun
datos haberemus, pugnam tamen non iniret, antequam nos prius certare co
gnoſceret. Quum ita eſſent circundati, & coarctati, nullum illis patebat iter,
niſi per demortuorū cadauera, & ſubdialia pauimenta, quæ illis adhuc ſupe-
rerant, & propterea non comperiebant ſagittas, fuſtes, aut lapides, quibus
nobis obeſſe poſſent, nobiſcum proficiſcebantur Indi noſtri amici enſibus
parmiſq́ accincti. Et tanta fuit eo die tam aquis, quam continenti in eos per-
petrata cædes, ut cæſa, captaq́ fuerint ultra quadraginta millia hominum,
& tantus erat infantium, mulierum'que planctus, & uociferatio, ut nullus
adeſſet, cui cor pietate non moueretur, & nos alij plus negotij habebamus
in deturbandis amicis noſtris, ne eos interficerent, & ne tanta uterentur ſæ-
uitia, quam in pugnando contra hoſtes, quæ ſęuitia nunquam nationi alicui
ineſſe uiſa eſt, & aliena ab omni humanitate naturali, & ordine quemadmo-
dum in incolis iſtarum prouinciarum, Indi nobis amici eo die præda maxi-
ma potiti ſunt, quibus nullo pacto obſiſtere poteramus. Nos enim Hiſpani
eramus forte noningēti, & ipſi ultra centū, & quinquaginta millia, & impoſ
ſibile erat talem curam adhibere, aut diligentiam, ut rapinæ eorum obſiſte-
remus, quāuis nos omnia egerimus, quæ potuerimus. Et una ex rationibus
cur recuſarē in tale certamen concurrere cū incolis ciuitatis ea erat, quia ſi ui
illos expugnabam⁹ id, quod poſſidebāt aquis ſubmergerēt, & quāuis aquis
nō ſubmergerēt, amici noſtri omnia, quæ inuenirēt, deprædarent, uel eorū
maiorem portionē, & propterea arbitrabar: quod parum cederet Maieſtati
Veſtræ ex tot diuitijs, quæ in iſta ciuitate continebantur, & ſecundum ea,
quæ prius pro Celſitudine Veſtra habebam. Et quia hora erat iam tarda, nec
fœtorē cadauerū ſuſtinere poteramus, quæ per plures dies iacuerant in illis
uicis, quæ res peſtilentior uiſa erat, quam dici poſſit, in caſtra reuerſi fuimus
Et in ſero decreui, ſequenti die nos ingreſſuros ciuitatem, & aptari iuſſi tria
magna tormenta quæ habebamus ut eo adducerentur. Cogitabam enim

quod

A quod cum hoſtes eſſent tam arctati, ut ſe circum agere non poſſent, quum uellemus ingredi abſq; pugna aliqua poſſent Hiſpanos aquis ſubmergere, quamobrem uolebam à longe tormentis aliquid damni inferre, & inde diſcederent contra nos. Et pariter iniunxi maiori executori, ut ſequenti die paratus eſſet ad ingrediendum cum bergantinis per lacum quendam magnum inter domos conſtitutum, in quo congeſtæ erant omnes hoſtium canoæ, & poſſidebant adeo exiguum numerum domorum, ubi eſſe poſſent, ut dominus ciuitatis, cum aliquibus primatibus canoæ inſiderent, quum quid agerent, neſcirent & eo die conuentum fuit, ut ciuitatem ingreſſuri eſſemus.

Sequenti die ſummo mane, quum iam illuceſceret, omnes paratos eſſe iuſſi, & conduci tormenta illa magna, & die præcedenti mandaueram Petro de Aluarado, ut me in platea præſtolaretur, & hoſtes non oppugnaret, donec illuc peruenirem. Quum iam conueniſſemus, et bergantini eſſent parati poſt domos, in quibus erant hoſtes, iniunxi, ut quum pixidis emiſſionem audirent, quadam parte, quæ occupanda ſupererat, ingrederentur, & hoſtes ſe aquis committere cogerent uerſus eam partem, ubi bergantini parati eſſe debebant: & illos commonefeci, ut curam adhiberent circa Guautimucin, & laborarent eum uiuum capere, quoniam eo inſtanti omne ceſſaret bellum, et ego aſcēdi ſubdiale pauimentum. Et antequam pugnam iniremus, quoſdam ex primatibus ciuitatis allocutus ſum, qui mihi noti erant, & eis dixi, quænam eſſet cauſa, cur eorum dominus ad me proficiſci nollet: & poſtquam ſe ad extrema deueniſſe conſpiciebant ipſi anſam non darent, ut omnes perirent, & illum aduocarent, & nullo premeretur timore. Et uiſum eſt duos ex primatibus eum euocatum eſſe profectos, & poſt puſillum reuerſus eſt cum illis unus ex principalioribus inter illos nomine Cyguacoacin, qui erat

B Dux, & præfectus omnium ipſorum, & eius conſilio omnia ad bellum pertinentia regebantur, & ego me ſibi benignum exhibui, ut ſpem conciperet, & metum deponeret, & ipſe mihi nunciauit Dominum nullo pacto uelle coram comparere, & prius uelle ibi mori, & ſe quidem id moleſte ferre, cæterum ego facerem quicquid mihi uideretur. Quum animum eius cognouiſſem, dixi ad ſuos reuerteretur, ipſeque una cum illis pararent ſe, uolebam enim ſecum pugnam inire, & eos ad unum interficere. Et quum in his conuentionibus conſumpſiſſemus ultra quinque horas, incolæ ciuitatis omnes ſtabant ſuper demortuorum cadauera, & aliqui in aquis. Aliqui uero natantes, & aliqui ſubmergebantur eo in lacu, ubi conueniebant canoæ, qui erat latus, tantæ erant eorum ærumnæ ut nullum ſit iuditium ad cogitandum ſufficiens, quo pacto eas pati potuerint, & maxima mulierum & infantum multitudo ad nos confluebat, & ut quiſq; primo accederet maxime properabat, alter alterum in aquas proijciebat, & inter de mortuorum cadauera ſubmergebantur, & ut uiſum eſt ex aqua ſalſa, quam potabant, ex fame, & fœtore tanta eos aggreſſa eſt peſtilentia, ut ultra quinquaginta millia hominum perierint. Quorum cadauera, ne nos reliqui egeſtatem eorum cognoſceremus, aquis committebant, ne bergantini eos offenderent, & nec extra eos proijciebāt, ne nos reliqui in ciuitate uideremus, & eo pacto in uicis illis in quibus illi moram trahebant, inueniebamus cumulos cadauerum, ita ut nullus alibi pedes locare poſſet. Et quum incolæ ciuitatis confluebant ordinem dederam, ut in omnibus uicis eſſent Hiſpani, ne amici noſtri eos miſeros, qui ad nos confugiebant interficerent qui erant ſine numero, & etiam ſignificaui Ducibus Indorum nobis amicorum, ut nullo pacto paterentur ad nos confugientes interfici. Et non potuit tantum reſiſti aut obuiari, quin eo die non fuerint interfecti & ſacrificati ultra quindecim millia hominum, & intra hoc tempus omnes primates ciuitatis, & reliqui bello apti erant arctati in quibuſdam ſubdialibus pauimentis, domibus, & aquis, ubi non poterant diſſimulare, quo minus optime certum illorum interitum proſpiceremus, &

debilitatem. Quum iam tardam eſſe horam animaduerterem, nec deditio/ A
nem facere uellent, in eos magna illa tormenta aptari iuſſi, ut tentarem an
deditonem facerent. Maius enim damnum paſſi fuiſſent, ſi permiſiſſemus In
dos amicos noſtros eos aggredi, quam ex tormentis quæ aliquid damni eis
intulerunt. Et quum hoc etiam parum prodeſſet, pixidem emitti iuſſi, cuius
emiſſione illico noſtri occuparunt angulum illum, qui eis ſupererat, & im/
miſſi ſunt aquis illi, qui in eo continebantur. Reliqui, qui ſuperfuere, abſ/
que pugna deditionem fecere, & bergantini ſimul ingreſſi ſunt lacum illum,
& aggreſſi illas canoas, & homines bello apti qui eis uehebantur, pugnam
inire non audebant. Et omnipotenti placuit, quod præfectus quidam ex no-
ſtris Garci Holguin nomine inſecutus eſt canoam, qua ſibi uidebatur homi-
nes alicuius exiſtimationis uehi, & quum in prora eſſent locati duo aut tres
milites baliſtis utentes, ſpicula in exiſtentes in canois iacere parabant. Il-
li eiſdem annuerunt ea uehi canoa dominum ciuitatis, & propterea in eos
ſagittas non emitterent. Et ipſi illico illuc aduolarunt, ceperuntq́ue dictum
dominum, & eum Guautimucin, & dominum ciuitatis Tacuba, & quam
plures alios qui ſecum uehebantur. Et illico iam dictus præfectus Garci Hol-
guin, mihi illum, una cum aliis primatibus captiuum adduxit ad illud ſub/
diale pauimentum, ubi eram quod hærebat lacui domini ciuitatis. Qui poſt-
quam conſederat, cum nullo uſus fuiſſem in eum rigore, proximior mihi fa/
ctus ſuo idiomate retulit, ſe iam omnia quæ tenebatur exhibuiſſe, ut ſe ſu/
oſque tueretur, donec perueniret ad eum ſtatum. Licere nunc mihi in poſte/
rum de illo ad libitum diſponere. Et appoſuit manum pugioni cuidam meo.
Rogauitq́;, ut illum transfigerem & interficerem. Ego autem eum bono ani
mo eſſe iuſſi. Et eo capto omnis ceſſauit oppugnatio. Cui deo Optimo Ma-
ximo placuit finē imponere die martis in feſtiuitate ſancti Hyppoliti XIII.
Auguſti, M. D. XXI. Ita quod ab eo die quo ciuitas obſidione cincta eſt, B
& capta eſt, XXX. Maij. dicti anni, uſque ad expugnationem interceſſe-
rint ſeptuaginta quinq; dies. Quibus Maieſtas Veſtra perſpiciet labores, pe
ricula, & infortunia, quæ ſui uaſalli ſubiere, in quibus quantum eorum per/
ſonas oſtenderunt, ex geſtis ipſis dignoſci poteſt.

Et omnibus illis ſeptuaginta quinq; diebus, quibus obſidio continuata
eſt, nullus fuit ſine pugna cum hoſtibus, aut magna, aut aliquali, & in die ca
ptiuitatis dicti Guautimucin, & expugnationis ciuitatis Temixtitan, poſt
coaceruata ſpolia, & prædam, quam habere potuimus, reuerſi fuimus in ca/
ſtra gratias agentes deo de miſericordia qua nos proſecutus fuerat, et de tam
optata uictoria, qua nos potiri pientiſſime permiſerat.

Fuimus ibi in caſtris tribus, aut quatuor diebus, ordinem adhibendo plu
rimis rebus, quæ conducebant, & deinde deuenimus ad ciuitatem Cuioa/
can, ubi hactenus moram traxi incumbendo, ut modum & regimen adhi/
beam, pacatasq́; reddam has prouincias.

Collecto auro, & aliis rebus, conſilio Maieſtatis Veſtræ officialium il/
lud fundi curauimus, quod fuſum aſcendit ad centum, & uiginti millia Ca/
ſtellanorum, cuius conſignata fuit quinta portio Maieſtatis Veſtræ theſau/
rario abſque quinta portione aliarum rerum, quæ Maieſtati Veſtræ perti/
nebant ſeruituti aſcriptarum, aliarumque rerum, ut diffuſius apparebit in
relatione omnium, quæ Maieſtati Veſtræ ſpectauerint, quæ erit ſubſcripta
noſtris nominibus. Aurum uero, quod ſuperfuit partitum fuit inter me, &
Hiſpanos, prout conſuetudo, ſeruitium, & qualitas cuiuſq; poſtulabat, & ul/
tra prælibatum aurum, inuenta ſunt quædam emblemata aurea, ex meliori/
bus data eſt quinta portio dicto Maieſtatis Veſtræ theſaurario.

In præda, qua potiti fuimus in ciuitate, habuimus parmas quaſdam au/
reas, & pinnas, & alia ex plumis fabrefacta tam mirabilia, ut ſcriptis demon
ſtrari non poſſint, nec eorum excellentia comprehendi poteſt, ni uideantur,
&

A & quum eſſent talia,partiri debere nō eſt uiſum,ſed illa Maieſtati Veſtrę donari debere. Quapropter commilitones omnes conuenire iuſſi,& eos rogaui,ut læto animo paterentur,ut ea Maieſtati Veſtrę tranſmitterentur,et portionem eam,quæ eiſdem & mihi obueniebat,Maieſtati Veſtræ condonaremus, & ipſi læto animo annuere,& eo pacto dictū donū Maieſtati V. tranſmittimus per procuratores,quos concilium huius Nouę Hiſpanię deſtinat.

Quum ciuitas Temixtitan primas obtineret partes in his prouincijs,magniq; eſſet nominis, uiſum eſt,cuidam potenti domino maximæ prouinciæ nomine Mechuacan(quæ ſeptuaginta leucis aberat à ciuitate Temixtitan) innotuiſſe qualiter eam deſtruxeramus,ſoloq; æquaueramus. Et animo uoluens dominij illius amplitudinem,& munimen dictæ ciuitatis,exiſtimauit, quod poſtquam tanta urbs nobis obſiſtere non eualuerat, nihil nobis obſtare poſſit,at metu adductus,legatos quoſdam ad me deſtinauit,& eius nomine mihi adhibitis interpretibus nunciarunt, eorum Dominum percepiſſe nos magni domini eſſe uaſallos, & ſi læto animo ferrem, ipſi, & ſui quoque cuperent eſſe Maieſtatis Veſtræ uaſalli, & maxima nobiſcum iungi conſuetudine. Et ipſe reſponſum dedi,id ueritate fulciri. Nos eſſe uaſallos cuiuſdam magni Domini qui erat Maieſtas ueſtra, & omnes, qui eſſe recuſarent,illis bellum inferre conſtitueramus,& quod dominus illorum, & ipſi optime fecerant. Et cum pauco tempore ad me cognitio maris Auſtralis Indici delata eſſet, ab eis informationem cepi, ſi per eorum prouinciam illuc proficiſci poſſem, & ipſi reſponſum dedere, iri poſſe. Quos rogaui, ut Maieſtati Veſtræ informationem tranſmittere poſſem,circa dictum mare,ut per ſuam prouinciam illuc adducerent duos Hiſpanos, quos illis conſignarem. Et ipſi retulere ſe læto animo ita facere uelle. Vt tamen poſſent peruenire ad mare, cogebantur tranſire per prouinciam cuiuſdam magni domini,quo cum ipſi bella gerebant,& propterea tunc temporis ad mare proficiſci non poterant.

B Dicti legati e Mechuacan apud me moram traxere per tres,aut quatuor, dies, & coram eis equites aliqua leuia prælia inire iuſſi, ut in ſua prouincia iſta recenſerent. Et quum eis fuiſſem emblemata impartitus quædam, expediui eos una cū Hiſpanis,ut proficiſcerētur ad dictā prouinciā Mechuacan.

Vt ante poſito capite demonſtraui, potentiſſime Domine, non diu ante cognitionem aliquam habueram de alio mari Auſtrali Indico, & cognoſcebam,quod aberat duobus, aut tribus locis ad duodecim tredecim, & quatuordecim dietas ab hoc loco. Et magno tenebar deſiderio,quum ſcirem ſeruitium immenſum Maieſtati Veſtræ ex eo prouenturum, maxime quum omnes aliquam habentes ſcientiam,aut aliquam experientiam in nauigationibus Indorum, certo crediderint, quod ſi forte in his locis detegeretur mare Auſtrale Indicum, detegerentur plurimæ inſulæ dites auro,& gemmis, emblematibus,& aromatibus, & detegerentur multa ſecreta, & admiratione digna,& hoc affirmant pariformiter omnes periti, & experimentum habentes in Coſmographia. Et eo deſiderio,& ut ex hoc Maieſtas Veſtra à me haberet hoc ſingulare, & memorabile ſeruitium, deſtinaui quatuor Hiſpanos,duos ad quaſdam prouincias, reliquos ad duas alias, & cum eis informationem, quæ itinera tenere deberent, & quum dediſſem homines nobis amicos,qui eos conducerent,& cum illis proficiſcerentur, diſceſſere, & eis iniunxi,ne ſiſterent donec ad ipſum mare peruenirent,& ſi illud detegerent, caperent poſſeſſionem illius realem,& etiam corporalem Maieſtatis Veſtrę nomine. Et quidam ex eis profecti ſunt per ſpatium centum & triginta leucarum per plures bonas prouinciās abſque impedimento,& profecti ſunt ad mare & cepere poſſeſſionem,& in ſignum conſtituere cruces aliquas in illius littore,& inde ad aliquot dies reuerſi ſunt cum reſponſione dictæ detectionis,& mihi ſigillatim de omnibus iuformationem dedere, & aliquos ex accolis dicti maris adduxere. Similiter attulere inditia auri ex multis aurifodinis,quæ inuenere in illis prouincijs,per quas tranſiuere, quæ cum alijs in-

ditijs impræſentiarum Maieſtati Veſtræ tranſmitto. Reliqui uero aliquan- A
tulum diutius morati ſunt, quoniam ipſi emenſi ſunt iter centum & quinqua
ginta leucarum ab alio latere, donec peruenerint ad dictum mare, & illi ſimi
liter cepere dicti maris poſſeſſionem, & attulere latiſſimam informationem
illius littoris, & aliqui ex accolis cum illis aduenere, & eos, alioſq; hilari uul
tu excepi, & poſt datam ipſis informationem magnæ potentiæ Maieſtatis
Veſtræ ad patrios lares læti reuerſi ſunt.

Alia relatione potentiſſime domine Maieſtati Veſtræ ſignificaui, quali-
ter eo tempore, quo Indi me profligarunt, & prima uice me à ciuitate Temi-
xtitan eiecerant, defecerant à Veſtra Maieſt. omnes prouinciæ dictæ ciuita-
ti ſubiectæ, & nobis bella intulerant, & duce hac relatione Maieſtas Veſtra
poterit inſpici iubere, qualiter coegimus ad illius regale ſeruitium maiorem
partem prouinciarum quæ defecerant, & quoniam quædam prouinciæ quæ
adiacent mari Auſtrali Indico, per decem, quindecim & triginta leucas, poſt
defectionem ciuitatis Temixtitan defecerant, & eorum incolæ proditorie
interfecerant ultra centum Hiſpanos, & ego donec modum impoſuiſſem hu
ic bello, non habueram uires ad tranſmittendum copias contra eos, & expe
ditis illis Hiſpanis, qui fuerant reuerſi à detegendo mari Auſtrali Indico, con
ſtitui mittere Condiſaluum de Sandoual maiorem executorē comitantibus
triginta equitibus & ducentis peditibus, & Indis nobis amicis, & cum ali-
quibus ex primatibus ciuitatis Temixtitā, ad illas prouincias Tatactetelco,
Tuxtebeque, Guatuxto, & Aulicaba. Dato illi ordine, quē obtinere deberet
in hac expeditione, cœpit dirigere ſe ad eam executioni demandandam.

Eo tempore locumtenens, quem dimiſeram in ciuitate Finium Securita-
tis, quę eſt in prouincia Tepeaca, uenit ad hanc ciuitatem Cuioacan. Atque
me admonuit, qualiter incolæ dictę prouinciæ, & aliarum eidem uicinarum
M. V. uaſalli damna patiebantur ab incolis prouinciæ cuiuſdam Guaxaca-
que nomine & propterea illis bellum inferebant, quoniam noſtra iuncti e- B
rant amicitia, & quod ultra huic rei remedium imponendum, erat optimum
tutam reddere prouinciam Guaxacaque, quoniā ea ibatur ad Mare Auſtra-
le Indicum, & ſi eam pacatam redderemus, eſſet res admodum proficua, tam
pro iam dicta, quam pro alijs plurimis cauſis, de quibus poſt hęc referam Ma
ieſtati Veſtræ. Et dictus locumtenens mihi retulit, ſe optimam habere infor-
mationem ſigillatim de omni ea prouincia, & paucis illam militibus ſubige
re poſſemus. Ille enim dum ipſe in caſtris eſſem contra ciuitatem Temixti-
tan, eo profectus fuerat, quoniam incolæ prouinciæ Tepeaca inſtiterant ut
illis bellum inferret, quum tamen ipſe non adduxiſſet ultra uiginti, aut tri-
ginta Hiſpanos, illum redire coegerant, quamuis non eo ſpacio quo ipſe de-
ſideraſſet, & ego audita eius relatione, eidem equites impartitus ſum duo
decim, & pedites Hiſpanos octuaginta, & dictus maior executor una cum
locum tenente diſceſſere comitantibus ſuis commilitonibus ab hac ciui-
tate Cuioacan triceſima Octobris, Anno Milleſimo quingenteſimo uige-
ſimo primo. Et quum perueniſſent ad prouinciam Tepeaca, milites ſuos re-
cenſuerunt, & quilibet diſceſſit ad ſibi commiſſam prouinciam, & maior e-
xecutor inde ad uiginti dies ad me literas dedit ſe perueniſſe ad prouinciam
Guatuſco, & quamuis multum timeret aliquam oppreſſionem ab hoſtibus
accipi poſſe, quum gens eſſet bello agilis & maximas haberent uires, omni-
potenti tamen placuit, ut eum pacifice exceperint & quamuis ad alias non
perueniſſet prouincias, certe arbitrabatur omnes incolas illarum deditionē
facturas Maieſtati ueſtrę, & poſt dies quindecim ab eo recepi literas, quibus
mihi ſignificauit, illum ulterius profectum, & omnes eas prouincias iam eſ-
ſe pacatas. Et illi uidebatur, ut inde plus fructus caperetur, in ea coloniam
locandam, ut multo ante conſulueramus, admonuitq; ut proſpicerem quid
in hoc eſſet per eum agendum. Reſcripſi, gratias agendo ei de labore in ea
expeditione per eum ſuſcepto ad Maieſtatis Veſtræ commodū, & illi ſigni-
ficaui

A ſicaui ſententiam ſuam eſſe optimam circa coloniam deducendam, & mandaui ut ædificaret ciuitatem ad Hiſpanorum habitationem in prouincia Taxtebeque, & nomen ſibi imponeret Medelin, & deſtinaui nomina iudicum & regentium, & aliorum officialium. Quibus omnibus iniunxi, ut optime proſpicerent, ea quæ commoda eſſent, & conducerent ſeruitio Maieſtatis Veſtræ, & quod incolæ bene haberentur.

Locumtenens ciuitatis finiū Securitatis, cum ſuis cōmilitonibus diſceſſit ad prouinciā Guaxaca comitante magna copia hominum circumuicinorum nobis amicorū. Et quamuis incolæ dictæ prouinciꝫ ſibi obſiſtere cœpiſſent, & bis, aut quater cū eis ſtrenue, et acriter pugnā iniuiſſent, tandē ſe pacifice dedidere abſq; aliquo illorū incōmodo, & de omnibus ſigillatim ad me ſcripſit, & mihi ſignificauit prouinciā eſſe optimā, & aurifodinis refertam, et ad me deſtinauit optima auri indicia, quꝫ una cū alijs Maieſtati Veſtrꝫ tranſmitto, & ipſe remanſit in ea prouincia expectans quid ſibi uellem iniungere.

Quū ordinem poſuiſſem ad has duas prouincias debellandas, & quum cognoſcerem optimum eorum euentum, & quum proſpicerem me iam tres collocaſſe Hiſpanorum colonias, & maior pars illorum mecum degebat in ciuitate Cuioacan, & quum conſuluiſſemus quo in loco aliam locaremus coloniam circa lacus, quum ea magis indigeremus ad tutelam, & quietem omnium harum prouinciarum & ſimiliter cernentes ciuitatem Temixtitan. quæ erat res tam celebris, & quam hactenus magnifeceramus, & de qua meminimus, uiſum eſt nobis in ea coloniam ponere, ſolo enim tota erat æquata. Et ego fundos partitus ſum illis, qui eam inhabitare conſtituebant, & nominati ſunt iudices, & regentes Maieſtatis Veſtræ nomine, ut in eius regnis fieri conſueuit, et dum domus conſtruuntur, conſtituimus moram trahere in hac ciuitate Cuioacan, ubi impræſentiarum ſumus à quatuor, aut quinque menſibus, in quibus dicta ciuitas Temixtitan reficitur, & eſt ciuitas pulcher-
B rima, & credat Maieſtas Veſtra, quod indies fiet nobilior, & amplior, adeo ut quemadmodum tranſactis temporibus fuit primas, & dominatrix omnium harum prouinciarum, in futurum quoque fore ſperamus, & fit, fietq; ita, ut Hiſpani ſint in ea munitiſſimi, tutiq;, & multum incolis præualentes, & adeo, ut nullo pacto ab eis lædi poſſint.

Interim, ut dixi, Dominus prouinciæ Tatutepeque (quæ hæret mari Auſtrali Indico, per quam duo illi Hiſpani profecti ſunt ad illud detegendum) deſtinauit ad me quoſdam è ſuis proceribus, & per eoſdem ſe obtulit in Maieſtatis Veſtre uaſallum, & deſtinauit munera aliqua, uidelicet emblemata quædam, & fruſta auri, & alia ex plumis, quæ omnia conſignata fuere Maieſtatis Veſtræ theſaurario, & ego gratias egi dictis nuncijs de omnibus, quꝫ nomine Domini mihi expoſuerant, & quꝫdam illi afferenda ſum impertitus & ipſi reuerſi ſunt multum læti.

Similiter eo tēpore aduenere duo illi Hiſpani, qui profecti fuerāt ad prouinciā Mechuacā, per quā nuncij, quos Dominus illius ad me deſtinauerat, mihi retulerant, etiam ab ea parte iri poſſe ad mare Auſtrale Indicū. Sed eundum erat per prouinciam cuiuſdam eorum hoſtis. Et cum Hiſpanis aduenit frater dicti domini è Mechuacan cum alijs primatibus, & familiaribus, qui aſcendebant ad mille uiros, quos excepi, benignum aſpectum eiſdem exhibendo, & domini dictæ prouinciꝫ Calcucin nomine Maieſtatem Veſtrā donarunt, quodam munere parmarum ex argento, quæ aſcenderunt ad multas ſelibras, & rerum aliarum, quæ omnia conſignata ſunt Maieſtatis Veſtræ theſaurario. Et ut modum noſtrum proſpicerent, & Domino ſuo nunciare, & recenſere poſſent, in platea quadam conuenire iuſſi omnes equites, & coram eis concurrerūt, & prælia leuia iniuere, & pedites ſuo ordine, & milites aliqui pixides emiſere, & tormentis turrim quandam impetendam curaui, qui admiratione maxima capti fuere circa ea, quæ in dicta turri acta ſunt, & etiam quum equos currentes uidere, et eos adducēdos commiſi, ut proficiſcerentur

rentur uiſum deſtructionem ciuitatis Temixtitan, quam ubi conſpexere, e- A
iusq; uires & munimina, quum ſit in aquis conſtituta, maiori affecti ſunt ad-
miratione, & poſt quatuor aut quinq; dies poſt multa exhibita ad eorum do
minum afferenda munera & pro ipſiſmet, quę ipſi magni faciunt, in patriam
læti diſceſſere. Ante hac retuli Maieſt. Veſt. de flumine Panuco, quod
eſt in littore infra ciuitatē Veræ Crucis per quinquaginta aut ſexaginta leu-
carum ſpacium, ad quod naues Frāciſci de Garai bis uel ter profectæ fuerāt.
etiam acceperant maximum damnum ab accolis illius ob ſiniſtrum modū,
quem adhibuerant præfecti, quos illuc deſtinauerat, in rebus agendis cum
dictis Indis. Et ipſe cernēs, quod in omni mari Septentrionali Indico eſt ma-
ximus portuum defectus, & nullus eſt ſimilis portui illius fluminis, et etiam,
quoniam Incolæ illius prius uenerant ad me, & obtulerant ſe in uaſallos Ve
ſtræ Maieſtatis, & nunc bella intulerant, & inferunt uaſallis Veſt. Maieſt. et
nobis amicis, conſtitui illuc pręfectum aliquem deſtinare cum aliquibus mi
litibus, & pacatas reddere omnes illas prouincias, & ſi eſſet tellus habitan-
da, ibi in ripa fluminis coloniam conſtituere. Omnes enim circumuicinos
pacatos tutosq; redderem, & quum eſſemus pauci & ſeparati in tres aut qua
tuor portiones, propterea aliqua ſuberat contradictio, ne ulterius milites ab
hoc loco extraherem, partim ut opem ferrem amicis noſtris, partim quoniā
poſt expugnationem ciuitatis Temixtitan, naues aduenerant, & adduxerāt
quoſdam equites, paratos eſſe iuſſi uiginti quinq; equites, & pedites centū
& quinquaginta, & præfectum cum illis, ut irent ad dictum flumen. Et quū
hunc præfectum expedirem, uenerunt literæ à ciuitate Veræ Crucis, ad por
tum illius aduenifſe nauim, qua uehebatur Chriſtophorus de Tapia inuiſor
fundationum inſulæ Hiſpanæ, à quo ſequenti die literas accepi, quibus ſi-
gnificauit aduentum ſuum ad has partes eam ob cauſam fuiſſe, ut earum re-
gimen Maieſtatis Veſtræ nomine obtineret, & ad id habebat ſuas Regales
commiſſiones, quarum copiam nullibi facere uolebat, donec nos coram col B
loqueremur, & eo inſtanti uoluiſſet ad me eſſe profectus, quum tamen habe
ret equos mari afflictos, itineri ſe non commiſerat, & me rogabat, ut ordi-
nem ponerem, quomodo conuenire poſſemus, aut ille huc ueniendo, aut e-
go illuc proficiſcendo ad maris littora. Et quum literas eius accepi, illico re
ſponſum dedi afferens me admodum aduentu ſuo lætari, & quod nullus ad-
ueniſſe poterat Maieſtatis Veſtræ mandato ad regimen iſtarum prouincia-
rum, quo plus gauderem: partim ob cognitionem, quæ inter nos interceſſe-
rat, partim ob educationem, & uicinitatem, quam habueramus inter nos in
inſula Hiſpana. Et quoniā pacatio iſtarum prouinciarum non erat firma, &
ſolida, ut decebat, & qualibet nouitate anſam præberemus incolis prouin-
ciarum ad ſtudendum defectioni, & quum frater Petrus Malgercio ab Vria
cōmiſſarius Cruciatæ interfuiſſet omnibus laboribus noſtris, & optime no-
ſcebat, quo in ſtatu res hic uerſarentur, illius aduētus Maieſtati Veſtræ plu
rimum fuit proficuus, & nobis alijs illius doctrina, & conſilium plurimum
profuere. Illum obnixius rogaui, ut laborem ſuſciperet, & dictum Tapia al-
locutū proficiſceretur, & inſpiceret prouiſiones Maieſtatis Veſtræ: & poſt-
quam ille melius quam aliquis cognoſcebat, quæ facerent ad eius regale ſer
uitium, & ad bonum omnium iſtarum prouinciarum, quod ipſe cōſtitueret
cum dicto Tapia ea, quæ conuenirent, poſtquam cognoſcebat me in nullo
deuiaturum ab eis: & in hoc eum rogaui præſente Maieſt. Veſtræ theſaura-
rio, & ipſemet idem iniunxit. Et ſic diſceſſit profecturus ad ciuitatem Veræ
Crucis, ubi dictus Tapia morabatur. Et ut in dicta ciuitate, & ubicunq; di-
ctus eſſet Tapia, omnia ſibi exhiberentur, commodeq; exciperetur, expedi-
ui dictum patrem una cum duobus, aut tribus meis commilitonibus. Et quū
illi diſceſſere, præſtolabar eorum reſponſum, & interim aptaui me diſceſſui
componendo aliqua, quæ faciebant ad ſeruitium Veſtræ Maieſtatis, & ad
pacationem, quietemq; omnium iſtarum prouinciarum.

Inde

A Inde ad decem, aut duodecim dies, Iuſtitia, & regimen Ciuitatis Veræ Crucis, mihi ſcripſerunt, dictum Tapiam exhibuiſſe prouiſiones Maieſtatis Veſtræ, & gubernatorum ſuorum ſuo Regali nomine, & ipſi paruerant omni, qua decebat, obſeruantia, & quo ad executionem, reſponſum dederant, quod cum maior regiminis portio apud me hic eſſet, & interfuerant oppugnationi ciuitatis, ipſi eos certiores redderent, ac omnes facerent, & adimplerent illud, quod plus conducere uidebatur Maieſtatis Veſtræ ſeruitio, & bono prouinciarum, & quod ex dicta reſpõſione, dictus Tapia aliquam conceperit diſplicentiam, & etiam tentauerat quædam ſcandaloſa. Et quamuis illud multum diſpliceret, illis reſpondi rogando, & monendo, quod prius proſpicientes Regale Maieſtatis Veſtræ ſeruitium laborarent obſequi dicto Tapiæ, & occaſionem non præberent, quod aliqua oriretur diſſenſio, quoniam accingebam me itineri, ut illum conuenirem, & adimplerem Maieſtatis Veſtræ mandata, & id facerem, quod concerneret Maieſtatis Veſtræ ſeruitium. Et quum uellem iam diſcedere, & iter illius præfecti ad flumen Panuco abieciſſem, quum (ſi ipſe diſcederem) neceſſarium eſſet optimum ibi relinquere præſidium procuratores conſilij iſtius Nouæ maris oceani Hiſpaniæ monuerũt me maximis proteſtationibus, quod hinc non recederem. Quoniam à breui tempore prouinciæ Temixtitan, & Mexico redditæ fuerant pacatę, mea abſentia ſeditionem facere poſſent, Vnde eueniret maximum damnum Maieſtati Veſtræ, & inquietaretur prouincia. Et in dicta monitione aliæ plures cauſæ, & rationes continebantur, quibus demonſtrabant me impræſentiarum non debere diſcedere, ab hac ciuitate, & dixere, quod ipſi cum autoritate conſilij proficiſcerentur ad ciuitatem Verę Crucis ubi erat dictus Tapia, & inſpicerent prouiſiones Maieſtatis Veſtræ, & mandata, & id agerent, quod Regali Maieſtati Veſtræ conducere uiderent. Et quoniam nobis

B uiſum eſt ita oportere, & dicti procuratores diſcedebant, eiſdem literas dedi ad dictum Tapiam ſignificando ei ea, quæ acta erant, & ipſe committebam uices meas Condiſaluo de Sandoual maiori executori, Didaco de Sotto, & Didaco de Valdenebro, qui erant in ciuitate Veræ Crucis, ut meo nomine inſimul cum Senatu illius, & una cum procuratoribus aliorum Senatuum uiderent, exequerentur que id, quod conduceret Maieſtatis ueſtræ ſeruitio, & bono prouinciarum. Illi enim erant, & ſunt tales, ut ita eſſent facturi. Et quum perueniſſent eo ubi dictus Tapia erat, qui iam iter ingreſſus erat, & pater frater Petrus ſecum proficiſcebatur, monuerunt illum, ut reuerteretur & ſimul reuerſi ſunt ad ciuitatem Cempoal, & dictus Chriſtophorus exhibuit mandata, & prouiſiones Veſtræ Maieſtatis, quibus omnes obedientiam ea reuerentia, qua Maieſtati Veſtræ parere debent, exhibuere: ad ea tamen executioni demandanda Maieſtati Veſtræ ſupplicabant, quoniam id Maieſtatis Veſtræ ſeruitio conducere maxime arbitrabantur rationibus, & cauſis in ſupplicatione contentis, quam conſcripſere, ut latius ea geſta ſunt, & procuratores, qui ueniunt ex noua Hiſpania afferunt ſubſcriptam manu notarij publici. Poſt multas monitiones hinc inde factas inter dictum Tapiam & procuratores, iam dictus Tapia nauim ſuam aſcendit, quia ita facere monitus fuit, quoniam propter eius aduentum, & manſionem in his prouincijs, & quia publicatum erat ipſum gubernatorem, & capitaneum harum prouinciarum aduentaſſe, ſeditionem faciebant, & incolæ è Mexico, et Temixtitan compoſuerant cum iſtis prouincijs deficere, & proditionem machinari, à qua euadere fuiſſet difficilius, quam à prima. Quæ fuerat huiuſmodi, quod aliqui ex incolis è Mexico ordinem dederant cum incolis earum prouinciarum, ad quas ſubigendas deſtinaueram maiorem executorem, ut ad me proficiſcerentur maxima celeritate, & ſignificarent per littora uagari decem & octo naues magnis copijs, & terram non capere, & quia gens amica eſſe non poſſet, ſi uellem ipſi ſe accingerent, & mecum eo proficiſcerentur, mihi opem laturi, & ut fidem illis adhiberem nauium formas papi-

ro

ro pictas ad me detulere. Et quum hoc ſecreto mihi nunciaſſent illico eorum A animum agnoui, & fraudem ſubeſſe, & circumuentionem, ut me ab hac prouincia abducerent, quia cum aliqui ex primatibus audiuiſſent me diſceſſurum, & me nunc in prouincia continerem, alium ordinem adinuenerant. Omnia ſecum diſſimulaui, & poſtea aliquos carceri mancipaui, qui hæc machinati fuerant. Ita ut aduentus dicti Tapiæ, & quod non habebat notitiam patriæ, & incolarum, maximam ſuſcitauerit ſeditionem, & ſua hic manſio maximo fuiſſet incommodo, ni deus remedium appoſuiſſet, & plus commodi contuliſſet Veſtræ Maieſtati, manere in inſula Hiſpana, & prætermittere ſuum huc aduentum, & prius Maieſtatem Veſtram conſulere, & eidem ſignificare, quo in ſtatu eſſent res harum prouinciarum, poſtquam hæc omnia nouerat ex nauibus, quas ad dictam inſulam Hiſpanam tranſmiſeram ad ſubſidium euocandum, & luce clarius cognoſcebat, iam remedium appoſitum ſcandalo, quod euenerat aduentu claſſis Pamphili de Naruaez, per ea potiſſimum, quæ per conſilium, & regimen Maieſtatis Veſtræ conſtituta fuerant, & eo maxime, quia ab Admirante, iudicibus, & officialibus Maieſtatis ueſtræ, qui reſident in dicta inſula Hiſpana, multoties prælibatus Tapia monitus fuerat ne daret operam transfretandi ad has prouincias, niſi prius Maieſtas Veſtra certa fieret omnium, quæ in illis eueniſſent, & ob id aduentum eius ſub pœnis quibuſdam inhibuere, qui modis quibuſdam, quos ſecum tenuit potius conſiderans ſuum particulare intereſſe, quam id, quod ſeruitio Maieſtatis Veſtræ conduceret, tantum effecit, ut inhibitionem iam dictam ſui aduentus reuocauerint. Maieſtati Veſtræ omnia retuli, quando dictus Tapia ab his oris diſceſſit, ea procuratores, & ego non fecimus. Ipſe enim idoneus noſtrarum literarum exhibitor non uidebatur, & etiam ut maieſtas Veſtra cognoſcat, & credat, quod in non recipiendo dictum Tapiam Maieſtas Veſtra commodum maximum conſecuta eſt, ut latius quando, & quoties neceſſe erit, demonſtrabitur. B

Capite quodam anteriori Maieſtati Veſtræ ſignificaui, qualiter præfectus ille, quem deſtinaueram ad ſubigendam prouinciam Guaxaca, eam pacatam obtinebat ibiq; præſtolabatur quid illi eſſem mandaturus. Et quoniam eo indigebam, quum eſſet locumtenens, & iudex in ciuitate finium Securitatis, illi literis iniunxi, ut octuaginta illos pedites, & decem equites, quos ſecum habebat, Petro de Aluarado conſignaret, quem deſtinabam ad deuincendam prouinciam Tatutepeque, quæ diſtat per quadraginta leucas à prouincia Guaxaca, prope mare Auſtrale Indicum, et bellum inferebant, et damna intolerabilia his, qui ſe ſubdiderant Veſtræ Maieſtati, & incolis prouinciæ Tatutepeque, quoniam nobis promiſerant, nos per eorum prouinciam proficiſci ad detegendum mare Auſtrale Indicum. Et dictus Petrus de Aluarado diſceſſit ab hac ciuitate ultima die Ianuarij, inſtantis Anni, & comitātibus militibus, quos hinc abduxit, & illis, quos recepit in prouincia Guaxaca, in unū conuenere quadraginta equites, & ducenti pedites. Inter quos erant quadraginta pixidibus, & baliſtis utentes, et duo erant illis parua campeſtria tormenta, & inde ad dies uiginti literas accepi à dicto Petro de Aluarado, qualiter erat in itinere ad dictā prouinciā Tatutepeque, & me certiorē faciebat, ſe captiuos habuiſſe quoſdā exploratores, dictæ prouinciæ incolas: et quū ab eis informationē cepiſſet, illi retulerāt, Dominū Tatutepeque, una cū illius copijs eū in campis præſtolari, & ibat ea ſententia, ut omnia eidem poſſibilia efficeret, ut pacatā redderet eā prouinciā, & ad hoc ultra Hiſpanos ſecum adducebat plures, et belligeros homines. Et cum maximo deſiderio huius negocij euentum expectarem, die quarta Martij præſentis Anni literas accepi à dicto Petro de Aluarado, quibus ſignificabat ſe prouinciam ingreſſum, & quod tres aut quatuor coloniæ eidem obſiſtere auſæ fuerant, in obſiſtendo tamen non permanſerant, & ingreſſus fuerat ciuitatem Tatutepeque, & ſecundum ea quæ apparuerant, fuerat optime receptus, & domi-

nus

A nus illius uoluerat,ut hoſpitaretur in quibuſdam ſuis magnis domibus, quæ coopertæ erant palea,& quum eſſent ſitę loco nō admodum condecenti pro equitibus,eas habitare noluerat. Sed deſcendebat ad aliam ciuitatis partem quę erat planior,et etiā ideo id fecerat,quia ad aures eius deuenerat,illos cōſtituiſſe ipſum, & uniuerſos ſocios eius uelle eo pacto interficere, & quod cum Hiſpani eſſent in illis domibus quæ erant ampliſſimæ, eiſdem ignem inijcere,& omnes comburere.Et cum deus illi hoc negotium detexiſſet, diſſimulauerat,& ſecum in planiorem locum adduxerat illius prouinciæ dominum,& filium ſuum quos tenuerat,& eos habebat in poteſtate ſua tanquam captiuos: & ipſi conceſſerant eidem ultra uiginti quinque millia Caſtellanorum,& arbitrabantur ut relatione illius ſubditorum audiuerant,illum maximum obtinere theſaurum, & quod omnis illa prouincia erat ita pacifica, ut nihil ſupra,& habebant ſuas nundinas & commertia, ut prius facere conſueuerant: & illam prouinciam aſſerebat eſſe ditiſſimam aurifodinis, & quod eo pręſente inditia extraxerant,quę mihi tranſmiſit,& quod per dies tres aut quatuor progreſſus fuerat ad mare, & illius poſſeſſionem Maieſtatis Veſtræ nomine acceperat, & in illius præſentia extraxerant gemmarum inditium, quod ſimiliter mihi tranſmiſit, quod una cum inditijs aurifodinarum Maieſtati Veſtræ deſtino.

Quum deus omnipotens negotium hoc optime dirigeret,et adimplebatur deſiderium,quo ardeo ad Maieſtati Veſtræ inſeruiendum in hoc Auſtrali Mari Indico detegendo, cum res ſit tanti momenti, diligentiſſime prouidi,quod in uno ex locis tribus, ubi mare detexi, duæ mediocres conſtruuntur carauellæ & duo bergantini. Carauellæ erunt ad detegendum,& bergantini ad legenda littora, & ad hoc deſtinaui duce quodam homine diligenti

B quadraginta Hiſpanos, inter quos ſunt magiſtri, & fabri lignarij littorum, & tabularum magiſtri, & fabri ferrarij, & homines mari uerſari ſoliti,& parari iuſſi in ciuitate Verę Crucis pro clauis,uelis,et alijs facientibus ad dicta duo nauigia. Properabimus,quantum nobis fuerit poſſibile,ut perficiantur, æquori committantur. Quod perfectum opus (credat Maieſtas ueſtra) erit maior res, & ex qua maius commodum Maieſtatis Veſtræ redūdabit,quam ex re aliqua,quæ euenerit,poſtquam Indorum loca reperta ſunt.

Cum eſſem in ciuitate Theſaico, antequam ab ea exirem, ut obſidione cingerem ciuitatem Temixtitan,componendo, & dirigendo ea, quæ erant opportuna ad dictā obſidionē, curam non adhibens ad illa quę per quoſdam machinabātur,ad me profectus eſt unus,qui huic intererat proditioni,& me certiorem reddidit, amicos aliquos Didaco Velazquez,commilitones meos mihi paraſſe proditionem,ut me interimerēt,& iam inter ſe elegerant pręfectum,prætorem,& alios officiales,& omnino prouiderē de remedio,poſtquam uidebat, quod ultra ſcandalum inde ſucceſſurum in perſonam meam, certum erat nullum Hiſpanum poſſe euadere, quum eſſemus alter alteri contrarij,& quod propterea non ſolum hoſtes paratos inueniremus,ſed etiam illos, quos nobis amicos arbitrabamur,laboraturos,ut nos omnes ad unū interficerent. Quamprimum tam magnam proditionē detectā conſpexi, gratias Deo Opt. Max. egi, quoniam in eo omne uerſabatur remediū, & illico capiēdum curaui ex illis unum,qui erat autor, qui ſua ſponte faſſus eſt quod ipſe conſtituerat,compoſueratq́ cum multis, quos in ſua confeſſione nominauit, ut me interficerent aut caperent, & occuparent regimen prouinciarū pro Didaco Velazquez,& ueritas erat,illum conſtituiſſe creare præfectum & iudicem maiorem,& ipſe eſſe debebat maior executor, & me aut interficere, aut capere debebant, & in hoc conuenerant multi, quos deſcripſerat in copia quadam,quę inuenta eſt in eius habitatione,quamuis lacerata,cum aliquibus ex dictis,quos ipſe nominauit, cum quibus prædicta tractarat. Et non ſolum hæc acta fuerant, & conſulta in ciuitate Teſaico, ſed illa iam incœperant,& tractarant, dum incumberemus bello prouinciæ Tepeaca. Et audita

audita illius confeſſione, qui nominabatur Antonius de uillaſanna, qui ori‑undus erat è Zamora, & quum eam ratam habuiſſet, iudex quidam & ego il‑lum morte dignum iudicauimus, & ita executum eſt in illius perſonam. Et quamuis in hoc comperierimus plures conſcios, diſſimulaui ſecum amica‑biliter agendo, quia cum caſus mihi pertineret (quamuis aptius dici poſſet Veſtræ Maieſtati) nolui contra eos rigoroſe procedere, quæ diſſimulatio non multum profuit, quoniam poſtea aliqui factionis dicti Didaci Velaz‑quez quæſiuere aduerſus me pluries inſidiari, & ſecreto multos mouere tu‑multus, & ſcandala, ut plus mihi cauendum fuerit ab illis, quam à noſtris ho ſtibus. Deus tamē omnipotens ita direxit omnia, quod abſq; aliqua in eos animaduerſione, omnis eſt inter nos tranquillitas, & requies, & ſi in poſte‑rum aliquid audiero, in eos animaduertam, prout dictabit iuſtitia. A

Poſt expugnationem ciuitatis Temixtitan, dum morarer in ciuitate Cu‑ioacan, ab humanis exceſſit Don Ferdinandus dominus ciuitatis Theſaico, cuius mortem omnes moleſte tulimus, cum eſſet fidelis Maieſtatis ueſtræ ua ſallus, & Chriſtianis amiciſſimus. Et conſilio, conſenſuq; dominorum, & pri matum illius ciuitatis, & prouinciæ Maieſtatis Veſtræ nomine regimen conceſſum fuit fratri ſuo minori, qui baptiſma ſuſcepit, & illum Don Karo‑lum nominauimus, & ut hactenus uideri poteſt, ſequitur ueſtigia fratris ſui, & admodum delectatur noſtro habitu, & conſuetudine.

Alia Relatione Maieſtati ueſtræ ſignificaui, qualiter prope prouinciam Taſcaltecal, & Guaxacingo erat mons rotundus, & excelſus, à quo ferme per exibat fumeus globus, qui recto tramite ſagittæ uelocitate in auras aſcen debat, & quoniam nobis aſſerebant, rem eam eſſe periculo plenam, & eos qui ſcandebant mori, iuſſi Hiſpanos quoſdā aſcendere, ut conſpicerent, quo modo eſſet mons in cacumine. Et eo tempore, quo aſcenderunt, ille fumeus globus exiuit tanto cum ſtrepitu, quod nec potuerint, nec auſi fuerint perue nire ad cacumen montis unde exit ille fumus, & erat ſpacium duorum baſili ſtæ iactuum ab uno ore ad aliud. Eſt enim mons latus in circuitu per tres, aut quatuor leucas, habet talem profunditatem, ut infimam illius partem proſpi‑cere nequiuerint & ibi inuenere fruſta ſulphuris, quæ fumus expellit. Et dum ſemel ibi eſſent, audiuere fumi aſcendentis ſtrepitum, & ipſi deſcen‑ſum accelerarunt, antequam tamen perueniſſent ad medium montis, ro‑tatim aduentabant plurima ſaxa, & propterea conſpexere ſe in maximo conſtitutos periculo, & Indi claro illud facinori aſcripſere, illuc proficiſci quo illi aſcenderunt. B

Alijs literis Maieſtati Veſtræ ſignificaui, incolas harum prouinciarum eſſe maioris capacitatis, & ingenij reliquis incolis aliarum inſularum, & ui‑debantur nobis tantæ intelligentiæ, & rationis quātum mediocriter uni ſuf‑ficit. Et propterea tunc mihi non uidebatur, ut Hiſpanis inſeruire cogeren‑tur, quemadmodum incolæ aliarum inſularum. Et etiam hoc ceſſante, acqui ſitores, & coloniæ locatæ in his partibus ſe ſuſtinere, & alere non poſſent, & nec tunc Indos aſtringeramus, & Hiſpanis aliquod adhiberetur remedium. Mihi uidebatur Maieſtatem Veſtrā cōmittere, ut ex redditibus, qui hic Ma ieſtati Veſtræ pertinent, ſubleuarentur pro uictu, & expenſis factis, et in hoc committeret prouideri illud, quod plus conducere uideretur ſeruitio ſuo, ut de omnibus latius Maieſtati Veſtræ ſignificaui. Et poſtea uiſis, & conſidera tis maximis, continuiſq; Maieſtatis Veſtræ expenſis, & quod potius omni‑bus modis augere debebamus illius redditus, quam cauſam præbere, ut mi‑nuerentur, inſpecto etiam longo tempore, quo bello incubuimus, & neceſ‑ſitate, debitiſq; quibus aſtringebamur, & dilatione, quę intercedebat, donec Maieſtas Veſtra aliquid poſſet conſtituere, & etiam maxima importunatio ne M. V. officialium, & omnium Hiſpanorum, fui quaſi coactus dominos, & incolas harum prouinciarum deponere ad manus Hiſpanorū, conſideran do ſeruitia, & acta, quæ ipſi Maieſtati Veſtræ exhibuere in his partibus,

ut in‑

ut interim dum Maieſtas Veſtra aliud iubeat, uel hoc idem confirmet, dicti domini,& incolæ Hiſpanis inſeruiãt,& cuilibet Hiſpano, cui fuerit conceſſus exhibeat ea, quibus indigebit ad ſui ſuſtentationem. Et hic modus fuit initus multorum conſilio, qui optime norunt, & intelligunt mores iſtarum prouinciarum.Non poteſt haberi modus melior, & qui plus cõueniat, tam ad ſuſtentationem Hiſpanorum,quam ad conſeruationem Indorum,et ut bene ſecum agatur, pro ut latius Maieſtati Veſtræ exponẽt procuratores, qui uenient ex hac Noua Hiſpania.Pro rebus,& pagis Maieſtatis Veſtræ,conſignatæ ſunt prouinciæ, & urbes meliores, & aptiores. Supplico Maieſtati Veſtræ in hoc prouidendum committat id quod plus conducere uidebitur Maieſtatis Veſtræ ſeruitio.

Catholice domine deus omnipotens uitam,regalem perſonam,& potentiſſimum ſtatum Veſtræ Cæſareæ Maieſtatis conſeruet, augeatq; cum incremento maiorum Regnorum, & Dominiorum,ut regale cor ſuum deſiderat.

Ex ciuitate Cuioacan,iſtius ſuæ Nouæ maris oceani Hiſpaniæ,die quintadecima Maij.Anno Domini. Milleſimo quingenteſimo uigeſimo ſecũdo.

Potentiſſime Domine Veſtræ Cæſareæ Maieſtatis humillimus ſeruus & uaſallus,qui Maieſtatis Veſtræ regales pedes & manus deoſculatur, Ferdinandus Corteſius.

POtentiſsime Domine Veſtræ Cæſareæ Maieſtati Relationem facit Ferdinandus Corteſius illius Præfectus, & iuſtitia Maior in hac Noua maris Oceani Hiſpania, quemadmodum Veſtra Maieſtas inſpici iubere poterit. Nos enim Maieſtatis Veſtræ Officiales tenemur omnia referre, & computũ dare de omnibus, quæ euenere in his partibus, & in his literis omnia trãſmittuntur,& ea eſt mera ueritas,& propterea non eſt neceſſe,ut nos diffuſius ſcribamus.Sed omnia Relationi dicti præfecti remittemus.

Inuictiſſime, ac Catholice Domine, Deus omnipotens uitam, & regalem Maieſtatis Veſtrę perſonam,& potentiſſimum ſtatum conſeruet, augeatq; cum incremento maiorum Regnorum, Dominiorumq;,ut regale cor ſuum deſiderat.Ex Cuioacan,die. XV. menſis Maij. M. D. XXII.

Potentiſſime Domine Veſtræ Cæſareæ Maieſtatis humiles ſerui, & uaſalli,qui Regales Maieſtatis Veſtræ pedes & manus deoſculantur.

Iulianus Alderete,Alphonſus de Grado,Bernardinus Vazquez de Tapia.

DE FRATRVM MINORVM REGVLARIS OBSERVANtiæ profectu & animarum lucro in HuKetan, ſiue Noua Hiſpania, Epiſtola uenerandi patris fratris Martini de Valentia cuſtodis ſancti euangelij in terra præmiſſa,ad Reuerendum P. F. Matthiam Vueniſſe in generalem commiſſarium Ciſmontanum eorundem fratrum.

REVERENDE ac digniſsime pater, frater Martinus de Valentia cuſtodiæ ſancti euangelij cuſtos, & cæteri ordinis minorum regularis obſeruantiæ fratres, in hac Noua Hiſpania degentes, filij & ſubditi Reuerendiſſimæ paternitatis Veſtræ, obedientiam fidelem cum oſculo manuum. Nos quidem cõſtituti ſumus in extremis mundi partibus apud Indos in magna Aſia,ubi Chriſti Euangelium à filijs & ſubditis Veſtris primum cœpit prædicari, & noua fidei ſemi-

na pululare, in arentibus antea ſulcis, quia riuos eius inebrians gratia ſalua
C oris in ſtillicidijs eorum multiplicauit genimina eius. Nam ut uere loquar non autem hyperbolice, pluſquam decies centena millia Indorum ſunt à filijs Veſtris baptizata, quorũ quiſq; præſertim illi duodecim, qui miſſi ſunt una mecum à Reuerendiſſimo domino Cardinali ſanctę crucis patre noſtro fratre Franciſco de angelis, cum eſſet miniſter generalis, pluſquam centum millia baptizauit, omnes illi præter me didicerunt linguam Indorum, imò uarias linguas eorundem. Et in eis prædicant, & inſtruunt innumeram multitudinem eorum, & inter eos infantuli, & pueri magnatorum naturalium filij largam nobis ſpem imponunt: qui à fratribus noſtris inſtruuntur, & uita, & moribus religioſe nutriuntur, in noſtris cœnobijs quæ condidimus fere iam uiginti, & indies multiplicantur & cõſtruuntur ab eiſdemmet Indis feruida deuotione. Et in quolibet habemus in habitaculis cõtiguis noſtris conuentibus pluſquam quingẽtos pueros, In quibuſdam parum minus, in quibuſdam uero ſatis plures qui iam in doctrina Chriſtiana ſunt inſtructi, et prędicãt filij patribus ſuis, & in ambone publice miro modo: & multi ex eis docent alios pueros qui canunt horas dominæ noſtræ quotidie, & ſurgunt illa eadem hora, qua fratres & in ſua eccleſia ſeorſum ad matutinum, & canunt ſolenniter miſſas, ſunt enim tenacis memoriæ ualde dociles & perſpicaces, ſunt pacifici, inter eos nunquam eſt rixa, nec iurgium inter eos, loquuntur ſubmiſſa uoce, depreſſis oculis, mulieres fulgẽt incredibili honeſtate, & uerecundia fœminea naturaliter ineſt eis. Confeſſiones illorum maxime fœminarum ſunt incomparabilis puritatis & inauditæ claritatis: ſacroſanctũ Euchariſtiæ Sacramentum abundanti effuſione lachrymarum ſuſcipiunt, religioſos pręcipue minores pro magno ducunt, quia primo eos cognouerunt, & per dei gratiam bonum exemplum ab eis accipiunt, maxime eis obediunt, & ab eis indita ieiunia, ac alia exercitia pœnitentialia deuotione magna ſumunt, in doctrina Chriſtiana ualde proficiunt, & ſatis afficiuntur ad illa quæ ſunt fidei noſtræ catholicæ, & quam propere diſcunt, ea melius quã pueri Hiſpanorum. Ad laudem dei cui eſt honor & gloria, in ſecula ſeculorum, Amen. Ex conuentu noſtro Thalmanaco prope magnam ciuitatem Meſſicanan, cuſtodiæ ſancti Euangelij. Die duodecima menſis Iunij. Anno Domini Milleſimo quingenteſimo triceſimo primo.

SEQVITVR ALIA LITERARVM COPIA SVB EADEM data miſſarum Reuerendo patri electo cæteriſq; patribus capituli generalis Tholoſani in feſto Pentecoſtes Tholoſæ celebrati. Anno domini M. D. XXXII. Per Reuerendum Patrem, dominum Epiſcopum illius ciuitatis magnæ, quæ dicitur Temixtitan Mexico, in HuKetan, & alios patres ibi commorantes.

REVERENDI Patres, notum uobis facimus nos in magnis & aſſiduis laboribus erga infidelium conuerſionem eſſe occupatos. Ex quibus pręuia Dei gratia, per manus fratrum noſtrorum ordinis Sancti Franciſci de regulari obſeruãtia, baptizata ſunt pluſquam ducenta quinquaginta millia hominum, quingenta deorum templa ſunt deſtructa, & pluſquam uiceſies mille figuræ dęmonum, quas adorabant, fractæ & combuſtæ. In multis enim locis ſtructa ſunt ſacella & oratoria, in pluribusq; arma decora & fulgida ſanctæ crucis ſunt eleuata, & ab Indis adorata. Et, quod horrẽdum dictu, olim ſolitum erat, uidelicet in illa magna ciuitate Temixtitã, dijs ſuis annuatim ultra uiginti millia puerorum puellarumq; corda ſacrificare: iam illa humana corda non dæmonibus, ſed altiſſimo deo per doctrinam & bonum exemplum fratrum noſtrorum innumeras laudis hoſtias offerunt, unde ſoli ipſi deo honor & gloria:

qui

qui in illis locis à filijs Indorum, quos apud nos habemus, reuerenter adoratur, multaq; ieiunia & diſciplinæ, multiplicatæq; orationes, lachrymæ & ſuſpiria ab ipſis fiunt & emittuntur. Multi enim puerorum iſtorum bene legere, ſcribere, canere, & punctuare ſciunt. Aſſidue confitentur, & deuotiſsime ſanctum Sacramentum recipiunt, parentibus ſuis dei uerbum facunde proponunt prout à fratribus habent, ad matutinas horas ſurgũt. Et uirginis matris dei, ad quam ſpecialem deuotionem habent, integrum officium dicunt, idola parentum ſuorum acutiſsime explorant, & ad fratres noſtros fideliter aſportant. Cuius cauſa à parentibus ſuis aliqui occiſi ſunt, uiuunt tamen laureati cum deo, unaquæq; domus fratrum Franciſci habet aliam domum ſibi coniunctam pro pueris docendis ab artificibus Indorum conſtructam cum lectorario, dormitorio, refectorio, & deuoto ſacello. Sũt enim ualde humiles & fratribus obtemperantes, & eos pluſquam patres diligentes, ſunt caſti, & cum fratribus ueraces, ſunt ingenioſi maxime in arte picturę, & cum deo tandem ſortiti ſunt animam bonam. Benedictus deus per omnia. Inter fratres in lingua Indica eruditos, eſt unus laicus Petrus de Gante nomine, illa lingua facundiſſime utens. Et ſexcentorum puerorum & amplius curam habens diligentiſsimã, qui quidem frater eſt principalis paranymphus, tradens in diebus feſtiuis cum magna ſolemnitate, puellas Chriſtianas bene doctas, talibus pueris in uxores: pro quarum puellarum manutenẽtia & doctrina, miſit domina Imperatrix ab Hiſpania ſex mulieres honoratas & doctas, & præcepit per literas, quod fieret una domus tam magna & completa, ut ipſæ mulieres recollectæ ſub diocœſani fauore uiuentes, poſſent habere & docere mille puellas honeſte uiuentes, & ita demum miro quodam modo ad fidem conuertuntur Indi, quando puellæ à fœminis, maſculi à uiris religioſis prima fidei rudimenta diſcunt, & poſtremo parentibus ethnicis quę didicerunt, renarrant, ut bene dixiſſe de eis uideatur Dauid: Ex ore infantium & lactẽtium perfeciſti laudem tuam. Valete in Chriſto & orate, ut quod deus cœpit, per ſuam clementiam perficiat.

EPITOME CONVERTENDI GENTES INDIARVM AD fidem Chriſti, adeoq; ad Eccleſiam Sacroſanctam catholicam & apoſtolicam, Autore R. P. F. Nicolao Herborn, regularis obſeruantiæ ordinis Minorum Generali Commiſſario Ciſmontano.

IN Chriſto ſibi Reuerẽdis longeq; probatiſſ. ſimul & eruditiſſ. patribus Miniſtris ordinis Minorũ regularis obſeruantię, Prouinciarũ, Frãciæ, Francię Pariſiẽſis, Caſtellæ, Saxoniæ S. crucis. Saxoniæ. S. Iohannis baptiſtæ Turoniæ, Turoniæ pictauien. Arragoniæ. Argentinæ. Aquitaniæ Sancti Iacobi. Coloniæ Aggrippinæ. Sancti Bonauenturæ (ſeu prouincię Prouinciæ) Portugaliæ. Sancti Ludouici, Hiberniæ, Scotiæ Concoptionis, Daciæ, Britanniæ Angliæ Granatæ. Indiarum Inſularum, ſanctæ Crucis. Burgen. Maioricarũ, Angelorũ, Pietatis, Sancti Gabrielis, Carthaginẽſis, Flãdrię, Turingiæ. Inferioris Alemaniæ, ſibi in Chriſto chariſsimis patribus & fratribus.

FRATER NICOLAVS HERBORN ORDINIS EIVSdem, partium Ciſmontanarum Generalis Commiſſarius, Chriſti gratiam & miſericordiam optat.

MOX ubi Colonienſe Capitulum (ut uocamus, ut uero alij Synodum) abſoluiſſem, Reuerendi patres, redditus eſt mihi liber quiſpiam, quo Ferdinandi Corteſij complures, non ſine multis periculis exantlatæ, & profectiones, & nauigationes per mare Oceanum, ad Indos uſq;, paucis uerbis erãt deſcriptæ. Legi obiter: nam per nego-

tia diutius, diligentiusq; in eo uerſari non licuit: offendi quoq; multa ijs re- A
ſpondere, quæ nuper Toloſanis in Comitijs nobis renarrarunt patres, qui ciuitatem Temixtitan & Tumbenſem incolūt, ac ſuis ſermonibus per dei gratiam ad fidem conuerterunt, indiesq; conuertunt, & in uinea domini deludant. Reputaui tum deinde altius mecum literas, quas Toloſam Illuſt. domina Imperatrix ſemper Auguſta, ex Hiſpanijs ad nos tranſmiſit, nos obteſtās, ac requirens, uti uiros probos, uita, moribus ac religione probatos ad eam gentem imbuendam deſtinaremus, ſimul & mitteremus quæ nuper apud Indos & Chriſto regum regi, & Carolo Quinto. Cæſari, Imperatoriq; Maximo in deditionem uenit. Ego uero, qui necdum, neq; in Gallias neq; in Hiſpanias conceſsi, anxius mecum cogitaui quos maxime, & quales uiros eo mitterem. Neq; enim temere quibuslibet, ſed raris, ſed integris, ſed illuſtribus uiris id legationis reor committendum. Quandoquidem & Paulus alicubi ſuo Timotheo præcipit, ne cito quibuslibet manus imponat, ſed delegat multoq; iuditio antea examinet, quos in euangelij opus deſtinare decreuit. Nam & ipſe quoſdam ait eſſe qui non ſyncere annuncient, alios qui ſua commoda ſpectent, paucos qui ſe, Timotheum, Titum, & cæteros euangeliſtas ueros & legitimos uerbi miniſtros ſequantur. Nec modo id Paulus, ſed & ſacer ille apoſtolicus ſenatus, in deſignando Matthia obſeruauit, & in poſteros, iuſtiſsimis ſanctionibus ceu per manus à maioribus noſtris adeoq; à Fratrum Minorum primipilo Franciſco patre noſtro ſacerrimo propagatū eſt. Ita enim infit in ea quam noſtis regula: Quicunq; fratrum diuina inſpiratione uoluerint ire inter Saracenos & alios infideles, petant inde licentiam à ſuis miniſtris prouincialibus, Miniſtri uero nullis eundi licentiam tribuāt niſi eis, quos uiderint eſſe idoneos ad mittendum. Qui Franciſci inſtitutum hoc ſeculo miſere ac impie lacerant, arrodunt, peſſundāt Lutherani, reſpondeant, atq; ſi quid in ijſce uerbis eſt, quod calumniari æquiſſimo iure poteſt, digito oſtendant. Id ſi effecerint, diſpeream, ſi non manibus pedibusq; in eorum ſententiam eam, uerum ut ut ſeſe torſerint, nihil ſcio efficiēt. Stat enim B
ueritas ipſa quouis ariete robuſtior. Quicunq;, inquit, fratrum diuina inſpiratione uoluerint ire inter Agarenos. Recte diuina inſpiratione ait, nam & ipſe angelus ſathanæ trāsfigurat ſe in angelum lucis, multo maxime id poſſunt miniſtri eius, pſeudapoſtoli, ſubditicij ac nothi fratres. Neq; enim omni ſpiritui credendum eſſe præcipit & Ioannes, ſed antea probādi, num ex deo ſint ſpiritus. Probatio uero ſpirituum quo fieri debeat pacto & alicubi Ioannes de Gerſona, & Franciſcus Picus Mirandulanus, & nos in Monade noſtra paucis ſignis & notis indicauimus.

Quum primis itaq;, ut ad rem poſthabitis ambagibus redeamus, proſpiciendum uobis patribus meis, obſeruandiſſimis, ut eos, quos mittere cernitis idoneos, ad uerba mittatis Franciſci, quib. ait ſi qui diuino oraculo admoniti uoluerint comigrare ad infideliū partes. Neq; enim humanū, neq; Sathanicū oportet eſſe figmentū, quo adduci debent, tā arduū tamq; difficile opus ut arripiant, ſed certe diuinū, ſed pręcipuū ſed ſummi dei oraculum. Humanum enim uoco figmentū, dum quidā nouitate rerū ac curioſitate uiſendæ terræ, cognoſcendi populi, urgent & ut mittantur inſtant. Vno enim uerbo tales à Paulo repelluntur: Omnes quærunt quæ ſua ſunt, non quæ Ieſu Chriſti, ſua commoda ſpectat, quiſquis, non dei gloriam neq; hominum ſalutem ſpectat. Qui uidelicet eo commigrant ut aurum, ut argentum, ut lapides preciosos, quos multos ferunt in ijs regionibus eſſe, corradant, colligant, ditioresq; egrediantur, quam fuerūt ingreſſi. Quod malum etſi ſeculi negotijs deditiſpectare poſſint, tantū tamen abeſſe debet à diuini uerbi miniſtris, quantum terrena à cœleſtibus. Quę enim cōparatio Chriſti ad Belial, lucis ad tenebras, ſpinarum (ita enim interprætantur diuitiæ) ad roſas? Eximēdus eſt itaq; cupiditatis affectus ac porro euellendus à ueris euangelij miniſtris. Id quod uel Chriſti exemplo docemur, qui eos quos ad prædicandum miſit di-

ſcipu-

A ſcipulos ſic inſtituit, ut æs è zonis excuteret, peram, baculum, calciamenta, deniq; omnem commeatum, quo homines ſibi proſpicere ſolēt, auferret, detraheret, atq; eximeret. Sathanicum uero ſpiritum eum appello, quo multi ſub ouilla pelle lupinam mentem contegunt, quorum in ore Chriſtus ſonat, mens uero atq; animus hæreſeos aculeo pungit. Quales pleroſq; multos ſuo malo habet, tolerat ac alicubi nutrit Germania. Gallia uero ac Hiſpania è finibus ſuis ceu pernicioſiſsimos reipublicæ hoſtes pellit, eijcit, proſcribit, damnat. Hos minime ad mittendum idoneos, non tam ego, quam Chriſtus, & Franciſcus iudicat. Attendite, inquit Chriſtus, à falſis prophetis, qui ueniunt ad uos in ueſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. Et Paulus Cauete canes, uidete conciſionem, uidete operarios malos. Sed & Franciſcus eos qui ſuo inſtituto initiari cupiunt, examinandos de fide præcipit, & eccleſiaſticis ſacramentis, & quod ſint ſtabiles in ea fide quam eccleſia catholica ſuſcepit, quod fideles, & dicto audientes, quod ſynceriter doceant uitia & uirtutes, pœnam & gloriam. Atqui hæc præſtare impoſtores, & hæretici non poſſunt. Qui enim fidei fundamenta in alijs iacient, quum ipſi interim naufragium in fide fecerint, quum ſint à Chriſto alieni, quum eccleſiaſtica ſacramenta, ritus quoque & ceremonias, peſſundauerunt, multiſq; modis ſe eccleſiæ hoſtes declarauerunt? Huc huc igitur animos ueſtros, ſtudiaq; intendite, ut fideles ſint, ut catholici ſint, in fide conſtantes, ſint infracti, ad omnem doctrinæ uentum non nutent, non uacillent, non permoueantur Fide enim ſtandum eſt, ut ait Paulus. Nam hac uincitur triformis ille Cerberus. Hæc baſis eſt & totius ſpiritualis ædificij lapis angularis. Sancti enim per fidem uicerunt regna, ſubiecerunt Chriſto orbem, alligauerunt dæmones, uictores euaſerunt, coronas commeruerunt perpetuas. Nemo itaque qui in fide orthodoxa uacillat, quia maiorum noſtrorum religione, de-
B cretis, ſacris orgijs, ceremonijs uel latum digitum deflectit, eo mittendus eſt ubi hæc oportuit, doceri, auſpicari & exordiri. Si qui inter ueſtra penetralia tales eſſent, ut homines ſumus, nec Noe, nec Chriſto, neque Auguſtino meliores, eos in ſpiritu lenitatis, & ueritatis potius ab errore reuocabitis, monebitiſq; ut ſuum intellectum in obſequium fidei Catholicæ & apoſtolicæ captiuent, ſe non ipſos per falſa adulterinaq; dogmata perdant, quin reſipiſcant, redeantq; ad eccleſiæ gremium, & ſi quē errorem imbiberint, eum ad patrum concilia, placita decretaq; corrigant.

Diuinum uero ſpiritum quo inſtinctos ac inſtructos uoluit eſſe eos, qui ituri eſſent, Sacer Frāciſcus, eum puto intellexit, quo apoſtoli imbuti, quamlibet humano iudicio imbecilles & abiecti & omnium peripſema haberentur ſolam dei gloriam, lucrum animarum, extirpationem errorum & falſarum religionum ſubuerſionem ſpectantes, totum percurrerunt mundum, adierunt Aethiopes, migrarunt ad Græcos, peruenerunt ad Latinos. Niſi enim hunc ſpiritum ductorem habuiſſent nemo non eos, ut inſanos, ut phanaticos, ut omnibus modis exibilandos, contempſiſſet. Verum adfuit eis cæleſte illud numen, tribuit os & ſapientiam, ſubiecit gentes & regna, domuit furentes Tyrannos. Cæterum hic ſpiritus, non ſinit euangelij miniſtros à ueri notione aberrare, ſi modo Chriſto credimus Spiritus ueritatis ducet uos in omnem ueritatem. Et, in uobis erit, & apud uos manebit. Huius ſpiritus energiam facile ex Euangelicis & Paulinis literis licet colligere, modo oculatius eaſdem introſpiciamus. Chriſtus equidem præter hoc quod eum ueritatis doctorem appellat, notas quaſdam ob oculos in Mathæo & Iohanne ponit, quibus graphice exprimitur, ut non tam ueri notione & profeſſione, quam rebus ipſis factiſq; illuſtribus, internoſcamus, qui digniores ſunt ad euangelicam functionem ſuſcipiendum. Ex fructibus, inquit, eorum cognoſcetis eos. Fructus uero appellat Paulus charitatem, pacem, patientiam, benignitatem, modeſtiam, continentiam, caſtitatem, & id genus alias præclaras & ingenuas dotes, quas ſuis Galatis præſcribit Apo-

ſtolus. Eaſdem uere habet & Sapiẽs quidam,ſeu Philo ille ſit, ſeu alius quiſpiam,quando teſtatur:hũc ſpiritum eſſe modeſtum,humanum,ſuauem,certum,ſtabilẽ,ſecurũ,omnia proſpicere,benefacere,ac bene mereri de omnib. Si quẽ iam uideritis ijs dotib.inſignẽ,eũ bono animo ac concientia ad indos cõuertendos mittite.Alioqui ſi diſcolos,ſi homines otioſos,ſi carnales miſeritis,parũ Chriſto lucri,nihil nobis reportabimus præmij, ſed multum ignominiæ. Secundo loco proſpiciendum ijs qui miſſi ſunt, ut quam ſynceriter Chriſtum doceant,ea maxime principe loco doceant, quæ ſciri facillimum eſt & ſaluberrimum.Ea enim ratio habenda eſt inter eas gentes,quæ nouiſſimis diebus iſtisEuangelio uim faciunt,recensꝗ́ ſunt inautorati fidei Sacramentis,quæ olim,ſub naſcentis eccleſiæ exordio habita eſt. Vtpote ſimplicibus uerbis,ut doceantur ſe nõ ſuis meritis,ſed ſola dei gratia agnouiſſe Chriſtum,quemadmodum de Romanis ſcribit Pau. Gentes ſupra modum honorate deum. Cur ita?Nam gratia ſaluati eſtis,ſi autem gratia iam non ex operibus Alioquin gratia iam non eſt gratia.Et itẽ pauloante.Quos uocauit nõ ſolũ ex Iudæis,ſed etiam ex gẽtibus.ſicut in Oze.ait. Vocabo nõplebẽ meã plebem meam:& non dilectam,dilectam, & non miſericordiam conſecutã, miſericordiam conſecutam.Et erit in loco,ubi dictum eſt eis. Nõ plebs mea uos,ibi uocabuntur filij dei uiui,Quæ uerba,ſi intus excutiamus,proprijſſime Indis competunt.Paucos enim ante annos,imò nonnullis in regionibus hoc eſt,in ciuitate Tumbes, uix ad ſeſquiannum, primum euangelij gratia ac lux coruſcare cæpit. Antea enim ſimulachris mutis filias filiosꝗ́ ſuos, id quod horrendum eſt dictu, multo tamen magis miſerandum factu, initiati ſunt. Antea ſolem & lunam,& omnem cæli militiam coluerunt,ante pleriꝗ́ eorum, ut ratione extorres uitam magis pecudum quam hominum tranſigerunt,alij humanum ſanguinem ſine delectu effuderunt, alij profligata omni honeſtate & uerecundia intecto corpore inceſſerunt aliasꝗ́ id genus abominationes perpetrauerũt,adeoꝗ́ à Chriſto alienati, & à ueritate,ut prȩter externam corporis laruam nihil in eis deprȩhendi poſſet,quod mentem rationemꝗ́ ſpiraret,ſicꝗ́ deſperauerunt ſeipſos, ut omni ſeſe immundiciæ traderent. Verum ubi eis Euangelium innotuit,ubi Chriſto manus dederunt,penitet, pudetꝗ́ ueteris in peccatis circumactæ uitæ. Miro enim modo ſeſe ipſos propter ante acta crimina mœrore triſtitia afficiũt,ſi modo uera ſint quȩ de ijs uiuæ uocis oraculo fratres narrarũt, qui hos ad fidẽ Chriſti cõuerterũt. Sunt igitur modo miſericordiã, ſunt dei gratiã & clementiã conſecuti, eoꝗ́ electi,hæredes & teſtamẽtorum participes facti,qui nuper à Chriſto alieni, qui adulteri,qui idololatræ,qui & rationis & omnis gratiæ benignitatis diuinȩ fuerunt extorres.Hanc gratiã ſepe ob oculos reuocare oportet,quidue ea efficiat, hoc eſt quod hominem iuſtificet, quod cohæredes regni conſtituat,quod omnis meriti & uitæ ſpiritualis ſit initiũ, ſemper ſunt commonefaciendi.Maxime autem miſericordia Dei,qua præuenti ſunt, qua benedicti,qua cæleſtibus & æternis bonis dignati,eis eſt repetenda & ſedulo inculcanda. Vere enim Indis competit, quod ait Eſaias, niſi dominus reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma & Gomorra fuiſſemus. Semen quod nobis Indisꝗ́ reliquũ manſit,eſt Ieſus Chriſtus, qui nos benedictionibus cœleſtibus præueniens,in regnum adoptionis de miſerãda captiuitate traduxit. In hoc enim ſemine,quod Chriſtus eſt, benedicentur omnes gentes. Quo benedicti ſunt,abluti ſunt, ſanctificati Chriſtoꝗ́ inſiticij facti Indi noſtri, eoꝗ́ non iam longe,neꝗ́ procul ſunt,ſed prope, ſed ciues & domeſtici dei,extructi ſuper fundamentum apoſtolorum & prophetarum,id eſt,ſuper Chriſtum, qui fundamentum eſt, & lapis angularis,cui tota domus Eccleſiæ innititur.Docendi igitur ſunt,ut porro omnem fiduciam in Chriſtum conſtituant. Quandoquidẽ ipſe eſt pax noſtra,qui fecit utraꝗ́ unũ.Ipſe eſt ſanctificatio noſtra, redemptio noſtra,ſalus quoꝗ́ tota.Epiſto.ad Romanos et Epheſ.ſepicule ijs ob oculos ponenda.Nam tales fere fuerunt olim Romani, & Græci,dum alieni

A lieni eſſent à Chriſto, quales modo ſunt Indi in magna Aſia. Erunt igitur eo
dẽ modo eademq; lege ad Chriſtũ cõuertendi, & in fide ſuſcepta obfirmãdi.
Fidei ſub hæc ſymbolum, quod apoſtolicum uocãt, paucis uerbis eis eſt
explicandum. Quandoquidẽ in eo ſumma religionis noſtræ graphice depin
gitur, & quæ credi oportet quẽlibet fidelẽ exprimuntur. Nolo tamẽ ſi quan/
do id ipſum explicatur ut ſimplicium ingenia argutijs ſcoticis & Occanicis
inuoluantur. Mittãtur eiuſcemodi ad ſcholas Theologorum, & eorum ho/
minum, qui ocioſis uerbis de ijs perlibenter rixantur, ac ad uerbera uſq; cõ
tendunt. Monet nos non ſemel Paulus, ne quis nos per inanem philoſophiã
decipiat, ne quis deprædetur. Monet & ſuũ Timotheum. Noli contende
re uerbis, ad nihil enim utile eſt, niſi ad ſubuerſionem audiẽtium. Qui igitur
dei eloquia gentibus nuper ad fidem conuerſis renarrare uolet, id neceſſum
eſt, ut obſeruet, recte tractet, ac breuiter adeoq; ſynceriter uerbum ueritati.
Id quod facile quiſque preſtabit ſi in ſacris literis, in Doctorib. eccleſiaſticis
bene inſtitutus fuerit. Quanquã audiam apud Indos eſſe ex noſtratibus, per
quos ceu organa quedam ſpiritus ueritatis ſeſe in auditorum & infantiũ ani
mos transfundit. Qui porro ſimplices, idiotæ, literarum expertes, quales fue
re apoſtolorum compluſculi ſub exordio naſcentis eccleſiæ, interim tamen
docent, prædicant, operantur in uinea domini, ſed non ſine ſpiritu domini.
Spiritus enim ſanctus, qui linguas infantiũ diſertas facit, qui affectus homi/
num ad ſe rapit, qui ex ore infantiũ & lactentium ſibi laudem occinere, ſeq;
agnoſci uoluit, hos regit & imbuit. Nouimus enim uarias eſſe dotes, uaria
gratiarum, donorum, & operationum genera. Alij inquit Paulus, per ſpiritũ
datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ, alij fides, alteri prophetia, huic di/
ſcretio ſpirituum, illi interpretatio ſermonũ. Hæc omnia operatur unus atq;
idem ſpiritus diuidens ſingulis prout uult. Vnicuiq; datur manifeſtatio ſpi/
B ritus ad utilitatem. Qui hoc ſpiritu imbuti, ſine literarum cognitione euan/
gelium annunciant, quãuis mea opera, meq; doctore non egeant, uolo tamẽ
unum obſeruent inter docendũ, ut uidelicet ſemper ſuos ſermones ad maio/
rum noſtrorum placita accommodent, ut ad regulas communis fidei noſtrę
errantium animos ac mores redigant exigantq;. Non ambulent in mirabili/
bus ſupra ſe, ſed ſimplicem Chriſti doctrinam ſimplicibus uerbis in audito/
res transfundant. Manifeſtatio enim ſpiritus datur ad utilitatem, nimirum ec
cleſiæ. Quam uero utilitatem, quam frugem reportabunt auditores catechu
meni, ſi altiora te quæſiueris, ſi quidditates rerũ, diſtinctionum labyrinthos,
intentionum monſtra, naturas communes & alia id genus inuolucra Chry/
ſippea iactes, prædices, inculces. Certe hæc, etſi eruditis multis arrideant,
mihiq; olim ſic arriſere, ut uix multo negotio ab ijs diuelli potuerim, nõ ſunt
tamen puſillis animis, ac infirmis conſcientijs inculcanda. Lacte enim opus
habent, non ſolido cibo. Eo hęc diximus, ut intelligant fratres, quos tranſmi
ſimus, principia fidei noſtræ ſynceriter, ac ſimpliciter eſſe tradenda, non ſub
tiliter, neque ſub obſcure, alioqui & operam & impenſa perdiderint. Vti/
litatem itaque, non ſubtilitatem, neque curioſitatem ſpectent, ſiquidem ſym
bolum interpretentur. Vtiliſſimum uero erit noſſe, quod unus eſt rerum
omnium artifex, qui cœli terræq'ue hominumq'ue & ſpirituum plaſtes eſt.
Cui merito omnis honor, laus, gloria, cultus & internus & externus de/
putandus eſt. Dominum deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies, inquit
poſt Moſen Chriſtus. Eo pertinet, quod ratio ſymboli continet, Credo in u/
num deum patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ. Idola igitur ni/
hil ſunt, opera hominum ſunt, nihil habẽt diuinitatis, nihil preſtare poſſunt
ſalutis. Id re ipſa diſcimus, ſi gentium ſimulachra deijcimus, ſi incẽdio perdi
mus, ſi in priſtinam formam unde erant efficta redigimus, tum comperiemus
ea aurum eſſe, argentum eſſe, & quiduis aliud, quam quod miſeris mortali-
bus, qui hæc coluere, dæmones perſuaſere. Profuerit non parum multum La
ctantij libros de inſtitutionibus diuinis, Euſebij Pamphili de præparatione

Euangelica & aliorum alios,qui ſuperſtitionem ethnicam denſiſſimis argu- A
mentis ſubuerterunt,legiſſe & memoria retinere atq; reponere.

Quæ ſequuntur mox in ſymbolo, ad Chriſtum ſpectant. Is enim nobis mediator & ueluti caduceator miſſus eſt,ut nos per ſanguinem ſuum reconciliaret deo patri nosq́ue in filios adoptaret,heredesq́ue conſtitueret ęterni regni. Id etſi alio modo potuiſſent efficere, quam morte filij ſui, noluit tamen clementiſſimus ille pater alium eſſe quam hunc ipſum modum, quem in ſymbolum redigerunt apoſtoli. Et in Ieſum Chriſtum inquiunt, filium eius unicum,qui conceptus eſt de ſpiritu ſancto, natus ex Maria uirgine,paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus & ſepultus eſt. Singula uerba, ſingulis canonicæ ſcripturæ ſententijs, ijſque multis, reſpondent. Deinde ſingula uerba,certos quoſdam & coniuratos fidei hoſtes hæreticosque impugnant, explodunt, fundunt, ac confutant. Legendus hoc loci eſſet Iohannes Damaſcenus, qui iuſto uolumine hac rem abſoluit, pioque lectori ſatisfecit. Atqui, inquiet quiſpiam, cur tam exacte omnia Chriſti myſteria attigere apoſtoli in compendioſa hac fidei formula? Vt eſſent ęternum mentibus noſtris inſculpta,ne unquam ſineremus elabi, neque emori eam charitatem, qua deus nos adamauit, ſicque charos & dilectos habuit,ut non angelum aliquem, neque hominem quempiam, ſed proprium filium ſuum in opus ſalutis noſtræ deſtinaret. Sic(inquit Chriſtus)deus dilexit mundum,ut filium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in illum,non pereat, ſed habeat uitam æternam. Et item Paulus. Deus qui diues eſt in miſericordia,propter nimiam charitatem qua dilexit nos,cum eſſemus peccatis mortui,conuiuificauit nos in Chriſto, cuius gratia ſalutati eſtis. Et poſt. Gratia enim dei ſaluati eſtis per fidem,& hoc non ex uobis. Dei enim don. &c. Hoc donum, hæc dei munificentia,perpetuo gentibus eſt proponenda & infigenda. Nam memores nos uult eſſe deus tanti beneficij, quod per filium præſtitit generi humano,quod uidelicet noſtri cauſa exinaniuit ſemetipſum formā ſerui accipiēs, B
& habitu inuentus ut homo, quod prodijt ex utero intemeratæ uirginis in mundum, quod habitauit in nobis, quod in terris uiſus eſt & cum hominibus conuerſatus, deinde quod incommoda multa,opprobria conuitia, contumelias,denique crucem ipſam paſſus eſt. Sublatus enim & in crucem adactus eſt,ut omnibus inclareſceret paterna erga nos clemētia, ut nemo de ſua ſalute deſperaret,modo in Chriſtum credat,Chriſto inhæreat, Chriſtum credens & amans imitetur. In hoc enim paſſus eſt, ut ſequamur ueſtigia eius. In hoc ſepultus eſt,ut nosquoque & moriamur peccatis et ſepeliamur uitijs: Additur ſubinde alius fidei articulus quo Chriſti triumphus & uictoria declaratur. Tertia die reſurrexit à mortuis aſcendit ad cælos, ſedet ad dextram dei patris omnipotentis, inde uenturus eſt iudicare uiuos & mortuos. Ferunt ſingulos apoſtolos ſingulos articulos quaſi ſymbola religionis & fidei in unum quendam aceruum contuliſſe. Qui id aiunt, non infideliter rem ipſam attigerunt. Quocirca & nos cum in ea ſententia ſimus,dicamus eos articulos, quos hic aſſutos cernimus, in id adiectos, ut Chriſti regia maieſtas, & dignitas mortalibus omnibus innoteſcat. Quod enim reſurrexit, potentiam ſpiritus declarat ac mortis interitum: id quod multis argumentis & Paulus & Oſeas declarant. Reſurrectionis uero cauſa fuit, ut oſtenderet ſe mortis ac uitæ habere imperium, ut nos in nouitate uitæ ambularemus, ut iam non peccatis,ſed gratiæ, ſed miſericordiæ uiuamus,omniaque membra noſtra in id conferamus, ut Chriſto uiuere, Chriſto mori poſſint. Aſcendens uero in cœlum ſpem fecit miſero ac calamitoſo Adamo ac poſteris eius eo ueniendi, quo ipſe præceſſit, iter oſtendens, & præmonſtrans eis. Et quod Dauid ait: Aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quo ſimul & ſe non tam mortis uictorem & expugnatorem, quam nouæ uitæ autorem oſtendit. Nemo enim fuit, qui tam glorioſe egerit, quum & ſe à morte & ſuos à miſeranda ſeruitute liberauerit.

Hinc

A Hinc illa admirationis uox prodijt, Quis eſt iſte, qui uenit de Edom, tinctis ueſtibus de boſra? Iſte formoſus in ſtola ſua. Et Dauid, Quis eſt iſte rex gloriæ? Dominus fortis & potens, dominus potens in prælio. Nihil enim potentius, niſi morte mortem ſuperare, inferos ſpoliare, eliminare è regno ſuo dæmones, redigere eoſdem in ſeruitutem qui hactenus ſuis impoſturis totum orbẽ dementauerunt. Glorioſius uero quid unquam uel dici uel cogitari potuit, quam eundem ſuapte poteſtate conſcendere cælos, tranſuolare ac tranſilire cælites omnes, eoq; dignitatis euehi, ut non modo homines, ſed etiam dæmones, ſed angelicos ſpiritus ſibi ſubijciantur? Sedere uero ad dexteram patris prædicatur, quod ſit in primis & ſummis paternæ hæreditatis bonis. Ita enim decuit, imo oportuit, ſi ęquo iure, ut ita dicam, certandum eſt, repenſare beneficia, ita remunerari filium, qui omnibus ſe inferiorem fecit. Imminutus enim erat, & inferior factus, non ſolum angelis, ſed etiam hominibus multis, ſi externam rerum faciem ſpectemus. Eo factum eſt, ut non iam ſuper homines ſolum, nec modo ſuper dæmones, ſed omnibus omnino ſpiritibus ſuperior ſit, dignior ſit, excelſior ſit. Sede, inquit Dauid in dei perſona, à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Et Paulus fatetur illi tributum nomen, quod eſt ſupra omne nomen. Et alibi, Oportet enim illum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus eius. Quod uenturus dicitur & iudicaturus uiuos & mortuos, uox eſt terroris, ijs qui impie uixerunt: lætitiæ uero ijs, qui probæ ac præclare omnia geſſerunt. Hanc uocem omnibus domibus, angulis, imo fronti noſtrę, manibus, oculis, inſcribamus: Veniet iudicare uiuos & mortuos. Iudicabit ſiquidem, ſed pro manſuetis terræ, contra infidos, ſed pro iuſtis, contra iuſticiæ temeratores, ſed pro bonis, contra improbos, & ut in ſumma dicam, ita ſententiam pronunciabit, ut nemo iuſtus, nemo malus iuſte uel quæri, uel cauſari poſſit. Reddet enim unicuique iuxta opera ſua, alteris quidem pœnam, ignominiam, cruciatus æternos, alteris gloriam laudem & læticiam incredibilem. Id
B eſt, alijs uitam, alijs mortem Procedent, inquit in Ioanne Chriſtus, qui bona fecerunt in reſurrectionem uitæ, qui uero male egerunt, in reſurrectionem iudicij. Vt uere dixit Paulus oportet nos omnes manifeſtari ante tribunal Chriſti ut recipiat unuſquiſq; prout geſſit in corpore proprio, ſiue bonũ ſiue malum. Iam & illum operæprecium eſt ut internoſcamus articulum, Credo in ſpiritum ſanctum, ſanctam eccleſiam Catholicam. Credi poteſt ſpiritus ſanctus procedere à patre & filio, & non niſi in imagine & ſpeculo intelligi, & cognoſci. Hic ſpiritus omnis boni & artifex & largitor eſt. Quem moderari eccleſiam ſanctam catholicam & apoſtolicam eo colligitur, quod Chriſtus ait, Alium paracletum dabo uobis, ut maneat uobiſcum inæternũ, ſpiritum ueritatis, quem mundus non poteſt accipere. Et item, Non relinquã uos orphanos. Habẽt itaq; hunc ſpiritũ in arrabonem iuſti, habent in doctorem ueritatis neſcij, habent ductorem deuij, habent peracletum triſtes & mœrore confecti. Non deſtitit hic eccleſiam Chriſti moderari, quamlibet ſæuierint hoſtes, quamuis in errorem adducere conati ſunt impoſtores & hæretici. Stetit hactenus eccleſia ſupra petram fundata infracta ac immobilis aduerſus improborum hominum adſultus. Et portæ, inquit, inferorum non præualebunt aduerſus eam. Non præualuit Herodes, non Nero, non Domitianus, non cæteri tyranni, & fidei hoſtes, Thurcæ, Tartari Teucri. Multo minus qui ex nobis prodierũt hæretici, ſchiſmatici & pſeudoapoſtoli, præualebunt. Stat immobilis ſupra Chriſtũ extructa. Stat roborata doctrinis non uarijs neq; peregrinis ſed ueris & germanis, & omnino talibus quæ ex diuinis & canonicis literis deſumptę ſunt. Stat & diuina promiſſione fulta, obfirmata & cõſolidata. Ego, inquit Chriſtus, rogaui pro te, ut nõ deficiat fides tua. Si Chriſtus ſuis precibus obtinuit, quo minus fides eccleſiæ deficeret, mentiũtur hæretici, Rutheni, Huſſitę. Vuicclefiſtæ, Lutherani horũ ſoboles, qui audẽt obgannire trecentis annis euangeliũ perperã prædicatũ. Verũ ſtat ue-

ritas pro nobis,ſtat pro eccleſię defenſione.Non,inquit Chriſtus,deficiet fi/ A
des tua:perinde atq; diceret,Maxima incrementa ſumet,dilatabitur enim & ſeſe uſq; ad ultimum maris Oceani propagabit,ut uere dixerit Dauid, à ſolis ortu uſq; ad occaſum magnum nomen eius. Et Chriſtus, Multi uenient ab oriente & occidente,& aquilone,& recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob in regno patris mei. Quo ſimul & Indos & eos qui antichthon inhabitant,ſignificare uoluit. Nemo enim à Chriſto excluditur, nemo ab hoc reſpuitur. Vna uoce omnes & gentes barbaras, & Iudæos & Græcos inuitat, Venite ad me omnes,qui laboratis & onerati eſtis,& ego reficiam uos. Et item Ego ſum paſtor bonus.Et alias oues habeo quæ non ſunt ex hoc ouili & illas oportet me adducere,& fiet unum ouile & unus paſtor.Paſtor Chriſtus eſt,ouile eccleſia eſt una,ad quam adduxit complures, alios per ſe, alios per apoſtolos, pleroſq; per horum ſucceſſores Epiſcopos, martyres & doctores. Nouiſſime uero diebus iſtis, per fratres Minores adducit multos in maiore Aſia.Omnes enim in unam nauim,adeoq; in unam claſſem inſcribuntur.Vna enim eſt eccleſia,unum corpus,unum ouile,cui inſerendi & annumerandi ſumus.Extra hanc eccleſiam nemini ſperãda eſt ſalus. Imo quiſquis extra hanc exiſtit,alienus à Chriſto eſt,hoſtis eſt,prophanus eſt.Id ſi credas, bene quidem habet res,ſi neſcias cæcus es,ſi credere nolis, iam iudicatus es. Credit hæc non tam ſcripturis ſanctis quam ijs, quæ ex hac deduci poſſunt, neceſſarioq; conſequuntur,eoq; ſeptem recipit ſacramenta,ſuſpicit eccleſiaſticas inſtitutiones,obſeruat patrum decreta. Moderatur præterea à ſpiritu inuiſibili,qui fidelium mentes inhabitat, interim tamen & certis quibuſdam notis internoſcitur, ſacriſq; & cæremonijs & ritibus ſeipſam declarat & oſtendit,ſeq; ab Iudæorum religione,adeoq; à paganiſmo ethnicorum, hac ratione diſtinguit,& diſterminat,quod cultum ſuum uni deo impendit, & hu/ B
ius filio regi ſeculorum immortali, & perpetuo triumphatori Chriſto Ieſu. Vna igitur eccleſia & catholicorum cõgregatio eſt, cuius primarium caput Chriſtus eſt,uicarium Petrus,& huius ſucceſſores,Clemens, Cletus,Linus, Gregorius,& item alij qui in partem ſolicitudinis ſunt uocati. Nam diuiſiones adminiſtrationum ſunt,idem autem dominus, qui pro ea qua eſt prudentia,ſingulis ſua munia partitur,atq; adminiſtrat.Dedit enim ſuæ eccleſiæ moderandæ quoſdam quidem apoſtolos,alios autem doctores, alios uero euangeliſtas, alteros alteris functionibus præfecit. Qui omnes unam eccleſiam Chriſti ſanguine redemptam ac repurgatam conſtituunt,modo idipſum ſentiant, credant & profiteantur. Eſt & illud non abs re adiectum, Sanctorum communionem.Communionem hanc intra unam eccleſiam exordiri, coaleſcere ac cõfouere neceſſum eſt. Sunt inuicem membra fideles in unum corpus per Chriſtum inſerta. Quorum alij iam è mortali corpore euaſerunt regnantq; cum Chriſto,alij hactenus in terris aduerſus triformem hoſtem militant,utrique tamẽ eodem ſpectẽt oportet, ſi modo bonorum ſpiritualium cupiunt eſſe participes.Neq; enim extra eccleſiæ corpus ſeſe ſacrorum chariſmatũ communio diffundit, ut proſit,ut ſalubris ſit,ſed intus eſt,intus operatur,intus agit.Senſit id Dauid, quando ait: Ecce quam bonum & quam iucundum habitare fratres in unum. Sicut ungentum, quod deſcendit à capite in barbam,barbam Aaron,quod deſcendit in oram ueſtimenti eius. Qui igitur uolet particeps ſpiritualium bonorum eſſe quibus à Chriſto dignati ſumus, in ſacra ſe monade contineat, neceſſum eſt. Ab hoc enim nobis dona, ab hoc gratia,ab hoc omnia chariſmata ſpiritus ſancti propagantur ac ueluti oleum in oram ueſtimenti defluunt.Præcipua igitur ſanctorum communio à Chriſto auſpicata eſt,quando nos corporis & ſanguinis ſui uoluit eſſe participes,quãdo omnibus ex æquo parauit iter adeoq; ad gloriam uiam aperuit, quando pro omnibus mortuus eſt:ut in ſeipſo uiuificaret omnes, ut omnes, ad ſe per fidem amoremq; traheret.Hæc ſunt illa bona,quę nec oculus uidit, nec auris audiuit,nec in cor hominis intrauerunt.Sola fide intelligimus atq;

capeſſimus

A capeſſimus omnia. Ipſa enim eſt ſperandarum rerum ſubſtantia, argumentum non apparentium. Eſt & alia quædam ſpiritualium corporalium rerum communio. Qua alij ſibi inuicem citro ultroq; modo corporalia, modo ſpiritualia communicant, alij preces, ſacrificia bona opera merito, & id genus alia pietatis officia alijs impertiunt. Sic qui catheſiſatur, communicat ei qui ſeſe catheſiſat in omnibus bonis. Sic qui repromiſſum regnum adepti ſunt ſancti nobis, qui terra preces, ſupplicationesq; communicant, ac impendũt. alter enim alterius ſalutem, ut propriam, deſiderat, cupit, precatur. Sunt enim amici noſtri, ſunt conciues noſtri, ſunt in eodem quo nos ſumus corpore cõſtituti, id eſt in eadẽ eccleſia, modo cũ amicorũ omnia ſunt communia, alacri ac uolũtario animo nobis ſuos labores, merita, precesq; participant.

Quod uero etiamnum peccatorum remiſſio credenda ſit, multis ſcripturæ locis cogimur, uelimus nolimus aſſentire, ac credere. Si enim Chriſtus noſtri ob cauſam mortuus eſt, neceſſum eſt eum chirograhum damnationis tuliſſe, neceſſum eſt & ſatis pro noſtris erratis feciſſe, nos'que à peccatis purgatos adeoque ab ægyptiaca ſeruitute ereptos, in regnum tranſtuliſſe filiorum dei. Id uero efficere non potuit, niſi condonatis delictis, & ære alieno ſoluto. Ob id Paulus alicubi teſtatur Chriſtum pro nobis maledictum factum, imo peccatum ipſum ut nos maledictione peccatoq; liberaret, inq; regnum adoptionis transferret. Per ſanguinem enim ipſius remiſſa ſunt peccata noſtra atque condonata, ſi Eſaiæ, ſi Paulo, Ioanniq; credimus. Eius enim liuore ſanati ſumus, eius ſanguine redempti ſumus, abluti ſumus, ſanctificati ſumus. Id quum ratione humana deprehendi nequeat, fide neceſſum eſt ut intelligamus. Credi igitur à nobis peccatorum remiſſio poteſt non effici, etiãſi ſine nobis fieri nequeat. Aſſentiat oportet uoluntas, atque ſeſe gra-
B tiæ accommodet, ſi modo ſalutem, ſi remiſſionem, ſi noxæ condonationem obtinere uoluerit. Vocat enim deus, ſed ita, ut uoluntatem ipſam ſuos motus ſinere agat. Pręuenit uoluntatem, ſequatur ipſa uocantem, aſſentiatur uel impellentem, uel inuitantem gratiam. Id ubi fecerit, mox aderit Chriſtus, aderit cooperans gratia, Purgabit ſimul & expiabit delicta noſtra, peccata noſtra. Quanquam id ipſum non nobis ſed gratiæ dono tribuendum ſit, Quemadmodum & Paulus ait: Gratia dei in me uacua non fuit, & gratia dei ſum id quod ſum. Et non ego, ſed gratia dei mecum. Gratia itaque eſt, qua redempti ſumus id quod fide non ratione humana colligitur. Credo, inquiunt apoſtoli, peccatorum remiſſionem. Sequitur. Carnis reſurrectionem. Non inquit animæ reſurrectionem, ſed carnis. Nam anima multis etiamnum ethnicis prædicata eſt immortalis, interire uero corpus, ſeu carnem, non ſolum ratio, ſed & rei euentus atque adeo res ipſa edocuit. Nemo enim ex mortalibus perpetuo uixit, niſi Enos & Helias, ſi modo probe ſentiũt qui in ea ſentẽtia ſunt, qua exiſtimant eos uiuere uitalesq; auras carpere in paradyſo, qui tamen olim mortem oppetituri ſunt cogente illa lege, qua dicitur, Statutũ eſt hominibus ſemel mori. Cæterum qui ſemel fatis ceſſerunt, non ſic euanuerunt, ut in nihilum ſunt redacti, ſed iuſtorum animæ in manu dei ſunt, eoq; ſecuriores, quo deo uiciniores Corpora uero & ſi in pulueres, ciner esq; reſoluta ſint, ſuo tamen die reſuſcitabuntur, inq; melioris uitæ ſtatum commutabuntur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem & mortale hoc induere immortalitatem. Erit enim, quando & ipſum immortali toga decorabitur, modo ſe honeſte, decore, & in omnibus præclare geſſerit. Verum de hac re Paulus plenis uerbis ad Corinthios diſputat. Poſtremo omnium, ubi mors domita uictaq; fuerit, poſteaq; ſuis dotibus corpus cohoneſtatum fuerit, poſteaq; & animæ unitũ & copulatũ fuerit, id enim miro quodã affectu appetit, & perdius & pernox efflagitat, ut quamprimũ fiat, alia nobis uita, aliud domiciliũ, alia uiuendi cõſuetudo, parata eſt. Videmus enim deũ modo in ęnigmate & per ſpeculũ, multiſq; afficimur dũ terrenã hanc domũ incolimus incõmodis, tũ uero ubi euaſerimus has ęrumnas, nõ iã in ænigmate, neq;

te,neq; ſub inuolucris, ſed facie ad faciem contemplabimur. Id ubi contige/rit,iam nihil deerit nobis quod optari poſſit, nihil aderit quod incommodare ac obeſſe queat. Erit enim deus omnia in omnibus. Eoq; confitemur futura illa & perpetuo manſura bona,dum dicimus, Et uitam æternam, Amen. A

Ad hanc regulam reſpiciendum omnibus qui Chriſto inautorati ſunt, neq; ulla ratione ab hac deflectendum, ſi modo ſalutem conſequi uoluerimus. Recte igitur ait Athanaſius uir alioqui & uita & eruditione illuſtris: Hæc eſt fides catholica,quam niſi quiſque firmiter & fideliter crediderit,ſaluus eſſe non poterit. Erunt igitur Indorum animi & mores ad hanc exigendi,hacq; roborandi aduerſus priſtinos errores,quibus ſeſe intelligunt immerſos fuiſſe. Alioqui facile in deſperationem per mali dæmonis adducerentur præſtigia,fierentq; nouiſſima illorum deteriora prioribus.

Porro poſteaquam ſic iacta fuerint in eis fidei noſtræ initia, docendi ſunt, ut puris mentibus deum optimum Max. pro uenia condonationeq; precentur peccatorum. Id quo commodius fiat, precatio illa dominica principe loco eis obijcienda eſt. In ea enim & dei gloriam omnibus inclareſcere petimus,& noſtras neceſſitates abunde ſatis exponimus. Id quod tota oratione ſatis conſtare poteſt,ſi introſpicias. Verum de hac re nos alias dicturi ſumus. Nam iuſtum uolumen exigit,non ſucciſiuum & quaſi extemporale opus.

Sæpius ea quæ Chriſtus in monte auditoribus prædicauit, quando euangelicæ legis perfectionem oſtendit,Indis ſunt proponenda. Nam ex ijs facile diſcent,quales oporteat eſſe Chriſtianos,quam integros, quam compoſitos ac animo ſedatos,quam mites,humiles ſpiritu,miſericordes,& alijs id genus præclaris dotibus adornatos.

Docendi ſunt etiamnum præcepta Decalogi obſeruare. Nam idipſum feciſſe Chriſtum,quando adoleſcentulo reſpondit. Si uis ad uitam ingredi ſerua mandata,legimus. Et item, Vos diſcipuli mei eritis,ſi feceritis quæ præcipio uobis. Nec modo id docendi ſolum ſunt,ſed etiamnum ut audiant eccleſiam. Nam qui eccleſiam non audierit, nobis ut ethnicus & publicanus uitandus eſt. Malo tamen eos, qui nuper Chriſto inautorati ſunt, lenitate ac manſuetudine duci,quam præſcriptis & legibus ac decretis humanis. Queritur Auguſtinus noſtram religionem, quam Chriſtus præceptis uoluit eſſe contentam paucis, nimio plus decretis humanis grauari,ut tolerabilior fuerit olim Iudęorum conditio,quam modo ſit Chriſtianorum. Temperandum eſt igitur à legibus,& eouſq; expectandum, donec ſua colla ſubiecerint ec/eccleſiæ, qui ab hac ſunt alieni. Quanquam ubi in deditionem eccleſiæ uenerint,nollem eos multis decretis onerari,niſi eiuſcemodi ſint, quæ pro carnis maceratione proq; dei gloria augenda,inſtituta ſunt, Si enim mox ubi fidem noſtram delibauerint, pontifex illis onus, (quod nunc multi ſuapte temeritate rumpunt) anatarum, Penſionum reſeruatarum, quæ magis auaritiam & cupiditatem,quam uel pietatem, uel chriſtianam charitatem ſpirant, impoſuerit: metuendum,ne ſimul cum fide & gentem perdamus. Debet eccleſia miſericordiæ illis ſinum,non crudelitatis exponere. B

Debet omne æs in harum conuerſionem effundere, non ab ijs auferre, non corradere. Ita ad fidem pleroſque apoſtoli conuerterunt,& Diuus Laurẽtius eccleſię theſaurum in uſus pauperum effudit omnem. Diſperſit enim, dedit pauperibus, non corraſit,non ſeruauit,ſed diſtribuit miſeris. Docendi ſunt quoq;,ut omnis anima ſublimioribus poteſtatibus ſit ſubiecta. Poteſtates autem duæ in orbe Chriſtiano dignoſcuntur, alia quã eccleſiaſticam uocant, cuius ſummus Pontifex eſt caput,quæ res ſacras adminiſtrat,nempe Euangelium, legem dei, ſacras hoſtias. Quam quum penes hanc paſcendarum ouium ſit autoritas,enutrire oportet. Nemo enim ſuis ſtipendijs militat unquam. Et Chriſtus: Dignus eſt operarius cibo ſuo. Cauendum tamen ne cupiditate adducti operarij marſupia ſua magis conentur implere, quã ſaluti auditorum proſpicere. Proſpiciendum eſt,ne eiuſcemodi ad Indos pergant, qui

A qui ſimulatq́ terrã occupauerint, mox domum addunt domui, agrum agro. Quorum in album uidemus multos religioſos & monachos cõſcriptos. Eſt & alia poteſtas, nempe ſeculi, quæ rempub. gladio armisq́ tutatur, cuius ſupremus monarcha Imperator eſt. Huic ut tributum, ut uectigal moderatum pendant, oportet. Cui tributum, inquit Paulus, tributum, cui uectigal uectigal, cui honorem honorem. Quæ uerba certum eſt in ſeculi magiſtratus cõpetere. Scripſit enim ijs qui ſub Romano uixerant imperio, nolens occaſione chriſtianiſmi, & euangelicæ libertatis, uel negligi uel contemni magiſtratus, niſi ea præciperent, quæ diuinis mandatis eſſent contraria. Proinde & Chriſtus ait, Reddite Cæſari quæ ſunt Cæſaris, & deo quæ dei ſunt. Caueãt tamen ſibi Hiſpani, ne plus nimio populũ oneribus, uectigalibusq́ grauent, alioqui rebellem ſentient, pertinacemq́ ſentient, fietq́ illud quod Hieroboam temporibus contigiſſe legimus, Reuertere Iſrael in domos tuas, & in tabernacula tua, quia non eſt uobis pars in domo Iſai. Cito ẽm abijcient iugũ, ſi ſe tyrãnos, ſi prædones ſenſerint nactos principes. Sin uero patres patriæ, ſi æquitatis & iuſticiæ adminiſtratores, nõ tã ſua, quã ſeipſos in deditionẽ dabunt, uenientq́ ſuapte ſpõte, & offerẽt munera & dona, & uectigalia. Nã homines ſunt, humaniter & ducẽdi & inſtituendi ſunt. Quod ſi ſenſerint ſe humaniter pie, iuſte, ac religioſe à præfectis tractari, quãlibet uideãtur feroces, quãlibet ſint extorres, noſtra tamẽ humãitate, noſtra lenitate redibũt ad cor, amicitiæ fœdera inibunt nobiſcum, ſtabunt à nobis, qui hactenus cõtra nos digladiati ſunt, & erit uerum quod phariſæis in Euangelio obijcit Chriſtus, Auferetur à uobis regnum, & dabitur genti facienti fructum eius. Vt enim olim à Iudæis regnum, & ſacerdotium, quod Chriſtum repudiauerunt, ablatum eſt: ita metuendũ multis Chriſtianis, maxime Germanis noſtris, ne, ubi defectionem à fide admiſerimus, ſimul cum fide & Chriſtum & imperium omittamus, eoq́ regnũ transferatur, ubi hactenus Chriſtus fuit incognitus, iã

B aũt cognoſci incipit, iã coli, iam uenerari & glorificari. Germani tẽpla ſubuertunt, eccleſiaſtica ſacramenta pleriq́ conculcant, alij negligunt, alij inceſtis manib. contrectant, Indi contra ſimulachra quidem deorũq́ portenta demoliuntur, templa deoq́ ſacra loca extruũt, ſacramenta eccleſiaſtica ſumma religione & ueneratione exoſculantur. Sic olim poſtquam perijt Hieruſalẽ ſuoq́ malo perdidit Chriſtum, redijt ad Chriſtum Græcia, totaq́ Latina eccleſia. Faxit deus Opt. ut ſim uates mendax: metuo tamẽ pluſquam credi poteſt, ne idipſum malũ, ſi non opportune proſpiciamus, nos maneat, qui multo quidẽ tempore agnouimus Chriſtum, degimus ſub eccleſiæ obedientia: hoc uero ſeculo, abijcimus omnia, nec fructus euangelio dignos ferimus. Dabitur enim genti facienti fructum eius. Valete in Chriſto Ieſu præſtantiſsimi patres, & diligenter proſpicite rebus omnibus, potiſsimum uero curate, ut id præſtemus omnes quod tam præclaris titulis iactamus. Id eſt, præſtemus atque declaremus nos eſſe fratres de uera, non fucata obſeruantia. Id quo poſſimus commodius, noctu atq́ interdiu precãdus eſt deus, ut qui uocauit nos, ſeu Indiam ſeu Græciam, ſeu Germaniam aliaq́ regna Hiſpanicæ Gallicæq́ nationis incolimus, ipſe perficiat, confirmet corroboretq́.

FINIS.

BASILEAE PER IOANNEM HERVAGIUM ANNO M.D.LV. MENSE SEPTEMBRI.

